DE REBVS POLONORVM

EX FVNDATIONE ·D· BENEDICTI A· COZMIN·

1 5 [illegible] 1

ET MOSCOVITARVM

LIBRARIÆ UNIVERS
IAGELL CRACOV

Cromerus de vis Moschovitus

MARTINI CROMERI
DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM LIBRI XXX.

Recogniti ab autore. Vnà cum funebri eiusdem autoris Oratione, SIGISMVNDI Regis uitam compendiosè complexa, & aliquoties iam prius edita.

Accessit modò iudicium Francisci Robortelli Utinensis, de authore & libro.

Cum Cæs. Maiest. gratia & priuilegio ad annos decem.

BASILEAE, PER IOANnem Oporinum.

SIGISMVNDVS AVGVSTVS, DEI GRATIA REX POLONIAE, MAGNVS DVX LITVANIAE, RVSSIAE, PRVSSIAE, POMERANIAE SAMAGITIAE AC MAZOVIAE, ETC. DOMINVS ET HAERES.

ANNO DOMINI M. D. LIIII. AETATIS XXXV.

AD SIGISMVNDVM AVGVSTVM, *INCLITVM REGEM POLONORVM, MAgnum Ducem Lituanorum, Russorum, Prussorum, Masouiorum, & Samagitarum dominum & hæredem, totius Operis Procemium.*

CVM PETRVS GAMRATVS, archiepiscopus Gnesnensis, idemq; Cracouiensis episcopus, uir consilio promptus, gratia populari, & autoritate, quã partim liberalitate & beneficentia singulari, partim egregio in parentes tuos, SIGISMVNDE AVGVSTE, Rex inclyte, & in Rempub. Polonã studio collegerat, florentissimus, honestum ac luculentum pręsidium ad uitam degendam, & ocium literariũ mihi parauisset, post mortem eius retuli me totum protinus ad ea studia, quibus ab ineunte ętate delectatus eram, quæq; ne in ipso quidem aulicæ uitæ cursu penitus deserueram. Tunc autem longè liberior & expeditior, nõ habui satis, mihi ipsi (quod aiunt) & Musis canere: sed cœpi circumspicere, quo nam modo fructum studiorum meorum ad publicam plurimorum utilitatem referrem. Perpendebam cum animo meo, non solum quid à nostris quidem hominibus potissimum expeteretur, ab externis uerò cupidè, & cum nonnulla Polonici nominis fama acceptum iri uideretur: sed etiam quid à me, hac ingenij, doctrinę, iudicijq; tenuitate & angustia præstari utcunq; posset. Occurrit mihi in primis historia nostræ gentis, quæ tractata quidem est ante nos cùm à Vincentio Cadlubco, episcopo Cracouiensi, & Gallo quodam monacho ante trecentos annos: tum ab Ioanne Dlugosso, & Mathia Miechouiensi, & alijs quibusdam anonymis longè posterius: tum uerò nostra ferè ætate ab Iosto Ludouico Decio, & Bernardo Vapouio, Cantore Cracouiensi: uerùm ita tractata, ut homines partim accuratius, partim emunctius & elegantius aliquid requirerent. Qua de re memineram, Rex optime, quem sermonẽ Vilnæ mecum familiariter habuisses, prius quàm ad regni gubernacula accessisses: cũ ... non modò ab illo ipso Petro Gamrato, parono meo, uerùm etiam à parẽtibus tuis præclarissimis allegatus ad te uenissem. Tenebam etiam, quam ego spem honestissimi desiderij tui explendi

Petrus Gamratus, archiepiscopus Gnesnensis, & episcopus Cracouiensis.

Occasiones scribẽdæ historiæ.

Polonicarũ rerum scriptores.

Sigism. Aug. regis sermo de historia.

plendi tibi ostendissem, cum indicassem, datum quidem esse à patre tuo, rege sanctissimo & sapientissimo, negotium uiro in primis docto ac pio, & eloquentia iudicioq; singulari, Stanislao Hosio, pręceptori meo, qui nunc opera tua Varmiensis episcopus est, ut historiã Bernardi Vapouij, quã is aliquãto antè mortuus, imperfectã & rudiusculã reliquerat, recognosceret atq; expoliret: sed eum negare, id à se, alijs grauioribus negocijs occupato, commodè præstari posse: & maioris autem negocij uideri, alienis scriptis limã admouere, quàm proprio Marte opus detexere. Hoc igitur magis de conscribenda Historia cogitare cœpi, quę & originem ueram, & res gestas gentis nostræ complecteretur. Et intelligebã equidem, quid res tanta requireret. Sed cum neq; Hosius, neq; quisquam alius laborem illum susciperet, suscepi ego: non tam uirium mearum, & ingenij eloquẽtiæq; fiducia, quàm ne præclaro tuo, multorumq; pręterea nostratium hominum desiderio, & publicę utilitati deessem. Verùm in prosequendo opere, plus quàm credideram initiò, difficultatis reperi. Neq; hoc dico, quòd uiri clarissimi, & cùm alijs præclaris uirtutibus, tum integritate & honestate uitę, humanitate, elegantia, lenitate & mansuetudine ornatissimi, Samuelis Maceouij, episcopi Cracouiensis, & cancellarij Poloniæ, uolũtate primùm, deinde tua quoq;, SIGISMVNDE AVGVSTE, Rex benignissime, autoritate, ad scriptionem, aliaq; aulica negotia, & ad longa ac frequentia itinera tecum, legationesq; pro te obeundas, ab instituto opere identidẽ reuocatus sum: non has, inquã, remoras mihi obiectas esse queror (quanquam hę quoq; diutius me ab absoluendo opere inchoato distrahebãt) sed illud magis, quòd in tot seculorũ historia, quem certum ducem sequerer, non habebam. Animaduertebã Vapouium, Deciũ & Miechouiensem, Dlugossum potissimùm secutos esse: illum uerò non magnopere uersatum in externis historijs, quę Polonica scribenti magno adminiculo esse poterant, nõnunquam perplexum esse, nec perpetuò sibi constare, nec rationem temporum tenere: & πλείω πάρεργα τῶν ἔργων, ut Græcis est in prouerbio, persecutum esse: & operi imperfecto immortuum, ad recognoscendum id nihil temporis habuisse. Neq; tamen magis reprehensione dignum iudicabam ob id, quòd non omnia præstitisset, quàm laude, quòd primus maximo la-

Stanislaus Hosius, episcopus Varmiensis.

Autoris consilium.

Impedimenta.

Samuel Maceouius, episcopus Cracouiẽsis, et cãcellarius Poloniæ.

mo labore, & indefesso studio glaciem, quod dicitur, perfregisset. Quamuis enim scripsisset ante eum Vincētius, & quidam alij, quēadmodum superius attigi, sed cōcisè admodum, nonnulla etiam fabulis, ut mihi uidetur, quàm historiæ propiora. Itaq; coactus sum externas ueterum iuxtà ac recentiorum historias, uicinarumq; gentium annales conquirere, & peruigili cura euoluere. Nec tamen in eo posita erant omnia. Multa à scriptoribus partim ignoratione rerum externarum peruerti, aut omitti, partim maleuolentia & inuidentia, uel assentandi, suaq; extollendi studio deprauari solere, non ignoramus. Sic autem æstuāti, tu mihi, SIGISMVNDE AVGVSTE, licet aliud agens, succurristi: idq; siue ultrò, siue uiris omni ingenij, prudentiæ, dexteritatis, fidei, uirtutisq; laude cumulatissimis, & erga me propensissimis, Ioanne Ocesio affini meo, Cancellario, & Ioanne Prærembio Procancellario, consultoribus: dum mihi archiuium tuum Cracouiense recognoscendi, & in ordinem redigendi prouinciam mandasti. Ibi enim reperi non pauca publica literarum monumenta, quæ magnam lucem Historiæ nostræ attulerunt, quemadmodum suis locis planum fiet. Iure igitur optimo hoc opus nostrum tu tibi quasi proprium uendicabis, quòd & incitator atque autor quodammodo ad id suscipiendum initiò mihi fuisti, & in eo perficiendo, non solum fauore tuo, uerùm etiam archiuio aperiendo, magnopere me adiuuisti. Non ornabit fortasis, augebit quidem certè hic liber bibliothecā tuam, quam omni genere librorum instructissimam, exornandæ arci Vilnensi, splendidè & magnificè à patre quidem tuo inchoatæ, abs te uerò exædificatæ, quasi colophonem addidisti. Cognosces tamen hic incunabula, incrementa & conuersiones Reipublicæ nostræ, & regni tui. Cognosces non solùm Polonorum & Lituanorum tuorum, sed etiam aliorum quorundam finitimorū populorum origines, & successus uarios. Cognosces quasi in speculo imaginem rerum præsentium, & quem quæque consilia nostrorum hominum atq; regum exitum habuerint: ita ut quamuis absq; eo abundes consilio & ingenio, rectius tamen è præteritis præsentium moderandorum rationem inire posse uidearis. Et scitus est ille poetæ cuiusdam uersiculus:

Fælix quem faciunt aliena pericula cautum.

Ioannes Ocesius Cancellarius.

Ioannes Prærembius Procancellarius.

Archiuium regium ab autore in ordinem redactum.

Vilnensis arx, & bibliotheca regia.

Fructus legendæ huius historiæ.

Cognoſces denique res geſtas bello & pace clariſsimas proaui, aui, cæterorumq; maiorum tuorum, in gloriam tuam redundantes. Quibus non inferiora ſunt, quæ pater tuus diuus SIGISMVNDVS Rex geſsit, quæq; abs te etiam expectantur. Sed ea nos ſegregauimus, ſiue ipſi alio rurſus opere proſecuturi, ſiue (quod malumus) alijs uegetiori ingenio, uberiore doctrina & eloquentia præditis relicturi. nam ad alia nos iam

Veritas huius hiſtoriæ.

uocat inſtitutum uitæ noſtræ. Nihil autem hîc auribus hominum noſtrorum dedimus, nihil domeſticorum malorum diſſimulauimus, neque alienas res geſtas data opera eleuauimus: ſed ueritatem, quę prima eſt hiſtoriæ uirtus, ubiq; potiſsimùm

Styli attemperatio.

conſectati ſumus. Ita uerò ſtylum temperauimus, ut Latinè quidem, quoad à nobis præſtari potuit, ſcriberemus, & ſuccinctè: intelligi tamē cùm ab alijs, tum à noſtris hominibus, etiam qui leuiter literis tincti eſſent, non difficulter poſſemus. Quo factum eſt, ut nobis nonnunquam uerbis minus puris uti ne-

Barbarorū nominū inflexio.

ceſſe fuerit, dum lectorum captui ſeruimus. Cæterùm locorum & hominum barbara nomina, exemplo ueterum Græcorum & Latinorum ſcriptorum, inflexímus ita, ut Romanum quidem ſonum, & quaſi ciuitatem acciperent: indolem tamen ſuam genuinam, quoad fieri poſſet, retinerēt, quo agnoſci à peritis linguæ Polonicæ & Slauicæ abſque negocio poſ-

Operis diſtinctio.

ſent. Totum autem opus triginta libris diſtinximus. Ac primis quidem decem originem, & prima quaſi incunabula gentis, ſub barbaris & idololatris ducibus: deinde florem iuuentæ ſub Chriſtianis regibus: morbum denique & καχεξίαν quaſi ægrotantis Reipublicę ſub pluribus ac diſsidētibus inter ſe principibus poſt ſublatum regnum, perſecuti ſumus. Medios à reſtituto regno orſi, ad exitum Vuladiſlai Iagellonis, proaui tui, Rex, detexuimus. Extremos uerò cęteris quatuor regibus, uſq;

Origo gētis Polonæ exquiſita.

ad SIGISMVNDVM patrem tuum, dedimus. Operæprecium autem facturi uidebamur, ſi gentis noſtræ originem, non admodum celebrem, neque multis cognitam, initiò diligentius perſequeremur, uerumq; in profundo latens erueremus: in quo multum ſanè elaborauimus. Cęterùm aſſecuti'ne id ſimus, an minus aſſecuti, æqui & candidi lectoris erit iudicium: alijs quidem duntaxat acriori ingenio, maioriq; ſiue uſu & cognitione rerum, ſiue felicitate prędiitis, ad perueſtigandū

&inue-

& inueniendum uerum, uiam aperuimus. Quòd si cui morosulo, reprehendendis claris receptisq; scriptoribus pluſculum indulsiſſe uidebimur: cogitabit is, modicè & uerecũdè, ac non niſi neceſſariò id à nobis factum eſſe: cum uerum inueniri, & animis aliquo fortaſſe præiudicio præoccupatis infigi non facilè poſſe uideretur, niſi falſa aut incerta refellerentur. Aliorum scriptorum reprehẽsio modesta.

Sed iam ad rem ipſam tuis, Rex inclyte, auſpicijs aggrediamur.

LECTORI.

Commonendus eſt nobis Lector, in Polonicis & alijs barbaris nominibus, quo peculiarem ſonum uocum exprimat, ut legat:

Uu ſequente litera conſonante medio ſono inter b & f, quomodo Græci β pronunciant, ut in Uuladislao.

z pro c nonnunquam exili, quemadmodum à Latinis in cibo uel cera legitur: nonnunquam aſperiore ſono, quemadmodum Germani ſz proferunt, ut in Zarnouecia.

ſſ etiam aſperius, ſicut Germani ſch: ut in Zauiſſa. nonnunquam, ſicut ijdem cz legunt: ut in Sochaſſouia, pro Sochaczouia. In principio tamen nominum ſæpius Ci, Boemorum imitatione, pro cz uſurpauimus, ut in Ciapla: interdum etiam in medio, Sochaciouiam pro Sachoſſouiam ſcribentes.

Alicubi inter plures conſonantes uocalem interſeruimus, quo mollior eſſe t uox: ut prò Mſciſlao Meſciſlaus, Meſciugus pro Mſczugo.

In ſumma, ſtridores omnes & ſibilos uocum barbararum, qui uix, aut ne uix quidem Latinis literis exprimi poſſunt, quoad potuimus, emolliuimus.

FRANCISCUS ROBORTELLUS UTINENsis Martino Cromero S. D.

LVCAS Podoscius auditor meus, iuuenis propter singularem uirtutem & eruditionem mihi charissimus, quo ego familiariter utor, historiam à te superiore anno editam rerum Polonicarum, non modò mihi legendam tradidit, sed etiam librum ipsum, ut sui esset amoris erga me monimentum, dono dedit. Legi igitur statim omnem, & auidè quidem percurri. alliciebat enim me rerum uarietas ipsa: plurimum uerò me delectabat, ac ueluti in medio cursu defatigatum recreabat orationis tuæ suauitas & puritas, quam in ea describenda adhibuisti: tam enim politè, tam grauiter, tam copiose & eleganter omnia es persecutus, ut qui in eo genere tecum conferri posit, non uideam. Valde mihi probatur disputatio illa quidem subtilis & docta, quam ab initio libri habuisti de origine & antiquitate Slauorum, unde tu Polonos tuos uerè ortos scribis. Quid uerò potuit ingeniosius aut acutius dici de lingua ipsa, de moribus, de commigrationibus ipsorum, quàm quod à te dictum fuit? ut erat hoc maximè necessarium cognitu, antequam historiam scriberes, ita planè in eo explicando non recentiores modò, sed ueteres omnes mihi uideris superasse. nam de Gallis & eorum origine multa Liuius & Cæsar: de Germanis etiam: multa de Opicis & Siculis, alijsq; Græcis Thucydides: sed omnia perpusilla sunt, si cum ijs, quæ à te ueterum testimonio comprobata scripta fuerunt, conferantur. Huc accedit, quòd nomina Slauica tam aptè ad sonum Romanum redegisti, ut nihil inconcinnum, nihil durum, nihil asperum in ijs relictum sit: quod te exemplo Cæsaris, & aliorum fecisse uideo, qui, ut satis constat, Dumnorigis, Orgetorigis, & aliorum nomina quamplurima ita effinxerunt, ut Romanorum aures non offenderent. Tam uerò aptè efficta, præterquam quòd gratiora nobis sunt, etiam ad memoriam uidentur esse firmiora: nec tamen à communi loquendi consuetudine ita recedunt, ut quiuis prouincialis ea non agnoscat. Sed hæc leuia fortassis sunt: illa multo maiora. Singulorum regum Poloniæ res gestas, Reipubl. formam & mutationem omnem, procerum dignitatem & autoritatem, comitiorum habendorum rationem, suffragij ius omne, legum sanciendarum causas & mores omnium populorum ita explicas, ut, quod in primis historicum ego efficere debere sentio, ex tuis libris πολιτεία tota Polonorum colligi atq; agnosci, & ad ueterum philosophorum Platonis & Aristotelis, qui de tota hac ciuili scientia uberrimè scripserunt, normam dijudicari posit. Temporum series præterea ita constat uniuersa: causæ & euentus rerum, ipsarumq; gerendarum ratio tam liquidò apparent, ut nihil requirere, quamuis diligens & attentus lector possit amplius. Laudo etiam, quòd nullam ullam ullius actionem priuati hominis persecutus es, quæ non esset cum publicis actionibus coniuncta,

cta, quod uideo à multis nostræ ætatis factum temerè, dum assentari nonnullis uolunt. Tu sine assentatione ulla liberè omnia profers, ut & uirtutis & uitij genus omne ac uitæ cuiusque modulus cognosci possit. ἐπιφωνήματα quoque illa tam crebra, quæ ueteres etiam ipsi falso existimarunt esse historici propria, ut quale quidque sit ipsi iudicarent, quòd uitaueris, ualde probo. Sic enim Lectori ipsi, si bene nauus fuerit, & industrius, potestatem fecisti iudicandi, quid de quoque negocio, ac re gesta sit sentiendum. Habeo ego mi Cromere, comprehensam animo quandam historiæ scribendæ formam multis rationibus comprobatam, ad quam cum tu unus proximè accedas, non possum summum ingenium tuum, & prudentiam singularem non admirari. Te igitur plurimi facio, sicuti debeo, atque ut huius meæ erga te præclaræ uoluntatis testimonium extaret aliquod (etsi cum Luca Podoscio sæpe, & Andrea Patricio, quos ego in primis amo, adolescentes doctos & modestos, collocutus eram) has ad te uolui dare literas, quas ita planè legas uelim, ut ab homine tui amantiss. scriptas.

Aeneas

AVTORES IN HOC OPERE CITATI.

Aeneas Syluius.
Albertus Crantius.
Annales Russorum.
Annales Lituanorum.
Anonymos Polonus.
A. Sabellicus.
Antonius Bonfinius.
Appianus Alexandrinus.
Bernardus Vapouius.
Berosus Chaldæus.
Blondus Foroliuiensis.
Cornelius Tacitus.
Eginhartus.
Erasmus Stella.
Eusebius Cæsariensis.
Eutropius.
Ezechiel propheta.
Franciscus Irenicus.
Gallus monachus.
Gregorius magnus.
H. Mutius.
Helmoldus.
Hermannus Contractus.
D. Hieronymus.
Ioannes Dlugossus.
Ioannes episcopus Olomucensis.
Iornandes Alanus.
Iostus Ludouicus Decius.
Iosephus Hebræus.
Lambertus Schaffnaburgensis.
Luitprandus.
Martinus Gallus.
Mathias Miechouiensis.
Moyses.
Nauclerus Tubingensis.
Olaus Magnus Gothus.
Otto Frisingensis.
Paulus Diaconus.
Paulus Iouius.
Paulus Constantinus Phrygio.
Philippus Callimachus.
Plinius.
Pomponius Mela.
Procopius Cæsariensis.
Ptolemæus Alexandrinus.
Radeuicus.
Saxo Grammaticus.
Sigismundus Herbersteinus.
Strabo.
Terentius.
Venceslaus Hagecus.
Vincentius Cadlubcus.
Vitichindus Saxo.

INDEX PRINCIPVM ET REGVM POLONORVM TAM IDOLOLATRARUM, quàm Christianorum in annalibus Pol. descriptorum.

TYPOGRAPHVS LECTORI S.

Nostra, & authoris fortaße, festinatione factum est, ut opus hoc priore editione mendosius in lucem prodiret, dum non iniucunda, quemadmodum existimabamus, eius lectione studiosos historiæ diutius defraudare nolumus. Nec sanè opinione nostra falsi sumus. Primis enim nundinis Francofordiensibus ferè distraximus, quicquid exemplorum excuderamus. Alteris deinde cum cupidè quæreretur opus, & nos id recudere cogitaremus, subuenit nobis authoris diligentia, & bene merendi de multis studium. Misit enim is ad nos exemplar diligentißimè recognitum, & à nonnullis erroribus eorum quos secutus est, magis quàm suis, quemadmodum ipse nobis scripsit, repurgatum. Hoc nunc accipe benigne lector, & fruere. Adiecimus autem huic editioni iudicium uiri doctißimi Francisci Robortelli Utinensis, ex epistola ipsius ad authorem descriptum: quo intelligas, quid alij Itali quoq; de hoc opere sentiant.

Vale.

MARTINI CROMERI, De origine & rebus gestis Polonorum, Liber primus.

DE SLAVORVM NOMINE ET POPVLIS. CAPVT I.

A

PRIMVM omnium constat, Polonos Slauicam gentem esse: Slauorum autem siue Slauinorum nomen ante Iustiniani Imperatoris tempora incognitum fuit Græcis & Latinis scriptoribus. Primus, quod equidem sciam, Procopius Cęsariensis de bello Gottico huius Imperatoris scribẽs, eorum meminit. *Procop. de bello Gott.* Tametsi Fl. Blondus Foroliuiensis, *Fl. Blond. ab incl. Imp.* qui ante centum annos historiam ab inclinatione Romani imperij conscripsit, Arcadij & Honorij tẽpora prosequens, Slauorum mentionem facit. Postea uerò sic ij nomen & fines *Slauorum res gestæ.* suos armis propagarunt, ut Mœsiam, siue Mysiam, Daciam, Pannonias, Dardaniam, Liburniam, Dalmatiam, Illyricum, Istriam, & nonnullas alias in Septentrionem uergentes prouincias Romanis Imperatoribus eriperent: Macedoniam, Thraciam, Epirum, Græciam & Italiam uexarent: Romanumq́ imperium, diuo Gregorio & Iornan- *Greg. in epist. Iorna. de regn. & temp. succesion.*
B de Alano testibus, prorsus uastarent atq; debilitarent: ne Germaniæ quidem parcerent. Ad eam deniq; amplitudinẽ peruenêre, ut propè dimidiam Europæ, nonnullam etiam Asię partẽ occuparint. In ea natione maximę & fortissimæ gẽtes etiam nunc censentur: *Slauorum populi.* nempe Russi, quos Ruthenos pleriq; uocant, Volynij, Moschi, Bulgari, Rasciani, Serbi, Bosnenses, Carni, Croatæ: & ij qui Dalmatiam, Illyricum, Istriam, Vngariæq́ montana tenent, Slauorumq́ seu Slauinorum nomen peculiariter retinẽt: itemq́ accolæ sinus Venedici, & Oceani Germanici, Sala & Albi tenus: quorum reliquiæ hodieq; à Germanis Vindę seu Vendi uocantur, olim uarijs distincti nominibus ac populis, ut est uidere apud Vitichindum Saxonem: *Vitich. de reb. gest. Sax.* deniq; Boemi, Lusacij, Moraui, Cassubij, Pomerani, Masouij, Silesij, et ipsi, de quibus hęc nobis instituta est historia, Poloni. Cunctæ enim hæ gentes, quãuis dialectis aliquantum uariantibus, eadẽ tamen lingua Slauica, nec ualde diuersis moribus utuntur. licet autem tam uarijs appellationibus distinctæ sint, cunctæ tamen commune Slauorum nomẽ agnoscunt. Quo fit, ut & originem cunctis communẽ, & eandem esse necesse sit. Operæpreciũ ergo facturi esse uidemur, si primùm uniuersę Slauorũ

originem perquiramus. Ita namq; facilius deinde, qui'nam homines A Poloni sint, ubi habitent, unde & quãdo exorti sint, inuestigabimus.

DE ORIGINE SLAVORM TRES OPI- niones. Cap. II.

NON inusitatum est, ut maximæ & nobilissimę quęq; gentes, cum obscuros ortus habeãt, & ex paruis initijs creuerint, uetustate tamẽ originis, & generis nobilitate seu uera, seu ficta dũtaxat, sese uẽditent, authoresq; & cõditores suos uel cœlo à fabulosorum deorum stirpe deuocent, uel ab ipso usq; orbis terrarum diluuio, & ex arca Noe memoriter repetant. Ita Romanos, è pastorum & fugitiuorum colluuie ad summã potentiam & claritatem euectos, Romuli sui pœnituit, nisi genus eius atq; suum ad Martem & Venerem deos referrent. Ita Persæ Persea Iouis filium, Thraces Martem, generis sui authorem iactarunt. Atheniẽses αὐτόχθονας, hoc est, indigenas se esse uoluerunt: itemq; Ægyptij, argumento animalium, quæ secũdum Nili inundationes in limo imperfectis etiam membris reperiuntur. Iam & prisci Itali Aborigines ex eo sese dixere, quasi iam inde ab initio & origine mundi ibi extitissent. Hebræi porrò, apud quos ut antiquissima, ita certissima est historia, ab Abrahamo, clarissimo & constantissimo ueri Dei cultore, ortos se esse memorãt: eiusq; stirpẽ non modò à diluuio, sed ab ipso usq; orbe terrarum condito repetunt. Ad eundem Arabes quoq;, & Saraceni, originem suam refe- B runt: Galli ad Comerum siue Gomerum, Iberes siue Hispani ad Iobelum seu Tubal, Iapeti filios, Noe nepotes: Iosepho Hebręo, & Beroso Chaldęo, scriptoribus peruetustis, authoribus. Germani siue Teuthones, à Tuiscone prisci Iani, quẽ eundem Noam esse uolunt, & Araxæ filio orsi, Mannum, Ingæuonẽ, Hermionem, Marsum, Gambriuium, Suæuum, Vandalum, Teuthonem, Alemannum, & alios deinceps reges & progenitores suos, Corn. Tacito & eodem Beroso authoribus, lõgo ordine recẽsent. Sic Hunni & Vngari, magnitudine rerum gestarum Attilæ sui non contenti, ab Hunore usq; & Magore Nemroti, siue Nini primi Asyriorum regis filijs, perpetua successione (uerá ne an falsa, non disputo) originem suam deducunt. Sic deniq;, ut ad rem ueniamus, Slauorum genus ab ipso usque Iapeto Noe filio repetunt ij, qui Polonorum & Boemorum annales conscripserunt. Ex Iapeto quidem Iauanum ortum esse: ex hoc Philaram: ex eo porrò Alanum: inde Anchisen: inde Æneã: inde Ascanium: ex eo Pamphilum: hinc Reasilinam: hinc Alanum secũdum, qui primus ex Asia in Europam commigrarit. Eum uerò quatuor habuisse filios: ex his natu maximum Vandalum, Vistulæ flumini, & Polonis nomen dedisse, ut Vandali dicerentur. Hunc deniq; multos liberos suscepisse, qui quartam partem Europæ occupauerint: & Polonorum, Russorum, Cassubiorum, Sueciorum, Boemorum, Morauorum, Slauorum, Dalmatarum, Pannonum, Bosnẽsium, Croatarum, Bulgarorumq; regna condiderint:

Origines gentium obscuræ, & antiquitatem affectantes.
Romanorum origo.
Persarum. Thracum. Atheniensium. Aegyptiorum.
Itali Aborigines.
Hebræorum.
Arabum. Saracenorum. Gallorum. Hispanorum. Ios. antiq. Iud. lib. 1. cap. 11. Beros. antiq. lib. 4. & 5.
Germanorum origo. Cor. Tacit. de situ & mor. Germa. Beros. antiq. lib. 4. & 5.
Hunorum & Vngarorum.
Slauorum origo.

A diderint: atq; hic subsistũt, quasi aut Phedriæ ac Thrasones è comœdijs, aut Capeti Tyberinique ex historijs eis defuerint, aut comminisci plura ipsi arbitratu suo non potuerint. Alij uerò ridiculam fabulositatem, nulla neq; authoritate neq; probabilitate nixam, auersati, lõgam quidem stirpis enumerationem prætermittunt: ab ijsdem tamẽ Iapeto & Iauano, sed per Helisam filium, harum gentium genus deriuant: illam rationem secuti, quòd Slauos, Dalmatas & Illyrios esse opinantur, qui retineant etiamnum ferè ea loca, in quibus hæ gẽtes ab initio, cum à turri Babylonica in uniuersum orbem terrarum colonię deducerẽtur, cum Ionibus, Æolibus, Hellenibus siue Græcis, ac cætera Helisæ & Iauani siue Ionis posteritate consedisse, à suprà memoratis autoribus Iosepho & Beroso memorãtur. Adduntq;: Iauani quoq; siue Ionis nomen ei rei argumento esse, quo Slaui etiã nunc multum utantur, Ianum & Iuanum appellantes. In hac autem sententia fuere Ioannes Dlugossus, & Matthias Miechouiensis, & alij quidam nostrates: tametsi Miechouiẽsis uariat in eo libro, quem de Sarmatijs scriptum reliquit: è Boemis, Venceslaus Hagecus, & qui ab eo recensentur Pribislaus & Cosmas Boemi, Ioannes Merignola archiepsopus Florentinus & Philippus Callimachus Itali. Alij porrò, cum animaduerterent nationem Slauorum Vindos, seu Vẽdos à Germanis appellari, eamq; gentem antiquitùs hæc loca, quæ nunc Poloni, Silesij, Marchiani Brãdeburgenses, Cassubij & Pomerani, sinus Codani siue Bal-
B thici, marisq; Sarmatici accolæ tenent, antiquitùs ad Chersonesum usq; Cymbricam tenuisse, ex ueteribus historicis & geographis recognoscerent, eosdem esse existimarunt Slauos ac Vandalos, quos ipsi Vindas seu Vendos, Latini uerò historici & geographi Vinidas, Venedos, & Venetos: & ab eis Venedicum sinum Balthicum appellãt. Nec scio an Vindelicos etiam, qui Boemis uicini sunt, non magna Bauarię portione interiecta: cuius gentis caput, Augusta Vindelicorum etiam nunc dicitur. Tametsi sunt, qui diuersos à Vãdalis Vindelicos esse uelint. Cumq; Germani homines (nam hi ferè sunt in hac sententia) iure suo, ut mihi quidem uidetur, Vandalos sibi uendicarent, crediderũt ad amplitudinem & gloriã nationis suæ pertinere, si cùm ea Gallias per Francos & Gotos, Britanniam per Saxonas, Hispanias & Aricã per Gotos atq; Vandalos, Italiã primùm per Cymbros, deinde per eosdem Gotos, Vandalos & Langobardos, Pannonias item, & alias oriẽtis regiones & gentes nobilissimas per eosdem partim uexasset, partim domuisset, subiugasset, ac tenuisset: ne Vandaliæ ac Boemiæ antiquissima possessione à barbara & obscura gente Slauorum, quæ ne ipsa quidem certam originem suã edere posset, depulsa esse uideretur. Iam huic ita præiudicatæ opinioni non solùm necesse, uerùm etiam facile erat cætera attexere, quæ de Vandalorum origine ex Beroso colliguntur: nempe Vandalum gentis cõditorem à Tuiscone, prisci illius Noe filio, post diluuiũ orbis terrarum nato, quemadmodũ nos etiã superius attigimus, duxisse originem: eumq;

Alia opinio.

Io. Dlugossus.
Matth. Miech.

Vencesl. Hag.

Tertia opinio.

Vindæ, seu Vendi.

Vindelici.

Germanorum res gestæ illustres.

ipsum Tuisconem à Tanai ad Rhenum usque regnasse. denique & illud: A è Boemia & Polonia ac Vandalia, Slauos in Dalmatiam & Illyricum progressos esse. Hanc opinionem adstruxit in primis Albertus Crantius, qui patrum nostrorum memoria Vãdaliam conscripsit, & in eo opere cunctas res gestas Polonorum, Boemorum, ac cæterorum Slauorũ Vandalis, atque ita Germanis suis honorificè attribuit. Idem sensere Ioannes Dlugossus, & Matthias Miechouiensis alicubi, & complures alij recentiores. Antonius quoque Bonfinius in eo opere, quod in gratiã regis Mathiæ scripsit de origine & rebus gestis Vngarorũ: licet non figat ferè uestigium, non uidetur tamen ab illis in hac parte dissentire. Nec defuit eis è uetustioribus author, quem sequerentur, Iornandes Alanus: qui in eo libro quem scripsit de rebus Geticis, Slauos, siue Slauinos Vandalorum gentem esse, asserere ipsis uidetur.

Crant. in Vãd. *Dlugoss.* *Matth. Miech.* *Bonf. de orig. & reb. gest. Vngar.* *Iornandes.*

SVPERIORES OPINIONES FALSAS *esse. Cap. III.*

SED horum nihil nos probamus: nec id temerè, aut leuibus argumentis adducti, quẽadmodum statim demonstrabimus. Et illam quidem fabulosam genealogiam, quã primo loco posuimus, pluribus, quàm suprà fecimus, refellere operæprecium non est. Contra reliquas duas opiniones, quæ quãuis diuersę, eodem tamen ferè argumento locorũ, quę Slaui incolunt, nitũtur, illud communiter dici potest: Non esse necesse, Slauos eosdẽ esse siue cum Dal- B matis & Illyrijs, siue cum Vãdalis, propterea quòd eorũ loca incoluerunt, atque etiãnum incolunt: sicut neque Vãdalis communis fuit origo cum Pœnis, Mauritanis & Afris: neque Gallis, Gotis, & Langobardis cum Italis: neque Francis cum Gallis: neque Hebræis siue Israelitis cum Chananęis. quamuis Vandali Africam: Galli, Goti, Langobardi Italiam, alij post alios: Franci Gallias: Hebræi Chananitidem, pulsis uel deletis uetustioribus habitatoribus, tenuerint. Pannoniam quoque olim Galli, deinde Goti, Sarmatę, Vandali, Lãgobardi, Hunni, Slaui, & Vngari, inuicem sibi succedentes, inuaserunt. Nec tamen omnes hi populi ijdem sunt, aut eandẽ habent originem: nisi fortè illã omnium gentium communem à Noa, uel Adamo etiam, si quis altius uelit repetere. Non semper sanè eædem gentes easdem sedes tenent, neque tenuere: uerùm aliæ subinde ab alijs pelluntur suis sedibus, aut etiam delentur. Nonnunquam ultrò in alias regiones commigrant, aliqua uel commoditate inuitatæ, uel necessitate adactæ: quemadmodum cùm de his quas modò enumerauimus, tum de Tyrijs, Phocensibus, Lacedæmonijs, Arcadibus, Troianis, & alijs compluribus uetusti & graues historici literis prodidere: ita ut quod uniuersè à Comico seruo dictum est, Omnium rerum uicissitudinem esse, de hac etiam commigratione populorum, regnorũque mutatione uerum sit. Sed in alijs quidem gentibus facilius id probari ac demõstrari potest, siue quòd eæ ipsę à literis & humanitate non abhorruerunt, siue quòd ipsæ quidem

Gentium mutationes & migrationes. *Pannoniæ habitatores.* *Terent. in Eunucho.* *Cur obscura Slauorum origo.*

A dem barbaræ, uicinos tamen habuerunt excultos literis, quibus neq; ocium ac studium ad perquirendum, neq; facultas ac diligẽtia ad conscribendum non modò uicinarum, sed etiam remotarum gentium res gestas & origines defuit. Poloni & Slaui omnes literas & literatos contempserunt, ac ne ocio quidem ad studia doctrinæ & humanitatis abundarunt, cum barbari inter barbaros consedissent, & continentia cum finitimis bella gererent. Cumq; prius obscuri & ignobiles in uasta barbararum gentium colluuie latuissent, ijs temporibus extiterunt, quibus Romani atq; Græci, apud quos literarum atq; doctrinæ studia semper in primis floruere, barbaricis Parthorum, Gotorum, Vandalorum, Alanorum, Lãgobardorum, Saracenorum, Hunnorum, & ad extremùm ipsorum Slauorum armis implicati, diuexati, & penè deleti, doctrina quoque & eloquentia propemodum exciderunt: & domesticis perpetuis malis atq; calamitatibus impediti, ne ocium quidem ad perquirendum, & literis mandandum origines & res præclarè gestas externorum, eorum præsertim quos meritò oderant, habuerunt. Itaq; cùm omnis illorum temporum historia perplexa & incerta est, tum Slauorum in primis: qui ad faciendum res memoratu dignas, quàm ad memorandum promptiores, & magis appositi, ne gloriæ quidem ualde cupidi fuere. Quo factum est, ut non modò nihil de rebus gestis & origine sua comminiscerentur: quemadmodum Goti fortassis, & solent multi alij: sed ne tenerent quidem memo-

B ria, aut posteris suis uicissim quasi per manus traderent, si quid ueri certiq; à maioribus suis accepissent. Vixdum sexcenti aut septingenti duntaxat anni sunt, ex quo Slauica gẽs literas unà cum religione Christiana amplexa est: nec magnopere sanè unq; earum studiũ postea coluit, satisq; habuit unusquisq; sensa animi sui alteri absenti literis utcũque aperire, præteritorum iuxtà ac futurorũ neutiquã curiosus. Sed nos ita adhuc egimus, ut ostenderemus duntaxat, nõ esse necesse, eandem esse nationem & gentẽ Slauorũ cum Dalmatis, Illyrijs, atq; Vandalis. Deinceps ergo, prorsus non eandẽ esse demonstremus, si possumus: & quidẽ distinctè, prius de Dalmatis & Illyrijs, mox de Vãdalis.

Poloni & Slaui alieni à literis.

Quibus temporibus effloruerint. Romani & Græci à barbaris euersi.

Slauorum ingenium.

Slaui quando literas acceperunt.

SLAVOS NON ESSE DALMATAS, NEQVE Illyrios. Cap. IIII.

VLTA de Dalmatis & Illyrijs peruetusti Greci & Latini scriptores memoriæ prodidere. Nam & Macedones & Romani olim cum eis bella gesserunt. Appianus quidem Alexandrinus etiam peculiarem de his librum conscripsit, cui nomen dedit Illyrico. In quo originem harum gentium, quamuis diuersam à Beroso, persequitur. Sed hoc nihil ad rem nostram. Commemorat autem is, itemq; Ptolemæus in Geographia, & alij scriptores ante & post eum, urbes earum gentium: ut Segestam, Delminium, Salonem, Promonã, Terponum, Metulium, Scardonam, Iaderam: fluuios, ut Naronem, & Saum, siue Sauum: populos, ut Scordiscos, Triballos, Liburnos,

Dalmatæ & Illyrij. Appiani Illyricus.

Ptol. Geog. lib. 2. cap. 17. Dalmaticarũ urbium, populorum & fluminum uetusta nomina.

Dardanos, Atintanos: quorum nominum etymologia nihil commune habet cum lingua Slauorum, sicut habet eorum quæ posterius ab ipsis Slauis indita, hodieq; in usu sunt: nempe Iaice, Zagrabia, Cluci, Camennygrad, Belogradum, Nouigradum, Cremen, Otocum, Iablanets, Gurca, Lipa, urbes & arces: Reca & Dobra fluuij: Craina regio, siue territorium. Vnde apparet, nouam gentem post tempora Ptolemæi & Appiani in illis oris consedisse, ueteribus habitatoribus uel pulsis, uel subactis, & pedetentim extirpatis, quæ noua nomina locis dederit, longè diuersa à ueteribus. Iamuerò quæ ratio excogitari potest, cur populi ipsi, qui prius Dalmatæ & Illyrij dicti sunt, posterius Slaui, & regio Slauonia dici cœperit, si ab initio Slaui eam tenuere? Sed hæ quamuis graues, coniecturæ tamen sunt. Quid si demonstramus, quo tempore primùm Slaui Dalmatiam & Illyricum, uelut alienas sedes, armis inuaserint & occuparint? Nullus opinor dubitatio ni locus relinquetur. Ad hoc autem demonstrandum non utemur Alberti Crātij, qui quidem & ipse pro nobis facit in hac parte, uel cuiusquam recentioris scriptoris testimonio: sed Procopij Cęsariensis, qui Iustiniano imperatori à commentarijs, & Belisario nonnullarum expeditionum comes fuit: qui eorum quæ ipsius tempore, & sub oculis penè ipsius acciderunt, certissimus testis esse potest: nec est causa, cur in gratiam aut odium cuiusquam finxisse uideatur. Is igitur de bello Gotorum libro primo sic scribit: Martinus interea, Valentinianusq; ad Belisarium peruenere, milites mille ac sexcētos ductantes, quorum pars maxima Huni erant, Slauini, Antæq;, qui trans Istrum fluuium, nec procul ab eius ripis incolunt loca. Libro aūt tertio sic: Magnę nuper Slauinorum hominum manus Istrum fluuium traijciētes, & eius regionis loca depopulati, Romanorum uim maximam ceperant. Et mox: Sed Childibius posthac adeò terrori barbaris fuit, ut per trienij spacium, & quandiu eo præfecturæ munere hic fungebatur, Barbarorum nemini unquam id flumen licuerit Romanos inuadendi de causa pertransire: quin potius in alteram continentis partem Romani Childibio duce, ac sæpe transuecti, barbarorum uim maximam trucidarant, & in seruitutem abduxerant. Nec multo pòst de ijsdem Slauinis, & consanguineis eorum Antis memorans: Affatimq;, inquit, terras habēt, ut qui in ulteriore Istri fluminis ripa incolunt partē. Trans Istrum, qui idem Danubius est, Slauinos tunc incoluisse scribit. Constat autem, Dalmatiam & Illyricum cis Istrum esse Romanis & Constantinopolitanis. Aliquanto uerò pòst, eodem libro idē Procopius ita scribit: Per id tempus Slauinorū exercitus flumine Istro traiecto, Illyrios omnes adusq; Epidamnum malis ingentibus affecere, partim hos trucidando, & partim sine ullo ætatis discrimine in seruitutem, quos licuit, abigendo: & eorum bonis direptis desæuiebant. Ad hæc & præsidia illis in locis non pauca, & quidem præualida occuparunt. Hic manifestè apparet, alios tunc fuisse à Slauis Illyrios. Certè ipsi sese tam immaniter non infestarunt, nec ea præsidia occuparunt, quæ prius

Noua nomina diuersa à ueteribus.

Mutatarum gētium in Dalmatia & Illyrico argumentum.

Slaui, & Slauonia.

Slaui quando Dalmatiam & Illyricum occuparint.

Albert. Crant.

Procopius Cæsariensis.

Proc. de bello Got. lib. I.

Ibid. lib. 3.

Ister, Danubius.

A prius ditione tenebant. Prosequitur ibidem idem author multa bella, & nonnulla prælia à copijs ac ducibus Iustiniani cum Slauis, cùm alibi, tum in Dalmatia minus prosperè gesta: memoratq; eos non incursantium, & prædas agentiū in morem ea loca infestasse, uerùm perinde ac domi hyberna habere iam tum cœpisse, nihil hostile reformidātes. Atq; hæc fermè Procopius de Slauis. Nā quæ idem scribit de moribus eius gentis, inferius loco suo referemus. Gregorius uerò cognomento Magnus, eius nominis primus Pontifex maximus, qui aliquāto post Iustiniani tempora Mauritio imperante, post sexcentesimum annū à Christo nato, Ecclesiæ præfuit, ita scribit ad Episcopos Istriæ: Equidem de Slauorum gente, quæ uobis imminet, & affligor uehementer, & turbor. Affligor in his, quæ in uobis iam patior: conturbor, quia per Istriæ aditū iam in Italiam intrare cœperunt. Addamus iam his & Blondum, recentiorem quidem, sed diligentem antiquitatis indagatorem. Is ergo uerbis diui Gregorij, quæ nos modò retulimus, descriptis, hæc addit: Quanquam uerò Gregorius plura de hac Slauorum in Istriam irruptione non scribat, tamen nos compertum habemus, eam gentem, quam ultra Danubium sedes habere, & socerum filium'que Mauritij illis oppositos fuisse diximus, tunc primùm oram Adriatici sinus dextri litoris occupasse, & ita habitationem in ea continuasse, ut quicquid prius Istria & Dalmatia dicebatur, ad tempora usque nostra dicatur Slauonia. Sequenti autem libro, Phocæ, B qui Mauricio succesit in imperio, tempora persequens, ita scribit: Per id etiam tempus imperio Constantinopolitano tumultibus illis in Africa & Asia agitato, Slaui, quos ostendimus in Dalmatiæ & Istriæ ora consedisse, quæcunque propinquis in regionibus imperio parentia inuaserunt, & militibus, quos Phocas præsidio imposuerat, subita irruptione occisis, omnem Dalmatiæ & Illyrici Adriatico adiacentis, prouinciam subegerunt. Hinc igitur satis iam constat, ni fallor, serò Slauos in Dalmatia & Illyrico consedisse: nec eos esse Dalmatas, aut Illyrios: atque ita ne accommodari quidem eis posse ea, quæ de illarum gentium origine literis & memoriæ prodita sunt. Iam igitur ad Vandalos quoque, quos Procopius Vandilos uocat, transeamus.

Greg. ad episcopos Istriæ.

Blon. ab incli. Imp. lib. 8. primæ Decadis.

QVO'D SLAVI VANDALI NON SINT. Cap. V.

AC tenuisse quidem Slauos, atq; adeò nunc etiam tenere eas sedes, in quibus olim Vandali habitasse memorantur, dubium non est ueterum & recentiorum scripta euoluenti. Nec de ijs modò locis hoc dictum uolumus, quæ ad utramq; ripam Vistulæ Odra tenus, & secundum Oceanum Germanicum usq; ad Cymbricam Chersonesum, nunc à Polonis, Silesijs, Cassubijs, Pomeranis, Masouijs, Prussis & Vindis tenētur (olim Vandalis, & Venetis seu Vinidis habitata esse constat) uerumetiam de alijs quibusdam, quæ

Vandalorum sedes, eædemq; Slauorum.

Slauorū sedes.

Procop. de bello Vandil. Vandalis attributa sunt. Nam & Procopius, cuius dudũ mentionem A fecimus, à Mẹotide palude Vandalos, quos ipse Vãdilos uocat, prodiſſe, indeq́ꝫ fame pulsos in Francos Germanos impetum fecisse, scriptum reliquit in eo libro, quem peculiarem de bello Vandilico conscripsit: & *Iorn. de rebus Geticis.* Iornandes, eiusdem ferè temporis scriptor, in libro de rebus Geticis memoriæ prodidit, eos quodam tempore ea loca tenuisse, quæ ab Oriente quidem Gotos, quos tunc in Dacia habitasse scribit, ab Occidente Marcomannos, à Septentrione Hermundulos, à Meridie uerò Istrum siue Danubiũ finitimum habuerint. At Slauini quoque & Rusi, quemadmodum inferius ostendemus, circa Mæotim incoluere. *Moschici imperij terminus ad Mæotin ferme.* Tametsi modò quoq; ad eam usq; paludem ferè Moschorum imperium protenditur. Ad Septentrionalem etiam Istri partem à Dacis, qui nunc Valachi sunt, & Moldaui, & Transyluani, ad Boemiam usq;, quam *Strabo Geograph. lib. 7.* Strabo Buiemum uocat, Marobudi Marcomannorum regis regiam, etiam nunc Rasciani, Serbi, Bosnenses, ac cęteri Slaui habitant, olim liberi ac domini, deinde ab Vngaris ferè regnati: ad extremum partim patrum nostrorum, partim nostra etiam memoria, à Turcis subacti. *Slauorum populi à Turcis subacti.* Fatemur hæc ita esse. Nec tamen hinc necessariò colligitur, hos populos eosdem esse cum Vandalis: sicut ne cum Dalmatis quidem & Illyrijs, quemadmodum superius ratiocinati sumus. nihil'q; prohibet, diuersis temporibus diuersas gentes ijsdẽ in locis habitasse: *Diuersi populi etiam in una regione habitantes.* ac uno etiam tempore amplam aliquam regionem, qualis est Italia, Sarmatia, uel Asia minor, nõ ab uno unius'ue nationis B populo teneri. Constat autem & Mẹotidis oram longè & latè patere: & quòd ea nauibus adita, notior esset Græcis & Romanis: interiora uerò Sarmatarum incognita propter barbariem, eos loca remotiora etiam à Mæotide, de quibus auditu aliquid acceperant, ad Mæotin sita esse existimauisse, & cùm Vandalis, tum Roxanis atque Slauis attribuisse. Et inter Dacas autem, Marcomannos, Hermundulos, siue Hermunduros, & Istrum, permagna locorum intercapedo est. Denique tractum eum, qui secundùm Vistulam, & mare Germanicum, Vandalis & Vinidis, seu Venetis attribuitur, multarum gentium capacem esse, dubium non est. Facile autem est, cùm è suprà memoratis Iornande & Procopio, tum ex alijs etiam scriptoribus deprehendere, quid de diuersis hisce Vandalorum sedibus (nam de Vinidis posterius dicetur) sentire debeamus: nempe eos à Mæotide profectos uersus occidentem solem, *Vandali unde, & quò progreßi.* ad Vistulam in extrema ora Germaniæ consedisse, & cùm alios Germanos, ut quique proximi erant, tum Francos bello uexasse. Deinde uerò ad meliores sedes in Pannoniam, inde'que in Galliam, Hispaniam, & Africam deniq; commigrasse. Perinfirmæ igitur coniecturæ sunt, quibus isti adstruere nituntur, Slauos eandem esse nationem cum Vandalis & Germanis omnino. Nam quod quidam ridiculè, cum Vandalos à *Vandalus fluuius.* Vandalo fluuio, qui nunc Vistula est, dictos esse uelint, hunc à Vanda Polonorum regina nomen accepisse existimant: nonnulli porrò opinan-

A opinantur, quòd Vandali Slauica lingua dicãtur, quasi Vendali, quæ uox est cohortantium sese, ut ulterius porrò ire pergãt: eiusmodi ineptias ne refellere quidem libet. Nos quidẽ certioribus longè argumẽtis, Polonos & Slauos Vãdalos nõ esse probabimus. Primùm enim, mores his gentibus diuersi sunt. Ac Vandalos quidẽ sub regibus semper fuisse, & mollissimos atq; delicatissimos esse, testis est Procopius. Idem uerò Slauinos Antasq; uitã duriorem, & incultã, neglectamq; ducere, & sordibus sese ingurgitare, & incõdita quædam tuguria longo ab inuicẽ interuallo habitare, & singulos domicilij locũ sæpe mutare, indéq; Sporos à Græcis cognominatos esse: nec ab uno aliquo eos regi, sed plebea communiq; libertate uiuere, memorat. Deinde lingua penitus diuersa utunt Slaui omnes, ab ea qua Vãdali usi sunt. Cõstat sanè inter omnes, Vandalos Gotorũ & Germanorũ gentẽ fuisse, eadéq; lingua cũ eis usos fuisse. Testes sunt eius rei Eutropius, Paulus Diaconus, Procopius, & his omnibus antiquior Cor. Tacitus: neq; negat Crãtius. Quin citat is etiã ex Metodio martyre epistolã Vãdalorũ ad Cõstantinũ imperatorẽ, Germanos se esse profitentiũ. Quod Irenicus quoq; facit. His adstipulantur ducũ ac regũ eius gẽtis nomina, quę Germanicã originẽ atq; etymologiã redolẽt: qualia sunt Gensericus, Hunericus, Gildericus, Sigericus, quasi ex anserũ, gallorũ gallinaceorũ, auri, & uictoriæ opulẽtia deriuata: itemq; Trasamundus, Gutamundus, Sigismundus, & alia eiusdẽ modi: quorum similia etiã
B alia Goti habuerũt, & partim Burgundiones, qui & ipsi inter Vandalos numerantur: partim ij qui nũc peculiariter Germani siue Teuthones appellantur, adhuc retinent. Slauicum uerò uocabulum ne unum quidem mihi quisquã ex omni Vandalorum historia protulerit: nisi fortè illa apud Crãtium, Lubecę, Rostochij, Vismariæ, Stargardi, seu Starogradi, urbium nomina: quę nos à Slauis post migrationẽ Vandalorũ indita esse, suo loco indicabimus. Satisne igitur argumẽti est, Slauos, qui nihil penitus cõmune habent cum lingua Germanica, nisi fortè ex uicinitate & commercijs mutuatũ, Vandalos nõ esse? Qui enim, aut unde mutarent linguam, ij præsertim qui uetustissimas Germaniæ, quã Vistula secundum Plinium, Ptolemęum, Pomponiũ Melam, Iornandem, & alios authores terminat, sedes nõ reliquerũt? Hic hæret omnino Crantius, & qui eũ sequuntur. Franciscus uerò Irenicus ui ueritatis uictus, manus dat: quamuis, ut uidetur, repugnãte Iornande. Verùm de Iornãde statim, si prius refutauerimus illud Crãtij argumentũ, quo is adstruit, Slauos Vandalos esse, quòd à Germanis etiam nũc Vẽdi seu Vindæ uocãtur eius linguæ & generis homines. Non est certè inusitatũ, populos, qui aliũde aliò commigrarint, cùm à locis & regionibus nomina sumere, tum eorũ populorum quibus successerint, nominibus appellari. Nec longè huius rei exempla petemus. Cõstat certè, Prussiam ab alijs, quàm nunc populis olim habitatam esse, qui siue Prusi, siue Borussi, siue Borusci secundum Stellam dicti sunt; quorum extant adhuc reliquiæ quædam in uicis atq; pagis

Vendali falsa etymologia Vandalorum.
A' diuersitate morum.
Proc. de bello Vandal. Idẽ de bello Got. li. 3.
Linguæ diuersitas.
Vandali Germani sunt.
Eutro. hist. lib. 10. & 14.
Paul. lib. 1. ca. 1. de gestis Lãg.
Proc. de bello Vand.
Tacitus de situ & mor. Germ.
Alb. Crant. lib. 1. Vandaliæ.
Iren. Germ. exegesi lib. 1. c. 33.
Vandalica dura nomina.
Burgundiones Vandali sunt.
Venedicarum urbium nomina.
Germaniæ finis olim Vistula.
Plin. nat. hist.
Ptol. Geogr.
Mela Geogr.
Iorn. de rebus Get.
Iren. Germ. exegesi. lib. 1. c. 13.
Crantius.
Vindæ seu Vendi Slaui unde.
Populorũ appellationes.
Prussi prisci.
Eras. Stella de Borussis.

tractus Varmiensis, & Sambiensis, lingua utẽtes Lituanicæ non absi- A
mili. Quodã autẽ tempore partim à Polonis, partim à Teuthonibus Marianæ militiæ adscriptis subactam & occupatã, in hoc usq; tẽpus à Germanis & Polonis habitari, deletis ferè ueteribus illis Prussis: nihilo tamẽ minus hi quoq; Poloni & Germani, Prussorum nomẽ retinẽt. Quis autẽ nescit, Gallias, Gallis siue migratione, siue bello exoneratas, quodam tempore Francis Germanis cessisse? & tamen hos etiã à Latinis Gallos appellari? Sic Troiani cum Ænea profecti, in Latinorum & Italorum: Goti & Alani, qui corruptè Catalani nunc uocantur, in Hispanorum: Ciechi Slaui in Boemorum Germanorum, quemadmodum postea demonstrabitur, nomen transierunt. Eadem igitur ratione credibile est, Slauos, eos qui priscorum Venedorum secundum Ptolemæum, seu Venetorum & Vinidarum secundum Iornandem, sedes occuparint, Vendos seu Vindas à finitimis Germanis appellari non desijsse. Indeq; propter linguæ & originis cognationem, cæteris quoque Slauis accommodatam, hactenus manere. Nisi fortè diuersos esse uelimus à Vandalis Venetos, seu Venedas, seu Venedos, siue Vinidas: qua de re nunc disputabimus.

Prußiam qui homines inhabitent.

Franci Galli appellantur.

Catalani. Ciechi Boemi. Slaui cur Vindæ appellẽtur.

AN VENEDI, SEV VENETI, ET VINIDAE ijdem sint cum Vandalis. Cap. VI.

Ornelius quidẽ Tacitus dubitat, Germanis'ne an Sarmatis Venedos ascribat: & quamuis ad extremum eò magis inclinet, ut inter Germanos eos referat, infirmis tamẽ argumentis id cõfirmat. Ptolemæus Venedas uult esse gẽtem Sarmaticam. Vandalos autẽ Germanos esse, iam satis, opinor, demonstratũ est. Iornandes uerò apertius etiã, alios omnino esse à Vandalis Venetos & Vinidas innuit. Cum enim Vandalos, à Geberícho rege Gothorũ profligatos, & ad paucitatem redactos, migrasse ex suis sedibus, & à Constantino magno Imperatore in Pannonia nouas sedes impetrasse, narrasset, unde postea in Gallias, Hispanias, & Africam commigrarunt, mox Ermanarici, qui aliquanto post Geberichũ apud Gothos regnauit, mentionẽ faciens, in Venetos eum arma mouisse: & quãuis abundãte multitudine, uictos tamẽ, & subactos eos esse memorat. statimq; adijcit: Eos ab una stirpe exortos, tria tunc nomina reddidisse: id est, Venetorũ, Antarum, Slauorũ. qui quamuis, inquit, nũc ita faciẽtibus peccatis nostris, ubiq; desæuiant, tamẽ tunc omnes Ermanarici imperijs seruiere. Hęc ibi Iornandes. Aliquãto autẽ ante his uerbis scribit: Introrsus illi (Gepidarum genti scilicet) Dacia est, ad coronæ speciẽ arduis alpibus emunita: iuxta quorũ sinistrum latus, quod in Aquilonẽ uergit, & ab ortu Vistulæ fluminis per immẽsa spacia uenit, Vinidarum natio populosa cõsedit: quorum nomina licet nũc per uarias familias & loca mutẽtur, principaliter tamen Slauini & Antes nominantur. Hic mecum diligẽter perpendant ij, qui Venetos & Vinidas eosdem cum Vandalis esse autumant, uerba scriptoris huius de rebus B

Tacit. de situ & mor. Ger.

Venedæ an Germani sint.

Ptol. Geogr. lib. 3. cap. 5.

Iornand. de rebus Get.

Vandalorum migratio in Pannoniam.

Venedi à Gotis uicti.

Dacia.

Slauini & Antes.

A sui temporis & sibi notis scribentis. Profectò si is eosdē esse uellet Venetos cū Vandalis, non temerè mutasset nomina: ut illicò post factam Vandalorū mentionem, Venetos, ac non Vandalos, ab Ermanarico bello petitos esse, memoraret. Nec mihi quisquā obijciat, in Venetis quoq; idem eum fecisse: ut Venetos appellaret, cū prius Vinidas dixisset: quos eosdē esse dubium nō est, ipsomet etiam authore attestante. Maior est enim cognatio nominū in Venetis & Vinidis, quàm in his utrisq;, & Vandalis. Vel nūc etiam Germani, partim Vēdos, partim Vindos, siue Vindas dicunt. Deinde tā Vinidis, quàm Venetis, Slauinos adiunxit: Vandalis non adiunxit, quorum paulo ante Venetos mentionem fecerat: cum rationi magis cōsentaneum fuerit, in prima mentione gentis, genus eius explicare. Præterea in Aquilonem secūdum Alpes, hoc est, Carpathum montē, à fontibus Vistulæ, Venetis, siue Vinidis sedes attribuit, hoc est, in Sarmatia: Vādalos autē ad eam partē Vistulę, quæ Germanis citerior est, habitasse, isti ipsi affirmant. Iam illud longè etiā efficacius argumētum est, non esse eosdem Vinidas & Venetos cū Vandalis, quòd post deuictos & ad paucitatem redactos, pulsosq; suis sedibus Vandalos, Venetos multitudine abundātes, ab ijsdē Gotis infestatos & subiugatos esse scribit. Illud uerò longè efficacissimum, quòd Venetos atq; Slauinos, Antasq;, quos in Boream ad Vistulam, Danastrū & Danubium flumina, Musianū lacum, qui fortè Mysianus est, & mare Ponticum cōmorari, paulo an-

Vindarum sedes.

B tè dixerat, ubiq; desæuire suo tempore queritur: cum Vandali longè antè Pannonia nō pulsi, sed à Stilicone euocati, in Gallias & Hispanias populariter migrassent: atq; adeò illis etiam regionibus relictis, in Africa Iustiniani armis attriti, afflicti, ac deleti essent: quod quidem tum Paulo Diacono, tum hoc ipso Iornande & Procopio, oculatis ferè testibus, confirmare possumus. Congruunt cū his ea quæ superius de prouincijs Romani imperij ab hac gente afflictis, ex diuo Gregorio & Flauio Blondo descripsimus. Ex his igitur satis, ut arbitror, liquet, Venetos & Vinidas, quos Germani Vendos, sen Vindas uocāt, diuersos esse à Vandalis. Atq; hinc apparet error Alberti Crātij, Frācisci Irenici, & aliorum, qui in eo quòd Slauos cum Vandalis eandem esse gentem affirmāt, Iornandis authoritatē sequi sibi uidentur: cum tamen is, quemadmodum nos modò ostendimus, non cū Vandalis, sed cum Vinidis, seu Venetis, Slauorum gentem coniungat.

Vandalorum è Pannonia migratio.
Vandali deleti.
Paul. Diac. de gest. Lang. lib. 1. c. 17.
Iorn. de reb. Geth. & de reg. ac temp. success.
Procop. de bello Vandil.

QVOD SLAVI GERMANI NON sint. Cap. VII.

QVOD si quis cū Tacito Venedos quoq; inter Germanos referre contendat, nō magnopere pugnabimus: dummodo is meminerit, fieri potuisse, quod sępe alijs gētibus usuuenerit, ut Slaui, quos lingua moresq; arguant Germanos non esse, Venedorum Germanorū nomine iam tum Iornandis tempore etiam appellarētur, cum eorum sedes occupassent: sicut etiā nunc à Germanis appellantur.

Slaui cur Venedi uocati.

Germanicæ linguæ usus apud Boemos & Polonos.

lantur. Nam quod Crantius ex usu Germanicæ linguæ nõ infrequẽti A apud Boemos, addã ego, & apud Polonos, & è Germanicis concionibus colligit, eos Germanicã gentẽ esse: eadẽ ratione colligat licebit, Italos uel Latinos eos esse. Nã hę quoq; linguæ in usu esse cœpere apud Polonos præsertim. Hispanis quoq; & Italis nostra tẽpestate, ijs præsertim qui uel militarunt uel negociati sunt in Germania, nõ insolens est usus linguæ Germanicæ. Ne Latinæ quidẽ olim fuit Græcis, cum Romanis parẽrent. Ergóne ijdem erunt aut Gręci cum Romanis, aut Itali & Hispani cum Germanis? Nõ rectè hic ratiocinatur Crantius. Quòd si Slaui Germani sunt, uel ex Germanis orti, eademq́; olim lingua usi, unde igitur Slauicæ linguæ usus apud eos inoleuit? quæ ut à Germanica, sic ab omni finitimorũ, atq; adeò quorũuis aliorũ populorum, de quib. auditu aut literis aliquid accepimus, lingua penitus diuersa est. Quid quòd apud Bulgaros, Russos atq; Moschos, qui & ipsi Slaui sunt, uel nullus omnino, uel certè rarissimus est Germanicæ linguæ usus? Fateatur ergo necesse est Crãtius alterutrũ, uel nõ extirpatos penitus olim esse à Slauis Germanos & Vandalos, uel certè posterius ab ijs colonias è Germania deductas esse agrestiũ prę sertim & opificũ omnis generis, cũ ipsi ferè militiæ uacarẽt. Quod nos à Polonis quodã tempore factũ esse, suo loco ostẽdemus. Iam, ne ex illo quidem Berosi testimonio, quo is Tuisconem Germanorũ omniũ conditorẽ, à Tanai ad Rhenũ usq; regnasse, & ab eo Sarmatas maximos populos cõditos esse asserit, satis rectè comprobatur, Slauos Germanos B esse. Nam ut illibata sit fides & authoritas Berosi: ut etiam demus Slauos uel Sarmatas esse, uel omnino cũ Tuiscone in Europã profectos, in his oris, quas nunc incolunt, inter Tanaim & Rhenũ cõsedisse: certè nõ statim cõsequetur, eos Tuisconis posteritatẽ esse. Neq; enim necesse est, populos alicui regi subiectos, uel ab eo cõditos, ab eodẽ etiã procreatos, aut eadẽ duntaxat cũ illo stirpe ortos esse. Quin cernere est nõ modò in priscis annalibus, uerùm etiã nostro tẽpore multas gẽtes, externi generis regibus parẽre. Legimus etiã nonnullorũ populorũ colonias ab externis ducibus deductas esse. Quid? q Sarmatiã Berosus ab ortu solis Tanai fluuio, ab occasu Rheno terminat: Sarmatæ uerò Gręcorũ & Latinorum scriptorũ testimonio multum terrarum ultra Tanaim tenẽt, nec scio an plus quàm citra Tanaim, & quidẽ antiquitùs, ita ut inde huc progressi esse uideãtur potius, quàm hinc illuc: cum & solũ hic sit uberius, & cœlũ mitius, & propinquior sit Asiatica quàm Europea Sarmatia Babyloniæ, unde in totum orbẽ terrarum colonię deductę sunt. An nõ licebit credere, uel interpretẽ perperam nobis reddidisse scriptoris Chaldęi sententiã, cum in diuersis linguis, diuersis nonnunquã nominibus & flumina, & loca, & gẽtes appellentur: uel ipsum etiã authorem de rebus tam procul à se remotis hallucinari potuisse, & aut ignorasse fines harũ gentium, aut Sarmatarũ nomine Germanos pariter & Sarmatas cõplexum esse? sicuti Sarmatis quoq; nõnulli uicissim Germanorum nomẽ accommodant: Scytharum

Slauica lingua diuersa ab omnibus alijs.

Germani in Polonia & Boemia quando.

Beros. lib. 4. & 5.

Slauos nõ esse ortos à Tuiscone.

Sarmatiæ fines secundum Berosum.

De Berosi testimonio iudicium.

A rum uerò nomen usq; quaq; trāsire in Sarmatas atq; Germanos, testis est C. Plinius. Sarmatę quidē certè Germani non sunt, quod ex hoc ipso Plinio, Cor. Tacito, Strabone, & Ptolemæo rectè colligimus, neq; ex Tuiscone progeniti. quāuis secundū Berosum à Tuiscone conditi: quippe qui à Sarmate, quē Moses & Iosephus Asarmotē uocant, Istri siue Iectani filio, & ipso ex Noa, sed per Semū filiū descēdente, nomen & genus duxerint. Non igitur Vandali, neq; Germani omnino sunt Poloni, Boemi, ac cęteri Slaui. Vnde autem Slaui ducant originē, aut unde & quando in has oras, quas nunc tenent, aduenerint, utinā tam facile esset uerū inuenire, quàm falsa refellere. Conemur tamen etiam illud, quantum possumus: ut si minus inueniamus, uiam certè ad inueniendum post nos quæsituris uel muniamus, uel indicemus.

Scytharum appellatio.
Plin. nat. hist. lib. 4. cap. 12.
Sarmatarum origo.
Genes. 10.
Ioseph. antiq. lib. 1. cap. 14.

VNDE SLAVI ET SLAVINI APPELlentur. Cap. VIII.

C nomē quidem Slauorum, & Slauinorum, ante Procopij & Iornandis historiā, & Iustiniani Imperatoris tempora, nusquā neq; apud Latinos, neq; apud Græcos scriptores adhuc inuenimus, quēadmodum initiò scripsimus. Nā Alberto Crātio, & Saxoni Grāmatico, nisi uetustiores authores proferāt, fidem in hac parte nō habemus. Neq; uerò loci ullius in terris, neq; hominis cuiusq; prisci nomen apud ueteres, uel geographos, uel historicos adhuc reperi-
B mus, unde hęc gēs siue natio uerisimiliter denominata esse uideat. Slauoniā enim à Slauis, nō hos ab illa appellationē accepisse, satis opinor cōstat cùm ex deflexione nominis, tū ex his quę suprà memorata sunt. Slauorū autem etymologiā, uel à Slouo, quod uerbū & sermonē: uel à Slaua, quod famā siue gloriam genti significat, omnes deriuāt: nemo, quod sciā, aliunde. ita ut cū ipsi se Slouacos & Slouanos, quasi uerbosos, ut uult Crātius, siue Slauacos, & Slauunos, quasi celebres dicerēt, à Latinis Slaui & Slauini dicti sint. Propius aūt uero est, eos à celebritate & gloria potius, q̄ à uerbositate, quæ in uituperio est, nomen sibi sumpsisse, cū res magnas & præclaras cōtra Romanū imperiū & finitimos quosq; gererēt. Et cōuenit sanè cū hac etymologia, quòd non Sloui, aut Slouini, uerùm Slaui & Slauini à Latinis appellātur. Corrigendus uerò hic est error eorū, qui eos Sclauos, siue Sclauinos uocāt. Qui quidē etiam in pleraq; Procopij & Iornādis & Blondi exemplaria irrepsit, ab Italis, nisi fallor: quòd ij, dū mollius loqui studēt, sæpe i pro l proferunt: ut pro flatu, fiato: pro placet, piace: sic pro Slauo, Siauo. Nihil autem ferè interest apud eos in enunciando, siue quis dicat Siauū, siue Sciauum, c litera intersertа. Inde fortasis imperiti, cum Latinè loqui uellēt, uel scribere, non Slauū reddidere, sed Sclauum: quo nomine nūc quēlibet seruū appellant Itali, cùm alij, tum Adriatici maris accolę, ex nomine gentis, cum qua multa bella gessere: quemadmodum Romani olim Getas & Syros. Sed ad institutum reuertamur.

Slauorum nomen quando clarere cœperit.
Slaui à Slouo, uel Slaua dicti.
Sclauos perperam dici.
Sclaui apud Italos qui uocentur.

VNDE SLAVORVM GENTES PRODIERINT, RATIOCINATIO. Cap. IX.

CVM igitur Slauorum nomẽ tam sit recens, nec à loco, A uel cõditore gentis deriuatũ esse appareat, uideamus num inter eos populos, qui Slauorũ nomine censentur, eademq́ꝫ lingua utũtur, quisquã sit, qui uetustius nomen habeat: ut inde cæterorũ omniũ examina prodijsse, & cùm singulos noua nomina, tum uniuersos cõmunem Slauorum appellationẽ accepisse demõstremus. Ac Polonorum quidẽ, Cichorum, Silesiorum, Pomeranorũ, Bosnensiũ, Croatarum, siue Caruatorum, Rascianorũ, Dulebianorũ, Dreuulanorum, Trauulanorum, Volyniorũ, Podoliorum, Palucorũ, Pouazanorum, Masouiorum, Vilzorum, Velataborum, Lusicorum, qui nũc Lusacij uocantur, Lunchinorum, Licauicorũ, & si qua sunt prӕterea nomina, etiam recentiora sunt. Recens est & Morauorũ, siue à Marotho rege, qui lõgè post Attilæ tẽpora fuit: siue à Moraua flumine, Olomucium urbem primariã præterlabente, id inditum est. Marcomãni enim, qui loca illa & uicinam Boemiã, deletis Boijs Gallica gente, quæ regioni nomẽ dedit, prius tenuere, Germani fuere: Ptolemæo, Cornelio Tacito, & L. Floro testibus. Vnde & illud apparet, quòd priscorũ Boemorũ gẽs, licet uetustior sit, quippe cuius & Ptolemæus, & Tacitus, atqꝫ etiam Strabo meminerint, Gallica tamẽ fuerit initiò: deinde, quӕ eam deleuit, cum esset Germanica, & ipsa Boemorũ appellationẽ retinue- B rit: quam postremò Cichi quoqꝫ Slaui in hanc usqꝫ diem retinẽt, cum longe pòst in ea regione domiciliũ fixissent. Quãquam ipsi se Cichos appellãt, & à cæteris Slauis ita uocantur. Nam quod scribit Crãtius, è Boemia & Pãnonia Slauos profectos, in Illyrico ac Dalmatia cõsedisse: non probat nobis, cum neminẽ è uetustioribus huius sententiæ authorẽ habeat. Sicut ne illud quidẽ, quod authore Saxone Grammatico prodidit, Cassubios, & ipsos gẽtem Slauicã, ante Christum natum extitisse: & quæ nũc teneant loca, tenuisse. Nam & Saxo ille nõ multo uetustior est ipso Crantio: & cum de re procul à memoria sua remota nullo authore scribat, non maiorem & ipse meretur fidẽ. Itaqꝫ ne illud quidẽ recipimus, quòd Saxo idem, uetustiora Christo nato tempora persequens, etiã Poloniæ facit mentionem. Modocas equidem populos in Sarmatia Asiatica apud Ptolemæũ, Moschicos, siue Moschios montes in Cappadocia, siue Armenia, apud eundem Ptolemӕũ, & C. Pliniũ reperio. Moschenos etiã populos, & Moschorũ tractũ, idem Plinius cõmemorat. Strabo quoqꝫ Moschos populos Colchis finitimos esse scribit. Iosephus uerò Hebræus Moschinos populos, Cappadocas postea dictos, à Moschim, siue Mosoch Iapeti filio, ut est in Genesi apud Mosen, oriundos esse, scriptum reliquit. Et Modocarũ quidem nomen minus, Moschenorum uerò, seu Moschinorum, siue Moschorũ, admodum cõuenit ijs populis, qui nũc in Europæa pariter & Asiatica Sarmatia longè lateq́ꝫ imperantes, Slauica lingua utũtur, &

Moschi

[Marginalia: Slauorum populi. — Moraui unde nomẽ habeant. — Marcomanni. — Ptol. lib. 2. ca. 11. — Tacit. de situ & mor. Germ. & annal. lib. 2. — L. Fl. Epi. li. 4. — Boemi qui, & unde appellati. — Strabo Geog. lib. 7. — Cichi. — Albert. Crant. lib. 1. & 2. Vand. — Saxo in Dania. — Cassubij. — Moschi. — Ptol. lib. 5. cap. 9. & 13. — lib. eod. cap. 6. — Plin. nat. hist. lib. 5. cap. 27. — Ibid. lib. 6. cap. 9. & 10. — Strabo lib. 11. Geogra. — Ioseph. ant. lib. 1. cap. 11. — Genes. 10.]

A Moſchi Latinè, Moſchouitę Germanicè, Slauicè uerò Moſqua appellantur. Et à multis quidem ſeculis ij ſedes illas tenent, quod eorũ ipſorum annales teſtificantur: ſed hoc nomẽ Moſchorum non ita pridem uſurpare cœperũt, nec uniuerſè primùm. Sed unius de multis orę populus, à flumine & arce Moſqua, ita dici cœptus eſt, ex eo ferè tẽpore, quo poſt diuiſum in multos principatus Ruſſorũ eius regionis imperium, Ioãnnes quidã dux Danielis filius, (quemadmodũ uir grauis ac diligens, Sigiſmũdus Herberſteinus, regis Ferdinandi conſiliarius, in Moſchouia ſua, ex eius gẽtis annalibus compertum, nuper memoriæ prodidit) ei territorio præfuit: & inſtaurata arce, quæ modica & obſcura antè fuerat, ſedẽ ibi ſuã cõſtituit. Cuius poſteri cum principatũ ſuũ adiunctis ſibi proximis quibuſcꝫ eiuſdẽ nationis atcꝫ linguę principibus lõgè latècꝫ dilataſſent: tum demũ cæteri quocꝫ Ruſſorum populi longè maiores, antiquiores & nobiliores, quàm Moſchi ad eam diem fuerant, nempe Vuladimirienſes, Nouogrodenſes, Iaroslauienſes, Thuuerenſes, Mozaiſcenſes, Suſdali, Pſcouenſes, Rezanenſes, Seuerięſes, & alij, ut quicꝫ ad imperiũ adiecti ſunt, in Moſchorũ nomen abiere: ſic tamen, ut cuncti pariter Ruſſorũ nomẽ libenter etiamnũ agnoſcãt. Itacꝫ olim Kiouienſis metropolites, & nũc Moſchicus etiam, Ruſsię metropolites cùm ab alijs, tum à patriarcha Cõſtantinopolitano uocatur: & ipſe hũc titulum, uelut ampliorẽ, & auguſtiorẽ, quàm Moſchouiæ, uſurpat: & uerò ipſi quocꝫ Moſchorũ principes nõ tam

Moſchi unde, & quando appellari cœpti.

Ruſſorum ſeptẽtrionalium populi, qui Moſchorum principi parant.

Metropolitæ in Ruſsia duo.

B Moſchorũ, quàm Ruſsiæ totius dominatũ in inſcriptionibus, quanquã falſo, ſibi arrogãt. Vnde liquet, nec antiquum eſſe Moſchorũ nomen: & Ruſſorum partem, ac unum quẽdam populũ eos eſſe: ab arce & oppido, quod maximis terrarũ ſpacijs à priſcorũ illorum Moſchorum ſiue Moſchinorum tractu abeſt, nõ ita pridem appellationẽ mutatos. Ab his igitur Slauorũ origo deduci nõ poteſt. Bulgaros cum Slauinis cõiungit Iornandes: cum ab his pariter, & Antis, atcꝫ Slauinis Romanum imperium uexari ſcribit. Attribuit autẽ eis alibi ſedes in Europa ſupra mare Ponticum. Huic adſtipulatur Blondus, qui Danubij accolas eos eſſe prodidit. Pomponius autem Lætus memorat, Anaſtaſium Imperatorem duxiſſe lõgum murũ à mari ad Selibriam, ne incurſiones Myſorum, Bulgarorum, & Scytharum Cõſtantinopolitanis obeſſe poſſent. Verùm aliunde eos in illa loca ueniſſe, Blõdus idem teſtis eſt, nimirum è Scythia. Scythiæ uerò nomine Sarmatiam complexus eſt. Conſtat enim, in Sarmatia Aſiatica Bulgarorum antiquas ſedes eſſe, ad Rha, ſeu Volgã fluuium. Ac Ptolemæus quidẽ horum nõ meminit: Serborum uerò meminit, Sarmatiam Aſiaticam deſcribens. Conſtat autem, hos quocꝫ à recentioribus, in Europa inter Slauorũ populos numerari: nec eos modò qui Bulgaris & Raſcijs proximi cõſedere, uerùm etiam eos qui Saxoniam & proxima Albi loca tenuere, & à quibuſdam Sorabi dicti ſunt. Quo fit, ut non incredibile ſit, eos ex Aſia in Europam ueniſſe. Sed ij ſiue Serbi, ſiue Bulgari, quota pars ſunt Slauorum? Profectò non eſt credibile, unum aliquẽ tam

Moſchorum principes Ruſsiæ totius dominatum ſibi arrogant.

Bulgari.

Iorn. de ſucceſ. reg.

Idem de reb. Get.

Blond. Dec. 1. lib. 9.

Pomp. lib. 2. hiſt.

Blond. ibidem.

Bulgarorum ſedes.

Ptol. lib. 5. c. 9.

Serbi Slaui, & ſedes eorum.

exiguum populum ex angusto terræ angulo profectum, tam paruo A
tempore tantas uires & incremēta sumpsisse, ut dimidiam ferè totius
Europę partem occuparet, impleretq́ꝫ. Deinde si è Bulgaris prognati
sunt Slaui, Serbi Slaui non erunt: si ex his, illi non erunt: sin ex utrisq́ꝫ,
profectò ambobus communis origo & commune aliquod nomē esse debet. Nec id Slauorum est, quippe quod sit recentius.

VERA SLAVORVM ORIGO.

Cap. X.

Rußiæ fines. RVSSORVM nomē latißimè patet in Sarmatia, quēadmodum dudum indicauimus. Cōplectitur enim ferè, quicquid terrarum est inter sinū Venedicū, Liuoniā, Suetiā, Oceanum glacialem, Rha, siue Volgam, Mæotim, mare Ponticū, Sarmaticos mōtes, Poloniā, Lituaniam, & Samagitiam. *Rußorū nomē.* Sed non perinde celebre aut antiquum uidetur esse id nomen: ne illis quidem ipsis scriptoribus, qui primi Slauorū & Bulgarorum mentionem fecere, fortasse notū. *Rußorum annales.* Extant etiam eius gentis annales, uerùm nō supra septingētos annos à nostra hac ætate. *Rutheni non ijdem cum Rußis.* Nā Ruthenorum uetusta gens in Gallia Aquitanica, non est eadem cum Rusis. Quo fit, ut nos cum Russorum meminimus, nunquā eos Ruthenorum nomine appellemus: quemadmodum fecerūt cùm alij plerīq́ꝫ ante nos, tū Saxo Grāmaticus, qui Ruthenos Rusiæ siue Rusciæ populos uocat, cū eisq́ꝫ Danos & Sueonas seu Suetios finitimos multa bella etiā longè ante Christū natum gesisse memorat. Minimè uerò mirum est, primùm, nullos extare annales apud gētem barbaram, B *Rußicæ literæ.* quę post susceptam demum religionem Christianam uix literis, à Bulgaris suis paulo antè ad imitationem Græcarum inuētis, uti cœpit, & modicè utitur: deinde incognitam fuisse Græcis & Latinis eam gentem, sicut alias itidem septētrionales, quas cōmuni uocabulo uel Sarmatas, uel Scythas appellauere, cùm propter longa terrarū interualla, incultas regiones, ferosq́ꝫ & barbaros earū mores, nihil cum eis haberent cōmercij. *Roxani, seu Roxolani.* Tametsi Roxanorum, siue Roxolanorū nomen, quod Russorum uel Rusianorum nomini non ualde dißimile est, nō est incognitū ueteribus. *Roxanorum sedes. Ptol. lib. 3. cap. 5. Plin. lib. 4. ca. 12. Tacit. annal. lib. 17.* Nam & Ptolemæus, & C. Plinius Roxolanos populos in Sarmatia ad latus Mœotidis collocat: & Corn. Tacitus Ottonis Syluij, qui octauus post C. Cæsarē apud Romanos imperauit, tempora persequens, ita de eis scribit: Conuersis ad ciuile bellū animis, externa sine cura habebantur. Eo audētius Roxolani Sarmatica gēs priore hyeme cęsis duabus cohortibus, magna spe ad Mœsiā irruperāt. *Strabo lib. 7. Geogr.* Strabo autem ita: Roxani uerò magis ad Aquilonem spectātes, inter Tanaim & Boristhenem campestria pascuntur. Et paulo pòst: Num qui uerò supra Roxanos habitent, ignotū est nobis. *Slauos è Rußia prodijsse.* Roxani quidē aduersus Mithridatis Eupatoris ductores belligerarunt. Hic mihi cōsideret uelim diligēs lector, eas sedes ab his tā uetustis grauibusq́ꝫ scriptoribus attribui Roxolanis, siue Roxanis, quas Rusi in hāc diē retinēt: eosq́ꝫ iā tum Ottone imperāte Mœsiā finitimā infestare cœpisse. ita ut uerisimile sit ab ijsdē posterius, debilitatis partim Gotorū, Hun

norum,

A norũ, Vandalorum, Alanorum, & Langobardorũ, partim Parthorum, Persarum, & Saracenorũ incursionibus atq; bellis Romani imperij uiribus, nõ solum eam ipsam Mœsiam, uerùm etiã Daciam, Pannoniam, Dardaniam, Liburniam, Illyricum, Dalmatiam, & Istriã subactas & habitatas: Thraciam, Macedoniã, & Græciam diuexatas, & ad extremum Græcam linguam penitus corruptã esse: rebusq; tam feliciter gestis, eos Slauorũ, siue Slauinorum nomẽ à gloria sibi sumpsisse. Eadẽ autem facilitate alia ipsorum quasi examina ad occidentem solem progredi, & omnem eam Germaniæ partẽ, quæ à Vistula ad Salam & Albim, seu Visurgim usq; inter Carpathũ montẽ, Danubium, & Oceanũ Germanicum protenditur, occupare, & in ditionem suam redigere potuisse, cũ ea populis exhausta & uacua esset, eorundẽ Gotorũ, Vandalorũ, Alanorũ, Burgũdionũ, & Langobardorũ cõtinentibus bellis, & in alias sedes migrationibus: easq; gẽtes mox imperijs distinctas, diuersis etiã nominibus appellatas esse, ita ut partim à ducibus, partim à situ locorũ, partim à priorib. incolis, deniq; à studijs, habitu, uel euẽtu aliquo noua nomina sumerẽt. Solos autẽ eos, qui in natali suo solo manserunt, antiquum Roxanorũ nomen retinuisse: cuius facilis est flexus in Russianos, & Russos. Nã & inter x literã, & geminum ss, in enunciando permagna est cognatio cùm apud ueteres, tum apud recentiores, Italos præsertim: & Rossiam pro Russia etiam nunc proferunt & scribunt Græci: quod nos in diplomate quodã antiquo
B patriarchæ Constantinopolitani Vilnæ ante aliquot annos uidimus.

Slaui unde dicti. — *Poloni & Boemi unde uenerint.* — *Roxani ijdem qui Russi.*

AVTHORES SVPRA' MEMORATAE *sententiæ.* Cap. XI.

IN hac autem sentẽtia fuit ante nos Bernardus Vapouius, qui nostra memoria Polonorũ res gestas ab initio ad sua usq; tempora stylo persecutus, imperfectũ opus reliquit. Nec diuersum sensisse uidetur Antonius Bonfinius in Vngarica historia, quãuis non satis sibi constet. Vterq; autem Blondum Foroliuiẽsem secutus esse uidetur: qui libro primo primæ Decadis historiarũ, de Vãdalis & Burgũdionibus mentionem faciens, ita memoriæ prodidit: Facta autem est postmodũ alia in dictis gẽtibus mutatio. Siquidem Vãdali à fluuio regionis sic dicti, paulo pòst, quàm illi, quos Stilico concitauit, patria erant profecti, se Slauos dixere, à nomine gẽtis, quæ à Bosphoro Cimmerio in Tanaim fluuium habitare solita, se contulit in sedes Vãdalorum, Burgundionumq;, patria profectorũ. Nec tamen diu tenuere hi populi eam Slauorum nominationem: sed cum eorũ pars Maurícij Imperatoris temporibus in Dalmatiam, Illyricumq; emigrasset, qui manserunt domi, paulo pòst mutarunt nomina, & partim se Polonos, partim Boemos nominauere. Et libro octauo de illa Slauorũ in Dalmatiã & Istriam inuasione scribens, ita prodidit: Nec tamẽ omnis illa gens reliquit primas ad Danubium sedes: quin ijdem mutato nomine magnã obtinẽt partem illius regionis. Siquidẽ locutionis similitudo ac penè proprie

Bern. Vapouius. — *Bonfinius.* — *Fl. Blondus.* — *Vandali unde dicti.* — *Slaui.* — *Poloni & Boemi.*

tas ostẽdit, eos qui nũc Poloni & Boemi dicuntur, ex Slauorum reli- A quijs fuisse. Incoluerãt autem prius, ut suprà docuimus, ea loca Vãdali: quos credendũ est, quando ad inuadendas Romanorũ prouincias sunt profecti, partẽ gẽtis in patria reliquisse. Quare Slaui paulo pòst superuenientes, ita locutiones cõmiscuere, ut ex utraq; tertiam effecerint, quę pro regionis & ducũ diuersitate partim Boemica, partim Polonica postmodum sit dicta. Sunt etiã certiores proximis in regionibus Slauorum reliquiæ apud Saxones, quorũ coloni maiori ex parte puram habent, qua Dalmatę utuntur, Slauonicã locutionẽ. Hactenus Blondus. Perplexè quidẽ & uariè, ut qui de rebus à sua memoria aspectu'q; & cognitione remotis & alienis scribebat: illud tamẽ non obscurè ostẽdit, Slauos Vãndalos nõ esse, Vãdalorũ tamẽ nomine fuisse appellatos: & quo tempore, undéue ij primùm in Vandaliã, Saxoniã & Germaniã, Dalmatiã'q; & Illyricum aduenerint: nempe à Cimmerio Bosphoro ac Tanai, quæ loca geographi omnes Roxanis, siue Roxolanis & Sarmatis attribuũt. Nec omnino dissentit ab his Iornãdes. Is enim cum Slauinos & Antas, & uniuersam Vinidarũ nationem ad sinistrum latus Sarmaticorum mõtium, ab exortu Vistulæ in Aquilonem per immẽsa spacia consedisse memorasset, quod nos quoq; superius retulimus, addit: Slauinos quidem ab exortu Vistulę usq; ad Danastrum cõmorari, & paludes syluas'q; pro ciuitatibus habere: Antas uerò, fortissimos eorũ qui ad Ponticum mare curuantur, à Danubio usq; ad Danastrũ extendi. Siuę autem Danaster is est, quẽ etiam nunc B accolæ Russi & Valachi Nestrum, siue Dnestrũ uocãt, & multi Tyrã antiquis dictũ esse uolunt: siue Boristhenes, ut ipse Iornandes uelle uidetur: dubiũ non est, eã oram ferè Russia, Sarmatia quidẽ certè, contineri. Et tamẽ de Slauinis & Antis tãtum hic ille scribit. Nihil aũt prohibet, alios eiusdẽ linguę & nationis populos ulterius ad Aquilonem habitasse, aut etiã illos ipsos inde ad meridiẽ & mitiores fertiliores'q; oras non modò in Mœsiã, & ad Danubiũ, sed lõgè ultrà etiã, sicut nos iam ostẽdimus, progressos esse. Russis igitur Slauorum omniũ originem nos quoq; cum his scriptoribus libenter acceptam referimus.

Slauos Vandalos dictos esse. *Iorn. de rebus Get.* *Danaster fluuius.*

RVSSORVM DENOMINATIO ET origo. Cap. XII.

VOD si quis porrò quęrat, quo tẽpore primùm Russi Sarmatiã habitare cœperint, unde eò uenerint, & unde nomẽ acceperint: ingenuè fatear, me, quãuis diligenter inuestigantẽ, nescire tamẽ. Reperio quidem apud Ezechielem prophetam fieri mentionem principis Ros, Mosoch atq; Tubal: sic enim legunt Eusebius Cæsariensis, Theodocion, Symmachus, & Septuaginta interpretes. Nã diuus Hieronymus ambigit, proprium'ne gentis alicuius nomen sit Ros, an caput eo loci significet: sicut etiã habet uulgaris editio Latina. Ac de Tubale quidem, & Mosocho, iam nobis dictũ est: Ros, si gentis nomen est & ipsum, Russis affine esse uidetur. Verùm Eusebius

Ezech. cap. 38. & 39. *Eus. demonst. euang. lib. 9.* *Hiero. in Eze.* *Ros.*

A bius idem, eam gentem Romanos uult esse. Hieronymus, quæ sit, non inuenit. Non incognitum autem iam tūc fuit nomē Roxanorum Græcis & Latinis, sicuti suprà diximus. Quo fit, ut non ausim Russorum, seu Roxanorum originē ab illo Rosso, siue Ros deducere: præsertim cum neq; apud Berosum, neq; apud Iosephum, neq; apud Moysen in priscis genealogijs de eo quicquam reperiam. Rusi seu Rusiæ oppidi antiqui in ditione Nouogrodensi mentionem facit uir grauis ac diligens, Sigismundus Herbersteinus, in descriptione Moschouiæ: nec inusitatū est, ab ignobilibus etiam oppidis populos denominari, qui cum obscuri fuissent initiò, postea uirtute & armis nomen suum unà cum imperio propagarunt: sicut nos de Moschis dudum ostēdimus. Et adstipulari uidetur huic opinioni, id quod in annalibus Russorum legitur, dominatum Russorum apud Nouogrodum magnam, Bialoiezorum siue Album lacum, & Isborscum initiū sumpsisse à Rurico, Sineo ac Trubore Varaijs fratribus. Quod si quis hoc nō probat, uel altiorem etiam gentis originem requirit, nihil opinor prohibet credere, Polonos ac cæteros omnes Slauos Sarmatas esse: pręsertim cū constet iam, Bulgaros, Serbos & Roxanos, Sarmatiæ gentes esse, indéq; egressos populos quodam tempore, nouas sedes occupasse in Germania & Romano imperio, & Slauos, siue Slauinos sese dixisse: demonstrari autē non posśit, unde aut quo tempore populi illi in Sarmatiā aduenerint, & priscos illos Sarmatas (si qui modò alij fuerunt) inde
B pepulerint, uel deleuerint, sicut de Gotis atq; Tartaris potest, quorū illi quidem tenuerunt aliquando, hi uerò etiam nunc tenēt, partem aliquantam Sarmatiæ. Nam de Prusśis, Liuonibus & Lituanis, & ipsis Sarmatiæ populis, postea suo loco dicemus. Quod si cui non satis adhuc probamus, Polonos ac Slauos omnes Sarmatas esse, nō magnopere pugnabimus: modò illud certū teneat, eos populos qui Slauica lingua & natione censentur, partim in Sarmatia sedes habere antiquitùs, partim inde profectos, per magnam Europæ partē sese diffudisse. Atq; hæc nos de origine Slauorū in uniuersum attulisse sufficiat. Si quis exquisitius ac certius quicquam attulerit, nō modò non molestè feremus, uerùm sequemur etiā. Nunc certè prolixiores esse nolumus in disceptandis & explicandis ijs, quæ ueteres scriptores uariè de Sarmatarum gente memoriæ prodiderunt. Quin Slauos etiam missos faciemus, & ad institutam Polonorum historiam propius accedemus.

Rusśia oppidū uetustum.

Sigism. Herberst. in Moschouia.

Russorū principatus initiū.

Poloni & Slaui omnes Sarmatæ sunt.

Goti & Scytæ in Sarmatia.

DE SITV POLONIAE, ET NOMINE *gentis. Cap.* XIII.

GITVR Slauorū ij populi, qui ad Sarmaticos mōtes, siue Carpathū, & in extrema ora Sarmatiæ, quà Germaniæ, Vistula flumine interlabēte, coniungit, & inde porrò uersus occidentē solē ad Odram fluuiū (siue is Viadus, siue Guttalus est ueteribus) atq; adeò ad Boemiā usq;, & Albim, quà is relicta Boemia in mare decurrit, ut uolūt nostrates ferè, & ad extremā Sarmatici & Germanici maris orā cōsederunt,

Poloni qui.

Poloni unde dicti. Polaci, siue Polane, à uicinis eiusdem linguæ populis, atq; inde Poloni à Latinè loquētibus dicti sunt: regio uerò Polonia. Duplex autem nominis huius ratio assignatur: uel enim à Pole, quod & planiciem, & uenationem Slauis significat, Polanos & Polacos appellari uolūt, propterea quòd & planam ferè apertamq; regionem ij tenent, & apprimè tenentur uenandi studio: uel à conditore ac primo duce gentis Polachi. Lecho siue Lacho, Polacos, quasi Polachos, hoc est, posteritatem Lachi, dici autumant. Cui rationi ac denominationi adstipulatur illud, quòd Rusi & Moschi, nec scio an alij quoq; Slaui, præter Boemos, non Polanos, neq; Polacos, uerùm Lachos eos in hanc usq; diem uocant. Nec multum ab hac diuersa esse uidetur ratio nominis Vngarici, qui Polonos Lengel, quasi Lechel, ut uidetur, hoc est, à Lecho conditos, appellant. Conuenit certè inter omnes, Cichum & Lechum, siue Lachum, germanos fratres, hunc quidem apud Polonos, illum uerò apud Boemos primùm regnasse. Quamuis enim Vincētius Cadlubcus, nullam horum mentionem fecerit, Lechitas tamen Polonos uocat, à Lecho proculdubio. Aliundéne autem ij duces cum suis populis in has oras cōmigrauerint, an ipsi alibi nati, ad cognatas gentes, antiquitùs ea loca tenentes, accesserint, an uerò & ipsi siue in Polonia, siue in Boemia nati, quodam tempore gentium harum regna, priuati cum essent, inuaserint, aut oblata susceperint: deinde si aliunde uenerunt, undénam, & quo tempore uenerint, non perinde cōuenit. Qua de re nos, expositis breuiter aliorū sententijs, quid sentiamus, subijciemus: de Polonis præsertim, de quibus hoc nobis opus instituitur.

Lachi. Lengel. Cichus & Lechus fratres principes.

VNDE, ET QVO TEMPORE POLONI *in has oras uenerint.* Cap. XIIII.

QVI Slauos, Vandalos & Germanos esse uolunt, nō habent necesse affirmare, Polonos cum suo duce aliunde in has oras, quas nunc incolunt, post uetustam illam Tuisconis migrationem uenisse, si modò constare sibi uolunt. Itaq; Albertus Crantius asseuerat, Slauos regionē suam ab omni memoria ad Sarmaticos campos tenuisse: & cū angustæ eis essent sedes in Polonia, Morauia, Boemia, & Rusia, nouas in Pannonia à Constantino magno Imperatore eos impetrasse: indéq;, imperante Mauritio, in Dalmatiam & Illyricum profectos esse. Verùm huius opinionis fundamentum iam conuulsum est: constititq;, Polonos atq; Slauos Vandalis successisse in his locis, ubi nunc est Polonia. Quocirca refellere nunc eam operępretium non est. Alij uerò aliunde omnino Polonos & Boemos uenisse, pro comperto habent: & quidē complures, è Croatia profectos esse, consentiunt. Lechum enim & Cichum fratres, principes uiros, apud Crapinam & Psaros degentes, cum pertęsi essent disidiorum & bellorum ciuilium, coadunata suorum hominum & aliorum uoluntariorum manu, ad quærendas nouas sedes è patria uersus occidentē solem per syluas montesq; iter habuisse; donec ad Albim flumen, & Boemiam

Crant. Vand. lib. 2. Idem lib. 1.

Lechi & Cichi peregrinatio. Vnde. Quare. Quò.

A Boemiam uenerint. Ibi Cichum soli bonitate delectatum, cum parte multitudinis in incultis locis consedisse: Lechū uerò cū cæteris ad Aquilonem ire perrexisse, eumq́ue tractum qui Silesiam & maiorem Poloniam complectitur, & ipsum habitatoribus uacuum tenuisse. In hac sententia fuerunt Æneas Syluius Senensis, & ferè Boemi Poloni'que chronographi. Quanquam Ioannes Dlugossus, & Mathias Miechouiensis, nostrates, non satis constanter & conuenienter id asseuerare possunt, ut qui & ipsi Polonos Vandalos Germanosq́ue esse uolunt. Adijcit præter cæteros Æneas Syluius, Cichum cædis perpetratæ iudicium fugisse, eiq́ue fratrem Lechum fugæ comitem adhæsisse. Vnus est, quod sciam, inter nostrates, atque is Anonymos, cuius mihi copiam fecere nuper Cracouiæ sodales Dominicani, qui suprà memoratos fratres, ac tertium cū his Russum, non è Croatia, sed è Pannonia profectos, Boemiam, Poloniam & Russiam occupasse scribit. Nā alij Russum hunc, nō fratrē, sed nepotem Lechi fuisse uolunt: sed falso, ut nos iam ostendimus. Porrò quo tempore id factum sit, non satis cōuenit inter omnes. Nostrates ferè nō multo post Oecumenicum diluuium opinantur: quippe qui fratres illos partim filios, partim nepotes, partim pronepotes, aut nō remotam certè posteritatē Iauani & Noe fuisse memorēt. Vincētius, licet migrationis huius nullam faciat mentionem, antiquissimā tamen Lechitarū gentē (sic enim Polonos nonnunquā uocat) esse ostēdit, cum eos cū Gallis (quo tēpore ij sese per Europam & Asiam diffuderūt) & cū Alexandro Magno rege Macedonū bella gessisse, Craco & Lesco, qui post Cracum longè regnauit, ducibus, prodiderit. Æneas Syluius nullū tempus huic migrationi adscribit. Venceslaus Hagecus, imperāte Constantino tertio, post IESVM CHRISTVM Deum & hominē natum anno sexcentesimo quadragesimo quarto, à creatione uerò mūdi quinquies millesimo octingentesimo quadragesimo tertio, fundamēta regni Boemici à Cicho iacta esse, scriptū reliquit. Hęc ferè de Polonorū & Boemorū origine & aduētu, à recentioribus memorātur. nam apud ueteres nihil de ijs reperio.

Dlug. hist. li. 1. Math. Miech. de dupl. Sarm. et Chron. lib. 1. Aen. Syl. in hist. Boem.

Anonymos.

Russus Lechi frater, uel nepos.

Quando.

Vincentius.

B

Aeneas Syluius.

Venceslaus Hagecus.

REFVTATIO SVPERIORVM OPInionum. Cap. XV.

ED nobis horū nihil satisfacit. Primùm enim fabulæ illæ, nempe Cichū & Lechum filios aut nepotes Iauani, aut certe è propinqua posteritate eius, & Noe progenitos, nō multò post diluuiū è Croatia, siue Pannonia in Boemiam & Poloniā commigrasse, ipsæ se refellunt: & facile ex ijs quę nos de Slauis superius attulimus, refelluntur. Neq́ue enim de prosapia eorū à ueteribus Græcis & Latinis, ac ne ab ipsis quidē Slauis quicquam memorię proditum est: ac neq́ue de rebus gestis Polonorū, aut Boemorū, aut Slauorū, aut Vādalorū omnino (quos quidā ex his eosdē cū Slauis esse uolūt) siue contra Alexādrum Magnum, siue cōtra priscos Gallos: quamuis pleraq́ue omnia de Gallis iuxtà ac de Alexandro ueteres historici cùm Latini

Cichum & Lechum longè post diluuium fuisse.

tum

tum Græci diligenter persecuti sint. Neque ante Iustiniani tempora Slauica gens Croatiam, aut Dalmatiam, aut Slauoniam tenuit, sicut nos iam demonstrauimus: ac ne Pannoniam quidem, quam anonymus ille de Pani, quo uerbo Slauica lingua dominus uocatur, regis nomine dictam esse fabulatur. Multo minus autem hanc Germaniæ partẽ, qua nunc Polonia ferè, Silesia, Morauia, Boemia, Lusacia & Pomerania continetur. Quòd si contendant pertinacius, habitasse quidẽ longè antè, & iam inde à diluuio, has gentes in his locis, post Lechũ & Cichum cõditores, uerùm alijs nominibus appellatas fuisse: cur quæso tam serò priscorũ conditorũ nomina accepere? Sin autẽ affirmant, tenuisse quidẽ eas antiquitùs hasce sedes, uerùm longè pòst Lechum & Cichum, eiusdem linguæ homines peregrè aduenie̋tes apud eas regnasse, & tum primùm noua nomina eis indidisse: de Cichis quidem non penitus absurdè dici id posset: de Polacis etiam fortassis, si à principe, ac non à planicie seu uenatione id nomen habent. Sed Polanorũ & Polonorũ denominatio à campis certè, quàm à Lecho, rectius deducitur. Est'ne autẽ credibile, externos duces, exules pręsertim, ab his gentibus quodam tempore non dico expetitos, sed ea dignatione habitos esse, ut abiectis prioribus nominibus suis, ab ijs ipsæ dominari se paterentur? Subactas quidem, nec ipsi huius opinionis authores dictitant. Nos uerò satis euidenter ostendimus, ad Cõstantini certè pri mi tempora Poloniã ferè à Germanis habitatã fuisse: nec esse Germanos eos populos, qui nunc Boemiã & Poloniam tenent. Iam qui post sexcentesimũ demum à Christo nato annũ Polonos & Boemos cum suis authoribus è Croatia profectos, in his locis cõsedisse uolunt: aliquid illi quidẽ afferunt, in quo non iniuria quisquam acquiescere posse uideatur. Iam enim tunc illustre erat nomẽ Slauorũ, & iam aliquanto prius ij sedes in Illyrico, Dalmatia & Croatia fixerãt, & numero ac uiribus abundabant, ita ut in alias quoq; terras deducere colonias potuerint. Verùm tria sunt, quæ nos ab hac sentẽtia reuocant. Primùm, ratio migrationis. Nam si Cichus patrati homicidij iudicium fugitãs, ut uult Syluius, sedes mutabat: quid causæ erat, cur Lechus frater insons eũ sequeretur: cui manenti in patria, fratris fuga bono futura fuerat, propter accessionem fortunarũ ab illo relictarũ? Aut si is tantopere dilexit fratrem, ut omnem fortunã cum eo subeundã sibi esse duceret, uel conscius admissi sceleris pœnam & ipse metuebat: quid multitudo illa tanta, quãta ad occupanda duo perampla regna suffecit, nõ potuit ea tã charos principes suos iudicio supplicioq; eripere? Quomodo autem ea cum uxoribus, paruulis liberis, & omni supellectili fugã, ad quam celeritate opus est, expediebat? Deinde siue patratũ facinus, siue intestina dissidia migrandi è patria causam eis præbebãt, siue commodiores atq; patentiores sedes ij quærebant, quę ratio fuit tam longinquæ & incertæ peregrinationis per auios montes atq; syluas suscipiendæ? Cur non potius petiere Macedoniam, aut Epirum & Acarnaniam, aut Italiam, finitimas & nõ incognitas sibi, tum cœli clemen-

Slaui quo tempore occupauerint eas, quas nunc tenent, sedes. A

Pan.

Pannonum etymologia falsa.

Germani fuere olim, ubi nunc Poloni sunt.

Polonos & Boemos non è Croatia uenisse. B

A clemētia pariter & ubertate soli, & omni cultu agrorū urbiumq́ præ
stantes regiones? Et sanè usitatius est, gētes à Septētrione ad meridiē, *Populi à Septē*
uelut è rigidis ad temperatiora, ex incultis ad cultiora loca migrare. *trione uersus*
Exemplo sunt Galli, Cymbri, Goti, Vandali, Langobardi, Scythæ, *meridiem ferè*
Hunni, Normanni, Circasi, Turcæ deniq́. Aut si æstuantibus fortè *migrant.*
Boreæ flatus adlubescebat, cur nō in Pānonia, uel Bauaria, & ipsis cul
tis ac fertilibus terris, per quarū alterutram iter facere necesse habue-
rūt, substitere? Quòd si lacessere bello horum locorum populos nole
bant, quî scire poterāt, si porrò uersus Occidentē solem, uel Septētri-
onem ire pergerēt, inculta & habitatoribus uacua loca se reperturos
esse? aut si id alicunde cognouerant, cogitare certè secum poterant, ea
non futura fuisse inculta & uacua, si excoli cura & industria humana
posse putarentur. Postremò ut hasce coniecturas, tametsi graues, mit-
tamus, certis profectò authoribus demonstrare possumus, ante illud
tempus quòd suprà memorauimus, & ante Cōstantinum tertiū Impe *Poloni ante*
ratorem, atq́ adeò ante Mauritiū etiam, Slauorū gentem hæc loca te *Mauritiū Imp.*
nuisse, quæ nūc Poloni tenēt. Non utemur autē ad id probandū neq́
Alberti Crātij, neq́ Fl. Blondi testimonio, qui Slauos, quemadmodū *Crant. lib. 1.*
etiam retulimus, ex his oris in Dalmatiam, Illyricum & Croatiā, Mau *Vand. Blond.*
ritij temporibus, qui Constantinū tertiū propè quinquaginta annis *Dec. 1. li. 1 et 8.*
præcessit, profectos esse asserūt. Certior nobis testis erit Iornandes, *Iornan. de reb.*
qui cū ante Mauritij tempora historiam sui temporis scripserit, Slauo *Get.*
B rum & Slauinorū mentionē faciens, ad sinistrū latus Sarmaticorum
mōtium, & ad Vistulam fluuiū, qui nunc Poloniā interluit, habitare
eos memorat. Per quæ tempora Dalmatiā, Illyricū & Istriā infestatas
quidē, sed nondū habitatas fuisse à Slauis, ex hoc ipso Iornande, diuo
Gregorio, & Procopio comprobatur. Procopius quoq́ memorat, *Proco. de bel-*
Iustiniano regnāte Erulos à Lōgobardis deuictos, partim in Illyrico *lo Got. lib. 2.*
cōsedisse: partim cū Istrum flumē haudquaquam traijcere statuissent,
Slauinorū gentē prętereūdo, cū in loca deserta euasissent, ad Harmos
primùm, deinde ad Dacas, hinc ad Oceanū peruenisse: eóq́ traiecto,
in Thule insula cōstitisse. Vnde apparet, Illyricū quidem tunc adhuc
Slauinos nō tenuisse: tenuisse autē ea loca, q̄ Eruli ab Istro, qua is Illyri
co proximus est, per Daciā (quæ eadē Dania est) ad Oceanū ac Thu-
len uersus Septentrionē proficiscentes, præterire necesse habuerunt.
Non igitur probabile est, è Croatia tunc Lechum & Cichum cū Sla- *Poloni non è*
uis in Boemiam & Poloniā uenisse. Ac ne ex Pannonia quidem: quip *Pannonia.*
pe quam ante Valentis imperium à Vandalis, mox à Gotis, deinde
usq́ ad Martianum imperatorem ab Hunnis habitatam: post Attilę
uerò mortē à Gotis, siue Ostrogotis recuperatā esse, ex his ipsis Pro-
copio & Iornāde cōstat. deinde uerò circa Iustiniani tēpora à Lango
bardis subactā: & post quadraginta duos annos ab his ipsis, in Italiā
populariter cōmigrantibus, sub pacto Hunnis relictam esse, ex Pau- *Iornan. ibidē.*
lo Diacono notū est. quod quidē paulo ante Mauritij tempora factū *Paul. de gest.*
esse, dubiū nō est: quo tēpore Slauos iam ad Vistulā habitasse, paulo *Langobard. lib. 1. & 2.*

ante ostendimus. Manifestum est igitur, neq; è Croatia, neq; è Pannonia tunc, aut etiã prius, eos populariter uenisse in hanc orã: multo minus posterius. Quanquam enim regnauere postea Slaui in Pãnonia, subiugatis, ut reor, Hunnis, qui pauci post Attilam ibi remanserant, usq; ad Suaten, siue Suatibolugum, siue Suatoplugum Marothi filiũ, qui post septingentesimũ quadragesimũ annũ à Christo nato, uel ut alij uolunt, longè posterius, ab Hunnis uel Vngaris ex Asia tunc uenĩetibus deuictus, fugiens Danubij uorticibus haustus perijt: sed iam tunc lõge antè habitata fuit à Slauis Polonia. Quin istum ipsum siue Suaten, siue Suatoplugum, nonnulli scriptores Polonũ, nonnulli Morauum fuisse memorant: Slauum quidem uel ipsa etymologia prodit. Cæterùm ne Blondo quidem & Crantio assentimur in eo, quòd è Polonia & Boemia Slauos in Dalmatiam & Illyricum uenisse uolũt. Potest enim probari è Procopio & Sabellico, Thraciã & Macedoniam, uelut uiciniores, ab ijs prius, quàm Illyricum & Istriam, uexatas esse. E' Polonia uerò & Boemia proficiscentibus hæ regiones prius sese offerunt, quàm illæ: nonnullaq; preterea superius à nobis commemorata sunt, & statim commemorabuntur, quæ ad refellendam illam opinionem ualde accõmodata sunt, si sit operæprecium. Atq; hæc aduersus suprà memoratas opiniones dicta sunto.

Slaui regnauerunt in Pannonia. Bonf. Vngar. Dec. 1. lib. 9. Suatoplugus. Slaui unde in Dalmatiam uenerint. Proc. lib. 3. de bello Got. Sabell. Ennead. 8. lib. 4.

A

DE LECHO ET POLONIS, VNDE ET QVANdo extiterint, probabilior sententia. Cap. XVI.

VID igitur certius, aut probabilius duntaxat, nos affe rimus? Illud nimirum, quòd cũ ostensum sit superius, è Russia & Sarmatia Slauos in Mœsiam, Daciamq; ac Pannoniam, secundũ citeriorẽ Danubij ripam penetrasse: inde uerò non ante Iustiniani Imperatoris tẽpora, in Thraciam, Macedoniã, Dalmatiam, & Illyricum inundasse: & aliquãto pòst demũ, nempe circa Mauritij & Phocæ tempora, in ijs oris certũ domiciliũ fixisse: ante quod tẽpus iam eadem gens ad Sarmaticos montes, & fontes Vistulę, ubi nunc est Polonia, habitabat: aliquanto prius autem Vandalos ex ijs locis in Pannoniam, atq; inde mox in Gallias, Hispanias & Africam commigrasse: consentaneum, ac propè necessarium est, tunc, uel certè paulo posterius, circa Attilæ tempora, eos populos qui nũc Poloni & Boemi dicuntur, progressos è Russia & Sarmatia, itidẽ atq; illos alios Slauos, uacuas, aut certè infrequentes Vandalorum sedes occupasse, indeq; porrò in interiorem Germaniam & Boemiam arma protulisse. Et sanè minore longè negocio, citiusq; hàc secundum dextrum latus Carpathi mõtis ad interiorẽ Germaniam, uacuam, aut certè semiuacuam tunc, sicuti modò diximus, ij penetrare potuerunt, è patria sua profecti: quàm in Slauoniam ac Dalmatiam, longius à se distantes, & Romanorum imperatorum armis defensatas. In hac sententia fuit ante nos Bernardus Vapouius: tametsi neque tam firmis argumentis, neque tam multis aut tam certis testimonijs usus. Idem Blondus quoq; sensisse

Polonos & Boemos è Russia profectos esse. Bern. Vap. lib. 1. hist. Polo.

B

A ſenſiſſe uidet. Antonius uerò Sabellicus diſertè ſcribit, Slauos à Cimmerio Boſphoro bipartitò digreſſos, partem unam ad dextram defle xiſſe ſeptentrionem uerſus: ſciſſamq́ꝫ in duos populos, Boemos & Polonos, alteram tranſmiſſo Iſtro, ſecundum Sauum amnem ad Dalmatiã uſqꝫ ſedes tenuiſſe, nihil mutato nomine. Hæc nos de Polonorum & Boemorum origine & aduentu ad has terras, grauibus argumẽtis & authoribus, ratione temporum & locorum conſentiente comprobamus. Siue aũt ij Lecho & Cicho ducibus initiò à Sarmatia profecti, hæc geſſerũt: ſiue cum initiò nullo, aut uno dũtaxat, imperio regerentur, ſucceſſu tẽporis lõgè lateq́ꝫ propagato imperio, hi duo principes regnũ inter ſe partiti ſunt: alterum Polonis, alterũ Boemis nomen dediſſe dubitandum nõ eſt. Neqꝫ enim fabuloſum omnino habendũ eſt id, quod diuturno nõ tantum horũ ipſorum populorum, ſed cunctæ Slauicæ nationis conſenſu celebratur, Lechum & Cichum principes hiſce Slauorũ populis præfuiſſe, & nomina indidiſſe. Vapouius quidem etiam certum tempus edidit, quo hæc acta ſunt: nempe circa annum Chriſti quingenteſimum quinquageſimũ. cuius rei penes authorẽ fides eſto. Illud uerò, quod de aduentu Slauorũ è Croatia uulgo & ipſum circũfertur, credibile eſt à ſciolo quopiã, rationẽ temporum & hiſtoriæ ueteris nõ ſatis tenente, aſſutum eſſe: cum is aduenas eſſe in his oris Polonos & Boemos perſuaſum haberet, nec unde huc ueniſſent inueniret, neſciuiſſe tamẽ id uideri nollet. Eum uerò locum B ab eo potiſsimum electũ eſſe, unde cum hi populi cõmune Slauorum nomẽ acceperint, originẽ quoqꝫ duxiſſe, probabiliter uideri poſſent. Niſi fortè exiſtimãdũ eſt, has gẽtes nõ ab uno aliquo homine regi, ſed ab antiquo plebeia cõmuniq́ꝫ libertate uiuere ſolitas, teſte Procopio: cum longè antè in his ſedibus conſediſſent, quodã tempore uel utilitate, uel neceſsitate adductas, peregrinos reges, ſed eiuſdẽ tamen ſecum linguæ, è Croatia acciuiſſe, oblatos'ue ultrò accepiſſe. Quod credere, uel non credere, per nos liberum cuiqꝫ eſto. Nos explicata, quoad fieri potuit, origine Polonorum, iam ad res geſtas eorum aggrediamur, à Lecho ſumentes initium, quando de uetuſtioribus gentis temporibus nihil exploratum habemus.

Blond. Dec. 1. lib. 1.
Sabel. Ennea. 8. lib. 2.
Boemi & Poloni à ducibus nomina accepere.
Lechus & Cichus quando in has oras uenerint.
550 annus à Christo nato.

MARTINI CROMERI, DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM, LIBER SECVNDVS.

LECHVS.

ECHVS igitur omni illa, quam ſiue armis, ſiue imperio tantum occuparat, regione quàm latiſsima ad colendũ & habitandũ multitudini ſuorum diſtributa, caſtella & arces opportunis locis muniuit, ipſe in una ex ijs domicilium fixit, quam ſexto à Varta flumine milliario uerſus Septentrionẽ, in patentiſsima planicie, ex rudi & nõ dolata materia, inter lacus & paludes ad neceſsitatẽ magis & qua-

Varta fluuius.

lequale receptaculum, quàm ad splẽdorem atq; delicias extruxit: eiq; A
oppidum adiunxit, quo esset tamen aliqua hominum circum princi-
Gnesna condita. pem frequentia: & Gnesno, seu Gnesnæ nomen ipsi imposuit, à nido,
Gnasdo. quem Gnasdo uocamus, paulũ deflexo uocabulo: siue quòd eo sibi lo
co arx illa futura esset, quo nidus auibus per apertum aera uaganti-
bus: siue quòd aquilarum nidum ibi reperisset, indeq; insigne boni au
spicij acceptum mãsisse & manere successoribus eius principibus Po-
Aquila alba, Polonorũ principum insigne. lonorum existimatur, alba aquila, erecta, expansis alis. Sic igitur fun-
dato regno, Lechus partim Gnesnæ manendo, partim obeundo re-
Lechi studia. gnum, ius dabat populo æquabile, non ex præscripto legum, quæ
Imperium placidum. nullæ erant: sed ex arbitrio suo, hoc est, ex æquo & bono: imperio,
quod credere par est, moderato utẽs, magis ut patris charitatẽ quàm
domini seueritatẽ obtineret in eos qui fidẽ ductum'q; suũ secuti essẽt.
" Nec enim facile liber & ferox populus asperũ, superbum, stolidum &
Principis reditus. impotentẽ tyrannũ aut initiò secutus esset, aut postea pertulisset. Redi
tus tunc & agros peculiares nullos habebat princeps: sed ei cũcti semi
nabant & metebãt, de'q; omniũ rerũ prouẽtu fructibus ipsis uectigal
Pecunia incognita. pendebãt. Nã numus tunc incognitus erat apud Polonos: sed permu
tatione rerũ, quod cuiq; opus erat, sibi cõparabant. Quãdiu uerò Le-
chus regnauerit, quid prẹclari bello pace'q; gesserit, quos'q; liberos re
liquerit, nihil cõperti habemus. Aliquãdiu quidẽ posteri eius post eũ
regnasse ferũtur, ita ut natu maximus principatũ, cæteris libẽter con
cedentibus, obtineret: sed qui'nã hi, quot'q; sibi inuicem successerint, B
Bernardus Vapouius. donec stirps omnis deficeret, nõ liquet. Bernardus Vapouius, nescio
Lechi res gestæ. quẽ authorem secutus, uult, Lechũ aliquoties cum Germanis, secũdis
prælijs dimicasse, ac de regulo quodã singulari certamine uicto & in-
terfecto opima spolia retulisse: multas munitiones partim ui, partim
per deditionẽ cepisse: & ad Veserã seu Visurgim usq; imperium pro-
tulisse, & in eius fluminis ripa urbẽ condidisse, eiq; propter onus per-
Brema urbs condita. petui prẹsidij Brzemię siue Bremæ nomẽ imposuisse. Posteritatẽ ue-
Brzemiæ. rò eius cẽtum quinquaginta fermè annis regnasse in Polonia, nẽpe ad
Lechi posteri quandiu regnarint. septingẽtesimũ ferè annũ à Christo nato: multa'q; bella gesisse cũ Ger
manis, & alijs finitimis gẽtibus. Nã ea quæ sequũtur, è Saxone Gram
matico, & Alberto Crãtio paulùm immutata sumpsisse uidetur: nẽpe
Sax. in Dania lib. 8. maris quoq; fortunã Polonos tunc feliciter tẽtauisse. Instructa enim
Crant. in Vãd. classe, traiecto'q; sinu Codano, siue Balthico, Rugiam, Fæoniã, & alias
Dani à Polonis bello petiti & uicti. quasdam insulas de Danis Polonos tunc cepisse, & cum ea gente ua-
rio marte terrestribus & naualibus prælijs dimicasse. Ad extremum
Syuardus rex Danorũ uictus à Vißimiro. duce Visimiro, uno de Lechi posteris, Syuardum Danorum regem
nauali pugna insigni ab ijs profligatum, pulsum'que, precario regni
partem sub annuo tributo recepisse, concessa Polonis Iutia Scaniaq;:
Vißimiria, quæ nunc Vismaria. filias uerò eius duas captiuas, alterã Noruegijs, alterã Germanis uen-
ditas: filiũ autẽ Iarmericum in obsidis loco asseruatũ esse. Inde Visi-
Dantiscum, siue Gdanum. mirũ principem captiuis abũdantẽ, duas urbes maritimas citra mare
cõdidisse: & ex his alteram Visimiriam de suo nomine, alteram Dan
tiscum,

A tiscum, siue Gdanum, à Danis deuictis, eoq; deductis appellasse: quæ parua obscuraq; aliquandiu, ad eum splendorem postea peruenit, ut sit celeberrimū, & non solum Septentrionis & Occidentis, uerùm totius ferè orbis terrarū copiosissimum, & omni genere mercium refertissimum emporiū, portu ac tribus oppidis permunitū. Addit idem Vapouius, Syuardum postea seruitutis impatientem, Vissimiro rebellasse, & in pugna occubuisse: filiū uerò Iarmericum aliquanto pòst è custodia elapsum, nouos motus in Dania concitasse, uerùm eos à Polonis tūc sedatos esse. Quo tempore autem Dani iugum Polonorum penitus excusserint, non memorat Vapouius.

DVODECIM DVCES, SEV PALATINI.

CVM aūt stirps Lechi defecisset, Poloni comitijs de constituēda repub. Gnesnæ habitis, ad neminem unū principatum deferunt: uel quòd in pari multorū dignitate uariarent sentētiæ, uel quòd monarchiæ ad tyrānidem (ut sunt res humanæ in deterius mutabiles) declinātis pertæsi iam essent: Duodecim uerò ex omni procerū numero, potentes & spectatos in primis uiros, deligunt, qui siue nouo tunc populi placito, siue usitato etiam sub principibus instituto, suæ quisq; regioni, diuisa in totidem regiones tota Polonia, præessent: & Voieuodæ, hoc est, duces belli & copiarum, uernacula lingua dicerentur. His reipub. in pace iuxtà ac in bello summam in commune mādant. Et rectè B quidē illi initio, eq; repub. initum magistratū gessere, legesq; paucissimas & simplicissimas, ut rude illud ferebat seculū, non in libris, neq; in tabulis, sed in animis hominū atq; in usu, perinde atq; Lycurgus apud Lacedemonios quondā, incidère: quę instituta uerius, q̄ leges, dixerimus. Sed pòst aliquanto ad ambitionē uersi, dum ex suo quisq; nutu omnia geri uult, & rem priuatā potētiamq; suam augere studet, assentari multitudini, eiusq; licentiā alere, suos quisq; per fas nefasq; defendere & euehere, terrori esse ijs quos beneuolētia sibi adiūgere non posset: inde contentiones, simultates, & factiones deniq; è studijs partiū exortæ: inde edicta & imperia ipsorū uulgo negligi cœpta, rēpub. ab unius imperio ad paucorū dominatū dudum traductā, nec multo pòst eò redactam ut rex iam sibi quisq; & lex esset, penè funditus euerterūt. Quibus rebus cōmoti finitimi populi, Polonorum uim atq; potentiam dudum ueriti, & experti etiam, celatum bene ad eam diem timore odium atq; dolorē in apertum proferendum, & armis uindicandum, nomenq; Polonum delēdum, uel affligendū certè sibi esse existimarunt, tam luculēta occasione sese offerente. Quandiu uerò horum duodecim ducum imperium durauerit, nihil cōperti habemus. Mansit quidē deinceps etiam sub principibus & regibus, manetq; in hanc diem is siue honor, siue magistratus: uerùm aliquātum restricta potestate & iurisdictione, & ab ijs qui Latinè loqui uolūt, Palatini usurpātur: quo nomine à nobis quoq; deinceps appellabunt, habētq; ij principem secundū episcopos in senatu regio locum. Cum aūt non ijdem

Voieuodæ, siue Palatini.

Ambitio rerū pub. pestis.

Palatinorum dignitas.

perpetuò fines Poloniæ fuerint, sed accisi aliquãdo, rursusq́ prolati A sint, ne regionum quidem eadem distinctio, nec idem Voieuodarum siue Palatinorum numerus mansit.

CRACVS.

ERTAESI igitur malorũ Poloni, quę sub duodecim Palatinorũ imperio agminatim ipsis incubuerãt, ad unius principatũ respexere: & aliquid de gustata libertate ipsi sibi detrahere, quàm perire prorsus malebãt. Itaq; conuentu apud Gnesnã acto, post longam consultationem una omnes sententia ad Cracum principatum deferũt: quẽ nostrates quidẽ perperam Gracchum appellant, Romanumq́ exulem fuisse, & supra quadringentesimum, uel ut alij uolũt, quingentesimum annum ante Christum natum apud Polonos regnasse, fabulãtur. Quo quidẽ tempore, necdum Polonorũ gens extiterat: & incognitũ, ni fallor, adhuc erat apud Romanos Gracchorũ nomen. Ac ne ijs quidem temporibus, in quę nos hunc Cracum conijcimus, aliquẽ de Gracchorum familia superfuisse, in Romana historia reperimus. Verisimilius est igitur, quod etiã Dlugossus sentit, Polonos Polonũ potius, quàm externum sibi regẽ creasse. Ac Vapouius quidẽ, circa septingẽtesimũ annũ à Christo nato id factum esse uult: Hagecus uerò, paulò posterius. fingitq́ idẽ, Lechi filiũ Cracũ siue Crocũ hũc fuisse. Verùm is neq; hoc, neq; itẽ alia multa nobis probat. Siue autem Cracus unus de Voieuodis fuit, siue non, domicilium quidẽ habebat apud Vistulam, tertiodecimo milliario à fontibus eius fluminis: uir cùm amicitijs, copijs & facultatibus potẽs, tũ prudẽtia, animi magnitudine, & iusticię atq; integritatis opinione apud omnes gratiosus, ita ut solus rectè dilabentem rẽpub. sustinere & recreare posse uideretur. Is multum diuq; reluctatus, eo q; perdifficile esse uideret rempub. partim ciuiũ licentia & intestinis disidijs perturbatam, partim externis bellis quassatã restituere & reficere: tandẽ precibus & cõtentione multitudinis, & charitate patrię uictus, reipub. curam suscepit: hostes alios fœderibus, alios armis à ceruicibus patriæ remouit. in his Gallos, ut uolũt nostrates pleriq; omnes, per Pannoniã sese magnis copijs in Poloniã infundẽtes, profligat atq; depellit. Vnde uerò hi Galli uenerint in has oras, inuestigare difficile est. Nã Scordisci ac Taurici Gallorum populi, qui Mœsis mixti, ut author est Strabo, multo antè ad Istrum cõsederãt, iam à Romanis primùm, deinde à Gotis, & mox ab Hũnis deleti erãt. Boij quoq;, & ipsi Gallica gens, qui Boemiæ, quẽadmodum superiore libro indicauimus, nomen dedere, multo antè iam à Marcomãnis Germanis, & hi porrò à Cichis, Polonorum cõsanguineis, uel pulsi, uel subacti erãt. Nec per Pãnoniam certè ijs Polonos adoriri necesse fuisset. nisi fortè eos Boemia pulsos, in Morauia uel extremis finibus Pãnonię cõsedisse, & inde in Poloniã inuasisse existimãdũ est: aut certè credẽdũ est, eos Frãcos fuisse oriẽtales, quorũ regnũ Austrasiã & Bauariã cõplexũ, ad Pãnoniã & Vngariã usq; pertinuisse fertur: apud quos per ea tẽpora Pipi-

Cracus qui & cuias fuerit, & quo tempore.

700. an. post Christum natum.

Cracus inuitus regnũ suscepit.

Franci à Craco repulsi.

Franci orientales.

Pipinus Caroli magni proauus.

A ra Pipinũ, Caroli magni proauũ, dominatũ esse, Blõdus & Sabellicus memoriæ prodidere. Illud autẽ fortasse nostris errãdi occasionẽ præbuit, quòd ea gẽs, cũ Gallias subegisset & insedisset, priscorum Gallorum nomine etiã nunc à Latinis appelletur. Sed quicunq; tandẽ ij fuere populi, qui tunc Poloniam bello uexauerũt, eos Cracus represisse memoratur. Vincentius etiã in Carinthiam eum expeditionem fecisse uult, ante susceptũ principatum: indeq; reuertentem, cum persuasisset Polonis, ut sub unius principatu, quàm sine principe uiuere mallent, omniũ consensu principẽ factum esse. Deinde uerò Cracus pacatis foris rebus, domi licentiã & audaciam perditorum coercuit: iudices priuatarum controuersiarum per loca cõstituit: urbem in læua Vistulæ ripa in loco domicilij sui cõdidit, ac de nomine suo Cracouiã appellauit: eiq; arcẽ in colle Vauelo, Vistula eum ab oppido tunc dirimente, felicibus auspicijs superædificauit: quã regni caput, Gnesna relicta, fecit. Quę quidẽ urbs è paruis illius seculi initijs successu temporum ad eam, quã uidemus, amplitudinem & splẽdorem, principum posteriorum habitatione & fauore peruenit, ut mœniũ ac turriũ firmitudine, ædificiorũ publicorũ iuxtà ac priuatorum magnificẽtia, copia rerum quæ non modò ad sobriũ uictum cultumq; corporis, uerùm etiam ad luxum & uoluptatem requiruntur, deniq; urbanitate & elegantia ciuium & incolarum, cum Germanicis & Italicis urbibus certet: inter totius autem Septẽtrionis, nedum Poloniæ, urbes facilè principatum

Blondus. Sabellicus.

Cracus expeditionem fecit in Carinthiam.

Pacis studia.

Cracouia condita.

Regia Cracouiam trãslata.

Cracouiæ laus.

B teneat. Fertur etiam, immanem belluam, quam Holophagum uocãt, in antro montis cui arx Cracouiensis superimposita est, cubile habentem, & uiciniam omnem deuorandis pecudibus, iumentis & hominibus uastantem, à Craco astu interemptam esse, cum corpora illi obijcienda, pice, sulfure & fomite succenso infarciri iussisset, & ignis conceptus uiscera beluæ torruisset: quod nescio an fabulosum sit. Antrũ quidem in hanc usq; diem extat saxo exeso profundum, quod specum Draconis uocant: quod tamen etiam natura sic extitisse potuit. Celebri Craci fama moti cõsanguinei Polonorũ Cichi siue Boemi, ipsi quoque ultrò principẽ sibi eum asciuerunt, uti Dlugosso & Vapouio placet. Tametsi Æneas Syluius, & Hagecus, nõ hunc, sed alium Cracum siue Crocũ tunc apud Boemos regnasse uolunt, & Crocouiã siue Crocoueciam arcem in Boemia cõdidisse: morientemq; eo ferè tempore, quo noster regnare cœpit, tres filias reliquisse: è quibus una Libussa saga paternũ regnum susceperit, assumpto sibi in societatẽ thori & principatus Præmislo rustico homine: quẽ missi ad hoc equites in ferrea tabula, hoc est, in uomere prandentem repererãt: eorumq; posteritatem longa & perpetua successione per multa secula Boemis præfuisse. Verùm ad nostra reuertamur. Cracus cũ per multũ tempus bene & feliciter regnasset, obijt, & è conspectu Cracouię ultra Vistulam in monte Lassotino, aggesto instar mõtis tumulo, quemadmodum mandauerat ipse, sepultus est: extatq; in hunc usq; diem is tumulus, haud procul à delubro, quod diui Benedicti nomine appellatur.

Holophagus à Craco extinctus.

Cracus an idẽ apud Boemos regnarit.

Crocouecia arx Boem.

Boemorũ principum genus.

Craci monumentum.

LECHVS SECVNDVS.

Lechi parricidium et pœna.

CVRATO Craci funere, filius eius natu minor Lechus, maiorem, cui Craco nomen erat, per ſpeciem uenationis in ſyluas eductum, incautum occultè interimit: ac fortuito caſu eum periſſe mentitus, ſimulatis lachrymis atque luctu honorificè ſepelit: principatum'que ſceleratè appetitum, qui maiori natu debebatur, ſublato illo ſuſcipit. Verùm aliquanto pòſt patefacto ſcelere, principatu deiectus, & in exilium actus eſt. Alij dolore & conſciẽtia patrati parricidij, cum dijs hominibusq́; exoſus eſſet, domi eum contabuiſſe, nullis relictis liberis, aiunt. Vincentius, uiuente adhuc patre parricidium ab eo patratum, ſed mortuo demum patre, & iam ipſo regnante, ſcelus patefactum eſſe, memorat. A

Vincentius.

VENDA.

Vendæ etymologia.

Ritigerus dux Vendæ coniugium ambit.

Teuthonicum bellum.

Ritigeri interitus.

TAM gratam autem atque iucundam ſui memoriam Cracus princeps apud Polonos reliquerat, ut utroque filio eius, quemadmodum iam commemorauimus, orbati, Vendæ filiæ ſuperſtiti, uirgini, principatum mandarent: ea ſpe ducti, quòd præſtantem aliquem & inclytum principem de externis regibus, aut principibus, coniugio eius inuitatum, habituros ſe eſſe exiſtimarent. Erat Venda uenuſtiſsima puella, ita ut meritò uendæ, hoc eſt, hami nomen ipſi inditum eſſe uideretur: quòd quaſi piſces hamo, ſpecie eius contemplantes caperentur. Nec ſanè fefelliſſet Polonos opinio, niſi per Vendam ſtetiſſet. Nam Ritigerus (Ritogarum ferè noſtri uocant) illuſtris & potẽs ea tempeſtate in Teuthonibus finitimis ſiue Germanis (apud quos in uſu eſt etiamnum Rutigeri, ſeu Ritigeri nomẽ) princeps, miſsis oratoribus coniugiũ eius petiuit. B At illa excelſi & minimè muliebris animi uirago, facũdaq́; iuxtà ac prudẽs, negare ſe cuiquã nupturã: principem, quàm principis uxorem eſſe malle. Indignè repulſam illã Ritigerus ferre: orare iterũ atq; iterũ, & minas adijcere. Vbi fruſtra ſe omnia tentare uidet, coacto ingenti exercitu, armis negatũ coniugium atq; principatum cõtemptu muliebris imperij perſequi ſtatuit. Nec ſegnius Vẽda cum expeditis ſuorum copijs aduenięti hoſti ad fines regni ſui occurrit. Miſcere rurſus Ritigerus preces atq; minas. Exprobrare illa armato importunã libidinẽ. Renũciant oratores duci ſuo eximiã puellæ pulchritudinẽ & ſapientiã, & animũ ad belli dimicationẽ quàm ad nuptias paratiorem, ad hęc permagnas & inſtructiſsimas armatorũ copias. Quibus auditis, labaſcere Teuthonũ animi: monere & orare ducẽ ſuũ, ne ſeſe exercitum'q; ſuũ, propter intempeſtiuũ amorem, atq; cupiditatem ſuam,
„ tam turpiter cõijciat in periculũ. Inglorium eſſe uiro cum fœmina cer
„ tamen, etiamſi exploratam habeat uictoriam. Ni deſinat, relicturos ſe eum, domum'q; ſignis conuerſis reuerſuros. Ille ubi omnibus tẽtatis, obſtinatos ſuorum animos, & à prælij dimicatione alienos eſſe uidet, cùm amoris impatientia, tum ignominiæ conſcientia, quòd à muliere ſine ullo prælio uictus eſſe uideretur, mortem ſibi cõſciuit. Teutho

nes

A nes ictis cum Venda fœderibus, finibus Poloniæ decesserunt. Hæc ita magno consensu à nostris prodita sunt. Quæ'nam autē illa gens Teuthonum fuerit, nihil comperti habemus. Marcomannos siue Morauos, uel Saxonas certè fuisse, suspicari nihil fortaßis prohibet. Hagecus Prussos fuisse scribit. Lętata hoc successu Venda, ouans Cracouiā inuehitur: mactatisq; quamplurimis uictimis, ad extremum ipsa dijs patrijs solenni ritu sese deuouet, ac de ponte in profluentem Vistulæ, ne quis aduersus casus felicitatem eius contaminaret, proijcit. Proceres inuentum cadauer eius, uno ab urbe milliario editiore loco è conspectu urbis supra amnem Dlubniam sepeliunt, aggesto itidem ut patri tumulo. Indeq; subiacens pagus Mogilæ, hoc est, tumuli nomen adeptus, adhuc retinet.

Vendæ uirilis animus & mors.

Dlubnia flumen.

Mogila.

DVODECIM PALATINI ITERVM.

POST Vendæ obitum, cū nemo Regię stirpis superesset, cōmutata rursus reipub. forma, à duodecim ducibus, uel Palatinis iterū Polonia cuncta militiæ domiq; administrata esse fertur aliquādiu: donec ex huiusmodi euētu rursus ad unū principatus delatus est. Vincētius memorat, Alexandrū magnū regem Macedonū legatos misisse ad Polonos, qui tributū ab ea gente exigerēt: eos cū Poloni uiuos excoriassent, cutesq; auro pariter & herbis infartas ipsi remisissent, Alexandrum indignatū, permagnas copipias in Poloniā immisisse: à quibus cū ea crudeliter uexaretur, uastare B turq;, Poloniq; sua defensuri occurrissent, & aliquoties profligati animos desponderēt, hominē quēdam plebeiū & aurificē, Pręmislum nomine, coadunata aliquanta manu uoluntariorū militū, huiusmodi arte hostem circumuenisse: nempe galeas & clipeos eū è tenerioribus arborum corticibus & quauis alia materia magno numero fabricari curasse, eaq; partim felle, partim lithargyrio extrinsecus illita, noctu, è conspectu hostiliū castrorū in extrema sylua truncis arborū, arbustis & ramis terræ infixis imposuisse uel appendisse, ad exorientē solē obuersa, ita ut repercussu radiorū solis armati exercitus speciē eminus in spectantibus exhiberent. Id conspicatos hostes, paucos tumultuariè correptis armis, contēptu sæpe uicti fugatiq; à se hostis, quasi ad certam prædam procurrisse: & quoniā nostri interea galeas & clipeos summouerant, siue combusserant, fugere creditos esse: ibi illos, cum longius in syluas fugientes Polonos persequi instituissent, in præparatas à Præmislo insidias præcipitatos, & concisos esse. Polonos deinde cæsorum armis indutos, ad castra hostilia contēdisse, & pro socijs atq; cōmilitonib. habitos, in imparatos & nec opinātes impetum fecisse, magnamq; stragē edidisse. ad extremū re animaduersa, hostes in fugā sese effudisse: omni rerū copia referta castra nostris diripiēda reliquisse, & inglorios Polonia excesisse. Ita quidē ferè Vincētius. Verùm Dlugosso id nō probat. Itaq; nō Alexandrum, quē nos quoq; multis seculis hęc tēpora pręcesisse superius attigimus, sed Pānonas et Morauos, is ab hoc Pręmislo, hoc ipso quē modò retulimus

Alexandri Macedonis bellū cum Polonis fabulosum.

Præmislus aurifex magni animi.

Stratagema.

Pannones & Morauí à Polonis pulsi.

euentu, atq; etiã stratagemate profligatos & eiectos esse refert: præter, quod uult is, exercitũ hostilem, cum Polonos, qui sese ostentarãt, nõ reperisset, ad castra reuersum esse, securũq; liberius genio indulsisse: Præmislũ deinde prima noctis uigilia è syluis prouolantẽ, crapula somnoq; stratos adortum esse. Sed uerisimilius futurũ erat, si galeis illis & clipeis de nocte suspensis, relictisq; ibidẽ paucis hominibus, qui sub exortũ solis clamore sublato, tubarumq; ac tympanorũ sonitu, & galearũ clipeorũq; illorũ assimulatorũ agitatione, exercitus aduẽtantis speciẽ hostibus præberẽt, Præmislus cũ reliquis copijs diuersa parte in castra hostium impetũ fecisset, eosq; ancipiti periculo perterrefactos in fugã uertisset. Sed utut gesta res est, illud quidẽ conuenit, arte ac dolo hostes illos à Præmislo deuictos & pulsos esse. Qui nam autẽ hostes illi fuerint, Dlugosso quàm Vincentio libentius assentimur: nisi quod non explicat is, qui nam ij Pannones fuerint. Nos, Vngaros, qui è Sarmatia Asiatica, ut superiori libro indicauimus, egresi, Pannoniam tunc iterum occuparant, fuisse existimamus: eisq; Morauos, utpote uictoribus uictos, militasse. In illa quidem tempora Præmisli huius principatus incidere uidetur, nempe post septingẽtesimum & quinquagesimum uel sexagesimum annum à Christo nato.

Vngari è Sarmatia Asiatica uenientes Pannoniam occuparunt.

760 anni.

PRAEMISLVS, SIVE LESCVS PRIMVS.

OB TAM preclarũ igitur facinus atq; meritũ in rẽpub. Præmislus omniũ acclamationibus princeps renunciatur: & blandũ Lesci nomẽ, gratiosum apud Polonos, ob Lechi cõditoris memoriã, oblatũ accipit. Quanq; Vincẽtius Lesticũ, ab astu uult appellatũ fuisse. Post susceptũ principatũ, nullũ Lesci huius insigne factũ, quod ad laudẽ uel uituperiũ pertineat, memoratur: nisi quòd in pace una illa uictoria sibi suisq; parta, moderatũ in suos gesit principatum. Nec ausus est quisq; eo uiuẽte Poloniæ fines infestare. Quamdiu uerò regnauerit, ubi, quaq; morte absumptus sit, non constat. Liberos quidem post se nullos reliquisse fertur.

Lestici etymon.

LESCVS SECVNDVS.

PRAEMISLO, siue Lesco eius nominis primo uita defũcto, exoritũ noua de principatu cõtentio. Cũq; nullus appareret neq; modus, neq; finis, multis ambientibus, neq; quoquam eorum alium sibi preferri patiẽte, placuit rem fortunæ cõmittere: indictoq; ad certã diem maculosorũ equorũ cursu, qui primus ad metã peruenisset, eius dominus ut princeps esset cũctæ Poloniæ. Figitur meta apud Prandinicũ amnẽ, in aperta planicie ad Septentrionalẽ plagã Cracouiæ. Status curriculo dies adest: effunditur ad spectaculũ ingẽs hominũ multitudo, uaria studia: sollicita omniũ, quem det euentum fortuna, expectatio. Consident delecti iudices, & munerarij, dant signum certaminis. Ibi Lescus quispiam, procerum & competitorum unus, cum stadium uafro consilio stratis clàm in sabulo ferreis hexagonis, siue stylis cæcis, quibus currentium equorum pedes læderentur, impediuisset, ipse obliquo & minimè impedito

Prandinicus fluuius.

Cursus equorũ de principatu.

Styli cæci.

dito

A dito tramite primus, cæterorū equis in cursu offendētibus ac cespitātibus, ad metā peruenit. Munierat is etiā equi sui calces ferreis soleis, ut ne offenderet in stylis, si fortè cū impetu currēs in eos incidisset, cū omnes omnium aliorū equi de more illius temporis soleas nullas haberēt. Rei prorsus ignaris & miraculo attonitis omnibus, & iā uictorem atq; principē diuinitùs sibi oblatum Lescū cōclamantibus, techna deprehenditur: protrahitur Lescus in mediū: conuincitur: damnatur: concerpitur. Notarant commentum illud impediti curriculi duo quidam iuuenes tenues & obscuri. Cum enim, nemine etiamdum præsente, in stadio illo pedestri cursu fortè certarent, ioco principatū inter se pacti, offendunt in stylis: subsistunt: inuestigāt rem curiosius: notant tramitem stylis uacuum. Eorū alter, equitibus à carceribus procurrētibus, procurrit & ipse pedester noto iam sibi tramite, omnibus effuso risu eum prosequētibus. Omnium uerò equis, cū ad stylos uentū esset, ita ut par erat, cespitātibus, iuuenis ille pedester primus post doli fabricatorē ad metā peruenit. Eum igitur, Lesco interfecto, principem populus omnis salutat: & ne quid ad authoritatē ac maiestatē ipsi desit, Lescus cōmutato nomine appellatur. Atq; is cū tam insperato euentu rei mirabundus atq; dubitabundus principatū suscepisset, sedulò dedit operā, ne tanto munere indignus iudicaretur: nec modò represit finitimorum uim & incursiones, sed quibusdam etiam populis ultrò bellum intulit. Quantū uerò ocij dabatur ipsi à bellis & serijs
B reipub. negocijs, in exercenda militari uirtute atq; disciplina ferè consumere: uarios ludos & certamina equitibus pariter & peditibus indicere: certantibus honorifica præmia proponere: ipse arbiter atq; iudex præsidere, & pro meritis quenq; collaudare. Fuit autē in hospites splendidus & munificus: in suos cùm uirtute aliqua præstantes, tū egestate presos liberalis: ita ut egere ipse mallet, quàm tristem aliquē à se dimittere: adeuntibus facilis & comis: eorū qui potētiorum ui & iniurijs premebātur, acer uindex. In uictu cultuq; corporis singulari parsimonia: rudibus & crassis pannis aulæorū loco utēs: nisi si quādo in publico dare aliquid splendori atq; maiestati principatus, maximè propter externos homines, cogebatur. Quin ibi quoq; crassos pannos, quib. ante adeptū principatū usus esset, ob oculos poni sibi iubebat, quibus admoneretur assiduò fortunæ suæ pristinæ, & unde ad tantū honoris fastigiū euectus esset. Quod nō absimile est illi, quod de Agathocle Siculorū tyranno memoratur: quē, cū figulo patre natus esset, fictilia inter aurea uasa apponere in mēsa solitum esse ferūt. Ab ebrietate uerò Lescus maiorē in modū abhorrebat, quòd pecudis q̃ hominis similiorē esse ebriū hominē iudicaret. His moribus & hac moderatione animi quam diu, quibusq; rerū successibus regnauerit, & quomodo uita defunctus sit, itidē atq; alia illius temporis, incertū est: nisi forte ad hūc Lescum pertinere existimandum est id, quod Dlugossus Martinū Gallū memoriæ prodidisse refert, Lechū, seu Lechonem, ut scribit ille, principem, in prælio cū Carolo, Caroli magni imperatoris

Rom.

Lescus arte uictor, deprehensa fraude truci datur.

Principatum obscurus homo fortuitu adeptus est.

Lesci studia in pace & in bello.

Certamina militaria.

Mores digni principe.

Pristinæ fortunæ memoria.

Agathocles Siculorum tyrannus.

Sobrietas.

Lesci mors.

Mart. Gallus.

Caroli magni bellum cum Polonis.

Rom. filio notho, quem pater cõtra Polonos & Boemos, Saxoniã bel A
804. ann. lo uexãtes, cum exercitu miserat, occubuisse: idq́ꝫ actũ esse anno quar-
Imperium ad Francos translatum. to uel quinto post octingentesimũ à Christo seruatore nostro nato, translato iam ad Francos & Germanos Occidẽtis imperio. Quanquã
Blond. Dec. 2. lib. 1. Sabell. Blondus Foroliuiensis, & Sabellicus, Leonẽ Boemorum ducẽ ab hoc Carolo interfectum esse scribũt. Sed nullum per ea tempora Leonem apud Boemos regnasse cõperio: ne Lechonem quidẽ. Apud Polonos
H. Mutius de Germ. lib. 9. Lescus regnauit: quẽ Gallus & H. Mutius Lechonẽ, cæteri Leonem uocant. Facilis est autẽ Lechonis in Leonem cõmutatio. Tametsi nihil uetat credere, Polonis pariter & Boemis eũ præfuisse. Tam Dlugossus autẽ cum suo Gallico, quàm Blondus & Sabellicus, Carolũ eo bello Poloniæ fines depopulatũ, repressis modò hostibus, citò ad pa
Eginhartus in uita Caroli magni. trem reuertisse, memorant. Eginhartus, qui Caroli magni uitã cõscripsit, eumq́ꝫ dominum ac nutritorem suum appellat, Polonorum quidem nusquã meminit: sed omnes barbaras ac feras nationes, quæ intra Rhenũ ac Vistulam fluuios, Oceanumq́ꝫ & Danubium positę, lingua quidẽ penè similes, morib. uerò atq́ꝫ habitu ualde dissimiles, Germaniam incolunt, ita perdomuisse Carolum scribit, ut eas tributarias
Sabell. Ennea. 8. lib. 9. effecerit. Sabellicus uerò, Slauorum, Polonorũ, & Boemorũ legatos Aquisgranum cũ amplissimis muneribus ad hũc ipsum Carolũ uenisse refert, ut pax sibi cũ Gallis (quos equidẽ Francos fuisse crediderim) incolumis maneret. Verùm de his sententiã nostrã statim aperiemus.

LESCVS TERTIVS. B

LESCO huic è rebus humanis sublato, unicus filius, eiusdem nominis, successit, nõ degener à paternis uirtutibus: qui ita se gessit in principatu bello paceq́ꝫ, ut patrem non adæquare modò, sed superare etiam uideretur. Multa hic cum finitimis, qui nouitate & humilitate generis eius despecta, nouos ciebant motus, bella gessit: eosq́ꝫ uel
Poloni cum imperatoribus Rom. bella gessere. perdomuit, uel ad officiũ reuocauit: Slauis consanguineis Polonorũ, Pannoniam tunc imperio tenentibus, ut uult Dlugossus, & cum oriẽtis atq́ꝫ occidentis imperatoribus bellum gerẽtibus, rogatus, auxilio affuit aliquoties, collatisq́ꝫ signis cum utroq́ꝫ hoste prosperè dimicauit. Nec tamen is memorat, quinã hi fuerint imperatores. Fabulosius
Vincentius. etiam id est, quod scribit Vincẽtius, C. Iulium Cęsarẽ tribus prælijs ab hoc Lesco superatum, sororẽ suam Iuliã in matrimonium ei collocasse: Crassum item Romanum cum exercitu ab eo deletum esse. Magis
Caroli magni bellum contra Polonos. consentaneum est rationi temporum, Lescum superiorem quidẽ, Vngaris & Slauis promiscuè Pannonias tunc incolentibus, contra Carolum magnũ, paulo antè quàm Imperatoris Romani titulũ, Pontificis maximi beneficio, adeptus est, octo annis in Pannonia bellũ gerentẽ pręstò fuisse, & nonnunquã bene rem gessisse: ad extremum uerò debellatis Vngaris, propter latã illis opem, uel infestatam, ut uult Blondus, Saxoniam, à Carolo Caroli eiusdẽ filio bello petitum, cõmissoq́ꝫ prælio interfectum esse: Albiq́ꝫ & Salæ fluuijs, quod idẽ Blondus memorat,

A morat, imposita præsidia. Tum demum autem illud accidisse, quod è Sabellico superius memorauimus, ut filius interfecti, de quo nunc agimus, legationem Aquisgranum ad Carolum patrē de pace mitteret: & quidē cum muneribus: eaq; munera tributi nomine ab Eginharto, Carolum suum ornante, appellata esse. Posterius quidē certè hoc bellum cōtra Boemos siue Polonos, quàm illud cōtra Pannonios & Vngaros à Carolo magno gestum esse, ab ijs qui res gestas eius quoquo modo attigerunt, memoratur. Ante Carolum uerò trecentis plus minus annis uacauit Occidentis imperium. Orientis quidem imperatores, nullū per hæc tempora bellum in Pannonia gessisse reperio. Cum Bulgaris gesserunt & antè, & pòst etiam, sed in Thracia: ac nō inferentes, sed illatū depellentes. Quāquam Nicephorū imperatorē in Mœsia contra Bulgaros bellū gerentem, uictum & interfectum esse huius Caroli tēpore, reperio. Sed Bulgaria quoq; & Mœsia longissimè tūc aberat à finibus Poloniæ, partim Vngaris, partim Russis & Valachis siue Moldauis magna terrarum intercapedine interiectis, ita ut difficulter eò auxiliares copiæ à Polonis transmitti potuerint. Verùm penes lectorem esto horū iudiciū. Suscepit autē Lescus hic liberos mares, ex legitima quidē uxore Popielū: è cōcubinis uerò Boleslaum, Cazimirum, Vuladislaum, Vuratislaum, Otam, Baruinū siue Barnimū, Pribislaum, Præmislū, Iaxam, Semianū, Ziemouitum, Ziemomyslū, Bogdalum, Spicigneuū, Spicimirū, Sbigneum, Sobeslaū, Vissimirū,

Legatio Polonorum ad Carolum magnū.

Imperium occidētis quamdiu uacauerit.

Bulgarorū bella cum Imperatoribus.

Nicephorus imp. à Bulgaris occisus.

Sabell. Ennea. 8. lib. 9.

Bulgariæ situs.

Lesci filij.

B Ciessimirū, & Vislaum. Ex his Popielum in spē principatus liberaliter educatum, successorē sibi uiuens designauit: cæteris sacramēto, ut Popielo pareāt, adactis, occidentalē & maritimam oram omnē inter Albim & Habelā fluuios, quēadmodū Dlugossus prodidit, ad Oceanū & Germaniā spectantē, inter eos partitus est. Tametsi Habela qui sit, cōpertum nō habemus. Nisi fortè is est Bola, è lacu quodā in Vistulam ab Occidēte influens, qui ducatū Stolpensem, nisi fallor, à Pomerania regia quadātenus diuidit. Et Boleslao quidē natu maximo, Baruino siue Barnimo, atq; Bogdalo Pomerania, quasi tu maritimā dicas, obtigit: Cazimiro & Vuladislao Cassubia: Iaxæ & Semiano Serbia siue Sorabia, & Vuratislao Rania siue Rugia, quæ nunc Mysnia est: Pribislao, Ciessimiro, & Otæ Dituonia, quæ nunc à nostris Lusatia, ab alijs Lusitia dicit: Præmislo, Ziemouito, & Ziemomislo ea quæ nunc Marchia Brandeburgēsis, à metropoli Brandeburgo, quæ à nostris Sgorelecia uocata fuit. Reliquis reliqua eius orę. In quib. Vislaus Mezibozum arcē, quam nunc Meideburgum siue Magdeburgū uocāt: Sobeslaus Dale, quod Dalēburgū: Vissimirus in litore Oceani Vissimiriam, quæ antiquū nomen in Vismariā à Teuthonibus deflexum retinet, condiderūt. Quanq; de Vismaria uariat Vapouius. nūc enim ab hoc Vissimiro: nūc à quodā eiusdē nominis, de Lechi posteris, multo antè uult eā esse cōditam, ut nos quoq; in Lecho indicauimus. Alias præterea cōplures arces & oppida ijdē duces posteriq; eorū ædificarūt, & uernaculis suis uocabulis appellarūt. De quib. sunt; Brema, ut uult

Lescus successorem sibi designauit Popielum filium.

Poloniæ diuisio.

Pomerania.

Cassubia.

Serbia.

Rugia.

Dituonia, siue Lusacia.

Sgorelecia, siue Brandeburgensis.

Magdeburgū urbs.

Dalemburgū

Vismaria.

Brema. ut uult Dlugossus, in confinio Frisiorum & Vestualorū (tametsi Vapouius à Lecho primo eā cōditam esse prodidit:) Luna, quā Germani Luneburgum uocāt, à resplendētia: Bucouicia, quę à Germanis Lubeca uocatur, apud Slauos uerò accolas antiquū nomē etiamnum retinet: tametsi Lubecæ quoq; nomē Slauicā etymologiam redolet. Bacchiborum: Zuerinū: Lubouia siue Lucouia, Germani Mechelburgū à Mikelo conditore: eiusq; oræ duces Mechelburgenses, nōnulli Magnopolenses, ineptè composito uocabulo dicūt. item Rostocū, Verla, Suanouum, Ostrouū, Cesſinum, Marlouū, Bolelum, Trebessouū, Vologossum, Ciasni, Volynecia, Dyminū, Lenzinum, Ilouū, Starigradum, quod postea Germani Aldemburgū dixere: addit Crantius Vinetam & Iulinum. quæ oēs fuere Polonorum coloniæ. Et subactæ quidē atq; possessæ sunt regiones illæ posteriori tēpore à Francis, Saxonibus, Turingis, Frisijs, Vestualis & Holādis, Teuthonū populis, siue per ignauiā posteriorū principū Poloniæ, siue per cōniuentiam, cum duces earū, Lesci huius nepotes, ab imperio principū Poloniæ, quemadmodū dicemus inferius, desciuissent. Quanquā Eginhartus, cuius dudū mentionē fecimus, iā inde à Carolo magno Slauos Viulsos siue Velatabos, australe litus sinus Codani siue maris Germanici tenentes, una expeditione ita cōtusos ac domitos esse perhibet, ut deinceps imperata facere nō renuerēt. Verùm idē paulo pòst scribit, Salā fluuiū Turingos à Sorabis, qui & ipsi Slaui erāt, diuidere. Blondus addit, & Bonfinius, eo ipso tēpore Albi & Salæ fluuijs præsidia contra Sorbiēses Slauos (sic ille Serbos uel Sorabos uocat) à Carolo, Caroli huius magni filio, uiuēte patre imposita esse. Vitichindus quoq; longè recentior, bella quædam cū Slauis eius oræ à Francis, Turingis & Saxonibus gesta cōmemorat: itemq; Crantius & H. Mutius: ita ut ij à Carolo magno debellari cœpti, longè pòst partim à successoribus eius imperatoribus & regibus, partim ab alijs ducib. & populis Germanorum paulatim subacti esse uideantur. Pagos quidem atq; uicos complures Slaui in tractu illo maritimo etiamnum colunt, communi cum Polonis lingua, quāuis Teuthonicæ admixtione corrupta, utentes. Sed ad institutum reuertamur. Lescus igitur cū ita inter filios imperium diuisisset, uita pariter atq; principatu defunctus est.

Luneburgum. Lubeca. Bacchiborū. Zuerinum. Mechelburgū. Vrbes Polonicæ, seu Venedicæ. Alb. Crant. Poloniæ occidentalis fines, quādo et à quibus accisi. Eginhartus in uita Caroli. Blond. Dec. 2. lib. 1. Bonf. Dec. 1. li. 9. hist. Vng. Vitich. de gest. Sax. lib. 1. & 2. Crant. in Vandal. H. Mut. de Germ. Slauicæ linguæ usus.

A B

POPIELVS SENIOR.

SVSCEPIT destinatum à patre principatū Popielus, proceribus pariter atq; fratribus assentiētibus, patris auiq; dissimilis, ignauus atq; timidus. Itaq; nihil is præclari in principatu gessisse memoratur. Regiā quidē & domiciliū suum Cracouia Gnesnā primùm retulit, indeq; nō multo pòst Crusuiciam trāstulit (cum eam arcem in planicie ad lacum Goplum, & inter paludes, in ea ora quæ Cuiauia dicitur, ipse condidisset) uel quòd montanæ regionis, in qua sita est Cracouia, pertæsus, apertis campis delectaretur: uel quòd ab Vngaris & Rusſis ferocibus populis longius, à fratribus uerò propius abesse, tutius sibi fore existimaret. Iuuenili adhuc

Popieli ingenium. Regia rursus translata, Crusuicia. Cracouiæ situs.

huc

A huc ætate, cum aliquot annos regnasset, in morbum incidit: & priusquam fratres fratrem uisitaturi aduenirent, obijt. Fertur autem subinde solitus esse murium deuorationem sibi suisq; imprecari: quo malo filius eius, ut mox dicemus, absumptus est.

POPIELVS IVNIOR.

PERACTO solẽni ritu Popieli funere, filius eius eiusdem nominis impubes etiãtum, principatui cõcordi patruorum procerumq; uolũtate inauguratur, omnibus subiectionẽ ipsi interposito iureiurando promittentibus. Pupilli tutela, reiq; publicæ administratio, delectis aliquot de numero patruorũ, qui maximè idonei uidebãtur, mãdatur. *Tutores principis.* In regia ij sedulò & ad latus principis esse, causas & cõtrouersias cognoscere ac disceptare: nec ulla in parte deesse reipub. quoad princeps ipse per se publica munera obire posset, siue adeò donec regi se illorũ cõsilijs passus est. *Iuuenilia studia & consilia.* Nã cũ is pubertatẽ attigisset, quæ maximè lubrica & ꝓcliuis ad licentiã uoluptatesq; ætas est, suo iã arbitratu uiuere: patruorũ monita aspernari: cũ æqualibus cõsilia capere: conuiuia cõpotationesq; largiores cum ijsdẽ frequẽtare: in lustris, & in choreis, lusibus & amplexibus puellarũ pernoctare: deinde crapulę stupriq; plenus ad multã diẽ stertere, rẽpub. iudicia, & querimonias hominũ negligere. Ad res agẽdas ineptus, ingenio nullo, stipes, caudexq;: indeq; omnibus iam erat despicabilis, ita ut Chostek uulgò per cõtemptũ appellaretur, cũ dissolutos *Chostek.*

B & perditos mores eius deformis facies, rarus in capite & in barba pilus, quales ferè lasciui sunt, magis etiã deformaret. Capiunt patrui cũ alijs proceribus cõsiliũ, quonã modo tã dissoluta illa principis sui uita, tamq; profligata licẽtia refrenaret: uxorem ei dãt elegãti forma puellã, Teuthonici principis cuiusdã filiam. Et uidebatur sanè mulier auara & ambitiosa mariti uitam ad meliorem frugem reductura, torporemq; ignauo excussura. Sed res aliter cecidit: nimirũ, ut nihil ille de flagitijs & nequitia sua remitteret: quibus uerò uitijs antea caruisset, uxoris cõsuetudine ea sibi adiũgeret. Nam & auarior factus, decreta, honores, atq; magistratus uẽdebat: &, cum uirtute ac dignitate non posset, quotidianorum peccatorum suorum sibi conscius, fastu & crudelitate principatum sibi stabilire: & metui à suis uolebat, cũ amari nõ mereretur. *Auaritia & tyrannis.* Atq; hæc omnia uxore & impellente, & sequestra faciebat. *Muliebris improbitas.* quę degustata semel dominatus atq; lucri dulcedine, despectaq; uiri inertia, muliebri astu imperium omne ad se trãstulerat: maximè cum duobus filijs Lecho & Popielo aucta, mollem uiri animũ amore sui penitus adstrictum teneret, & firmũ perpetuumq; apud Polonos dominatum suũ fore, sibi persuaderet. Vnus obstabat scrupulus, patruorum uiri sui gratia, & authoritas apud multitudinem, integritate uitæ, grauitate morum, & prudentia collecta. Hos metuebat: hos iam blandius admonentes, iam liberius obiurgantes oderat: horum tacitam etiam conscientiam pertimescebat. *Muliebre consilium atrox.* Itaque uiro eos quàm maximè potest suspectos & inui-

ſos, cõfictis etiam criminibus, reddit: perſuadet, illis uiuis & incolumibus, principatũ ipſi certũ firmũq́ eſſe nõ poſſe. Quẽ ſi retinere ipſe uellet, & liberis ſuis relinquere, tolleret patruos de medio. Si ipſe animi ſatis ad id facinus nõ haberet, ſibi mãdaret eã prouinciã: illos armis atq; uiribus, ſe dolis inſtructiorẽ eſſe. Cõfecturã ſe negociũ ſine ulla populi offenſione, ſiue adeò ſuſpicione. Quibus dictis, facilè ægrũ atq; timidũ uiri animũ in deteriorẽ partẽ impulit. Initur necãdorũ illorũ ratio. Grauẽ & periculoſum morbũ princeps ſimulat: patruos neci deſtinatos acciri eius nomine uxor iubet. cõueniũt ſine mora: circũſtant mœſti ęgrotũ principẽ: conſolãtur. Ille morbi magnitudinẽ gemitu aſsimulabat: adeſſe uitæ ſuę finẽ, diuinitùs ſibi indicatũ: uxorẽ paruosq́ filios illorũ tutelæ fideiq́ etiã atq; etiã cõmendabat. Cõpletur muliebribus eiulatibus, plãctibus & lamẽtis regia: parãtur funebres exequię, ipſo iubẽte principe. Abſumpto in his die, cũ iã ad occaſum ſol tenderet, princeps patruos quaſi moribũdus iã dimiſſurus, nomine quẽq; blãdè cõpellat, & in ſignũ amoris & beneuolẽtię ſuæ erga ipſos, circũferri medicatũ poculũ, paratũ ad eã rem, iubet: pręguſtare ſe ſimulat: cęterùm ſpumã tantũ à medio extãtẽ halitu difflat, potũ ne extremis quidẽ labiјs attingit. Cũ omnes bibiſſent ordine, fingit ſomno ſe premi, & uelle quieſcere. Diſcedũt illi, reuerẽter ſalutato principe. Cõceptũ pręcordiјs uenenũ uitalia mẽbra occupat. Nec mora, de ſtatu mẽtis dimoti, & furentes maximo cũ cruciatu cadũt et exanimantˀ. Ibi mulier re ſtatim per exploratores nũciata, cadauera inſepulta ꝓiјci mãdat. Inſidiatos eos uitę neceſſariј & bene merẽtis principis: iuſta & euidẽti deorũ immortaliũ uindicta percuſſos, repẽtè periјſſe, diuulgat. Quanquã aũt liuores corporũ, & effuſa ruptis præcordiјs uiſcera, manifeſtum ueneni indiciũ faciebãt: nemo tamen indignũ optimorũ principũ interitũ apertè deplorare auſus eſt, metu tyrãni nõ amplius morbũ mortẽq́ ſimulantis. Sed nõ ſinit inulta eſſe diu diuinũ numẽ ſcelera. Nã ex cadaueribus putrefactis enati mures inuſitatę magnitudinis, impiũ parricidã cũ ſcelerata uxore atq; liberis fugientẽ quoquò uerſus per aquã flãmamq́ perſequũtur: nec clauſtra proſunt, aut abigentiũ ſatellitũ præſidia. Ad extremũ diffugiẽtibus omnib. abſumptis prius filiјs, deinde uxore, poſtremus ipſe infelix miſerabiliter lẽta morte cõſumitur in arce Cruſuicia. Ita nõ caſſę ceciderũt patris eius imprecationes. In hoc tẽpus incidere uidetˀ id, quod H. Mutius in annũ Chriſti 823 cõfert: nẽpe duos fratres, quos in Saxonia Polonici ſiue Slauici generis fuiſſe cõſtat, cũ de principatu paterno cõtenderent, Frãcofordiã ad Ludouicũ Piũ imperatorẽ, Caroli magni filiũ, ueniſſe: eoq́ authore principatũ natu minori, concedẽte maiore, attributum eſſe, cum eum magis gẽs illa per legatos expeteret.

Popielus patruos & proceres ueneno extinxit.

Popielus cũ uxore & liberis miſerè à muribus abſumptus periјt.

823. ann. H. Mutius de Germ. lib. 10. Ludouicus Pius Imperator.

INTERREGNVM.

EXTINCTO, ut iam diximus, Popielo cũ uxore & liberis, cõuenit magna procerum multitudo Cruſuiciã, ad creandũ nouum principem. Agitata re aliquandiu, eo quòd uaria eſſent hominũ ſtudia, & ambitioſi quidã magnas poſt ſe traherent

Comitia de rege Cruſuiciæ.

A herent factiones, infecta tādem disceditur. Ac dum nemo alteri paret, neq; cedit, in summa omnium licētia, cædes & latrocinia passim exercebantur, & iustis interdū prælijs inter dissidentes cōcurrebatur. Nec finitimæ gētes, Germani præsertim, occasionē impunè uel proferendorum finium suorum, uel prædas agendi prætermittūt: diuexatur miserè Polonia. Indicūt iterū primores comitia, cōsultatur diu frustrà. Nā non modò non remittuntur, sed intenduntur etiā studia partiū. Non desunt sibi interfectorū Popieli senioris filiorū filij, quasi hæreditariū principatū poscētes. Verùm ij quasi nothi, ex nothis certè orti, & indigni qui bene natis imperent, repelluntur. Iam tanta multitudo, quantam illuc partim ultrò, partim à potentioribus euocatā conuenisse credibile est, caritate annonę atq; penuria premebatur, neq; apparebat tamē, quorsum tanta cōtentio euaderet, quiq; comitiorū exitus futurus esset: cū ecce insperata salus, diuinitùs, si modò nō fabulosum est quod memoratur, afflictę Polonię oblata est. Erat Crusuicię oppidanus, Piastus nomine, Cossisconis filius, statura infra mediocrem, crassis atque robustis artubus, mediā ętatem supergressus, agello modico colēdo & mellificio uitā sustentās, homo simplex & iustus, & beneficus tamen in egenos, atq; hospitalis pro modo facultatum suarum. Is ex uxore à suis moribus non aliena, cui Repichæ nomen erat, unicū filium susceperat: eiq;, uiuente adhuc Popielo, primā comam gentili ritu tonsurus, & nomen impositurus, amicos ad eā ceremoniam atq; cōuiuium porco mactato, & aquæ mulsæ uase infuso, inuitarat.

Polonia tumultuatur.

Piasti genus et conditio.

Tonsura primæ comæ.

B Priusquā stata dies adesset, fortè obtulerunt ei sese ignoti duo homines habitu peregrino: quos ille, cum regia excluderētur, comiter inuitatos, hilarè domum suā introduxit: instruxit mensam, apposuit affatim ex his quæ ad futurum conuiuium præparauerat. Ibi res mira & stupenda accidit. Accreuit porcina, redundauit ex uase mulsa: excepit Piastus, uasis admonitu hospitum conquisitis. Iisdemq; authoribus non ciues modò, uerùm etiam principem ipsum (ut tunc minimè fastuosi ac delicati erant principes) cum omni comitatu destinato cōuiuio accepit. Eisdē igitur hospitibus sub tēpus comitiorū reueniētibus & iubētibus, Piastus ex tenui pœnu cellaq; sua conuentum illum omnē penuria laborantem, augescente rerum earum quæ promebantur copia refecit. Quo miraculo animaduerso, uulgatoq;, una uoce omnes Piastum non humanis suffragijs, sed diuino iudicio principem sibi dari conclamant. Fit domum eius concursus, orantium & obsecrantium, labenti reipub. ut succurrat. Recusat ille. Tandem hospitibus illis suis authoribus assensus, ita ut erat ueste & peronibus ex tilię cortice textis indutus, in regiam à primoribus deducit. Hospites illi perfuncti officio suo, disparuerūt. Existimantur aūt ij fuisse angeli Dei, beneficentiam & hospitalitatem etiam in alieno à uera religione remunerātis. Neq; id magnopere mirabitur, quisquis de Abimelech rege in Genesi, ac de Cornelio centurione in Actis apostolorum, non omnino dissimilia legerit. Alij uolunt, eos Ioannem & Paulum, quos Iulianus Imperator ob Christi nomen & magnas facul-

Miraculum.

Beneficentiæ remuneratio.

Ioannes et Paulus martyres.

tates in usus egentium expensas ante aliquot secula necauerat, fuisse: itáque percontanti Piasto nomina sua edidisse, quemadmodum Dlugossus memorat. A

PIASTVS.

Piasti beneficentia.

NAVGVRATVS principatui Piastus, nõ mutauit cum statu uitę animum. Quin auctus copijs, multum ad pristinam suam beneficentiam atq; benignitatẽ adiecit: uxore nõ modò non dehortante, uerùm adiuuante etiam. Conquierunt autem sub eius principatu, hostium incursiones: cessarunt & intestina dissidia, cædes & latrocinia, reuerentia magis boni & uigilantis principis, quàm armis, seueritate & supplicijs: prę sertim quòd eum dijs curę esse, & ipsorum nõ obscuro iudicio in illa reipub. specula collocatum, certò sibi persuaderent. Nihil enim æquè ualet ad religandos atq; deuinciendos hominũ animos, & ad moderandas stabiliendasq; respub. quàm religio: quæ pietate & integritate principis maximè excitatur, & continetur. Nam principum diligentiam & animaduersionem multi frustrantur sæpe: legum etiã uincula uel perrumpunt, uel declinãt: diuini uerò numinis, nemo est qui se uel prouidentiã fallere, uel uindictã effugere posse credat. Hoc ergo præsidio Piastus & bonis charus, & malis reuerẽdus, & finitimis uenerabilis erat: eodẽ lõgam principũ regumq; Poloniæ posteritatem per multa secula usq; ad Cazimirũ secundum, qui Magni cognomen adeptus est, propagauit. Cuius etiã nunc quædã, licet tenues, extant reliquiæ, in Alberto duce Cesinensiũ in Silesia, & Anna filia Cõradi ducis Masouiæ: quę nõ ita pridẽ cum Stanislao Odrouãzo Palatino Russiæ, iuuene nobilissimo, nupta fuit, eiq; filiã peperit: quã nuper Ioãnes comes Tarnouius, Castellanus Cracouiensis, uir nõ solum genere illustris, sed etiã peritia rei militaris & rebus bello gestis domi forisq; clarissimus, ætate, consilio ac dignitate facile princeps senatus Polonici, unico filio suo Ioãni despõdit. Nihil aũt ad felicitatẽ Piasto defuisset, si liberos interfectorum à Popielo ducũ, qui prælatũ sibi in principatu hominẽ plebeium atq; humilem dolebãt, & parère ei dedignabãtur, ad officium & parẽdi necessitatem reduxisset. Qui ex eo tempore nõ modò alieni à repub. Polona, sed hostes etiã Polonis, progenitoribus suis, nõnunquã fuerũt. Abominatus uerò Crusuiciam Piastus, nefario scelere diroq; interitu Popieli contaminatam, Gnesnã Prisci Lechi regiã, domiciliũ suum trãstulit: cumq; per multos annos sapienter clemẽterq; regnasset, senex admodum mortuus est, annum agẽs centesimũ & uicesimum. Per hęc sanè tẽpora tres fratres Varaij, Ruricus, Sineus & Trubor, dominari apud Russos septẽtrionales cœpisse memorãtur, partiti inter se principatum, quẽadmodum libro primo ex ipsorum annalibus retulimus: nempe circiter annum 6370 à creatione mundi, secundũ supputationem ipsorum: qui nobis uidetur esse à Christo nato 861. Apud Australes uerò, tres itẽ, nẽpe Kius, Sciecus, & Choreuus, cũ sorore Libeda, quatuor principatus fundasse, ac de suis nominibus appellasse ferũtur, aliquãto antè, ut uidet. Quorum

Religio efficax ad regendam rempub.

Piasti posteritas.

Stanislaus Odrouanzus Pal. Russiæ. Ioannes Tarnouius comes. B

Regia Gnesnã rursus translata.

Piasti ætas.

Russiæ principatuum initiũ.

6370. annus mundi secundum Russos. 861. ann.

A stirps cum defecisset, post mortem Rurici, Ascoltũ ac Dyrũ, Kiouiam urbem à Kio conditam, occupasse, & per Pontũ inuectos, nauali bello Constãtinopolitanum imperium uexare adortos, naufragium fecisse. Deinde Olgum, cui Ruricus, ueluti propinquo, unici filij sui Igori tutelam moriens mandauerat, interfectis illis, Kiouiensem principatum Igoro adiunxisse, & cum Græcis bellum gessisse: & cum amplissima dona ab ijs accepisset, reduxisse exercitum Kiouiam, ibiq́; serpentis seu uiperæ morsu extinctum esse. Mansit autem deinceps imperij Russici sedes Kiouiæ. Circa hęc eadem tempora scribit H. Mutius, Ludouicum cognomento Balbum regem Germaniæ, Ludouici Pij imperatoris filium, Caroli Magni nepotem, aduersus Slauos, gentem irrequietam, & rapinis intentam, in Germania bellum gessisse, uictisq́; pacem certis conditionibus dedisse: principem autem eorum luminibus priuasse, ut homo ferox inutilis ad ciendos motus redderetur. Hunc aliquem de Popieli posteris fuisse oportet. Mutius quidem nomen eius non edidit. Paulus uerò Constantinus Phrygio, Rasliz eum uocat. Sed ad institutum nostrum reuertamur.

Kiouia cõdita. Russorum bellũ cũ Græcis. Olgus. Igorus. Kiouia sedes Rußici imperij. H. Mut. lib. xi. Ludouicus Balbus rex. German. Germ. bellum cum Popieli nepotibus. Rasliz dux excæcatus.

ZIEMOVITVS.

SVCCESSIT Piasto unicus filius Ziemouitus, cuius uicaria opera uiuens adhuc, & senio cõfectus pater, in bellis & grauissimis quibusq́; negocijs magno omnium fauore & beneuolentia usus erat: uir impiger, & ad rem militarem factus: B æstus iuxtà ac frigoris, laboris & inediæ patiens: somni parcissimus: uictu cultuq́; corporis non multum à gregarijs militibus differens: alieni abstinens, de suo munificus: facilitate & liberalitate, militum procerumq́; studia & uoluntates tenere solitus: in animaduertendo, si quando necesse erat, lenis: noctu excubias ipse per se crebrò obibat. His artibus atque studijs summam sibi hominum suorum charitatem comparauerat. Principatum post patrem adeptus, constituta primùm disciplina militari, creatóque magistro militiæ, & ordinum ductoribus, ex ijs quos maximè dignos & idoneos nouerat, ad recuperanda ea quę Vngari, Moraui & Germani sub Popieli principatu inuaserant, neque ad eam diem recuperata erant, totum se conuertit: easq́; res ex animi ferè sui sententia confecit, eo quidem minore negocio, quòd eæ tũc gentes inter se belligerabant. Moraui enim bello exagitati à Ludouico Balbo rege Germaniæ, post mortem eius, Suatoplugo rege, qui primus cum ea gente Christo nomen dedit, ductore, Germaniam uehementer afflixerant. Contra quos Arnolphus imperator, idémque successor Ludouici in regno Germaniæ, Vngaros in auxilium euocauit: qui profligatis Morauis, & rege eorum interfecto, cum sibi merita stipendia ab imperatore non exoluerentur, magnis deinde & ipsi cladibus Germaniam affecere. Sic igitur distentis Morauis, Vngaris atq́; Germanis, facile fuit Ziemouito ab ijs sua recuperare, ac plura etiam, de Morauis præsertim, capere, & regno suo adijcere: cum Suatoplugus, quemadmodum Venceslaus Hagecus memoriæ prodidit, fi-

Principis uirtutes. Moraui Germaniam uexarunt. Moraui Christiani facti. Arnolphus imperator. Vngari Moraviam, ac deinde Germaniam, infestarunt. Morauia diuexata.

Suatoboius, Morauorum rex Monachus factus.

lium Suatoboium, è sorore Arnolphi susceptum, iuuenem admodum A reliquisset: atq; is ob impietatem in Deum, & acerbitatem in sanctum episcopũ Methodium, Christianæ religionis in Slauorũ natione propagatorem, afflictus, & suis exosus, in solitudinem & auias syluas sese subduxisset. Vbi etiam pœnitentia anteactæ uitæ compluribus annis religiosè peracta, uitam finiuit: & moriens demum, tribus instituti eiusdem socijs, qui'nam esset, indicauit. & in eo Morauorũ regnum finem accepit, à Germanis, Vngaris, Boemis & Polonis discerptum.

Morauorum regni finis.

Ziemouitus de Prussis sua recuperauit.

Pomeranis & Cassubijs illatum bellum à Ziemouito.

Sic igitur prosperè ab ea parte rebus gestis, Ziemouitus à Prussis quoque, quę ij superiori tempore de Polonis ceperant, bello repetiuit. Ad extremum Pomeranorum & Cassubiorum, & Vinidarum siue Slauorum ducibus, Popieli senioris nepotibus & posteris, qui à patre suo defecerant, bellum infert: quod quidem illi, locorũ difficultatibus magis quàm uiribus freti, diutius extraxerunt. domiti'q; essent ad extremum, nisi Ziemouitus rebus humanis, Gnesnę moriens, exemptus esset, altero & tricesimo principatus sui anno.

LESCVS QVARTVS.

MAGNO, tam boni tam'que bene merentis de Republ. principis desiderio ducti proceres, filium eius unicum, cui Lesco nomen erat, in principatu ipsi surrogant, adolescentulum, ei'q; custodes & moderatores consiliorum primores aliquot adiungunt.

Consilij regij moderatores ignaui.

Quorum incuria & ignauia bellum, aduersus Pomeranos, Slauos & Cassubios à Ziemouito susceptum, & nonnullo B iam successu prospero gestum, intermissum est. Quod ne ipse quidem Lescus postea, cum adoleuisset, unquam prosecutus est, quietis & ocij quàm bellicæ gloriæ amantior: contentus eo, quem à patre per manus acceperat, principatu. Quin & ipse, & filius eius Ziemomyslus, de quo mox dicemus, habuit eos derelictui, cũ Germanis bellum gerentes.

Vitich. Saxo lib. 1.

Henricus Cæsar.

Poloni occidẽtales debellati à Germanis.

Brãdeburgum & Grona à Germanis capta.

Boemi tributarij Cæsaribus.

S. Venceslaus.

Otto Cæsar.

Vitich. lib. 2. & 3.

Brãdeburgum proditione receptum à Germanis.

Itaque uehementer ij tunc diuexati sunt, & attriti, quemadmodum Vitichindus memorat, ab Henrico Cæsare, siue rege Germanorum, qui Conrado successit: & nonnulli ex ijs cum deditionem fecissent, tributarij facti, Sgorelecia siue Brãdeburgum & Grona urbes captæ. Cum'que paulo pòst quidam ex eis rebellassent, apud Lunchinos urbem maritimam ab exercitu & legatis eiusdem regis ad internecionem profligati sunt, ita ut ad ducenta millia hominum eo prælio perijsse putarentur. Boemi quidem duce Vẽceslao, uiro pio & sancto, in fide regis Henrici permanserunt: donec Boleslaus, interfecto per summum scelus fratre Vẽceslao, dominatum inuasit, & Ottoni eius nominis primo Cæsari, Hẽrici filio, semel atq; iterum rebellauit: Germanos magna strage uicit, Boemia'q; eiecit. Sed & ipse tãdem bello fractus, & Brandeburgum cum omni regione Slauorum citra Odrã, proditione Tugumiri ducis pecunia corrupti, in potestatem Cæsaris reuenit. Nec ita tamẽ gens ea quieuit, & Germanorũ iugum pertulit, quin subinde eis negociũ facesseret. Lesco certè Polonorũ principi, & Ziemomyslo filio nihil horũ curę fuit. Tametsi Vẽceslaus Hagecus, subegisse Lescũ

hunc

A hūc Pomeranos, & Polonis adiunxisse scribit. Et fieri sanè potuit, diuisa in tot principatus ea gente, ut alij cum Germanis bellū gererent, alij subigerentur à Polonis. Principatum quidem iustè, continenter & clementer, magna ciuium beneuolentia complures annos gessit Lescus, ut uult Dlugossus: qui eum senem obijsse, & adultum filium reliquisse scribit. Quod si uerum est, pauciores ergo Ziemouitus regnauit, aut multo ante nongentesimum uicesimumprimum, ut idem uult, regnare cœpit. Nos quidem potius desijsse eum tunc regnare credimus: nisi Hagecum sequi malumus, qui Ziemouitum anno Christi nongentesimo sexto uult obijsse, cū uiginti annos regnasset: aut nostrū quendam anonymum, qui Lescum hunc anno 913 post Christum natum obijsse, & Ziemomyslum filium ei successisse memorat. Alioqui non quadrabit ratio temporū ad posteriorem supputationem, quæ certior est apud nos eo tempore, quo Polonia religionem Christianam suscepit.

Pomerani à Polonis subacti. *Lesci moderatio.* *Temporum ratio.* *921 ann.* *906.* *913 ann.*

ZIEMOMYSLVS.

SVCCESSIT Lesco patri Ziemomyslus, probus & ipse, lenis, beneficus, hospitalis, & quietis amans, quas uirtutes quasi hæreditatias à maioribus suis habebat. Sed non alia re nobilior, quàm filio. Nam cum aliquot annis, nullos ex uxore susciperet liberos, nascitur ei tandem filius: sed cæcus. Quæ res ipsi, breui gaudio delibuto, maioris mœstitiæ causa fuit: præsertim cū uxor uno illo partu edito, párere desijsset. Septimum annum puer attigerat, quo prima coma pueris gentili ritu attonderi, & nomen imponi B solebat. Adsunt ad celebritatem frequentes proceres, epulantur cum principe mœsto, & sortem suam, orbitatis non ita multum dissimilem, deplorante: mœsti & ipsi, principis uicem dolentes: cum ecce insperata omnibus affulsit lætitia. Puer absque ulla medicorum, aut cuiusquam omnino ope, lucem aspexit. Nec mora, uidentem mater exultans ad patrem in conuiuium adducit. Conuiuæ miraculo attoniti, effuso gaudio principibus, sibi & Reipubl. tantum bonum diuinitùs oblatum certatim gratulantur: festum diem largioribus inuitationibus, concentibus, plausibus, choreis, acclamationibus, & omni iucunditate instaurant. Puero, Miecislao, quasi qui gladio gloriam sibi pariturus sit, nomen inditum, ut uult Dlugossus: is postea à matre & pedissequis blandius, ut fit, Mesco uocitatus est. Vincentius eum cæcum adhuc, cum tonderetur, ex tumultu atque turbatione ominose Miesscam appellatum, id'que nomen postea boni ominis gratia in Miecislaum in baptismò cōmutatum esse scribit. Ziemomyslus peracto conuiuio, splendidè remuneratis ac dimissis proceribus, diuinos & ariolos de filij successibus, & quid portenderet, quòd is cæcus natus, tanto interuallo uidere cœpisset, sciscitatur. Respondent illi, Poloniam eius principatu illustratam iri. Accuratè igitur puer, & ut principe dignum est, iussu patris educatus est. Quamdiu uerò Ziemomyslus regnauerit, non constat sibi Dlugossus, qui octo tantum annorum principatum ei tribuit; & ad Piasti tamen proaui ætatem, perdu-

Ziemomysli uirtutes. *Mesco cæcus natus.* *Miraculum.* *Miecislai etymologia.* *Miessca.* *Arioli.*

964. ann. cto ad maturitatem filio, perueniſſe eum, & anno Chriſti nongenteſi- A
mo ſexageſimoquarto obijſſe ſcribit. Venceslaus, ſupra quadraginta annos uult eū regnaſſe. Sed iam hic liber unà cum Ziemomysli, qui mortuus Gneſnæ ſepultus eſt, principatū finem habeat. alterius initiū à mutata religione, quemadmodum par eſt, faciemus, pauca prius de priſca Polonorum & Slauorum religione præfati.

MARTINI CROMERI, DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM, LIBER TERTIVS.

DE RELIGIONIBVS PRISCORVM POlonorum & Slauorum, & religione Chriſtiana ab ijs ſuſcepta.

Religiones falſæ.

Gradus impietatis.

OTVS quidem penè orbis terrarū, iam inde ab initio propemodum humani generis, poſt maximum illud uniuerſæ terræ diluuium, fallaciū dæmonū fraude inductus, ueram unius ueri Dei religionem, impio multorum & falſorum deorum cultu & ſuperſtitione cōmutauerat: mortuos homines primùm propter merita & beneficia accepta: deinde impios dæmonas, ementitis miraculis & prodigijs, hominū oculis atq; mentibus ſeſe inſinuātes: poſtea ſo- B
lem, lunam, & eximia quęq; naturę Deiq; opera ueneratus: deinde uerò mutis etiā animantibus, feris, beluis atq; ſerpētibus, cepis atq; allijs: & ad extremū nullū exitum inueniente inſania, ſculptis, fictis, pictisq; humana arte ſimulacris, diuinū honorem impertitus. Verùm eas tenebras tetras & horribiles, IESV CHRISTI Dei hominisq; benignitas, poſt multa ſecula quaſi lux clariſsima cœlitùs affulgēs, diſpulit, dimiſſis quoquò uerſus certis hominibus, omniū, præter uitę integritatem, miraculorumq; & inſpiratæ diuinitùs doctrinæ efficaciam, egenis, qui genus humanum, dęmonum fallacia peſſundatum, ab errore ad ueritatem, à ſcelere ad innocentiam, à nequitia ad ſanctimoniam, deniq; à falſorum deorum innumerabili multitudine, & abominandis ritibus, ad unius ueri Dei agnitionem, & rectam ſanctamq; religionē reducerēt.

Chriſtiana religio. Ieſus Chriſtus. Apoſtoli.

Slaui diutius falſas religiones retinuerūt.

Sed enim à Slauis, cæterisq; Septentionalis plagæ populis diutius, q; ab alijs gentibus, inueterata illa de multis dijs opinio & ſuperſtitio retenta eſt, cum propter barbariem & feritatē, ut equidē exiſtimo, difficilis ad eos externis hominibus eſſet aditus: nec uerò multū homines militiæ & bellis dediti, de religione diſquirerent. Colebant itaq; pro dijs Poloni, & cæteræ Slauici nominis gentes, præcipuè Iouem, Martem, Plutonem, Cererem, Venerem, Dianam: quos Ieſſam, Ladum ſiue Ladonē, Niam, Marzanam, Zizililiam, Zieuanam ſiue Zieuoniam, uocabant. De his eadem quæ cæteri homines ferè ſentiebant: his delubra lucosq; dedicabant: his ſimulacra & ſacerdotes conſecrabant: his libabant,

Polonorum & Slauorum dij falſi.

A bant, his imolabant: his festos dies epulis, choreis, plausibus, cantibus, lusibusq; uarijs indulgentes, agebant. Quem ritum festorum dierum Dlugossus usq; ad suam tempestatem, aliquot post susceptam religionem Christianam seculis, perdurasse memorat. Solitos enim uiros & mulieres, senes & iuuenes, ad lusus & choreas pariter conuenire ijs diebus, quos nos Pentecosten uocamus: eumq́; cœtum, Stado, quasi gregem uel armentum, appellatum esse. Nec scio an hoc sit, quod Russi & Lituani, præsertim in pagis, adhuc retinent, dum Ladonem choreas ducentes, & manibus complodentes, ingeminãt. Fuisse uerò Gnesnæ sanctissimum Niæ siue Plutonis templum, idem Dlugossus refert. Adhæc autem Ziuie, quasi tu dicas uitalis (aura nimirũ) Pogoda, hoc est, serenum, siue temperies: Pochuist, quam Miechouiensis auram, nos intemperiẽ interpretamur, (indeq́; Pochuiscel à Masouijs adhuc cœli intemperies dicitur) Polonis dij fuere. Sunt qui his addunt Lelũ & Polelum, quos in conuiuijs & compotationibus appellari adhuc audimus, eosq́; Castorem & Pollucem esse autumant. Piorunum autem, hoc est, fulmen, & Stribum, & Chorsum, & Mocossum Russi peculiariter coluere, ut proditum est eorum annalibus: Balthici uerò sinus accolę Radogostum, Suateuitum, & Proue. In hoc igitur errore & uana superstitione hęc natio diu perstitit. Primi Slauorũ Bulgari, Nicolao eius nominis primo Pontifice maximo, post annũ Christi octingentesimum sexagesimum: hinc minus quàm triginta annis interiectis, proximi his Rascij, Serbi, Bosnenses, Croatæ, Dalmatæ, Illyrij, Suatoplugo

Ludi prisci in Polonia. — *Stado.* — *Niæ templum Gnesnæ.* — *Pochuiscel.* — *Russorum dij.* — *Bulgari Christiani facti, 860. ann.* — *Rascij, Serbi, Bosnẽses, &c.*

B siue Sueropilo, ut est apud Blondum, regnante, religionem Christianam, cultumq́; ciuiliorem à uicinis Græcis & Italis acceperunt. Venceslaus Boemus Suatoplugum hunc apud Morauos, Velegradi domicilium habentem regnasse, & cum ea gente Christo nomen dedisse, eiusq́; opera Boriuoium Boemorum ducem & ipsum Christianum factum esse, & uxorem Ludimilam gentemq́; suam in eandem sententiã adduxisse, circa annum Christi nongentesimum, memorat. Dlugossus uerò tres duces Slauorum, Roscislaum, Suatopolcum, & Cocelum à Græcis Christianę religionis leges accepisse uult, circa octingentisimũ annum, imperantibus in Oriente quidem Michaele, in Occidente uerò Arnolpho, qui pediculari morbo perijt. Nos Blondum & Sabellicum, utpote diligẽtiores, & qui magis sibi cõstant, quàm Dlugossum, in supputatione horum temporum sequi malumus. Præclaram autem his populis noua religione imbuendis operam nauarunt Methodius & Cyrillus episcopi: à quibus & illud perfectũ est, assentiẽte Pontifice maximo, ut Slauis sua lingua in sacris uti liceret. Aliquanto pòst Russi, imperantibus apud Græcos Basilio & Cõstantino fratribus, Ioãnis Zemiscæ filijs, post nongentesimum octogesimum annũ à Christo nato, hoc est, 6497 ab orbe cõdito, ut ipsorum annales habent, publicè ad eandem religionem accesserunt: cum Volodimirus dux eorũ Suentoslâi, siue, ut alijs placet, Stoslai è concubina filius, sororem imperatorum in matrimonium, & magistros religionis Græcos accepisset: ac Metro-

Suatoplugus. — *Moraui.* — *Velegradum.* — *Boemi.* — *Boriuoius & Ludimila 900 anni.* — *Methodius & Cyrillus episcopi.* — *Slauicæ linguæ usus in sacris.* — *Russi.* — *Ioannes Zemisces Imp. Constantinop.* — *980 anni.* — *6497 mundi annus secundũ Russos.*

Rußi Græcorum sectam amplectuntur. Metropoliten quidem Kiouiæ, Archiepiscopum uerò Nouogrodi, A in aliјs autem urbibus episcopos à Constantinopolitano patriarcha sacris initiatos, collocasset. Itaque ergo Græcos ritus ex eo tẽpore Rußi mordicus retinent. Olga. Tametsi Olga siue Helena, Volodimiri huius auia aliquanto antè, post Igori mariti sui mortem profecta Cõstantinopolim, Zemisce imperãte Christiana facta erat. Lamb. Saffnaburgensis error. Lambertus Saffnaburgensis, qui ante quingentos ferè annos Chronicon rerum Germanicarum annotauit, scribit, anno Christi nati 960, Rusciæ gentis legationẽ ad regem Ottonem primum uenisse, orãtem, ut sibi episcopus aliquis, qui religionem Christianam apud se docendo propagaret, mitteretur: Adalbertus episcopus. missumq́ꝫ esse Adalbertum, qui uix manus eorum effugerit. Sed hallucinatur Lambertus. Nisi fortè Rugiæ, ac non Rusſiæ, necꝫ Rusciæ legendum est. Fuit enim Adalbertus non Boemus quidem, de quo nos paulo pòst attingemus: sed Germanus, primus Magdeburgẽsis archiepiscopus, cũ aliјs quincꝫ episcopis ab illo ipso Ottone Slauis Saxoniã & Rugiam tũc incolẽtibus datus: quemadmodum scribit Helmoldus presbyter, cuius Chronica Slauorum ante annos 400 ferè scripta, nũc demum in lucem edita sunt. De Rusſis uerò certiora sunt, quæ ipsi de se memoriæ prodidere: qui Volodimirum adhuc impio dæmonum cultui deditum, misisse exploratores ad nõnullas gentes ferunt, cognoscendarum religionum gratia: Christianamq́ꝫ ipsi in primis apud Græcos & Constantinopolitanos placuisse. Poloni Christiani. Aliquãto autem ante Poloni, Miecislao authore, & ipsi Christo nomina dedere. Quod quomodo B & quando factum sit, omissis iјs quæ superius attigimus, cum ipsius Miecislai principatu pariter prosequemur.

MIECISLAVS.

PERACTO Gnesnæ solenni ceremonia Zemomysli funere, Miecislaus filius principatum suscepit: & iustè quidem administrabat, sed tamen infra spem omnium, diuinorumq́ꝫ uaticinia, quorum superiori libro meminimus: ex quibus præclarum quiddam & eximium Poloni de ipso sibi uulgò pollicebantur. Vxores septẽ. Christianismi occasio apud Polonos. Vxores septem barbarico more duxit: iјsq́ꝫ & libidini suæ liberius indulgens, nullos suscipiebat liberos. Erant iam tunc inter Polonos nonnulli, qui peregrè reuertentes à Boemis & Morauis, religionem Christianam domum referebant. Erant & externi partim in ministerio & comitatu principis, partim mercaturã in Polonia exercentes, partim etiam in recessibus syluarũ & solitudinum, quo liberius cultui diuino uacarent, degẽtes, Christiani non pauci. His monentibus atcꝫ suadẽtibus, & religionis Christianæ ueritatem castitatemq́ꝫ prædicantibus, posteritatem denicꝫ & felicitatem principi, si eã religionem amplecteretur, pollicentibus, Dambrouuca Boema Miecislai uxor. Miecislaus priores uxores dimittit, Dambrouucámque Christianam, Boleslai primi Boemorum ducis filiam uirginem, de consiliј sententia nouo matrimonio sibi iungit. Boemorum ducum propago. Libet autem hic Dambrouucæ huius ac Boemorũ ducum genus paulo altius repetere. Præmislus rusticus, Boemorũ princeps, Nezamislum filiũ è Libussa

A è Libussa susceptum, successorem reliquit: huic Mnata filius succeßit: hunc porrò Voien filius, quem Æneas Syluius Vorcium uocat, excepit: post hunc filij Cresomyslus & Vuratislaus principatum inter se partiti sunt, ita ut Cresomyslo Vissegradẽsis, Vuratislao Lucensis siue Zatecẽsis cederet. Huic Vulastislaus, illi Neclã, filij successere. Neclan porrò, uicto & interfecto Vulastislao patruele, & filio eius Zbislao puero, Turingi curatoris fraude sublato, principatũ Boemorũ redintegrauit. hunc Hostiuitus filius excepit: cuius filius Boriuoius, primus Boemorũ principũ, cũ uxore Ludimila, quemadmodũ superius attigi primus, religionem Christianã in Boemia fundauit: priuatamq; uitã secutus, Spitigneuo filio natu maiori, deinde eo breui sine liberis uita defuncto, Vuratislao minori principatũ cõcessit. Hic autẽ è Dragomira uxore impia, & à Christiana religione aliena, Venceslaũ & Boleslaum filios suscepit: quorũ hunc mater, illum auia, suis utraq; moribus cõuenienter cum educasset, patre mortuo sic ij diuisere dominatũ, ut Australem orã ad Albim usq; Venceslaus, inde porrò septentrionalẽ Boleslaus obtineret. Sed crudelis & impius Boleslaus, pio sanctóque fratre per dolũ interempto, redintegrauit rursus principatũ: & ex Brena uxore Boleslaum filiũ, & hanc istam, de qua nunc agimus, Dambrouucam suscepit. Quę posteaquã Gnesnam splẽdido comitatu aduecta est, Miesca siue Miecislaus princeps baptismo, ut conuenerat, ritu Christianorũ initiatur, & subsequẽtibus diebus nuptias magna celebritate pera-

Boriuoius dux Boemorũ primus Christianam religionem fundauit in Boemia.
Diuersæ educationis diuersi fructus.
Venceslaus S. à fratre occisus.
Dambrouucæ parentes.
Miecislaus fit Christianus.

B git, anno Christi nongentesimo sexagesimoquinto. Deinde Boemos, qui nouam nuptã deduxerãt, honorificè habitos, & splẽdidè donatos, remisit. Mox totũ sese ad propagandam per omnẽ principatum suum religionem, hortante & adiuuãte uxore, conuertit. Basilicas nouem diuersis locis ædificat, easq; supellectili omnis generis preciosa ornat, censibus & possesionibus locupletat: & in diœceses distributas, duas quidẽ ex his Archiepiscopis, nempe Gnesnensem & Cracouiẽsem: reliquas uerò, hoc est, Posnaniesem, Smogorouiensem (quę postea Bicinẽsis, ac demũ Vratislauiensis dicta est) Crusuiciẽsem, quæ Vuladislauiam successu temporis translata est, Plocensem, Culmẽsem, Lubussensem, & Camenensem, singulis episcopis attribuit: ijsq; decimas omnis generis frugũ, de suis iuxtà ac nobilitatis, plebisq; agris edicto perpetuo adscribit, ita quidẽ, ut eæ decimæ post messem ab ijs qui dãt, ad cõstitutum locum comportentur. Quanquam anonymus quidam uetustus rerum Polonicarum annotator, uerius quàm scriptor, Cracouiæ quoque initiò non Archiepiscopum, sed Episcopum uult esse costitutum: deinde uerò Aaronem abbatem Tinecensem à Benedicto papa nono primum Archiepiscopum Cracouiensem renunciatum esse: eam uerò prærogatiuam successorẽ eius proximum, Lampertum Zulam, neglexisse. De Culmẽsi quoq; episcopa Dlugosso nõ assentior. Longè enim posterius eam conditã esse, ac de Plocensi quasi deductam, certa extant monumenta literarũ cùm alibi, tũ in archiuio regio Cracouiensi, quemadmodum suo loco indicabimus. Nisi fortè initio quidem à

965. anni.
Religionis propagandæ cura.
Episcopæ & Basilicæ primæ in Polonia.
Decimæ episcopis attributæ.
Cracouiæ Archiepiscopus.
Culmensis episcopa quando condita sit.

Miecislao

Miecislao conditã, poſterius uerò à Pruſsis ſubacta ea regione deletã, A
ac deinde à Conrado Maſouiorũ duce denuò reſuſcitatã potius quàm
conditam fuiſſe, exiſtimare uolumus. Vtut eſt, tunc quidẽ primùm e-
piſcopæ & baſilicæ in Polonia cõditæ, & ſolenni ceremonia dedicatæ
ſunt. His autem rebus perficiẽdis Ægidius Cardinalis, epiſcopus Tu

Legatus Pontificis max.

ſculanus, Ioannis tertijdecimi Pontificis max. qui per illud ipſum tem-
pus Leoni octauo ſucceſſerat, legatus pręfuit: qui primos Archiepiſco

Epiſcopi Italici in Polonia.

pos & Epiſcopos Italici, nec ſcio an quoſdã Gallici & Germanici gene

Sacerdotes inferiores.

ris fecit, cũ noſtri rudes adhuc eſſent, & nouitij. Additi ſunt & inferio-
res ſacerdotes, qui partim ſocij & cõſiliarij, partim adminiſtri eſſent E-
piſcoporũ, quos uulgò Prelatos & Canonicos, & plebanos, ſiue paro-

Parœci.

chos, ſeu rectius parœcos dicimus: quibus etiam poſſeſsiones à princi
pe, & locupletioribus quibuſq;, ac certę decimę ab Epiſcopis attributę
ſunt: templaq́; in oppidis & pagis permulta, ſtudio pietatis certãtibus

Religionis propagandæ ſtudium in Miecislao.

inter ſe cunctis, extructa. Horum itaq; opera, ſtudio atq; diligentia re-
ligio Chriſtiana celeriter magna cepit incremẽta in Polonia, pręſertim
cum alij muneribus & honoribus à pio principe, ditionẽ ſuam omnẽ
eius rei gratia circumeunte, allicerẽtur: alij minis adigerentur: deorum
ſimulacra ubiq; in oppidis atq; uillis confringerentur, combureren-
turq;: & uani piſcæ ſuperſtitionis ritus atq; ceremoniæ abolerentur à

Simulacrorum demerſio.

magiſtratibus edicto regio, conſtituta ad eã rem publicè peragendam
ſeptima die Martij. Repræſentari autem eius rei memoriam etiã ſua ę-
tate Dlugoſſus teſtatur, quòd in pagis quibuſdam ſimulacra Marzanę
& Zieuoniæ cõtis pręfixa, (uel ut nos è maioribus natu didicimus, tra B
his impoſita) cum querulo & lugubri cãtu uulgò in pompa geſtari, &
in paludem uel in flumen abijci ſoleãt, ea die, quæ eſt quarta Dominica
Quadrageſimæ. Dum in his totus eſt Miecislaus, naſcitur ei filius ex

Boleslaus natus 967. an.

uxore Dambrouuca, anno Chriſti nongẽteſimo ſexageſimoſeptimo,
ut uult Dlugoſſus: eiq́; apud ſacrum fontem aui materni Boleslai, qui
per idipſum tempus è uiuis exceſſerat, nomẽ imponitur. Adulto dein-

Boleslai uxor Iuditha. Adleida Miecislai filia. Vngari Chriſtiani facti.

de, pater uiuens adhuc uxorem accepit Iuditham, Geiſæ ſiue Ieſſę Vn-
garorum principis affinis ſui filiam, ex priore uxore ſuſceptã. Nam ea
mortua, ſororem ei ſuam Adleidam Miecislaus in matrimoniũ collo-
carat: à qua perſuaſus Geiſa, cum Vngaris ſuis Chriſtianam & ipſe reli
gionem quinto poſt Polonos anno ſuſcepit, quẽadmodum Dlugoſ-
ſus & Vapouius memorãt. Vngarici annales nullã Adleidę huius, aut
omnino alterius uxoris Geiſæ, mentionem faciunt: ſed eum Chriſtia-
num iam antè factum, Vngaros ad ſuſcipiendam religionem eandem
adduxiſſe, & ex Aſcolta Giulæ Tranſyluanorum ducis filia Stephanũ
filium & hæredem reliquiſſe. Quãquam autem certam eius temporis
hiſtoriam Vngari non habent, nec ſatis ſibi cõſtat etiam in temporum

Bonfinius.

ratione Bonfinius: nos tamẽ litem hanc non dirimemus. Illud quidem
conſtat, uel eodem tempore, uel certè paulo poſterius Vngaros quàm

Stephanus Geiſæ regis Vng. filius.

Polonos, populariter cũ ſuis principibus Chriſto nomina dediſſe, Ste
phanumq́; Geiſæ filium à diuo Voicecho ſiue Adalberto (de quo pau
lo pòſt

A lo pòst plura narrabimus) primis Christianorum mysterijs initiatum,
uel certè confirmatum esse, anno post CHRISTVM natum nongen-
tesimo nonagesimo. Anno 947, narrat Dlugossus acrem & niuosam *947. ann.*
hyemem à principio Nouembris usq; ad æquinoctium uernum in Po *hyems aspera.*
lonia perdurasse. Tertio autem anno pòst, Dambrouucã rebus huma- *Dambrouuca*
nis exemptã esse, quæ serto & corona redimita incedere, nec unquam *mortua.*
uelare caput solita sit. Pijs autem & quietis consilijs ferè principatum
suum Miecislaus annis trigintaquinque administrauit: præter, quòd
cum Vulodimiro Russorum duce, ditiones suas inuadente, necessari- *Russicũ bellũ.*
um bellum gesit, successu quidem uario, iam huc, iam illuc inclinante
uictoria, euentu uerò non satis prospero. Nam Præmisliam, Cerue- *Præmislia amissa.*
num, & aliquot præterea arces & oppida à Vulodimiro capta amisit. *Vulodimirus*
Quo planior autem decurrat historia, nõ abs re fuerit, Vulodimiri ge *Russorũ dux.*
nus paucis repetere: à quo Kiouiensium, ac totius Rusiæ duces, cum *Russorũ principum stirps.*
quibus multa bella nostri gesserunt, orti sunt. Iorus, siue Igor Rurici fi *Igorus.*
lius, Kiouiæ ac Nouogrodi principatum obtinens, multa cum Græcis
Imperatoribus bella prospero euentu gesit: ictoq; cum eis fœdere, à
Dreflianis populis (qui nescio an Bulgari sint) cum grauibus tributis *Drefliani.*
eos premeret, Corostani interfectus est. Quanquam Luitprandus In- *Corostanum.*
gerum Russorum regem (sic enim ille eum appellat) cum ingẽti classe *Luitpran. rerũ per Europam*
uenientem à Romano, imperatore Constantinopolitano, nauali præ- *gest. lib. 5. c. 6.*
lio uictum, & magna strage repulsum esse prodidit. Post Iori mortem
B circa annum Christi 950, uxor eius Olga uidua principatum aliquãdiu *950. ann.*
administrauit: Dreflianosq; dolo ulta, Stoslao filio, cum adoleuisset, *Olga uidua*
principatum tradidit: & Constantinopolim profecta, Ioanne Zemisce *Constantinopoli facta Christiana.*
imperãte, religionem Christianã suscepit. Stoslaus uerò, nequicquam
suadente matre ut ipse Christianus fieret, in impietate perseuerans, se- *Stoslaus.*
ptuaginta arces secundum Danubium cepisse fertur: reuocatusq; à ma
tre, Pecinigos (quos Vapouius Peucinos, eius oræ, qua Danubius in *Pecinigi.*
Pontum influit, populos esse uult) ditionem suam infestantes, & Kio-
uiam obsidẽtes, represit. Sed ab his deinde, cum eis uicissim bellum
inferret, cæsus est. Viuens autem principatum inter filios Iaropolcum *Iaropolcus.*
& Olgum, ex iusta uxore natos, partitus erat: Vulodimirum porrò è *Olgus.*
Malussa concubina susceptum, Nouogrodensibus petentibus princi- *Vulodimirus*
pem dederat. Sed non diuturna mansit concordia inter fratres. Post *dux.*
mortem enim patris, & annũ Christi 971, Iaropolcus Kiouiẽsium dux *971. ann.*
Olgo fratri Pereaslauicensium duci bellũ intulit, incitante Suenceldo,
qui principem gratiæ & honoris locum apud Iaropolcum obtinebat,
quòd filium eius Olgus interfecerat: Olgoq; suorum perfidia perem-
pto, dominatum eius in potestatem suam redegit. Nec multo pòst ipse
quoque Iaropolcus à Vulodimiro per speciem colloquij euocatus, si-
milem exitũ habuit. Vulodimirus uerò paterno principatu omni po- *Vulodimiri*
titus, finitimos Bulgaros, Croatas, Viaticos, Dulepios, & Iazygas, *res gestæ, & uxor.*
quos Iazuuingos nostri uocant, subegit, ac tributarios sibi fecit. Cum
Piecinigis quoque prospero marte bella gesit. Imperatoribus Con-

Sabel. Ennead. lib. 2. stantinopolitanis Corsunum urbem Ponti, quam Chersonam uocat A Sabellicus, eripuit: ductaq; in matrimoniũ Anna sorore imperatorum Basilij & Constantini, & religione Christiana suscepta, reddidit. Quibus successibus elatus, proximas Polonorum ditiones adortus est: & quas dudum memorauimus munitiones, anno Christi nongentesimo octuagesimoquinto, de ipsis cepit, quemadmodũ Dlugossus scriptum reliquit. Russorum annales nullã cuiusquam expeditionis Vulodimiri huius cõtra Polonos mentionem faciunt. Venceslaus autẽ Hagecus memorat Miecislaũ, uiuẽte adhuc Boleslao Pio Boemorũ duce, Dambrouucæ fratre, anno Christi 994, crebris incursionibus Boemiã tunc infestasse, cum Vulodimirus illas munitiones Polonorũ, in potestatẽ suam redegit. Contra quem cum Miecislaus, Boemis omissis, duxisset exercitũ, & bello illo Russico distineretur, Boleslaũ magnas Boemorum copias duce Crasata Suchoradio in Poloniã immisisse, & cùm alias munitiones, tum Cracouiã expugnasse, & præsidijs muniuisse: sexto demũ anno pòst, cũ Boleslao pio Boemorũ principi extincto, filius Boleslaus tertius in principatu successisset, à Miecislao & Boleslao filio eas recuperatas esse, eiectis & ad internecionẽ cęsis Boemis. Sed uiderit Hagecus, quẽ secutus sit authorẽ in eo, quòd Miecislaũ mitẽ, & quietis amantem principẽ, nulla iniuria prouocatum, cum affine suo Boleslao bellũ gessisse uult. Nostrorũ quidem nemo quicquã eiusmodi memorię prodidit. Vitichindus uerò etiam adiutũ esse à Boleslao socero Misicam ducem (sic fortassis ille Miesconem appellat) Ottonis imperatoris amicum, cõtra Vigmãnum, & cõcitatos ab eo Vuoloinos Slauos, indicat. Nisi fortè alius à Miecislao nostro hic est Misica, unus fortè de posteris Popieli: quẽ Vitichindus Licicauicorum Slauorũ ducẽ siue regem appellat: qui potuit & ipse gener esse Boleslai Boemi, sed fratris potius, quàm patris Dãbrouucæ: si diligẽtiorem temporũ, quibus hæc gesta esse uult Vitichindus, rationẽ ineamus. Scribit quidem Dlugossus noster, & Vapouius, Miecislaũ unà cũ filio suo Boleslao fecisse expeditionem in Boemiam, sed post Russicum illud bellũ, & post mortem Boleslai pij, in gratiam filij ipsius pupilli: cui & ipsi Boleslao nomen fuit: cuius imperium proceres Boemi proteruè contemnebãt, & bona principis inter se diripiebant. idq; bellum magna celeritate ab eo confectũ esse, Praga metropoli, quę sola ipsi uenienti portas clauserat, expugnata, prępsidioq; militum aduersus rebellionem procerũ in ea relicto. Venceslaus, Cracouiã à Miecislao & Boleslao Polonorum principibus expugnatam & receptam falsò affirmat: & quidem anno post Christum natum 1000, nempe altero post Miecislai mortẽ. Æneas uerò Syluius eam ipsam urbem per fraudem à Mescone Polonorũ principe Boemis ereptam esse refert: qua de re nos paulo inferius in Boleslao sententiam nostrã exponemus. Nunc de Russico & Boemico Miecislai bello hæc dicta sufficiant. Cęterùm quo augustiorem posteris suis principatum relinqueret Miecislaus, hortante senatu, Lampertum Cracouiẽsem archiepiscopum siue episcopum, uirum doctum & eloquen-

Margin notes: Rußi Polonorum fines infestarunt. — 985. ann. — Hageci error. — Boemicum bellum. — Vitich. de gest. Sax. lib. 3. — B — Boemicum bellum. — Praga expugnata. — Diadema regium à Pontifice max. petitum.

A eloquentem oratorem mittit ad Benedictum eius nominis septimum Pontificem maximum, ut regium diadema sibi mitteret, regemq; Polonorum se & posteros suos esse iuberet. Quo tempore etiã Stephanus Geisæ filius, post defunctum patrem Vngariæ princeps, eadem de re suum miserat. Atq; ille quidem impetrauit: quanquam Vngari uulgò crediderunt, ab angelo cœlitùs ei diadema esse impositũ. nostro negatum est, uel quòd de morte eius nũciatum esset: uel quòd differre eam rem Põtifex diuino oraculo iuberetur: eo quòd Poloni uenationibus, rapinis ac cędibus mutuis dediti, duri & immanes, cõtumeliosi & aspe ri aduersus tenuiores atq; subditos, minus castè religionẽ colere dicerẽtur. Regnauit Miecislaus annis trigintaquinq; ferè: mortuus uerò uicesimosecũdo post uxorem lectissimam & piẽtissimam fœminam defunctam, & nono post natũ sibi nepotem Miecislaum anno, Posnaniæ honorificè sepultus est eo anno, qui fuit à Christo nato nõgentesimus nonagesimusnonus. Non uidetur silentio prętereundũ esse, quod sub hoc principe mos inoleuit apud Polonos, ut homines equestris ordinis in tẽplis, dum sacerdos apud altare pronunciat unde recitaturus sit Euangelium, gladios mediotenus stringerent, quasi profitentes Euangelij & religionis defensionem. Choro autem respondente, Gloria tibi Domine: rursus recõderent. Diuq; hic mos mãsit in Polonia. Fuerunt etiam hoc tempore in solitudine apud Donaiecium fluuium, qui è finibus Vngariæ proflues, Vistulæ apud Opatouecium oppidum miscetur, B duo monachi sanctimonia uitæ celebres: quorum Benedictus ab Vngaris, quòd Christum profiteretur, cæsus: Suiradus post uitam durissimè exactam, in monasterio Montis ferrei in Vngaria, quò ambo commigrarant, sua morte absumptus est.

Vngarici regni principium.

Polonorum mores antiqui.

Miecislai regni & uitæ finis.

999 ann.

Mos distringẽdi gladiũ, dum Euãgelium recitatur.

Donaiecius fluuius.

Donaiec.

Opatouec.

Benedictus & Suiradus monachi.

BOLESLAVS PRIMVS REX COGNOmento Chrobry.

SVSCEPIT paternum principatum Boleslaus, summa Polonorum omnium uolũtate: quippe quos non indoles tantum eius egregia, sed specimen etiam uirtutis, nec uulgare, nec unum uiuente patre ab eo editũ, spe optima impleret. Nam præter ingenij prompti & perspicacis, ad omnia cum decoro atque dignitate sese accommodãtis, acrimoniam: præter studium laudis, rerumq; & hominum militarium singulare: præter animi deniq; magnitudinem summo principe dignam: elucebat in eo rara modestia, uerecundia, comitas, suauitas morum grauitate temperata: nullum intemperãs dictum aut factum, sordes nullæ, sed cum delectu ac iudicio paulatim sese proferens liberalitas, & cæteræ mitiores uirtutes, quæ magnopere adolescentiam commendant. Nec sanè spem & opinionem hominum fefellit. Hic enim princeps, Polonorum nomen regia dignitate, externorum principum necessitudinibus, & clarissimis rebus gestis uehemẽter illustrauit: militarem disciplinam auxit: regni fines longè latè que propagauit: religionem stabiliuit, & augustiorem reddidit: denique feros & agrestes homines ad ciuiliorem aliquanto uitæ

Boleslai uirtutes.

Boleslai merita erga Poloniam.

cultum redegit. Quæ priusquam explicemus, operæprecium est pau- A
lum ab instituto cursu deflectere: quo maiorem sequẽti historię lucem
afferamus. ERAT apud Boemos secundus ordine Pragensis episco-
Voicechus siue Adalbertus episcopus, uir sanctus. pus Voicechus, qui Adalbertus ab externis appellatus est, uir nobilis,
& sanctimonia uitæ, pietatisq́ue studio clarus. Is Boemicæ pertinacię in
retinendo impio idolorum cultu, & feritatis, iniusticiæ, rapinarum, &
Boemorum mores. neutiquã conuenientiũ Christianę professioni morũ pertęsus, cum cre
bris admonitionib. acribusq́ue obiurgationibus nihil proficeret apud
populũ, atq; adeò multos etiã infestos sibi reddidisset, Romã primùm,
ac deinde impetrato à Põtifice max. cõmeatu, tentatis tamẽ iterũ, an re
Adalberti iter in Vngariam. sipiscerẽt, Boemis, in Vngariã, Razino siue Gaudentio fratre, & uiris
aliquot religiosis comitãtibus, profectus erat: ibiq́ue annum & amplius
cõmoratus, Geisa principe cum uxore fauentibus, Vngaros religione
Christiana nõ ita pridẽ, nec uniuersè adhuc suscepta, per interpretem
accuratius imbuit: Stephanum regis filium uel baptisauit, ut uolunt
Adalb. in Poloniam aduẽtus. quidam, uel baptisatum iam antè cõfirmauit. Inde in Poloniã ire perre
xit. Acceptus honorificè à primoribus & cætera multitudine, & ab i-
pso Miecislao duce, eãdem Polonis, quam Vngaris, nauauit operam,
cùm Cracouiæ & in itinere, quà ueniebat, tum Gnesnę in primis: & eò
quidẽ maiore studio & alacritate, quòd linguæ & sanguinis cognatio
Robertus primus archiepiscopus Gnesnensis. Boemis suis cũ Polonis intercederet. Mortuo uerò illis diebus Rober
to primo Gnesnẽsi archiepiscopo, Adalbertus magnis principis pre-
cibus exoratus, quemadmodum uolunt nostrates, sufficitur. Sed non B
Adalberti in Prußiam iter. multo interiecto tẽpore, uiso nocturno diuinitùs admonitus, iam inde
ab initio susceptã ad Prussos, de quibus paulo pòst dicemus, peregri-
nationẽ, ęgrè dimittentibus eum principibus, persequitur: relicto pro
Gaudentius archiepiscopus. se Gaudẽtio, siue Rasino fratre archiepiscopo. Ibi dum religionẽ Chri-
Adalberti cædes. stianam magna cum difficultate & patientia disseminat, à gente barba-
ra & immani, dæmonum & idolorũ sacrificulis cum antistite instigan-
tibus, ueneranda mysteria peragẽs propè oppidum, quod Fishausum
Germani postea dixere, sinus Venedici, à Barbaris confossus interfici-
997 ann. tur, die uicesimatertia mensis Aprilis, anno Christi nongentesimo no-
nagesimoseptimo. Cuius corpus postea Boleslaus dux, patre iam mor
tuo, dilata in aliud tẽpus ultione, à Prussis redemit: & minimo quidẽ,
Miraculum. propterea quòd appẽsum in statera corpus, perexiguũ ponderaret, di
uina (ut creditũ est) uirtute efficiẽte. Tantum enim argenti, siue auri, ut
alij uolunt, barbari pacti erant, quantũ corporis ponderi respõderet.
Adalberti corpus Gnesnam translatum. Deductũ solenni pompa, primùm in Tremesnensi monasterio colloca
uit: nec multo pòst ad Gnesnensem basilicam trãstulit. Nec mora, cœ-
Miracula. pit locus & monumentum inclyti martyris CHRISTI plurimis & salu
Ottonis Imperatoris aduentus in Poloniã. taribus humano generi clarere miraculis. Hac igitur fama motus Otto
Ruffus, tertius eius nominis (quãuis Crãtius secũdũ fuisse uelit) impe
Crant. lib. 2. cap. 36. Vand. rator Ro. ab Italica siue expeditione, siue peregrinatione reuertens, cũ
permagno & splẽdido comitatu pacatus in Poloniã ad sepulchrũ noui
martyris uenit, siue exoluẽdi uoti, q; graui morbo implicatus uouerat,
gratia,

A gratia, siue expiandi sceleris causa, quo comitem quēdam insontem, calumnia libidinosæ uxoris suæ incitatus, pro adultero indicta causa interfici iusserat. Et erant inter se cum Boleslao Polonorum principe paterni amici. Acceptus est à Boleslao, habitusq; unà cum suis omnibus plusquā regali magnificētia & liberalitate: & cùm alijs amplissimis donis, tum abaco & instrumento mensæ omni aureo & argenteo, quod triduo nouum semper promebatur, aulæisq; & uestibus preciosis donatus. Volens autem tam splendido hospiti & amico principi parem referre gratiam, collocutus cum cōsilio, quod secum in comitatu habebat, regem eum appellat, sociumq; & amicū Rom. Imperij, à tributo & omni iurisdictione Imperatorum immunem. Ac diadema, Gaudentio archiepiscopo solennes ceremonias peragente, ipsi imponit: eumq; honorem sempiternum ipsi & posteris ipsius, in Polonia regnaturis, esse iubet. His adiungit hospitale munus: unum de clauis, quibus CHRISTVS Dominus & Deus noster cruci affixus esse dicitur: & lāceam D. Maurici j: quæ in basilica Cracouiensi, ubi sedes est episcopi, adhuc uisuntur. Vicissim autem brachium diui Adalberti à nouo rege accepit, quod Romæ in insula apud diui Bartholomæi ædem ab eo postea depositum esse fertur. Et quo arctior firmiorq; esset inter ipsos & posteros ipsorum necessitudo, Rixam Hezonis siue Azonis Erēfridi comitis Palatini Rheni filiā, è sorore sua Machtildi susceptam, Miecislao regis filio, puero duodecimum annum agēti, despōdet Imperator. Quæ

Boleslai splendor & munificentia.
Regni Polonici initium.
Clauus sacer.
D. Mauricij lancea.
Rixa Miecislao desponsa.

B paruula apportata in Poloniam, & à socru educata, duodecimo demū anno pòst, adulta adulto Miecislao nupsit. Annus autem, quo hæc acta sunt, & Boleslaus rex appellatus est, millesimus primus à CHRISTO seruatore nostro nato fuit. His ita peractis, Otto Romam rursus ad sedandos nouos motus contendit: ijsq; compositis, sequenti anno cum Gregorio eius nominis quinto Pōtifice max. propinquo suo, cui Bruno prius nomen fuerat constituit, ut penes certos Germaniæ principes semper deinceps libera electio Rom. regis siue Cæsaris esset: nimirum tres archiepiscopos, Moguntinensem, Coloniensem, ac Treuerensem: Comitē Palatinum Rheni, Ducem Saxoniæ, & Marchionem Brandeburgēsem. Quibus postea rex Boemiæ septimus à Rudolpho imperatore adiunctus est, qui paribus illorū suffragijs, controuersiam dirimeret: nec tamē prius is qui electus esset, Imperator appellaretur, quàm à Pontifice max. confirmaretur, & ritu solenni ungeretur, atq; coronaretur. Conrado autem Sueuo imperante, quemadmodum scribit Blondus, illud quoq; his institutis additum est, ut Imperator designatus, priusquam Romæ à Pontifice confirmaretur, siue inaugураretur, Modoeciæ primùm palea, deinde Mediolani ferro coronaretur. Posterius deniq; Aquisgrani fieri cœptum est id, quod Modoeciæ prius fiebat. Non multo pòst Otto, cum ex Italia in Germaniam reuerteretur, ueneno, ut creditum est, extinctus, Henricum Bauarorum ducem nouo instituto electum, successorē accepit, anno Christi 1003. Boleslaus autem nouus rex, cum Volodimiro duce Russiæ, non recupe-

1000 ann.
Otto Imperator Romā profectus.
Imperij Romani electores.
Blon. Dec. 2. lib. 3.
Imperij diademata.
Ottonis mors.
Henricus imperator primus.
1003. ann.

Boemicum bellum.

ratis ijs, quæ is patri ipsius ademerat, pacem fecit: ad Boemicũ bellum A spectans, ne pluribus eodem tempore bellis implicaretur. Nam Boleslaus Boemorũ dux, ferox iuuenis, & futuri incogitans, de quo superius in Miecislao mẽtionẽ fecimus, improbo quorundã procerum suorum cõsilio adductus, quod ij non permissos se à Miecislao, Boemiã pro libidine sua uexare dolerent, Poloniæ fines circum Closcum oppidum ferro & igni, prędisq; agendis uastabat. Mittit ad eum Polonus legationem res repetitum, cognationi ætatiq; illius aliquid remittens: componitur pax. Eam non multo pòst Boemus, repetita in Poloniam incursione, rupit. Ibi rex læsam iterum patientiam suam indignatus, & grauibus suorum iniurijs & querelis iritatus, tumultuaria manu Boemum persequitur: quem cum intra regni sui fines non esset assecutus, auctis copijs Boemiam longè lateq; populatus est: oppida & arces partim ui expugnauit, partim in deditionẽ accepit: Pragã metropolim, & Vissegradum arcem, quò se dux Boleslaus cum Iaromiro filio receperat, biennio obsessam, fame ad deditionem compulit: fautoribus & adiutoribus ad omnia usus Cochano, & cæteris Rauitis, seu Versouicijs, principe tunc inter Boemos familia: cuius stemma gẽtilitium est, puella urso insidens. Ducem Boleslaum, ne nouos posset ciere motus, Boemorum suasu oculis priuauit: Iaromirum filiũ eius, Rauitis in custodiam asseruandum tradidit: ipse, cum præfectos, qui nomine suo Boemiam administrarent, partim de suis, partim de Boemis, quos fideles sibi expertus erat, constituisset, præsidijsq; opportuna loca firmasset, uictorem reduxit exercitum: Vdelricum alterum Boleslai filium, ab Henrico imperatore affini suo, qui tunc bello Gallico ualde distinebatur, petenti sibi deditum, cum in custodia habuisset aliquandiu, non modò liberum, sed etiam equis, uestimentis, satellitibus & uiatico lautè instructũ, domũ remisit, motus lachrymis & pollicitationibus cognati adolescẽtis: & quòd sanctè is deieraret, semper se in potestate regis Poloniæ futurum. Verebatur etiam rex, ne si Rauitæ uel fidem erga se mutarent, uel populi consensum reformidarẽt, Iaromirus, cui propter ętatem paternus principatus debebatur, ex ipsorum custodia elaberetur, & nouos cieret motus. Hunc ergo alterum beneficio suo sibi obligatum, ac dominandi cupidum, illi obijciebat. Is posteaquã ad suos peruenit, principatum suscipit, regi Polono obnoxium ac tributariũ: fratrem Iaromirum excęcat, quo minus eum metuat. Ita de hoc Boemico bello Dlugossus, Miechouiensis & Vapouius nostri memorię prodidere. Æneas Syluius, qui postea fuit Pontifex max. assumpto Pij secundi nomine, aliquanto aliter hæc refert. Scribit is, à Mescone Cracouiam Boleslao tertio duci Boemorum per fraudem ereptam: ipsum deinde per inducias, post bellum utrinque gestum, & agros uastatos, factas, eòdem ad colloquium euocatum, non seruata fide captum, & luminibus orbatum: comitatum eius, exceptis Rauitis, quos ille Vrsouicenses, ab urso fortasse, uocat, trucidatum: Boemiam uastatam, & in ditionem Polonorum redactam: excepta arce Vissegradensi, quam

Boemia subacta à Polonis. Praga & Vissegradum regi Polono dedita.

Rauitæ, seu Versouicij.

Boleslaus Boemus excæcatus.

B

Vldericus dux Boemiæ, Polono regi tributarius.

Boemi regi Polono tributarij.

Iaromirus dux excæcatus à fratre.

Aeneæ Syluij error.

Iaromirus

A Iaromirus nō filius, sed frater, ut ipse uult, ducis, è manibus Rauitarū, necare eum uolentium, populi concursu liberatus, retinuerit. Vdelricum postea tertium fratrem, re cognita, ab Henrico imperatore dimissum, Boemiam omnem deiectis Polonorum præsidijs recuperasse, & Iaromiro fratri oculos eruisse: filium Prædislaum, quem ille deprauatè Bizetislaum uocat, (nisi fortè typographi hic error est, quòd secundam literam i pro r posuit) ex Bozena rustica uxore suscepisse, eumq; adultum Iutham Ottonis Ruffi imperatoris filiam rapuisse: eam bellū inter patrem & socerum atq; uirū, propter se exuscitatum, interuentu suo sustulisse. Tametsi Venceslaus Hagecus eam Ottonis, non Imperatoris, uerùm Comitis Bauari filiam fuisse uult. Hæc fermè, tametsi non ijsdē uerbis, Æneas Syluius: uir magnus quidē ille, & in magnis rebus uersatus: sed uel Polonis ob negatam episcopam Varmiensem, ut aiūt, nimio plus iniquus: uel à Boemis malè edoctus, cū quibus in aula Friderici tertij Imperatoris, qui tūc Ladislai pueri, Boemorum regis, propinqui sui tutor erat, familiariter uixit. Obseruare is certè aliquanto diligentius conuenientiam rerū atq; temporum debuit, si scriptis suis fidem derogare noluit. Primùm enim confundit Æneas hanc expeditionem Polonorum in Boemiam cū superiori, cuius nos in Miecislao mētionem fecimus: & nullā facit Boleslai Poloni, clarissimi principis, mētionē. Nostri eas distinguunt, diserteq; utriusq; causas produnt: nec ullum à Miecislao, siue Mescone, bellum cōtra Boleslaum affinem susce-

Prædislaus Vdelrici filius.

Aeneas Syluius cur Polonis iniquior.

Polonorum expeditiones in Boemiam.

B ptum, sed principatum ei puero statim post mortem patris uindicatū memorant: & quidem eo ipso anno, quo Miecislaus quoque mortuus est. Porrò à Boleslao rege susceptum quidem esse bellum contra illum ipsum Boleslaum, sed prouocato iniuria. Et sanè, ut demus Syluio, quamuis contradicente Hageco, longè pòst quàm Boleslaus Boemus in principatu patri successit, Miecislaum nostrum obijsse: tamq; cupidum eum fuisse, ut affini principatum per scelus eriperet, haud ita pridem suscepta, ac tam sanctè, quàm ostēdimus, culta religione Christiana: est'ne credibile, eū ab obsidione Vissegradēsi, re infecta, dimissaq; è manibus uictoria, discessurum, & Iaromiro renouandi belli, atq; eripiēdæ sibi tanto studio, labore & sumptu petitæ Boemiæ opportunitatē relicturum fuisse? Non conueniunt cum tanta cupiditate, tanta incogitantia & ignauia. Iam Cracouia in Polonico solo, quod Syluius non uidit, à Polono condita, & minimum quadraginta milliaribus Germanicis à finibus Boemicæ ditionis tunc remota, quî eripi Boemis potuit, quam illi imperio nunquam obtinuerunt: nec sanè potuerunt, nisi pariter interiacentem partem Poloniæ permagnam, quæ postea Silesia dicta est, aut Morauiam etiam finitimam obtinuissent? At Silesia quomodo aut quando Polonis adempta sit, nusquam ille ostendit: nos alibi ostendemus. Tunc autem eam in Polonorum ditione fuisse, iam liquere debet ex eo, quòd Smogorouiensem siue Vuratislauiēsem ecclesiam, ac diœcesim, quę Silesiam ferè omnem complectitur, ab isto ipso Miecislao, quem Æneas Mesconem uocat, constitutam esse constat.

Cracouia an fuerit in ditione Boemorū.

Silesia pars Poloniæ.

Morauiæ magna pars subacta à Polonis.

Morauiæ uerò permagnam partem à Polonis subactam fuisse, Arnolpho Romanis imperãte (qui sunt sexaginta plus minus anni ante Mesconis tempora) ipse etiã Syluius testatur, & nos superius memorauimus. Boemi uerò posterius in ea pedem posuere, uel ipso Hageco teste: qui hæc nõ uidit, cum Syluium sequeretur. Quanquam illud tamẽ animaduertit, non potuisse hæc geri à Miecislao siue Mescone, præsertim quod ad excæcationem Boleslai tertij Boemi attinet: proinde ipse Boleslao Miecislai filio id attribuit. De Iaromiro quoq;, & Vdelrico, & Prædislao, dissentit idem à Syluio: propterea quòd ille temporum rationem ita confundit, ut ipse se paulo pòst refellat. Cum enim & ipse Vdelricum iuuenem etiam tum ab Henrico imperatore, cuius tempora in Mesconis principatum nusquam incidunt, dimissum, ac non Polonorum regi, quemadmodum superius nos diximus, cõdonatum esse sentiat, mox Prædislaum Vdelrici filium, Ottonis imperatoris filiã uxorem sibi rapuisse, eamq; contumeliam Ottonem bello persecutum esse uult. At enim, non Otto Henrico, sed Henricus Ottoni defuncto, & quidẽ priusquam nasceretur Prædislaus, in imperio succesit. Fratres quidem Boleslai huius Boemi fuisse Iaromirum & Vdelricum, ac non filios, ut uult Dlugossus noster, atque etiam Hagecus, non difficulter Syluio concesserimus. Nam cum pauciores quàm decem anni, inter superius illud Miecislai, & alterum hoc Boleslai filij eius bellum, secundum eundem Dlugossum, intercesserint: non est uerisimile, Boleslaum Boemum, iuuenem etiam tum, hoc bello adultos iam filios habere potuisse. Tametsi Hagecus aliter sentit de ætate illius, inconstanter quidẽ & incõuenienter, ut nobis uidetur: de Vlderico autẽ fabulose etiam, sicut pleraq; alia. Quem diuinitùs liberatum è carcere Henrici Cæsaris, & in Boemiam delatũ, subulci opera se cũ paucis adiutoribus, Pragã, pulso ignominiose Boleslao rege Polono, exercituq; eius conciso, recepisse scribit. Idem aliquanto pòst memorat, Boleslaũ, cum bellum contra Vdelricum & Boemos instauraret, graui morbo à cœpta expeditione retractum esse: resumptis autem uiribus, mox prosecutum intermissam expeditionẽ, Closcum obsedisse: inde uerò, coorta in exercitu eius dira peste, quasi diuinitùs admonitum, inglorium ab inauspicato bello reuertisse: uno autẽ anno intermisso, Morauis eũ bellum intulisse, totamq; Morauiam peruastasse: nec potuisse ab Vngaris inde depelli, ac ne à Boemis quidem, cum ij Morauis amicis suppetias iuissent. Ac Morauici quidem belli etiam Vincentius ac Dlugossus, & alij nostrates mentionem faciunt, uoluntq; illam quoq; gentẽ tunc tributariã regi Polono factam esse: Boemici uerò istius alterius, nemo. Et sanè leuiusculus in eo, sicut in plerisq;, uidetur esse Hagecus. Hæc nos, nõ quòd dissimulandũ nobis esse in historia domesticũ aliquod scelus aut crimẽ existimemus, neq; cõtentionis studio, sed ueritatis uindicandæ gratia ab instituto digresi, disputauimus. De quibus liberũ lectori iudicium relictum esto. Vincentius quidem noster, & qui post eum, ante Dlugossum, Polonorũ res gestas literis mandarũt, breuiter, subactos

De Vlderico duce fabulæ.

Moraui Polono regi tributarij facti.

A actos esse ab hoc Boleslao Boemos & Morauos, ac tributarios factos, prodidere. Vtrumque autem bellum, Boemicum scilicet ac Morauicum intra quintum annum post susceptum regnũ ab eo confectum est. Deinde anno Christi 1008, quemadmodũ Dlugosso placet, Russicum bellum eum excepit, maiore apparatu, ac prolixius, sed non minus prospero euentu gestum. Russiæ principatũ amplissimum Vulodimirus uiuẽs inter duodecim filios partitus erat, & Visseslao natu maximo Nouogrodum, Isaslao Pultuscũ (nisi fortè Poloscum legendũ est) Stopolco Turouiam, nescio an Tuuerã potius, Iaromiro Rostouiã. Nec multo pòst, cũ Visseslaus obiisset, translato Nouogrodũ Iaroslao, Rostouiam Borisso, Glebo Muromum, Stoslao Dereuos, Vusieuolodo Vulodimiriam, Mescislao Torocanum, Stanislao Smolenscũ, Plescouiã siue Pscouiam Sudislao, Volyniam Posuisdo attribuerat. Verùm ii partitione paterna nõ contẽti, post mortẽ patris principatus inuicem inter se inuadebant, bellumque ciuile concitabant. Ex his Stopolcus, siue Suentopelcus, qui cognita morte patris Kiouiam occuparat, duobus fratribus Glebo & Borisso, quos Russi in diuorũ numerum postea retulerunt, dolo occisis, ab Iaroslao tertio fratre, cæsorum necẽ ulciscente, superatus, & Kiouiẽsi principatu eiectus, in Poloniam ad Boleslaũ regem confugit. Eius rogatu suscepit impigrè Boleslaus expeditionẽ aduersus Russos, cùm ut exulẽ supplicẽ reduceret: tum ut ea quæ pater suus Miecislaus amiserat, recuperaret, & regni sui fines cum gloria lon-
B gius proferret. Ingressus fines Russiæ, obiter obuia quæque populatur, incendit, diripit, arcibus oppugnãdis abstinet, quę tamẽ perpaucę munitæ erant. Nam pagis, uicis, & oppidis ferè nulla arte munitis, Russi, itidem atque Poloni, & omnes ferè Septentrionales gẽtes, antiquitùs habitant. Iamque ad Luscensem siue Volyniensem orã rex cũ infesto exercitu peruenerat. Ibi occurrit ei ad Bogum fluuium, quẽ Axiacen esse uolunt, Iaroslaus cum expeditis suorũ copiis, & magnis Varaiorum atque Pecinigorum auxiliis: quarũ gentiũ memoria quoque iam extincta est. Prior rex maledicto Bludi Palatini Russi, Iaroslao charissimi, iritatus, copias suas celeriter armatas fluuiũ traiicit: hostes subita re tumultuantes, & instruẽda acie impeditos adortus, magna strage, quamuis acriter repugnantes, profligat: castra opulenta diripit: Iaroslaum fugientẽ persequitur: quẽ ubi suis diffisum, in remotiores paludes sese recepisse accepit, Kiouiam, insignẽ ea tempestate urbem, cuius amplitudinem & splendorem ingentes ruinæ adhuc testãtur, non longi temporis obsidione & fame, propter infinitam hominũ multitudinem, quæ undique eò cõfugerat, adactam, per deditionẽ accepit: intactamque thesauro tantum principis in donatiua militum & in sumptus belli ablato, Stopolco restituit. Distributo in hyberna exercitu, ipse Kiouię cũ paruo pręsidio stabiliendi Stopolco principatus gratia, hyemare statuit. Quo explorato, Iaroslaus raptim coacto exercitu, Boleslaum securũ & inopinãtem opprimere conatus est. Sed re per exploratores regi nunciata, nõ modò frustratur, sed magna iterũ occidione superatus, Nouogrodum,

1008 ann. Rußicum bellum.
Vulodimiri filij.
Russorum bella ciuilia.
Stopolci fuga in Poloniam.
Gleb. & Boriß. sancti apud Russos.
Boleslai regis expeditio in Rußiam.
Septentrionales populi carent urbibus munitis.
Boh fluuius Axiaces.
Rußi profligati à rege.
Kiouia per deditionem accepta.
Iaroslaus bellum renouans, iterum superatur.

Nouograda duo in Rußia. dum, quæ urbs in ditione eius, patris instituto erat, profugit. Aliud au- A
tem hoc est Nouogrodum in ditione Seueriensi, ab illo, quod magnū uocatur: quod quidem ad occidentem solem & Liuoniam uergens, lōgisśimè abest à Kiouia. Nouogrodenses, ut erant potentes & opulēti, ducem suum ulteriorem fugam, abiecta spe omni, meditantē, recreant, confirmant, stipendio militibusq́ ad instaurādum bellum iuuāt. Dum hæc fiunt, Kiouienses pertæsi impendiorū, tamq́ diuturnæ moræ regis apud se, milites Polonos nihil tale metuētes per omnē occasionem clàm excipere ac trucidare, siue iubēte, siue conniuente Stopolco. Hac iniuria commotus Boleslaus, cum nihil amicè monendo proficeret, in
Kiouia direpta. prædam dat Kiouiam militibus indignātibus. Arcem receptam de potestate ducis, & alia quædam loca opportuna prę sidijs munit: ipse cum reliquo exercitu, primoribus Rußsis cōpluribus, atq; duabus filiabus Vulodimiri ducis in loco obsidum deductis, quarum unam Prædislauam, ut habent annales ipsorū, per uim stuprauerat, primo uere uictor
Columnæ Boleslai in Boristhene. in Poloniam reuertitur, cum tres columnas ferreas permagnas fixisset in Boristhene seu Nepro, quà Zula fluuius influit, ad memoriā uicto-
Rußi tertiùm profligantur. riæ sempiternam. Discedentem Iaroslaus cum ualido exercitu, apud Nouogrodum comparato, ad Bogum consequitur: sed tamen uictorem, quamuis incompositè reuertentem, ac dilabentem iam exercitum adoriri nō ausus, bene gerendæ rei occasionem, clam subsequēs, captabat. Cuius aduētu ab exploratoribus cognito, rex, reuocatis celeriter quos potuit militibus, pauca apud eos cōcionatus est, quibus eos fidu- B
cia superiorū uictoriarū ad delendas reliquias bis uicti hostis inflammaret: simul periculi imminentis & ignominiæ admoneret, si pugnam detrectarent, aut adeò trepidarēt: & cùm præteritas uictorias sibi eripi, tum patriam cædibus & incēdijs fœdari, uxores, liberos & parētes suos charissimos in seruitutē & in contumeliam abripi paterētur. His dictis incensos, & ad mortem, si quid durius accidat, pro patria, pro libertate, & pro gloria nuper parta, paratos in hostē ducit. Ille Polonorū paucitate contempta, acriter initiò manus conserit: sed urgentibus nostris, regeq́ & imperatoris & militis officiū faciente, pellūtur Rußi. Magna in pręlio, maior multo in fuga cædes editur, ita ut Bogus sanguine cæsorū rubuisse dicatur. Viui multi in potestatem uenêre: capta impedimenta: relata complura signa militaria: dux hostiū abiectis du-
Rußica historia. calibus insignibus, mutatisq́ equis euasit. Russorū annales nullam neque secundi, neq; tertij huius prælij mentionē faciunt. Sed post discessum regis, Iaroslaum contra Stopolcum arma resumpsisse memorant: eum uerò Pecinigorum auxilium implorasse: commissoq́ prælio prope eum locū, ubi Borissus interfectus erat, totum diem dubio Marte dimicatum esse: ad extremum, Stopolcum ictum in Poloniam profugisse, & in solitudine quadam inter Poloniam & Boemiam hiatu ter-
Donaria ex manubijs Deo dicata. ræ haustum perijsse. Verùm hæc etiam post tertiam uictoriam, & posteaquàm Boleslaus rex Rußia excesśit, accidere potuerunt. Ille quidē uictor in regnū suū reuectus, uota Deo persoluit: templa cōplura, sed

A Gnesnæ in primis, hostium spolijs ditauit, ornauitq́ue: proceres & milites eos, quorum uirtus maximè præclaro aliquo facto perspecta erat, pro meritis collaudatos, honoribus & præmijs affecit. Chrobri, hoc est, acris appellationem, propter excellentem uirtutem & animi magnitudinē à Rusis tributam, accepit: indéq́ue nouam arcē uno à Vislicia milliario conditā, Chrobersum nuncupauit: usus Chabrū Boleslaum pro Chrobro dici obtinuit. Monasteriū Secechouiense supra Vistulam in tractu Sendomiriensi Benedictinis sodalibus construxit, cōferente patrimonij sui partē Sececho Palatino Cracouiēsi, & magistro militiæ Polonæ, ex gente Topororū, à quo monasteriū id nomen accepit. Cōstruxerat etiā idem rex ijsdem monachis paulo ante Rusicum bellū, aliud monasteriū in mōte Lysecio, siue Caluo, orāte & hortante Emerico Stephani regis Vngariæ filio, uiro sancto & casto, qui lubēs cū Boleslao propinquo uitā degebat in Polonia. Atq́ue is portionem crucis CHRISTI, quā Cōstantinopolitanus imperator patri eius Stephano magni muneris loco miserat, quáq́ue ipse pro amuleto utebatur, in eo loco reposuit: ubi in hanc usq́ue diē salutaria hominibus eduntur miracula. Hoc tempore, atq́ue adeò ante Rusicum bellum, quemadmodū Dlugosso placet, sex uiri religione & sanctimonia uitæ insignes, durā & incultā uitam degebāt in solitudine maioris Poloniæ, ubi nūc est Cazimiria oppidū: ex his quinq́ue à cōsceleratis quibusdā crudeliter excarnificati, pridie Idus Nouemb. interfecti sunt: sextus, qui tūc abfuerat, aliquāto pòst sua morte uitā finiuit. Cū diuo Adalberto eos ex Italia in Poloniā uenisse, Hagecus existimat: Dlugossus uerò, duos ex his Boleslao regi postulāti, à Romualdo Camaldulēsi abbate sācto missos esse, his deinde reliquos quatuor nostrates in societatē uitæ sese adiunxisse, scribit. Causa autē sceleris fuit, aurū, quod latrones à Boleslao rege ipsis donatū esse cognouerāt, sed repudiatū remissúmq́ue ab ipsis nesciebant. Ferūt, tuguria eorū ab ijsdem latronibus incensa, non arsisse: ipsos cum exitum syluæ nō inuenirēt, regis iussu comprehensos, & ad martyrum tumulum alligatos, ut acerbissimū famis suppliciū expenderent, diuinitùs cadētibus ultrò uinculis solutos esse: cum pœnitētia patrati sceleris ducti, ad Dei clemētiam, & eorum quos dudum necarant, patrociniū confugissent. Per hæc eadem tempora Turcæ, Scythica gēs, subacta Cappadocia, Bithynia & Armenia, imperiū in Asiā, Syriamq́ue protulerunt, & Ierosolyma urbem anno Christi 1012 ceperunt. Deinde uerò ex paruis pudēdisq́ue initijs, ad tantam, quantā nūc cernimus, magnitudinē imperium suum successu temporum perduxerunt, Christianis imperatoribus & principib. inter se belligerantibus, & ad restinguendū cōmune quasi incendiū nō concurrentibus. Cōfecto, ut iam diximus, Rusico bello, Boleslaus rex, ne sui diuturno ocio torpescerēt, & ut ea quæ Poloniæ maiorū suorū negligētia adempta erāt, recuperaret, eo ipso anno, cuius modò mētionē fecimus, Saxonib. bellū intulit. Saxones enim Hērico primo Saxone rege, & filio eius Ottone primo eius nominis Imperatore Rom. regnātib. in Germania, pleráq́ue Poloniæ

Chrobri.

Chrobers. arx condita.

Secechouiense monasterium conditum.

Lysecense monasterium.

Emericus sanctus, Stephani regis Vngar. filius

Crucis Christi portio in monte Caluo.

Sex eremitæ martyres.

Cazimiria maioris Poloniæ.

Romualdus abbas sanctus.

Miraculum.

Turcarum incrementa.

Ierosolyma capta. 1012.

Saxonicum bellum.

Poloniæ oram, quam Leſcũ tertium inter uiginti filios partitũ eſſe ſuprà narrauimus, partim armis, partim proditione Tugumiri ducis, ditioni ſuæ ſubiecerãt, quemadmodũ ſuperius expoſuimus. In hos ergo duxit Boleslaus, & ſub ſignis progredit̃, ſperãs hoſtes ad dimicationẽ prelij uenturos eſſe. Quæ poſtq́; eũ opinio feſellit (nam hoſtes in auias ſyluas ad impeditas paludes ſeſe abdiderãt) longè lateq́; excurrit, rapidi torrẽtis in modũ obuia quæq; ſternẽs & euertens: ita ut Meideburgum, ſiue Magdeburgum, Miſna, Hiltenſeimum, Mechelburgum, inſignia oppida, exitiali illa quaſi inundatione & incendio Polonorum conſumerentur. Quæ Henricus Bauarus imperator, de quo ſuperius mentionẽ fecimus, aliquãto pòſt à Gallicis & Italicis bellis, quibus tũc impeditus abfuerat, reuerſus, inſtaurauit. Porrò qui Polonici ſeu Slauici erant nominis, certatim Boleslao, partim propter cognationẽ linguæ & ſanguinis, partim clementia & liberalitate eius inuitati, partim etiã metu adacti, ſeſe dedebãt. Ita is hoſtico uexato, uaſtatoq́;, cũ nuſq; in aciem prodirent hoſtes, & ſua quoq; auertendorum noſtrorum cauſa ipſi exurerent, omnem illam orã latiſsimam, quę olim à Slauis & Polonis poſſeſſa fuerat, uſq; ad Albim & Salam fluuios, & Cherſoneſum Cimbricam, quæ nunc Dania ſiue Dacia eſt, magna celeritate in ſuam poteſtatem redegit: Principibus Slauis, qui adhuc ſupererãt, Saxonũ dominatu liberatis, nullũ tributũ impoſuit. Ac cæterà quidem eos ſui iuris eſſe paſſus eſt, ſacramẽto tantum in ſua & ſucceſſorum ſuorũ regũ Poloniæ uerba adegit & obſtrinxit, & ad ſuſcipiendam religionẽ Chriſtianã, quã propagare quoquouerſus in primis ſtudebat, adduxit. Tametſi Henrici Bauari imperatoris armis eos Chriſtianos factos eſſe, apud Bonfinium, Vngaricarum rerum ſcriptorẽ, & alios quoſdam hiſtoricos reperio: uultq́; idem Bonfinius, Boemos quoq; & Polonos uniuerſè ab eodẽ imperatore armis ad profeſsionem Chriſti adductos eſſe. Verùm facile id ratio temporũ refutat, cum utramq; gentẽ longè ante hunc imperatorem, religionẽ Chriſtianam ſuſcepiſſe cõſtet. Ille enim anno Chriſti milleſimo ac tertio imperare cœpit. Poſuit autẽ Boleslaus rex itidẽ in ripa Salæ tres columnas ferreas, uictoriæ ſuæ monimentum, & regni Poloniæ limites. Venceslaus Hagecus, neſcio quo authore, ſcripſit, Boleslaum prædabundũ crebras excurſiones in Marchiam Brandeburgenſem & Saxoniã feciſſe: cumq́; legatis Henrici imperatoris ab inſtituto eũ reuocãtibus ſuperbius reſpondiſſet, imperatorem cũ magnis copijs ingreſſum in Poloniam, haud longè à Cracouia abfuiſſe. Ibiq́; duobus prelijs uictorem Boleslaum, dum pertinacius fugientes Germanos perſequitur, captũ, Henricoq́; traditũ, ingẽti pecunia ſeſe redimiſſe. Verũ uiderit ille, ne imprudẽs his Henrico & Boleslao accõmodarit, quæ de alijs memoriæ prodita ſunt à noſtris: & quidẽ affingens nõnihil, ne dicã multa, de ſuo, quę nos ſuo loco attingemus. Aliorũ quidẽ quotquot de Hẽrico hoc literis aliquid mandarũt, nemo quicq; eiuſmodi de eo ſcriptũ reliquit, quod ego ſciã, pręter Lãpertum Saffnaburgenſem: qui tamẽ Henricũ bis duxiſſe modò exercitum

Marginal notes: Saxonia uaſtata à Polonis. Magdeburgũ. Miſna. Hiltenſeimum. Mechelburgũ. Henricus Bauarus Imperator. Vindarum ſeu Slauorum deditio. Cherſoneſus Cimbrica Dania. Vindæ religionem Chriſtianam ſuſcepere. Bonf. Dec. 2. lib. 1. Poloni & Boemi ante Henricum Imperatorem Chriſtiani fuere. Boleslai columnæ in Sala. Hagecus. Falſa quædam de Boleslao Chrobro. Lampert. in hiſt. Germ.

A tū cōtra Polonos memorat, nimirū anno Christi 1015, & iterum anno
1017. nisi fortè huc detorquēdum esse duxit id Hagecus, quod apud H. *H. Mut. lib. 14. Germ.*
Mutiū, uel aliū quēpiam Germanum scriptorē legerat: Henricum hūc
exercitū duxisse in Boemos & Slauos, & cum his sæpius congressum,
semper uictorem discessisse, admodū exiguam suorū iacturā passum.
eos uerò prælio præter alia maiore postremò uictos pacē petiuisse, &
iugum admisisse. Subiugatis autē Boemis, & eorū principe Boleslao,
quē ille Bodislaū deprauatè uocat, apud illos iura & leges in reb. pro-
fanis ac sacris ordinasse. Hæc ipsis ferè Mutij uerbis relata, uiderit æ-
quus lector, an ad Boleslaū nostrū & Polonos pertineāt: nos ad curri-
culū nostrū reuertamur. Non multo tempore pòst hoc bellum quieti *Prußicum bellum.*
dato, aliam rursus expeditionē Boleslaus rex in Prussos suscepit, indi-
gnam diui Adalberti necē ulturus, & illam quoq; gentem suo adiectu
rus imperio. Fuerit aūt operę precium hic paulò altius eius gētis origi *Prussorum origo.*
nē ac mores repetere. Inter multas Sarmatiæ Europęæ gētes Borusci à *Borusci.*
Ptolemæo in geographia ad Septētrionē ualdè remoti ponuntur in ea
ora, quā nunc Liuones & Moschi, ut opinor, obtinēt, ultra Cherniscū
amnem, Ryphæis uicini. Eos ego aliquo tempore cum uicinis Alaunis
siue Alanis ad meridiem & occidētem progressos, magnam Sarmatiæ
partem, quæ ab oriēte Rußis & Moschis cōiungitur, à meridie nemo-
ribus & Hercinia sylua clauditur, & omnem illum syluestrē tractū qui
secundum Venedici, siue Balthei & Codani sinus litus, usq; ad Vistu-
B lam & Ossam fluuios pertinet, tenuisse: & Borussos siue Prussos, defle
xo paulū nomine, dictos esse, cum Erasmo Stella crediderim. Quibus *Erasm. Stella.*
finibus nunc Liuones, Samagitæ, Lituani & Prußi uetus nomen reti- *Prußi, Lituani, Liuones & Samagitæ, eadē ferè lingua utuntur.*
nētes, cōtinentur, gentes imperijs quidē & reipub. ratione nunc distin
ctæ, sed eadem penè inter se lingua uulgò adhuc utentes, Slauicæ pror
sus dissimili, sed quæ nō paucas habeat admixtas Latinas uoces, corru
ptas ferè, & magis Italica uel Hispanica nota signatas q̃ Latina. Quan-
quam Theutones & Germani in eam orā quæ maritima est, & Prussia *Germanicæ linguæ usus in Prußia.*
ac Liuonia nunc uocat̄, deuictā, colonias posteriori tempore deduxe-
runt: quod suo loco attingemus. Hinc usitatior iā est apud eas gētes lin
gua Germanica, q̃ uetus illa & uernacula, præsertim in urbibus & op
pidis: quēadmodum & apud Lituanos usuuenit, ut propter uicinitatē *Rußicæ in Lituania.*
cōmerciaq; Russorum, & colonias etiam deductas, multū utantur ser-
mone Russico. Nā quòd Dlugossus à Prusia Bithynię rege originē il- *Rußi unde dicti.*
lius gētis deducit, fabulosum est omnino, nec refutatiōe indiget. Qui-
dam Borussos, quasi Russis finitimos, à Germanis lingua uernacula di *Preissen, quasi beireissen.*
ctos esse existimant: uerène an falso, nō disputo. Quādo autem & quo-
nā modo Latina lingua cū uernacula Prussorū, Lituanorū, Liuonūq; *Latina uerba apud Prußos.*
sese miscuerit, dicere nō habemus. Erasmus quidē Stella Prussiam Ro-
manis armis tentatam magis, quàm uictā esse, memorat, Pliniumq; au-
thorē citat: Quo fit, ut cum imperio Latina lingua eò peruenire nō po-
tuerit. Dlugossus uerò scribit, ciuili bello, quod inter Cęsarem & Pom
peium gestum est, manum quandam Romanorum deserta Italia, in ijs

Romoue urbs in Prußia. oris consedisse, urbéq; condidisse, & Romoue de Romę nomine dixisse, ea mq; diu metropolim gentis fuisse. Quod si uera est Dlugosi sententia, suspicari quis posset (si quis tamen locus est suspicioni in historia) eam Romanorũ manum, duce Libone aliquo, ad ea litora Venedici sinus, quę ad exorientem solem spectant, & Rusis finitima sunt, uel ui tempestatum appulsam esse: uel certo cursu Cæsarum tyrannorum sæuitiam fugientem, secessisse, & Liuonum appellationem à Libone accepisse. *Liuones.* Deinde propagatis finibus, alios Lituanos magis iam corrupto uocabulo dictos esse, alios uetus Prussorum nomen retinuisse. Quanq; autem Pomeraniæ quoq; magna pars, & Culmẽsis, ac Michalouiensis ora, posteaq; eodem cum Prusis iure uti cœperunt, & in ditionẽ Theutonũ Crucigerorum, uti pòst dicetur, cõcesserunt, Prusiæ nomine censeri cœperunt: atq; ita nos quoq; nonnunq; posterius utemur eo nomine. *Prußiæ nomine etiam Pomerania & Culmẽsis quãdoq; accipitur.* reuera tamen, ac propriè Prusia ea est, quæ est inter Vistulam, Deruanciam, Ossam & Nemenem fluuios, & sinum maris suprà memoratũ: & à Lituanis atq; Masouijs, densis ac palustribus syluis dirimitur. *Prußiæ fines. Ossa fluuius. Deruancia.* Nemenem autem eum esse uolunt, qui à ueteribus geographis Chronon uel Chrones appellatur, Germani Memelam uocãt: qui in finibus Rusiæ Lituanicæ ortus, Lituaniãq; & Prusiæ partẽ secũdum Samagitiam emensus, in sinũ Venedicũ, siue Habũ Curoniensem lacũ sese exonerat. *Nemen, qui & Chrenen siue Chrenis fl.* Fuit aũt antiquitùs gẽs Prussorũ fera & bibax, lac equinũ in delicijs habẽs, ante mellis cum aqua despumationẽ cognitã, uxores quot cuiq; libuisset ducere ius fasq; erat, easq; pro ancillis habere: hypocaustorũ siue balneorũ usu penè quotidiano lassitudinẽ, labore uel intemperãtia & ebrietate contractã, depellere, indeq; excalefacta corpora frigidæ aquæ immergere aut abluere, etiamnum hyberno quoq; tẽpore solent. *Balnea Prussorum & Lituanorum.* Corpora defunctorũ cum preciosissima quaq; & charissima uestiium, equorũ, & armorum supellectili cremabãt: manibus interfecti cęde humana parẽtabãt: *Prussorum exequiæ.* Solẽ, lunã, bestias, serpentes, aues, aquã, ignẽ, & nescio quid nõ pro Dijs colebãt. *Dij.* Criue aũt uocabãt sacrorũ antistitẽ. *Criue antistes Prussorum.* His ergo Boleslaus rex bellũ intulit, & per Culmensem tractũ, qui Polonicæ ditionis erat, hostiles terras ingressus, agros uastat: Razinũ, Romoue & Balgã arces, nullo negocio capit & incendit: uicos & pagos diripit. *Culmensis tractus Polonicæ ditionis.* Oppida enim pauca, eaq; ferè natura locorum, nõ arte manuq; munita, tũc Prusi habebãt: sed in syluas atq; paludes ad primũ aduentũ hostilis exercitus sese occuluerãt. *Prußi munitionibus caruere olim.* Ex quibus cũ regionẽ suam uastari lõgè lateq; prospicerent, supplices pacẽ à rege petunt, & impetrãt: tributũ pendunt, & pensuros se deinceps quotannis promittunt. *Prußi tributarij Polonorum regi.* Dimittit ibi rex, qui barbarã gentẽ rationẽ & ritus Christianę religionis docerẽt. Ipse uictor recedẽs, in Ossa flumine ferreã columnã ponit, mille passibus à Rogosno oppido. *Columna Boleslai in Ossa. Rogosnum oppidum.* Vnde uicina uilla Slupi, hoc est, colũnę nomen accepit. Biennium ab eo bello quieuit Boleslaus, quo tempore multa quę ad religionis maiestatem, & ad rempub. belli domiq; administrandam pertinere uidebantur, sapienter constituit. Interim optatam pacem Iaroslaus dux Russorum turbauit. *Iaroslaus Russorum dux.* Is enim,

A Nim dum Boleslaus his bellis, quæ modò commemorauimus, distinetur, Kiouiensem principatum, Stopolco fratre uno, quẽadmodum suprà indicauimus, siue duobus, secundum Dlugossum, secundis prælijs uicto, & dũ ad Boleslaum refugit in itinere mortuo, denuò inuaserat: Nouogrodẽsem etiam à Prædislao, Isaslai fratris filio sibi ademptum, receperat: Rededã Cosarorũ ducem singulari certamine uictum interfecerat, gentemq; illã tributariã sibi fecerat: & quãuis à Mescislao fratre superatus, & Kiouiensi principatu exutus esset, tamen fratris eiusdẽ benignitate & misericordia restitutus erat, quẽadmodum à nostris memoriæ proditum est. Nam Russorum annales hoc loco Kiouiæ captæ & restitutæ nullam faciunt mẽtionem. Illud modò memorant: Post atrox prelium inter fratres commissum, Mescislaum partitum esse cum Iaroslao principatum Rusiæ, ita ut ei quicquid cis Neprum est concederet, ipse Seueriensi ditione ultra Neprũ contentus. His igitur rebus cum fratre cõstitutis, Iaroslaus bellum aduersus Boleslaum regem magno apparatu renouabat. Rex non rumoribus modò, sed crebris atq; certis præfectorũ suorũ, & præsidij, quod in Rusia reliquerat, nuncijs excitus, cõtra hostem cum exercitu proficiscitur. Ducebat & Iaroslaus ingentes copias, in Poloniam inuasurus. Veniunt in cõspectum apud Bogum amnem exercitus. Decreuerat eo die Boleslaus prælio non dimicare, ob reuerentiam diei Dominici, simul ut hostium copias & cõsilia prius cognosceret. Sed magnã in bellis uim fortuna habet, paruisq; B interdum momentis permagna fit rerum atq; consiliorum mutatio: ut tunc accidit. Nam pugna inter paucos primũ lixas & aurigas, dũ adaquant equos, apud flumen, quod castra dirimebat, orta, mox pluribus utrinq; cõcurrentibus incaluit. Eminus res sagittis & iaculis, & cominus etiã ab audacioribus nõnullis in flumine gerebatur: cũ Polonicus exercitus omnis celeriter armatus fluuiũ tranat. Cõmittitur acre præliũ: cedere loco hostes, nostri magis instare. ibi dux hostiũ à suis impulsus, fuga saluti suæ cõsuluit. Tũc effuso cursu omnes passim ex acie diffugiũt. Magna strage cùm in prelio tum in fuga cõcisis atq; debilitatis hostibus, rex pacẽ dedit supplicib. tributũ modicũ imposuit: captiuos omnes, quos uel hoc uel superiori bello ceperat, uel obsidũ loco habuerat, liberaliter dimisit. Hoc bellũ anno post Christũ natũ 1018 cõfectũ est, ut uult Dlugossus. Nõ assentior autem ijs, qui siue alterũ hoc bellũ Rusicum, siue prius etiã à Boleslao, propter negatum sororis Iaroslai coniugiũ, quã postea in cõcubinæ loco ipsi fuisse aiunt, susceptũ esse autumãt. Nã ut faciamus, principem tam temperantẽ, ut non melius populis & gẽtibus q; suis cupiditatibus dominaretur, prouecta iam ætate, tot rebus gestis clarissimis, tantum libidini indulsisse, ut bello uxorẽ sibi quęrendã existimaret: quid causæ erat, cur eã aliunde peteret, negatamq; bello persequeretũ, quã domi ipse obsidis loco, ut diximus superius, habebat? aut partã bello cur uiduus pro cõcubina, ac non pro iusta uxore haberet, cuius amore tantũ exarsisset, & in qua ipsa nulla hęrebat culpa, quòd à fratre tradita non esset? Sed mitto disputationẽ. Pa-

Kiouiensis principatus à Iaroslao occupatus.

Rusicum bellum.

Prælium.

Boleslai uictoria de Rusis.

1018 ann.

Falsa causa belli Rusici.

Boleslai studia in pace. Consiliarij duodecim.

ce per circuitum parta, auctoq; & propagato in omnes partes cum laude atq; gloria imperio, Boleslaus rex reliquum uitæ tempus quieti & cōstituendę domi reipub. dabat, duodecim utēs cōsiliarijs, quos è tota Polonia probatissimos, & annis iudicioq; graues delegerat: quos etiā, quoties animum remittere uolebat, unà cum uxoribus ipsorum mēsæ suæ & conuiuio adhibebat: iudicia exercebat: tenuiores, dū litis finem expectant, sumptu mēsaq; sua subleuabat. Fertur aūt quadraginta mensas, exceptis minoribus alijs, quotidie apud eum solitas esse instrui, ad quas accūbere uolētibus licuerit. In itinere si quē rusticum hominē, aut alioqui pannosum conspexisset, accersebat ad se ultrò, & num quid à se uellet, percontabatur. Quòd si is de potētioris iniuria querebatur, euocatum illū qui accusabatur, causa cognita placidè obiurgabat: ac in posterum ne quid eiusmodi cōmitteret interminatus, satisfacere iniuriam passo iubebat. Si quis autem è pauperibus causam ipse suā agere nesciebat, ei causidicū attribuebat, mercede de suo data. Quanquam simplicissimum tunc ius erat apud Polonos, & nō summo iure disceptabantur, sed ex æquo & bono, aut armis nonnunquam & singulari certamine dirimebantur priuatorū controuersiæ. Pluris erat fortis uir, quàm disertus causidicus: mentiri, fallere, calumniari, alienum appetere, iniquam litem alere, turpe & infame ducebatur. Hinc maius, ac solum ferè existebat in hominibus illis laudis & bellicę rei studium. Hoc rex comitate, clemētia & liberalitate sua alebat, hoc moderata seueritate uindicabat: Iuditha regina, fœmina lectissima, quæ sub alterius belli Russici tempus extincta est, mariti iram & seueritatem leniēte, & sontium supplicia deprecante. Cuius clemētiæ illud in primis exemplum prædicatur, quòd nobiles quosdam adolescentes ob latrocinium damnatos à rege, occultè seruari insciente rege iussit: aliquanto pòst captato tempore, & iniecta eorum quasi necatorum mētione, ubi regem ad misericordiam flexum uidit, supplex cū nonnullis proceribus adolescentum illorum mortem deprecata est. Nulla autem in re Boleslaus erat seuerior, quàm in contemptu religionis, templorum profanatione, & sacerdotum iniurijs atq; contumelijs uindicandis: ad quæ facinora, cum plerisq; equestris ordinis homines partim pristinæ impietatis consuetudine, partim licentia militari incitati ferrentur, & decimarū quoq; onus detrectarent, sacerdotesq; pulsarēt, in authores quidem pœna capitis animaduertit, cæteros partim uerberibus, partim uerbis atq; minis castigauit. Episcopos & sacerdotes ipse magnopere colebat, & ab omnibus coli uolebat: nec sedebat stante aut ueniēte Episcopo, nisi & ille assedisset. Ab hoc etiā rege, ipso statim initio regni, descripta est equitibus Polonis militandi ratio per regiones atque satrapias, quas nostri uulgò Palatinatus ac districtus uocant: ita ut ex præscripto certum numerum armatorum quilibet Palatinus è ditione sua ad expeditionem à rege indictam educeret. Oppidanis quoq; pedites & currus onusti cōmeatu ad numerum imperati sunt. Sed hæc abusu arbitraria postea facta sunt, magno reipub. detrimento: de quo nos alibi uberius scripsimus.

Marginalia (in order): *Comitas regis.* — *Polonorū ius atq; studia.* — *Iudithæ reginæ clementia.* — *Religio Boleslai.* — *Sacerdotibus honos habitus.* — *Militandi ratio.*

A

B

A mus. Equorum quoq; dispositio & subuectio oppidis iniuncta, per quam celerrimè regi, si quid cognitu dignum aut necessarium usquã in regno extitisset, nũciaretur, & rex uicissim quæ uellet iuberet, huius regis est institutũ. Quod quidẽ abusu nostri temporis, ualde onerosum est oppidanis. Muniuit is etiã arces plerasq; in finibus regni, quo receptus esset equitibus iuxtà atq; agricolis, ad subitos uicinarum gẽtium motus, & unde furta & latrocinia domestica, excursiões prędationesque finitimorum reprimerentur, domi inter ciues pax & tranquillitas præstaretur. ijsq; arcibus præfectos cũ modicis militũ præsidijs imposuit, & certos pagos adscripsit, qui & excubias nocturnas per uices seruarent: & materiam ad reficiẽdas, cum opus esset, eas arces comportarent, & certam siliginis atq; auenæ mensuram in cellam arcis & alimentum præsidij hostiatim quotannis pręberent. Indeq; id uectigal Stroſza, hoc est, custodia, eo quòd custodibus expensum ferretur, dictũ est. Cæterùm hominibus ecclesiasticis omnium onerum, laborum & pensionum regi & reipub. præstandarum, immunitatem sempiterno iure concessit. Ipse rex crebrò arces & præfecturas, atq; omne regnum obibat, ut superstitiones ritusq; priscæ religionis, si qui adhuc usquam extarent, penitus extirparet, ac de iniurijs atq; controuersijs omnium cognosceret, & quid quoq; loco opus esset præsens mandaret: dicere solitus, malle se gallina uescentem, salutem atq; tranquillitatem suorum tueri, quàm delicijs indulgentem, pati ut quisquam uexaretur, aut opprimeretur.

Cursus publici, siue subuectiones.
Arcium munitio.
Præfecturæ & reditus earum.
Stroſza.
Ecclesiastici ordinis immunitas.
Regis peragratio regno salutaris.
" Præclarè dictum.

B Pecuniam contemnebat, omniaq; ad decus religionis, salutem reip. ornamentum templorum, & præmia bene merentium de repub. conferebat. Cum autem annis pariter atq; laboribus, & contentione animi confectum atque debilitatum se esse animaduerteret, indictis Gnesnam comitijs, Miecislaum filium successorem sibi summo totius conuentus cõsensu designauit, eumq; deinceps iudicijs pro se præfecit: cætera per se ipse administrauit. Nec multo pòst in morbum incidit: quem ubi mẽsium aliquot spacio inualescere, mortemq; appropinquare sibi sensit, sacris mysterijs ritu Christianorum procurari minimè neglexit. Primores sacri pariter ac militaris ordinis Posnaniã, ubi decumbebat, ad se conuocauit. his mãdata dat de cõcordia inter ipsos, & beneuolentia erga posteritatem suam retinenda. Seorsum filio cùm de rebus priuatis, tum ut senatoribus suis honorẽ habeat: ab omnibus amari magis, quàm metui studeat: pietatẽ erga Deum, uirtutem, iusticiã, benignitatemq; in omnes colat: ocium & uoluptates tanquam pestem fugiat. Ad extremum, multa corã omnibus de futuro statu & moribus reipub. & posterorum suorum successibus quasi diuinitùs prædixisse fertur, quæ rerum euẽtus postea cõprobarit. His actis dictisq;, summo omniũ dolore atq; mœrore moritur: & Posnaniæ moderata, quemadmodum uiuus pręceperat, pompa sepelitur, cum annos uiginti quinq; regnasset, uixisset octo & quinquaginta. Fuitq; is annus post Christum natum millesimus uicesimusquintus. Per quod tẽpus Conradus Sueuus Henrico Imperatori mortuo à principib. Electorib. suc-

Liberalitas.
Successor designatus.
Iudicia filio mandata.
Pia cohortatio.
Prædictio futurorum.
Boleslai mors.
Aetas.
1025 ann.
Conradus Sueuus imperator electus.

Habitudo corporis Boleslai.

cessor datus est. Fuit autem Boleslaus statura mediocrē non excedēte, A oris & corporis totius habitu eleganti, & ad modestiam cōposito, capillo denso, crispo, nigroq́ꝫ: uictu cultuq́ꝫ corporis non neglecto, neqꝫ nimis tamen exquisito. Eius morte uniuersa Polonia, optimè merenti rege orbata, annum totum in luctu fuit, ita ut neqꝫ conuiuia ulla, neque choreæ celebrarentur, neqꝫ cultioribus uestibus quisquam nobilium uirorū aut fœminarum sese uestiret. Scribit Vincentius, frequenter Vngaros ab hoc rege superatos, & usqꝫ ad Danubiū subactos esse. Mihi non fit uerisimile, aliquid ei hostilitatis cum Vngaris intercesisse, regnante tum apud eos Stephano, cum quo magna necesitudine coniunctus erat. Et iam diximus, Emericum Stephani filium libenter in Polonia cum Boleslao uictitasse: dicemusq́ꝫ posterius, eiusdem Stephani fratres patrueles fuga in Polonia salutem sibi quæsiuisse. Nisi fortè Stephano regi propinquo aduersus Cupan cognatum, res nouantem in Vngaria, præstò fuisse existimandus est.

Luctus publicus.

Vngarica bella.

MIECISLAVS REX.

CVRATO Boleslai primi regis funere, Miecislaus filius triginta quinqꝫ annos natus, destinatū iam prius regnum init, frequenti procerum & nobilium conuentu, qui ad exequias regias conuenerant. His stipatus Gnesnam uenit: ibiq́ꝫ diadema regium ipsi & Rixæ uxori eius, Hippolytus archiepiscopus Gnesnensis cum alijs episcopis solenni ceremonia imposuit, ea die quę Christianis Pentecoste dicitur. Inde dies aliquot festis epulis & conuiuijs B dantur: sparguntur in uulgus missilia: apparantur & in egenos atque mendicos piæ uiscerationes. Æstate sequenti rex in Russos facit expeditionem. Nam ij Boleslai regis morte nunciata, Iaroslao & Mescislao ducibus rebellauerant: quas oras rex ille ditionis suæ fecerat, eas armis infestabant: Ceruenum & alias arces & præsidia Polonorum oppugnabant: abactosq́ꝫ ex Polonia agrestes cōplures, ad Porsum amnem nō procul à Kiouia collocarūt, ut agros ob asidua bella cultoribus exinanitos colerēt. Hos primo aduētu Miecislaus represit: & multos ex Rusis primores cōprehensos, in arces suas custodiēdos distribuit: sed Iaroslaū tamē ducem ad officiū non reuocauit. Quin monarchæ is titulum, qui apud Russos Iedinouuladez dicitur, postea Mescislao fratre defuncto usurpauit. Ex Rusia reuertēs Miecislaus, plerasqꝫ Poloniæ regiones obit, cùm iuris dicēdi, tum uisendi gratia: filiū Cazimirū septennem literas doceri curat. Boemicum bellū uix suscepit, & nulla cū laude gesit: cuius hæc fuit causa. Obtinebat Boemiæ principatū Vdelricus, cuius in Boleslao superius meminimus. Is morte Boleslai cōfirmatus, & Prædislao filio, impigro & feroci iuuene, fretus, tributū, quod Boleslao quotannis pensitarat, Miecislao negauit: nec eo contentus, regia præsidia per filium (nam ipse cæcus erat, & iurisiurādi religione teneri se simulabat) undiqꝫ deturbauit & interfecit: Morauiā, quæ tūc in Polonorum ditione erat, inuasit: oppida aliquot cū arcibus obsessa & oppugnata, nemine opem ferente, in deditionē accepit: quorū autoritatem

Coronatio Miecislai.

Rusicum bellum.

Iedinouuladez monarcha.

Boemicum bellum.

Morauiam Poloni amisere.

A ritatem secuta Morauia cuncta, breui tempore in potestatē Boemi uenit, Polonis uel eiectis, uel trucidatis. Qua de re nō fuit necesse Hageco citare autores Critiū & Callimachū, quorū neuter de temporibus illis quicq̃ scriptum reliquit. His itaq; rebus motus rex Miecislaus, & magnis populi clamoribus & conuicijs uix tandē impulsus, & sibi iam regnoq́; timens, è Rusia reuersus, in Morauiā duxit exercitū: & oppidū quidem nullum oppugnatione tentauit, quippe quę Boemorum præsidijs tenerentur: & per se etiā oppidani conscientia deditionis atq; defectionis, obstinatè ea defensuri esse uiderentur: sed agris tantū & suburbanis uastatis, magnaq́; hominum, pecudum & iumentorum prȩda abacta, domū reuersus, dimisit exercitum. Boemorum exemplum secuti, qui trans Odram erāt duces, & prȩfecti regij, in ijs regionibus quas Boleslaus rex de Saxonibus uindicarat, molliciē & ipsi ignauiamq́; regis contemnunt: imperium detrectant: uectigalia regia, impendēs à uicinis bellum causificātes, pro se usurpant, cum uicinis Teuthonibus clā fœdera, amicitias & affinitates iungūt: postremò ubi inulta hæc esse uident, in apertam rebellionem erumpūt: & partim nouos ipsi sibi domi natus cōstituunt, partim Romano imperio socios & uectigales sese faciunt: idq; uel cōscientia defectionis, & metu regis Poloni: uel, ut Germanici scriptores prodidere, ui & armis Cōradi subacti. Nam quod ijdem scribunt, & sequitur Bonfinius, Boleslaum regium titulum imperante adhuc Henrico usurpantem, tributumq́; negantem, à Conrado

Morauiam populatus est Miecislaus.

Vindarum defectio.

Otto Frising. Naucler. Tubing. H. Mutius. Bonfinius.

Falsa de Boleslao & Miecislao.

B multis & grauibus prȩlijs superatum & subactum esse, Mesconemq́; filium eius aliquāto pòst eadem molientem eiectum: & fratrem eius Ottonem, qui à Mescone pulsus fuerat, restitutum: Mesconē uerò profugum ad Boemos, ab Vdelrico quidem penè proditum, Conradi uerò clementiam & magnanimitatem expertū, eius fidei sese cōmisisse: principatum cum fratre partitum, regia dignitate se abdicasse, contentum principis nomine: Poloniam Imperatori tributariā mansisse: longè in eo aberrasse à uero uidentur. Nam neq; Conradus imperium uiuente Boleslao adeptus est: neq; Boleslaus præter Miecislaum siue Mesconem alium filium habuit: neq; diadema regium ille ipse Boleslaus temerè usurpauit: sed ab Ottone tertio imperatore ultrò oblatū accepit, atque posteris suis reliquit: neq; Cōradus, compluribus alijs externis pariter ac ciuilibus bellis distētus, ocium ad persequēdos bello Polonos habuit: neq; uerò Polonos principes cuiquā omnino imperatori Romano unquam tributarios fuisse, isti uetustioribus & fide dignis testimonijs aut argumentis docere possunt. Sed cum partē aliquam Poloniæ Germani, ut superius meminimus, seu per deditionē, seu ui cepissent, uniuersam se Poloniam subiugasse iactarunt. Hoc unus aliquis ab alijs auditum, uel ne auditū quidem fortassis, postea literis mandauit, & cæteri secuti sunt. Gallus quidā, qui non ita multo post hæc tempora Boleslai tertij & superiorum regum Poloniæ res gestas tribus libris complexus est, nullam neq; de fratre Mesconis, neq; de ulla Cōradi huius imperatoris expeditione in Poloniam facit mentionem: ac ne Lam

Poloni nunquā fuere tributarij Rom. imperio.

Gallus anonymus Polonicarū rerum scriptor.

Lamp. Saffnaburg. de reb. gestis Germ.

Herm. Cōtractus in supplemento Chron.

pertus quidem Saffnaburgēsis, aut Hermannus Contractus, quamuis A
propinquiores etiam illis temporibus, nec indiligentes eorum quæ ad

Luitici seu Vilsi à Conrado Cæsare uectigales facti.

gloriam Germanicæ nationis pertinebant. Hermannus quidem Luiticos, quos eosdem Vilsos à Crantio uocari uideo, Slauos scilicet, citra & ultra Panim fluuium habitantes, non præterijt: quos, cū Virbinam

Lubecensis respub.

castellum in confinio Saxoniæ intercepissent, à Conrado deuictos, & uectigales factos esse memorat. Ab illa autem defectione ducū & præ-

Holsatiæ comites.

fectorum regiorum, Lubecensis respub. abrogato posteriori tempore

Mechelburgensis.

unius dominatu, opibus creuit. Hinc Holsatiæ comites, hinc Mechelburgenses, siue Magnopolenses & Aldenburgi, Rugij, Pomerani, &

Rugiæ & Pomeraniæ duces.

nonnulli alij eius oræ duces, originem habuere. hinc Marchionū Bran-

Marchia Brandeburgensis.

deburgensium ditio exorta, magna cepit incrementa: quanquam Lu-

Lubussensis & Camenēsis diœceses olim in Polonia.

bussensem & Camenensem diœceses posteriori tempore detractas esse Polonis, argumēto est pensio nummi S. Petri, de qua paulo inferius dicemus: quæ ijs tantum, qui tunc Poloniæ finibus regnoq́ꝫ continebātur, imposita est: quam Lubussensis quidem diœcesis adhuc pēdit: Camenensi uerò posterius singulari sedis Apostolicæ indulgētia, ob libe-

Pomeranicum bellum.

ratum legatum Apostolicum, remissa est. Cæterùm ex eo tempore nunquam illa loca, quæ tunc sese abalienarunt, in ditionem Polonorū reuenere: præter Pomeranos, quibus, cum ducem sibi potentem quendam & factiosum inter ipsos creassent, intulit bellum Miecislaus, ha-

Andreas, Bela & Leuenta, duces Vngari in Poloniam profugi.

bens secum in exercitu Andream, Belam & Leuentam Vngaros, Ladislai Calui filios, Stephani regis fratres patrueles: qui, cū Petrus eiusdē regis sororis filius regnū Vngarorum Stephano moriente inuasisset, in Poloniam confugerāt. Cum his igitur & magnis suorum copijs B
quum ingressus esset Miecislaus in Pomeraniam, occurrit illi cū armatis Pomeranus, & in aciem suos educit necessitate magis, ne qua suos defectionis & noui dominatus ipsius pœnitentia subiret, quàm aliqua suarum uirium fiducia. Quanquam nōnullam etiam bene gerendæ rei spem ignauia Miecislai regis ipsi dabat. Concurritur infestis armis,

Pomerani uicti & recepti.

hinc ira stimulante, illinc conscientia defectionis spem uenię prçcidente: ad extremum inclinata acie, funduntur Pomerani, & in potestatem regis ueniunt: autores defectionis capitali pœna afficiuntur, cæteræ

Bela gener regis Poloniæ, et Pomeraniæ dux.

multitudini parcitur. nam dux in prælio occubuit. Nonnulli à Bela eū singulari certamine uictum & interfectum esse uolunt. Præclara quidē certè eo prælio uirtus atqꝫ opera Belæ enituit. Itaqꝫ generum eum sibi

Vitia Miecislai.

rex filiæ matrimonio adoptauit: Pomeraniam ipsi in dotem dedit: cætera neglexit, nec unquam ad recuperanda quæ amiserat, animum adiecit. Verùm torpori ac desidię se dedit, ac uoluptatibus ijs quæ gustu tactuq́ꝫ percipiuntur. Aliarum etiam, præter uxorem, mulierum con-

Muliebre imperium.

suetudine usus esse dicitur. Vxori tamen, mulieri auaræ & importunę,

Miecislaus amentia correptus.

ita fuit obnoxius, ut eius maximè nutu & arbitrio regnum administraret. Quæ quidem deinceps, cū rex amentia correptus, sui compos nō esset, dominatum omnem regium ad se transtulit: quo maius etiam hominum in se & in regem odium concitauit. Moritur haud ita multo

A pòst ex morbo illo Miecislaus, anno Christi 1034, & Posnaniæ sepelitur: homo tardus & hebes, leuitate iuuenili, & iuuenum atq; uxoris cõsilia plerunq; sectatus. quibus rebus factum est, ut suis atq; externis, hostibus pariter atq; socijs esset contemptui: sic ut in se uerum esse comprobaret, id quod Græcis est in prouerbio, Heroum filios noxas esse. Regnauit autem annis ferè nouẽ, uixit quadraginta quatuor. Sunt qui eum in colloquio quodam insidijs exceptum à Boemis, gignendo inutilem redditum, & mox mente captum, non diu patri mortuo superstitem fuisse uolunt. *Ann. 1034.* *Miecislaus exceptus, & exectus à Boemis.*

MARTINI CROMERI, DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM, LIBER QVARTVS.

INTERREGNVM.

VNICVM reliquit post se Miecislaus rex superstitem filium, Cazimirum: sub cuius ortum tremor terrę acciderat. Quod ita rarum & insolẽs est in Polonia, regione mediterranea, ut magni prodigij loco habeatur, quoties accidit: & tunc quoq; habitũ sit. Is igitur Cazimirus, siue iam uicesimũ annum, ut placet Dlugosso, attigerat: siue paruulus puer adhuc erat, ut uult Gallus, nondum re-B giam dignitatẽ & reipub. curã sustinere posse uidebatur. Itaq; ex uniuersi conuentus, qui Gnesnam ea de re cõuocatus erat, sentẽtia, differtur noui regis coronatio. Interim penes Rixam reginam pueri matrem regia potestas relinquitur: qua abusa mulier, pia alioqui & religiosa, quẽadmodum uideri uolebat, cæterùm audax & auara, uarijs & grauibus exactionibus, uiuo marito institutis, homines magis ac magis premebat: nouas rationes cogendæ pecuniæ exquirebat: Polonos despicatui habebat: Teuthonas suos in consiliũ adhibebat, hos ad honores & magistratus euehebat: hos diuitijs & possessionibus augebat, etiamsi nullum industriæ & uirtutis specimen præ se ferrent. Indignè hæc ferre Poloni: orare reginam, ut quorum armis atq; sanguine regnum defenderetur, & ad tantam amplitudinẽ, quanta regnante Boleslao fuit, perductum esset, eorum maiorem, quàm externorum, quam'q; suæ cupiditatis, rationem duceret. Multa Polonos principibus suis ultrò cõcedere & indulgere, asperioris dominatus insuetos esse: externis hominibus, in quibus aliquid modò ingenij uirtutis'que sit, maiorem, quàm gens ulla habeat, honorem habere: Sed posthaberi se omnino in patria sua, dignis'que indignos præferri non oportere. Cæterùm ubi uident, orando apud reginam se nihil proficere, fremebant inter se uulgò, atque adeò palàm etiam loquebantur: nõ ferendum esse uiris tam graue & contumeliosum externæ mulieris imperium. Contemnebant uicissim potentiores iussa reginæ, & regias possessiones atque reditus nonnulli inuadebant: atque ut inter quosque simultates & clandestina

Terræ tremor insolens in Polonia. *Cazimiri ætas.* *Rixa regnum administrat.* *Nouæ exactiones, & contemptus gentis.* *Polonorum obsequium erga principes suos.* *Pol. humanitas erga externos.* *Turbantur res in Polonia.*

destina odia ante id tempus fuerant, tunc in apertam hostilitatem erũpebant: comparabantur factiones, & omnia dissidijs atq; seditionibus plena erant. Regina uerita, ne in tanta licentia, & iritatis in se hominũ animis, maius aliquod malum in se redundaret, consilium fugæ cum filio atq; Teuthonibus suis clàm init: regium fiscum, in quo cùm preciosæ res multæ, tum duo diademata Regis & Reginæ erant, compilat: Regno excedens, in Saxoniam se contulit: ab imperatore Cõrado, oblatis ei magnis muneribus, & inter ea duabus coronis è Polonia asportatis, Salefeldum, uti uult Vapouius, seu Magdeburgum & Brunsuicum oppida, cum suis territorijs, uel emit, uel dono accepit. Cazimirum uolunt nonnulli, non cum matre pulsum esse: uerùm aliquanto pòst, cum ij qui maternæ eius fugæ autores fuerant, magnas'que clientelas & factiones comparauerant, impotentius agerent, ipsum quoque solum uertisse, & in Vngariam ad Stephanum regem propinquum profugisse. Deinde post Stephani mortẽ, qui anno Christi 1036 obijt, & cum Emerico filio in numerum diuorum relatus est, à successore & sororis eius filio Petro commeatu & comitatu instructum, ad matrem in Saxoniam missum esse, nec Boemis proditum: qui simulatione misericordiæ eum deposcebant, ulturi in eo clades ab auo acceptas: & in posterum ut sine metu essent, sibi prospecturi. Quam enim Vincentius præterea refert nescio cuius opinionem, quasi Cazimirus hic paruulus post matris in puerperio mortem, clam nouerca, quæ ut necaretur infans, apud uirum instabat, in monasterio quodam educatus sit: mortuo'que patre, cum res reginę odio turbatæ essent, proditus ab eo, à quo educabatur, ad paternum regnum uocatus sit: eam inquam opinionem, ne refellere quidem pluribus libet. apertè enim ijs refellitur, quæ statim exponemus. Profectus est autem Cazimirus Lutetiam, uolũtate matris, ut ingenium honestis disciplinis excoleret: inde post aliquot annos uisa obiter Italia, & Romualdo abbate sancto, Cluniaci in Benedictinorum monachorum sodalitatem se dedit, monasticam uitam professus. Reginę & regij filij discessu, quasi lymphatico furore Polonia cuncta exagitatur. Miscentur omnia cædibus mutuis: latrocinijs uiæ publicæ infestantur: incenduntur pagi atq; oppida: tumultuatur: collatis'q; signis inter ciues atque proceres concurritur: ut quisque audacissimus est, ita maximam perditorum hominum manum cogit, aliena inuadit, ueteres possessores possesionibus deturbat: trucidantur passim diuites & locupletes patresfamiliâs, liberi eorum eliduntur, cæsorum coniugijs atque bonis interfectores per uim potiuntur, stuprantur honestæ uirgines & matresfamiliâs. In tanta uastitate atque confusione, agrestes quoque à laboribus & agricultura feriati, in patronos ac dominos suos insurgunt, in nobilitatis excidium conspirant: ueteres nonnullorum iniurias & oppresiones, concepto in omnes odio, omni crudelitate summa'que acerbitate ulciscuntur. Neque ministris sacrorum, ac ne ipsis quidem templis, aris atque sacris parcitur; & in pristinam barbariem atque impietatem

Rixa profugit è Polonia.

Salefeldum Rixæ emptum.

Cazimirus in Vngariam.

Stephanus Vngar. rex cũ Emerico filio in diuos relatus. 1036 ann.

Cazimirus monachus fit.

Poloniæ status turbatissimus.

Rusticorũ tumultus contra dominos.

Vis illata sacris, & ministris sacrorum.

A tem Polonia relapsura esse uidebatur. In latebras sese abdebant proceres & episcopi, eratq; miserabilis ubiq; rerum facies. Nihil usquam tutum: nihil cuiusquam proprium: nemo mali exors erat. Per hoc tẽpus Maslaus, qui & Masos dictus est, qui pocillator regis Miecislai fuerat, uir potens & audax, dominatum inter suos in tractu Plocensi arripuit: confluenteq; ad eum undiq; magna hominum, partim ui & armis exercitatorum, partim potentiorum uim & iniurias declinantium, multitudine, permagna potentia auctus est: & Masossiæ, siue Masouiæ nomẽ ei oræ, quam dominatu complexus est, dedit. Ad hæc domestica mala accedebant hostiles incursiones: erumpebant deuota deuictarum dudum gentiũ in Polonos odia. Hinc Iaroslaus Russiæ dux terrestribus & naualibus copijs secundo Bugo uiciniam omnẽ, quę nunc Polessia siue Podlassia est, & à Russis atq; Lituanis tenetur, usq; ad eam oram quam Masouia post ea tempora finibus suis complexa est, infestauit. Illinc Prædislaus Boemus, quum post Vlderici patris mortẽ, Iaromiro cæco patruo cõcedente, principatum suscepisset, cum ualido exercitu ferro & igni Silesiam, quæ sic posterius dicta est, & maiorẽ Poloniam quàm longissimè populatus est: Vuratislauiam, Posnaniam, aliaq; minora oppida cõplura diripuit & incẽdit, nulli neq; sexui neq; ætati hominũ pepercit, nec à templis impias & sacrilegas manus abstinuit: (nã de Cracouia Syluio & Hageco non assentimur, refellitq; eos locorũ ratio) Gnesnam metropolim nec manu munitam, & habitatoribus de-
B fensoribusq; uacuã primo impetu cepit: ad basilicam eius oppidi spoliandam, ubi iussu ipsius uenere milites, aliquoties irrumpere conati, subitò cæcitate & lethargo diuinitùs percutiuntur. Erat in castris Prædislai, Seuerus Pragensis episcopus. Is miraculo attonitis omnibus, & spoliationem templi in religionem uertentibus, persuasit, non ob id quod putabãt omnes, sed propter nefanda flagitia & enormia scelera Boemorum, cæcitatem illam & obliuionem ipsis accidisse: triduanoq; ieiunio diuinam iram placãdam esse censuit. Quo expleto, Boemi liberè iam episcopo authore templum ingrediuntur, aurum & argentum omne, uestes sacras & omnem basilicæ supellectilem, quæ erat munificentia superiorum principum satis ampla, tollunt: itemq; quinq; eremitarum, de quibus in Boleslao mẽtionem fecimus, corpora, quę illuc à pio rege translata erant, auferũt. Gaudentij corpus, pro Adalberti corpore à ministris templi pio mendacio indicatum, etiam tollunt. Nam Adalberti corpus ijdem ministri in adyto templi clàm defoderant. Quamuis Boemi eius reliquias habere se iactent. Hæc omnia Pragam asportauit Prædislaus, & in basilica Pragensi reposuit: præter Cristini, unius de quinque illis eremitis, corpus, quod Olomucensibus concessit. Atque hæc anno Christi 1038 acciderunt: Hagecum enim multa temerè de hoc bello nugantem, non sequimur. Nec unquam postea Prædislaus, quæ iure belli ceperat, Polonis restituit: quamuis postulatus ea de re apud Pontificem maximum à Stephano archiepiscopo Gnesnensi, qui Polonus Polono Bozentæ successerat.

Maslaus tyrannus.
Masouia.
Rußi uastant Septentrionalem oram Poloniæ.
Prædislaus dux Boemorũ meridionalem & occidentalem.
Vuratislauia.
Posnania.
Gnesna incensa.
Gnesna capta, ac direpta.
Miraculum.
Episcopi impietas.
Quinq; eremitarum & Gaudentij corpora asportata à Boemis.
S. Adalberti corpus occultatum.
1038 ann.
Romæ litigatũ cum Boemorũ duce de spoliatione templorum.

cesserat. Grauioribus etiam fortasse incommodis ferox Boemus Polo A
niam tunc affecisset, ni metus domestici belli, à Conrado quidem imperatore intentati, ab Henrico autem filio & successore eius illati, eum repressisset. Conradum quoq; imperatorem Rixæ reginæ precibus & muneribus adductum, ad uexandos & infestandos Polonorum fines exercitum misisse, Dlugossus memorat: sed eum non multum progressum, nec magnis damnis illatis, citò domum reuertisse: uel quòd inuitus eo se bello cum Polonis implicabat, & reginæ tamen utcunq; satis esse faciendum putabat: uel quòd ad sedandos motus Burgundicos & Italicos, & Boemicum fortaßis bellũ, auocabatur. Nec multo pòst, uitam is cum morte commutauit, Hẽrico filio, sicut modò attigimus, Imperij successore relicto: quem longè ante mortem, Cæsarem, siue regẽ Rom. ipse de principum electorum sententia designarat. Nec tamẽ huius belli Polonis à Conrado tunc illati, quisquam omnino, præter Dlugossum, mentionem fecit. Cæterùm Pomeranos quoq; defectores Poloniam tunc diuexasse, Gallus innuit. His tam sæuis tempestatibus totos penè sex annos iactati ac fatigati Poloni, & acerbiora etiam, extremumq; tam florentis dudum regni naufragium metuẽtes, ut maximè quisq; consilio, dignitate & authoritate pollebat, remittunt nõnihil de intestinis dißidijs, cõdonant sibi mutuò priuatas offensas, de republica cogitationem suscipiunt, req; per internuncios inter se communicata, comitia Gnesnam indicunt: ibi de summa reip. consultatur. Et inter omnes quidem cõueniebat, rempub. nisi ad unũ rursus deferatur prin B
cipatus, saluã esse non posse: quem nam uerò potißimum deligant, uariabant sententiæ. nõnulli reuocandum esse Cazimirum, optimè de ipsis meriti Boleslai regis nepotẽ, censebant: alij negabant, quòd metuendum esse dicerẽt, ne is paternam ignauiam & maternam auaritiam imitatus, uniuersa perderet: ne'ue memor iniuriæ, crudelis ultor & acerbus tyrãnus in ipsos existeret. Sed cum de proceribus atq; ciuibus neminem deligi placeret: externi uerò principes ij qui erant finitimi, partim hostes essent, partim impares tãto oneri iudicarẽtur, partim etiam domesticis malis atq; dissensionibus laborarent: uicit tandem ea sentẽtia, quæ Cazimirum, ubi ubi sit, quærendum, placandum, & reducendũ esse censebat. Iuuenẽ esse, & liberali facie, nec sanè crudelis patris filium: facilè ueniam daturum, culpam deprecantibus: indolem uerò eius omnia meliora, quàm de patre matreq;, polliceri: ad hæc autem, calamitate & exilio non ad ocium & nequitiam, sed ad industriam & modestiam eruditum esse. Oratores delecti primores uiri ad reuocãdum eũ, luculento uiatico & amplis muneribus publicè contributis instructi, ad Rixam in Saxoniam proficiscuntur: ei dona dant: quo in statu sit res Polona, cur'ue ipsi ueniãt, supplici & miserabili oratione exponũt. Illa implacabilis mulier, aspernari preces: exprobrare eiectionẽ suam: insultare malis miserorum: negare filium postulata ipsorum facturum esse, ipsorum scelere eò redactum, ut calamitatis tædio, exilijq; pudore, in Gallias secederet, Cluniaciq; monasticæ uitæ sese addiceret. Hoc

Conradus imperator Poloniam uexauit.

Henricus filius Conradi successor in imperio.

Pomerani Poloniam infestarunt.

Procerum Polonorum prudentia.

Comitia & cõsultatio de rep.

Cazimirus reuocatur.

acce-

A accepto à regina responso, oratores Cluniacum rectà contẽdunt: inueniunt Cazimirũ mutato nomine Carolũ, non modò professum religionem, sed iam diaconum. Deprecantur culpam exilij ipsius, quæ tamen penes reginã ferè fuerit: orãt, respiciat afflictã & penè euersam patriã: suscipiat paternũ & auitum regnũ, ab extremo interitu uindicandũ: in eo solo spẽ Polonorũ sitam esse. Qua si decidãt, fundit᷎s se perisse. Respõdet ille modestè, obortis lachrymis: Exiliũ suum nõ ipsis, uerùm arcano Dei iudicio, & nõnulli fortassis parentũ suorũ culpæ se imputare: casum dulcissimæ patriæ, quã sui maiores florẽtissimã reliquissent, miserari: & adiutã eã omni ope & cõsilio uelle, si integrũ id sibi sit. Nec ignorare, maioris esse pietatis & meriti, publica administrantẽ multorum saluti cõsulere: quàm priuatũ, & in solo loco cõclusum, innocentiã uitæ suę tueri. Sed alieni iam se iuris factũ esse: datã semel Deo, atq; ijs quorũ se potestati ultrò subiecisset, fidẽ fallere non posse. Mœsti hoc respõso legati, ac de spe propemodũ deiecti, omnia tamen tentãda sibi esse existimant. Abbatẽ monasterij adeunt: eadẽ illa orant: muneribus animũ eius mollire conantur. Ab eo ad Pontificem max. reijciũtur. Ne eum quidem itineris laborem & molestiam defugerunt. Romã è Gallijs profecti, magna diligentia importunisq; precibus tandem à Pontifice maximo Benedicto, eius nominis nono, uel à Clemẽte secundo, ut alij uolunt, impetrãt, ut Cazimirus monachus & diaconus, professionis & sacramenti religione solutus, ad regnum maiorum suorũ redeat, B uxorem ducat, liberos procreet. Pro hoc Polonis, quo beneficium sedis Apostolicæ agnoscãt, iniunctum, primùm ut de singulis capitibus, exceptis nobilibus siue equitibus, & qui sacris addicti sunt, quotannis obolus unus in lucernam perpetuò in æde diui Petri Romæ arsuram pendatur: qui etiamnum sancti Petri numus dicitur. tametsi Dlugossus, regnante apud Polonos Vuladislao Loctico, ad hanc rationem uult redactam esse pensionem illam, cum prius tres oboli & cribrum auenæ de unaquaq; familia pensitatum esset. Deinde præscriptum est, ut omnes Poloni rotunda, in morem monachorũ, tonsura capillorum utantur, nec infra auriculas ritu barbarico quisquam omnino comam promittat: festis solennibus, dum sacra peraguntur, ut singuli equites fasciam lineam candidam in modum stolæ, qua in sacris utuntur sacerdotes atq; diaconi, è collo suspensam ferant. Suscipiunt non grauatim præcepta & leges Pontificis oratores, & Poloniam omnẽ ad seruanda hæc obstringunt. His rebus è sententia cõfectis, curriculo Cluniacum repetunt, cum mãdatis Pontificijs: atq; inde porrò læti Cazimirum reducentes, ad Rixam, ita uolente ipso, diuertunt. Ea cum frustra reditionem filio dissuadere conata esset, ad Henricum deinde imperatorem adeunt, orant, ut diademata, quę Rixa è Polonia sublata Conrado patri ipsius donarat, propinquo regi reddat, eumq; auitum socium & amicum Rom. Imperij tuendum ac defendendum suscipiat: Boemum ducem ab inferendo Polonis bello cohibeat: & ad reddenda, quę superiori tempore abstulerat, cogat. Non difficilem se in ijs quę petebantur,

Cazimirus Diaconus.

Cazimiri modestia.

Oratores Poloni Romã profecti.

Votum relaxatur Cazimiro.

Polonis iniuncta onera à Põtifice max.

Numus S. Petri.

Henrici imperatoris animus erga Cazimirum. *Cazimiri reditus.*

Henricus præbuit. Nam & coronas reddidit, & ſexcẽtorum equitum A
pręſidium Cazimiro deducendo addidit: & de Boemo, cum quo bellũ tũc gerebat, curę ſibi fore promiſit. Igitur auctus comitatu Cazimirus, & plenus bonæ ſpei, ſalutato Imperatore, in Poloniã contẽdit. Cũ aũt Poloniæ fines attigiſſet, effuſa obuiam hominũ omnis generis, ætatis atq; ſexus ingens multitudo officij gratia, læta ac tripudiãs regẽ ſuum tantopere expetitũ, quaſi pręſens quoddam numen atq; ſalutem ſuam fauſtis ominationibus & acclamationibus, gaudióq; profluentibus ubertim lachrymis, excipit: reducẽ gratulatur: certatim omnes præteritorũ ueniã & obliuionẽ ſupplices petunt.

Cazimiri comitas & pietas.

Ille lachrymans & ipſe, comiter omnes conſolatus, ſuſpicione culpę metuq; ſupplicij liberat. Quicquid factum ſit, non ſine diuino nutu factum, pro ſuis fortaſſe & maiorum ſuorum meritis. Adeſſe iam ſe, quem alio uitæ generi deditũ, & in eo acquieſcentem, tanto ſtudio expetiſſent & reuocaſſent, ſalutem omnibus, ac nõ perniciem cuiquam afferentẽ. Cõfidere autem ſe uiciſsim, ipſos omni fide atq; beneuolentia complexuros ſe eſſe, boni ac uigilantis principis officio fungentem. Ita dẽſiſsimis læticiáq; exultãtibus hominum cateruis præcedentibus & ſubſequentibus, Gneſnam honorificentiſsimè deducitur, ſeptimo poſteaquam exceſſerat anno.

CAZIMIRVS PRIMVS REX.

ESTITVTVS igitur in paternũ regnũ Cazimirus, & ſumma omnium ordinũ gratulatione læticiáq; Gneſnę de more inunctus & coronatus, legatis externorum principũ gratulantibus, celebritatemq; illam cohoneſtãtibus, benignè & B
ſapienter reſpondit, eosq; liberaliter donatos dimiſit. Mox ad reipub. uulnera ſananda animũ adiecit: pacẽ publicam grauibus edictis ſanxit.

Conſilium ſalubre in rebus turbatis.

" & quoniã ex tanta rerũ perturbatione, obducendã potius afflictæ reipub. cicatricem, quàm acerbis quęſtionibus & iudicijs uulnus refricandum eſſe exiſtimabat, uetus Athenienſium exemplum imitatus, præteritorum quidẽ obliuionem edicit: reſtitutis modò in ſuas poſſeſsiones ijs, quibus per uim ablatas eſſe cõſtabat: in poſterum uerò eis qui ſe ui, cæde, latrocinio non abſtinuiſſent, omnẽ ſpem ueniæ præcidit: in paucos contumaciores, qui à conſuetis rapinis ægrè recedebant, ad terrorem cæterorum, non ſine moderatione tamẽ, animaduertit. Rebus domi maxima ex parte bene cõſtitutis, ad externa circumſpicit: & ut debilitatas regni uires externis auxilijs confirmaret, ſimulq; ut poſteritati conſuleret, ampliſsimi ſenatus ſuaſu atq; rogatu cum Iaroslao Ruſſorum principe fœdus & affinitatem init, ſorore eius Maria, cuius mater Conſtãtinopolitanorum imperatorum, ſicuti ſuprà memorauimus, ſoror fuerat, uxore cum ampla dote ducta: quam ingenti põpa Cracouiam aduectam iuxtà ac exceptam, Gneſnã deduxit: Græcorum ſchiſma abdicantem, eccleſiæ catholicæ reconciliauit, reginam ſolenni ceremonia fecit, & pro Maria Dobrogneuam appellauit. Iaroslaum affinẽ iure omni, quod pater auusq; ſuus in Ruſsia habuere, donauit: ſocietatẽ tantum, & auxilia cõtra quoſuis hoſtes pactus. Quibus auxilijs, itemq;

ἀμνηστία

Fœdus & affinitas cum Ruſſis.

Dobrogneua regina Ruſſorum ſchiſmate abdicato, coronatur.

ſexcen-

A sexcentis Germanis equitibus, quos præsidij sui causa ex Germania secum duxerat, fretus, insequenti æstate Masouios infesto exercitu adoritur. Nec segnius Maslaus tyrānus, non parua suorum manu raptim coacta, aduenienti regi occurrit: nec mora, pugnę copiam facit: Prussorum, quos in societatem belli asciuerat, auxilijs non expectatis. Fit acre prælium, hinc iusta ira, illinc ueniæ desperatione pugnante. frāguntur tandem, funduntur'que Masouiorum acies: dant manus uictori regi. Dux ipse & author belli Maslaus, nihil sibi tutū fore inter suos ratus, ad Prussos fugit: ab his simul & à uicinis Slonēsibus & Iazygibus, siue Iazuingis facilè nō modò auxilia, sed ualidos exercitus cōtra regem impetrat, quòd ipsorum rem agi diceret. Nō quieturum enim esse regem se uicto, quin ipsis quoque arma inferat: & non tantum tributum quod pendere desijssent exacturum, uerumetiam graues pœnas rebellionis de ipsis sumpturum esse. Tuerētur libertatem, in quam se asseruissent: cogitarent, non eas iam Polonorum uires esse, quæ Boleslai regno floruissent, quibus'que ipsi debellati essent: magnam uim hominum partim externis bellis, partim intestinis cædibus exhaustā esse: qui supersint, quique maximè bellicosi sint, eos ferè secum sentire: & partim apertè id profiteri, partim clàm consilia communicare: in regem non optimè animatos esse, quippe qui ocio & superstitioni in monasterio imbibitę deditus, militaribus hominibus minus indulgeret. Se quidē cum paucis non tam iusto prælio superatum, quàm inopinantem oppressum, non

B incruentam tamen hosti uictoriā reliquisse: ipsos tantis pollere copijs, ut Poloniam omnem nullo negocio possint subigere, afflictam præsertim atque laceram, ut tunc esset. Ad hæc, ipse etiā de suo ingentibus pollicitis eos onerat: nec difficulter homines babaros ad societatem prædę magis, quàm belli, quemadmodū uideri uolebat, allicit. Iazuingos autem & Slonēses, siue Slomēses, Prussici tractus populos fuisse, Dlugossus indicat. Siue autem ijdem fuerunt Iazuingi cum Iazygibus Metanastis, quorum extant adhuc reliquiæ quædam ad Tibiscum fluuium in Vngaria, nomen antiquum retinentes, & quodam tempore ad Septentrionem in mediam Sarmatiam progresi colonias deduxerunt: siue diuersi prorsus ab illis, inter Poloniam quidem, Russiam atque Prussiam medij in extrema ora Lituanię habitasse, & acerrimi ac bellicosissimi fuisse memorantur, donec à uicinis attriti, & ad extremum deleti sunt. Quanquam feruntur adhuc tenues quædam eorum reliquiæ superesse in Lituania & Russia. Hi ergo cum Prussis pariter ad inuadendam Poloniam exciti, publico consensu belli totius administrationem Maslao mandant. Per id tempus Cazimiro regi Boleslaus filius natus est. Æstate insequenti Maslaus cum ingentibus barbarorum copijs in fines Masouiæ ingressus, facilè eā recepit: carebat enim pręsidijs & munitionibus. Nec multo pòst Cazimirus de aduentu hostium certior factus, adest & ipse, auctis numero & robore militum superioris anni copijs. Venientem apud Vistulam Maslaus spei & animorum plenus, operitur: conferuntur propemodum castra castris. Rex ubi copias hostium

Russiæ ius Iaroslao duci donatum.
Masouiense bellum.
Maslaus uictus reparat exercitum.
Maslai suasio.
Iazuingi & Slomenses populi.
Iazyges.
Prussicum bellum.
Boleslaus Cazimiro natus.
1043.
Cazimiri pœnitentia.

suis longè maiores uidit, cõcidere animo: pœnitere præsentis fortunæ atq; regni: pristinã monasticæ uitæ quietem atq; tranquillitatem animo requirere. His curis atq; cogitationibus fatigatũ sopor opprimit. Ibi per uisum diuinitùs recreatus & confirmatus, postero die pro concione militibus uisum exponit: & repletos fiducia diuini auxilij, alacres in aciem educit. Nec hostes pugnã detrectarunt. Canunt signa: clamor utrinq; attollitur: Nusquam deest suis, regis prouidẽtia & adhortatio, ut duce Deo certam uictoriã amplectãtur. Et ferunt, cõspectum esse in aere iuuenẽ augusta specie corporis, ueste cãdida, candido equo insidentem, & in hostiles turmas uexillum inferentẽ. Nec mora, terga uertunt barbari. instant acrius nostri fugientibus: fit strages maxima. In eo prælio cæsa feruntur hostium quindecim millia, capta duo è regijs: pauci saucij, pauciores desiderati sunt. Rex inter primos hostem fugientem persequens, uociferando, cædẽdóq; lassus, & cruore respersus, semianimis propemodum à gregario quodam milite in castra relatus est: quem postea militaribus affecit præmijs, & in equestrem ordinem retulit. Cæterùm Maslaus ex fuga perpetuo cursu in Prussiã contendit. Ibi à barbaris cognito euentu prælij excarnificatus, in crucem » actus est: insultãtibus, ut alta teneret, qui alta petiuisset. Sic mali cõsilij » author, malè perijt. Ab hoc prælio Masouia penitus in ditionem regis reuenit: nomen tamẽ semel acceptum in hanc diem retinet, quãuis mutatis deinde finibus. Prussi clade suorũ permoti, & ueriti ne statim sibi Cazimirus uictricia signa inferret, missis legatis culpam rebellionis deprecantur: Regi se & sua subijciunt: tributa debita persoluunt, ac deinceps quotãnis soluturos se esse recipiũt. Ita pax eis data est, & captiui dimissi. Rex altero filio Vuladislao auctus est. Interim autem dũ hæc geruntur in Polonia, Henricus imperator, cum meditatum etiam à patre bellum Boemis intulisset, superbo Prædislai ducis responso, de reddendis Polono regi munitionibus, magis etiã fortassis iritatus, principiò quidem rem nõ satis prosperè gessit: sed altero anno repetita maioribus uiribus in Boemiam expeditione, uictũ fractumq; Prædislaum grauiter multauit: & iureiurando in sua uerba adactum, quas de Polonis cęperat, uel ipse in finibus Poloniæ munierat munitiones, Cazimiro reddere coegit: concessáq; ipsi Morauia, tributum auxit, ita ut quingentas libras, siue ut uulgo uocant marcas argenti, ac centũ uiginti boues dux Boemus deinceps Rom. imperatori quotãnis penderet. Atq; hoc illuc est, quod Æneas Syluius, & alij nonnulli historici scribunt, ab hoc Henrico Boemorum ducem domitum esse, quòd is iniussu suo Poloniam uastasset. Neq; enim existimandum est, Poloniam tũc in ditione Romanorum imperatorũ fuisse. Nam quod addit Syluius, Silesiam Boemis ab imperatore, imposito tributo, traditã esse: de Morauia id rectius accipitur. Silesiam enim etiam tũc in Polonorũ ditione mansisse, uel S. Petri numus, cuius dudum mẽtionẽ fecimus, argumẽto est. Nam eum Silesij quoq;, itidẽ ac cæteri omnes, qui tunc in regno Polonico cõtinebantur, etiãnunc pendũt, & aliquanto pòst, ut nos inferius osten-

Visum. *Prußi & Iazyges profligati à Polonis.* *Cazimiri labor in prælio.* *Maslai interitus.* *Vuladislaus nascitur.* *Boemi ab Henrico Imp. uicti, ac denuò tributarij facti.* *Morauia Boemis ceßit.* *Boemorum tributum.* *Silesia in Polonorum ditione mansit.*

A B

A ostẽdemus, ea regio Silesia dici cœpta est. Adde quòd posterius Cazimirus rex Polonorũ, cuius tẽpora nunc prosequimur, Smogorouiensem siue Bicinẽsem cathedrã & episcopã, Vuratislauiã, propter Odræ fluuij cõmoditatem trãstulit: quæ urbs in umbilico Silesiæ sita est. Rectius igitur Silesiæ munitiones Polonis tũc à Boemo iussu Henrici redditas esse crediderimus. Pacato per circuitũ regno, Cazimirus memor pristinę conditiõis, & uitæ monasticę, uictoriãq; cõtra Maslaum atq; barbaros diuino beneficio acceptã referẽs, Cluniacũ, ubi monachus fuerat, legationẽ cum amplis muneribus mittit: benignitatẽ erga se Dei prædicat: sodalitati uniuersę se suosq; commendat: aliquot monachos ad se mitti postulat, qui sectæ illius quasi colonias quasdã in Poloniam deducant. Mittũtur duodecim. His partim Tineciã arcem, uno à Cracouia milliario supra Vistulam, cum cẽtum amplius pagis: partim Lubensum oppidum ad Odram situm, cum compluribus itidem pagis & prouentib. alijs attribuit: domicilia monachis extruxit, atq; tẽpla, eaq; perampla supellectili ad cultum diuinum apta ornauit. Fuit autem primus abbas Tinecẽsis Aarõ Gallus: cuius integritas, pietas & industria Cluniaci adhuc Cazimiro perspecta erat. Atq; is deinde Rachelino sexto archiepiscopo siue episcopo Cracouiẽsi uita defuncto, à sacro eius basilicæ collegio postulatus septimus successit, regis fauore & cõmendatione adiutus: decimas, quę ex bonis Tinecẽsis monasterij episcopo Cracouiensi præbebantur, Abbati & monasterio iure sempiterno adB dixit & adscripsit: diœcesim psalmodijs & precationibus, ijs quæ Graduum uulgo dicũtur, onerauit. Multa item alia Cazimirus rex fecit & instituit, quæ ad religionis & reipub. instaurationem pertinere existimabat: pace perpetua, post Maslaicũ bellum fatigatam superioris temporis malis Poloniam, mirum in modum recreauit, eoq; instauratoris pacifici cognomentum meruit. Hẽrico imperatori bellum in Polonos paranti, quòd auxilia contra Petrum regem, propinquum ipsius, Andreæ & Leuentæ Vngaris misisse dicerẽtur, missis legatis, & refutatis Boemorum, qui Imperatorẽ in Polonos irritabant, calũnijs, satisfecit: & cõtra Vngaros ipsi, Petri necem ulciscenti, auxilia postea misit. Vngari enim pulso Petro, Abam, siue Ouonẽ, cum quo soror diui Stephani regis nupta erat, regem sibi creauerant. Atq; is ob receptũ ab imperatore Petrum æmulum suum, Austriam & Bauariam infestarat. Quare iritatus Hẽricus, defunctus bello Boemico, in Vngariã semel atq; iterum exercitum duxerat, quo Petrum in regnum restitueret. Sed resistentibus Vngaris, re infecta recesserat. Deinde uerò accitus ab Vngaris, quibus Abas ob crudelitatem & contemptum nobilitatis exosum se reddiderat, Petrũ, profligato & interfecto Aba, restituerat. Sed cum is quoq; impotenter dominaretur, ac Teuthonas Italosq; Vngaris non modò in consuetudine uitæ, sed etiam in honoribus mãdandis anteponeret, Vngari Andream & Leuentam, Ladislai Calui filios, apud Russos tunc post Miecislai Poloni regis mortem exulantes, clàm acciuere, & regnum ad Andream, Leuenta concedente, detulere: ea

Vuratislauia urbs.

Benedictini monachi Cluniaco acciti in Poloniam.

Tinecense monasterium. Lubensense.

Aaron archiepiscopus Cracouiensis.

Graduum preces in Cracouiensi diœcesi.

Cazimirus instaurator pacificus.

Vngaricæ res. Petrus rex Vngarorum.

Abas rex Vng.

Andreas rex Vngariæ.

Vngari à religione Christiana defecere.

conditione, ut sibi, abiecta Christiana religione, extirpatisq́ sacerdotibus & externis omnibus, pristinam & Scythicam impietatem publicè resumere liceret. Quod ubi factum est, Petrus fuga sibi cõsuluit: sed re

Petri regis mors.

tractus & excæcatus, paulo pòst angore animi perijt. Andreas regno

Andreas religionem Christianam apud Vngaros reuocauit.

potitus, edictum suum de religione abrogauit, capitali'que pœna sanxit cultum religionis Christianæ. Nec tamen ea re Henricum imperatorem placauit, quin is Boemorum & Polonorum auxilijs accitis, de

Henricus imperator bellũ infert Vngaris.

nuò contra Vngaros expeditionem faceret, ut Petri regis mortem ulcisceretur, & Vngariam Romano imperio uectigalem redderet. Ad

Polonorũ auxilia contra Vngaros.

hoc igitur bellum Cazimirus auxilia ipsi misit. Verùm id bellũ æquis conditionibus diremptum est, ut mox in Boleslao referemus. Scribit

Bonf. rerum Vngar. Dec. 2. lib. 2.

Bonfinius, & uetustior quidam Vngaricarum rerum scriptor, quem in plerisq́ sequitur Bonfinius, Andream hunc Boemiam, Poloniam & Austriam tribus continuis annis infestasse, & uectigales sibi reddidisse: iritatum, ut uidetur, ob missa contra se Imperatori auxilia. Cæte

Boemorũ cum Polonis pacificatio.

rorum nemo ullã huius rei mentionem facit. Hagecus uerò memorat, Latrunculos è Polonia, ducibus Versouijs siue Rauitis Boemis agrũ Closcensem infestasse: & multos ex his à Cazimiro rege captos, & suspendio necatos esse, Prædislao Boemorum duce postulante: atque ita pacem inter Boemos & Polonos redintegratam, nequicquam dissuadentibus Prædislai filijs: Vuratislauiam'que & alias urbes Polonis à Prædislao redditas, ea lege, ut Boemorum principi certum tributum quotannis inde penderent. Sed hoc quoque inconuenienter & B obliuiose ille, ut cætera ferè. Quomodo enim ad Closcum prius Poloni excurrissent, Boemis Vuratislauiam & cęteras intermedias munitiones tenentibus? Syluius quidem, ex quo pleraq́ sumpsit Hagecus, Boemorum principi tributum id ab Henrico imperatore impositum esse uult. Sed is quoq́ re ipsa, quemadmodum superius attigimus, faci

Cazimiri regis liberi.

lè refellitur. Nos cætera de Cazimiro persequamur. Suscepit autem is ex Dobrogneua uxore liberos, mares quidem quatuor, Boleslaum, Vuladislaum, Miesconem & Ottonem: fœminam uerò unam, Suentochnam. Ex his Otto puer admodum, uiuo patre: Miesco adultior iam, octauo post patrem anno, rebus humanis exempti sunt. Cum au

Cazimiri mors.

tem Cazimirus decimumoctauum regnaret annum, incidit in grauem morbum: quo mensem unum afflictus, ubi finem uitæ suę adesse sensit, proceribus liberos commendat: & sacramẽtis ritè procuratus, religiose tranquillo'que animo, quarto Calendas Decembris, extremum uitæ clausit diem: & magno omnium mœrore Posnanię sepultus est, an

1058 ann.

Cazimiri effigies & mors.

no post Christum natum 1058. Mortem eius cometes portenderat. Fuit autem Cazimirus procera statura, forma liberali, bona & uegeta corporis habitudine, capillo denso, promissa barba, comptus & elegans: literis mediocriter eruditus, primus quidem inter reges Poloniæ: in pupillos & uiduas clemens, & beneficus: in Ecclesiasticos homines in primis propenso animo: erga omnes comis, lenis & benignus: deniq́ in omnibus rebus agendis Dei timorem maximè ob ocu

los ha-

A los habere solitus. Hic rex sedem episcopi, quę primùm Smogorouiæ, deinde Bicinæ fuit, Vuratislauiam transtulit: insula urbi uicina ad confluentem Odræ & Olauæ fluuiorum sita, Episcopo & collegio sacerdotum attributa. Nec multo pòst, Aharon episcopus Cracouiensis regem secutus est. *Vuratislauiensis basilica.*

BOLESLAVS SECVNDVS REX.

CONVENTV apud Gnesnam acto, summa omnium uoluntate ad Boleslaum Cazimiri filium natu maximum, solenni ceremonia regnum & diadema defertur, cùm quod ætati is honor habendus esse existimaretur, tum quòd is adolescentulus, etiamtum singulari industria, liberalitate, animi magnitudine, laudis atque gloriæ studio præditus, ad res maximas gerendas factus, & regno dignissimus esse uideretur. Ad eum primis tribus annis tres illustres exules cum confugissent, magnam ei materiam sequentium bellorũ prębuerunt. Ii uerò fuerũt: Izaslaus princeps Kiouiensiũ, Iaroslai Dobrogneuæ reginę fratris filius: Bela dux Vngarię, Andreę regis frater, quorũ superius meminimus: & Iaromirus, Prædislai Boemorum principis filius. De quibus omnibus, quo res fiat dilucidior, paulo altius repetemus. Ac primùm de Izaslao. Iaroslaus monarcha, de quo plura suprà scripsimus, inter quinque filios, Izaslaum, Suentoslaum, siue Stoslaum, Vuseuolodum, Igorum siue Gregorium (ut habent Dlugossus & Vapouius) & Viceslaum siue Visseslaum, Rusſiæ *Boleslai secundi indoles.* *Bellorum seminarium.* *Rusſiæ principatuum partitio.*

B principatus moriens partitus erat. Sextus enim Volodimirus, uiuente adhuc illo obierat. Ex his Izaslaus cui Kiouia, & Vuseuolodus cui Pereaslauia obtigerat, Visseslaum Polocensium ducem cum duobus filijs, post patris mortem dolo captum, in uincula coniecerant. Per id tempus Polouucij, barbara gens, Rusſis ab oriẽte sole & meridie confines, quos nostrates quidam Gotos, Vngarici uerò scriptores (nescio an rectè) Cunos siue Hunnos esse uolũt, Tanai transmisso, in Vuseuolodi ditionem impetum fecerant: eum'que unà cum Izaslao fratre & Russorum copijs sibi obuiam progressum, bis magna strage profligarant: Rusſiam longè latè'que uastabant, & ingenti terrore extremi excidij cunctos impleuerant. Ibi Rusſica nobilitas uinctum Visseslaum dimitti sibi poposcit. Cum'que id negatum esset, ipsa eum per uim atque tumultum inuitis ducibus suis liberauit: & cum eo arcem Kiouiensem inuasit, ac ducem eum sibi pro Izaslao constituit. Izaslaus diffisus rebus suis, in Poloniam ad propinquum regem confugit. Ita Dlugossus & Vapouius. Russorum annales nullam faciunt Visseslai capti & liberati mentionem: nec ab eo, sed à Stoslao Cernechouiensium, & Vusseuolodo Pereaslauiensium ducibus, Izaslaum Kiouia eiectum esse uolunt, paulo pòst, quàm tres ij Smolenscensem principatum à morte Igori inter se partiti erant. Ac ne Boleslai quidem & Polonici belli meminerunt: sed Stoslaum cum Izaslao in gratiam redijsse, Kiouiam'que ipsi reddidisse memorant: atque adeò pleraque omnia, quæ Poloni in Rusſia pręclarè gesse- *Fratrum dissidium.* *Polouucij Rusſiam uastant.* *Goti.* *Cuni, siue Hunni.* *Visseslaus è carcere liberatus.* *Izaslai fuga in Poloniam.* *Rusſicorum annaliũ fides de Polonorum rebus gestis.*

Bela uocatus à fratre in Vngariam.

rè gesserunt, subticent. In Vngaria uerò, Andreas rex prouecta iam æ- A
tate, post Leuentæ fratris mortem, alterum fratrem Belam, cum filijs
è Polonia & Pomerania euocauerat, ut quem exilij sociũ habuisset, se-

Vngariæ ducatus.

cundarum quoq; rerum participem faceret: & cũ eo sic Vngariam par
titus erat, ut ipse quidem duas partes regni cum titulo regio, Bela uerò
tertiam ac ducis nomẽ obtineret. Postea bello petitus Andreas ab Hẽ
rico Imperatore, quemadmodum dudum memorauimus, pace facta,
filiam Henrici uxorem, siue filio Solomoni è Russa uxore suscepto ac-

Solomon Andreæ regis filius.

ceperat, siue ipse duxerat, & Solomonem filium ex ea susceperat (ua-
riant enim scriptores) & eum ipsum filium, paruulũ adhuc, socero cõ-

Belæ fuga in Poloniam.

tendente, successorem sibi destinarat, regem'q; uiuus nũcuparat. Igitur
indignè ferens Bela puerum sibi seni prælatum esse, initiò quidem dissi
mulauit: mox collectis clàm sarcinis, cum uxore, tribus filijs & familia
in Poloniam ad affinem regem se recepit, ueritus ne quid durius in se

Boemicæ res. Prædislai filij.

frater statueret. Subolfecerat enim, eum sibi insidiari. Porrò in Boe-
mia Prædislaus princeps ex Juditha uxore quinq; filios susceperat, Spi
tigneum, Vuratislaum, Ottonem, Conradum, & Iaromirum. Moriẽs
Spitigneum natu maximum successorem sibi fecerat: Iaromirum natu
minimum sacerdotio destinarat: tribus autem reliquis Morauiam at-

Spitignei acerbitas.

tribuerat. Eo mortuo, cum Spitigneus impotenter dominatum gere-
re cœpisset, Germanos & externos omnes, & in his matrem suam Iudi
tham excedere Boemia iussisset, primores'q; nobilitatis Morauicæ euo

Vuratislai fuga in Vngariã.

catos ad se prehendisset, & per arces custodiendos distribuisset, Vura B
tislaus fratris acerbitatem timens, relicta uxore, in Vngariam ad An-
dream regem profugerat. Vxore deinde mortua, alteram, Andreæ re-
gis filiam, ultro oblatam exul duxerat. Id cum comperisset Spitigneus,
ueritus ne ille soceri auxilio fretus, bellum sibi inferret, ultrò eum reuo
carat: nec multo pòst supremum uitæ clausit diem. Vuratislaus à Boe-

Morauiæ Marchiones.

mis ad suscipiendum principatum accitus, Morauiam Ottoni & Con-
rado fratribus totam concesserat: Iaromirũ, itidem ac Spitigneus, exor

Iaromiri diaconi fuga in Poloniam.

tem patrimonij fecerat: persuaserat'q; ipsi, episcopæ spe iniecta, ut sacris
initiaretur. Is igitur cum iam esset Diaconus, pœnitentia ductus, muta
ta sententia & uestitu, in Poloniam & ipse, apud Boleslaum regem mi
litaturus, & rebus suis cõmodius consulturus, paruo comitatu se con-

Boemicum bellum.

tulit. Nunc iam ad institutum nostrum reuertamur. Vuratislaus er-
go permolestè ferẽs, receptum ex fuga fratri suo Iaromiro in Polonia
patêre, ueritus'q; ne quid ille noui contra se Polonorum fauore & au-
xilijs fretus moliretur, cum infesto exercitu in fines Poloniæ ingressus
est: Silesiam ferè omnem, quæ necdum hoc nomen acceperat, popula-
tus, igni ferro'q; uastauit: quo nuncio ad se perlato, celeriter Boleslaus
cum tumultuaria manu hosti occurrit: & inopinãtem in sylua quadam
assecutus, reficere corpora & iumenta suos festinatione defatigatos iu-
bet, postera die hostẽ aggressurus. Boemus regis aduẽtu cognito, neq;
dimicare cum Polonis, quorum uires nõ nosset, quos'q; locorum peri-
tia adiuuaret, tutũ sibi esse ducebat: & manere eum diutius in eo loco,

penuria

A penuria rerum omnium non sinebat: tum autem uerebatur, ne succisione arborum uel ab agrestibus receptu prohiberetur. itaq; fugæ consilium cepit: à rege fallendi causa colloquium in posterum diem petijt, quasi de admissis satisfacturus. & secũda noctis uigilia relictis impedimentis, & paucis infirmis, maioribusq; ignibus, quo facilius excubias nostrorum frustraretur, accẽsis, silentiò suos eduxit, & festinus fugam arripuit. Insequẽti die Boleslaus, ubi hostẽ effugisse animaduertit, dolore atq; ira percitus, aliquot dies eum persecutus est, nec tamen assequi potuit: sed extremos tãtum agminis, debiliores atq; lassos, excepit. Nec mora, in Morauorũ fines diuertens, uillas, uicos & oppida incendit: multosq; mortales, nihil eiusmodi metuentes, in agris oppressit, & magnam prædam abegit & abduxit. In sequentem uerò annum maius bellum parabat. Quod ubi Vuratislaus comperit, cùm hostiles uires, tum suorum proditionem & fratrum insidias metuens, de pace per cõmunes amicos agit: & quòd aliò spectabat Boleslaus, facilè impetrat, his quidem legibus, ut damna nostris illata sarciat: sororem Boleslai Suentochnam, quam Suantanam Boemi uocarunt, tertiam uxorem ducat: alterã enim anno superiore defunctam amiserat. Suentochna ad sponsum nõ multo pòst à primoribus Boemis accita ac deducta, & nuptiæ magno splendore celebratæ. Iaromirus autem Poloni regis & reliquorum fratrum opera in gratiam cum Vuratislao redijt: & Pragensis, deinde uerò etiam Olomucensis episcopus, non sine iniuria alterius

B factus est. Per id tempus Aaroni archiepiscopo Cracouiẽsi uita defuncto, cum sedes ob discordiam sacri collegij toto biennio uacua fuisset, tandem Lampertus cognomento Zula Polonus successor electus est. Nec tamen is palliũ de more à Pontifice maximo petiuit. Inde igitur in posterum Cracouia archiepiscopum habere desijt. Per idem tempus Prussi contemnentes Boleslai regis adolescentiam, & quòd eum Boemico bello distineri sciebant, rebellarunt: Pomeraniam finitimã transmisso flumine Vistula, repentina excursione populantur: arcẽ Grodecum, quò se cum præda recipiant, muniunt: inde crebrò in adiacentes oras Poloniæ, nemine prohibente, grassantur. In eos igitur Boleslaus, pace cũ Boemis facta, duxit exercitum: Grodecum oppugnare adoritur: uerùm difficultate expugnandi eius deterritus, eo q; natura munitus esset locus, egregieq; à Prussis defenderetur, soluit obsidionem, in qua plusculum temporis frustra consumpserat: fremensq;, quòd syluis & paludibus & munitione illa sese tenerẽt hostes, nec ullam pugnãdi copiam facerent, & se aliò festinantem distinerent, arte sibi domandos esse, quos aperto marte non posset, existimauit. reducere se exercitum simulat: cæterùm in insidijs latebat. Prussi abijsse hostẽ rati, è latebris prodeunt, & in Poloniã excursionem facere parant. Quod cum Boleslaus ab exploratoribus accepisset, ducit in hostẽ alacer. Priusq; ad hostem ueniretur, transmittẽdus erat Ossa fluuius, qui Poloniã à Prussia dirimit. hunc primi armati incunctanter ingressi, pondere armorũ, & altitudine aquarũ, quæ imbribus tunc fortè excreuerãt, absorpti sunt.

Boemorum fuga.

Morauia à Polonis uastata.

Pax affinitate sancitur inter Boemos & Polonos.

Lampertus Zula episcopus Cracouiensis.

Prussicũ bellũ.

Grodecũ arx.

Cæteri

Cęteri exuti armis & loricis, quę magni ponderis fiebãt antiquitùs, minori periculo tranarunt: hostésque securos, & nihil tale suspicãtes opprimunt: & ingenti strage cõcisos, in potestatem suam redigunt. Gallus in Pomeranico bello id usuuenisse narrat: nec fluminis nomẽ prodit. Ex illo autem tempore Poloni grauioribus armis & loricis minus utuntur. Prusicũ bellum excepit Vngarica expeditio. Nam Boleslaus rex Belę exulis, & uxoris eius amitæ suæ precibus fatigatus: & perfugientium ad eos Vngarorũ multitudine, clandestinísque nonnullorum procerum, fidem & studia sua Belæ deferentium, legationibus motus, neque prætermittendam sibi esse tam luculentam gloriæ comparandæ occasionem iudicans, reducere propinquos instituit: ac tribus agminibus, Belam in comitatu suo ducẽs (nam uxor & liberi in Polonia manserant) Vngariam ingreditur. Venientibus adiungunt se complures Vngari, ita ut quartum ex ipsis agmen conficeretur. Nec segnius Andreas rex hosti aduentanti ad Tibiscum, siue Cissam amnem, qui è Sarmaticis montibus ortus, in Danubium influit, occurrit: magnas Vngarorum copias, maioráque Germanorum & Boemorum auxilia ducens. Cum enim bellum contra se à Bela & Polonis parari intelligeret, miserat Solomonem filium in Germaniam. Regnabat tunc apud Germanos post mortem Henrici patris Henricus puer, eius nominis inter Cęsares quidem quartus, inter Imperatores uerò tertius, cũ Agnete matre: quæ siue socrus, siue auia Solomonis erat. Ab his igitur Solomon non contemnenda auxilia, ducibus Guilhelmo & Botho, acceperat: à Boemis item alia, quibus Vuratislaus ipse princeps præerat. His ergo uiribus fretus, transmisso Tibisco acies instruit: neque nostri pugnam detrectarunt. Concurritur infestis signis, & aliquot horis dubio marte & incerto euentu pugnatur. Ad extremum cedunt loco Andreæ copiæ. Ibi Vngari qui cum Andrea rege erãt, premi suos, nostros urgere cõspicati, ad Belę partes transeunt: nec diutius Germani & Boemi, deserti ac proditi ab Vngaris, impetum Polonorum pariter & Vngarorum sustinuere. In fuga oppresi sunt multi, capti item non pauci, & in his Vuratislaus princeps, & Germanorũ duces. Vapouius pro Vuratislao Cõradum fratrem eius, Marchionẽ Morauiæ, Boemicis auxilijs pręfuisse, & captum esse, excęcatúmque à Boleslao scribit. Rex Andreas longius fugiens, tandem ad portas Mosonienses comprehensus ab Vngaris, & malè tractatus in sylua Boconiensi, uitam finiuit. Magna eo prelio Boleslai uirtus & solertia extitit. Post uictoriã uerò Belam is Albæ regiæ in sede regia collocauit: uictorem exercitum præmijs ab eo & Vngaris affectum, domum reduxit. Deinde procerum suorum suasu uxorem duxit, præstanti forma uirginem, Visseslauam Russorum principis cuiusdã filiam unicam, ad quam hæreditas paterna pertinebat. Tantisper autem quieuit Boleslaus à bello Vngarico, & à nuptijs, quantum sat erat ad apparatum belli Rusici, ad quod summo studio & omni cogitatione incumbebat. Paratis omnibus, coadunato'que ad constitutum locum omni exercitu, in hanc sententiam apud milites

Prussi uicti à Boleslao rege. *Armatura leuior Polonorum.* *Vngaricũ bellum.* *Tibiscus fl.* *Henricus tertius Imp. Rom.* *Prælium.* *Boleslai uictoria de Vngaris, Germ. & Boem.* *Vngari ad Belam transeunt.* *Boem. dux captus.* *Andreæ regis fuga & mors.* *Vxor Boleslai.* *Rusicum bellum.*

A milites in concione uerba fecisse memoratur. Non ignoratis milites, complusculos iam annos Izaslaum cognatum nostrũ, principatu suo paterno iniustè pulsum, apud nos exulare: eíq; restituẽdo nos hanc operam dare existimatis. Nec sanè fallimini. Debemus hoc propinquitati, debemus humanitati. Quin ita hoc natura comparatũ est, ut afflictę principum fortunæ, principes quamuis alienos maximè ad misericordiam moueant. Sed nobis hic nos etiam serimus, milites. Scitis quantũ nobis imperium, quàm amplam gloriam maiores nostri reliquerũt: & ut alios præteream, Boleslaus quidẽ proauus meus imperium hoc nostrum Borysthene, Albi & Sala fluuijs, Sarmaticis mõtibus, & Germanico Oceano: gloriam uerò nominis Poloni ijsdem penè, quibus orbis terrarum clauditur, finibus terminauit. Nunc quãto nostro cum dedecore & imperiũ hoc accisum, & gloria obnubilata sit, quis nescit? Equidem uix teneo lachrymas, quod ad patrẽ auumq; meum hæc infamia in primis attinet. Tametsi patrem uestra excusat iniuria, & afflictæ nimium interregno uires. Auo ueniã, nisi sim ipse ignauissimus, dare nõ possum. Verùm enimuero eam labem à genere nostro detergere, Russiam regno huic rursus adijcere, columnisq; Boleslai (quem ego ut nomine refero, ita & factis referre cupio) imperium nostrum terminare, mihi in animo est. Quod uobis placere debet, milites, nisi fortè à uirtute maiorum uestrorũ degenerauistis. Atq; maiores quidem nostri gentem hanc, sibi prius incognitam, adierunt, uexarunt, debellarunt. Nos

Oratio Boleslai regis ad milites.

B iugum excutientem, & quidem domesticorum nostrorum malorum, non suarum uirium fiducia, nõ ulciscemur? non ad officium reuocabimus? Nisi fortè ubertas soli illius admiranda, hominum ingens opulẽtia, & ex rerũ copia ortus luxus atq; mollicies, ab hoc bello uos deterrent, milites. At ego, nobiscum hæc omnia, contra ipsos facere, iudico. Quin ista ipsa in primis ad spem lucul ẽtæ prædæ nos inuitãt. Plura dicere parantem, clamore interpellãt uniuersi: Duceret quò uellet, bono omine: se impigrè secuturos, & imperata facturos esse. Hinc magnã pecunię uim inter milites, ut quenq; superioribus bellis meritũ esse nouerat, aut usui sibi deinceps fore sperabat, distribuit. Sic animatis & optima spe impletis militibus, instructa acie triplici, Rusiã ingreditur: propterea quòd credebat, hostes mox ad prælij dimicationem uenturos esse. Et aderat quidẽ ad Bialogrodum Visseslaus dux, cũ non contemnendis Russorum, Piecinigorum & Varaiorum copijs: uerùm explorata nostrorum multitudine atq; apparatu, Poloscum paucis conscijs fuga contendit. Exercitus quoq;, cognita sui ducis fuga, nulla interposita mora diffugit. Trepidare tota Rusia, Kiouienses deditionẽ facere uelle, ni metuãt iratum Izaslaum, quem principatu eiecissent: implorare Stoslai & Vusseuolodi opem: ni adsint, exusturos se esse urbem, & in Græciam cum coniugibus atque liberis migraturos. Bono eos animo Stoslaus & Vusseuolodus esse iubent. Ipsi legatos ad Izaslaum fratrem mittunt, orant ut parcat ciuibus atq; patriæ, dimittat exercitum, Kiouiam recipiat supplicem: Visseslaum Polosco sese continentem,

Rußiæ ubertas & opulentia.

Liberalitas Boleslai in milites.

Visseslai fuga.

Russorum ducum legatio ad fratrem Izaslaum.

uentem, non iam de uictoria aut Kiouia, uerùm de sua salute esse solici- A
tum. Neminem pręterea ipsi aduersaturum. Quod si dolorem exilij ex animo delere non posset, ipse de sontibus supplicium arbitratu suo sumeret: Polonis patriam, utcunq; de se meritam, in seruitutem atq; prędam ne daret. Cogitaret, quàm bene olim Stopolco successisset, quòd exul per eosdem Polonos restitutus esset. Ad hæc Izaslaus de Boleslai sententia nihil aliud quàm periculum se facturum esse, quàm uerè illa de Kiouiensibus dicerentur, quaéq; ij uoluntate in se essent, respondit. *Kiouiæ deditio.* Mouet Boleslaus exercitum propius Kiouiam, & Mescislaum Izaslai filium cum expeditis aliquot turmis ad urbem præmittit. Is intromissus, cum opportuna loca præsidio occupasset, authores seditionis paterníq; exilij septuaginta comprehensos partim necat, partim excæcat. Patri & Boleslao regi pacatas esse res Kiouiæ renunciat. Contenderunt ij tamen eò, pacato agmine. Venientibus tota ciuitas ad septimũ milliarium obuiam effusa esse dicitur. Dies ea fuit secunda Maij. Rex restituto in paternum principatum Izaslao, partem exercitus cum eo cõtra Visseslaũ misit. *Poloscum redactum in potestatem.* Atq; is fuga elapso Visseslao, nulla mora Polosco potitus est: filiúmq; Mescislaum, & nõ multo pòst eo mortuo, alterum Suentopelcum, siue, ut Rusi habent, Stopolcum Michaelem, cum pręsidio ibi reliquit: ipse cum Polonis Kiouiam reuertitur. Rex distributo in æstiua, ac deinde in hyberna exercitu, ipse cum delectis æstatem atq; *Kiouienses illecebræ.* hyemem illam Kiouiæ peregit, amœnitate loci ac delicijs urbis, & mulierum uenustate, teneritudine, & lepôre admirando captus. *Fœminarum uenustas.* Præbuit B
autem Izaslaus uniuerso exercitui per omne id tempus alimenta & uestes: insuper & regem perquàm honorificè, & exercitum pro meritis remuneratus est. Exacta hyeme, maturè Boleslaus ex hybernis mouit, *Præmisliense bellum.* & in Pręmisliensem tractum, iniuriáne prouocatus, an quòd ea paterna esset uxoris suæ hæreditas, an uerò sola proferendi regni cupiditate ductus, non constat. Ac minoribus quidem oppidis, quę erant in itinere, primo aduẽtu potitus est: cæterùm Præmislia à Septentrionali quidem latere, quà ipse ueniebat, Sano fluuio, qui è Sarmaticis montibus *Præmisliæ situs. Sanus fluuius.* haud ita longè à Tibisci fontibus oritur, ab reliquis uerò, fossis & aggeribus munita erat, & à magna pręterea multitudine hominum urbanorum simul & agrestium, atq; nobilium, qui ex agris eò se cum familijs & facultatibus suis receperant, defendebatur. Ad hæc, ab uno latere arx oppido imminebat, in edito loco sita, & ualidis mœnibus turribusq; expugnatu, ut illa ferebant tempora, perdifficilis. Rex igitur cũ fluuium, nequicquam prohibentibus Rusis, uado satis alto transisset, oppidum summa ui oppugnat. nec segnius defendũt Rusi, & crebris eruptionibus, abundante multitudine, nostros oppugnationi intẽtos adoriuntur: sed repriuntur, magnaq; cæde in oppidum repelluntur. Postremò uim nostrorũ diutius sustinere se posse diffisi, deserto oppido, in arcem se receperunt. Rex oppidum summa rerum omniũ copia *Præmisliense oppidũ in prædam datum.* diuitijsq; refertum, quarto posteaquam oppugnare cœpit, die captũ, *Arx obsessa.* in prædam dat militibus. Arcẽ, quia difficilis esse uidebatur eius expugnatio,

A gnatio, propter multitudinem defensorum, necq; contrucidari suos uolebat, corona obsedit, sperans fame sitiq́; breui se eam sedendo in potestatem suam redacturum esse: equites peditesq́; quoquouersus pabulatum dimittit, commeatum quamplurimum in castra cõportare, uillarum incendijs abstinere iubet. Ipse dispositis custodijs obseruabat, ne quid ad obsessos importaretur, ne'ue ij libera è flumine aquatione uterentur. Nullas enim arx intus perennes habebat aquas. In magna difficultate, obstinatis tamen animis, obsessi obsidionẽ sustinebant: donec fame sitiq́; enectis iumentis, & peste in homines grassante, deditionem extremo æstatis tempore fecerũt, uitã & quæ singuli uno onere secum efferre possent pacti. Rex arcem deditam quantum potest reficit & adornat, in eaq́; hyemem sequentem commoratus est, exercitũ in hybema distributo. Fuit hic annus à Christo nato millesimus sexagesimus nonus. Eo tẽpore, cum Bela rex Vngariæ tertio regni sui anno cameræ ruina in uilla quadam afflictus, paulo pòst obiuisset, Solomon Andreæ filius ab Henrico quarto imperatore affini suo in Vngariam ualidis copijs reducebatur: quo cognito, Geisa, Vuladislaus & Lampertus Belæ filij, nihil præsidij sibi in fluxa Vngarorũ suorũ fide fore rati, ex Vngaria in Poloniã excesserant: & Cracouiam rectà cõtendentes, à Vuladislao regis fratre & regina comiter & benignè accepti sunt, rege tũc apud Præmisliam cum exercitu moram trahente. Cumq́; hybernaturus is esse in Russia referretur, Geisa relictis Cracouiæ fratribus, illuc
B ad eum uenit, opẽ eius implorans. Quẽ Boleslaus comiter consolatus, cogitare ipse secum, ac deinde cum cõsilio castrensi consultare, quid faceret: propinquos'ne exules atque supplices, intermisso Rusico bello, reduceret, an hoc prius conficeret. Ac consilium quidem in eam ferè inclinabat sententiam, ut Russiam prius pacandam domãdamq́;, & alienam rem suæ posthabendam esse censeret. Cæterùm regi placuit, non esse differendam expeditionem in Vngariam, donec Solomon regnum suum stabiliret, Germanorumq́; auxilia accerseret. Igitur æstate proxima, cum iã maturescerent segetes, Boleslaus rex relicto Præmisliæ, quantum satis esset, præsidio, in Vngariam cum reliquo exercitu & Belæ filijs, superatis montibus qui Poloniam & Russiam ab Vngaria diuidunt, contendit. Confluxit statim ad ipsos non paruus Vngarorũ numerus. Solomon rex, ubi de aduentu hostium cognouit, Buda regia urbe relicta, Mosonũ (arx ea erat munitissima) se recepit, eo quòd inops ab externis auxilijs, parum præsidij sibi contra patrueles in Vngarorum suorum uiribus atque fide esse existimaret. Ibi episcopi medios sese interponunt: Belæ filios orant, ne se patriæ parricidio contaminent: pacem deinde inter eos & Solomonem, non abnuente Boleslao, qui ad intermissum Rusicum bellum festinabat, componunt his conditionibus, ut Belæ filij regium honorem cum duabus partibus regni Solomoni permittant: ipsi tertia, ducumq́; nomine contenti sint. His rebus magna omnium lætitia confectis, Boleslaum cum exercitu, datis de publico amplissimis muneribus, dimittunt. Reuertens

Præmisliensis arcis deditio.

1069 ann.

Belæ regis Vng. interitus.

Solomon reductus in Vngariam.

Belæ filiorum fuga in Poloniam.

Vngarica expeditio.

Solomon rex in tutum se recipit.

Pax inter Solomonem & Belæ filios.

Solomon regnat in Vngaria.

Rußicum bellũ instauratũ. tens aũt is Prēmisliam, reperit Izaslaum principatu Kiouiensi iterum A
à fratribus prætextu controuersorum finium illato bello eiectum. Itaque æstate quæ consecuta est, in Volyniensium fines infestum duxit exercitum. *Volynia in potestatem Boleslai uenit.* Regio tũc erat diues, & omnium rerum propter fertilitatem agri abundans, & oppidis castellisq́; frequens: quæ pleraq; omnia partim ui capta, partim dedita, citò in potestatem regis uenere. Arces tres præcipuę, Luscum, Vuladimiria & Chelma, è materia quidem limoq́;, ut pleræq; omnes harum regionum, constructæ, sed bene munitæ, ualidis Russorum præsidijs tenebantur. Ex his ad Luscum primùm castra ponit, arcem ui capere nititur: ubi sæpius res tentata non successit, animi dubius deliberat, quid faciat. Et ad Kiouiam quidem prono animo ferebatur: ita'que iudicabat, ea recepta facile cęteras eius oræ munitiones deditionẽ facturas esse: uerùm relinquere post se hostẽ integrum, & cæteris Rusis horum exemplo animos ad resistendum addere, neque consultum, neque tutum fore arbitrabatur. Itaque obsidendo ad deditionem adigere, quos expugnare non poterat, statuit. *Luscum obsessum ac deditũ.* Obsessi sex propemodum menses, uim & obsidionem cum sustinuissent, ad extremum freti benignitate regis, pacti'que liberum cum rebus suis discessum, arcem dedunt. *Igorus dux regi se dedit.* Ibi Gregorius, siue Igorus dux, qui oram illam ditione tenebat, diffisus munitioni reliquarum arcium, missis primùm legatis, deinde ipsemet ueniens, imperata se facturum promisit, obsides dedit, pacem impetrauit. *1074.* Anno sequenti ad Kiouiam mouit castra Boleslaus: *Vusseuolodus dux.* obuium sese ipsi offert Vusseuolodus cum ualido exercitu, è suis iuxtà ac fraternis ditionibus collecto. B Nam Stoslao fratre mortuo, principatum eius sibi adiunxerat: & ij qui Lusci, Vuladimiriæ & Chelmæ in præsidijs fuerant, dimissi, ad eum ferè sese receperant, eoq́; inuitum multa suadendo & orando impulerant, ut prēlio cum nostris de summa rei decerneret. *Oratio regis ad milites.* Rex quod in primis cupiebat adeptus, acies cõtrà instruit: milites paucis cohortatur, ut optatam conficiendi illius belli occasionem, ab hoste præter spẽ sibi oblatam, elabi è manibus ne sinerent: & extremum illum eius conatum desperatione magis, quàm spe uincendi susceptum, fortiter retunderent: eundem esse, qui prius ad manus uenire nunquam ausus esset: & ex ijs militibus ferè collectum, qui uicti prius, ac uel fuga elapsi, uel deditione facta dimissi à se essent. Si ipsi uiri esse pergerent, penitus debellatum iri ea uictoria: nec nisi præmia belli, & ea quidẽ amplissima, ipsis reliqua fore. Quòd si quid eos paululum falleret, cogitarẽt in hostico se esse: ne eos quidẽ quieturos, quos pacatos à tergo reliquissent, ut sunt Russorum ingenia mobilia. *Russorum leuitas.* Adniterentur, ne fortuitu, sed sua uirtute atq; fortitudine superiores uictorias adepti esse uiderentur. His dictis, & clamore crepitu'que armorum alacritatem significante uniuerso exercitu, canere signa iubet. Cohortatur & Vusseuolodus suos, fortiter ut pro patria, pro liberis, pro coniugibus, pro parentibus, pro aris & focis, pro libertate denique dimicarent: ex eius prælij euentu uel lætiora omnia deinceps, si uicissent: uel si, quod absit, uicti essent, durã serui-

tutem,

A tutem, summamq́; miseriam expectarent. Congrediuntur infestis armis & animis instructæ acies: incalescit pugna, & magis quisque ut hostem feriat, quàm ut ictum ipse declinet, dat operam. Adsunt ubique suis duces. Iam'que premi & conturbari Poloni cœperant in dextro cornu, hostium clamore, fugere nostros uociferantium, magis etiam consternati, cum Boleslaus laborantibus subsidium submisit: & non modò pugnam restituit, uerùm etiam hostilem aciem perfregit, & conuertit. Perturbatis ordinibus, fugiunt Rusi: Vusseuolodus, ubi aliquandiu suos ne quicquã reuocauit, in fugam se & ipse coniecit. Ita plena, nec incruenta tamen, uictoria nostris obtigit. Multi nanque saucij in castra relati, mille propemodum desiderati sunt. Boleslaus aliquantum recreato ab ea pugna exercitu, ad Kiouiam contendit: quam cum primo impetu capere non potuisset, opportuno loco castra metatus, oppugnauit urbem iterum atque iterum: sed nullo operæprecio, imò uerò non minimo suo detrimento. Nam etsi locus neque situ, neque opere admodum munitus erat, sed tamen acriter cùm ab urbana multitudine, tum ab ijs qui è prælio dudum fuga elapsi eò se receperant, defendebatur: nec à uiris modò, sed à mulieribus etiam atque pueris nostri, mœnia subeuntes eminus, atque è superiori loco iaculis omnis generis uulnerabantur. Omissa igitur oppugnatione, obsidione urbem, multitudine hominum abundantem, premere statuit: dispositis'que in omnes partes custodijs, commeatu oppidanos prohibet. Quod quiB dem facile fuit, longum prospectum quoquouersus præbente planicie, in qua Kiouia sita est. Nec multo pòst angustiore annona uti cœpere obsessi: ueritiq́; ne extrema pati cogerentur, & ad extremũ in potestatem hostium uenirent, culpam & necessitatem deprecati, urbem dedunt. Boleslaus ingrediẽs in portam urbis ferro intectam, gladium uibrauit, quod proauum item suum fecisse acceperat: oppidanorũ autem facultates atq; corpora capitali edicto à militum ui atq; iniurijs & rapinis tutatus est. Qua clementia eius, & animi moderatione moti oppidani, ingentia dona ultrò ipsi accumularũt. Ea rex pleraq; omnia inter milites uirtutis ergò collaudatos, pro meritis cuiusq; distribuit. Pacata Russia, uectigalia magna non solum pecuniæ, sed & omniũ rerum ad uictum cultumq́; corporis pertinentium, instituit. Izaslaum summę rerum pręposuit. Is porrò filios suos, Stopolcum quidem Polocensibus & Nouogrodẽsibus, Vuladimirum Smolẽscijs, Iaropolcum uerò Vissegradensibus præfecit. Rex quo magis imperium suũ in Russia stabiliret, & quo diutius notis iam sibi antea Kiouiæ delicijs atq; uoluptatibus perfrueretur, hyemem illam ibi mansit. Ibi robur nostrorum hominum illecebris opulẽtæ, luxuriosæ, & Gręcorum cõmercijs corruptæ ciuitatis, ut Pœnorũ olim apud Capuam, elanguit: ac disciplina militaris licentia dissoluta: & ille uictor multarum gentium exercitus, deuictæ urbis lasciuia, libidinibus & flagitijs uictus est: ita ut ei uinci magis propemodũ, quàm uincere expediuerit. Et enim plurimorũ maximorumq́; malorũ, quæ Poloniam postea implicarunt, hæc uictoria

Prælium.

Victoria Boleslai de Russis.

Kiouia oppugnata.

Kiouia deditur Boleslao. Moderatio Boleslai.

Russia Polonis uectigalis facta.

Deliciæ uicere uictorem.

causa & origo fuit. Nam dum illi Kiouiæ nulla se nequitia & libidine, A quamuis fœda, & sibi inusitata prius, abstinent, uxores eorum & filiæ domi relictæ, non ferentes tam diuturnam uirorum absentiam (iam enim septimum fortè annum in Rusia & Vngaria militantes domibus aberant) tum aũt libidinibus eorum quæ crebris nuncijs ad ipsas perferebantur, & iniurijs iritatæ, flagitijs uicissim uiros & propinquos suos pleræq; ulciscuntur: nonnullarum etiam pudor & constantia partim blãditijs & falsa extinctorum uirorum persuasione corrumpitur, partim ui expugnatur, iusta diuini numinis uindicta atq; permissu. Libet hic præclarum muliebris pudicitię exemplum referre. Margarita Nicolai Zembocij comitis uxor, pudicitiæ suæ metuẽs, grassante passim impunè flagitiosorum iuuenum licentia, in turri templi Zembocinẽsis, uno à Prossouia milliario, cum duabus sororibus per multũ tempus latuit, familia per funem alimenta ipsi subministrante. Hæc ubi uiris in hyberna renunciata sunt, fremere multi ad quos illa pertinebãt, & indignari, commeatumq; domos uisendi à rege petere. Sed uel non admissi ad regẽ, uel superbius repulsam passi, clàm pauci primùm sese subduxere: deinde plures paucorum exemplum secuti, ipsi quoque discesserunt, ita ut pauci cum rege remanerẽt. Raptim is quoq; cum reliquis consequitur, ueritus, ne Rusi mutatis animis, despectaq; Polonorum paucitate, opprimendi sui consilium inirent. Posteaquam peruenit Cracouiam, conceptam animo in desertores iram in apertum profert: à quibus fugæ initium ortũ erat, eos capitali pœna afficit: in cæteros B autem bonorum cõfiscatione, aut diuturno carcere animaduertit. Sæuit & in mulieres, quæ culpę affines esse uidebantur, quibusq; misericordia & indulgentia uirorũ pepercerat, & quidem inaudito modo. Abstractis enim & abiectis infantibus, quos è stupris & adulterijs enixę erant, catulos ad ubera earũ admouisse dicitur. Ad hæc uulgus atq; plebem nouis & grauibus exactionibus premebat. ius nõ dicebat, nec iniurias tenuiorũ uindicabat: impeditus cõsuetis uoluptatibus, fœdisque & abominãdis libidinibus, de quibus nihil remittebat. Quin Cristina, nobili fœmina, à Mecislao marito abducta, palàm per adulteriũ abutebatur. His commotus, ita ut decuit, Stanislaus Cracouiensis episcopus, uir pius & nobilis de Prussorum, quam uocant, familia, cognomẽto Sciepanouius, qui Lãperto defuncto paulo antè suffectus erat: uidensq; iniurias & exempla regiorum flagitiorum ad multos pertinere, regem adit, & semotis arbitris blãdè admonet, orat & obsecrat, ut illis moribus & corruptelis finem statuat, ne quod grande malum sibi suisq; & uniuersæ Poloniæ accersat. Peccata per se maxima, longè tamẽ maiora esse in rege, quàm in priuato homine: cum ea quoq; quæ in alijs leuia sint, in eo qui loco & honore eminet, grauissima esse uideantur: propterea quòd ultro hominum sese oculis ingerant, & plurimos secum malo exemplo in præceps detrahãt. Quo sublimior sit, & fortunatior: hoc maiore uitæ puritate & innocentia eum niti, Deiq; beneficẽtiam agnoscere oportere. Ni faceret, metueret, ne diuina ultione de

summo

Polonorum fœminarum petulantia.

Margaritæ Zem. bociæ pudicitia.

Boleslai receptus è Rusia fugæ similis.

Boleslai sæuitia & scelera.

Boleslai regis adulterium.

Stanislai Cracouiẽsis episcopi officium, & animi magnitudo.

Principum exempla illustria.

A summo gradu in imū deturbaretur, neu deniq; falsas & momentaneas uoluptates diris sempiternisq; cruciatibus cōmutaret. Hæc dicta rex iniquiori animo pati: & ira odioq; inflāmatus, conuicijs & maledictis sanctissimum antistitem incessere: quærere, quo pacto authoritatem eius eleuaret, linguæq; libertatem comprimeret: neq; tamē quicquam eiuscemodi in uita & moribus Stanislai, quod opportunū esset crimini aut reprehensioni, cōperiebat. Emerat fortè illo triennio Stanislaus pagum Petrauinū in tractu Lublinensi, à Petrico quodam equite Polono. Atq; is Petricus accepto precio iam obierat: nec satis tamen Stanislaus propter perpetuū bellum & iustitium, actorum publicorum monumentis de iure suo sibi cauerat. Eius rei Boleslaus ab assentatoribus submonitus, Petrici agnatos subornat, qui de interuersa hæreditate sua legitima Stanislaum in ius uocēt: auxilium suū ipsis pollicetur. Illi tum authoritate regis, tum insperati cōpendij spe adducti, iussa faciunt. Fortè tunc iudicia, quæ nostri uulgo colloquia & generales terminos uocāt, in pratis inter Soleciam, & illud ipsum Petrauinum in papilionibus, ut moris erat antiquitùs, à rege exercebantur. Conparet Stanislaus citatus: emisse se pagū, & soluisse precium affirmat: testes eius rei nonnullos citat. Qui cum à rege deterriti, testimonij dictionē subterfugerent, ibi Stanislaus non tam pagi retinēdi q; criminis depellendi causa anxius, tandem facinus aggreditur, humanas uires atq; cogitationes fidemq; excedens. Tridui dilatione à rege impetrata, Petrauinum contendit: ibi peracto cum sacerdotibus & alijs pijs hominibus, quos in comitatu habebat, ieiunio, Deiq; ope peruigili oratiōe & perpetuis lachrymis implorata, detectū Petrici putre cadauer, pedo, quo utuntur episcopi, tāgit: magnaq; fiducia exurgere Petricum à mortuis in nomine Dei patris & filij & spiritus sancti iubet. Nec mora, attollit ille sese, quasi è somno expergefactus, & à Stanislao per manum deductus, ad tribunal regiū sistitur. Rei miraculo regē & omnibus qui aderant obstupefactis, Petricus uendidisse se pagum, & preciū omne accepisse fatetur. Regem, ac deinde propinquos, quod iniustè innocēti & sancto episcopo negociū facessant, liberè obiurgat. Ita ingratis & inuito rege uincit causam Stanislaus. A' tribunali discedēs, optionem dat Petrico, reuerti'ne ad sepulchrum, an diutius uita hac frui malit. Æternam ille cœlestemq; malle, à qua nō longius abesset, si exiguum id quicquid esset reliquum supplicij, quo anteactæ uitæ suæ maculas eluere adhuc deberet, ipso petēte sibi remitteretur. His dictis, & annuēte postulatis eius episcopo, sepulchrū subiens, animā iterum exhalauit. Nō deterruit ea res Boleslaū regem, à contaminatis moribus & libidinibus. Quin is iterū atq; iterū monitus, & acrius obiurgatus ab eodē Stanislao, adhibitis etiā secundum præceptum CHRISTI grauibus aliquot uiris, furere, cædēq; minari ipsi cœpit. Nec segnius Stanislaus, ubi nō resipiscere regē animaduertit, graui anathemate eum percellit: uetat sacra fieri tota urbe, quo ille detestatione & cōuicio populi, qui sacris arcebatur, ad saniorem mētem reuocaretur. Ipse per pōtem Vistulæ fo-

Boleslai peruicacia.

Calumniæ occasio.

De Petrauino lis intenta episcopo.

Colloquia generalia in papilionibus.

Petricus mortuus à Stanislao resuscitatus.

Rex diris deuotus ab episcopo.

Interdictorum ratio.

ras ad diui Michaelis ædem, in rupe prærupta ſupra Viſtulam è conſpectu arcis ſitam, ad faciẽdam rem diuinam clàm cum paucis ſacerdotibus cõmeabat. A

Stanislai cædes.

Quod ubi Boleslaus, à ſuis certior factus, cognouit, quadam die correptis armis amens cum cõpluribus aſſeclis & ſatellitibus eò contendit. Præmittit, qui Stanislaum ſacris operantem ad deſtinatã necem ab ipſis altaribus abſtrahãt. Qui introgreſsi erant, ſubito & inſolito fulgore perculſi, ſupini cadunt: inde manibus pedibusq́; reptantes ſeſe proripiũt. Submittit rex alios iterum atq; iterum: idem & ijs, quod primis, accidit. Ille morę impatiẽs, & furore percitus, increpita ſatellitum ignauia & formidine, ipſe ſtricto enſe in templũ irrumpit, lethaliq́; ictu ſacroſanctũ epiſcopum in uerticem ferit, ita ut cadens cerebro parietem proximũ aſpergeret. Ibi ſatellites cohortati ſeſe mutuò, corpus humi procumbens templo extractum, minutatim concidunt, morem gerẽtes furori regio: & in ſubiectis pratis, canibus & uolucribus laniandum diſijciunt. Erant autem ij ſatellites equeſtribus & honeſtis quatuor ferè familijs, quæ in hodiernum diem in Polonia durant, orti: nempe Stremenij, Srenauij, Druzinij, & Iaſtrembezij.

1079 ann.

Dies quo hęc patrata ſunt, fuit octauus Maij, anno Chriſti milleſimo ſeptuageſimo nono, cum Stanislaus uix triennium epiſcopus fuiſſet.

Aquilæ defendunt corpus ſanctum.

Rege cum ſceleratis ſatellitibus poſt perpetratum parricidium abeunte, quatuor aquilę inuſitatæ magnitudinis apparuiſſe feruntur, circum eum locum uolitantes, corpusq́; ſanctum à laniatu canum & rapacium auiũ defendentes toto biduo: donec moti ea re pij quidam ſacerdotes, B

Corpus diſſectum ac diſiectum coaluit.

reſumptis animis, membra diſiecta collegerunt, & ſuo ordine compoſuerunt, quæ eueſtigiò mirandũ in modum coaluiſſe dicuntur. Ita corpus integrum pro foribus ædis illius, ubi martyr Dei cæſus eſt, in urna uenerabundi cõdiderunt: quod decimo pòſt anno in arcẽ Cracouienſem illatum, in medio baſilicæ recõditum eſt. Quin & lucernæ permultæ in aere ſupra eum locum ubi diſiectum erat corpus Stanislai, nocte proxima quæ cædem cõſecuta eſt, ardere à nonnullis uiſæ eſſe memorantur.

Polonici regni diſſectio.

Fertur etiam pijs quibuſdam hominibus diuinitus reuelatum eſſe, regnũ Polonum inſequenti tempore in multas partes diſcerptum iri, quemadmodum corpus Stanislai ſectum fuiſſet: itaq́; per multum tempus manſurum.

Poloniæ ſacris & regio nomine interdictũ à Pont. max.

Hæc ubi Romæ nunciata ſunt, Pontifex max. Gregorius eius nominis ſeptimus, atrocitate rei cõmotus, toti Poloniæ ſacris interdixit: Boleslaũ diris deuouit, regnumq́; ipſi ſolenni ritu abrogauit. In poſterum quoq;, ne quẽ epiſcopi regem iniuſſu ſuo ungerent & coronarent, edixit.

Interfectores qua pœna affecti.

Qui uerò ſocij ſceleris regi fuiſſent, eos ſimul & poſteros eorum uſq; ad quartã propaginem, à ſacerdotij & omnium magiſtratuum eccleſiaſticorũ functionibus & emolumẽtis alienos eſſe iuſsit. Nihilominus tamen annũ & amplius Boleslaus poſtea regnauit, ſed inuiſus omnibus, & externis etiã cõtemptibilis: ita ut iam Ruſſorum principes ab eo ſubacti, imperium eius detrectarent. Cõſpirarunt deinde in necem eius nobiles & proceres nõnulli: qua conſpiratione detecta, ueritus ne ad plures etiã ea pertineret, in Vngariã cum

filio

Boleslai fuga. Ladislaus rex Vngariæ.

A filio Mescone & paucis comitibus fugit. Regnabat tunc in Vngaria post Solomonem eiectum, & Geisam mortuum, Ladislaus Geisæ frater: quos ambos à Boleslao reductos in Vngariam fuisse, superius narrauimus. Ab eo Boleslaus exul sanè quàm comiter & honorificè acceptus est: mansitq; apud eum aliquandiu. Verùm exagitãte eum in dies magis ac magis patrati sceleris conscientia, acerbo & infatigabili sceleratorum carnifice, amentia correptus, mortem sibi ipse consciuit, anno post Christum natum millesimo octogesimoprimo: qui quidem æstu & siccitate insignis fuit. Alij uolunt, eum in uenatione cõcito equo efferatiore, in auias syluas delatũ esse, canibus consequẽtibus: excussumq;, ab ijs discerptum, ac deuoratum. Sũt qui uelint, eum clàm omnibus errabundum inter Alpes ad monasterium quoddam, siue id ad Enipontem, siue ad Villacum situm sit (utrumq; enim memoratur) peruenisse, ibiq; latentem quis'nam esset, post multos labores in coquinæ ministerio ultro & pœnitentia commissi paricidij susceptos & exhaustos, uitam finiuisse. Sed Mechouiensis scribit, quærentem se in illis locis, nihil eiuscemodi comperire potuisse. Fuerat autem futurus hic rex clarissimus & felicissimus, si fortunam perpetuò cœptis suis adspirãtem ferre didicisset. Verùm secundis rebus elatus & insolens, animo suo minus quàm oportuit moderatus est. Et sanè libidini & iracundiæ moderari longè est cùm difficilius, tum præclarius: quàm gentibus & nationibus, quamuis feris atq; barbaris, imperare.

Boleslai interitus. 1081 ann.

Libidinem & iracundiam domare difficile.

Mirari satis nequeo, à B Lamperto Saffnaburgensi, qui per hæc tẽpora uixit, & res gestas Germanorum conscripsit, memoriæ proditum esse, quòd anno Christi millesimo septuagesimoseptimo, dux Polonorum, qui per multos annos regibus Teuthonicis tributarius fuisset, cuiusq; regnũ iam olim Teuthonum uirtute subactum, atq; in prouinciam redactum fuisset, repentè in superbiam elatus, regiam dignitatem regiumq; nomen sibi usurpauerit, diadema imposuerit, atq; ipso die natalis Domini à quindecim episcopis in regẽ sit cõsecratus. Atqui plus septuaginta annis ante hoc tempus Polonia regẽ cum habuisset, & quidẽ Ottonis Ruffi Germani Imperatoris beneficio, per hoc tempus habere desijt. Iam uerò quindecim episcopos Poloniam, nõ modò tunc, sed unquam omnino habuisse, ipsa rei euidẽtia falsum esse cõuincitur.

Lamp. Saffnaburgen. error.

Construxit autẽ Boleslaus uiuens, ac ditauit, Mogilnense monasteriũ, in eoq; Benedictinos collocauit. Audacis & liberalis cognomentũ uiuo inditum, mortuus etiam retinuit. Regnauit autẽ annos fermè duos & uiginti, cum sextumdecimum annum nondum egressus regnare cœpisset. Sed iam Cazimiri, & Boleslai filij regno, librum hũc terminemus: Quintum à sublato regno auspicaturi, duobusq; principibus finituri, quorum filius patris, atq; adeò superiorum ferè omnium principum claritatem, rerum gestarum magnitudine & gloria sua obscurauit.

Mogilnense monasterium. Boleslaus audax & liberalis.

MARTINI CROMERI, DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM, LIBER QVINTVS.

VVLADISLAVS PRIMVS, PRINCEPS.

Rußi populantur fines Poloniæ.

EXACTO rege Boleslao, priusquam ex motu illo A sese recolligeret respub. Rusi incunctanter arripuere eam nouandarum rerum occasionem: & coacto exercitu, subiectos Polonis agros, duce Basilio Roscislai filio, ferro & igni depopulati sunt, & cum magna præda ad sua se incolumes recepere. Quo incommodo permoti proceres, ueriti ne quo grauiore etiam casu rursus interregnum illud rempub. affligeret, comitijs habitis, ad Vuladislaum Boleslai fratrem, quē Hermānum etiam uocarunt, qui unus supererat, regnum deferunt. Et suscepit is quidem principatum: sed tamen regem se appellari passus non est, uel quòd inunctus & coronatus solenni regum ritu, Pontificis max. interdicto, non esset: uel quòd reuersurum aliquando Boleslaum, regnumq́ repetiturum existimaret. Principis uerò & hæredis regni Polonici nomen sibi sumpsit: uir prudēs quidem, & uirtute prēditus, uerùm ad quietem & ocium, q̄ ad bellum, propensior: & humanitatis atq; religionis amātior, quàm gloriæ. Initio statim principatus sui Poloniam commotam nonnihil, magna dexteritate pa B cauit, latrocinijsq́ purgauit. Ad Pontificem maximum de tollēdo interdicto, quo Polonia uniuersa, ob necem Stanislai episcopi obnoxia, sacris se abstinebat, oratorem misit, uirum eruditum & eloquentem, Lampertum, equestri apud Polonos ortum familia, canonicum Cracouiensem, quem pontifex diuo Stanislao successorem dedit, & sublato interdicto episcopum remisit. Vxorē deinde Vuladislaus duxit deamplissimi cōsilij sententia, Iuditham Vuratislai Boemorum principis filiam, ex Adleida Andreæ Vngarorum regis filia susceptam. Mesconē siue Miecislaum Boleslai fratris filium, cum cæteris exulibus ex Vngaria reuocauit, fortunę eius misertus: aut ueritus fortasse, nequando is ope Vngarorum, apud quos ob indolē gratiosus esse dicebatur, paternum regnū repeteret. nam pater eius iam perierat. Reuersum in filij loco dilexit. Atq; is cum egregia indole, uirtute & comitate sua paruo tēpore animos multitudinis mirum in modū sibi deuinxisset, & optima spe omnes impleret, sexto, posteaquàm redijt, anno, immaturam mortem obijt, nullis relictis liberis, & magnum sui desiderium apud omnes reliquit. Creditum'que est uulgò, ueneno sublatum à paternæ eius fugæ authoribus, ueritis, ne quando eos, iniuriæ memor, ulcisceretur: Vuladislao principe & patruo, si non iubente, conniuente quidem certè: ne se aut liberos suos, populari gratia fretus, regno eijceret. Volunt nonnulli, quemadmodum refert Dlugossus, non tunc perijsse Miecislaum hunc, sed altero demum post Vuladislai mortem anno,

Vuladislaus Hermānus dictus.

Vuladislaus regem se dici noluit.

Hæres regni Polonorum.

Interdicti relaxatio.

Lampertus episcopus Cracouiensis.

Vxor Vuladislai principis.

Miesco Boleslai filius extinctus.

A anno, uenenato poculo, unà cum Eudoxia uxore Russa, Stopolci ducis sorore, Izaslai filia, de medio sublatum esse, cum Crusuiciensem tractum complures annos obtinuisset. Affirmatq; idẽ Dlugossus, uidisse se diploma eius authenticum, quo is donationem paternam Mogilnẽsi monasterio cõfirmauit. Sed uiderit Dlugossus, ne alius ille sit Miecislaus, nempe Boleslai tertij filius, cuius diploma illud fuerit. Vngarorum historiæ memorant, circa illud tempus, quo Miecislaum à patruo reuocatum esse diximus, regẽ suum Ladislaum Polonis bellum fecisse, quòd ij cũ Rusis & Cunis, quos nostri Polouucios uocãt, conspirasse contra se dicerentur. Cumq; eos insigni & cruẽto prælio profligasset, Cracouiã urbem tribus mensibus obsedisse, & fame oppidanos ad deditionẽ adegisse: deinde deditione facta, ius omne cũ urbe Polonis restituisse: admonitis, ne deinceps amicitiam cũ Vngaris pridem cõstitutam uiolarẽt. Hęc an uera sint nescio. Nostri quidem, eius belli nusquã meminerunt. Quòd si quam tandem Ladislaus expeditionem per hæc tempora in Poloniã fecit, credibile est Miecislai reducendi causa, quãuis nullã eius illi faciant mentionẽ, eam esse susceptam, lætioreq; Polonorum euẽtu confectam, Miecislao cum patruo ęquis cõditionibus reconciliato. Nam cũ Rusis & Cunis nõ uideo quid cõmune tunc Poloni habuerint, ut pariter contra Vngaros arma sumerẽt. Rusi quidem post exactum regno Boleslaum, hostiliter etiã uexarunt Poloniã: & ipsi uerò uehemẽter per illa ipsa tempora ab ipsis Polouucijs diuexaban-

Bonfinius.

Cuni seu Hunni Polouucij.

B tur. Nec facilè crediderim, Vuladislaum nouũ principem, nondũ bene cõstitutis domi rebus suis, externo & nõ necessario bello sese implicasse. Neq; uerò intelligo, cur Ladislaus Vngarus dubiã Martis aleam cum Polonis subijsset, ac tã diuturnæ obsidionis laborẽ hausisset, si culpam omnẽ uictis & obsessis remissurus, captamq; urbẽ hostibus liberam omnino & iure optimo cõdonaturus erat. Sed omittamus Vngaros. Iam autẽ Vuladislaus princeps habebat liberos, cũ Miecislaus hic mortuus est: Sbigneũ nothũ, ante initum principatũ è cõcubina susceptum: & Boleslaum legitimum in principatu ex Iuditha uxore, cum aliquot annis sterilis ea fuisset, diuinitùs, quemadmodũ creditum est, in gratiam sancti abbatis Ægidij datũ. Cum enim orbitate sua principes cõiuges maiorem in modũ angerentur, & Iuditha religiosissima fœmina assiduis precibus, ieiunijs, & eleemosynis in egenos liberaliter erogandis, de prole Deum assiduò fatigaret, omniaq; tentaret eius rei gratia, admonita à Lamperto episcopo Cracouiẽsi, uiro in eandem sententiam adducto, mittit oratores in Narbonensem prouinciam, ad monasterium diui Ægidij, ubi corpus sancti illius uiri mortui cõditum erat. Vbi eò peruenerunt oratores, dedicant templo diui amplissima aurea & argentea donaria, quæ secum attulerant: Abbati præterea & monachis non contemnenda dant munera, principum suorum nomine: exponunt quid ueniant, quidue postulent. Indicitur monachis tridui ieiunium: oratur Deus, ut intuitu gratiosi serui sui Ægidij, masculam prolem cõcedat pijs principibus. Triduo illo reuelatur per uisum

Sbigneus nothus Vuladislai filius.

Boleslaus filius legitimus diuinitùs per diuũ Aegidium impetratus.

Aegidij abbatis sepulchrũ.

seni

ſeni cuidam & pio monacho, impetratum eſſe, quod tãto ſtudio peti- A
tum eſſet. Dimittuntur cum ſpe certa oratores: reuerſi reperiunt Iudi-
tham grauidam: quę poſtea maturo partu puerum edidit, cui Boleſlao
nomen inditum eſt. Iuditha poſt quartum menſem à partu, extremum
clauſit diem, fœmina pietati in primis & beneficentię dedita: quæ & ip
ſa facultates ſuas, mundumq́ue muliebrem penè omnem in uſus paupe-
rum, & ad cultum templorũ uiua elargita eſt: & à marito impetrauit,
ut Croppenſem ſiue Pabianicenſem comitatum collegio ſacerdotum
Cracouienſis baſilicæ, Lagouienſe territorium Cruſuicienſi ſeu Vula-
dislauienſi epiſcopo, Xanſnicẽſia uerò bona Tinecẽſi monaſterio ſem-
piterno iure donaret. Non multo pòſt etiam Dobrogneua, Vuladi-
slai principis mater, ſenex uita defuncta eſt. Duxit deinde alteram uxo
rem Vuladislaus, ſuaſu Ladislai regis Vngarorum, Sophiam uiduam,
Henrici quarti imperatoris ſororem, quæ Solomonis uxor fuerat, ho-
neſtè & honorificè poſt mortem uiri à Ladislao rege ſancto pióq́ue ha-
bitam: ex eaq́ue tres filias ſuſcepit, quamuis ea cum Solomone nullos ha
buiſſet liberos. Quanquam Bonfinius eam ex aliorum ſententia in Ag-
mondenſi monaſterio, poſt Solomonis mortem ſiue exilium, obijſſe
memorat. Per hæc tẽpora Ruſſi, cognita Meſconis & uxoris eius mor
te, non habuere ſatis, uexare ea quæ erant Polonicæ ditionis: ſed in li-
bertatem ſeſe rurſus aſſeruere. munitiones, quæ Polonorum præſidijs
tenebantur, recepere: militibus Polonis partim pecunia & largitione
corruptis, partim ui eiectis, partim longa obſidione ac deſperatione B
nequicquam petiti & expectati à principe ſuo auxilij deditionem face
re coactis. Defecere & Pomerani & Ruſsi. Niſi fortè Pruſſos hic no-
ſtrates ſcriptores citeriores Pomeranos, qui longè pòſt in Pruſsia cen
ſeri ceperunt, appellant. Pomeranorum quidem appellatione etiam
Caſſubios complectũtur. Hos igitur Vuladislaus, dilatis in aliud tem-
pus Ruſsis, bello perſecutus, & Pomeranorum fines depopulatus eſt,
arceſq́ue & munitiones aliquot primo aduentu recepit. Nec ſibi defue-
re Pomerani: ſed cum Pruſsis pariter coniunctis uiribus, magno impe
tu Polonorum caſtra die quintodecimo menſis Auguſti adoriuntur.
Nolebat eo die Vuladislaus cum hoſte manus cõſerere: habebat eum
honorem Virgini matri, cuius aſſumptionẽ dies ille anniuerſaria cele-
britate repręſentabat. Verùm laceſsitus, & iuſta penè neceſsitate addu
ctus, eduxit ſuos in aciem. Atrox prælium in magnã diei partem, utriſ-
que dubio euentu pro uictoria contendentibus, committitur. Incipiũt
deinde pedem referre hoſtes: noſtri cohortati ſe inuicem, inſtare cedẽ-
tibus. Nec mora, illi effuſo curſu diuerſi diffugiunt: quos noſtri ira ela-
ti longius perſequuntur, magnamq́ue in fugientibus ſtragẽ faciunt: qua
fuſi fractiq́ue, principis poteſtati & clemẽtiæ ſeſe ſuaq́ue omnia permiſe-
runt. Facilè dedit ille ueniam uictis & ſupplicibus: arces tamen & mu-
nitiones opportunas, quę illis rebellãdi anſam dare poſſent, in poteſta
tem ſuã redactas, partim præſidijs firmauit, partim demolitus eſt. Nec
diu quieuere Pruſsi & Pomerani: ſed pręfectis à Vuladislao ſibi datis,
partim

Iudithæ mors.

Pabianicenſis comitatus eccleſiæ Cracouiẽſi donatus. Lagouiẽſe territorium Vuladislauienſi. Xanſnice Tinecenſi monaſterio.

Dobrogneua mortua.

Vuladislai uxor altera.

Ladislaus rex Vngarorum ſanctus.

Ruſsi in libertatem ſeſe aſſeruere.

Pomeranicum & Pruſsicum bellum.

Pomerani & Pruſsi uicti, uictori Polono ſeſe ſubdunt.

Pomeranorum & Pruſſorum rebellio.

A partim dolo necatis, partim pulsis, rebellant iterum. Quam rebellionē Vuladislaus ut primo statim ortu opprimeret, tumultuarijs copijs coactis, media hyeme magnis itineribus ad fines Prussorum & Pomeranorum peruenit. Quos ubi munitionibus sese tuentes, aut in syluas atque paludes abditos, pugnandi copiam nō facere animaduertit, partitus exercitum cum Sececho palatino Cracouiēsi, & magistro militię, hostiles terras crudelem in modū uastauit ac depopulatus est. Reuertenti, apud Drenum, quam arcem Naclus amnis circumfluit, nūciatur, hostes subsequi, nec lōgius quinq; milliarijs abesse: statuerant enim ij nostros nec opinantes, animaduersa ac despecta eorum paucitate, magna ui adoriri: & magna celeritate sese, undiq; conuolātes, collegerāt. Debilitabat principis animum, hostium multitudo: sed cedere nō tam iustis hostibus, quàm fugitiuis & cōtumacibus seruis, turpe sibi Poloni milites & infame ducebāt: Barbarorū rabiē, nix mox reprimatur, efferatam, in tergis cedētium hæsuram, & Poloniæ uicissim infesta arma facesq; illaturam. Dictis in cōsilio castrensi sententijs, uicit ea quæ censebat, occumbendum potius honestè, si ita sors ferat, quàm per summā turpitudinem concedendam esse ultro sæpius à se uictis uictoriam. Itaque conuersis signis pugnam flagitant. Vbi in cōspectum uentum est, magna uociferatione, magnoq; impetu nostri in hostem feruntur. Cōcurritur utrinq; infestis, & obstinatis ad uincendū aut moriendum animis. Nostri peritia rei militaris hostium uim sustinebāt: illi cōtrà abun-
B dante multitudine, integros in sauciorum ac defatigatorum locū submittebant. Pugnatum est à mane usq; ad uesperā, neutrò inclinante uictoria: nisi quòd nocte prelium dirimēte, aduersarij pro uictis, nemine tamen persequēte, discessere. Tantus autem erat ardor utrinq; in militibus, ut perpauci uiui caperētur, sed omnes aduersis pectoribus uulnera mortemq; exciperēt. Dies, quo hęc acta sunt, fuit pridie eius diei Dominici, qui Christianis Palmarum nomine celebris est. Postero die dilapsis hostibus, consultant nostri quid porrò faciant: instent'ne perculsis & perterritis, nec ullū dent respirandi & colligēdi sese spaciū: an potius abacta & ablata præda, quę ingens erat, domi sese prius exonerēt, & mox aucto mercenarijs militibus, qui è Boemia & Vngaria expectabantur, exercitu, cōmodiore anni tēpore, maiore ui hostē adoriantur: neq; pauci multos in solo ipsorū inuadētes, sępius fortunā periclitent. Huic sentētiæ facile omnes assensi sunt: & mouebat illud quoq; plurimos, q; sacrū Paschæ tēpus pro foribus aderat, quo Christianos impēsius cultui diuino uacare oporteret. Itaq; diuersi ex hostico discedunt. Nec ita multo pòst recreatis ab illa hyberna expeditione iumentis, auctisq; tū domestico tū externo milite copijs, Vuladislaus princeps Pomeraniā ingressus, hostē quærit: quo nusq; in apertū prodeūte, uastat iterū agros pagosq; & oppida q; acerbissimè. Deinde Naclū arcem in primis munitam, quæ receptaculū erat Pomeranis, ad excursiones in Poloniam faciēdas ualde opportunum, cum primo impetu capere nō potuisset, eo quòd ualido teneretur pręsidio, operibus circūuallare instituit,

Pomeranicum bellum alterū.
Drenum arx.
Naclus fluuius.
Prælīu anceps.
In Pomeraniā expeditio tertia Vuladislai.
Nakel.
Naclum arx obsessa.

stituit, ut obsessorũ eruptiones reprimeret. Vbi res mira & prodigij si- A milis accidit. Nocturnis temporibus lucente luna, crebrò uisebãtur ab excubitoribus nostris quasi armatorum hostium acies, ex apertis campis ad statiua nostrorũ adequitantes & incursantes: quas nostri exciti, raptimq́ʒ correptis armis, satis habebãt à fossis castrorum propellere, ueriti nocturnas insidias. Cum id sępius accideret, indignari nostri, inquietari sese, nec usquam in apertum certamen prodire hostes: itaqʒ nocte quadam, cum itidem hostes adesse nunciarẽtur, fremebundi agminatim è castris sese proripuere, diffugiẽtesq́ʒ casso labore longius persecuti sunt. Obsessi tumultu nostrorũ exaudito, & excursione è castris animaduersa, erumpunt subitò, & ignem in opera atqʒ tuguria militũ stramine arundineq́ʒ contecta inijciunt: quo celeriter pluribus in locis sese diffundẽte, paucis qui in castris manserant defendẽtibus, facile opera cum magna castrorum parte conflagrarunt. Nocturnas umbras illas fuisse autumant, quæ hostilis exercitus speciem ostentantes, Polonos ita diuino permissu exagitarũt: propterea quòd solenne omnibus Christianis quadraginta dierum ieiunium, priore expeditione, promiscuo ac temerario esu carnis & lactariorum, moribus & institutis Ecclesiæ catholicę contemptis, temerauerant. Hoc incommodo accepto, nostri, quod hyems, quę citius & asperius regiones illas affligit, iã instabat: tuguriaq́ʒ amiserãt, sine quibus uim & iniuriam hyberni cœli perferre non potuissent, simul quòd terrores illos nocturnos in religionẽ uerterant, re infecta ab oppugnatione Nacli, iussu regis domos discedunt. B Insequenti æstate rursus in eosdem Pomeranos, & mox in Prussos, infestis animis impetum faciunt: regionesq́ʒ eorum, quæ quidem cultę erant, quoquo uersus quàm crudelissimè uastant, nulli neqʒ sexui neqʒ ætati hominũ parcũt. His igitur fatigati fractiq́ʒ malis hostes, publico cõsilio deditionẽ fecerunt, & misericordiam principis supplices implorarunt. Ille populariter adesse iussos, grauiter castigat: authores rebellionis edere imperat, & in eos supplicio capitis animaduertit: cæteram multitudinem metu soluit, & iusiurandum conceptis uerbis dare sibi iubet. Ita perdomiti Prusi & Pomerani, ad tempus quieuerũt. Secutum est Boemicum bellum, quod ut temerè excitatum, ita citò, neque graui admodum exitu, consopitum est. Vuratislaum Boemorum principẽ Henricus quartus imperator, de consilij sententia Maguntię regem appellauerat, anno post Christũ natũ 1087: eiqʒ & posteris eius Poloniam omnem, in qua uterqʒ ne tantillum quidem habebat, quantum uestigio calcare posset, attribuerat. Vuratislao, ac deinde Conrado item Vuratislai fratre, qui post fratrẽ regnum susceperat, intra paucos menses uita defunctis, Prædislaus Vuratislai filius ex Vngaria, ubi iustam patris iram fugiens exulabat, reuocatus successerat. Neqʒ is tamẽ, ac neqʒ Conradus, neqʒ succedentium pòst principum quisquã, usque ad Vuladislaum, regium nomen usurpauit. Is ergo Prædislaus immemor necessitudinum, quæ ipsi cum Vuladislao intercedebant, siue persequẽdi imaginarij illius iuris causa, & spe occupandi aliquid de Polonis,

Spectra nocturna. *Castra Polonorum incensa.* *Ieiunium Quadragesimæ temeratum.* *Obsidio Nacli relicta.* *In Pomeraniã quarta expeditio.* *Pomeranorũ & Prussorum deditio.* *Boemicum bellum.* *Boemiæ rex Vuratislaus primus. 1087. ann.* *Conradus dux Boem.* *Prædislaus dux.* *Prædislaus Poloniam infestauit.*

A Polonis, siue prædæ cupiditate, Poloniȩ fines cum infesto exercitu inuaserat, Vuladislao principe Pomeranico & Prussico bello, quod modò exposuimus, implicato: omnemq́ eam oram, quȩ ab Albi fluuio, & Grezo siue Gradezo, ut uocat Hagecus, arce, quæ tunc in Polonorum ditione erat, quemadmodum uult Ioannes Dlugossus, usq; ad Odram amnem pertinet, copiosam tunc diuturna pace, & abundantem, incendijs & populatione diuexauerat. Hanc iniuriam ulturus Vuladislaus, quoniam tunc per anni tẽpus commodè bellũ gerere nõ poterat, proximè cõsecuta æstate, qui fuit annus à Christo nato 1094, exercitum in Morauiam, Cõradi principatu in unius principis ditionem cum Boemia redactam, mittit: eiq́; Secechum palatinũ Cracouiensem, præstantem in re militari uirum, præficit. Ipse enim aduersa ualetudine, & pedum dolore proficisci ad eã expeditionem prohibebatur: nec tamẽ uolebat institutum bellũ differre. Mandata cũ dabat Sececho proficiscenti Vuladislaus, aderat fortè Boleslaus filius, nonum tunc agens annum, attentóque animo omnia hauriebat: & in leonini catuli morem, qui teneris etiamdum unguibus, laniatu tamẽ iam gaudet, generosũ pueri pectus belli gloriæq́; cupiditate impẽdio exardescebat, neq; diutius animo conceptam flammam ferens, genua patris amplexus, & collo eius implicatus, uix magnis precibus, osculis & blanditijs eum exorat, ut cum Sececho ad id bellum mittatur. Sececho pueri cura mandatur. Vbi ad exercitum uentũ est, puer singula quæ fiebãt curiosius obB seruare, uersari inter ordines, omnibus arridere, æstum imbremq́; pati, uigilare, humi cubare, uigilias cum Sececho obequitare, aliaq́; multa præter ætatem facere, ferreq́;: ita ut indoles illa, studiumq́ pueri, futuram eius magnitudinẽ non obscurè portenderet. Vastata igni ferroq́; aliquò usq; Morauia, & paucis hostiũ turmis, quȩ sese nostris tulerant obuias, aliquot prælijs profligatis (munitionum enim oppugnatione abstinere Vuladislaus iusserat) reduxit cũ Boleslao copias Secechus, præda onustas. Hagecus more suo fingit, Vuladislaũ illa tam acri Prȩdislai in ditionem suam inuasione consternatũ, statim auertendi belli causa oratores ad eum cum tributo duorũ annorũ misisse, deincepsq́; perpetuò se & posteros suos Boemorum principibus uectigales fore promisisse, atq; ita pacem impetrasse. Homo ridiculus, cui pueriliter & leuiter tanquã inter aniculas garrire studiũ est. Nec tamẽ memorat is, quomodo aut quando tributum illud ante id tempus Vuladislao fuerit impositum: quod quasi debitũ etiam superiori anno, dependisse eũ scribit. Reuertẽte è Morauia Sececho & Boleslao, magna fuit inter patrem & filium gratulatio. Nec diu tamẽ à bello feriati sunt. Nã cum arcem Medireciam à Pomeranis siue Cassubijs quibusdã priuato cõsilio interceptam esse, ex eaq́; latrocinia in subiectas oras, & quicũq; eà iter facerent, exerceri nũciatũ esset: difficulter quidẽ, sed tamẽ impetrat rursus à patre Boleslaus, ut sibi cum exercitu ad recuperandã Medireciã, & coercẽdos prædones ire liceat. Summa tamẽ rerũ, & administratio belli, ipseq́; adeò tirũculus Boleslaus, Secechi curæ fideiq́; cõmittitur.

Odra fluuius.

1094 ann.

Morauia Boemiæ rursus iuncta.

Secechus pal. Cracouien.

Boleslai pueri indoles generosa.

Pomeranica siue Cassubica expeditio.

Miezirzecz.

Nec mora, operib. à castris ad arcẽ ductis, quatit murũ aries: cuius nõ A exigua ruina cũ paucos defensores partim oppressisset, partim debilitasset, mutilassetq́, cæteri diffisi rebus suis, & liberã cum singulis equis & sarcinis abitionẽ pacti, arcẽ dediderũt. Recepta & refecta arce, dimissoq́ exercitu, Secechus & Boleslaus intra dies non ita multos ad Vuladislaum ouantes reuertuntur. Felix admodum sibi esse Vuladislaus tali filio uidebatur. Sed fortuna, quæ nihil ex omni parte beatum, nihilq́ stabile in rebus humanis esse sinit, felicitatem eius nonnulla ex parte contaminauit. Valebat plurimùm apud eum gratia & authoritate Secechus, idq́ nonnullo suo merito: magnamq́ potentiam sibi comparat, ita ut ex eius ferè nutu respub. omnis & princeps ipse pendêre uideretur. Magnam ea res ipsi apud nobilitatem Polonam inuidiam conciliauerat: maius ipse sibi in dies odiũ, intolerabili fastu suo & immoderato dominatu conflabat. Itaq; complures ab eo bonis exuti, proscripti, aut aliqua insigni iniuria uel contumelia affecti: multi item potentiam & importunitatem eius reformidantes, aut necessarios afflictos secuti, solum uerterant. Quibus omnibus apud Boemos tutus erat receptus, Prædislao principe comiter & benignè eos recolligẽte. Quos ex crebris sermonibus & querelis, ubi irarũ aduersus Secechũ, & ipsum adeò Vuladislaum, (quòd tantum is Sececho indulgeret) plenos esse, & patria ægrè carere animaduertit, odium suum in Polonos conceptũ exatiare, damnaq́ ab eis accepta alieno periculo ultum ire cupiens, facilè ægros animos eò, quò ferebantur ipsi sua sponte, impellit: nempe B ut armis patriam repetant, auxilia pollicetur: ducem quoq; satis, ut uidebatur, opportunum ad eã rem ipsis edit, Sbigneum Vuladislai principis filium nothum: quem pater literis à puero utcunq; imbutũ, propter nouercale odium, & ueritus ne quid is postea negocij Boleslao, quẽ posterius ex iusta uxore susceptũ in spẽ principatus alebat, facesseret, in Saxoniam relegarat, & monasticæ uitæ addixerat. Eum igitur è monasterio extractum, ducem sibi exules Poloni adsciscunt, & Vuratislauiam cum eo & cum auxilijs Boemorũ & uoluntarijs Saxonibus contendunt. Obtinebat præfecturam Vuratislauiensem Magnus, comes illustris & spectatę probitatis, cui simultas etiam nonnulla cum Sececho intercesserat. Ad eum præmittũt exules legationem, recipi se & Sbigneum principis filium postulãtes: nolle se patriæ bellum facere, neq; principi optimo & mitissimo: parentum, coniugum, liberorũ, tectorum ac domorũ suarum, ipsius deniq; patriæ aspectu iucundissimo diutius carere nõ posse: unde nõ ob aliquod scelus suũ, neq; iusta principis indignatione, sed per summam Secechi iniuriam, & impotẽtem superbiam eiecti essent. Ipsum quoq; Magnum, multo pręstãtiorẽ dignioremq́ Sececho uirum, scire se tamẽ haud penitus expertem esse illius iniurię. Ne pateretur se in exilio consenescere: ne'ue ipse deterioris dominatum ferret, suaq́; patientia aleret. Miseraretur uel Sbigneũ principis filiũ, qui Secechi opera suasuq́ ab oculis patris auulsus, & in monasteriũ, quasi in carcerẽ quendã ærumnosum, retrusus esset. Cauendum esse,

Medirecia recepta.

Secechi Palatini potentia & acerbitas, occasio rerum nouandarum.

Prædislai Boemorum ducis odium in Polonos.

Sbigneus nothus principis filius monachus.

Sbigneus dux exulum.

Exules Poloniam repetunt.

Magnus præfectus Vuratislauiensis.

A esse, ne homo ambitiosus eadē audacia alterum quoq; principis filium circūueniat, dominatūq; Poloniæ, non expectata etiā Vuladislai morte, inuadat. Frāgendis Secechi conatibus atq; potētiæ neminē aptiorē fore, quàm principis filiū, iuuenē magni, animi cōsilijq;, & Sececho infestum. Eū igitur Magnus necessario illo ipsius tēpore beneficio suo sibi deuinciret, per quem eum locum adipisci posset, quē tunc Secechus obtineret. Quieturos se cum illo esse Vuratislauiæ, quo facilius è propinquo reuocationem à benigno & clementi principe impetrare possent, & reuocati accurrerent. Hac legatorum postulatione, iusta in speciem, & honesta, aliquātum permotus Magnus: tamen ne quid imprudens cōtra fidem & officium suum faceret, conuentu Vuratislauiensis territorij ciuitatisq; celeriter conuocato, rogat ea de re sentētias. Exosum erat uulgo Secechi nomē: miserebantur exulum gētilium pleriq;, & necessariorum suorum: miserebātur Sbignei: audierant magna esse principem erga suos indulgentia: non oportere sese inter patrem & filium medios interponere. Alioqui hunc offensuros, ab illo aūt paruam uel nullam gratiā endituros. Tum autem uerebantur, ne hostes eos in agris experirentur, quos hospites & amicos recusarent. Ita de cōuentus sententia, Magnus exulibus adueniētibus portas urbis aperit: Sbigneum honorificè in arcem deducit, omniaq; ad uictum abūdè ipsi suppeditat. Quæ cum ad Vuladislaum principem perlata essent, cōmotus animo maiorē in modum, mittit certos homines, qui Magnum & Vuratislauiēses suis uerbis castigēt, fideiq; & officij admoneāt, eoq; prætextu ociosè & accuratè rem omnem & cōsilia exulum cognoscant. Responsum est à Vuratislauiēsibus, eos nō hostem, sed filium principis recepisse: putasseq; gratum id fore principi, à cuius fide non recessissent, neq; auelli se à quoquam omnino passuri essent. De exulibus autē orare, ut optimus princeps, calamitosos homines clemētia sua, redituq; in patriam dignaretur, ne ue desperatione salutis ad duriora cōsilia capessenda eos cogeret. De Secechi crudelitate eos queri: eū ne plus pateretur posse, quàm ipse sibi sumat princeps: ne omniū uoluntates propter unū hominē, qui dominatum omnē ad se trāstulisset, pergat offendere. Hæc missi, principi referūt. His addunt, parū se abfuisse, ut lapidarent à cōuentu, cum Secechū purgare uellēt. Non cessandū sibi ratus Vuladislaus, neq; patiētia sua cōfirmādum uires & ausa exulū, raptim quantas potest copias cogit: cum ijs ipse, quāuis infirmus, proficiscit. Nam Secechum quo minus mitteret, in causa illud fuit, quòd uerebatur ne plus incommodi eius odio & inuidia acciperet. Porrò Boleslaus tener adhuc erat, necdum aptus administrādo bello: & metuebat pater, ne is à fratre, cuius ambitio & audacia iam sese ipsa prodebat, insidijs appeteretur. Itaq; reliquit eum Cracouiæ cum Voislao, quem puero custodem & curatorē, & quasi magistrum dederat. Vbi de principis aduentu Vuratislauienses certiores facti sunt, uniuersa multitudo nobilium pariter & oppidanorum, obuiam sese ipsi effudit cum Ziroslao episcopo, ueniam errati petens. Resalutata comiter pro tempore

Sbigneus Vuratislauiam occupat.

B (margin letter beside "ratislauiēses suis uerbis castigēt")

Vuratislauiensis conuentus postulata à principe.

Vuladislai expeditio contra exules.

Voislaus pædagogus principis.

Vuratislauiensibus uenia data à principe.

multitudine, princeps patens oppidũ & arcẽ ingreditur. Deinde aduocata concione, clementer obiurgatis omnibus, culpam remisit: cæterùm Magnum à præfectura amouit, & pro eo Voislaũ Boleslai pædagogum absentem illis præfecit. **A**

Magnus præfectura amotus.

Sbignei fuga.

Pridie quàm Vuratislauiam adueniret Vuladislaus, Sbigneus cum suis inde profugerat, & Crusuiciam contendit, frequens adhuc ea tempestate & copiosum oppidum. Eum igitur Vuladislaus, pauculos dies cõmoratus Vuratislauiæ, persecutus est: ueritus ne ille uicinorũ Pomeranorũ, ad nouãdas res procliuiũ, auxilijs sese confirmaret. Nec eum opinio fefellit. Cognito enim aduentu & consilio Sbignei, magna mox uis Pomeranorum, atq; etiã Prussorum, ad eum confluxit: quorum ille suasu atq; fiducia hostilem prorsus animum aduersus patrem induit.

Prælium inter patrẽ & filiũ. Goplum lacus.

Venienti, cum septem aciebus instructis ad marginem Gopli lacus, qui Crusuiciã in insulæ modum ambit, occurrit. Nec mora, expedit et Vuladislaus ordines: canunt utrinq; signa: cõcurrunt infestę acies: acrius multo pugnabãt ipsi exules, utpote in suo periculo, quàm auxiliarij. Ibi sors gentiles etiã, necessarios, agnatos & fratres inter ipsos commisit, ut manus inter se cõsererent, ita ut necesse erat in ciuili bello accidere: cædunt, cæduntur'q;. ad extremũ acrius instantibus ijs qui cum Vuladislao sentiebãt, fusi aduersarij, maxima pars in lacum compelluntur: ibiq; uel à persequentibus trucidantur, uel aquis merguntur. Magna ea strages fuisse memoratur, ita ut aqua eius lacus cruore & cadaueribus infecta, usibus hominum & iumentorum aliquandiu pòst apta non esset. E' Vuladislai exercitu non ita multi desiderati sunt: uulnerati fuere plurimi. **B**

Sbigneus captus.

Crusuicia direpta.

Sbigneus fuga in urbem relapsus, uiuus in potestatem patris uenit. Oppidũ quòd receptũ ipsi præbuisset, militi in prædã concessum: & ex eo tempore in eã, quæ etiam nunc cernitur, solitudinẽ redactum est. Dimisit deinde Vuladislaus exercitum, Sbigneum'q; in custodiã Sececho dedit: ipse in Masouiam inde diuertit.

Sbigneus in gratiam receptus, & Boleslao exæquatus.

Vnde cum Gnesnam ad basilicæ dedicationem à Martino archiepiscopo inuitatus, cum multis proceribus, & aliquot episcopis uenisset, eorũ precibus expugnatus, ueniam Sbigneo dedit: filium agnouit, & liberaliter apud se deinceps habuit: nec ita multo pòst cum Boleslao legitimo filio, pessimo exemplo, & magno reipub. malo, honore eum exæquauit, & quibus finibus uterq; post se principatum obtineret designauit. cui rei dissensio ipsorum occasionem dedit.

Pomerani Santocum adorti repelluntur.

Nã quo tempore basilica Gnesnensis dedicabatur, Pomerani Santocum arcem penè interceperãt. Re enim cum paucis proditionis conscijs constituta, noctu intromissi, cæteros arcis custodes dormiẽtes trucidare parabant. Verùm terrore diuinitùs, ut creditum est, quasi equitis armati cum strepitu & impetu in ipsos incurrentis oblato, perculsi, dum pauidi & locorum ignari in tenebris discursant, à custodibus strepitu atque trepidatione excitis concisi sunt.

Dissidium Sbignei cum Boleslao.

Hoc facinus ulturus Vuladislaus, ambos filios cum exercitu in Pomeranos misit. Qui cũ dissidere cœpissent, nulla re memorabili gesta, citò ad patrem reuerterũt. Hac igitur dissensione ipsorũ motus pater, ac ueritus, ne magis in dies inter

eos

A eos odia gliſcerent, certos principatus fines utriq; deſcripſit. Cęterùm interea dum Vuladiſlaus Sbigneum Cruſuiciã perſecutus erat, Prædiſlaus Boemorum dux, ad omnem occaſionẽ, qua Polonis noceret, attentus, ſimul ut exulibus promiſſum pręſtaret, cũ tumultuaria ſuorum manu raptim in eam oram, quæ ad Nyſſam fluuium eſt, prædabundus excurſionem fecit: Bardum arcem defenſoribus uacuã, ut in pace, nullo negocio cepit, & exuſsit. Aliã ipſe in rupe quadam eminenti & undique pręrupta, loco opportuno celeriter conſtruxit, & Cameneciam appellauit: relictoq; ibi aliquanto præſidio, cũ reliquis copijs domum ſe recepit. Verùm hoc antè, quàm Sbigneus in gratiam à patre reciperetur, acciderat. Tertio autem anno pôſt fama uulgatur, Boemũ clàm comparare exercitum, ut ex improuiſo Poloniam inuadat. Contendit ſtatim Boleslaus uoluntate patris, cum expedita ſuorum manu, quam ex tempore cogere poterat, ad tutandos fines, & uim Boemi propulſandam: non expectandum ſibi eſſe ratus, dum aliquo prius ille incommodo Poloniã afficeret. Aduenĩes nullum tumultum, nullum metum reperit apud ſuos, qui Boemis & Morauis erãt finitimi. Miſsi exploratores, pacata eſſe omnia apud Boemos referũt. Ibi rumor à paucis (ex inuidia'ne cõfictus, an ex uero timore ortus, neſcio) mox tota peruaſit caſtra: unoquoq;, ut fit, addẽte aliquid ijs quæ ab alijs acceperat: nimirum, famam illam de motu Boemorum à Sececho ſparſam eſſe, ut cõflato adoleſcentis temeritate bello, periculo ipſum obijceret, aut à patre

Boemi Sileſiã inuadunt. *Nyſſa fluuius.* *Bardum captũ & incenſum.* *Camenecia arx in Sileſia.* *Rumor falſus Boemicæ excurſionis.* *Secechi inuidia.*

B duntaxat ſeiungeret: ipſe interim liberius potentiam ſuã ſtabiliret, omniaq; ad inuadendũ principatũ, & ad exitiũ abſentis Boleslai compararet. Erat enim Secechus homo callidus, præpotẽs & factioſus: magnas habebat cliẽtelas: cũ multis proceribus neceſsitudine & affinitate ſeſe implicauerat: complures propinquos & gentiles ſuos ad multos honorum gradus euexerat: præfecturas regias pleraſq; per ſuos, & per ſe ipſe adminiſtrabat. Is porrò erat faſtus & ambitio hominis, & ſublatus ſecundis rebus, & nonnullis in rempubl. meritis animus, ut rem uerisimilem faceret, eum in præſenti illo rerum ſuarum ſtatu acquieturum non eſſe: neq; æquo animo laturum, ut minus ualeret gratia apud iuuenes, quàm apud patrem: quos animaduerteret ſuo merito non optimè in ſe animis affectos eſſe. Augebat ſuſpicionem & illud, quod Voislaus Boleslao de more ad expeditionem illam comes non iuerat. nam & is Secechi cognatus erat. Extollunt apud Boleslaum in immenſum omnia ij, quorum animos uel iniuria aliqua, uel nimia potentia Secechi offenderat, & quibus priores cũ Sbigneo conatus non malè ceciderant, quiq; creſcere ipſi aliena inuidia uolebãt. Et facilè ambitioſi adoleſcẽtis in eum iram exacuunt. Fremitur totis caſtris: indignum eſſe facinus, ab uno ſic omnes ludificari. Non ferendum eſſe diutius impotentem eius dominatũ, & intentas in capita principum ſuorum inſidias. Placet acciri Sbigneum, quem ſciebãt Sececho ob relegationem & cuſtodiam inſenſum eſſe. Aduolat ille: initur ſocietas inter adoleſcentes aduerſus Secechum, dato & accepto inuicem iureiurando: patrem aut exorandum

Secechi opes et ingenium. *Conſpiratio contra Secechum.*

sibi esse statuũt, aut terrore exercitus cogẽdum, ut Secechum à se, & ab A administratione reipub. penitus amoueat. Vuratislauiam in primis in

Voislaus præfectura amotus.

potestatem suam redigunt, propterea quòd Voislaum præfectũ eius urbis cum Sececho sentire credebant. Ibi dum cætera comparant, uenientem fortè Voislaum, rerum omnium ignarum, urbis aditu prohibent. Miranti, & causam sciscitanti, proditio & insidiæ obijciuntur. Purgare crimen cupiens, non auditur. Repulsus, ad Vuladislaũ in Ma

Zarnouecia.

Legatio filiorum ad patrẽ principem.

souiam magnis itineribus contendit. Degebat is tunc apud Zarnoueciam, uicum ignobilẽ. Nec multo pòst adsunt Boleslaus & Sbigneus cum copijs suis: haud longè à uico castra metantur: missis legatis, constantem fidem & pietatem suam erga patrem plurimis uerbis, & iureiurando asseuerant: inuidiosam & intolerabilem omnibus Polonis Secechi potentiam, maximo cum contemptu & dedecore principis coniunctam, & ad principatum iam adspirantem, atq; adeò grassantem exaggerant: insidias sibi ab eo comparatas, & manifestè à se deprehensas esse: orant, ne inultum scelus illud, & lęsam maiestatem suam esse patiatur. Per omnia se patrem indulgentissimum debito honore & obseruãtia prosecuturos esse, eiusq; dicto audientes fore. Cæterùm salutem suam dignitatemq; ipsius minimè neglecturos, & ingratum atq; sceleratum Secechum uel inuito patre persecuturos. Idem secum sentire uniuersam Poloniam, paucis necessarijs malefici illius exceptis. Videret ergo pater, utrum'ne uni malefico, qui se incantamentis demẽtasset, immoderatius indulgendo, plurimorũ animos offendere: an unum illum B Deo hominibusq; exosum, à se & à superbo dominatu amouẽdo, cunctorum beneuolentiam retinere malit. Aderant episcopi aliquot & proceres è uicinioribus locis, qui ad primum noui illius motus nuncium, ad principem euocati accurrerant. Ab ijs persuasum est principi, ut filiorũ postulata faceret potius, quàm uim & furorem multitudinis unà cum Sececho experiretur. Restitui postea Secechũ in suum locum, & iuuenes ei recõciliari posse, ubi irę eorũ paulùm resedissent. Itaq; dat fidem princeps filijs, facturũ se de Sececho, quod postulassent. Adeunt

Boleslaus & Sbigneus ueniam à patre petunt.

ipsi ad patrẽ adolescentes inermes, & læti euentu illo cõsilij sui, ueneràbundi patrẽ salutant, & ueniã cœpti sui nõ tam temerarij q̃ necessarij, ut ipsis uidebatur, supplices petũt. Facilè indulget pater, & mox in amplexus eorũ ruit. Secechus cõspectum eorum declinans, discessit ad ar

Secechouia arx.

cem suã Secechouiã, fossis atq; propugnaculis bene munitã. Id ubi adolescẽtes cognouerũt, statuũt eũ persequi: neq; quieturi esse, nisi aut sublato illo, aut è Polonia pulso, uidebant. Nõ poterat id pati Vuladisla

Secechi gratia apud Vuladislaum.

us. Itaq; nocte intẽpesta clàm traiecto nauigio Vistula, tribus tãtũ ministris comitatus, ad Secechũ contẽdit: præsentia sua periculũ à capite ipsius, queadmodũ credebat, depulsurus. Nec eũ spes fefellit. Cognito nãq; patris cõsilio, adolescẽtes mutãt consiliũ: partitiq; inter se copias, ad ditiões à patre sibi destinatas uterq; proficiscunt: arces primarias, eiectis Secechi partiũ præfectis & custodibus, in potestatẽ suã redacturi. Et Boleslaus quidẽ facilè, & nemine repugnãte, Cracouia, Sendomi

ria,

A ria, Siradia, & alijs quibusdã suę ditionis munitionibus potitus est. Sbigneus à Plosco repulsus, Boleslai opẽ implorat. Nec moratur ille: iunctis uiribus Ploscum obsidetur. Interea Martino Gnesnẽsi archiepiscopo, sene optimo, interueniẽte & adnitente, pax iterũ inter patrem & filios, Secechi exilio sancita est, qui in Rusiam exulatum abijt: & quamuis longo post tempore placaco Boleslao ab exilio redierit, nunquam tamen ad pristinũ dignitatis atque potẽtiæ gradum peruenit. Arces quas occuparat Boleslaus, patri reddidit. Pertæsi quietis Pomerani & Cassubij, & cõmodam rerũ nouandarum occasionẽ ciuili Polonorũ bello oblatam sibi esse rati, Santocũ arcẽ, nostris ad reprimẽdos ipsorũ motus ualde opportunã, per fraudẽ intercipere conati sunt: ubi dolus nõ processit, ac ne aperta quidem uis, alteram & ipsi arcẽ eregionè illius, quæ à nostris defendebatur, magna celeritate excitarũt, unde nostros commeatu & pabulatione prohiberẽt, & ipsi liberius in Poloniam incursiones facerẽt. Quod publicó ne cõsilio, an priuato quorundam latrocinio factum sit, incertum est. Valida certè ea fuisse manus memoratur. In eos mittit Sbigneum Vuladislaus, cum iusto exercitu. Verùm is difficultate expugnandę hostilis munitionis deterritus, re infecta recessit. Indignè id tulit Boleslaus, excelsi animi adolescens: & mox cum expeditis copijs profectus, ad hostem peruenit. Pomerani superioris temporis successu feroces, impetum in Polonos ex arce faciunt. Quos fusos Boleslaus in arcem compellit: parumque abfuit, quin cum fugienti-
B bus simul irrumperet. Repressi Pomerani, & qui dudum nostros obsidebãt, uicissim obsesi, desperatis rebus, incensáque munitione sua, sub obscuræ noctis silẽtio diffugẽre. Celebris iam erat Boleslai fama apud exteros. Cuius admiratione ductus Prædislaus Boemorum princeps, auunculus ipsius, conspectum eius expetebat. Fecit ille satis desiderio eius, & à Santoco rectà ad eum profectus est. Nec minuit famam ueniens: paucosque dies apud auunculum commoratus, maiore beneuolẽtia & charitate eum sibi deuinxit: & Camenecia arce, quam supra Nyssam amnem à Prædislao munitam esse superius memorauimus, ab eo donatus, magnisque præterea muneribus ornatus, quæ tamen ille pleraque omnia mox inter milites distribuit, in Poloniam ad patrem reuertit. Qui alendam sibi esse laude & honore præcocem adoscentis uirtutem existimans, baltheo militari quatuordecim annos natum cingere statuit. Conuocati primores utriusque ordinis, Ploscum ad præstitutam diem conueniunt. Interim nunciatur, Pomeranos iterum summa ui Santocum oppugnare: nec diutius nostri, qui erant in pręsidio, hostiles impetus sustinere posse dicebãtur. Ibi Boleslaus cum equitibus, quos ad manum tunc habere poterat, nequicquam retinentibus patre & proceribus, celeriter ad ferendam Santoco opẽ excurrit. Et continuato die noctuque itinere, summo diluculo in hostes, securos ab ea parte, irruit: inermes ac dormiẽtes uel contrucidat, uel capit: pauci ex magno exercitu fuga elapsi sunt. Ita summa celeritate cõfecto bello, uictor cum lõgo captiuorũ agmine, magnisque spolijs, Ploscum ad inter-

Ploscum obsessum à Sbigneo.

Secechus in exiliũ pellitur.

Pomerani à Boleslao adolescentulo uicti.

Boleslaus in Boemiam profectus.

Camenecia arx in Silesia Polonis donata.

Pomerani iterum profligati à Boleslao.

Baltheo militari donatur Boleslaus.

missam celebritatē reuertens, ingenti lætitia patrē omnesq; perfudit. A
Et mox solenni ceremonia ipse primùm, deinde cōplures nobiles iuuenes, qui uirtutis aliquod specimē ediderāt, baltheis militaribus à Vuladislao principe donati sunt. *Russorum excursio in Poloniam.* Insequēti anno Russi ducibus Vuladimiro Nouogrodensiū, Dauide Olecho Pereaslauiensiū, Volodoro Præmisliensium, principibus, & Iaroslao Iaropelci filio, cū ualido exercitu Poloniæ fines inuasere, & ad Vistulam usq; excursionibus longè lateq; factis, ingentē prędam & magnum captiuorum numerum abigebant. Hos Boleslaus tantisper dum raptim copias cogit moratus, iam extra Poloniæ fines uno agmine euntes, & nihil hostile à tergo metuētes consecutus, nocte intēpesta, dum fessi potiùs dormiūt, sublato ad terrorem hostiū clamore adoritur. *Rußi superantur à Boleslao.* Nec magni erat negocij, quāuis longè paucioribus, re subita trepidantes superare. Ad fugam spectabant omnes, resistebat nemo: nec tamen fugæ consilium explicabant, ueriti, ne subducentibus aspectum hostiū tenebris, in insidias sese precipitarent. Impeditos cędunt nostri: neq; captiui cessant, sed scissis ruptisq; uinculis obuios quosq; uel obtruncant, uel ijsdem quæ ipsi dudū gestarant uinculis constringunt. Ita longè maiore, q̄ pro numero nostrorū, strage fusi Rusi, temeritatis & perfidiæ suæ pœnas dedere. Duces tamen noctis præsidio cū paucis effugēre. *1102 ann. Vuladislai principis mors.* Sequēti anno, qui fuit à Christo nato millesimus centesimus & secundus, Vuladislaus morbo & angore cōfectus obijt, pridie Nonas Iunij, cū uiginti regnasset annos, uixisset propemodū quinquaginta nouē. Scribit Dlugossus, opinari nōnullos, qui ante se scripserint, eū à Sbigneo filio dolo interemptū esse. B
Vtcunq; est, procuratus quidē certè est ante mortē sacris mysterijs à Martino archiepiscopo, Christiano ritu: & solenni pompa ab ambobus filijs, & magna procerū atq; nobilitatis frequētia in basilica Plocensi sepultus. *De thesauro controuersia fratrum.* Mortem uerò eius non eodem modo tulere filij. Nam Boleslaus quidem mœrori ac luctui totū se dedit: Sbigneus uerò omnibus rebus posthabitis, thesauro manus iniecit, totum sibi uendicans: propterea quòd is in arce Plocēsi, quæ ipsi erat destinata, esset reconditus. Tandem episcopis & proceribus medios sese interponentibus, conuenit, ut æqualem uterq; partem acciperet.

BOLESLAUS TERTIUS COGNOMENTO *Criuoustus.*

ERSOLUTIS Vuladislao principi iustis, nihil eorum mutatum est, quæ is uiuens de principatu constituerat. *Poloniæ diuisio.* Concessit enim Boleslaus Sbigneo fratri Masouiam atque Cuiauiam, & Lencicicensem tractum: cætera ipse cum summo imperio obtinuit. Nam quod Dlugossus maiorem Poloniam, hoc est, Posnaniensem & Calissiensem tractum, Sbigneo adiungit, mihi non admodum uerisimile fit, Vuladislaum maiorem portionem, & ipsam Poloniæ totius uetustam metropolim Gnesnam, quæ in maiore Polonia est, notho potius quàm legitimo filio attribuisse. Nec sanè quicq; negocij Boleslao prius, quàm in suam potestatem paternum omnem principatū redegit, cū Pomeranis atq; Prussis, quod paulo pòst exponemus,

A nemus, fuisset, si maior Polonia cū Cuiauia & Masouia, quę orę populos illos à cætera Polonia disiungūt, in Sbignei sortē cessisset. Tāto aūt patris desiderio Boleslaus tenebatˀ, ut diu sanè lachrymis & fletibus nō tēperaret: gestabatq; de collo suspensam in pectus aureā laminā, in qua nomen & imago patris insculpta erat, qua subinde memoriā eius sibi refricaret: & quicquid uel faceret, uel loqueretˀ, sic ageret, quasi inspiciēte omnia, & exaudiēte patre: ita ut summa in iuuene existeret modestia & uerecūdia. Exacto luctu annuo, suadēte & orāte senatu uxorē duxit Sbislauam Suētopelci siue Stopolci Michaelis (sic eū Russorū annales uocāt) Kiouiensiū principis filiā: nō sine indulgētia tamē Pontificis maximi, ne propter intercedentem cognationē incestæ essent eæ nuptiæ. Fuit enim Suētopelcus hic Izaslai filius: is porrò Iaroslai: cuius soror germana eodē patre Vuladimiro, sed alia tamē matre orta, Dobrognea, paterna Boleslai huius auia fuit. Eas nuptias Sbigneus non modò nō cohonestauit, sed penè defœdauit & interturbauit, si euētus conatui respondisset. Etenim improba mens, malus animus, cum fraternæ gloriæ inuideret, atq; ad uniuersum principatū adspiraret, moliebatur fratri exitiū. Boriuoius Vuratislai filius è Suentochna Polona uxore, tunc in Boemis post Prædislaū fratrē, Vngara matre natū, suorumq; fraude occisum, principatum tenebat. Ad eū se cōtulit Sbigneus: persuasit precibus & pecunia, ut sub nuptiarū tempus in Boleslai ditionē inuaderet. Ad Greciam arcem iam Boemi peruenerāt, cum subitò mur
B mure & fremitu castra complentur, ad iniustū se bellū cōtra cognatos & confœderatos duci: minimè necessaria expeditione, nec minoribus propemodum, q̃ in quos eant, Polonos, incōmodis, se ab auaro principe suo cōfici. Boriuoius ubi uidet, alienos esse ab illo bello Boemorū suorum animos, reduxit exercitum. Ita conatus ille primus, sumptusq; Sbignei tunc incassum cecidit, nisi quòd in sequentē annū bellū tamen conflatum est. Nam Boleslaus incursione illa Boemorū superiori anno facta prouocatus, primo uere coegit exercitū, eumq; mox duce Zelislao misit in Morauiā. Nā ipse ne unà proficisceretˀ, magnis precib. à proceribus & noua nupta exoratus est. Iamq; Zelislaus peruastata tripartito agmine Morauia, ingēti præda onustū reducebat exercitū, cū certior fit, Suentopelcū Morauorū ducē cū magnis copijs à tergo uenientē, nō longius duob. miliarijs à se abesse. Itaq; præmissis impedimētis atq; captiuis, signa conuertit, & instructa acie manus cū hoste cōserit. Pugnatū æquo marte aliquādiu, plurimumq; humani sanguinis utrinq; fusum est, ducib. ubiq; prǣliū instaurantibus. Ad extremū neutrò inclinante uictoria, utriq; mœsti & pro uictis se gerentes, illi quidem in Morauiam, nostri uerò cum præda incolumes in Poloniam sese recepere. In eo prælio Zelislaus, dum ducis pariter atque militis officio fungitur, dextram amisit. Quem Boleslaus princeps collaudatum pro meritis & uirtute, aurea manu donauit. Nec longa quiete data militibus, iterum eadem æstate Boleslaus ipse transmissis montibus atque syluis, quibus Morauia à Polonia & Silesia uersus occiden-

tem

Boleslai mores.

Boleslai uxor.

Sbignei improbitas.

Boriuoius Boemorum dux.

Grez.

Boemorū contra Polonos expeditio.

Poloni infestāt Morauiam.

Suentopelcus Morauorum dux.

Zelislaus uirtutis ergò donatus aurea manu.

Morauia iterū uastatur à Boleslao. tem solē disiungitur, incursionē in Morauiā fecit: exustisq́;, nemine resistēte, plurimis uicis atq; pagis, aliquāto tamen minorē prædam q̃ Zelislaus reuexit: propterea q̄ agrestes à Sbigneo, ut creditū est, de aduētu Boleslai certiores facti, in uastas syluas cū gregib. & armētis sese occuluerāt. *Legatus Pontificis max.* Reuertente & ouāte ex Morauis Boleslao, legatus Pontificis maximi Gualto episcopus Beluacensis in Poloniā uenit: adhibitaq́; scelerū ac flagiorū indagine & correctione, fauēte & adiuuāte principe, *Episcopi duo depositi.* duos episcopos Gnesnensis prouinciæ sedibus suis eiecit. Qui uerò ij fuerint, nō liquet: nisi q̄ Dlugossus alterū ex ijs Ciaslaū fuisse suspicat̃, qui Cracouiēsem sedē, permittente Boleslao, sine authoritate Pōtificis *Vuladislaus filius Boleslao natus.* max. usurpauerat. Geminata est aūt Boleslao uictoriȩ Morauicæ lætitia, nato filio Vuladislao. Quanq; cōtaminabant eā læticiā Sbignei nō obscurȩ machinationes, à q̃ exciti esse Boemi, solicitati Pomerani, dicebātur: & rē credibilē faciebat, q̄ ipse cū suis copijs ad Boemicā expeditionē nō adfuisset. Dissimulabat tamē Boleslaus, & patiētia sanare fra- *In Pomeraniā expeditio Boleslai.* trem uolebat. Cæterū Pomeranos è Polonia prædas agētes coercere, & insigniter ulcisci cupiēs, æstate sequēti in Boemos expeditionē simulat. Ad Glogouiā cōuenire equites iubet. Inde cōuerso itinere, per den- *Colbergum.* sas syluas septimis castris, ad Colbergū, frequens & opulentū ea tempestate oppidū, peruenit: & nocte in syluis quieti data, insequētis diei diluculo, uadato amne, qui oppidū prȩterfluit, & maiore copiarū parte ad subitos hostiū impetus, si fortè eos aduētus suus nō fefellisset, sustinēdos relicta, cū reliquis oppidū improuisò adortus est. Iamq́; portas B oppidi effregerat, cum facto ab oppidanis cōcursu, recipere se coactus est: ueritus, ne sui, pauci à multis, in quib. & pueri & mulieres bonā de domibus atq; tectis operā nauare possent, opprimerent̃. Pleriq; em̄ è nostris prædæ cupidiores, ad suburbana diripiēda discurrerāt. Primo tumultu dux hostiū, q̃ in eo tūc oppido cōmoratus erat, in fugā se eiecit. Boleslaus castigatis ijs, q̃rū importuna auaritia factū erat, ne oppidū primo impetu caperet̃, maiore deinde ui & omnib. copijs oppugnationē aggressus, ubi casso labore & uulnerib. cōfici suos ab oppidanis strenuè mœnia defendentib. animaduertit, direptis & incēsis suburbanis, in Poloniā cū prȩda reuersus est: paucisq́; diebus quieti datis, cum *In Pomeranos altera expeditio.* ijsdē copijs inexpectatus in Pomeraniā rursus inuadit: Suatoborū maritimȩ oræ ducē, sociū & consanguineū suū liberaturus. Nā is propter *Suatoborus Pomeranorū dux.* iniustū & crudelē dominatū captus à suis, in uincula cōiectus erat. Itaque prȩmisis q̃ Suatoborū repeteret̃, ipse nō magno interiecto spacio cū exercitu subsequit̃. Pomerani repētino hostiū aduētu territi, Suatoborū dimittunt, & in Boleslai castra perducūt. Boleslaus Suatoboro *Pomerania rursus uastatur.* admonito officij sui, & nō optimȩ erga se ante eū diē fidei, statim reduxit exercitū. Insequēti anno rursus, missa cū Scarbimiro magistro militum, quē comitē palatij uocat Vincentius, aliquā ta manu, Pomeraniā, nemine prohibēte, depopulatus est. nā ipse cū prædatoribus illis profectus nō est. Haud lōgè tamē à Pomeranorū finibus aberat. Reuertēs è Pomerania Scarbimirus, ad principē cōtendit, ab equite quodā famiA

liari

A liari suo ad nuptias pariter atq; dedicationē templi inuitatū. Adueniēs maiore lętitia explet cōuiuiū. Inde princeps hilarior, uenatū se in syluā cū centū, nō amplius, equitibus è cōuiuio proripuit. Ibi in Pomeranos, qui tunc fortè raptim in Poloniā, sua damna cōpensaturi, incursionē faciebāt, cū incidisset, fugere turpe ratus, manus cū hoste, quamuis lōgè impar, cōseruit. Magnaq; in eis strage edita, dū iterū atq; iterum perrūpit hostile agmen, deficiēte ex uulneribus equo ipsius, & uno de comitibus aliū equū ipsi suppeditāte, uix cū triginta suis, inter quos & Scarbimirus erat, saluus euasit: Pomeranis in stuporem uersis, & persequi abeuntes nō ausis. & mox ad suos peruenit, qui re cognita, correptis armis è cōuiuio ad ferendā principi suo periclitanti opē accurrebāt. Pomerani sine mora, omissa instituta incursione, quæ malè adhuc ipsis ceciderat, curriculo domos sese recepere. Ferūtur aūt fuisse ad tria millia. Sic temeritas principis, prosperū tamē euētū habuit. In ea pugna Scarbimirus ualde cōsauciatus, dextrū etiā oculū amisit. Implet mox fama huius prelij atq; periculi principis oēm Poloniā, multa (ut fit) ueris affingens. Cōcurrunt ad uisendū primores: obiurgāt principē periculosæ temeritatis: orāt, in posterū ne sese, remq; pub. in tantū discrimē precipitet. Ille cōtrà, reprehensionē facti sui, q iam infectū geri nequeat, in aliud tēpus, si ipsis uideatur, differendā esse cēset: hostē uerò, si uicē suā, cæsorumq; fratrū doleant, secū statim ulciscātur. Annuūt oēs, & mox domos ad arma capiēda dilapsi, quantū quisq; copiarū ex tēpore cōtrahere poterat, cōtrahunt. Acciētur ex fœdere Russorū auxilia: cōducuntur etiam ex Vngaris mercenarij milites. Nunciatur interim Boleslao, Suētopelcum Boemorū principem cū ualida equitū peditumq; manu expeditionē parare in Poloniā. Erat aūt is Suentopelcus, quē & Conradū dici reperio, Ottonis Morauorū ducis, cuius suprà meminimus, filius: qui pulso Boriuoio patruele, Boemorū principatū illis dieb. inuaserat. Atq; id eo liberius faciebat, q magni erāt motus in Germania, bellūq; ciuile primū inter Henricū eius nominis quartū Cęsarē, & Rudolphum ducē Sueuorū, Hērico uiuēti à principib. Electoribus suffectum: deinde Rudolpho extincto, inter eundē Henricū, & filium eius Henricum, quē pater ipse imperij cōsortem & regē Germanię fecerat. Is igitur Suentopelcus siue suopte ingenio, siue ob receptū è fuga Boriuoiū Polonis infensus, siue adeò à Sbigneo subornatus, incursionē in Boleslai ditionē, dū ille Pomeranico bello distinetr, facturus esse dicebatur. Distrahebatr ancipiti cōsilio Boleslaus, Pomeranos'ne prius ulcisceret, an Boemorū excursionē reprimeret. Hic salus multorū agebat: illuc iustus dolor & ira pectus generosum impellebat, ueritū ne cresceret hostib. animi patiētia sua. Tandē adueniētib. Russis & Vngaris, utrumq; bellū persequi statuit. & Scarbimirū quidē cū parte copiarū in Pomeranos mittit: ipse cū reliquis ad saltū Herciniū, qui Boemiā terminat, Boemis obuiā ire pergit. Verū ij cognito Boleslai occursu, quieuerūt: nec eos tūc sibi lacessendos Boleslaus existimauit. Scarbimirus uastatis, ut mandatū erat, Pomeranorū finibus, nemine obuiā prodeūte, exercitū

Boleslai periculū et fortitudo.

Scarbimirus oculo priuatus.

Senatus principem obiurgat.

Suentopelcus siue Suatoplugus Boemorū dux.

Germanici motus.

Henricus quartus & quintus, et Rudolphus, Cæsares.

Pomerania uastata à Polonis.

exercitum præda onustũ reduxit. Mentio facta Vngarorum admonet nos, ut ne prætereamus, id quod in ipsorum annalibus reperimus. Tradunt ij, Almum Geisę regis filium, propter metum Colomanni fratris, cui Almus regnum à Ladislao patruo sibi delatum, ultrò concesserat, profugum, hoc anno, qui fuit à Christo nato 1106, à Polonis in Vngariam reductum, & cum fratre pacificatum, nõ tentata dubia Martis alea, Polonorum auxilia dimisisse. Nostri nullam per hæc tempora Polonorũ in Vngariam expeditionem commemorant: cæterùm ipsos ab Vngaris contra Pomeranos adiutos esse referũt. Hoc etiam anno Boleslaus filia Suentoslaua auctus est: & cũ Sbigneo fratre, opera Suentopelci siue Stopolci Kiouiẽsium principis, ad quẽ Sbigneus profugerat, in gratiam redijt. Sequenti anno maiore ui Pomeranis bellum fecit. Iam ij malorum pertæsi, & assiduis agrorum suorũ uastationibus fracti, ad deditionem animis inclinabant: soli Bialogradenses (ciuitas ea fuit Pomeranorũ in primis diues & populosa) ferociores, cęteros quoque à proposito auerterunt. Itaq; in eos omnem belli molem confert: sed prius tamẽ missis cum legato duobus scutis animos eorum tentat, album'ne, in quo pax, an rubrum, in quo bellum excidium'q; significabatur, mallent. Superbius illi responsum dedere, ambobus scutis acceptis: Sanguine Polonorum se sibi candidam uictoriam pacem'q; paraturos. Itaq; Boleslaus admotis ad mœnia Bialogradi castris, actis uineis, & turribus celeriter excitatis, summa ope urbem expugnare nititur. quatit murũ aries: ipse princeps periculi immemor, inter primos uersari, nec deterreri multitudine telorum hostilium, aut suorum circa se cadentium miserabili interitu, quin ad portam urbis excindendam suis præiret. Depelluntur tandem summa nostrorum ui è propugnaculis hostes, nostri'q; liberius effractis portis, cæsis'q; uel summotis qui in introitu urbis repugnabant, in urbem signa inferunt. Tunc demum Bialogradenses abiectis armis, clementiam uictoris supplices implorant. Parci iubet inermibus Boleslaus: & receptui signo dato, ab excidio & direptione urbis abstinere milites iubet: euocato'q; & castigato magistratu urbis & omni multitudine, dat ueniam uictis. Hac uictoria & uictorię moderatione accepta, Colberga, Camenum, Velenum, Cosminum, & aliquot pręterea oppida Pomeranorum, atq; Cassubiorum in potestatẽ Boleslai uenere. Ciarnicouum excitatis turribus maiore ui oppugnatum, dum Boleslaus ad Boemiæ fines excurrit. Ad extremum, sub autumnum reuertente eo, per deditionem receptum, & Gneuomiro, qui eius oppidi dominus fuerat, redditum est, cum is religionem Christianam, à qua alieni adhuc erãt Pomerani, à Boleslao de sacro fonte leuatus, suscepisset, & in Boleslai successorũ'q; eius principum Poloniæ uerba iurasset. Quod autem de excursione Boleslai ad Boemorum fines attigimus, ita se habuit. Cozlie, oppidũ supra Odram situm, ad reprimendas Boemorum siue Morauorum incursiones peropportuna, cõflagrauerat. Suspicabatur Boleslaus, dolo Boemorum incendium id conflatũ esse; eos'q; mox locũ denuò munituros, & præsidio

Almus rex Vngarorum à Polonis reductus. 1106 ann.

Suentoslaua Boleslai filia.

Pomeranicum bellum.

Bialogradum Pomeraniæ captum.

Clementia Boleslai.

Vrbium Pomeranicarum deditio.

Ciarnicouum à Boleslao in potestatem redactum.

Gneuomirus Ciarnicoui dominus Christianus factus.

In Silesiam excursio Boleslai.

Cozlie oppidũ exustũ, & instauratum.

A B

A sidio firmaturos, ni ipse anteuerteret: nec tamẽ eũ, quẽ in Pomeraniã duxerat exercitũ, lõgo itinere & labore belli defatigatũ, nõdũ cõfecto eo bello, deducere, & nouo labore cõficere uolebat. Itaq; Sbigneũ fratrẽ auxilia, cũ quib. ad instaurandũ Cozlie iret, poposcit. At ille nõ modò nõ fecit postulata, uerumetiã legatis fratris superbo & pleno cõtumeliæ respõso oneratis, uix manus abstinuit. Permolestè id tulit, ut parerat, Boleslaus. Itaq; cũ paucis uoluntarijs, summa celeritate cõfecto itinere, restaurato oppido Coslie, ac mox recepto Ciarnicouo, ꝙ hyẽs iã instabat, dimisit exercitũ. In Poloniã reuersus, ad amplissimũ senatũ de iniurijs, cõtumelijs & perfidia Sbignei refert. Cõstabat, eũ aduersus cõmune placitũ (quod inter fratres iureiurãdo interposito cõuenerat, ut neuter sine altero fœdus cũ quoquã percuteret, et alterius hostẽ suũ uterq; duceret) cũ Pomeranis fœderatũ esse: his crebros nũcios & munera mittere, uicissim'q; ab eis accipere: captiuos, si q̃ forte de eius ditione capti esset, ei cõdonari. Proferebant testimonia, et literæ eius intercep tæ, ad Boemos & Pomeranos scriptæ, quib. eæ gẽtes aduersus Boleslaum solicitabant, ac doli in caput Boleslai cõcinnati aut meditati aperiebant. Certatim quisq; in senatu partim hæc exaggerãt: partim alia præterea, quæ acceperãt, aut cõpererãt, proferũt. Cẽsent omnes nõ esse ferendũ diutius mõstrũ illud, sed armis persequendũ: & aut tollendũ de medio, aut certè pellendũ hostẽ publicũ: qui eo sit capitalior, ꝙ sub specie societatis & amicitiæ fallat. His cognitis Sbigneus, diffisus rebus suis,
B maluit ad clemẽtiam & misericordiã fratris, quã summã esse in eo nouerat, cõfugere: q̃ uiriũ & armorũ eius, uniuersæ Poloniæ cõsensu nitentiũ, in se periculũ facere: præsertim cũ suorũ animos alienos à se esse intelligeret, & in Boemis atq; Pomeranis parũ iã spei reponeret. Etenim Boleslaus cũ Boemis quidẽ pacẽ fecerat, Pomeranos uerò fregerat: & distinebant ij tũc, ut uidet, Saxonũ Danorũ'q; bellis. Itaq; Sbigneus per Balduinũ Cracouiensem episcopũ, & Iaroslaum Russorũ ducẽ, ut uult Gallus, ueniã, & Masouiã, cætera ditione sua Boleslao cõcessa, impetrauit, & in potestate illius semper se fore sanctè promisit. Hoc tẽpore Pomeranorũ manus, siue ea prædabũda forte incursionẽ fecerat, siue intentis in unũ insidijs ad rẽ certã uenerat, Spicimirũ uicũ im,pulso inuasit. Secesserat eò tunc cũ paruo comitatu Martinus archiepiscopus Gnesnẽsis, pius & uenerãdus senex. Atq; is ad primũ tumultũ & aduẽtũ hostilẽ timore subministrãte cõsiliũ atq; uires, inter cõtignationẽ tẽpli abscõsus latuit: ministri uerò & comites eius dilapsi, partim euaserũt, partim in fuga ab hostib. capti sunt: inter quos erat archidiaconus Gnesnẽsis. Eũ Pomerani, ꝙ & sacerdos, & splẽdidè uestitus, & magna oris dignitate præditus esset, Archiepiscopũ esse rati, spoliato raptim tẽplo, secũ abduxerũt. Ferũt, Pomeranos omnes, quicũq; Archidiaconũ et sacra tẽpli uasa attigissent, domũ reuersos, cũ liberis, cõiugibus, propinquis, atq; domesticis familijs, uel comitiali morbo correptos ad parietes & saxa se allisisse: uel in amẽtiã uersos partim mutuis cædibus concidisse, partim dẽtib. & unguibus in seipsos sæuijsse. Hoc malo igit per-

Sbignei contumacia.

Sbignei doli.

Clementia Boleslai erga malè merentem fratrem.

Spicimirus uicus à Pomeranis direptus.

Archidiaconus Gnesnensis captus à Pomeranis.

Sacrilegij pœna.

culsi, causáq; mali notata, Archidiaconũ cũ sacris uasis & omni instru- A
mẽto tẽpli Spicimiriẽsis cõqsito, domũ remiserũt. Hęc ita diuinitùs ad
Pomerani religionem Christianam suscepere.
preces pij sãctiq; Archiepiscopi accidisse existimant. Addũt Dlugossus
& Vincẽtius, ex eo tẽpore Pomeranos religionẽ Christianã suscepisse. His adstipulat Albertus Crãt. qui & ipse Pomeranos Boleslai huius
Alb. Crãt. lib. 3. ca. 28. Vandaliæ.
principis opera Christianos factos esse scribit: tametsi paulo posterius. Lõgè quidẽ antè ij cũ cæteris eius orę Slauis, quos Vãdalos uocat Crãtius, Christo nomina dederãt, partim Germanorũ, partim Polonorũ armis adacti: sed rursus ad pristinã impietatẽ semel atq; iterum desciuerãt. Post hęc Boemicũ, & ex eo Teuthonicũ bellũ exarsit in Polonia, ex
Henrici quinti Imper. expeditio in Vngariã.
huiusmodi causa. Hẽrico quarto Imperatore capto, & in carcerẽ coniecto, ac deinde angore animi cõfecto, liberè iã Henricus filius eius tenebat habenas imperij, inferebatq; bellũ Vngaris, ob uexatos et uiolatos milites, qui ex uniuerso orbe Christiano ad Asiaticã contra Saracenos & Turcas expeditionẽ, & recuperãdã Hierosolymã per Vngariã proficiscebant, & Almũ Colomanni regis fratrẽ exulẽ reducebat. ad quod bellũ Boemos etiã, utpote socios & uectigales Rom. imperij, secũ in exercitu ducebat. Hac tãti belli mole territus Vngarorũ rex Colomannus, Geisæ filius, qui Ladislao patruo in regnũ successerat, à Boleslao
Boleslai cũ Colomanno rege fœdus & affinitas.
colloquium petijt. Loco dieq; cõstituto, cõueniũt principes in Scepusiẽsi territorio: societatẽ inter se ineũt: cõmunes amicos, communes hostes sibi fore promittũt: fœdus, quo firmũ perẽneq; sit, noua affinitate sanciunt: Colomãnus enim Iudithã Boleslai filiã, Stephano filio suo na B
Scepusiũ in dotem datum Vngaris.
tu maiori despõdit: Scepusiẽse territoriũ, q̃d Polonicę ditionis erat, in dotẽ datũ, ex eo tẽpore in Vngarorũ potestatẽ uenit. Veniebat iã Hẽricus imperator cũ ualido exercitu cõtra Vngaros, Almũ Colomãni regis fratrẽ natu minorẽ secũ ducẽs. Idq; factũ esse q̃nq; annis antè, q̃ Bõfinius supputat, multis authoribus & argumẽtis docere possumus. Ibi Boleslaus Vngaris, queadmodũ cõuenerat, auxilia mittit: ipse cum nõ
Boemia uexatur à Polonis.
cõtemnẽdis alijs copijs in Boemiã inuadit, Boriuoiũ & Sobeslaũ Suentopelci Boemorũ principis fratres patrueles, Colomãni regis sororis filios, exules in comitatu suo habẽs. Tametsi Vẽceslaus Hagecus uelle uidet, nõ interfuisse huic expeditioni Boleslaũ. Suentopelcus Henricũ ad Vngaricũ bellũ cũ auxiliaribus copijs sequẽs, Vasconi & Mutinæ procerib. summã rerũ Boemicarũ commẽdauerat. Hi ergo Boleslao fines Boemię ingrediẽti, cũ aliquãta suorũ manu occurrũt: initoq; pręlio profligati, Pragã se receperũt. Polonus uastata magna parte Boemiæ, oppidisq; aliquot captis atq; direptis, incolumẽ & ingẽti pręda ditatũ reduxit exercitũ. Suẽtolpelcus de domestico periculo certior factus, ęgrè impetrato ab Imperatore fremẽte, & Polonis iã tũc minãte, cõmeatu, raptim cũ suis in Boemiã reuertit: cũq; Polonos tũc ulcisci procliuè ipsi nõ esset, in suos irã conuertit, quasi eorũ conniuentia & proditione Boemia uastata esset. Et Vasco quidẽ alter de ijs quib. princeps abiens imperiũ mãdarat, in collegã culpã omnẽ trãsferebat. Res uerisimilis esse uisa est, eo q̃ Mutina gente Rauia siue Versouia, in Polonos semper propensa,

A propeſa, ortus erat. Itaqꝫ is cũ duobus filijs, & alijs nõnullis primorib. Rauitis, & paruulis eorũ filijs, iuſſu principis indicta cauſa capitali ſupplicio affectus eſt. Reliqui ex ea familia fuga elapſi, in Poloniã cõmigrarũt. In Vngaria nihil pręclari geſtum eſt à noſtris: ſed reb. cũ Cęſare & Almo fratre amicè cõpoſitis, dimiſit Colomãnus auxilia. Reuertẽtẽ aũt à Boemica expeditione Boleslaũ, duæ res aduerſę & moleſtę excepere. Nã Sbislaua uxor eius uitã cũ morte cõmutarat: Pomerani aũt, ſeu Caſſubij Vſce arcẽ Gneuomiro Ciarnicouiẽſi domino uel authore, uel adiutore, per deditionẽ interceperãt, deceptis qui in pręſidio fuerãt, cum falſum de Boleslai morte rumorẽ cõfinxiſsẽt, quaſi is uictus à Boemis, captus'qꝫ, & Hẽrico Cæſari traditus eſſet. Itaqꝫ omnib. rebus poſthabitis Boleslaus, à Boemica expeditione maximis itinerib. rectà in Pomeraniã cũ paucis expeditis militibus cõtendit, reliquo exercitu dimiſſo, ut pręda Boemica exoneratus, ad Pomeranorum fines ſibi occurreret. Nec tamẽ expectauit, dũ is exercitus cõueniret: ſed cũ paucis illis, ita ut uenerat rapida excurſione, cædibus hominũ & incẽdijs uillarũ, hoſtiũ fines uaſtauit. nõ quo ſiculciſcerẽt eorũ iniurias, ſed magis ut incolumẽ ſe eſſe, & mox iuſtas pœnas de perfidis exacturũ, ipſis oſtenderet. Poſteaquã uniuerſus cõuenit exercitus, Velenũ oppugnat. nam id quoqꝫ recepto Gneuomiro defecerat: nec ita magno, ut Vſce, pręſidio tenebatur. Iam aũt hyẽs aduẽtabat. Erat in circuitu cũ fratre Sbigneus: ſed cũ hoſtib. qui aliquãta manu coacta opportunitatẽ inuadẽdorũ noſtro-

B rũ obſeruabãt, ſentiebat, eos'qꝫ clàm per internũcios de omnib. reb. & cõſilijs fratris certiores faciebat, & prodẽdi perdendi'qꝫ eius occaſionẽ quęrebat. Nocte quadã caſtris clàm egreſſus, perſuadet Pomeranis, ut ſe duce caſtra Polonorũ adoriantꝛ: pfacile eſſe, qꝫuis paucis, multos inopinãtes opprimere. Sequuntꝛ Pomerani. Agebat fortè in ſtatione & excubijs Boleslaus, quod quidẽ crebrò facere ſolebat. Is re animaduerſa, hoſtes cũ tumultu & ſtrepitu in caſtra irrũpentes, cũ ijs qui in ſtatione erant, à tergo adoritꝛ: ſuos in caſtris ſubita re perculſos, uoce ſublata animat: cõcidũt animis hoſtes, in inſidias præcipitatos ſe eſſe rati: cõciduntur & capiuntꝛ utrinqꝫ: pauci tegẽtib. eos tenebris effugiũt. Captus eſt & Sbigneus, detracta'qꝫ galea agnitus, & ad Boleslaum adductus, in ſequentẽ diẽ aſſeruatus eſt. Orto die, refert rẽ Boleslaus ad caſtrẽſe cõſiliũ. Ibi alius alio acerbiorẽ in Sbigneũ dicit ſentẽtiam. Sed omniũ acerbiſsimã Secechus palatinus Cracouiẽſis, qui iã ab exilio reuerterat. Is grauiſsimè in genus, mores, ingratitudinẽ, impietatẽ & perfidiam Sbignei inuectus, exaggeratis quæ is in patrẽ indulgentiſsimũ, quę in fratrẽ mãſuetiſsimũ, quę in patriã optimè merentẽ peccaſſet, nullo nõ ſupplicio dignũ, & unguibus atqꝫ dẽtib. ſi ferrũ deſit, populariter laniãdũ ac diſcerpendũ eſſe pronunciauit: Boleslaũ etiã de nimia & pernicioſa ipſi toti'qꝫ reipub. facilitate & clemẽtia obiurgauit. Productus, & cauſam dicere iuſſus Sbigneus, cũ ſe nõ explicaret, & re manifeſta redargueretꝛ, nõ morte tamẽ, quemadmodũ cenſebãt omnes, ſed exilio à mitiſsimo fratre dãnatus, in Boemiã abijt. Velenẽſes uigilijs, defendẽdæ'qꝫ arcis labore aſsiduo fatigati, & deſperato ſuorũ auxilio, arcẽ apertis por-

Rauitarum excidium in Boemia, & in Poloniam migratio.

Pomerani Vſce arcem intercepere.

Pomeranicum bellum.

Velenum oppugnatum.

Sbignei perfidia.

Pomerani funduntur à Boleslao.

Sbigneus exceptus.

Iudicium de Sbigneo.

Sbigneus exilio multatus.

Velenum direptum.

tis dedũt. Introgreßi milites, crebris Pomeranorũ defectionibus et im- A
medicabili perfidia cõmoti, in omne genus hominũ, nullo neqꝫ sexus,
neqꝫ ætatis, neqꝫ ordinis discrimine desæuierũt, nequicquam reuocãte
Gneuomirus fuste comminuto capite interfectus. Boleslao, & uictis parci iubẽte. Gneuomirus ad principẽ uiuus addu-
ctus, cõminuto fustibus capite, iustas perfidiæ pœnas dedit. Boleslaus
cum per hyemẽ iam nihil rectè geri posset, reduxit dimisitꝗ; exercitũ.
Gallus per hyemẽ etiã Prussos adortũ eum esse memorat, concretis gla-
In Prußiam excursio Polonorum. cie lacubus & paludibus, quib. ea regio impedita, difficilẽ prębet aditũ
aliis tẽporib. peruastatisꝗ; ferro & igni agris, magnã hominũ & pecu-
dũ prædã abegisse, nemine obsistẽte, aut pugnæ copiã faciẽte. Sequen-
1109 ann. Germanicum bellum. ti anno, qui fuit post Christũ natũ 1109, Germanicũ bellũ exarsit: breue
quidẽ illud, sed prospero successu, magnaꝗ; gloria Polonorũ & Boles-
lai principis gestũ. Cuius hæc fuit causa. Adiutos à Polonis Vngaros,
& uexatos retractosꝗ; è suis castris Boemos, ipse per se indignè ferens
Hẽricus Cæsar, magis etiã à Boemis cõtra Polonos incitabat. Solicita-
batur & à Sbigneo exule magnis pollicitationibus, eaꝗ; spe implebat,
ut per Sbigneũ Poloniã omnẽ nullo negocio in potestatẽ suã redactu-
rum se esse crederet. Affirmabat enim Sbigneus, primo eius aduẽtu cer-
tatim ad se Polonos defecturos esse. Igitur initio æstatis, quæ Vngari-
cum bellũ cõsecuta est, cum maximis copiis atqꝫ uiribus totius Germa-
niæ & Boemiæ Poloniam, qua Saxonibus atqꝫ Turingis cõfinis est, &
nũc Marchiæ Brandẽburgensis ac Silesiæ nomẽ habet, ingreditur: Lu-
Lubus arx capta à Cæsare, & archiepiscopo Magdẽburgen. donata. bus arcẽ & oppidũ, quę sedes episcopi etiã nunc est in prouincia Gnes- B
nensis archiepiscopi, capit, (tametsi negant quidã) & Magdeburgensi
archiepiscopo donat. Bythomiã deinde in illo ipso tractu sitã, aliã ab
ea quæ media est inter Cracouiam & Oppoliã, tentat: sed à Polonis au-
Bythomia oppugnata. dacter ex oppido erũpentibus repulsus, spei suæ & Sbignei pollicitis
non respõdere euentũ iniquius tulit: & omissa atqꝫ in aliud tẽpus reser
Recenum oppidum. uata Bythomia, ad interiora cõtendit: Recenũ recepit: inde ad Glogo-
uiam duxit. Iam eò Boleslaus partẽ copiarum præmiserat, quę hostem
Glogouia oppugnata & fortiter defensa. trãsitu Odræ fluuii prohiberent, dum ipse Russorum & Vngarorum
auxilia expectat. Verùm Cæsar nouo inuento uado, haud ita procul à
Glogouia trãsducit exercitũ ad nonũ Cal. Septẽb. peneꝗ; nostros ultra
Odrã statiua habẽtes oppreßit: paucos quidẽ milites in agris uagãtes,
& magnã agrestiũ pecudumꝗ; prędã cæpit. Reliqua militũ manus par-
tim in oppidum sese recepit, partim fuga dißipata est. Magna ui oppu-
gnatur oppidũ, frequẽs quidẽ ea tẽpestate, sed non munitißimũ. Op-
pidani ueriti, ne capto per uim oppido, extrema quæꝗ; ab irato hoste
paterẽtur, quinꝗ; dierũ inducias petunt, quib. nisi succursum sibi esset,
deditionẽ promittũt: obsides dant primorũ ciuium liberos: ad Boleslá
um principẽ mittũt, quãto in discrimine sit oppidũ, & quid cum hoste
cõstituerint exponunt: orãt, celeriter sibi ut opẽ ferat. Collaudat ille eo-
rum consilium: affuturũ se esse maturè pollicetur. Quòd ni affuerit ad
cõstitutũ cum hoste tẽpus, sustinere eos porrò impetum hostilẽ iubet.
Ni faciant, deleturũ se esse eos post discessum Cæsaris iurat. Malint er-
go paucorũ obsidũ iacturã facere, quàm uniuersi perire. Valuit apud
Glogouien-

A Glogouiẽses plus fides & authoritas principis, quàm priuata pietas. Itaq; biduo, quod de inducijs erat reliquũ, ad sustinendã uim hostiũ omni ope sese cõparant, turres & mœnia quassa & labefacta reficiunt, lapidum & aliorũ telorũ maximã uim in turres cõgerunt. Aduenięte quinta die, imperator promissam deditionẽ poscit: ubi mutatos oppidanorum animos uidet, iratus corona oppugnat oppidũ: obsides pallijs alligari, & ad mœnia obuerti iubet, ut dum suis oppidanorũ misericordia parcit, facilius & liberius milites mœnia subeãt. Sunt aũt pallia, asseres cõpacti, qui milites mœnibus succedẽtes tegunt, & à missilibus defendunt. Sed nihilominus oppidani omne telorum genus in suos iuxtà ac in hostes cõgerunt: qui propius ad mœnia accesserãt, aut scalis admotis muros iam scandebãt, eos contis deturbãt, lapidibus obruũt, pice & aqua feruenti perfundunt, præcipitesq; agunt. Cæsar hostiũ siue pertinaciã, siue cõstantiã admiratus, & suorũ uulnera & pericula miseratus, receptui canere iussit. Sic eo die & succedentibus aliquot deinceps, frustra tẽtata expugnatio est. Nec uoluit postea Cæsar suos periculo obijcere. Permultos enim fortes uiros, Bauaros, Saxonas & Boemos una illa oppugnatione amiserat. Ac Bauarorũ quidẽ & Saxonũ funera honorificè domos remisit, Boemi uerò ad Glogouiã in campis tumulati sunt. Nõ recessit tamẽ ab obsidione Glogouiæ Cęsar. Iã Boleslaus expectata auxilia acceperat, ualidasq; de suo milite copias habebat: itaq; propius hostẽ accedit: nec tamẽ pugnandi copiã, quamuis flagitãtibus

Glogouiẽsium fides & constantia.

Pallia.

Belli gerendi ratio.

B suis, faciebat; sed è latebris & insidijs hostilẽ exercitũ carpebat, pabulatores & alia quauis de causa castris egressos, per submissos milites excipiebat ac trucidabat: sæpius intẽpesta nocte cũ clamore & clãgore tubarum hostiũ castris adequitabat, excubias aut opprimebat, aut è stationibus depellebat: interdiu quoq; nõnunquã prandẽtes aut quiescentes tumultuariè adoriri, persequẽti hosti cedere, recipientẽ sese rursus persequi, celeritate equorũ suorũ, & hostiliũ tarditate grauiq; armatura fretus. Itaq; neq; oppugnãdi oppidũ, neq; reficiẽdi se, neq; quiescendi spaciũ hosti dabat. Exurebat etiã circũiacentes uillas, obsidebat itinera, ita ut integras legiones pabulatũ mittere hostes, & lõgius petere cõmeatũ necesse haberẽt: sępeq; reuertentib. præda excutiebãt. Celebre his reb. erat Boleslai nomẽ inter hostes, totaq; castra laudes & uirtutes eius, cõpositis etiã ad id carminib. personabãt: ita ut Cæsar capitali pœna, ne id fieret, sancire cogeret, ueritus ne ea res formidine atq; desperatione animos militũ suorũ deijceret. Angebatur aũt ancipiti malo, obsesso quàm obsidẽti similior. Et infectis quidẽ rebus ab obsidione discedere turpe, manere aũt diutius in loco periculosum ducebat: ne nõ mutantẽ castra exercitũ pestis, & fames, & peruigilia, propter crebros nostrorũ insultus cõficerent. Tandẽ ui expugnare oppidũ statuit. Cæterùm Suentopelcũ cum Boemis ad sustinẽdos nostrorũ impetus, ne se oppugnationi urbis intento, castra sua adorirent, obijcit. Et impediebant nonnihil Boemi nostrorum conatus, tum in statione illa, tũ aliàs. Verùm Suentopelci mors non parũ adiumẽti nostris attulit, aduersariorũ uerò animos deiecit. Occidit aũt eum Ioãnes Cistes, eques Boe-

Suentopelcus Boemus dolo interfectus.

mus exul, siue Boleslai consilio, & pręmio percussori proposito, adductus, (nã & hoc fertur) siue proprij exilij cæsorũq; propinquorũ Rauitarũ dolore stimulatus. Certè patrata cæde, fuga, nequicq; persequentibus Boemis & Germanis, pernici equo elapsus: magnis pręmijs à Boleslao affectus est. Perculit is casus uehementer Cęsarẽ, & omnẽ eius exercitũ. Itaq; tumultuatũ in castris, ac tota nocte in armis uigilatũ est, ne qd maius noctu nostri aggrederent. Neq; enim in uno illo tã audaci facinore cõquietura esse Polonorũ audacia uidebat. Postero die cõploratione circa cadauer facta, Cęsar ut Boemorũ studia & uolũtates retineret, permittit eis, ut principẽ ipsi sibi, quẽ uelint, eligãt. Illi Hẽrico & Venceslao Suẽtopelci filijs, & Vuladislao eiusdẽ fratre patruele, quẽ prius Suẽtopelco successorẽ interposito iureiurãdo designarãt, prætermissis, Ottonẽ eiusdẽ Suentopelci fratrẽ germanũ Morauiæ marchionẽ absentẽ regnare iusserũt: à Cęsare missionẽ flagitarũt, deducẽdi funeris gratia: & quod uerebant, ne Boriuoius & Sobeslaus exules, qui uel authores uel certè cõscij necis fraternæ esse credebãtur, principatum inuaderẽt. Ac ne Vuladislaus quidẽ tam insigni iniuria affectus, quieturus esse existimabatur. Et ita sanè accidit. Ad primũ enim nuncium fraternæ mortis, principatũ is occupauit. Ægerrimè Boemorũ discessionẽ tulit Cęsar: maluit tamẽ hoc ipsis cõcedere, quàm ut ij nequicquã aduersante se, iritatis animis discederẽt. Boleslaus ratus Cæsarem non satis auspicati belli iã pertæsum, simul quod hyems instabat, facilíorẽ placidiorẽq; fore, legatos ad eum de pace misit. Edit ille pacis cõditiones, ut Sbigneus in principatũ suum restituat, & ut Poloni tributarij sint Romano imperatori. Durę uidebãtur nostris hæ cõditiones, neq; existimabant principem eas accepturũ esse. Ibi Hẽricus Cæsar ambitiosè admodũ & arrogãter ostendẽs legatis thesaurũ, quẽ ingentẽ habebat: Hic, inquit, Polonos perdomabit. Erat legationis princeps Scarbicus comes ex ea gẽte, quæ insigne habet lineas iunctas in modũ duorũ trigonorũ ęqualium, acutos angulos habẽtiũ, quorũ bases sursum uersus pateãt: uel, ut planius ac rudius dicã, in modũ W literę geminę maiusculę cõnexę. Is igitur Scarbicus stultã Cæsaris iactãtiã notãs, annulo quẽ digito gestabat, in thesaurũ proiecto: Aurũ, inquit, adijciamus auro. Id scõma intellectũ Cęsar, gratias agẽdo elusit, Habdank, inquiẽs lingua Germanica, quod est, gratias ago. Inde familiæ id nomẽ mansit, ut Habdãci dicantur. Ex qua familia Michael comes Lubenense monasteriũ in maiore Polonia paulo pòst cõstruxit atq; dotauit. Hæc eo libẽtius cõmemoramus, quod ex hac familia fuit Ioãnes Choinius episcopus Cracouiẽsis, & cancellarius Poloniæ, uir clarissimus, admirabili ingenio, excelso animo, maximo cõsilio, eruditione & iurisperitia non uulgari, rara celeritate ac dexteritate in rebus agendis præditus, in uictu cultuq; corporis elegans & moderatus, temporis parcissimus, constantia uerò, integritate & libertate in defendenda iusticia & iniusticia oppugnãda singulari: quibus rebus cum potentes & factiosos quosdã offendisset, eorũ obtrectationibus minus gratiosus fuit apud multitudinẽ, quàm esse debuit. Cæterùm regi Sigismũdo, cuius iudicium diuinum erat, ita fuit charus, ut

Otto dux Boemis datus.

Vuladislaus principatũ apud Boemos occupat.

Legatio Boleslai ad Cæsarẽ.

Henrici Cæsaris arrogantia.

Habdancorum familiæ origo.

Ioannes Choinius episcopus Cracouiensis, & Cancellarius Poloniæ.

A inuidi quidã & inimici, plus q̃ filiũ eum diligi ab illo, dictitarẽt. Atq; is uiueret adhuc fortasse, si chariora sua cõmoda, q̃ uirtutẽ & rempub. habuisset. Cæterùm ante octo annos immaturã mortẽ obijt, maximo nostro dolore. Etenim nõ in cliẽtis, sed in alumni atq; filij loco nos dilexit, ac de ornamẽtis nostris sedulò cogitabat. Sed unde deflexim, reuertamur. Reuersi ad Boleslaũ legati, mãdata Cęsaris referũt. Mirari ille confidentiã Cęsaris, & iniquitatẽ cõditionũ, quasi uictor uictis leges imponeret, ac nõ dubia adhuc esset Martis alea. Itaq; quã non impetrabat pacem, ui & armis extorquere pergit, ac maiorib. q̃ prius dãnis & incõmodis hostẽ afficit, minus aptũ per se, abductis Boemorũ auxilijs, ad nostrorũ insultus diurnos atq; nocturnos reprimẽdos: nec ullam ei dat lignãdi, pabulãdi, cõmeatus petendi, atq; adeò è castris prodeundi facultatẽ. His malis fatigati Germani, maioraq; metuẽtes, aliò transferre bellũ statuũt, ut loci mutatione & aura meliore, & pabulatione commeatuq; laxiore uterent̃. Simul aũt elicere se nostros ad decernẽdũ de summa rei uniuersis copijs aliqua occasione posse sperabãt. Soluta igitur Glogouię obsidione, ad interiora Polonię & Vuratislauiã urbẽ instructa acie cõtendunt. Inuadit à tergo, carpitq; extremos hostiũ Boleslaus, turbat ordines, impedit iter: nec sustineri nostrorũ impetus à paucis poterat: uulnerabãtur hostes hastis cominus, eminus sagittis: cũ illi conuersis signis ad p̃liũ se expedirẽt, nostri diuersi refugiebãt, rursusq; ex interuallo iter ꝓsequentes adoriebant̃. Orabãt principẽ nostri pleni

B fiducię, tota ut acie cũ hoste dimicaret: satis sibi esse animorũ, satis uiriũ ad apertũ certamẽ: defungi se cupere semel totius belli labore: indignũ esse, uastari agros suos, expugnari arces & oppida, se intuẽtibus. Quietos esse iubet Boleslaus, & ad oĩa paratos: sibi curæ fore, q̃d facto opus sit. Cæsar magno cũ labore & cæde suorũ ægrè in cõspectũ Vuratislauiæ uenit. Est circũ Vuratislauiã latè patẽs planicies: Boleslao locus ui sus est peropportunus ad dimicationẽ p̃lij, & nostris ꝓpter leuẽ armaturã et pernicitatẽ equorũ, equitũq; multitudinẽ, q̃ hostib. cõmodior. Itaq; paucis milites cohortatus, adesse tẽpus, q̃d dudũ flagitassent: meminissent pollicitationũ suarũ: cogitarẽt in eo pręlio imperiũ, salutẽ & libertatẽ patrię uerti: uiri, & maiorib. suis digni esse pergerẽt: uastatos agros, incẽsas uillas, capta oppida, in seruitutẽ redactos agricolas ulciscerẽtur: gloriam deniq; maiorũ suorũ, Imperatore orbis terrarũ deuicto, illustrarẽt. Deinde maiore, q̃ aliàs, ui hostes à tergo & ab laterib. lacessit. Cõuertunt illi acies more solito, nostros repulsuri. Nõ iam refugiebãt nostri: sed celeriter ad signa & ordines, ita ut iussi erant, cõcurrentes, p̃ter opinionẽ hostiũ, pugnãdi copiã fecere. Prælium fermè exoriente sole initũ, durauit usq; ad meridiẽ. Et inclinabat q̃dẽ ad hostes uictoria: reprimebant̃ nostri equites graui illorũ armatura, nec dẽsas peditũ phalanges perrumpere poterãt, sed quasi in murũ incurrebãt, maiore suo q̃ hostiũ detrimento: iamq; audacius illi uicissim signa inferebant, nutabãt Poloni: uerùm Boleslaus omnia solicitè prouidens, ubicũq; deteriori loco rẽ suorũ esse animaduertebat, accurrebat, & hortãdo, orando, subsidiarias cohortes submittẽdo, instaurabat pugnã. Ad

Boleslai cohortatio.

Prælium Polonorum cũ Germanis.

extremũ cohortes aliquot Sileſiorũ,facto cuneo ab aperto latere curri A
culo in hoſtiles acies inuehi iuſsit. Quod ubi factũ eſt,celeriter inuadẽ-
tibus noſtris in auerſos & inopinãtes,perturbari cœpere hoſtiũ ordi-
nes.Noſtri alacriores,mutua ſignificatiõe et clamore ſeſe cohortati,in-
Boleslai de Hẽrico Cæſare uictoria. ſtare utrinq; trepidãtib.nec ſpaciũ colligẽdi ſeſe dare. Acrius tamẽ ad-
huc à frõte noſtrorũ impetũ ſuſtinebãt hoſtes:ſed ubi ſuos à tergo cede
Henrici Cæſaris fuga. re noſtris urgẽtib.reſpexere,in fugã ſeſe oẽs cõijciunt:in primiſq; Cæ-
ſar ipſe,nequicq; reuocare fugiẽtes conatus.Iamq; nõ in ancipiti dimi-
catione,ſed in cęde fugientiũ & impedientiũ ſeſe noſtri uerſabant. Plu
rimi mortales interfecti ſunt,ꝑmulti uiui in poteſtatẽ uenere:atq; ij ho
neſtè & liberaliter iuſſu Boleslai habiti & aſſeruati ſunt. Multi etiã ex
noſtris ceciderũt:lõgè plures(ut in nudis,aut certè leui armatura tectis
euenire neceſſe erat)uulnerati ſũt. Cãpus,ubi pugnatũ erat,plenus ca-
dauerũ,acerbũ & miſerabile ſpectaculũ exhibebat. Ac noſtri quidẽ cõ
quiſiti & ſepulti ſunt:Germani uerò inſepulti,canib. et uolucrib. eſca ia
cuere. Inde cũ eò tãta uis canũ cõueniſſet,ut difficilẽ tranſitũ ꝓberet pau
Caninus campus. cis iter faciẽtibus,Caninus cãpus à Polonis atq; Germanis locus ille di
ctus eſt:& in hodiernũ uſq; diẽ utraq; lingua nomẽ hoc,is qui ibi eſt ui
cus,retinet. Abeſt aũt uno à Vuratislauia milliario. H.Mutius lõgè di
uerſum ab hoc exitũ,diuerſamq; itẽ cauſam huius belli memorię prodi
dit.ſic em̃ is ſcribit: Poſt comitia illa Aquiſgranen.ſequenti anno iterũ
Frãcofordię cõueniunt principes & Imperator,deliberãtq; de bello ſu
ſcipiẽdo cõtra Polonos, q tributũ Imperatori debitũ dare recuſabant: B
regẽq; ſibi elegerãt,ipſiq; coronã impoſuerãt: qui tũ Imperatoris erat
ſummus cõtemptus. Quare cõſcripto exercitu,in eos ꝓficiſcit. Rex an-
te Imperatoris aduentũ in caſtris eſt:pugnat aliq̃ties multo utrorũq;
ſanguine: ad extremũ uerò uicit Imperator,milite Germano fretus,&
potẽtia ſua. Polonis igitur in fidẽ receptis,tributoq; ueteri aucto pro-
pter belli expẽſas,reuertit in patriã. Hactenus Mutius:neq; cũ Gallo il
lius tẽporis ſcriptore,neq; cũ ratione temporũ cõgruenter. Neq; em̃
tunc regẽ ſibi crearũt Poloni:ſed ante centũ annos creatũ,paulo ante il
lud tẽpus habere deſierũt. Sed nos cętera perſequamur. Boleslaus tã
inſigni,tametſi nõ incruẽta,uictoria triumphans,cꝫ hyems iam aderat,
dimiſit exercitũ ſuũ:auxiliares uerò Ruſſos & Vngaros pro meritis re
muneratus,in hyberna diſtribuit. Clarius uerò q; antehac, ea uictoria
Boleslai & Polonorũ nomen apud Germanos factũ eſt. Itaq; cũ Hen-
ricus Cæſar acceptã à Polonis apud Caninũ campũ cladem ulciſci inſe
quenti æſtate pararet, minus alacres militũ animos ad eã expeditionẽ
habuit:& res Italicæ pręterea eũ ab illa cogitatione auertebãt. Vereba
tur autẽ,ne ſe in Italiam profecto,Poloni uicinã ſibi Germaniã infeſtis
armis inuaderẽt. Ad hæc ſciebat, multos nobiles & egregios tribunos
militũ,centuriones,turmarũ & alarũ pręfectos,quorũ p̃clara opera in
illa Italica expeditione uti poſſet, captiuos à Polonis detineri. Et pacẽ
quidẽ cũ Boleslao facere cupiebat:ſed offerre eã ultrò,quam dudũ à ſe
petitam negarat,turpe ſibi ducebat. Tandẽ cõmunes amicos ſuborna-
uit,qui Boleslao perſuaderẽt,ut ipſe eã à Cæſare peteret:ac de uolunta

A te ipsius illi prolixè pollicerent. Vicit animũ suũ Boleslaus, ut ipse ad Cæsarẽ Babenbergam, quæ urbs est Franconiæ, splẽdido apparatu & comitatu proficisceretur. Adueniẽs comiter & honorificè acceptus est à Cæsare. Ibi multis inter se sermonib. habitis, & causis offensarũ & inimicitiarũ discussis atq; sublatis, pacẽ inter se fecerunt ęquis cõditionibus. Renouant uetera primi Boleslai cũ Ottone tertio Imperatore fœdera, nouaq́; affinitate sempiterna amicitia inter ipsos principes & posteros ipsorũ sancitur & stabilitur. Nã Boleslaus Hẽrici sororẽ Adleidã uxorẽ duxit, & filio suo Vuladislao impuberi adhuc Cristinã eiusdem Cæsaris filiam paruulã despondit: captiuos oẽs Cæsari liberaliter remisit, & ab eo uicissim oppida capta superiore bello recepit: peractisq́; magna celebritate & summa omniũ lætitia nuptijs, datis & acceptis ultrò citroq́; magnis munerib. aucto nobilib. Germanis, nouas nuptas deducentibus, comitatu in Poloniã reuertit. Tametsi Radeuicus Phrysingẽsis in eo libro, quẽ de rebus gestis Friderici Imperatoris scripsit, Gertrudim Leopoldi Marchionis Austriæ filiã, Hẽrici Cęsaris neptẽ, Vuladislao uxorẽ fuisse memorat. Post Germanicũ bellũ, q̃d dudũ exposuimus, Boriuoius oblatã Suentopelci fratris interitu, & Ottonis atq; Vuladislai de Boemię principatu cõtẽtione, occasionẽ nõ prætermittendã sibi esse ratus, quin principatũ, unde à Suẽtopelco eiectus fuerat, repeteret, impetrat à Boleslao Polono auxilia: & confluentibus certatim ad eũ procerib. & equitibus, paruo negocio Pragã & Visse-
B gradum, caput Boemię, in suã redegit potestatẽ. Sed euocatus à Cęsare ad cognitionẽ ac disceptationẽ causæ pariter cũ Vuladislao fratre, qui impar uiribus Cæsaris opẽ implorarat, in uincula cõiectus est: Vuladislaus uerò Boemorũ princeps declaratus. Molestè aũt ferẽs Boriuoij circumscriptionẽ Boleslaus Polonorũ princeps, motusq́; Sobeslai fratris eius, qui apud se adhuc exulabat, precibus, insequẽti anno, cũ Henricus Cæsar Romã ad suscipiendũ diadema imperatoriũ profectus esset, in Boemos duxit exercitũ. Præmissis autẽ legatis, postulat à Vuladislao missionẽ Boriuoij, & ut se arbitro constitui de principatu inter fratres patiat. Recusat Vuladislaus, & ad arcendã uim Boleslai sese cõparat. Itaq; desperata pacificatione, noster Boemiæ orã eã q̃ cis Albim est ferro & incẽdijs uastauit: Boemũq́; sua defendentẽ, cõmisso ad Cidlinã amnẽ prælio, profligatũ, in fugã uertit: & mox cũ magna pręda et spolijs hostiũ, propter anni tẽpus in Poloniã sese recepit. Ad octauũ enim idus Octobris pręliũ factũ erat. Hagecus Polonos uictos, & pręda parta exutos, Sobeslaũq́; humero sauciũ Boemia raptim excessisse scribit. Sed neq; Vuladislaus secundis rebus suis tã facile se ad reconciliandũ sibi, reuocandũq́; Sobeslaũ fratrẽ adduci passus esset: neq; Boleslaus aduerso p̃lio debilitatus, Prussos & Pomeranos mox bello persecutus esset. Excurrerãt ij pręd abũdi in Massouiã, uastatisq́; raptim agris & pagis permultis, celeriter se cũ pręda domũ recipiebãt. Pręerat tunc Masouię Magnus comes, quẽ à Vuratislauiensi pręfectura amotum fuisse, superius in Vuladislao exposuimus. Is tumultuaria manu facta, reuertentes barbaros persecutus, & prima luce inopinantes, &

Boleslaus princeps ad Cęsarẽ profectus pacem petit.

Pax & affinitas inter Hẽricum quintum Cæsarem, & Boleslaum Polonorum principem.

Boemicum bellum, & Boriuoij reductio.

Boriuoius à Cæsare captus.

IIII ann.

Boleslai expeditio in Boemiam.

Boleslai uictoria de Boemis.

Pomeranorum & Prussorum excursio in Masouiam.

Pomerani profligati à Magno comite. post populationis laborẽ, largioresq́ ex prȩda epulas altũ dormiẽtes A adortus, ad internecionẽ omnẽ illã hostilẽ manũ deleuit, nullo de suis desiderato. Hostes aũt sexcenti interfecti sunt, capti mille ducẽti. Cæteri qui in proximas syluas effugerãt, sequẽtibus aliquot dieb. ab agrestibus excepti ac trucidati sunt. Quin à mulieribus quoq; duab. fraga legẽtibus unus captus, & reuinctis post tergum manibus adductus esse memoratˀ. Atq; hæc uictoria de barbaris, Simoni episcopo Plocẽsi, pietate & sanctimonia uitæ uenerãdo seni referˀ accepta, φ is & animauerit nostros in hostẽ, & pugnantib. ijs Dei opẽ implorare nõ cessauerit: *Simon episcopus Plocensis pius.* Moysen populi Dei ducẽ imitatus, cuius precibus & extẽsione manuũ magis φ armis atq; uirib. Amalechitas profligatos esse, sacris Hebrȩorũ literis proditũ est. Nõ satis aũt pœnarũ Pomeranos atq; Prussos dedisse ratus Boleslaus, æstate sequẽti expeditionẽ in Pomeraniã suis indixit. Cõuenit exercitus ad Crusuiciã: iamq́ moueri castra debebãt, ecce clara die, inspectãte omni exercitu, apparuit in culmine basilicȩ Crusuiciẽsis formosus iuuenis, cãdida ueste refulgẽs: cũctisq́ stupentib. de silijt, & ante signa progressus est. Ibi uniuersus exercitus lætus, e uestigiò motis castris, diuinitus oblatũ ducẽ sequiˀ, insignẽ uictoriã ex hoste barbaro sibi pollicẽs. Vbi ad Naclũ, Pomeranorũ siue Cassubiorũ tũc urbẽ facile principẽ, natura loci manuq́ munitã, uentũ est, iuuenis ille malũ aureũ, q̃d manu gestabat, aduersus oppidũ proiecit, subitoq́ disparuit. Nostri alacres partim scalis admotis muros scãdere, partim portas refringere summa ui cõtendunt: parũq; abfuit, quin oppidũ eo B die caperẽt. Sed plenior & illustrior ipsis de perfido hoste uictoria debebaˀ. Oppidani prima oppugnatione perculsi, quindecim dierũ inducias à Boleslao impetrãt, ea lege, ut ni sibi interea succursum esset, dederẽt sese: circũ suos dimittũt, q de periculo urbis certiores eos faciãt, & auxiliũ petãt. Iã ingẽtes Pomeranorũ & Prussorũ copiȩ cõuenerãt, ac de ratiõe belli gerẽdi inter se cõsultabãt: fit fremitus totis castris ad primũ nunciũ Naclensiũ. Deinde inito cõsilio, respondẽt Naclensib. in tẽpore se affuturos, opẽq; obsessis laturos. Quanq; aũt quadraginta, uel ut uult Dlugossus, quinquaginta milliũ armatorũ numerũ excedebãt, nõ ausi tamẽ aperto Marte cũ nostris, q̃rũ uirtutẽ sæpe experti erãt, cõgredi, ex insidijs eos aggredi statuũt. Amotisq́ equis, ne eorũ hinnitu proderenˀ, & q̃ maiore fiducia, exȩquato inter oẽs periculo dimicarẽt, per syluas, q̃ à statiuis eorũ ad Naclum usq; pertinebãt, silenti agmine iter faciũt, ut incautos & inopinãtes nostros opprimerẽt. Nec sanè inanis eorũ conatus fuisset, si statim ex itinere castra Polonorũ adorti essent. Dies erat Laurẽtio martyri sacra: nostri nihil de hostib. suspicati, & φ induciȩ cũ oppidanis adhuc durabãt, inermes diuinȩ rei uacabãt. & iã sacris peractis diuersi discedebãt, cũ subitò cõspicanˀ hostes, agmina è uicinis syluis explicãtes. Cõclamaˀ ad arma: tumultu ac trepidatione castra cõplentur. Perturbat oẽs nõ tã multitudo hostiũ, φ φ in puncto tẽporis omnia prouidẽda & faciẽda erãt. Sed hostiũ cunctatio nostris colligendi sese, arma capiendi, & ordines explicandi spaciũ dedit. Nã posteaφ illi cõspectos se à nostris animaduertere, de prima spe deiecti,

In Pomeraniã expeditio Boleslai.

Naclum obsidetur.

Pomeranorũ exercitus.

A iecti locū castris ceperūt, frontē & latera sudib. præustis & hastis trāsuersis in modū sepis munierūt. Boleslaus metu hostium animaduerso, paucis pro tēpore milites cohortatus, in aciē educit. Loco se cōtinebāt hostes: & difficilis atq; periculosa nostris futura erat pugna, q & sepes quib. impeditus erat ad hostē aditus, cōuellendi, & fossę trāseundæ, & dēsa illorū iacula sagittæq; declinandæ erāt. Animaduertit fortè Boleslaus nuda esse terga hostiū, nec impeditū ea parte accessū. Itaq; Scarbimiro magistro militię negociū dat, ut cū ipse hostē à frōte adortus in se cōuerterit, ille cū parte copiarū facto circuitu, à tergo in auersos impetū faciat. Quod ubi factū est, clamore cędeq; à tergo orta, impellunt ab extremis primi. Sūma fit inter hostes trepidatio et cōfusio. perculsis instat etiā à frōte Boleslaus, perrumpit impedimēta. Hostes utrinq; circumuenti, & uallo illo suo ac sepe impediti, fugā non explicabant. Itaq; in medio maxima strage cōcisi sunt, ita ut cęsorum numerus ad uiginti septēq; millia peruenisse dicatur. lacubus etiā & paludibus multi haustiesse memorātur: capti fuere bis mille. Cadauera comportata, & humo, ne tetro odore aerem inficerēt, operta, tumulum instar collis effecere: quem Dlugossus ad sua tempora extitisse scribit, monimentū tantæ uictoriæ. Naclenses desperatis rebus suis, deditionē fecere: eorūq; factū sex alia oppida secuta sunt. Quibus omnib. Boleslaus Suentopelcum, unū de procerib. & cōsiliarijs suis prefecit, de Gryphonū siue Gryphiū familia: hominē non tā opibus aut nataliū splēdore, q̄ uirtute & sciētia

Pomeranorum castra expugnata.

Boleslai de Pomeranis & Prußis insignis uictoria.

Captiuorum numerus.

Naclum per deditionem receptū à Polonis.

B rei militaris clarū. Exarsit deinde rursus Boemicū bellū, à Boleslao quietis & ocij impatiēte conflatū. Cuius pretextus fuit, Sobeslai exulis restitutio. Reuocauerat quidē eū Vuladislaus frater post Polonicū bellū, cuius dudū fecimus mentionē, & in gratiā cū eo redierat, Zatecensemq; tractū ipsi attribuerat, Suatauæ matris precib. & lachrymis uictus: & uim Boleslai, cui Cęsare absēte impar erat, metuēs. Verùm Sobeslaus aliquāto pòst, cū nō satis placatū & beneuolū fratris aīm erga se animaduerteret, & à Vascone primo & intimo cōsiliario incitari eū in se, siue certo indicio, siue falsa æmulorum delatione (ut refertæ sunt æmulationibus, suspicionibus, obtrectationibus & calumnijs aulæ principū) didicisset, per insidias eum interfecit: & fratrē ob id facinus iratum fugiēs, in itinere ab Ekēbergo Cæsareo arcis Donini præfecto dolo captus, in custodia asseruatus est. Vnde, cū negligentius asseruaretur, post unum mēsem elapsus, in Poloniā euasit. Huius ergo rogatu Boleslaus Polonorū princeps bellū in Boemos iterū suscepit. Præmisit autē legatos ad Vuladislaum, postulās, ultrò ut cū Sobeslao fratre in gratiā rediret, principatumq; partiretur. Cui respōdit Vuladilaus, Nō eiectū à se esse Sobeslaū, neq; ulla iniuria affectū: sed ipsum ingratū & immemorē benignitatis suæ, fidelissimū cōsiliariū suum indignè interfecisse, & cōsciētia sceleris profugisse. Exulare etiā apud se Sbigneū, Boleslai fratrē: eum si Boleslaus in partē principatus à patre attributū restituat, neq; se recusaturum de Sobeslao. Boleslaus cum nihil impetrasset, Boemiam cum infesto exercitu ingreditur, obuia queq; uastat,

Boemicum bellum.

Sobeslaus captus et elapsus. Donina arx.

Closcum

Closcum oppidũ exurit,& in prędam dat militibus:nequicꝙ,ne id faceret,orante Sobeslao. Prodit obuiam cũ suis copijs Vuladislaus, sua defensurus. Cibina amnis duos exercitus dirimebat, non tam altitudine aquarum, quàm quòd limosum solũ habet, uadatu difficilis. Dat optionem Boemo Polonus,ut uel ipse,permittente se, amnem traijciat, uel se transire patiatur. Neutrum Boemus accepit. Fortè nubila dies & procellæ tempestatesꝙ ualidæ prospectum ademerant : ibi Boleslaus paucis ad seruanda castra,& qui clamore atꝙ strepitu hostẽ à suspicione auerterent,relictis, reliquum exercitum secũdum amnem progressus aliquantum , silenti agmine traducit, haud ita longè ab eo loco ubi Cibina in Albim influit. Cursuꝙ ad hostilia castra contendens , uacua ea reperit. Etenim Boemi,cum transmisisse amnem Polonos persensissent,raptim abierãt. Vastati deinde sunt à nostris ultra Cibinam agri. Deficiẽte porrò,quemadmodum scribit Dlugossus,commeatu,reduxit Boleslaus alio itinere exercitum,necꝙ tamen populationes intermisit. Vbi ad syluas,quæ Boemiam in modum coronæ ambiunt,peruentum est,nocte intempesta clamor ab uno temerè ortus,tumultu ac trepidatione,quasi adessent hostes,castra compleuit. Verùm is tumultus statim,procurrente in medium Boleslao,qui tunc fortè uigilans in papilione suo precationi uacabat,sedatus est. Postero die ab exploratoribus cognitum est,Boemos syluas insedisse. Itaꝙ re diuina facta,procuratoꝙ sacris Christi mysterijs exercitu à sacerdotibus, Boleslaus graui ac diserta oratione milites ad cauendas insidias,& ad refutandũ hostium impetum, si quem in se reuertentes, locorũ opportunitate , non uiribus freti facerent,animauit. Primam & extremam aciem , ac latera quoꝙ,robore militum communit:in medio captiuos , impedimenta, ac infirmos milites collocat. Ita quadrato agmine progreditur. Et iam ferè ad exitum syluæ peruenerat, cũ subitò hostes dato signo è latebris prosiliunt, & ꝙ tumultuosissimè undiꝙ in Polonos inuadunt. Sustinent nostri impetum inuadentium,saluis & integris ordinibus. In primis Boleslaus dux hostem, qui fortè ante alios pugnam ciebat , manu sua peremit. Huic proximum Derslaus pocillator:horũ exemplo incẽsus ardor cæterorum militum,Boemorũ uim ea parte primum repressit. Nec minore alacritate alijs quoꝙ locis nostri non iam sustinebant hostem,sed referre pedem cogebant: præsertim cum Boleslaum bene rem gerere intellexissent. Ibi signũ dat receptui suis Vuladislaus : aderat enim unà cũ Sbigneo. Nec nostri eos sese recipientes initiò persecuti sunt,ueriti ne in insidias pręcipitarentur. Vallis enim, densitate arborum obscura,& insidijs apta,in quam Boemi refugiebãt,suspicionẽ nostris faciebat,simulari fugam. Verùm ubi uerã illam esse fugam cognouere,fugientes aliquousꝙ persecuti, extremos tamen non paucos hostium partim ceperunt,partim trucidarunt : repetitaꝙ euestigiò in Boemiam excursione,quemadmodum Dlugossus memorię prodidit, incolumes cum ingenti præda in Poloniam reuerterunt. Hagecus Closcum modò à Sobeslao incensum ac direptum hoc anno , qui fuit à

Cibina fluuius.

Boemorum fuga.

Boemi repressi à Polonis.

A

B

Christo

A Christo nato 1114, memorat: nihil præterea. Quando autem, aut quo modo id in potestatem Boemorum uenerit, non reperio. Magni per hæc tempora fuere motus in Italia & Germania, quibus distentus Cæsar, ad res Boemicas animum aduertere non potuit. Etenim Romam is ueniens, Paschalem pontificem max. & aliquot purpuratos seu Cardinales, ut uocant, sacerdotes cepit, & abductos in custodia habuit: cũq; hoc modo diadema Imperatorium, & alia quædam à pontifice extorsisset, diris ab eo deuotus est postea: quæ res plerosq; omnes Germanorũ principes ab Henrico alienauit, ita ut intestino bello Germania Saxonibus authoribus exagitaretur, & sacra iuxtà ac prophana uexarentur. Ipse uerò Henricus pulso Paschali, alium Romanis inuitis dedit Pontificem: eoq; celeriter extincto, alium ei suffecit: cum Paschali mortuo Gelasius eius nominis secundus à purpuratorum sacerdotum collegio, ipso inconsulto successor electus esset. Sequenti anno, cum parari rursus in se à Polonis expeditionem Vuladislaus Boemus accepisset, fractus animo, de pace legationem ad Boleslaum mittit, Sobeslao fratri partem principatus & obliuionem superiorum offensarum promittit. constitutoq; loco ac tempore, conueniunt principes apud Nyssam fluuium: ibi pax inter fratres, & Ottonem marchionem Morauiæ patruelem, quem Vuladislaus paulo antè è carcere dimiserat, authore Polono certis conditionibus atq; iureiurando utrinque dato, redintegrata est. Sobeslao Gradecẽsis tractus, cum quinq; castellis in Boemia: B in Morauia uerò Olomucensis, cuius domini Vdelricus & Litoldus, Conradi filij, per illud ipsum tempus extincti, & continuatis funeribus elati erant, à Vuladislao fratre concessus: datisq; & acceptis ultrò citroq; muneribus, & conuentu soluto, principes diuersi discessere. Nec tamen quieuit illo anno Boleslaus: uerùm hyberno tempore cum expeditis copijs Prussiam ingressus, uicos, pagos & oppida, longè lateq; extenta populatione, ferro & igni uastauit: & nusquam prodeunte ad dimicationem hoste, magnam prædam abegit: captiuos, quorum ingens erat numerus, ad colẽdos agros in Polonia per diuersa loca distribuit. extant que etiamnum nonnulli pagi, qui ex eo tempore Prussorum nomen retinẽt. Sbigneus reliqua spe, quam habebat in Boemorum & Pomeranorum armis, penitus abiecta, cum hos quidem debellatos à Boleslao accepisset, cum illis autem pacem factam esse sciret, Cæsaris uerò affinitate potentiorem etiam Boleslaum esse iudicaret, fratris clementiam & misericordiam supplici legatione rursus tentat. Agnoscit ac deprecatur culpã: fratris fidei atq; potestati totum sese permittit: orat ne inops egensq; in exilio uitam finire cogatur: ut paululũ quid sibi in patria præ manu detur, unde uitam sustentare posit. Quicquid id fuerit, eo se contentum: & fratri, quem ipsi Deus & uirtus ipsius dominum constituisset, obsequentem semper fore. Emollijt fregitque hæc legatio Boleslai animum, pronum suapte natura ad misericordiam: reuocatur Sbigneus, nequicquam reclamantibus proceribus. Veniens, nihil de fastu & uanitate sua remisit; sed quem legati supplicem ad pedes

1114. ann.

Germaniæ motus.

Paschalis pontifex cum Cardinalibus captus à Cæsare.

Saxones rebellant Henrico Cæsari.

Boem. & Polo. principũ conuentus.

Pax inter Boemos principes.

Prußicũ bellũ.

Sbigneus fratris misericordiam implorat & impetrat.

Sbignei fastus.

fratris prostraturum se esse polliciti fuerant, is cum tubis atque tympanis incedens, præferri sibi strictum gladium de more principum iussit. A
Dissimulauit id quidem Boleslaus, & comem se fratri præbuit: sed tamen cœpit mox animum eius subire facti pœnitentia, quòd insanabile cernebat ingenium Sbignei. Alebant eum igniculum in pectore Boleslai conceptum proceres, qui Sbigneo infensi erant, & multis uerbis atque suspicionibus odium eius inflammabant. Nunquam esse quieturum illum, eoq́ reditum impetrasse, ut quem aperta ui frustra tentatis multis, tollere de medio nequiuisset, dolo circumueniret. Anteuerti oportere scelus eius, si sibi liberisq́ suis Boleslaus consultum uellet. His dictis eò perpellunt principem mitissimum, ut de nece fratris quibusdam mandaret. Faciunt illi iussa: iurgio de industria aggressi Sbigneũ,

Sbignei cædes.

frustra implorantem fratris opem, interfecerunt. Quidam non interfectum, sed oculis orbatum esse, nec ita multo pòst animi dolore uita eum decessisse memorant. Vehementer quidem Boleslaum admissi facinoris, contaminatæq́ una illa labe existimationis suæ pœnituit: multisq́ postea lachrymis, eleemosynis & laboribus peregrinationum ultrò susceptarum id scelus eluit, quemadmodum inferius exponemus.

Scarbimirus palatinus Cracouiensis excæcatus, & magistratu motus propter arrogantiam.

Non multò autem interiecto tempore, post patratum in Sbigneum facinus illud, Scarbimirum quoque palatinum Cracouiensem cepit: in carcerem compegit, excæcauit: senatu mouit, & abdicare se utroq́ magistratu coegit: propterea quòd is elatus rebus secundis, & bellis aliquot suo ductu prosperè gestis, omnia sibi arrogaret, ac de principis B
laude uirtuteq́ detraheret: eum'que propinquorum, necessariorum, & beneficiariorum suorum multitudine, & gratia populari fretus, contemneret, conuicijs & maledictis incesseret, & iam in apertam rebellionem euasurus esse uideretur. Erat autem uir magni ingenij, lingua manu'que promptus, & factiosus, Scarbimirus. Cuius autem gentis fuerit, non reperio. Atq́ ex eo tempore deinceps castellano Cracouiensi, qui longè inferior fuerat, prior in senatu locus datus est.

Castellanus Cracouiensis Palatino prælatus.

Hoc tempore Maurus episcopus Cracouiensis, patria Romanus, mortuus, Radossum Polonum successorem accepit.

Radossius episcopus Cracouiensis.

1117 ann.

Boriuoius Boemus exul restitutus, & rursum profugus.

Hoc etiam anno, qui fuit à Christo nato 1117, Boriuoius Boemus, Henrico imperatore ab Italica expeditione reuertente, è custodia dimissus, Boleslai opera & arbitrio cum Vuladislao fratre in gratiam reductus est, partemq́ principatus Boemici ab Albi fluuio ad meridiem uergentem, ut scribit Dlugossus, secundum Hagecum autem septentrionalem, in ditionem accepit. Nec diu tamen firma fratrum gratia stetit, assentatoribus improbis, ut fit, alterum alteri suspectum & inuisum reddentibus. Itaq́ non multo pòst Boriuoius à Vuladislao sibi metuens, solum uertit: & ad Polonos primùm, inde mox ad Vngaros se contulit, ibi'que diem uitæ clausit extremum.

Vngarorũ excursio in Poloniam.

Per hæc tempora memorat Bonfinius, Stephanum regem Vngarorum, qui aliquanto ante Colomanno patri mortuo successerat, exercitum in Poloniam immisisse, propterea quòd Poloni ipsi patri'que ipsius sæpe iniurij fuissent, & latrocinijs atque incendijs fines

Vnga-

A Vngariæ uiolassent: eum'que exercitum longè lateq; grassatum, cuncta ferro & igni uastasse, & abacta ingenti præda domum redijsse. Cuius rei, præter Bonfinium, nemo facit mentionem. Cum Boemis quidem ac duce eorum Vuladislao Stephanum fortuito prælio commissum esse, quod idem Bonfinius subiungit, Hagecus quoque ac Dlugossus noster prodidere: euentu tamen diuerso. Sequenti anno Boleslaus pacatis domi rebus, statuerat Prussos & Pomeranos, fractos iam atque debellatos magna ex parte, ad extremum perdomare. Verùm imbres anni illius perpetui, & ingens aquarum uis atque inundatio, quæ neque seri agros, neque meti passa est: neq; id in Polonia modò, sed in uicinis quoque regionibus, quiescere eum coegere. Præcesserat autem eos imbres tale prodigium, quòd cœlum totas tres horas post occasum solis ardere uisum est. Per quod tēpus Martinus archiepiscopus Gnesnensis, uenerandus senex, mortuus, successorem sacri collegij suffragijs accepit, Iacobum Znenensem municipem. Venit hoc anno in Poloniam Iaroslaus Vuladimiriensium dux, Sbislauæ reginæ frater: Volodimiri patrui, qui Kiouiensem principatum post mortem Stopolci fratris occuparat, insidias fugiens. Acceptus à Boleslao comiter & humanè, quadriennio cum eo mansit, dum Prussico & Pomeranico bello Boleslaus defungitur: quod quidem sequenti anno persecutus est, sedatis uentis atque tempestatibus, quæ post imbres superioris anni coortę, uehementes ac diuturnæ fuere. Extremam autem ua-
B stitatem timentes Prussi & Pomerani, iuuentutem omnem, opificumque & agrestium multitudinem armarunt, & Boleslao cum exercitu aduenienti occurrerunt, ultimam prælij fortunam tentaturi, & uiam ipsi ad interiora ditionum suarum corporibus suis præclusuri. Nec noster cunctatus est, quin mox cum hoste, quamuis numerosiore, manus consereret. Pugnatum à primis est marte dubio: ibi enim robur omne exercitus sui hostes collocarant. Vbi cedere ij loco cœpere, immittit Boleslaus perculsis nouas aliquot cohortes, quæ mox totam aciem conuertêre. Primis enim partim cæsis, partim perturbatis, reliqua multitudo imbellis in fugam effusa est. Parci iussit Boleslaus fugientibus, ne regio cultoribus prorsus uacua redderetur. Itaque multo plures capti, quàm cæsi: reliqui flore omni iuuētutis amisso, cum oppidis & munitionibus, & rebus suis omnibus Boleslao sese dedidere. Restabat Suentopelcus Nacli præfectus, cuius mentionem superius fecimus: qui dominandi cupiditate ductus, minus erat dicto audiens Boleslao, & cum Pomeranis hostibus Polonorum societatem iniuerat. Hic perfidiæ suæ sibi conscius cum ueniam desperaret, obstinatius in rebellione permanebat: Naclum'que armis, propugnaculis, & commeatu bene munierat. Motis igitur castris Boleslaus Naclum obsidere cœpit, ad sextum Idus Septembris. Tentabat principis animum Suentopelcus per internuncios: culpam deprecabatur: pecuniam & obsides pollicebatur. Sed surda hæc aure Boleslaus accipiebat, eo quòd pessimi exempli facinus nolebat impunitum relinquere: & uulnere, sa-

1118 ann.

Inundatiō aquarū & tempestates.

Iacobus archiepiscopus Gnesnensis.

Iaroslaus Russorum dux ad Polonos confugit cum uxore & liberis.

Pomeranicum bellum.

Boleslai uictoria.

Suentopelcus rebellis Boleslao.

gittę iactu, è mœnibus accepto iritatus erat. Sed cum paratiores quàm **A** initiò crediderat, ad perferẽdam obsidionem hostes, oppugnationem autem oppidi, eo præsertim anni tempore, perdifficilem esse animaduerteret, fremeret uerò exercitus, ne hyberno quidem tempore militię uacationem sibi concedi, nec solum cum hostibus, uerùm etiam cum frigore, procellis & niuibus se conflictari: tandem negatam diu ueniam dat Suentopelco & Naclensibus, pecuniam & obsides imperat, fuit'que inter obsides Suentopelci filius. His peractis, dimittit Boleslaus exercitum circa Calendas Ianuarij. Verùm æstate proxima, noua Suentopelci & Naclensium defectione permotus, non iam cum totis Poloniæ uiribus, sed cum euocatis haud ita multis raptim in Pomeraniam contendit. Iam enim domiti plerique omnes reliqui Pomerani erant, neq; cum Suentopelco sentiebant. Adueniens Vissegradum, arcem & oppidum, quod à Suẽtopelci præsidio tenebatur, sextodecimo die expugnat & capit: & octo dies ibi, ut ægrotos & saucios reficeret, commoratus, ad Naclum duxit. in itinere quædã oppida primo impetu cepit. Naclum post superioris anni obsidionem melius etiam munitum, & commeatu refertum erat, & Suentopelci pręsentia & industria magnum momentum oppidanis ad resistendum principi afferebat. Itaque plus ibi negocij, quàm putarat, reperit Boleslaus, eo'que maiore studio & conatu ad expugnationem eius cœpit intẽdere. Turres oppidi mœnibus altiores excitauit, expletisq; fossis ad oppidum admouit, defensoresq; mœnium balistis & omni genere missilium è propugna- **B** culis summouebat. Nec segnius oppidani uim nostrorum sustinebãt: & uel de superioribus locis saxis, aqua & pice feruenti eos qui propius successerant, propellebant: uel apertis portis in eos, operibus & materiæ comportandæ intentos, erumpebant. Et quidem non sine magno operæprecio. Obseruata enim nostrorum negligentia, & uenti opportunitate, coniectaq; magna ui sarmentorum, butyri, picis, laridi & olei, ter turres nostrorum exusserunt: cum Boleslaus prioribus conflagratis, maxima celeritate nouas subinde excitaret. Quartę tamen acerrimè defensæ ab incendio, & maiore militum contentione promotæ, nequicquam prohibentibus hostibus, mœnibus adhęsere. Inde nostri cominus hastis atque gladijs rem gerentes, oppidanos è propugnaculis deiecere, & ipsi in oppidum transcendere cœpere. Obstinatè tamẽ hostes ad eum locũ conglobati resistebant, neq; consistere nostros in mœnibus patiebantur. Pacem deinde à Boleslao postulant, ut excedere ipsis oppido & facultates suas omnes efferre liceret. Vbi id negatum est, inducias aliquot dierum petunt: cum ne eæ quidem concederẽtur, tandem desperatis rebus, uitam modò pacti, oppidum & Suẽtopelcũ ducem dedunt: quẽ Boleslaus mox perpetuo carceri mancipauit. Naclo recepto, cuncta Pomerania, ut uult Dlugossus, in potestatẽ Polonorũ uenit: religionemq; Christianam bis antè susceptam, & bis rursus repudiatam, cum Varcislao duce, tunc demum authore Boleslao Polonorum principe, sicut ab Alberto Crantio memoriæ proditũ est, tertiùm recepit,

Suentopelci deditio, & noua rebellio.

Vissegradum captum.

Naclum oppugnatum & captum.

Machinæ incensæ à Naclensibus.

Suentopelcus in carcere perijt.

Pomerania citerior subacta à Polonis, & Christiana facta.

A recepit, & hucusque retinet. Boleslaus pacata omni Pomerania, dimissoq́ exercitu reuersus in Poloniam, sequenti anno nuptias Vuladislao filio, cum Cristina Henrici Imperatoris filia, qui tunc demum ambo puberes facti erant, maximo apparatu fecit: quibus Stephanus rex Vngariæ, Boleslai gener, cum magno procerum Vngarorum comitatu, & Russorũ quidam duces interfuere. Interfuit & Boriuoius Boemus, item'que Iaroslaus Vuladimiriensium dux, affinis Boleslai, uterq; fuga salutem sibi quærens, quemadmodum paulo antè memorauimus. Exacto autem post eas nuptias anno, Adleida Boleslai uxor, post decem annorum sterilitatem, filium Cazimirum peperit. Eodem quoq; anno Volodor Præmisliensium dux,, cum sæpe latrocinantium in morem prædas è Polonia ageret, nec desisteret, admonitus à nostris apud Vyssokie profligatus, captus, & ad Boleslaum adductus, uicies mille pondo, siue marcis argenti sese redemit. Fuit etiam eodem anno magna caritas annonæ, arefactis segetibus perpetuo trium mensium uernorum æstu & siccitate. Insequenti anno, Vuladislaus Boemorum & Sobeslaus Morauorum duces, fratres germani, ad iurgia, testatas'que rursus uenere inimicitias, cùm propter alias causas, tum propter Boriuoiũ tertium fratrem exulem. Quinetiam coactis utrinq; copijs, prælium inter se commisere. In quo uictus Sobeslaus ad Cæsarem, atque inde, cum nihil æqui ibi impetraret, ad Boleslaum in Poloniam rursus confugit. Et comiter quidem eum tunc Boleslaus accepit, & consolatus est: sed auxilium tamen distulit, propter Rusicam expeditionem, quam Iaroslai affinis sui exulis causa suscipiebat. Quam cum prosequeretur, coniunxit se cum eo apud Præmisliam Colomannus dux, Stephani Vngarorum regis frater: qui & ipse cum non contemnendis copijs, reducendi Iaroslai causa ueniebat: item'que Volodor & Basilius Præmisliensium duces, & Volodimirus alterius cuiusdam Volodori filius. Itaq; communibus armis & consilijs à Polonis, Vngaris & Russis illud bellum gerebatur. Breui'que Belsum, Ciruenum & Vuladimiria arces, & quædam aliæ ignobiles munitiones uel expugnatę, uel deditæ, in potestatem Iaroslai uenere. Inde ad Kiouiam Russorum metropolim itum est. Præcedebat autem Iaroslaus exercitũ, cum septem millibus equitum ab Vngaris & Polonis attributorum. Qui ubi Kiouiæ propinquauit, obuium habuit ex urbe hostilem exercitum pedestrem, cum quo conserta pugna superior esse uidebatur, sed summisere suis oppidani subsidium: itaq; instauratum est præliũ. Iaroslaus dum inter primos pugnam ciet, confosso ab hostibus equo, in terram excussus est. Acre circa eum certamen fit: hinc Kiouiẽsibus opprimere, inde Polonis & Vngaris eripere eum satagentibus. Cedunt tandem Rusi, & in urbem se recipiunt. Iaroslaus saucius relatus, paucis diebus mortuus est. Nihilo tamen minus Vngarus & Polonus Kiouiam obsidere pergunt. Sed non multo pòst re infecta discessere, pace data Kiouiensibus, orantibus Rusis, qui in castris nostrorum militabant, & Andrea præfecto arcis Kiouiensis. Nam princeps ipse Volodimirus iam inde

Vuladislai ducis Polon. cum Cristina Henrici Imperatoris filia nuptiæ.

1122 ann.

Cazimirus filius Boleslao natus.

Volodor Præmisliensiũ dux captus ac dimissus.

Annonæ caritas.

Sobeslai Boemi fuga in Poloniam.

Rusicũ bellũ.

B

Belsum.
Ciruenum.
Vuladimiria dedita.

Iaroslaus Russus interfectus.

Rusis pax data.

ab initio in ulteriorem Rusſiam ſe receperat, neque mœnibus, neque fi- A
dei Kiouienſium ſeſe credens. Aliquanto aliter hæc Vngarorum ha-
bent hiſtoriæ. Bezen eæ uocant principem, cui hæc opera à Stephano
rege, qui nullum fratrem habuerit, nauata ſit: nec ullam in ea noſtro-
rum expeditione mentionem faciunt. Suos, occiſo (quemadmodum
& nos expoſuimus) eo qui reducebatur, murmure ac tumultu contra
regem concitato, quòd magna ſtrage primo illo prælio fuſi eſſent, &
cum periculo expugnare metropolim Ruſſorum iuberentur, conuer-
ſis ſubitò ſignis, nec ulla re cum hoſte conſtituta, in Vngariam reuer-
tiſſe memorant. Poloniam quoque iterum ab eodem rege per legatos
uexatam, uaſtatam'que narrant. Quod nobis non admodum ſit ueri-
ſimile, propterea quòd neceſsitudo & affinitas Stephani cum Bole-
slao, nihil hoſtile de ipſis inter ipſos opinari ſinit. Et ut fuerit tam fe-
rus, & immemor non ſolum humanitatis, uerùm etiã neceſsitudinum
Stephanus, quàm fuiſſe fertur: Boleslaus quidem noſter tam ignauus
& patiens non fuit, ut impunè ſua uexari pateretur, præſertim cum a-
lijs bellis tunc non diſtineretur: ita ut ſequenti anno, qui fuit poſt Chri
1124 ann. ſtum 1124, nouam in Danos expeditionem ſuſceperit. Eſt autem Da-
Daniæ deſcriptio. nia, ſiue Dacia (nam & ita appellatur) ea regio, quæ Cherſoneſum
Cimbricam, & adiacentes in ſinu Baltheo ſiue Venedico inſulas, ultra
mare etiam nonnullam non exiguam partem alterius Cherſoneſi maxi-
mæ, & ueteribus Coſmographis ferè incognitæ, quæ ad Moſchiam
ſiue Moſchouiam anguſtis fauſtibus continenti iuncta eſt, complecti- B
tur. Nam reliquum eiuſdem Cherſoneſi, Suetiam & Noruegiam, duo
Olaus & Ioannes Magni, fratres, archiepiſcopi Vpſalenſes. ampla regna continet, illuſtrata nuper Olai Gothi archiepiſcopi V-
pſalenſis (quem nos Romæ nuper, cum legatione apud Paulum ter-
tium Pontificem maximum, Sigiſmundi ſenioris regis nomine fun-
geremur, cognouimus) deſcriptione: à quo etiam Gothicam hiſto-
Petrus Duninus. riam fratris eius Ioannis, qui & ipſe Vpſalenſis archiepiſcopus, poſt
diuturnum exilium Romæ mortuus eſt, expectamus. Sed ad inſti-
tutum reuertamur. Cauſa uerò expeditionis Danicæ Boleslao fuit,
Petrus, clara & illuſtri apud Danos ortus familia: qui cum ſe iuue-
nis in aulam Boleslai, quæ tunc longè florebat apud exteros gloria
rei bellicæ, contuliſſet, magna ingenij dexteritate, induſtria, uirtute,
officio & ſuauitate morum, ad hæc commendatione regis Danorum,
citò ſe in gratiam & amicitiam Boleslai inſinuauit, ita ut poſtea mul-
tis magnis'que poſſeſsionibus, & in primis comitatu Scrinnenſi, & u-
xore illuſtri è genere ducum Ruſsiæ, quæ Sbislauam priorem Bole-
slai coniugem cognatione attingebat, ab eo cohoneſtaretur. Perdidice-
rat autem linguam Polonicam, & ita ſe ad mores Polonorũ accommo-
dabat, ut nemo tanta illa bona externo homini inuideret. Pater uerò e-
ius Guilelmus, cui Suẽtoslao nomẽ noſtri dedere, facilè princeps erat
procerũ Daniæ, & plurimũ ualebat gratia apud Henricũ regẽ Dano-
rum, præfectus ab eo maximis quibuſq; regni negocijs. Cum aũt regẽ
Abelus frater occidiſſet, regnumq; inuaſiſſet, habebat in poteſtate ſua
theſaurum

A thesaurum regiũ ingẽtem pater Petri. Certiorem is filium facit rerum Danicarum: admonet, ut cum aliquanto præsidio militum ueniens, thesaurum illum auferat, potius quàm ut is ad manus crudelissimi parricidæ, & inuisi omnibus suis tyranni perueniat. Refert ea de re ad Boleslaum principem Petrus. Pollicetur is non grauatim opẽ suam, cùm ut homini de se bene merẽti gratificaretur, tum quòd ea expeditione & opes Poloniæ augere, & nominis sui gloriam trans mare etiam, & ad extremos Septentriones proferre & propagare cupiebat. Itaq; classe apud Gdanum Pomeraniæ maritimum oppidum, ad trãsportandum exercitum instructa, distributoq́; in milites donatiuo, cũ primùm per anni tempus rectè potuit, naues conscendit: & commoda tempestate usus, improuisus in primo litore Daniæ, ad quod classis appulerat, nemine prohibente copias exposuit: dimissisq́; circum proceres & nobiliores Danos nuncijs, per familiares & ministros Petri ac patris eius, omnium Danorum uoluntates facilè sibi adiunxit: cum profiteretur se ulciscendi parricidæ tyranni, & uindicandę libertatis Danorum causa aduenisse. Tyrannus desertus à suis, profugit. Boleslaus facilè potitus omni Dania, munitiones Danis reddidit: regem eos, quẽ uellent, creare sibi iussit. Confectis & constitutis rebus omnibus, thesaurum & omnem Petri cognationem secũ auexit: & secunda nauigatione usus, paucis diebus in Poloniã reuersus est. Fertur autem successu temporis hic Petrus 77 templa diuersis in locis in Polonia de secto lapide extruxisse ac dotasse, quorũ pleraq; adhuc extant: itẽq́; duo monasteria ijs qui se Præmonstratenses uocãt, qui tunc primùm extiterũt: alterũ quidem puellis in Vuladislauiẽsi diœcesi, in Chalino pago, quod postea Strelnum transtulit: alterũ uerò uiris, in suburbanis Vuratislauiensibus, titulo sancti Vincentij, quod Vuratislauiẽses nostra memoria prętextu metus Turcarũ demoliti sunt. Florent adhuc in Polonia huius ipsius Petri posteri, cygno in rubro scuto insigni utentes: indeq́; Labenciorũ nomẽ habet ea familia.

In Daniam Boleslai expeditio, & successus eius.

Petri Danini opera.

B *(at "se ac dotasse")*

Præmonstratẽses monachi.

Vuratislauienses monasteriũ S. Vincentij demoliti.

Labencia familia.

Interim dum Boleslaus Danicã expeditionem obit, Volodor Præmisliensium dux, cum abesse eum cõperisset, immemor fœderũ & iurisiurandi, quod Boleslao Kiouiæ dederat, misso Volodimiro filio cũ exercitu, uicinã sibi Poloniam prędidio uacuã, cædib. & incendijs uastauit, usq; ad Biecium oppidũ: ingentemq́; pecudũ, iumentorũ & hominũ prædã abegit. Itaq; reuersus à Danica expeditione Boleslaus, & hyeme illa quieti militũ data, insequẽti ęstate bellũ Volodoro fecit. Adueniẽti occurrit impigrè Volodor, cũ non contemnẽdis suorũ copijs, & aliorũ Russorum principũ auxilijs, uastationẽ suarum ditionũ prohibiturus. Cui fecit mox Boleslaus pugnandi copiã: nec ille detrectauit. Cõseruntur manus: sed uix primũ nostrorũ impetum Russi sustinuere: mox in fugam acti, nequicq; reuocante Volodoro, diuersi dilapsi sunt: castra fugientium à nostris direpta. Cecidere de Russis in eo prælio & in fuga, multi fortes & insignes uiri: inter quos pręstabãt, Nauorotnicus & Sarithnicus. Dux Volodor Haliciã fugit, ibi uires reparaturus. Post uictoriã Boleslaus liberius hostiles regiões

Rußicũ bellũ.

Biezz oppidũ

Rußi uicti à Polonis.

diuexauit ac depopulatus est, uicemq́ꝫ Rusis cum fœnore reddidit: ci A
toq́ꝫ deduxit exercitum, nulla munitionum expugnatione tentata pro
Cracouia conflagrauit.
pter urgentem hyemē, quæ sæuissima ac diuturna eo anno fuit. Cracouia urbs eo anno penitus conflagrauit: incertum fortuito'ne incendio, an à Boemis clàm subornato, propter receptum Sobeslaum exulem: cui Boemiam eodem anno repetēti (propterea quòd Vuladislaū fratrem, rerum Boemicarum tunc potientem, periculose ægrotare acceperat) Boleslaus pecuniā & milites liberaliter suppeditauit. Et redintegrata quidem pax est inter fratres, Suatana matre interueniente. Verùm paucis illis diebus Vuladislaus extremum clausit diem: eiq́ꝫ Sobeslaus in principatu, procerum & populi fauore succesit.
Sobeslaus Boe. princeps.
Quod molestè ferens Otto marchio Morauię, cum ipse Sobeslai uiribus imparesset, Lotharij Cæsaris, qui Henrico quinto paulo antè uita defuncto successor designatus erat, opem implorauit.
Lotharius Cæsar.
1126 ann.
Ac dedit quidem Lotharius Saxonibus suis negocium insequenti anno, ut eum in Boemorum principatum inducerent: uerùm is exercitus apud Chlumecium oppidum Boemiæ à Sobeslao profligatus est.
Saxones profligati à Boemis.
Vbi Otto etiam cecidit. Sobeslaus uerò cum Cæsare, cui grauius tunc à Conrado Sueuorum duce, Henrici defuncti sororis filio, & ipso ad imperium adspirante, bellū imminebat, in gratiam redijt, & impotētius dominari Boemis cœpit. Fratrum enim filios, & proceres nonnullos in carcerem coniecit.
Sobeslai crudelitas.
Hoc ipso autem anno Volodor Russorum Præmisliensium dux, in medio belli apparatu uita decesit. Verùm filij eius Volodimirus & Roscislaus, exercitum à patre cogi cœptum, nihilo minus ad uastandos Polonorum fines immiserunt. B
Rußorum excursio in Poloniam.
Visloca fl.
Sed is pauculis pagis ad Vislocam flumen exustis, citò se domum recepit: non plus habens animorum, quàm sui duces, qui ad eam expeditionem profecti non erant. Quieuit à bellis eo anno & consequentibus aliquot Boleslaus princeps, cum pleræq́ꝫ omnes finitimæ gentes partim externis alijs, partim ciuilibus bellis distinerentur. Etenim Stephanus Vngarorum rex cum Græcis & affine suo Constantinopolitano Imperatore bellum gerebat.
Vngari regis cum Imperatore Cōstant. bellum.
Apud Russos Volodimirus & Roscislaus, Volodori ducis filij, belligerātes inter se, uires eius gentis distrahebant.
Russorum ducum intestinū dißidium.
Ne apud Boemos quidem quietæ res erant, quemadmodum dudum memorauimus. In Germania uerò & Italia Conradus Sueuus cum fratre Friderico contra Lotharium Cæsarem arma sumpserant, donec uicti ab eo, Bernardi Clareuallensis abbatis, doctrina, pietate & sanctimonia uitę clari, opera ipsi reconciliati sunt.
Conradi Sueui bellum contra Cæsarē Lotharium.
S. Bernardus.
Rogerius autem Normannus, Innocentio eius nominis secundo pontifice maximo Roma pulso, utriusque Siciliæ regis titulum primus usurpauit.
Siciliæ utriusq; primus rex Rogerius.
Quietem igitur nactus Boleslaus, ad religionem cultumq́ꝫ diuinum, animum adiecit. Nam basilicam Cracouiensem, humilem etiamtum & neglectam, in augustiorem formam redegit, excitatis altius muris eius, ac duabus turribus ad latera adiunctis: supellectilem quoq́ꝫ eius ueste preciosa, auroq́ꝫ & argēto facto maiorem in modum auxit. Quin & collegium sacerdotum siue canonicorum eius basilicæ,
Cracouiēsis basilica à Boleslao exornata.

uiginti

A uiginti ad ueterem numerum adiectis, amplificauit, eisq; certos pagos & possessiones ipse, Radossus uerò episcopus decimas attribuit: permisit autem pius princeps episcopo ius omne cõferendi ea sacerdotia, ipsius arbitratu. Auctus est deinde filio sui nominis Boleslaus: cui quidem postea Crispo, à capillorum specie, cognomentũ fuit. Anno Christi 1128 memorat Dlugossus, Boleslaum filio suo filiam regis Daniæ cũ ampla dote uxorem accepisse. Sed quí nam is filius fuerit, ille nõ meminit, nec nos conijcere possumus. Nã Vuladislaus quidẽ natu maximus è Sbislaua susceptus, habebat Cristinam uxorem superstitem. Cazimirus autem uix septimum tunc annum attigerat. Saxo quidem Danicæ historiæ scriptor, quem sequitur Albertus Crantius, memoriæ prodidit, Boleslaum Polonorum principem Magno Nicolai regis Danorũ filio, filiam suam per internuncios desponsam, in matrimonium collocasse, eamq; cum exercitu & classe instructa in Pomeraniam deduxisse: eòdem Nicolaum regem & ipsum naualibus copijs instructum, occurrisse: coniunctisq; copijs Iulinum urbem insignem & uetustam eos expugnasse, & Varcislao duci Pomeranorum communi hosti pacem petenti dedisse: deinde Nicolaum sponsam filij secum deduxisse. In Daniam uerò expeditionis Boleslai neuter facit mentionem. Post hæc Boleslaus, quamuis magnis in ornatum templorum, & in alimenta sacerdotum atque egenorum impendijs atq; donationibus, iugiq; precatione & lachrymis, & aspero tenuiq; uictu & cultu corporis, cilicio B pro ueste utens, & cinere sese aspergens, ægrotorumq; mendicorum pedes subinde manibus suis abluens, admissum in Sbigneum fratrem facinus sedulò expiaret, cum alijs satisfaceret, tamen ipse sibi non satis faciebat, nisi & laborem longæ molestæq; peregrinationis adijceret. Itaq; solenne Christianis quadraginta dierum ieiunium, pane tantum & aqua gustãdis, cilicium indutus, cum exegisset, paucis sacerdotibus & alijs pijs hominib. comitatus, ad Ægidij tutelaris diui sui sepulchrũ, peregrinationẽ priuati habitu suscepit: atq; id iter magna ex parte nudis pedibus confecit, nullum templum, nullum monasterium, nullum egentium domicilium, neminem deniq; sacerdotem aut mendicũ præteriens, quin liberalitatis & munificentiæ quippiam in eum depromeret. Quindecim dies apud diui sepulchrum ieiunijs & supplicationibus uacans, commoratus, cum in Poloniam reuertisset, & reliquum illius anni tempus quieti dedisset, uere proximo in Vngariam ad diui Stephani sepulchrum alteram peregrinationem instituit: eaq; religiose & pedestri item itinere obita, & quidem non sine molestia, propterea quòd splendidè & honorificè contra animi sui sententiam à Stephano rege, genero suo, & à primoribus Vngaris acciperetur ac deduceretur, Gnesnam etiam adijt, ad diui Adalberti reliquias, paulo antè Iacobi archiepiscopi opera in propatulũ prolatas è latebris, in quibus diu, post captũ & uastatũ à Boemis exulãte Cazimiro rege id oppidũ, paucis conscijs delituerant: & octoginta pondo auri & multas gẽmas in urnam diui contulit. His peractis, non ita multo pòst Cazimirum filium

Canonicatus uiginti Cracouiæ additi à Boleslao.

Boleslaus Crispus natus.

1128 ann.

Danorũ regis affinitas cum Boleslao.

Sax.li.13.D m. Crant.lib.3.ca. 29. Vandal.

Iulinum Pomeraniæ expugnatum.

Boleslaus pœnas de se ipse sumit interfecti fratris.

Peregrinatio Boleslai in Narbonensem prouinciam.

In Vngariam.

Gnesnam.

S. Adalberti reliquiæ è latebris erutæ.

Donarium Boleslai templo Gnesnen.

lium immatura morte defunctum amisit. Verùm eum mœrorem uiri, A
Miecislaus filius Boleslao natus.
mox uxor alio filio edito mitigauit, cui Miecislao nomen inditum: senisq; cognomen postea puero, propter grauitatem morum & pruden
1132 ann.
tiam, additum est. Alium item sequenti anno enixa est, qui aui materni
Henricus Boleslai filius.
& auunculi Cæsarum nomine, Henricus appellatus est. Quo quidẽ an
In Vngariam expeditio Boleslai.
no Boleslaus expeditionem in Vngariam fecit, ut nepotes suos, queẽad modum Dlugossus memorat, Stephani regis filios, exules cum matre reduceret. Nam obierat Stephanus rex, anno superiori: & Vngari Be
Bela cæcus rex Vngarorum.
lam cæcum, quem Colomannus rex patruus unà cũ Almo patre excæcauerat, regẽ sibi, præteritis Stephani liberis, creauerant. Ii ergo paterno regno frustrati, & uitæ præterea suæ à nouo rege, quamuis propinquo, metuentes, in Poloniam ad Boleslaum auum cõfugerant. Motus eorum precibus & calamitate Boleslaus, cum ualido exercitu, & euocatis ex fœdere Russorum auxilijs, in Vngariã cõtendit. Occurrit ei in Scepusiẽsi territorio cũ magnis Vngarorũ & Austriorũ copijs Alber
Albertus Marchio Austriæ.
tus Marchio superioris Pãnoniæ, siue Austriæ, cũ quo soror Belæ regis nupta erat. Cõmittitur durũ prœliũ. Tandẽ uirtute & cõstantia nostrorũ ac ducis solerti diligentia in fugã aguntur aduersarij: nec longius eos fugiẽtes nostri persecuti sunt, ita enim à principe præceptũ erat. Duxit
Silesiam depopulantur Boemi.
deinde ad Budã metropolim Boleslaus: sed in itinere certior fit, Sobeslaũ Boemũ in gratiam Vngarorũ, excursionẽ in Poloniam fecisse, &
Boleslaus ex Vngaria in Silesiam cum exercitu contendit.
Vuratislauiensem tractum ferro & igni uastare. Aduocato castrensi consilio, consulitur in medium, quid facto opus sit: uicitq; ea sententia, B quæ propria defendenda potius, quàm aliena uindicanda esse censebat. Itaq; intermisso in præsens Vngarico bello, Boleslaus magnis iti
Boleslaus iterũ in Vngariã ducit exercitum.
neribus aduersus Boemum sua inuadentem, rectà per Morauiam contendit. Verùm Boemus cognito Boleslai aduẽtu, domum se cum præda raptim recepit: nec anni tempus spacium nostris dabat, ingratum & perfidum hostem ulciscendi. Quocirca dimisit tunc exercitum Boleslaus. Cæterùm æstate quæ consecuta est, parantem eum in Boemos arma, magnis precibus expugnãt exules Vngari, qui ad Stephani liberorum partes multi indies perfugiebant, ut cœptam potius in Vngariam expeditionem prosequeretur. Itaq; Vuratislauiensi conuentu & comitatu omni præsidio ad tutandos fines suos àduersus uim Boemorum relicto, cum reliquis copijs & auxiliaribus Rußis Vngariam ingreditur, & nemine magnopere resistente, atq; adeò compluribus Vngaris cum eo se coniungentibus, ad Vissegradum, quò Bela se receperat, contẽdit. Interim cognoscit, Boemos maiore ui Silesiam rursus, ce
Silesia iterum uexata à Boemis.
dentibus suis qui relicti erant in præsidio, nec sustinere uim hostiũ ualentibus, crudeliter diuexare. Itaq; omißis iterum Vngaris, transmissisq; celeriter montibus atq; syluis, qui Morauiam ab Vngaria disterminant, magnam Morauiæ partem, ut par pari referret, depopulatus
Morauia uastatur à Polonis.
est: uastatisq; agris, & abacta ingenti præda, in Poloniam reuertit. nec deinceps reductionẽ nepotum & Vngarorum exulum tentauit, ne maiorem q̃ pro uiribus belli mollem in se attraheret: eo quòd accepisset,

Lotharium

A Lotharium Imperatorem magnis precibus & muneribus à Bela rege inuitatũ, opem suam illi promisisse. Aliter hæc ab Vngaricarum rerũ scriptoribus narrantur. Negant illi Stephanum regem ullos liberos reliquisse: nec Polonę uxoris eius mentionem ullam faciunt: sed Borichũ è Russa Colomanni regis uxore natum, siue is uerè Colomanni filius fuerit, siue ex adulterio susceptus, pro Colomanni filio sit habitus, eum inquam, post Stephani mortem à Polonorum & Russorum principibus adiutum, quasi hæreditarium regnum Vngarorum armis repetiuisse. Nec tamen Polonos atque Russos eo bello ad prælij dimicationem uenisse: sed amica Belæ regis legatione & postulatione motos, deserto Boricho, uti notho, populariter domos reuertisse. Paucos uoluntarios, qui cum Boricho manserant, ab aduersarijs profligatos, & in his fratrem comitis Cracouiensis (sic enim illi habent) captum esse. Horum utrum uerius sit, legentium esto iudicium. Insequenti anno Boleslaus iniurias Boemorum quàm cumulatissimè ultum ire cupiẽs, ualidis suorum & auxiliariorum Russorum copijs Boemiam longè lateque usque ad Albim flumen, ferro & incendijs omnia miscens, peragrauit. Nam Boemus, quamuis iustum & ipse haberet exercitum, nusquam tamen cum nostris aperto marte congredi ausus est: uerùm ex insidijs in pabulatores Polonos, & quicunque ab uniuerso exercitu castris'que prædabundi excurrerant, impetum faciebat, interim occasionem bene gerendæ rei captãs. Itaq; noster agris, uicis & oppidis

Vngarorum historia.

1134 ann. Boemicum bellum.

B hostilibus fœdè uastatis, cum ad pugnam elicere hostem non posset, ingenti præda onustum exercitũ reduxit atq; dimisit. Nec multo pòst Boemus citato agmine eã Poloniæ siue Silesiæ oram, quæ ad Odram est, aliquantisper depopulatus, raptim se inde domum recepit: ueritus, ne Boleslaus reuocato, quem dimiserat, exercitu, reditum suum impediret. Hoc tempore Rusi cœpere nouas res moliri, eo quòd molestè ferrent, assiduò sibi milites & auxilia imperari: & ea fortassis opinione elati, quasi sine se Poloni gerere bella non possent. Author eius consilij Iaropelcus Vulodimiri filius, Kiouiensium princeps erat, qui in conuentu cæterorum principum Rusiæ, huiuscemodi orationem habuisse perhibetur. Quàm dura cõditione Polonorum principi seruiamus, Principes, nõ est necesse pluribus uerbis exponere. nam ut uos, qui ad imperandum alijs, non ad parẽdum nati estis, prætercam, multitudini quidem certè nostrorum hominum, quæ seruituti assueta, sine alieno dominatu rectè uitam degere nõ potest, tamen quàm acerbus sit istius seruitutis sensus, uidetis. Quis autem omnino tam patiens est, ut & graue tributum pendere, & in alieno solo procul à patria, nullo suo compendio, alieno iussu ductu'que perpetuò militare, & apertis periculis obijci se, aliúmque expertem periculi laborum & uulnerum suorum præmia tollere, æquo animo ferat? Sed fuerit hoc maiorum nostrorum, qui perniciosa ambitione & intestinis dissidijs hoc malum sibi accersiuerunt, & florẽtissimum imperium fœda seruitute commutarũt: nullum'ne nos quæremus eius mali exitum? Ego uerò honestè mori, quàm

Silesiam depopulantur Boemi.

Russorũ à Polonis defectio.

Iaropelci oratio ad Russos suos.

Seruitutis incommoda.

quàm turpiter seruire malim, principes: idem'que de uobis iudico. Subdiderunt colla iugo maiores nostri, suis magis quàm Polonorum armis uicti, cum ciuili & parricidiali bello mutuò se afflixissent, & alij cõtra alios Polonorum opem suo iuxtà ac aduersariorum malo implorassent: hostes experti, quos in auxilium aduocarant. Nos cõiuncti & concordes id iugũ non excutiemus? Quasi uerò non magis nos, quàm Boemi & Vngari, atque adeò ipsi impotẽtes domini nostri Poloni, multitudine & uiribus abundemus. Quòd si bene ij rem gerunt aduersus Vngaros & Boemos, nostrum id est totum: nostris illi uiribus ualent, non suis: nostra iuuentus primos & acerrimos hostium impetus sustinet, illi sibi cauent post principia. Quod si ullum unquam fuit tempus, quo asserere nos nullo negocio in libertatem possemus: nunc certè id nobis fortuna, siue adeò Deus, qui sanctius & rectius à nobis quàm ab illis colitur, obtulit, cum Poloni maximis duobus bellis Vngarico & Boemico distinentur: quorũ neutri sanè pares erunt, si nostra ipsis auxilia detrahamus. tantum abest, ut nostra præterea arma sustineant. Ego uerò, principes, non tam ad certam libertatẽ, quàm ad uictoriam & amplissimum imperium uos uoco, si uiri esse pergitis. Illi nobis seruierint, nobis'que militauerint, quæ nos dudum ipsis præstitimus, si uos uolueritis. Et habemus sanè cùm ad omnia obsequẽtem, tum odio duræ seruitutis & Polonici nominis inflammatam multitudinem. Videte modò, ne studiũ illi uestrum ductus'que defuisse uideatur. Assensi sunt omnes Iaropelco: obstringũt sese mutuo iureiurãdo. Cõsultatur de apparatu, & de initio belli faciẽdi. Placuit tandẽ, celari ac dissimulari id cõsilium ad tempus, dum quæ opportuna ac necessaria essent ad tantum bellum comparantur. Permanauit fortè ea res, ut sunt Russorum fluxa & infida ingenia, ad Boleslaum: cõturbabat eum illa alieno suo tempore constituta rebellio, quòd ad duo maxima bella tertium non minus, nec scio an maius, ipsi accedebat. Cõuocat senatum: exponit de intempestiua Russorum defectione: dicuntur sententiæ. Ibi inter alios proceres Petrus Vulostouicius, comes Xiansensis, uir magni ingenij & cõsilij, in eam sententiam uerba fecit, ut diceret, non maximo negocio nascentem rebellionem opprimi posse, si caput eius rebellionis Iaropelcus amputetur. Id arte facilius esse factu, quàm apertis armis: nec dedecere, si dolo perfidia uindicetur. ad eam'que rem operã suam pollicetur: cætera quietos esse iubet. Inde paucis fidis comitibus, neque tamen consilij conscijs, assumptis, in Russiam ad Iaropelcum proficiscitur. Exiliũ & fugam simulat: Boleslai crudelitatem in se & graues iniurias incusat: fugæ perfugium, tutum'que latibulum à Iaropelco, de cuius humanitate & uirtute multa audiuerit, petit: addit multa de impotentia & sæuitia Boleslai in omne genus hominum, quibus rebus, suis exosus factus sit. Pergratus fuit aduentus Petri Iaropelco, pergrata oratio. gaudebat diuinitùs sibi oblatum consilij sui adstipulatorem & adiutorem: multa de Boleslao & statu rerum Polonicarum quærit, nõnihil etiam de defectione sua significat. Accommodabat Petrus respõsa sua ad illius uoluntatem,

Rußi quomodo subacti à Polonis. *Russorum uires.* *Occasio recuperandæ libertatis.* *Russorum ingenium.* *Petri Vulostouicij consiliũ.*

A luntatem, approbabat consilium. Quibus rebus fidem sibi adstruxit apud eum, & in intimam eius familiaritatem sese insinuauit. Itaq; Iaropelcus communicato cum cęteris principibus consilio, maturare rebellionem statuit. Rus fortè secesserat cum paruo comitatu, secutus erat & Petrus: qui obseruata bene gerendæ rei occasione, Iaropelcum cum paucis prandentem, signo dato comitibus suis, comprehendit: cōstringit: & equo impositum celeriter, dispositis prius per loca equis & nauibus, auehit, & incolumis ad Boleslaum perduxit. Collaudauit fidem, studium & operam Petri Boleslaus, & peramplis eum muneribus ornauit, Iaropelcum uerò custodiæ tradidit. Vnde intra uertentem annum, maximo auri & argēti pondere à Basilisco, siue Vasilco fratris sui filio redemptus, ad principatum suum data Boleslao fide reuersus est: in qua tamen fallenda, patrio indulsit ingenio. Nam cum aperta ui imparem se esse Boleslao cerneret, ad dolos animum conuertit, ut par pari referret. Vngarum quempiam, hominem non ignobilem, cæterùm uafrum atq; callidum, subornauit, qui pro perfuga ob defensas Stephani liberorum partes ad Boleslaū delatus, captata occasione uel uitam eius peteret, uel insigni aliqua clade Polonos afficeret. Qui quidem industria sua & eloquentia, & bene assimulatis ad tempus officijs, ita se in amicitiam creduli principis breui tempore insinuauit, ut ad consilia quę habebātur de repub. adhiberetur, ac præfectura Visliciēsi donaretur. Cum sedatos penitus Russicos motus Boleslaus existimaret, maiore apparatu ad Boemicum bellū sese accingebat. Hoc agentem, legati Lotharij Cæsaris Rom. conueniunt: postulant, ut iudicio siue arbitrio Cæsaris potius quàm armis cum Boemo de iniurijs disceptet: illum Cæsaris esse tributarium: à Cæsare ad æqua omnia coactum iri, si legatos ad Cæsarem cum summa potestate Boleslaus mitteret: aut si ipse eò proficisci dignaretur, quod quidem futurum esset Cæsari gratissimum. Hoc eò faciebat Lotharius, quòd in Italiam festinabat, nec uolebat Boemum Polonico bello distineri, quo minus auxilia ex fœdere sibi mitteret. Proficiscitur Boleslaus ipse Bambergam ad Cæsarem perquàm splendido comitatu. Venerat eodem & Boemus. Tentatur pax inter dissidentes principes: quæ cum coire non posset, tamen ne magis iritatis animis discederent, trium annorum inducias, instāte maximè & orante Cæsare, inter se paciscuntur. Quæ priusquam finitæ sunt, pax perpetua inter Polonos & Boemos, sed post Haliciensem demum cladem, de qua paulo inferius dicemus, interuenientibus utriusque gentis proceribus, firmata est. Nugatur hic more suo Venceslaus Hagecus, dum hæc non multò aliter enarrat. Cæterùm H. Mutius magis ociosum, quàm tunc fuit, fingit Lotharium. Non tam comiter enim, neque per legatos eum egisse cum Polonis, sed bellum in eos comparasse: id'q; non ut Boemis commodaret, sed quòd rebellabant Poloni, tributum'q; Rom. Imperatori debitum à duodecim annis non pendebant. Eos uerò bellum timentes, ducem suum cum magnis muneribus Imperatori obuiam misisse; atque eum in Saxonia occurrentem, ad Lotha-

Petri Vulostouicij audax facinus.

Iaropelcus captus, ac dimissus.

Vngarus perfugam se simulat.

Vngarus præfectus Visliciensis.

B

Lotharij Cæsaris legatio ad Boleslaum.

Boleslaus ad Lothariū Cæsarē profectus

Polonorū cum Boemis induciæ.

Hagecus.
H. Mutius.

rium admissum non esse, nisi prius tributa debita solueret, & iusiurandum daret, se Romano Imperatori deinceps dicto audientem fore. Id utrunque cum ille fecisset, magna'que insuper dona dedisset, pacem ei datam esse. Huius autem narrationis penes authorem fides esto. Multum sanè interfuit Lotharij, huiuscemodi rumores tunc in uulgus spargi. Ac noster quoque Dlugossus scribit, Lotharium à Boleslao tributum Pomeraniæ Rugiæ'que nomine, tanquam ad Romanum imperium pertinentiũ, poposcisse: uerùm illũ negasse, quòd eas suas prouincias esse affirmaret. Ita constitutis rebus cum Cæsare, ad Italicam expeditionem, pontificemq; reducendum, ac diadema Imperiale ab eo accipiendum spectante & festinãte, Boleslaus in Poloniam reuertit. Dum autem is hac de causa abest à Polonia, Vngarus ille, cuius dudum mentionem fecimus, commodam proditionis occasionem nactus, celeri nuncio Iaropelcum euocat: ad sextum Idus Februarij, ad Visliciam adesse cum expeditis copijs iubet. Est autem Vislicia oppidum nono à Cracouia milliario, in rupe, quam Nidæ amnis restagnatio insulam facit, situm: ad quod non nisi per aggerẽ, nec eum latissimum, & pontes sublicios aditus est. Erat'que tunc temporis frequens & populosum id oppidum, quanquam ne nunc quidem desertum est. Eò igitur Vngarus, de aduentu Russorum certior factus, commigrare uiciniam omnem cum liberis, uxoribus & facultatibus suis iubet. Libenter facit iussa plebs pariter & nobilitas, ut se suaq; loco munito ab hostium armis defendat. Adsunt ad condictum tempus Rusi: intromittuntur ab Vngaro clàm in oppidum intempesta nocte: ingentem uulgi, nullo neque sexus neque ætatis discrimine aut misericordia, cædem edunt: oppidum succendũt: nobiliores ac ditiores cum reliqua præda pecudum in modum cursim abigunt. Proditori Iaropelcus princeps præmij loco linguam præcidit, oculos effodit, genitalia membra abscidit. Sic ille perfidus dignam sceleris sui mercedem tulit. Oderunt enim ferè proditorem principes atque reges, quamuis proditionem ament. Reuersus autem è Germania Boleslaus, cum de Vislicienſi excidio, & Iaropelci perfidia didicisset, ingentes aduersus Iaropelcum & Russos iras concipit: cum'que primùm per anni tempus res geri potuere, non modò ex nobilitate, uerùm etiam ex oppidanis & agrestibus magnum comparauit exercitum: & Rusiam fremens, perinde ac leænæ uel ursæ rapto fœtu solent, ingreditur. Cum autem nemo ipsi prodiret obuiam (nam Iaropelcus peccati simul & uiriũ suarũ sibi conscius, procul in paludes atq; syluas sese abdiderat) Vuladimiriensi regione omni & proximis quibusq; crudelissimè uastatis, afflictis, & exustis, cum ingẽti prẹda reuertit in Poloniam. Iritatus magis quàm fractus ea clade & calamitate Iaropelcus, & cæteri Russorũ principes, de ratione belli cũ Polonis gerendi cõsultabant: & in eam ueniebant sententiã, ut dolis aggrederẽtur eos, quibus uirtute pares non essent. Fortè fortuna optatam eis occasionem obtulit. Etenim cum cõperissent Iaroslaum Haliciensiũ ducem cum Polonis sentire, & ab eo cõsilia sua prodi, principatu eum eiecere.

Vislicia oppidum. *Vislicia direpta à Rusis, et incensa.* *Proditionis præmium.* *Rußicũ bellũ* *Vuladimiriensis ora uastata.* *Iaroslai Haliciensium ducis fuga ad Polonos.*

Itaq;

A Itaq; in Poloniam is ad Boleslaum confugit. Nec ambigebant Rusi, eum à Polonis reductum, & se ultum iri: anteuertendos & fallendos sibi eos esse iudicant, ut pacato agmine tanquam in tranquillis rebus uenientes ex improuiso opprimerent potius, quàm aperta ui non sine periculo graue bellum repellerent. Halicienses subornant, ut simulato principis sui desiderio, à Boleslao petant, ut eum primo quoque tempore reducat: affirment, pœnitere Russos, quòd eum eiecissent, quippe qui offensum Boleslaum uehementer metuant: quieturos'que eos esse, & culpam deprecaturos. Faciunt iussa Halicienses: eadē penè confirmant nobiles quidam Vngari, Haliciēsibus finitimi, ab eisdem principibus ad astruendam & perficiendam institutam fraudem conducti & summissi. Habuit dictis fidem Boleslaus, ut erat natura credulus & apertus. Itaq; iusto quidem, sed minori tamen, quàm pro belli magnitudine & clādestino apparatu Russorum, exercitu Iaroslaum reducit, nihil hostile suspicatus. Appropinquanti Haliciæ, quod oppidum ad radices Sarmaticorum montium, Vngariam à Rusia diuidentium, situm, salinas habet, primæ Vngarorum turmæ instructæ gratulabundæ occurrunt: & præteruectæ nostros, extremum agmen claudunt: subsecuti deinde Halicienses, idem & ipsi faciunt. Suspecta ea res esse Boleslao cœpit. Accito'que Vuseborio palatino Cracouiensi, & magistro militiæ, suspicionem suam cum eo communicat. Dum hæc illi inter se conferunt, ac de euitando periculo & insidijs consultant, ecce
B apparent procul à fronte instructæ Russorum acies, quas Iaropelcus citato cursu ducebat. Sublata erat omnis dubitatio. Pręcipitatum se in insidias, & in medio hostium conclusum Boleslaus uidebat: & quanquam longè imparem se numero hostium animaduertebat, tamen qui semper solitus esset uincere, satius esse ducebat, honestè occumbere, quàm fugiendo uictoriam ultrò hosti concedere. Itaque instructis pro tempore contra utrunque hostem aciebus, & paucis cohortatus milites, signo dato primus in imminentem à fronte hostem impetum facit. concurrunt infestæ acies: extollitur ad cœlos clamor uirorum, clangor tubarum, & armorum strepitus. Contendunt nostri de salute, Russi de uictoria. Iam'que nostrorum res, ueterani exercitus uirtute & peritia, meliori loco esse incipiebat, ea maximè parte, qua Boleslaus militis pariter & imperatoris officio fungebatur, magnam'que in hostibus stragem edebat: cum subitò perturbatis ordinibus, & fugæ initiò à palatino quodam, cuius nomen non memoratur, orto, sequentibus eum qui proximi steterant, magna pars exercitus Polonici in fugam coniecta est. Pugnabat nihilominus cum paucis, & ijs quidem partim saucijs, partim lassis, Boleslaus: & cum fugere sibi turpe duceret, nolebat tamen inultus mortem oppetere. Fortè equus cui insidebat, multis uulneribus confectus atque debilitatus concidit. Ibi miles quidam gregarius, obscurus & originarius, ut ait Vincētius, subleuatum eum equo suo imposuit: & ut patriæ magis quàm gloriæ suæ rationem duceret, fuga'que melioribus se rebus seruaret, orauit. Sic ille tunc quadragies

Russorū fraus. *Boleslaus credulus.* *Haliciæ situs.* *Russorum cum Polonis prælium.* *Boleslai uirtus.* *Palatini fuga.* *Gregarij militis præclarum facinus.*

Boleslai uictoriæ. septies uictor princeps (tot enim secundis prælijs dimicasse memora- A
tur) nobilissimi uiri fuga proditus, gregarij militis opera præsenti se
Fugæ merces. morti eripuit. Reuersus in Poloniam, palatino quidem illi fugæ princi
pi leporis pellem, colum, & fusum dono misit, meticulositatem eius &
muliebrem animum notans: qua ignominia ille ad uolũtarium suspen
Virtutis præmium. dium adactus est. Militem uerò salutis suæ authorem (nam & is fortè
saluus è prælio euaserat) insignibus nobilitatis, luculenta pecunia &
possessionibus remuneratus, etiam ad honores amplos & magistratus
Boleslai excelsus animus. euexit, posteritatemq́ eius omnem nobilitauit. Deinde fiscum suum
in redemptionem captiuorũ, qui permulti erant, effudit. nec tamen om
nes redimi potuere: multi uenditi, in fœda seruitute consenuerunt. Et
» uehementer quidem angebatur animo Boleslaus, ut solent ij qui perpe
» tuò secundis rebus usi, aduerso aliquo casu affliguntur. pudebat & pi-
gebat eum sui ipsius, quòd tantæ illius cladis culpam in se agnoscebat:
quippe qui credulus nimium & incircumspectus fuisset. Sed tamen de
labe illa delenda, & ulciscendis perfidis Russis atque Vngaris, sedulò
Polonorum fœdus cum Boemis. etiam atque etiam cogitabat. Et quo liberius id faceret, cum Sobeslao
Boemorum principe Closci conuentum egit, pacemq́ fecit, arbitris u-
triusq́ populi proceribus. Pudore autem ac dolore stimulãtibus, con
spectum hominum & colloquia uitabat. Quæ res ei maturauit mor-
tem. Nam ex mœrore illo & anxietate animi in languorem corporis &
morbum incidit: qui sensim ingrauescens, omnem medicinam renuen-
Cazimirus filius Boleslao natus. tem, toto anno lecto affixum, magnopere debilitauit. Nec angorem ac B
morbum eius natus filius Cazimirus leuauit. Vbi mortem appropin-
quare sibi sensit, conuocatis proceribus, qui officij causa undique con-
uenerant, & quatuor filijs adstantibus, de cõcordia apud eos uerba fe-
Polonia diuisa inter Boleslai filios. cit: partitusq́ omnia quæ tunc erant Polonicæ ditionis, inter quatuor
filios, principatum & summam rerum penes Vuladislaum natu maxi-
mum constituit, cæteros eius authoritatem sequi iussit. In partitione
quintum filium, qui superiori anno natus erat, prẹterierat. Id eum pro-
ceres obliuione fecisse existimabant. Itaq́ admonent, ut ne illum exor-
Vaticinium Boleslai. tem patrimonij relinquat. Respondit princeps: Iam illi quoq́ portio-
nem suam esse designatam. Admirantibus cunctis: Non aduertitis, in-
quit, in curru inter quatuor rotas quintam esse eam partem currus cui
homines insident, & onera imponunt, quæ quidem à rotis sustentatur
atq́ portatur? Eum igitur locum inter quatuor fratres quintus obtine
bit, illisq́ suo tempore succedet. Diuinitùs ne id quod futurũ erat, prẹ
sciuerit, an ut solent homines ferè instante morte alienati mẽte diuina-
re, an uerò discerpere in plures partes principatũ noluerit, dicere nõ ha
Boleslai mors. bemus. Nec ita multò pòst sacris Christianorũ mysterijs ritè procura-
tus, uita excessit, maximo totius Poloniẹ desiderio: cum regnasset post
Anni uitæ & regni Boleslai. patrẽ annos trigintasex, uixisset quinquagintatres. Funus Ploscum so
lenni pompa elatũ, & iuxta patrẽ conditum est. Fuit aũt Boleslaus hic,
Boleslai figura, ingenium, & studia. habitudine corporis satis firma, uegeta, & laborũ patiẽte, colore fusco,
statura mediocri: os ei carbũculus morbus ab ineunte adolescentia di-
storserat.

A ſtorſerat, atq; inde Criuouſti cognomentum habuit. Animo uerò excelſo fuit, & periculorum contemptore: iuſti & æqui obſeruãtiſsimus: ad iram, gratiam, miſericordiam ex æquo pronus: ad credendum perfacilis, quę res ei multarum aduerſitatum, & ad extremũ exitij cauſa fuit. Ad beneficentiam & liberalitatem cùm in omnes, tum præſertim in eos qui in re militari pręſtabant, promptus: modeſtia & clemẽtia ſingulari: laudis & gloriæ cupidus: pacis artium non penitus expers, uerùm belli ſtudijs longè præſtantior: ad quæ à teneris, quod aiunt, unguiculis toto animo ferebatur. Hinc omnẽ ferè principatum ſuũ bella gerendo exegit: miles ſtrenuus & audax: dux prouidus, ſolers, animoſus et felix, excepto ultimo illo Halicienſi prælio. Obijt autẽ anno Chriſti nati 1139, cum eũ Lotharius Imperator uno anno anteuertiſſet: cui Germanorum principes Conradum ducẽ Sueuorum, cuius mentionem ſuperius fecimus, ſuffecere. Sed nos exitu Boleslai Criuouſti claudamus hunc librum: ſequentes quinq;, ſecto ac diſcerpto monſtroſè in plures principatus imperio, bellis'que ciuilibus dicaturi. Ex his autem proximus, Boleslai filiorum res geſtas complectetur.

1139 ann. Lotharij Imp. mors.

Conradus Caeſar.

MARTINI CROMERI, DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM, LIBER SEXTVS.

VVLADISLAVS SECVNDVS, PRINCEPS.

B MORTVO Boleslao, torpor quidam animos hominum occupauit, futurorum malorum omine, propter ſectionem regni, quam teſtamento Boleslai nuncupatã, filij eius flagitabant. Videbant enim omnes, ſe, qui dudũ ſub unius imperio florentes & formidabiles cũctis in circuitu uicinis populis fuiſſent, deinceps diſcerptis uiribus atq; ſtudijs, quorumuis iniurię fore obnoxios. Neq; enim diu concordiam inter fratres, conſtitutionem'q; paternam ualere poſſe, cum infida ferè ſit omnis regni ſocietas: neq; contentos illos fore ſuis ſortibus, deguſtata ſemel regnãdi dulcedine: ſed iniuſtè aliena inuadentes, & uim atq; iniuriam uiciſsim propulſantes, ciuilibus & parricidialibus armis inter ſe cõcurſuros eſſe: quibus neceſſe eſſet tam amplam ac florentem dudũ rempub. euerti. Itaq; aliquandiu triſte ſilentiũ omnes tenuere, promiſcue'q; à fratribus imperabatur, donec ij diuerſa iubendo perturbare omnia cœpere. Tum demum cõuentu apud Cracouiam inſtituto, cum flagitatio fratrũ, ſtudia'q; & factiones cõparatę, ad unum deferri uniuerſam rerum ſummã non paterentur, nec rectius quicquã in mentem cuiquam ueniret, neceſſariò Boleslai cõſtitutio approbatur, ut iuuenes certis ac definitis à patre finibus dominarentur: principatus uerò & ſumma belli, pacisq; authoritas penes natu maximum eſſet. Partitione regni ſecundum deſcriptionem patris facta, Vu-

Principatus multorũ perniciosus reip.

Comitia Cracouiæ.

Diuiſio regni Polonici.

ladislao quidem natu maximo Cracouienſis, Siradienſis & Lencicien A ſis tractus, item'que Sileſia obtigêre: Boleslao, qui Criſpus appellatus eſt, Maſouia & Cuiauia, Culmenſis'que ac Dobrinenſis tractus: Miecislao Gneſnenſis, Poſnanienſis, Caliſsienſis & Pomerania: Henrico Sendomirienſis. Cazimirus uerò infans exors, quemadmodum pater uoluerat, à Vuladislao curandus atq; educandus ſuſceptus eſt. Ita ad ſuas quiſque ditiones & quaſi ſatrapias diſceſſere, ut Vuladislaum tamen principem agnoſcerent, eius'que maieſtatem comiter conſeruarent: qui iam ſextum ac triceſimum agebat annum. Nam hæc anno Chriſti 1140 acta ſunt. Extincto uictore ac terrore gentium Boleslao Criuouſto, mutata'que, uti diximus, forma reipub. non diu uicinorum arma quieuere. Primus omnium Sobeslaus Boemorum dux immemor fœderum, quæ cum eo principe & uniuerſa Polonia iuriſiurandi religione interpoſita dudum icerat, nondum exacto à morte Boleslai anno, Sileſiam infeſto exercitu longè late'que populatus eſt: nec ea præda, quamuis magna, contentus, ad ſubigendam omnem eam oram animum adiecit: & quo facilius id faciat, locum opportunum apud uicum Coſcenum inter lacus & paludes munitione & præſidio firmare adoritur. Sed hoc molientem uindicta diuina, iuſta uiolati fœderis & iuriſiurandi ultione perculit. Nam ualida febre correptus, incœpto deſiſtere coactus eſt: relatus'que Pragam, non multo pòſt inualeſcente morbo, extinctus eſt. Ita bellum exoriens repentè inter initia unius morte ſedatum eſt. Neque enim Vuladislaus, Vuladislai B regis filius, qui Sobeslao patruo, filijs eius præteritis, apud Boemos in principatu ſucceſsit, ei bello uacare potuit, domeſticis motibus prohibitus, nec noſter acceptas iniurias, uaſtationem'q; ditionis ſuæ ulciſci perrexit, ad inferendam, quàm ad propulſandam iniuriã magis ſpectans, & inuadendis alienis potius, quàm ſuis defendendis inhiãs: propterea quòd moleſtè ferret acciſum & mutilatum principatum, ſibiq; erepta eſſe duceret ea, quæ fratribus patris uoluntate cunctæ'q; Poloniæ conſenſu ceſſerant. Ægrum ſua ſponte eius animum uxor Criſtina ſuperba, auara & ambitioſa mulier, & quę Polonos omnes in porcorũ loco habebat, nec eos ad miniſterium, ac uix ad conſpectum ſuum admittebat, Germanis ſuis impẽdio delectata, magis etiam inflãmauit, q̃ eum pręter mores iuraq; gentium ad quartam modò partem principatus detruſum eſſe dictitaret, qui in uniuerſum principatum patri, utpote natu maximus, ſuccedere debuiſſet: ſe Cæſaris filiã, Cæſaris neptem, ex inclyta familia cum ampliſsima dote in ſpem uniuerſi principatus ipſi nupſiſſe: nunc uerò ad exiguam ſortem cum liberis cõmunibus redigi, qui quidem poſt patris mortem ad egeſtatem, indignam ſuo genere & ipſorum ordine, redituri eſſent. Quòd ſi ille uir eſſe pergeret, nec à moribus & uirtute paterna degeneraret, breui ſe uiſuram eſſe domi totum regnũ. Patrem eius non tuliſſe unũ fratrem participẽ imperij: ipſum tres ferre? Quartũ quoq;, ubi adoleuerit, ſi ſapiat, portionẽ ſuã repetiturũ eſſe. Summũ illud ius & authoritatẽ monarchiæ umbratilem eſſe: neminẽ ipſi obſecũdaturum. Quid ſi quis reliquorum fratrum ad ſum-

Vuladislao ſumma rerum permiſſa.

1140 ann.

Sileſia uexata à Boemis.

Sobeslaus Boemus extinctus.

Vuladislaus Boemorũ princeps.

Vuladislai Polonorum principis ambitio.

Criſtinæ ingenium et mores.

Criſtina maritum in fratres incitat.

A ſummum illum principatum adſpiret? Quid ſi omnes inter ſe contra unum cōſpirent? Tunc uerò nullam ipſi fore ſpem ſalutis, niſi in fuga & exilio. Præſtare ergo anteuertere, q̃ anteuerti. Hæc eadem identidē iterando, querendo, lachrymando, fremendo & obiurgando, tandem ad maturandum impium facinus uirum impulit. Sed ut ſub honeſto prætextu latêret ſcelus, & quo facilius uel adiuuante, uel certè non aduerſante multitudine ſuorū, cogitata perficeret, ſenatū conuocat: queritur, Pernicioſam & exitialem eſſe reip. partitionē principatus à patre ſuo inſtitutam, propterea q multitudo principum cùm hoſtes ad inuadendum audaciores, tum ciues ad reſiſtendum infirmiores, redderet. cuius rei aliquem iam guſtum paruo temporis ſpacio ipſi feciſſent, uexati impunè à Boemis: qui non modò cōmouere ſe, dum penes unum patrem ſuum fuit imperium, auſi nō eſſent, uerùm etiam pacis cōditiones ab eo accepiſſent. Neq; uerò diu quietam eſſe poſſe ab inteſtinis diſcordijs atq; ciuilibus bellis eam rempub. quæ à pluribus exęquato dominatu, nō certis legibus, ſed arbitrio cuiuſq; gubernetur. Nec diu maieſtatem unius cuiuſpiam ab ijs conſeruari ſolere, qui non modò genere, ſed uiribus etiam & potentia uni illi pares ſe eſſe ſentirēt. Exemplo eſſe recēti penè hominum memoria Sbigneum, qui licet genere impar, tamen q pater eum fratri ex iuſta uxore ſuſcepto exęquaſſet, tantis malis, cladibuſq; rempub. inuoluerit, ut eam euerſurus omnino fuerit, niſi iuſta fratris indignatio aliquando tamen eum de medio ſuſtuliſſet.

Vuladislai principis oratio in ſenatu.

B Boemos quoque & Ruſſos uicinos ſuos nullam aliam ob cauſam ciuilibus bellis inter ſe ad excidium penè collidi, quàm quòd in multos partita ſint eorum imperia. Quocirca uellent, iuberent, ut penes unum ſe, quem primogeniti prerogatiua cæteris fratribus prætuliſſet, uerè eſſet regnum. Attributurum ſe eſſe fratribus aut definitos è fiſco ſuo reditus, aut uerò agros nōnullos & territoria, in quibus illi uitam honeſtè ſuſtentare queant, nec tamen calcitrandi materiam aut occaſionem habeant. Multo eſſe præſtabilius, paucos quoſdam incommodo ac detrimento affici, quàm uniuerſos perire. His addit Criſtina (aderat enim in ſenatu, quo minus liberè eius intuitu ſententiæ dicerentur) cùm alia quæ uidebātur, tum, ſic in ſua Germania, ſic apud alias gentes, quæ cultu uitæ, ingenijs, & ſapientia præcellerent, moribus atque legibus receptum eſſe, ut maximus natu in bona paterna ſuccedat, cęteris fratribus paululū aliquid præ manibus det, unde uiuant: hac ſpe ſe Vuladiſlao nuptui datam eſſe. Deinde ſententias rogati ſenatores, cum ſtupefacti rei nouitate aliquandiu ſilentium tenuiſſent, tandem omnes, paucis à Criſtina ſubornatis exceptis, impium & crudele principis conſilium deteſtari: orare: monere: ne patris ultimam uoluntatem irritam faciat, ne uniuerſæ Poloniæ conſenſum aſpernetur, ne leges naturæ labefaciat. Valde eſſe diſsimile, quod de Sbigneo commemoratum ſit: illum nothum fuiſſe, nec ullo more aut iure in partē principatus admitti debuiſſe: hos legitima uxore, & quidem Cæſaris filia ortos, exortes paterni dominatus fieri rectè non poſſe. Illum improbum, impuden-

Criſtina in ſenatu.

Primogenitorum ius apud multas gentes.

Libertas ſenatus Polonici.

tem, & iam inde ab initio in patrem impiũ extitisse: hos liberalibus ingenijs, honestissimè educatos, summo esse pudore & modestia, æquissimisq́ animis ferre, & laturos porrò esse maximi natu fratris principatum. Magis autem consultum esse reip. si plurium ea consilijs & armis coniunctis defendatur, q̃ si ex unius iudicio & propugnatione dependeat. Non posse commodè unum omnia prospicere, nec ad omnes regni partes suis opem ferentem pariter accurrere, nec omnia per se munia principatus obire. Quòd si uicaria cuiusquam opera utendum sit, magis fidum, magisq́ beneuolentem esse fratri fratrem, q̃ extraneum. His & alijs dictis propemodum ad sanitatem reuocata erat mens principis, nisi uiolẽtior uxoris amor, nocturnæq́ eius persuasiones & blanditiæ, quæ plurimum apud uxorios uiros ualent, tantoq́ pestilẽtiores sunt, quanto plus potest is quem superant, præcipitem eũ egissent. De liberato scelere, tributum siue subsidium pecuniarium fratribus & fraternis ditionibus primùm imperat, ut eorum tentaret patientiã: & si renuerent, iustum haberet belli ipsis inferendi prætextum. Vbi paritum est, deinceps ad intercipiendã quę eorum ditionis erant animũ conuertit. nec tamen Polonorum, quibus iam suspectus & exosus esse cœperat, quosq́ alienos à cupiditate sua esse nouerat, ministerio & militia uti ad eam rem ausus est: sed Russorũ, cum quibus materno genere coniungebatur, auxilia clàm acciet, cũ his apertè iam in fraternas ditiones grassatur: edicit, ne cuiquam Poloni, præter se, obediant: contumaces aut uinculis, aut uerberibus coercet, aut bonis multat. Nonnullas iam fratrum munitiones & oppida cũ pagis adiacentibus partim per Russos occuparat, partim in deditionẽ acceperat, ad florentiorem fortunã uel metu, uel (ut est uulgus ferè nouarum rerum, nouorumq́ dominorum auidum) leuitate defluentibus passim hominibus. Ibi iuuenes impio fratris proposito perspecto, quid faciant porrò cũ suis consultant. Animaduertũt à bello ciuili animos popularium suorum abhorrere: nec ipsi satis animorum ad uim fratris propulsandã habebant, propterea quòd & uiribus minus ualebant, & quantum cuiq́ fidendum esset nesciebant. Itaq́ ad misericordiã procerum confugiunt: paternorũ meritorum, paternæ uoluntatis, publiciq́ omnium ordinum consensus de partiendo imperio ipsos admonent: ipsorum fidei & protectioni se suaq́ commendant. Ad fratrẽ etiam proficiscuntur: & quoniã caput illorum consiliorum Cristinã glotem suam esse senserant, ad mulieris pedes sese prosternunt: clementiam eius supplices implorant. Verùm ea surdis auribus lęuirorum preces accipiebat, & salutem reip. quę omni necessitudini præponenda esset, causificabatur. Cõmouit ea res multos ex primoribus, cùm iuuenũ misericordia, tum metu exorientis tyrannidis: cuius argumentum erat, q̃ Vuladislaus externum militẽ in suos immittebat: tum autẽ auaræ importunęq́ mulieris odio, quę prę ter hãc in fratres mariti sui inclemẽtiam, nouis etiã exactionib. animos multorũ offenderat. Etenim ea, cùm alia quædã auarè & crudeliter instituerat, tũ uerò illud excogitauit, ut homines oppidani & rusticani

Vxorũ suasiones efficaces.

Vuladislaus princeps pecuniam fratribus imperat.

Vuladislaus fratrum possessiones inuadit.

Boleslai filij deprecãtur fratris iniuriam.

Procerum alienatio à Vuladislao.

Exactiones nouæ institutæ.

A statis & solennibus ferijs honoraria quædam munera, nempe pullos & gallinaceos, anseres, oua, mel, auenam, porcos, triticũ in cellam principis inferrẽt. Quod cum semel atq; iterum ac tertiùm in gratiam principis non inuiti fecissent, lege uiri, ut id perpetuũ deinceps esset, sancit. Itaq; impensius iam & apertius nõnulli iuuenibus fauebant. in primis autem Vuseborius palatinus Sendomiriensis, & magister militiæ: & Petrus Danus, comes Scrinnensis: quorũ ille nonnunquam Russos ex insidijs paruis prælijs fundebat, Petrus uerò monendo & obiurgando principem ab instituto auocabat: quæ res ei, si non exitiosa, calamitosa quidem certè fuit. Nam Vuladislaus, ut omnibus de rebus cum uxore cõmunicabat, ita de Petri quoq; consilio ac studio ipsi narrauit. Exarsit... Excanduit subitò in hominem iracũda mulier, alioqui etiam ipsi infensa, ex huiusmodi causa. Venatum fortè Vuladislaus princeps & Petrus hic in remotas syluas ierant: ibi totum diem inuestigandis & persequẽdis feris defatigati, ad uesperum ad focum constructa è cespite mensa, cum se pane & ferina carne, & aqua fontana utcunq; refecissent, & humi stratis penulis cubituri essent, Vuladislaus domesticarum lauticiarum & molliũ stratorum recordatus, ioco Petrũ appellans: Mollius, inquit, nunc Petre uxor tua cũ Abbate Scrinnensi siue Suleouiensi cubat, quàm nos. Petrus contrà, ut iocũ ioco retunderet: Fortasse, inquit, & tua cum Dobesso. Erat autem Dobessus iuuenis ex equestri ordine nõ inelegãs, quo familiarius Cristina utebatur, ita ut mussitaretur uulgò, eum cum illa clàm cõsueuisse. Tetigit id dictum principis animum:

B & sermonibus quidem tunc iocisq; finem fecit, uultu uerò ne postea quidem satis dissimulauit siue dolorem, siue solicitudinem: incertum, liberiori'ne dicto Petri offensus, an de crimine uxoris ex uerbis Petri, & superioris temporis coniecturis, quas non tam scrupulose ad eam diem notarat, suspiciones colligens. Cristina ubi tristiorẽ cogitabundum'q; præter morẽ uirum reuersum animaduertit, sciscitatur causam. dissimulat aliquandiu Vuladislaus: ad extremum uictus blanditijs & importunitate uxoris, detegit ei uulnus animi sui. Inde grauiores ea in Petrũ iras concœperat, occasionem'q; ulciscendi eius quærebat: quam cum fortuna percommodam attulisse uideretur, in eo quòd Petrus apertè cupiditati principis aduersabatur, ibi uerò instare uiolenta mulier apud maritum noctes'q; dies'q;, ut Petrus de medio tolleretur. Eo uiuo, nũquam uoti compotem futurum Vuladislaum. Erat enim uir ingenti spiritu Petrus, summaq; potentia præditus: quippe qui præter priuatas opes & facultates amplis. Calisiensem Crusuiciensem'q; tractum omnem Boleslai Criuousti nomine administrasset. Subornat tandem Dobessum Cristina, partim probri infamia iritatũ, partim pollicitatione bonorum Petri illectum, ut eum quouis modo uel caperet, uel interficeret. Non est tamen ausus Dobessus hominem aperta ui aggredi: sed obseruabat tempus, quo per fraudem eum incautum oppri meret. Fortè Petrus nuptias filiæ, quam Iaxæ Serborum siue Vinidarum duci in matrimoniũ collocabat, Vuratislauiæ insigni pompa atq; celebritate

Honoraria munera.

Petrus Danus dolo Cristinæ petitus.

Iocus pernicio sus.

Dobessus de adulterio reginæ suspectus.

Petri Dani opes & præfecturæ.

celebritate apparabat: eò se Dobessus quoq; magno comitatu confert, A securumq; & nihil eiusmodi suspicantem Petrum, solum fortè conspicatus, dum ministri circa apparandas nuptias, & hospites comiter accipiendos satagũt, correptum celeriter paratis & dispositis ad hoc equis asportat, & ad principem adducit. Diu, quid eo faceret Vuladislaus animi dubius fuit. Reuerebatur hominis dignitatem, gratiam'que popularem: reminiscebatur, quo is honore apud patrem suum fuisset. Contrà suggerebat Cristina, si incolumis Petrus dimittatur, acerbiorẽ eum capitalemq; hostem fore principi, iniuria illa exacerbatum. Vbi cunctari uirum uidet, minatur se ab eo discessurã, ubi impunè probro prostitutæ pudicitiæ afficeretur. Vicit tandem, perfecitq;, ut indicta causa lingua Petro præcideretur, atq; oculi effoderẽtur. Sic ei, & sæpe multis, liberior cum principe iocus malè cessit. Vixit tamen post eam calamitatẽ Petrus quinq; annos. Mortuus, apud Vuratislauiam in sancti Vincentij, quod templum & monasterium ipse condiderat, honorificè sepultus est. Vnde fit mihi uerisimile, Vuratislauiensem etiam præfecturam eum tenuisse. Ferunt nonnulli, quemadmodum Dlugossus memorat, ei postea propter pietatem, qua summa erat, uisum, & sermonis usum diuinitùs restitutum fuisse. Per hæc tempora Bela cæco Vngarorũ rege uita defuncto, Geisa filius eius de quatuor natu maximus, regno paterno suscepto, Henricum Austriorum ducem cum totius ferè Germaniæ auxilijs Vngariam inuadentem, cruento prælio superauit. Petro tam crudeliter, quemadmodum dictum est, excarnificato, B minus ausi sunt cæteri proceres uoluntati tyranni aduersari: creuerunt tamen omnium in eum odia, quæ secundo fortunæ flatu occultata, postea afflictis rebus eius in apertum erupère. Minus autem dissimulanter is iam agere, & fratres ditionibus ipsorum pellere, magnis Russorũ fretus auxilijs, quibus Suatoslaus Vuseuolodi Kiouiensium principis filius, Izaslaus Dauidis, & Vuseuolodimirus Haliciensiũ duces præfuere. Iamq; Henricum Sendomiria, & Boleslaum Ploſco, omniq; Masouia propulerat. Restabat Miecislaus, ad quem cæteri fratres confugerant. Ad eos igitur Vuladislaus in maiorem Poloniam cum exercitu magnis itineribus contendit, in celeritate plenam uictoriæ spem reponens: Posnaniam, quæ ipsi portas clauserat, cum primo impetu capere nõ potuisset, obsidione cinxit. Vastabant interim Russi agros liberioribus excursionibus, exurebant uicos & pagos, captiuos uiros ac mulieres in seruitutem abducebant, diripiebant fana, uimq; honestis puellis ac matronis inferebant: ne à pueris quidẽ abstinebant. Viuebat adhuc Iacobus archiepiscopus Gnesnensis, uenerabilis & pius senex, excelsiq; animi. Is igitur cupiditatẽ & crudelitatem Vuladislai perosus, & cùm optimi principis Boleslai Criuousti filiorum, tum patriæ indignam & calamitosam sortẽ miseratus, sacro pontificũ cultu & infula, quo augustiorẽ speciẽ principi exhiberet, indutus, et carpẽto in castra, & usq; ad ipsum Vuladislai tẽtoriũ inuectus, comiter principẽ nefarij cœpti admonet: negat esse boni principis, patriã, à qua in lucẽ editus, indulgenter

Petri Dani calamitas.

Miraculum.

Geisa rex Vngarorum Austrios uicit.

Vuladislaus princeps fratres uiolat cũ Russis.

Ciuile bellum inter fratres.

Posnania obsessa.

Iacobus Archiepiscopus principẽ obiurgat, ac diris deuouet.

A indulgenter educatus, & ad summum honorem euectus sit, externis armis hostilem in modum impetere, uexare, ac diripere: negat esse Christiani hominis, fratres coniunctissimos & obsequentissimos, quos tuendos susceperit, oppugnare: & nõ modò attributis à patre & uniuersa repub. ditionibus exuere, sed uitam etiam & sanguinem eorum sitire. Desisteret ergo cœptis: moderaretur diræ & insatiabili cupiditati suæ: & cum optimis fratribus in gratiam rediret: præstare, ut eorum fideli ope & opera aduersus quosuis externos hostes uteretur, quàm ut infidis & sitientibus Poloni sanguinis Russorum armis illos iret perditum, & quasi in sua ipse uiscera sæuiret. Si homines non uereretur, at Deum metueret, acerrimum scelerum omnium, & maximè uiolatæ humanæ coniunctionis & societatis ultorem. Non commouit hęc Archiepiscopi oratio, quamuis grauis & prudens, Vuladislaum, nec ab instituto deterruit. Quod cum uir diuinus animaduerteret, quasi numine afflatus, è sella assurgens: Quando, inquit, humana simul ac diuina iura superbè contemnis, & paterna mea monita obstinatè respuis, Dei omnipotentis, cuius uices gero, authoritate, sacris & Christianorũ hominum societate tibi interdico, caputq; tuum & omnium adiutorum & asseclarum tuorum diris deuoueo. Deinde multa in eum & in exercitũ eius execratus, recedebat. Fortè dum imprudẽtius auriga carpentum conuertit, in columnam, quæ tentorium principis sustentabat, extremo axe impingẽs, mota loco columna, tentorium solo prostrauit. Mali ominis ea res cunctis uisa est. Tenuit tamen iram Vuladislaus, nec acerbius quicquam in Archiepiscopum aut fecit, aut dixit: ita ut mirarẽtur omnes patientiam eius. Commouerat nonnullos de proceribus, qui in castris Vuladislai erant, Iacobi archiepiscopi authoritas & execratio. Itaq; deducere & ipsi à proposito principem instituêre, sed nullo operæprecio. Nam is diligentius etiam, omnia ad expugnationem Posnaniæ administrare perrexit. Tamen cum nullus hostilis subesset metus, nec magnopere è paruo oppido eruptio timeretur, securius agebant Rusi, quàm ratio castrorum exigit: & uel ad prædas agendas quoquouersus discurrebãt, uel genialibus epulis & compotationibus ludisq; & lusibus indulgebant, uel his rebus grauati & fatigati altum stertebant: in stationib. rari, nec ij satis sobrij excubabant. Delitescebãt in abdito Boleslaus, Miecislaus, & Henricus cũ modico militum præsidio, occasionẽ bene gerendæ rei captãtes: ij posteaquàm uel ex transfugis, uel è captiuis per insidias, dũ incautius pabulãtur, exceptis, certò didicere de negligentia & securitate aduersariorũ, silenti agmine ad castra propius accedunt. Oppidani è turribus procul suos cõspicati, nec ignari quid in subiectis oppido castris agerẽt, proposito uexillo signũ dant suis faciẽdi in hostẽ impetus tempestiui. Animaduertêre id uexillum præter morẽ extensum Russorũ duces, qui tunc fortè cũ Vuladislao conuiuabantur: rogãt, quid nam rei sit, & quid sibi uelit uexillũ illud. Respõdet Vuladislaus, deditionis esse signũ. Parcendũ esse Rusi cẽsent supplicibus: negat Vuladislaus ullũ fore ijs, qui tã obstinatè obsidionem

Omen malum.

B

Castrensis negligentia.

dionem sustinuissent, misericordię locū. Nec multo pòst, exauditur ab A extremis castris ingens clamor atq; strepitus, iam intra uallum & in cæde uersantium hostium. Erumpunt eodē tempore & oppidani, & turribus ac cæteris operibus, tugurijs'q; militum, è stipula stramentis'q; factis, celeriter ignem subijciūt. Fit trepidatio & discursatio totis castris, perculsis re subita & inopinata omnibus, nec quid agerent, aut quò se uerterent, ac ne fugę quidem consilium explicantibus. Nec à uero abhorret, diuinitùs formidinem illam tanto exercitui meritò iniectam fuisse. Nec fuit, qui se uictorib. opponeret, fusis nullo negocio, qui ad primum tumultum pauci & inordinati occurrerāt. Nam cæteri uel ad ducum tentoria, uel ad corripienda arma, uel ad sternendos equos, uel ad efferenda quæ quisq; charissima habebat, festinabāt, uel attoniti deniq; amentium more huc atq; illuc discursabāt. Ad extremum grassante latè undique ferro & incendio, effundunt sese castris, qua quisq; exitum inueniebat. Fugientes partim trucidantur ab equitibus, partim in Vartam & Glouunam fluuios, qui non ita procul à castris erant, compulsi merguntur. Vuladislaus cū Russis ducibus & paucis quibusdam euadens, effuso cursu Cracouiam contendit. Inde quoq; Russi, nō multum morati, nudi penè & inermes, & omnium rerum egeni, domos sese recepere. Direpta sunt copiosa & opulenta Vuladislai Russorum'q; castra. Dlugossus aliquanto aliter hæc exponit. Ait enim, Boleslaū, Miecislaum, & Henricum, primo Vuladislai aduētu Posnaniæ se cum paruo præsidio tenuisse, diuturnam'q; obsidionem in magna commeatus inopia tolerasse, & clemētiam atq; misericordiam fratris per internuncios implorasse. Cum autem is inexorabilem se ipsis præberet, nec aliter ueniam daret, nisi sese & sua omnia ei dederēt: dura hæc, ita ut erāt sanè, uisa esse iuuenibus: & in magna salutis desperatione decreuisse eos, honestè mori potius, quàm crudelis uictoris, & apud quē nihil sancti esset, fidei sese committere. Erupisse deinde aliquoties ex oppido, & nonnulla strage in hostibus edita, repulsos tamen esse. Deinde cum quieuissent aliquādiu, quasi abiecta iam erumpendi cogitatione, & securiores negligētiores'q; reddidissent eos qui in stationibus & ad opera excubabant, captato tempore, armatis'q; omnibus qui arma ferre poterāt in ciuitate, erupisse in inopinantes, eo proposito, ut aut uincerent, aut nō inulti occumberēt: & clarissima illa uictoria, de qua iam diximus, potitos esse. Annus quo hæc acta sunt, fuit à Christo nato millesimus centesimus quadragesimusquintus. Parsum est autem ciuibus iussu iuuenum, quoad in summa illa perturbatione & confusione fieri potuit. Magna fit statim ea uictoria rerum commutatio. Defluebant omnes passim à uicto ad uictores, & augebāt eorum exercitum: arces & munitiones interceptæ, in fidem & potestatem pristinorum dominorum ultrò redibant. Non contenti autem uictores iuuenes eo, quòd fratrem se oppugnantem profligassent, sua'q; omnia recuperassent, exterminare eum etiam uicissim proprijs ditionibus, & principatu eijcere instituunt, rati nunquam eum ad sanitatem & modestiam redituru esse:

Vuladislaus uincitur & fugatur.

Dlugossus.

B

1145 ann.

Defectio Polonorum à Vuladislao.

A esse: uerùm Russorum auxilijs fretum, bellum renouaturum. Itaq; æstate sequenti, cum eo quem ad manum habebant exercitu, ualidiori iam aliquanto, quàm fuerat initiò, Cracouiam cõtendunt. Quod cum Vuladislao nunciatum esset, diffisus munitioni arcis, suorum'q; studijs & uolũtatibus: & fratrum desperata misericordia, quippe quos ipse supplices nulla misericordia dignatus esset, relicta Cracouiæ uxore ac tribus filijs, per Silesiam in Germaniam profugit: Conradi tertij Cæsaris, uxoris suæ sobrini, opem imploraturus. Cracouienses cum primùm aduenienté Boleslao, Miecislao & Henrico portas clausissent, cognita principis longiore fuga, & consensu totius Poloniæ, aperuere: nec multo pòst arx etiam deditur. In qua recipiẽda, summa animorum moderatione iuuenes usi sunt. Liberos & uxorem Vuladislai, quamuis infestam sibi, & quæ origo malorum illorum fuerat, ab omni iniuria & contumelia iratorum militum atque procerum defenderunt: & cum omni supellectili in Germaniam, aut quò uellent, additis præsidij causa, qui abeuntes deducerẽt, dimiserunt. Sic infelix Vuladislaus, qui suasu uxoris iniustè aliena concupiuerat, sua iustè amisit: & qui in amplissima fortuna principatus'que prærogatiua non acquieuerat, in exilio cum mala consultrice uxore miser contabuit: quemadmodum inferius exponemus. Obtinuit autem principatum Poloniæ Vuladislaus, non totos septem annos. Sub ipsum principatus eius initium, Ianicus, qui postea Vuratislauiẽsis episcopus, ac deinde archiepiscopus Gnes-B nensis fuit, Ianislaus'que dictus est, & Clemens, fratres germani, equestri Gryphium siue Gryffonum, ut uulgò uocant, familia orti, monasterium Andreouiense condiderunt: ei'que oppidum ipsum Andreouiam, & septem pagos de bonis suis attribuerunt: atque in eo Cistercienſis sectæ monachos, à Bernardo abbate sancto conditos, è Morimundensi Burgundiæ monasterio euocatos, collocarunt. Imposuerunt autem conditores illi tributum perenne oppidanis, addictis monasterio, ut corda cæsarum pecudum, & paucula haleca sibi posteris'q; suis memoriæ sempiternæ gratia penderent. Verùm id tributum postea abbas nescio qui redemit. Addiderunt etiam Radossus & Gedeon episcopi Cracouienses, decimas quasdam eidem monasterio: itemque Ianicus, posteaquam Gnesnensis archiepiscopus factus est, nõ modò decimis, uerùm etiam duodecim pagis ad superiores adiectis, id locupletauit.

Vuladislaus principatu pulsus.

Cracouia in potestatem fratrum iuniorũ uenit.

Moderatio iuuenum uictorum.

Andreouiense monasterium.

Androuiensis monasterij tributum.

BOLESLAVS CRISPVS.

EXACTO cum uxore & liberis Vuladislao principe, concordi fratrum iuxtà ac procerum nobilitatis'q; sententia ad Boleslaum, qui Vuladislao natu proximus erat, principatus & summa rerum defertur, & quæcunq; in ditione Vuladislai fuerant: Cazimirus etiam natu minimus frater, eius curæ commendatus est. Et moderatè is clementer'q; regnauit: fratres magna beneuolentia & charitate complexus, beneficentia etiam & liberalitate maiorem in modũ sibi deuinxit. Nõnulla enim bona & possessiones, quæ i-

Boleslai Crispi benignitas.

n psius

psius iuris fuerant, ipsis ultrò donauit & addixit: eo'que summa ij fide, **A**
summoq́ue studio uicissim eum defenderunt, nihil neq́ue Russorum neq́ue
Boemorum, neque Germanorum & Conradi Cæsaris minis deterriti,

Vuladislai exulis solicitudo.

aut precibus emolliti. Nam instabat Vuladislaus assiduò, tum apud
Vuladislaum ducem Boemorum, ad quem ea de re adierat tum apud
Cæsarē, ut eorum uel authoritate in paternum principatum restitueretur,
uel armis reduceretur. Solicitabat & Russos legationibus. Verùm hi nondū se satis è clade Posnaniensi refocillarant, & nolebant consentientem Poloniam iritare, à cuius exigua quadam parte uicti profligatiq́ue nuper essent.

Conradi Cæs. & Ludouici Gall. regis expeditio in Syriam.

Cæsar uerò & Boemus prolixè promittebant: uerùm hic domesticis motibus, ille Asiatica expeditione impediti, præstare commodè promissa non potuere. Rebus enim Normānorum in Syria, Saracenorum Turcarumq́ue ui inclinatis, Edessaq́ue nobili & uetusta urbe Mesopotamiæ, quæ tūc à Gallis tenebatur, expugnata, & magno

Bernardus abbas Claræ uallis.

terrore Christianis in Asia militātibus iniecto, Cæsar & rex Gallorum Ludouicus cum compluribus principibus uiris & episcopis à Bernardo abbate Clareuallis concitati, expeditionem in Syriam susceperunt. Ne tamen Vuladislai causam penitus deseruisse uideretur Cæsar, misit legationem ad Boleslaū, cæterosq́ue fratres, ut Vuladislao ademptas ditiones & principatum sua spōte redderēt, potius quàm arma sua ex-

Conradi Cæsaris legatio ad Polonos.

Boleslai Crispi responsum.

perirentur. Neq́ue enim se rectè & affini, & calamitoso ac supplici principi deesse posse. Cui legationi Boleslaus princeps de sentētia fratrum & procerum ita respondit: Nulla à se fratribusq́ue suis iniuria affectum **B**
esse Vuladislaum, se ne quicquam deprecantes impio bello ab eo petitos, & attributis à patre & ab uniuersa repub. ditionibus & principatibus iam penè exutos: cum pacem tamen nullis æquis cōditionibus impetrare possent, uitam defendisse suam, illumq́ue omnis diuini & humani iuris uiolatorem, fratres insontes & obsequentissimos eijciētem, intolerabilem in liberos populos dominatum usurpantem, non tam ipsorum uiribus, quàm diuina ultione euidenter perculsum, fugientemque, magno uniuersæ Poloniæ consensu sempiterno exilio damnatum esse. Recipere eum talem, tamq́ue iustè consensu publico pulsum, neque sibi tutum esse, neq́ue Polonis expedire. Ne ergo Cæsar id à se postularet, ne'ue ab inuitis extorquere pergeret, quod sine periculo, & sine ma-

Principis officium.

„ gno malo reipublicæ facere non possent. Esse quidem tanti principis
„ atque Cæsaris, afflictis subuenire: sed ijs demum, qui immeritò afflicti
„ essent. Cæterùm ad uim & iniuriam faciendam, nemini opem eius patère debere: quippe qui ab innocentia contra scelus, ab officio cōtra improbitatem, à modestia contra audaciam, à iusticia contra iniusticiam, deniq́ue à pietate contra parricidium stare debeat. Esse Vuladislaum affinem Cæsaris, se uerò cognatos etiam: auxilium se ab eo sperare, non bellum expectare, cuius nullam neque dedissent, neque daturi essent occasionem. Habere se illi eum honorem, quem & cognato & maximo principi haberi par esset: libenter'que in alijs rebus authoritati eius obsecundaturos, in una illa re id fieri non posse. Libentius se cum

quouis

A quouis capitali hoste, quàm cum illo tali fratre in gratiam redituros esse: & quiduis potius passuros, quàm commissuros, ut suo sibi iumento, " quod dicitur, malam rem asciuisse, & rempub. quæ in fidem suam con- " fugerit, prodidisse uiderentur. Fregit ea responsio Conradi animum, ita ut multum de studio suo in Vuladislaum deinceps remitteret, præsertim quòd ad expeditionem Asiaticam totus spectabat: quamuis à proceribus suis & Boemo, quos sedulò unà cum liberis & uxore prẽsabat Vuladislaus, in Polonos incitaretur. Porrò in concilio Remensi, quod Eugenius tertius pontifex max. initiò pontificatus sui coegerat, Henricus Bauarorum dux, Cristinæ propinquus, de principibus & episcopis Polonorum per legatos questus est, quòd illi quidẽ fratrem, hi uerò dominum suum contra fidem & iusiurandum paterno principatu pepulissent. Sed quid effecerit, non comperio. Conradus uerò Cęsar expeditionem illam suam cum maturasset, per Poloniam, quemadmodũ scribit Dlugossus, statuit iter facere: quòd & cõpendiosior ea uia esset, & minus periculorum haberet: simul quòd non diffideret, se Vuladislaum cum fratribus coràm reconciliaturum esse. Et acceptus quidem est à Boleslao cæterisq; fratribus perquàm honorificè & liberaliter, unà cum Vuladislao Boemorũ principe, & fratribus eius Henrico & Spicigneuo, siue Sbigneo, omniq; Germanorum & Boemorũ exercitu, & usq; ad pontum Euxinum deductus. cæterùm de reconciliatione nihil tunc aliud impetrauit, nisi quòd pollicitus est Boleslaus

Remense concilium.

Conradi Cæsaris expeditio in Asiam.

Boemorũ principes in Asiam militatum profecti.

B cum fratribus, se, cum reuertisset ab illa expeditione Cæsar, quæ is uellet, facturum esse. Multi uerò uoluntarij è Polonis militiæ illi nomina dedere, & cum Cæsare profecti sunt. Alij, per Vngariam eum non satis composito agmine profectum esse in Thraciam, uolunt. Vincentius uerò crebrioribus legationibus eũ de restitutione Vuladislai cum Polonis egisse memorat. Sub hyemem eiusdem anni, duxit Boleslaus cum Henrico fratre exercitum in Russiam, Izaslai Kiouiensium principis, conspiratione cæterorum principum principatu eiecti, precibus & muneribus inuitatus: castrisq; apud Cemerinum positis, totam hyemem ibi consumpsit: & nulla re memorabili gesta, propter ignauiam Izaslai, & non satis certam fidem Russorum, in Poloniam redijt. Izaslaus uerò post discessionem auxiliorum Lusci obsessus ab hostibus, pacem tãdem ab eis impetrauit. Per hoc tempus Iacobus archiepiscopus Gnesnẽsis mortuus, Ianicum siue Ianislaum, cuius paulo antè mentionem fecimus, è Vuratislauiensi episcopa euocatum, Boleslai principis studio adiutum, successorem accepit: huic uerò Valterus, equestri Zadoreorum ortus familia, successit: qui basilicam Vuratislauiensem, ligneam ad id tempus, muro exædificauit, ritusq; Lugdunensis basilicæ in eam induxit. Anno uno interiecto, reuersus ab Asiatica expeditione Conradus, cum non multum ibi operæprecij fecisset, magnamq; copiarũ suarũ partẽ partim Turcico prælio, partim dolo Emanuelis Constãtinopolitani Imperatoris amisisset, bellũ Polonis intulit, ut per uim Vuladislaũ exulẽ in principatũ restitueret: cum Boleslaus cęteriq; fra-

1147 ann. Russicũ bellũ.

Ianislaus archiepiscopus.

Vuratislauiensis basilica, & ritus eius.

1149 ann. Conradi Cæs. expeditio in Poloniam.

tres promissorum admoniti tergiuersarentur, quòd dicerent, Vuladislao reducto, se nouos motus, noua pericula, summãq; reipub. perturbationem reformidare. Verùm id bellum in speciem ingens & formidabile, Boleslai principis humanitas & sapientia inter ipsa initia restinxit. Nam ut Cæsar cum ualidis Germanorum, Boemorum & Morauorum copijs Poloniæ fines attigit, nõ destitit Boleslaus cũ expeditis turmis, quas de suis tumultuariè coegerat, omnibus locis opportunis hostilia itinera, pabulationes, frumẽtationes & aquationes ex insidijs obseruare, & in incautos hostes impetum facere, interdumq; totũ exercitum reficientem se aut quiescẽtem subito tumultu, & ad castra adequitantis exercitus ostentatione exagitare & perterrefacere. Illis uerò ad arma conclamantibus, ad impedita loca raptim se cum suis recipiebat, nec unquam rem fortunæ & uniuersæ dimicationi committebat. Cum autem ad Odram substitisset & castrametatus esset Cæsar, eo quòd aquæ eius fluminis tunc fortè excreuerant, & nostri ulteriores ripas obseruãtes difficilẽ traiectionem ipsi effecerant, simul autem è Germania noui quidam motus ipsi afferebãtur, quibus ad rerum domesticarum curam reuocabatur, accepta fide Boleslaus in castra ad eũ uenit: factaque publica audientia, Vuladislai fratris facinora & peccata omnia in se ac cæteros fratres, & in omnes ordines reipub. Polonæ luculenta oratione exposuit: necessariam expulsionem, iustamq; restituendi eius recusationem suam & uniuersæ reip. excusauit: necessitudinem suam cum Conrado maiorem, quàm Vuladislai commemorauit: studia & officia sua nonnulla in Cæsarem & Germanos modestè refricauit: ne cognatum & Christianum sanguinem sitirent, neu se ad extrema adigerent, orauit. Munera etiam non contẽnenda Cæsari & nonnullis principibus, maximeq; ijs quos gratia plurimùm ualere apud Cæsarem didicerat, priuatim misit. Ita poscente Boleslao, suadẽtibus primoribus, ad sua defendenda festinantibus militibus, ipso Cęsare ductum iri diutius opinione sua bellum animaduertente, & ad componendas res domesticas festinante, bellum illud statim solutum est: dimissusq; postridie exercitus, nec quicquam reclamante Vuladislao exule: & item Boemorum principe, non tam exulis rem agente, quàm Polonis inimico. Hagecus hic nescio quid comminiscitur de Tartaris & Saracenis, unà cum Russis à Vuladislao exule contra Polonos ductis, & à Boleslao uictis pulsisq;, qui utrique populi procul tunc aberant à Polonia. Pace cum Cæsare facta, aut uerius bello in aliud tempus dilato, Boleslaus & Miecislaus, uxores duxere sorores germanas, Vuseuolodimiri Halicīensium principis filias: Boleslaus quidem Anastasiã, Miecislaus uerò Eudoxiam. Verùm is, hac non ita multo pòst mortua, nondũ exacto à primis nuptijs biennio, aliam duxit, Gertrudim Geisę regis Vngarorum sororem, Belæ cæci filiam. Cæterùm Henricus cœlibem uitã secutus, ad Hierosolymitanã militiã cum non contẽnendo comitatu profectus est, principatu suo Boleslai fratris fidei ac tutelę cõmendato: cũq; totum annũ ibi commoratus, non uulgare uirtutis suæ specimẽ aduersus

Polonorũ cum Germanis belli gerendi ratio.

Boleslaus ad Cæsarem in castra uenit, & bellum sustulit.

Boleslai et Miecislai uxores.

Henricus dux ad Hierosolymitanam militiam profectus.

A

B

A sus barbaros Saracenos edidisset, sospes reuersus est. Reuertẽs autem, in Zagosce pago ad Nidam amnem, parœciam ac domicilium Templariorum sodalitati, quæ tunc bonam in bello Asiatico Christianis nauabat operã, condidit, & luculentis reditibus instruxit. Cum hoc Henrico crediderim profectum Iaxam, nobilem & locupletem equitem de familia Gryphium, ut fama est: qui cum in Asia aliquandiu militasset, reuertẽs, unum de canonicis sepulchri Christi Domini nostri, diui Augustini instituto uiuentibus, & geminam crucem rubram in toga insigne professionis suæ gestantibus secum deduxit, eam'q; sodalitatem in Polonia propagauit, condito ei templo ac domicilio in pago suo Mechouia, quod nunc oppidum est, quinto à Cracouia milliario, eo'q; & duobus itẽ alijs pagis sodalitati attributo. cui etiã Gedeon episcopus Cracouiensis decimas quasdam posterius adiunxit. Condidit idem Iaxa, dotauit'q; etiã monasterium uirginibus professionis Præmonstratensis, ut uocant, in suburbano suo Cracouiensi, quod Zuerineciũ, quasi tu dicas uiuarium, dicitur. Impetrauit autem utriq; loco subiectis hominibus à Boleslao Crispo principe omnium onerum, munerum atq; pensionum, quæ ad principem ac rempub. pertinerent, sempiternã immunitatem. Sed ad institutum reuertamur. Vuladislaus exul, quamuis desiderio & spe sua frustratus iterum atq; iterum, pergebat tamen molestus esse Cæsari de reductione sua: & commouebat quidem Cæsarem, cùm assidua flagitatione & querimonia, tum aspectu ipso miserabili, ac tanta fortunæ commutatione: pudor etiam cum indignatione

Templarij in Poloniam deducti.

Iaxa r Gyphius.

Canonici sepulchri Christi.

Miechouiense cœnobium.

Zuerinecense cœnobium.

B mixtus Cæsarem stimulabat, quòd contẽni & postulata & minas suas, nec promissa præstari à Polonis principibus, maiestate sua indignũ iudicaret. Sed tamen exulem reducere non potuit, partim aduersa ualetudine ac diuturno morbo impeditus, partim etiam proprijs & necessarijs negocijs, & nõnulla imperij perturbatione distentus. Verùm quo leuius interea Vuladislaus ferret exilium, possessiones quasdam ei dedit utendas fruendas, unde se & uxorem liberos'q; sustẽtaret: adiunxit exiguas equitum peditum'q; copias, cum quibus ille crebris excursionibus Vuratislauiẽsem tractum & uiciniam illam omnem, extructis in cõfinio duabus arcibus Nemcio & Grothecio, quò se tutò recipiebat, infestauit. Non tulit hoc Boleslaus. nam coacto exercitu, ad prædatores illos persequendos, & arces euertendas profectus est. Id ubi cognouit Vuladislaus, munitis præsidio militum arcibus, in Germaniã se recepit, siue metu, siue auxiliorum petendorum gratia. Qui in præsidijs relicti erant Germani siue Boemi, sustinuerunt aliquãdiu impetum & obsidionem Polonorum: tandem deficiente annona, & morbis inualescẽtibus, ac desperatis auxilijs, deditionem fecere. Nec ita multo pòst, nempe anno Christi nati 1153. Cõradus Cæsar mortuus, antequam Imperatoris diadema adeptus esset, solicitudine & metu grauis belli Polonos liberauit. Quieuit'que tunc Polonia annis aliquot, donec Fridericus cognomento Barbarossa, Friderici Sueuorum ducis filius, qui Conrado patruo in imperio succesit, petendo imperiali diademate,

Vuladislaus exul infestat Poloniam.

Nemciũ et Grothecium arces in Silesia constructæ, & Polonorum principi deditæ.

1153 ann.

Conradus Cæsar mortuus.

Fridericus Barbarossa Cæsar.

pacandisq́ꝫ, seu potius turbandis rebus Italię & Galliæ Cisalpinæ, quę nunc Langobardia dicitur, ac pontificibus maximis arbitratu suo creandis atque deijciendis occupatus fuit. Reuersum autem in Germaniam, & conuentum totius Germaniæ agentem Virceburgi, siue Herbipoli, supplex adit Vuladislaus, orat de reductione sua: & quo magis eum ad misericordiam flecteret, tres filios iuuenes pedibus propinqui Imperatoris admouit. idem pro eo petijt Vuladislaus princeps Boemorū, fastum Polonorū & contemptionē Cęsareę maiestatis & authoritatis exaggerans: idem plerique Germanorum principes atque duces, quibus iam Vuladislaus exul diuturna consuetudine familiaris factus erat, quos'que ea de re prehensauerat. Quanquam autem rebellarant Imperatori Mediolanenses cum socijs suis, tamen exoratus Fridericus, priorem in Polonos expeditionem de amplissimi Senatus sententia decreuit. Ac legatos quidem statim ex illis comitijs ad Boleslaum principem & fratres eius misit, qui ipsis, nisi reciperēt Vuladislaum, aut nisi ipsi tributum, quod fortasse pollicebatur Vuladislaus, Imperatori Romano penderent, bellum denuncient: ipse uerò hyemem illam in apparatu belli consumpsit. Reuersi Cracouia legati, non dissimile eius, quod Conrado olim datum erat, responsum retulerunt: cuius ea uis erat, ut quiduis potius passuri Poloni principes, qui ea de re Cracouiam ad Boleslaum conuenerant, quàm aut tam immanem ac turbulentum fratrem recepturi, aut tributum cuiquam daturi esse uiderentur. Itaque æstate anni sequentis, qui fuit à Christo nato 1158, Fridericus Imperator cum maximis Germanorum omnium atque Boemorum copijs, per Saxoniam in Polonorum fines ingreditur: & ad undecimum Calendas Septembris Odram amnem, nemine prohibente, uado transiuit. Nam Poloni principes, etsi non contemnendam & ipsi manum habebant, nusquam tamen ausi sunt apertè cum tanto ac tam ualido exercitui opponere: sed munera inter se copias'que partiti, quòd equitatu abundarent, & leui armatura uterentur, partim in prædatores & pabulatores ex insidijs uim faciebant, partim uillas & oppida sua, quà iter facturum esse Imperatorem suspicabantur, ipsi comburebant: partim etiam munitiones deijciebant, ita ut neque progredi rectè Imperator propter pabuli & commeatus inopiam, neque uestigium ponere firmo aliquo & munito loco posset. Eo nostrorum incendio tunc Bythomia, cuius etiam superius mentio facta est, atque Glogouia, non obscura oppida, conflagrarunt. Erat in magna difficultate res Germanorum: quippe quibus neque frumentum, neque pecudes ad uescendum, neqꝫ uinum aut cereuisia ad bibendum suppetebat, omnia itinera nostris obsidentibus. Itaque intestinorum dolore laborari uulgò cœptum, quo morbo multi mortales absumpti sunt: iamq́ꝫ non mussitabāt milites, sed apertis conuicijs & maledictis Imperatorē incessebant, quòd ab eo ad inauspicatū bellū ob rem alienā educti essent. Quibus rebus permotus Fridericus, simul ꝙ res Italicæ discessu eius turbatę, eum ad se reuocabant, de redu-

cendo

Margin notes:
- A (beside line 1)
- Legatio Friderici Imperatoris ad Polonos.
- B (beside "daturi esse uiderentur")
- 1158 ann. Friderici Imp. expeditio in Poloniam.
- Bythomia & Glogouia exustæ ab ipsis Polonis.
- Friderici consultatio.

A cendo exercitu cogitare cœpit. uerùm metuebat, si nulla pace facta retrocederet, ut satis tutò id facere posset: quòd non dubitabat, nostros terga reuertentium pressuros, & aliquam Germaniæ oram dimisso à se exercitu uicissim inuasuros ac deuastaturos esse. sin pacis mẽtionem prior fecisset, pro uicto se habitum atque contemptum iri: utrumque autem non ex dignitate Imperatoria fore. Etenim ex æquo turpe & ignominiosum est, eum qui bellum alteri intulerit, aut pacem ultro offerre, aut rebus infectis retrocedere. Eum sensum Imperatoris cũ probè calleret Boemorum princeps, siue iussus, siue pertæsus & ipse belli, agit cum Polonis, ut de pace ad Imperatorem mittant, aut ipsi ueniant: sperare se, ac recipere, æquis conditionibus eam iri compositum. Placabiliorem enim ipsis Fridericũ se reddidisse. Amplectũtur nostri eius consilium: petita accepta'que fide, ad hostem proficiscuntur: ibi multis ultro citro'que habitis sermonibus, pax tandem his legibus cõstituitur, ut Vuladislaus ad Silesiæ dominatum modò restituatur, cæteris se abstineat: & ut Boleslaus unà cum fratribus trecentos hastatos equites Friderico in auxilium ad Mediolanense, siue Langobardicum bellum mittat. Et quo firmior hæc pax sit, Adleidam Imperatoris sororis filiam Miecislaus tertiam uxorem ducit. Nam alteram, quæ fuit Vngara, haud ita multo antè amiserat, susceptis ex ea duobus filijs, Ottone & Stephano. Quanquam quod ad restitutionem Vuladislai attinet, perplexus est Dlugossus. Nam cum restitutionem illam, quam po-

Pax inter Imperatorem & Polonos. *Silesia Vuladislao attributa.* *Polonorum auxilia Imperatori ad Italicum bellum.* *Miecislai tertia uxor, filia sororis Friderici Imp.*

B stea Fridericus uelut sanctè promissam, mortuo Vuladislao liberis eius efflagitauit, in pactis fuisse memorasset: paulo pòst subijcit, Boleslaum recepisse Imperatori, se ad natalẽ Christi Dei nostri Magdeburgum uenturum esse, & Polonis Boemis'que disceptatoribus & arbitris de expulsione & restitutione Vuladislai fratris usurum: quod tamen non præstiterit. Paulo aliter de hoc bello Radeuicus, in supplemento eius libri quem Otto episcopus Frisingensis, illius temporis, de gestis huius Friderici Imperatoris cõscripsit, memoriæ prodidit. Et causam quidem belli eandem, quam nos exposuimus, fuisse memorat: successum uerò & exitum aliquanto diuersum. Ait enim, posteaquam Imperator in Poloniam (arte scilicet & natura permunitam) penetrauit, & Odram flumen copias transduxit, Polonos, quamuis magna haberent Russorum, Parthorum, Prussorum & Pomeranorum auxilia, in fuga tamen spem uitæ constituisse: ac desperatione adductos, non certo consilio, munitiones, oppida, pagos'que suos uastasse. Ad extremum autem peruastata ab hostibus Vuratislauiensi & Posnaniensi ora, Boleslaum ducem supplicem, & imperata se facturum recipientem, prouolutum ad pedes Imperatoris, ueniam impetrasse: cum iusiurandum dedisset, non ad contumeliam Romani imperij fratrem à se suis'que pulsum esse: promisisset'que Imperatori, præter auxilia ad bellum Italicum, duo millia marcarum, principibus mille, aulico eius comitatui ducentas marcas argenti: Augustæ uerò, siue Imperatrici uiginti marcas auri; & obsides Cazimirum fratrem cum alijs quibusdam

Radeuicus historicus.

nobilibus dedisset. De Vuladislai uerò iniuria rem ad arbitrium Boemorum & Polonorum Magdeburgum, ut nos quoque è Dlugosso retulimus, reiectam esse. Neq; tamen stetisse ulla ex parte promissis & iuriiurando Boleslaum. Tributi Radeuicus hic nullam facit mētionem: quod neq; Imperator exigere, si prius pensitatū esset, neq; Radeuicus commemorare, si tunc exactum esset, omisisset. Pace facta cū Polonis, deduxit imperator exercitum, & anno sequenti expeditionē in Italiam prosecutus est, Boemorum & Polonorum auxilijs adiutus. In ipso autem procinctu Vuladislao Boemorum principi Ratisponæ diadema imposuit, regemq; eum appellauit: quo nomine post Vuratislaum sexaginta annis amplius nemo principum Boemorum usus erat. Fames deinde Poloniam afflixit, frumento belli tempore partim non demesso, partim ab hostibus consumpto, partim uerò à nostris, quemadmodū diximus, corrupto. Mortua est eo anno Anastasia Boleslai Crispi uxor, ex dolore partus, cum Lescum alterum filiū peperisset. nam bienio antè Boleslaum pepererat. Duxit postea Boleslaus alteram uxorē, Helenam Roscislai Præmisliensiū principis filiam, suasu fratrum, cum ad Adleidæ Miecislai uxoris puerperium conuenissent. Apparabat iam Vuladislaus reditum in patriam, opera & beneficio Friderici Imperatoris impetratum, post tredecim annorum exilium. uerùm in ipso apparatu extinctus, & Aldemburgi in Holsatia, quæ urbs à Slauis condita, Starigradum olim dicta fuit, sepultus est: ita ut non irrita ceciderit Iacobi archiepiscopi deuotio, nec potuerint humani conatus diuinam sententiam, & iustam fratrum & patriæ uiolatoris ultionem immutare. Tametsi proditum est à nonnullis, ut refert Dlugossus, eum ad constitutum cum fratribus colloquium uenientem, Plodeci clàm ueneno sublatum esse. Vixit autem Vuladislaus quinquagintaquinque, præfuit Polonis non totos sex annos. Liberos reliquit masculos tres, Boleslaum, Miecislaum, & Conradum cui Lasconogo, propter gracilitatem crurum, cognomen fuit: quem quidem Conradus Imperator Fuldensi abbati educandum dederat. Cristina uerò Vuladislai uxor, Aldenburgi in exilio consenuit, & uitam cum morte commutauit. Nam filij non ausi absente Imperatore Silesiæ principatum ex fœdere patri promissum repetere, quarto demum anno post mortem patris, nempe anno post Christum natum 1163, instante precibus atq; minis apud Boleslaum Friderico, cum is ab Italica expeditione capto euersoq; Mediolano reuertisset, reuocati Silesiam omnem, quæ continentibus syluis à reliqua Polonia dirimitur, usq; ad Boemorum Saxonumq; fines in ditionem suam acceperunt, ea quidem lege, ut maiestatem summi principis Polonorū comiter conseruarent, neue patris tyrannidem imitarentur. Silesiæ uerò nomē à cōfluxu multorū populorum inditū esse uidetur, siue tūc, siue aliquanto prius, nempe posteaq; Sbigneus nothus Vuladislai primi principis filius, cū Boemis & Saxonibus eam orā inuasit, ita ut Silesij, siue Slezaci, quasi cōuenæ dicantur lingua Polonica. Eam igitur partem Poloniæ Vuladislai mortui filij

Vuladislaus rex Boemorum factus. — *Fames in Polonia.* — *Boleslai Crispi filij.* — *Boleslaus alteram uxorem duxit.* — *Vuladislai mors.* — *Plodecz.* — *Vuladislai filij.* — *Cristinæ mors.* — *1163 ann.* — *Mediolanum euersum.* — *Silesiæ ducum origo.* — *Silesiæ fines et nomen.* — *Slezaci.*

A ex pacto obtinuerunt. Atq; hinc ferè omnes Silesiorum duces propagati sunt. Vt autem omnis dissidiorum materia inter fratres deinceps tolleretur, patrui inter eos ditiones partiti sunt, ita ut Boleslao, qui procerus siue altus cognominatus est, Vuratislauiensis tractus: Miecislao Ratiboriensis & Oppoliēsis, Conrado uerò Glogouiensis & Crosnensis obtingeret. Ex his Miecislaus insano mulierculæ cuiusdam amore captus, Opauiam ipsi sempiterno iure donauit. Fuit autem restitutio illa Vuladislai filiorum curæ Friderico Imperatori, cùm ob misericordiam cognatorum exulum, & ut perficeret, quod se authore cœptum atq; constitutum fuerat: tum in primis Boleslai ex ijs natu maximi gratia, qui præclarum uirtutis suæ specimen in exercitu ipsius apud Mediolanum ediderat. Nam cum eques quispiam uasto corpore & gigantea statura Mediolano prodiens, identidem Cæsarianos contumeliosis uerbis ad singulare certamen prouocaret, nec prodiret quispiam: prodijt hic Boleslaus incōsulto Imperatore, & inscijs omnibus, non ferēs uniuersi exercitus ignominiam. cumq; infestis hastis cōcurrissent, effuso ad spectaculum omni exercitu, obsessis quoq; de mœnibus prospectantibus, & utrisq; euentum pugnæ expectantibus, primo impetu deiecit noster hostem, humiq; prostratum celeriter de equo desiliēs confecit, & cum opimis spolijs uictor in castra reuersus est, acclamante & applaudente uniuerso exercitu, & Boleslai uirtutē ad sidera efferente. Ex eo autem tempore magno in honore iuuenem apud se Impera-

B tor habuit, & cùm alia amoris sui documenta ei præbuit, tum in restitutionis eius fratrumq; curam maiore studio, sicut iam cōmemorauimus, confecto Mediolanensi bello incubit. Restitutis Vuladislai filijs, sublatoq; omni metu belli, Boleslaus Crispus princeps Polonorū, ex fratrum & fratris filiorum, cōsilijq; totius sentētia, Prussis, qui iam inde à Boleslai Criuousti morte à fide principum Poloniæ, & à religione Christiana desciuerāt, bellum fecit: transductoq; Ossam amnē exercitu, tripartito agmine ad interiora ipsorum penetrauit, ferro & incendijs omnia miscēs, & magnas prædas agēs. Ea uastatione moti Prussorum primores, cum uires suas impares tanto bello sustinendo esse animaduerterent, quippe qui nō plus decem millibus peditū & sexdecim equitum facere possent, pacē supplices à Boleslao petūt, imperata se facturos pollicētur. Negat is pacem se eis daturū, ni stulta & uana multorum deorū superstitione sese abdicēt, & Christianam religionē populariter recipiāt. Durius hoc Prussis uidebatur: sed tamē præsentibus iuxtà ac impendentibus malis adacti, accipiūt conditionem: demoliūtur fana & simulacra falsorum deorum: uni uero Deo, quem nos colimus, deiecta aut desolata pridem instaurāt: liberos post desertam religionē sibi natos, ritu Christianorū initiāt. Et quo celerius religio Christiana in tota Prussia coalesceret, tributū quidē exiguū Boleslaus genti imposuit: edixit autem, Quicūq; ad certū tempus Christiani facti nō essent, ut in seruitutē abducerent, & sub hasta uenundarētur. Et certatim quidem oēs nomina dabāt Christo, sed magis deuitandi præsentis periculi metu,

Silesiæ diuisio.

Opauia donata amicæ.

Boleslai proceri uirtus.

Prußicum bellum.

Prußi religionem Christianam recipiūt, & mox rursus abijciunt.

li metu, quàm ex animo: & lingua quidem iurat, quemadmodũ inquit, A poeta quidam, mens iniurata manet. Itaq; ergo deducto exercitu, & amoto metu, citò ad ingenium rediere. Neq; enim firmam atq; stabilem sedem habere potest religio, ui & metu expressa: quæ, quamlibet foris necessitati seruiat, intus quidem in animo liberrima est. Vixdum circumacto anno, Prusi in pristinum errorem apertè relabuntur: ritus Christianos explodunt: sacerdotes, cæterosq; qui cõstantius Christianam religionem retinebant, eijciunt: templa profanant. Veriti autem, ne extrema quæq; pro his quæ patrarant paterentur, ad Boleslaũ principem legatos mittunt cum donis magni precij: profitentur se in fide eius permanere, cæteraq; omnia iussa eius facturos esse, religionis modò Christianæ necessitatem ut sibi remitteret: multitudinem patrias & auitas religiones neutiquã uelle aut posse abijcere: & omnia prius malle perpeti, quàm ab inueteratis tempore & consuetudine ritibus ad nouos trãsire. Leuius quàm par erat Christiano principi, uiolatam & neglectam ab ipsis religionem Boleslaus ferre uisus est, cum ij de fide ergà ipsum sua nihil mutarent. Itaq; sic tunc legatos eorum dimisit, ut factum eorum approbasse uideretur, pluris faciens suam quàm Dei maiestatem: siue adeò muneribus, quæ sapientum quoque mentibus caliginem offendunt, delinitus. Neque cogitabat, nõ habere modum, neque finem, temeritatem, cui semel habenæ impunitate relaxatæ sint. Offendunt autem plerunque homines in eo, quod causæ Dei præposuerint: ut tunc accidit. Nam Prusi uidentes impunè sibi cessisse pri- B ma ausa, sublatis animis haud ita multo pòst, exactores principis propellunt: factaq; manu ualida è promiscua hominum multitudine, Culmensem tractum & Masouiam nec opinantibus nostris ingressi, crudeliter uastarunt ac diripuerunt, ingentesq; pecudum & hominum prędas abegerunt. Qua de re certior factus Boleslaus, nihil sibi fecit reliqui ad celeritatem: quin cum paucis, quos circum se habebat, & quos proficiscẽs sibi adiungere potuit, militibus, auxilio suis accurreret. Sed iam barbari abierant, nec eos longius ille cum paucis cursu defatigatis persequi ausus est. Verùm fremens, & sibi ipse ob superiorem conniuentiam displicens, tũc quidem ditionis suæ fines qualiquali præsidio aduersus repentinas barbarorum excursiones muniuit: cęterùm anno sequenti, qui fuit post Christum natum 1167, maiore ui & apparatu expeditionem in eos fecit. Aderant & fratres cum instructis suorum copijs. Barbari sceleris & perfidiæ suę sibi conscij, desperabant ueniã, nec satis uirium ad sustinendos Polonos habere se iudicabant. itaq; in remotas syluas & inuias paludes se cum gregibus & armentis abdunt: nihilo minus exquirunt, quomodo nostros dolis & insidijs circumuenirent. Erant apud Boleslaũ in castris Prusi quatuor perfugæ, non ignobiles, qui sic iam probarant fidem suam Boleslao, ut ijs ducibus & consultoribus in expeditione illa maximè uteretur: erãt enim periti regionum, & rerum Prusicarum. Eos Prusi clàm per certos homines, qui & ipsi transfugas se simularãt, magnis donis, maioribus promissis, ad

Religionis contemptus nõ negligendus principibus.

Prussorum defectio et excursio in Culmensem & Masouiam.

1167 ann. Polonorũ expeditio contra Prussos.

Proditio Prussorum.

proditionem

A proditionē pellexerunt: tempus & ratio proditionis constituitur. Magnam iam Prusiæ partē nostri depopulati, ad syluestria quædam, palustria, & uliginosa loca peruenerant, quæ in speciem herbida & compascua, limosos abscessus & uoragines occultabant: circum hæc, uti cō uenerat, latebat Prussorum exercitus. Ibi transfugæ magnum numerum pecoris ad ea loca compulsum esse, magnamq́; multitudinem hominum cum rebus & facultatibus suis se recepisse affirmant: persuadentq́; principi, ne prędam illam contemnat. Vbi primū agmen, quod Henricus Sendomiriensis dux Boleslai frater ducebat, ægrè aliquantū progressum est, dictitantibus transfugis perbreuem esse eam difficultatem, ibi signo dato subitò Prusi pedites undiq; è latebris prosiliūt, & sagittas ac omnis generis tela eminus in impeditos conijciunt. Poloni neq; progredi iam, aut consistere ex aduerso hostium, neq; regredi poterant, terra abscedente, & equites ac pedites armatos deuorante: & à fronte quidem & ab lateribus acriter instabant hostes, à tergo uerò nostri extremi primorum receptum implicabant, ita ut nihil omnino uirtuti loci esset, neq; submitti subsidia laborātibus possent: quin ut quisq; suis opem laturus, aut hostem exultantem in cæde ulturus procurrerat, ita & ipse se, & illos quibus succurrebat, magis etiam impediebat. Eratq́; miserabile spectaculum, cum nostri sine ordinibus progresi, & inopinato hostium occursu aut impulsi, aut perterrefacti, terga uertebant, seq́; inuicē proterebant & proculcabāt. Multi ibi mortales cæsi,
B longè plures uoraginibus absorpti sunt. Pauci per cæterorum corpora salui ad extremum agmē, quod firmiori loco substiterat, sese recepere. Ibi Henricus dux inter primos pugnans, fortiter occubuit: ibi omne penè robur Polonorum afflictum atque debilitatum est. Reliquas copias Boleslaus princeps cum Miecislao fratre, nihil cūctati, in Poloniam tumultuariè reduxere, ne Henrici quidem fratris corpore recepto, aut perquisito. Prusi mortuorū spolijs potiti, dijs ea suis, quibus uictoriam illam acceptam referebant, consecrarunt. Sub finem eiusdē anni edixit comitia Cracouiam Boleslaus cùm alijs de rebus, tum de Sendomiriensi ditione, Henrico sine liberis extincto, quid fieri oporteret. Post longam consultationem placuit, ut Cazimiro minimo de filijs Boleslai Criuousti, qui ad eam diem exors patrimonij fuerat, principatus ille mandaretur. Tametsi Sendomiriensis urbs cum territorio & alijs quibusdam proximis oppidis, consentiente Cazimiro, Boleslao Crispo concessa est, quoad uiueret, quo commodius onera principatus posset sustinere. Nec multo pòst duxit Cazimirus uxorem, Helenam Vuseuolodi Belsensium ducis filiā. Displicuerat id quod factum erat de Sendomiriensi ditione, filijs Vuladislai: existimabātq́; ij, partē eius aliquam post patrui mortem agnationis iure ad se pertinere. Et iam antè alienioribus erant animis à Boleslao patruo, quòd is munitiones quasdam in Silesia, cum eam ipsis traderet, in potestate sua retinuisset. Residebant etiam in animis eorum iræ ueteres, & dolor exilij, erepti'que summi principatus, & Cracouiensis ditionis: quæ utraq;

Poloni profligati à Prußis.

Henricus dux interfectus.

Cazimirus Sendomiriensium dux creatur.

Cazimiri uxor.

Silesiorum duces in Boleslaū principem concitantur.

utraq; hæreditario iure secundum patrem sibi arrogabant. Hæc omnia repetendi percommodam occasionem oblatã sibi esse arbitrabantur, quòd inuisum esse offensione illa & re malè atq; inconsideratè gesta imperium, nomen'q; Boleslai proceribus ac equitibus plerisq; animaduertebant. Fortasse non deerant etiam, qui eos in spem recuperandi illa uel omnia, uel pleraq;, clàm uocarent, & operam studium'q; suũ pollicerentur. Itaq; apertè querebantur de iniurijs Boleslai principis: arma bellum'q; ciuile non dissimulanter parabant: è Germania auxilia & mercenarios milites accersebant. Id ubi Boleslaus cognouit, uirium suarum & offensionis popularis sibi conscius, ac ueritus ne latius incẽdium illud diffunderetur, neu certa finitimarum gentium fiducia rem illam iuuenes inceptarent, per proceres & consiliarios communes de componendis rebus agit: ijsdem'q; arbitris, de summo quidem principatu, ac de Cracouiensi, item'q; Sendomiriensi ditione postulata filiorum fratris modestè refutauit, quòd Cracouiensem ditionẽ cum summo principatu, totius Poloniæ consensu coniunctam esse diceret: principatum autem iustè eiecto patre eorum, summa omnium uolũtate ad se delatum, & alioqui illo è uiuis sublato, ad se qui illi esset natu proximus, non immeritò attinere. Porrò Sendomiriensem ditionẽ rectè fratri Cazimiro datam, quẽ non oporteret exortẽ esse patrimonij. & eam fuisse mentem patris, ut is cæteris fratribus absq; liberis decedentibus succederet. De Sendomiriensi nonnihil se uolũtate eius detraxisse, quo rectius onera ac dignitatem principatus sustineret. Idem se fecisse in Silesia, cùm fratribus cæteris, tum senatu uniuerso assentiente. Sed tamẽ liberaliter se eis remittere & condonare, quæ ad eam diem in Silesia retinuisset, quo maiorem in se patrui benignitatem agnoscerent. Quo iuniores illi essent, hoc impensius se, qui senior & usu rerum peritior sit, rebus eorum consulere æquum esse, ne temeritate sua, aut prauis aliorum consilijs seducti, eant præcipites. Ita deliniti iuuenes Boleslai commoditate & facilitate, procerum'q; persuasione, conquieuerunt, & nascens etiamdum perniciosum bellum suppressum est. Non cessarunt tamen seditiosi quidam, è Cracouiensi ditione homines equestris ordinis, res nouare. Etenim conspiratione facta, cuius capita fuère, Iaxa, cuius superius mentionem fecimus, & Suentoslaus, potentes & factiosi homines, ad Cazimirum Sendomiriensem ducem, ætate & gratia populari florentem, summum principatum deferebant: Boleslaum porrò si, quòd ignauum & imbellem, & ineptiorem ad obeũda principatus munera esse dicerent: simul ut Miecislao, qui ætatis beneficio Boleslao succedere debebat, uiã præcluderent, de quo nõ optimè sentiebant. Et egit quidẽ ipsis gratias Cazimirus de studio ac iudicio: cæterùm principatum delatum modestè recusauit, quòd negaret suum esse, fratri maiori & optimè de se merito principatum eripere, quẽ omni ope defensum & adiutum ire deberet. Illos quoq; non æquum facere, qui tot annos clementi & moderato illius imperio usi, ad extremum quasi uetulum canem eum expellerent, & quidem bene merentem, & æquitate animi

Cracouiensis ditio principatui addicta.

Pacificatio inter cognatos duces.

Cracouiẽsis nobilitatis motus contra Boleslaum principẽ.

Cazimiri moderatio & sapientia.

A animi prudentiaq́ꝫ sua potius, quàm armis exorientia bella amoliētem. Nam cladem Prusicam, qua maximè offenderentur, non tam temeritate eius, quàm diuino permissu acceptam esse. Neminem neq; tam fœlicem esse, neque tam omnibus horis sapere, quin offendat aliquando: perturbari etiam interdum diuinitùs consilia principum, & bene consulta malè cadere, propter peccata populi. Quòd si deterius etiam aliquanto principatum administrasset, quàm administrarit Boleslaus: ferri tamen eum conueniret, propter patris Boleslai optimi & maximi principis memoriam: in quem ingratissimi futuri essent, si progeniem eius, tolerabiliter tamen imperantem, de principatu, quē ille maiorem in modum auxisset, ornassetq́ꝫ, deijcerent. Se quidem non modò non fore socium eius consilij & periurij, uerùm etiam summo conatu fratri coniunctissimo & beneficentissimo opitulaturum esse. Ita rursus gliscens ciuile dissidium, Cazimiri grauitate & constantia sopitū est. Prǽerat tunc quartumdecimum annum Plocensi ecclesiæ episcopus Vernerus, equestri Rosarum familia, integritate & sanctimonia uitæ clarus, & eleganter eruditus: ei per uim & iniuriam Bolesta uir potens & uiolentus, ex ea familia ortus, quæ soleam equi cum cruce altrinsecus superposita insigne gerit, Carscum pagum adimebat. Erat autem is castellanus Viznensis, & oram illam Prussis finitimam pro Boleslao Crispo administrabat. Eū igitur comiter & blandè Vernerus per se & per amicos orat & admonet, ne uim faciat ecclesię. Vbi nihil proficit, in ius

Vernerus episcopus Plocensis Bolestæ fraude occisus.

Bolestæ familia.

B uocat: causam obtinet: in possessionē reponitur. Molestissimè id ferebat Bolesta, multaq́ꝫ maledicta in mansuetū episcopū ingerebat, & necem ei machinari cœpit. Erat ei non modica cum uicinis Prussis cōsuetudo: qui cum nō pauci fortè ad eum uel ius petituri, uel compotaturi conuenissent, acceptos lautè, & bene potos, promissis etiam oneratos, noctu ad obtruncandū Vernerum, qui tunc fortè ad Biscupice uillam suam uenerat, cum Benasso fratre suo germano misit. Peragūt illi iussa: effractisq́ꝫ portis, in cubiculo dormientē episcopū cum fratre Benedicto, monacho Benedictēsis sectæ trucidant. Delituerat per eum tumultū sub lecto episcopi puer cubicularius: is igitur authores sceleris prodidit. Re cognita, archiepiscopus Gnesnēsis Petrus, familia Srenauius, qui Ianico non multo antè successerat, de cōsilio & uoluntate cęterorū episcoporū toti prouinciæ suæ sacris interdixit. Motus & arocitate facinoris, & interdicto archiepiscopi Boleslaus princeps, cōprehēdi Bolestā, & ex uinculis causam dicere apud se, condēnatumq́ꝫ, in foro Gnesnēsi, ubi hęc agebant, extructo rogo cremari iussit. Benassus uerò post patratū illud scelus nusquā postea cōparuit: creditumq́ꝫ est uulgò, eum terræ hiatu absorptū, meritum sancto episcopo suppliciū expendisse. Verneri corpus Ploscū delatum, honorificè sepultū est. Nec ita multo pòst uarijs & salutiferis hominū generi miraculis cœpit sepulchrū eius celebrari: cui Lupus gente Gozembius, custos eius ipsius basilicæ, successit. Aliquot deinde annis, quibus uixit Boleslaus Crispus, quietæ fuerunt res in Polonia, neq; memoratu dignum quicquam gestum est.

Petrus archiepiscopus Gnesnensis.

Interdictū archiepiscopi.

Bolesta parricida uiuus exustus.

Miracula ad Verneri sepulchrum.

Lupus episcopus Plocensis.

Boleslai mors. 1173 ann. Lescus Boleslai filius.

Postea moritur Boleslaus, & Cracouiæ sepelitur, anno Christi 1173, cũ principatum Poloniæ annos 27 tenuisset, uixisset sex & quadraginta, relicto uno filio Lesco, cui posterius Albi cognomẽ inditum est. Nam maior natu Boleslaus paulo ante patrem obierat. Moriens tutelam filij Cazimiro fratri commendauit, eumq; hæredem filio substituit. Supellectilem autem omnem inter eundem fratrem, filium & uxorẽ partitus est. Quo quidem anno etiam Stephanus tertius Geisæ filius Vngarorum rex uita excessit, continuato ferè funere cum duobus patruis Ladislao & Stephano, qui alter post alterum infeliciter regnum eius inuaserant. Huic autem frater germanus Bela tertius successit. Porrò sequenti anno cum Vuladislaus rex Boemorum senio cõfectus, Fridericum filium natu maximum incõsulto Friderico Imperatore pro se regnum administrare iussisset, successorem ab Imperatore accepit Sobeslaum, Sobeslai filium, patruelem suum, quem aliquandiu in uinculis asseruarat. A' quo cum sibi metueret, solum uertit cum uxore & liberis, & intra quartum mensem in Germania diem clausit supremum. Sobeslaus autem regio nomine abstinẽs, principatum paucos annos gessit. Ac totus tũc ferè orbis Christianus mutuis bellis collidebatur. Veneti quidẽ cum Vngaris & oriẽtis Imperatore Emanuele de Dalmatię dominatu decertabãt. Idem autẽ Emanuel ab Alexandro pontif. max. non ignarus inimicitiarum eius cum Friderico Barbarossa, magnis pollicitationibus ac donis occidentis imperium ambiebat. In Anglia Henricus rex Thomam Canthuariensem archiepiscopum, uirum sanctum, libertatem & immunitatem ecclesiasticã defendentem, cum occidisset, à filio regno pellebatur. Porrò Fridericus Imp. Langobardiam & Italiam uexabat, Germanięq; motus ab Henrico Saxonũ duce concitatos compescebat. Verùm nos à nostris ne lõgius recedamus. Ante obitũ Boleslai Crispi, Gedeon gente Gryphius, post Matthæum, hominem gulosum & helluonem, qui Roberto, uiro bono pioq;, Radosi successori, successerat, episcopus Cracouiensis factus est: & ab archiepiscopo Gnesnensi Petro, ut tunc moris erat, assentiẽte Boleslao, confirmatus. Qui postea Kelce oppidũ in remotis syluis condidit, in eoq; templum secto lapide exędificauit, & collegium sacerdotum primariorum, quos prælatos & canonicos uocant, iuxtà ac uicariorũ ibi instituit, cũ eis pagos ac decimas attribuisset. De Matthæo uerò illud memoratur, eum Boleslai principis nuncium, subsidium in sumptus belli postulantẽ, ad latrinam duxisse, & spurcè ibi facultates suas reconditas esse, dictitasse. Per eadem ferè tempora Crusuicensis cathedra Vuladislauiam translata est ab Honoldo Italo, eius oræ episcopo.

Stephanus rex Vng. mortuus. Bela rex Vng. Vuladislaus rex Boemorũ regno motus. Sobeslaus dux Boemis datus ab Imperatore. Veneti cũ Vngaris & Græcis bellũ gerũt. Emanuel ambit occidentale imperium. Thomæ Canthuarien. archiepiscopi cædes. Angliæ rex regno pulsus. Friderici Imp. acta. Gedeon episcopus Cracouiensis. Episcoporũ cõfirmatio ab archiepiscopo. Kelcense oppidũ & collegiũ à Gedeone episcopo conditũ. Matthæi episcopi Cracouien. ingluuies. Vuladislauiam translata sedes episcopi.

MIECISLAVS SENEX.

BOLESLAI Crispi funebribus exequijs peractis, conuentus Cracouiæ à fratribus eius, fratrisq; Vuladislai filijs, & proceribus cunctis, de creando nouo principe instituitur. Et quanquã omnis eius oræ, quæ minor Polonia dicitur, procerum & equitum studia in Cazimirum inclinabant, uicit tamẽ maior

pars

A pars, quæ Miecislaum, qui maiori Poloniæ & Pomeraniæ prȩerat, utpote natu maiorē, nequaquā prȩtereundū esse censebat. Verùm is, qui puer ob grauitatem morum & prudentiam, senis cognomen adeptus erat, suscepto principatu, prouecta iam ætate, spes hominum fefellit. Nam consultore malo Henrico Ketlicio utens, initiò statim, aspero & auaro dominatu hominum uoluntates offendit, noua onera, noua uectigalia, & uarias exactiones equitibus iuxtà ac plebeis imponēs: & leuibus de causis, uelut ob cȩsum ursum aut ceruum, captam'ue dorcam, bonorum confiscatione multans. Solius enim tunc principis erant in Polonia omnes ubiq; uenationes. Ad hæc, præfectos etiam suos & ministros aulicos in possessiones & facultates aliorum grassari aut iubebat, aut certè permittebat: neq; afflictorum querimonias audiebat, sed eos inclemētioribus dictis à cōspectu suo repellebat. Iudicia & alia munera publica quȩstuosè mandabat: ita ut mirum non esset, plura peccari ab huiusmodi magistratibus, quàm ab ipso principe. Vendebant enim liberè, quæ ipsi emerant. Audiebantur uulgò suspiria, gemitus, & querelæ calamitosorū hominum. Quibus permotus Gedeon Cracouiensis episcopus, uir magni animi & constantiæ, Miecislaū semotis arbitris adit, mixtis'q; cum grauitate blanditijs, orat & admonet, placidè & benignè more maiorum ut regnet: contentus'q; usitatis uectigalibus, & operis hominū, ne quid prȩterea à libero populo exigat: abhorrere enim uehemēter animos populariū à nouis oneribus, quāuis leui-

B bus. Magistratus ritè atq; ordine idoneis hominibus mādet, neu quid iniustè aut crudeliter ab eis fieri patiatur. Eius enim periculo omnes eius uicarios & ministros peccare: cōmemorabat nonnulla exempla domestica, uetustiora & recētia, quibus eum ab instituto deterrebat. Sed nihil planè profecit, nisi quòd infensum eum sibi reddidit: & ita dimissus est, ut sua curaret: illa ad ipsum nihil pertinere. Addidit'q; princeps: nō ad cuiusquam præscriptum, sed suo arbitratu se gesturum esse principatum. Tam superbè & procaciter reiectus Gedeon, haud remisit tamen solicitudinem subueniendi afflictæ patriæ, atq; emendandi tyranni. Cum autem apertis monitis suis præclusum esse aditum ad aures eius intelligeret, callidè comminiscitur, quomodo eū ipsiusmet iudicio reuincat. mulierem subornat, quæ sordido & miserabili habitu assumpto, ubi in conspectū principis uenit, lamentabili uoce & eiulatu ementito opem eius implorat. Motus eius lachrymis & importuno clamore Miecislaus, accitam, quid queratur, quid'ue sibi uelit, rogat. Ibi illa: gregem se ouium numerosum habuisse, & filio commēdasse, illū porrò mediastinis pascendum commisisse: eorum negligentia gregem à lupis dilaniatum, se'q; ad extremam inopiā inde redactam esse: rogare, ut cuius culpa damnum datum esset, ab eo præstaretur. Citati mediastini, qui pariter subornati uenerant, negāt sua negligentia damnum datum esse: uerùm adolescentis, qui priuignus, non filius esset eius mulieris, culpa. Eum enim uenationi deditum, feros canes alere: qui soluti, partim ipsi gregem laniarint, partim disiectum ac dissipatum lupis in præ-

Miecislaus mutauit mores.

Miecislai asper dominatus.

Venationes principis erant in Polonia.

Magistratuum peccata.

Gedeon episcopus corripit principem.

Miecislai contumacia.

Sapiens commentum.

dam dederint. Eum igitur damnum pręstare oportere: se neq; canes a- A
bigere, neq; dispersis ouibus succurrere potuisse. Aderat & adolescẽs,
crimen'q; in mediastinos referebat: se præsidio gregi canes alere. Neq;
tamen satis illorum dicta refellebat. Cognita causa Miecislaus, cum
nonnihil cogitasset, condemnat matri siue nouercæ adolescentem da-
mni infecti. Approbant, qui tum aderant senatores, principis iudiciũ.
Ibi tum Gedeon: Iustè, inquit, & sapienter iudicasti, princeps inclyte. *Gedeonis oratio liberior ad principem.*
Adolescens certè maternæ calamitatis & laniati gregis culpam susti-
net, quippe qui eiusmodi canes apud gregem habuerit, & relaxarit, qui
non modò præsidio gregi aduersus lupos non fuerunt, uerùm ipsi uel
concerpserunt, uel certè dissiparunt, quo magis luporum morsibus es-
set obnoxius. Verùm tũc demum iusti & ueri iudicis functus eris offi-
cio, si iudicatum ipse facias: & quę in alios statuis, primus ipse in te prę-
stes. In te ipse nunc iustam tulisti sententiam: te ipse condemnasti. Tu
filius es huius amplissimæ & florentissimæ dudum reipub. Sed tu te
priuignũ eius haberi mauis. Tametsi non tam tua culpa hæc est, quàm
aliorum. Te illa in lucem editum, ac tenerè educatum, ad hoc honoris
fastigium extulit: tibi gregem suum, seq; ipsam curandam atque tuen-
dam commendauit. Tu porrò gregem eum numarijs iudicibus & ma- *Numarij iudices.*
gistratibus tradis: tu feros canes, hoc est, acerbos & crudeles exactores
& præfectos facultatibus & sanguine innocentium hominum saginas:
» quorum cęca cupiditate & asperitate fit, tenuiores ut à potentioribus,
» perinde quasi à lupis, impunè diripiantur & opprimantur. Hæc dam- B
na omnia ac incommoda reipublicæ abs te præstãda sunt, quemadmo
dum ipse iudicasti, si non humano, at diuino quidem certè iudicio:
» quod nemo, quamuis magnus, quamuis potens, quamuis sapiens recu
» sare potest, aut effugere. Quanquam autem te uolente ac iubente ista fi
eri, uita abs te antè acta, cuius meritò senis cognomen iam inde à pue-
ro meruisti, credere uetat, in te tamen omnis culpa hæret. Tu mali oc-
casionem das, dum canes illos tuos non coerces, dum lupos non per-
sequeris, dũ deniq; precio magistratus addicis. Resipisce igitur, & mi-
seram sordidatam'que matrem, afflictam rempublicam, quam floren-
tem accepisti, respice: ne eas perditum, quam seruare debes. Si præ-
stare præterita non uis, aut non potes, at in posterum ne quid loci
querelis hominum relinquas. Ita autem existimato, per me tibi nunc
uniuersam rempublicam ad genua tua accidentem supplicare. Quod
si preces eius repudias, illa quidem fortasse diuinitùs salutẽ & præsidi-
um nacta fuerit: at tu ultorem Deum experiere, seueriorem fortasse,
quàm cognominis tuus Miecislaus rex, quàm Boleslaus eius nomi-
nis secundus, maiores tui, quàm Vuladislaus frater, quàm denique
omnes quicunque usquam auarè & crudeliter dominati sunt, quan-
do quidem eorum exemplis & exitu non commoueris. Incensus hac
oratione episcopi Miecislaus, fremens è senatu sese proripuit: mul- *Miecislai contumacia.*
ta Gedeoni, multa cæteris senatoribus, qui Gedeonis dicta approba-
re uidebantur, minitans: & plusculum iræ & odio suo indulgens, gra-
uior

A uior etiam deinceps hominibus esse pergit. Fortè is in maiorem Poloniam proficiscebatur: eam occasionem nacti primores, cum auctam etiam esse monendo acerbitatem principis uiderent, & minas atque sæuitiam eius cum animis suis reputarent, conueniunt certo loco, & secretò inter se de salute sua & reipublicæ consultant. Princeps Gedeon, amouendum esse principatu Miecislaum, tam præfractum & impotenter dominantem, censet. Eius sententiam sequuntur cæteri: sed unus omnes premebat scrupulus, quem ei successorem darent. Ibi Stephanus palatinus Cracouiensis, Cazimirum Sendomiriensium ducem nominat: grauitatem eius, humanitatem, facilitatem, iusticiam, solertiam, uigilantiam & animi moderationem prædicat, iudicium ac diligentiam in mandandis iudicijs & magistratibus, liberalitatem in remunerandis rectè factis, seueritatem in puniendis sceleribus & flagitijs etiam suorum ministrorum inprimis laudat. Quàm sit fratris dissimilis, uel uno facto eius posse cognosci. Accidisse aliquando, ut cum aulico quodam suo equite, Ioanne Conario, alea luderet animi oblectandi gratia. Incensum utrunque uincendi studio, in profundam noctem ludum produxisse: pertæsos deinde ludi & uigiliarum, uno iactu summam reliqui lusisse: uincentem'que Cazimirum, & quod lucratus erat argentum non modicum auferentem, palma manus in faciem à Conario ictum esse: illum'que noctis beneficio elapsum, postri die inuentum, & ad Cazimirum adductum. Clamantibus autem cun-
B ctis, eum capitis pœnam commeruisse, qui principis maiestatem minuisset: Minimè gentium, inquit Cazimirus, eum occidi oportere, qui dolore grandis iacturæ incogitans deliquisset: & cum « fortunam, à qua damno affectus erat, ulcisci non posset, in se fortu- « næ alumnum commotus esset. Se magis in culpa esse, qui conditio- « nis suæ ac dignitatis oblitus, eum ad ludendum prouocasset. Non modò igitur se illum absoluere, uerùm etiam gratias ipsi agere, quòd se ictu illo admonuisset, ne quid indignum principe in se admitteret, neu se ludo, aut ulli rei leui ac inhonestæ deinceps daret. Sic igitur illum principem, seueriorem in sese quàm in alios iudicem, homini à quo læsus erat, omnium iudicijs damnato, indulsisse. Quin & argentum omne quod ludo quæsierat, ipsi reddidisse. Ad eum igitur deferendum esse principatum: eum iure & more Miecislao succedere debere: eum fama uirtutum suarum & gratia plurimùm ualere apud omnes ordines, ita ut ei nihil negocij futurum sit, uim Miecislai, si is principatum repetat, repellere. Si recuset, consensu suo & authoritate reipublicæ, cuius ipsi personam sustineant, uel inuitum cogendum esse, ut causam publicam suscipiat. Huic sententiæ cum omnes assensi essent, indidem ad Cazimirum rectà contenderunt: eum recusantem, & pietatem suam, ætatis'que fraternæ prærogatiuam causantem, & repudiatum à se prius eundem principatum commemorantem, excipiunt illi & refellunt: quòd dicerent, longè diuersam esse rationem huius temporis à superiori: quòd tunc quidem priuatorum quorundam consilio &

Procerum de principe consultatio.

Cazimiri Sendomiriensium ducis laus.

Iusticiæ & moderationis insigne exemplũ.

Cazimirus reluctãs ad principatum uocatur.

conspiratione delatum principatum non sine iusta sugillatione uiolati officij in optimè de se meritum, & iustè imperantem fratrem Boleslaum, accepturus fuerit. Nunc uerò Miecislai mores atque tyrannidem publicè perosis omnibus, neque diutius tolerare ualentibus, à publico eum consilio rogari & flagitari, ut afflictæ & oppressæ patriæ subueniat. Si persistat recusando, uideat, ne ingratus & impius in patriam iudicetur, ne'ue ea aliunde opem sibi petere necesse habeat. His atque alijs dictis uix tandem eum, ut postulatis suis annueret, impulerunt. Sic Miecislaus cum non multum supra quatuor annos asperè & impotenter dominatus esset, absens principatu deiectus est, anno post Christum natum 1177. Quo quidem anno cum Alexander tertius Pontifex maximus Friderici imperatoris uim metuens, ad Venetos confugisset, & Otto Imperatoris filius cum classe Pontificem repetens, à Venetis uictus & captus esset, pax Italiæ reddita est. In Asia uerò Emanuel Orientis imperator in prælio quodam captus à Turcis, mox ex pacto dimissus, paulo pòst obijt, Alexium filium puerum adhuc hæredem relinquens. Quem cum breui Andronicus, tutor à patre datus, extinxisset, imperium uacans occupauit. Ad nostra reuertamur.

Miecislaus quandiu principatum obtinuerit. *1177 ann.* *Alexander Papa tertius fugit ad Venetos.* *Otto Fri. Imp. filius captus.* *Emanuel Const. Imperator captus & mortuus.*

CAZIMIRVS.

CAZIMIRVS igitur ad ineundum principatum, redigendum'que in suam ditionem Cracouiensem tractum, qui principatui peculiariter attributus erat, paruo comitatu profectus est: ne non accitus, sed uelut inuasor alieni, uenire uideretur. Venienti magna cum læticia & gratulatione obuiam prodijt ingens omnis generis atque ordinis hominum multitudo, liberatorem & seruatorem eum salutans. Cracouiensis quoque urbis atque arcis portæ ei apertæ sunt, & breui nemine aduersante rerum potitus est. Certior autẽ de exclusione sua factus Miecislaus, cum intelligeret summo totius conuentus Cracouiensis consensu Cazimirum fratrem receptum esse, & ita se comparare, ut nihil domesticas ipsius uires atque potentiam reformidaret, ad externa sibi auxilia confugiẽdum existimauit. Habebat magnas cum finitimis principibus necessitudines, plerasque affinitatibus constitutas. Nam generi eius erãt Sobeslaus Boemorum princeps, Saxonum item atq; Lotariorum siue Lotoringorum duces, quemadmodum uult Dlugossus. Ac apud Saxonas quidem Henricum, cuius mentionem superius fecimus, tunc dominatum esse, eundẽq; Norico pręfuisse reperio. De Lotoringo uerò nihil constat: nec eum, aut quenquam alium præter hos duos Miecislao generũ tunc fuisse Vincẽtius memorat, quorũ is opẽ implorarit. Hi uerò rogati, nihil tũc opis socero attulerũt, partim domesticis dissensionib. atq; bellis, partim auxilijs Imperatori mittẽdis in Italiã & Asiã, queadmodũ Dlugossus scribit, impediti: Sobeslaus quidem Boemus à Friderico Vuladislai defuncti regis filio graui bello premebatur: à

Miecislai conatus ad reeuperandum principatum. *Miecislai affines.* *Boemici motus.*

A quo etiam ad extremum uictus, & principatu eiectus est. Saxonum uerò dux Henricus cum Fridericum Imperatorem in Langobardia bellum gerentem deseruisset, & Germanos in eum concitaret, absens in comitijs Germanorum damnatus ab Imperatore, dominatu ferè omni exutus est: ut scribit H. Mutius. Nam Asiatica expeditio posterius à Friderico comparata est. Deiectum autem de spe externorum auxiliorum Miecislaum, ac de recuperando principatu solicitum, grauior etiam casus perculit. Otto enim filius eius natu maximus, procerum quorundam fauore & ope fretus, maiorem etiam Poloniam, quæ in fide Miecislai adhuc erat, occupatis nonnullis arcibus & munitionibus, ipsi eripuit: missis'que ad Cazimirum legatis, in potestate eius fore se, & imperata facturum recepit: iratus patri, quòd is præcipua quæque ditionis suæ natu minoribus filijs, è tertia uxore susceptis, destinabat. Lubens hoc accepit Cazimirus, & potiri paternæ ditionis Ottonem facile passus est: Gnesnam modò, propter ueterem loci dignitatem, quippe quæ metropolis Poloniæ fuisset, in potestatem suam redegit. Exemplum Ottonis Pomerani quoque proceres secuti sunt, & in Cazimiri fidem se contulerunt. Atque is citeriori quidem Pomeraniæ, cuius Gdanum, siue Dantiscum caput est, Samborium comitem, Ziræ, quem Lesco puero fratris filio curatorem dederat, filium, ut uult Vincentius: ulteriori uerò quæ Slupensis, & corrupto nomine Stolpensis dicitur, Boguslaum, siue ducem, siue comitem gente Gryphium præfecit. Quorum uterque posteriori tempore non pro præfecto, sed pro domino atque principe gerere se cœpit, conciliatis sibi popularium & uicinorum studijs. Quanquam perplexi hic sunt nostrates scriptores, quod ad res Pomeranicas attinet. Nam qui hic Pomeraniam omnem à Miecislao ad Cazimirum deficientem, duobus præfectis gubernandam mandatam esse scribunt, ijdem alibi ante hæc tempora Sobeslaum, & filios eius Mesciugum & Samborium duces Pomeranorum memorant: Boguslaum etiam à Criuousto Boleslao, Pomeranis & Cassubijs ducem datum esse testantur. Ad hæc Boguslaum patrem & filium duces maritimæ oræ, generos Miecislai Pomeranorum uerò & Rugianorum ducum filias cum eiusdem Miecislai filijs nuptas fuisse produnt. Posterius autem Lescum principem, Pomeranorum precibus exoratum, quòd ij quererentur nimis longè se à principe, Cracouiæ ferè degente, ius petere, Suentopelco Mesciugi ducis filio præfecturam Pomeraniæ cum summa potestate mãdasse, & Gdanensem Suecensem'que palatinos ei parêre iussisse: atque eum ipsum denique Suentopelcum principatum Pomeraniæ arripuisse. Nos hanc difficultatem sic explicabimus. Pomeraniæ nomen longè latéque patuit, atque etiam nunc patet, in eo tractu, qui est secundũ mare Sarmaticum, unde etiam nomẽ habet. Eam à suis ducibus longè ante hæc tempora gubernatam fuisse, testes sunt Saxo Grammaticus Danicæ historiæ scriptor, & Albertus Crantius, & nos etiam superius

Sobeslaus principatu eiectus.
Henricus Saxo dominatu pulsus.
Miecislaus senex ab Ottone filio pulsus.
Gnesna Cazimiro conceditur.
Pomerani à Miecislao ad Cazimirum deficiunt.
Pomeraniæ præfecti.
Gdanensis & Suecensis palatini.
Pomeraniæ descriptio, & nomen.

Pomeraniæ ulterioris duces. *Varcislaus dux Pomer. Christianus.* *Boguslaus dux Pomeranorum à Danis uictus.* *Boguslaus in clientela Polonorum.* *Stolpensis.* *Pomeraniæ citerioris ducū origo.* *Samborius satrapa.* *Oliuense monasterium conditum.* *Suentopelcus præfectus Pomeran. principatum arripuit.*

aliquoties indicauimus. E quibus Varcislaum, de Popeli fortasse posteris ortum, Boleslai Criuousti opera cum gente sua ad religionem Christianam conuersum fuisse, illi memorant. Nos etiam è Dlugosso & Vincentio, magnam Pomeraniæ partem ab eodem Boleslao detractam: reliquæ Boguslaum (Varcislai illius, ni fallimur, filium) ducem datum, seu uerius relictum esse, retulimus. Hic autem Boguslaus cum à Friderico Imperatore incitatus, Danos bello prouocasset, ut scribit Crantius, ab eis uictus fractus'que, Vologossum, Iulinum, Osnam, Camenum urbes, & alia nonnulla minora oppida à Danis capta, amisit. Cætera, ut uidetur, retinuit, cum se ad Polonorum opes contulisset: in quorum fide & clientela metu Danorum deinceps etiam mansit. Atque hæc est Pomerania Slupensis, siue Stolpensis, à Polonis remotior. Citerior uerò à Boleslao Criuousto subacta, à præfectis eius, ac deinde filij eius Miecislai cognomento senis administrata, cum ad Cazimirum, uti dudum ostendimus, defecisset, ab eo Samborium satrapam siue præfectum accepit: qui & ipse postea pro principe se gessit, & Oliuense monasterium uno ab urbe Gdano milliario Cisterciensibus monachis condidit. Lescus deinde Cazimiri huius filius, Poloniæ principatum adeptus, Suentopelcum Mesciugi (siue is Samborij frater, siue alioqui præpotens in ea gente uir fuit) filium, oræ illi præfecit: ad quem ij Pomerani, qui à Danis subacti erant, defecerunt: quo successu ille auctus & elatus, contemptis Polonorum uiribus & imperio, principatum arripuit, aut certè à patruo patre'que suo, dissimulanter tamen, usurpatum, apertè & ex professo sibi uendicare & gerere cœpit, & ad posteros transmisit. Fieri autem potuit, ut librariorum errore, Mesciugi & Samborij pater Sobeslaus pro Ziroslao, qui idem est Zira, apud Vincentium ac Dlugossum legatur. Nec inusitatum est Dlugosso temporum rationem peruertere, & nonnullos non suis titulis appellare, quod hic quoque accidere ei potuit, nempe ut ante hæc tempora ducum nominibus appellauerit eos qui posterius ea usurparunt: & generos affines'q; Miecislai uocarit, qui postea facti sunt, uel etiam nunquam fuerunt. Vincentius quidem Mesciugum duntaxat quæstorem & generum fuisse Miecislai memorat. Recuperauere deinde Poloni magnam Pomeraniæ citerioris partem, id quod suo loco narrabitur. Vlteriorem uerò partim cùm ab alijs uicinis, tum à Marchionibus Brandenburgensibus accisam, partim citerioris detrimentis auctam, duces etiamnum retinent: sed stirpis Germanicæ, & Romano Imperatori non ita pridem facti obnoxij. Tametsi ijdem Bythouiæ arcis, & Lemburgi urbis nomine beneficiarij sunt, & clientes regum Polonorum. Sed nos ad historiam cursum reflectamus. Pulsus & exclusus omni suo dominatu Miecislaus, Ratiboriam cum uxore & liberis se recepit. Inde ad Fridericum Imperatorem affinem suum profectus, cum nequicquam opem eius implorasset, propterea quòd is & Italicis rebus distinebatur, & in Asiam expeditionem parabat, reuersus, & omni auxilio destitutus,

Dlugoßi incuria. *Mesciugus quæstor & gener Miecislai.* *Pomerania ditionis Polonicæ.* *Pomeraniæ fines mutati.* *Pomeraniæ duces clientes imperij Polon.* *Miecislai exilium.*

A ad fratris misericordiam per internuncios confugit. Nec sanè durum se & inexorabilem Cazimirus fratri calamitoso & supplici, & summo principatu se abdicanti, suamq; modo portionem petenti, prębuit. Indignum enim iudicabat, fratrem nihil malè unquam de se meritum, filij scelere omnibus fortunis exutum, exulare & egere: commouebat etiam eum ingens illa in fratre fortunæ mutatio, & inconstans humanarum rerum conditio. Itaque ad senatũ de reuocando Miecislao, & ad dominatum suum restituendo refert. Grauiter cunctus senatus, & non obscuro murmure eam orationem principis excepit: petitoq; seorsum ab ipso colloquendi & consultandi spacio, obiurgat principem, quòd priuatum officium publicæ saluti atque tranquillitati anteferret, præsentemq; pestem optimè de se merenti patrię, ac sibi ipsi quoque uellet accersere. Illum nunquam conquieturum, neq; ullam recuperandi summi principatus occasionem prætermissurum esse: nihil de moribus & crudelitate sua mutaturum, eiectionis suæ recordatione. Desineret itaque restitutionis illius mentionem facere, aut ipse quoq; sibi ab infensa Miecislao multitudine caueret. Hoc responso senatus, deterritus Cazimirus, gratias agere singulis de tam constanti erga se uoluntate, neq; quicquam deinceps apertè de reuocãdo Miecislao mouere: clàm tamen, uincente misericordia & pietate, impensius ipsi fauere, & ut sibi aliqua ratione prospiceret, monere: non aduersante se id facturum esse. Habebat Miecislaus filiam nuptam cum Mesciugo, cuius mentionem paulo antè fecimus, siue is oræ maritimæ princeps fuit, siue satrapa & quæstor Miecislai in Pomerania, quemadmodum Vincentius prodidit, qui eum Miecislao in illa demum aduersa ipsius fortuna generum factum esse indicat. Florebat autem is opibus & gratia populari inter Pomeranos. Eius igitur opera reconciliatis sibi Pomeranis, & collecta aliquanta manu, inopinantibus omnibus Gnesnam intercepit: nec mora, complures alias munitiones partim ui, partim per deditionem recepit, non ignaro, uerùm conniuente Cazimiro. Quibus rebus consternatus Otto, petita & impetrata uenia, patris potestati sese omniaque permisit. Sic Miecislaus post biennium rursus omni dominatu suo à patre attributo potitus est. Cazimirus uerò initio statim principatus sui, uectigalia illa & labores, cæteraque onera, quibus instituendis & exigendis Miecislaus offenderat, sustulit: iudicia correxit: magistratuum licentiam coercuit, infinitamque potestatem circumscripsit: calumniatores uel exilio multauit, uel inusta fronte aut facie notauit. Ad maiora deinde animum intendit. Inoleuerat superiorum principum negligentia & conniuentia, prauus & barbarus mos apud proceres & equites Polonos, ut iter facientes, quotiescunque & ubicunque collibitum esset, agros atque prata agrestium & oppidanorum depascerentur, ac non modò pabulum, sed etiam uictum omnem ipsis imperarent, siue adeò ipsi effractis horreis atque cellis per uim auferrent: neque contenti quantum libuisset absumpsisse, reliquum etiam maliciose profundebant, dissipabant,

Cazimiri pietas.

Senatus principi aduersatur.

B

Miecislaus Pomeranorum ope ditionẽ suã recuperat.

Otto Miecislao patri recõciliatus.

Cazimiri studia digna principe.

Barbara procerũ immanitas lege abrogata.

dissipabant, & corrumpebant: iumenta è pascuis & stabulis, atque A etiam iuncta curribus & aratris utenda, uel potius ad cursum abutenda abducebant: ea'que uel defatigata & enecta dimittebant, uel si

Ecclesiastica bona uexata.

fortè placuissent, retinebant & usurpabant. Ad hæc, in possessiones & facultates morientium episcoporum, ac cæterorum sacerdotum inuadebant, easq; diripiebant. Quin & præfecti principis idem faciebant, & principis horrea, prædia, fiscum'que facultatibus, quæ cultus diuini administris & egentibus dedicatæ erant, augebant. Hæc quamuis iniqua, iniusta, crudelia & impia, quamuis acerba miseris hominibus & intolerabilia, tamen quia longa consuetudine inueterauerant, legisq; uim propemodum obtinebāt, & à proceribus, quibus erant utilia, de-

1180 ann. Comitia Lenciciæ.

fendebantur, perdifficile erat abrogare. Sed tamē anno Christi 1180 comitijs apud Lenciciam habitis, omni cura studio'que contēdit & perfecit Cazimirus, & legem pertulit, qua barbari illi, & indigni Christiano populo mores & abusus omnino sublati sunt. Ac ne quando resu-

Synodus Lenciciæ.

merentur, octo episcopi, qui in ijs comitijs aderant, de synodi eam ob rem institutæ sententia, graui anathemate, audiente & assentiente uni-

Execratio uim facientium bonis ecclesiasticis, et agrestiū.

uerso conuentu execrati sunt, diris'que deuouerunt, quicunque in posterum agricolæ cuipiam pabulū, annonam, obsonium, iumentúmue ui aut arte aliqua, præterquam ad hostium aduentum denunciandum, rapuisset, rapi'ue iussisset: item qui in bona episcoporum & sacerdotū decedentium inuasisset, aut inuasorem recepisset, adiuuisset, defendisset, quocunque is tandem esset genere, honore ac dignitate, etiam sum- B

Episcopi Poloni. Zdislaus archiepiscopus.

ma, præditus. Fuēre uerò episcopi qui hæc decreuerunt, Zdislaus archiepiscopus Gnesnensis, qui non multo antè Petro defuncto successerat, Gedeon Cracouiensis episcopus, Ziroslaus Vuratislauiensis, Onoldus Vuladislauiensis, Cherubim Posnaniensis, Lupus Plocensis, Conradus Camenensis, Gaudentius Lubussensis. Interfuerunt etiam ijs comitijs Otto Posnaniensis, Boleslaus Vuratislauiensis, & Lescus Masouiensis, duces. Deinde legati ex eo conuentu ad Pontificem maximum, de confirmando salutari illo & pio decreto simul & constitutione missi, facilè, quod petebant, ab Alexandro tertio impetrarunt. Domesticos quoque motus quosdam per ea tempora excitatos, optimus princeps placidè & sine bello composuit, ita ut nulla non pars

Silesiorum duces recōciliati.

reipub. curata, ac melius quàm dudum constituta esse uideretur. Obtinebant Silesiæ dominatum certis ac distinctis finibus Vuladislai filij, quemadmodum superius exposuimus. Ex his Miecislaus sorte sua non contentus, Vuratislauiam Boleslao ademerat: uerùm Cazimirus inter eos pacem fecit, & Boleslao quidem Vuratislauiam restituit:

Osuencimense territorium Silesiæ additum.

Miecislao uerò, quo æquiori animo conquiesceret, Osuencimense territorium de suo largitus est: filiumq; tunc ei natū è sacro fonte suscepit, ac de suo nomine Cazimirū appellauit. Nam quod Dlugossus etiam Bythomiense territorium Miecislao tunc à Cazimiro donatum esse scribit, non placet. Iam inde enim ab initio ille id adeptus erat, sicuti nos ex eiusdem Dlugossi sententia suprà memorauimus. Subdit idem

A idem Dlugossus, Brestensem, Drohicinensem, Vuladimiriensem & Præmisliensem oram omnem, quæ non parua est pars Rusiæ, tunc à Cazimiro in potestatem redactam esse. Ac Brestensem quidē, cum à Polonis defecisset, à Cazimiro mox receptam esse, etiam Vincentius, quo uiuente hæc acta sunt, memoriæ prodidit: de cæteris nullam facit mentionem. Verùm Drohicinensem non incredibile est pariter in potestatem Polonorum uenisse, quippe quæ Brestensi proxima sit: Præmisliensem, necessariū etiam, si ad hostes reciderat. Neq; enim penetrare ad Haliciam cum exercitu Cazimirus potuit, ut statim exponemus, nisi per Præmisliensem terram. Cæterùm Vuladimiriensem tractum, Belsensi & Chelmensi, qui intermedij sunt, saluis & intactis receptum, aut adeò aditū esse, minus uerisimile est. Nisi fortè posterius uictis prælio Rusis, Vuladimiriensium dux Romanus in fidem Polonorum se cum suis tradidit. Adfuit quidem Cazimiri filio Lesco, quod suo loco indicabitur, ex fœdere euocatus. Addit Dlugossus, Cazimirum Breste oppido intra duodecimū, posteaquam id oppugnare cœpit, diem, potitum esse: authores defectionis, capitis pœna affecisse: arcem supra oppidum extruxisse, eiq; præsidium imposuisse: atque hæc anno Christi 1182 acta esse. Inde porrò ad Haliciam duxisse exercitum, Mescislaū ducem, quasi nothum à fratribus pulsum, reducentē. Molestè ferebant eam expeditionem plerique proceres, fortasis recordatione cladis apud illud oppidum Criuousto Boleslao regnante acceptæ: musitabant'que, se ad externum & iniustum bellum pro notho contra iustos
B duces & hæredes, procul domo educi. Hæc ad Cazimirum cum perferrentur, disimulauit, & in proposito perstitit. Ad Haliciam uentum erat, cum nunciatur, Vuseuolodum Belsensium, & Volodimirum Haliciensium ducem, Mescislai exulis fratrem cum magnis copijs, ac cæterorum Russorum auxilijs appropinquare. Tunc uerò apertè nostri fremere in principem, & in Nicolaum palatinum Cracouiensem, ductorem exercitus, uelut authorem illius expeditionis: queri, se planè prodi hostibus. Contrà Rusi alacres, & pleni bonæ spei ex responsis sagarum, magorum & aruspicum, quibus ea gens, quamuis Christiana, apprimè dedita est, prospera omnia suis pollicentium, conuicijs nostros lacessebant. Nihil his commotus Cazimirus, paucis pro tempore milites ad prælium capessendū cohortatur: Eosdē esse hostes, quos ipsi cùm aliàs sepenumero, tum superioribus aliquot annis apud Posnaniam, fratribus suis ducibus, pauci multos uicissent atq; profligassent: alacritatem illam inconsultæ temeritatis, conuicia uerò mulierositatis esse argumentum. Ipsi qui se uiros semper, quàm mulieres esse maluissent, manu ferroq; maledicas linguas ulciscerentur: seq; indignos esse illis maledictis, dignos maioribus suis Rusiæ domitoribus ostenderēt: & manibus partim patrum, partim propinquorum suorum, qui ijs ipsis in locis, non uirtute, sed dolo ac proditione uicti cecidissent, sanguine perfidorum hostium parentarent. His animatos in aciem educit: ac sinistro quidem cornu Palatinum Cracouiensem præficit, ipse

Rußiæ pars recuperata Polonis.

Breste Lituaniens. receptum à Polonis.

1182 ann.

Haliciense bellum.

Polonorum fremitus.

Rußi magis & sagis dediti.

Cazimiri oratio ad milites.

ipse uerò dextrū administrat: nec mora, signis canere iussis, pugnandi A potestatem facit. explicant & Rusi suas acies: concurritur infestis animis, ac durum prælium committitur. Premebantur nostri in sinistro cornu à sagittarijs, nec iam satis seruabāt ordines. Ibi Cazimirus re intellecta, subsidium suis laborantibus submittit: siue adeò ipse satagens, ut scribit Vincētius, magno uitæ suæ periculo succurrit, & inclinatam aciem uix restituit. Reprimūtur deinde feroces Rusi, & mox commutata fortuna, pedem referre incipiunt. Instant nostri acrius turbatis ac trepidantibus: & cohortati sese mutuò, in fugam eos conijciunt. Quo animaduerso cæteri, qui dextrum nostrorū cornu adhuc sustinebant, terga uertūt & ipsi. persequuntur nostri: maiorem longè in fugiētibus, quàm dudum in resistentibus, stragem edunt: permultos uiuos capiūt: duces hostium, commutando equos euasere. Deinde reuersi nostri, castra opulenta diripiunt: Halicienses mox deditionem fecere. Quibus Cazimirus Mescislaum ducem præfecit, accepto ab eo iureiurando, quòd semper in fide & clientela principum Poloniæ futurus esset. Aliquanto aliter hæc prodit Vincentius. nempe statim post receptū Breste, Cazimirum de aduentu hostium certiorem factum, dissipatis suis, cum parua manu ferociter & animosè in multos & instructos impetū fecisse, & per hostilem aciem cum uictrice aquila penetrasse. Id conspicatos cæteros Polonos, & ipsos perturbatis hostibus institisse: atq; ita parta uictoria, fugatisq; hostium ducibus, Cazimirum ad Haliciam cō tendisse, eiusq; dominatum Mescislao sororis suæ filio tradidisse. Dū B hæc in Rusia geruntur, Miecislaus senex, iam antè ad omnem recuperandi summi principatus occasionē intentus, & multa sæpe apud suos de Cazimiro fratre questus, conatusq; clàm procerū animos ab eo alienare, ac sibi adiungere, tunc uerò absente Cazimiro magis etiā curam atq; cogitationē suam omnem in id studium intendit: Lescū Boleslai fratris filium blandicijs captabat, Ziramque comitem, qui curator Lesco à Cazimiro datus, Masouiam atq; Cuiauiam omnem, & Lesci consilia gubernabat, muneribus & ingentib. promissis, & fallacibus dictis induxit, ut ipse à Lesco, qui lento morbo consumebatur, hæres scriberetur, tutorq; reiecto Cazimiro nuncuparetur. Videbat enim permultum rebus atq; uiribus suis accessurum esse, si Masouiam & Cuiauiam sibi adiunxisset. Et expugnata quidem est adolescentis constantia, curatoris persuasione: q̄ is uerebatur, ne paulo pòst à curatione illa Miecislai authoritate amoueretur. Asseuerabat enim Miecislaus, conuenisse sibi secretò cū Cazimiro fratre, ut pro interuerso principatu ius succedendi Lesco haberet. Igitur cum à Rusica expeditione Masouij & Cuiauij reuertissent, iurant omnes in uerba Miecislai, iubēte Lesco. Id cum accepisset Cazimirus, nihil temerè & præcipitanter agere: uerùm tacitus apud se, quidnam facto opus esset, cogitare. A' ciuili quidem bello uehemēter abhorrebat. Insultare ipsi pleriq; proceres, quòd intempestiua lenitate sua & misericordia eò redactus esset, ut hostem experiretur, cui ipse impensius indulsisset, quemq; meritò pulsum, exulem

Cazimiri uictoria de Rusis.

Mescislaus in Haliciensem principatū restitutus, in fide & clientela Polonorum principum se fore promittit.

Miecislaus Masouia & Cuiauia potitur.

Zira curator Lesci.

Miecislaus hæres à Lesco tutorq; scriptus.

Cazimiri lenitas & mansuetudo.

A lem pati nequiuisset. Ferebat tamen hæc æquo animo Cazimirus, & quauis ratione, quàm armis, fratrem, & alterius fratris filium sanare, & ius suum recuperare malebat. Et citò sanè mansuetudini & lenitati eius fortuna respondit. Nam ut Miecislaus curationem Lesci, ad dominatus eius administrationem iniјt, amouit ueteres præfectos & magistratus in Masouia & Cuiauia, nouosq́ꝫ arbitratu suo instituit, ac pro domino, non pro curatore gerere se cœpit. Molestè ferebat Lescus, negligi se, uiuentemq́ꝫ dominatu suo penè excludi: Zira uerò authoritate sua excidisse se, & ad extremùm contemptum spretumq́ꝫ iri animaduertebat. Vtrunqꝫ pœnitebat præcipitis consilij, quo se ab optimo & benignissimo principe Cazimiro alienassent, & ultimam patris uoluntatem temerè immutassent. Ad hæc, quo magis insignem illã iniuriam dissimulabat Cazimirus, hoc magis iram & potentiam eius reformidabant. Itaqꝫ optimum factu rati, malè consulta emẽdare, ad Cazimirum cum primoribus Masouijs & Cuiauijs proficiscuntur. Fatentur peccatum: excusant imprudenter uerius, quàm maliciosè factum: deceptos se esse, & in fraudem inductos à Miecislao, quòd ei credidissent affirmanti, ita sibi cum Cazimiro constitutum esse, ut ipse Lesco heres esset. procidunt: errati ueniam petunt: orant, & obsecrant lachrymantes, ut se in gratiam fidemq́ꝫ recipiat: deierant fore se deinceps semper in potestate eius, & Miecislaum cum magistratibus eius propulsuros. Ignoscit Cazimirus supplicibus, comiter prius castigatis, & quòd resipuissent, collaudatis: inde Lescũ amplexatus, exosculatus, & ampliter muneratus, flens dimittit, & ad recipienda sua reuerti iubet. Atque ita ille fecit, & uix biennium postea uixit. Cum autem diuturno ac perpetuo morbo exhaustus, destitui se uiribus & uitali uigore sentiret, Cazimirum ad se accersijt, & se uiuente Mosauiæ & Cuiauiæ possessionem adire iussit, ne quid postea Miecislaus turbaret. Mortuus, Plosci à Cazimiro honorificè sepultus est. Ex eo tempore Masouia semper, Cuiauia etiam aliquandiu deinceps in ditione Cazimiri, & posterorum eius permansit. Ægrè successionem illam Cazimiri tulit Miecislaus, quòd diceret, iure se quoque à semisse fratris filio hæredem esse. Sed tamen gratiam & potentiam Cazimiri ueritus, quieuit. Anno deinde post Christum natũ millesimo centesimo octogesimoquinto bellum Russicum, & ex eo natum Vngaricum, Cazimirum excepit, ex huiusmodi causa. Mescislaus ad Haliciensem principatũ à Cazimiro, quemadmodum superius exposuimus, reductus, uix exacto triennio propter impotentem dominatum, & quòd Polonos milites circum se præsidij causa habebat, in eosq́ꝫ erat propensior, parum fidei suis habens, ueneno sublatus est: & reuocatus Vulodimirus ex Vngaria, quò se ex aduerso illo Haliciensi prælio receperat. Atque is quòd audierat Romanum Vuladimiriensium ducem, fratris sui filium, à Cazimiro Polonorum principe missum Haliciam contendere, commeatum, auxilia & reductionem à Bela rege Vngarorum petijt. Sed non modò non impetrauit, uerùm etiam in uincula coniectus est: missusque celeriter

Lesci pœnitentia.

B

Cazimirus Mazouiam & Cuiauiã redigit in potestatẽ suã.

Lescus mortuus.

1185 ann.

Mescislaus dux Haliciensium ueneno sublatus à suis.

Vulodimirus à Bela rege Vngar. captus.

Vngari Haliciam interuertunt.

cum non contemnenda manu à Bela Andreas filius, qui Haliciam in di- A
tionẽ ſuã redigeret. Venienti Andreæ magno cum plauſu Halicienſes portas arcis aperiunt, rati Vulodimiri eum, non ſuam rem agere: præſertim affirmante illo, Vulodimirum ponè ſe ſequi. Occupata arce, profitetur id quod erat, non Vulodimiro, ſed ſibi ſe dominatum quæſiuiſſe. Deinde iurare omnes in uerba ſua cogit. Renuentes, aut cunctantes modò capit: cæteros arce excludit, magiſtratibus amouet: ac per ſuos Vngaros omnia adminiſtrat. Cæterùm Vulodimirus tam apertè circumſcriptus à Bela, cum biennium ferè in cuſtodia aſſeruatus eſſet, corruptis cuſtodibus effugit, ijſdemq́; ducibus atque comitibus Haliciam peruenit: ſed arce tamen potiri non potuit, tenentibus eam ac defendentibus Vngaris. Confluxere mox ad eum Ruſsi, cum quibus uiciniam omnem latrocinijs infeſtare cœpit, ingentesq́; prædas hominum, pecudum & iumentorum etiam è Præmislienſi tractu, qui tunc in ditione Cazimiri & Polonorum erat, egit. Non tulit id Cazimirus, uerùm miſſo cum expeditis copijs Nicolao Cracouienſi palatino, prædatores illos perſecutus, in remotiores ſyluas ac montes, quibus Polonia & Ruſsia ab Vngaria diſiungitur, propulit. Cum autem in anguſto res ſuas poſitas eſſe Vulodimirus ſecum perpenderet, iámque non tam de recuperanda Halicia, quàm de ſalute ſua cogeretur eſſe ſolicitus, damnabat ipſe conſilium ſuũ, quòd Ruſſos atque Polonos, à quibus auxilium ſperare debuerat, parui compendij cauſa in ſe prouocaſſet. Reſpicere deinde ad Cazimiri clementiam cœpit: ad quem B
cum petita per internuncios fide ueniſſet, facilè non modò ueniam, ſed etiam auxilium impetrauit, dato iureiurando, ſe in fide & poteſtate Polonorum ſemper fore. Mittitur ad eum reducendum cum ualido exercitu Nicolaus palatinus, mirantibus cunctis tantam in Cazimiro uel facilitatem, uel leuitatem animi, atque temeritatem, quòd hoſtem adiutum iret, amicumq́; regem, & quidem præpotentem bello laceſſeret. Verùm Cazimirus non tã miſericordia exulis & ſupplicis Vulodimiri commouebatur, quàm quòd ſibi ſurreptam eſſe Haliciẽſem ditionem per iniuriam atque fraudem, doleret: cuius recuperandæ primam occaſionem Ruſsis ipſis, qui Vngarorum dominatum iam oderant, inuitantibus & fauẽtibus, non amittendum ſibi eſſe iudicabat. Coniungunt ſe cum noſtris Ruſsi, paritérq́; corona Haliciam obſident, foſsiſque & caſtellis circũmuniunt, ne quid ad obſeſſos importaretur, quos nouerant breui difficili annona uſuros eſſe. Alacres initiò obſidionem atque omnia incommoda ferebant Vngari, qui arcem tuebãtur, quòd propediem Belam regem cum magnis copijs ad liberandum filium affore ſperabant. Sed cum is moraretur, nec iam alimenta obſeſsis ſupperent, deditionem fecere, pacti cum Nicolao palatino, ut ſibi unà cum rebus ſuis ſaluis diſcedere liceret. Excedentibus adiunxit Palatinus præſidium militum uſq; ad fines Vngariæ, ne quid hoſtile paterentur. Arx & dominatus Vulodimiro tradita ſunt. Magnam ea uictoria & reſtitutione Vulodimiri laudem atq; gloriam apud exteras gẽtes, & maxime

Vulodimirus elapſus principatum Halicienſem repetit.

Cazimirus Ruſſos latrocinantes reprimit.

Vulodimirus à Cazimiro reducitur.

Halicia obſeſſa à Vulodimiro.

Vngari Halicia eijciuntur à Polonis.

A ximè apud Russos Cazimirus adeptus est: quòd, quem Bela hospitem uiolarat, ipse hostẽ, deuicto ac eiecto maximi regis filio, in paterna sede collocasset. Hoc anno, qui fuit à natali Christi 1188, Hierosolyma à Saladino & Saracenis capta sunt, post octauũ & octogesimũ annũ, posteaquam in Christianorum potestatem redacta fuerant. Eam ob rem Clemens tertius Pontifex max. de recuperanda ea urbe solicitus, cum omnem, quòd dicitur, moueret lapidem, Poloniæ quoque totius ecclesijs, episcopis & sacerdotibus decimam, misso ad id legato, imperauit. At Bela rex non ferens contumeliam oppugnati, obsessi & eiecti filij, ereptæq; Haliciæ, querebatur uiolata à Cazimiro fœdera, quæ Vngari cum Polonis ex multo tempore sanxissent, & ad illud usque tempus seruassent: & iustum quidem in Polonos bellũ maiore ui moliebatur: tunc autem misso, quem ad manũ habebat, exercitu, Poloniæ fines depopulatus est. Idem fecerunt nostri uicissim in Vngaria: uastabantur utrinq; agri, exurebantur uillæ, diripiebantur uici & oppida, miseri agricolæ & mercatores in seruitutem abducebantur, greges & armenta abigebantur. Grauiter id ferre nostri, fremere contra principem, uiolatam ab eo cum Vngaris pacem & amicitiam, exuscitatumq; minimè necessarium bellum perfidi hostis gratia: quem non adiutum ac restitutum, sed supplicio, propter temeritatem, uexatamq; Poloniã, affectum esse oportuerit. Ne Vngaris quidem bellum illud placebat. Et distinebantur ij tunc bello Dalmatico, cum Venetis gerendo. Quod tamen

1188 ann. Hierosolyma à Saracenis capta.

Decima imperata ecclesiasticis à Põtifice.

Vngaricum bellum.

Vngari cũ Venetis de Dalmatia bellum gerunt.

B ipsum quoq; Clementis pontificis max. opera duorum annorum inducijs interceptum est. Cõcitabat enim tunc is pontifex omnes Christianos principes atq; ciuitates, ad recuperanda Hierosolyma, ferendamque rebus Christianorum in Asia afflictis opem: effecitq;, ut Veneti & Pisani classes suas in Asiam mitterent: Fridericus uerò Imperator, Philippus Gallorum, Guilelmus Siciliæ, & Ricardus Anglorum reges, Otto dux Burgundiæ, & plurimi præterea principes uiri & episcopi, ipsi per se cum magnis copijs eò proficiscerentur. Sed ea quoq; expeditione non multum operæprecij factum est. nam plurimi mortales de exercitu Christiano morbis, peste fameq; absumpti sunt, multi à barbaris trucidati. Fridericus uerò in Armenia minore, dum se in flumine quodã abluit, ui fluminis & uortice correptus, extinctus est anno Christi millesimo centesimo nonagesimo. Porrò Gallus cum Anglo, & Veneti cum Pisanis ex eo tempore postea diuturnis & grauibus bellis inter se cẽflictati sunt. Sed unde digressi sumus, reuertamur. Igitur Vngaris iuxtà ac Polonis à mutuo bello abhorrẽtibus, agitur de pace per proceres utriusque gentis. Quæ cum difficilius coiret, quòd utrique ab alteris iniuria se affectos esse asseuerarent, tandem triennes induciæ fiunt, ut interim de pace per ocium constitueretur. Collegerat permultum odij Cazimirus apud plerosque proceres atque equites illa Vulodimiri restitutione, & bello Vngarico. Igitur cum is fortè in Russiam controuersiarum quarundam de finibus inter Vuseuolodum Belsensium, & Romanum Vuladimiriensium duces componendarum causa

Christianorũ expeditio in Syriam

Friderici imp. mors.

1190 ann. Gallorum cum Anglis & Venetorũ cum Pisanis belli origo.

Induciæ cũ Vngaris.

Miecislaus senex à minoribus Polonis ad principatum reuocatur.

profectus esset, celeriter conspirarunt contra eum proceres. Miecislaum accersunt, ad recipiendum amissum pridem principatum: & quo magis studia populi in eum inclinent, fingunt Cazimirum in Rusia ueneno extinctum esse. Accurrit properè Miecislaus: recipitur à proceribus, præfectis, & cætera multitudine. Cracouiam uenienti, portæ urbis aperiuntur: arcis uerò aditu arcetur à Fulcone episcopo & Nicolao palatino fratribus, familia Lissijs, siue Vulpijs, qui à conspiratione illa alieni, firmo eam militum & clientum suorum præsidio tenebant. Nec mora, aliam ex aduerso illius arcem in oppido excitauit Miecislaus, è materia duroq; robore: Bochnæ item aliam: de quarum munitionibus aduersariorum & Cazimiri conatus reprimeret, ac ipse uicissim rebelles impeteret. At Cazimirus certior factus de defectione suorũ, auxilia Vulodimiro, Romano & Vuseuolodo imperat, ipsosq; duces proficisci secum iubet: præterea quantũ potest, uoluntariorum & mercenariorum militum cogit. Cum his copijs Cracouiam contendit: coniungit se cum eo Nicolaus palatinus, cum non contemnenda manu. Miecislaus, ubi appropinquare Cazimirũ cum ualido exercitu cognouit, Boleslaũ filiũ cum Henrico Ketlicio, qui ipsi cùm aliorũ consiliorum, tum repetendi principatum semper author fuerat, in præsidio nouę arcis relinquit: ipse in maiorem Poloniam, maioris exercitus comparandi causa, magnis itineribus contendit. Verùm antequam ille ueniret suis suppetias, Cazimirus summa ope adnisus, nouam arcem uel expugnauit (nam uariè traditur) uel per deditionem accepit & exussit. Fratris quidẽ filio & plerisq; omnibus aduersæ partis militibus non modò uitam & libertatem concesit, uerùm etiam ampla munera largitus est: qua indulgentia & clemẽtia sua ita sibi cùm omnium, tum in primis Miecislai fratris animum deuinxit, ut nunquam is deinceps, quoad uixit Cazimirus, de repetendo principatu cogitarit. Cæterùm Ketlicius, cum culpam illius belli solus sustineret, supplicioq; destinatum se esse intelligeret, in penetralia primarij tẽpli, quod Trinitatis appellatur, Cracouię sese abdiderat. Sed Rusis uictorię fiducia & innata auaritia ad diripiẽdum templum irruentibus, in turbam se immiscuit, ut ignotus effugeret. Verùm tumultu Russorum, interuentu Cazimiri sedato, defensoq; thesauro templi, Ketlicius in turba agnitus & comprehensus, Romano duci à Cazimiro traditus est in exilium deportandus. Rusi præmijs affecti, domos remissi sunt. Cum Vngaris deinde certa pax constituta, siue adeò innouata est, & principum ipsorum congressu apud antiquum pagum in Scepusiensi territorio confirmata, ea lege, ut obliteratis utrinq; iniurijs, & condonatis inuicem offensis, rex Vngarorum Haliciensi ditione & Rusia omni se abstineret, cõmunes amicos, communesq; hostes Vngari & Poloni haberẽt: ad extremum proceres & principes ipsi donis inter se certarunt, cõuentumq; amicè soluerunt. Pacatis domi rebus, Cazimirus Prusis ijs quos Polesianos uocant, sicut scribit Vincentius, bellum intulit, ut cladem sub Boleslao Crispo acceptã, fratrisq; Henrici mortem ulcisceretur, & gẽtem

Cracouia arx clauditur Miecislao.

Cazimirus principatum recuperat Russorum auxilio.

Clementia Cazimiri.

H. Ketlicius malus consultor in exilium missus.

Pax & congressus regis Vngari cum duce Polono.

Vngari Rußiæ dominatu sese abdicarunt.

Prußicũ bellũ.

A barbaram atque rebellem domaret. Secuti sunt ipsum ad eam expeditionem Boleslaus Miecislai, Boleslaus altus & Miecislaus Vuladislai, fratrum filij. Vbi ad fines barbarorum uentum est, cautius exercitum ducere Cazimirus, instructaq; acie, & exploratis itineribus progredi, pabulatum & frumentatum non nisi cum armatorum præsidio mittere: omnia denique circumspicere, ne quid detrimenti per insidias à uafro hoste acciperet. Nec sanè cassa fuit ea cura atq; diligentia. Obseruabant enim nostros ex insidijs barbari, ad omnem occasionem bene gerendę rei attenti. Sed in irritum ipsis cadebant omnes conatus atque doli. Nostri quacunque proficiscebantur, incendijs atque cædibus omnia uastabant; nec ulli ætati aut sexui parcebant, iusta ira & memoria cæsorum suorum animos omnium extimulante. Quibus malis uicti Prussi, pacem supplices à Cazimiro petiuerunt: parci reliquijs suis flagitarunt: superiorum annorum tributa persoluerunt: imperata omnia in posterum se facturos sanctè promiserunt: obsides centum dederunt, primorum filios: captiuos Polonos dimiserunt: signa superiori bello de nostris capta reddiderunt. Nam ad religionem Christianam, quam abiecerant, reduci se passi non sunt. His legibus pacem impetrarunt. Cazimirus, deducto è Prusia exercitu, bellis omnibus uel armis, uel benignitate, sapiētia & felicitate sua extinctis, pacis artibus, hoc est arcibus & oppidis instaurandis, moribusque & legibus ciuium emendandis, reliquum ętatis tempus transmittere cogitabat: & ma- *Prußis pax data.*

B gnam sibi uirtutis & sapientiæ opinionem apud exteros iuxtà atque suos conciliauerat, ita ut felix, & admirabilis, & omnibus suis charus, deinceps regnaturus esse uideretur, cum subitus eum casus humi prostrauit. Impetrarat à Pontifice maximo Lucio, eius nominis tertio, reliquias Floriani martyris: easq; ab Ægidio Mutinensi episcopo allatas, ad septimum milliarium à Cracouia cum ingenti omnis generis hominum caterua, & solenni sacerdotum pompa obuiam progressus, reuerēter exceperat, & in suburbano Cracouiæ Septentrionali, quod pòst in formam oppidi redactum, Cleparia nunc dicitur, extructo magnifico templo, collocarat: idque templum splendida supellectili dotauerat, & collegium sacerdotum canonicorum in eo instituerat, attributo ijs censu luculento tum de sua, tum de Gedeonis episcopi beneficentia: peculiariter autem Pręposito maximam partem redituum, parœciæ diui Michaelis Rupensis detractam, addixerat, & summa ueneratione nouum hospitem & patronum prosequebatur. Fortè dies martyris memoriæ sacra, quæ ad quartum Nonas Maij anniuersaria instituta est, aduenerat. Ibi Cazimirus totum eum diem rei diuinæ in æde diui, & piæ in egenos & afflictos largitioni dedit. Quod ferè omnibus festis diebus facere cōsueuerat, neque temerè eos lusibus & conuiuijs contaminabat. Insequenti die grande conuiuium instruxit: proceres omnes, qui tunc aderant, inuitauit. Feruente conuiuio, exhilaratis conuiuis, & multa de præteritis bellis atque periculis inter se conferentibus, & principis res gestas & felicitatem celebrantibus, ipse non-

D. Floriani martyris reliquiæ Cracouiā apportatæ.

Clepariense oppidū, templum & collegium sacrum.

Cazimiri pietas.

nulla de immortalitate animi, atque cœlitum beatitudine, non inepta in medium proposuit. Erat enim ab ineunte pueritia non pessimè *[Cazimiri mors.]* educatus & institutus. Deinde hausto mediocri poculo, subitò concidit, & paucis horis animam exhalauit. Subitus'ne morbus eum inuaserit, an uenenum à muliercula, in quam deperibat, præparatum hause- *[Mores & studia.]* rit, incertum est. nam & hoc sermone hominum diuulgatum est. Nec sanè immunis & incorruptus ab illicitis amoribus & adulterijs, de qui- *[Fulco episcopus Cracouiensis.]* bus etiam aliquando à Fulcone episcopo admonitus & obiurgatus sit, uixisse fertur. Cæterà moderatus, candidus, frugi & abstinens, seuerus iuxtà atque clemens, bello pace'que clarus, & laude dignus princeps. In fratres uerò & fratrum filios ita pius & indulgens, ut multa detrimenta, incommoda & pericula, eorum gratia subiret. Diuini cultus perquàm studiosus, multa ad ornatum templorum contulit. Mo- *[Suleouiense monasterium.]* nasterium Suleouiense in Gnesnensi diœcesi, Cistercienſi sodalitati, antequam summum principatum adeptus esset, in uilla Ruslai comitis, qui decedens absque liberis, Christum hæredem instituerat, ad Pilciam amnem condidit & locupletauit: cui monasterio postea Petrus archiepiscopus etiam complures decimas eius rogatu adiecit. In principatu uerò & Floriano martyri ædem atque collegium, ut iam com- *[Copriuunicense.]* memorauimus, instituit, & Copriuunicense monasteriū eidem Cisterciensi sodalitati excitauit. Quod amplius etiam deinde nobiles Bogorij & Habdanci locupletarunt, principis exemplum secuti. Fit enim plerunque, ut ad principis sui studia homines libenter sese accommodent. Itaque sub Cazimiri principatu etiam alij alia quædam monaste- *[Vancholcense.]* ria condidere: uelut Gedeon Cracouiensis episcopus Vanchoscense in sua diœcesi, ijsdem Cisterciensibus: Vitus uerò Plocensis episcopus, *[Buscense. Vitouiense. Plocense. Oliuense.]* gente Ianinius, Buscense in Cracouiensi diœcesi, Vitouiense in Gnesnensi, & Plocense, partim uiris, partim puellis Præmonstratēsis sectę: Oliuense quoque Cisterciensibus item monachis, in Vulatislauiensi diœcesi, eodem tempore à Samborio conditum esse, nos è Dlugosso superius retulimus. Regnauit autē Cazimirus annos septemdecim propemodum, uixit sex & quinquaginta. Reliquit'que duos filios impu- *[Liberi Cazimiri.]* beres, Lescum, cui albo, à colore capillorum, cognomen fuit: & Conradum: & filiam Adleidam, quæ septimodecimo post patrē anno mortua est, cum castè religioseque uixisset. Nam Boleslaum puerum admodum, uiperæ morsu extinctum, uiuens Cazimirus amisit. Fuit autem is
1194 ann. annus, quo mortuus est Cazimirus, post Christum natum millesimus centesimus nonagesimusquartus. Quarto uerò post mortem die in basilica Cracouiensi sepultus est, magna uxoris, filiorum, & omnium ordinum comploratione.

MARTI-

MARTINI CROMERI DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM, LIBER SEPTIMVS.

LESCVS ALBVS CVM HELENA MATRE.

A FVNEBRIBVS iustis Cazimiro peractis, non existimarunt proceres cessandum sibi esse, quin primo quoque tempore nouũ principem crearent, ne qui nouus motus domi foris'ue, prębẽte occasionem interregno, excitaretur. Itaque Cracouię ut frequẽtes proceres iuxtà ac equites ad funus Cazimiri conuenerant, comitia instituunt. Ibi dies aliquot uarĳs studĳs atque sententĳs certatum est. Et Fulco quidem episcopus Cracouiensis, qui Gedeoni successit, ob memoriam Cazimiri meritorum, cẽsebat ad filium eius Lescum natu maiorem deferendum esse principatum, & quidem priusquam Miecislaus senex, aut Vuladislai filĳ moliri aliquid possent. Negabat enim omnino ex re atque dignitate Cracouiensis & Sendomiriensis conuentus fore, aliunde principem sibi adsciscere. Atque huic sententiæ Nicolaus palatinus Cracouiensis, Fulconis frater, B & magna pars conuentus adstipulabatur. Alĳ contrà, stultum & periculosum esse affirmabant, puero tanti imperĳ habenas committere: cauendum esse, ne hæreditarium principatum facerent, quem liberis suffragĳs, cui uellent, mandare more maiorum possent. Quod si ualere quicquam deberet sanguis & successio, Miecislaum senem unum de filĳs Boleslai Criuousti superesse: ei deberi principatum, cæteris fratribus extinctis, iure & more gentium. Sin crudelitatem eius pristinam & impotentem dominatum perhorrescerent, esse proximos gradu Silesiæ duces, Vuladislai principis, qui natu maximus liberorum Criuousti fuerit, filios. Ex his Miecislaum Oppoliensium & Ratiboriensium ducem & uicinum sibi esse, & armis prudentia'que multum ualere: eum, si princeps renunciatus sit, & Miecislai senis conatus, quem uerisimile sit non esse quieturum, reprimere, & tributarios principes atque populos, si qui fortè ad res nouas adspirent, in officio posse continere. Quanquam autem non est proditum, qui'nam huius sententiæ author fuerit, nõ iniquis tamen auribus ea accepta est: uicissetq; adeò, ni Fulco eam refellisset, quòd diceret, referendam esse hancce gratiam optimo principi Cazimiro, ne eius filĳ posthabeantur. Potentiores autem eos esse paternis meritis, clientelis, amicitĳs, atque dominatu hęreditario, quàm utrunque Miecislaum. Nam quòd ætatem eorum & infirmitatem consilĳ quis causificetur, nihil esse. Esse iam pubertati propinquum Lescum; nec obstare quicquam, quin ei, dum adolescit,

Comitia Cracouiæ de creando principe.

curatores & moderatores consiliorum de senatu dentur. His grauiter & copiosè dictis, assentiuntur tandem Fulconi omnes, & Lescum Cazimiri filium natu maiorem, principem renunciant. Sed interim dum is adolescit, penes matrem eius Helenam imperium omne, & summi principis authoritatem esse iubent, ea quidem lege, ne quid illa sine cõsilio episcopi & palatini Cracouiensis, qui curatores puero & gubernatores principatus dati sunt, faceret. Ibi Nicolaus palatinus facta audiẽtia, gratias agit cunctis de gratitudine erga defunctum principem suũ, ac de studio erga filium eius Lescum, primusq́ in uerba eius iurat: & quoniam se cum fratre curatorẽ eius esse uoluissent, eiusdem modi iusiurandum ab omnibus exigit, mobilitatem & leuitatem multitudinis, & quorundam propensa in Miecislaos senem & Oppoliensem studia suspecta habens. Nec mora, iurant cuncti, semper se Lesco principi fideles & obsequentes fore. Hæc ubi Miecislao seni ita ut acta erant, nunciata sunt, excanduit maiorem in modum, non modò quòd preteritus esset, sed quòd temporis etiam puncto exclusus, ne adesse sibi in comitijs posset. Itaque comparare ipse arma ad persequendã iniuriam: & suos, atque etiam Silesios iritare, quòd ad creandum communem principem, quem communi totius Poloniæ iudicio eligi & creari oporteret, neque uocati, neque expectati essent. Facile autem persuasit Silesiorum ducibus, ut secum consilia armaq́ue in communi causa coniungerent: quippe quos idem stimularet dolor, surrepti quasi per fraudem principatus, quem ad se maximos natu Criuousti Boleslai nepotes, magis quàm ad Lescum puerum, eius quem Boleslaus pater exortem & exhæredem esse uoluisset, filium, pertinere asserebãt, & in cuius adipiscendi spem nonnullam Miecislaus Oppoliẽsis iam uenerat. A' Mesciugo quoq; genero, Pomeranorum siue duce, siue satrapa, auxilia Miecislaus senex corrogauit: & è suis quantum potuit maximum exercitum coegit, & magna celeritate Cracouiam contendit, sperans terrore solo exercitus, absq; ulla prælij dimicatione, se aduersarios & principatum ipsum in potestatẽ suam redacturũ esse. Sed eum spes fefellit. Nã Cracouiensis palatinus cognito hostili aduentu, non contemnendas & ipse copias ex omnibus regionibus, quę in ditione Cazimiri erant, collegit: & Romanus Vuladimiriensium siue Luscensium dux euocatus, nõ paruam Russorum manum in auxilium Lesci adduxit. Iam in Cracouiensis oræ fines Miecislaus senex inuaserat, & apud Mosgauam amnẽ septimo à Cracouia milliario statiua habebat: cũ hostes adesse prius propemodũ uidit, quàm audiuit. Nondũ ei Silesiorũ auxilia conuenerant. id cum scirent aduersarij, anteuertendum sibi esse prælio existimarunt, dũ pares hostibus esse possent: quibus uniuersis, si se cõiungerent, impares futuri erant. Itaq; instruunt acies, & pugnandi copiam faciunt. Nihil cunctatus Miecislaus, educit & ipse suos. concurritur infestis animis: magno ardore utrinq; pugnatur: cerneres miserabile spectaculum notorum, amicorum, affinium, gentilium, propinquorum atque fratrum, deuoto odio, nullaq́ue misericordia aut respectu

Lescus A'bus princeps creatur.

Curatores principis.

Iusiurandum in uerba principis.

Miecislaus iterum ad principatum adspirat.

Bellum ciuile inter Polonos.

Mosgaua fl.

Prælium ad Mosgauam.

A ctu pietatis inter se confligentium: cadebant multi utrinque: nemo referebat pedem: & magis quisque ferire hostem, quàm declinare ictum studebat. Boleslaus Miecislai senis filius inter primos fortiter pugnans, in conspectu patris hasta traiectus occubuit. Romanus pluribus uulneribus acceptis, Russis suis partim cæsis, partim disiectis, prælio excessit semianimis. Miecislaus ipse sauciatus, cum sese qui'nam esset, detracta casside prodidisset, & supplex uitã peteret, seruatus, & ex acie clàm eductus, fuga sibi consuluit. Tunc demum maiores Poloni ad paucos redacti, amissis ducibus (nam & Miecislaum cecidisse putabant) pugnandi pertinaciam remisere. Nec minores cedẽtibus institere, lassi & ipsi, debilitatiq; uehementer: & quòd satis sibi esse ducebant in funesto ciuili'que bello, belli authores sustulisse. Et ipsi enim credebant, Miecislaum in acie inter confertos milites prælliantem perisse. Ita ex acie quasi ex composito utrinque discessum est, cum dubio ferè marte à mane usque ad uesperam propemodum pugnatum esset. Nec multo pòst, Lescianis cæsos recognoscentibus, & spolia legentibus, superuenere Miecislaus Oppolensium & Ratiboriensium dux, & Iaroslaus Boleslai alti Vuratislauiensium ducis filius, cum recentibus copiis: ad quos se recollegere dispersi exercitus maiorum Polonorum & Pomeranorum reliquiæ: fixis'que signis quasi uictores, haud longè à loco certaminis consedere, cum ij qui ex aduerso erant perterriti atq; diffugiẽtes, pugnandi copiam facturi non esse uiderentur. Sed non tu
B lerunt ij intempestiuam Silesiorum exultationem, cum ignominia sua coniunctam: uerùm celeriter à Gouoricio gente Rauita, palatino Sendomiriensi, cuius agmen in subsidijs superiori prælio collocatum, erat integrius, recollecti, & in ordines redacti, in aciem processere. Nec Silesij feroces pugnam detrectarunt. Certatum est collatis signis, ab his quidem, ut rem sua mora perditam restituerent: ab illis uerò, ut uictoriam partam retinerent. Cum ingens utrinque cædes fieret, Gouoricius ab hostibus captus est. Quo facto, minores Poloni perturbati terga uertêre: sed nox tamen fugientes texit. Postero die Silesij, cum Miecislaum senem saucium lectica domum referri cognouissent, & à maioribus Polonis atque Pomeranis ducem suum sequentibus deseri se uiderent, nec usque adeò fractos profligatos'que minores Polonos esse animaduerterent, quin ij recollectis animis atque uiribus prælium instaurare, aut alioqui negocium facessere uictoribus paucis, & non incruenta uictoria usis, domi præsertim possent: trophæis erectis, & abductis captiuis non paucis ex nobilitate, domum reuerterunt. Erat Fulco siue Pelca episcopus in uilla sua Dersanzina, uarios'q; de exitu prælij rumores accipiebat: & quanquam non erant secundæ res Lescianorum: tristiores tamen etiam aliquanto, ut fit ferè, afferebantur. Itaq; anxius & pendens animi, misso uno de sacerdotib. administris suis ad locũ prælij, qui duob. tantũ aberat milliaribus, rem omnẽ certò cognoscit: & ꝗ uerebatur, ne Miecislaus senex reparato exercitu mox ad expugnãdam Cracouiam & occupandum principatum

Boleslaus Miecislai filius, occisus.

Romanus Vuladimiriẽsium dux uulneratus.

Miecislaus uulneratus.

Prælium renouatur.

Gouoricius palatinus captus.

Silesij uincunt.

Fulconis episcopi studium.

tum rediret, conscenso equo Romanum Vuladimiriensium ducem fugientem curriculo insequitur: quem cum nocte altera consecutus esset, orat, ut memor beneficiorum Cazimiri, liberos eius in rebus maximè dubijs ne deserat. Excusat ille debilitatem suam è uulneribus, & partim cæsos, partim dissipatos suos: nec retineri se ullis precibus passus est. Inde reuertens Fulco, cum fratrem suum Nicolaum palatinum ex fuga non contemnendas copias collegisse, & persequi hostes, acceptam'que ignominiam detergere uelle accepisset, ad eum se cōtulit, & ut Cracouiam potius alias'que arces opportunas præsidijs muniret, persuasit: dubiam esse Martis aleam, hostes diuersos abijsse: metuendū esse, ne, dum alteros insequeretur, alteri ipsum à tergo adorirentur, aut sanè uacuas defensoribus munitiones inuaderent: deinde parum esse animorum & roboris in militibus, aduerso prælio dudum perculsis: tum autem incertum esse, quantū sit fidei in singulis præfectis arcium, » atque etiam in oppidanis. Solere plerunque homines aduersis princi- » pum suorum rebus nutare, atque adeò mutare fidem. Hæc ubi ambobus iuxtà placuere, distributis in cæteras munitiones pro necessitate & ratione locorum militibus, ipsi cum maiore parte Cracouiam tenuere, ubi uxor & liberi Cazimiri sese continebant. Quieuere tamen permultum tempus tam Silesij, quàm Miecislaus senex, cùm quòd non satis prosperè primi conatus ipsis cesserant, tum quòd Cracouiensibus & socijs eorum, quamuis malè affectis Mosgauiensi prælio, neque animos, neque uires, neque constantiam ad defendendum Lesci principatum deesse intelligebant. Dum in hoc statu est respubl. Polona, uenit in Poloniam Petrus diaconus cardinalis, cognomento Capuanus, legatus à Pontifice maximo Cœlestino, eius nominis tertio: habitis'que synodis, cùm alia quædam, quæ aduersa religioni Christianæ & constitutionibus ecclesiasticis in sacro pariter & profano ordine inoleuerāt, correxit: tum sacerdotibus imperauit, ut cōcubinas & uxores, quibus tunc passim liberè utebantur, à se abdicarent. Quod Poloni quidem non grauatè amplexi sunt. In Boemia uerò cū idem legatus hoc ipsum ageret, parum abfuit quin à sacerdotibus occideretur. Non adscripsissemus de uxoribus, cum non ignoremus longè antè decretis synodorum & pontificum in toto Occidente matrimonio interdictum fuisse presbyteris, diaconis, & hypodiaconis: nisi à Dlugosso, uiro graui, memoriæ proditum esset: nisi'que Lampertus Saffnaburgensis, uir pius, idem à Gregorio, eius nominis septimo pontifice maximo, ante centū annos etate sua in Germania tentatum esse scriberet: & eodem quidem ferè successu, quo in Boemia Dlugossus memorat. Constituit idem legatus, ut profani homines publicè in templis matrimonio coniungerentur. Annus, quo hæc acta sunt, fuit 1197, à Christo nato. Insequenti anno Vulodimirus Haliciensium dux mortuus, nouæ expeditioni occasionem Polonis præbuit. Ambiebant dominatum Haliciensium, nonnulli Russorū duces: & in his facile princeps Romanus dux Vuladimiriēsium, suo quodam iure sibi eum deposcebat, ꝙ & Vulodimiri fratris

Fulconis consilium.

Legatus pontificis max. uenit in Poloniā.

Sacerdotibus uxores ademptæ.

Legati apostolici periculum in Boemia.

1197 ann.

Haliciensium dux Vulodimirus mortuus.

A fratris filius esset, & bene meritum de Polonis & Lesco principe ciuili illo bello se esse diceret. Poloni cupiebant Haliciam in formam prouinciæ redigere: sed eos respectus ciuilis belli nondum extincti mouebat, ut eam Romano traderent, tributo constituto, quod ille Polonorum principi quotannis penderet. Verebantur enim, ne si nulli eam Russorum concessissent, omnes eos penitus à se alienarent. Quãquam autem non satis consultum esse uidebatur reipub. Polonę, Romani potentiam, quæ non minima iam tum erat in Russis, accessione illa Haliciæ magis etiam augere, tamen offendere eum repulsa, alieno suo tempore, minus tutum iudicabant: quippe qui repulsam passus, non modò auxilia negaturus, uerùm etiam ultrò bellum nostris illaturus esse uideretur. Itaque decreuit frequens senatus, ut Romanum Nicolaus palatinus cum exercitu in Haliciẽsem principatum induceret. Abhorrebant enim à Romano Haliciẽses, crudelitatem eius ueriti. Ibi Lescus orare, ut sibi cum exercitu illo proficisci liceret. Pertæsum se iam esse mollis & ociosæ uitæ, quam eousque inter cœtus muliebres apud matrem exegisset: cupere se deinceps armatum inter armatos uiros uersari, & quæ principis essent munera, usu condiscere. Si adhuc nequiret alium, tamen eum se usum in exercitu præstiturum, quem signa sua pręstarent. Quod si non impetraret, tamen uel cum uno comite se castra secuturum esse. Itaque approbante senatu, & indolem dignam principe, & neutiquam degenerem à maioribus ipsius certatim extol-
B lente, cum exercitu proficiscitur, palatini Cracouiensis custodiæ commendatus. Vbi in Haliciensem agrum uentum est, occurrunt Halicienses armati & instructi: præsenserant enim, Romano se addictum iri. excipiunt Poloni eorum impetum, & minimo negocio eos in fugam conijciunt. Pulsi fusi'que, ueniam petunt: auri & argenti, gemmarum, uestium & equorum magnam uim Lesco pollicentur, si ipse eos in ditione sua teneat, nec Romanum ipsis dominum imponat. Posteaquam id non impetrarunt, imperata omnia se facturos promiserunt: portas arcis aperuerunt: iussi'que Romano sacramentum publicè dixerunt, is porrò Lesco & Poloniæ principibus fidem suam obstrinxit: Haliciensibus autem iustè & clementer se dominaturum esse sanctè promisit. Quod tamen postea non præstitit. His peractis, dimisso'que exercitu, Lescus Cracouiam redijt.

Haliciẽsis principatus Romano duci concessus.

Lesci principis indoles.

Russi à Lesco profligati.

Romanus dux iurat in uerba Lesci.

MIECISLAVS SENEX ITERVM.

IECISLAVS uerò senex, quãuis post Mosgauiense præliũ ad malè tentata prius arma esset segnior, animo tamẽ haudquaquã conquiescebat: neq; cogitationẽ recuperandi iniustè prærepti sibi, quemadmodũ ipse existimabat, principatus deponebat. Sed cũ aperta ui peruenire se ad eũ posse diffideret, ad dolos cõuersus est. Ac primùm quidẽ Cuiauiensem oram, quę in potestate Cazimiri liberorũ erat, ditioni suæ finitimã, per fraudem quarto postquã apud Mosgauã malè pugnauerat anno intercepit. Quod facinus

Cuiauia subacta à Miecislao sene.

nus

Dissensio palatinorum. *Gouoricij fuga.* *Miecislai conatus.*

nus eius cum armis uindicatum non esset, propter ætatem puerorum, atque dissensionem palatinorum Cracouiēsis & Sendomiriensis (quę ab æmulatione & obtrectatione orta, eò usque progressa est, ut Gouoricius solum uertere cogeretur) maiora deinde moliri Miecislaus cœpit. Episcopum Cracouiensem, & palatinum fratrem eius donis & ingentibus pollicitationibus ad proditionem solicitat. Quod ubi non successit, muliebrem sexum credulum, atq; deceptioni propter infirmitatem cōsilij obnoxium, blandis dolis adoritur. Ad Helenam Lesci matrem, penes quam tunc erat summa rerum, allegat: negat Lescum ritè principem creatum esse, neq; se inuito certum stabilemq́; principatum obtinere posse: quem ipse bis sibi præreptum, omni ratione repetiturus atq; uindicaturus esset. Non deesse sibi consilia, non uires domesticas, non auxilia externa: Lescum uerò puerum esse: curatores eius inuidia laborare, bonam nobilitatis partem clàm secum sentire: senatū in duas factiones diuisum inter se dissidere. Hæc omnia pro se, & contra puerum facere. Nuper id adeò rem ipsam declarasse, cum Cuiauiensem terram impunè occupasset. Verùm si sibi ea principatū concedat, redditurum se esse filijs eius Cuiauiam, cincturumq́; ipsos militari baltheo, & in filiorum locum adoptaturum, certos'que sibi successores in principatu ipsos designaturum. Et sanè senem se esse, nec diu uiuere & regnare posse: interim dum Lescus aptus fieret principatui, rectius atque conuenientius eum à se, qui tamē de regia stirpe, & patruus Lesci esset, quàm ab alienis ac seruis suis administrari. Dedignaturos esse Polonos equites atque proceres æqualium suorum dominatum, quo illi ad stabiliendam potentiam suam abutantur: se uerò & cæteros duces minimè laturos inferioris ordinis hominum imperium: atque ita principatum Lesci unà cum ditionibus paternis in discrimen uenturum esse. Eius rei non obscurum argumentum esse Gouoricij cum Nicolao dissensionem: quem, quamuis in præsens potentiori Nicolao cesserit, credibile sit, non esse quieturum, cùm familiæ & factionis suæ uiribus, tum Boemorum, ad quos confugerit, & à quibus comiter acceptus sit, auxilijs fretum. Hęc omnia authoritate sua si princeps factus sit, sedatum pacatumq́; iri, tranquillumq́; & florentem principatū maturè se esse Lesco relicturum. His inducta & persuasa credula mulier, nequicquam aduersantibus curatoribus, ac cęteris proceribus, annuit Miecislai postulatis, modò ut is iurisiurandi religione promissa stabiliat. Quod ille cum se facturum recepisset, condicta die, quæ diui Bartholomæi memoriæ consecrata est, Cracouiam cum splendido procerum suorum comitatu ueniens, haud grauatim fecit. Iurarunt & proceres utriusq; partis, se ea omnia, quemadmodum conuenissent, rata firma'que habituros esse. Episcopi uerò, authore Henrico archiepiscopo Gnesnensi, qui Zdislao defuncto, Miecislai contentione, non liberis suffragijs successerat, diris caput eius deuouerunt, quisquis aliquid eorū non seruasset. Ita rursus Miecislaus principatu potitus est. Helena uerò cum filijs Sendomiriam commigrauit. Nec multo pòst Gouoricius

Miecislai iusiurandum. *Henricus archiepiscopus Gnesnensis.* *Miecislaus principatum recuperauit.*

A ricius amicorũ literis reuocatus, quòd iam nihil commune cum Nicolao habiturus esset, à Boemia rediјt. Hoc anno, qui fuit à Christo nato 1200, ad quintum Nonarum Maij, terræ motus uehemens meridiano tempore excitatus, aliquot diebus consequentibus permulta ædificia in Polonia, & in uicinia eius conquassauit. Quę res inaudita propemodum in his regionibus, prodigij loco habita est. Eodem anno, Cōstantinopoli à Gallis & Venetis capta, Imperator Constantinopolitanus Alexius pulsus, Haliciam ad Romanum confugit: cui cum Alexius puer à uictoribus suffectus, & paulo pòst interfectus à suis esset, Balduinus Gallus successit, Orientemq́ʒ sublato schismate Rom. ecclesiæ reconciliauit & subdidit. In Asia uerò Christianorum res per id tempus in deterius lapsæ, nec multo pòst euersæ sunt. Quin Betica etiam, siue Granata à Saracenis subacta est. Anglia & Hibernia insulæ Rom. Pontifici uectigales factæ sunt. In Germania uerò Henricus imperator, Friderici filius & successor, cum regnum Sicilię uxoris Constantiæ nomine recepisset, ac Fridericum filium trimulum Cæsarem siue regem Romanorum renunciasset, moriens longam litem & cōtrouersiam de Imperio reliquit. Philippus enim dux Sueuorum, patruus ac tutor pueri Cæsaris, non pro tutore, sed pro Cęsare se gesit, inunctusq́ʒ & coronatus est ritu solenni Maguntiæ. Id uerò molestè ferentes nonnulli principes, æmulum ei excitarunt Ottonem Saxonum ducem: quem Innocentius tertius Pontifex max. Philippo diris deuoto, cōfirmauit. Inde

1200 ann. — Terræ motus. — Constantinopolis à Gallis & Venetis capta. — Orientales cōiuncti cum Romana ecclesia. — Granata à Saracenis subacta. — Anglia & Hibernia Romano Pont. uectigales. — Henricus Imperator Rom.

B studijs partium crescentibus, Germania intestino bello aliquandiu collisa est: donec Philippo interfecto, & Ottone defuncto, Fridericus iam adultus imperio suscepto, pacem restituit. Ab hoc autē Philippo Pręmislus, siue Ottocarus Boemorum princeps regium diadema, à proximis principibus bello ciuili distentis neglectum, suscepit, & successoribus suis reliquit. In Vngaria uerò per idē tempus Emericus post Belæ patris mortem, cum paruo tempore, nec sine impedimento Andreę fratris regnasset, Ladislaum filium, & eo statim extincto, Andreā successorem reliquit. Sed ad nostra redeamus. Annũ totum nequicquam Helena Miecislaũ senem literis atq́ʒ legationibus crebris de promissis admonuerat, nunc occupationes publicas, nunc aduersam ualetudinē causantē: ad extremũ ipsa eum Cracouiæ adit, eadem illa quæ in pactis conuenerant, coràm orat & flagitat. Blādis ille eam uerbis & pollicitationibus ducebat. Instare illa importunius, fidemq́ʒ datā requirere, & iurisiurandi religionem uiolatam queri. Ibi ille nihil iam dissimulās, iniquis pactis & iureiurando, cōtra ius gentiũ atq́ʒ ipsius naturæ exacto, se teneri negat: habere se iure gentiũ & naturæ certos & suos hæredes, filios ex iusta uxore susceptos, & quidē iam adultos, atq́ʒ maturos principatui: eos pactis ullis aut priuilegio à successione sibi debita excludi nefas esse: & adultis filijs præteritis, alienis pueris tantũ principatũ tradi non oportere. Ita dimissa atq́ʒ reiecta Helena, ingēti animi sui dolore damnare ipsa credulitatem suam & præceps consilium: serò procerum dicta & consulta, quibus in temporè non obtēperasset, probare. Neq́ʒ

Germanici motus. — Fridericus secundus Cæsar. — Præmislus Ottocarus rex Boemorum. — Emericus rex Vngarorum. — Ladislaus & Andreas reges Vng. — Miecislaus promissa non seruat.

Helena pro filijs solicita. tamen solicitudinem pro filijs remisit. Reuersa Sendomiriam, dimissis A circum proceres Cracouienses, quorum prius consilia contempserat, & apud quos gratam Cazimiri mariti sui memoriam residere iudicabat, literis atq; nūcijs, de iniuria & perfidia Miecislai queritur: eorum fidem implorat: Cazimiri merita publicè priuatim'q; extantia commemorat: liberorum eius pupillorum solitudinem, & indignam deiectionem, Miecislai fraude & sua stulticia factam, deplorat: quæ à se malè cōsulta essent, ab eis corrigi petit, quippe qui iureiurādo suo se inauspicatis illis pactis cum Miecislao staturos esse promisissent. Promissa etiā *Miecislai odium.* non leuia addit: adhæc odiū Miecislai exaggerat. Et offenderat is iam sanè nō leuiter animos procerum atq; equitum, propterea quòd nonnullos possessionibus certis & antiquis deturbarat, eas'q; possessiones suis quibusdam è maiore Polonia asseclis & ministris donarat: et quòd eisdem magistratus mandabat, indigenas præteriens.

LESCVS ALBVS CVM HELENA *matre iterum.*

ITAQVE quasi sublato signo pleriq; omnes proceres Cracouienses in Miecislaum conspirarunt: quorum princeps *Lescus Cracouia potitur.* Nicolaus palatinus Cracouiensis idoneam, absente tūc fortè Miecislao, occasionem nactus, Cracouiam occupauit, Helenam'q; cum Lesco filio celeriter accersitos intromisit. Reliquas deinde arces atq; munitiones Cracouiensis ditionis nullo negocio recepit, cedētibus ultrò, qui eas pro Miecislao tenebāt, cum totius Cra- B couiensis conuentus consensum & conspirationem uiderent. Bythomia modò, ut ait Dlugossus, in potestate Miecislai mansit. *Bythomia retenta à Miecislao.* quod oppidum ille duodecimo à Cracouia milliario, in confinio Silesiorū iam inde ab initio in eiusmodi casus mœnib. & præsidio munierat. Sed quomodo ea in potestatem eius uenerit, cum in Oppoliensis ducis ditione prius fuisset, non reperio. Inde postea excursiones crebræ in subiectos agros pagos'q; factæ sunt. Hoc anno Boleslaus procerus, siue altus, *Boleslaus Vuratislauiensiū dux mortuus.* Vuladislai filius, dux Vuratislauiensium, amissis intra breue spacium temporis quatuor filijs, mortuus, solum Henricum Barbatū hæredem *Henricus Barbatus.* reliquit. Hic pro Benedictinis monachis Cistercienses in Lubensi mo *Lubense monasterium.* nasterio collocauit, de Portēsi monasterio euocatos: qui delicatorum *Daporta mala.* malorum genus, quę etiamnum Deporta siue daporta uocantur, in Polonia propagarunt. Filius uerò eius de quatuor natu maximus, Iaroslaus episcopus Vuratislauiensis, Nyssam urbem cum territorio à patre *Nyssa episcopæ Vuratislauiensi donata.* sibi datam, Vuratislauiensi episcopæ sempiterno iure adiunxit. Tertiùm deiectus principatu Miecislaus, non destitit tamē rursus ad eum aspirare: nec eum conatus fefellit, & quidem ijsdem quibus prius artibus grassantem. Bello enim repetere amissum puincipatum, perdifficile sibi esse ducebat. sed Helenam iterum blanditijs atq; dolis aggredi- *Helena à Miecislao decepta.* tur. affirmat, non per se stetisse, quo minus pactis satisfaceret: uerùm per proceres Cracouienses, & in primis per Nicolaum Palatinum. Eos non siuisse se promissa implere; eam'que eiectionis suæ causam esse,

quòd

A quòd obnoxius contra eorum sententiam filios Cazimiri fratris adoptare pertenderet. Se paratum esse fidem suam liberare, & absque ulla procrastinatione Cuiauiensem tractum ipsi & filijs eius redditurum. De cæteris quoq; quæ in pactis essent, quibus illa uellet modis & monimentis cauturum esse. Quibus cum eam emolliuisset, monet ut clam proceribus omnia faciat: Nicolaum autem ante omnia à se amoueat & releget, si sibi liberisq; suis bene consultum uelit: illum seditiosum esse hominem, & pro libidine sua principes instituere ac destituere, ut ipse alieno nomine dominetur. Probè enim intelligebat Miecislaus, unum illum, cuius authoritatem reliquus conuentus Cracouiensis sequebatur, sibi ad recuperandum principatum obstare. Nec difficulter persuasit mulieri omnia tenenti, & omnia credenti. Nec deerant inuidi quidam & maleuoli, qui muliebrē animum in Nicolaum magis ac magis irritarent. Fit enim ferè, ut rectè geri summi magistratus absq; offensione multorum non posint. Tametsi ipsis quoq; secundis rebus, atq; etiam rectè factis, necessaria propemodum comes est inuidia. Neq; Gouoricium tantam ulciscēdi inimici occasionem neglexisse credibile est. Factus autem certior de mulieris consilio Nicolaus, adit ad Helenā & filios eius, merita sua & studiū in illos cōmemorat: orat, ne se, famā, caputq; suum æmulis & inimicis suis prodant: quos quidē inimicos cæpisset, dum ipsis fidelis esse studet, dumq; caput suum pro eorum salute & imperio multis periculis obijcit. Non priuato cuiusquam odio se B oppugnari, sed uelut obstantem uafris Miecislai conatibus, & Cazimiri optimi ac de se bene meriti principis filiorum partes enixius defendentem, summa cum contumelia remoueri: propterea quòd se incolumi circumscribi illi, & à principatu excludi non possent. Sic canes à lupis peti, quo liberius in gregem, aut in pecudes desæuiant: ni resipiscerent, in ipsorum capita citò hoc malum esse redundaturum. Vbi uidet non commoueri precibus suis implacabilem mulierem, Posnaniam ad Miecislaum, quamuis infensum sibi hostem, contendit, saluti & incolumitati suæ prospecturus: simul & inimicos, ingratamq; mulierem ulturus. Non ferunt contumeliam magni & illustres uiri: sæpeq; irritati, impotentia animi ad multa se indigna impelluntur, atq; adeò in perniciem patriæ nonnunquā feruntur præcipites. Existimabat autē, non ingratam Miecislao transitionem suam fore Nicolaus: quippe qui sciret, quantum in se uno momenti esset, ad assequendum & obtinendum principatum. Nec eum spes fefellit. Ab eo igitur ueniā præteritarum offensarum petit, & in posterum ei studium suum defert: qua fide erga Cazimirum & liberos eius eò usque fuisset, eadem se erga ipsum fore: quantumq; dudum obfuisset, tantum breui profuturum. Accepit eum comiter & honorificè Miecislaus, benigneq; & liberaliter habitum, & magnis promissis oneratum, dimisit. Ac per eum nullo negocio Cracouiensem omnem regionem in ditionem suam redegit. Tanta erat authoritate & gratia apud omnes ordines Nicolaus.

Nicolaus Palatinus Cracouiensis obex conatuum Miecislai.

Nicolaus palatinus ad Miecislaū transijt.

Cracouiensem principatū Nicolaus palatinus reddit Miecislao.

MIECISLAVS SENEX TERTIVM.

ATQVE inde iam apertè profiteri Helenæ Miecislaus, se pactis & iureiurando non teneri, quòd non ipsius concessione aut ex pacto, sed Nicolai opera principatum adeptus esset. Nec satis habuit, non reddere fratris filijs Cuiauiensem tractum: quin & Vislicienſe territoriũ, & tria pręterea castella de Sendomiriensi ditione ipsis ademit: sua illa esse, & ad principatum pertinere asseuerans. Hæc agentem, ac de redintegratione uniuersi principatus atque regni Poloni cogitantem, mors inopinata oppressit, septuagesimumtertium uitæ annum agentem, anno Christi 1202. Sepultus est Calissiæ, in templo Pauli apostoli memoriæ dicato, quod ipse cõdiderat, & collegio sacerdotum canonicorum instituto ornauerat. Verùm oppido temploq́ in alium locum postea trãslato, sepulchrum eius sub diuo relictum est. Contulit autem is & alibi non parum ad amplificandum cultum diuinum. Nam Landense & Vangrouecense monasteria iam inde à pulso fratre Vuladislao condidit, & locupletauit: & in ambobus Teuthonas Cistercienſis sodalitatis, ex monasterio Veteris mõtis tertio à Colonia milliario deductos, collocauit: edictoque perpetuo sanxit, ut non nisi Colonienses ad ea monasteria cooptarentur & reciperentur, propterea quòd honorificè à Coloniensibus habitus esset, cum eò adolescens religionis causa uenisset. Ita quidem Dlugossus & Miechouiẽsis de his duobus monasterijs memoriæ prodiderunt. Tametsi ex diplomate ipsius Miecislai non apparet, ea Coloniensibus uel Germanis duntaxat solis esse attributa. Extruxit etiam idem Miecislaus ptochodochium, siue hospitale, ut uocant, recipiendis & sustentandis egenis, Posnaniæ apud diui Michaelis, & compluribus pagis dotauit, eis'que curam hospitalarijs fratribus Hierosolymitanis mandauit. Cosciolense quoque monasterium Benedictinorum in suburbano Calissiensi, eius opus esse Dlugossus scribit: itemq́ Lubense ad Odram amnem in diœcesi Vuratislauiensi. Tametsi quod ad Cosciolense attinet, non conuenit ratio tẽporis. nam octauo demum anno post Miecislai mortem conditum id esse memorat. Nisi fortè uiuente eo inchoatum, tunc demum à liberis eius perfectum, uel ex testamento ædificatum est. De Lubensi autem uariat idem scriptor: quod ex ijs quæ superius commemorata sunt, deprehendi potest. Sed Lubinense opinor dicere uoluit, supra Vartam flumen in diœcesi Posnaniensi situm. Reliquit autem Miecislaus senex hæredes, Ottonem & Vuladislaum filios. nam cæteri iam obierant. Quin & Otto non ita multo pòst patrem secutus est, relicto Vuladislao item filio impubere: cui Sputatori postea, propter crebræ sputationis uitium, cognomen fuit.

Cuius tutelam Vuladislaus patruus, qui Magnus, & Lasconogus etiam à gracilitate crurum dictus est, aliquandiu gessit.

Miecislaus pactorum immemor. *Miecislai mors.* *1202 ann.* *Calißiense collegiũ conditũ.* *Landense & Vangrouecẽse monasteria Teuthonibus attributa.* *Hoſpitale Posnanienc.* *Cosciolẽse monasterium.* *Lubinense monasterium.* *Miecislai senis filij.* *Vuladislaus Sputator.*

A B

VVLADISLAVS LASCONOGVS.

A MIECISLAO sene defuncto, in Lescum albū rursus uniuersi ferè conuentus Cracouiensis studia prona erant: negabant'que locum esse creando principi, uiuente Lesco, qui iustus princeps esset, omnium suffragijs creatus, sed fraude doloq; Miecislai bis principatu summotus esset. Eius autem principatum diuino quoque iudicio comprobatum esse, inuasore Miecislao iusta numinis uindicta tam citò de medio sublato. Aduersabatur huic sententię Nicolaus palatinus, cum Fulcone fratre episcopo, quorum magna tunc erat authoritas & potentia, propter splendorem familiæ, magnasq; necessitudines & clientelas, ita ut perdifficile esset in conuentu quippiam ijs inuitis statuere. Erat autem Nicolaus infensus Helenæ Lesci matri, ob superiorem iniuriam. Ad hæc sciebat Gouoricium, cum quo capitales gerebat inimicitias, principem in consilio atque in amicitia Lesci & Helenæ locum obtinere. Cessere tamen & ipsi consentienti multitudini: illud uerò peruicere, ut ea demum lege Lescus principatum reciperet, si Gouoriciū relegaret. Missi ad Lescum legati, mandata conuentus exponūt. At ille dubius animi ob adiectam de Gouoricio conditionem, quid faceret, deliberabat. Stultum, aut certè damnosum esse uidebatur, principatum ultrò oblatum refutare: & subesse alteri malle, omnibus præesse cum posset. Sed eijcere per summam iniuriam charū sibi fidumq; consiliariū, ac de se bene merentem,
B nolebat: indignum'que iudicabat, tam duras & iniustas leges sibi dici. Cunctantem Gouoricius ultrò hortatur, ne sua causa tanta commoda negligat. Malè uerò sibi suisq; posteris Lescum consulturum esse, si propter se unū seniculum, & pauculos, atq; eos incertos, dies uitæ suæ, in aliam familiam transferri principatum sinat. Libenter se pro eius commodis atq; honore in exilium abiturum, pro quo uitam quoq; ponere deberet, atque cuperet. Felix ac sempiterna posteritatis memoria gloriosum exilium illud suum fore, susceptum pro dignitate & amplitudine optimi principis. Cōmouit Lescum ea Gouoricij oratio, & insignis beneuolentia cum animi magnitudine cōiuncta: in eam quidem partem, ut is ilico negaret, tanti se facere principatum, ut eius adipiscendi gratia tam fidum consiliarium proderet, immerentemq; magistratu simul & patria eijceret. Principatum quidē duplici nomine ad se pertinere, quòd & hæres Cazimiri esset, & à conuētu pridē electus & expetitus, nunquā se eo abdicasset. Verùm tyrannicā illam uocē, Si ius uiolandum sit, regnandi causa uiolandum esse, nō placere sibi, qui iusto & legitimo imperio suos regere, à patre & à maiorib. suis didicisset. Proinde alium sibi Cracouienses proceres istis legibus quærerent: se in paterna ditione sua acquieturum esse potius, quàm per scelus principatu potiturum. Et cum his mādatis legatos dimisit mœstos, & palatini sui fastum, arrogantiam, & impotentē iracundiā detestantes. Cognita Lesci sententia, denuò consultatur in cōuentu Cracouiensi de principatu. Displicebat multis iniquitas & acerbitas decreti superioris de relegando Go-

Comitia de creando principe.

Nicolai palatini Cracouiensis implacabilis iracundia.

Gouoricij palatini Sendomiriensis pietas in principem.

Lesci albi iustitia, & animi magnitudo.

do Gouoricio: admirabantur Lesci uirtutē, & excelsum uereq; regium A
spiritum, qui carere principatu mallet, quàm insontem cōsiliarium iniu
ria afficere. Nicolao succensebant: neq; tamē mutare decretū illud pote
rant, refragante eo, & responsum Lesci quasi superbum & plenū contē
ptus cauillante. Nam quo clarius dederat Lescus propensæ in Gouori
cium uoluntatis documentum, eo magis potentiam eius Nicolaus re-
formidabat, contendebatq; summo studio, ut cuiuis potius quàm Le-

Vuladislaus Lasconogus princeps creatur.

sco principatus mandaretur: perfecitq; tandē, ut Vuladislaus Lasco-
nogus, Miecislai senis filius, quasi iustus hæres, absens princeps renun
ciaretur. Missi ad eū legati, uix, ut oblatum principatum susciperet, ei
persuaserūt: nec aliter tamē, quàm si Lescus eū omnino refutasset. Vere
batur enim eius potentiā, memineratq; patrem suū semel atq; iterum

Vuladislai æquitas & modestia.

in gratiam eius à Cracouiēsi conuētu uel deiectum, uel eiectū. Itaq; ad
Lescū mittit: postulata Cracouiēsis conuētus, & quid ipse respōderit,
exponit: negat se prorsus quicquā aduersus sentētiam Lesci facturum,
ad quem lōgè antè delatum esse principatum sciret, quemq; inimicum
capere nollet: nec se tam cupidum esse, ut principatus causa ius sangui-
nis uiolaret. Respondet Lescus: ea lege, quæ sibi à Cracouiensibus pro-
ceribus diceretur, principatum se accipere noluisse, nolleq;: nec aduer-
sus animi sui sentētiam facturum esse Vuladislaum, si eum delatum ac-
cipiat. Hoc ubi responsum à Lesco Vuladislaus accepit, tum demum
postulatis Cracouiensium legatorum annuit, & Cracouiam profectus B
principatum iniit: magnaq; facilitate, humanitate & iusticia, atq; libe-
ralitate etiam, studia & uoluntates hominum adiungere sibi cœpit. At

Romani Vuladimiriensiū ducis tyrannis & superbia.

Romanus Vuladimiriensium & Haliciensium dux immemor iurisiu-
randi sui, inaudita crudelitate nobilitatem ferè omnem Haliciensem,
nullo non supplicij genere usus, extirpauerat: dictum illud subinde u-

Prouerbium.

surpans, Melle neminem, nisi interfectis apibus, securè uesci posse. In-
terfectorum autem & proscriptorū, ac metu tyrannidis diffugientium
bona confiscarat, magnasque diuitias conflarat: unde potens effectus,
finitimis quoque ducibus erat formidabilis, ita ut nonnullos faceret
sibi tributarios, & alios eijceret, alios institueret. His rebus elatus, u-
bi Lescum principatu excidisse accepit, contemnere animi eius angu-
stiam, ut ipse interpretabatur, & ætatem: maioraque moliri cœpit.

Russicum bellum.

Ac primùm clandestinis excursionibus in Lesci ditionē suę finitimam,
deinde negociatorum Polonorum, in Russia rationes habentium, di-
reptione, patientiam Lesci tentauit. Mox legatis eius amicè res repe-
tentibus, durius ac superbius respondit, ac Lublinensem tractum ul-
trò à Lesco & Conrado poposcit mercedis nomine, ob stipendia facta
aduersus Miecislaum, & ob detrimenta in prȩlio Mosgauiēsi accepta.
Sed cum postulata eius Lescus & Conradus refutassent, quòd diceret,
desertori, & ei qui ex acie profugisset, nihil se debere: accensus ira, aper
tè iam Lublinensem oram latrocinio & populatione agrorum infe-
stabat. Cohibebat uerò Sendomiriensis nobilitas liberiores eius ex-
cursiones, & ex eius agris uicissim prædas agebat. Maiore deinde
ui Ro-

A ui Romanus bellum gerere instituit: coactoq́; ualido exercitu, nõ mo- *Minæ Romani.*
dò Poloniam omnem animo & spe complexus, uerùm etiam Latino-
rũ literis atq; religioni (sic enim Rusi nos, qui rectè in religione Chri-
stiana sentimus, & principatum Romani pontificis agnoscimus, appel
lant) exitium superbè minitans, Poloniæ fines ingreditur, ac Lublinẽ- *Lublini obsidio.*
sem arcem toto mense obsedit. Sed certior factus, Lescum & Conradũ
copias contra se comparare, soluta obsidione ad eos magna fiducia ui-
rium suarum ad interiora Poloniǽ contendit, immaniter & cõtumelio
se in omnem sexum, ætatem, statumq́;, & maximè in sacerdotes, atq; e-
tiam in innoxia tecta sæuiens: legatos Polonorum æqua omnia polli-
centes, cuius legationis princeps erat Vitus Plocẽsis episcopus, (nam
de Fulcone Dlugosso non assentior, quippe qui alienus tunc esset à Le
sco) cum incerto responso dimittit: Transmissoq́ue partim nauibus,
partim uado flumine Vistula, apud Zauichostũ oppidum in ripa Vi *Prælium apud Zauichostum*
stulæ castra locat, altero à Sendomiria milliario. Ibi cognoscit nostros
appropinquare: neque tamen credebat pugnandi copiam facturos es-
se. Vbi se opinione sua falsum esse, & Polonos instructis acieb. adesse
uidet, consternari ac trepidare cœpit, quòd imparato sibi præter o-
pinionem dimicandum esset. Neque rectè explicare ordines poterat,
nostris perpetuo cursu & magna cum uociferatione irruentibus, cum
ira & indignitas belli, à socio ac tributario duce, ac de quo Lescus opti
mè esset meritus, illati, animos ipsis suppeditaret. Præerat autem no-
B stris Cristinus comes, gente Gosdouius, cuius lilium insigne est, palati *Cristinus comes palatinus Plocensis.*
nus Plocensis, uir acer, & rei militaris peritus. Nam Lescus & Conra-
dus adolescentes aberant de consilij sententia cũ aliquanta manu præ- *Gosdouia familia.*
sidij causa addita, à longè euentum prælij expectantes, ut si qui durior
casus exercitũ afflixisset, recipere se commodè ad tutiora loca possent.
Romanus uerò in acie inter primos uersabatur, boni ac strenui ducis
fungens officio, ne manus quidem à nostris abstinens. Feruente ali-
quandiu pugna, & multis utrinq; cadentibus, cum nostris ira uirtusq́;
suffragarentur, hostes uerò abundarẽt multitudine, & dux ipse cohor-
tatione eos animaret, debilitatos confirmaret, & pedem referre incipi
entes sisteret, conspicati id nostri, globo facto impetum in eum faciũt.
Nec segnius ille resistit, donec strage suorum, confossoq́; multis uulne
ribus equo, fugæ præsidium mandare coactus est, equam effœtam na- *Romani fuga, & interitus.*
ctus: qua uectus cũ Vistulam iam tranasset, immixtus multitudini suo-
rum fugientium, à Polonis instantibus in turba interfectus est. Exerci *Rußi profligati.*
tus autem hostilis partim pugnans, partim fugiens, ad internecionem
ferè deletus est. Nam Poloni longius, & propè Vuladimiriam usq;, ut
uult Dlugossus, fugientes persecuti sunt. Multi in agris & in syluis lati
tantes, à rusticis hominibus cõquisiti ac trucidati: multo maxima pars
flumine demersa perijt, partim fugam præcipitans, & in angusto uado
se impediens: partim ruinã faciente ripa ulteriore, pressa pondere mul-
titudinis, quæ prima fugiens, tranato flumine conuersa & congloba-
ta constiterat. Reuertentes nostri, castra copiosa & opulenta diri-

puere. Cadauer Romani repertum, Sendomiriæ iusto honore tumularunt. Verùm postea id effossum Lescus, Rusis flagitãtibus, & captiuos omnes dimittentibus, ac mille pondo argenti appendentibus, reddidit, ut Vuladimiriæ in sepulchro maiorum suorum sepeliretur. Fertur autem Romanus expeditionem illam in Poloniam facturus, misis muneribus petiuisse à Vuladimiriensi episcopo, quem Rusi Vuladicam uocant, ut se exercitumq; suum solenni precatione & omine, siue benedictione, ut uulgo dicimus, dignaretur. Quod cum ille recusasset, affirmans, nefas esse, Christianos Christianis iniustum bellum inferentes eo honore dignari: indignatum Romanum, mortem ei minatũ esse, cum ex eo bello uictor domum reuertisset. Illum uerò constanter respondisse, se mortem pro ueritate neutiquam reformidare: nescire autem Romanum, an ex eo bello reuersurus sit. Vnde postea episcopus ille sanctitatis opinionem apud uulgus nactus est, quasi diuinitùs futurum belli euentum præsciuisset. Fertur item idem Romanus, nocte ea quam prælium consecutum est, somniasse, magnam multitudinẽ passerum, à longe minori numero achantidum, ab ea parte quæ ad Sendomiriam uergit, aduolantium, dilaniatam esse. Idq; somnium, cum amicis manè narraret, senioribus atque prudentioribus triste & mali ominis uisum esse. Dies quo apud Zauichostum pugnatum est, fuit ad tertium decimum Calẽdas Iulij. Et quoniam is Geruasij & Protasij Christi martyrum memoriæ dicatus est, aram postea Lescus eorum nomine in basilica Cracouiensi dicauit. Sed eius aræ prouentus uberes, uehementer accisos esse successu temporũ, Dlugossus memorat. Per hoc tempus Lituani, gens fera, syluestris & obscura, Russorum agros prædis agendis infestare cœpere. A' quibus cruento prælio uicti, subera, restes & fasces frondeos, quibus ea gens in balneis sudorem prouocare solet, tributi nomine deinceps pendere iussi sunt. Apud Liuones uerò, cum Meinardus episcopus, & post eum Albertus, Christianam religionem paulo antè propagare cœpissent: Albertus alter, quo facilius barbariem inde extirparet, ordinem siue societatem, quæ militiæ Christi dicta est, instituit, ac tertiam partem redituum Rigensis episcopæ ipsi attribuit.

Episcopi integritas. *Vuladica episcopus apud Russos.* *Somnium.* *1205 ann.* *Lituani à Russis uicti, & uectigales facti.* *Liuones ad religionem Christianam adducti.* *Ordo militiæ Christi in Liuonia.*

LESCVS ALBVS TERTIVM.

MAGNAM è Rusica uictoria uirtutis & felicitatis opinionem Lescus apud suos pariter atque exteros cõsecutus est, eóque maius sui desiderium in animis Cracouiensis conuẽtus accendit. Summis eum laudibus passim omnes efferebant, Vuladislaumque suum præ eo contemnebant: Patrum etiam utriusque merita inter se comparabant: & reiectum à se temerè & iniustè optimi principis Cazimiri optimum filium dolebant. Fortè autem per id tempus, nondum circumacto anno à Zauichostensi prælio, Nicolaus Palatinus Cracouiensis uita defunctus est. Itaque summoto iam eo obice, qui solus Lesco ad principatum obstiterat, summo consensu conspirant, ut excluso Vuladislao, Lescũ ueluti iustum principem

Lescus ad principatum reuocatur.

A principem accersant. Acto conuentu, cui & Fulco episcopus interfuit, legatos cum decreto ad Lescum mittunt. Nec ille, cũ uniuersi conuentus consensum uideret, cunctatus est, quin postulatis eorum annueret, ueniensq́; Cracouiam & omnes quæ ad principatum pertinebant munitiones nemine repugnante in potestatem suam redigeret. Nam Vuladislaus, uir modestus & quietis amãs, cognito consensu conuentus, cessit, & Posnaniam se recepit, nec ulla re postea Lesco molestus fuit. Annus autem quo hæc acta sunt, fuit post Christum natum 1206. Insequenti anno Fulco quoq;, siue Pelca, Cracouiensis episcopus, Palatini frater uita excessit: qui sibi & successoribus suis prærogatiuam loci & suffragij secundum Archiepiscopum in Gnesnensi prouincia, ab Innocentio tertio Pontifice max. impetrauit. Successit autem ei magister Vincentius, cognomento Cadlubcus, prępositus Sendomiriẽsis, gente Roseus, uir doctus, ut tunc ferebãt tempora, & pius: qui primus Polonorum, historiam gentis suæ conscripsit: liberis collegij sacri suffragijs creatus & expetitus, quamuis ipse in eo collegio non esset. Perfecerat enim id collegium per Ioannem archidiaconum, ut libera sibi deinceps esset electio episcopi, in quam se principes peruerso more etiã tunc ingerebant. In Russia deinde Lescus princeps per legatos res quasdam uario marte gessit, siue excursionibus eius gentis in Poloniã prouocatus, siue ad ferendam Colomanno Vngarorum regis filio opem inuitatus, siue utrunque. neque enim constat hic sibi Dlugossus:

Vuladislai Lasconogi modestia.

1206 ann.

Cracouiensis episcopi prærogatiua.

Vincentius Cadlubcus episcopus Cracouiensis.

Episcopi libera electio.

B & Vngarorum annales totum id bellum præterierunt: ne Vincentius quidem attigit. Sic autem, secundum Dlugossum, res habuit. Post Romani mortem, Russorum ducibus, qui in magnum iam numerum excreuerant, dissidentibus inter se, & alijs alios pellentibus, debilioribusque contra potẽtiorem aliquem, patronum atque defensorem sibi accersentibus, cum à Polonico nomine propter proximam superioris tẽporis cladem abhorrerent, Colomannus, Andreę regis Vngarorum filius, Haliciensem principatum adeptus est, à Russis expetitus. Veniens autem Haliciam cum magnis copijs, ab episcopis, quos in comitatu suo habebat, solenni pompa inunctus, coronatus, & rex Galatiæ siue Haliciæ appellatus est: quod iam inde ab initio de sententia Andreę patris constitutum erat. Inscientibus aũt Russis hęc acta sunt: itaq; cõfestim eorũ animos à Colomanno alienarunt, sic ut nõ diuturna illi esset principatus illius & regni possessio. Non multo enim pòst, cum ille pacata omnia sibi esse crederet, partemq́; exercitus in Vngariam remisisset, cõspirant cõtra eum Rusi, authore Mescislao, Mescislai illius (opinor) q à Cazimiro principe reductus, Haliciensiũ dux fuit, filio, uiro forti & magnanimo, ita ut et ipse Chrobri cognomentũ adeptus sit: qui ante aduentũ Colomãni Haliciẽsem dominatũ sibi uendicabat. Is igit̃ ex Russis & Polouucijs ualida manu facta, Colomannũ eijcit cũ omni comitatu ipsius: in q̃ Vincẽtius Cracouiẽsis episcopus, et Iuo Sauli comitis filius, gẽte Odrouãsius, cãcellarius Polonię, q postea fuit Cracouiẽsis episcopus, fuisse memorant. Nos, quid ibi duo isti tũc egerint,

Russorum duces multi, ac dissidentes inter se.

Colomannus Haliciæ rex factus.

Mescislaus dux.

Colomannus Halicia pellitur.

aut

Colomānus coronatus ab episcopo Cracouiensi.

aut cur potißimū à Cracouiensi episcopo Colomannus unctus, ac re- A
gio diademate cinctus sit, non intelligimus. Neq; credimus tam patien
tes, ne dicam ignauos, tūc fuisse Polonos, ut nō modò præripi sibi Hali
ciensem dominatū, quem armis suū fecerant, ab Vngaro paterētur, ue

Colomanni uxor Salomea, Lesci soror.

rumetiam cōsilio ad id ipsi auxilioq; suo accōmodarent. Itaq; existima
mus, Colomannū nō à Rußis expetitū esse: sed uxore ducta Salomea,
Lesci Albi sorore, Haliciensem dominatū controuersum in dotē, cōce
dētibus Polonis, accepisse: eoq; nouā nuptam ab episcopo Cracouiēsi,
& à Cancellario ad cōstitutum locū deductā, & possesionem Haliciæ

Rußi tenaces religionis.

Colomāno traditam esse. Quod cū displiceret Rusßis, externi domina
tus insolentibus, & ueritis ne cū principe religionē pariter, cuius tena-
cißimi sunt, mutare cogerētur, libēter eos cū Mescislao, qui Haliciam
iure hæreditario repetebat, aduersus Vngaros & Polonos cōspirasse.
Nec nobis sit uerisimile, Colomannum Galatiæ, siue Haliciæ potius q̃
Rusßiæ principem atq; regē se dici passurum fuisse, si Russorū consen-
su atq; decreto cōmuni accitus fuisset. Lōgè enim clarius atq; splendi-
dius Rusßiæ totius, q̃ unius ciuitatis Haliciæ, nomen erat. Nec planè
dissentit ab hac nostra sententia Dlugossus. Mox enim post eiectionē
Colomanni, subdit, eodē anno Salomeā ipsi nupsisse. Quàm aptè uerò

Polonorum auxilia Colomanno contra Russos missa.

cū strage ac turpi fuga cohæreant nuptiæ, Dlugossus uiderit. Sed utut
est, sequēti quidem anno Lescus Colomanno cū exercitu Haliciam re-
petenti, nō contemnenda misit auxilia. Colligebat & Mescislaus ingē-
tes copias: coniungebāt enim se cū eo Volodimirus Rurici, Roscislaus B
Dauidis, & alter Roscislaus Mescislai, ducum filij: educebat & ualida
Polouuciorū auxilia: qui propriū etiā dolorē interfecti superiori anno
ducis sui ulcisci in Vngaris cupiebant. Primo aduētu recepere Vnga-
ri & Poloni Haliciā: cōmunitaq; diligētius arce, & Colomāno cū uxo-
re & imbelli multitudine in ea relicto, hostibus aduentātibus obuiam
progreßi, prælīū commiserunt. Nec difficulter Poloni, qui dextrū te-
nebāt cornu, Russos loco mouerunt, fugiētesq; lōgius persecuti sunt.

Russorum uictoria de Polonis & Vngaris.

Quin in altero quoq; cornu iā ad Vngaros inclinabat uictoria. Ibi Me
scislaus cū Polouucijs eos à tergo adortus, facilè securos dißipauit, &
magna strage profligauit. Maiorē etiā in Polonis sine ordine reuerten
tibus stragem edidit, cū uexillū eorū captū erexisset. Accurrētes enim
ad id, à Polouucijs pariter & Rusßis cōuersis excipiebantur & trucida

Colomannus captus cum uxore.

bantur. Ita totus ferè ille exercitus ad internecionem deletus est. Colo
mānus aūt à uictoribus in arce diu obsessus, tandē fame & siti adactus,
deditionē fecit, & annū ferè totū unà cum uxore Salomea in custodia

Colomannus Haliciam recuperauit.

asseruatus est à Mescislao. Deinde Andrea patre satagēte per legatos,
dimissus est: cōuenitq; inter regē & Mescislaum, ut Maria Mescislai fi
lia, Belæ filio eius natu maiori nuberet, post trienniū autē Mescislaus
Haliciā Colomāno redderet. Quod cū ille fecisset, nō multo pòst Colo
mannus à Daniele Romani filio rursus exactus: & à patre lōgè pòst, ab
Asiatica, ut uidetur, expeditione reuerso, restitutus: cū uix trienniū pa
catum regnū obtinuisset, incertum uenenò ne an morbo extinctus, ua

cuam

A cuam Haliciæ possessionẽ, & belli materiam Rusſis reliquit. Ex eo tempore Vngari reges Rusſia prorsus exciderunt: nihilo tamẽ minus Galatiæ & Lodomeriæ (Vuladimiriam fortasſis corruptè sic uocantes) reges deinceps appellari uoluerunt. Elati uictoria illa tam insigni Rusſi, adiunctis etiam Lituanis, crebris excursionibus Poloniam uexarũt & afflixerunt. Quare motus Lescus, Sulislaum castellanum Sendomiriensem cum expeditis copijs ad uastandam uicisſim Rusſiam misit. Cui cum occurrissent Rusſi, magna clade profligati sunt: cæsi multi, capti non pauciores: inter quos quinq; fuere duces, Suentoslaus Mescislai, eius opinor qui cũ Vuseuolodo Romani patre & uiro sororis suę de Vuladimiriensi principatu bellũ gesſit, filius: Georgius, Iaroslaus, Volodimirus, & Constantinus: qui ad Lescũ adducti, & ab eo aliquãdiu in uinculis habiti, postea dimisſi sunt. Poloni uerò magnam prædam tunc è Rusſia retulerunt. Fuit autẽ hic annus à Christo nato 1211. Quo cometes decem & octo diebus mensis Maij, coma in orientẽ obuersa apparuit, futurorum malorum, quæ statim Sarmatiã utranq; afflixerunt, prodigium. Aliquandiu postea tacito quasi cõsensu pax fuit inter Polonos atq; Russos. Cuius & illa non minima causa fuit, quòd Rusſi anno sequenti nouum dirumq; hostem nacti sunt, qui uires eorũ deinceps penitus attriuit, & multas alias Christiani orbis gentes magnis & acerbis calamitatib. atq; cladib. inuoluit, ac penè funditus euertit. Tattari enim, siue, ut usus obtinuit, Tartari, Scythica gens, siue à flu B uio siue à multitudine nomẽ habens, cũ antè ultra Caspiũ mare, & intra Imaum montem ad orientẽ solem obscuri ignotiq; Græcis iuxtà ac Latinis habitassent, circa annum Christi 1202, uel ut alij uolũt, 1188. finibus suis egresſi, deuicto & interfecto Indorũ rege, cui seruierãt, Asiam penè omnem uictores longè lateq; peruagati: & Rha siue Volga flumine transmisso, ad occidentẽ progresſi, uicinis Russorũ Polouucijs, campestria ad Tanaim & Mętotim paludẽ loca habitantibus (indeq;, ut nostra fert opinio) finitimorũ Russorum lingua non ualde diuersum à Polonis nomen sortitis, bellũ intulerunt. Quamuis autẽ perpetui Russorum hostes essent Polouucij, necesſitate tamẽ adacti opem eorũ implorarunt. Nec defuere Rusſi rogantib. in cõmuni periculo. Quin legatos Tartarorum monentes, ne sese eo bello implicarent, contra ius gentium interemere. Commisso prælio uictores Tartari, magna strage Polouucios & Russos fudere & fugauere. Fugientes autem Russos, ipsi etiam Polouucij excepere, & spoliatos trucidauere. Munitiones dein Polouuciorum expugnatæ: ipsi deleti, & omnis illa circa Tanaim & Mętotim ora cum Taurica Chersoneso à Tartaris habitari cœpta. Deinde Rusſi debellati & subacti sunt, ita ut non modò tributa ipsis penderent, & iussa facerent, sed etiã seruis antè suis Lituanis prædę essent. Quod suo fortasſis loco attingemus. Nunc nostra persequamur. Nullũ deinde Lescus quoad uixit bellũ gesſit, pace & ocio impensius delectatus. In pace uerò iustè, clementer, & moderatè principatum administrauit; ædificia partim collapsa instaurauit, partim noua excitauit.

Vngari Halicia exciderũt. Galatiæ & Lodomeriæ regnum cur Vngari sibi uendicant.

Rusſi à Polonis profligati. Russorum duces capti.

1211 ann. Cometes.

Pax inter Polonos & Russos.

Tattari, seu Tartari.

Polouucij.

Polouucij & Rusſi à Tartaris uicti.

Tartarorum sedes. Rusſi Tartaris uectigales. Lescus studia pacis amplexus.

Obibat

Iudicia principis. *Calumniatores coerciti.* Obibat autem cunctas regiones ditioni suæ subiectas, causasq; & controuersias hominum omnibus in locis ipse per se cognoscebat & iudicabat: in sontes, & maximè in sycophantas siue calumniatores animaduertebat: oppressos potentiorum iniurijs uindicabat. In Pomeraniam uerò cum uenisset, atq; eadem illa, quæ alibi, ageret, rogatus à Pomeranis, quòd longius ijs se ius à principe non sine magno incommodo atque impendio petere quererentur, quemadmodum superius attigimus, *Pomeraniæ præfectus Suentopelcus.* Suentopelcum uniuersæ Pomeraniæ præfecit: & amplissimam potestatem atq; iurisdictionem etiam in Palatinos, qui tunc duo erãt, nempe Gdanensis & Suecensis, & in cæteros magistratus ipsi cõcessit. *Pomeraniæ uectigal.* De reditibus autem totius Pomeraniæ, mille pondo siue marcas argenti quotannis fisco principis Polonorum ut penderet constituit, & iure iurando in sua posterorumq; suorum principum Poloniæ uerba eum adegit. Quam tamen ille fidem non diu seruauit, quemadmodum posterius exponemus. *Lescus fratri Masouia & Cuiauia cessit.* Masouiã uerò & Cuiauiam Lescus de consilij conuentusq; sententia Conrado fratri minori in sortem patrimonij concessit, comitijs eam potissimum ob rem Sendomiriæ habitis. Deinde *Grimislaua Lesci uxor.* duodetrigesimum agens annum, rogatu procerum uxorem duxit Grimislauam Iaroslai, unius de Russorum ducibusquem captiuũ habuerat, filiam, anno Christi 1220. *1220 ann.* Ex qua anno sequẽti Boleslaum filium, *Boleslaus Pudicus.* qui postea Pudicus appellatus est, suscepit, in arce Corcinensi editum: deinde filiam Salomeam. Neq; memorabile quicquam præterea est in principatu Lesci huius, quamuis diuturno, præter mortem eius: quam priusquam persequamur, nonnulla quæ regnante eo acciderunt in Polonia, non indigna memoratu, breuiter exponemus. *Henricus Barbatus diuidit principatum inter filios.* Henricus Barbatus dux Vuratislauiensium ex Heduigi uxore, filia Bertholdi ducis Carinthiæ & marchionis Morauiæ, fœmina lectissima, Henricum, & Cõradum, cui Crispo cognomen fuit, filios habebat. Et maiorem quidem mater, minorem pater plus diligebat: sed tamen partitus inter eos dominatum pater, uxoris suasu minori quidem Lusaciam & Lubussensem tractum, *Lusacia & Lubussensis tractus in ditione Polonorum.* Henrico uerò maiori reliqua omnia cum Vuratislauia assignauerat. In qua partitione cum Conradus non acquiesceret, bellũ *Bellum inter fratres.* fratri fecit, nequicquam dissuadentibus ac deprecantibus parentibus. Nec Henricus iunior sibi defuit: sed coacto & ipse tumultuario exercitu, obuiam fratri prodijt. Pugna commissa in loco cui nomen Studnicia, inter Legniciam & Goltibergam, Henricus uictor extitit. *Conradi interitus.* Conradus cum se ex fuga Glogouiam ad patrem recepisset, salutem consecutus est. Verùm non ita multo pòst, in Tarnauiensi saltu uenationi uacans, & feram agitans, lapso equo ceruices fregit. *Heduigis sanctimonia.* Fertur autem Heduigis diuinitùs filij interitum præsciuisse. Tam enim religiosa & pia fuit ea mulier, & sanctimonia uitæ præstans, ut prophetico spiritu à Deo dignaretur. *Trebnicíense monasterium conditum.* Huius rogatu Henricus Barbatus Trebnicíense monasterium, tertio à Vuratislauia milliario maximis sumptibus exædificauit, & puellis Cisterciensis sectæ attribuit. *Trebnicíensis monast. prouẽtus.* Addixit autem Heduigis, indulgẽte uiro, illi monasterio oppidum ipsum Trebniciam, & complures

pagos

A pagos suos dotales,ita ut in mille hominum alimenta reditus eius suffe
cturi esse uiderentur. Quod exemplum secutus Nicolaus Henrichoui
us, uir nobilis & locuples, qui Henrico Barbato à secretis fuit, & ipse
patrimonium suum omne Cisterciẽsibus monachis, assentiente Henri
co Barbato,donauit:extructoq́ꝫ eis monasterio in pago suo Henricho
uo,ipse quoqꝫ ibi religionem professus,uitam peregit. Tantũ uerò tũc
pacatis rebus uigebat in Polonis religionis amplificandæ studium, ut
eo potissimum inter se certarent. Nam & Miecislaus Vuladislai filius,
dux Oppoliensis & Ratiboriensis, Ribnicense monasterium Premon
stratensis sectæ puellis cõdidit ac dotauit: quod postea filius eius Cazi
mirus,quem unicum reliquit,Ciarnouãsum transtulit. Et Vincentius
Cracouiensis episcopus,cum basilicæ Cracouiensi,cuius supellex uni-
uersa,tacto de cœlo ærario cõflagrarat,multa cõtulisset,decimasq́ꝫ nõ-
nullas collegio eiusdẽ basilicę in distributiones quotidianas,& in lucer
nam,quæ perpetua in tẽplo arderet,addixisset,episcopa Andreouien-
si se abdicauit, nequicquã aduersante principe,ac dissuadẽte collegio sa
cerdotũ:& in Andreouiẽsi monasterio reliquos quinqꝫ uitæ annos re-
ligiosè exegit,cũ decẽ annis episcopus fuisset. Huic uerò Vincẽtio qui
successit,Iuo Sauli filius,cuius etiã superius mentionẽ fecimus, Romã
profectus,ac Dominici Calaguritani,qui tũc nouæ sectę & sodalitatis,
quã à studio concionãdi Prædicatorũ uocãt,author florebat,doctrinã
uitãq́ꝫ admiratus,Iacicũ siue Iacinctum gentilẽ suũ de territorio Oppo
B liẽsi,canonicũ Cracouiensem(qui post mortẽ multis annis propter san
ctimoniã uitæ actæ,& miracula, in numerũ diuorum relatus est) atqꝫ
tres alios de comitibus suis, à Dominico institutũ uitæ illius edoctos
atqꝫ professos,Cracouiã secũ reduxit:nouæ sodalitati primariũ in urbe
Cracouiẽsi templũ, quod Trinitatis nomine appellat,attribuit:copio-
sam supellectilẽ templo dicauit:uictũ uestitumq́ꝫ sodalibus suppedita-
uit. Parœciã uerò inde ad templũ uirgini matri Dei Mariæ dicatũ, ob
id tũc à se cõstructũ,trãstulit. Cõplura deinde eidẽ sodalitati cœnobia
in Polonia cõdita sunt. Quin Kiouiam quoqꝫ & Haliciã ea paulo pòst
colonias suas deduxit. Sed non potuit eã diu ferre Kiouiæ dux Volodi
mirus,ueritus ne ab ea Rusi sui à schismate & ritibus Græcorũ abstra
herẽtur. Idẽ Iuo Cacicẽse etiã monasteriũ Cisterciensib. monachis cõdi
dit:nec multo pòst Mogilã supra Vistulã, uno à Cracouia miliario,lo-
cũ à Vẽdę reginæ tumulo dictũ,id trãstulit,& magnificè locupletauit.
Præterea egenis, & morbo ac senio debilitatis ptochodochiũ, siue ho-
spitale,ut uulgò uocãt, in suburbano suo Cracouiẽsi, prãdinico dicto
exædificauit,pagosq́ꝫ ac decimas quasdã in alimẽta attribuit, eiusqꝫ ho
spitalis curã & administrationẽ hospitalarijs fratribus, qui se de Saxia
uocãt,mãdauit. Posterius autẽ incommoditatẽ loci,ab urbe & frequen
tia hominũ remoti, cũ animo suo perpẽdens, Cracouiã id trãstulit, ex-
tructis nouis ædib. atqꝫ tẽplo,quod Spiritui sancto dedicauit. Quo tẽ
pore etiã parœciã uicinã, sanctę Crucis dictã,in urbe, & alterã in pago
suo Biscupicẽsi,altero ab urbe miliario,illis ipsis hospitalarijs iure sem-

Henrichouiẽse monasterium.

Ribnicense monasterium.

Cracouiensi basilicæ supellex & decimæ à Vincentio episcopo donatæ.

Vincentius abdicauit se episcopa.

Iuo episcopus Cracouiensis.

Dominicanorum sodalium secta Cracouiã inducta.

Iacinctus in diuos relatus.

S. Trinitatis monasterium.

S. Mariæ templum Cracouiæ.

Mogilense monasterium.

Hospitalarij de Saxia.

S. Spiritus ptochodochium Cracouiæ.

S. Crucis parœcia.

Sendomiriense monasterium Domin.

piterno addixit. Sendomiriæ quoq; idē episcopus Dominicanis fratribus siue prædicatorib. monasteriū erexit. Tametsi uariat Dlugossus. Nam ab Adleida Lesci sorore monasteriū illud conditū esse, alibi memorat. Quę tamē aliquāto ante inuectā eā sectā in Poloniā, ut ipse uult, obijt. Nisi fortè pecuniā eius testamento relictā, Iuonē in ædificationē monasterij impēdisse existimādū est, ita ut ambo, hic opera, illa sumptu cōditores illius monasterij fuisse uideanī.

Mestouiēse & Dlubnense monasteria.

Parœciæ quædam.

Henrici archiepiscopi opera.

Ecclesiastici ordinis exceptio à iurisdictione iudicum profanorum.

Idē Iuo etiā Mestouiēse atq; Dlubnēse monasteriū, & Dersansnēsem, Vuauurincicēsem, Dalesicēsem, & S. Pauli apud Sēdomiriā parœcias cōdidit. Iā Hēricus archiepiscopus Gnesnēsis, Theodorici ducis Bernēsis ex Eudoxia Polona filius, bonā & ipse in hoc pietatis stadio nauauit operā. Perfecit em̄ diligētia & autoritate sua, ut principis atq; omniū ducum procerūq; Polonorū cōsensu, & uniuersi cōuētus cōstitutione, sacer & ecclesiasticus ordo omnis cū adscriptícijs etiā & subditis suis ab omniū profanorū iudicū, etiā ducū atq; ipsius summi principis iurisdictiōe prorsus liber esset, ita ut ne per exceptionē quidē ullā, aut recōuētionē pertrahi ad ullū profanū, siue laicū, ut uocāt, forū possent. Eāq; cōstitutionē Pōtificis max. & sedis apostolicæ autoritate cōfirmauit.

Sacerdotibus uxores ademptæ.

Sacerdotes uerò omnes ex decreto synodi à se cōuocatæ, uxores & cōcubinas, quas retinebāt adhuc pleriq; post edictū legati pōtificij, abdicare coegit, iureiurādo ab eis exacto.

Legatio nata.

Vincentius archiepiscopus.

Inundatio, fames & pestis in Polonia.

Hic etiā obtinuit à sede apostolica archiepiscopis Gnesnēsib. perpetuę legationis munus. Mortuus deinde est anno Christi 1219. cū decē & nouē annis ecclesiæ illi præfuisset. Cui Vincētius successit. Biennio pòst dēsi atq; continētes per totā ęstatē imbres, ingenti aquarū inundatione uehemēter Poloniā afflixere: plurimos pagos atq; uicos euertēre atq; abripuere. Segetes hybernas uastauere, uernam sementē fieri passi nō sunt. Cōsecuta mox est hyems acris & horrida. Inde fames & pestis postea totū trienniū sæuiētes, maximā uim pecudū, iumentorū atq; hominū absumpsere.

Iuonis episcopi beneficētia.

In his tantis malis, Iuonis episcopi beneficētia egentibus passim exposita, permultis saluti fuit. Et sanè mirum est tunc longè minores, q̄ nūc sunt, reditus episcopæ suffecisse tamen pio & benefico episcopo in tot tātosq; sumptus, in cultū diuinū et subleuationem egentiū, ut par fuit, collatos.
» Verùm diuinæ benignitatis fuit, ut libera-
» liter semināti uber mesis proueniret. Moderati uerò ac tēperantis episcopi, ut paruo cōtentus, dispensatorē, non dominū se esse meminisset.

Conradi nequitia.

Sed institutū nostrū urgeamus. Masouiæ, Cuiauiæ, ac Dobrini dominatū Lescus Cōrado fratri, quēadmodū iam antè diximus, concesserat. Sed quoniā is iuuenis admodum erat, & ocio, desidiæ, uoluptatibusq; deditus, Cristini palatini Plocēsis, grauissimi & clarissimi uiri, cuius etiam superius meminimus, nutu & arbitrio pleraq; omnia administrabat. Et rectè is sanè se gerere, domi scelera seuerè coercere, foris Prussis, & Lithuanis finitimis formidabilis esse, ita ut uulgo iā ab exteris magnus Masouiæ palatinus uocitaretur.

Inuidia & calumnia in aulis principum regnant.

Inuidere ipsi eam gloriam atque autoritatē multi, atq; in his Ioannes Ciapla, Scholasticus Plocēsis, & cācellarius ducis, cęteris impensius. Itaq; is sedulò Cristino apud Conradum

dum

A dum obtrectabat, & inuidiã odiumq; omni ratione conflabat. Admonebat crebrò Conradũ Cristinus officij sui: & cum remissiorem & nequiorem in dies fieri animaduerteret, in frequẽti quoq; senatu fortè acrius obiurgarat. Eã igitur occasionẽ exoptatam æmuli eius cupidè arripuere, iratũq; sua spõte Cristino Conradũ magis etiã iritarunt, multis falsis criminib. in eũ confictis: & in primis, ꝙ is ad dominatũ Masouiæ aspiraret, & Conradi uitæ insidiaretur. His incitatus Cõradus, Cristinũ in uincula cõiecit, deinde excæcauit, postremò necauit, & liberos eius proscripsit: optimè merentẽ pessimè remuneratus. Verùm non nouum neq; inusitatum hoc est apud principes, apud quos plus ferè loci est perditis palponib. assentatoribus, atq; calumniatoribus, quàm rectà monẽtibus. Verùm non impunè id scelus Conradus abstulit. Nam ubi sublatũ de medio Cristinũ, quem Deũ uocabant, Prussi accepere, resumptis animis in ditionẽ Conradi incursarunt: & Chelmẽsis quidẽ siue Culmensis tractus magnã partem, palatini eius loci (cum is puellæ cuiusdã Prussæ amore captus esset) proditione in potestatẽ suam redegerunt. In Masouiã uerò progressi, maximis eã affecere incõmodis, ferro & igni longè lateq; grassantes, ita ut Ploscũ etiam oppidũ, Masouiæ caput, exurerẽt. Nã basilica Plocẽsis in arce sita, iam antè fortuito cõflagrarat incẽdio, quo supellex basilicę perquàm splendida absumpta est. Ad quę incõmoda illud etiã accessit Masouię, ꝙ cathedra Plocẽsis post mortẽ Goslai, bienniũ episcopo caruit, cum plures pariter à collegio electi essent.

Cristini palatini cædes.

Prussi Culmensem tractum in potestatem suam redegere, & Masouiam uastauere.

Ploscum incensum à Prussis.

Plocensis episcopa biẽnium uacauit.

B Quibus malis adactus Cõradus, cũ Prussorũ excursionib. cohibendis per se ipse par nõ esset, Cruce signatos in auxiliũ cõtra barbaros Christiani monachi sectæ Cisterciensis opera undequaq; euocauit. Inter quos facilè principes erãt Hẽricus dux Silesię, Vuratislauiensisq; & Lubussẽsis episcopi, & multi è nobilitate Polonica. Quorũ ope cum Chelmẽsem siue Culmẽsem & Lubauiensem tractũ in potestatem suã redegisset, Christianũ ibi primum episcopũ cõstituit, quo per eum barbari ad religionẽ Christianã adducerẽtur: eiq; & successoribus eius episcopis Prussię siue Culmẽsibus, partẽ tractus Chelmensis, in quo fuerũt arces, Grudentũ, Vapscum (Coprinũ Copriuunum fortè) Villisazum, Colnũ, Ruch, Rissinũ, profundum Turnũ, Pinũ, & Plochũ, cum omnibus uillis & prædijs, ac centũ præterea pagis iure sempiterno donauit. De cæteris uerò agris quos ipse retinebat, decimã omniũ frugũ ipsi addixit. Adiecit etiã Gedeon episcopus Plocensis, assentiente collegio sacerdotũ, Tarnouiam, quæ Torunia est, & Papouiã, cum omnib. item pagis ac prædijs adiũctis: itẽq; ius omne ecclesiasticũ, quod habebat in ditione Chelmẽsi. Id adeò anno Christi 1222. actũ est, uti uidere est ex diplomate à Conrado & Gedeone suprà memoratis, pariterq; à Lesco Poloniæ, & Henrico Silesiæ ducibus, Vincentio archiepiscopo Gnesnẽsi, Cracouiẽsi, Posnaniẽsi, Vuratislauiẽsi, Lubussensi episcopis cõsignato. Cuius exẽplũ extat in archiuo regio. Vnde licet colligere, archiepiscopũ quoq; ac cæteros episcopos Conrado contra barbaros adfuisse. Nec tamẽ ab illo Cruce signato exercitu perdomari Prussi potuerunt.

Cruce signati in Prussos immissi.

Christianus episcopus Culmensis.

Culmensis episcopæ bona & reditus.

Tarnouia siue Torunia in Culmensi.

Papouia.

1222 ann.

tuerũt. Itaq; inito cõsilio, & missa ad Albertũ archiepiscopũ Rigensem legatione, sodales siue fratres militiã Christi professos, qui rubri ensis imaginem cum cruce in pallio insutã gestant, è Liuonia euocauit: eisq; Dobrinensem tractum inter Camenizam & Culmenizã riuos attribuit, ut sibi contra Prussos præstò essent. Verùm ij quoque uno prælio, quod biduo durasse memoratur, obtriti à Prussis ac deleti sunt, ita ut quinq; soli euaderent: qui & ipsi Dobrino repudiato, in Liuoniam sese receperunt. Dum hæc ita geruntur, Lesco principi nouus hostis exortus est, ex huiusmodi causa. Suppetias is Cõrado fratri cõtra Prussos siue miserat, siue ipse iuerat. In eo exercitu & bello Ioannes Clementis filius, gente Gryphius, equestri, nec sanè obscuro loco natus, & nõnulli alij, quorũ nomina nõ memorãtur, cũ aliter quàm ipsis & genere eorum dignum erat, se gessissent, cæteriq; fuga eorum proditi occubuissent, reuersi, ignominia notati, & magistratibus amoti sunt à Lesco, Iuonis episcopi & Hostasij comitis Odrouansiorũ, aduersæ factionis, suasu & cõsilio. Permolestè tulit eam notam familiæ suæ inustam Marcus palatinus Cracouiensis (nam Gryphius & ipse erat) itemq; Andreas magister & canonicus Cracouiẽsis, suprà memorati Ioãnis frater. Itaq; cum clàm cõtra principẽ cum cæteris suæ factionis conspirassent: Marcus palatinus ad Henricũ Barbatum profectus, persuasit homini, ut ad principatũ, iure optimo ad se pertinentem (quippe qui natu maximus tũc esset in familia Criuousti Boleslai monarchæ) sibi uẽdicandũ adspiraret: operã ad id studiũq; suum, & maximẽ partis procerũ equitumq; Cracouiensis conuẽtus, quibus exosus sit Lesci dominatus, prolixè ipsi deferens, ita ut eũ nullo negocio uoti cõpotem fore affirmaret. Henricus (ut est ingeniũ hominum, quod opes, honores, & eminẽtiam attinet, insatiabile, & facilè sperat, creditq; quod optat) passus est sibi persuaderi ab homine, quẽ illustri familia ortũ, ac summo honore fungentem, gratia & authoritate plurimũ ualere in cõuentu Cracouiẽsi nouerat. Itaq; facta de suis manu satis ualida, spei plenus, frustra reclamante uxore Heduigi, Cracouiam contẽdit. Neq; Lescum molimina Marci, & apparatus Henrici ducis fefellere. Itaq; exercitum quantum potest maximum cõtrà comparat, & à Conrado fratre auxilia accersit. Iam ad Dlubniã amnem, uno à Cracouia milliario, Hẽricus cũ suis copijs peruenerat, cũ de apparatu & exercitu Lesci, maiore quàm suo, cognoscit: & maiorẽ longè quàm Marcus pollicitabatur, difficultatem adipiscẽdi principatus reperit. Nec ausus rẽ prælij periculo cõmittere, propter nõ obscurũ pauorẽ suorum, ad Lescũ misit, tempus locumq; & modũ colloquij petẽs. Non abnuit Lescus, pacis & ipse amãs. Cõueniũt utrinque pari numero procerũ & stipatorũ, erecto inter castra tẽtorio. Aderat aũt & Cõradus. Ibi multis ultrò citròq; sermonibus habitis, tandẽ Iuonis episcopi opera maximè pax cõponitũ inter duces. Henricus iure suo, si quod haberet ad principatũ, sese abdicat. Vtriq; uerò, nunq; se alterorũ bonis & possesionib. inhiaturos, sed cõmoda honorẽq; alterorum inuicem curaturos defensurosq; esse paciscũtur. Deinde inuitatus Craco-

Liuonienses milites Christi cõtra Prussos euocati.
Dobrinensis tractus.
Liuoniẽses milites deleti à Prussis.
Ioannes Gryphius ignominia notatus.
Henricus Barbatus ad interuertendum principatum concitatur.
Henrici Barbati expeditio in Cracouiensem principatum.
Dlubnia fl.
Pax & fœdus inter cognatos principes.

A Cracouiam à Lesco Hēricus, octo dies splēdidè & honorificè acceptus atq; habitus, qui hostis uenerat, amicissimus discessit. De Marco palatino nihil memoriæ proditū est, quid factū sit. Sed uerisimile est, ei Lescū Henrici opera reconciliatum esse. Nam post Lesci mortē, in eo conuentu qui de eligendo principe nouo habitus est, interfuit, & uxori filioq; Lesci nō defuit. Eodē tempore maior quoq; Polonia non immunis fuit ab intestinis dissidijs & ciuilibus bellis. Nam Vuladislaus, Ottonis filius, cui Sputatori cognomē fuit, nondū egressus ex ephebis, æqualium suorū suasu & consilio liberari à tutela patrui Vuladislai Magni, siue Lasconogi, & partiri eū secum dominatū flagitabat. Cum non impetraret, coacta clàm aliquāta manu, Calissiā arcem intercepit. Qua de re certior factus Lasconogus, celeriter cum tumultuarijs copijs nobiliū iuxtà ac rusticanorū accurrit: arcem obsidet, non instructā ad longam obsidionē perferendam. Quintumdecimū diem iam durabat obsidio, cum cōmeatus obsessos deficere cœpit. Quocirca qui in præsidio erant, uitam & incolumitatē pacti, arcem Lasconogo dedidere. Porrò Sputator per noctē cum septē tantum comitibus effugit, & ad Lescum principem Cracouiā, deinde in Vngariam se recepit: & ab Andrea rege humanè & benignè acceptus, nouē fermè annos apud eum metu patrui exulauit. Sed hæc aliquāto antè acciderāt. Post hæc Vuladislaus idem Sputator societate & affinitate clàm per internuncios cum Suētopelco Pomeraniæ præfecto inita, q filiam eius Helingā siue Helenam

Vuladislaus Sputator Calissiam intercepit.

B uxorem ducebat, monachi habitu clàm in Poloniam redijt: & Suentopelci ope Vsce arcem cùm duorū fluminum Notesij & Guidæ allapsu & ambitu, tū manu quoq; munitissimā intercepit, indeq; subiectas ac uicinas oras uexare cœpit: prædia patrui, & Mogilnēse monasterium diripuit: cōplures equites, qui cum Lasconogo sentiebāt, interfecit: Alberto & Laurentio, Ioannis filijs, nō obscuris iuuenibus, in primis adiutoribus utens. Hęc ubi accepit Lasconogus, ualidū ex omni dominatu suo cōscribit exercitum: arcē Vsce, cū difficilis esset expugnatu, obsidione cingit, castella pluribus in locis extruit: unde dispositi in stationibus milites obseruarent, ne quid ad obsessos importaretur, ne'ue iterum Vuladislaus Sputator manus suas effugeret. Vineas, turres, & alia opera ad mœnia agit, & machinis murū nequicquā quatit. Vbi hàc nō proficit, diuturna obsidione & fame ad deditionē obsessos adigere statuit. Cumq; ad mediū mensis Iulij à primo uere duraret obsidio, nec obsessi è munitione prodirent, negligētius omnia cœpere agi in exercitu. Rari, atq; ij inermes ferè, atq; ebrij quoq;, in stationibus apparere. In castris etiā pauci ac dissoluti obuersari. Hoc animaduerso, hi qui obsidebātur, alere etiā ipsi data opera simulato metu obsidentiū negligentiam. Die quadā cum infrequentes admodum stationes & infrequentia castra supernè cōspexisset Vuladislaus Sputator, celeriter instructis in arce ordinib. cohortatusq; paucis milites, apertis portis erūpit: deiectaq; nullo negocio statione hostiū, ad castra curriculo contendit. Ibi permagnam in inermibus, & inopinata re perturbatis, stragem edidit:

Vsce arx à Vuladislao Sputatore intercepta.

Notesius fl.

Guida fl.

Vsce arcis obsidio.

donec Lasconogus retractis & animatis suis, globoq; facto, in cæde exultantes repressit, & in arcem compulit. Multos ibi nobiles & fortes milites, & palatinum Posnaniensem Dobrogostium Lasconogus amisit. Quo incommodo cõsternatus, postero die obsidionem soluit. Discedẽtem Sputator magna iam fiducia suarum uirium secutus est, & multi ad eum à Lasconogo, accepta fama prælij, quæ deteriorem etiam quàm erat rem Lasconogi fecerat, deficiebãt. Posnania quoq; & Calissia, primaria oppida, non grauatè sese ei uenienti dedidêre. His tam secundis generi sui rebus Suentopelcus Pomeranorũ præfectus, cum alioqui magnis opibus & facultatibus terra mariq; partis, & gratia populari tumeret, insolẽtior factus, à Lesco principe magnopere contendit, ut se ducis siue principis Pomeraniæ nomine & honore dignaret, & sempiternũ id sibi posterisq; suis esse iuberet, ut ij tamen summo Polonorum principi obtemperarẽt. Concessisse id auũ eius Criuoustum Boleslaũ in inferiore Pomerania & Cassubia, Boguslao gentili suo. Refutauit postulata Suẽtopelci Lescus. Qua repulsa ille accensus, ad defectionem spectare cœpit, neq; pensionem annuam de more Lesco misit. Lescus igitur cum cõsilium eius non modò hominum sermonibus, uerumetiam re ipsa deprehendisset, cõmunicato cum Henrico Barbato consilio, Gansauam, quæ uilla est Tremesnẽsis monasterij prope Znenam in maiore Polonia sita, uniuersę Poloniæ comitia ad tertium Idus Nouẽbris, quæ dies Martini sancti episcopi memoriæ dicata est, indicit, quasi de republica ac de cõponendis intestinis ducũ maioris Poloniæ dissidijs: re uera autem, ut Suentopelcum prætextu comitiorum euocatum, sine armis & bello opprimeret. Subolfecit id Suẽtopelcus, & ultrò in principẽ insidias intẽdit, unà cum Vuladislao genero: quòd eius quoq; iuxtà ac suã rem agi, nec minus illius quàm suo periculo comitia illa institui diceret, & ad spem summi principatus adipiscendi eũ incitaret. Conuenere ad præstitutum locum atq; diẽ Lescus princeps, Henricus Barbatus, Conradus, Vuladislai duo, Lasconogus & Sputator duces, archiepiscopus Gnesnensis, Cracouiensis, Vuratislauiensis, Vuladislauiẽsis, Posnaniẽsis & Lubussensis episcopi, & electus nuper Plocensis, magnusq; procerũ numerus. Porrò Suentopelcus nectebat moras: missisq; subinde per speciẽ excusandę suę moræ hominib. statũ omnẽ comitiorum cognoscebat, & occasionem peragendi cogitati facinoris captabat. Cũ triduo de pace inter Vuladislaos actũ atq; tractatũ esset, ac Suẽtopelci aduẽtus requirerẽt, propterea quòd totius cõuentus sentẽtiæ eò inclinabant, ut ipse & Pomerani maioribus Polonis de damnis ac detrimẽtis cum Sputatore illatis satisfacerent, quartaq; dies curandis corporibus data esset, ad balneum se Lescus & Henricus contulere. Ibi Suẽtopelcus cũ expedita suorũ manu adest: propè enim delituerat, & opportunitatẽ rei peragẽdæ didicerat: & in diuersoria ac tentoria proxima irrũpẽs, obuios quosq;, rei nouitate attonitos, facilè aut remouet, aut obtrũcat: Lescũ quærit: ad balneũ, ubi eũ esse acceperat, cõtendit. Interim exaudito tumultu certior factus Lescus de hostili ad-

uentu

Dobrogostius Pal. Pos. occisus.

Vuladislaus Lasconogus uictus.

Vuladislaus Sputator maiorem Poloniam occupat.

Suentopelci præfecti Pomeraniæ ambitio.

Suentopelci defectio.

Comitia apud Gansauam.

A uentu Suentopelci, exilit: & equum nactus, cum paucis fugere cœpit. Fugientem Suentopelcus cum plerisq; suis persequitur: illum unum se potissimum petere, in uno illo capite omnia sibi posita esse dictitans. Vbi effugere Lescus insequẽtium & prementium se manus nõ potuit, conuerso equo & reuocatis fugę comitibus, cum aliquandiu multis & bene armatis nudus penè cum paucis restitisset, fortiter dimicãs apud Marcincouum pagum occubuit. At qui ad perscrutandum in balneo Principem descenderant, in Henricum, qui ætate grauis fugam desperauerat, impetum faciunt. Sed eum aliquot uulneribus debilitatũ prostratũq;, Peregrinus Veisemburgius, unus de aulico ipsius comitatu, coporis sui obiectu protexit: confossusq; & concisus, deficiente uita super iacentis domini sui corpus se proiecit. Percussores rati utrũq; exanimem, discessere, & recolligendi sui spaciũ Henrico concessere: qui raptim furtimq; Vuratislauiã lectica delatus à suis, haud ita multo pòst sanitati pristinę restitutus, et posteros Peregrini liberatoris sui magnis muneribus & honoribus prosecutus est. Annus quo hęc acta sunt, fuit à Christo nato 1226, secundum Vincentium: uel, ut uult Dlugossus, 1227. Ex eo tempore Suentopelcus pro duce ac domino Pomeraniæ gerere se cœpit. Lesci uerò corpus Cracouiam relatum, in basilica magna omnium comploratione sepultum est. Regnauit autem Lescus à morte patris annos trigintatres propemodum, cũ puer admodum ad principatum euectus esset. Sed in his triginta tribus annis Miecislaus
B quidẽ duos ferè, Vuladislaus uerò filius eius tres annos, quib. summoto Lesco principatũ obtinuere, sibi uendicãt. Per hoc tẽpus Prussis Masouiam uehemẽter uexantibus & uastantibus, inops cõsilij Conradus dux, habito conuentu suorum, tandẽ Christiano episcopo suggerente & suadẽte, fratres siue sodales Teuthonicos, & ipsos piam cõtra barbaros militiam sub titulo S. Mariæ professos, qui paulo antè à Saracenis è Syria eiecti fuerãt, per eũ ipsum Christianũ Roma acciuit: Chelmnensemq; seu Culmẽsem tractũ, & quicquid terræ est inter Vistulã, Mocrã atq; Deruanciã flumina, eis tradidit: his legibus, ut cõtra Prussos seduló et summis uirib. bellũ gererẽt. Vbi uerò eos domuissent, Culmensem quidẽ ditionẽ redderẽt: cætera uerò quęcunq; de barbaris cepissent, arbitrio bonorum uirorũ ex ęquo secũ, seu cũ posteris suis partirentur: Polonis ne quam uim aut iniuriã facerẽt, néue hostes eorũ receptarẽt, aut ullo fauore prosequerẽtur: contra barbaros autẽ, & à religione Christiana alienos, ut ipsis, cũ opus fuerit, præstò essent. Si quid horũ transgrederẽtur, pœnę, quę cõtra ingratos est ex iure gentiũ, subiacerẽt: hoc est, beneficia accepta amitterẽt. Hęc ita inter Cõradũ & supra memoratos fratres Crucigeros, quorum tũc Hermannus de Salza summus magister erat (sic illi ducẽ suũ appellãt) cõuenẽre, & à Gregorio nono pontifice max. approbata & cõfirmata sunt: quæ nos è libro uetusto Germanica lingua scripto, q in arce Lubauiẽsi asseruat, uiri pietate iuxtà ac doctrina & integritate summa ꝑditi Stanislai Hosij, dudũ Culmẽsis, nũc iã Varmiensis episcopi beneficio eruta et subministrata,

Lescius interfectus à Suentopelco.
Henricus Barbatus à Peregrino Veisemburgio protectus & seruatus.
1227 ann.
Suentopelcus dux Pomeraniæ citerioris.
Teuthonicorũ S. Mariæ ordo.
Culmensis tractus Teuthonibus concessus iure hospitij.
Pacta Conradi cum Teuthonibus fratribus.
Hermannus de Salza primus Magister Teuthon. in Prussia.
Stanislaus Hosius episcopus Varmiensis.

bona fide hic inseruimus. Nam pacta ipse publicis literarū monumētis A cōsignata, partim iniuria temporū & negligentia nostrorū amissa, partim fortassis etiam studio Cruciferorū suppressa periere.

Friderici secūdi Imperatoris diploma.

Friderici quidem secūdi Imperatoris diploma sub bulla aurea diligentius ijdē Cruciferi asseruarunt: quo ille cōfirmauit ipsis possesionē terræ Culmēsis, & quicquid ij de Prusis postea capturi essent, itemq; ditionē quam eis Conradus dux Masouiæ deinceps adhuc donaturus esset inter Prussiam & nouā Marchiam: quasi uerò imperiū aliquod atq; iurisdictionem Imperator in illis oris haberet, aut habuisset unq;. Ac ditionē quidem illam, quę est inter Prusiam & nouā Marchiam, siue ea Cuiauia, siue Pomerania est, Conradus eis non donauit.

Dobrinum donatum Cruciferis.

Cæterùm Dobrinum, quod Culmensem tractum & Masouiam attingit, iure hęreditario eis, filijs suis & uxore assentientibus, cōcesit. Vxor aūt eius fuit Agaphia Russa, siue ea est Agapia, siue Agathia potius.

θ quomodo Rusi pronuncient.

Etenim Rusi θ Græcū, hoc est th, quasi ph siue f pronunciāt: ut est uidere in Theodoro, quē illi Phedorū dicunt, & alijs similib. Ofcam nostri uocarūt: quæ filia fuit Suentoslai ducis, cuius mentionē superius fecimus.

Cruciferis donata.

Adiecit etiam militibus illis Cruciferis Gūtherus episcopus Plocēsis, Gedeoni paulo antè mortuo suffectus, uillā cū insula magna in eo ipso territorio, itemq; decimas ad episcopam suā pertinentes: uerùm ex ijs modò agris, quos Germani agricolæ colerēt. Quin & collegiū Vuladislauiēse ius suū omne in uilla Visin eis cōcesit, accepta à duce Cōrado compēsatione.

1228 ann.

Atq; hęc ferè suprà memorato anno Christi 1228 acta sunt. B Libet autē hic adscribere nomina & ordinē testiū, quibus pręsentibus supra ripā Vistulæ ex aduerso Plosci hæc cōfecta, ac diploma consignatū est. Michael episcopus Cuiauiēsis, Mikul archidiaconus, magister Ioānes Dobroslaus, magister Petrus, canonici Plocēsis ecclesię, Gotardus cancellarius, Gregorius succancellarius, Ioānes abbas beati Alberti Plocēsis,

Ciruensco.

Vēceslaus abbas, Gerardus prępositus, Petrus prior Ciruenēsis ecclesiæ, Bogussa palatinus Masouiæ, comes Arnoldus, Cethegus iudex, Abraam pincerna, Martinus dapifer, Vitus castellanus de Plōsk, Matthæus castellanus de Racianz, Seguta dapifer, Barta succamerarius, Adalbertus castellanus antiquę Vuladislauię.

Nessouia Cruciferis donata.

Biēnio porrò interiecto Nessouiā arcē cū tribus pagis in ditione Cuiauiēsi, Cōradus ipsis addidit: Christianus uerò episcopus omnia, quæ ab eodē Cōrado in tractu Culmensi acceperat, præter ducētos aratores, & quinq; prædia eis cōcesit: modiū tritici, & alterū siliginis de singulis aratris in omni agro

Culmensis episcopus sua donauit Teuthonibus Cruciferis.

Culmensi sibi & posteris suis episcopis quotannis dari pactus. Paulo aliter hæc à Dlugosso memoriæ prodita sunt: sed nos uetusta scripta ac diplomata, q̃ post Dlugossum nostra memoria in archiuū regium è Prusia relata sunt, secuti sumus. Ita Cruciferi Teuthones fixis primùm Dobrini domicilijs, Cōrado Landisbergio duce, quē Hermannus de Salza ipsis p̄fecit, magistrūq; appellauit, Masouiorū & Polonorū defendendorū, & Prussiæ barbaris eripiēdę prouinciā suscepere: & mox primā in terra Culmensi munitionē in ripa Vistulæ excitarunt, eamq;

Fogelsangum

A Fogelsangum dixere. Inde uerò Masouijs adiuuantibus, & uolũtarijs multis undiq; pietatis ergò accurrentibus, barbarorum excursiones reprimere, & ipsorum agros pagosq; uicissim infestare cœperunt. Toruniam deinde & Quizinum, quod ipsi Risembergam, & alias quasdã arces & oppida non ignobilia paucis annis munierunt. Rogouiam uerò, quod Rogosnum est, nisi fallimur, & Culmã, & alias quasdam à barbaris munitas siue interceptas, in potestatem suam redegerunt, & paruo tempore magna in illis oris incrementa fecerunt. Per hoc ipsum uerò tempus Fridericus Imperator sublatis æmulis, post uexatam Italiã, uix adactus à Gregorio nono pontifice maximo, expeditionem in Syriam suscepit. Sed nihil memorabile ibi gessit, nisi quòd Hierosolyma à Sultano ex pacto recepit, regemq; eius urbis ritu solenni appellari se curauit. Mox reuersum Italici motus excepere: quos ille quidem placidè composuit, sed Hierosolyma non multo pòst amisit. Titulũ tamen eius regni etiã posteri & successores eius retinuere. Sed nos ad nostra.

Fogelsang castellum.
Torunia.
Quizinum seu Rogosno.
Culma siue Chelmno.
Friderici 2. Imperat. expeditio in Syriam.
Frider. Imp. rex Hierosolymorum.

MARTINI CROMERI DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM, LIBER OCTAVVS.

BOLESLAVS PVDICVS.

B VLLAM quidem propemodum uim & authoritatem Lesci Albi principatus inter cæteros duces Polonorum habuit: nec ferè is in quenq;, nisi in suæ ditionis homines, perinde atq; cæteri illi, potestatẽ exercebat: suáne id ignauia et angustia animi, an illorũ contumacia, an uerò utroq;, non quærimus. Cęterùm post mortẽ eius, maior etiã confusio & perturbatio cõsecuta est, ita ut uix aliquod summi principatus, & cõmunis reipublicæ uestigiũ in Polonia extaret. Nam cum Boleslaus Lesci filius puer admodum esset, necdum aptus administrando per se principatui, excludi eum quidem à principatu non placuit: sed de eius tutela ac de summa rerum nihil constitui publico consilio potuit, cum proceres inter se dissentirent, & nõnulli Conrado, Lesci fratri, fauerent, & iure patruum pupilli tutorem esse debere asseuerarent: alij uerò, quorum multo maxima pars erat, unà cum Grimislaua Boleslai matre, & Marco Cracouiensi, atque Pacoslao Sendomiriensi, palatinis, profligatos Conradi mores perosi, atque sæuitiam reformidantes, ad Henricum Barbatum, ducem Vuratislauiensium, tutelam pueri, & administrationem principatus deferrent. Neque uerò illi liberis comitiorum suffragijs rem permisere, sed armis ac per uim, quasi oblatam fortuitu prædam, dominatum pro se uterque usurpare aggressi sunt. Itaque comparatis uterque magnis uiribus, in Cracouiensem oram inuasére. Et arcem quidem Cracouiensem Grimislaua cum liberis obtinebat; Henricus uerò maiore quàm

Monarchia elanguit.
De tutela Boleslai et administratione principatus controuersia.
Bellum ciuile inter Henricũ & Conradum duces.

Conradus

Conradus celeritate usus, & procerum fauore fretus, duas extempore munitiones nouas excitauit: alteram prope Scalam oppidum in colle, quem Prandinicus amnis alluit: alteram ad Medibozum. easq; ualidis militum præsidijs munierat, ut inde aduersariorum conatus retunderet, tractumq; illum omnem in potestate sua teneret, nec facilè intercludi à sua ditione posset. Porrò Conradus re cum Teuthonicis Cruciferis, uti modò exposuimus, constituta, omnia sibi in eo posita esse existimabat, si nouas munitiones & presidia Henrici deijceret, quòd eorũ fiducia Cracouienses sibi resisterent: itaq; ad Scalensem munitionem oppugnandam contendit. Occurrit ei Henricus: durum prælium committitur. In quo multis utrinq; cadentibus, Præmislus quoq; Cõradi filius inter primos pugnans interficitur. Quo aduerso casu fractus Conradus, receptui canere iussit, & pro uicto abijt. Nec multo pòst ad alteram munitionem duxit, quasi mutaturus cum loco fortunam, & acceptam ignominiã deleturus. Verùm ibi quoq;, cũ eum Henricus consecutus esset, apud Vurocirissum pagum, eodẽ quo prius ac deteriore etiam euentu pugnauit. Profligatus autem, in syluas & montes proximos, inde uerò in Masouiam ad redintegrandum exercitũ se recepit. Henricus uerò debellatum iam credẽs, & q hyems instabat, ut tempori agricolæ sementem facere possent, dimisit exercitum. Ipse uerò sine ullo metu cum paucis comitibus in Cracouiensi tractu uersabatur. De quo certior factus Conradus à sui studiosis, improuisus cum expedita manu aduolat: Henricũq; in Spitcouicensi uilla diuinæ rei uacãtem capit, & in Masouiam asportat. Hoc posteaq; accepit Henrici filius Henricus, raptim quantum potest maximum conscribit exercitũ, ad liberãdum patrem. At Heduigis pia, quę ab initio futuri, ut credibile est, prescia, uiri consilium illud de principatu adipiscendo non probarat, tunc quoq; dubios euentus belli secũ reputans, & sanguinis Christiani atq; cognati profusionẽ, quæq; bellũ consequi solent calamitates & nefanda scelera perhorrescẽs, iuncto curru in Masouiam ad Conradum, expeditionem filij anteuertens, excurrit, & oriens detestandi atq; parricidialis belli incendium sapientia sua restinxit. Eius enim precibus atque suasu motus & placatus Conradus, Henricũ & cæteros captiuos omnes dimisit: duasq; neptes Henrici ex Henrico filio, filijs suis Cazimiro & Boleslao uxores despõdit. Henricus aũt tutela Boleslai & administratione principatus, iureiurando interposito se abdicauit. Exinde Conradus nequicq; renitente Grimislaua, Boleslai nomine principatum apud minores Polonos administrare cœpit. Per quod tempus Pręmislus siue Ottocarus rex Boemorũ uita defunctus, Venceslaum filium, quem uiuens designauerat, ac diademate cinxerat, successorẽ reliquit. Nec in maiore Polonia quietæ res per id tẽpus fuere. Nã Vuladislaus Lasconogus post solutam illam Vscensis arcis obsidionem, de qua superius mẽtionem fecimus, similiq; fuge receptũ, coadunatis nouis copijs, & uicinorũ auxilijs, recuperare amissa, & ulcisci fratris filiũ statuit. Nec ille segnior, quãuis inferior tũc uiribus: quippe q soceri auxilia

Præmislus Cõradi filius occisus.

Conradus bis uictus ab Henrico.

Henricus Barbatus captus à Conrado.

Heduigis Henricum uirum liberat, & pacẽ inter cognatos duces componit.

Affinitas inter Masouios et Silesios duces.

Venceslaus rex Boem.

A auxilia dimisisset, ad resistendum patruo occurrit: & superioris tempo ris successu confisus, temerè magis quàm animose pugnandi copiam fecit: commissoq; prælio fusus, uiuus in patrui potestatem uenit. Verùm ali quanto pòst, custodum fauore elapsus, ad Suentopelcum socerũ profugit. Quem non modò armis atq; copijs instruxit Suentopelcus, uerùm etiam ipse prosecutus est. Ad primum autem aduentum eorũ Lasconogus suis diffisus, quos propensiores in Sputatorem esse animaduertebat, non tentata belli fortuna (tametsi superatũ prælio nõnulli uo lunt) cesfit, & Ratiboriam ad Cazimirum ducem se recepit. Vbi cum in quartum annum exulasset, multiq; è maiore Polonia, quos uel Sputatoris tædium cæperat, uel æs alienum, sceleris'ue conscientia, & iudiciorum metus premebat, ad eum cõuenissent, aut per internuncios sua ei studia significassent, magna spe rursus ad recuperandũ dominatum adspirare cœpit. Sed eum fortuna in ipso cursu destituit. Facta enim ali quãta manu, Gnesnam, cũ ea uenienti portas clausisset, oppugnare adortus est, sperans nõ illos modò oppidanos, sed & plerosq; alios, atq; etiam nobilitatẽ ad se defecturam. Verùm ubi frustra duos menses in obsidione Gnesnæ cõtriuit, neq; quisq; omnino per id tempus ad eum desciuit, & Vuladislaum Sputatorem cũ Suẽtopelco & magnis copijs aduentare nunciatũ est, soluta obsidione mœstus abijt: nec multo pòst mœrore confectus, Srodę uitam cũ morte cõmutauit, & in Lubinensi monasterio, uel, ut alij uolũt, Ratiboriæ sepultus est, uir propter libidines & fœdos mores suis exosus.

Vuladislaus Sputator pellitur.

Vulad. Lasconogus eijcitur.

Gnesna obsessa.

Vulad. Lasconogi mors.

B Hic autẽ Vuladislaus Slupẽsem ditionem in Pomerania incuria sua, uel sanè domestico bello implicatus amisit, ab Eduardo Danorum rege, qui maternũ genus ad principes Poloniæ referebat, ui subiugatam. Ita quidẽ Dlugossus, incõuenienter, ut uidetur, ijs quæ alibi scripsit. Nos uerò quid ex alijs scriptoribus ea de re acceperimus, superius in Cazimiro attigimus. Cæterùm per hoc tempus illa ipsa Pomeraniæ pars superbam & iniustã externi regis dominationẽ indignè ferens, ad Suẽtopelcum Pomeranorũ dominũ siue ducem transijt. Nullos aũt Vuladislaus hic reliquit liberos. Itaq; eius morte uniuersa maior Polonia in ditionem Vuladislai Sputatoris recidit. Reperio tamẽ Boleslaũ Lesci filiũ à Vuladislao (sed Lasconogo'ne an Sputatore, incertũ est) anno Christi 1228 adoptatũ esse. Cuius adoptionis diploma sub ipsius Vuladislai signo ac titulo extat in basilica Cracouiẽsi. Sputator uerò Dei benignitati successus suos acceptos referẽs, ut aliquod grati animi documentũ in propagando cultu diuino ederet, Olobocẽse monasteriũ Cisterciẽsibus uirginib. cõdidit, & locu pletauit. Quanq; Virbẽta quoq; eques Clemẽtis filius nõnihil cõtulit. Donauit itẽ hic ipse Vuladislaus, quẽadmodum Dlugossus memorat, ecclesias Gnesnensem & Posnaniẽsem, & oppida pagos'q; earũ, etiam quos in posterũ ecclesiæ illę acquisiturę essent, uacatione omniũ laborũ atq; munerũ, & immunitate pensionũ, quę principibus ducibus'ue debentur: ad hæc ab omni quorumuis profanorũ iudicum, præfectorum, palatinorũ, atq; adeò ipsorũ principũ iurisdictione omnes, qui

Pomerania Slupensis siue Stolpensis amissa, & à Suentopelco recepta.

Boleslaus Pudicus à Vuladislao adoptatus.

Olobocense monasterium.

Gnesnensis & Posnaniensis ecclesiarum immunitas & prærogatiuæ.

cunq;

cunctꝫ in ditione illarum ecclesiarum essent, liberauit. Quanquam hoc A prius iam in uniuersa Polonia Henrici archiepiscopi opera in conuentu effectum esse diximus. Fecit etiam idem Vuladislaus potestatē archiepiscopo Gnesnensi, & episcopo Posnaniensi, monetam cudendi, & uenandi in syluis atqꝫ bonis suarum ecclesiarum: quod antea nemini præter principem licebat. Crobiam quoqꝫ amplum & locupletem pagum, Sulcouam prius dictum, nunc oppidum, Posnaniēsi episcopo donauit. Quæ quidem largitiones inuidiā ipsi, iniustus uero & superbus dominatus odiū etiam apud plerosqꝫ omnes proceres conflarunt; ita ut in eius expulsionem coniurarent: & Henrico Barbato, quē propter Gansauiensem proditionem & uulnera hostem Vuladislao esse senserant, accito, se dominatumqꝫ omnem dederent. Nec ausus est Vuladislaus Henrico cum ualido exercitu uenienti sese opponere, diffisus uiribus suis, & uolūtatibus militum. Sed Bnino atque Sremo arcibus, quòd non satis munitæ essent, crematis, Gnesna uerò firmo præsidio munita, ad Suentopelcum socerum confugit. Henricus uerò munitionibus plerisqꝫ omnibus atqꝫ oppidis facilè potitus, Bninum quoqꝫ & Sremum refecit, & presidia opportunis locis imposuit: eisqꝫ Boriuoiū nepotem suum ex filia Adleda, Dipoldi marchionis Morauiæ filium, prefecit. Ipse reliquas copias domum reduxit, domestico'ne aliquo bello reuocatus, an uindicandæ tutelæ Boleslai pueri, & administrationis principatus gratia, non constat. Vindicauit quidem certè utrumque, priusquam ad subiuganda reliqua, quę in fide Vuladislai perstiterant, B reuerteretur. Nam ut Conradus dux Masouię, concedente & abdicante se Henrico, quemadmodū superius narrauimus, pro tutore & principe gerere se cœpit, Iuo episcopus Cracouiensis, siue Henrici uoluntate, siue sua sponte, & metu odio'que Conradi, cui aduersatus erat sedulò, profectus ad Pontificem maximum Gregorium, eius nominis nonum, cum quo adolescens in Academia Parisiensi coniunctè & familiariter uixerat, acceptus'que ab eo Perusij honorificè, relaxationem per uim exacti iurisiurandi Henrico impetrarat. Et proximus iam erat pubertati Boleslaus, & à Conrado patruo alienus, in Henricum prono studio pariter cum matre ferebatur, siue adeò sui iam iuris esse cupiebat. Hæc ubi non obscuris indicijs atqꝫ signis intellexit Conradus, Boleslaum unà cum matre per speciem colloquij euocatum capit: Cirscumqꝫ, quæ arx est in Masouia, asportat, ac de necando puero cogitabat. Deinde mutata sentētia, suasu Vuladislai Sputatoris, & Marci palatini Cracouiensis opera, in Secechouiense monasterium, quod in tractu Sendomiriensi supra Vistulam situm est, eos transtulit, & asseruari iussit. Ipse uerò cum nōnullis ducibus finitimis, & cum nouis hospitibus ac defensoribus Cruciferis, expeditionem in Prussiam fecit, hostilemqꝫ regionem longè & latè igni ferroqꝫ uastauit. Dum autem Cōradus eo bello distinetur, interim Boleslaus cum Grimislaua matre, opera abbatis Nicolai Franci, partim corruptis, partim inebriatis & sopitis custodibus, intempestæ noctis silentio dispositis clàm equis effugit:

Monetæ cudēdæ & uenandi ius.

Crobia episcopo Posnan. donata.

Polonia maior ad Henricum Barbatum defecit.

Bninū & Sremum arces incensæ & refectæ.

Boriuoius nepos Henrici ducis.

Poloniæ minoris motus.

Iuo episcopus ad pontificem profectus.

Absolutio à iureiurando.

Boleslaus Pudicus captus à Conrado, & elapsus.

Cirscum arx.

Prußia uastata à Masouijs & Cruciferis.

git:

A git: Zauichostoq; & Sendomiria potitus, non ausus est tamẽ usquam in sua ditione consistere, propterea quòd pręcipuis arcibus Conradus Masouios suos præfecerat: sed in Silesiam ad Henricum profectus est. Venientem humanissimè, ut par erat, Henricus accepit, & consolatus est: comparabatq; exercitum, quo eum reduceret, Conradum'q; eijceret. At Cracouiensis conuentus pleriq; omnes ordines, cognita Boleslai fuga, & apparatu Henrici, non obscurè illis fauere, & in Cõradum conspirare. Erat in Sendomiriensi tractu Boleslaus Conradi filius, siue à patre, ad Prussicum bellum proficiscente, ne quid fortè ipso absente nouaretur, cum imperio relictus: siue tũc primùm, accepto de fuga Boleslai Pudici (iam enim sic eũ appellemus, quo dilucidior fiat historia) ac de motu Sendomiriensium atq; Cracouiensiũ nuncio, aduolarat: nihil enim de eo certi habemus. Is igitur facta manu suorum, crudeliter in eos quos aduersæ factionis esse didicerat, imò uerò promiscuè, nulloq; amici & inimici discrimine, cædibus & incendijs debacchabatur: & Visliciæ belli sede cõstituta, in Cracouiensem oram populabundus excurrebat. Porrò aduersarij Visliciense territorium uicissim infestabant. Venit tandem cum ualido exercitu Hẽricus, Boleslaũ Pudicum secũ ducẽs: ac decedẽtib. metu Masouijs, magno omniũ ordinũ cõsensu atq; alacritate susceptus est: & Cracouiensem & Sendomiriensem orã omnem facilè in suam redegit potestatẽ. Et quoniam permagnos sumptus fecerat, paternus autem Boleslai thesaurus à Conrado direptus erat, Cracouiensem quidẽ ditionẽ unà cum principatu summo, permit-
B tẽte Boleslao, Henricus sibi retinuit, Sendomiriẽsem uerò ei concessit. Cum autẽ is nõ satis tutò se in uicinia Conradi esse existimaret, Scalam Prægineẽsem arcem cum territorio in Cracouiensi tractu, ab Henrico, ubi cum matre uitã degeret, impetrauit, & quinquenniũ fermè ibi usq; ad Henrici obitum exegit. Atq; eo quidem anno, qui fuit post Christũ natum 1234, Conradus à Prusscia expeditione reuertẽs, satis habuit exortum domi inopinatũ bellũ propulsare. Siquidem Misnensis Marchio, cum ipse quoq; piæ aduersus barbaros Prussos militiæ nomẽ dedisset, Ploscum arcem Conradi interceperat, incertũ cupiditate'ne ductus, an iniuria prouocatus. Sed eũ Cõradus cum filijs mox eiecit, multis de exercitu eius cæsis, multis'q; cum basilica in quam confugerant, crematis. Insequenti uerò æstate Conradus in Henricum arma mouit: & proceres Cracouienses atq; Sendomirienses nequicquã ad defectionem solicitauit. Cum autem omnes à se alienos esse animaduerteret, admouẽs exercitũ propius Cracouiã, Scarbimiriẽse & Prandocinẽse templa, & monasteriũ Andreouiẽse cõmuniuit, præsidijs'q; firmauit. Dein de Cracouiam oppugnare adortus, in radice montis cui arx imposita est, & ad mœnia urbis castrameratus est: tẽplum'q; diui Andreæ, quod tunc suburbanum erat, castelli loco communiuit, primus Polonorum ausus Deo cõsecrata templa impijs armis profanare. Habebat quidem Henricus magnas copias, sed tamẽ uniuersę dimicationis discrimini rẽ non committebat: facilius & minori incõmodo bellum ducẽdo debel-

Cracouiẽsis nobilitas aliena à Conrado.

Boleslai Masouij crudelitas.

Henrici Barbati expeditio in minorem Pol.

Henricus principatum obtinet.

Scala Pręginẽsis arx.

1234. ann.

Ploscum à marchione Misnensi interceptum & recuperatũ à Conrado.

Conradi expeditio in Cracouiensem oram.

Cracouia obsidetur.

lari posse Conradum existimans, propterea quòd sibi domi bellum gerenti rerum omnium copia suppetebat, hostibus cum longius frumentari & pabulari, aut domo supportare cõmeatum non sine periculo necesse esset, dispositę ab Henrico turmæ ex insidijs in pabulatores & frumentatores impetũ faciebant. Qui uerò in præsidio Cracouię erant; omnes oppugnantium conatus frustrabantur. Itaq; Conradus his difficultatibus implicatus, uastatis agris, incensis pagis & uillis, non modico etiam uicissim detrimẽto accepto, in Masouiam redit. Neq; tamen præsidia de quatuor, quibus diximus, locis deduxit. Verùm ea pòst Henricus, extructis & munitis eregione castellis, in angustũ redegit. Illud uerò quod in tẽplo diui Andreæ erat, lõga obsidione ad deditionẽ compulit, & aduersarios incolumes decedere permisit. Agi deinde à proceribus de pace cœptum, conuentum'q; ut Hẽricus iuxtà atq; Conradus tutela & principatus gubernatione se abdicarent: ac Boleslai Pudici, qui iam pubescebat, arbitrio permitterent, utrum ipse sibi curatorem sumeret, cuius consilijs in administrando principatu niteretur. Facta potestate e uestigiò is patruo præterito, Henricum sibi delegit. Molestè id tulit Conradus, uerùm tamen pręsidia ex pacto deduxit. Et desponsas pridem filijs suis Henrici neptes, Constantiam quidẽ natu maiori Boleslao, Gertrudim uerò Cazimiro uxores accepit: partitus inter eos, ac tertium Ziemouitum, dominatũ suũ, quibus quisq; finibus post se dominaretur, ne quid dissidij se defuncto inter eos oriretur. Ipse uerò quoad uixit, nihilominus omnia administrauit. Vnde fit uerisimile, post Mesconis siue Miecislai, cui Cosiscony cognomentum fuit, interitum hanc diuisionem factam esse, quamuis de eo posterius Dlugossus memoret. Scribit autem, eum cum Cuiauiæ dominatum à patre accepisset, & inopum, uiduarum ac pupillorum bona diriperet, indeque quodam tempore conuiuium multis inuitatis præberet, ab ingẽti multitudine murium inuasum, & frustra naui fugientem, muribus fugientem etiam per aquas persequentibus, miserabiliter perijsse: exẽplo futurum posteris, ne se rapinis, iniurijs & sanguine miserorum hominum saginent. Hoc tempore Cazimirus dux Oppoliensium & Ratiboriensium, Miecislai filius, uita excessit, & Miecislaum atq; Vladislaũ filios ex Venceslaua uxore susceptos reliquit. Quorum Miecislaus cum Iuditham Cõradi Masouij filiam uxorẽ duxisset, sine liberis decedens, fratrem habuit successorem. In Vngaria uerò Bela eius nominis quartus, Andreæ patri in regno succesit. Facta pace cũ Conrado Henricus, quamuis principis ac ducis Cracouiensis & Sendomiriensis titulo abstineret, tamen suo nutu eas regiones gubernabat, & magnam redituum partem non inuito Boleslao accipiebat, ut sumptus in bellum factos cõpensaret. Et rectè utiliter'q; multa de consilij sententia constituit: leges quasdam improbas & pestilentes, quę auxiliares, uirginales, & uiduales dicebantur, sustulit: meliores nonnullas sanxit: ecclesiarum immunitates confirmauit. Magistratus bonis & industrijs uiris mandauit: in maleficos & calumniatores seuerè animaduertit. Opatouiam uerò

Conradus rebus infectis discessit. *Pax inter duces.* *Cazimiri Oppoliensis mors & filij.* *Bela quartus rex Vngariæ.* *Henrici Barbati acta.* *Leges malæ abrogatæ ab Henrico.*

Opatouia Lubussensi episcopo donata.

Borcum & Cazimiria eidem donata.

A uerò oppidũ cum sexdecim pagis, amotis inde templarijs, in quorũ ditione fuerat, Lubussensi episcopo iure sempiterno adiunxit & addixit, assentiẽte Boleslao. Quin & in Silesia Borcum oppidum & territoriũ, & in maiore Polonia postea Cazimiriã, cum quatuordecim pagis atq; decimis, eidẽ episcopo donauit. Quod quidẽ ille miseratione episcopi fecisse uideri potest, propterea q; ei Landigrauius nescio quis aliquãto prius arcẽ Lubussensem cum oppido intercepisset, quemadmodũ Dlugossus memorat. Idem autẽ non multo pòst prodit, à Villebrãdo Magdeburgensi archiepiscopo eam ipsam munitionem expugnatam esse, propterea quòd is ab Henrico quarto Imperatore Romano, olím cum Criuousto Boleslao bellum gerente, eam captã, & ecclesiæ suæ donatã esse diceret. Verùm ab Hẽrico Pio postea, cum is patri Barbato successisset, recuperatam esse. Quæ quidẽ non satis inter se cõgruunt, nisi hãc archiepiscopi Magdeburgẽsis inuasionẽ in Lubussum ad superius tempus retrahamus, eandemq; esse putemus cum illa Lãdigrauiana, qui archiepiscopo eam munitionem quęsiuisse, uel sibi quęsitam, illi ex pacto tradere potuit: aut uerò post priorẽ illam interuersionem, ab Hẽrico Barbato recuperatã fuisse existimemus, & pro ea Henricum illa, quæ dudum cõmemorauimus, episcopo Lubussensi in cõpensationem dedisse, statimq; eam rursus amisisse. Nunc quidem oppidum est id in ditione marchionis Brandeburgẽsis. Fieri autem potuit uel librariorum, uel ipsius Dlugosi errore, ut Landigrauiũ scriberet pro marchione,

Dlugoßi perplexitas.

B quem Germani Margrauiũ uocant. Cæterùm illud longè etiã inconuenientius, quod idem Dlugossus uigintisex annis ante illa Landigrauij tempora, Boleslaũ huius Henrici filiũ prodigum & luxu perditũ, Marchioni Brandeburgensi illud ipsum territorium uẽdidisse, & ex eo tempore à Polonia alienatũ fuisse scribit. Quo quidẽ tempore necdũ Henricus patri successerat, nec scio an iam tum uxorem habuerit. Quin unicum is filiũ reliquit moriens, Henricũ, non Boleslaum. Sed non unum hoc est Dlugosi peccatũ in huius temporis historia. Sic enim ferè hic omnia confudit & implicauit, ut in ueritate & ordine rerum explicando, Delio, quod in prouerbio dicitur, natatore opus sit. Nisi fortè librariorum ea culpa est. Verùm de Lubusi alienatione nos inferius ex eodem Dlugosso, suo loco referemus. Nunc ad curriculum reuertamur: si pauca prius de Iuone episcopo prætermissa resumpserimus.

Cracouiensis et Vuratisl. episcoporum contentio de loco.

Laurentius episcopus rosarũ odore extinctus.

Cracouiensi episcopo metropolitica dignitas reddita, nec tamen retenta.

Iuonis episcopi Cracouiensis mors.

Is igitur cum in contentionẽ de loco cum Laurentio Vuratislauiensi episcopo (qui postea ex rosarum odore decessit) in synodo prouinciali uenisset, nec ei quãuis probanti prærogatiuam suam sedis Apostolicę diplomate Vuratislauiensis cederet, profectus iterum ad Pontificem max. quo tẽpore Cõradus dux Masouiæ principatũ administrare cœpit, quẽadmodũ superius attigimus, metropoliticam dignitatẽ Cracouiensi ecclesiæ, quam Lampertus Zula episcopus ante centũ quinquaginta annos negligẽtia sua amiserat, recuperauit. Verùm cũ Romã religionis ergò Perusia profectus esset, reuertẽs ęstate media, ęstu & itineris labore cõfectus, in morbũ incidit: ex quo nõ multo pòst prope Mutinã decessit,

cum duodecim annis episcopus fuisset. Cuius corpus postea Cracouiã A
à Dominicanis fratribus relatũ, & in ipsorũ templo cõditum est. Nec
postea curę fuit successoribus eius episcopis, ut metropoliticum hono
De Cracouiẽsi episcopa lis. rẽ resumerent. Vacauit autẽ eo mortuo cathedra Cracouiẽsis biennio,
propterea quòd Vislaus Coscelecius canonicus, gẽte Zabauius, & ma
gister Andreas Gryphius Scholasticus, Marci palatini Cracouiẽsis fili
us, qui cũ Iuone in Italiã profectus erat, de ea litigarẽt: hic quidẽ prouisi
one Pontificis max. ille uerò legitima electione nixus. Ad extremum
Vislaus episcopus Cracouiensis. peruicit Henricus Barbatus, ut Vislao eam Pontifex adiudicaret: An-
dreas uerò postea post Petrũ Plocensis episcopus factus est. In interre
Cracouiẽsis basilica arsit. gno autem illo, ut ita dicam, basilica Cracouiensis fortuito incendio in
turri, quæ ex testamento Iuonis plũbo tegebatur, excitato cõflagrauit.
Quã Vislaus postea instaurauit, & alterã turrim excitauit. Nũc iam
Poloniæ maioris motus. ad maiorem Poloniã reuertamur. Dum Henricus de tutela Boleslai &
Boriuoij impotentia et cædes. principatu cum Conrado belligeratur, Boriuoius, qui cum pręsidijs in
maiore Polonia relictus erat, cœpit abuti potestate sua. Etenim cum fi
Paulus episcopus Posnaniensis captus. nes bonorum episcopi & ecclesiæ Posnaniẽsis inuaderet, nec alijs iniu
rijs abstineret, ac Paulus episcopus Posnaniẽsis ex cõdicto Sremum ad
eum uenisset, ut certorũ hominum arbitrio ijs de rebus cum eo transi-
geret, captus ab eo, & in uinculis habitus est. Verùm nõ impunè ei ces
sit uiolasse sacrosanctã episcopi maiestatẽ. Nam & episcopus cum fortè
Vulad. Sputator Sremensem arcem recepit. euasisset, è cœtu Christianorũ eum eiecit: & Vuladislaus cum prędato
ria manu, qua agros aduersariorũ & oppida uexabat, noctu à custodi- B
bus in arcem Sremẽsem intromissus, ipsum cũ Sendiuoio, nobili & po
tenti equite, multisq; alijs militibus, qui ad primũ tumultum nõ diffu-
gerant, obtrũcauit: arcemq;, ne receptaculũ deinceps hostibus suis esset,
exussit. Tametsi Dlugossus uelle uidet̃, aliũ ab illo, cuius superius mẽti-
onem fecimus, hũc fuisse Boriuoium, Polonũ, equestri familia ortum.
Hẽrici Barb. expeditio in maiorẽ Poloniam. Henricus cognitis ijs quæ in maiore Polonia gerebãtur, à Cracouiẽsi-
bus rebus eò cõuersus, ut Vuladislaũ reprimeret, neq; ullã ei munitio-
nem, ex qua bellũ renouare posset, reliquam faceret, exercitũ cõscribit:
Gnesna oppugnata, nec tamẽ expugnata. & ad Gnesnam, quæ adhuc Vuladislai præsidio tenebatur, ducit. Ma-
teria ferè & roboribus Gnesna munita erat antiquitùs, sed egregiè ta-
men à militibus Vuladislai defendebatur: multiq; oppugnantiũ, cum
sub mœnia successissent, saxis atq; alijs telis, aut contis etiã supernè icti
cadebant. Erumpẽdo item sæpius obsessi, obsidentes magnis incõmo
dis afficiebant, ita ut iam segnius munia sua obirent, & machinæ quæ-
dam ad expugnationẽ excitatæ (quas tamẽ bombardas fuisse, quæ po-
sterius inuentæ sunt, credere non libet) suóne uitio collapsæ, an hostiũ
ui disiectæ, ruinam fecere. Quibus incommodis permotus Henricus,
& ad Silesicæ suę ditionis res componendas reuocatus, soluit obsidio-
nem: & ad extremas ditionis suę Silesicæ oras contendens, in itinere a-
pud Crosnam grauiter ægrotare cœpit: nec multo pòst, ritè sacris my-
Henrici Barbati mors. 1238 ann. sterijs procuratus, diem clausit extremũ, anno Christi 1238. Cuius cor
pus ad Trebniciẽse monasteriũ ab Hẽrico filio, cui Pio cognomẽ datũ
est,

A est, relatum, honorificè sepultũ est. Nam Heduigis uxor in illo ipso monasterio degens, necq; ęgrotum uisere, necq; mortui funus deducere, aut obuiam ei prodire uoluit, ne quo rerum humanarum commercio animus eius à diuinis auocaretur. Quinetiam cæteris, uiris iuxtà ac mulieribus plangentibus & lamentantibus, sola moderatè cõiunctissimi mariti mortem tulit: impium esse uoluntati diuinæ aduersari, dictitãs. Ac ne uiuentem quidem illum sæpe adijt, nisi fortè ut egenis & iniuria affectis opitularetur. Cõmuni enim consensu totos ferè triginta annos disiuncti & continentes uixere. Ex quo tempore Henricus barbam promisit, atq; inde Barbatus uocitatus est. Eo defuncto, adspirare rursus Vuladislaus ad amissum dominatum cœpit. Sed abhorrentibus ab eo uoluntatibus omnium, præter paucos, & Henrico Henrici Barbati filio fauentibus, fidemq; suam obligantibus, mœrore ac dolore animi in grauem morbum incidit, cum apud socerum esset in Pomerania: & paucis diebus moritur, relictis Præmislo & Boleslao, qui postea Pius dictus est filijs. Corpus eius Posnaniam relatum, permittente Henrico Pio, in basilica (nã ita mandarat moriẽs) sepultũ est. Post eius mortem Naclẽse & Vlscense territoria cũ arcib. suis in fide filiorũ eius permãsere. Gnesna uerò deditione facta in potestatem Hẽrici uenit. Cæterùm Cõradus Masouię dux Henrici morte rursus in spẽ Boleslai Pudici fratris filij opprimẽdi erectus, uexare ditiones eius clãdestinis latrocinijs, ac mox etiam apertis excursionibus cœpit. Ad cuius conatus re-

Heduigis res humanas despexit.

Henrici Barbati cum Heduigi uxore continentia.

Henricus quare Barbatus dictus est.

Mesco Cuiauiæ dux iniustus à muribus absumptus.

Vuladislaus Sputator mortuus.

Vuladislai filij

Henricus Gnesna potitus.

Conradus uexat terrã Sendomiriensem.

B primẽdos Boleslaus, ut externa quoq; auxilia sibi adiũgeret, ad Belam quartũ Vngarorum regẽ legatos misit: cuius legationis principes fuere, Clemens Clementouius castellanus, & Ianussius palatinus Cracouienses: noua cũ eo fœdera icit, siue adeò antiqua firmauit: filiã eius Kingam, quæ & Cunegundis dicta est, anno Christi 1239 uxorẽ duxit, puellam moribus & sanctimonia uitæ nobilẽ. Dos ei quadraginta millium marcarũ fuit. Tali aũt coniuge beatus Boleslaus, tamen primis nuptiarum diebus eam non attigit. Inde cõfirmata postea cõsensu mutuo religione, ambo perpetuã uouêre continentiam. Hinc Boleslao Pudico cognomen inditum. Post hæc autem fœdera & nuptias, Conradus Boleslaum bello lacessere ausus non est. Verùm Bydgostiam arcem in Cuiauia, quæ ciuili illo inter ipsum & Henricum bello uigente, à Suentopelco Pomeranorũ domino intercepta erat, in potestatem suam redegit. Nec tamen quieuit Suentopelcus, quin postea tumultuaria excursione Inouuladislauiã oppidum, compluresq; pagos circumcirca ferro & igni depopulatus est. Porrò à Prussis quietior iam erat Cõradus. Nam ij Cruciferorum & uoluntariorũ quorundã Teuthonum ducum, atq; etiam Pomeranorũ armis fracti, & in angustũ redacti erant. Cæterùm domi nõ perinde trãquillas res habuit. Atq; id quicquid erat mali, sua sibi temeritate & furore pręcipiti, falsa suspicione inflãmato, accersiuit. Profectus erat Cazimirus filius eius Vuratislauiã, ut spõsam & affines suos uiseret: captusq; cõsuetudine eius, diutius ibi, nequicquã reuocãte patre, cõmoratus est. Suspecta res ea Cõrado, ut est ferè suspicax & sol-

Boleslai fœdus & affinitas cũ Bela Vngarorum rege.

1239 ann.

Cunegundis uxor Boleslai Pudici.

Coniuges continentes.

Boleslaus unde uocatus sit Pudicus.

Bydgostia intercepta & recepta.

Suentopelcus Cuiauiam populatur.

Prussorũ uires fractæ à Teuthonibus.

» licita tyrannis, esse cœpit: uerito, ne quod filius cum Hērico socero (uiuebat enim adhuc) contra se & cæteros fratres consilium iniret. Neq; enim adhuc Henrico, quamuis reconciliato, ac duplici affinitate secum coniuncto, credebat. Erat cum Cazimiro Ioānes Ciapla, iuris peritus, Vuladislauiensis & Plocēsis Scholasticus, atq; Ducalis cācellarius, custos & moderator adolescēti à patre datus. Eum igitur Cōradus, quasi conscium, siue adeò authorem consiliorum filij, literis reuocauit: captumq;, causa non cognita in carcerem coniecit, ac mox quæstionibus subiectum, eodem furore in patibulum egit. Cuius cadauer cum Dominicani fratres (quos Ploscum Conradus ante aliquot annos, condito eis monasterio, induxerat) deposuissēt, & Christiano ritu funus deducerent, Agathia Conradi uxor, mariti furori suffragata, ereptum, & in plaustro duobus bubus contumeliæ causa uectum, noua furca ad id ex tempore ad ædem atq; monasterium Dominicanorum ex aduerso basilicæ erecta, iterum appendi iussit. Nec tamen deterriti sunt fratres Dominicani, quin iterum id deponerent, atq; honorificè sepelirent. In quo quidem euidenter diuina iusticia apparuit, scelesta & sacrilega tyranni manu ad ultionem patrati prius à Ioanne illo sceleris usa, propterea quòd is iniustæ & nefariæ Cristini palatini necis autor, aut sanè incentor fuerat. Et sanè huiusmodi ferè sunt susurronū ac delatorū quibus aulæ & aures principum patent, exitus. Hoc uerò Cōradi facinus, & patratū in sacerdotem Dei parricidiū, Andreas Plocēsis episcopus, Marci palatini Cracouiēsis filius, uindicare ausus non est, ne quid & ipse à tyranno pateretur. Cæterùm Petrus archiepiscopus Gnesnēsis, cuius genus & familia non memoratur, re cognita, maiore animo uniuersæ Plocensi diœcesi sacris interdixit. Quāobrem excanduit quidē primum Conradus: uerùm pòst ad se reuersus, agnouit culpā, & Lenciciā ad archiepiscopum, ut ille iusserat, uenit: de admisso scelere, archiepiscopi arbitratu satisfecit: Louiciā uillam, cum circūiacentibus syluis sanè quàm uastis archiepiscopo Gnesnēsi sempiterno iure donauit, ea quidem lege, ut is Plocēsis canonicus semper esset, & libram siue marcā auri duci Masouiæ eorum bonorū nomine quotannis penderet. Vuladislauiensi item & Plocensi ecclesijs idem Conradus multa largitus est. Atq; ita archiepiscopus interdictum suum relaxauit, & Cōradus dux à delegatis Pontificis maximi Gregorij IX, episcopo Vuratislauiensi, & Scholastico Cracouiensi, à crimine absolutus est, cum ea quæ archiepiscopo, & Vuladislauiensi atque Plocensi episcopis receperat ac donarat, unà cum filijs suis confirmasset. Id adeò 1240 Christi anno actum est. Circa hæc tempora Boleslaus Pudicus, matris precibus adductus, cœnobium Cracouiæ fratribus diui Francisci Asisinatis, nouo tunc instituto uiuentibus, Praga accitis, condidit: item'que Pompo secūdus magister Cruciferorum, Toruniæ: nec ita multo antè Theodorus palatinus Cracouiensis, gente Gryphius, qui Cedro uulgò appellatus est, in pago Scíricio, monasterium Cistercíensibus monachis excitauit & locupletauit: quod in Ludimiro hęreditario pago sub Carpatho

Ioannes Ciapla Scholasticus Plocēsis à Conrado suspēsus.

Calumniæ pœna.

Interdictū archiepiscopi in Plocensi diœcesi.

Conradi pœnitentia.

Louicia archiepiscopo donata.

Archiepiscopus Gnesnensis canonicus Plocensis.

1240 ann.

Monasteria. Franciscani sodales.

Pompo secundus Magister Theutonicorū in Prußia.

Sciriciense monasterium.

A patho monte prius ędificauerat: uerùm transferre coactus est, quòd locus ille in confinio Vngarorũ situs, infestus esset latrocinijs. Cuius monasterij reditus, Vislaus & Prendota episcopi Cracouienses attributis decimis quibusdam auxerunt. Bronisius etiã comes, gente Vienauius, cuius insigne est caput bisontis, in pago suo hæreditario Goscicouo in Posnaniensi diœcesi ijsdem Cistercensibus monasterium condidit, quod Paradisi nomine tunc dici cœptum, etiam nunc eam appellationem retinet. Nec ita multo antè Brescense etiam monasteriũ supra Vistulã, quinto à Cracouia miliario, Pręmonstratensib. monachis ab Iuone episcopo Cracouiensi conditum, possessionibus'que ac decimis dotatum est. Consecutum est deinde tempus, quo Polonia tota, dudum intestinis motibus atque ciuilibus bellis exagitata, ferarum etiam barbararum'que gentium quasi inundatione quadam noua miserabiliter diuexata & afflicta est. Tartari nanque Rusia, quemadmodum suo loco narrauimus, peruastata, & maxima ex parte subiugata, anno Christi 1240 Sendomiriensem tractum in Polonia, Rusiæ finitimum, magno impetu inuaserunt: exustaque arce Lublinensi, omnem illam regionem usque ad Vistulam longè latèque depopulati, Zauichostum etiam arcem in ripa Vistulæ sitam incenderunt: indèque in Rusiam reuersi, deposita tuto loco præda, quam ingentem abegerant, & asportarant, curriculo in Poloniam hyberno tempore reuersi sunt: transmissoque Vistula flumine glacie cõcreto, Sẽdomiriam expugnauere: Copriuunicense monasterium, quod etiam Pocriuucense appellatur, diripuere: utrobique præter ciues magnam agrestium & nobilium multitudinem, quæ illuc confugerat, unà cum monachis interfecere: progreßique longius, nemine prohibẽte, per Visliciam, Scarbimiriam usque, quod oppidũ septem miliarijs abest à Cracouia, peruenere. Inde uerò in capite quadragesimæ anni sequentis omnis generis præda onusti, ingentem etiã hominum utriusque sexus forma & ætate florentiũ, multitudinẽ, loris adstrictam in morem pecudũ præ se agentes reuertebãtur. Cõtinebat se Boleslaus princeps Cracouiæ simul cum matre, nusquam ausus tantæ hostiũ multitudini sese opponere. Cæterùm Vulodimirus palatinus Cracouiensis coacta aliquanta manu, insecutus abeuntes, apud Turscum pagũ, uno à Polanecia oppido miliario statiua habẽtes, ex improuiso adortus est, & magnam in perturbatis & inopinata re perterritis initio stragem edidit. Verùm postea Tartari animaduersa nostrorũ paucitate, facilè multi paucos, & multa cæde fatigatos, superarunt: & cęsis nõnullis, reliquos in fugã uerterunt. Neque tamẽ longius insequi fugiẽtes ausi sunt, ueriti ne in insidias præcipitarẽtur. Interim aũt dum pugnabant Tartari, captiui discisis uinculis in proximas syluas effugerunt. Porrò Tartari sua strage perculsi, metuentes'que ne maiorib. nostrorum copijs opprimerent̃, raptim atque tumultuariè sese recipiẽtes, & saucios atque ægrotos abijciẽtes, prope Secechouiam in magna sylua, quę Stremech dicitur, aliquot dieb. delituere, ut insequentes fallerent. Inde postea in Rusiã rediere. Nec multo pòst auctis maiorẽ in modũ copijs,

B

Paradisi monasterium.
Brescense monasterium.
Tartari Poloniam uastant.
Zauichostum incensum.
Sendomiria expugnata.
Copriuunicense monasteriũ direptum.
Tartari ad Scarbimiriam usque prædas agendo progreßi.
Poloni apud Turscum à Tartaris funduntur.
Captiui Tartarorum elapsi.

Tartari iterū bipartito agmine totam Poloniam peruastant. *Battus dux Tartarorum.* *Batti uia.*

irarum pleni in Poloniam reuertere. Et cum apud Sēdomiriam biduò A statiua habuissent, quo plura populationibus complecterentur, bifariam diuisi sunt. Ac pars quidem Lencicienſem & Cuiauienſem oram duce Kaidano uastarunt: cū reliquo uerò exercitu Battus, summus eorum dux & imperator, Sendomiriensem tractum uersus Camionam fluuium & Ilsilzam siue Ilzam arcem & oppidum episcopi Cracouiensis infestauit. Vnde & Batti uiam haud longè ab eo oppido nūcupari, Dlugossus memorat. Tametsi Bonfinius de rebus Vngaricis, Battum per id tempus cum longè maximis copijs in Vngariam expeditionem fecisse scribit: Petam uerò ab eo cum parte exercitus missum ex Russia, in Poloniam excurrisse, ac deinde per Silesiam & Morauiam in Vngariam ad Battū uenisse. Satis quidē cōstat, Tartaros Batto & Caidano ducibus per idem tempus Vngariam omnē cum finitimis Rascia, Bosna, Croatia & Bulgaria, toto triennio cædibus & incendijs deuastasse, Bela rege profligato, & in Dalmatiam fugato. At proceres & equites Cracouienses & Sendomirienses, non ferentes charissimam patriam, se inspectantibus, tam crudeliter uastari, parentes, uxores & liberos suos dulcissimos omni genere contumeliæ affectos, uel miserabiliter trucidari, uel in fœdam seruitutem abduci, uillas atque penates incendi, religiones sanctissimas atq; templa Dei opt. max. cædibus & libidinibus & sanguine sacerdorum pollui: Christi Iesu Dei & hominis corpus cœlitibus uenerandum, impuris barbarorum pedibus conculcari: hæc inquam non ferentes, simul autem conflictu Turscensi animati, facta manu Tartaris apud Chmelicum pagum, non lōgè à Sidlouia B oppido occurrunt, eo quidem proposito, ut uel corporibus suis uiam ipsis ad ulteriora obstruerent. Tartari ubi de aduentu Polonorum cognouerunt, duas acies instruunt: quarum altera magno cum clamore in nostros aduenientes procurrens, ut mos est genti, prælium commisit: altera in subsidijs erat, ut laborantibus suis ferret opem. Nostri, quòd pauci erant, simplicem aciem instruxerant, & omnes pariter pugnam capessebant. Et læuū quidē cornu Cracouiēses cum Vulodimiro palatino & Clemēte castellano Cracouiēsi tenebant. In dextro autē Pacoslaus palatinus, & Iacobus Ratiborij filius castellanus, Sendomiriensibus suis præerant. Pugnatū est horis aliquot acriter: ad extremū Tartari, multis fortib. uiris amissis, cedētes ad subsidiariā aciem sese recepere, nostris alacriter instantib. & debellatū esse credētibus. Ibi uerò denuò instauratur præliū. Tartari integri & recentes fessis & saucijs succedūt. Nostri primo successu freti, extremū conatū faciūt, ut aut plena uictoria potiātur, aut uerò honestè pro patria mortē oppetāt. Tandē amissis ducib. & fortissimis quibusq; militib. ad paucos redacti, terga dedere: & itinerū notitia syluisq; tecti, euasere. Ceciderūt eo prælio inter cæteros maximè nobiles & prēstātes, Cristinus Sulcouicius, Albertus Stēpocius, Nicolaus Vitouius, Zemēta, Grābina & Sulislaus. Factū est aūt hoc p̄liū decimaoctaua die Martij. Cōtinebat se per id tēpus Boleslaus Pudicus cū Grimislaua matre et Kinga uxore in arce Cracouiensi.

Peta Tart. dux. *Vngaria cum finitimis prouincijs triennio uastata à Tartaris.* *Polonorum clades apud Chmelicum à Tartaris accepta.* *Boleslai Pudici fuga.*

A couienſi. Sed accepto nuncio de clade ſuorum, in Vngariam cum familia & ſupellectili, raptim collectis ſarcinis, ad ſocerum profugit, nihil tuti Cracouiæ & in tota Polonia à barbarorum furore ſibi ducens. Sed cum Vngariam quoque maior etiam uis eorundem barbarorum infeſtaret, ad fines Poloniæ ſe recepit, & in Pienina arce ſupra Donaieciũ fluuiũ, haud longè ab oppido Sandecia ſub Carpatho monte ſita, aliquãdiu cõmoratus eſt. *Pienina arx.* Principis exemplo plurimi mortales, ditiores præſertim, partim in Vngariam, partim in Germaniam diffugerunt. Tenuiores uerò in ſyluas, montes & paludes ſeſe abdiderũt. Porrò Tartari poſt Chmelicenſem uictoriam ad Cracouiam cõtenderunt, quòd eam urbem caput Poloniæ ac domiciliũ principis eſſe didicerãt: & cum uacuam defenſoribus reperiſſent, flammis in tecta ſæuierunt. *Cracouia incenſa à Tartaris.* Templum tamẽ diui Andreæ nomine dicatum, duabus turribus munitum, quod etiam tũ extra oppidũ erat, egeni ac debiles, qui in id ſe receperant, interfectis supernè compluribus barbaris, qui propius acceſſerãt, defenderunt. *S. Andreæ templũ defenſum.* Neque enim immorari Tartari in expugnatione templi uoluerunt, ne quid ſpacij darent alijs ad colligendum ſeſe, aut fugiendũ. Sed in Sileſiam ingreſsi, cũ diſiectos Odræ pontes reperiſſent, compactis ex tempore ratibus, apud Ratiboriam flumen traiecerunt. *Sileſia à Tartaris uaſtata.* Seruabat ripam ulteriorem Miecislaus, dux Ratiborienſium, Cazimiri filius, cum parua manu. Is igitur in eos qui primi amnem tranſmiſerant, facto impetu, magnam in eis ſtragem edidit: ſed reliquo exercitu celeriter nauiB gando pariter & natando (ualẽt enim ea re ipſi, iuxtà ac equi ipſorum) ſuperueniente, ceſsit: & Legniciam ad Hẽricum Pium, Barbati filium, qui ibi cogebat exercitum, ſe recepit, & cum eo ſe cõiunxit. *Tartari natandi periti.* Tartari uerò continuato curſu ad Vuratislauiam, quòd oppidum oræ illius primarium eſſe acceperant, feſtinarunt: uerùm id incenſum repererunt. *Vuratislauia incenſa.* Oppidani namque cognito aduentu barbarorũ, munitioni oppidi diffiſi, ſupellectili ſua, frumento, & commeatu cætero in arcem comportato, id reliquerant: milites uerò qui in præſidio arcis erant, uacuũ ne hoſtibus prædæ uel receptaculo eſſet, incenderant. Quam ob rem indignati Tartari, arcem obſederunt. Sed fruſtrà conſumptis diebus aliquot, cum obſeſsi ad longiorem etiam obſidionem perferendam non imparati eſſe uiderentur, irrito cœpto inde ſimiles fugientibus abierunt: *Tartari ab arce Vuratislauienſi refugerunt.* diuino, ut poſtea compertum eſt, oſtento perterriti, quod fuit huiuſmodi. *Miraculum.* Cieslaus unus de comitibus Iuonis epiſcopi Cracouiẽſis, Romæ diui Dominici uitæ inſtitutum profeſſus, præerat conuentui Vuratislauienſi apud diui Adalberti: & primum tumultum cum cæteris ſodalibus in arcem confugerat. Eo igitur iugibus precibus & lachrymis Dei miſericordiam, & præſentis periculi depulſionem implorante, ecce columna ignea cœlitùs apparuit, & ſtatiua Tartarorum, omneque territorium ingenti atque terribili fulgore colluſtrauit. Hoc miraculo barbari perterrefacti, nihil cunctati, obſidionem ſoluerunt, & Legniciam, ubi Henricum ducem cũ magnis copijs & auxilijs eſſe cognouerant, contenderunt, auctis uiribus ſuorũ aduentu, quos in Lencicienſem

cicienſem

cicienſem & Cuiauiẽſem tractum excurſionem feciſſe, ſuperius memo- A rauimus. A' quibus etiam Vitouienſe monaſterium in tractu Siradienſi direptum, & monachæ omnes, præter tres quæ in ſyluam profugerant, interfectæ ſunt. Vnde poſtea quæ ſuperfuere, Buſco eum locum commutarunt, & monachi eiuſdem ſectæ locum illum incolere cœperunt. At Henricus aduentu hoſtium cognito, obuiam eis progreditur, procurato ſacris myſterijs exercitu, eo quidem animo, ut aut uinceret, aut fortiter pro aris atq; focis, & pro populo ſuo dimicans occumberet: non modò non deterrente, ſed etiã atq; etiam hortante matre Heduigi, quæ futuri præſcia, tamen diuinæ uoluntati repugnare nefas eſſe ducebat. Quinq; autem agminib. exercitus eius conſtabat. In primo erant cruce ſignati ex uarijs gẽtibus, ſummi Pontificis autoritate & cohortatione poſt cladem ſuperioris anni collecti: cum quibus ordinati erant foſſores ex metallis Goltibergenſibus. Cui agmini præerat Boleslaus, Dipoldi marchionis Morauię filius. In ſecũdo erant maiores Poloni & Cracouienſes nonnulli, quos quidem ducebat Sulislaus Vulodimiri palatini Cracouienſis frater. In tertio erat Miecislaus dux Ratiboriẽſis & Oppolienſis cũ ſuis copijs. Quartum tenebat Pompo magiſter Pruſsiæ, cũ ſuis Cruciferis. In extremo erat ipſe Henricus, cũ flore militiæ Sileſicæ & Polonicæ & mercenarijs externis. Totidẽ Tartari fecerunt. Eſt ſub Legnicia planicies ſpacioſa ad Nyſſam amnẽ, quę bonus campus dicitur. In ea igitur concurrũt acies, primiq; cruce ſignati (nã id ab Henrico impetrarãt) pugnã ineũt, & primos barbarorũ pręcurſores facilè fundũt. Verùm illis ſiue pulſis, ſiue de induſtria cedẽtib. B (etenim fugiẽdo pugnare gẽti maximè uſitatũ eſt) primũ illud agmen cruce ſignatorũ, productũ longius à ſuis, & à multitudine barbarorũ circũdatum, dẽſo imbre ſagittarũ obruitur, ita ut pauci inde euaderẽt: magna ſiquidẽ ex parte nudi erãt. Tametſi ne loricæ quidẽ, aut thoraces, aut galeæ ſatis uim Tartaricarũ ſagittarũ ſuſtinẽt. Ibi & Boleslaus dux inter primos pugnãs cecidit. Succedit alterũ agmẽ ex duobus iunctum, cui dux Oppoliẽſis & Sulislaus præerant. Atq; id facto impetu in hoſtes in cæde primorũ exultantes, magnã ſtragem edidit, cum baliſtarij cõtra ſagittarios eorũ conſtitiſſent. Quod animaduertẽtes Tartari, duo itẽ agmina ſuis laborantib. ſuccurſura ſubmittũt. Neq; tamẽ ſegnius noſtri pugnã cient, donec quiſpiã de exercitu Tartarorũ eques ab latere noſtris ex improuiſo apparens, Polonica lingua, ut fugerent, identidem uociferatus, eos cõturbauit, & in fugam cõuertit, orto fugę initio à Miecislao Oppoliẽſi, qui uocẽ illam amici eſſe, ſaluti ſuorũ conſulentis, quaſi iam reliqua agmina à barbaris deleta eſſent, credidit. Ibi Henricus nihil ſuorum ſtrage fugaq; deterritus, extremo agmine cum Cruciferis coniuncto, fugientes inſequentium Tartarorum impetum excipit: inſtauratoq; prælio, Tartaros uiciſsim premit. Succurrit & Battus, ſiue Peta, ſuis uehementer debilitatis. Certatur utrinq; totis uiribus pro uictoria: exæquataq; rurſus aliquandiu pugna, tandem Henrici res uirtute militum, meliore loco eſſe cœperãt. Ibi Tartari fugam neutiquam

Vitouienſe monaſterium direptum.
Buſcenſe monaſterium.
Henrici exercitus.
Prælium cum Tartaris apud Legniciam.
Tartari fugiendo pugnant.
Sagittæ Tartarorum penetrant loricas & thoraces atq; galeas.
Stratagema Tartarorum.
Sileſiorum & Polonorum fuga.

A neutiquam simulatam capessunt. Instant nostri fugientibus. Erat in extremo illo agmine inter alia signa uexillum insigne, cuius pictura X literæ figuram præseferebat: in cuspide uerò imago erat tetra nigráq; capitis humani barbati. Id igitur uexillum cum signifer uehemẽtius quateret, fumum atq; nebulam dẽsissimam & fœtidissimam exhalabat. Ea nebula non modò aspectum barbarorum nostris adimebat, uerùm etiam odore teterrimo eos enecabat: totum'que adeò exercitum nostrorum nouitate & miraculo rei stupefactum perturbauit. Incantationibus id quibusdam Tartari effecerant: quibus iuxtà, ac ariolationibus, atque diuinationibus cæteris cùm alias, tum in bello plurimum utuntur, ex humanis etiam extis de futuris euẽtibus coniectare soliti. Tũc uerò barbari, ubi nostros trepidare senserunt, cohortati sese inuicem, impressionem in eos faciũt. perturbatisq; ordinibus magnam cædem faciũt: in qua Pompo magister Cruciferorũ cum fortissimis quibusq; suorum occubuit. Diffugiunt cæteri ex acie, præter eos qui circum ducem erant. Nam is turpe ratus fugere, non inultus mori uolebat. Ad extremum tamen, cum aliquãdiu fortiter pugnans hostium uim sustinuisset, persuaderi sibi passus est, ut se melioribus rebus seruaret: perruptisque hostilibus cuneis, quatuor tãtum comitantibus, nempe Sulislao, de quo superius, Clemente palatino Glogouiensi, Conrado Cõradi, & Ioanne Iuani filijs, nobilibus & fortissimis uiris, iam periculũ euasurus esse uidebatur, cum subitò fortuna conatum eius destituit. E-

Tartari uincũt Polonos magicæ artis præsidio.

Tartari magica arte multũ utuntur.

Pompo magister Cruciferorum Prußiensium occisus.

Henrici fuga & cædes.

B quus enim cui insidebat, multis uulneribus in prælio acceptis, debilitatus concidit. Et quanq; Ioannes alium ipsi à cubiculario eius petitũ subministrarat, tamen dum insequẽtes & obuios barbaros ferro summouet, & in prementem se maximè Tartarum sublato brachio gladiũ uibrat, ab alio quodam hasta sub ascella ictus, moribũdus de equo defluxit. Ibi barbari inconditum clamorem attollũt, deductum'q; per manus Henricum ad alterum balistæ iactum, capite plectunt, & cadauer nudum detractis armis & uestimentis relinquunt. Tres quoq; illi, qui eum fugientem comitati sunt, pugnantes cecidere. Nam Ioãnes imposito in alium equũ duce, ferro per medios hostes uiam sibi atq; duci patefaciens, saucius cũ duobus ministris uix euasit. Quẽ cum nouem Tartari pertinacius ad unũ miliarium persequerentur, nactus Lusmanniũ quendam, & ipsum cum duobus fugientem, conuersus, & eius ope fretus, octo de persequentibus se Tartaris peremit, nonum captiuum abduxit. Tantus autem eo prælio interfectorum Christianorum numerus fuit, ut singulis singulæ auriculæ à Tartaris præcisæ, nouem ingentes saccos explerent. Inter quos in primis clari Poloni fuere, Stephanus Vrbenius cum Andrea filio, Clemens Pelcinicius Andreæ filius, Thomas Piotricouicius, & Petrus Kuza. Henrici caput hastæ infixũ, Tartari ad arcem Legnicensem (nam oppidum nostri iam antè cremarant) accedentes prætulerunt, deditionemq; eos qui in presidio cum liberis Henrici erant, poscebant. Quam cum negarent illi, uastatis per circuitum uillis atque pagis, recesserunt ad Othmuchouum.

Poloni Ioannis fortitudo.

Stragis magnitudo.

Legnicia arx defensa.

Vbi

Tartari Morauiã infestarũt. Vbi cum quindecim diebus statiua habuissent, Ratiboriensem oram repetita excursione uastarunt: ibiq́ue octo dies cõmorati, in Morauiam inuadunt. Quam cum nemine prohibente, & Venceslao rege in Boemia delitescente, amplius uno mense usque ad Austriæ & Boemiæ fines crudeliter diuexauissent, in Vngariam superatis montibus atque syluis peruenerunt. *Henrici cadauer inuentũ.* At Henrici corpus post discessionem Tartarorum, inter cadauera, sex digitorum in læuo pede argumento, Anna uxore indicante, inuentum, cum alijs nonnullis nobilioribus Vuratislauiam deductum, & in sancti Iacobi, quod monasterium Franciscanis ipse inchoauerat, Anna uerò uxor postea cõsummauit, honorificè sepultum est. *Heduigis constantia.* Cæterùm Heduigis mater, quæ monasterij Trebniciensis munitioni diffisa, Crosnam unà cũ grege monacharum & Anna nuru sub aduentum barbarorum se receperat, nihil nuncio cladis & interfecti filij commota est. Quin monachas & nurum lamentantes & pectora plangentes comiter cõsolata, minimè deiecto uultu gratias egit Deo, quòd eius munere talem filium peperisset, cuius ipsa uiuentis pietatem summam in se experta semper esset, quiq́ue ad extremũ pro religione & populo suo uitam alacer proiecisset. *Omen infaustum.* Fertur autem, cum Henricus exercitum Legnicia contra Tartaros educeret, saxum grande è culmine templi uirgini Christi matri dicati ante pedes eius decidisse, ita ut parum abfuerit quin eum extingueret. Quæ res infausti ominis uulgo iudicata est. Henrico Pio cæso, Boleslao Pudico nusquam comparente, oppidis, uicis atque pagis ad uastitatem redactis, nobilitas Cracouiensis & Sendomiriensis deteriora etiã timens, quòd sine principe & magistratibus esset, inito consilio, Boleslao Caluo Hẽrici Pij filio natu maximo principatum detulit. *Boleslaus Caluus ad principatũ uocatur.* Atque is princeps factus, statim magistratus creauit: pleriq́ue enim tempestate illa Tartarica desiderati erãt, Clementẽq́ue de Ruscia Sulislai filium, gente Gryphium, Cracouiensem palatinum fecit. *Clemens de Ruscia palatinus Cracouiensis.* Quod cum accepisset Conradus dux Masouiæ, permolestè tulit, alienũ sibi, Cazimiri principis filio, Lesci albi fratri, in principatu prelatum esse. Itaque colloquium à Suentopelco Pomeranorum duce petijt, fœdus cum eo percusit, auxiliaq́ue ab eo contra Boleslaum Caluum impetrauit. Nam ipse Suentopelcus negauit ad id bellum se posse proficisci, alijs curis & occupationibus distentum, de quibus paulo inferius memorabimus. Interim autem dum Conradus in apparatu belli occupatus est, *Tartari Poloniam populantur, & Cracouiam diripiũt.* Tartari ex Vngaria per Scepusiensem tractum excursione facta in Poloniam, Cracouiam inexpectati aduolarunt: direptaq́ue urbe, & maiore quàm prius cæde hominum facta, cum ingenti preda in Vngariam per Osuencimense territorium citi reuersi, atque ibi tres annos commorati sunt. *Conradus Masouiorum dux principatum inuadit.* Conradus uerò dux omnibus ad bellum ritè comparatis, accitisq́ue Pomeranorum auxilijs, in Sendomiriensem, ac deinde in Cracouiensem tractum duxit exercitũ: & facilè munitiones omnes, opera Zegotæ gente Toporij, eiusq́ue familie & clientium, dedentibus sese ultrò omnibus, in suam redegit potestatem. Cæterùm Clemens palatinus Cracouiensis, & alij qui cum Boleslao Caluo sentiebant, cũ impares

pares

A pares essent conatibus Conradi reprimendis, Scalensem arcem ualido præsidio tenuerunt. Nec eos Conradus oppugnare tunc adortus est: sed Cracouiam ueniens, arcem muniuit: constitutisq; rebus in Masouiam rediјt. Aduenit mox Boleslaus Caluus cum exercitu suo, & Germanis mercede conductis, recuperaturus ereptum principatum. Cum autem Cracouiensem arcem expugnare niteretur, re cognita, superuenit iterũ Conradus cum maioribus copijs: cum quibus Boleslaus Caluus cõgredi non ausus, in Silesiam se recepit. At Conradus Scalã admouit exercitum. Nec mora, Clemens palatinus destitutũ se ope Boleslai cernẽs, petita impetrataq; à Cõrado uenia, arcẽ ei dedidit. Potitus iam omni principatu Cõradus, cũ belli sumptibus exhaustus esset, grauia mox uectigalia & exactiones non modò oppidanis & agrestibus, uerùm etiam equestri & sacerdotali ordini imposuit: ac ne ocio ad res nouandas inuitarẽtur, in reficiẽdis ueteribus, & extruẽdis nouis munitionibus acerbè uulgus exercere cœpit. Quæ post tantas clades atq; calamitates à Tartaris illatas, famemq; grauẽ, cum pergrauia & intolerabilia omnibus uiderentur, magnũ odium Cõrado conflarũt. Redierat is fortè in Masouiã. Ibi proceres Cracouiẽses clàm de eijciendo ipso cõsilia ineũt: nonnullos cõscios, qui Boleslaum Pudicũ perquirerẽt, dimittunt. Atq; is de uoluntate & studio suorũ certior factus, reditum parabat, ac de Vngaris auxiliarẽ manum cogebat. Porrò Cõradus cum alienatos esse à se Cracouiẽsis & Sendomiriensis cõuentus animos accepis-

B set, ac de cõsilio reuocandi Boleslai Pudici & eijciendi sui persensisset, properè accurrit cũ non contemnendo comitatu suorũ: dissimulatoq; cõsilio, comitia apud Scarbimiriã indixit. Ad quæ cum frequẽtes proceres & equites cõuenissent, capiuntur quidã ex eis nobiliores, qui contra Conradũ sentire uidebantur, & in Masouiã uincti abducũtur. Cęterùm Clemens palatinus cautior, & aduentũ Conradi celerẽ, comitiaq; illa, æstate media præter morem indicta, suspecta habens, cũ Sulcone & Theodoro fratribus, & alijs nonnullis ad Boleslaum Pudicũ, qui in Pienina arce in Vngariæ finibus ad eum diẽ latuerat, profugit. Nec sanè multo pòst, prima die mensis Augusti, illi qui in Masouiã abducti erant, fractis compedibus, intempesta nocte cum euasissent, omnẽ suorum multitudinem palàm contra Conradũ concitabant. Eorũ reditu cognito, Clemens palatinus confestim aduolat: & facta manu, coniunctisq; uiribus, Cracouiam in potestatẽ suam redigunt, eiecto Conradi præsidio. Subsequitur Boleslaus Pudicus, cum uxore. Cui uenienti ingens multitudo hominum omnis ordinis, ætatis atq; sexus, exultans atq; gratulabunda obuiã sese effudit. Et mox proceres authore ac principe Prendota episcopo Cracouiẽsi, gente Odrouãso, cognomẽto Bialassouio, qui nuper Vislao Coscelecio defuncto successerat, nouũ iusiurandũ principi dicunt. Quo cõsensu permoti, qui arces & munitiones pro Cõrado tenebãt, Boleslao eas reddiderũt. Factus aũt certior Cõradus de defectione minorũ Polonorũ, ac de reditu Boleslai Pudici, magnis itinerib. Cracouiã accurrit: cumq; uideret Boleslaũ Cracouiensis

Scala arx Conrado dedita.

Conradus aspe riori dominatu Cracouienses à se alienat.

Fames in Polonia.

Boleslaus Pudicus reuocatur.

Comitia Scarbimiriæ.

Cracouienses proceres & equites capti à Conrado, & elapsi.

Boleslai Pudici reditus.

Prendota episcopus Cracouiensis.

Boleslaus Pudicus principatũ recuperat.

arcis munitione (neq; enim ſpacium cogẽdi exercitus habuit) ſeſe cum A
præſidio continere, obſidere eum cœpit: & quòd longius ductam iri
obſidionem, neq; ſatis uirium ſe ad bellum in hoſtico gerendum habe-
re ſentiebat, templis D. Andreæ & D. Georgij, quod ex aduerſo arcis
Cracouiẽſis arcis obſidio. in eodem colle ſitũ eſt, ſed tunc extra munitionem arcis erat, caſtellorũ
loco uallis atq; foſsis cõmunitis, cõmẽdataq; cura exercitus & obſidio-
Boguthæ defectio. nis Boguthæ equiti Cracouienſis territorij, qui cum ipſo ſentiebat, in
Maſouiã, ut mox maiores copias adduceret, receſsit. Nec mora, Bogu-
tha mutata fide, de templis præſidia deduxit, obſidionemq; ſoluit. At
Conradus bellum infert Boleslao. Cõradus cõſcripto maiore exercitu, accitis etiã in auxilium Præmislo
Poſnanienſi & Miecislao Oppoliẽſi ducibus, Lituanisq; item & Iazy-
gibus, ſiue Iaſuingis barbaris, tractũ Sendomirienſem populabundus
Iazyges ſiue Iaſuingi qui nam fuerint. ingreditur. Ac de Lituanis quidem, qui nam ſint, ſuperius memoraui-
mus. Iazyges uerò ſiue Iaſuingi eiuſdem cum Lituanis linguę, ut uolũt
Poleſſe, ſeu Podleſſe, ſiue Podlaſſe. nõnulli, eorũdemq; morum & religionũ fuere, & ad Auſtrũ finitimas
Poloniæ ſyluas incoluere. Quæ regio à noſtris Poleſſe, ſiue Podleſſe,
quaſi ſubſyluana uocatur: alij Podlaſſe, quaſi Lachis, hoc eſt, Polonis fi
Drohicinum. nitimã dici uolunt, cuius caput eſt Drohicinũ oppidũ. Gens bellicoſa
admodũ, contemptrixq; mortis: uerùm pugnãdi cupiditate & pertina
cia ad paucos redacta, ac deinde deleta eſt à noſtris, quẽadmodum infe
Iazyges Metanaſtæ. rius exponemus. Fuerunt etiã Dacis & Pannonibus finitimi Iazyges
Metanaſtæ, neſcio an ijdem cum his: & an illinc huc, an uerò hinc illuc
aliquando cõmigrarint. Extantq; etiã nunc in campeſtribus Vngarię. B
Hos igitur populos Conradus dux tunc contra Boleslaũ exciuit. Nec
Boleslaus cõmittendum ſibi exiſtimauit, quin ſua defenderet. Itaq; ma
Prælium apud Suchodolum. gna celeritate quãtum potuit exercitum cõparauit, in quo erant & Vn
gari: & ad Suchodolum pagum Conrado occurrẽs, quamuis eſſet uiri-
Boleslai uictoria & moderatio. bus longè inferior, tamen pugnandi copiam fecit. Et fauit ſanè iuſtiori
cauſæ Deus, hominumq; preces pro Boleslao paſsim ſupplicantium
exaudiuit. Commiſſo enim prælio, numeroſus ille Conradi exercitus
cum ducibus ſuis à Boleslao fuſus, & in fugam actus eſt. Victorque
uictoria moderatè uſus, neq; fugientes longius perſecutus eſt, & fauci-
os benignè recreauit, & captiuos dimiſit. Cuius quidem moderationis
fructum mox conſecutus eſt. Etenim ſtatim reliqui de nobilitate Sen-
domirienſi, qui Conradi partes ad eam diem pertinacius tutati erãt, u-
nà cum munitionibus quas obtinebant, in poteſtatẽ Boleslai uenere.
Conradi fuga. Conradus uerò, qui Prendotæ epiſcopo Cracouienſi extrema quæq;
dudum comminatus erat, quòd ipſo authore eiectum ſe eſſe non igno-
rabat, turpiter uictus, in Maſouiã ſe cũ Cazimiro filio, cæteris domos
ſuas dilapſis, recepit. Boleslaus recuperatis omnib. quæ abſens amiſe
rat, Cracouiam reuertens, ingenti omnium gratulatione exceptus eſt.
Boleslaus Caluus propter propenſionẽ in externos exoſus ſuis. Nec in maiore Polonia poſt Tartaricum bellum quietæ res fuere. Nã
poſt interfectum Henricum Pium à Tartaris, cum Boleslaus Caluus
filius eius natu maximus dominatum ſuſcepiſſet, grauis nobilitati &
cæteræ multitudini eſſe cœpit; atque externos indigenis, Teuthonas
Polonis,

A Polonis, & quidem infimos optimatibus præferebat: in hos perparcus & restrictus, in illos munificus & liberalis, ita ut honores quoque & magistratus eis mandaret: & quòd sine modo familiaritate eorum delectaretur, in consilium quoque eos adhibebat. Malè hæc res Polonos proceres habebat. Itaque questi inter se de fastu ducis, & contemptione sui, celeriter contra eum, authoribus Bogumilo palatino Posnaniensi, Cecundo Gnesnensi, Thoma Posnaniensi castellanis, & Domaratho iudice, conspirarunt: & conuētu apud Posnaniam acto, Præmislaum & Boleslaum Vuladislai Sputatoris filios, bonę indolis iuuenes, accient: abdicatoq́ꝫ Boleslao Caluo, duces eos sibi constituunt. Commorabantur autem ij in arce Vscensi, quam de patrimonio solam habebant reliquam. Nàclum enim Suentopelcus auus maternus eis per fraudem ademerat. Venientibus ijs traduntur arces & munitiones, una excepta, cui Præmentæ nomen: cuius præfectus in fide Boleslai Calui perstabat. quam tamen haud ita multo pòst nobilitas expugnauit. Tulit eam iniuriam & contumeliam non iniquissimo animo Boleslaus Caluus, suadente auia Heduigi, quæ & antea maritum, & posterius filium ab eo dominatu frustra auocauerat: & tunc nepoti, ne iniustè iustis hæredibus olim ereptum retineret, aut repeteret, persuasit. Quin is posteriori tempore affinitatem etiam cum Præmislo contraxit, collocata ei in matrimonium sorore sua Elizabetha, una de quinque. Verùm id post mortem Heduigis actum est. uix enim uno anno ea postea uixit: nam altero post maritum obijt, qui fuit à Christo nato 1243, septimo Idus Octobris. Corpus eius, quod croceum, dum uixit, propter rationem uictus duram atque tenuem, assidua'que ieiunia fuerat, post mortem insolito splendore coruscasse fertur, Deo perhibente testimonium sanctimoniæ & pietati eius. Quāquam tertio demum & uicesimo anno pòst, à Clemente pontifice maximo in numerum sanctorum, examinato bene ac diligenter negocio, relata est. Sepulta est autem Trebniciæ. Cruciferi quoque Teuthones eodem tempore, hoc est post Tartaricam illam inundationem, cum Pomponi apud Legniciam interfecto Henricum de Vida magistrum suffecissent, non modò Prussiam bello quæsitam, sed etiam ea quæ initiò à Conrado duce acceperant, penè amiserunt Suentopelci fraude, & mox aperto bello. Nam cum ij inuitati à Cōrado contra Prussos cum barbaris bellum uaria fortuna gessissent, nunc uictores, nunc uicti, & arces atque oppida quædam ipsi condidissent, quædam de hostibus cepissent, atque ex his nonnulla rursus amisissent, & quodā tempore ui barbarorum magna strage uicti cæsi'que, in arctum redacti essent, ad extremum tamen multis Germanię principibus opem ferentibus, magna ex parte Prussos debellatos domuerunt, & ad recipiēdam religionem Christianam adegerunt. His eorum successibus inuidens Suentopelcus, simul autem sibi ac dominatui suo metuens, Prussos clàm partim ad bellum, partim ad defectionem atque rebellionem sollicitauit: & quo magis eos sibi obnoxios, & Cruciferis infestos & irreconciliabiles hostes red-

B

Maiorum Polonorū defectio à Boleslao Caluo.

Bogumilus palat. Posnan.

Vuladislai Sputatoris filij.

Naclū à Suentopelco interuersum.

Præmenta arx expugnata.

Boleslaus Caluus æquo animo tulit se eiectum è maiore Polonia.

Heduigis sanctæ mors.

1243 ann.

Heduigis in diuos relata.

Suētopelci bellum cōtra Cruciferos Prussienses.

Cruciferorum res gestæ in Prussia.

Prussorum defectio à religione & Cruciferis.

deret, persuasit ijs qui Christiani iam facti erant, ut religionem Christianam, quam inuiti susceperant, rursus abijcerent: Germanos que & Polonos omnes, qui uel negociabantur apud ipsos, uel etiam domicilia in Prussia fixerant, constituta certa die trucidarent. Quæ cum illi impigrè peregissent, munitiones que omnes, præter Balgam & Elbingam, interfectis ubique præfectis & præsidijs, in potestatem suam redegissent, Suentopelcum belli ducem creant, ei que parituros se esse recipiunt. Accepit lubens delatum imperium Suentopelcus, confestimq; obsessis terrestribus iuxta ac fluuialibus itineribus, quicunque Crucifericarum essent partium, siue in Prussiam proficiscerentur, siue inde fugerent, excipiebat & necabat: coactisq; celeriter Prussorum atque Pomeranorum suorum copijs, Culmensem tractum omnem ferro & igni uastauit, ubi ad quatuor millia hominum partim occidit, partim captiua abduxit. Nec integrum quicquam in eo tractu, præter Toruniam, Culmam, siue Chelmnum & Radinum arces, quibus potiri non potuit, reliquit. Neque eum authoritas Guilelmi episcopi Mutinensis legati apostolici ab incœpto deterruit. Qui quidē legatus Prussiam tunc in diœceses & episcopas, nempe Varmiensem, Sambiensem & Pomesaniēsem distinxit, quemadmodum uult Dlugossus. Tametsi nondum eæ regiones penitus à Cruciferis subactæ erant. Fungebatur tunc apud Cruciferos magistratu, quem illi Marsalcum uocant, Ditrichus, siue Theodoricus. Is igitur conuocato consilio, consultat quid facto opus sit. Inconsultum ac temerarium uidebatur, in prælij dimicationem cum Suentopelco uenire, cuius uires Prussis & Pomeranis coniunctis maiores erant, quàm ut à se tunc sustineri possent. Itaq; placuit omnibus, ut munitiones suas defenderent, & per omnem occasionem Suentopelci ditiones uicissim infestarent. Zartauicia arx erat in Pomerania, Cruciferorum ditioni finitima, arte & præsidio bene munita, ubi thesaurus erat Suentopelci. Eam igitur Ditrichus nocte quadam, quæ est ante pridie nonas Decembris, cum uigintiquatuor armatis, admotis scalis, et custodibus partim interfectis, partim captis, intercepit: thesaurum, in quo diuę Barbaræ (illius ne Antiochenæ, cuius celebre est nomen apud Christianos, an alterius cuiuspiā, incertum est) corpus erat, asportauit, arceq; accito & imposito præsidio suo muniuit. Aduolat cum expedito agmine Suentopelcus, tentataq; nequicquam expugnatione, & parte copiarum ad obsidionem relicta, cum reliquis in Cruciferorū ditionem excursionē fecit. Occurrit ei Ditrichus cum Cazimiro duce Cuiauiæ & Lenciciæ, Cōradi filio, quē Ditrichus haud falsò cōijciens euenturū id quod euenit, in auxiliū acciuerat. Conseruntur manus, uincitur & fugatur Suētopelcus. Neq; cōtenti uictores præsenti uictoria, in Pomeraniā etiam inuadunt. Coniūxit se cū eis Præmislus dux maioris Poloniæ, precibus Cruciferorum euocatus. Quā quidem expeditionem eo lubentius suscepit, ut suam quoq; iniuriam in Suētopelco auo materno ulcisceret. Nec satis habuerūt agros, uicos atq; pagos populari, Vissegradū etiā urbem expugnarunt. Deinde

Balga & Elbinga munitiones retentæ à Cruciferis. *Suentopelcus à Prussis bello præficitur.* *Radinum arx.* *Prussiæ episcopæ.* *Zartauicia arx à Cruciferis intercepta.* *Cruferorum uictoria.* *Præmislus dux maioris Poloniæ.* *Vissegradū captum à Cruciferis.*

A inde motis ad Naclum castris, arcem per deditionem recipiunt, & Premislo reddunt. Quibus incommodis motus Suentopelcus, extremaq; metuẽs, pacem cum Cruciferis Guilelmi legati Apostolici opera facit, datis obsidibus Mesciugo siue Mestuino filio, Veiado comite, & Vimaro Burgrabio, primarijs uiris. Captiui utrinq; dimissi ex pacto. Zartauiciam uerò ut Suentopelco redderent Cruciferi, adduci nequiuere. Itaque minus diuturna pax ea fuit. Etenim Suentopelcus non multo pòst uiolato fœdere, uocatisq; in auxilium Prussis, Culmensem regionem ingressus, crudeliter eam uastauit. Nõ tulere Cruciferi eam uastationem, & cum prohibere non possent, reuertentem tamen hostem adoriri, & prædã excutere studebãt. Sed erat inter eos dissensio. Ditrichus enim antiquus Marsalcus, cum suas uires impares hostilibus esse iudicaret, loci opportunitatem, quo hostem inuaderet, quærebat: uolebatq;, ut apud Reusinam paludem, quæ Prussis & Pomeranis trãseunda erat, in extremos impetum facerent, cum primi in transeũda palude impediti essent: cui prudentiores facilè assentiebãtur. Improbabat hoc consilium nouus marsalcus Berlinus, utpotè ferocior, & minus usu rerum peritus, quòd diceret, prædam sibi abactum ereptum'que iri, si extremũ agmen inuaderent. Vicit huius sententia. Quare aperto campo ultra Ossam reuertentes hostes consecuti, pugnam ineunt, non detrectante Suentopelco, qui paucitatem eorum contemnebat. Nec magno negocio superantur, & ad internecionem cedũtur, ita ut uix uiginti ex eo numero euaderent. Quin & alterum agmen in auxilium suis superueniens, facilè profligatur. Suentopelcus geminata uictoria lætus, cum ingenti præda domum reuersus est. Subornat deinde Remcam aduocatum, & nonnullos alios oppidanos Culmenses, magnis pollicitationibus illectos, ut obsides suos, qui in arce Culmensi asseruabãtur, solutos sibi remittant. Sed prodito cõsilio, proditores in arcem intromissi non sunt. Obsides uerò noctu clàm Zartauiciam deportati sunt, quæ arx firmo tenebatur præsidio Cruciferorum. Animaduertens autem Suentopelcus dolos suos non procedere, subornat qui Culmense & Zartauicense oppida incẽderet. Ipse uerò cum Prussis in Cuiauiam excursionem facit, eamq; longè lateq; ferro & incendijs depopulatur, iratus Cazimiro duci, quòd is cum Cruciferis contra se uenisset. Neq; authoritate legati Apostolici, ac ne interdicto quidem ab instituto dimotus est. Quin iritatus magis, cũctæ Poloniæ minari cœpit. Excitataq; arce, quam Zantir appellauit, supra Vistulam in tractu Culmensi, seu uerius Pomesaniensi (quo loco post quadraginta ferè annos Marieburgum à Cruciferis conditum est) nauigationes & commercia Polonorum cum Cruciferis prohibebat, nauesq; diripiebat. Quibus malis fracti Cruciferi, de pace cum Suentopelco per Samborium fratrem eius agunt. Zartauiciam reddere promittunt. Verùm ille filium quoque obsidem remitti sibi poscebat. Facilè intelligebant Cruciferi, quàm infirma & incerta ea pax futura erat, si filium Suentopelco remisissent. Itaque in Pannoniam superiorem, quæ iam Austria dicitur,

Naclum ereptum, & Premislo redditum.

Mściug.

Pax inter Suentopelcum & Cruciferos.

Suentopelcus Culmensem oram iterum uastat.

Consilium senile & iuuenile.

Cruciferi uicti à Suentopelco.

Cuiauia uastatur.

Zantir arx condita.

citur, eum relegarunt, & Friderico duci adseruandum commendarūt. A At Suentopelcus priore non contentus, alteram quoq; arcem, cui Suece nomen est, in ripa Vistulæ citeriore, ubi uorticosissimus amnis est, ędificat: frustra prohibentibus Cruciferis, & aliam arcē Puterborgum ex aduerso ædificare orsis, nam à cœpto postea destitere. Cæterùm auxilijs Friderici ducis Austrię, & aliorum quorundam Teuthonum, & aduentu Cazimiri ducis Cuiauię, auctis copijs, in Pomeraniā excursionem faciunt: in qua nouem dies morati, reuertentes ingentem prædam abigebāt, cum in eos Suentopelcus, accitis properè Prussis (nam ipse cum suis adoriri eos ausus non est) impetū facit. Et auxiliares quidem qui cum præda antecedebant, hostium uim non sustinentes, funduntur, fugātur'q;. Extremum quoq; agmē Cazimiri & Cruciferorum perturbari iam à Suentopelco cœperat. Sed Martinus Crusuiciēsis signifer, cohortatione sua pugnam restituit. Cum'q; neutra pars referret pedem, pars Austriorum è primo agmine retrò ad suos se recipiens, fortè fortuna in Pomeranos cum suis dimicantes incidit: hostes'q; auersos adorta, cum anceps illis esset dimicatio, in fugā uertit. Adueniēs autem Opisso abbas Messanensis, ab Innocētio quarto pōtifice max. Gregorij noni successore legatus, pacem inter Suentopelcū & Cazimirū & Cruciferos redintegrauit, exacto à Suētopelco iureiurādo, q; nihil deinceps cōmune cum Prussis habiturus esset. Quibus factis, ab interdicto Guilelmi prioris legati eum absoluit. Sed iam missis Cruciferis & Pomeranis, ad Boleslaum nostrū reuertamur. Conradus dux Masouiæ B pòst Suchodolensem cladem, de ulciscēdo Boleslao Pudico sedulò cogitabat: & cum imparem se eius uiribus uideret, Lituanos & Iazygas finitimos in eum concitauit. Qui rapidi torrētis in morem, in Sendomiriensem oram sibi proximam tunc usq; ad Vistulam inundarūt, & magnam pecudum, iumentorum atq; hominum prædam è Lucouiensi & Secechouiensi territorio abigebant. Nec aberat Conradus cum suis, cæde & incendijs in obuia quæq; sæuiens. Coegit & Boleslaus exercitum, quātum angustia temporis patiebatur, querelis & lachrymis suorum fatigatus, & aduersus Conradum duxit, sua defensurus, & illatum bellum propulsaturus. Commissa'q; apud Iarosinum pagum pugna, uincitur: & multis cæsis captis'que, fugit in acie. Ingens inde trepidatio Sendomiriensem nobilitatem inuasit. Quocirca metu constricta, & præsenti periculo, desperato Boleslai principis auxilio, Conrado sese dedidit. Et parci quidē tunc iussit Conradus cæteris omnibus. Solas episcopi Cracouiensis possessiones, quòd is in Boleslai fide permanebat, crudeliter diripuit, & incendit. Atq; ea calamitate Kelcense, Cunouiense, atq; Tarzecense, quod nunc Bozentinense dicitur, territoria in tractu Sendomiriensi tunc adflicta sunt. Nam Secechouiense barbari iam deuastarant. Hac iniuria commotus Prēdota episcopus, Conradum uelut inuasorē ecclesiasticorū bonorū, incendiariū, & sacrilegum, autoritate sua pontificia publicè anathemate atq; diris deuouit. Quam rem Fulco siue Pelca archiepiscopus Gnesnēsis, cū uniuersa synodo ea de cau-

Suece arx condita. *Puterborgum arx.* *Pomerani uicti à Cruciferis.* *Legatus Pontificis Opisso abbas.* *Lituanorū & Iazygū excursio in Poloniā.* *Boleslaus Pudicus uictus fugatusq; à Cōrado & barbaris.* *Sendomiriēsis nobilitas Conrado sese dedit.* *Episcopi Cracouiensis possessiones uastatæ à Conrado.* *Conradus anathemate ictus.*

A de causa conuocata, comprobauit. Muniuit autem Conradus arces quasdam in Sendomiriensi tractu: uerùm eas non ita multo pòst Boleslaus, deiectis eius præsidijs, recepit, cum Conradus cursim in Masouiam, excursione Prussorũ excitus discesisset. Barbari enim siue à Suẽtopelco incitati, siue sua sponte ob negatam mercedem nauatę dudum in Polonia contra Boleslaum, ut uult Dlugossus, operæ indignati, siue adeò iusto Dei opt. max. iudicio mala in authorem cõuertentes, in Masouiam ipso absente excursionem fecerant, ad Cechanouiam usq; oppidum progreßi. Quanquam non impune illud eis cesit facinus. Nam à Cechanouia reuerti cũ ingenti præda incipientibus, ad tertium Idus Iulij, Masouij Lencicienses'que equites iuxtà atque agrestes manu facta occurrerunt: & prælio inito, nongentis cæsis, captis ducentis, reliquos excussa præda in fugam præcipites egerunt. Exustum est autem Ploscum oppidum, habitatoribus uacuum, quòd ij sub aduentum hostium in arcem confugerant: sed ea'ne, an anteriore quadam barbarorum excursione, non liquet. Nec diu moratus Conradus, repulsis barbaris, expeditionem aduersus Boleslaum renouauit, unà cum Cazimiro filio, & Miecislao genero, duce Oppoliensi: & in Cracouiensem oram duxit exercitum. Cõtinebat se Boleslaus in arce Cracouiensi, non ausus iterum prælio rem committere. Itaque eregionè arcis Conradus castra metatus est, quo loco Radaua amnis Vistulæ, miscetur: eum'q; locum fosis, aggeribus, castellis'q; muniuit. Et q; obsidio longior fore ui-B debatur, uno à Cracouia miliario supra Vistulam, nouam arcem munijt in eo colle, in quo monasterium Tinecense situm est. Aliam item apud Lelouiam oppidum, decimo à Cracouia miliario. Et hanc quidem Miecislao commendauit, illam uerò suo firmauit præsidio. His actis, in Masouiam reuertit. Post cuius discessum, Boleslaus Tinecensem arcem in suam redegit potestatem. Quo cognito, ij quoque qui in castris ad Cracouiam relicti erant, decessere, ueriti ne & ipsi expugnarentur. Et paucis diebus illis Miecislao mortuo, Lelouiensis quoque arx Boleslao dedita est. Ita paruo negocio omnes Conradi conatus, labores, atque sumptus, in irritum tunc reciderunt. Nec ita multo pòst, is extremum uitæ clausit diem, relictis tribus filijs superstitibus, Boleslao, Cazimiro, & Ziemouito, anno Christi nati 1247. Cum autem Boleslaus paucis diebus patrem secutus esset, Cazimirus non acquiescens in Lenciciensi & Cuiauiensi dominatu, quem ipsi uiuens pater attribuerat, Siradiam, Spicimirum, & Rospram arces inuasit, & fratrem cum uxore Gertrudi captum in uincula coniecit. Boleslaus uerò Pudicus à morte Conradi pacem nactus, collapsa & uastata bello instaurare, deprauata'que corrigere instituit, magnam'que mansuetudinis & probitatis laudem etiam apud exteros adeptus est. Qui status rerum huius oræ hoc fuit admirabilior, quòd non modò cætera Polonia, uerùm etiam tota penè Europa bellis tunc ardebat. Ac in Vngaria quidem Bela rex, posteaquam Tartari excesserunt, nihil antiquius habuit, quàm recollectis

Prußi Masouiam uexarũt.

Prußi profligati à Masouijs.

Ploscum incensum.

Conradi expeditio cõtra Boleslaum Pudicum.

Cracouia obsidetur

Radaua fl.

Tinecẽsis arx.

Lelouia.

Tinecensis & Lelouiensis arces recuperatæ.

Miecislaus Oppoliensis obijt.

Conradus Masouiorum dux obijt.

1247 ann.

Boleslaus Conradi filius mortuus.

Boleslai Pudici studium.

Vngaria uexata ab Austrijs.

afflicti regni uiribus, Fridericum Austriorũ ducem ulcisci, propterea A
quòd is ipsi sub tempestate illa Tartarica, tria territoria, & argenti auri-
que permultum uiolento pacto extorsisset: Vngariam'que, nihilo mi-
Fridericus Austriæ dux occisus. tior Tartaris, populatus esset. Commisso autem prælio Fridericus oc-
cisus est. In Boemia uerò Prẹmislus Venceslaum patrem regno spolia
uit. Sed mox captus ab eo, ac dimissus, in Morauiã illo iubente conces-
Italiæ status. sit. Porrò Fridericus Imperator Italiam infestabat: factiones' que Guel
Guelfi & Gibellini. forum & Gibellinorum, sumpto à Pisis initio, in singulis ferè urbibus
tunc excitatæ, diu postea ipsam exercuerunt & affixerunt. Cum' que
Friderico abrogatum imperium in concilio. Innocentius pontifex Fridericum à cœpto reuocare nõ posset, coacto
Lugduni concilio, imperium ei diris deuoto abrogauit: Germanosq;
Germaniæ motus. principes concitauit, ut Henricum Lantgrauium Turingiæ, diuæ Eli-
zabethæ filium, successorem ei absenti crearent: quamuis ipse Frideri-
Henricus Cæsar. cus, post Henricum filium captum & mortuum, Conradum alterum
Conradus Cæsar. filium successorem sibi destinasset, regem' que Romanorum appellas-
set. Cum autem Henricus apud Vlmam interfectus esset, Guilelmum
Friderici Imperatoris mors. Holandię comitem ijdem principes regẽ appellarunt. Nec multo pòst
Guilelmus Cæs. Fridericus quoque profligato à pontificijs exercitu, & Entio filio ca-
Entius Friderici F. captus. 1250 ann. pto, in Apulia perijt, anno Christi 1250. Sed mittamus externa. Nec
in maiore Polonia & Silesia quietæ res tunc fuere. Belli uerò principiũ
Henrici Pij filij. illud fuit in Silesia. Henricus pius dux Silesiæ à Tartaris interfectus,
ex Anna uxore Ottocari primi regis Boemorum filia, quatuor reliquit
filios, Boleslaum cognomento Caluum, Henricum, Cõradum, & Vu- B
ladislaum. Ex his duo postremi & natu minimi ab Heduigi auia sa-
cerdotio destinati, & in Italiam missi, literis nauabant operam: & Con
rado quidem Bambergensis episcopa, Vuladislao uerò Salisburgen-
Silesiæ principatuũ diuisio. sis archiepiscopa promissa erat. Itaq; reliqui duo fratres de Annæ ma-
tris & consilij sententia dominatum paternum in Silesia inter se partiti
sunt, ita ut Boleslao, cui Caluo cognomen fuit, Vuratislauiensis, Hen-
rico uerò Legniciensis tractus sorte obtingeret: & ne duo illi minores
omnino exhæredes essent, Conradus quidem Henrico in Legniciensi,
Dissidium inter fratres. Vuladislaus uerò in Vuratislauiensi Boleslao consors accederet. Ve-
rùm paulo pòst Boleslaus cupiditate ductus, quòd Legniciensem por
tionem meliorem esse iudicaret, Conradumq; fratrem, qui in ea cõsors
Henrico factus erat, iam hypodiaconum, portionem suam petiturum
non esse existimaret, repudiato Vuratislauiensi dominatu, Legnicien-
sem usurpauit, Henrico uerò Vuratislauiensem concesit. Atq; hic
fomes postea ciuilium & paricidialium bellorum inter ipsos fuit, quẽ-
admodum suo loco exponemus. Tunc autem Boleslaus Caluus pœni
tentia ductus, quòd maioris Poloniæ dominatum à Prẹmislo & Bole-
slao Vuladislai Sputatoris filijs præripi sibi, suadẽte auia, passus esset,
Copanicia arx. ad recuperandum eum adspirare cœpit: arcemq; nouam Copaniciam
supra Odram in finibus ditionis Præmisli muniebat. Iam enim Præ-
Poloniæ maioris diuisio. mislus quoque cum fratre dominatum partitus erat: & Calissien-
sem quidem tractum à Prosna amne ad Præmentam arcem, & inde
ad

A ad Vartam fluuium, & Mosinam arcem, & Sepnum paludē fratri concesserat, Posnaniensem uerò & Gnesnēsem ipse obtinebat. Ad eam igitur munitionem prohibendam Pręmislus & Boleslaus fratres copias comparabant. Sed proceribus utriusque partis interuenientibus, pax inter affines duces constituta est, his quidem legibus, ut Pręmislus Boleslao Caluo Santocum, Medireciam, & Sbansinum (quam arcem nō ita pridem condiderat) daret: ille uerò nouam munitionem demoliretur. Nec multo pòst Barnimus Cassubiorum & Slauorum dux, siue is à Samborio, siue à Boguslao, siue aliunde ortus fuit, Santocū sibi uendicare, & cum exercitu oppugnare adortus est. Et facilè quidem paucis arcem defendentibus expugnasset, ni properè ei Præmislus succurrisset. Nec mora, Boleslaus quoque Caluus ad ferendam suis opem accurrit. Quorum amborum uires metuens Barnimus, ab obsidione recessit. Boleslaus autem ut Præmislo gratiam referret, Santocum ei reddidit. Sub idem tempus Cazimirus dux Lenciciensis atque Cuiauiensis, ut cum alterius iniuria dominatum suum amplificaret, Landense territorium in tractu Calissiensi inuasit: monasterium'que eiusdem nominis, supra Vartam fluuium sitū, pręsidio firmauit. Verùm id Boleslaus dux Calissiensis, deiecto Cazimiri præsidio, mox recepit: disiectis'que propugnaculis, monachis restituit. Porrò Cazimirus, qui aliena appetiuerat, non modicum suorum detrimentum tunc accepit. Suentopelcus enim quietis impatiens, uiolatis fœderibus, quæ cum B Cazimiro & Cruciferis icerat, cum subitò cum Prussis in Cruciferorū ditionem irrupisset, multos'q; mortales apud Golubum incautos oppressisset, in Cuiauiam quoq; impetum fecit, quo luculentiore præda barbaros sibi deuinciret, suorum'q; inopiam releuaret. Angustiore enim annona Pomerani iuxtà atq; Cruciferi tunc utebātur. Itaq; magna clade Cuiauiam affecit: plurimis'q; interfectis hominibus, absq; ullo sexus ac ætatis discrimine, incensis uillis atq; pagis, permagnam prędam asportauit. Quanq; ea præda à Cruciferis excussa est, cū Suentopelcus reuertens ex itinere, munitionem, quam tūc illi e regione Christiburgi arcis muniebant, expugnare adortus, cōmisso'q; prelio superatus esset. Nihilo tamen magis conquieuit Suentopelcus, sed reparato exercitu mox ad Christiburgū rediit: cum'q; præmissi ab eo præcursores à decurrētibus ex arce Cruciferis reiecti, tumultuosius ad reliquū agmē se reciperent, exercitum omnem in fugam conuerterunt. In qua dum se mutuo præcipites in Vistulam impellunt, multi de exercitu Suētopelci perierre. Freti autē hoc successu Cruciferi, uicissim Pomeraniam excursione facta, maiorem in modum uastauerunt. In Prussiam quoq;, ii qui Balgæ & Elbingæ in præsidiis erant, populabundi excurrere. Sed cū pręda onusti reuerterentur, in insidias à barbaris pręparatas incidere. Vbi cùm propter iniquitatem loci, & circumfusorum barbarorum multitudinem, neque recipiendi se facultas, neque ex æquo pugnandi copia esset, hostibus sese, frustra dissuadentibus Magistro & Marsalco, dedidere, & ad unum omnes trucidati sunt. Qua clade

Pax inter maiores Polonos & Silesios.

Sbansinum arx condita.

Barnimus Cassubiorum dux.

Santocum oppugnatum.

Santocum maiori Poloniæ adiunctum.

Landense monasterium captum, & receptum.

Suentopelcus Culmensem & Cuiauiam infestat.

Golubum.

Suentopelcus bis uictus à Cruciferis Prussiensibus.

Pomerania uastata à Cruciferis.

Cruciferi ad internecionem profligati à Prussis.

clade uehementer eorum uires attritæ sunt: sed recreatæ non multo A pòst Germanorum principum auxilijs, atque ita recreatæ, ut non modò reprimerent feroces & exultantes barbaros, uerùm etiam perdomarent magna ex parte, usque adeò, ut quinque conuentus, nimirum Pomesanus, Erminius siue Varmiensis, Pogesanus, Barthenus, & Nactaginus siue Nactanginus, subacti, religionẽ Christianam reciperent. Suentopelcus quoque cum iam senio confectus esset, his Cruciferorũ successibus, & authoritate Iacobi Leodiensis archidiaconi legati Apostolici adductus, pacem cum eis fecit. Venerat autem tunc is legatus ab Innocentio Pontifice maximo, cùm ad res Polonicas cõponendas, tum ut pontifici à Friderico Imperatore uehementer exagitato & afflicto, aliquid subsidij corrogaret & corraderet. Itaque conuocata Vuratislauiam episcoporum synodo, impetrauit, ut quinta pars redituum ecclesiasticorum ex tota Polonia in triennium ei decerneretur. Relaxauit autem tunc Polonis partem ieiunij eius, quod est solenne cunctis Christianis ante Pascha. Nam cum id totis nouem hebdomadis ueteri summorum pontificum instituto uulgò seruarent, indulsit, ut esset deinceps hebdomadarum sex & dimidiæ. Per eadem tempora Silesia, Boleslao Caluo authore & incentore, ciuilibus bellis ardebat. Nam cum Conradus refutato sacerdotio à Boleslao fratre, prẹter spem eius, portionem Legnicensis dominatus sibi destinatam repeteret: Vladislaus uerò archiepiscopus factus, partem suam in Vuratislauiensi non peteret, Boleslaus ad Vuratislauiensem, quem prius contempserat, redire uelle cœpit. Negante Henrico, exercitum coegit: è Germania mercenarium militem acciuit: Vuratislauiensem Henrici fratris ditionem armis atq; flammis infestauit: Neimarco oppido cum templo & hominibus incenso, Vuratislauiã contendit. Nouis tunc mœnibus Vuratislauia muniebatur, & iure Teuthonico ciuitas instituebatur. Et tamen trimestrem Boleslai obsidionem sustinuit, obsidentesq; crebris eruptionibus exagitatos, re infecta discedere coegit: cũ Henricus impar fraternis uiribus, ad prælij dimicationem prodire non esset ausus. Redijt mox Boleslaus cum maioribus copijs, & frustra tentata iterum Vuratislauię expugnatione, uastatis longè lateq; agris atq; pagis, cum munitiones Henrici præsidijs tenerentur ac defenderentur, reduxit exercitum tristior: quòd duabus expeditionibus sumptuosis, nullũ tantis sumptibus dignum operę precium fecisset. Sed tamen tertiam deinde adiecit. Et cum ne ea quidem ex ipsius animi sententia cessisset, nec haberet unde stipendia debita mercenarijs militibus dissolueret, infestare ij latrocinijs ditionem eius cœpere: inde odisse eũ iam sui, ac deserere. Qua re adactus, supellectilem omnem suam in stipendia militum distraxit: & cum ne ita quidem eis satisfaceret, arces eis quasdam & possessiones hypothecæ nomine habendas dedit. Deniq; Lubussense territorium, Brandenburgensibus marchionibus Ioanni & Ottoni oppignerauit. Atq; ex eo tempore id in Saxonum potestatem uenit. Cum autem Boleslaus inops egensq;, & suis exosus, nec satis compos mentis

Prussorum cõuentus siue regiones à Cruciferis subactæ, & Christianæ factæ.

Pax inter Pomeranos & Cruciferos.

Legatus pontificius Iacobus Leodiensis archidiaconus.

Synodus Vuratislauiæ.

Subsidium pontifici ab episcopis Poloniæ decretum.

Ieiunij quadragesimalis moderatio.

Silesici motus, & bellum inter fratres.

Neimarcum.

Vuratislauia munita, & iure Teuthonico dotata.

Boleslaus exosus suis ob iniurias, & mente captus.

Lubussense territorium Marchionibus oppigneratum.

Boleslaus captus à fratre, & dimissus.

mentis oberraret, ab Henrici militibus exceptus, & Vuratislauiam adductus, fratris benignitate & misericordia statim dimissus est. Nec illa tamen lenitate & mansuetudine fraterna, cupiditas & feritas Boleslai uicta est. Quin is Legniciam reuersus, noua aduersus fratres consilia cum animo suo, & cum externis militibus (cum suos à se alieniores esse animaduerteret) agitabat: neqꝫ Conrado portionem ipsius, quemadmodum receperat dudum Vuratislauiæ, reddebat: & cum pecunia indigeret, Zythauiam & Gerliciam oppida suis quibusdam hominib. oppignerauit. *Zythauia. Gerlicia.* Hinconem Mirsonis castellani Crosnensis filium, quòd magnas pater eius facultates habebat, ut pecunia multaret, cepit. Quibus rebus magis etiam alienatis ab ipso animis omnium, Crosnense territorium & arx cum alijs finitimis ad Cūradum ab eo defecit. *Crosnenses ad Conradum defecere.* Sed cum is comparari sibi à Boleslao fratre insidias comperisset, neqꝫ satis uiriū ad resistendum ei se habere, ac in Henrico quoque parum spei sibi reliquum esse cerneret, ad Præmislum Posnaniènsem & Calissiensem supplex confugit. Quem benignè accepit Præmislus: & bene sperare iusso, sororē suam Salomeam ipsi despondit: *Salomea Conradi uxor.* & nuptijs Posnaniæ celebratis, Thomam castellanum Posnaniensem, & Thomislaum pincernam cum filio, gente Nalencios, quos in uincula quasi contra se conspirassent coniecerat, *Nalencij in uincula coniecti.* archiepiscopo Gnesnensi, episcopo Posnaniensi, & alijs proceribus, qui ad nuptias conuenerant, rogantibus, dimisit. Reuera autem illi ea re animum Præmisli offendisse existimabantur, quòd factum eius improbabant, cum is absqꝫ consilij sententia Gnesnensem tractum Boleslao fratri pro Calissiensi adempto dedisset. Post nuptias autem illas, Præmislus mox ad Henricum & Boleslaum legationem misit, postulans ut ij Conrado fratri iustam partem patrimonij concederent. At Henricus quidem negauit à se repetendam esse Cōradi portionem, sed à Boleslao: & cum eo acturum se ea de re pollicitus est. Boleslaus uerò durius respondit: Conradum sacris initiatum, iure omni patrimonij repetēdi excidisse. *Conradus portionem patrimonij bello repetit.* Quocirca Præmislus cum exercitu suo, fratrisqꝫ Boleslai, Legnicensem tractum ingreditur, Conradum secū ducēs: & magna celeritate arcem Bythomiam siue in ueteribus ruinis, siue alio quodam opportuno loco supra Odram non procul à Glogouia excitauit, & turribus, aggerib. fossisqꝫ muniuit: *Bythomia condita, uel instaurata.* turmasqꝫ aliquot & cohortes Cōrado attribuit, cum quibus ille finitimas oras Boleslao Caluo subiectas tamdiu uexaret, quoad ius suum ab ipso consequeretur. Et paucis quidem diebus debellatum erat, si ad extremum fortuna Conradi cœptis respondisset. Nam Boleslaus Caluus dum incautius fortè aduersariorū copias & nouam munitionem speculatur, comprehensus ab aduersarijs in statione excubias agētibus, & in custodia à Conrado habitus, ad quamuis iniquas conditiones adduci potuit, nisi corruptis custodibus euasisset. *Boleslaus Caluus iterum captus & elapsus.* Dum autē Pręmislus cum fratre Boleslao Silesico bello occupatus abest, Barnimus Cassubiorū & inferioris Pomeraniæ dux arcē Drenū, quā Germani Dresnam uocant, noctu sopitis custodib. intercepit. *Drenum, siue Dresna arx intercepta à Cassubijs, & recuperata.* Sed eā Præmislus post unū mensem expu

gnatam

gnatam recepit, hostesq; in pręsidio repertos captiuos abduxit. Sbansinum quoque tunc à latrunculis è Lubussensi arce excurrẽtibus interceptum, idem Pręmislus paruo negocio recuperauit. Nam cum ij fortè in gregem quẽdam incidissent, cumq; abigere uellent, pastor gregis direptionem deprecatus, præmij loco indicauit eis proximam arcem, Sbansinum ea erat, quæ à tribus tantum habitaretur, & à succedẽtibus sibi quotidie per uices uicinis rusticis custodiretur: facilè eos capere posse, si rusticano cultu quasi ad custodiam ueniẽtes, ianitores fallerẽt. Itaq; ingressi, ianitores constrinxerunt, & arce potiti sunt. Qua de re cum Pręmislus nocte sequenti certior factus esset, postero die aulico tantum comitatu suo stipatus, cæteris sequi iussis, festinus ad Sbansinum accurrit: & ostentata specie obsidionis, ad deditionẽ adegit prædones illos, uitam tantum pactos. Redegit autem hic ipse Præmislus tunc in suam potestatem Rudense, seu Velunense territorium: quod cum ad maiorem Poloniam pertineret, Miecislaus dux Oppoliensis & Ratiboriensis interceperat: quo tempore Henricus Barbatus maioris Poloniæ dominatum, pulso Vuladislao Pręmisli & Boleslai patre, inuasit. Ad quod recuperãdum Præmislus huiusmodi occasione usus est. Miecislao sine liberis defuncto, Vuladislaus frater germanus, legitimus hæres fuit. Iscum uxori Miecislai Iudithæ, Conradi ducis Masouiorum filiæ, dotem quingentarum marcarum argenti, & alterũ tantum quod contradotem uulgo, elegantiores uerò donationẽ propter nuptias uocant, de more atq; iure exoluere deberet, nec haberet pecuniam, pactus est cum fratre & curatore eius Cazimiro, ut loco illius pecuniæ Rudense territorium ipsi daret, cuius possessionem non satis certam firmamq; sibi esse intelligebat. Traditioni certa dicta est dies. Quod cum rescisset Præmislus, anteuertens Cazimirum, arcem Rudẽsem (unde iam Vuladislaus præsidium deduxerat, relicto cum aliquot comitibus præfecto, qui eam Cazimiro traderet) occupauit. Quo cognito, nobilitas omnis ultrò in fidem & potestatẽ eius uenit. Nec multo pòst aduenere, qui à Cazimiro ad accipiendam possessionem missi erant: sed cum didicissent, à Pręmislo Rudam teneri, re infecta recessere. Neq; postea Vuladislaus ea de re aduersus Præmislum quicquam tentauit. Pecuniam uerò Henrico duci Vuratislauiensium, qui Iuditham posterius uxorẽ duxit, numerauit. Alio quoq; incommodo idẽ Vuladislaus paulo antè affectus est, à Brunone Olomucẽsi episcopo. Nam is inimicitias gerens cũ Vuladislao, oppidum Ratiboriẽse armata manu aggressus, cũ templis & monasterijs exussit. Ab arce, siue repulsus, siue tribus millibus marcarum à Vuladislao acceptis (nam & hoc fertur) placatus, recessit.

Rudense seu Velunense territorium receptum à Præmislo.

Vuladislaus dux Oppoliensium.

Ratiboria incensa ab episcopo Olomucensi.

MARTINI

MARTINI CROMERI DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM, LIBER NONVS.

A
C AETERVM in minore Polonia cum pacatũ iam
principatum Boleslaus Pudicus obtineret, an-
no Christi 1252 salis metalla apud Bochnã pagũ, 1252 ann. Salinæ Bochnẽses.
quod iam oppidum est, quinto à Cracouia mil-
liario inuenta sunt. Vnde uberes principi redi-
tus accessere. Kinge, siue Cunegũdis uxoris Bo-
leslai pietati & sanctimoniæ beneficium id, non
modò Polonis, uerùm etiam finitimis populis
perutile, acceptum refertur. Excinditur autem id etiã nũc altissimis &
latè sub terra patentibus puteis, supernè egesta humo, solidum duritie
lapidea, molesq́; ingẽtes trochleis, uel equorũ, uel hominum opera cir
cumactis extrahuntur, nonnullæ crystalli penè in modum pellucidæ.
Quin ex eo quoq; colũnæ miræ magnitudinis excisæ specus cauos, &
cõtignationes eorũ, atq; oppidũ ipsum superędificatũ uillasq́; sustẽtãt.
Aqua item è puteis illis hausta, in sal candidum excoquitur. Cum hoc
metallo, simul alius quoq; thesaurus ingens & incomparabilis extitit
Cracouiæ. Nam diuus Stanislaus martyr Christi, & episcopus quon- D. Stanislaus martyr in diuorum numerum relatus.
dam Cracouiensis, satagente Boleslao principe, & episcopo Cracoui-
ensi Prendota, ab Innocentio quarto pontifice maximo de amplissimi
B collegij sententia, re diligẽtissimè iterùm atq; iterũ examinata, in nume
rum sanctorum relatus est, centesimo demũ & quinto ac septuagesimo
anno post mortem, qui fuit post Christi natalem 1253. In qua re perfici 1253 ann.
enda cum non minima difficultas esset, propter tantam temporum in-
tercapedinem & uetustatem, uno atq; altero miraculo diuinitùs edito,
sublata est omnis dubitatio. Primùm enim Reginaldus Hostiensis e- Miraculum.
piscopus, uir grauissimus, & summa in collegio Cardinalium authori-
tate præditus, qui maximè huic negocio aduersabatur, subito grauissi
mo'que morbo correptus, & aliquot dies noctes'que afflictus, nocte
quadam in lecto uigilans, uirum quendam augusta specie, cultu ponti-
ficali perquàm splendido sibi adstantem, nomenq́; suum & morbi illi-
us causam edentem, cum uidisset audisset'que, impetrata uenia, è uesti-
gio sanitati restitutus est: eodemq́; puncto temporis ad pontificẽ cun-
ctis rei miraculo stupentibus profectus, uisum ei suum, ac tam subitam
ualetudinis mutationem ordine enarrauit: nempe Stanislaum episco-
pum sibi paulo antè apparuisse, & ab eo clementer obiurgatum se esse,
quòd unus maximè ipsi aduersaretur, morbũq́; suum subitò depulsum
esse, cùm de sententia decessurum se esse polliceretur. Itaq; orare atque
hortari pontificem, ut sublata omni comperendinatione sanctum epi-
scopum in album martyrum adscribat. Quo euidenti miraculo permo
tus pontifex Innocentius, rem tam diu comperendinatam tandem
ad sextum Idus Septembris, Asisij in basilica diui Francisci memoriæ

Miraculum. dicata, solẽni ceremonia peragere statuit. Ea uerò die illucescẽte cum ipsemet sacris operaretũ, ecce in basilicã infertũ adolescẽs nuper mortuus, caterua propinquorum & amicorum magno eiulatu funus prosequẽte. Ibi pontifex humi prostratus Deum orat, ut iuuene illo ad uitam reuocando, sanctitatem sui martyris Stanislai luculentius declararet. Vix pauca elocutus erat, cum uiuus atq; sanus exurrexit qui erat mortuus, quasi de somno expergefactus. Sacris atque ceremonijs omnibus ritè peractis, ipse pontifex è superiore loco pro concione grauem & luculentum sermonem habuit de uita ac meritis Stanislai: eius'que memoriæ diem anniuersarium ad octauum Idus Maij, quo die cæsus est, dicauit. Deinde anno sequenti Prendota episcopus Cracouiensis, sacri corporis eius reliquias solenni pompa de sepulchro leuauit, & hominum uenerationi exposuit. Interfuere uerò ei celebritati archiepiscopus & episcopi Poloniæ quicunq; per ualetudinem potuere, itemque Gerardus Russorum & Vitus Lituanorum episcopi. Nam & hi ad religionem Christianam iam accedebant, & illi ad societatem ecclesiæ catholicæ sese adiunxerant, quod utrunque mox plenius exponemus. Adfuere etiam cum Boleslao Pudico, Præmislus Posnaniẽsium, Cazimirus Lenciciensium atq; Cuiauiensium, Ziemouitus Masouiorum, & Vuladislaus Oppoliensium duces, & Opisso iterum legatus Apostolicus: præterea sacerdotum, abbatum, monachorũ, nobilium, & promiscui uulgi non modò ex Polonia, sed etiam è Silesia, Morauia, Boemia & Vngaria tanta multitudo, ut urbs non exigua eam non caperet, sed in campis ea sub diuo gregatim diuersari cogeretur. Præcessit autem anno uno celebritatem illam, ingens aquarum inundatio, in tota ferè Polonia, ex perpetuis imbribus, ab Aprili mense usq; ad uicesimamquintam Iulij delapsis, ita ut campi, agri, syluæ'q;, nauigabiles essent. In Masouia uerò præterea Lituani Viznensem oram uastarunt. Tertio deinde anno Lublinensem quoque tractum depopulati sunt, & arcem ligneam etiam tunc incenderunt. Erat autem tunc Lituanorum dux Mendocus siue Mindacus, qui Cruciferorum armis debilitatus, & in angustum redactus, anno Christi 1252 religioni Christianæ initiari cum suis assensus est: & Samagitiensem, Veisensem, Curouiensem, & Iazygum siue Polessensem tractum donaturum se esse Cruciferis promiserat, ut imminenti ab ipsis exitio sese eriperet. Quorum opera regium etiam nomen adeptus est à summo Pontifice, & à Rigensi archiepiscopo atque Culmensi episcopo solenni ritu diademate cinctus. Verùm non multo pòst stabilitis rebus suis, neque Cruciferis promissa prẹstitit, & religionem abiecit: & ex finitimis Christianorum regionibus prædas agebat, ut tunc è Lublinensi, pòst ex alijs, quemadmodum suis locis exponemus. Fortè autem tunc aberat Boleslaus Pudicus, expeditione Morauica occupatus, cuius expeditionis hæc fuit causa. Post interfectum Austriæ ducem Fridericum, Præmislus, siue Otocarus, Venceslai Lusci regis Boemorum frater, uel, ut quibusdam placet, filius, Austria potitus erat, ducta in matrimoniũ sorore Friderici Mar-

Marginal notes: Russorum episcopus catholicus. — Lituanorum episcopus primus. — Legatus apostolicus in Polonia Opisso iterum. — Inundatio. — Lituanorũ excursio in Masouiam & Poloniam. — Lublinẽsis arx incensa. — Lituani religionem Christianam accipiunt, & abijciunt. — Mindacus Lituaniæ rex creatus. — Morauicum bellum. — Venceslaus Luscus rex Boem.

A ci Margarita iam anu, quæ prius cum Henrico Friderici Imperatoris filio nupta erat. Ac Styriam quoque idem Ottocarus sibi adiunxerat: quod eo facilius fuit factu, quòd imperium in Germania tunc uacabat post mortem Friderici, Conrado filio eius, & Guilelmo comite Holandiæ, qui de imperio certabant, intra breue spacium temporis extinctis. Huic igitur Ottocaro cum Bela rex Vngarorum bellum facere uellet, & uirium ad id satis non haberet, Boleslaum generum Cracouiensem principem in auxilium euocauit. Nec ita multo antè Venceslaus rex post Miecislai Ratiboriensium & Oppoliensium ducis mortem, cum is nonnullos reliquisset liberos, Opauiam occuparat, & Nicolao filio suo notho tradiderat. Quocirca Boleslaus, ut in gratiã soceri manum Boemorum distineret, Opauiamq́ꝫ Polonis rursus adiungeret, in Opauiensem orã cum exercitu ingressus, ferro & incendijs eã longè lateque uastauit, magnam'que prædam abegit, nec tamen Opauia potitus est. Ne Bela quidem operæprecij quicquam fecit. Quin à Morauis fusus fugatusq́ꝫ esse fertur. Venceslaus Hagecus & superiora aliquanto aliter narrat, & huius belli & excursionis Polonicę ad Opauiam nullam prorsus facit mentionem. Nugatur autem de auxilijs à Venceslao rege missis Cracouiam contra Tartaros, ac de morte Boleslai principis, & quòd principatus Poloniæ ad Vuladislaum, & mox eo defuncto ad Præmislum Venceslai regis filios delatus, uerùm à Præmislo repudiatus sit. Sed nos Hagecum animo suo indulgere sinamus. Hac B igitur expeditione Morauica occupato Boleslao, liberior fuit excursio Lituanis in Poloniam. Venceslaus quidem rex per illud tempus mortuus apud Boemos, Præmislum filium siue fratrem, qui & ipse Ottocarus dictus est, successorem accepit: cum quo Bela pacem fecit. In Silesia uerò Cõradus, Henrici Pij filius, ditiones fratrum ex arce Bythomiensi armis infestabat. Quem quo expeditius adiuuaret Præmislus socer, dux maioris Poloniæ, cum Boleslao fratre, quem iniuria, quemadmodum superius commemorauimus, affectum, in carcerem etiam quasi insidiatorem coniecerat, in gratiam à Fulcone archiepiscopo reductus est: ac denuò dominatum cum eo, conuentu apud Gezum acto, partitus, Gnesnam, Calissiam, Rudam seu Velunum, Pysdros, Srodam, Bninum, Biechouiam, Gezum, & Pobiediscos ei concessit. Posnaniam cum cæteris munitionibus ac territorijs ipse retinuit. His ita transactis, in Vuratislauiensem regionem duxit exercitum, & omnem eam oram quæ est circa Olesniciam, Sytzouiã, Trebniciã, & Cerequiciam oppida usq́ꝫ ad Vidauam amnem, uno à Vuratislauia milliario, deinde & ultra Odram uadato flumine depopulatus est, propterea q́ꝫ Henricus dux Vuratislauiensis neq́ꝫ ipse partem matrimonij Cõrado reddebat, neq́ꝫ ad repetendam eam à Boleslao fratre opem ei ferebat. Ad hæc, non soluebat Præmislo quinquaginta pondo siue marcas argenti, de quibus pro redẽptione cuiusdã Germani captiui fide iusserat. Tẽplis tamẽ & monasterijs, & possessionib. eorũ atq́ꝫ hominibus ecclesiasticis omnino manus abstinuere milites, edicto Pręmisli. Erat tunc

Austria & Styria in ditione Boemorum.

Bela rex Vngariæ Austrijs bellum infert.

Opauia à Boemis occupata, Opauiensis tractus uexatus à Polono.

Hageci nugæ.

Vẽceslaus rex Boem. mortuus.

Ottocarus regnat apud Boemos.

Præmislus cũ fratre redit in gratiam.

Fulco archiepiscopus.

Poloniæ maioris noua diuisio.

Præmislus dux Silesiam infestat.

Præmisli religio.

Vuratislauiæ Opiſſo legatus ſummi pontificis, exiſtimabatq́ȝ cõtume liã fieri ſedi Apoſtolicę, quòd ſe præſente & penè inſpectãte Vuratislauienſem oram Præmislus infeſtaret. Itaq; ſacris ipſi & omnib. qui ſub ditione eius erãt, interdixit. Sed mox poſtulãte Præmislao interdictũ illud abrogauit, ueritus, ne ad ſummũ pontificem deferrẽt, φ intemperanter fines legationis trãſgreſſus eſſet. Pax deinde & concordia inter Sileſios fratres, epiſcopi Vuratislauiẽſis & aliorum procerũ interuentu cõponitur: & Glogouienſis dominatus Cõrado à Boleslao Caluo, quanquã inuito, cõceditur: Conradus obſides & captiuos dimittit. Alijs itẽ, qui prius ex pacto dimiſſi erant, æſtimationes capitum remittit.

Lituanorũ excurſio in Maſouiam & Pruſſiam.

Dum hæc ita gerunt in Sileſia, Mendocus dux Lituanorũ abiecta religione Chriſtiana, quam ſimulatè ad tempus ſuſceperat, infeſtior indies Chriſtianis uicinis erat. Coactoq́ȝ è ſuis Lituanis pariter atq; Pruſsis idem ſentiẽtibus ualido exercitu, in quo triginta millia armatorũ cenſebantur, Maſouiã omnẽ crudeliſsimè uaſtauit: pagos & oppida quàmplurima, & caput gẽtis Plocẽſem arcem defenſoribus uacuã, incendit:

Plocenſis arx incenſa.

& ingẽti hominum, pecudũ & iumentorum præda domũ remiſſa, in Cruciferorum ditionem eodẽ furore inuaſit: eaq́ȝ peragrata & exuſta, homines quidẽ captos immanitate barbarica trucidauit, cęteram uerò prædam permagnã ab egit. Cruciferi nõ auſi obuiã prodire tantę multitudini, munitionibus tunc ſeſe continuere. Poſtea uerò anno Chriſti

1255 ann.

Boemorum ducis & aliorum Chriſtianorũ expeditio in Pruſſiam.

1255, aduenientibus Ottocaro duce Boemorũ, necdum enim diadema regiũ ſuſceperat, marchionibus Brandẽburgẽſi & Morauiæ, duce Auſtriæ, Pragenſi, Olomucenſi, & Ermelienſi (qui fortè Varmienſis fuit, quẽ etiamnũ Teuthones à ditione ſiue diœceſi Ermelãdenſem uocãt) epiſcopis, cum magnis copijs, magnaq́ȝ itẽ multitudine crucis militiam profeſſa, aucti uiribus & animis, uiciſsim Pruſsis bellũ inferunt: & illis ad prælij dimicationem nuſquã prodeuntibus, ferro & igni in obuia quęq; deſæuiunt.

Ermeland, Varmia.

Sambienſis terra ſubacta à Cruciferis, & ad religionem Chriſtianam adacta.

Quibus malis adacti hi qui Samenſem ſiue Sambienſem regionem incolebant barbari, in poteſtatẽ Cruciferorũ uenere, & religionem Chriſtianã ſuſcepere. Et ne facilè ij rurſus deficerent, duas ibi arces Cruciferi cum ſocijs cõdidere, præſidijsq́ȝ firmauere. Quarũ altera ad Preglã fluuiũ & ſinum maris Balthei ſita, Kynixberga lingua Germanica, quaſi regius mons: altera Brunsberga, quæ aliquandiu poſtea fuit ſedes epiſcopi Varmiẽſis, appellata eſt. Hæc quidem ob honorem & memoriam Brunonis epiſcopi Pragenſis, ſiue Olomucenſis, ut uult Hagecus, illa uerò Ottocari regis Boemorum: quæ poſtea tribus oppidis peramplis ac ſplẽdidis adiunctis, & portu maris amplificata, magiſtrorum quodã tempore fuit, nunc ducis eſt, domiciliũ.

Pregla fluuius.

Regius mons, ſiue Kynixberga arx cõdita.

Brunsberga.

Cum aũt Ottocari huius & Kynixbergæ mentio facta ſit, operæprecium eſt Æneæ Syluij errorem, quem nonnulli alij ſcriptores ſecuti ſunt, redarguere: qui Ottocarum hunc omnes eas regiones quæ inter Boemiã & mare Baltheum ſunt, imperio ſuo ſubieciſſe, deuictisq́ȝ Tartaris Kynixbergam arcem & oppidum in Pruſsia condidiſſe ſcribit. Quæ ipſi ne de ſe Boemi finxerint, an Æneas gratiam ab ipſis inire uoluerit, non cõſtat.

Aeneæ Syluij error de Ottocaro.

Rem

A Rem quidem ipsam ab Æneę narratione diuersam, quemadmodum se habuerit, series historiæ nostræ & consequentium cum præcedētibus consensus, euidenter ostendit, ita ut pluribus hic uerbis triplicem Æneæ errorem coarguere necesse non sit: nempe de superatis ab Ottocaro in Prussia Tartaris, qui eò tunc non peruenere: de subactis intermedijs populis, nempe Silesijs & Polonis, uel Saxonibus & Pomeranis: & quod suum ille omnino aliquod in Prussia bellum gesserit, suisque uiribus confecerit. Aut dicat Æneas, quomodo & quando Boemi rursus Prussiam, & interiacentes illas prouincias amiserint. Cōditum est etiam eodem ferè tempore Brandeburgum in eadem Prussia, in memoriam marchionis Brandenburgensis. Et tamen marchiones sibi Prussiam, eam ob rem non uendicarunt. Sed nos ad institutum reuertamur. Pacem fecerat cum Cruciferis Suentopelcus Pomeranorum dux, ut superius narratum est. Sed quietis impatiens, nouum excitauit bellum. Etenim misso clàm cum expedita manu filio, quē obsidem pace facta à Prussis receperat, Naclum arcem Præmisli nepotis sui, conscio & adiuuante uno de custodibus, pecunia corrupto, noctu iterum intercepit. Quod ubi Præmislo nunciatum est, quantum potest cogit exercitum. Mittunt ei auxilia duces alij Polonorum, tanquam ad restinguēdum commune incēdium, Boleslaus quidem Pudicus mille armatorum, Ziemouitus autem dux Masouiæ octingentorum. Porrò Boleslaus Præmisli frater, & Cazimirus dux Siradiæ, Lenciciæ, & Cuiauiæ, ipsi suas copias ad eam expeditionem adduxere. Cum his igitur ad Naclum contendit Præmislus. Et cum arx situ arteq́ munitissima, egregiè à Pomeranis defenderetur, ac difficilis esset eius expugnatio, aliam eregionè eius ad occidentem solem summa celeritate excitauit, eique importato copioso commeatu præsidium imposuit, quantum sufficiebat ad uexandos & quasi in obsidione continendos hostes, qui in præsidio antiquæ arcis erant. Quo facto, dimisit reliquum exercitum. Fiebant autem crebrę utrinq́ ex arcibus eruptiones, & conflictus marte uario. Alteram deinde Præmislus cum Boleslao fratre & Cazimiro fecit expeditionē in Pomeranos: & omissa Nacli expugnatione, noctu silenti agmine ad Racianzùm arcem Pomeraniæ, aliam à Cuiauiensi, ut uidetur, & Masouiēsi, in quam se magna multitudo Pomeranorū cum facultatibus suis propter bellum contulerat, contendit: eamq́ antelucano tempore adueniens, quamuis expergefactis ad primū tumultum custodibus, uerùm inopinata re perculsis, & quasi capta iā arce discursantibus, ac de propugnaculis sese præcipitantibus, incendio consumpsit. Post cuius discessum Suentopelcus cum exercitu non contemnendo, hostibus ex noua arce obsistere non ausis, in Naclum perrupit, & commeatu importato, suos laborantes uictus inopia, cōfirmauit. Deinde omnem conatum ad nouam arcem uel capiendam uel euertēdam conuertit. Primumq́, quo minore suorum periculo quod uolebat efficeret, sarmenta & pinguia ligna in fossas, quibus arx munita erat, comportari iubet, ut ea strue incensa arcem cremaret. Magna ui lignorum

Brādeburgum in Prussia conditum.

Suentopelcus Naclum intercepit.

Nacli obsidio.

B

Noua arx eregionè Nacli.

Racianzum incensum.

Racianzum triplex.

Noua arx frustra oppugnata.

multo labore à militibus coaceruata, cũ ij plura etiam è remotioribus A
syluis petitum iuissent, erumpunt præsidiarij: subiectoq; igni, id quod iam comportatum erat materiæ, sine ullo arcis periculo comburunt. Hoc primo conatu frustratus Suentopelcus, ui arcem expugnare nititur: factaq; è clipeis testudine, milites eius siccas fossas transgrediũtur, & sub ipsa propugnacula subeunt: atq; alij ignem subijciunt, alij ascijs & securibus ligneos arcis parietes perrumpere conantur. Sed saxis & magnis molibus supernè deiectis, iaculisq; uehementius afflicti, uiginti desideratis, compluribus uulneratis, irrito cœpto recesserũt. Nec tamen destitit Suentopelcus ab incœpto. Sed cum aperta ui noua arce potiri non posset, ad dolos se conuertit. Reducto enim domum exercitu, auctoq;, statim reuertitur, nec longè ab arce in conualle quadam in insidijs cõsidit: suis in antiqua arce noctu per fidum internũcium, quid fieri uelit, præcipit. Orta luce Pomerani ex antiqua arce, quemadmodum iussi erant, decurrunt, & aduersarios ad pugnam prouocãt. Non detrectant illi. Pomerani inito prælio fugam simulant: instant Poloni fugientibus, ita in insidias præcipitantur. Nec tamẽ inulti cadũt. Quibus ad unum partim cæsis, partim captis: Suentopelcus uictoriæ signa præ se ferens, ad nouam arcem accedit, deditionem postulat. Respondent ij qui erant in præsidio: Plures in arce superesse, qui de fraudulentis uictoribus pœnas expetituri essent. Videns autem Suentopelcus omnes suos conatus in irritum recidere, difficulterq; se Naclum retinere posse, ad pacem cum Præmislo faciendã inclinari animo cœpit. Nec B
difficulter ea, Popone uno de Cruciferis, qui Suentopelcum & Præmislum materno sanguine attingebat, interueniente coiuit. Conuentu enim apud Xynam acto, Suentopelcus per sententiã Poponis ex cõpromisso latam, Præmislo Naclũ reddidit: Præmislus uerò Suentopelco pro impendijs & Raciansi demolitione quingentas marcas argẽti, certis pensionibus exoluturum se esse, nouẽ obsidibus nobilibus datis, cauit: & exoluit postea. Captiui utrinq; dimissi. Pax perpetua mutuo iureiurãdo firmata est, ita ut neuter alterius ditionẽ unq; inuaderet. Nec toto ab ea pace facta anno circumacto, Prẽmislus triginta sex annos natus, pridie nonas Iunij immatura morte extinctus, & Posnaniæ sepultus est. Mitissimus sui temporis princeps, & supra ætatem prudẽs: iusticia autem & animi moderatione in iudicãdo tanta, ut eius iudicium uictus atq; uictor ex æquo probarent. Ebrium aut iratũ eum nemo uidit. Vsq; adeò uerò addictus fuit religioni & cultui diuino, ut per tempus quadragenarij ieiunij cilicina ueste super nudũ corpus, & uino diluto admodum, aut insipidiore ceruisia uteretur. Nocturnis tẽporib. cum dormire putabat, prolixæ precationi uacabat. Porrò qua die cœnã Christi ultimã anniuersario ritu recolimus & reprẽsentamus, duodecim pauperũ pedes reuerẽter abluere, extersosq; deosculari, & pauperes ipsos uestire quotãnis solitus est. Ouãscẽse monasteriũ Cisterciẽsis sectæ puellis ad Varthã fluuiũ cõdidit. Srodicense uerò Dominicanorum Posnaniã transtulit: Gnesnense etiã xenodochium, siue hospitale

Poloni funduntur à Suentopelco.

Pax inter Suentopelcum & Præmislum.

Xyna oppidũ.

Præmisli mors & laudes.

Sobrietas et animi moderatio.

Pietas & religio principis.

Ouanscẽse monasterium conditum.

A tole ſepulchri Chriſti militibus contulit & commendauit, & præpoſito Miechouienſi ſubiecit. Præter multas autem alias pias largitiones, Gneſnenſi quidem eccleſiæ Cirnelinum pagum, Poſnanienſi uerò Bucum donauit, non ſine inuidia & offenſione procerum. Plurimis uerò alijs laudibus eum cumulari à Baſcone annalium ſcriptore, cuſtode Poſnanienſi, Dlugoſſus memorat. Sed eius Baſconis ſcripta nos non uidimus.

Baſco annaliũ ſcriptor.

Reliquit autẽ Præmislus quatuor filias, Conſtantiam, Veronicam, Oſcam ſiue Agathiam, & Euphemiam, ex Elizabetha uxore ſuſceptas, & filium poſthumum poſt quartum menſem natum: cui paternum nomen inditum eſt.

Præmisli liberi.

Præmislus poſthumus natus.

Eodem anno, qui fuit poſt Chriſtum natũ 1257, Iacicus ſiue Iacinctus diui Dominici inſtitutum uitæ profeſſus, poſt exhauſtos multos labores in Polonia et Ruſsia pro religione Chriſtiana, de exilio huius uitæ in cœleſtem domum commigrauit, ad decimumoctauum Calendas Septembris.

1257 ann.

Iacicus monachus ſanctus.

Non omnino tunc Sileſia ab inteſtinis motibus immunis erat. Etenim Boleslaus Caluus cùm dolore amiſſæ Glogouiæ percitus, tum bello ſuperiore exhauſtus, ut iram ſimul & cupiditatem ſuã expleret, facinus aggreſſus eſt impiũ & ſacrilegum. In epiſcopum enim Vuratislauienſem Thomam templũ Gorcẽſe dedicantem, et Boguſalum prępoſitũ, & Heccardum canonicũ, cum Teuthonibus ſatellitibus ſuis manus iniecit, captosq́ ad ſubuculã uſq; expoliauit, & in arcem Vulai, atq; inde Legniciam deportauit. Poſcebat autem eos decẽ millia marcarum. Quę cum non darent, cõiecit eos

Boleslai Calui facinus impiũ.

Vuratislauienſis epiſcopus in uincula coniectus.

Vulai arx.

B in tetrum carcerẽ, conſtrictos compedibus. Qua re cognita, Fulco archiepiſcopus Gneſnẽſis, Lenciciã ſynodũ conuocauit, ac de ſynodi ſententia Boleslaum Caluũ diris deuouit. Vuratislauiẽſi uerò omni diœceſi ſacris interdixit. Deinde (cum nihilo magis dimitteret captos Boleslaus) Pontificem max. Alexandrum quartum certiorẽ ea de re fecit: & quid porrò fieri oporteret, rogauit. Reſcripſit ille archiepiſcopo, ut Poloniam omnem ad arma contra Boleslaum ſumenda Crucis prædicatione unà cũ cæteris epiſcopis concitaret. In eandem ſententiã Magdeburgenſi quoq; archiepiſcopo de concitandis Germanis ſcripſit.

Boleslaus Caluus excommunicatus.

Sed interim Thomas pertæſus diri carceris, duobus millibus marcarum, & commutatione decimarum manipularium in pecuniarias per totam diœceſim ſuam, unà cum præpoſito & canonico ſe redemit. Conſcijs fratribus Henrico & Conrado, Boleslaum hæc patraſſe creditum eſt, propterea quòd illis quoque commodo pactum illud de commutãdis decimis fuit. Retinuerunt'que mordicus tam ipſi, quàm poſteri eorum, id quod tunc ab epiſcopo per uim expreſſum eſt.

Decimæ manipulares in pecuniarias commutatæ in Vuratislauienſi diœceſi.

Neque uerò uno illo ſcelere Boleslaus contentus fuit. Nam Præmislo, cuius ope Conradus gener nitebatur, mortuo, Conradum quoque fratrem per fraudẽm capere, & bonis dudũ datis, exuere adortus eſt. Sed hoc non itidem ſucceſsit. Certior enim factus Conradus de inſidijs fratris, cum Legniciam ab eo doloſe ad conuiuium uocaretur, cum expedita manu profectus eſt: & reliquis in ſylua propinqua Legniciæ latere iuſsis, cum paucis expeditioribus ueniens, à Boleslao ſimula-

Boleslaus Caluus à fratre captus.

ti officij cauſa obuiam prodeunte in arcem deducitur. Vbi conſpicit loca ſuperiora ab armatis teneri, anteuertit meditatum fratris facinus: captumq́; eum, metu perculſis omnibus, aſportauit: & in cuſtodia habitum aliquandiu, atq; ea, quam ab epiſcopo Vuratiſlauienſi emunxerat, pecunia multatum, poſtea dimiſit. Sic Boleslaus laqueo, quem alteri tetenderat, ipſe ſe implicauit.

1258 ann.
Terræ motus.

Anno ſequenti, terræ motus uehemens Poloniam concuſsit, & animos hominum propter raritatem rei, non metu tantum, uerùm etiam religione impleuit: uelut magnorum malorum, quæ mox conſecuta ſunt, prodigium. Nam & ciuilibus bellis mox agitata, & barbarorum excurſionibus afflicta eſt. Ciuilium bellorum Cazimirus dux Siradiẽſis, Lenciciẽſis & Cuiauienſis cauſa fuit.

Cazimiri ducis cupiditas & ſcelera.
Ziemouitus frater captus.
Siradia prærepta.
Landenſe territorium inuaſum.
Racianzum captum.
Lelouia intercepta.
Lelouia arx munita.
Varcislaus Caſſubiorum dux.
Cuiauia infeſtata à maioribus Polonis.

Cuius inexplebilis cupiditas eò uſq; progreſſa eſt, ut Ziemouito fratre in uincula cõiecto, quemadmodũ ſuperius memorauimus, Siradiẽſem tractum, cuius hæreditas ſecundum Boleslaum fratrem iure ad utrumq; peruenire debebat, ſolus occuparet: Landenſe territoriũ, unde prius à Boleslao Pio duce Caliſsienſi depulſus erat, iterum inuaderet: itemq́; Racianzũ epiſcopo Vuladislauienſi auferret, quod tamẽ pòſt reddidit, cũ ei litẽ intendiſſet epiſcopus: Lelouiẽſe uerò territoriũ Boleslao Pudico adimeret, munita uel pręſidio firmata arce in colle ſupra oppidum. His igitur de cauſis primus omniũ Boleslaus Pius Caliſsienſiũ dux in eũ arma ſumpſit, inita ſocietate cũ Varcislao Boguslai filio, Ciaſſubiorũ & Stolpenſium Pomeranorũ duce, quòd is Suentopelco, cuius tunc gener Cazimirus factus erat, propter iniurias quaſdam infenſus eſſet. Obtinebat Boleslaus etiã Poſnanienſem dominatũ, utpote tutor liberorũ fratris defuncti. Itaq; cõſcripto ex omni maiore Polonia magno exercitu, cõiunctisq́; cum Varcislao uiribus, Cuiauiam uaſtabundus ingreditur. Inouuladislauiam arcẽ cum primo impetu capere nequiuiſſet, obſidione cinxit. Nõ habebat Cazimirus exercitum, &

Inouuladislauia obſeſſa.

Inouuladislauiæ cæterisq́; munitionibus ſuis metuebat. Itaq; conſiliũ ex re capit. Legatione ad Boleslaũ miſſa, bellũ deprecatur. Landẽſe territorium redditurũ ſe ipſi eſſe promittit, arcemq́; quã in eo pręſidij cauſa cõmunierat, demoliturũ. Secutus fidẽ eius Boleslaus, obſidionẽ ſoluit, exercitumq́; dimiſit. Sed Cazimirus nõ modò non præſtitit Boleslao quæ receperat, uerùm etiã Caliſsienſem tractũ uiciſsim inſequenti anno populatus eſt, cũ de clade Varcislai, cui Boleslaus ex fœdere auxilia miſerat, in Pomerania, cognouiſſet.

Caliſsienſis regio uexatur.
Boleslai audacia et uictoria.

Proficiſcebatur tunc Boleslaus Caliſsia Poſnaniam, cũ de excurſione Cazimiri nuncium accepit. Nec mora, cum ſolo comitatu ſuo aulico reuertens, triginta tantum equitibus in itinere collectis, & agreſtibus, quos hoſtes damno affecerant, ſequentibus, in ſylua cui Soleciæ nomen eſt, non procul ab Opatouico archiepiſcopi pago, hoſtilem exercitum conſequitur, & magno animo impetum in eum facit: extremisq́; perturbatis, & primos impellentibus, & omnibus maiores multo quàm erant inſequentium ſe copias (propterea quòd ſylua longiorem proſpectum adimebat, clamãtium uerò ſonitum ampliorem reddebat) eſſe credentibus, uniuerſum agmẽ in fugam

A in fugam agit, prędam excutit, & cùm alios quoſdam ex hoſtibus, tum Martinum Cuiauienſem palatinum ſaucium, captiuum abducit. Nec tamen clade hac affectus Cazimirus acquieuit. Sed non ita multo pòſt Hercaboldum Gneſnenſem (niſi fortè mendoſe Gneſnenſis pro Poſnanienſi apud Dlugoſſum ſcriptus eſt) Nicolaum Caliſsiēſem palatinos, Simonem ſacerdotem, Hercaboldi fratrem, & alios nonnullos ex nobilitate, per ſpeciem colloquij euocatos, cepit, ut captiuorum commutatione palatinum ſuum recuperaret. Deinde Pacoſſum oppidū, quod in Boleslai ditione erat, capit, & arcem in eo munit. Indeq; Caliſsienſem oram liberius infeſtabat. Ibi tunc Boleslaus Pudicus, & Ziemouitus Cazimiri frater, ut & Boleslao Pio ſubuenirent, & ſuo quoq; nomine Cazimirum ulciſcerentur, coniunctis cum Boleslao Pio uiribus, Lencicienſem tractum crudeliter uaſtant, arcem ædificant, & commeatu copioſo implent, ac Ziemouito commendant. Fractus hiſce incommodis, metuq; maiorum Cazimirus, inducias duorum mēſium petit, æqua omnia ſe eſſe facturum promittit iureiurādo dato. Sed eluſis ducibus, amotoq; præſenti periculo, non ſeruauit fidem. Itaq; inſequenti anno Boleslaus Pius in Cuiauiam duxit exercitum. Deprecante uerò Cazimiro, non prius deduxit, quàm ille arce Landenſi & Pacoſſo præſidia deduceret. Quod quidem Cazimirus extrema penè adactus neceſsitate fecit, cū alio quodam infortunio maximo multatus eſſet. Nam duo filij eius, Leſcus, cui Nigro cognomē fuit, & Ziemomyslus, è priore matrimonio ſuſcepti, ueneno, ut aiebant, à nouerca appetiti, ut uerò credere par eſt, iuſta Dei uindicta incitati, Siradienſem atq; Lencicienſem ditionem abſente patre, proceribus cum omni nobilitate fauentibus, occuparunt: & Leſcus quidem Siradienſem, Ziemomyslus uerò Lencicienſem obtinuit. Ita qui aliena iniuſtè appetebat, ſua turpiter amiſit. Atque hi tunc ſanè ciuiles motus in Polonia, inter propinquos, agnatos, fratres, parentes atque liberos extiterunt. Dum autem hi ſic inter ſe bellum gerunt, ecce Tartarorum ingens uis Nogaio & Celebuga ducibus in Poloniam ſeſe per Ruſsiā menſe Decembri effudit, Ruſsis ipſis adiutoribus atq; ductoribus, nec ſcimus an authoribus etiam, ut Cazimiro gratificarentur. Flumina tunc iam glacie concreta erant. Itaque ſumma celeritate uſi, & Lublinenſem oram, quam à Lituanis uaſtatam ſuperiori tempore, Daniel Ruſſorū rex arce Lublinenſi interceptа, ac turri rotunda præſidio'que firmata uſurparat, prætergreſsi, in Sendomirienſem impetum faciunt, & plurimos mortales incautos opprimunt, monaſterium Zauichoſtenſe, quod Boleslaus Pudicus nuper condiderat, & uigintiquinque pagis dotatum puellis diui Franciſci, ſiue diuæ Claræ, quod perinde eſt, uitæ inſtitutum profeſsis attribuerat, diripiunt: item'que id quod in Lyſſecio ſiue Caluo monte ſitum eſt: Sendomirienſe oppidum incendunt: arcem, nullo reſpirandi ſpacio defenſoribus dato, die nocte'que oppugnant, uerùm nullo operæprecio. nam à multis ea gnauiter defendebatur. Pleraque enim omnis uicina nobilitas, & oppidani atque agreſtes multi cum uxoribus,

Mart. palatinus Cuiauienſis captus.

Palatini Poſn. et Caliſſ. capti.

Pacoſſum oppidum captū.

Lencicienſis arx munita, & Ziemouito tradita.

Landa & Pacoſſum Boleslao Pio reddita.

B Cazimirus à filijs Siradia et Lencicia pulſus.

Tartari uaſtāt Poloniam.

Lublinum à Rußis interceptum, & turri munitum.

Zauichoſtenſe monaſterium conditum, & mox direptū.

Sendomiria incenſa.

uxoribus,liberis & fortunis suis ad primum aduentum hostium eò cō- A fugerant. Ibi Russorum duces, Leo & Romanus, Danielis filij, & Basiliscus frater, qui in castris Tartarorum erāt, primùm per internuncios, deinde per se ipsi cum Petro de Crempa præfecto arcis agunt, ut si se, arcemq́ꝫ seruatum ire uelit, ad Tartarorū duces in castra ueniat: & imperata se facturum professus, paruo se, arcemq́ꝫ, & omnem multitudinem redimat: fidem dant, nihil in ea re fore periculi: se hæc ita cōfecturos esse. Credidit præfectus, Russos Christiani sanguinis misericordia commotos, quemadmodum præ se ferebant, illa suadere & recipere. Confirmabāt autem promissa sua, impetratis aliquot dierum inducijs. Itaqꝫ præfectus cum Sbigneo fratre & primoribus ex nobilitate ad castra hostium, quemadmodum conuenerat, proficiscitur: duces barbarorū, ut erat edoctus à Rußis, adorat: de salute sua et arcis supplex agit. Barbari, ut sunt fallacißimi, fideiq́ꝫ expertes, in supplices impetū faciūt, spoliatos & uerberatos immaniter obtruncant. Et confestim sublato clamore, effuso cursu in arcem, nihil tunc eiusmodi expectantibus defensoribus, inuehuntur: & in cæde hominum, omnibus perterritis, & latebras quærentibus, promiscuè grassantur. Matronas tātum & puellas formosiores ad contumeliam & explendam libidinem (ut est gens libidinosißima) adseruarunt. Defessi autem cædendo, reliquū uulgus hominum gregatim in Vistulam impulerunt. Tanta uerò cædes in arce tunc facta esse dicitur, ut sanguis cæsorū ad Vistulam usque deflueret. Incensa arce barbari nulla mora interiecta uersus Cracouiam Rus- B sis ducibus itineris contendunt, & urbem defensoribus uacuam incendunt, ualetudinarios & mendicos trucidant. Nam Boleslaus princeps accepto nuncio de capta Sendomiria, in Vngariam cum uxore (mater enim anno superiore mortua erat) profugerat. Cætera hominum multitudo partim in syluas sese abdiderat, partim munitionibus arcium sese defendebat: & Cracouiensem quidem arcem Clemens palatinus tutatus est. Tartari uerò cædibus & incendijs usqꝫ ad Bythomiam in Oppoliensi tractu impunè prouecti, post alterum siue adeò tertium mensem præda onusti in Rußiam reuerterunt. Annus autem quo hæc gesta sunt, fuit post Christum natum 1260. Tametsi Dlugossus etiam præcedenti anno de eadem Tartarorum excursione, & strage Sendomiriensi memorat. Nisi fortè bis tunc Tartari in Poloniam excurrerunt. Quod quidem inde mihi fit credibile, quòd priorem illam sub brumam, initio mensis Decembris, factam esse scribit idem. Nam eam, qua Sendomiria capta est, æstatis initio accidisse constat ex eo, quòd in hodiernum usque diem strages illa quasi martyrum Christi, anniuersaria celebritate postridie Calend. Iunij, Sendomiriæ magno populi concursu recolitur, magna Alexandri quarti Pontificis max. indulgētia cumulata ac dedicata. Per hęc tempora Michael Palęologus imperium Constantinopolitanum pulsis Gallis cum Balduino Imperatore post annos quinquagintaocto, uel, ut alij uolunt, tres & sexaginta, Græcis restituit: nec multo pòst in Lugdunensi concilio concordiam

Russorum dolus.

Adoratio principis apud Tartaros.

Sendomiriensis præfectus à Tartaris occisus.

Sendomiriensis arx capta et incensa.

Strages insignis.

Tartari libidinosi.

Cracouia iterum incensa à Tartaris.

Boleslai fuga in Vngariam.

Arx defensa.

1260 ann.

Martyrū dies Sendomiriæ.

Constantinopolitanum imperium Græcis restitutum.

ncordiam inter Græcos & Latinos tredecies scissam & refectam, re-integrauit. Siculum uerò & Neapolitanum regna, quæ post Friderici Imperatoris mortem Manfredus filius eius nothus inuaserat, Clemens quartus Pontifex maximus Carolo Ludouici regis Francorum fratri addixit. à quo Manfredus, & mox alio prælio Corradinus, Friderici è Conrado filio nepos, interfectus est. Tartarorum autem duces quidam in Asia religionem Christianam susceperunt, & magnas res in Syria & Persia socijs Armenorum regibus contra Saracenos & Ægyptios aliquandiu gesserunt. E quibus unus Cassanus, successoribus suis Persarum regibus nomen dedit. Quòd autem Russorum regis mentionem dudum fecimus, ita se res habuit. Post mortem Colomani Vngari, Haliciensium regis, Daniel Romani ducis filius aduersæ factionis ducibus uel domitis, uel in suam sententiam adductis, magnam potentiam & monarchiam ferè in Russis Australibus usurpabat. Et quo maiorem sibi authoritatem compararet, legatione ad Opissonem legatum apostolicum in Poloniam missa, cum promitteret se cum uniuersa gente sua ad Romanæ & catholicæ ecclesiæ societatem siue unitatem accessurum, & Christianas regiones aduersus Tartaros, qui iam ingentem formidinem omnibus principibus Christianis incusserant, defensurum, nomen ac diadema regium sibi & posteris suis, necquicquam dissuadente Opissoni Prendota episcopo Cracouiensi, & nonnullis alijs, impetrauit. Verùm consecutus id quod concupierat, fidē & iurisiurandi religionem uiolauit: & in pristinum errorem relapsus, non modò non defendit à barbaris Christianos, uerùm etiam cum Tartaris, ut iam diximus, pariter infestauit, mox etiam cum Lituanis. Nam cum eis Suarnonem sororis filium, cum magna manu ad populandam uastandam'que Masouiam misit. Qui celeritate usi, Ziemouitum ducem, cum Conrado filio & aulico comitatu in Iassousco præsidio securè rusticātem, cepere, & supellectilem eorum omnem diripuere. Et Ziemouitum quidem Suarno barbarica crudelitate interfecit: Conradum uerò Mindacus, cui cesserat, seruauit, & pecunia redemptum postea dimisit. Tunc autem his patratis, Masouiam penè omnem duce orbam, Russi cum Lituanis populabūdi peragrarunt. Non tulere Masouij, duces suos circumuentos esse, & patriam uastari. Itaque facto agmine equites pariter & agrestes, hostibus obuiam prodeunt: & quamuis longè impares uiribus, tamen indignatione animos ministrante, apud Dlugosedlum pagum impetum in eos faciunt, & magnam quidem in eis stragem edunt: sed ad extremum abundante hostium multitudine superantur, & fugam capessunt. Hac elati uictoria barbari, Cuiauiæ quoque magnam partem depopulati, incensis multis pagis & oppidis, ingentem prædam abegêre. Miseratus autem acerbam illam cladem Masouiæ Boleslaus dux Calissiensis, & precibus Gertrudis Ziemouiti uxoris exoratus, uenit cum exercitu in Masouiam, copiosum commeatum & fabros secum ducens: releuata'que populi calamitate & inopia, & arce Plocensi, quæ ab hostibus

exusta

Græci cum Latinis cōiuncti. *Siculum & Neapolitanum regna ad Gallos translata.* *Manfredus & Corradinus occisi.* *Tartari Christiani.* *Persarum reges à Cassano Tartaro originem & nomen habent.* *Daniel rex Russorum.* *Russorū perfidia.* *Suarno dux Russ.* *Ziemouitus Masouiorum dux interfectus.* *Conradus redemptus.* *Masouia uastata à Russis.* *Masouij uicti.* *Cuiauia uexata à barbaris.* *Plocensis arx instaurata.*

exusta fuerat, refecta, & munita, & uiduę liberisq́ eius Boleslao & Cō
rado tradita, discessit. Reuertuntur deinde æstate sequenti Lituani in
Masouiam: & non respondente eorum cupiditati atq; spei præda, lon-
Louiciense territorium uastatū à Lituanis. gius progressi, Louiciense territorium, quod Archiepiscopo Gnesnē.
si à Conrado primo Masouiorum duce donatum esse memorauimus,
ferro & incendijs uastarunt. Graues autem iam admodum non modò
Masouiæ, sed & Boleslai Pudici ditionibus Lituani esse cœperant, ni
diuinitùs auxilium affulsisset. Intestini enim eorum motus respira di
Mindacus Lituanorum rex interfectus. spacium nostris dederunt. Etenim Mindacus Lituanorũ dux à Stroi-
nato fratris filio per insidias dormiens cũ filijs interfectus est, & Stroi-
natus dominatu potitus. Nec pacatior is futurus erat, aut mitior in
Christianos. Mox enim initio principatus sui Masouiam circa Ciui
Orsimouia arx. num depopulatus est: captaq́ Orsimouia arce, mares quidem puberes
Stroinatus trucidatus. trucidauit, impuberes uerò cremauit, porrò fœminas cum cętera præ
da captiuas abduxit. Sed citò scelerum suorum pœnas dedit. Nam
Voisalco Mindaci interfecti filio superstite, qui monasticæ uitæ inſti
tutum apud Russos professus erat, & à Theophilo eiusdem Minda
Voisalcus Lit. dux interfectus. consobrino uenationi uacãs captus, excruciatus, atq; necatus est. N
ita multò pòst Voisalcus Lituanorum dominatu potitus, à Leone D
nielis Russorum regis filio per dolum interfectus est. Dum hæc i
turbantur in Lituania, non putauit Boleslaus Pudicus prætermitt
Iazyges à Boleslao Pudico uicti ac penè deleti. dam sibi esse illam occasionem, quin Iazygas finitimos & infestos di
nibus suis ulcisceretur. Itaq; duxit in eos exercitum, & quidẽ comp
to agmine, instructaq́ acie incedebat. Neq; enim dubitabat eos u
erat gentis ad moriendum iuxtà ac uincendum pertinacia, ad pugn
quamuis iniquam sibi occursuros esse, neq; passuros, ut se inspectan
bus regio sua uastaretur. Nec sanè opinione sua falsus est. Nam ut B
leslaus fines eorum ingressus est ad uicesimam secundam diem men
Conath dux Iazygum interfectus. Iunij, adest mox omnis multitudo barbarorum Conatho duce ad
pellendum bellum parata: & uix præuisa à speculatoribus nostris, i
cescente sole ad statiua nostrorum magna alacritate contendit. Edu
suos Boleslaus in aciem, concurritur infestis animis: cumq́ aliquot h
ris marte dubio pugnatum esset, tandem superante nostrorum mul
tudine, ad paucos rediguntur barbari, ducemq́ inter primos pugna
cientem amittunt: nihilo tamen magis pedem referunt. Ita fortiter d
micantes ad internecionem usq; cæsi sunt, adeò, ut ex eo tempore n
Iazygum reliquiæ ad religionem Christianam adactæ. men quoq; Iazygum penè deletum sit. Regione eorum deinde potit
Boleslaus, exiguas gentis reliquias Christianam religionem suscipere
capitali pœna in contumaces sancita, coegit: & ne regio uasta & incu
ta maneret, colonias eò deduxit. Ab Vrbano autem quarto Pontifice
maximo impetrauit mandatum ad Archiepiscopum Gnesnensem, u
nouum genti præficeret episcopum, cuius exemplum extat apud Dlu
gossum. Verùm id fortasis tunc ad rem collatum non est. Nunc san
tractus ille est in diœcesi Lucēsi, seu Luceoriensi, quam Ludouicus re
1264. ann. posterius condidit. Annus hic fuit post Christum natum 1264, qu
post

A post cometę trimestrem apparitionem pestis acerba in pecora & pecu *Pestis in Polonia.*
des in Polonia grassata est. In Prussia uerò Cruciferi aduersa fortuna *Cruciferi afflicti à Prußis.*
usi, penè deleti sunt à barbaris. Magistrum quidem Helmericum, qui
Conrado Landigrauio Turingiæ successerat, cum Theodorico marsal
co in prælio quodam amiserunt. Insequẽti anno Rusi duce Suarnone *Russorum excursio in Poloniam.*
magna ui, in Sendomiriensem oram populabundi inuasere. Sed à pro-
ceribus Sendomiriẽsibus cum nobilitate & agrestibus præter opinio-
nem occurrentibus, & impetum in palantes facientibus, insigni clade *Rußi pulsi.*
profligati: & cæsis captisq; multis, & præda omni excussa, in turpem
fugam acti sunt. Iritatus autem uehementius quàm solebat Boleslaus
excursionibus Russorum, eas pariter & Ziemouiti cędem ultum ire cu *Rußicum bellum.*
piens, anno sequenti expeditionem in Rusiam suis indicit. Ad Ropci *Ropcice oppidum.*
ce oppidum conuenire omnes iussi. Summa rerũ & administratio bel
li Petro palatino Cracouiensi cõmissa. Nam Boleslaus ipse ad eam ex-
peditionem profectus non est. Verùm precationibus & supplicatio-
nibus cum Kinga uxore uacãs, exercitus sui curam & protectionẽ Deo *Exercitus ducendi ratio.*
commendabat. Petrus uerò suscepto exercitu, hostilem regionem in-
gressus, prudenter & accuratè omnia agere, instructis ordinibus cau-
tè progredi, speculatores quoquouersus dimittere, castris loca oppor
tuna capere, excubias in omnes partes seruare, neque pabulatores, fru-
mentatores, & lignatores absq; firmo armatorũ pręsidio castris emit-
tere: non ignorans, cum uafro hoste sibi rem esse. Nihil autem nisi de ca
strensis consilij, & maximè Ioannis Sendomiriensis palatini sententia
faciebat. Nõ multum in hosticum progresis Polonis apud Pietã, hoc
loco nomen est, occurrit Suarno dux (Nam Daniel rex haud multo an *Danielis regis mors.*
tè erat mortuus) ingentes Russorum & Tartarorum in auxilium euo-
catorum copias ducens: nec lõgè à nostris castrametatus est. Et eo qui-
dem die quieuere nostri. Sequenti uerò, qui erat decimusnonus Iunij,
quòd eo die prosperè contra eosdem Russos apud Zauichostum ante *Rußi & Tartari profligati à Polonis.*
complures annos dimicatum erat, educit suos in aciem Petrus, diei illi-
us uictorięq; admonitos. Nec detrectat pugnam Suarno. Eminus pri
mùm Poloni balistis, hostes arcubus pugnabant. Sed quoniam eo pu-
gnandi genere meliore loco erat res hostium, expeditiori genere armo
rum plures de Polonis uulnerãtium, magno mox impetu Poloni in ho
stiles acies inuehuntur, & cominus hastis atq; gladijs rem gerũt. Nec
mora, superiore loco nostrorum res esse cœpit. Referunt pedem ho-
stes, instant nostri. Nitebatur restituere pugnam Suarno. Sed cum ni *Suarnonis fuga.*
hil ageret, in fugam se conijcit. Hic uerò uniuersa acies hostium con-
uertitur, & mutuo sese impellit & impedit. Cædunt nostri terga fugien
tium, & plurimos abiectis armis uiuos capiunt, & plena potiuntur ui-
ctoria: direptis que opulentis castris, & agris maiorem in modum ua-
statis, uictores in Poloniam reuertũtur. Ita uerò uires & animi Russo-
rum ea clade fracti sunt, ut permultis deinceps annis nihil hostile con-
tra Polonos molirentur. Porrò Boleslaus abundè contentus repres-
sisse ea uictoria feroces Russos, ipse quoque quieuit, benignus & mi-

Precũ piarum efficacia. tis princeps: cuius cum uxore precibus adeò impetrata esse illa uicto- ria existimata est, magis quàm humanis uiribus parta, de tanta scilicet hostium multitudine, ut quadruplo ea nostros excederet. Quin & il- lud memoratur, oranti Kingæ astitisse duos cãdidatos, & futurum bel li euentum prædixisse. Atq; ij Geruasius & Protasius, quorum memo riæ dicata erat dies illa, qua pugnatum est, fuisse crediti sunt. Vastata est hoc anno rursus à Lituanis & Prussis Masouia, Boleslao & Conra do ducibus munitiones tantum defendentibus. Sub idem tempus Bo leslaus dux Calisiensis cum Cõrado marchione Brandeburgensium, de Santoco bellum, quanquam incruentum, gesit. Cuius originẽ per- plexè Dlugossus attigit. Nam cum Boleslaũ Conrado marchioni Con stantiam Præmisli fratris filiam despondisse, & Sãtocum in dotem de- disse memorasset, quinto pòst anno scribit idem, Santocum à Polonis negligentius custoditum, à Saxonibus interceptũ esse, & Conrado tra ditum. Atq; id molestè ferentem Boleslaum, exercitum duxisse ad re- cuperandam arcem. Sed, intercedentibus utrinq; proceribus, cõuenis- se inter duces, ut Boleslaus Santocum, Conradus uerò Drenũ, ne præ- donibus, & publicę pacis turbatoribus essent receptui, demolirentur. Duplex hic peccatum est. Nam si Santocum in dotem datũ fuit Conra do prius, quomodo postea uel ab eodem interceptũ, uel à Boleslao qui dederat, armis repetitum est? Deinde quid in Drenũ Cõradus iuris ha buit, quod ante aliquot annos in potestate Pręmisli Boleslai fratris fu isse, & ab eo recuperatum esse, cum à Cassubiorum duce interceptũ fu- isset, idem Dlugossus scribit? Nos in ea re quid sequamur, non habe- mus. Non stetit autem pactis Boleslaus. Sed cum exercitu fabrisq; re- uertens, magna celeritate castellum intra ambitum ruinarum arcis San tocensis muniuit: commeatum importauit, & præsidiũ imposuit. Quo cognito Marchio, post perfectam munitionẽ atq; discessum Boleslai, cum exercitu aduenit, arcem acriter oppugnat. Et facilè uoti compos factus esset, quòd propugnacula recens excitata infirmiora erãt, quàm ut sustinere uim oppugnantium diutius possent, ni citò Boleslaus salu ti suorum, qui in præsidio erãt, consulens, missa ad Conradũ legatione, seruaturum se esse pacta recepisset. Nec mora, deducto pręsidio demo litus est arcem. Ita tunc bellum illud inter initia restinctum est. Fatale hoc tempus ducibus Polonicæ nationis fuit. Primùm enim Henricus tertius Vuratislauiensis dux ueneno, ut creditum est, extinctus est, reli ctis Henrico filio, & Heduigi filia impuberibus. Quorum tutelam Vu ladislaus patruus, archiepiscopus Salisburgensis, paucis annis, quibus superstes fuit, gesit. Deinde Salomea Haliciensis regina, Boleslai Pu dici soror, cum post mortem Colomanni uiri integra in Zauichosten- si monasterio, deinde in Scalensi (nam eò id Boleslaus transtulerat) sanctè pièq; uitam exegisset, natu iam grandior defuncta est, & funus Cracouiam ad diui Francisci illatum. Fertur autem corpus eius mul- tis diebus post mortem seruatum, suauem odorem spirasse, & oleum sudasse, quo inuncti ægroti conualuerint. Iisdem diebus Cazimirus quoq;

Masouia à Lituanis & Prussis uastata.

Brandeburgense bellum.

Conradus marchio Brandenburgensium.

Santocum & Drenum arces dirutæ.

Drzen.

Henricus Vuratislauiensium dux obijt.

Vuladislaus archiepiscopus Salisburgensis.

Salomea Haliciensis regina mortua uirgo sancta.

Scalense monasterium Zauichosto translatum.

Cazimirus Cuiauiẽſium dux mortuus. *Cazimiri filij.* *Leſcus Niger Siradienſium dux.* *Vuladislaus cur Locticus uocatus.* *Cazimirus Lẽcicienſium, Ziemomyslus Vuladislauienſiũ.* *Vuladislaus Breſtenſium.* *Ziemouitus Dobrinẽſium.*

a quoque Cuiauienſis & Lencicienſis dux obijt, qui moriens Leſcum filium, cui Nigro cognomen fuit, Siradienſem ditionem retinere paſſus eſt, ut ab eo fuerat occupata: reliquas uerò Ziemomyslo Leſci germano, cui Suentopelci filiam Salomeam deſponderat, cum tribus alijs, nempe Cazimiro, Vuladislao cui Loctico, quaſi cubitali propter breuem ſtaturam cognomen fuit, & Ziemouito ex altero matrimonio ſuſceptis, partiendos reliquit. Et Cazimiro quidem Lencicienſis obtigit. Cuiauienſem uerò Ziemomyslus & Vuladislaus inter ſe diuiſere, ita ut Ziemomyslo Vuladislauienſis, Vuladislao Breſtenſis tractus cederet. Dobrinenſem uerò Ziemouitus obtinuit. Quam uel promiſſo tenus acceperãt, ac nõ re ipſa obtinuerant Cruciferi, uel certè reddiderant Cazimiro poſt longas controuerſias: quas extitiſſe inter eos, argumento ſunt arbitria & compromiſſa, quę extant in archiuo regio. Diploma quidem Cazimiri huius anno Chriſti 1233 editum, Culmenſis tantummodo terræ conceſsionem à Conrado patre factam Cruciferis approbat. Condidit autem Cazimirus hic, pater inquam, monaſterium Dominicanis in Breſte oppido.

Suentopelci ducis Pomeranorum obitus. *Suentopelci filij.* *Suentopelci præceptum* *Apoſtolica ſedes uacauit tribus annis.* *Ziemomyslus exoſus ſuis.*

Suentopelcus etiam Pomeranorum citeriorum dux eodem anno mortuus eſt ætate decrepita. Reliquit autem quatuor filios, Meſtuinum ſiue Meſciugum, Varcislaum, Samborium, & Ratiborium. Quibus moriens præcepit, ut bello Cruciferis inferendo, quoad poſſent, abſtinerent: Polonos uerò duces omni ratione & beneuolentia ſibi deuincirent. Quorum illi præceptorum immemores, magnis ſe poſtea calamitatibus implicarunt. Per idem tempus Clemente eius nominis quarto, pontifice ſancto & religioſo uita defuncto, tribus ferè annis ſedes Romana uacauit, propter ambitionem ac diſsidium Cardinalium. Porrò Ziemomyslus, Cazimiri filius, Vuladislauienſem dominatum adeptus, deſpicatui ſuos habere cœpit: cum Cruciferis, apud quos ab ineunte ætate educatus erat, familiarius uiuere, eorum arbitratu omnia agere, & conſilijs niti. Quibus rebus offenſa nobilitas, muſsitare primùm, deinde apertius fremere: ad extremum, eo non mutante mores, Boleslao Caliſsienſium duci ſeſe dedidit.

Bydgoſtia Boleslao Caliſsienſi tradita. *Berda fl.* *Boleslai cum Ziemomyslo tranſactio.*

Qui iam Bydgoſtia ſupra Berdam fluuium ſita, Theodorici Pruſsi proditione, qui poſt ſuſceptam religionem Chriſtianam à Cazimiro Ziemomysli patre ei arci præfectus fuit, potitus erat. Cum autem ſpe præmij fruſtratus eſſet proditor, à famulo, ſicut ipſe iuſſerat, interfectus, proditionis pœnam exoluit. Exorauit poſtea Boleslaum Ziemomyslus, ut ſua ſibi redderet, donato ei territorio Cruſuicienſi, placata'que nobilitate, quòd reciperet, nihil ſibi commune deinceps fore cum Cruciferis. Diſsidium autem illud Ziemomysli cum ſuis, anſam dedit Lituanis, ut Cuiauiam popularentur. Quod ſanè fieri non potuit, niſi percurſa prius Maſouia.

1269 ann. *Culmenſis epiſcopi cum Plocenſi trãſactio.*

Hoc anno, qui fuit à Chriſto 1269 longa inter Plocenſem & Culmenſem epiſcopos controuerſia, arbitrio epiſcopi Vuladislauienſis & magiſter Cruciferorum ſublata eſt, ita ut Culmenſis pagum Orechouum, ac trecenta iugera inculti adhuc agri in territorio Lubauienſi daret Plocenſi epiſcopo,

pro decimis & poſſeſsionibus, quas ille ſibi in Culmenſi diœceſi, præter eas quæ illi ipſi eccleſiæ donatæ erant, uendicabat. Eodem autem anno bellum inter Boleslaum ducem Caliſsienſem, & Saxonas, ſiue

Brandeburgenſe bellum. Otto marchio Brandeburgenſis.

marchiones Brandeburgenſes, recruduit, ex huiuſmodi cauſa. Otto marchio, Conradi frater, cupiens Santocenſe territorium in poteſtatem ſuam redigere, arcem Sulentiam, inter Lubuſſum & Medireciam, comportata celeriter domo materia, extruxit: & argilla altrinſecus, ne

Sulentia arx condita.

incendio eſſet obnoxia, contexit. Id ubi Boleslaus accepit, ratus id quod erat, non de nihilo arcem illam in confinio Poloniæ munitam eſſe: tamen quia in ſuo ſolo eam Otto munierat, oppugnatione qui-

Medirecia arx munita.

dem eius abſtinuit, ne prior fœdus rupiſſe argueretur. Cæterùm Medireciam ipſe uiciſsim foſsis & ligneis propugnaculis munire cœpit. Necdum perfecta erat munitio, cum Otto cum expedita manu aduolans, oppidum diripit, & incendit: arce tentata potiri non potuit. Certior earum rerum factus Boleslaus, hoſtem diſcedentem cum expeditis, quos ad manum ſubitò habere potuit, perſequitur: & cum conſequi eum intra fines ſuæ ditionis non poſſet, Lubuſſenſe territorium

Sulentia expugnata & incenſa.

per circuitum uaſtauit: deinde ad Sulentiam arcem expugnandam reuertitur. Nec mora, milites, facta è ſcutis & clipeis teſtudine, munitionem ſubeunt: dimotaq; ſecuribus argilla, ignem ſubijciunt. Qui ſubminiſtratis alimẽtis mox arcem omnem, nequicquã reſtinguere conantibus Saxonibus, corripuit, & cum pręſidiarijs pariter abſumpſit. Pauci cum Sabello præfecto arcis flãmis ſeſe eripientes, uiui in poteſtatem noſtrorũ uenere. Ad extremum noſtri reſtincto igne prædam ambuſtam diripuere. Ita tũc Boleslaus Ottonẽ ultus, reduxit exercitum. Sequentis autẽ anni initio, cum Boleslaus Caliſsienſis Cracouiã, ut uiſeret Boleslaũ Pudicũ, profectus eſſet, non prætermiſit eam occaſionem

Santocum reſtauratum.

Otto: ſed magna celeritate uſus, quãuis hyberno tẽpore, Santocenſem arcem ligneis propugnaculis, uallis, foſsis, cõmeatu, & præſidio muniuit. Reuertens aũt Boleslaus, ubi pacta cum Conrado inita ex profeſſo

Drenum refectum, & à Saxonibus interceptum.

temerata eſſe cõperit, ipſe quoq; Drenũ inſtaurauit, & intra octauum diem munitionem perfecit, impoſitoq; præſidio diſceſsit. Sed aliquanto pòſt, cum noſtri negligentius, ut ſolent, arcẽ cuſtodirẽt, à Santocenſi præſidio noctu ea intercepta, & Ottoni tradita eſt. Multa eo anno

Portenta & prodigia. Pueri 36 uno partu edita.

portenta & prodigia in Polonia extiterũt. In Cracouiẽſi quidem regione honeſta quędã matrona Margarita, Virboslai comitis uxor, triginta ſex pueros uiuos uno partu edidit, uiceſima die menſis Ianuarij. Sexta uerò die Decẽbris crepuſculo nouus & inſignis ſplẽdor, in figuram crucis efformatus, cœlitùs non modò urbẽ, ſed omnẽ circumcirca regi-

Monſtrum.

onem illuſtrauit. Caliſsiæ intra octauã diem natalis Chriſti natus eſt uitulus cum duobus caninis capitibus, atq; dentibus, & ſeptem pedibus uitulinis: capitum autem maius quidem in loco ſuo, minus uerò ad caudam ſitum erat. Ab eius cadauere canes atq; uolucres abhorruere. In

Inundatio inſolita.

Sileſia uerò apud Michalouum pagum, & inter Odram & Nyſſam fluuios, triduo ſanguine pluiſſe dicitur. Præcedenti quoq; anno fereban-

tur

A tur uiſæ eſſe in aere armatorum acies inter ſe cõcurrere. Æſtas eius anni tota ferè continentibus pluuijs,& inſolita aquarum inũdatione non modò ſegetibus,uerùm etiam pecudibus & iumentis, pagisq́ꝫ & oppidis,plurimum incommodi attulit. Hæc cum ingentem terrorem animis hominum incuſsiſſent,ſupplicationibus & ſacrificijs publicè procurata ſunt. Conſecuta ſunt autem cùm externa quędã aduerſa noſtris bella,tum domeſtici motus. Quæ ordine exponemus. Inſequenti anno,qui erat poſt Chriſtum 1271,Boleslaus Caliſsienſis Santoci occupatione atqꝫ Dreni ereptione iritatus, coactis magnis copijs, & auxilijs Cuiauienſium & Ziemomysli adiutus,bellũ fecit marchionibus Brandeburgenſibus:& cum illi ad prælij dimicationem non deſcenderent, munitionibus ſeſe defendẽtes,uaſtato Santocẽſi agro,ad Soldinum duxit: & ſcalis admotis oppidũ cępit,diripuit,& incẽdit,magnãq́ꝫ prædã abegit. Reuerſus Cruſuicienſe territorium Ziemomyslo pro nauata opera reddidit, arcem demolitus. At in Sileſia parum abfuit,quin Boleslaus Caluus Cõradum fratrem caperet,in Boleslauice oppido ſecurum. Sed tamen effugit is,de hoſtili aduentu fratris in ipſo articulo factus certior. Oppido autem Boleslaus potitus eſt. Duxit autem Conradus uxorem alterã,priore defuncta,Brigittã Theodorici Miſnenſis marchionis filiã:quę cum Corradino Friderici imperatoris nepote prius nupta fuerat, cum qua non multo poſt,Croſnam, Greifenſteinum, & Prinum oppida,quæ ei dotalia conſtituerat, amiſit. Nam cum poſt mortem eius dotem non redderet,pater Brigittę poſſeſsionem eorum bonorum adijt,& Magdeburgẽſi archiepiſcopo ea decẽ millibus marcarum uendidit. Sequenti deinde anno,bellũ quod à Boleslao Caliſsienſi cum Brandebugẽſibus marchionibus gerebatur, in Pomeraniam translatum eſt ex huiuſmodi cauſa. Poſt Suentopelci mortem,bellum ciuile inter filios eius Meſciugum & Varcislaũ exortũ erat. In eo cum firmiores eſſent partes Meſciugi, Varcislaus è carcere fratris elapſus, Cõradi marchionis Brandeburgenſis opem implorauit,iuſtã remunerationem pollicitus. Accepit conditionem Conradus. Cum aũt pignoris loco Gdanũ ei tradidiſſet Varcislaus, paucis diebus illis in ipſo apparatu belli mortem obijt. Repetit à Conrado Gdanum Meſciugus: negat ille ſe redditurum,ni ſibi ſumptus in bellũ facti, quos permagno æſtimabat,exoluantur. Magna tunc ſanè erat potentia marchionũ, ut eſt etiamnum,ita ut longè imparem uiribus ſe illis eſſe Meſciugus non ignoraret. Venit autẽ ipſi in mentẽ belli, quod Boleslaus Caliſsiẽſis cũ iiſdem marchionibus gerebat. Itaqꝫ miſſa legatione,non difficulter impetrat à Boleslao,ut ſecum aduerſus communes hoſtes arma coniungat. Duxit ergo in Pomeraniam exercitum Boleslaus: & iunctis cum Meſciugo copijs,ad Gdanenſem arcẽ admouit. Nam ea capta, nihil negocij futurum erat in potiundo oppido. Tentata deditione,& pulſata machinis arce nullo operæprecio,nona deinde die factis teſtudinibus ex aſſeribus,Poloni audacius ſuccedũt ſub ipſa mœnia & propugnacula,pręſertim cũ defenſores à ſagittarijs eminus uulnerarẽt: & alij qui-

1271 ann.
Brandeburgenſe bellum

Soldinum captum & incenſum.

Cruſuicienſe territoriũ Ziemomyslo redditũ diruta arce.

Boleslauice oppidum à Cõrado duce captũ.

Croſna,Greifenſteinum,& Prinum à Polonis alienata.

Przin.

Dißidium inter Suentopelci filios.

Gdanum in pignus datũ marchioni Brandeburgenſi.

Bellum contra marchionem in Pomerania.

Gdanenſis arx expugnatur.

dem conuellunt & rescindunt munitionē, utpote ligneam: ignem alij subijciūt, alij scalis admotis mœnia scandūt: & quāuis superne cum pice & aqua feruenti perfunderētur, tum saxis & alijs telis obruerentur, tamē pertinacius urgētes oppugnationem, ad extremū, cum hostibus tela deficerent, ui irrupunt: & ira odioq; inflammati, magnam cædem exercent in Saxonibus, & arce potiuntur. Nonnulli hostium in editiorem turrim euaserant: uerùm ij quoq; cum arcem à nostris teneri conspicarētur, uitam tantùm pacti, proiectis armis sese dedidere: qui com pedibus uincti in seruitutem abducti sunt. Arce capta, mox oppidani deditionem fecere. E' quibus paucos quosdam, qui impensius fauerāt Saxonibus, uita & bonis mulctauit Mesciugus: in quibus erant præcipui, Arnoldus & Iacobus. De quorū bonis duos pagos, Scrobotoum & Vitominum, Vuladislauiensi episcopo donauit. Boleslaum uerò honorificè habitum & remuneratū cum exercitu dimisit. Qui domum reuersus, quatuor mensium spacio militibus ad quietem dato, rursus contra Marchiones expeditionem fecit, eiq; expeditioni Præmislum iuuenem fratris filium, sextūdecimum annū agentem, præfecit, adiunctis quorum consilio faceret omnia, Predipelco palatino Posnaniensi, & Ioanne Castellano Calisiensi, grauibus & prudentibus uiris, & peritis rei militaris. Dreno præterito, uastatur lōgè lateq; hostilis regio, quæ cis Odram est, Strelce arx haud ita pridē à Conrado condita, expugnatur, diripit, & exuritur. Sæuit in homines, agros atq; tecta: nonnullis tamē, deprecante Præmislo, uita cōceditur. Abigitur ingēs præda. Cum qua reuertēs Præmislus, cum apud Velenū exercitū dimitteret, cognoscit, Drenū arcem paruo hostiū presidio teneri: Cassubiosq; qui in castris eius militarāt, domum abeūtes nauigio, primā portam arcis incēdisse. Reuocatis igitur ex itinere militibus, ad Drenū contēdit: & Saxonibus deditionē facientibus, arcem recepit, presidioq; cōmuniuit. Deditios uerò liberos dimisit, datis qui eos deducerēt, ne quam uim à nostris paterētur. Hæc tunc rudimenta militiæ Præmisli fuere. Sex deinde totis annis utrinq; ab armis cessatū est, pacé ne facta, an inducijs, an pertęsis belli ducib. cōquiescentib. nihil cōpertum habemus. Interea uerò minor Polonia quasi uicissitudine quadā bellis ardere cœpit, authore & incentore Paulo episcopo Cracouiensi, gēte Polucosio, Iasci siue Ioānis comitis Premēcouij filio, qui cū canonicus Cracouiensis & Boleslai Pudici secretarius siue cancellarius esset, Prendotæ mortuo, à collegio sacerdotū electus, successit. Is enim suę dignitatis immemor, cum totus uoluptatibus, uenationi & libidini deditus, & subditis suis grauis, aduersus principē uerò Boleslaū cōtumax esset, nec precibus & monitis neq; collegij sui, neq; principis flecteret, & præterea monacha quadā de Scalēsi monasterio educta pro concubina abuteretur, in Cunouiensi prædio degens, ab Ottone & Zegota iuuenibus, equestri Topororum familia ortis, captus, & Siradiam deportatus, à Lesco Nigro in honesta custodia mēsem unum seruatus erat, Boleslai Pudici, quemadmodū exitus rei comprobauit, uel iussu, uel permissu.

Oppidum deditum.

In Marchiam Polonorum expeditio.

Præmisli ducis Posnaniensium tyrocinium.

Strelce arx cōdita, & mox capta & incensa.

Drenum receptum.

Pauli episcopi Cracouiensis contaminata uita & improbitas.

Paulus episcopus captus, & Siradiā asportatus.

A Sed cum Ioannes archiepiscopus Gnesnensis omni prouinciæ suæ sacris eam ob rem interdixisset, conuicijs & maledictis populi exagitatus Boleslaus, dimitti eum iusserat: & in gratiam cum eo redierat, cum ducenta pondo argenti ipsi appendisset. Nec tamē conquiescebat Paulus: uerùm in hoc erat totus, ut Boleslaum ulcisceretur, & cū Lituanis barbaris affinitates & amicitias iungebat. Domi quoq; factiosorū hominum animos in principem concitabat, in primis uerò eorum qui cū sua turpiter prodegissent, & ad inopiam redacti, aut etiam ære alieno oppresi essent, alienis inhiabāt, aut qui ob latrocinia & alia scelera pœnas metuebant, siue adeò multati iam erant, aut etiam in pace cupiditatibus suis minus commodè satisfaciebant. Ferè enim eiuscemodi homines res nouas cupiunt, ducemq; fortuitu oblatum cupidè sequuntur. Incensis autem complurium animis, nec occasio cogitata perficiendi defuit. Erant inter Præmislum siue Ottocarum regem Boemorum & Boleslaum Pudicum inimicitiæ, propter surreptam Polonis à Boemo Opauiam, & propter adiutum à Boleslao Belam regem Vngarorum contra Boemos. Ac fecerat quidem cum Ottocaro pacem Bela paulo ante mortem suam, cū in Morauia malè rem gessisset. Sed Stephanus filius eius suscepto paterno regno, bellum redintegrauit. Quod ut maiore ui gereret, ad Boleslaum affinem Cracouiam uenerat, & cum eo fœdus paternum renouarat. Mox cùm per Vngaros, tum per Chunos siue Hunnos magnis incōmodis Boemos affecit. Quibus adductus Boemus ut Polonorum auxilia Vngaro detraheret, cum Boleslao Pudico
B de Opauia transigere statuit. Nec abhorrebat à pace Boleslaus. Igitur anno Christi 1273, ad constitutum tempus Opauiam is profectus erat, & cum Boemo conuentum agebat. Hoc tempus nacti coniurati, quo plerique proceres Boleslao fauentes cum ipso simul aberant, maturant defectionem illam aduersus Boleslaum, offensionis causam prętexentes, quòd is se inscijs, nec de conuentus sententia Lescum Nigrū (hoc enim cognomē habuit) ducem Siradiensem propinquum suum, hæredem nuncupasset. Erant & aliæ quædam causæ, quę bonos etiam uiros non paucos infensiores Boleslao reddiderant: nimirum quòd is indulgentia aut negligentia quadam, calumnias in iudicijs regnare patiebatur, quibus implicati simpliciores, multi graues mulctas expēdere cogebantur, multi patrimonijs exuebantur. Neque uerò usquequaque incorruptus iudex ferebatur esse Boleslaus. Ad hæc autem onerosus erat nobilitati, propter crebras uenationes, eo quòd & canes principis alere, & equos atq; subuectiones ipsi præbere omnibus passim, quacunque iter faciebat, necesse erat. His igitur de causis complures ei infensi erant, sperabantq; mutatione principis defunctum se iri malis illis. Itaque conuenticulo habito, Paulo authore ad Vuladislaum ducem Oppoliensium mittunt, principatumq; ei deferunt. Animaduertebat quidem Vuladislaus difficulter se tunc uiuēte Boleslao Pudico principatu potiri posse. Sed quoniam senex iam erat Boleslaus, nec ullos habebat liberos, & alienas esse sciebat à Lesco multo-

Interdictum Archiepiscopi.
Paulus episcopus dimissus.
Pauli episcopi conatus improbi.
Conspiratio minorum Polonorū contra principem.
Nouarum rerum cupidi quinam esse soleant.
Stephanus post Belam patrem apud Vngaros regnat, & Boemis bellum facit.
1273. ann.
Boleslai Pudici conuentus cū rege Boem.
Lescus Niger hæres nuncupatus à Boleslao Pudico.
Iudiciorū prauitas & corruptela.
Boleslai Pudici prauitas in iudicijs.
Nobilitatis onera.
Poloni minores ad Vuladislaum ducem Oppoliensium deficiunt.

rum uoluntates, uel in posterum utile id sibi fore iudicabat, si tũc oblatum principatum non refutaret. Itaque conuentum illum omnem ad se Oppoliam uenire iubet, ut ibi ea res iureiurando & literarum monumentis confirmaretur. Faciunt illi iussa, & frequentes Oppoliam proficiscuntur. Nihil horum latebat Boleslaũ. Soluto igitur conuentu Opauiensi, rebus infectis, & inducijs tantum in uiginti annos cum Præmislo factis, festinus ad sedanda domestica mala reuertitur: & proficiscentes Oppoliam aduersarios incompositos & inopinantes, cum aulico suo procerumq́ꝫ comitatu apud Bogucinum pagum altera die Iunij mensis adoritur. Nec illis animus ad defendendum sese defuit. Committitur atrox pugna, nemine referẽte pedem. Ad extremum Boleslao cessit uictoria, sed non incruenta tamẽ. Plurimi ibi mortales, exceptis ferè aduerso pectore uulneribus, utrincꝫ cecidere, sed multo plures tamen ex aduersarijs Boleslai. Pauci fuga ad Oppoliensem ducem euasere. Bona cęsorum & profugorum partim confiscata, partim inter uictores distributa sunt. Oppressa coniuratione siue adeò bello ciuili, paucis diebus Lituani in Lublinẽsem oram excursionem fecere, magnamq́ꝫ prædam auexere, nemine prohibente. Nam uires minoris Poloniæ Bogucinensi illo prælio uehementer attritæ erant. Creditum est autem, à Paulo episcopo barbaros etiam tunc excitos esse, ut cæsorum apud Bogucinum sanguini parentaret. Tantam autem eius audaciam, tamq́ꝫ sceleratum animum diuina clementia paululũ tunc repressit nouo & inusitato modo. Nam cum Cracouiæ apud Dominicanos fratres commoraretur, quadam die cœlitus increpitus esse fertur, huiusmodi uerbis: Ve tibi Paule episcope: Melius tecum actum esset, si natus non fuisses. Atque hanc uocem à septuaginta hominibus tunc eum circumstantibus auditam esse. Monachus etiam quispiam per quietem uidisse dicitur, lupum erectis prioribus pedibus contra eum humana uoce exclamantem: Ve tibi Paule episcope, quoniam cæpisti, & occidisti. Hoc quoque cum ille renunciante monacho accepisset, expauefactus, fertur scelera sua maiorem in modum deplorasse. Dumq́ꝫ solus in cubiculo fletibus indulget, rursus talibus dictis compellatum esse memorant: Ne timeas Paule episcope: Age quod lubet, septimo deinde anno morieris. Atqꝫ eum respondisse: Optimè secum acturam esse Diuinam misericordiam, si sibi septem annorũ spacium ad expianda præterita peccata concederet. Has quoqꝫ uoces ab ijs qui ad fores cubiculi obseruabant, exauditas esse. Credibile est autem, Satanæ eas fuisse, primùm desperationem, deinde securitatem illi & maiorem licẽtiam ingerentis. Refrenauit tamen ille aliquatenus audaciã suam quãdiu uixit Boleslaus. Necꝫ uerò inulta Lituanis excursio illa fuit. Nam dum illi Lublinensem oram populãtur, Polessensis eorũ ditio & Prussia uicissim à Masouijs & Cuiauijs uastata est. Resumpserant enim uires tunc Prussi cũ Lituanis coniuncti, magna strage profligatis aliquoties Cruciferis, & munitionibus eorũ quibusdam expugnatis, & solo æquatis. Boleslaus uerò Pudicus iratus Vuladislao duci Oppolien-

sium,

Polonorum cũ Boemis induciæ. (A)

Boleslai Pudici uictoria contra defectores.

Lituani Lublinensem oram populantur.

Paulus episcopus diuinitus admonitus. (B)

Polessensis terra & Prussia uastata à Masouijs & Cuiauijs.

Silesicum bellum.

A sium, quòd suis nouas res molientibus fauisset, exercitu conscripto, accersitis'que à Boleslao Calisiensi & Lesco Siradiensi ducibus auxilijs, Oppoliensem & Ratiboriensem oram omnem infesto agmine depopulatus est, ita ut suburbana quoque primorum oppidorũ exureret. Nec tamen elicere ad pugnam Vuladislaum potuit. Sed carpsit is tamen ex insidijs hostes palantes & prędas agentes, nec paruis affecit incommodis. Maius utrinque in sequentem annum bellũ parabatur: contrahebantur auxilia: mercenarijs stipendia pronunciabantur. Sed gliscens bellum Boleslai Calisiensis opera consopitum est. Nihil autem illo & proximo deinde anno memorabile usquam in Polonia gestum est, præter contracta & conciliata quædam ducũ matrimonia. Nam Præmislus iunior dux Posnaniensis, sextumdecimum annum iam egressus, uxorem duxit Lucardem Henrici, siue, ut alij uolunt, Nicolai Slauorum seu Vinidarum ducis filiam, neptem Barnimi Scecinensium ducis ex filia, suadente Boleslao patruo, qui nullos adhuc susceperat liberos ex Iolenta siue Helena Belę regis Vngarorum filia, sorore Kingæ. Boleslaus uerò Caluus priore coniuge mortua, alteram duxit Adleidam, Samborij ducis Pomeranorum filiam. Sed ea deinde uiri contumelia propter pellicem offensa, pedestris paternam domum redijt. Porrò Lescum Siradiensem cũ Griffina Roscislai Bulgarorum siue Russorum, ut uult alicubi Dlugossus, ducis filia, Boleslaus Pudicus Siradiam profectus, in gratiam reduxit: cum illa accusata publicè uiri frigiditate, detractaq; uitta matronali, totos quatuor annos sese ab eo seiunxisset. Duo uerò portenta illo biennio in Cracouiẽsi territorio extitisse memorãtur. Puer quispiam dentatus eodem quo natus est die, distinctè & articulatè locutus est, donec religioni Christianę initiatus, & dentes, & sermonis usum amisit. Alius uerò semestris in urbe Cracouiẽsi prolocutus Tartaros aduenturos, & Polonorum capita præcisuros esse prædixit: rogatus'que, diuinitùs id se scire, & sibi quoque illud malum impendêre respondit. Quod post duodecimum annum euenit, quemadmodum suo loco exponemus. Non libet autem & miraculum silentio præterire, quod illo tempore multis testibus accidit. Homo quidam splendidus equestris ordinis, sed uiolentus & rapax, & suis iuxtà ac alienis hominibus grauis, cum grauiter ægrotaret, admonitus crebrò à religiosis quibusdam uiris, ut ad Dei clementiam confugiens, animæ suæ saluti consuleret, negauit sibi ueniæ locum relictum esse. Iam enim diuino iudicio traditum se esse dæmonum potestati. Nec mora, audiuntur à circumstantibus uehementium uerberum & percussionum strepitus. Apparent in corpore ægroti fœdi liuores atque uibices, ita ut omnes obstupescerent. Inter hæc ille infelix nullam uocem, nullum'que gemitum edens, ter infelicem animam exhalauit. hic orsus supplicia, quæ deinde apud inferos æternùm expenderet: ut esset exemplo ijs qui ex aliorum incommodis student sua commoda parare. Annus tunc agebatur 1276. quo Ladislaus

Præmisli Posnaniensium ducis nuptiæ.

Boleslai Calui nuptiæ.

Griffina Lesci Nigri uxor.

Portenta.

Vaticinium infantis.

Rapacis & iniusti hominis supplicium.

1276. ann.

slaus cognomẽto Hũnus, apud Vngaros post Stephani patris mortem regnare cœpit: & cùm Boemis infensior etiam patre esset, cum Rudolfo Cæsare, qui post diuturnam dissensionem principum electorum ante tres annos ad imperium euectus erat, contra Ottocarum regem societatem belli inijt. Repetebat enim Rudolfus ab Ottocaro Austriam, Styriam, Carinthiam, Carniolam, forum Iulij, & portum Naonis, quòd eas terras secundum Fridericum & Vlricum duces iure feudi, ut uocant, & caducæ hæreditatis ad Imperium deuolutas esse diceret. Post id tempus Silesia rursus intestinis dissidijs exagitari cœpit, materiam subministrãte inuidia. Grauiter ferebant & duces, & proceres, Crosnam, Prinum, & Greifensteinum, Conradi culpa in externorum iurisditionem recidisse. Sed neque Conradus ipse, neque frater eius Boleslaus, obærati ambo, redimere oppignerata poterant. Nam decem millia numûm aureorum archiepiscopo Magdeburgensi exoluenda erant. Abundabat autem pecunia Henricus Vuratislauiensis, Henrici tertij fratris eorum filius, quæ eo puero à curatoribus ex ampliori dominatu collecta erat. Itaque suasu procerum suorum redemit is territoria illa. Quæ res inuidiam ipsi conflauit apud patruos. Acerbior tamen erat Boleslaus. Et cum Henricum circumuenire decreuisset, misit ad eum legationem sub specie repetendæ portionis hæreditariæ, secundùm mortem Vuladislai fratris, qui archiepiscopus Salisburgensis fuerat, reuera autem solicitandorum quorundam Vuratislauiensium procerum causa, quos patrem Henrici, atque patruum Vuladislaum ueneno sustulisse erat suspicio. Dissimulato autem dolo, cum ad omnem occasionem attentus esset, rusticantem fortè Henricum in uilla sua Ielce, & nihil tale metuentem, missis satellitibus cæpit, & in arcem Lehen deportatum, asseruari diligenter iussit, donec aliquid ab eo uiolentis pactis extorqueret. Charus erat suis Henricus, propter probitatem, à qua etiam cognomen adeptus est: itaque eum deinceps nos iam appellabimus. Quocirca de liberando eo consilia ineunt: exercitum comparant: à cæteris etiam ducibus, Boleslao Pudico Cracouiensi & Sendomiriensi, Boleslao Calissiensi, Præmislo Posnaniensi, & Vuladislao Oppoliensi, indignitate rei motis, magna auxilia impetrant. Displicebat & Conrado Glogouiensi Boleslai fratris facinus in alterius fratris filium perpetratum. Itaque misit & ipse Vuratislauiensi conuentui auxilia contra fratrem. Verùm Boleslaus explorato Vuratislauiensium apparatu, magna celeritate Saxonas, Misnios, Bauaros, atque Sueuos mercede conduxit, & prior in Vuratislauiensem oram impetum fecit. Educunt & Vuratislauienses suas copias, & obuiam Boleslao prodeunt. Inter Scorolcium & Procianum in planicie congressi exercitus, magno ardore committunt prælium: & neutris referentibus pedem aliquandiu, tandem Boleslaus Caluus conspecta suorum & cæsorum strage, et pugnantiũ paucitate, uno tantũ comitatus milite, clàm se ex acie

Ladislaus rex Vngarorum. Rudolfus Cæsar bellum infert Boemis. Silesici motus. Inuidia. Crosna redempta ab Henrico Vuratislauiensi. Henricus quartus dux Vuratislauiensis captus à Boleslao patruo. Lehen arx. Henricus Probus. Silesiorum intestinum bellũ. Boleslai Calui fuga.

A acie subduxit. At filius eius Henricus, de tribus natu maximus, maiore animo, boni imperatoris fungens officio, nutantes suos cõfirmabat, laborantibus succurrebat: & non modò instaurauit prælium, sed etiam uictor magnam in hostibus stragem edidit. Quæ eo maior fuit, quo pertinacius utrinque pugnatum est. Captus est in eo prælio Præmislus dux Posnaniensium. Clade hac perculsus Vuratislauiensis conuentus, Ottocari siue Præmisli Boemorum regis opem implorat. Et cũ antehac Crosnẽse territoriũ Ioanni Brãdeburgensi marchioni hypothecæ nomine quatuor milia marcarum ab eo mutuati tradidissent, ne Boleslaum Caluum aduersum se adiuuaret, tunc porrò Closcum dant Ottocaro, ut afflictis Henrici rebus subueniret, quòd & armis ille tunc multum ualebat, & authoritate apud sororis filium Boleslaum Caluum meritò ualere debebat. Dant autem ea lege, ut id post obitum Ottocari in Hẽrici ducis sui potestatem recideret. Itaque Ottocarus cum ademptas sibi à Rudolfo Cæsare ditiones, quarum superius mentionem fecimus, bello repetere necesse haberet, fecit pacem inter Boleslaum & Henricum: sed iniquis Henrico conditionibus, nempe ut is Boleslao patruo, Stregomum, Nouum forum, Strozam, Greifenbergam, Prinum, & Gesuindidorsum (oppida ea sunt) iure sempiterno daret. Accepit tamen eas conditiones Henricus, ut se & Præmislum uinculis liberaret. Cum autem euasisset, recuperauit à Marchione Crosnam, numeratis ei sex millibus marcarum. Nam duo B millia is Henrici causa falso expensa referebat. Cæpit uerò Henricus, & in carcerem compegit suos nõnullos ex equestri ordine, quòd cum Boleslao sensisse dicerentur. Eodem anno Lituani cum Prussis peruastata Masouia, Culmensi'que & Cuiauiensi tractu, Lẽciciensem quoque crudeliter depopulati, ingẽtem prædam abegerunt, in qua ad quadraginta millia hominum fuisse memorantur. Tunc quoque prodigium circum Cracouiam apparuit. Etenim nocte media, in qua initiũ noui anni est, cœlum clara & non iniucunda luce ad breue tempus resplenduit, principis mortem, quod re postea comprobatum est, portendens. Memoratur autem & spectrum quoddam tunc in eodem Cracouiensi tractu apparuisse. Lacum enim quendam peramplum infestatione dæmonum, piscationibus & usibus hominum exemptum fuisse. Ad eum hyberna glacie concretum uicinos cum sacerdotibus uexilla, cruces, & reliquias sacras, quibus uis dæmonum propulsaretur, ferentibus, piscandi gratia conuenisse. Immisso autem reti, primo quidem tractu, contendentibus piscatoribus tres pisciculos, altero nihil nisi rete conuolutum, tertio denique monstrum horrendum caprino capite, & in speciem ignis ardentibus oculis extractum esse. Territis autem ac diffugientibus cunctis, spectrum illud sub glaciem sese immersisse: ac toto lacu discursans, terribilem strepitum ac sonitum edidisse: afflatos'que ab eo nonnullos homines, fœda ulcera retulisse. Resumpsit æstate sequenti Boleslaus Calissiensis cum Præmislo fratris filio expeditionem aduersus marchiones Brandebur-

Henrici filij fortitudo.

Præmislus dux Posnaniẽsium captus.

Crosna marchioni Brandeburgensi oppignerata.

Closcum Boemorum regi traditum.

Pax iniqua in Silesia.

Crosna redempta.

Prußi et Lituani Masouiam, Culmensem, Cuiauiensem, & Lencicienſem tractum uastant.

Prodigium.

Spectrum.

Brandenburgense bellum.

genses

genses ob Santocum, auctus Pomeranorum auxilijs. Vastanti autem ei hostilem regionem cis Odram, occurrit Otto Longus marchio, Ottonis tertij filius, cum non contemnendis Saxonum copijs, & alijs quibusdam auxiliaribus apud Soldinum. Commissoq; prælio, facilè funditur, fugaturq;, utpote uiribus inferior: ac deinde intra munitiones arcium se continuit.

Marchio Brandeburgensis uictus à Polonis.

Boleslaus Pius dux Calissiensium obijt.

Boleslaus uerò omnem oram cis Odram uictor peruagatus ac depopulatus, dimisit exercitum: & intra anni decursum febri extinctus est, tribus filiabus relictis, quarũ tutelam Præmislo mandauit.

Dupinum, Neslussum & Boleslauecia arces conditæ.

Condidit hic uiuens tres arces, Dupinum, Neslussum, & Boleslaueciam in territorio Velunensi. Condidit & monasterium Gnesnę puellis diui Francisci, seu diuæ Claræ institutum uitæ professis.

1279 ann.

Boleslai Pudici mors.

Consecutus est autem sub finem eiusdẽ anni, ad quartum Idus Decembris, Boleslaus Pudicus dux Cracouiensis & Sendomiriensis: & Cracouiæ apud diui Francisci, quod monasterium ipse condiderat, sepultus est:

D. Francisci cœnobium.

Cracouiensis ecclesiæ ac diœceseos immunitas & prærogatiuæ.

benignus & religiosus princeps, & in egentes, cultumq; Dei, ac ministros eius munificus. Cuius illa extant in Cracouiensem episcopum, & ecclesiam memorabilia beneficia, diplomatibus eius consignata, quibus cunctos sacri ordinis homines, eorumq; adscriptitios omni prorsus onere seruitutis atq; pensionis duci debitæ, etiam telonij, liberauit: & ab omni suorum iudicum & magistratuum, suaq; ipsius iurisdictione exemit. Episcopum autem omnino ducali iure in bonis suis esse iussit, modò ut semel quotannis principem hospitio acciperet, subuectionesq; ipsi ut præberet, quãdo ei usuueniret per episcopalia prædia iter facere. Ad hæc fecit potestatem singulis prælatis, ut uocant, & canonicis basilicæ Cracouiensis, senos ex nobilitate, aut duodenos è plebe, quos uellent ab expeditione bellica eximendi, ministerij sui causa: inferiorum uerò ecclesiarum collegijs dimidium eius numeri.

Crizanouicẽse monasterium.

Cœnobium D. Marci.

Condidit etiam ac dotauit Crizanouicense monasterium supra Nidam amnem Præmonstratensibus uirginibus. Cracouiæ item apud sancti Marci, ei sectæ mendicantium, quæ uocatur de Pœnitentia beatorum martyrum.

Cracouiensis urbs iure Teuthonico uti cœpit.

Ciuitatem uerò Cracouiensem iure Saxonico, siue Magdeburgẽsi, quod etiam Sredense & Teuthonicum uocant, quo pleraq; oppida & uici & pagi utuntur in Polonia, stabiliuit.

Boleslai Pudici ætas.

Regnauit autẽ Boleslaus hic, seu uixit potius post mortem patris, quinquaginta duos annos.

Kinga princeps cum sorore Iolenta monasticam uitã amplexa.

Mortem eius Kinga uxor, uirgo etiam tum, moderatè tulit. Quin gratias egit Deo, quòd se coniugij uinculo tandem liberasset: ac mox unà cum sorore Iolenta, quæ post mortem mariti Boleslai Calissiensis ad eam se contulerat, distractis & in usus egenorum distributis cũctis facultatibus suis, diui Francisci professioni & instituto uitæ sese addixit:

Sandecense monasterium.

& ueterem Sandeciam, necquicquam refragrantibus & renitentibus proceribus, commigrauit: ibiq; reliquum tempus uitæ in monasterio à se & uiro suo condito, peregit.

Boleslaus Caluus seu Rogatca Legnicien. dux obijt.

Non multo autem ante hos duos Boleslaos, tertius quoque Boleslaus, Legniciensium dux, cognomento Caluus & Rogatca, è uiuis excessit, Henrico, Boleslao, & Bernardo filijs, & quatuor filiabus relictis. Quo tempore etiam Ottocarus Boe-

morum

morum rex in Austria commissa cum Rudolfo Cæsare & Ladislao rege Vngarorum pugna, proditione suorum occubuit. Successit autem ipsi in regno Venceslaus filius, quinque, aut certè non plus octo annos natus. Tutelam pueri Otto marchio Brandeburgensis, Boemis grauis, administrauit. Tunc igitur Henricus, Vuratislauiensium in Silesia dux, Closcum iure suo recepit. Rudolfus Albertum filium Augustæ Vindelicorum, in conuentu principum, Austriæ, Styriæ, Carinthiæ & Carniolæ ducem appellauit. A quo originem duxerunt ij, qui deinceps illis regionibus præfuere usque ad nostra tempora, & Carolum Quintum Imperatorem, Hispanorum, Siculorum, Neapolitanorúmque regem, ac Ferdinandum Cæsarem, seu regem Romanorum, Vngarorum, & Boemorum, fratres germanos, & liberos eorum inclytos.

Rudolfus Cæsar.
Ottocarus secundus Boemorum rex occisus in prælio.
Vẽceslaus rex Boemorum.
Closcũ Silesijs redditum.
Austriæ ducũ et archiducum origo.
Carolus V. Imperator.
Ferdinãdus Cæsar & rex.

MARTINI CROMERI DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM, LIBER DECIMVS.

LESCVS NIGER.

SVCCESSIT Boleslao Pudico in principatu Cracouiensi & Sendomiriensi Lescus Niger, ex fratre ipsius patruele ortus, quem ipse sibi Boleslaus successorem designarat, quique siue uiuente adhuc illo, siue iam mortuo, Cracouiam cum uxore aduolarat, & funeri patris adoptiui iusta persoluerat. Nec tunc sanè quispiam ipsi aduersatus est, bello à Rusſis ingruẽte: cuius metus locũ atque spaciũ contentionibus & nouandis rebus non dabat. Nam Leo princeps in Russorum ducibus, Danielis filius, post Boleslai mortem media hyeme in Lublinensem orã, cum ingenti Russorũ, Tartarorum, & Lituanorum exercitu inuaserat: eáque peruastata, Sendomiriensem quoque tractum ferro & igni infestabat. Sed eum Varsius Cracouiensis castellanus, & palatini duo, nempe Petrus Cracouiensis, & Ioãnes Sendomiriensis, represſerunt, cum ei se apud Goslice pagum, altero à Sendomiria miliario, cum parua manu temerè quidem, sed tamen euentu prospero, opposuissent. Cõmisso enim prælio tertia die Februarij, cum nostri magno animo impetum in Russos fecissent, cæsis primis, magna trepidatio cæteros inuasit, sic ut abiectis armis terga uerterẽt, & auxiliares barbaros secum inuoluerent. Qui tamẽ, quòd fugiendo pugnare consueuerũt, represso gradu restiterũt nostris paululũ. Sed mox & ipsi, deserti à Rusſis, instãtibus nostris in uerã fugam acti sunt. Fugientes lõgius persecuti nostri, magnam stragẽ edidere. Cæsa ferũtur eo prælio hostiũ ad octo millia, capta duo, militaribus signis septem nostri uictores potiti sunt. Cætera multitudo amissa præda euasit. Non contentus autẽ ea uictoria Lescus, intra paucos dies maiores coegit copias, ita ut ad triginta equitũ, peditũ uerò duo millia perueniret, & in Rusſiã duxit, ut

Leo Russorum dux.
Russorum cũ Tartaris & Lituanis excursio in Poloniã.
Rusſi cum barbaris superati à Polonis.
Rusſia uastata à Polonis.

xit, ut Leonem ulcisceretur: qui nõdum resumpto è superiori clade animo, in penitiora Rusiæ sese recepit. Quocirca impunè Lescus hostilẽ regionem ad Leopolim usq; (quæ arx cum oppido ab isto ipso Leone A

Leopolis à Leone condita. Lwow.

condita esse & nomẽ sumpsisse uidetur) peruagatus, direptis exustisq; multis pagis & oppidis, & arcibus nonnullis, quæ negligẽtius seruatæ ac defensæ erant, captis & euersis, ingentem prædam abegit: in qua ad quatuor millia hominum fuisse, cæsa uerò ad quinq; millia ferũtur. Se-

1281 ann.

Henricus Probus nomine, nõ re.

quenti deinde anno, qui fuit 1281, Lescus contra Vuratislauiensem ducem Henricum quartum, qui Probus dictus, re postea longè à probitate abfuit, expeditionem instituit ex huiusmodi causa. Hẽricus is quem dico, Boleslai Calui patrui fraude per iniuriã bonis quibusdam, quemadmodum superius dictum est, mulctatus, induxerat & ipse in animũ

Duces tres dolo capti ab Hẽrico Probo.

suum facinus probi cognomento neutiquam conueniens. Nam Præmislum maioris Poloniæ, Henricum Legniciẽsem Boleslai Calui, & Henricum Glogouiensem Conradi filium, duces, ad conuentum & colloquium, quasi de re cõmuni Baríciam, qui pagus in ditione eius erat, euocatos cęperat, & Vuratislauiam deportatos asseruabat, ut aliquid

Lescus bellum infert Henrico Vuladislauiensium duci.

uicissim ab eis iniustis pactis emungeret. Indignè id ferre Lescus, qui uocatus & ipse unà cum cæteris ducibus Polonorum, tamen incertum qua excusatione usus, non uenerat. Ac Præmisli maximè uicem dolẽs, cum crebris literis atq; legationibus nihil æqui ab Hẽrico impetraret, armis illum uindicare decreuit, orantibus maioribus Polonis, & auxilia pariter cum Mesciugo Pomerano pollicentibus. Itaque coadunato B exercitu, & auxiliaribus illis maioribus Polonis & Pomeranis ad cõdictum locum conuenientibus, triplici agmine Vuratislauiensem Henrici ditionem aggressus, acerbè eam diuexauit usq; ad Vuratislauiensia suburbana, maioribus Polonis maximè ob captum ducẽ suum in agrestes & oppidanos culpæ expertes, & in innoxia tecta sæuiẽtibus. Nec tamen aut his malis, aut lachrymis & conuicijs suorum Henricus commotus est, ut uel propulsaret illatũ bellũ, & miserabilẽ suæ ditionis uastationem prohiberet: uel captos duces dimitteret, ac se suosq; præsentibus calamitatibus liberaret. Sed in arce Vuratislauiensi se cõtinebat. Peruastata omni ora Vuratislauiensi, & abacta ingenti præda, Lescus auxiliares dimisit, & suas copias domũ reduxit. Capti uerò duces pertæsi uinculorum eius, in cuius potestate erãt, arbitratu se redemere. Ac

Velunensis terra Henrico Vuratislauiensiũ duci concessa.

Præmislus quidem Rudense seu Velunense territorium ipsi concessit. Legniciẽsis uerò & Glogouiensis quinquennio se ipsi cum triginta hastatis militaturos esse dato iureiurando receperunt, obsidibusq; cauerunt. Per idem tempus, Siculi trucidatis una hora per omnes urbes ex

Sicilia à Gallo ad Hispanum defecit.

Siculæ uesperæ.

Prussi multa de Cruciferis cæperunt.

composito Gallis omnibus, à Carolo ad Petrum Arragonensem defecerunt, & Gallum regem Hispano commutarunt. Quod multorum deinceps bellorum inter duas has gentes & Italos seminariũ fuit. Prussi uerò Cruciferorum ditionem uehementer afflixerunt: & lõgè lateq; ferro & igni grassati, Christiburgum, Marieuerderum, Zantirum, Clementiam, & Grudentum arces de ipsis cæperunt, ac diruerunt. Inse-

A quenti anno Lituani cum Iazygum reliquijs subita excursione Lublinensem regionem tripartito agmine crudeliter depopulati sunt. Iura tunc de more Lescus reddebat Cracouiæ, cum de barbarorum excursione certior factus est. Nec mora, omissis rebus omnibus, arma corripere his qui circum se, quiq; in itinere erāt equitibus, & se sequi iussis, magnis itineribus in Lublinensem oram peruenit. Sed hostes iam præda onusti recesserant. Itaq; angebatur animi, quod sibi hostem ulcisci, suosq;, qui captiui abducebantur, uindicare procliue non esset. Neq; enim cum parua manu longè maiorem hostium multitudinem per ignotos sibi, illis uerò notissimos syluarum & paludum tramites abeuntes persequi audebat. In hoc æstu animi cum eum ex labore itineris & insomnia fatigatum sopor inuasisset, expergefactus deinde postero die lętus, ab archangelo Dei Michaele in somnis confirmatum se, & sponsione certę uictorię persequi barbaros iussum esse, pro cōcione exposuit. Quo sermone animatis militibus, & impedimentis cum cōmeatu ponè se sequi iussis, ipse cum expeditis arma tantum & aliquot dierū cibaria ferentibus, recētibus abeuntiū hostiū uestigijs insistit, & inter Naruam & Nemenem flumina tertiadecima die Octobris eos cōsequitur. Neque enim belli præda impediti, celerius iter facere potuere. Perculsi sunt inopinato Polonorū aduentu barbari, quòd neq; paucos, neq; imbelles atq; timidos tam longè persecuturos se fuisse suspicabant̄. Sed tamen arma citò expediūt, authoribus maximè Iazygibus, qui summa erant audacia. Inuehuntur in eos nostri una & simplici acie, quòd & locus syluis cinctus angustus, & exiguæ copiæ, quippe quæ sex millia equitum uix continerent, diducere manum in plures acies non sinebāt. Non segniter & illi primos nostrorū impetus excepere. Sed in pugnā intentos captiui suorum signa conspicati, fortuitu oblatis telis à tergo adoriūtur. Inermes quoq; & fœminæ clamore sublato suos animabāt, & hostibus terrorem incutiebant. Quin & canes, quos secū ducebant barbari, & qui dudum lætiore ululatu aduenientibus nostris gratulari uisi erant, sæuis morsibus barbaros ipsos impetebāt. Itaq; ancipiti malo perturbati, effusa fuga proximas syluas petunt. Instat fugiētibus Lescus: instant & captiui mutuo sese cohortantes, dolore & ira extimulante. Nox tandem persequendi finē fecit. In eo prælio reliquię Iazygum, qui pertinacius nostris restiterant, & à suscepta religione defecerāt, penitus extinctæ sunt. De Lituanis quoq;, qui quatuordecim millia bellatorum expleuisse dicebantur, non multi sanè euaserunt. Complures enim qui effugerāt, partim pudore, partim timore suorū, mortem sibi consciuere. De nostris, quod mirum cuique ac diuini numinis opus uideri debet, ne unus quidem desideratus est. Lescus recuperata omni præda, & cumulata etiam hostiū cæsorum spolijs, uictor in Poloniam reuersus, Lublini templum, monimentum uictoriæ suæ condidit: ac diui Michaelis, quem in somnis uictoriam sibi pollicentem uiderat, memoriæ dedicauit. Pace per circuitū ab externis hostibus parta, ciuiles motus Lescum exceperunt. Sendomiriensis enim conuentus Ioāne pa

Lituanorū excursio in Lublinensem oram.

Somnium.

Narua fl.

Nemenes.

Lesci Nigri insignis de Lituanis & Iazygibus uictoria.

Iazygum reliquiæ deletæ.

Sendomiriensium defectio à Lesco. Conradi ducis Masouij fuga.

latino & Cristino Castellano eius orę authoribus, cum quibus & Paulus episcopus Cracouiensis sentire dicebatur, ab eo defecit: & Conrado Masouiæ duci accito, sese munitionesq; suas subdidit: nec uinci beneficijs & secundis rebus Lesci potuit, ut conceptum in eum iam inde ab initio odium deponeret. Verùm Lescus hoc sic abire passus nõ est. Nam coacto tumultuario exercitu de Cracouiẽsi ditione & aulico suo comitatu, in Sendomiriensem oram contra Conradum profectus est. At ille de aduentu Lesci certior factus, cum se non satis crederet Sendomiriensibus, & paruam ipse manum secum adduxisset, in Masouiam celeriter se recepit, promittens confestim se cum maioribus copijs reuersurum.

Lesci benignitas & moderatio.

At Lescus magna animi moderatione & mansuetudine usus, proceres authores defectionis destitutos à Conrado, facile sibi reconciliauit: per quos conuentum omnem unà cum munitionibus in potestatem suam redegit, gliscensq; ciuile bellum sapienter oppresit.

Fames in Polonia.

Laboratum est fame eo & sequenti anno in Polonia, usque adeò, ut multi de plebe cum uxoribus & liberis præsens malum euitaturi, in Vngariam atq; Rusiam commigrarent. Sed utrobique pro salute acerbiori calamitate per gentium illarum immanitatem & perfidiam, operti sunt. A' Rusis quidem tributi nomine Tartaris in seruitutem traditi, ab Vngaris uerò, Cumanis barbaris uenundati.

Legatus pontificius in Poloniam & Prussiam.

Per hoc tempus Philippus episcopus Firmanus, legatus põtificius ex Vngaria uenit Cracouiam. Humanius acceptus à Polonis, quàm ab Vngaris, à quorũ rege Ladislao in uincula coniectus erat, propterea quòd eum ob adulteria & Hunnas pellices post leniores admonitiones diris deuouerat.

Ladislai Vngarorũ regis nequitia, improbitas, & interitus.

Sed ipse quoque rex pòst ab Vngaris suis in honesta custodia asseruatus aliquãdiu, ad extremum à Hunnis, quorum consuetudinem & mores amplexus erat, interfectus occidit.

Pomerani duces Cruciferis sua donarunt.

E' Polonia uerò legatus in Prussiam contendit, & controuersiam inter Mesciugum Pomeranorum ducem & Cruciferos diremit. Etenim Varcislaus Mesciugi frater, cum se ad Cruciferos contulisset, eorum institutum amplexus, patrimonium suum ipsis donarat. Eius exemplum secuti alij duo fratres, & ipsi bona sua eisdem Cruciferis addixerunt, honestum uictum quoad uiuerent ab eis cum familia sua pacti. Ac donationes quidem illas legatus rescidit.

Gneuense territorium donatũ Cruciferis. Gneua arx cõdita. 1283 ann. Lituani Sendomiriensem agrum uastant.

Cæterùm Mesciugum induxit, ut Gneuense siue Meuense territorium ipse donaret Cruciferis. In quo mox illi arcem condiderunt, præsidióque firmarunt, Puterburgum demoliti. Sequenti anno mense Octobri rursus Lituaui per Lucouiense territorium in Sendomiriensem tractum improuisi excurrerunt, & magnis incommodis atque calamitatibus multos pagos & oppida affecerunt, nemine resistente. Namque nobilitas in arces proximas diffugerat. Exercebat tunc Lescus Cracouiæ iudicia, quæ colloquia nostri uocant. Quamprimum uerò de barbarorum excursione cognouit, correptis celeriter armis cum ijs qui aderant ex equestri ordine, cæterisque sine mora sequi iussis, nocturnis pariter ac diurnis itineribus hostem persequitur. Sendomiriensis autem conuentus nobilitatem simul & rusticanos homines, præ-

misisis

A missis ueredarijs de aduentu suo certiores facit, & occurrere sibi curriculo iubet. Concurrentibus omnibus, ubi haud longè se ab hostibus abesse sensit, aduocatis in concionem militibus, graui oratione eos in hostem animat, ut uiri esse pergerent, & coniugibus ac liberis dulcissimis, propinquis, necessarijs, atque etiam agricolis suis, qui in fœdam seruitutem à barbaris abducebantur, subuenirent. Cæsos senes atque paruos pueros, uastatos agros, incensas uillas, pagos & oppida, direpta fana, uiolata sacra grauiter ulciscerentur, & insignem suam patriæque communis ignominiam, uel cum uitæ suæ discrimine uindicarent. Honestissimum esse pro patria, & pro aris & focis dimicantem occumbere. Gloriæ quàm uitæ bonos fortesque uiros cupidiores esse debere. Non prouenire autem magnam atque solidam gloriam sine magnis periculis. Neque tamen eo se hæc dicere, quòd de uirtute & alacritate eorum dubitaret, aut quòd periculosum admodum illud cum barbaris certamen fore crederet. Eosdem enim esse, quos anno superiori intra ipsorum iam fines penè ad internecionẽ, nullo de suis amisso, profligassent: qui'que furtis modò & clandestinis latrocinijs uicinos infestare soliti, uirtute & arte bellica nihil ualerent. Irent ergo alacres, cæsis'que suis eorum sanguine parentarent, & captiuos opem suam lachrymis & eiulatibus implorantes, liberarent. Et quo meliore spe & fiducia diuini auxilij, Dei contemptorem hostem adorirentur, confessione eos peccata expiare, & sacrosancta eucharistia communire se iubet. Atque ipse B princeps sanè quàm religiosè hoc fecit. Præsensere aduentum Polonorum barbari, & anni superioris fortunam reformidantes, in proximas syluas in Lucouiensi territorio sese subducũt, atque ibi de salute sua consultant. Syluis sese diu tegere non poterant. Prædam & impedimenta relinquere nolebant: nec adeò tutum sibi receptum esse animaduertebant, eo quòd experti iam nostrorum audaciam, etiam in intimam Lituaniam persecuturos se eos esse certò sibi persuaderent. Nec in armis magnam spem habebant. Sed tamẽ hoc sibi tentandum extrema penè adducti necessitate constituunt. Itaque relictis in sylua cum paruo imbecillium & ægrotorum præsidio sarcinis, captiuisque arctius colligatis, ne sibi rursus à tergo negocium facerent, magno impetu & cum clamore incondito in nostros feruntur. Perturbauit nonnihil nostros primus eorum aspectus, propterea quòd præter omnem expectationem ad se contendere eos uidebant, quos fugere crediderant: & quòd multitudine ij superabant. Sed tamen cohortante duce, & instruente acies, citò animos resumpsere. Duas autem is incursantibus hostibus acies obiecit: quarum alteri Zegota Cracouiensis, alteri Ioannes Sendomiriensis palatinus præerat. Ipse in omnes partes oculos & totum corpus circumferre, ac sollicitè circumspicere, quid quaque in parte gereretur: & sicubi laborantes suos conspiceret, ut mox subsidia summitteret. Nec diu primus ille barbarorum impetus uiguit. Sed uirtute nostrorum, quasi firmo muro obiecto, statim refractus est. Primi qui cum Cracouiensi palatino cõcurrerant, quod in eius acie aulicus Lesci comita-

Lesci oratio ad milites.

Lituanorũ consultatio.

Lituani iterum uicti à Lesco.

comitatus ordinatus erat, repressi, ad fugam spectare cœperunt. Quo animaduerso, cæteri quoque conuersi syluas petiuerunt. Inde porrò continuato cursu, quoquouersum diffugerunt. Poloni deposita in syluis præda potiti sunt, & captiuos relaxarunt. Quibus adiuuantibus per aliquot dies deinceps barbaros quicunque in sylua delituerant, conquisitos trucidarunt. Reuertentesque magna omnis generis hominum occurrentium lætitia excepti sunt. In Paulum episcopum Lescus Lituanicarum illarum excursionum, atque item defectionis Sendomiriensis conuentus culpam conferebat. Habebat enim Paulus magnas necessitudines & clientelas in tractu Sendomiriensi, & cum barbaris amicitias & affinitates coniunxerat. Lesco uerò iam inde ab initio propter captiuitatem suam infensus erat, ita ut non incredibile esset, cùm nobilitatem Sendomiriensem ab eo cōcitatam fuisse: tum barbaros in Poloniam euocatos, quo magis Lescū inuisum apud omnes, suis quenque damnis & publica indignitate acuente redderet. Itaque captus is est iterum à satellitibus Lesci, & Siradiam deportatus. Dimissusque deinde maiorem immunitatem bonorum suorum ecclesiasticorum, & in Derzanzina pago, quicquid ad ducem pertinebat, castellano & palatino, decano'que & Scholastico Cracouiensi arbitris, à Lesco accepit. Nam tria millia pondo argenti, quæ & ipsa soluere Lescus debuerat, ei remisit. Extat ea de re diploma Lesci in basilica Cracouiensi. Insignis est hic ipse annus & alio insolenti facinore. Etenim Lucardis, Præmisli ducis maioris Poloniæ uxor à pedissequis suis iugulata est. Nec expers huius culpæ Præmislus, quòd ne quæstionem quidem de scelere habuisset, nec pœnas exegisset, habitus, & uulgari carmine notatus est: quod carmen sua ætate Dlugossus uulgo cantari solitum esse memorat. in quo oratio fœminæ illius repræsentetur orantis, maritum pro amore coniugali, & honore, quem illi semper habuisset, ne uitam sibi adimat, sed ut uel una subucula tectam in domum paternam se remittat. Causa uerò huius parricidij Præmislo ea fuisse fertur, quòd nullos ex ea susciperet liberos.
» Quasi uerò id in arbitrio sit cuiusquam, ac non diuinitùs
» concedantur liberi. Sed non inultum id scelus tulit Præmislus. Quamuis enim alteram uxorem duxisset non multo posterius, Rixam Suetiæ regis filiam, tamen ne ex ea quidem mares liberos reliquit. Quin etiam alijs aduersitatibus fuit obnoxius. Insequenti enim anno Hēricus dux Vratislauiensium Calissiēsem arcem proditione Sendiuoij præfecti traditam ipsi eripuit. Oppidum enim paulo antè fortuito incendio conflagrarat. Erat hic Sendiuoius Ioannis palatini Posnaniensis filius iratus Præmislo, quòd ab eo in mādandis magistratibus & honoribus præteriretur. Et nisus est quidem Præmislus arcem ui & armis in potestatem suam redigere, sed repulsus à præsidio Hērici, proceribus intercedentibus cum Henrico pacificatus est, ea cōditione, ut pro Calissiensi arce Olobocēse territorium Henrico daret, & arcē ei suis sumptibus in eo exędificaret. Quam arcem tertio pòst anno maiores Poloni ui expugnatam in Præmisli potestatem redegerūt. Neque eā tunc Henricus armis

Paulus episcopus turbator iterum captus.

Derzāzina episcopo Cracouiensi donata.

Lucardis Præmisli uxor iugulata.

Calissia Henrico Vratislauiensium duci prodita.

Olobocum à Polonis recuperatum.

A armis uindicauit, sed dolos uersabat in pectore: ad quos ita factus erat, ut ne à sacris quidem rebus & sacerdotibus manus abstineret, dum nimia opum cupiditate flagrat. Quas tamen iusta diuini numinis uindicta postea alienis, cum suo hærede careret, reliquit. Atq; ut pretermittamus, quod Calissiẽsis arcis proditorẽ Ioannem cũ Beniamino nescio quo equite in carcere aliquandiu tenuit, qui minus etiam dignũ facto suo præmium tulere: illud quidẽ certè detestabile eius facinus silentio prætereundum nõ est, quod in ecclesiam Vuratislauiensem, & in episcopum eius Thomã secundũ, Thomæ illius, quẽ Boleslaus Caluus in uinculis habuerat, sororis filium, patrauit. Etenim permagnã uim pecuniæ ipsi, & uniuerso ordini ecclesiastico eius diœceseos preter ius & morem in bellũ, nescio an illud, quod cum Præmislo de Calissiensi dominatu gerere uolebat, imperauit. Quæ cum non daretur, arcem episcopi Othmuchouiam, & Nyssam oppidum, ac deinde cætera omnia episcopi & sacri ordinis bona inuasit, mox & decimas omnes usurpauit. Nec ea reddere episcopo per honestos & graues oratores, ac postea per se ipsum flagitãti uoluit: superbeq; insuper & minaciter respondit. Erat tunc archiepiscopus Gnesnensis Iacobus, gente & cognomento Suinca, Ioanni defuncto post undecim annorum uacationem & plurium competitorum partim obitum, partim reiectionem, crebramq; Pontificum maximorum mutationem, fauore Martini quarti pontificis (electione collegij Gnesnensis posthabita) successor datus. Is igi-

Henricus Probus ad dolos factus.

Vuratislauiensis episcopi & ecclesiæ bona ac decimæ usurpatæ ab Hẽrico duce.

Othmuchouia arx.

Iacobus Suinca archiepiscopus Gnesnensis non per electionem.

B tur synodo Lenciciæ coacta, de eius sententia Henricum ducem communione Christiani populi unà cum socijs & fautoribus sceleris & sacrilegij exclusit: Vuratislauiensi uerò ciuitati & omnibus locis, quæ in ditione Henrici erant, sacris interdixit. Cui decreto paritum est ab omnibus, præter Franciscanos fratres, pluris facientes emolumenta sua & fauorem ducis, quàm disciplinam ecclesiasticam. Quæ res maioris pertinaciæ & crudelitatis Henrico causa fuit. Iritatus enim, episcopum & sacerdotes omnes ditione sua eiecit. Qui quócunque in Poloniam commigrarant, humanè & benignè recipiebantur. Episcopus autem cum in concilio Lugdunẽsi de ui & iniuria Henrici necquicquam questus esset, propterea quòd ille iam prius aures concilij falsis criminationibus per legatos occuparat, reuersus mœrens Ratiboriam se contulit: ubi à Cazimiro duce Vuladislai filio perbenignè & honorificè acceptus atque habitus est. Quo factum est, ut æquiore animo exilium illud suum in quintum usque annum ferret. Verùm ne ita quidem tyranni crudelitatem exatiauit. Nam is & nobiles quosdam bonosq; uiros de suis, à quib. reprehensus erat de scelere, trucidauit: & cũ Cazimiro literis & legationibus expostulauit, quòd inimico suo receptũ præberet: minasque adiecit, ni eum pelleret. Quæ cum à Cazimiro contemnerentur, coegit exercitum, & Ratiboriam obsidione cinxit. Nam Cazimirus uiribus eius impar, arcis munitione se continebat. Cum aliquot dies duraret obsidio, murmurare contra episcopum & cæteros sacerdotes exules plebs à uictu imparata, & præsertim

Interdictum ac diræ Archiepiscopi cum synodo in Henricum.

Franciscani sodales interdictum contempsere.

Episcopus cũ sacerdotibus eiectus è Vuratislauiensi diœcesi.

Lugdugnense concilium.

Cazimirus dux Ratiboriẽsium.

Ratiboria & Cazimirus dux bello petitus ob receptum episcopi & sacerdotum exulum.

iј quorum bona in agris atque uillis diripiebantur, & qui ea formidabant quæ uictis captis'que urbibus ab irato hoste euenire solent. Qua re cognita, episcopus collocutus cum suis, indignum esse ait, ut sua paucorum exulum causa, bene merita de se ciuitas periculum subeat, aut ullo prorsus afficiatur incommodo ac detrimento. Præstare, ut ipsi soli uel capitibus suis iram tyranni exatient, quàm ut tot insontes & bene merentes hospites suos eodem secum exitio inuoluant. Induit deinde sacras & pontificales uestes, nonnullos'que de sacerdotibus, quemadmodum ad sacra peragenda solent, indui iubet, ita spectabilis cum uenerando illo cœtu urbe egressus, ad hostilia castra profectus est.

Thomas episcopus Vuratisl. ad hostem sacrato uestitu egressus, iram eius fregit.

Venientes à longè conspicatus Henricus, attonitus & quasi numine afflatus de papilione exilijt: & obuiam procurrens, ad pedes episcopi sese abiecit, & culpam supplex deprecatus est, augustius quiddam humana specie in uultu episcopi contemplatus. Benignè eum humo episcopus attollit, amplexatur, & exosculatur non sine lachrymis: certámque ueniam, si eum factorum pœniteat, pollicetur. Deinde in proximam ædiculam, diuo Nicolao dedicatam, pariter ingrediuntur. Ibi semotis arbitris inter se in gratiam redeunt, cum Henricus redderet quæcunque episcopo, ecclesijs & uniuerso ordini sacro ademerat: & pro perceptis emolumentis satisfacturum se esse, ad hæc ampla munera & immunitates ecclesiæ largiturum, reciperet. Quibus peractis, soluit obsidionem: & ab Arhiepiscopo uinculo excommunicationis liberatus, interdictum'que sublatum est.

Henrici ducis cum Thoma episcopo transactio.

Vt autem referret gratiam pro hospitalitate Cazimiro Thomas episcopus, collegium sacerdotũ in arce Ratboriensi instituit, ei'que decimas quasdam de suis attribuit. Porrò Henricus posteriori tempore templum sanctæ Crucis in insula Vuratislauiensi è regione basilicæ condidit, & collegium sacerdotum, datis de suo luculentis reditibus, instituit. Quin etiam cum ex uxore Ottonis Longi marchionis Brandeburgensium filia nullos liberos susciperet, Vuratislauiam ipsam cum omni territorio ecclesiæ & episcopo Vuratislauiẽsi sempiterno iure donabat, nisi episcopus eam donationẽ abnuisset.

Ratiboriæ collegium sacerdotum institutum.

S. Crucis templum & collegium sacerdotum Vuratislauiæ.

Vuratislauiæ donatio refutata ab episcopo.

Dum hæc ita geruntur in Silesia, nec in minore Polonia quietæ res fuere, turbante maximè Paulo episcopo Cracouiensi, & omnium odia in Lescum ducem, quo captiuitatem suam ulcisceretur, inflammante. Quod malum eousque progressum est, ut iam non priuata paucorum conspiratione, sed publico procerum atque nobilitatis consilio Conradus Cirnensiũ, Masouiorum dux, ad suscipiendum principatum accerseretur. Cui cum exercitu uenienti Varsius Castellanus, & Zegota palatinus Cracouiensis, Ioannes Sendomiriensis palatinus, & Cristinus Castellanus cum Paulo episcopo & maxima nobilitatis multitudine ad Sendomiriam obuiam progresi sunt, & in uerba eius iurarunt. Itaque ille nullo negocio Cracouiensi & Sendomiriensi dominatu omni tunc potitus est. Sola restabat Cracouia, in qua se Lescus cum uxore continebat. Nec tamen explicabat rationem, quomodo eam in tanta contra se omniũ conspiratione retineret. Nam

Polonia minor ad Conradum Masouium à Lesco defecit.

& iј

A & ij qui ei fauebant, quiq; in comitatu eius aulico fuerant, ab eo se subducebant, ueriti ne sibi fraudi esset, à publico uniuersi conuentus consilio dissentire. Desertus ab omnibus, ad Cracouiēsis ciuitatis, cuius studia non aliena esse à se animaduertebat, misericordiam confugit. Eius fidei atque tutelæ Cracouiensem arcem commendauit. Ipse cum uxore uel ut alij uolunt, uxore Cracouiæ relicta, in Vngariam ad Ladislaum regem profugit. Suscipiunt arcis defensionem Cracouienses ciues. Et quoniam difficulter se arcem & urbē pariter tutari posse existimabāt, cùm quòd humiles erant urbis muri, nec bene instructi propugnaculis, tum quòd distracta multitudo imbecillior futura erat ad sustinendam uim aduersariorum, qui iam appropinquare cum Conrado dicebantur, relicta urbe commigrant in arcem cum uxoribus, liberis, & facultatibus suis. Cognita Cracouiensium ciuium uoluntate proceres, mittunt ad eos quorum gratia & authoritate deduci eos de sententia posse credebant: & non modò impunitatem illius cœpti, sed etiam maiora à Conrado, quàm à Lesco præmia ipsis pollicentur, si consensum uniuersi conuentus secuti, Conrado sese & arcem dedant: sin recusent, minas adijciunt. Nihil neque blanditijs deliniti, neque minis territi Cracouienses ciues, respondent legationi procerum: Non licere sibi fidem & iusiurandum Lesco semel datum uiolare. Re integra in consiliū illud se non esse adhibitos: ne nunc quidem ad id accessuros, cum eius rationem probabilem reddere non possent. Scirent proceres quid

B agerent, se omnia charissima, & uitam ipsam prius amittere, quàm fidem frangere decreuisse. Quæ cum Conrado & proceribus renunciata essent, iritati & multum frementes, ad Cracouiam castra admouent. Cumq; perdifficilem sibi esse intelligerent arcis & armis & commeatu bene munitæ expugnationem, urbem uacuam incēdunt, ut uel sic ciuium siue pertinaciam, siue constantiam præsenti priuatorum cuiusque malorum aspectu frangerent. Sed nihilo tamen segnius illi arcē defendebant. Quanquam autem uastarant paulo antè Tartari Transyluaniam & Vngariam usque ad Pestum totos tres menses, tamen impetrauit Lescus à Ladislao rege non contemnenda Vngarorū & Cumanorum auxilia, & cum ijs iam aduentabat, eo quidem celerius, ut arci Cracouiensi subueniret. Id ubi didicit Cōradus, occurrit ei cum exercitu, & collatis signis apud Bogucice pagum ad Rabam flumen uincitur: dissipatoq; longè maiori quàm Lescus habebat exercitu, in Masouiam usq; profugit, ueritus ne alienatis à se aduerso prælio uoluntatibus eorum, à quibus accitus erat, in potestatem Lesci ueniret. Sic euentus tunc ostendit, uter iustius arma sumpsisset. Lescus moderatè utens uictoria, captiuos omnes dimisit, proceribus culpam deprecantibus, ueniam dedit: deinde Cracouiam ueniens, Vngaros & Hunnos liberaliter remuneratos remisit: Cracouiensibus ciuibus gratias egit: urbem fortius muniuit: eiusq; regimen Teuthonibus solis, qui fidem ipsi præclarè seruassent, proprium deinceps attribuit. Quod ad nostra usque tempora durauit. Habitu quoque & cultu corporis cum eis conformato,

Cracouia in fide Lesci permansit.

Cracouiensium ciuium fides & constantia.

Tartari Vngariam uastarūt.

Conradus uincitur à Lesco & fugatur.

Raba fl.

Cracouiæ urbis regimen Teuthonibus mandatum.

Lescus cultu Teuthonico usus.

conformato, quanti eos faceret, ostendit. Hæc anno post Christum natum 1285 gesta sunt. Quo etiam Boleslaus, Masouiorum Plocensium dux, Conradi frater, Rusiam, siue adeò quæ Rusi in tractu Lublinensi & Polessensi de Polonis capta tenebant, repentina excursione populatus, cum onustus præda domum reuertisset, mox idem incommodum à Rusis accepta damna ulciscentibus, in ditione sua uicissim pertulit. Insequenti uerò anno, Conradus frater eius Gostinino, quod in ditione Vuladislai Loctici erat, per fraudem potitus est. Cum enim nonnullos de suis eò prodendæ arcis causa submisisset, Lituanos deinde euocauit. Quibus ex improuiso aduenientibus, ij qui subornati erant, arcem prodiderunt. Captam illi ac direptam Conrado concesserunt, plus sexcentis hominibus ibi partim necatis, partim captis: quos cum reliqua præda abegerunt. Non tulit eam iniuriam Vuladislaus. Verùm tumultuaria manu facta, silenti agmine ad Ploscum contendit: noctúque aggressus arcem, uigilibus cæsis, facilè fit uoti compos. Deinde procerum utriusque partis opera pax fit inter duces, redditis inuicem quas interceperant, arcibus damnis'que Vuladislao persolutis. Nec tamen impunè abijt Masouijs, alienæ rei manus admouisse. Eodem enim anno ab ijsdem Lituanis, quos in Gostininense territorium immiserant, graui excursione uexati sunt: & Sochaciouia Ploscum'que arces negligentius custoditę, captæ, & exustæ. Prussiam tunc nouo uermium genere per æstatem infestatam fuisse ferunt, qui caudis cancrorum prędi, quoscunque aculeo pupugissent, intra tertium diem extinguebant. Hoc etiam anno Bernardus dux Legniciensium, Boleslai Calui filius, obijt. Sequenti uerò, Lescus dissimulato proposito, per speciem Lituanici belli Conrado bellum intulit. Vastarant Lituani cum Prussis Dobrinensem tractum, qui in ditione Ziemouiti erat: Dobrinúmque oppidum, magna hominum strage edita, diripuerant, & incenderant, cum inexpectati die Dominico, uacante diuino cultui multitudine, irrupissent. Fratris igitur iniuriam ulcisci se uelle cum simulasset Lescus, comparato cùm de suis, tum de uoluntarijs cruce signatis non paruo exercitu, in Masouiam deflexo itinere, obuia quæque ferro & igni, nemine resistente, uastauit, & cum ingenti prēda domum reuersus est. Atque ex eo tempore prior illa fortuna ab eo recessit, & secundæ res aduersis commutatæ sunt, ne impunè ferret Deum & homines fefellisse, & prætextu pietatis iræ suæ impensius indulsisse. Itaque & tunc, licet nemine persequente, complures tamen de suis in traiectu fluminum amisit, & mox ad finem eiusdem anni cunctæ eius ditiones longè late'que à Tartaris peruastatæ sunt, & ipse fuga in Vngariam consulere sibi coactus est. Nam Tartari fame domestica stimulati, per Russos & cum Rusis primùm in Lublinensem oram & in Masouiam delati, locustarum in modum eas regiones, cædibus & incendijs nusquam abstinentes, depopulati sunt. Inde porrò diuertentes, Sendomiriensem tractum, & nonnullam partem Siradiensis, eadem crudelitate peruagati, frustra tentata Sendomiriæ expugnatione, Lysecensis

1285. ann. Masouij Russiam, Rußi Masouiam populantur.

Gostininum à Cazimiro surreptum.

Ploscum à Vuladislao interceptum.

Pax inter Lencicienses & Plocenses.

Lituani Masouiam uexant.

Sochaciouia et Ploscum arces incensæ.

In Prußia uermes uenenosi.

Bernardus Legniciæ dux obijt.

Dobrinum à Prußis incensum.

Masouia Cirnensis à Lesco uastata.

Tartari Poloniam uastant cum Rußis.

Lysecense monasterium intactum.

A sis monasterij, quod S. Crucis dicitur, direptione suasu Russorum penitus abstinuerunt, & ad Cracouiam pridie natalis Christi populabundi peruenerunt. In cuius oppugnatione cum nonnullos fortes uiros amisissent, & Lescum ducem cum uxore & primoribus in Vngariam profugisse didicissent, maiore licentia & furore in pagos & oppida usque ad Carpathum montem debacchati, Sandecense tamen monasterium, pauore, ut creditum est, diuinitus immisso, non attigerunt. Quanquam aberat inde tum Kinga: nam cum duabus sororibus, Iolenta, & Constantia, quæ Danielis Russorum regis uxor fuerat, & cum uniuerso cœtu monacharum, quæ ad septuaginta fuere, ad hæc cum magna sacerdotum & equestrium hominum caterua in Pieninam arcem, natura loci munitissimam, ac unum tantum, & eum quidem perangustum aditum habentem, sese receperat. Tandem satiati cædibus atque præda barbari, in Russiam reuerterunt. Tantam autem hominum prędam tunc abegisse dicuntur è Polonia, ut cum eam apud Vuladimiriam recognoscerent, & partirentur inter se, unum & uiginti millia innuptarum puellarum censa esse dicantur. Eas enim libidinis causa seruant maximè. Prouectiores tum uiros, tum mulieres, item'que paruos pueros immaniter trucidant. Ne Rusi quidem, quamuis socij ac tributarij, prorsus expertes malorum à barbaris tunc fuere. Nam barbari excessuri è Rusia, ut est maliciosum genus hominum, & incantationum atque ueneficiorum gnarum, aquas omnes infecerunt, exectis captiuo-

Cracouia tentata à Tartaris.

Sandecense monasterium intactum.

Pienina arx.

Tartarorum præda.

Puellarum captiuarum numerus.

Rußis socijs etiam nocuere Tartari.

Tartari maliciosi.

B rum cęsorum cordibus, & præsentissimo ueneno imbutis, & uerubus subter aquas defixis. Vnde plurimi mortales postea ex aquæ uenenatæ usu immedicabilibus morbis correpti, miserabiliter extincti sunt, cum serius mali causa animaduersa esset. Nihil acerbus ille cuncti dominatus sui status atque uastitas animum Lesci emollijt: quin is reuersus ex Vngaria, in sequentem æstatem expeditionem contra Conradum ducem Masouię rursus parare cœpit. Sed cum segniorem ad eam esse cerneret Cracouiensem & Sendomiriensem nobilitatem, Matthæo Siradiensi palatino mandat, ut ipse cum Siradiensi, qui minus calamitatis à Tartaris pertulerat, in Masouiam populabundus excurrat. Fecit iussa palatinus: & iam permultis uicis pagisque uastatis, præda onustus reuertebatur, cum eum Conradus, qui ditionem suam siue ob imbecillitatem uirium, siue ex industria uastari passus erat, cum ualida equitum & rusticanorum manu occultis itineribus secutus, uicesimaquinta die Iunij in finibus Masouiæ adipiscitur: & securum incautum'que exercitum ex improuiso adortus, non leui strage fudit ac dissipauit. Palatinus cum paucis fortiter dimicans, occumbere quàm fugere maluit. Præda omni Conradus potitus est. At Lescus his aduersis rebus & sugillationibus hominum afflictus, ex mœrore & angore animi in morbum incidit, quo sensim tabescens ultima demum die Septembris anni sequentis, qui fuit post Christum natum 1289. uitam cum morte commutauit, & in templo S. Trinitatis apud sodales Dominicanos honorificè sepultus est; bonus & moderatus princeps, & felix, si extrema cum primis contexuisset.

Masouia Cirnensis uastatur à Siradiensibus.

Siradienses fusi & præda exuti à Masouijs.

Matthæus palatinus Siradiensis occubuit.

Lesci Nigri mors.

1289. ann.

contexuisset. Quod tamen improbitati & perfidiæ aliorum magis quàm ipsi imputandum est. Donauit hic episcopo Cracouiẽsi iure sempiterno decimam de omnibus metallis, in cuiuscunq; solo essent, intra ipsius diœcesim. Præcessit autem Lescum Ziemomyslus frater, dux Vuladislauiensium, non toto biennio, relictis tribus filijs, Lesco, Præmislo, & Cazimiro, de Salomea filia Suentopelci susceptis. Tametsi Dlugossus nullos eum liberos reliquisse memorat. Hoc anno Cazimirus Oppoliensium dux, Henrici fortè Vuratislauiensium ducis uim & arma timens, Venceslao Boemorum principi & successoribus eius sese cum dominatu & liberis suis subdidit. Quod Henricus quoq; Vuratislauiensis aliquanto prius, uiuente adhuc Ottocaro rege, fecisse memoratur. Quanquam hic, cum nullos liberos reliquisset, non Boemorum principem, sed cognatum hæredem habuit.

Decima ex metallis episcopo Cracouiensi donata.

Ziemomysli ducis Vuladislauiensis mors, & filij.

Oppoliensis principatus addictus principi Boemorum.

Vuratislauiensis item.

INTERREGNVM.

TEMPVS quod Lesci Nigri mortem cõsecutum est, usq; ad resumptum atq; renouatum à Præmislo duce maioris Poloniæ regnum, interregnum nobis appellare uisum est, propterea quòd Cracouiensem dominatum, penes quem summus Poloniæ principatus post exactũ regem Boleslaum secũdum & intermissum regnum per multos annos manserat, nemo tunc unus obtinuit. Tametsi enim ad extremum Boleslaus Pudicus & Lescus Niger, imò & albus ferè Boleslai pater, duces Cracouiẽses, nihil omnino sibi authoritatis & iurisdictionis in cæterorum ducum ditionibus uendicauerunt: nos tamen, quo minus perturbata esset series historiæ, eos quoque in principum siue monarcharũ ordinem redegimus. Deinceps uerò pluribus de Cracouiensi dominatu contendentibus, cum penes neminem unum summa rerum esset, interregnum id tempus uocare collibuit, quod iam prosequimur. Lesco Nigro sine liberis uita defuncto, Cracouiensis, Sendomiriensis, atq; Siradiensis dominatus in medio erant, quos alius iure agnationis sibi uendicabat, alius gratia populari ambiebat, alius ui & potentia usurpabat. Primum omnium Vuladislaus Locticus, Lesci mortui frater, eodẽ patre, sed alia matre prognatus, Siradiensem dominatum, seiungentem sese à reliquis, & ultrò se ipsi subdentem occupauit: ad cęteros quoq; adspirabat. Verùm Cracouiensis & Sendomiriensis conuentus proceres ac equites, comitijs apud Sendomiriam habitis, Paulo episcopo authore & suasore, Boleslaum ducem Plocensem, Conradi fratrem, principem creauere, posthabito Conrado, cui se bis antea uiuente Lesco subiecerant: propterea quòd is remissius & ignauius tunc agere uisus, oblatum sibi principatum non retinuisset, & quòd ipsi postea cum Lesco ditionem eius uastassent, ueriti ne memor esset acceptæ iniuriæ. Accitus igitur Boleslaus, possessionem principatus adit, Cracouiamq; solẽni pompa deducitur. Nec multo pòst Henricus dux Vuratislauiẽsium, omissa Boemia, ad cuius principatum procerum quorundam conspiratione contra Venceslaũ inita inuitabatur, à Cracouiensibus ciuibus clàm accersitus,

Vuladislaus Locticus Siradiensem dominatum occupauit.

Boleslaus Plocensis accietur ad principatũ.

Henricus Vuratislauiensis Cracouia potitus.

A situs, cum iusto exercitu aduenit. Venienti ciues, in quibus lanij maximè ualebant, portas urbis, quemadmodum conuenerat, aperuere. Ibi Boleslaus noua & inopinata re perculsus, quippe qui spe quieti principatus potiundi cum non maximo, & ad celebritatem & splendorem, quàm ad bellum instructiore comitatu uenerat, ex arce Cracouiensi se proripuit: & nequicquã retinentibus proceribus, qui copias ad eijciendum Henricum cogebant, iratus in Masouiã redijt: dictitãs, se non ad bellum, sed ad pacatum principatum suscipiẽdum, accersitum uenisse. Post discessum Boleslai, arx quoq; Cracouiensis Hẽrico à Sulcone Medirecio, cui Boleslaus eam commendarat, dedita est. Ibi tum proceres, capto ex tempore & re præsenti cõsilio, legationem ad Henricum mittunt: leges quasdem ipsi, si apud se dominari uellet, præscribunt. Quas cum ille accepisset, princeps renunciatus est. Nec tamẽ diuturna ei possesio principatus fuit. Vuladislaus enim Locticus, iam Siradiẽsis dux, indignum ducens, alienum fratri suo Lesco successorem in principatu quæsitum esse, exercitum cogit: à maioribus Polonis & Pomeranis auxilia impetrat. Cazimirus quoq; frater, dux Lenciciensis, & Conradus ac Boleslaus Masouij cũ suis per se ipsi eum adiuuabãt. Quibus omnibus copijs coadunatis, Cracouiã primo uere contẽdit, ad deijciendum Henrici præsidium. Redierat Henricus in Silesiam, relicto Cracouiæ præsidio. Factus autem certior de consilio & apparatu bellico Vuladislai, cum ipse ægrotaret, Henricum Legniciensem Boleslai, & Præmislum Sprotauiẽsem Conradi filios patrueles suos, & Boleslaum Oppo-B liensium ducem cum expeditis copijs Cracouiam mittit. Quorum aduẽtu cognito Vuladislaus, ad Seueriam oppidum, ad quartum Calendas Martias eis occurrit: & prælio commisso, multis utrinq; cadentibus, ad extremum Vuladislao cesit uictoria. Præmislus, Cõradi Glogouiensis ducis filius, adolescens admodum interfectus, Boleslaus Opoliensis saucius captus est. Duobus item alijs certaminibus apud Scalam & Suetnicium Vuladislaus Silesios fudisse fertur. Victor Cracouiam profectus, cum proceres & equites plerique omnes in fidem eius uenirent, apertis portis receptus, omnium consensu & acclamatione princeps renunciatus est. Sed hic item non diu possesionem principatus retinuit. Henricus enim Vuratislauiensis, non deiectus Seueriensi clade; presertim quòd ciues nonnulli Cracouienses clanculum spem eius alerent, nouum rursus exercitum Cracouiam cum Henrico Legniciensi (ipse enim adhuc decumbebat ægrotus) trãsmittit. Qui latenter profectus, & nihil ad celeritatem sibi reliqui faciens, cum nocte intempesta ad Cracouiã accesisset, in urbẽ à conscijs recipitur. Clamore sublato à Silesijs, ut fieri solet capta urbe, tumultuatur tota ciuitas. Nox atq; tenebræ incerta omnia, & lõgè q̃ erant formidabiliora reddebãt. erat in urbe cum presidio Vuladislaus, uerùm inopinato tumultu perterritus, cum neq; numerum, neque genus hostium exploratum haberet, proditionemq; metuens, ad Franciscanos sodales se recepisset, ubi suos pasim per uicos & plateas cædi, & se quæri didicit, sumpto mo-

Boleslaus deseruit principatum.

Henricus principatum adeptus.

Vuladislaus Locticus principatum bello petit.

Silesiorum expeditio contra Vuladislaum.

Seueria oppidum.

Vuladislaus uicit Silesios.

Vuladislaus princeps renunciatus.

Cracouia proditione recepta ab Henrico.

Vuladislaus Cracouia pulsus.

nachi habitu,de muro à Frãciſcanis demiſſus euaſit. Qui uerò partium eius fuerant in urbe,reperti ab aduerſarijs partim necati, partim capti

Paulus epiſcopus captus.

ſunt,& bona eorum direpta. Cuius calamitatis ne Paulus quidem epiſcopus expers fuit, ꝙ impenſius Vuladislao fauiſſet. Deinde in agros & uillas procerum & equitum,qui defectionis ad Vuladislaum capita fuiſſe exiſtimabantur,ferro & igni ſæuitũ eſt. Quibus malis adacti cæ

Henrico principatus recuperatus.

teri,certatim in poteſtatem Henrici redierunt. Henricus cõſtitutis utcunq; rebus Cracouiæ,& ualido præſidio impoſito,epiſcopo ac cæte-

Henrici mors.

ris captiuis dimiſsis,properè in Sileſiam reuerſus eſt, quòd Henricum Vuratislauienſem ueneno à ſuis,ut creditũ eſt, ſubminiſtrato animam

Henricus Legniciẽſis Vuratislauia potitus.

agere,ſiue adeò mortuum iam eſſe accepiſſet. Veniens autem Vuratislauiam poſt mortem eius multorum ciuiũ & procerum ac militum fauore,urbe & arce,ac dominatu denique omni Vuratislauienſi potitus

Henrici Vuratislauienſis teſtamentum.

eſt,elapſo per fugã Conrado patruo,Glogouienſiũ duce,quem defunctus dux teſtamento hæredẽ in eo dominatu inſtituerat. Nam Cracouiẽſem & Sẽdomiriẽſem ditionẽ, cum ipſe nullos liberos relinqueret,

Præmislus ſucceſsionibus fortunatus.

Præmislo duci maioris Poloniæ legauit. Quẽ per idem tempus Meſciugus etiam Pomeranorum dux,cum uxorẽ quidem habuiſſet, ſed mo

Pomerania Præmislo donata.

nacha quadam pro concubina abuſus fuiſſet,fratribus ſiue iã extinctis, ſiue iuſta uindicta præteritis,ſucceſſorẽ ſibi deſignauit, & mox Pomeranos in uerba eius adegit:& intra quartũ annum mortuus, uacuã ipſi Pomeraniæ poſſeſsionem reliquit. Morte atq; teſtamento Henrici co

Cracouia Præmislo ſeruata.

gnito,urbs & arx Cracouienſis Præmislo ſeruatur: Sendomirienſem uerò dominatũ Vuladislaus retinebat,ac de recuperando etiã Cracouienſi cogitabat,cum noua & inopinata res obiecta, rationes eius om-

Gryphina donat principatum Venceslao Boemo.

nes conturbauit. Etenim Gryphina Leſci Nigri uxor, ſiue pertæſa belli ciuilis, ſiue ne dotalibus bonis à uictore eijceretur uerita, miſsis clàm legatis ad Venceslaũ Ottocari & Kunegundis ſororis ſuę filium, Boemorum ducem,donauit ei Cracouiẽſem & Sendomiriẽſem dominatum,quẽ ſibi à Leſco marito donatum eſſe,confictis diplomatis affirmabat. Non refutauit quãuis caſſam & inanẽ donationem Venceslaus,cupidus proferendi imperij:quippe qui etiã ſuperiori anno, Nico-

Opauia Boemo quæſita.

1291 ann.

laum fratrem ſuum nothum,per iniuriam Opauienſi dominatu eiecíſſet. Itaq; anno ſequenti,qui fuit poſt Chriſtũ natũ milleſimus ducẽteſimus nonageſimuſprimus,cum ipſe motibus quibuſdam domeſticis,&

Boemorum expeditio in Poloniam.

morte ſoceri Rudolphi Cæſaris impediretur, Tobiam Pragenſem epiſcopum cum exercitu in Poloniam adeundæ poſſeſsionis gratia miſit.

Cracouia in poteſtatem Boemorum uenit.

Poterat Præmislus Cracouiã defendere ac retinere, ſed quia cum Vuladislao quoq; rem ſibi fore uidebat,ne duplici bello pariter ſeſe implicaret,& ut exorientem Vuladislai potentiam,quam ſuſpectam habere

Vislicia potiti Boemi.

Oblecomum arx.

cœperat, ualidiori hoſte ipſi obiecto, reprimeret, deducto præſidio ſuo,Cracouiam Boemis tradit. Hinc omnis tractus Cracouiẽſis in poteſtatem eorum uenit. Ad Sendomirienſem deinde animos adijciunt:

Boemi repulſi à Sendomiria.

ac Vislicia primùm per deditionẽ potiuntur, deinde Oblecomum arcem,prope Viſtulam ſitam,ui capiunt. Sendomiriam uerò oppugna-

re ador-

A re adorti, à Vuladislao, cæsis captisq́ꝫ compluribus, & plurimis uulneratis, ignominiosè repulsi sunt. Itaqꝫ inde reuertentes, relicto ad tutandas munitiones & maximè Cracouiã forti præsidio, & abducta secum Gryphina, ne sententiam suam de donatione mutaret, in Boemiam se receperunt. Ibi Vuladislaus, re apud Sendomiriam feliciter gesta erectus, munitiones aduersariorum armis aggreditur, & expugnat: Visliciam deiecto hostium præsidio recipit. Inde ad Cracouiã progressus, omnem circumcirca regionem, atqꝫ adeò suburbana etiam ipsa uastat ac diripit. Nec tantum animorum & uirium habebant Boemi & nostri qui cũ eis sentiebant, ut liberiores Vuladislai excursiones reprimerẽt. Itaqꝫ in Boemiam ad Venceslaum mittunt, ut sibi subueniat. Mittit ille eis rursus Tobiam episcopum cum mediocri manu, ut eos utcũqꝫ confirmaret, & uel inducijs cum Vuladislao bellũ suspenderet, si cohibere eum nequiret. Sed is cum neqꝫ uiribus Vuladislao parem se esse cerneret, neqꝫ ferocem & indomitum animum eius flecteret, mox in Boemiã rebus infectis redijt. Cum aũt uexare Cracouiensem orã Vuladislaus, nõ intermitteret, crebris suorũ nuncijs & querelis excitus Vẽceslaus, ipse per se insequenti anno expeditionẽ in Poloniam fecit, & Ottonem Longũ Brandeburgensem marchionẽ, tutorem aliquando suum, in auxilium cum Saxonibus euocauit. Hi ergo prępotẽtes duces iunctis copijs per Oppoliensem tractũ, post mediũ mensem Augustũ Cracouiã aduenerunt: & accepti honorificẽtissimè, aliquot septimanis ibi de ratione

Vislicia recepta à Vuladislao.
Vuladislaus Cracouiensem oram infestat.
Pragensis episcopus cum exercitu iterum in Poloniam uenit.
Venceslai Boemorum principis expeditio in Poloniam cũ marchione Brãdeburgẽsi.

B belli cũ Vuladislao gerẽdi cõsultarunt, cũ ille quiesceret interim, & hostiũ consilia captaret. Tandem in Siradiensem eius ditionem impetũ faciunt, eamq́ꝫ liberiore excursione depopulãtur. Habebat quidẽ exercitũ Vuladislaus, sed nusquã tamen ad uniuersæ rei dimicationem ueniebat: uerùm ex insidijs uexabat hostes, & sępe quiescẽtes, & corpora curãtes, quàm tumultuosissimè ad castra adequitãs exagitabat: pabulatores & frumẽtatores & lignatores è latebris subitò prosiliẽs excipiebat, ita ut ij postea nusquã è castris absqꝫ forti equitũ peditũq́ꝫ pręsidio prodire auderẽt, & in castris excubias nocturnas duplicarẽt. Ita eis terrorẽ Vuladislaus incusserat. Quare nõ diu morati, oppido Siradiensi exusto, arce uerò in palustri loco sita, ne tẽtata quidem, Cracouiã, atqꝫ inde mox domos suas reuerterunt gloriabũdi, quasi magnũ operæpretium fecissent, quòd pagos aliquot & oppidum, neqꝫ manu, neque situ munitũ incẽdissent. Nec ita multo antè Lituano, duce Vithene per syluas Masouiæ, cõniuente Boleslao duce profecti, in Cuiauiã impetum fecerãt: ac Brestense territorium depopulati, magnam prædam abegerant. Annus hic insignis est etiã morte Kingę siue Kunegundis uxoris Boleslai Pudici, sanctæ & religiosæ fœminæ. Quæ nullius unquam uiri experta concubitum, post mariti mortem, distributis in usus egenorum, & in cultum diuinum omnibus facultatibus suis, in Sandecẽsi monasterio plus duodecim annis duram exegit uitam. Sanctimonia uerò eius multis & stupendis miraculis cùm ab ea uiuẽte, tum post mortem ad sepulchrũ eius editis diuinitùs comprobata fuisse, à Dlugosso memoratur.

Siradiensis tractus diuexatur.
Siradia oppidum exustum.
Lituani Cuiauiam populati.
1292 ann.
Kunegundis principis mors.
Castitas.
Religio.

moratur. Sanctam fœminam improbus episcopus Cracouiensis Pau- A

Pauli episcopi mors, & homicidium.

lus consecutus est: qui cùm alijs studijs minimè dignis episcopo, tum uenationi sic fuit deditus, ut uenatorem, quòd feram imprudens à casſibus repulerat, uenabulo trāsigeret. Accepit autem is successorem Pro-

Procopius episcopus Cracouiensis.

copium præpositum Sendomiriensem, & canonicum Cracouiensem, quem Dlugossus Russum de gente Cuflorum, & Gryphinæ propinquum, ac Lesci Nigri cancellarium fuisse memorat. At in Silesia per ea-

Silesici motus.

dem tempora Conradus dux Glogouiensis bellū aduersus Henricum Legniciensem animo uersabat, ob interuersum Vuratislauiensem dominatum. Et cum imparem se illi esse uiribus intelligeret, incautum dolis circumuenire studebat, & clādestinis nocturnisq; incursionibus & latrocinijs ditiones eius uexabat. Deinde fratrem germanum Henrici Boleslaum, Suidnicièsium ducem, felicitati fratris inuidentem, in societatem belli asciuit. Videns autem Henricus bellum à Conrado patruo contra se magno studio comparari, cum non paruam Vuratislauiensis conuētus partē illi fauere non esset nescius, ad eundū fratrem Boleslaū mittit oratum, ut arma secum aduersus Conradum coniungat: ignarus pactorum, quæ ille prius cum Conrado pepigisset. Causificatur Boleslaus tenuitatem facultatum suarū. Tandem acceptis ab Henrico duo-

Iauoria, Stregomum, Reichembachum, Frankensteinum, & Strelinum duci Suidniciensi donata.

bus territorijs, Iauoriensi & Stregomensi, iusiurandum dat, se ipsi non defuturum. Vbi tempus expeditionis faciendæ aduenit, admonitus pacti ab Henrico Boleslaus, moras nectere, & nunc hoc, nūc illud causari. Dat ei rursus Henricus tria oppida, Reichembachum, Frankēstei- B num, & Strelinum. Nihilo tamen ille magis fidem promissis pręstitit. Porrò Conradus cum animaduertisset, non optima fide secum agere Boleslaum, à quo sperarat dolo captum iri Hēricum, quemadmodum conuenerat, Luticum unum de familiaribus & cōsiliarijs Henrici, gente Habdancum, donis & promissis ad proditionem heri induxit. Erat hic Luticus in intimis Henrici, & magnis ab eo beneficijs affectus: sed

Pacoslus cædē fassus plectitur, quãuis gratiosus apud ducem.

patrem eius Pacoslaum, gratia & fauore principis insolescentē, Henricus capite plecti iusserat, quòd is homicidij reus, crimen, frustra dissuadente ipso iudice, gloriabundus fateretur. Lenierat tamen eum Lutici dolorem Henricus postea, collatis in eum plurimis & magnis beneficijs. Et ille iure cæsum patrem professus, iureiurādo dato, persuaserat Henrico, ne quid ob eam rem de fide sua dubitaret. Hæc non ignota Cōrado erant. Itaq; cū faces Lutici animo subderet, ac malè curatū uulnus refricaret, effecit, ut plus apud eum ualeret uetus dolor, quàm tot recentia beneficia. Fortè in balneo ad Odram haud longè ab arce Vu-

Luticus Pacoslai filius, Henricum dominū suum dolo capit.

ratislauiensi corpus curabat Henricus, aduolat eò Luticus cum armatis: Henricumq; præmonitum quidem de aduentu suo, sed nihil tale suspicantem, nudum è balneo extrahit: & uili palliolo tectum, atq; equo impositum, continuato nocte dieq; cursu Sanduoithum, quod in ditione Cōradi erat, asportat. Inde uinctus Glogouiam perductus, in angu-

Crudelitatis exemplum.

stum uas ferreum concluditur. in eo duo erāt parua foramina, alterum quo cibum sumeret, alterum quo aluum purgaret. In eo sex totos men

ses as-

A ses asseruatus, neq; sedere, neq; iacere potuit. Ad extremũ eò redactus est, ut iam tabescente corpore, sanies & uermes de scapulis & femoribus eius scaturirent. His malis uictus tandem, numeratis Conrado triginta millibus marcarum pecuniæ, datisq; Namis Louiensi, Beroltouiensi, Cruciborgensi, Bicinensi, Cuncestatensi, Rosembergensi, Hainouiensi, & Boleslauiensi territorijs dimittitur. Nec tamẽ postea conualuit Henricus. Verùm tertio deinde anno lento morbo consumptus est, quintus eius nominis Vuratislauiensium dux, relictis tribus filijs, Boleslao, Henrico & Vuladislao. Quorum tutelam non prius Boleslaus patruus suscipere uoluit, orãte patre, quàm cum Sobota arx sibi data esset. In minore autem Polonia, posteaquam Vẽceslaus Boemus uastata, quemadmodum exposuimus, Siradiẽsi ora recessit, ut cum Adolpho Cæsare, qui Rodolpho successerat, affinitatem cõtraheret, Vuladislaus Locticus rursum subiectam illi ditionem Cracouiensem infestabat, & magnis incommodis præsidiarios Boemos uastationem agrorum prohibere uolentes afficiebat. Verùm Tartarica rabies Sendomiriensem oram crudeliter depopulata, uires eius debilitauit. Hoc adeò 1293 anno accidit. Insequenti uerò, Vithenen Lituanorum dux, quamuis magna strage paulo antè in Prussia fusus à Cruciferis, & uix fuga elapsus, cum mille octingentis equitibus clàm per Masouiam traductis, ex inopinato Lenciciẽsem tractum inuasit. Oppidum Lenciciense atq; templum propter celebritatem quampiam plenum hominibus

B bus diripuit & incẽdit, agrosq; uastauit. Reuertentem cum præda Cazimirus dux Loctici frater cum tumultuaria manu prope Sochassouiam oppidum, uadato Bsura amne, consecutus est, collatisq; signis magnam in barbaris stragem edidit. Sed ad extremum in confertissimos hostes audacius prouectus, & interfectus, uictoriam hosti concessit. Nam ducis casu conspecto, cæteri terga uertère. Tandẽ uerò prædam hominũ abduxere tunc barbari, ut uiginti capita singulis cederẽt. Successit autem Cazimiro sine liberis defuncto in Lenciciensi dominatu Vuladislaus frater. Eodem anno Conradus dux Masouiæ Cirnensis morte absumptus, cum nullos haberet liberos, Boleslaum fratrem hęredem reliquit. Nec multo pòst Cruciferi Viznam arcem in Masouia expugnarunt & exusserunt, quòd ea receptaculũ esset Lituanis, excursiones in ipsorum ditiones & in Poloniam faciẽtibus, cum Boleslaus crebrò à Cruciferis, ne id fieri pateretur, frustra esset admonitus. Magnus enim ei fuit cum Lituanis usus, ita ut uxorem quoq; inde haberet Troideni ducis filiam. Sed hic iam decimo libro finis esto. Vndecimi uerò initium à resumpto regno nobis petatur.

Transactio Glogouiẽsi duci addita.

Henrici Vuratislauiensium & Legnicienſiũ ducis mors, & liberi.

Boleslai immanitas.

Sobota arx.

Adolphus Cæsar.

Vuladislaus Locticus infestat Cracouiensem oram.

Tartari Sendomiriensem tractum depopulati.

1293 ann.

Vithenen dux Lituanorum uastat Lenciciensem tractũ.

Lencicia incensa.

Bsura fl.

Cazimirus dux Lenciciensium in prælio cæsus.

Lenciciẽsis dominatus Vuladislao accreuit.

Conradus Masouiorum dux obijt.

Vizna à Cruciferis exusta.

Boleslai Masouij uxor Lituana.

MARTINI CROMERI DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM, LIBER VNDECIMVS.

PRAEMISLVS REX.

ERTAE SI malorum Poloni proceres, quæ Poloniã discerpto in multos principatus regno miserandũ in modũ afflixerant, respicere ad regnũ & unius dominatum cœpere. Cui rei tempus etiam ipsum optatam occasionẽ afferebat. Etenim Præmislus, Præmisli primi filius posthumus, uir acer & ad res magnas gerendas factus, maiorẽ Poloniã omnẽ solus obtinebat. In marchia Brandeburgensi & in Pomerania pręclarũ uirtutis specimen superiori tẽpore dederat. Pomeraniæ accessione auctus, Henricique Vuratislauiẽsis testamẽto Cracouiensiũ & Sendomiriensiũ princeps nũcupatus erat. His opibus fretus, facilè sperabatur Præmislus & externa bella à Poloniæ ceruicibus depulsurus esse, & cæteros duces ad officiũ reducturus, & cum dignitate regiũ nomen laturus. Et iam Cracouiensis cõuentus animi à Boemo alieniores facti erant. Erat aũt magno & excelso animo Præmislus, regnumque ducentis quindecim annis apud Polonos intermissum nõ modò non aspernabat̃, sed appetebat etiã & ambiebat. Igitur anno Christi 1295, indictis Gnesnã uetustã totius Poloniæ metropolim, comitijs, Præmislus rex creatur tricesimũoctauũ annum agens: & mox uicesimasexta die Iunij solenni ritu inunctus, diadema regium ab Iacobo Suinca archiepiscopo Gnesnensi accepit, adstantibus Ioãne Gerbisso Posnaniẽsi, Ioãne Romca Vuratislauiẽsi, Goslao Plocensi, & Cõrado Lubussensi episcopis. Nã Procopius Cracouiẽsis, uel iam erat mortuus, uel certè ægrotabat. Vislaus aũt Vuladislauiensis incertũ qua de causa abfuit. Porrò Culmẽsis à Cruciferis prius in ordinẽ redactus erat, tunc autẽ, ut nihil ĳs prorsus cõmune cum Polonis haberẽt, à Gnesnẽsi archiepiscopo abstractus, Rigẽsi subiectus est. Cõuentus aũt uniuersus, qui erat frequentissimus atque celeberrimus, cum palatinis & castellanis gratulans, fausta omnia nouo regi acclamauit, & festis epulis ludisque indulsit. Suscepto regno Præmislus mox cogitationes suas omnes eò cœpit intendere, ut Poloniam uniuersam pacaret, & in cõcordiam pristinam unumque corpus redigeret. Ac primùm omnium, offensos ob præsumptum à se regnum cæterorũ ducum animos blandis & modestis legationibus demulcere, & ad restinguenda mutua odia, ac dissidia intestina cõponenda cohortari instituit. Dein de externis bellis sedandis tollendisque manum admouit, quo facilius laxatæ exhaustæque suorũ uires reficerentur & coalescerẽt. Et quoniam Cruciferorũ Prussiensium uicinitatem suspectã habebat, & moliri eos iam nonnihil de adipiscendo Gdano (quod ipsi propter portus commoditatem, ac trãsmarina cõmercia fructuosius multò quàm tũc erat, fieri

Margin notes: Præmisli opes. — Polonorum rẽgnũ quàm diu uacauerit. — 1295 ann. Præmislus rex creatus Gnesnæ. — Culmensis episcopus Rigensi archiepiscopo subiectus. — Præmisli regis studia. — Cruciferorum uicinitas Polonis suspecta.

A fieri à se posse intelligebant) quin potius ad Pomeraniæ totius dominatum adspirare senserat, munire Gdanum orsus est. Tam præclaros autem conatus eius mors immatura præcidit septimo uel octauo regni suscepti mense. Mortis eius authores marchiones Brandenburgenses fuisse existimantur: qui ueteribus odijs incitati, & potentiam uicini & inimici principis, noui regni & Pomeraniæ accessione auctam ueriti, ac de Santocensi territorio, quod Polonis pridem surripuerant, metuentes, cum eum per dolum de medio tollere statuissent, locum atque tempus ad peragendum facinus idoneum nacti sunt, cū ille fessum reipub. curis atque negocijs animum apud Rogosnum Polonicum in uicinia marchiæ Brandenburgensis relaxaret, quòd continentes ei loco syluæ iucundas uenationes prębebant, tempore etiam ad id inuitante, quo uulgo, more ex prisca, uti arbitror, Liberalium seu Bacchanalium superstitione deducto, maiore licētia genio indulgetur. Vt igitur eum ibi securum & incautū opprimerent, Otto Longus elector Marchio, cum Ottone altero, & Ioanne Conradi fratris filijs, ex Constantia Præmisli sorore suceptis, & ualida suorum manu nocturno itinere per syluas & auia profecti, diluculo eius diei, quo Christiani anniuersario ritu cinere capitibus aspergendo præteritorum flagitiorum abdicationem, & uitæ mutationem profitentur, armatis locum circundant, rati omnibus qui circum regem erāt longa uigilia & crapula pridiana sopitis, nihil sibi negocij fore in peragēdo scelere. Expergefactus tamē primo tumultu Præmislus, nec subita & inopinata re cōsternatus, cū paucis qui euigilarant, in hostes ad se uenientes, nesciens quinam, quámq; multi essent, insiluit: & multis strenui fortisq; uiri operibus in eos editis, cū unus omniū telis cominus eminusq; peteretur, obrutus cecidit. Ibi diffugiunt nostri: attollunt semiaminem regē Saxones, & equo imponunt, ut eum secū abducerent. Sed cū agitationē nullam ferre posse uideretur, pugionibus immaniter confossum reliquêre. Volunt nonnulli, quemadmodū Dlugossus memorat, Zarembas quosdā & Nalēcios (equestres eę sunt apud Polonos familiæ) cędis Pręmisli, si nō adiutores, conscios quidē certè fuisse: q seueriorem eū uindicem scelerū & inhonestas parandæ rei familiaris rationes refrenantem ferre non possent: mansisseq; patrati sceleris notam in his familijs, ut neq; rubris uestibus uti, neq; inter equestres homines in acie consistere eis liceret, usq; ad id præliū, quo Cazimirus secundus rex cū Russis conflixit. Corpus Præmisli Posnaniam relatum, in basilica cū maioribus eius conditum est. Creditur aūt uxori peremptæ nece sua pœnas dedisse. Posteritatem quidē, ut concupierat, nō reliquit, pręter unicā filiam Rixam, nomine materno dictam, decē annos natam. Per idē ferè tempus Procopius episcopus Cracouiensis mortuus Ioannē Muscatam artium liberalium magistrum successorem accepit. Cōdidit aūt Præmislus xenodochium siue hospitale in suburbano Calissiensi, Posnaniæ uerò cœnobium puellis sodalitij Dominicani. Porrò Cracouiensi episcopo dimidiam decimam, quæ uicesima est, redituum de salinis Cracouien-

Gdanum munitur.

Præmislus insidijs marchionum Brandenburgensium sublatus.

Rogosnum in Polonia. Est alterum in Culmensi.

Bacchanalia.

Cineris dies.

B

Præmisli mors.

Zarembæ & Nalencij Præmisli interfectores.

Præmisli filia.

Ioannes Muscata episcopus Cracouiensis.

Cracouiensi episcopo decima in salinis donata.

sibus iure sempiterno donauit. Cui donationi postea Venceslaus Boemus alterum tantum adiecit, ita ut deinceps episcopo nō uicesima, sed decima penderetur. Auulserunt postea marchiones Brandeburgenses ab ecclesia Posnaniensi præposituram, ut ita loquar, Santocēsem, peramplum sacerdotium. Cuius erat iurisdictio ordinaria intra Odram, Inam, Drauam, Vartam, & Notesium amnes. Conferēdæ autem eius potestas penes episcopum Posnaniensem fuit. Sed ereptam Marchiones Soldinēsi ecclesię adiunxêre. Cōtrouersia diu Romæ agitata, à duobus episcopis, tandem à tertio Ioanne cognomēto Lozia neglecta est. Albertus Crantius etiam complura oppida tunc Polonis à marchionibus Brandeburgensibus & Misnensibus adempta, indeq; nouam Marchiam uult esse constitutam. Nec abhorret à uero. Nam de Prussis ipsi non assentimur. Nisi fortè Pomeranos Prussorum nomine appellauit. A

Præpositus Sātocensis.

Noua Marchia.

VVLADISLAVS LOCTICVS REX DESIGNATVS.

SVBLATO Præmislo rege, ad nonum Calend. Maij, qui dies diui Adalberti memoriæ apud Polonos dicatus est, proceres cū nobilitate & Pomeranis de nouo rege creādo frequentes Posnaniam cōuenerunt. Iniecta est à nonnullis Rixæ filiæ Præmisli mentio. Sed metus belli, quod à Marchionibus, atque etiam à Cruciferis impendêre uidebatur, uiro forti & potenti potius, ꝙ imbelli puellæ regnū mandare suadebat. Vuladislaus Locticus inter duces Polonos potissimum idoneus uisus est: quippe qui & bellis compluribus gestis acer atq; peritus rei militaris esset, & nō parum roboris domesticis suis opibus ad teneras adhuc noui regni uires esset adiecturus, cū Siradiensem, Lenciciensem, & Sendomiriensem tractū omnem, & Cuiauiensis magnam partē ditione teneret, & Cuiauiensiū ducum fratrum germanorū fauor & auxilia non defutura ipsi esse crederentur. Huc accedebat, quòd Heduigim Boleslai ducis Calissiensis filiam habebat in matrimonio. Quare cum per eū maximè Polonia tot imperijs discerpta, rursus in unū corpus coalescere, dignitatemq; suam & amplitudinem pristinam recuperare, & aduersus finitimos defendere posse uideretur, magno cōsensu eum regem creant. Et in uerba noui regis omnes iurant. Venientiq; arcium & munitionum omnium possessio traditur. Distulit tamen is, incertum qua de causa, solēnem regibus inunctionis & coronationis ritū: nec regis nomen, sed hæredis regni Polonici usurpauit. Profectus autē in Pomeraniam è maiore Polonia, susceptus est summo cum honore ab omnibus, etiam à Lesco Zemomysli fratris filio, qui mox à Præmisli morte Pomeraniam occupare nixus est, Gdanumq; iam tūc obtinebat. Hoc amoto, ne quid absente se turbaret, secumq; abducto, Voislaum quēdam Pomeranū nobilem Pomeraniæ pręfecit. Sequēti deinde anno in minorem Poloniā se contulit, & Boemorū præsidia fautoresq; crebris excursionibus uexauit. Tametsi prɇter munitiones, quas præsidijs Boemi tenebāt, haud ferè quisq; in fide ipsorum permanebat. Fauebāt Silesij fermè Boemis, B

Vuladislai Loctici potentia & rei militaris peritia.

Vuladislaus Locticus rex creatur.

Hæres regni Poloniæ.

Lescus Gdanū occupauit.

Voislaus Pomeraniæ præfectus.

&

A & ad cæteras oras Poloniæ iter eis præbebant: Vuladislaum uerò regem aspernabantur. Itaq; in eos tunc expeditionem fecit Vuladislaus: Silesiamq́; longè & latè depopulatus, luculẽtam prædam, nemine prohibente, auexit. Siquidem dissidebant ipsi inter se Silesij. Boleslaus enim Suidniciensium dux suscepta tutela liberorum Henrici fratris, ducis Vuratislauiensium & Legniciensium, moliebatur bellum aduersus Conradum patruum Glogouiensium ducem, quòd is Henricum fratrem suum fœdo tetro'que carcere ad mortem adegisset, magnaq́; parte bonorum mulctasset. Verùm gliscens bellum inter ipsa initia sopitum est inter agnatos, ueritos ne inter se belligerantes tertio prędæ essent, cum Conradus duo territoria, Boleslauiense & Hainouiense ex pacto Boleslao reddidisset. Quorum Hainouiense quidem Cozonouia arce munitum, postea filijs Henrici Boleslaus reddidit. Boleslauiẽse uerò retinuit, & in eo Clicendorfiam arcem cõdidit. Idemq́;, cum diuitijs abũdaret, Bregam, Nemcium, & Grotcouiam oppida muniuit. Et Vuratislauienses imperium suum detrectantes quodam tempore ostentata obsidione eò adegit, ut mœnium urbis altitudinem ad quatuor cubitos demolirentur: Boemum quoque, bellum sibi minantem, ad Landishutam intrepidè cum exercitu obuiam progressus, ab instituto deterruit. Nec diu post pacificationem illam cum Boleslao, Conradus Glogouiensis superstes fuit: à quo collegium sacerdotum ope Thomæ episcopi Vuratislauiensis accedẽte Glogouiæ institutum est.

Silesijs bellum facit Vuladislaus rex.
Silesiorum ducum dissidia.
Cozonouia arx.
Clicendorfia arx.
Brega, Nemcium & Grotcouia oppida munita.
Vuratislauiensium contumacia coercita.
Conradus Glogouiensis mortuus.

B Secutus est eum Boleslaus: qui primus subditis suis & Henrici fratris filiorum exactiones inauditas ante eum diem in Polonia imposuit, nobilitatemq́; ex censu pro magnitudine possessionum & redituum descripto militare iussit, cum uiritim antea militaret. Reliquit autẽ filios Bernardum Suidniciensium, Henricum Iauoriensium, & Boleslaum Sambicensium siue Monsterbergensium duces. Conradus uerò Glogouiensis Henricum & Conradum filios reliquit. Quorum Henricus quidem patri successit, Conradus uerò gibbosus Stinauiẽsis dux, præpositus Vuratislauiensis fuit. Vocatus autem ad archiepiscopatum Salisburgensem, cum in itinere apud Viennam accepisset, ceruisiæ usum ibi non esse, repudiata Archiepiscopa reuersus est. Homo stolidus, si nihil aliud eum mouit. Quasi uerò ne frumentum quidem ibi nasceretur, nec posset illuc tantopere concupitæ ceruisiæ coquendæ artifices deducere. Reuertens autem, à fratre compedibus uinctus est. Vnde suorum ui & ope liberatus, paruo tamen tempore uixit. Post mortem autem eius Henricus frater omni dominatu Glogouiensi potitus est. Per hoc demum tempus Venceslaus cum Iuditha uxore, quæ paulo pòst obijt, Pragæ ritu solenni regium diadema suscepit. At Vuladislaus Locticus post Silesitanam illam expeditionem in maiorem Poloniam cum copijs profectus, quieti se & ocio uoluptatibus'que dedit. Quæ res ei perniciosa fuit. Etenim milites in bellis rapto uiuere assueti, ne in pace quidem ab iuiurijs atque uexationibus tenuiorum, & ecclesiasticorum bonorum direptionibus, ingenuarumq́;

Glogouiense collegium.
Boleslaus Suidniciensis obijt.
Militandi ratio iusta.
Boleslai Suidniciensis filij.
Conradi Glogouiensis filij.
Conradus archiepiscopam Salisburgẽsem repudiauit propter ceruisiã.
Conradus captus à fratre, & mortuus.
Venceslai coronatio apud Boemos.
Vuladislai incuria & ignauia.
Militum licentia.

genuarumq́ꝫ matronarum & uirginum stupris sibi temperabant. Eam licentiam ille non modò non coercebat, sed indulgētia magis etiam alebat. Cætera quoqꝫ boni & uigilantis principis munera negligentius obibat, muliercularum amoribus irretitus, ita ut externi quoqꝫ & finitimi Saxones pleraqꝫ Poloniæ & Pomeraniæ oras impunè latrocinijs infestarent. Quibus de rebus cum frustra admonitus & reprehēsus esset aliquoties ab Andrea Posnaniensi episcopo, cumq́ꝫ nihilo minus ecclesiastica bona uexarentur, episcopus toti diœcesi suæ sacris interdixit. Et quamuis satis fecerit episcopo Vuladislaus, tamē odium eius ita altè radices egit in animis hominum, ut conuentu apud Posnaniam habito, regnum ipsi, absenti tunc fortè, & in minorem Poloniam profecto, post tertium annū abrogarent: Henricoq́ꝫ Glogouiensi, qui id ambiebat, & alijs suæ stirpis ducibus præteritis, Venceslaum Boemum regem crearent, quòd retineret is etiam tunc munitiones quasdā in tractu Cracouiensi, & nemo potentior hostis obijci Vuladislao posset. Id autem anno Christi nati 1300 factum est. Quo anno Romæ Iubileus, imitatione Hebræorū, à Bonifacio octauo Pontifice maximo primùm institutus est. Per hæc tempora Lituani cum reliquijs Prussorum assiduis excursionibus Cruciferos in Prussia & Liuonia affligebant. Nihilo tamen magis ij insectandi suos episcopos, & in bona munitionesq́ꝫ eorum inuadendi studium remiserunt. Itaque & Fridericum Darbatensem episcopum eiecerunt, & Rigensem archiepiscopū Ioannem patronum suum, quo facilius Rigam ipsi auferrēt, in uincula cōiecerunt. Per eadem tempora Ottomanus quispiam obscuro loco natus, apud Turcas dominatum arripuit, & res magnas gessit, ac posteris suis regnum & nomen reliquit.

Vuladislaus Locticus amoribus deditus.

Interdictum episcopi Posnaniensis.

Venceslaus rex Polonis expetitus.

1300. ann. Iubileus institutus.

Lituani cum Prußis Cruciferis graues.

Cruciferi in Liuonia episcopis graues.

Ottomanus Turcarum rex primus.

VENCESLAVS REX.

ACCITVS igitur splendida legatione Venceslaus, adfuit sine mora, Gnesnæq́ꝫ de more à Iacobo archiepiscopo inunctus, ac regio diademate cinctus est: & mox Posnaniā profectus, procerum suasu duxit Rixam, quæ & Elizabetha dicta est, Præmisli regis defuncti filiam, quo magis eius coniugio regnū suū apud Polonos stabiliret. Deinde dimissis quòquouersum copijs cum Henrico siue Hincone Berca Dubio, omnia quæ dudum in ditione Vuladislai fuerant, in potestatem suam redigebat. Dum hæc ita geruntur, Russi tempus aduenisse rati, quo tanquam in uacuam finitimæ sibi Poloniæ possessionem impunè possent inuadere, dū Vuladislaus desertus ferè à suis de retinendo, siue adeò recuperādo regno laborat: Venceslaus uerò nouus rex stabiliendo eo, & redigendis domi in potestatem suam ijs qui imperium eius adhuc detrectabāt, occupatus est, magnis copijs Sendomiriensem tractum infestarunt: & longè latéque peruagati, capta & incensa arce Corcinensi, quæ lignea etiam tunc erat, raptim cum ingenti præda domum se receperunt, prius ferè quàm ad Venceslaum regem de excursione eorum nuncius perferretur.

Vēceslaus Boemus coronatur Gnesnæ, et Rixam, Præmisli regis filiam uxorem ducit.

Vuladislaus bonis omnib. spoliatus.

Rußi Sendomiriensem agrum uastarunt.

Corcinēsis arx incensa à Russis.

A retur. Per idem ferè tempus Lituani Dobrinum depopulati sunt. Malebat autem Venceslaus tūc Vuladislaum persequi, quàm Russos ulcisci. Verùm Vuladislaus cautus atque callidus, nusquam pedem figere, nemini se credere, omnes habere suspectos, in syluis & solis locis latitare, locum'q; subinde mutare, famem cœli'q; inclementiam patienter ferre, & clàm procerum animos pertentare. Quos ubi partim alienos à se esse, partim arma Boemorum, & Poloniæ totius cōsensum metuere, decretum'q; comitiorum præuaricari nolle animaduertit, & patrimonio quoq; omni à Boemo spoliatus est, abiecta spe recuperādi regni, & insidias aduersariorum declinans, in Vngariam profugit. Inde porrò Romam priuati habitu profectus, facinora sua duriore pœnitētia expiauit. Deinde reuersus in Vngariam, Amedei palatini Vngariæ hospitio usus est annis aliquot, occasionē expectans, qua regnum ereptum repeteret. At Venceslaus rex subactis omnibus, quæ in Locticí ditione fuerant, Gostininum quoq; & Ploscum adortus est: sed re infecta, agris tantùm uastatis, è Masouia sese recepit. Nec tamen memoriæ proditum est, quæ ipsi causa uel inuadendæ Masouiæ, uel re infecta inde discedendi fuerit: nisi fortè cum initio Masouij regem eū agnoscere noluissent, armis bello'que territi, & in potestate eius fore se professi, eum placarunt. Constitutis autem rebus suis in Polonia, relictis'que præfectis Boemis, penes quos rerum summa esset, in minore quidem Polonia, Nicolao duce Opauiensi, in maiore, Fricio Silesio, in Cuiauia B uerò Tassa Vissemburgio, in Boemiam rediit: siue quia prouiso sibi opus esse putabat, ne quid se absente Albertus dux Austriæ, & nouus Cæsar uicto & interfecto Adolpho, turbaret in Boemia uel Morauia: seu quia pestis Poloniam infestare cœperat: seu quia Vngari quoque, post Andreæ, cognomento Veneti, qui Ladislao successerat, mortem, regem eum sibi expetebant. Quanquam enim miserat eis Bonifacius pontifex Carolum Martellum adolescentulum, Caroli Galli Siculorum regis filium, ex Vngara matre natum, uiuente adhuc Andrea, sed non omnes cum eo sentiebant. Multis displicebat exemplum, regem à Pontifice accipiendi. Nec tamen ipse Venceslaus delatum ab Vngaris regnum suscepit: sed filium suum Venceslaum, duodecim annos natum, eis regem dedit. Nec multo pòst repudiantem controuersum regnum, domum reduxit. Otto deinde dux Bauariæ ab iisdem accitus, & coronatus, à Ladislao palatino Transyluaniæ captus est: nec dimissus, donec & ipse regno se abdicauit. Post id tempus Vēceslaus Poloniam nunquam aspexit. Fuerunt autem eo regnante quietæ res in tota Polonia, præter quòd minores Poloni, cùm uetusta Lublini ereptione, tum noua in Sendomiriensem oram excursione, de qua dudū diximus, iritati ultrò expeditionem aduersus Russos susceperunt. Cuius non ignari Rusi, magnum & ipsi coegerunt exercitum, Lituanorum'que ac Tartarorum auxilia sibi adiunxerunt, & apud Lublinum nostris aduenientibus occurrentes, pugnandi copiam fecere, freti multitudine sua. Nec nostri, quamuis longè pauciores, pugnam detrectarunt,

Dobrinum uastatum.

Vuladislai Loctici fuga & peregrinatio.

Amedeus palatinus Vngariæ.

Gostininum et Ploscum à Boemis oppugnatur.

Boemi Polonis præfecti.

Albertus Cæsar.

Pestis in Polonia.

Vngarorum reges.

Minorum Polonorum expeditio contra Russos.

Rußi cum Tartaris & Lituanis uicti à Polonis.

runt, & summa ope adnixi, uictos hostes in fugam egerunt precipites. A
Magna tunc ea strages Russorum & barbarorum fuit: fuisset'que maior, ni propinqua arx Lublinensis receptum eis præbuisset. Tametsi ne munitio quidem satis eos tutata est. Obsessi enim à nostris, cum eruptionem tentare ausi non essent, fame inualescente, ut fit in magna

Lublinensis arx per deditionẽ recepta à Polonis.

hominum multitudine, deditionem fecere. Ita Lublinensis arx post septimum & quinquagesimum fortassis annum, posteaquam à Rußis capta erat, à Polonis recuperata est. Condidit autem Venceslaus rex

Sandecia condita.
Sandecz.
Biala fl.
Crempak mõs.
Biecz arx & oppidum.

Sandeciam nouam, oppidum ad confluentem Donaiecij & Bialæ fluminum sub Carpatho monte, quem Crempacum opinor nostri uocãt. Et erat quidem ager ille in ditione episcopi Cracouiensis, uerùm Venceslaus eum Biecensi arce & oppido, quod & ipsum in confinio Vngarorum situm, nomen Vngarico quàm Polonico similius habet, commutauit: Parœciæ tamen conferendæ potestatem penes episcopum reliquit. Cuius rei monumentum extare Venceslai regis diploma, Dlugossus memorat. Nobis quidem id uidere non contigit. Sed Ladislai

Ploche arx episcopo Cracouiensi donata.
Vuladislaus regnum repetit.

regis Vngarorum eiusdem temporis uidimus, quo is arcem & territorium Ploche, prope Sandeciam, episcopo Cracouiensi donauit. Cæpit deinde noua spes recuperandi regni affulgere Vuladislao, cum Polonis exosa iam esse inciperet Boemorum superbia & auaritia, & Venceslaus Vngarico bello sese implicasse uideretur pro Venceslao filio. Harum rerum cum non ignarus esset Vuladislaus, arripuit oblatam occasionem: & Amedei hospitis ope adiutus, in Poloniam cũ aliquanta manu Vngarorum contendit. Adueniens ex improuiso Pelciscam B

Pelcisca arx ecclesiæ Cracouiensis.
Vislicia.
Lelouia.

arcem, quæ in ditione ecclesiæ Cracouiensis tunc erat, Visliciæ imminentem occupat. Mox Boemorum præsidium Vislicia, fauentibus ciuibus, deturbat. Deinde Lelouiam arcem & oppidum in suam redegit potestatem. Hinc iam omnis uicinia ui & metu adacta, ad eum deficiebat, & copias eius augebat. Adiuuit autem & fortuna conatum e-

Venceslai regis mors.

ius. Nam non ita multo pòst Venceslaus, ut fortè Vngarorum perfidiam perosus, ex Vngaria filium repudiato regno reduxerat, Pragæ morbo correptus, uel ueneno, ut existimatum est, appetitus, lenta ta-

1305. ann.

be absumptus est, nono Calend. Iulij, anno Christi Iesu 1305. Eius morte cognita, res Vuladislai aliquanto meliore loco esse cœperunt. Nec magno is negocio agrestium ferè opera Sendomiriensem tractum omnem, deiectis undique Boemorum præsidijs recepit. Tunc uerò primores cùm pleraque omni nobilitate Cracouiensis & Sendomiriensis conuentus fortunam secuti, cum Vuladislao se coniungunt, & ad subigendas Cracouiensis oræ munitiones ducem eum sequuntur. Iam uerò & Ioannem Muscatam, Cracouiensem

Biecz arx ab Vngaris capta.
Cracouiam recepit Vuladislaus.

episcopum, Vuladislaus sibi reconciliauerat, cum ei Biecense territorium, cum arce ab Vngaris auxiliaribus suis capta, redditurum se esse promisisset. Venienti cum exercitu Cracouienses ciues, Alberto aduocato authore, portas urbis aperuere. Nec mora, arcem quoque Boemi dedidêre, cum tardius ipsis subueniret iunior Venceslaus, qui

A qui patri hæres in Boemia ſucceſſerat, & uictus atque commeatus inopia preſsi, longiorem obſidionem ſuſtinere non poſſent. Fecit tandem anno ſequenti Venceslaus iunior expeditionem in Poloniam, regni paterni repetendi cauſa, cuius iam titulum uſurpabat. Sed antequam Poloniæ fines attingeret, Olomuci, quod oppidũ primariũ eſt Morauiæ, meridiano tẽpore in cubiculo quieſcẽs interfectus eſt, à ſuis ne, an ſubornatis ab Alberto Cæſare percuſſoribus, ne tum quidẽ in recenti ſcelere certò ſciri potuit. Ex eo tẽpore Boemi externos reges & principes habere cœperũt. Ac primùm quidẽ ad Henricũ ducem Carinthię, cum quo Venceslai iunioris ſoror nupta erat, regnum detulerũt. Sed eum ſtatim Albertus Cæſar expulit, & Rudolphum filium ſuum cum Rixa ſiue Elizabetha regina uidua matrimonio coniunxit, & principẽ eis dedit. Qui cum paulo pòſt Pragæ obijſſet, Boemi Henricum reuocarunt. Alterum filium Fridericum Albertus Cæſar eis inuitis præficere uolebat: ſed in ipſo apparatu belli à Ioanne Rudolphi fratris ſui filio interfectus eſt. Nec tamen Henrico diuturnus fuit principatus. Peroſi enim hominis mores Boemi, ab Alberti ſucceſſore Henrico Cęſare eius nominis ſeptimo, Ioannem filium Lucemburgenſem comitem, Elizabethæ Venceslai regis iunioris ſororis maritum, & ſibi regem dari poſtularunt, & impetrarunt, & ritu ſolenni regnare iuſſerũt. Hæc omnia intra ſextum annum peracta ſunt poſt mortẽ Venceslai.

Vẽceslai iunioris expeditio in Poloniam.

Olomuciũ oppidum.

Venceslaus interfectus.

Boemorum regum ſtirps defecit.

Boemorũ principes poſt Venceslaum tertiũ.

Albertus Cæſar interfectus.

Henricus ſeptimus Cæſar.

Ioãnes rex Boemorum.

VVLADISLAVS LOCTICVS ITERVM.

B
MORTE autem eius uulgata apud Polonos, tunc uerò Boemi, qui iam antè alienatas eſſe à ſe Polonorum uoluntates perſenſerant, ſibi proſpicere, ac de præſidijs undique decedere. Noſtri uerò, quos ad eum diem metus Boemorum continuerat, in poteſtatem Vuladislai ueniunt: & habitis Cracouiæ comitijs, magno omnium cõuentuum conſenſu Vuladislaus iterum rex creatur. Poſnanienſis modò & Caliſsienſis aberant, quòd abhorrerent ab imperio Vuladislai, priſtinorum flagitiorum & iniuriarum eius memores, & ueriti, ne is grauius in ſe animaduerteret, quòd eum prius eiecissent. Itaq; à cætera Polonia ſeſe tunc ij ſegregarunt, atque Henrico duci Glogouienſi, Conradi filio, quòd ex ſorore Præmisli natus erat, ſubdiderunt. Quod quidem diſsidium in cauſa fuit, quo minus tunc Vuladislaus coronaretur, cum diadema ac reliqua regni inſignia Gneſnæ de more aſſeruarentur: & Archiepiſcopus, ſine quo non fit coronatio, in ditione Henrici eſſet. Tametſi uacua tunc fuit rurſus annis aliquot ſedes metropolitica poſt obitum Iacobi Suincæ archiepiſcopi, propter diuturnam Cardinaliũ diſſenſionem in creando pontifice max. poſt Benedictum undecimũ, qui Bonifacio octauo ſucceſſerat, & quòd ad extremum Borislaus electus Archiepiſcopus, confirmatus tandem à Clemente quinto, qui Bonifacio ſucceſsit, antequam Auinione diſcederet, extremum uitæ clauſit diem. Cui pontifex Ianislaum Sulimæum dedit ſucceſſorẽ. Fecit autem bellum Henrico Vuladislaus: uerùm illo nuſquam in dimicationem prodeunte, ac munitio-

Boemi Polonia exceſſere.

Maiores Poloni Henrico Glogouienſi ſeſe ſubijciunt.

Metropoliticæ ſedis uacatio.

Ianislaus archiepiſcopus Gneſnenſis.

Vuladislaus Hẽrico duci bellum fecit.

nes modò defendente, uastatis per ęstatem aduersariorum agris, uillis, A & oppidis, in Pomeraniam cum nonnullis Polonorum proceribus, in quibus fuit & Kelcius Posnaniensis palatinus, descendit: & Gdani ab uniuerso Pomeranorum conuentu iusiurandum accepit, quòd in potestate eius futuri semper essent. Præfecit autem Præmislum & Cazimirum duces, Ziemomysli fratris filios toti Pomeranię, Gdano excepto: quod pariter cum arce Bugossæ iudicis Pomeraniæ fidei commendauit. Dum autem Vuladislaus Gdani commoratur, Lituani silenti agmine per syluas progreßi, in maiorem Poloniam excursionem fecere, Calißiam & Stauißinum oppida incēdêre, & omnem circumcirca regionem ùastauere, & ingentem prædam dißimulantibus Masouijs & qui Vuladislao parebant, abegerunt. Eodem anno, qui fuit 1306, octaua die Maij basilica Cracouiensis & arx tota, quæ lignea tunc erat, penitus conflagrauit, cū ex ea parte urbis, quę circū ædem omnium sanctorum est, fortuito incendio ardente carbo ardens uento delatus in tigno basilicæ plumbo tectę inhæsisset. Sed basilica dirutis ueteribus muris, in eam quam nunc obtinet formam & amplitudinem post quartumdecimum annum reædificata est à Nankero episcopo Silesio nobili, gente Oxio, qui Ioanni succeßit, conferente in eam rem pecuniam non modò collegio & episcopo, uerùm etiā uniuerso ordine ecclesiastico, qui est in diœcesi Cracouiensi: ad hæc semestribus fructibus omnium sacerdotiorum, quæcūq; per illud tempus uacare contigit, in eum usum conuersis. Non diu uerò pacatam tenuit Pomeraniam Vuladislaus. B Author nouorum motuum fuit Petrus cancellarius Pomeraniæ, Suianciæ siue Suanze palatini Gdanensis filius, qui quanto plus poßidebat, tanto maiore cupiditate & ambitione flagrabat: & cum repulsam à Vuladislao de quibusdam postulatis passus esset, consilium cæpit nefarium prodendæ marchionibus Brādeburgēsibus patrię, patre si non impulsore, certè non inscio. Nec difficile hoc ipsi erat peragere, cum & dignitas inter Pomeranos maxima esset eius familiæ, & nouē arces Petrus in sua potestate haberet. Sed proditis re nondum matura eius consilijs aduolat Vuladislaus, captum'que Petrum Cracouiam secum abduxit. In quem si minus lenis fuisset, minus fortaßis postea negocij cùm ipse, tum posteri eius habuissent. Sed erat in fatis, ut Polonia Cruciferorum armis exagitaretur. Dimisit enim eum non multo pòst Vuladislaus, à fratribus eius exoratus, cum ij se obsides fore pro fratre obtulissent. Atque ij quoque, cum negligentius adseruarentur, breui euaserunt, & ad Petrum carceris ignominia & meditati sceleris infamia iritatum, sed de ipsorum tamen salute sollicitum peruenientes, omnem ei dubitationem sustulere. Acciti Ioannes & Voldemarus tutor eius marchiones, cum exercitu Pomeraniam ingreßi sunt. Nec mora, plerasque omnes eius regionis munitiones partim per deditionem accepere, partim expugnauere, adiuuante Petro cum fratribus, necessarijs, & clientibus. Ad Gdanum deinde castra admota sunt. Et oppidani quidem, cum magna iam ex parte Teuthones essent, & cum Teutho-

Pomerani iurant in uerba Vuladislai. *Gdano præfectus Bogussa.* *Lituani maiorem Poloniam uastant.* *Calißia & Stauißinum oppida incensa.* *1306 ann.* *Cracouiensis arx & basilica arsit.* *Nankerus episcopus Cracouiensis.* *Collecta seu contributio ad instaurationē templi Cracouiensis.* *Pomerania marchionibus prodita.* *Palatinus Gdanensis.* *Petrus cancellarius Pomeraniæ proditor captus, & dimissus.* *Gdanenses dedunt sese marchionibus.*

A Teuthonibus plurima haberent commercia, Saxonibus portas urbis aperuerant. Arcem tenebat Bogussa iudex cum nobilitate Pomeranica, quæ se perfidia Petri non contaminarat. Is igitur ueritus ne obsessi extrema pati cogerentur, ne'ue aut molestia diuturnæ obsidionis fracti, aut largitione corrupti, hosti arcem dederent, cum Nemira honestissimo equite maximis itineribus ad Vuladislaum, commēdata alijs arce, excurrit: repertum'q; Sendomiriæ, de statu rerum Pomeraniæ, ac de periculo Gdanensis arcis edocet, opem'q; eius implorat. Pollicetur Vuladislaus, breui se eis affuturum esse auxilio. Sed quia tardius id fore iudicabat Bogussa, quàm præsens necessitas postulabat, si tunc primùm indici uniuersę Poloniæ expeditio in Pomeraniam deberet, prę sertim æstate iam declinãte, suggerit Vuladislao, ut Cruciferorū Prussiensium opera ad defendendū arcem uteretur, tãtisper dum ipse commodè bellum aduersus Saxonas comparare posset. Erant uicini Gdano Cruciferi, semper'q; ferè in armis erant, & facultatibus abundabãt. Ad hæc Polonorum se amicissimos, ita ut iure optimo esse debuerant, præ se ferebant. Itaq; approbat Bogussę consilium Vuladislaus: extemplo'q; Bogussa ipse, cum regijs mandatis ad magistrum Cruciferorum proficiscitur. Dato consilio commemorat Polonorum & maximè Vuladislai maiorum in Cruciferos beneficia: pro ijs unam illam gratiam postulat, ut arcem Gdanensem aduersus Saxonas defendendam suscipiant. Non immemorem, nec ingratum fore erga ipsos Vuladislaum. B Prolixè illi omnia polliciti, constituerunt cum Bogussa, ut dimidiam arcem ipsi tenerent, & annum unum suis sumptibus defenderent, deinceps uerò post exactum annum quęcunque impendia facerent, ut ea Vuladislao expensa referrent: nec prius arce decederent, quàm exoluta illa sibi essent. Damnorum uerò, si qua acciperent, nulla ratio duceretur. Erant pacta amica, dignam'que religione & professione hominum erga patronos gratitudinem ac pietatem præ se ferebant. His igitur conditionibus in arcem recepti, magnam uim commeatus secum importarunt. Ac munera domicilia'que cum Pomeranis, quemadmodum conuenerat, partiti, non habebant satis defendere munitionem, sed crebris eruptionibus hostem lacessebant, ita ut is in oppidum se recipere cogeretur, & ad extremum instãte hyeme obsidionem solueret, relicto'que in oppido aliquanto præsidio discederet. Verùm id quoque non ita multo pòst expugnatum, & præsidium interfectum est, ác de authoribus defectionis sumptum supplicium. Etiam non magnopere opus erat adiutoribus ac defensoribus Cruciferis: uerùm tamen alebant ij metum Pomeranorum, & subinde plures armati in arcem submittebantur. Cum autem superiores iam se esse Pomeranis animaduerterent, ferocius sese gerere, ac sæpe cum illis iurgari atque rixari: ad extremum apertius totam sibi arcem uendicarunt, & primores nobilitatis Pomeranicæ, ipsum'que præfectum arcis Bogussam in carcerem compegerūt. Qua necessitate adductus Bogussa noua pacta cum ipsis iniuit, nimirum ut totam arcem ipsis concederet, ipsi uerò eam

Bogussæ fides.

Perniciosum consilium.

Gdanensis arcis defensio cōmendata Cruciferis Prussiensibus.

Pacta Cruciferorum cum Bogussa defendenda arce Gdanensi.

Gdanum receptum.

Gdanensem arcem Cruciferi in suam redegerunt potestatē.

Bogussa cum præsidiarijs Pomeranis captus à Cruciferis.

Vuladislao ad primam eius postulationem deinde redderent, cum is impensas belli eis exoluisset. Suspicabantur quidem Pomerani subesse dolum his pactis. Sed quid facerent? Vis eis & iniuria, atque adeò præsens exitium ante oculos obuersabatur. Itaque cuncti arce excesserunt. Quare ad Vuladislaum Cracouiam perlata, cœpit eum pœnitere consilij, de acciendis in auxilium contra Saxonas Cruciferis. Videbat enim se lupis, quod dicitur, oues commendasse, & non sublatum, sed duplicatum sibi esse bellum, duosq́ue se pro uno hostes cæpisse. At tunc demum recordabatur, adhuc Præmislo regnante, Cruciferos ad interuertendum Gdanum adspirasse: nec multo dissimili cupiditate, quamuis dissimili arte, Michalouiensem ditionem, Culmẽsi ac Dobrinensi finitimam usurpasse. Acceperant eam hypothecæ nomine à Lesco duce Cuiauiæ, ac domino Vissegradensi (hoc enim titulo is in diplomate suo usus est) datis ei mutuò trecentis marcis Torunensibus, quibus ille se in bello Vngarico à Venceslao Boemorum rege captum redimebat. Conuenerat autem Cruciferis cum Lesco, ut si is intra triennium pecuniam illam non redderet, propria iure sempiterno Cruciferorum fieret ea ditio. Et offerebat quidem eis Lescus cum fratribus pecuniam intra constitutum tempus, non acceptarunt tamen eam illi, degustata semel possessionis & utilitatis dulcedine, iam hoc, iã illud causificantes, donec aliquanto pòst Lescus necessitate adductus, acceptis insuper ab eis ducentis sexaginta duabus marcis, dominatu illo, & iure suo omni sese abdicauit. Hæc tunc secum de Cruciferis Vuladislaus reputabat. Nec tamen spem penitus omnem de fide eorum abijciebat. Existimabat enim, quamuis literis & legationibus nihil apud eos proficeret, tamen si ipse in colloquium cum eis ueniret, facilè authoritate sua ad æquas conditiones rem perduci posse. Alebant illi hanc spem eius blandis responsis, quo maiore ui ac diuturnitate temporis Gdani possessionem sibi stabilirent. Tandem constituto loco atque tempore conueniunt rex & magister Cruciferorum Hẽricus apud pagum Craiouice in tractu Cuiauiensi cum primoribus uterq́ue suis. Ibi Vuladislaus exorsus, longa oratione cum Magistro de iniuria occupatæ arcis, & eiectorum suorum expostulat: beneficia maiorum suorum in ordinem Cruciferorum commemorat, pro quibus aliter ij gratiam sibi referant, quàm gratis bonisq́ue uiris, & eximiam pietatem atq́ue religionem nomine & habitu profitentibus dignum sit. Atq́ue ut ingrati, iniusti atque impij esse uellent, fidem quidem certè uel unicum, uel maximum societatis humanæ uinculum, & pacta conuenta, quę ne barbari quidem temerè uiolarent, seruare eos debuisse. Ad hæc Magister nihil beneficiorum, & ingratitudinis, perfidiæq́ue exprobratione commotus, placidè & modestè respondet: Se, quicquid fecerit, bono Vuladislai fecisse. Metuentem enim, ne Pomeranorum insolentia, suorumq́ue impatientia res in maius malum erumperet, excedere Pomeranos arce iussisse, quã retinere ipsi per se non possent. Paratum autem se esse eam reddere, si impendia sibi persoluerentur. Æquum eum postulare Vuladislaus ait,

Michalouiensem ditionem quomodo adepti sint Cruciferi.

Cruciferorum pacta cum duce Cuiauiæ.

Vuladislai cũ Cruciferis expostulatio.

Magistri Cruciferorum responsum.

ait, & edere impendiorum summam iubet. Ibi ille conceptum animo dolum detegit, ac centies mille marcas latorum grossorum (genus est Boemici numismatis, quarta parte nostratem grossum excedens) poscit. Negare Vuladislaus iustam esse eam æstimationem, bonorumq́ uirorum arbitrio in ea stare uelle. Recusare id magister, & quantum edidisset poscere. Ingens tunc ea summa fuit in magna annonæ uilitate. Itaque re infecta, & iritatis magis animis disceditur. Cruciferi omnem iam Pomeraniam animis complexi, maiore ui bellum comparabant. Augebat autem eis spem potiundæ eius, quod sciebant, Vuladislaum ciuili aduersus Henricum bello de maioris Poloniæ possessione distineri: & à Lituanis insuper non minus ipsius, quàm aduersariorum eius agros infestari. Nam excurrerant ij superiori tempore populabundi non modò in Calissiensem oram iterum, sed etiam in Siradiensem, quæ in Vuladislai ditione erat. Ipsi uerò Cruciferi prosperiore fortuna contra Lituanos bellum gerebant. Temporis igitur opportunitate sibi utendum rati, anno Christi 1310, magnas è Germanis suis copias conducunt, cum marchionibus Brandeburgensibus fœdus iciunt, ea lege, ut ij retinerent, quicquid superiori bello in Pomerania occupassent: Gdanum uerò, Dersauiam, & Suece munitiones in ripa Vistulæ sitas sibi bello quærendas concederent. Et sanè facile est de alieno esse munificum. Deinde Cruciferi ad Gdanense oppidum, quod in potestate Vuladislai erat, & à Pomeranica nobilitate defendebatur, castra admouent, eo potissimum tempore, quo plurima eò multitudo hominum undique ad mercatum & anniuersarias nundinas confluxerat, hoc est, primis Augusti mensis diebus. Idq́ eo maximè consilio fecere, ut ex direptione opulenti oppidi, & mercatorum atque nobilitatis, quæ facultates suas eò importarat, pecuniam in stipendia militum & in cæteros usus belli conquirerent. Defendebatur quidem oppidum strenuè, plurimum'que negocij in expugnando eo habituri esse uidebantur Cruciferi, ni proditio interuenisset. Etenim nocte quadam hostes à ciuibus quibusdam Teuthonici generis aperta porta intromissi, oppidum cæperunt, ingentemq́ cædem hominum omnis ordinis, ætatis atque sexus ediderunt, ut eo crudelitatis exemplo reliquos à defensione cæterarum munitionū deterrerent. Nec in ulla cuiuspiam munitionis expugnatione plus Polonici sanguinis effusum esse proditur ab ullis barbaris, quàm tunc à religiosis illis, & Polonorū beneficiarijs effusum sit. Gdano potiti, ad Dersauiam, quæ Tysciouum appellatur à Polonis, ducunt exercitum: neq; tamen interim populationibus & incendijs pagorum & uillarum, hominumq́ cædibus abstinent. Præerat arci Cazimirus dux, cui cum Præmislo fratre Pomeraniam à Vuladislao commendatam fuisse, superius memorauimus. Is igitur de aduentu hostium factus certior, ad castra eorum cum Vincentio decano Gnesnensi proficiscitur, quòd nō parua ei erat cum Cruciferis & Magistro consuetudo. Sperabat enim eos sua causa susceptum bellum deposituros esse, propterea quòd meminerat, prolixè

Lati grossi siue Pragenses.

Lituani Calissiensem & Siradiensem tractū uastant.

1310 ann.

Cruciferorum fœdus cū marchionibus.

Pomerania bello petita à Cruciferis.

Gdanēses nundinæ.

Gdanensis urbs prodita Cruciferis.

Cruciferorum crudelitas.

Tsczouu.

eos sibi fratriq́ suo de studio & beneuolentia sua polliceri. Admissus A in conspectũ Magistri & Cõmendatorum (nã sic ipsi uocãt eos, qui rectius legati uel præfecti dicerent) supplicis habitu, Magistri erga se fratremq́ Præmislũ beneuolentiã atq; pollicitationes cõmemorat. Eius hortatu se administrationẽ Pomeraniæ suscepisse. Nihil unquam hostile, sed bonã uicinitatem, & auxiliũ ab eo sperare iussos. Orat deinde, ut pollicitationũ suarum & officij memor esse uelit, exercitumq́ deducat. Si quid ipse, frater'ue suus, aut Pomeranorũ quisquã, aut patruus denique suus Vuladislaus in eum, uel in ordinẽ Cruciferorũ deliquisset, cumulate satisfacturos esse. Superbè & improbè ei Magister respondit, fassus ea quæ ille cõmemorarat: uerùm eò id fecisse, ꝙ ipsos quàm potẽtiorẽ quempiã uicinũ habere mallet. Nunc se, quàm illos, Pomeraniam obtinere malle. Sibi se esse amiciorẽ quàm ipsis. Verùm eã tamen se eis gratiã facere, ut eis præsidiũ deducere, & res suas saluas auferre liceat: aut si id nollẽt, sese suaq́ defenderẽt. His dictis, mẽsam apponi iubet, inuitat hominẽ comitesq́ eius comiter. Dũ illi prãdẽt, interim exercitus Crucifericus arcẽ obsidione cinxit. Peracto prãdio, cum Cazimirus nihil æqui à Magistro impetraret, & in arcẽ cum suis reuerti uellet, uidet aditũ obsessum ab hostibus. Mittit ad Magistrũ qui eũ admoneãt, prẽter officiũ & ius gentiũ id sibi factũ uideri, ꝙ interim dum ipse de pace agit, arx obsessa sit, & ipse ab ea excludat̃. Respõdet Magister, Errasse Cazimirũ, qui existimarit, se cũ tãto exercitu ad quietẽ somnũq́ capiendũ eò uenisse, ullũq́ tẽpus uacuũ à rebus gerẽdis intermissurũ esse do- B nec Pomeraniã in suã redigat potestatẽ. Si sibi ille auscultare uellet, arcẽ sibi, deducto præsidio, rebusq́ exportatis, traderet. Ibi Cazimirus cũ sciret arcem nõ satis munitã esse aduersus tantã uim hostiũ, neq; cõmeatu instructã, consiliũ cæpit necessarium dedẽdæ arcis: saluisq́ rebus & hominibus ad Præmislũ fratrem in Succensem arcẽ se cõtulit. At Cruciferi Dersauia incensa, ulterius progressi, Nouum, Choiniciam, & alia quædam ignobilia oppida partim per deditionem acceperunt, partim expugnata exusserũt. Deinde ad Suece castra mouerunt, quæ una erat arx reliqua in Pomerania, natura arteq́ bene munita, & ad ferendam longiorem obsidionẽ instructa, quòd in eã se Præmislus & Cazimirus duces, & Pomeranica nobilitas omnis, quæ supererat, cum copijs & facultatibus suis contulisset. Quod cum intelligerent Cruciferi, maiore cura ad expugnationem eius animos intendere cœperunt: excitatisq́ machinis aliquot, mœnia arcis, quæ lignea erant, quatere instituerunt. Ac duobus patibulis è regione arcis positis, exitium obsessis, ni arcem dederent, minabantur. Quo uerò maiorem terrorem eis incuterent, quotidie aliquot homines rusticanos captos appendebant. Facilè autem omnes alios Siffridus quispiam Commendator, optimus scilicet pietatis & humanitatis præceptor (nam & hoc sibi nomen uendicant) crudelitate anteibat: qui quotidie compluribus funibus atq; restibus in equum impositis, deuouebat non prius se sumpturũ esse cibum, quàm omnes illos funes atq; restes in suspendendis Polonis siue Pome-

Cõmendatores Cruciferorum.

Cazimirus dux supplex Cruciferis.

Magistri superbum & improbum respõsum.

Dersauia dedita Cruciferis.

Choinicia & Nouum oppida capta.

Suece arx obsessa & oppugnata.

Siffridi Commendatoris mira improbitas.

A Pomeranis expendiſſet. Verùm hãc eius plus quàm barbaricam im
manitatem iuſta numinis uindicta diutius impunè graſſari paſſa nõ
eſt. Etenim quadam die cum ad focum adſtaret, furijs derepentè ex-
agitatus, in ignẽ ſe proiecit, et ſic infelix, qui permultos iniuſtè perdi
derat, iuſtè perijt. Nihil tamẽ Cruciferorũ illa crudelitas mineq́ꝫ, eo
rũ qui in pręſidio erant, animos à defendenda arce & obſidione per-
ferenda retardabat. Cruciferi cũ animaduerterent ſedendo ſe tẽpus
terere, & aperta ui nihil proficere, ad dolos ſeſe conuertunt. Andreã
Cedrouicium quempiam de Pomeranis, gente Gryphium, auro cor
rumpunt, ut arcem ſibi proderet. Is autem nocte quadam chordis
catapultarum, & baliſtarum, quibus noſtri maximè hoſtium uim e-
minus reprimebant, ſuccisis, ad Cruciferos transfugit: & quid ege-
rit, exponit. Igitur poſtero die Cruciferi magna fiducia turres, quas
excitarant, ad mœnia arcis propius prouoluunt ab ea parte quæ in-
terrupto fluminis ambitu liberiorem prębebat aditum. Noſtri cum
ſummouere hoſtem, ſolito ferocius urgentem oppugnationem, uel
lent, reperiunt baliſtas & catapultas redditas eſſe inutiles. Re noua
perculſi, tamen oblatis fortuitu telis, extremum conatum faciunt: &
partim contis mœnia ſcandentes hoſtes detrudunt: partim ſaxis &
molibus deiectis, audacius ſuccedentes obruũt, ita ut receptui cane-
re Magiſter cogeretur. At noſtri periculo illius diei admoniti, ac ue
riti ne grauius in ſe à Cruciferis capta arce conſuleretur, miſſo cadu-
B ceatore menſtruas inducias à Cruciferis impetrarunt, deditionem
pacti, ni ſibi intra id tempus ſubueniretur. Vuladislaũ de omnibus
rebus certiorem faciunt: niſi celeriter opem ſibi ferat, actum eſſe de
ſe, ac de arce, docent. At ille cum domi quietas res non haberet, An-
dream Roſpirenſem caſtellanum cum aliquanta manu in auxilium
Pomeranis proficiſci iubet, ut bellum modò duceret. Verùm is ne-
gligentius agens, neq́ꝫ auſus per hoſtilem exercitum in arcẽ perrum
pere, priuſquam conſpexiſſet hoſtem, retrò abijt. Finitis inducijs, cũ
nulla ſpes auxilij obſeſsis oſtentaretur, poſt ſeptuageſimum obſidio
nis diem excedunt arce Præmislus & Cazimirus duces cum Bogu-
milo præfecto arcis, & Ottone Lexico caſtellano, atque omni præ-
ſidio, armiſq́ꝫ & facultatibus ſuis: & ad Vuladislaũ profecti, huma-
nè ab eo recreati ſunt. Ita tunc Succenſem arcem ſimul & omnem
Pomeraniam Vuladislaus amiſit, dũ de maiore Polonia ſibi adiun-
genda ſollicitus eſt. Etenim cœperat iam maiores Polonos Henri-
ci tædium, quòd contemni ſe ab eo, & iura inſtituta que maiorum
ſuorum uiolari uiderent. Itaque conuentu Gneſnæ habito, deſerto
Henrico, in Vuladislai fidem & poteſtatem reuenerãt. Quod cum
accepiſſet Henricus, Ioannem Biberſteinum comitem cum exercitu
ad reuocandos ad officium Polonos miſit. Cui uenienti Poſnaniam
ciues, authore Premeco quodam, portas urbis aperuere, præſidiúm
que munita baſilica accepere. A' quo in prælatos & canonicos, do-
mosq́ꝫ eorum in inſula ad baſilicam ſitas, ſęuitum eſt, quòd cum Vu

Siffridi interitus.

Andreas Cedrouicius proditor.

Andreas Caſtellanus Roſpirenſis timidus.

Suece deditur.

Pomerania ſubacta à Cruciferis.

Maiores Poloni in fidem Vuladislai ueniũt.

Poſnanienſes Henrici præſidium recipiũt.

Sileſiorum militũ acerbitas.

ladislao sentirent: & Nicolaus cognomento Samotula, archidiaconus Posnaniensis interfectus est. Ad cætera uerò subigenda pergenti Bibersteino, Dobrogostius Samotulius, cognomento Paruus, Thomislai palatini Posnaniensis iam defuncti filius, gente Nalencius, cum Polonis occurrit: initoque prælio multis utrinque cæsis, ad extremum uictoria potitus est. Inde præsidium Silesiorum Posnania eiectum, in ciues quòd Henrico fauerant, & occasionem malorum, quibus sacerdotes affecti sunt, præbuisse uidebantur, ea pœna sancita, ne liberi eorum in collegia basilicarum seu cathedrarum episcopalium cooptarentur, reciperenturue. Nec ita multo pòst Hēricus domi à Boleslao duce Vuratislauiēsium, Henrici quinti filio, bello lacessitus & profligatus, ex mœrore cum ægrotasset, quinto Idus Decembris mortuus est, relictis quatuor filijs. Qui sic inter se partiti sunt patrimonium, ut Henrico Zeganensis, Conrado Olesnicensis, Ioanni Stinauiensis, Præmislo uerò natu minimo Glogouiensis dominatus cederet. Ad maiorem uerò Poloniam ij ne aspirauere quidem. Atque ex eo tempore pacatam eam tenuit Vuladislaus: suscepitque eodem anno Cazimirum filium ex Heduigi uxore, natum pridie Calend. Maij. Inopia quoque & fame, ex imbribus & inundatione aquarum orta, laboratum est eo anno in Polonia, & nonnullis alijs regionibus. Subacta omni Pomerania, non deposuere tamen sollicitudinem Cruciferi, ueriti ne bello à Polonis ea, constitutis domi rebus, repeteretur. Quocirca ut sibi possessionem eius stabilirent, colloquium à Vuladislao magister Carolus, qui Henrico successerat, petiuit. Nec renuit Vuladislaus, sperans pactis aliquibus (quod malebat quàm armis) recuperare se à Cruciferis amissam Pomeraniam posse. Itaque anno sequenti præstituto die apud Breste Cuiauiense oppidum conueniunt. Ibi Magister grauiter à Vuladislao accusatus, paucis ad excusationem facti sui dictis, magnis precibus ab eo proceribusque Polonis contendit, ut Pomeraniam sibi & ordini suo iure sempiterno concederent, certam auri & argenti summam, & Nessouiam arcem cum Orlouo & Murinouo pagis uicissim à se acciperent. Ad hæc quadraginta hastatorum auxilium ad quæuis bella Polonis contra quemuis hostem, Cruciferorum stipēdijs militatura, promittit: addit etiam, peramplum monasterium, quibuscunque monachis uellet Vuladislaus, pro salute eius maiorumque eius conditurum se esse. Quasi uerò fraude quęsitis, aut per uim raptis muneribus placetur Deus. Offensus hac oratione Magistri Vuladislaus, quòd irrideri etiam se ultrò ab eo existimabat, indignabundus & minitabundus discessit. Magister uerò repulsam passus, ut aliquē tamen duntaxat in speciē iustum titulum sceleri suo prætexeret, à marchionibus Brandēburgensib. Ioanne et patruo, tutoreque eius Voldemaro, decies mille marcis latorum grossorum eandē Pomeraniam, de cuius inuasione eos dudum depulerat, emit, eamque emptionem ab Henrico Cæsare sibi & ordini suo confirmari curauit.

Silesij eiecti à Polonis. Posnaniēsium pœna.

Henricus à Boleslao uictus et mortuus.

Henrici filij.

Glogouiensis dominatus diuisio.

Cazimirus filius Vuladislao natus.

Fames in Polonia.

Poloni regis cōuentus cum Cruciferis apud Breste.

Pomeraniam emunt Cruciferi à marchionibus Brandenburgensibus.

A rauit. Nec dissimili scelere Liuonienses quoque Cruciferi eodem ferè tempore Rigam urbem atque territorium archiepiscopo, à quo ante centum & quatuor aut quinque annos simili de causa in Liuoniam inducti erant, per summam iniuriam eripuere. Qua de re cum Romæ lis plus octoginta annis ducta esset, tandem Bonifacius nonus Rigam ordini Cruciferorum, quindecim milibus aureorum acceptis, addixit. Multa præterea nefaria utrique Cruciferi in Prussia & Liuonia, ac Lituania quoque designabant, unde appareret eos delēdæ potius, quàm propagādæ apud barbaros religionis Christianæ curam habere. Quæ literis Clementis quinti Pontificis max. quibus cognitionem earum rerum Ioanni archiepiscopo Bremēsi, & magistro Alberto canonico Rauennati delegauit, prolixè ac disertè descripta sunt. Quarum literarum exemplum extat apud Dlugossum. Per idem ferè tempus Templariorum ordo potens & ipse ac locuples, per uniuersum orbem Christianum, quasi dato à Pontifice signo è Viennensi concilio, deletus est, ob nefanda quædam scelera, & prauas de religione opiniones: bonáque eorum Rhodiensibus D. Ioannis militibus attributa. Sed nos nostra persequamur. Quo minus autē statim Prussienses Cruciferos Vuladislaus ulcisceretur, suáque ab his erepta recuperaret, ciuilibus quibusdam motibus, & Cracouiensis ciuitatis defectione impeditus est. Nam dum is cæteras Poloniæ regiones, à Cuiauiensi illo colloquio digressus, uisit, ciues Cracouienses, Alberto aduocato authore, Boleslao

Riga erepta Archiepiscopo, & Cruciferis addicta.

Cruciferorum facinora.

Templarij deleti.

Cracouienses ciues ad Boleslaum Oppoliensem defecerunt.

B Oppoliensium duci sese subiecerunt, accitumq́ in urbem receperunt: & ad capiendam arcem, quæ in fide Vuladislai permanebat, adiuuerunt. Sed cum ea neque dederetur, neque expugnari ab eo, qui ad rem certam uenerat, posset, aduocati domum in ipsis mœnibus urbis prope portam, quæ à diuo Nicolao nomen habet, eminētem, pro arce Boleslaus cum suis occupauit. Qua de re certior factus Vuladislaus, nihil sibi reliqui ad celeritatem fecit, quin manu facta ad eijciendum inuasorem contenderet. Legatos tamen ad Boleslaum præmisit, qui de tam insigni iniuria cum eo expostularent: monerent'que eum, ut sua sponte excedere, quàm arma sua experiri mallet. Paruit monitis Vuladislai Boleslaus, cum non ignoraret, eum cum magnis copijs subsequi, deducto'que de domo aduocati presidio, urbe excessit. Quem aduocatus & nonnulli alij ciues, qui defectionis capita fuerant, secuti, in Silesia deinceps Boemiaq́ exulauerunt. Profugorū bona Vuladislaus aduenìens in fiscum suū redegit. Aduocatiæ reditus peramplos è molis, macellis atq́ tabernis ademit: primarios quosdā ciues, ut exemplo suo terrori deinceps alijs essent, diris supplicijs affecit, partim equis discerptos, partim rotis implicatos, partim in patibulum actos. Deinde turrim in porta D. Nicolai excitauit, presidioq́ suo muniuit. Ciuitati uerò ius omne creādi senatus, & ex eo octonos in singulos annos eligēdi, penes quos administratio urbanarū rerū esse solet, abstulit, & in palatinum trāstulit, ut uel ita superbiam & rebellionem ciuiū in posterū reprimeret. Insimulatus est etiā Ioānes Muscata, episcopus Cracouien. conscius

Aduocati domus Cracouiæ.

Cracouia recuperata à Vuladislao rege.

Aduocatia Cracouiensis.

Cracouienses ob defectionē puniti.

Senatus electio translata in palatinum.

Ioannes episcopus Cracouiensis captus.

conscius fuisse illius defectionis: quod eo facilius creditum est, quòd A esset Silesius. Itaq; multis pòst incommodis affectus est à Vuladislao: captum quoq;, & in custodia seruatum referunt. Biecense quidem territoriū ei non reddidit Vuladislaus, quemadmodum promiserat. Atque ex eo tempore id in regū potestate mansit. Quin ad Miechouiensem quoque præpositum omnis culpæ expertem, serpsit pœnæ contagio. Nam Lentcouice pagum luculentum & uberem ei Vuladislaus ademit, propterea quòd eius usumfructum Albertus aduocatus præpositi frater habebat. Nec ita multo pòst Boleslaus Oppoliensis è uita excesit. Masouiæ quoq; dux Boleslaus eodem anno, nempe 1313 mortuus, Ziemouitum & Troidenū filio è Lituana uxore susceptos, & Vēceslaū seu Vanconē è Boema hæredes reliquit. Per idem tempus Hērico Imperatore ui ueneni in eucharistia dati extincto, Principes electores per contentionem duos crearunt Cęsares, Fridericum Austriū, & Ludouicum Bauarum: qui Germaniam & Italiam aliquandiu ciuilibus bellis distinuerunt. Quieuit tunc annis aliquot, incertum qua de causa Vuladislaus: nec ad uindicādam Pomeraniam animum adiecit, nisi fortè fames in causa fuit, quæ anno Christi 1315. ac deinde anno uno interiecto, iterum duobus annis tam acerbè Poloniam omnem afflixit, ut nullo quamuis fœdo edulij genere, ac ne cadaueribus quidem humanis uulgò abstineretur: ac si Dlugosso credendum est, ut parentes in liberos, & hi uicissim in illos sæuirent. Quam famem, ut par erat, dira pestis consecuta est. At Cruciferi augescente in dies cupiditate, ut B solet in ijs qui intercute morbo laborāt, sitis, ne sacris quidem ac Deo dicatis bonis, iniustas manus abstinuere. Sed ut antea Culmensem ecclesiam occuparāt, & à Gnesnensis Archiepiscopi iurisdictione abstractam, Rigensi subiecerant, ita tunc in Pomerania possessiones ac prædia ecclesiarum inuasere, decimas è suis arationibus sacerdotibus omnino denegarunt: ex agricolarum uerò in pecuniarias pensiones commutarunt, & ita diminuerunt, ut ex manso siue laneo (modus hic est agri, quod latinè opinor iugerum dicimus) quaterni tantum grosi penderentur. Quibus rebus factum est, ut derelictui haberentur, ac deinde malignè à Cruciferis supprimerētur multa sacerdotia. Iniquius hæc tulerunt archiepiscopus Gnesnen. & Vuladislauien. atq; Posnanien. episcopi, qui decimas è Pomerania capiebāt: itēq; Ioānes Plocen. cui etiā ex territorio Michalouien. decima negabatur. Et cum hoc quidē Carolus Magister transegit ea lege, ut septem annis immune esset id territoriū à pensione decimæ: post eos uerò, nonaginta marcas Torunen. episcopus decimę nomine q̄tannis acciperet. Cęteri uerò cū tenaciores essent iuris sui, Magistrū, Cōmendatores, & cęteros Cruciferos publicè in tēplis execrabant, et locis quibusdā sacris interdixere. Verùm contēnebāt eā disciplinā, religiose semper à bonis pijsq; hominib. obseruatā, Cruciferi, pretextu ꝓuocationis ad Pontificē max. Qua re adducti episcopi, cōmunicato cū Vuladislao rege cōsilio, Gerardū Vuladislauien. episcopū, in cuius diœcesi est pleraq; omnis Pomerania, ad Ioannē eius nominis

Biecense oppidum non redditum episcopo.
Lentcouice pagus præposito Miechouiensi ademptus.
Boleslai Oppoliensis mors.
Boleslai Masouij mors & liberi.
1313. ann.
Henricus Imperator ueneno sublatus.
Fridericus & Ludouicus Cæsares.
Fames & pestis horrenda in Polonia.
Cruciferorum iniquitas in ecclesiasticos.
Decimæ usurpatæ, & sacerdotia suppressa à Cruciferis.
Mansus siue laneus quid.
De Michalouiensibus decimis transactio.
Cruciferi excōmunicati.
Polonorū legatio ad Pontificem max.

A nominis uicesimum secundum pontificem max. qui tunc demum post duorum annorũ trium'q; mensiũ uacationẽ Clementi quinto successerat, miserunt, ut nõ modò de ecclesiasticis bonis ac decimis, uerum etiã de erepta per summam iniuriã Pomerania, regis & uniuersæ Poloniæ nomine Cruciferis litẽ intẽderet: simul autẽ ut Vuladislao diadema & nomẽ regiũ impetraret. Existimabant enim inauspicato id sibi Premislũ iniussu Pontificis assumpsisse, quòd non ignorarent interdictũ esse ea re nomini Polono post cędem diui Stanislai. Non latuit consilium Polonorum Cruciferos: & ne id procederet, omni ope enitendum sibi esse existimarunt. Itaque miserunt & ipsi ad Pontificem, qui nostrorum conatibus obsisterent, litem'que quantum possent ducerent. Regnabat tunc apud Boemos, Ioannes Henrici Imperatoris Romanorum filius: nec solum Boemorum, sed & Polonorum regis nomen quasi hæreditarium sibi uendicabat. Quæ enim præterea nugatur Hagecus de expeditione eius in Poloniam, & pace uendita Vuladislao, ne libet quidem adscribere. Eum igitur etiam promissis & muneribus induxere Cruciferi, ut Vuladislao negocium facesseret, & ne regnum ei decerneretur, summa ope apud Pontificem intercederet. Ad quas res perficiendas cum opus haberent grandi pecunia Cruciferi, tributum Pomeraniæ toti imperarunt, binos grossos in singulas marcas: unde triginta millia marcarum redacta esse dicuntur. Ad hæc eiectas naufragio merces in mari, lege Rhodia usurpare cœperunt. Quibus rebus fa-
B ctum est, ut toto fermè quadriennio nihil aliud impetraret Gerardus à Pontifice, quàm ut cognitio causæ inter Polonos & Cruciferos Archiepisco Gnesnensi, Posnanien. episcopo, & abbati Mogilnen. delegaretur: quòd uerò ad regnum attinet, ut non impediret pontifex, quo minus Poloni iure suo uterentur. Nam apertè Vuladislao regnũ decernere noluit, ne Ioannnem, & socerũ eius Philippum regem Francorum offenderet. Secreto tamen uoluntatis suæ significationem Gerardo dedit. Eam'que Gerardus literis suis regi descripsit: ipse uerò Auinione, ubi tunc degebat Pontifex, mansit, suam cum Cruciferis litem persequens. Cum igitur sententiam pontificis non tam rescripto ipsius, quàm literis Gerardi perspectam haberet Vuladislaus atque proceres Poloni, comitijs Cracouiam indictis ad uicesimam diẽ Ianuarij mensis, Vuladislaus cum uxore Heduigi in basilica Cracouien. tunc primùm instaurata & consummata, ab Archiepiscopo & cæteris episcopis ritu solenni coronatur, anno Christi 1320. Atque ex eo tempore ius coronandi reges atque ipsa regni insignia Gnesna Cracouiã, propter amplitudinẽ splendorem'q; urbis, & plurimas maximas'q; cõmoditates, translata sunt. Nec multo pòst Vuladislaus rex Elisabetham filiam Carolo Vngarorũ regi bis uiduo in matrimonium collocauit, & Budam ad sponsum cum splendido comitatu misit. Intendit deinde animum ad purgandam Poloniam furtis & latrocinijs, & ad persequendam litem contra Cruciferos. Verùm detrectarunt ij iudicium delegatorum, apud Bresce Cuiauiense ius dicentium.

Cathedra Petri plus duobus annis uacauit.

Corona iterũ petita Polonis à Pontifice.

Ioannes rex Boemorum.

Pomeranis tributum impositum.

Lex Rhodia de mercibus naufragio eiectis.

Iudices delegati à Pontifice inter Polonos & Cruciferos.

Vuladislaus cũ uxore Cracouiæ coronatur. 1320. ann.

Regni insignia Cracouiam translata.

Elisabetha Vuladislai regis filia Carolo regi Vngarorum nupsit.

Cruciferi à delegatis Apostolicis dãnantur, et excommunicantur.

Sed tamẽ refutata appellatione (cum causam suam Vuladislaus plurimorum fide dignorum, sacri pariter & profani ordinis hominum testimonijs luculentè probasset) damnati sunt: & Pomeraniã regi reddere, ac centum quinquaginta millia marcarum pecuniæ pro perceptis fructibus, aliaq; triginta millia in litem expensa numerare iussi. Cum autem non parêrent rei iudicatæ, anathemate icti sunt, ita ut nusquam ijs præsentibus sacra fieri liceret. Per id autem tempus Lituani impunè

Dobrinum uexatum à Lituanis.

Dobrinum rursus & Masouiam depopulati sunt. Dum hæc ita geruntur in Polonia & Pomerania, Silesia paricidialibus ducum suorum bellis exagitata & labefactata est: & ad extremum libertate partim uendita, partim per uim aut fraudem amissa, Boemorum iugum accepit, magno reipublicæ Poloniæ detrimento, nec minori suo malo ac dedecore. Author eorum malorum Boleslaus, natu maximus filiorum Henrici quinti, ducis Vuratislauiensium & Legnicensium fuit: cuius auaricia maximam dedit Ioanni Boemorum regi, uel dolo interuertendæ, uel per uim subigendæ Silesiæ occasionem. Cum enim adoleuisset hic ipse Boleslaus, & amoto à tutela Boleslao patruo, Suidnicensium duce, per se ipse paternum dominatum administraret, dilapidare paterna bona cœpit. Quare offensi cæteri fratres, cum & ipsi iam adolescerent, maturius patrimonij partitionem efflagitarunt. Tres partes pro numero fratrũ factæ, Vuratislauiensis, Legnicensis, & Bregẽsis. Quæ cum inæquales essent, placuit, ut cui Bregensis, quæ minima erat, sors obtigisset, ei cæteri certam pecuniam annumerarent. Legnicẽsis quidem trigintaduo millia marcarum, Vuratislauiensis uerò octo & quadraginta. Non tentata sortitione, Bregensem ultrò Boleslaus accepit, illectus pecunia, qua in sumptus quotidianos indigebat. Reliquis uerò duobus sortitis, Henrico quidem Vuratislauiensis, Vuladislao uerò qui iam hypodiaconus erat, Legnicensis obuenit. Qui cum præsenti pecunia, quam fratri Boleslao ex pacto debebant, carerent, Henricus quidem à suis hominibus mutuam accepit & exoluit: Vuladislaus uerò Boleslao Legnicense territorium cum oppido hypothecæ nomine tradidit. Quam ob rem, cum tenui admodum fortuna esset, malo usus consilio, uexare & suam & Boleslai ditionem latrocinijs & populationibus instituit, ut Boleslaum ad remittendam sibi pecuniam, reddendamq; Legniciam adigeret. At ille abundans uiribus, cum fratris conatus improbos aliquoties repressisset, ad extremũ eum cæpit, & in uincula cõiecit. Deinde, proceribus interuenientibus, cum eo pacificatus est ea conditione, ut quingentas ei marcas quotannis ex omni ditione Legnicensi pénderet. Quibus pactis, quamuis iureiurando firmatis, nõ diu stetit Vuladislaus: uerùm infestare rursus latrocinijs cœpit Boleslai ditionem ex Hornisperga castello cuiusdam equitis. Dumq; incautius prędas agit in Bregensi ditione, à rusticis captus cum uiginti socijs, & ad Boleslaum ductus, iterum ab eo in carcerem coniectus est. Vbi cum unum annum asseruaretur, in furorem actus est: dimissusq; postea misericordia fratris, egens uagusq;, nec satis compos mentis uixit: &

Silesiorum ducum intestina bella.

Silesiæ à Boemis interuersæ causæ.

Boleslaus Vuratislauiẽsium dux, prodigus & auarus.

Diuisio dominatus inter fratres.

Bregensiũ dux Boleslaus.

Henricus Vuratislauiensis.

Vuladislai latrocinia.

Hornisperg arx.

Vuladislaus Legnicensis in carcerem coniectus à fratre.

A xit: & in Masouiam profectus, Boleslai eius oræ ducis filiam uxorem duxit. Conrado deinde Olesnicẽsium duci bellum fecit Boleslaus Bregensis, quòd in eius ditione fermè erant oppida ea, quae auus ipsius Conradus dux Glogouiensium ab Henrico patre suo iniquis pactis, quemadmodum suprà memorauimus, extorserat. Cumq; regionem omnem Olesnicensem peruastasset, eò adegit Conradũ, ut is icto fœdere Namislouiam, Berolthouiam, Cruceburgum, Picem, & Crucestadiam oppida sibi traderet: uicissim autem ipse ei Boleslaus, misertus egestatis eius, Volauiam & Lubensum donauit. Neque tamen hæ tantæ accessiones inopiã Boleslai releuarunt. Sed cum omnia tanquã in barathrum, quoddam aut in pertusum dolium caderent, homo sumptuosus ac prodigus tantum alienum æs contraxit, ut Nemcense territorium Bernardo Suidniciensiũ duci, Hainouiam uerò & Goltibergam Vuratislauiẽsibus ciuibus oppigneraret. Aliud deinde cæpit parandarum opum cõsilium. Nam ab Henrico fratre, quòd is nullos masculos haberet liberos, contendit, ut sibi Vuratislauiensem dominatũ concederet, Legniciensem uerò à se acciperet. Quod cum negatum esset, facile æger sua sponte animus eius à Ioanne Boemorum rege in deteriorem partem impulsus est. Parebant iam Oppoliensium, Ratiboriensium, Cessinensium, & Bithomien. duces Boemis, à Venceslao rege blanditijs & munerib. allecti. Emerat & Closcum Ioannes Rex à Boleslao Zambicensium siue Monsterbergensium duce: unde cum

Boleslai prodigalitas.

Oppoliensis, Ratiboriensis, Cessinensis, & Bythomiensis duces Boemo subditi.

B proximas Silesiæ oras latrocinijs per suos infestaret, eò rem perduxit, ut Franckſteinum quoque à Nicolao filio Boleslai paruo emeret. Ad Glogouiam deinde cum animum adiecisset, fauentibus ciuibus, magna iam ex parte Teuthonibus, neque Præmislum eorum ducem uel blanditijs uel precio ad se pellici, ac ne ui quidem perpelli posse animaduerteret, ueneno eum sustulerat. Cúmque Præmislo Henricus & Ioannes fratres pariter successissent, & Conrado tertio fratri Stinauiam concessissent, paruo negotio rex à Ioanne, qui conscius fortassis necis fraternæ fuit, dimidium Glogouiæ pecunia numerata acceperat: & mox corrupto Henrici præfecto, reliquũ etiam in suam redegerat potestatem. Tametsi recepit aliquanto post paternã portionem Henricus, Henrici huius filius, à Carolo Ioannis regis filio. Nam ipse Henricus senior non diu calamitati illi superstes fuit. Hæc ergo cum haberet iam in Silesia Ioannes rex, totiusq; regionis sibi adiungẽdæ magna cupiditate flagraret, Boleslaiq; Bregẽsis & Legniciensis auaritiam atque egestatem suis fraudibus maximè opportunam esse iudicaret, magnis donis atque pollicitationibus eum ad inferendum Henrico Vuratislauensium duci bellum perpulit. Quare clandestinis primùm incursionibus Boleslaus Vratislauensem oram latrocinantis in morem uexauit, dinde apertis uiribus infestare adortus est. Agebat hoc quidem Rex, ut fratrum dissidijs res suas in Silesia stabiliret, commissosq; inter se ut facilius opprimeret: aut uero alteri ferẽdo opem & illum sibi obnoxium faceret, & alterum subiugaret: sed eum prima hæc spes fefellit.

Closcum à rege Boemo emptum.

Frankensteinũ emptum à rege Boemorũ.

Præmislus Glogouiensis ueneno sublatus.

Glogouiã rex Boemorum in suam redegit potestatem.

Hẽricus Zeganensis mortuus.

Bellum inter fratres.

Ioannis regis Boemorum uafrũ ingenium.

lit. Henricus enim, cum fratris iniurias & populationes partim feren- A
do, partim arcendo cohibere tamē satis non posset, ad Vuladislai re-
gis Polonorum auxilium confugit, eiusq; fidei se ac dominatum suum

Vuratislauiēsis dominatus regi Polonorum deditus, & ab eo redditus.

omnem tradidit. Ac facile sanè Vuladislaus Boleslai conatus fregit,
metuq; proprij periculi eum compescuit: quo facto, uir bonus Hen-
ricum sua sibi habere iussit, ut sorores nobiles elocaret. Id ubi cogno-
uit Ioannes rex, qui iam de Vuratislauia propemodum desperarat,

Vuratislauia potitus est rex Boemorum.

noua spe erectus, dolis sibi agendum esse duxit. Henricum per spe-
ciem arduorum & arcanorum negociorum ad se accitum, & perquàm
honorificè acceptum, blanditijs, liberalitate, precio, ingētibus promis-
sis & odio deniq; inimici fratris tandē induxit, ut sibi Vuratislauiensi
dominatu cederet; Closcumq;, quoad uiueret, utendum fruēdum à se
acciperet, adiutoribus ad eam rem Henrico persuadendam usus pro-
ceribus & ciuibus Vuratislauiensibus, quorum consilijs Henricus u-
tebatur, pecunia corruptis. Ita Vuratislauia potitus Ioannes, non mul

Perfidiæ pœna Hainouia & Goltiberga Vuratislauiensibus adempta.

to pòst Hainouiense & Goltibergense territorium, quæ Vuratisla-
uiensis senatus hypothecæ nomine à Boleslao duce possidebat, per in-
iuriā ei ademit dignamq; nauatæ sibi ab ipso in adipiscēdo dominatu
operę gratiā retulit. Expostulauit cū eo de prærepta Vuratislauia Bo
leslaus: fœderisq; & iurisiurandi, quod sibi inuicē dederant, ne quid al
ter contra alterum moliretur unquam, eum admonuit. Commemora-
uit etiam sua merita & beneficia: quòd eum difficilimo eius tempore
eiectum a Boemis omni ope adiuuisset. Sed ea expostulatione tan- B
tum profecit, ut Ioannes propinquiorem se sibi esse, quàm illi respon-
deret, atq; ad eius quoq; ditiones per fas atque nefas in potestate suam
redigendas, animum adijceret. Ad quam rem non defuit ei, quasi diui-
na quędam uirgula, oblata occasio. Vuladislaus enim tertius Boleslai
frater, quem exclusum Legniciensi dominatu, in Masouia uxorem du-
xisse, superius diximus, dissipata dote, reuertēs in Silesiam, Legniciam
Ioanni uendere se uelle ostendit: literasq; Legniciēsium exhibuit, qui-
bus illi se ad Vuladislaum iure pertinere, & in potestate Regis Boemi
libenter fore significabant. Deliberandi spacium Ioannes cæpit: inte-
rim Boleslaum ad se accersit, & quę secum Vuladislaus egerit ipsi ex-

Legniciēsis dominatus in cliētelam Boemorū regis uenit.

ponit, & literas Legniciensium commonstrat. Addit deinde: Si Legni
ciam ipse retinere uelit, in sua & Boemorum fide atque clientela sem-
per se fore profiteatur. Ni faciat, & Legniciam, & cætera omnia amis-
surum. Quo metu perculsus ille, imperata fecit, eò redactus inopiæ, ut
filios quoque ad extremum Vuratislauiensibus mercatoribus oppi-

Boleslaus dux filios oppignerauit.

gneraret. Sed cum uxorem, quæ regis Boemi soror fuit, amisisset, & al-
teram bene dotatam Cracouia duxisset, releuatus aliquantulum, ipse

Legnicienses æs alienum sui ducis dissoluerunt.

quidem Bregam secessit, filijs uerò Venceslao & Ludouico Legniciē-
sem dominatū ingenti ære alieno grauatū concessit. Verùm post Le-
gniciensis conuentus collata in commune pecunia, omne id exoluit.

Silesij duces reliqui Boemo sese subdidere.

Post hæc reliqui quoque duces Silesiorum, nempe Glogouiensium,
Zegauiensium, Olesnicensium, Stinauiensiū & Falkembergensium ul-

A trò in ditionem Boemi regis concessere, & partim timore potentiæ Ioannis, partim inuidia Vuladislai regis, libertatem suam Boemis prodidere. Miliziam uerò arcem episcopi Vuratislauien. idem rex Ioannes per uim & fraudem interuertit. Quam ob rem diris aliquandiu post Nankerus episcopus & anathemate regem præsentē senatumq́ Vuratislauiēsem regis adiutorem deuouit, & ipse cum omnibus præsbyteris & monachis Vuratislauia excessit: nec tamen arcem recuperauit. Solus Bernardus Suidnicensium dux, gener Vuladislai regis, & post eum filius eius unicus Boleslaus in fide & societate Polonorū permansere. Retinet etiamnum pleraq; omnis Silesia uestigium uetustæ originis suæ à Polonis deductæ pensionem, quam S. Petri nummum uocant: cuius antea mentionem fecimus. Quæ quidem per illa ipsa Silesicæ defectionis tempora, eò redacta est, ut nummus tantum æreus, quem obolum uocamus, in capita quotannis penderetur, cum antea tres oboli & cribrum auenæ in singulas familias pendi soleret. Sed nos Silesios deinceps deseramus, nisi sicubi necesse erit propter lucem historiæ institutæ: iamq́ ad Vuladislaum reuertamur: quem tot tantæq́ difficultates simul implicarant, ut singulis explicandis uix par esse posset. Nam solicitum eum faciebat erepta à Cruciferis Pomerania, & auulsa à Boemis Silesia: postremò crebræ Lituanorum in Poloniam excursiones, intendere eum animum ad illa bella non sinebant. Itaque incertus consilij deliberabat quid faceret, & quò se pri-

Milicia arx episcopi intercepta à Boemis.

Ioannes rex diris deuotus.

Naukerus episcopus Vuratislauiæ excessit.

Suidniciēses soli in fide Polonorum permāsere.

Sancti Petri nummus per Silesiam.

S. Petri nummi ratio mutata.

Vuladislai regis Poloni difficultates & consultatio.

B mùm uerteret. Videbat Cruciferos non modò non acquiescere in Pomerania, sed Dobrinensi quoq; tractui inhiare: quem redactū penè in solitudinem à Lituanis, ipse nuper à Vuladislao duce Ziemouiti fratris filio acceperat, cōcessa ei quoad uiueret, Lēcicia. Animaduertebat ita coniunctos esse cum Cruciferis Boemos, ut ab eorū societate auelli nō possent, presertim cū Silesia in ditionē suam redacta nuper inescati, in spem totius Poloniæ occupandæ per eos uenirent. Vterq; per se satis ualidus & potens hostis erat, nec tamen alter lacessi poterat, qui cum utroq; dimicatio futura esset. Iam Saxones quoque Brandeburgenses lingua & fœdere cum Cruciferis coniuncti, non defuturi ipsis esse uidebantur: & alioqui imminebant ipsi quoque Poloniæ per omnem occasionem, & qua ui, qua fraude fines eius carpebant. Intento autem in hæc bella Regi, uel prodenda erat Polonia Lituanorum populationibus, uel certè relinquendo ad excursiones eorum arcendas præsidio militum distinendæ minuendæq́ uires, quæ ne integræ quidem aduersus alios illos hostes admodū sufficiebāt. Assiduis enim excursionibus iam has, iam illas oras Poloniæ Lituani uexabant. Ac per illud ipsum tempus etiam Poltouiam episcopi Plocēsis oppidum ac centum triginta pagos in Masouia diripuerant, & incenderant. Neque uerò facilè ij domari poterant, cum neque foris dimicandi copiam facerent, sed rapta præda fugerent, & domi fluminum obiectu syluarumq́ & paludum latebris, ac denique incultarum solitudinum

Dobrino rex Vuladislaus potitus.

Boemorum cū Cruciferis societas.

Poltouia direpta & incensa. Poltouusa.

Lituanorū domandorum difficultas.

uastitate tuti essent: ita ut si quis eis bellum inferret, ei non magis cum hoste fugaci & insidioso, quàm cum uiarum difficultatibus, cum intemperie cœli, & cum fame conflictandum esset. Itaque quod erat reliquum, placuit tentare, si fortè eos mitigare ulla ratione & in societatē pertrahere posset. Ad quam rem perficiendā nonnullā ei spem illud faciebat, quòd cōmunes sibi cum illis hostes Cruciferos esse nouerat. Assidua nanque bella Cruciferi cum Lituanis uaria fortuna gerebant. Quam sententiam cum frequens senatus comprobasset, mittuntur ad Gediminum principem gentis, siue magnum Ducem, quod nomē à Russis acceptum, à Lituanis quoque usurpari cœpit, legati, qui fœdus cum eo feriant, & filiam eius Cazimiro regis filio uxorem petant: nec dotem aliam ab egeno principe, quàm captiuorum omnium Polonici generis misionē postulent. Non grauatè Gediminus legatorū postulatis annuit: initáque cum Polonis societate, sine longa procrastinatione sponsam cum eis misit. Quæ ingentibus omnis conditionis, sexus, atque ætatis captiuorum cateruis comitata, ueniens Cracouiam, religionemq́ Christianam à Nankero episcopo edocta, & sacro lauacro initiata, Annæ nomen accepit, & ritu solenni Cazimiro sextumdecimum annum agenti nupsit, anno Christi 1325. Atq; ex eo tēpore Polonia, magna ex parte uastata & inculta superioribus bellis & populationibus barbarorū, populosior & cultior esse cœpit, dimissis ac deductis quoquouersus agricolis, qui ex captiuitate redierant. Pace & societate cum Lituanis constituta, maiore iam fiducia studióq́ in Crucifericum bellum Vuladislaus rex cœpit incumbere: primumq́ Masouios & Saxonas Brandenburgenses, qui utrique fœderati erant Cruciferis, ab eorum societate auellere, ac proprij periculi intuitu, ne illis auxilia mitterentur, deterrere instituit. Quocirca misso in Masouiam exercitu, è Cracouiensi & Sendomiriensi nobilitate comparato, ferro & igni eam longè lateq́ uastauit, & oppidum Plocense incendit. Sequenti deinde anno maioribus copijs coactis, per se ipse in Marchiam Brandenburgensem expeditionem fecit, magna Lituanorum & Russorum auxilia secum habens: & ad Frācofordiam usq; cum infesto exercitu progressus, cum nemo contrà prodiret, munitionum quidem oppugnationibus abstinuit, populati ones uerò in omnes partes exerceri iussit: incensisq́ plurimis pagis atque uicis, magnum captiuorum numerum & cæteram prædam ingentem inde abegit. Crudelius in eo bello se gessere barbari, & magnam hostium cædem fecerunt, matronas atque uirgines contumeliose constuprarunt: delubra ac templa passim profanarunt, diripuerunt, & incenderunt. Memoratur autem forte & præclarum monachæ cuiusdam facinus: quæ capta à Lituano quopiam, cum ad stuprum traheretur, rogauit eum ne sibi uim faceret: mercedis autem loco promisit, se eam edocturum esse, quî corpus eius uulnerari nullo unquam ferro posset. Quod cum discere ille percuperet, iugulum ei fortis puella præbuit, ut in se eius rei pericu-

Gediminus magnus dux Lituanorum.
Polonorum cū Lituanis fœdus.
Cazimirus Vuladislai regis filius Lituanam uxorē duxit.
Dos Lituanæ sponsæ
1325 ann.
Poloni Masouiam populantur, & Ploscū incendunt.
In Marchiam Brandenburgēsem expeditio Vuladislai regis cum Lituanis.
Francofordia ad Odram.
Lituanorum crudelitas.
Monachæ facinus memorabile.

A periculum faceret. Credulus ille stricto gladio caput eius amputauit. Sic illa barbari libidinem elusit, stuprumq́ turpe morte honesta euasit. Dimissi Lituani, per Masouiam prædabundi domum reuertere. non tulit autem uastationem illam Lituanorum Andreas quidam eques Masouius. Verùm maiore ira iuflammatus, facinus audax & memorabile aggressus est. Nam cum se inter barbaros insinuasset, Dauidem præfectum Gartinensem, insignem inter Lituanos uirum, in medijs castris ferro adortus obtruncauit, & inter tumultuantes fuga euasit. Sequenti item anno Lituani in Marchiam excursionem fecere, & cum cædibus & incēdijs in obuia queque desęuissent, prædam raptim abegere. Cruciferi uerò cum Venceslao Masouiorum duce facto impetu in Cuiauiam, Couale arcem ceperunt & incenderunt. Non putauit sibi diutius differendum esse bellum in eos Vuladislaus, qui ne Pontificis quidē maximi authoritate, ut Pomeraniā sibi redderent, commouebantur: quin etiam ueteres iniurias nouis cumulabant. Ita que in sequentem annum, qui fuit millesimus trecentesimus uigesimusoctauus, expeditionem toti Poloniæ in Cruciferos indicit: à Carolo rege Vngarorum genero suo non contemnenda auxilia impetrat: à Lituanis item atque Rusis finitimis. Cum quibus omnibus copijs hostium fines ingressus, Culmensem tractum omnem usque ad Ossam amnem, flammis, cædibus, & populationibus peruastauit: nec tamen elicere hostes in aciem è munitionibus, in quas se abdiderant,

B potuit. Munitionum uerò oppugnatione prorsus abstinuit, quòd & bene munitæ erant, & rudes tunc adhuc & imperiti oppugnationum Poloni erant: ut sunt ferè hæ gentes, quæ ad Septentrionem habitant. Dimisit deinde auxiliarios: suis uerò præcepit, ut Masouiam infestarent. Quod cum factum esset, non multo pòst excurrerunt uicissim Cruciferi cum Masouijs in Cuiauiam. Quò cum properè nostri accurrissent, collatis signis funduntur hostes: & Masouij quidem cum duce suo Venceslao diffugerunt: Cruciferi uero fortiter dimicantes, ad internecionem unà cum Commendatore Torunensi cęsi sunt. Hoc anno Nankerus episcopus Cracouiensis ad episcopam Vuratislauiensem lite duorum competitorū per septem annos uacantem translatus, Cracouiæ successorem accepit Ioannem Grotum Slupecium, Ioannis papæ authoritate ultrò datum, cum quo adolescens Bononiæ familiaritatem contraxerat. Insequenti anno Ioannes rex Boemorum à Cruciferis in auxilium uocatus, cum grandi exercitu uere ineunte in Prusiam aduenit, & cum Cruciferis se coniunxit. Arx inde Dobrinensis diu & acriter oppugnata & labefactata deditionem tandem fecit, dedente præfecto Paulo Spicimicio, cognomento Ogono palatino Lencicieńsi: eiectisque Polonis, Cruciferorum præsidio, concedente Boemo, munita est. Vexabant tamen nostri, carpebantq́ hostilem exercitū, & ex insidijs in pabulatores & prædatores crebrò impetum faciebant: commeatum quoque, qui Vistula supportabatur, expugnatis nauibus intercipiebant. Sed in uniuersæ rei dimicationē,

Lituani Masouiam uastant.

Andreæ audax facinus.

Lituanorū in Marchiam excursio.

Couale arx capta & incensa à Cruciferis.

1328 anni. Prußicū bellū.

Septentrionales populi expugnandarum munitionū imperiti.

Cruciferi & Masouij uicti à Polonis.

Nākerus è Cracou. episcopa ad Vuratislauiensem transijt.

Ioānes Grotus episcopus Cracouiensis.

Ioānes Boemorum rex in Prußiam cum exercitu uenit.

Dobrinum deditum & Cruciferis traditū.

cum essent longè impares, non ueniebant. Itaq; hostes motis ex Dobri A

Vuladislauia capta & incensa.

no castris, trāsmissóq; Vistula flumine, Vuladislauiam oppidū adorti, primo impetu cæperūt, & exusserunt: & ab episcopi quidem sacerdotumq́; cæde abstinuere. Cæterū edixerūt eis, ne quod omnino ædificiū

Cechocinum episcopo Vuladislauiensi ablatum.

ibi denuò excitarent. Cechocinense quoque territorium, quod in ditione episcopi erat, abstulere. Erat autē tunc episcopus Vuladislauiensis Mathias Golanceuius, cognomēto Paluca, Slauunici castellani Naclensis filius, gente Toporus: qui Gerardo Auinione mortuo à pōtifice max. suffectus fuit.

Prodigiosus partus 12 filiorum.

De cuius prodigioso ortu illud memoratur, matrem eius duodecim filios uno partu edidisse: uerū ex ijs unum illum uixisse, reliquis mox ut nati erāt mortuis.

Masouia Plocēsis in ditionē Boemorum uenit.

Deinde in Masouiā pariter ingressi Boemi & Cruciferi, eamq́; crudeliter depopulantes, eò adegere ducē gentis, ut se Ioanni quasi iusto Polonorū regi subijceret. Quisnā uerò is dux fuerit, Dlugossus non memorat: sed Venceslaum fuisse indicant Ioannis regis literæ, quæ extant in archiuo regio: quibus ille testatur, Venceslaū à se Mazouiam, & præsertim Plocensem, Vissegradensem, & Gostininēsem iure feudi, ut uocāt, obtinere.

Pomerania Cruciferis donata à rege Boemorum.

Dum autē iusti uideri uolunt Cruciferi, ne iniustè ac per uim Pomeraniā usurpasse dicerentur, perfecerunt precibus atq; precio apud Ioannem regē, ut sibi Pomeraniā iure sempiterno donaret. Cuius donationis exemplum est

Dobrinum uēditum.

apud Dlugossum. Dobrinū quoq; idē ipse Ioannes quatuor millibus & octingentis sexagenis (sic enim appellat) Pragensibus eisdem Cruciferis se uēdidisse cōsignatis literis testatur: B his quidē legibus, ut eos priuilegio pōtificio à pēsione decimarū ex eo territorio liberet, nec aliter pacē faciat cum Vuladislao, qui se asserit regē Cracouiæ (ut eius uerbis utamur) quàm si is, itemq́; Ziemouiti fratris eius filius omni iure terræ Dobrinensis sese abdicarit. His peractis, ingruente hyeme, reduxit Ioannes exercitum, & stulta uanitate de subactis & ad religionem

Cruciferorum cum Boemis altera in Poloniā expeditio.

adactis barbaris triumphauit. Aestate uerò sequenti, maturescentibus segetibus, conuenit rursus magnus Germanorum & Boemorum militum mercenariorum numerus ad Cruciferos: & coniunxerant se cum eis Liuonienses quoq; iam inde ab initio.

Vissegradū & Naclum capta & incensa.

Cum quibus copijs illi facto impetu in finitimas oras Poloniæ, Vissegradum Cuiauiense & Naclum arces ui, sed non sine magna strage suorum, cæpere, & exussere.

Radeouia incēsa.

Nam Radeuoiam nostri cremarant, ne capta, receptaculū esset hostibus ad excursiones.

Raciansum captum.

Apud Raciansum episcopi arcem diutius morati sunt, & multos fortes uiros in oppugnatione eius arcis amiserunt, quod à multis ea nauiter defendebatur: ad extremum tamen ea quoque potiti sunt, adempto puteo, qui solus ijs qui in arce erant, aquam suppeditauerat. Itaque ibi maiorem exercuere crudelitatem in omne genus hominum, ut uulnera sua cædemq́; suorum ulciscerentur. Paucos de nobilitate, cum ira iam deferbuisset, uiuos seruarunt: in quibus erant insignes, Suentoslaus frater episcopi, & Vincentius castellanus Starogrodensis. Quos omnes episcopus quadringentis marcis pecuniæ redemit. Ad hæc ut bona sua recuperaret, pepigit idem cum Cruciferis

A ciferis ut senos modò grossos annuos in iugera decimæ nomine tam ipse, quàm sacerdotes eius omnes de Pomeraniensibus agris acciperent. Qua re uehementer accisi sunt reditus Vuladislauiẽsis episcopæ. Tandem ubi aduentare Vuladislaum regem cum magnis copijs, & Vngarorum Austriorum, atque Lituanorum auxilijs Cruciferi accepere, omissa oppugnatione alienorum, ad sua defendenda rediérũt. Posteaquã autem hostium fines Vuladislaus attigit, exerceri longè latéꝗ populationes in tractu Culmensi iussit: nec ullum crudelitatis genus ab iratis omissum est. In transmittendo Deruancia aliquantum difficultatis fuit. Nam uada eius fluminis ripasꝗ Cruciferi caudicib. ac sudib. per longum spacium impedierant: ipsiꝗ in ulteriore ripa castra metati, transire nostros prohibebãt. Rex facta ibi aliquot dierum mora, inuentoꝗ uado liberiore ad moletrinam Lubiciã, cum animaduerteret quò se cunꝗ ipse uerteret, hostem sibi occurrere, delectas aliquot turmas occultè prope id uadum reliquit: ipse cũ cætero omni exercitu auerso ab eo loco itinere, uersus Brodniciam ire pergit: cõsequuntur hostes, nihil de fraude suspicati. Ibi nostri, ut iussi erant, è latebris prorumpentes, uadum præsidio uacuum superant, fumoꝗ signum dant suis. Quo uiso, Rex citato agmine retrò unde profectus erat reuertitur, & fluuium traijcit. Grauiorib. utebantur equis hostes, itaque non potuere tempori ad uadum nostris occurrere: aduentantiumꝗ uim ij qui primi de nostris transmiserant, fortiter sustinuere, donec omnis exer-
B citus traiecit, & ad ordines redijt. Cruciferi inopinata re perculsi, cessere nostris pugnandi copiam facientibus, dilapsiꝗ in munitiones sese recepere. Ibi uerò nostri effusè agros pagósque hostiles uastarunt: uillas, uicos, & suburbana munitiorum oppidorũ, qualia ferè sunt in eorum ditione, exusserunt. Deinde præmissa in Poloniam prǫda omni, Dobrinensem oram ingressi sunt: & arce Dobrinensi tentata, cum eam egregiè tutantibus Cruciferis, capere non possent, re infecta redeuntes, quicquid erat reliquum in Culmensi tractu usque ad Ossam amnem ferro & igni absumpsere. Prussia ultra Ossam, quæ iam Cruciferis patebat, erat reliqua. Quam cum nostri intactã dimissuri non esse uiderentur, tunc demum Magister cum primoribus Cruciferorũ, qui Grudẽti siue Gruzanzi erãt, de pace uel inducijs cum Vuladislao rege agere cœperunt. Induciæ in annum factæ ea conditione, ut Dobrinensem arcẽ atꝗ tractum & Bydgostiã Cruciferi Vuladislao mox redderẽt. De Pomerania uerò Carolus Vngarorũ & Ioannes Boemorum reges arbitri capti. Quanquam Carolum tunc aduersus casus unà cum uxore & liberis penè perculit. Felicianus enim quispiam de Zaachorum familia stricto gladio in cœnaculo ipsum adortus, sed frustratus ictum, dextram modò eius leui ictu perstrinxit: Reginæ quatuor digitos dextræ manus amputauit: filios uerò eius, pædagogi accurrentes obiectu corporum suorum protexere. Mox paricida à Ioanne Patocio, nobili iuuene, prostratus, concursu satellitum regiorum

De decimis Pomeranicis transactio.

Vuladislaus cũ exercitu ingressus in Prussiã.

Deruantiæ fluuij traiectus.

Gruziadz.

Induciæ inter Polonos & Cruciferos.

Caroli Vngariæ regis periculum.

membratim diſſectus eſt. De cauſa ſceleris uariant authores. Nonnulli affectaſſe eum tyrannidem uolunt: alij ſtuprum Claræ ſorori ſuæ à Cazimiro reginæ fratre ipſa conſcia & conciliatrice illatum, ulciſci eum uoluiſſe memorant. Non ita multo póſt idem Carolus cum Bazarado Tranſalpinenſium Valachorum palatino temerè bellum intuliſſet, ab eo per dolum profligatus, uix cum paucis effugit. Rebus cum Cruciferis conſtitutis, reduxit Vuladislaus exercitum, auxiliáq; dimiſit. Illi porrò liberati præſenti metu, minus iam pacem cupere: nec Boemum ad arbitrandum de Pomerania, ſicut conuenerat, adducere, cum Carolus rogatu Vuladiſlai præſtò eſſet. Paruo deinde momento, ut fit, ad renouandum in ſequentem annum, qui fuit 1331, bellum impulſi ſunt. Comitia Vuladislaus rex æſtatis initio apud Chencinos habuit: in ijs cùm alia nonnulla de republica ſalubriter de ampliſsimi conſilij ſententia conſtituit, tum quòd graue ſibi & periculoſum bellum cum Cruciferis impendere non ignorabat: ætatemq; ſuam ingraueſcentem, & uires magnis laboribus & aduerſis rebus attritas & afflictas conſiderabat: Cazimirum filium unum & uiginti annos natũ maiori Poloniæ toti præfecit, ut fama nominis eius non tam facilè ſe Boemi & Saxones commouerent: ad hæc ut in tuto is eſſet, ſi quid aduerſi in Pruſsico bello accideret. Grauiter tulit Vincentius Samotulius ſiue Pomeranius (utroq; enim modo cognominatus eſt) palatinus Poſnanienſis, gente Nalencius, præfecturã illam ſibi ademptã eſſe, ignominiæ loco id ducẽs. Simul autẽ uerebatur, ne priuatus, inuidia & odio populari conflagraret, cũ non uſquequaq; rectè iuſtéq; magiſtratũ geſsiſſet: itaq; ira & metu, peſsimis conſultoribus uſus, clam ad Magiſtrũ Cruciferorum Marieburgum profectus eſt: & cauſis aduentus ſui expoſitis, molienti ſua ſpõte bellũ aduerſus Polonos facile perſuaſit, ut in maiorẽ Poloniã expeditas copias mitteret, quòd ibi nõ modò magna præda potiri, ſed & munitiones pleraſq; & Cazimirum regis filium ſua ſuorumq; opera facilè in poteſtatẽ poſſent redigere. Præfecti copijs Thedericus Aldenburgius Marſalcus & Otto Luterbergius, de ſententia Vincentij omnia facere iuſsi ſunt. Qui traiecta apud Toruniam Viſtula profecti, parum abfuere quin Breſte & Vuladiſlauiam ex improuiſo caperent, in citato curſu armorumq; & uexillorum forma proditi, ab ipſis uſque portis concurſu noſtrorum cum ignominia, ducentis amiſsis, repulſi eſſent. Nec eis tunc uacabant oppugnationi oppidorum inſiſtere, ad aliud longè maius facinus profectis: cuius peragendi ſpem omnẽ in celeritate, noſtrorumq; ſecuritate ponebant. Itaque magnis & occultis itinerib. in maiorẽ Poloniã peruenĩut: & capta primo impetu exuſtaq; Slupcia Poſnanien. epiſcopi oppido, continuato itinere Pyſdros contendũt, in quo oppido Cazimirũ eſſe didicerãt: magnoq; impetu adorti oppidum non munitum, facilè eo potiũtur. Sed euentus eorum ſpei non reſpondit. Paulo enim antè Cazimirus de aduentu hoſtium factus certior, cum paucis comitibus oppido ſe eiecerat, & in proximam ſyluam receperat. Quamobrem irati Cruciferi

Margin notes: A (beside line 1); *1331. ann. Chencinenſia comitia. Chencyni.*; *Cazimirus regis Vuladiſlai filius maioris Poloniæ præfectus.*; *Vincentius Samotulius tranſfugit ad Cruciferos.*; B (beside "loco id ducẽs"); *Cruciferorum expeditio in maiorem Poloniam.*; *Slupcia incenſa*; *Pyſdri capti & incenſi.*; *Cazimiri fuga.*

A ciferi, ac dolore amissæ prædæ, cuius causa maximè uenerat, incensi, omni crudelitate in oppidanos deseruierunt: direptumq́ꝫ oppidum cū templis, & sacris iuxtà ac profanis rebus omnibus exusserunt. Deinde uiciniam omnem cis & trans Vartā ferro & igni depopulati sunt. Atque inde cum ingenti præda retrò unde uenerant, abiere. Probauit ea expeditione Vincentius fidem suam Cruciferis. Itaque & tunc pro nauata opera muneratus est: & maioribus promissis oneratus, in maiore precio deinceps apud eos esse cœpit, sic ut eius arbitrio multa in eo bello gererentur. Cum autem maior militum numerus ex inferiore etiam Germania & Liuonia ad eos confluxisset, rursus eadem æstate uexare Poloniam, qua parte intacta adhuc eorum populationibus erat, statuunt: eò scilicet adacturi Polonos cladibus domesticis, ut sibi ius omne in Pomerania, atque aliquid etiam præterea lubentes concederent, pacemq́ꝫ redimerent. Profecti igitur composito & pacato agmine per Cuiauiam, quòd eam reuertentes suæ ditionis facere destinabant, in Lenciciensem tractum insultum faciunt, arcem ui capiunt & incendunt, pagos & oppida crudeliter uastant. Deinde in Calissiēsem oram iter flectunt: qua omni peruastata, oppido tamen potiti non sunt, non sine cæde inde reiecti. Vbi cum quinque dies commorati, Ioannem Boemorum regem frustra expectassent, progressi longius populando, Gnesnam, Znenam, Naclum, Srodam, Pobediska, Clecicum, Costrinum oppida, ac circumiacentes pagos diripuerunt, & exusserunt,
B ne templis quidem & monasterijs sacrisq́ꝫ rebus sacrilegas manus abstinentes. Reliquias tamen diui Adelberti cupidè quæsitas, sed occultatas à ministris templi, non inuenere. Hagecus memorat, regem Boemorum hoc anno primùm in Langobardiam, mox aditis Gallijs, contra Austrios, magnis Vngarorum & Polonorum auxilijs adiutos, prospero ubique successu expeditionem fecisse: inde Lucemburgum & in Gallias iterum profectum esse. Et quasi hoc parum sit, addit Ioannes Dubrauius episcopus Olomucēsis, cuius historiam Boemicam latinè conscriptam, nunc primùm cum hæc recognosceremus, editam uidimus, tertiam quoque contra Fridericum Mysnensem expeditionem, inter duas superiores interiectam. Sed horum fides penes authores esto. Nos ad Cruciferos reuertamur. Qui deinde in Siradiensem tractum impetum fecerunt, & pari celeritate uniuersum percurrentes, ferro & igni cuncta uastarunt. Quo incendio, Siradia, Vneouia, Vartha, Stauus, Shadecum, oppida cum arcibus conflagrarunt. Nec matronarum & uirginum, etiam Deo dicatarum, pudori usque parsum est. In direptione autem Siradiensis monasterij cum præses sodalitatis, quem Priorem uulgò uocant, Hermannum Elbingensem commendatorem Elbingæ cognitum agnouisset, cædemque innocentium hominum, qui eò cum facultatibus suis confugerant, atque direptionem monasterij sui supplex deprecaretur, Prussico uerbo, Neprest, quod est, non intelligo, ab eo reie-
ctus

Cruciferi in Poloniam rursus.

Lenciciensis arx capta & incensa.

Calissiēsis tractus uastatus.

Gnesna, Znena, Naclum, Sroda, Pobediska, Clecicū, Costrinum oppida direpta & incensa.

Ioannis Dubrauij episcopi Olomucēsis historia Boemica.

Siradiensis tractus uastatus. Siradia, Vneouia, Vartha, Stauus & Shadecum arces & oppida incensa.

Neprest.

Calißia defensa. *Calißiæ situs.*

ctus est. Quaſi non ſatis eſſet re ipſa barbarum eſſe, & lingua id profiteretur. A Ad Caliſsiam deinde expugnandã reuertere: ſed amiſsis nonnullis militibus, poſt paucos dies re infecta diſceſſere. Eſt enim permunitum id oppidum, non tam arte quidem, quàm ſitu & natura loci: nempe à Proſna flumine latius, ut in magna planicie, reſtagnante ambitum. Hinc Coñinenſe oppidum & territorium uaſtarunt. Porrò qui apud Nezamyslum lacum & Gluſsinum oppidum habitabant, equeſtres pariter & agreſtes, munito loco ſe cum uxoribus, liberis & familijs, cum gregibus & armẽtis & cæteris facultatibus ſuis continebant: ductáque foſſa longa ad ſeptem miliaria, & lacu in eam immiſſo, aditum ad ſe hoſtibus præcluſerant. Qua re cognita Cruciferi, magnitudine prædæ allecti, tria millia equitum ad expugnandum locum mittunt. Quibus uenientibus, noſtri cum paucis turmis à Rege ad huiuſmodi caſum ſubmiſsis, ad aggerem intrepidè occurrunt: conſertóque prælio, fuſos & impeditos ingenti ſtrage interficiunt, ita ut pauci admodum manus noſtrorum longè agilioribus equis utentium, effugerent. Quin & alijs locis opportunis eos palantes, & liberius prædas agentes noſtri excipiebant atque trucidabant. Neque enim longè Vuladislaus rex cum non contemnendis ſuorum copijs aberat, ſed nuſquam certo loco figebat pedem, nec audebat prælio rem committere: non ignarus, quantum eſſet robur Germanicarum phalangum & cataphractorum equitum. Diſcruciabatur autem ſummopere, uidens patriam chariſsinam tam immaniter uaſtari, flagrantes & fumantes circumquaque pagos & oppida, & innumerabilem penè hominũ omnis generis atq; ordinis multitudinẽ partim cæſam, partim captam. Augebat dolorem eius, quòd neq; opem ullam rebus ſuis tam calamitoſis afferre, neque hoſtem ulciſci procliue ſibi eſſe arbitrabatur. Cum igitur inops conſilij, animum in omnes partes uerſaſſet, una tandem uia utriuſque rei expediendæ ipſi ſe oſtendit: nimirum, ut Vincentium ſibi reconciliaret, eiúſque proditione uel circumueniret hoſtes, uel conſilia eorum perturbaret. Intelligebat enim, quantum in eo momenti Cruciferi ponerent. Itaque ſecretò per internuncios eum hortatur, ut afflictæ ac penè perditæ patriæ miſereatur, impunitatem admiſsi pollicens: addit alia, quæ ad flectendum placandúmque eius animum ualitura eſſe iudicabat. Nec malè ipſi cõſilium hoc cecidit. Subijt enim animum Vincentij patrati ſceleris pœnitentia. Reputabat ſecum diligentius, quantum infamiæ ſempiternæ notam non nomini ſuo inuſtam ad poſteros eſſet tranſmiſſurus. Itaq; proditione proditionis memoriã obliterare, & recenti beneficio priorem iniuriã obſcurare ſtatuit: conſtitutóq; tempore, nocte quadã per ſpeciem exploratoris è caſtris Cruciferorũ egreſſus, ad Regem uenit, ueniam ſupplex petijt, & impetrauit. Deinde eum ad conſerendas cum hoſte manus animat. Docet in tanta multitudine plurimã eſſe fæcem hominum inermiũ & imbelliũ. Si noſtri uiri eſſe pergerẽt, & in in-

Coninum uastatum *Cruciferorum strages apud Nezamyslum lacum.*

Phalanx & cataphracti Germanorum. B

Vincentius Samotulius redit in gratiam cũ rege.

opinantes

A opinantes impetum facerent, fore ut uel perturbatos opprimerent, uel certè fracta prima hostium acie, cæteri neq; uim nostrorum sustinerēt, & in fuga se inuicem impedirent. Sibi uerò eas partes sumit, ut hostem ab omni suspicione prælij auersum fallat: ac deinde intentum in pugnam, a tergo cum suis adortus, noua re perturbet. His ita constitutis, in castra Cruciferorum reuertitur: nihil à Polonis periculi ipsis esse renunciat: Regem pauidum & cōscium uirium suarum non diutius exercitum tenere, aut lacessere eos statuisse. Quod ubi accepere Cruciferi, sublata spe prælij, cū satis iam debacchati in Polonia essent, & ingentem prædam uix traherent, ad hæc imbrib. & frigorib. autumnalibus urgerentur, reuerti in Prussiam incipiunt. Et quoniam præda grauioribus & impeditis lentius progredi necesse erat, Ottonem Brunsdorfium commendatorem magnum, & Russum Plauium cum expeditiori parte copiarum ad expugnandum Breste ex itinere præmittunt. Iam extremum agmen ad Blerum siue Plouuce pagum prope Radeouiam peruenerant, ubi latè patens est planicies, ita ut opportunior is locus ad prælium esset nostris equitatu maximè ualentibus, quàm hosti, cum subitò illucescente die, ij qui extremas seruabant excubias, renunciant in castra, Polonorum exercitum adesse. Non creditum est narrantibus, Vincentio maxime sibi ea exploratiora esse affirmāte, donec strepitus aduentātium, & hinnitus equorum exaudiri cœptus est. nam conspectum densa nebula adimebat: & tamen non credebant nostros, quos penitus contempserant, rem uniuersæ dimicationi commissuros: sed abeuntiū modo iter solitis adequitationibus & particularibus certaminibus impedire conaturos. Vbi uerò aciem ad dimicandum instructam cum signis adesse sensere, tunc demum tumultuari, & ad arma conclamare primores: perturbari re noua cætera multitudo, cum uix armandi se spacium haberent, qui pridiana crapula & ebrietate grauati & sopiti, classico expergefacti erant, & semisomnes, quid nam rei esset, alius alium percontarentur. Instructis tandem utcunque primis ordinibus in aciem prodeunt: cathenisq; per baltheos primorum & antesignanorum immissis, ordines & phalangem colligant, ne perrumpi & perturbari ab equitibus nostris posset Rex, quia nebula caliginosa, incerta omnia reddiderat, parumper impetum suorū inhibuit, donec ea resideret: atq; interim milites graui oratione ad pugnam incitauit: quæ huiusmodi fuisse fertur. Non uos latet, milites, cum quibus nobis hostibus res sit, nempe qui beneficiarij sunt maiorū nostrorū, acciti in hæc loca, & liberaliter inuitati, ut eis auxilio essent contra uicinos barbaros. Nunc ij ingrati & impij pro maximis beneficijs parricidialia arma in nos conuertere. Pomeraniam nobis surripuere uerius quàm eripuere, itemq; Cuiauiam penè omnem reliquę etiam inhiant: neque hoc satis illis est. Cernitis iam omnem ferè Poloniam crudeliter ab eis uastatam, populatos agros, incensos pagos, uersa oppida, aratores uestros ignominiose necatos: parentes, coniuges liberósque uestros dulcissimos uel cæsos, uel in fœdam & contume-

Plouuce pagus clade Cruciferorum nobilis.

Vuladislai regis ad milites concio.

Cruciferorum crudelitas & impietas.

tumeliosam seruitutem abstractos: quorum quidem ploratus & eiulatus miserabiles exaudire potestis. Adsunt enim propè, & proditi fidem uestram incusant: implorarent, si uos adesse intelligerent. Quid ego commemorẽ profanata ac direpta templa Dei opt. max. & monasteria? abreptas ab ipsis aris & adytis ad incesta stupra monachas? respersa sanguine innocentium hominũ & sacerdotum, qui pro uestra salute & incolumitate huius regni sacra faciebãt, ueneranda Christi IESV mysteria? Hæc uos pati potestis milites? tã ferrei estis ut uos uestrarum cõiugum, sororum & filiarum ad stupra truciũ Teuthonum asseruatarum non misereat? tam duri, ut non paruorum liberorum & fratrum uestrorum misera conditione moueamini? quos Germani milites cauponib. lanijs, coquis & meretricibus in intima Germania in perpetuam seruitutem addicent. At sacra quidem tam indignè & contumeliose attrectata ferre non debetis: acrius ac promptius pro his semper maiores uestri, quàm pro liberis & coniugibus, nedum pro facultatibus suis dimicarunt. Quid uerò? creditis consceleratos hostes malis nostris, iam satiatos, aut modum ullum cupiditati & crudelitati suæ posituros esse? Non facient profectò, nisi uos sedibus uestris omnino propulerint, aut sanguinẽ uestrũ prorsus exorbuerint, nomenq́ extirparint: nisi uos fugit gentis immanitas, humanis hostijs olim deos placare solitæ. Sed ne ego uirtuti uestræ diffidere uideor, qui uos tam diligenter in hostem tam trucem incitare instituerim: quasi uerò non per me steterit hactenus, ne cum eo manus confereretis. Fateor equidem, ad hanc usque diem obstitisse me sedulò uobis prælium poscentibus, & uel hostium, uel si ita sors tulisset, uestro ipsorum sanguine patriæ flagrantis incendia restinguere cupientibus. Sed melioribus rebus & minori discrimini uos seruaui, milites. Neque enim semper aperto marte bella gerenda esse existimo. Arte dolóque utendum, ubi impar sis uiribus. Plurimum etiam momenti habent temporum & locorum opportunitas. Ita sæpe maximos hostium exercitus à paucioribus nostris fusos profligatosq́ reperiet, qui ueterum reminisci uolet. Nunc ita nobis instructa expeditaq́ sunt omnia, ut diuina iusticia, quę proculdubio fauebit iustiori causæ: & uestra uirtute fretus, confidam in manibus nos habere uictoriam, daturosq́ nobis ilico perfidos & impios hostes condignas scelerum & audaciæ suæ pœnas. Primùm enim certum exploratumq́ habeo, multitudine eos nobis præstare, nõ uiribus. quãquam ne multitudine quidem iam superant. Nuper enim florem ipsum & robur exercitus sui ad subigendam reliquam Cuiauiã præmiserunt. Fex ferè imbellis cum captiuis, sarcinis & impedimentis mansit. Neque par illis nobiscum dimicatio est. Illi enim mercede conducti ferè, & alienum bellum belligerantes, & multorum scelerum sibi conscij, minus studij minusq́ animorum ad prælium afferẽt. Vos pro ijs rebus, quæcunq́ homini sunt charissimæ & pro patria ipsa iusta & pia arma sumpsistis. Tum autẽ securi hi dudum, & soluta omni disciplina militari, re noua & inexpectata cõturbantur. Auditis enim clamorem

Germani olim humanis hostijs deos placarunt.

rem

Arem illum dissonum & inæqualem, timoris argumētum. Aspicitis cursitationem trepidationemq́ ad signa concurrentiū, imò uerius fugam circumspectantium. Postremò ita nobis constitutum est, ut eos in pugnam intentos, si modò primum uestrum impetum sustinebunt, alius & inopinatus, hostis à tergo inuadat. Vincētius is est palatinus quondam Posnaniensis, cuius ope & consilio in primis nituntur. Is nanq; iustas iras uestras hostium capitibus placare, & nouis meritis priorem infamiam delere decreuit. Agite ergo milites, impigri & alacres, pugnā capessite, totq́ millia captiuorum fratrū, liberûm, coniugum, & aratorum etiam uestrorū uindicate: cæsos ulciscimini, fumantesq́ adhuc pagos & uicinos uestros inuiso cruore respergite, imperium & libertatem uestram defendite: quæ utraq; in discrimen ueniunt, si quid fortè, quod omen Deus auertat, titubaueritis. Denique Deum piorum adiutorem, & scelerum atq; flagitiorum, contaminatorumq́ sacrorum suorum & religionis sacrosanctæ ultorem inuocate. Hæc elocutus, ubi alacres & incitatis animis pugnam poscentes aspexit, & iam nebula residere cœperat, canere signa iussit. Prima de quinq; acies aulicorum, quæ erat firmissima, magno impetu & infaustis animis in hostes inuehitur. Excipiunt illi qui contra cōstiterant non impigrè. Deinde cæteræ acies concurrunt pręter subsidiarias. Pugnatur utrinq; summa contentione, neq; quisquam pedem referebat. Adest omnibus locis Vuladislaus suos animās, & fessis integros submittēs; ipse indefessus, quamuis effœto & senili corpore. Feruescētem autem prælio, cum Vincentius adhuc nusquam appareret, subuereri iam rex cœperat, ne quem is dolum necteret. Circumspiciebant & milites, memores promissorum regis: cum ille à tergo hostium sublato clamore cum suis impetum in extremos auersos, quemadmodum conuenerat, fecit. Ibi uerò turbari illi re noua perculsi, primi quoq; exaudito post se clamore ac tumultu respicere, & sciscitari inter se, quid'nam id esset. Instant nostri acrius respectantibus, & remissius pugnantibus. Nec mora cęsis ducibus, totas acies ancipiti prælio perterrefactas conuertunt. Fit longè maior fugientium strages, quàm quæ dudum pugnantium fuerat. Adeò nanque dolori iracundiæq́ Poloni indulgebant, ut neminem uiuum seruarēt. Et iam plena uictoria potiti esse uidebantur, cum ecce longo interuallo, utpote discussis iam prorsus nebulis, nouas copias hostium effuso cursu aduenire aspiciunt. Erant autem ij, quos ad Breste capiendum præmissos esse diximus: qui certiores facti de nostrorum aduentu, suppetias suis ueniebant. Ibi Vuladislaus captiuis aliquot nobilioribus cum præsidio retro à mandatis, & paucis cohortatus milites, ne labori succumberent, neu sibi partam uictoriam eripi sinerent, mox in uenientes impetum facit, ne quod eis clade suorum conterritis, & fugientium multitudine inter ordines sese immiscente perturbatis, colligendi sese spacium daret. Nec par superiori præliū illud fuit. Non enim uim nostrorum recenti uictoria ferocium hostes sustinuere. Itaque paruo negocio uertuntur in fugam. Nec tamen multi euadere potuere, graui

Aulicorum acies.

Vincentij Samotulij proditio.

Cruciferi uincuntur.

Pugna instauratur.

Victoria geminata.

armatura & longo cursu defatigatis equis pariter & militibus, alioqui etiam laboris impatientibus. Cæsa feruntur his duobus prælijs hostium uiginti millia. Tametsi Dlugossus quadraginta millia refert: de nostris quingenti, uel ut apud alios reperio, triginta tantum de promiscua multitudine, ac duodecim de nobiliorib. cecidere. Inter quos insignes fuere Zegota Morauicius Cracouiensis, Cristinus Ostrouius, Prendotæ castellani Cracouiensis filius, Sendomiriensis, signiferi, & Iacobus Suinscius castellanus Zarnouiensis. Dies quo hæc gesta sunt, fuit uicesimusseptimus Septẽbris, qui translatis diui Stanislai ossibus festus est apud Polonos. Et quoniã ferè ad uesperum pugnatum erat, reliquum diei illius, & nox sequens curandis & reficiendis corporibus data est. Postero die cæsorum, quem dixi, numerus recognitus, & spolia lecta sunt. Vbi rex obequitans, fortè conspicatus est unum de suis, hominem equestris ordinis, multis uuneribus debilitatum, resupinato corpore iacentem, & ilia per uulnus effluentia manibus cohibentem: conuersus'que ad comites, Quàm magnus hic est, inquit, huius uiri cruciatus. Respondit ille: » Maiorem esse eius qui in eodem pago malum uicinum habeat, qualem ipse expertus sit. » Rex contrà, Bono, inquit, animo es. Istoc ego te malo liberabo, si uixeris. Et sublatus, curatus'que, totum pagum amoto malo uicino regia munificentia adeptus est: insuper præclarum uirtutis testimonium consecutus, ad posteros transmisit, ut stemma eius familiæ, quæ tres hastæ transuersæ sunt, Ielitorum, hoc est, ilium nomine appelletur, cum prius Kozleroghi ab Hirci cornibus diceretur. Fuit autem is Florianus cognomento Shari. Vincentius palatinus ob nauatam bene operam non modò impunitate donatus, uerùm etiam abrogata infamia, pristino honori restitutus est. Sed non impunè tamen ei cessit hostes in patriam induxisse. Insequenti enim anno conspiratione nõnullorum equitum, quos ira & dolor amissarum rerum charissimarum in eum stimulabat, interfectus est. Statuerat quidem Vuladislaus cursum illius uictoriæ mox prosequi, sed eum Boemi cum Silesijs ab ea cogitatione auerterunt. Qui cum primùm cladis sociorum nuncium acceperunt, rati Vuladislaum post uictoriam illam in Pomeraniam, & in Cruciferorum ditionem ducturum esse exercitum, cum subitarijs copijs in maiorem Poloniam fecerunt insultum, Posnaniam'que obsidere cœperunt, ut auerso rege Cruciferi respirare possent. Quod cum accepisset Vuladislaus, mutato consilio, ad propulsandum nouum bellum cum uniuerso exercitu contendit. Nec tamen hostem adeptus est. Nam is cognito Vuladislai aduentu, in Silesiam præproperè se recepit. Nec eum tunc Vuladislaus persecutus est, quòd & hyems iam instabat, & quies danda erat militibus, ut uires in sequentem æstatem refocillarẽt. Ferunt quidem & è Boemis & Silesijs apud Posnaniam cecidisse supra septingentos, præter fossores, qui in cuniculis opus faciebãt. Aliquanto aliter narrat hęc Ioannes Dubrauius, & quidem nullo, quod sciam, authore. Nempe Ioannem regem à Prussis euocatum in Pomeraniam

primum

Strages Teuthonum.
Vicinus malus.
Ielitorum familia.
Kozlerogbi.
Vincentius Samotulius pristino honori restitutus.
Vincẽtij Samotulij cædes.
Boemorum expeditio in Poloniam.
Boemi repulsi.
Ioannes Dubrauius.

A primum duxisse exercitum, ut ea quæ Polonis ibi interceperat, Magistro restitueret. Quo facto, ad populandam Poloniam cum Prussis eum contendisse, ut ulcisceretur incõmoda à Polonis circũ Opauiam uastatis agris nuper data. Peruastatis autem impunè circum Posnaniam agris, cum nemo ipsi occurreret, Cracouiam obsedisse. (quasi non longius ea abesset à Posnania, quàm Olomucia à Cremesirio, uel Vyscouia, cum tamen absit ferè sexaginta milliaribus Polonicis.) Et quamuis fame premeretur exercitus eius, non prius tamen discessisse ab obsidione, quàm rex Polonus quadraginta millibus nummûm aureorũ inducias ab eo redemit. Sic Dubrauius. Quæ quàm sint uerisimilia, cuiuis facile est iudicare. Tentata est deinde pax inter Vuladislaum & Cruciferos, Carolo & Ioanne arbitris. Quæ tamen non conuenit, Cruciferis Pomeraniam non reddentibus. Et paucis pòst diebus ij cum è Germania nouis copijs aucti essent, Cuiauiam quatuordecim diebus ad finem Nouembris populabundi infestarunt. Nec multo pòst initio noui anni, nihil morati asperitatem hyemis, iterum, sed maiore apparatu, in eandem Cuiauiam ingressi, Breste oppidum obsederunt, rati fame se oppidanos ad deditionem compulsuros. Sed cum frustra tres ferè mẽses in obsidione insumpsissent, ea die, qua uniuersus Christianus orbis salutarem Christi Iesu mortem anniuersario ritu recolit, quę Parasceue dicitur, summa ui oppidũ oppugnant. Nec segnius nostri defendunt: uerùm quatriduano labore defatigati, tan-

Cruciferi Cuiauiam populati.

Breste obsessum & deditum.

B dem quinto die oppidum dedũt. Alij septimo obsidionis die deditum esse id memorãt, cum die cœnæ Domini hostes id obsidere cœpissent. Cruciferi imposito ibi præsidio, ad Inouuladislauiam castra mouerũt, eamq; mox dedentibus oppidanis acceptam, præsidio item muniunt. Progressi ulterius, Gneuucouiam arcem oppugnant. Erat in ea Cazimirus dux, Vuladislai fratris filius. Is igitur pactus cum hoste, ut sibi suisq; res suas asportare liceret, ipse inspectantibus & permittentibus Cruciferis, arcem incendit. Et cum miserabili illo suo Cuiauiensis nobilitatis comitatu ad Vuladislaũ regem profectus est. Ignobiliora deinde oppida seu uicos Cruciferi facilè in potestatem suam redegere. Pacossum arcem Albertus Coscelecius, palatinus Brestensis egregiè tutatus est, & non paruis incommodis hostes affecit. Vt autem Cuiauiæ ac Dobrinensis oræ possesionem sibi stabilirent Cruciferi, demoliti Breste uetus, munitiore id loco condiderunt: & arces quasdam in eo tractu cocto latere munierunt. Nam Vuladislaus maturas segetes & Vngarorum auxilia expectauit. Quę cum conuenissent, per Masouiam in Culmensem tractum infestum duxit exercitum. Et hostibus prælij superioris euentu, pauidis & pugnam detrectantibus, uastare eorum regionem longè latéque cœpit. Excitus autem quoquouersus collucentibus pagorum & uicorum suorum incendijs cædibusq; agrestium Lutherus magister decernere prælio cum rege cupiebat: uerùm Commendatores temeritatem eius reprehenderunt. Itaque meliore consilio usus, caduceatorem ad regem misit: & cum æquas pacis

Poloni Culmensem tractum infestant.

Induciæ annuæ inter Polonos & Cruciferos.

conditiones accepturum se esse reciperet, facilè à credulo rege annuas A
inducias impetrauit. Quibus constitutis rex, ne nihil tantis copijs sum ptibus'que dignum egisse uideretur, ut'que Silesios qui superiore anno Poloniæ arma intentarant, ulcisceret, in Silesiã copias duxit. Ac nemine pugnandi copiam faciẽte, quinquaginta & amplius munitiones hostium cæpit, & incendit. Costenum, quod oppidum cum arce inter stagna & paludes situm, ualido hostium præsidio tenebatur, obsidione cinxit. Irridebant obsidionem nostrorum ij qui erant in præsidio, fisi uiribus suis, & situ arcis. Itaq; motus hac indignitate Cazimirus regis filius (aderat enim in exercitu) audacius cum ea manu, quam circum se habebat, ad mœnia progressus, ui expugnare munitionem adortus est. Quod conspicatus reliquus exercitus, ducem secutus, non prius oppugnare arcem destitit, quàm ea per uim potitus est. Quo facto, mox oppidani sese dedidêre. Sæuitum est autem in præsidiarios atrocius, quòd non pauci de nostris in expugnatione ceciderant. Atque ex eo tempore Costenum rursus in potestate est Polonorum. Extremum id operum Vuladislai regis fuit. Reuersus enim ab eo bello Cracouiam, donatis'que ac dimissis auxiliarijs, languere cœpit. Ac sensim inualescente morbo, ubi imminere mortem sibi sensit, ritu Christiano sacris Christi mysterijs participauit: deinde admonitus à proximis, Cazimirum filium proceribus assidentibus languida uoce commendauit, & ut eum post se regem crearent, rogauit. Ipsum uerò ad colendam iusticiam & clementiam in suos, & ad persequendos bello B
ingratos Cruciferos, recuperanda'que ea quæ illi à regno suo abstraxerant, adhortatus est. Post hæc ad sextum Idus Martias, anno Christi 1333, inter suorum lamentantium manus animam exhalauit, & in basilica Cracouiensi ad læuam aræ maximæ sepultus est. Cuius extat adhuc monumentum. Fertur corpus eius pluribus post mortem diebus insepultum, dum solennes exequiæ parantur, nihil putredinis aut tetri odoris contraxisse. Regnauit autem ab eo tempore, quo diademate cinctus est, annis tredecim & paulo amplius: princeps singulari patientia & mansuetudine animi præstans, & adeuntibus perfacilis: statura perbreui: cæterùm manu prõptus: uirtute uerò tanta, & animi magnitudine usq; ad decrepitam ætatem uaria fortuna exercita, ut cum maximis regibus rectè comparari possit. Ac eo quidem magis, quo turbulentius & mutilatius regnum accepit.

Polonorum expeditio in Silesiam. *Costenum captum.* *Vuladislai Loctici mors.* *1333 ann.* *Vuladislai uirtutes.*

MARTI-

MARTINI CROMERI DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM, LIBER DVODECIMVS.

CAZIMIRVS SECVNDVS, COGNOMENTO MAGNVS, REX.

A IVSTIS funebribus Vuladislao ritè peractis, habita sunt comitia Cracouiæ de creando nouo rege. Introducti legati Caroli regis Vngarorum, petierunt ut Cazimiro regnũ post patrẽ mãdaretur, auxilia ipsi contra quẽuis hostem pollicentes. Et facilè ij quod postulabant impetrarunt, cũ alioqui etiã omniũ procerũ pariter & equitũ uolũtates eódẽ inclinarent. De uxore noui regis scrupulus iniectus est. Negabat enim Heduigis Cazimiri mater, se regina superstite eã coronari debere. Tamen exorata à filio cessit: atq; ut iniectũ scrupulũ prorsus demeret, Sandeciã antiquã secedẽs, diui Francisci institutũ uitæ professa est. Itaq; Cazimirus unà cum Anna uxore uicesimaquinta die Aprilis, in basilica Cracouiensi ab Ianislao archiepiscopo solẽni ritu inunctus, diadema accepit. Datus est aũt ei iuueniliũ cõsiliorũ moderator Iascus, siue Ioãnes Melstinius, castellanus Cracouiensis, uir grauis & prudẽs, & amans reip. Et quoniã uidebat Cazimirus omnẽ penè Poloniã Cruciferorũ armis, atq; domesticis latrocinijs,

Comitia Cracouiæ. *Vngari oratores.* *Heduigis regina in monasterium secessit.* *Cazimirus cũ uxore coronatur.* *Ioannes Melstinius moderator regis.*

B quę patre regnãte impunitate increbuerãt, attritam, domesticis malis prius q̃ externis manus admouit. Et cũ Cruciferis quidẽ inducias fecit, per quas perpetua pax, suprà memoratis Vngarorũ & Boemorum regib. arbitris, cõponeret. Adiectũ in pactis, ut magister Cruciferorũ Breste oppidũ Ziemouito duci Masouiorũ Cirnẽsiũ, aut Matthię Vuladislauiẽsi episcopo tenendũ cõcederet, qui id pace firmata Cazimiro traderẽt: sin minus coisset pax, magistro redderent. Verùm in eo magister fidẽ nõ seruauit. Nihilo tamẽ minus mansere induciæ: quib. durãtibus, diligẽter ubiq; prædones & infestatores publicarũ uiarũ perquisiti, exquisitisq; supplicijs affecti sunt. Neq; quicq; præterea memorabile eo & sequenti anno in Polonia gestũ est, nisi q uicesimatertia die Aprilis intra annũ à coronatione regis ingẽs nix decidit: quę cum quinq; dies durasset, præter omniũ expectationẽ, singularẽ fertilitatẽ agris attulit. Insequenti uerò anno, qui fuit 1335, tanta uis locustarũ peruagata est, ut uolãtes solis aspectũ hominib. adimerẽt: humi uerò stratæ equorũ ungulas crassitudine superarẽt: quæ depastæ maturescẽtes segetes, angustiorẽ annonã fecere. Nouẽbri demũ mẽse eiusdẽ anni, pax inter Cazimirũ & Cruciferos arbitrio Caroli & Ioannis regũ Vissegradi in Vngaria facta est, iniquior Cazimiro, q Ioãnes homo callidus atq; disertus, satagẽs pro Cruciferis, Carolũ in suã sententiã adduxisset, aduocati magis q̃ arbitri functus officio: id quod deprehẽdere est ex eius ipsius literis ad Theodoricũ magistrũ scriptis. Accepit tamen eã pacem Cazimirus, plus quàm dignũ erat quietis & ocij cupidus. Fuit autẽ in

Induciæ cum Cruciferis. *Nix sub finem Aprilis.* *1335 ann. Locustæ.* *Cazimirus rex in Vngariam profectus.* *Pax inter Polonos & Cruciferos.*

conditionibus, ut Cruciferi Pomeraniã, concedẽte rege, retinerẽt, atq; etiã Nessouiẽsem arcem in Cuiauia supra Vistulam, nẽpe ut utranq; ripam & naulum in potestate sua haberent, eodem iure quo Culmensem atq; Torunensem tractũ olim à maioribus Cazimiri accepissent. Dobrinensem uerò & Cuiauiã, ne ea quidem portione exclusa, quæ ad Cazimirum ducem, Ziemouiti filiũ pertinebat, regi redderẽt, ac decẽ millia florenorum pro dãnis datis annumerarent. Etsi in decreto nulla fit mẽtio eius pecuniæ, sed ex diplomate põtificio, quo cognitio cõtrouersiarum inter regẽ & magistrũ certis iudicibus, postea, cum nõ starẽt pactis Cruciferi, delegata est, apparet, id quoq; conuenisse. Profugis autẽ utriusq; partis, ut liceret ad possessiones derelictas reuerti, uel uendere eas arbitratu suo. Impẽdia dãnaq; utrinq; cõpensata. Dubrauius cum Hageco memorant, inter ipsos quoq; reges Polonũ & Boemum Vngari arbitrio tunc pacta conuenisse, ut Polonus Boemo ius omne in Silesia concederet: Boemus uerò ne regis Polonorũ appellationem deinceps usurparet, ac ius tributi à Polono rege exigendi ut remitteret, acceptis à Carolo quingẽtis libris auri puri puti. Ac de his quidẽ conditionibus cõsentiunt: de illa uerò dissentiũt, quòd Dubrauius illud quoq; conuenisse scribit, ut Polonus Boemo pecuniã debitam exolueret: Hagecus cõtrà, uiginti millia marcarũ Polono à Boemo numerata uult esse, ne quid iuris in Vuratislauiẽsi ditione, & in omni Silesia & Oppoliensi sibi uendicaret. Addit idẽ, societatẽ tunc ab omnibus tribus regibus contra Ludouicũ Cæsarem initam esse: quod Dubrauius prætermisit: uultq; idem, & quidem solus, hæc omnia uiuente & præsente Loctico confecta esse. Aliquid fortassis horũ tunc actũ est. Cæterùm Silesiam omnẽ tunc nondũ Boemus in ditionẽ suã redegerat. Tributũ autem illud unde aut quando ipsi natũ sit in Polonia, non possunt ostẽdere isti, si ultima cum primis aptè & cõueniẽter uolũt contexere. Sed integrũ sit suum cuiq; iudiciũ. Soluto cõuentu, non tamen reddebant ex decreto & pacto Cuiauiã Dobrinũq;. Cruciferi Cazimiro, quãuis approbasset is sententiã regum ex cõpromisso latã, nisi etiam disertè unà cũ senatu, nobilitate, & ciuitatibus, diplomatis & iureiurãdo dato Pomeraniã, Culmensem, & Michalouiensem tractũ à se & à posteris suis prorsus abdicaret. Quod cũ ille ad senatũ & comitia retulisset, omnib. indigna res uisa, post tam iniquũ arbitriũ, nouas etiã durioresq; pacis leges ab hoste perinde atq; à uictore sibi ferri. Itaq; bellũ malle, q̃ tam iniquã & ignominiosam pacẽ. Cum aũt de ratione belli gerẽdi cõsultaretur, placuit nõ inferre id quidem: sed si inferatur, propulsare: atq; ad Pont. max. primo quoq; tẽpore de ui & iniurijs Cruciferorũ, propter religionẽ ad eius iurisdictionẽ pertinẽtium, referre. Legatus ad eã rem curandã missus Ioãnes Grotus Slupecius, episcopus Cracouiensis, qui nequicq; inficiantib. negotiũ aduersarijs, magna cura ac diligentia tandẽ perfecit apud Benedictũ, eius nominis duodecimũ pont. max. ut is Galardũ Titulensem præpositũ, & Petrũ Geruasiũ Aniciensem canonicũ, legatos & iudices ea de re in Poloniã & Prussiã mitteret; qui Po-

Pacta inter Boemum & Polonum reges conuenta.

Boemicorum scriptorum dissensio & temeritas.

Cruciferi pactis conuentis cũ Polono non steterunt.

Legatus Cazimiri regis ad pontificem.

Delegati Papæ de controuersijs Polonorũ cũ Cruciferis.

A lono regi Cuiauiam ac Dobrinum reddi, & decem millia florenorum adiudicata numerari à Cruciferis curarẽt: de cæteris uerò controuersijs cognoscerent. Cruciferi uerò ut prætextum aliquem iniuriæ, & neque arbitrorum decreto, neq; põtificis mandatis parẽdi haberẽt, perfecerunt apud Ludouicum Cæsarem, cui tunc neq; cum regibus, neq; cum põtifice conueniebat, ut is Magistro Theodorico Aldemburgio & uniuerso ordini grauissima pœna adiecta interdiceret, ne cuiusquã præcepto quicquam de ijs terris quas ab imperio haberent, cuiquam cõcedant, néue apud ullos iudices de ijs disceptent, præter assensũ suũ. *Ludouici Cæsaris interdictum* Cum autem iudices à põtifice delegati Varsauiæ cognoscendæ causæ aliquandiu operam dedissent, refutata friuola detrectatione & prouocatione Cruciferorum, anno Christi nati 1339 adiudicarunt Cazimiro & Polonis Pomeraniã, Cuiauiam, Dobrinensem, Culmensem & Michalouiensem ditionem. *1339 ann. Decretum contra Cruciferos.* Cruciferos autem ad centum nonaginta quatuor millia & quingẽtas marcas Polonicas, pro dãnis datis, itémq; ad mille sexcentas marcas, impensarum, nomine cõdemnarunt: ad hæc ut ij templa & monasteria in Polonia, superiore bello direpta & exusta instaurarẽt, cumq; iudicata non facerent, anathemate deuoti sunt, & sacris interdictum omnibus locis quæ in ditione eorũ essent, & ad quę quispiam eorum peruenisset. *Cruciferi anathemate deuoti.* Interim annis aliquot quietæ res fuerunt in Polonia, nisi quòd Lituani crebris excursionibus Msouiã, quamuis affinitate ducum sibi coniũctam depopulati sunt. *Lituani Masouiam uastarũt.* Tametsi nõ omnes illæ excursiones prosperè eis ceciderũt. B Nam anno 1337, cũ direptis Cechanouia & Poltouia oppidis, cum cõpiosa præda, incomposito agmine, ut solent, reuerterentur, ingruentibus ex inopinato Masouijs, cum trepidi mutuò se in tractu Narugę fluuij impellerent & inpedirẽt, plurimos de suis partim cæsos, partim impetu & altitudine fluminis absorptos, & prædan omnem amisêre. *1337 ann. Lituani Cechanouiam & Poltouiã diripuere. Narua fl. Lituani fusi.* Ne contra Cruciferos quidem satis prospera fortuna tunc usi sunt. Libet autem insigne quoddam facinus eorum commemorare. *Lituanorũ facinus forte.* Cum Cruciferi Germanorum quorundam principum auxilijs adiuti, agros eorum infestarent, & arcem Pullen obsedisent, barbari qui erant in præsidio, desperatione retinendę arcis inducti, pyram in medio accenderunt, & facultates, liberos, & uxores suas, ac seipsos ad extremũ in eam coniecerunt, ne uiui in potestatem hostium uenirent. Quid interim Cazimirus rex egerit, non cõstat. credibile tamen est, eum studia pacis, ad quæ factus erat, coluisse: arces & oppida muniuisse: leges partim nouas condidisse, partim ueteres emendasse, iudiciorum rationem correxisse. *Cazimiri regis studia* Huius enim regis ea sũt maximè opera in Polonia: quæ certè uno & altero anno perfecta non sunt. sed hæc pluribus persequemur inferius. Vnũ quidẽ nũc est comemorãdũ, quod propriè huius tẽporis est: quòd cũ nullos ex Anna uxore liberos susciperet, præter unã filiã, successorẽ sibi in regno designauit, indictis ad eã rẽ comitijs Cracouiã ad VIII diẽ Maij ãno Christi 1339. *Cazimirus successorẽ sibi designauit regem Vngariæ, 1339 ann.* Vbi re in cõsultationẽ senatus posita, cũ quis alij Zemouitũ, alij Ianussiũ duces Masouiorũ, alij uerò Vuladislaũ Oppoliẽsẽ mallẽt, cp

 omnes

omnes hi è uetuſta regum Poloniæ proſapia oriundi eſſent: peruicit tamen Cazimirus, ut omnium ſententiæ in Carolum regem Vngarorũ ſororis ſuæ uirum, & filios eius inclinarẽt, refutatis aliorũ qui diſſenſerant ſentẽtijs, quòd diceret, Sileſios quidẽ defectione ad Boemos, indignos ſeſe eo honore reddidiſſe: è Maſouijs autẽ nihil dignitatis & amplitudinis regno acceſſurum eſſe, cum ij ſtipendiarij ſocij, & uaſalli, ut uulgari uerbo utamur, Polonorũ ſint. In neutris uerò ſatis fore uirium & pręſidij cõtra hoſtes. Porrò Caroli filios, Ludouicũ & Stephanum, pręclaræ indolis iuuenes, matre Polona ortos, ac tanti regis filios, amplificaturos eſſe regni maieſtatem: nec eis defuturas eſſe Vngarorũ opes, ſiue ad defendendos, ſiue ad proferendos fines Poloniæ. Re confecta ex animi ſententia, cõuentuq́; dimiſſo, mox Viſſegradum in Vngariam ad Carolũ ſe contulit Cazimirus, cũ ſplendido procerũ & equitũ comitatu. Ibi fœdera inter uicinos duos populos renouata & cõfirmata ſunt, & pacta quædam cũ rege & regijs filijs de ſententia totius conuentus Polonici inita. Eodẽ autem anno Cazimirus uxorẽ Annam amiſit mulierẽ luſibus & choreis ſupra modum deditã: & muſicos, qui uoce, flatu, & pulſu canẽdo eam oblectarẽt, quócunq; iter faciebat, circumducere ſecũ ſolitam. Sequentẽ annũ Ruſsia meridionalis ſubacta, & in prouinciæ formã redacta inſignẽ facit. Fuerat ea quidẽ olim in ditione regum & principum Polonorũ, quemadmodũ ſuperioribus libris expoſuimus, Boleslaorũ maximè armis ſubiugata: ſed cũ ſuos tamen duces indulgẽtia noſtrorum haberet, pedetentim deinde iugũ excuſsit eo potiſsimum tempore quo Polonica reſp. multis imperijs diſcerpta, mox etiã ciuilibus atq; adeò parricidialibus bellis cõcuſſa ac euerſa propemodũ, neq; ſpaciũ, neq; uires ad coercendos rebelles Ruſſos habuit. Ad extremũ paulo ante hæc tempora, in quibus nunc uerſamur, cum maſcula progenies Danielis regis liberorũ, quorũ ſumma erat in Ruſsis authoritas & potẽtia, defeciſſet, Lubartus Gedimini Lituanorum ducis filius, cũ Vuladimirienſium ducis filiã uxorẽ duxiſſet, omni eo tractu Ruſsiæ, qui Lituanis finitimus eſt, Ruſsis ducibus, quorum propter multitudinẽ atq; diſcordias extenuatæ erãt uires, uel deuictis, uel in ditionẽ acceptis, potitus eſt. Nã cętera Ruſsia, quæ ab Halicia & Leopoli in Poloniã uergit, in Boleslai, qui Troideni Cirnenſiũ Maſouiorũ ducis filius fuit, deditionẽ conceſsit, q́ ei Maria Ruſſa matre de genere ducum Ruſſorũ edito, legitima ſecundũ auunculos ſucceſsio deberi uideretur. Nec tamẽ hic dominatus diuturnus ei manſit. Offenſi enim Ruſsi intemperãtia eius, & ſororum, uxorum, filiarumq́; ſuarum ſtupris, ſiue grauioribus exactionibus, ſiue ob magiſtratus externis mãdatos, ſeu deniq; propter diuerſitatẽ religionis ſiue rituũ, ueneno eũ de medio ſuſtulêre. Quod ubi accepit Cazimirus rex, ratus ueniſſe tempus, quo Ruſsiã maiorũ ſuorũ negligẽtia amiſſam, facilè in poteſtatẽ ſuã poſſet redigere, ſubitario exercitu de aulico ſuo procerũq; ſuorũ comitatu coadunato ſtipatus, menſe Aprili magnis itineribus in Ruſsiam cõtendit: Leopolim caput gẽtis circuſidit, Nec longũ tempus

Cazimirus in Vngariam profectus.

Fœdera inter Vngaros & Polonos.

Anna regina muſicis & luſibus dedita.

Ruſsia Auſtralis quando à Polonis defecit.

Ruſsia à Lituanis occupata.

Boleslaus Maſouius dux Ruſſorum. Czirsk.

Boleslaus ueneno extinctus.

Cazimiri in Ruſsiam expeditio.

Leopolis Cazimiro dedita & incenſa.

A intercessit, cum sese arcem'q; superiorem & inferiorem, atq; oppidum
Rusi dedidêre: illud unum pacti, ut retinere sibi ueteres religionis ri-
tus liceret. Ingens uis auri & argenti, gemmarum, preciosarum uestiũ, *Thesaurus Leopoli inuentus.*
& reliquæ supellectilis, uetusta Russorum ducum gaza, in ijs arcibus
reperta est: in qua insignes erant duæ cruces aureę, plurimis & precio-
sis gemmis distinctæ: quarũ altera portionem ligni, in quo Christus Ie-
sus pependit, inclusam habuit: quæ extat etiamnum in basilica Craco-
uiensi: item'q; duo diademata cũ sella, & ueste auro gemmis'q; rigente.
Quam gazam Cazimirus reuertẽs in Poloniã secũ asportauit, & arces
ipsas, utpote ligneas cõcremauit, ne earũ fiducia Rusi rebellarẽt, cum
ipse distrahere in pręsidia earũ copias suas exiguas, nõ satis tutũ sibi es-
se existimaret. Tantisper autem cõmoratus Cracouiæ, dũ ex omni Po-
lonia indicta expeditione uniuersali, copię ad certum locũ conueniũt:
rursus cũ ijs copijs ad subigendam reliquã Rusiam reuertitur, instan- *Rußia à Polonis subacta.*
te iam messe, nullo'q; negotio Præmislia, Sanoco, Halicia, Trebouulia,
Lubassouia, Tustano, cæteris'q; omnibus eius oræ munitionibus poti
tur, ita ut ad Cremeneciam usque arma circumferret. Quam tamen *Cazimiri fœdus cum Lituanis ducibus.*
ex pacto, cũ Iauunuto, Keistuto & Lubarto Lituanis ducibus, Gedimi
ni filijs, eiusdem'q; nepotibus duobus Georgijs, Narimundi & Coria-
thi filijs inito, penes Narimundi filiũ ad tẽpus in sequestro esse passus *Rußia Lituanicæ ditionis.*
est. Vuladimiriẽsem uerò, Luscensem, Belsensem, Chelmensem, & Bre
stensem dominatus ad bienniũ intactos eis reliquit. Cauebat enim, ne
B sibi ad cętera stabiliẽda impedimẽto essent. Hoc aũt pactũ paulo pòst,
Iauunuto summo principe & natu maximo inter filios Gedimini, ab
Olgerdo & Keistuto fratribus capto ac de principatu deiecto, Olger- *Olgerdus princeps Lituan.*
dus idẽ, cum ipsi successisset, renouauit. Extat eius exemplũ in archiuo
regio Cracouiẽsi: in quo enumerantur arces, quas Lubartus in Voly-
nia, quas'ue Keistutus in Polessensi tractu retinebant: additur etiam, ꝙ
rex & Lubartus mutuam sibi opẽ ferre debebãt. Si quid aũt cõtrouer-
siæ inter ipsos exoriretur, ut ea regis Vngari arbitrio decideretur. His
ita gestis, rex cõuentu Russorũ habito, in formã prouinciæ Rusiã à se *Rußi exæquati cum Polonis iure & prærogatiuis.*
subactam redegit: Palatinos, castellanos, pręfectos, iudices, & alios ma
gistratus Polonorũ more instituit, Russos'q; eodẽ cũ Polonis iure esse
iussit. Neq; deinceps cõsilio publico ea pars Rusię à Polonis desciuit.
Per hoc tẽpus Lituani rursus duce Keistuto Masouiã depopulati sunt. *Lituani Masouiam uastarũt.*
Ianislaus uerò, archiepiscopus Gnesnẽsis, extrema senectute defunctus *Iaroslaus archiepiscopus Gnesnensis.*
successorẽ accepit Iaroslaũ Scotniciũ, gẽte Bogoriũ. Nankerus quoq;
Vuratislauiẽsis episcopus, religiosissimus, & cõtinentissimę uitę, uene
no, ut creditũ est, extinctus, Pręduslaũ Pogoreleciũ gente Crimalium, *Nankerus episcopus obijt.*
Bononiæ tũc studijs doctrinæ uacantẽ, successorem accepit. Qui cũ Io
anne Boemorũ rege de iniurijs ecclesię Vuratislauiẽsis pontifice max.
arbitro transegit. Vuratislauiẽsem quoq; senatũ nudis pedibus & ca- *Vuratislauienses supplices episcopo.*
pitibus, discinctũ'q; & pallijs depositis ad se uenientẽ, & satisfaciẽtem,
deprecante Carolo marchione Morauiæ: pro eo, quod in Nankerum
episcopum & ecclesiam deliquerat, in gratiam recepit: arsit'q; nõ multo
pòst

Vuratislauiæ incendium.

pòst tota Vuratislauia. Reuersus à Rußico bello Cazimirus, cum lu- A ctum annuum post mortem Heduigis matris expleuisset, uxorem alteram duxit Adleidam, siue Heduigim, Henrici Hessorum Lantgrauij filiam cum dote duum millium sexagenarum Pragẽsium (sic enim in pactis scriptum est) promissa. Quæ cum esset deformior, mox eam despicatui habere cœpit: & concubinarum, quas pluribus in locis alebat, amoribus & illecebris captus atq; fascinatus, segregatam à se in Zarnouecensem arcem relegauit, quo maiore licentia libidinibus indulgeret. Anno sequenti ad funus Caroli regis cohonestandum, consolandámque sororem in Vngariam profectus, mox ad uoluptates & libidines suas redijt. Quæ quidem sic animum eius emollierũt atq; dementarũt, ut paternorum præceptorum dignitatisq; suæ oblitus, iniquas pacis conditiones à Cruciferis acciperet potius, quàm erepta ab ijs bello repeteret. Ad quod quidem gerendum satis uirium, præsertim acceßione Rußiæ, habere uidebatur. Lite enim cum eis ad extremũ perducta, quemadmodum superius commemorauimus, cum ij diris deuoti, nihil tamen authoritate Pontificia mouerentur, ut iudicata soluerent: facilè Cazimirus concesit petentibus, ut iure omni, quodcunq; illi à maioribus suis haberent in Pomerania, Culmensi & Michalouiensi ditione, sese posterosq; suos, iureiurando interposito, & literarũ monumentis cõsignatis, abdicaret: ac de sigillo etiam, quo diplomata regia signantur, Pomeraniæ nomẽ eraderet, quo Cuiauiam ac Dobrinensem ditionem ab eis reciperet. Itaq; constituto cum Magistro Cruciferorum cõgressu Inouuladislauiæ ad uicesimamsecundam diem mensis Iulij, comitia quoq; suis indixit. Vbi abdicatio illa promulgata, Calißiæ uerò non modò regis, uerumetiam Ziemouiti Visnensium, Ziemouiti Cirnensium, & Boleslai Plocensium, Masouiorum ducum, procerum item quorundam Polonorum, & ciuitatum nonnullarum diplomatis consignata est. Episcopi neq; ut signarent, neq; ut approbarent, adduci ulla ratione potuere. Annus autẽ quo hæc acta sunt, fuit 1343. Tam damnosa pace facta, recuperatáq; Cuiauiæ ac Dobrini posseßione, Cazimirus reliquo eiusdem æstatis & autumni tempore, Henrico Zeganensium duci bellum intulit, & quidem magnis uiribus, eo quòd uerebatur, ne Ioannes Boemorum rex suppetias ei ueniret. Causa belli fuit, ut recuperaret Vuschouense territoriũ, quod Teuthones Freistense uocãt, ab Henrico duce Glogouiensi huius Henrici auo interceptum, & à maiore Polonia auulsum. Vbi ad oppidum uentũ est, quassatis aliquot diebus deiectisq; muris, captũ id est, nequicquam defendentibus Silesijs. Quos capi rex iußit, & bona eorũ militib. diripienda concesit: cæterùm oppidanis parsum est. Inde progressus, Stinauiam cœpit ac diruit, agrumq; circumiacentem depopulatus est. Inde porrò ad Zeganum cum duceret exercitum, Hẽricus dux supplici legatione ad eũ missa, ac deinde in castra ipse cũ fratribus suis, Conrado, Ioanne, & Præmislo uenire iussus, pacẽ æquißimis legib. impetrauit, Vuschouensis tantum territorij iure omni uendicatione à se abdicata. Neque uerò

Cazimiri libidines. — *Zarnouecia arx.* — *Carolus rex Vngarorum mortuus.* — *Cazimiri regis transactio cum Cruciferis.* — *1343. ann.* — *Cazimiri expeditio in Silesiam.* — *Vuschoua capta.* — *Stinauia diruta.* — *Pax cum Zeganensi duce.*

B

A uerò ademit rex oppidanis Vuſchouenſibus ius cudendæ monetæ, quod à duce acceperant. Ita bellum illud paucis diebus ſolutũ eſt. Collocauit autẽ eodẽ anno Cazimirus rex filiã ſuam Elizabetham è priore uxore ſuſceptam, in matrimonium Boguslao duci ulterioris Pomeraniç ſiue Scecinenſiũ, quos Germani Stetinenſes uocãt. Societatem'que cum eo & fratribus eius Barnimo & Varcislao iniјt his legibus, ut fœderati mutuam ſibi opem ferrẽt contra quoſuis hoſtes, nominatim autem contra Cruciferos, quoties opus eſſet, cum quadringẽtis galeatis, eos'que intra menſem ex quo eſſent admoniti mitterent, uel ipſi adducerent: ac in ſua quidem ditione utrique auxiliaribus commeatum & pabulum ſuppeditarent, in hoſtico autẽ ſibi quiſque proſpiceret: munitiones ab hoſtibus recuperatæ, ut redderentur ei cui ademptæ fuiſſent. Quæ uerò ad neutros prius pertinuiſſent, captæ inter ſocios diuiderentur: aut dato alteri dimidio precio, ab altero retinerentur. Hoc tunc primum fœdus Pomeranorũ ducũ cum Polonis fuit, nõ minus metu Cruciferorum, quàm affinitate conciliatũ. Dos autẽ puellç fuit uiginti millia ſexagenarum Pragenſiũ, præter cæteram ſupellectilem & paraphernam peramplam ſanè, & ſplendidã. Viciſsim autẽ Boguslaus duûm milliũ ſexagenarũ prouentus annuos nouæ nuptæ promiſit. Nuptiæ Poſnaniæ ſub finem Februarij ſequentis anni magna pompa celebratæ ſunt. Quo quidẽ anno magna uis locuſtarũ ex Vngaria coorta, & mox ingentes Tartarorum copiæ in Ruſsiã & Poloniã inundauere à Daſcone, quẽ rex Prçmisliç prçfecerat, & Daniele Oſtrogio, & nõnullis alijs Ruſsis res nouas moliẽtibus euocatç. Nam ij nacti tempus, quo rex Cazimirus longiſsimè aberat Cruciferorũ colloquijs, Sileſico bello & filiæ nuptijs occupatus, miſsis clàm legatis, admonuere Tartarorũ principẽ ſiue Cçſarẽ, ne tributariam ſibi Ruſsiam à Polonis occupari pateretur: non defuturã ipſi fidem ſuã operam'que polliciti. Habebant autẽ ij inuiſum Polonorũ imperiũ, cùm quod non libẽter ferè externis parẽt homines, tũ quod ſectæ ritibus'que ſuis, ne callidè ſenſim abolerentur, metuebant. Videbãt enim multos de ſuis ad noſtros ritus, & ad Romanam, ſiue adeò catholicã eccleſiam tranſire, plures'que in dies honorib. & alijs præmijs à rege oſtẽtatis inuitari. Ab his igitur exciti Tartari & adiuti, obiter tranſcurſa Ruſsia, in Poloniã magna ui cõtendũt. De quorũ aduentu cũ tempori Cazimirus à ſuis è Ruſsia certior factus eſſet, coacto celeriter exercitu, in Sendomiriẽſem tractũ obuiã eis profectus, poſitis in ripa Viſtulæ ſtatiuis, tranſitu fluminis arcere eos ſatis habuit, nõ auſus cũ longè maiorib. copijs manus cõſerere. Eminus modò hinc baliſtis, illinc arcub. uelitatũ eſt. in qua uelitatione, Albertus palatinus Sẽdomiriẽſis, gẽte Habdancus, ſagitta ictus cecidit. Tartari fruſtrà tẽtato multis in locis trãſitu Viſtulæ, magno cũ tumultu populabundi, & ferro atque igni obuia quæque uaſtãtes, per Lublinenſem tractũ retrò abiere. Nec arcem Lublinenſem aliquot diebus oppugnatam, expugnare potuere. Memorat Dlugoſſus hoc ipſo anno, Maſouios malè pugnaſſe apud Oleſniciam, ſiue Elſam, contra Sileſios. Sed quod'nam id bellum

Vuſchouenſes habuerunt ius cudendæ monetæ.

Pomeranorum ducum fœdus cum Polono rege.

Dos regiæ filiæ.

Locuſtæ in Polonia.

Tartarorum excurſio in Ruſsiam & Poloniam.

Albertus palatinus Sendomirienſis à Tartaris occiſus.

Maſouiorum cum Sileſijs bellum.

lum fuerit, aut inter quos, aut quam ob rem excitatū, non reperio. Nec sanè Masouij confines usquam sunt Silesijs. Contra Lituanos quidem expeditionem Ioannes Boemorum rex cū Carolo filio marchione Morauiæ, & Ludouicus Vngarorū, hyberno huius anni tempore magnis uiribus, sed successu non satis pari apparatui, cum Cruciferis fecisse memorantur. Insequenti autem intulit Ioannes bellum Poloniæ, Zeganēsi, ut uidetur, bello, cuius paulo antè me minimus, prouocatus. Ac tanto quidem ardore animi id fecit, ut cū senio laboribusq́ confectus esset, ac alterum quoque oculū iam amisisset, tum deinde libenter se moriturum affirmaret, cum Cracouiæ muros manu uictrice palpasset. Sed eum spes sua fefellit. Et uenit is quidem per Opauiēsem, Cessinensem, & Osuencimensem tractum in conspectum Cracouiæ cū maximis Boemorum, Silesiorum atq́ Teuthonum copijs, biduoq́ apud Cirinum pagum abbatis Mogilensis castra habuit. Sed nostris neq́ frumētari, neq́ pabulari liberè eum sinentibus, neq́ tamen pugnandi copiam facientibus, ueritus, ne in angustum redigeretur, siue commeatu, ut scribit Æneas Syluius, deficiente, siue metu Vngaricorum auxiliorum Polonis à Ludouico nouo rege, Caroli filio & successore missorū, ut uult Antonius Bonfinius, soluit obsidionem: bipartitoq́ agmine, quo plura populationibus complecteretur, exercitum reuerti iussit: ipse cum paruo comitatu præcessit. Et unum quidem agmen uersus Ilcussum, alterum autē uersus Lelouiam abijt. Quod ubi didicere nostri ab exploratoribus, bipartito & ipsi hostes abeuntes concito cursu insequuntur: & hos quidem apud Bialam pagum, illos uerò apud Pogoniam adepti, utrosq́ magno impetu à tergo adoriūtur, & re inopinata pauidos citò perturbant, & in fugam uertunt. Pauci famæ & honoris amantes resumptis animis insultum nostrorum paulisper sustinuere. Verùm ij quoq́ paruo negocio, utpote pauci & perturbatis ordinibus, fusi fugatiq́ sunt. Cecidere in utroq́ prælio & fuga de primoribus Boemis, Zagiz, Ptassek, & Also de Sramberk: captus Hinco Dubius: multi præterea de inferioribus ordinib. cæsi, captiq́. Captiui, Cazimiri iussu benignè curati sunt: diu tamen captiuitatem pertulere. At Ioannes rex accepto à fugientibus suis cladis nuncio, mœstus in Boemiam redijt: nostri uerò cum uictoria non contemnendam prædam reportarunt. Palma rei bene gestæ Prendotæ Galcæ gente Odrouanzo data. Itaq́ magnis præmijs & militari baltheo à Cazimiro is ornatus est. Topori uerò, Hinconis nomē, ab Hincone Boemo capto, deinceps usurpare cœperunt. Annus quo hæc acta sunt, fuit post Christum natum 1345. Paulo aliter hæc narrat Hagecus. Vult enim ipse non regias copias à Polonis profligatas esse, uerùm alias quasdam, quas tunc proceres quidam Boemi regi suo in auxilium adducebant. Excessisse tamen statim Ioannem è Polonia magno incommodo accepto. Causam autem belli huius uult idem præbuisse Polonos, propterea quòd Opauiensem tractum priores infestassent, dum Boemo, qui Suidniciensium ducem bello premebat, par pari referre student. Conatus est enim Ioannes rex

Suidniciensem

Lituania uexata ab Vngaris, & Boemis, & Cruciferis. *Ioannes Cæcus rex Boem. bellum infert Polonis.* *Cracouiæ obsidio.* *Boemi profligati à Polonis.* *Prendota Galca.* *1345. ann.*

A Suidnicienſem ducẽ Boleslaũ, Bernardi filiũ, qui unus inter duces Sileſiorum cum Polonis adhuc ſentiebat, ſubigere, oppugnauitq́ Suidniciam: ſed repulſus inde Landishutam cæpit, nec multo pòſt rurſus amiſit, cum Boleslaus armatos curribus, prætextu mercium deuectos, eò clàm immiſiſſet, præſidium'q́ Boemorum partim interfeciſſet, partim expuliſſet. Dlugoſſus, niſi fortè librarij hic error eſt, Suidniciẽſium duci poſterius, quàm Polonis tunc bellum à Boemis illatũ eſſe uelle uidetur. Neutrum autem bellum perſecutus eſt Ioannes, cùm ſtabiliẽdi Carolo filio imperij ſtudio, tum morte præpeditus. Principes enim electores, Clemẽte ſexto pontifice max. & Philippo Francorum rege adnitentibus, filium ipſius Carolum Morauiæ marchionem Ludouico Cæſari uiuenti adhuc, ſed podagrico ac diris deuoto, per id tempus ſuffecerunt. Nec diu poſtea uixit Ioannes. Nam cum Philippo Francorũ regi affini ſuo ſuppetias contra Anglos iuiſſet, inclinante ad Anglos uictoria, in aciem ſe produci iuſsit, ibiq́ interfectus occubuit. Perfecit is apud põtificem maximum, ut Pragę deinceps eſſet archiepiſcopus, qui ius haberet coronandi regis. Succeſsit autem Ioanni in regno Carolus filius Cæſar. Nec multo pòſt Ludouicus quoq́ Cæſar perijt. Quo imperante, in pleriſq́ Italiæ urbibus noui tyranni extitere. Qui poſtea ducum & marchionum titulis, indulgentibus pontificibus, ſeſe cohoneſtarunt. Per idem tempus Ludouicus rex Vngarorum exercitum, in quo multi Poloni militarunt, duxit in Italiam, ut Andreæ fratris Nea-
B politanorum regis mortẽ ulciſceretur. Nam eum Ioanna uxor, eademq́ cognata ſtrangulauerat, & Philippum Tarentinum principem, & ipſum cognatum, thori regniq́ cõſortem fecerat. Quibus exactis, Ludouicus regnum in ſuam poteſtatem redegit. Nec multo pòſt adnitente Põtifice max. Ioannæ id certo pacto reſtituit: illa uerò Auinionem urbem Narbonenſis prouinciæ pontifici in loco mercedis iure ſempiterno donauit: perfrictaq́ ſemel frõte, totã ſeſe libidinibus dedit. Interim in Polonia nihil memorabile geſtum eſſe proditur, præter leges in comitijs Viſlicienſibus ſcriptas: quibus palatinorũ & iudicum infinita poteſtas certis cãcellis coercita eſt, ut ne ex moribus aut è libidine ſua, ſed è ſcripto iure deinceps iudicarent. Certę etiam mercedes eis & alijs adminiſtris iudiciorum conſtitutæ ſunt, ut ne quid præterea à litigantibus exigeretur: mulctæq́ quas iudices arbitratu ſuo dicebant & exigebant, definitæ. Ad hæc ſublatus mos barbarus, iuriſiurandi conceptis uerbis dandi, in quo ſi quis uerbo lapſus eſſet, atque adeò titubaſſet, cauſa, quamuis iuſta, cadebat. Nec illud ſanè ſilentio prætereũdum eſt, quod eodem anno apud Cracouiam accidit. Nam cum conſceleratì quidam homines ſacrilega cupiditate adducti, ſanctiſsimum corpus Chriſti ſub forma panis reconditũ, cum ferculo ſuo è templo omnium ſanctorum memoriæ dicato ſuffurati eſſent, atq́ id ferculum non aureum, ut crediderant, ſed æreum inauratum eſſe comperiſſent, apud Bubalum ſiue Bauolum pagum ſuburbanum, qui erat in ditione collegij baſilicæ Cracouienſis, in cœnoſam paludẽ id irreuerenter abiecerunt.

Suidniciẽſium duci bellum illatum à Boemis.
Landishuta amiſſa, & recuperata.
Carolus Cæſar & rex Boemorum.
Ioannis Boemorum regis mors.
Pragenſis archiepiſcopus.
Carolus rex Boemorum.
Ludouici Cæſaris mors.
Italiæ tyranni.
Ludouici regis Vngarorũ expeditio in Italiam.
Ioanna regina Neapolitana ſceleſta, & libidinoſiſsima.
Regnum Neapolitanum Ioannæ conceſsit Ludouicus.
Auinio donatus Rom. põtifici.
Leges Cazimiri regis.
Iuriſiurandi barbarus mos ſublatus.
Miraculum.
Bauolus pagus.

Mox locus crebris ignibus atque faculis dies noctes'que aliquot perpetes collustratus est. Id miraculum cum ad episcopum perlatum esset, necq; causa tamen eius pateret, post indictum triduanum ieiunium, episcopus eò cum solenni pompa sacerdotum, & supplicationibus profectus est: repertam'q; sanctißimã Eucharistiam ingenti cum ueneratione eò, unde sublata erat, retulit. In eo uerò loco, ubi ea reperta est, Cazimirus insequenti anno augustum templum titulo corporis Christi de coctis lateribus ædificauit: successu'q; temporis peramplum spaciũ muro complexus, nouũ oppidum cõdidit, & Cazimiriam de suo nomine appellauit. In quo monasterium etiam aliud excitauit sodalitati eremitarũ Augustinensiũ. Mortuus est eodem anno, qui fuit post Christum natũ 1347, Ioãnes Grothus episcopus Cracouiẽsis. Qui præter uoluntatem Vuladislai regis Nankero ad Vuratislauiẽsem episcopam propter iram & contumeliam eiusdem regis transeunti, successor datus erat. Ei uerò Petrus Falcouius, gẽte Doliuius, à collegio surrogatus est. Qui cum regio nomine legationem obiret ad põtificem max. intra uertentem annum Auinione mortuus, successorem accepit à pontifice Bozentam Iancouium, gente Roseum, decanum Cracouiẽsem, qui comes ipsi fuit itineris. Fuit autem Grothus uir excelsi & constantis animi, ita ut Cazimirum regem nouum oppidum Socolnicos prope Scarbimiriam condentem authoritate ecclesiastica, quemadmodum Dlugossus memorat, desistere à cœpto cogeret, propterea quòd futurum erat, ut eo oppido condito, Scarbimiria, quę est in ditione præpositi Scarbimiriensis, desereretur. Quin & patrocinium eiusdem præpositurae, ut ita dicam, concedente rege, sibi & successoribus suis episcopis uendicauit. Anno deinde 1349 fecit Cazimirus rex expeditionem in Rusßiam, ut eam quocq; partem eius, quam Lubartus & Keistutus usurpabant, regno suo adijceret: magna'q; fœlicitate usus, una æstate expugnatis arcibus Lusco, Vuladimiria, Breste, & Chelmo, cæteris in deditionem acceptis, Volyniam omnem, Belsensem'q;, & Brestẽsem tractum in potestatem suam redegit: Russos duces deditionem facientes retinere sua iussit, primarijs modò munitionibus Polonos præfecit. Et quo certior quietior'q; ipsi esset Russiæ possessio, quoniam Vngarorum reges ad se eam pertinere antiquo iure, sicuti suprà memorauimus, contendebant, cum Ludouico rege eius gentis, assentiente etiam Stephano fratre Ludouici, duce Slauoniæ ac Dalmatiæ, transegit, & contra Cruciferos societatem inijt. Atque eundem Ludouicum certum sibi successorem in regno Polonorum designauit, si ipse sine masculis liberis decederet. Quòd si Ludouicus quoque nullos masculos liberos relinqueret, Ioannes Stephani fratris eius filius rex Polonorum esset. Misit autem tunc Ludouicus matrem suam in Poloniam, ut suo nomine iusiurandum à Polonis acciperet. Reuersus autem à Russica expeditione Cazimirus, & secundis rebus, laudibus'q; hominum insolescens, neque de libidinibus quicquam remisit, sed palàm concubinas Opocini & Cressouiæ alebat; & cum à Bozenta episcopo Cracouiensi officij

Cazimiria cũ templis cõdita.

1347 ann.

Petrus episcopus Cracouiensis.

Bozenta episcopus Cracouiensis.

Socolnici oppidum.

Scarbimiriensis præpositura.

1349 ann.

Rußicũ bellũ.

Volynia, Belsensis, Chelmensis & Brestensis prouinciæ à Cazimiro rege subactæ.

Cazimiri transactio de Russia cum Vngaris.

Ludouicus rex Polonorum designatus.

Poloni iurarũt in uerba Ludouici regis.

Cazimiri flagitia & scelus in presbyterum.

Opocinum Cressouiæ.

sui

A sui admoneretur, non modò non resipuit, sed etiam subiectos ipsi homines in territorio Sendomiriensi per Ottonem Pilecium, gente Toporum, palatinum & præfectum eius loci, indebitis tributis & laboribus uexauit. Porrò cum his de rebus episcopi Poloni pontifici maximo indicassent, isq; moneri eum suo nomine uellet, Martinus cognomento Barisca, unus de uicarijs basilicæ Cracouiensis, qui solus id facere ausus est, in profluentem Vistulæ demergi ab eo iussus est. Verùm non diu scelus id diuina maiestas inultum esse siuit. Nam & rex diris deuotus est à Bozenta episcopo: & pestis acerba, quam epidemiã Græci uocant, quasi nos dicamus popularem, duobus illis annis Poloniam omnem peruasit, tanta ui grassata, ut pagos atq; oppida hominibus uacua redderet. Ac initiò quidem triduana febris ardens cum sputo sanguineo miseros mortales passim absumebat: deinde uerò in quintum prolata diẽ, carbũculis & apostematibus enecabat. Quanquam aũt arcano id fiat Dei optimi max. iudicio, & ab hominum intelligentia abstruso, tamen nõ nouũ, neq; iũsitatum est, pro principum peccatis subiectam eis multitudinem pœnas expendere. Nec Poloniam solum ea tunc uexauit, sed uniuersum ferè orbem terrarum peruagata est. Creditum autem est uulgò, eam à Iudæis, infectis ueneno fontibus, effectam esse. Itaq; exquisitis supplicijs ij nullo neq; sexus, neque ætatis discrimine per Italiã, Germaniã, & Gallias affecti, & facultatibus spoliati sunt. Increbuere tunc per uniuersum ferè Christianum orbem greges uiro-

Mart. Barisca demersus iussu Cazimiri.
Cazimirus iterum excommunicatus ab episcopo.
Pestis in Polonia.
Iudæi trucidati.

B rum pariter ac mulierũ nudis supernè umbilico tenus corporibus obambulantium & flagellantium sese, diuinamq; clementiam miserabilibus uocibus implorantium, uexillis præeuntibus. Itaque in Poloniam quoq; ij tunc uenere ex Vngaria. Sed cum ea siue religio, siue superstitio à flagitijs & prauis dogmatibus nõ penitus immunis esse deprehenderetur, pœnis coercita & extincta est. Neq; tamen hic tunc malorum finis Poloniæ fuit. Quin ubi pestis conquieuit, Lituani ob ereptam siue præreptam Rusiam iritati, quamuis graui bello à Cruciferis, qui magna tunc habebant Germanorum & Gallorũ auxilia, premerentur, tamen crebris excursionibus Sendomiriensem tractum penè omnem uastarunt, fusis fugatisq; nostris, si qui fortè obijcere sese ipsis ausi sunt. Rusiæ quoq; eam partem, quam dudum Lubarto Cazimirus eripuerat, Rusis fidem mutantibus, & præsidia Polonorum ejicientibus, in potestatem suam redegerunt. Vuladimiria, Chelma, Belso, & Breste, quam arcem Cazimirus cocto latere munierat, per deditionem potiti. Vnde liberius finitimam oram Polonię populabãtur. Habet enim Breste sitũ uersus Poloniã Bugo flumine nauigabili, & paludibus permunitũ. Inde ad Leopolim excurrẽtes, cũ utranq; arcẽ nouis muris & pręsidio Polonorũ munitã esse cognouissent, non tentata oppugnatione, circũiacentem orã omnem ferro & igni fœdè uastarũt. His tot tantisq; detrimentis excitus tandẽ Cazimirus anno Christi 1351, cõparatis magnis copijs, unà cũ Ludouico Vngarorũ rege in Rusiã rursus expeditionẽ fecit; uictisq; leui prælio Lituanis, ac duce eorũ Lubarto (quan-

Flagellantes sese.
Lituani Sendomiriensem tractum uastarut.
Rußi à Polonis ad Lituanos defecere.
Belso.
Bugus fl.
Leopolis munita à Cazimiro.
1351 ann.
Rußicũ bellũ.
Lubartus dux captus & elapsus.

quam uariat Dlugossus, & Keistutum hoc loco, non Lubartum nominat) capto, arcē tractum'q; omnē Vuladimiriensem recepit, exercitū'q; dimisit hyeme appetēte, siue adeò remittente, ut uult Bōfinius. Nam is hyeme cōgelatis paludibus, lacubus & fluminibus, & nō in Rusia, sed in Lituania bellū hoc gestū esse memorat. Lubartus autē cum religionem Christianā suscepturū se esse unà cum cæteris fratribus deieraret, nō ita multo pòst è captiuitate euasit. Verùm dimissus'ne à rege, an cū negligentius asseruaret, custodias frustratus, nō satis liquet. fidem certè fefellit, fœdus'q; ictū statim rupit. Vnde fit uerisimile, dimissum esse icto fœdere, ut alibi Dlugosso placet. Ingressus autē cum tumultuaria manu in Rusiā & Vuladimiriā, ex improuiso adortus, in suā potestatē redegit, direptā'q; incendit. Atq; ita omnē illū tractū Rusiæ dudum à Cazimiro sibi ereptum, recuperauit. Haliciā quidē hic Dlugossus memorare uidetur pro Vuladimiria: sed librarij fortasis id mendum est. Lōgisimè enim abest à Lituanis Halicia, cōfinis Vngariç & Valachiç. Et repetitā quidem esse bello posthac à Polonis Vuladimiriā, inferius idem Dlugossus refert. Quādo uerò eam amiserint, posteaquā semel ea tunc potiti sunt, alibi nō prodit. Infestarunt deinde ijdem Lituani Sendomiriēsem tractū usq; ad Zauichostum. Nec deerant de nostris, qui se barbaris duces ad uastandam patriā præberent. Inter quos insignes erant, Petrus Psonca, gēte Ianinus, & Otto Scecarouicius de Toprororum familia: qui locorū & rerum periti, clàm excursiones Lituanorum dirigebant, & nostrorum consilia ipsis prodebant, ac sicubi cauēdæ essent insidiæ, aut uis nostrorum, præmonebant. Fortè autem accidit, ut Petrus à barbaris, in interiorē Poloniam excurrere destinātibus, ad explorada uada Vistulæ præmitteretur: inuentum autem uadum infixis in alueo fluuij prælongis stipitibus notauit, & renunciatum Lituanis redijt. Paulo pòst cum piscatores ad eum locum nauiculis aduecti animaduertissent, id quod erāt suspicati, euulsos stipites non longè in profundiori & uorticoso flumine infixerunt. Nocte intempesta Lituani, quo facilius nostros fallerent, & incautos trans flumen opprimerēt, ad Vistulam uenientes, secundum signa, monstrāte Petro, traijcere incipiunt: & non pauci qui primi agmine in flumen se præcipitauerant, eius altitudine & uorticibus absorpti unà cum equis perierunt. Id ubi duces animaduertēre, dolum subesse rati, Petrum quasi proditorem in ripa capite plexerunt: maiores'q; insidias ueriti, interdiu latitantes, nocturnis itineribus recesserunt. Fertur autem postea Iagello, cū esset rex factus, tam Petri, quàm Ottonis bona propter illud facinus confiscasse. Ac Secarouice quidem uix extremo tandem uitæ tempore magnis procerum precibus exoratus, Zaclicæ Tarloni Ottonis nepoti reddidisse: Crissonouum uerò, quod Petri fuisset, Lublinensi præfecturæ adiunxisse. Tartari quoq; per idem tempus ab Olgerdo euocati, Rusiam inferiorem, quæ Podolia dicitur, quæ & ipsa in Cazimiri regis ditione iam erat, depopulati sunt. His tot tantis'q; calamitatibus admonitus Cazimirus, tandem admissum in sacerdote necādo scelus lachrymis

Prußia à Lituanis recepta.

Lituani Sendomiriensem agrum populati sunt.

Psonca & Scecarouicius proditores.

Piscatorum fraus.

Petrus Psonca proditor iugulatus.

Proditorum bona confiscata.

Tartari Podoliam populati.

A mis & austeriore uita expiare instituit: missoq; Albrico siue Alberto, cancellario Dobrinensi, absolutus, & societati ecclesiasticæ à Clemente sexto pontifice maximo reconciliatus est. Simul autem impetrauit, ut si bi decima decimarum ab uniuerso ordine ecclesiastico totius Poloniæ quadriennio in subsidium aduersus barbaros Lituanos atq; Tartaros conferretur: itemq;, ne Vuratislauiensis ecclesia à Gnesnensis archiepiscopi iurisdictione abstracta, Pragensi, quemadmodum contendebat Carolus Imperator & rex Boemorum, addiceretur. Restituit autem tunc Cazimirus ecclesiæ Cracouiensi immunitatem ademptam, cùm quæ ad ascriptitios eius & agrestes pertinebat: tum quę ad conuectionem & uenditionẽ decimarum, rapinasq; coercendas. Ad hæc possessiones & prædia Radlouiensia, Vsuensia, cæteraq; in regione submontana, quæ per uim occuparat, episcopo reddidit. Quarum rerum extant adhuc eius diplomata in basilica Cracouiẽsi. Condidit etiam complura tẽpla, partim cocto latere, partim secto quadroq; lapide: in quibus sunt, Sendomiriense, Visliciense, Sidlouiense, Stobinicense, Sagoscense, & Gargouiense. Multaq; præterea ad placandam diuini numinis iram pia & præclara opera tunc edidit. Extat in archiuo regio conspiratio siue confœderatio nobilitatis maioris Poloniæ contra quemlibet hominem, excepto rege, anno Christi 1352 facta & conscripta, atq; uno & uiginti signis consignata, à qua excluduntur furti & latrocinij publici rei. Promittunt autem se non prohibituros, quominus pecu-

Cazimirus absolutus.

Decima decimarũ regi donata à Pontifice.

Ecclesiastica immunitas Cracouiensis diœceseos.

Decimarum conuectio & uenditio.

Radlouiensia & Vsuẽsia bona reddita episcopo.

Templa à Cazimiro condita.

Maiorum Polonorum conspiratio.

B des & iumenta sua pignorentur. Quòd si regem uel præfectum nõ exorauerint, soluturos quicquid id fuerit, propter quod pigneratio facta erit. Vnde autem nata sit, & quid sibi uoluerit, quóue pertinuerit ea conspiratio, non liquet, nisi quod iniurijs fortè & asperitate præfecti regij expressa esse uideri potest. Inde quietæ res domi forisq; cõplures annos fuere. Cæterùm Prusiã Lituani crebris excursionib. infestarunt. Per quod tempus Polonia pacis artibus magna cura studio'que regis effloruit, & non exigua ciuilitatis & elegantiæ incrementa accepit. Quę priusquam exponimus, libet rem miraculi loco habitam, quæ tunc in Polonia accidit, non præterire. Anno Christi 1353, cum Martius, Aprilis, & Maius ultra medium uerno ac penè æstiuo calore ad calamos & aristas segetes perduxissent, coorto derepentè acri frigore & gelu, nix duos cubitos alta terra operuit, & in sextum usq; diem durauit. Qua soluta postea, cum corruptas esse segetes omnes existimarẽt, tanta præter spem ubertas frugum, quanta uix unquam aliàs, fuit. Anno deinde 1355, missi ad Ludouicum regem Vngarorum legati nomine totius Polonię, retulerunt diploma eius, quo is recepit, nunquam se neq; posteros suos ullum tributum aut exactionem ulli ordini Polonorum neq; sacro, neq; profano imperaturos, neq; iter faciẽtes oneri cuiquam omnino futuros. Præterea damna ac detrimenta, in expeditionibus, quæ fiunt ultra fines, accepta, omnibus exoluturos. Accessit eodem anno Masouia ad societatem cæteræ Poloniæ, & regiæ authoritati sese subdidit. Quod ut planius fiat, paulo altius quædã de Masouio-

1353 ann.

Nix & gelu post medium Maium.

1355 ann.

Ludouici priuilegium Polonis datum de nouis exactionibus damnisq; in bello acceptis.

Masouia Poloniæ redintegrata.

Masouiorum ducum genealogia.

rum ducibus repetenda, ac de profundis tenebris, quãtum licebit, eruenda sunt. Conradus & Boleslaus, de quibus in Boleslao Pudico multa memorauimus, Ziemouiti ducis Masouiorũ filij fuere. Ex his Conradus cum sine liberis decessisset, Boleslaũ fratrem hæredem reliquit. Is porrò è Præislaua Russa, siue Lituana priore uxore duos filios, Ziemouitum & Troidenum, è Boema uerò Vanconem siue Venceslaum A

Masouiæ diuisio.

suscepit. Hi post mortẽ patris Masouiã ita inter se partiti sunt, ut Ziemouito Cirscum, Raua, Liuum, Gostininum: Troideno Varsauia, Sochaciouia, Viskitki, Cechanouia, Nouigrodũ, & Nouiduorum: Vanconi uerò Plocensis tractus cederet. Ex his Ziemouitus unicũ sui nominis filium successorem reliquit, de quo mox plura dicemus. De Troideno Boleslaus & Cazimirus nati sunt: quorũ Boleslaus Rußiæ principatum adeptus, quemadmodũ superius exposuimus, ueneno extinctus est: Cazimirus uerò patri succeßit. Porrò Vãconi unicus itidem

Masouij in fide & clientela regis Polonorum.

filius Boleslaus hæres fuit. Atq; hi omnes socij, & ut ita dicam, feudatarij regis Cazimiri fuere: quanquã non comperio, suáne sponte regis autoritatem secuti, an ui subacti sint. Illud quidẽ in pactis fuisse constat, ut si quis eorum nullos mares liberos reliquisset, ut ei rex hæres esset. Itaq;

Plocensis ditio in potestatem regis uenit.

cum primus omnium Boleslaus Plocensis orbus uita decessisset, Cazimirus rex hæreditatem adijt, arcem'q; Plocẽsem cocto latere muniuit.

Ploscum munitum.

Nec multo pòst duobus millibus marcarum pecuniæ à Cazimiro duce mutuò acceptis, eam ipsam arcẽ hypothecæ nomine ipsi addixit. Neq; tamen diu superstes is ipse dux Cazimirus fuit. Anno enim 1354 extremum uitæ clausit diem, nullis & ipse relictis liberis. Quocirca Cazimirus rex & Ploscum, & ditionem eius omnem in suam redegit potestatem. Supererat Ziemouitus, qui sibi legitimã succeßionem secundum B

Pacta Cazimiri regis cũ Ziemouito Masouiorum duce.

fratres patrueles uendicabat. Veritus autem rex, ne is ad Boemos, uel ad Cruciferos deficeret, fraternam'q; hæreditatẽ bello repeteret, ita cum eo constituit, ut ei totius Masouiæ dominatũ traderet, dummodo ille non hæreditario iure, sed regia munificentia, & in feudũ, ut uocãt, se eum habere, regis'q; maiestatem se cum posteris suis comiter conseruaturũ, & cõtra quosuis hostes, barbaros iuxtà atq; Christianos, auxilio semper Polonis affuturum, neq; cum quoquã fœdus ullum incõsulto rege icturũ, solẽni ritu & iureiurãdo profiteretur. Cui rei dies dicta est Calißiæ ad sextum Cal. Ian. anno Christi 1355. Itaq; uenit eò ad regem ex condicto Ziemouitus cum Nicolao Plocensi episcopo, & magna caterua procerũ & equitum Masouiorum, & publicè uexillum ad

Masouij iurãt in uerba regis Poloni.

pedes regis proiecit, & in uerba eius posterorũ'q; regum Poloniæ iurauit. Ad hæc diplomate subiectionẽ suam testatus est, cuius diplomatis exẽplũ extat apud Dlugossum, ex archiuo regio descriptũ. Quo illud etiã cautũ est, ut illa duo millia à Cazimiro duce in mutuũ accepta, rex nemini solueret: Plocensem autẽ tractum omnem, quoad uiueret, retineret. Porrò secundũ mortẽ regis in ditionẽ Ziemouiti is unà cũ Vis-

Pactum cum Venceslai uxore.

segrado & Plonsco eodẽ iure, quo cætera recideret. Quoniã aũt Elizabetha Vanconis quondã uxor, tũc uerò uidua, pleraq; mariti sui bona dotis

dotis

Adotis nomine retinebat,ita de ijs cum Ziemouito rex trāſegit, ut poſt mortem uiduę,ea quidem quę cis Viſtulam erant Ziemouito: ea uerò quæ ultra flumē ſibi primū,ac poſt ſuam demum mortē eidem Ziemouito cederent. Hęc tunc ſic acta atq; tranſacta ſunt. Interceſſere tamen pòſt inter hos principes nōnullę bonorum commutationes. Facit quidem Dlugoſſus & alterius Ziemouiti Viſnenſiū ducis, qui & ipſe ſubſcripſit pactis Pruſsicis, mentione: itemq; Ianuſsij ducis Maſouiæ. Sed undénam ij orti ſint, aut quē hęredē Ziemouitus hic reliquerit, quámue partem Maſouiæ Ianuſsius obtinuerit, & quando mortuus ſit, quē deniq; ſucceſſorem habuerit, neq; ille prodidit, neq; ego inuenio. Nūc ad Cazimirum regem reuertamur. Qui cum Poloniam atq; Ruſsiam partim bellis ſuperioribus & excurſionibus barbarorum, partim peſtilentia exinanitam, minus cultam, minus'que populoſam eſſe cerneret, Teuthonici generis hominibus ſiue accitis, ſiue ultrò uenientibus, agros attribuit: quorum non exiguæ reliquiæ in ſubmontana & Vngaris finitima regione & Ruſsia in hodiernum uſq; diem manent, utentes lingua craſsiore, ac non diſsimili ei qua in Sileſia, Morauia, Boemia, & Pruſsia uulgò utuntur. inde'que ſumpta nomina pagis & oppidis à ſe conditis uel habitatis indiderunt. Qualia ſunt Lemberga, Landeshuta, Pelſna, Gerlicia, Freiſtadia, Hicinum, quod Germani Ticmum uocant, Roſemberga, & alia eiuſdem modi. Eorum cura & opera Polonia frequentari, & cultior eſſe pagis & oppidis cœpit. Sunt enim frugaliores ac diligentiores in re paranda ac tuenda, quàm Poloni, & lautius habitant: ita ut facilè etiamnum appareat per pagos & oppida iter facientib. ubi illi, ubiúe Poloni habitent. Videmusq; ruere muros oppidorum quorundam, ab illis, quod uel nomina teſtificantur, conditorum, poſteaquam à Polonis habitantur, & adminiſtrantur. Fuit autem in eos, Theutonas inquam, & in cæteros oppidanos & agreſtes propenſior & indulgentior Cazimirus: nec eos grauioribus laboribus uel exactionibus, aut ullis iniurijs præfectorum ſuorum, ſiue adeò procerum atq; nobilitatis premi paſſus eſt, animaduertendo in eos, qui aliquid eiuſcemodi auſi eſſent: ita ut uulgò ruſticorum ſiue plebeiorum rex uocaretur. Nec ipſos modò Teuthonas iure ſuo Saxonico ſiue Magdeburgenſi uti permiſit: ſed ſuis quoq; Polonis id indulſit. Quoniam uerò ab ijs iudicijs ad Magdeburgenſe tribunal prouocaretur, non ſine quadam ignominia Poloni nominis, & magno ſumptu ac diſpendio litigantium, ſuſtulit eam prouocationem Cazimirus, & in arce Cracouienſi ſupremum & prouinciale iudicium Theutonicum conſtituit, ad quod prouocationes omnes ab inferioribus iudicibus ex tota Polonia fierent. Cui quidem iudicio præſidet peritus eius iuris aduocatus cum ſeptem ſcabinis (ſic enim appellari eum quæſitorem cum iudicibus uſitatum eſt) quos magnus procurator arcis legit. Ab eo quoque iudicio ad regem eſt prouocatio. A' quo extrema cauſæ cognitio binis ſex oppidorum ſiue ciuitatum decurionibus ſeu conſulibus (nam ab his non eſt prouocatio) delegatur. Sunt

Germani incolæ Polonæ.

Germani diligentiores patresfamilias quàm Poloni.

Plebciorū rex

Iudicij Theutonici ſupremi inſtitutio Cracouiæ.

Sex ciuitatum iudicium.

autem hæ ciuitates, Cracouia, Sandecia, Bochnia, Velisca, Cazimiria, & Ilcussum. Tametsi receptum est posterius, ut rex ipse etiam si uelit, de ijs prouocationibus cognoscat. Habent autem suprà memorati septem iudices cum quæsitore suo ab eodem Cazimiro immunitatẽ omnium onerum atq; exactionum regiarum: neq; iudicari à quoquam nisi à rege, aut peculiariter delegatis ab eo iudicibus possunt. Ita tunc Cazimirus populosiorem cultioremq́; externis colonis Poloniam reddidit: & ne ij cum indignitate sua ac totius reipublicæ ius aliunde petere necesse haberent, prouidit. Coercuit etiam succrescentia rursus latrocinia, unius maximè splendidi & potentis uiri supplicio. Fuit is Matthias Borcouicius, ortus equestri Napiuonũ familia: cuius insigne est, ceruus inter cornua lupum gestans, palatinus Posnaniensis, uir impiger. Qui cum prædones clàm receptaret, quos punire debuit, consuetudine turpis lucri captus, ducem se ipsis deinde præbuit. Quæ res cũ ad regem crebris querimonijs hominum perferretur, nec ille tamen, quamuis admonitus & obiurgatus, ab incœpto desisteret, captus est Calissiæ, cum eò fortè ad regem uenisset: & in Olstinensem arcem deportatus, in tetro & obscuro carcere inedia uitam finiuit. Cuius mortem cum Ioãnes frater ulcisci uelle diceretur, iussu regis interfectus est. Bona eorum, in quibus erant Cosminum & Zacia munitiones, confiscata sunt. Filius uerò Matthiæ profugus, cum ex marchia Brandeburgensi in Polonos mercatores atq; equites postea grassaretur, quodam tempore in oppido Rosrassouo ab agrestib. trucidatus, pœnas dedit. Fuere, ut habet Dlugossus, qui existimarent causam tam diræ mortis Matthiæ palatino fuisse, quòd de stupro reginæ insimulatus esset. Sed quæ'nam ea regina fuerit, Dlugossus non memorat. Secunda quidem Heduigis, cum quindecim annis in Zarnouecia castello quasi relegata, honestè tamen & lautè habita, uixisset, ad extremum biennio ante hanc palatini necem, à patre, nemine prohibente, domum reducta est, & paulo pòst è uiuis excessit. Nec diu cunctatus Cazimirus, tertiam duxit, Heduigim Henrici Glogouiensium ducis filiam. Post cuius nuptias anno sequenti, qui fuit millesimus trecẽtesimus quinquagesimus-octauus, illud quod diximus supplicium de palatino Posnaniensi sumptum esse Dlugossus memorat. Insequenti anno controuersiæ quædam de iure decimarum, de iurisdictione ecclesiasticorum iudicum, de uisitationibus & exactionibus archidiaconorum, præpositorum, & parœcorum, de nouis parœcijs instituendis, de moderatione immunitatis clericorum, ac de semestribus uacantium parœciarum reditibus, qui iam inde à Nankero episcopo in instauratione basilicæ Cracouiensis usurpabantur, inter Bozentam episcopum Cracouiensem, & nobilitatẽ Cracouiensis & Sendomiriensis cõuentus exortæ, interueniẽte rege & Iaroslao cognomẽto Bogoria, Gnesnẽsi, archiepiscopo extinctæ sunt: & Lublinensis, Lucouiẽsis, ac Secechouiensis territorij homines, propter uastitatẽ ex Tartarorũ & Lituanorũ crebris incursionibus immunitate decimarũ spacio triginta annorũ donatę. Statimq́; illis ipsis diebus

Borcouicius palatinus latro.

Napiuonum familia.

Cosminum & Zacia confiscata.

Heduigis reginæ mors.

1358 ann.

Ecclesiastici ordinis cum equestri controuersiæ in Cracouiensi diœcesi compositæ.

A diebus Cazimirus ignominiosam fecit expeditionem in Valachiam. Quam priusquam persequimur, explicãda est origo gentis, si quid modò certi è tantis tenebris eruere possumus. Dacia secundum ueterem gæographorum descriptionem, Tyra fluuio, quem nos Nestrum uocamus, ab ea Sarmatiæ parte quæ nobis Rusia & Podolia est, diuiditur: ab occidente sole Iazygas Metanastas finitimos habet: ab oriente Hierasso, quem Pruthum nunc dici opinor, & Istro siue Danubio fluuijs ab inferiore Mœsia, quæ nunc Bulgaria est: à meridie uerò eodem Danubio, à superiore Mœsia, quæ nunc Bosna & Seruia est, disiungitur. Ea post multa bella cum Romanis gesta, ad extremum à Traiano Imperatore, quemadmodum scribit Eutropius, subacta, & in formam prouinciæ redacta est. Cum autem bellis superioribus exhausta esset, infinitas hominum copias ex toto orbe Romano idem princeps ad agros urbes'que colendas eò transtulit. Sed tamẽ haud ita multo pòst, sub Galieno, ac deinde sub Aureliano Imperatoribus barbari eam uindicarunt. Deinde Gothi eam sub Gratiano principe possederunt. Ita ex illa colluuie Romanorum & barbarorum commercijs & connubijs commixtorum, Valachi orti, Daciam ueterem patriam etiamnum retinent, lingua noua ex ueteri sua barbara & Romana confusa ac corrupta utentes: tametsi Rusicam quoque & Slauicam linguam in usu habent, siue propter uicinitatem & commercia, siue quòd à Slauis ea quoque gens, quemadmodum cæteræ in eodem tractu à Mæotide palude

Daciæ descriptio. *Dacia à Traiano Imp. subacta.* *Eutropius.* *Valachorum origo.* *Valachorum lingua.* *Slauica lingua unde apud Valachos.* *Valachorum mores.*

B & Ponto usque ad Adriaticum mare pertinentes, subacta fuit. Gens dura, bellicosa, & fraudulenta. Vnde uerò & quando Valachi dici cœperint, non comperio. Vulgaris quidem est opinio, sed nullo ueteri authore nixa, à Flacco quopiam siue præfecto, siue domino eos nomen hoc accepisse, ut primùm Flacci, mox corrupto à finitimis barbaris uocabulo Vulasi & Valachi appellarentur. Polonorum quidem atque adeò Slauorum omnium lingua, non modò hi populi, uerumetiam omnes qui sunt Italici generis Vulasi & Vulosi dicuntur: quod ipsum etiam argumento est, Italicam hanc gentem esse. Agros non magnopere colunt Valachi, sed armentis atque gregibus alendis ferè uictitant, eo quòd optimis pascuis abundet eorum regio. Inde fit fortasse, ut nostris aliquanto maiores oues & boues ibi nascantur: quorum maximã ac penè infinitam uim non modò finitimis Rusis atque Vngaris, uerumetiam Polonis, Prusis, Silesijs, Boemis, Germanis, Slauis, Italis, Turcis'que quotannis suppeditant. Religionem Christianam colunt, sed Græcorum ritu. Obscura & ignota penè usque ad hæc tempora, quæ nunc persequimur, ea gens fuit. Primum'que hoc nomẽ in Vngarorum historia reperio tempore Caroli regis: qui anno Christi 1330, contra Bazaradum Valachorum regulum, quem illi Slauico nomine Voieuodam uocant, latinè palatinum dici usus obtinuit, bellum gessit, eodem ferè quo Cazimirus noster euentu. Vocatur etiam Moldauia hęc ipsa regio, sed utrum à flumine, an aliunde, nondum satis compertũ habemus. Posteriori quidẽ tẽpore gẽs una in duos dominatus secta,

Valachi unde dicti. *Valachorum studia.* *Religio Valachorum.* *Voieuoda Valach.* *Moldauia.*

nominibus

nominibus quoq; distingui cœpit, sic ut ij qui ad orientẽ & septentrionem uergunt, & Podoliç finitimi sunt, Valachorum nomen retineant: qui uerò meridionale Transyluaniç latus attingunt, Multani à nostris, à cçteris uerò Transalpinenses uocẽtur. Tametsi nonnulli hos propriè Valachas, illos Moldauos appellãt. Huic ergo gẽti huiusmodi de causa bellũ fecit Cazimirus.

Transalpini siue Multani.

Valachicũ bellum, eiusq; causa.

Mortuo Stephano Voieuoda Valachorum, duo filij eius, Stephanus & Petrus, de principatu cõtendebant. Petro quamuis natu minori, tamen propter liberalem indolem & morũ suauitatem plures fauebant. Et acceperat is etiam ab Vngaris auxilia. Itaque nullo negocio dominatum occupauit. Exclusus dominatu Stephanus, simul & insidias fratris metuens, in Poloniam cum nonnullis suæ factionis nobilibus Valachis ad Cazimirum regem profugit: & cũ se in potestate & clientela eius fore polliceretur, facilè ab eo impetrauit, ut se ad paternum dominatum ui et armis reduceret. Igitur Cazimirus conscriptum è minore Polonia & Rusia exercitum non contemnendum, initio mensis Iulij in Valachiam cum legatis & Stephano misit. Nec malè Polonis ea succedebat expeditio principiò. In uelitationibus enim & particularibus certaminibus ferè superiores euadebant. Petrus ubi se imparem esse animaduertit eorum uiribus, ad dolum se conuertit. Et quo facilius incautos falleret, clàm per internuncios cum exulibus redit in gratiam. Superanda erat Polonis interiorem Valachiam ingressuris sylua densa & impedita, quæ Ploniny à soli sterilitate uocatur. Eam igitur Petrus cum suis insedit: & qua nostri iter facturi erant, arbores succidit, ita ut truncis tamen utcunq; hærerent. Vbi nostri indaginem illam ingressi sunt, ibi coorti ex insidijs Valachi, arbores succisas ui impellunt, ab extremis orsi, ita ut cæteræ mutuò sese impellerent. Qua ruina nostri sic obruti sunt, ut qui obtriti et extincti nõ sunt, uiui tamẽ ferè, debilitatis & collisis membris, in hostium potestatem uenirent. Pauci de extremo agmine salui euasere. Capta sunt in eo conflictu tria uexilla magna, Cracouiensium, Sendomiriẽsium, & Leopoliensium: signa minora militaria seu gẽtilitia nouem, Topororum, Leliuiorum, Lissorum, Rauiorum, Gryphiorum, Srenauiorum, Habdancorum, Polucosarum, & Stremeniorum. Cazimirus clade hac ad se perlata mœstus, ac de proditione exulum questus, de redimendis captiuis ad hostem misit, & facilè impetrauit. Fuerunt autẽ inter eos maximè insignes Nauoius Tencinius, Andreç palatini Cracouiẽsis filius: & Sbigneus Olesnicius, Sbignei eius qui postea fuit episcopus Cracouiensis & Cardinalis presbyter, auus.

Ploniny.

Poloni à Valachis contrucidati.

Nauoius Tencinius.

Sbigneus Olesnicius.

Cladem Valachicam alia non minor domestica post unum annum consecuta est è pestilentia: quæ cũ per populos latè serperet, Poloniã quoq; sex mensibus autumnalib. & hibernis afflixit, ita ut in oppidis atq; pagis dimidiã fermè partẽ hominum absumeret. Cracouiç quidem uiginti millia mortuorũ censa sunt. Magis autẽ ea in nobiles & locupletes, quã in uulgus grassata est.

Pestis.

Cruciferi uerò ope Ludouici marchionis Brandenburgẽsis, qui fuit filius Ludouici Cæsaris, Lituaniam tribus excursionibus uehementer tunc afflixerunt,

Lituania uastata à Cruciferis.

A xerunt, Keistutumq́ ducem Gedimini filium cæperunt. Sed is cõmutatione captiuorum liberatus est: nec multo pòst iterum ac tertium captus, custodias frustratus euasit. Anno sequenti, qui fuit 1361, Cazimirus rex misſis Auinionem ad Vrbanum quintum Pontificem max. Innocentij successorem oratoribus, impetrauit ut in Rusſia cathedra metropolitica, Cracouiæ uerò siue adeò Cazimiriæ noua academia institueretur: id quod Carolus Imperator & rex Boemorũ Pragæ iam fecerat. Atq; illud quidem perfectum est eodem anno, primusq́ archiepiscopus Leopoliensis fuit Cristinus, homo equestris ordinis, quanquam non memoratur cuius gentis fuerit, à Gnesnensi archiepiscopo præsente rege cõsecratus. Academiæ uerò cœptum opus, magna parte ædificiorum consequẽtibus annis magno sumptu excitata, ad finem tamen tunc perductum non est, Cazimiri morte intermisſum. Inuidere ipsi fortasſis fata hanc gloriam, ut integra solidáq; Vuladislao Iage lloni maneret. Præterea repullulans rursus inter episcopũ Cracouiensem & regem, sacrumq́ & profanum ordinem controuersia de iure decimarum & interdictorum, eodem anno arbitrio Iaroslai archiepiscopi Gnesnensis, qui tunc fortè Cracouiẽsem diœcesim uisitabat, ex cõpromisso se data est. Cuius decreti exẽplum extat in cõstitutionibus regni & synodalibus uulgò editis. Hoc eodẽ anno Vuratislauia fortuito incendio conflagrauit. Insequẽs annus annonę penuria & fame apud Polonos & uicinos populos insignis est. Ac ueris quidẽ tempore lætę ar-

B riserũt segetes: Iunio uerò mense tẽpestates & aquilones cũ pluuijs coorti florẽ segetũ decussere, & iam euanescentia grana corrupere. itaq; fame uulgò laboratũ est: quod malũ tamen regis beneficentia & solertia nõ sine magno reip. fructu mitigauit. Erat in regijs prędijs atq; horreis ingens uis frumẽti è superiorum annorum ubertate reliqua: id frumentum rex externis quidẽ ac ditioribus suis iusto precio uendi iusſit: plebs uerò egena partim commutatione rerum frumẽtum accipiebat, partim opus faciendo merebat. Quo quidẽ tempore complures arces & oppida muris, uallis, atq; fosſis munita sunt: piscinæ, aggeres, & aquæ ductus multis in locis facti. Atq; inter cætera alueus à Cracouia Bochnam usq; per quinq; miliaria duci institutus, quo deriuata ac immissa aqua ex Vistula, sal, ligna, ac cęteræ merces ultrò citroq́ nauibus uel ratibus portarentur. Verùm is alueus perfectus non est. Redegit autem & pecuniã non modicam Cazimirus è frumento uendito. Quæ splẽdori eius anno sequẽti nõ minimũ suffragata est in nuptijs neptis, filię Boguslai ducis Scecinensiũ: de quibus breuiter cõmemorabimus. Inimicitiæ erãt inter Carolũ Imperatorẽ & Boemorũ regem, & Ludouicum Vngarorũ regẽ, qui gener Caroli fuerat, leuib. quibusdam iniurijs, ut fit inter uicinos populos, excitatæ, sed cõuicio Caroli sic auctæ, ut bellũ utrinq; magnis uirib. appararetur. Ludouicus Cazimirũ cum Russorum ac Tartarorũ auxilijs, & per eũ Sigismundũ Danorũ regẽ, Boguslai propinquũ, in societatẽ belli pertraxerat. Carolus Boemiã, Morauiam & Germaniam omnẽ ad arma cõcitabat. Hoc ubi accepit

Vrbanus

Keistutus Lituanus ter captus à Cruciferis.

1361 ann.

Pragensis academia.

Archiepiscopa in Rusſia instituta.

Academia Cazimiriæ inchoata.

Vuratislauia arsit.

Fames in Polonia.

Munitio arciũ & oppidorũ.

1363 ann.

Inimicitiæ inter Carolum Imp. & Ludouicum regem Vng.

Vrbanus pont. max. de pace cum utrisq; diligenter egit per legatum A suum, Ioannem quempiam sodalem Franciscanum, uirum prudentem & eloquentem: qui cum impigrè iam ad Carolum, iam ad Ludouicum & Cazimirum recurreret, Carolumq; eò adduxisset, ut is satisfacturũ se esse aduersarijs de conuicio reciperet, mitigatis ea re Ludouici & Cazimiri animis, non modò pacem inter inimicos reges, uerumetiam affinitatem cõfecit, nempe ut Carolus imperator neptem Cazimiri regis, Elisabetham Boguslai filiam, quartam uxorẽ duceret. Tertiam enim, Annam Bernardi Suidnicensium ducis filiam, per quam Suidnicensem dominatum sibi & successoribus suis Boemorum regibus quæsiuit, paulo antè morte sublatam amiserat, cum Venceslaum filium ex ea suscepisset. Nuptijs dictus locus Cracouiæ ad Liberalia, quod Carnisprìuium uulgò uocant. Conueniunt eò inuitati à Cazimiro reges, Ludouicus Vngarorum, Sigismundus Gothorum siue Danorum, & Petrus Cypriorũ, Ponto & aduerso Istro in Valachiam, & inde terrestri itinere per Rusiam Cracouiam aduectus: præterea duces Otto Bauarorum, Ziemouitus Masouiorum, Boleslaus Suidnicensium, Bernardi defuncti frater, Vuladislaus Oppoliẽsium, & Boguslaus cum sponsa filia. Ad extremum uenit Carolus cum splendido comitatu. Cui uenienti omnes principes atque reges cum Cazimiro Cracouia ad unum miliarium obuiam profecti sunt, & non modicum spacium pedibus progresi, quod idem facere Imperatorem cognouerant, amicè inter se consalutarunt. Cum autem urbi appropinquaret, Carolus sponsam cũ B patre & magna puellarum ac matronarũ caterua obuiam habuit: deductusq; cum ingenti pompa, in arce, Cazimiro petente, diuertit: cæteris in urbe hospitia distributa. Omnes autem hi principes aduenientes in extremis Poloniæ finibus Cazimiri iussu comiter & perhumanè accepti ac deducti, liberaliter & magnificentissimè habiti sunt, durantibus usq; in uicesimum diem nuptijs & conuiuijs. Et cum abundè omnia ad nutum suppeditarentur hospitibus regiorum procuratorũ atq; dispensatorum prouidentia, tamen ne quid magnificentiæ desideraretur, magna dolia in foro seu circo urbis collocata sunt, alia uini, alia auenæ plena, unde sumerent quantum quisq; uellet. Præerat autem procuratoribus ac dispensatoribus omnibus regijs Verincus Germanus, cõsul Cracouiensis, quem Cazimirus propter singularem industriam atque dexteritatem in rebus agendis thesauro suo præfecerat, & omniũ consiliorum suorum non modò participem, sed moderatorem propemodum habebat. Is igitur cum esset ditissimus, nõ habuit satis nuptias illas regio nomine quàm splendidissimè administrare, sed ut sua quoq; magnificentia Poloniæ splendorem adderet, Imperatori, regibus, ducibus & proceribus eorum domi suæ conuiuium magnifico apparatu dedit, & ampla munera omnibus largitus est: in primis autem regi suo Cazimiro, ita ut quæ ei donauit, plus centum millibus florenorum æstimata esse dicantur. Nuptijs ritè peractis, & fœdere sempiterno inter reges icto, & iureiurãdo firmato, & missis inter se ultrò citroq; amplissimis

Legatus pontificius.

Pax & affinitas inter reges.

Regũ & principum conuentus Cracouiæ.

Caroli Imperatoris aduentus Cracouiam.

Nuptiarum apparatus.

Verinici Germani dignitas ac magnificentia.

A plissimis muneribus, domos quisq; suas diuersi discesserũt ad fines usque regni à Polonis proceribus deducti. Dedit autem Cazimirus nepti in dotem centum millia florenorum. Quoniam autem habebat is uxorẽ, & ex ea iam filiam unam atq; alterã susceperat, remisit ei Ludouicus rex Vngarorũ ius succedendi ea conditione, si quẽ is filium post se relinqueret. Infestata est etiam deinde hoc ipso anno Polonia peste populari. Sequentis uerò anni hyems tam fuit aspera & niuosa, ut feras quoq; bestias in syluis & uolucres extingueret. Adiecit deinde Cazimirus animum ad recuperandã eam partem Rusiæ, quam ante tredecim aut quatuordecim annos defectione Russorum magis quàm ui Lituanorũ amiserat: indictaq; toti Poloniæ expeditione, cum magnis copijs aduersus Russos & Lituanos profectus est. Cum autem Belsensium fines primùm attigisset, uenit ad eum Georgius dux eius oræ, & placato rege imperata facere pollicitus, impetrauit ut ditionem illam suam retineret. Itaq; ibi nihil hostile nostri fecere. Quin & Chelmensem ditionem cum Chelma arce de Lituanis captam Cazimirus ei adiecit. Nam Lubarto petenti ueniam dare noluit. In Volyniam deinde siue Vuladimiriensem tractum exercitum promouit: & cum nemo pugnandi copiam faceret, Luscum, Vuladimiriam, & Olescum arces ui in ditionem suam redegit: cæteras per deditionem accepit. Atq; ita Lubarto eiecto, oram illam omnem subactam ac tributariam factam, Alexandro duci, Michaelis Coriathi filio, Gedemini nepoti, attribuit. Et

Dos nepti à Cazimiro rege data.

Pestis.

Hyems aspera.

Rusicũ bellũ.

Georgius dux Belsensium.

Chelma Rusica capta.

Volynia subacta, & Alexandro tradita.

Luscũ & Vuladimiria arces Polonorũ præsidijs munitæ:

Vuladimiria muro constructa.

B quo facilius eum in fide & officio contineret, Luscum & Vuladimiriã ipse retinuit, præsidiaq; ijs arcibus imposuit. Deinde successu temporis Vuladimiriam, cum lignea fuisset, latericio muro muniuit. Et Alexander quidem in Cazimiri fide perstitit: Georgius uerò ambigua fide aliquoties postea rebellionẽ tentauit. Porrò Lituani nũquam deinde, quoad uixit Cazimirus, neq; Rusiam, neq; Poloniam infestarunt, eo quòd satis habebant negocij cum Cruciferis, & quòd præsidia contra eos opportunis locis rex collocarat: Masouiã semel duce Keistuto impunè depopulati sunt, ad Poltouiam usq; prouecti. Quo oppido direpto incensoq;, quippe quòd munitũ nõ esset, arx quoq; cum plurimis mortalibus, qui in eam se cum facultatib. suis receperant, conflagrauit, barbaris materiam incendio subijcientibus. Neq; memorabile ullum Cazimiri regis factum post subactam Rusiam quatuor illis annis, quibus postea uixit, memoratur, nisi quòd cum Petro quoq; Lubussensi episcopo, quem bonis quibusdam spoliarat, transegit, ea lege ut episcopus Lubussensis bona, quæ antiquitùs intra fines regni Polonici iam inde à tempore Henrici Barbati ducis habebat, retineret, regem autem dominum & patronum suum agnosceret: & quòd comites Dreni ipsi quoq; cum ea ipsa arce & Santoco se in ditione Cazimiri & regum Polonorũ antiquitùs esse, ac deinceps fore iurati professi sunt: itẽq; quòd idem rex magna parte Poloniæ peragrata, in Prusiã se cõtulit, cum pacato comitatu, uidendi Marieburgi aliarumq; arcium & oppidorum causa, quę Cruciferi frequẽtia & permunita & bene cõstituta habuere,

Masouia uexata à Lituauis.

Poltouia incensa.

Cum Lubussensi episcopo trãsactio.

Comites Dreni & Santoci dedũt se regi Pol.

Cazimirus rex in Prusiã profectus.

ut ad eorum exemplum Poloniam etiam magis cultam redderet. Vbi A
perhumanè & honorificè à Cruciferis quocunq; adijt, acceptus eſt.
Cazimiri cum Ludouico fœdus contra Imperatorem.
Quin & inimicitias cum Carolo imperatore ſuſcepit, idq; ſiue ſua ſpon
te & aliqua iniuria prouocatus, ſiue Ludouici regis Vngarorū gratia:
qui hoc ipſo tempore bellum Carolo indixiſſe, & Morauiam infeſtaſſe
memoratur. Extat quidem in archiuo Cracouienſi fœdus & ſocietas
1369 ann.
Cazimiri cum Ludouico anno Chriſti 1369. diſertè contra Carolū Im-
peratorem & regem Boemorum inita. Nec illud ſilentio prętereundū
Bythomiēſium metallorū interitus.
eſt, quòd per hoc tempus metalla Bythomienſia, plumbi cum argento
intermixto feracia, euanuerunt, poſt interfectos crudeliter ab oppi-
danis publico conſilio duos ſacerdotes, Petrum parœcum oppidi, &
Bythomiēſium pœna ob interfectos ſacerdotes.
Nicolaum, qui ipſi erat à ſacris cōcionibus. Neq; hac modò pœna By-
thomienſes facinus illud luerunt, ſed etiam ab epiſcopo Cracouienſi
interdicto perculſi, & honore omni priuati ſunt, damnatiq;, ne qui ex
poſteritate eorum deinceps ſacris initiarentur, aut ulla ſacerdotia obti
nerent. Sed ab interdicto & cæteris pœnis poſt biennium demū apud
pontificem max. permagno ſe redemerūt. Erat autem tunc epiſcopus
Florianus epiſcopus Cracouienſis.
Cracouienſis Florianus Morſcius, gente Ielitius, Caſtellani Sendomi-
rienſis filius, poſt Bozentam, qui Bozētino arci & oppido nomen de-
Bozentinū arx & oppidum.
dit, amiſſoq; uiſu obijt. Sub hoc ipſum tempus Boleslaus dux Suidni-
cienſium & Iauorienſium mortuus, Carolum Imperatorem & regem
Boemorum affinem ſuum ex pacto hæredem reliquit. Ita tunc Sileſiæ
quod reliquum fuerat, Boemorum regno adiectum eſt. Sed iam Cazi- B
miri mors ſtylum noſtrū ad ſe reuocat. Anno igitur Chriſti 1370. cum
1370 ann.
hyemem Cracouiæ Cazimirus exegiſſet, uere appropinquāte in maio-
rem Poloniā profectus, per æſtatem ibi commoratus eſt. Deinde au-
tumno inde diſcedens, in Sendomirienſi tractu & in Ruſsia uenationi-
Prædboria.
bus hybernum tempus dare decreuerat: iamq; Prædboriam, quod op
pidum in Siradienſi tractu eſt, peruenerat, cum eum grauis caſus affli-
Cazimiri caſus
xit. Fortè enim ad ſextum Idus Septemb. qui dies Mariæ Dei matris
natalis anniuerſario & ſolenni ritu à Chriſtianis celebratur, uenatū in
proximas ſyluas, fruſtra diſſuadentibus nonnullis pijs hominibus pro
fectus erat: ubi dum cupidius ceruum fugiētem impedito loco & inter
uepres perſequitur, labente magno cum impetu equo quo uehebatur,
uehementer homo ſenex & carnoſus conquaſſatus eſt, ita ut febre exa
gitaretur. Relatus autem Prædboriam, & citò medicorum ope releua
Sēdomiria fructuum optimorum ferax.
tus, Sendomiriam contendit. Vbi cum ſpretis medicorū præſcriptis,
intemperantius uiueret, & pyris, malisq;, ac cæteris fructibus quos lo
cus ille producit eximios, ſeſe ingurgitaret, balneisq; nimiū uteretur,
in febrim recidit. Neq; tamen tam acris ea fuit, quin rheda uehi poſſet,
medicis Cracouiam proficiſci ſuadentibus, quòd ibi faciliorem eſſe me
Chrobrzany.
dicationem dicerent. Itaq; Sendomiria Chrobranos profectus, cum ex
agitatione itineris grauiore æſtu urgeretur, frigidā aquam præter ſen-
tentiam medicorum bibit. Atq; inde maiores flammas concepit. Qui-
bus medicorū arte mitigatis, lectica in Copriuunicenſe monaſterium
delatus

A delatus succollãtibus aulicis, octo dies ibi quieuit. Releuatusq́ꝫ aliquã-tulum, iter institutũ prosecutus est. Osseci autem cum alterius de medicis Matthæi permissu mulsam bibisset, rursum deterius habere cœpit: sed tamen Corcinum, atqꝫ inde post aliquot dies pridie Calendas Nouembr. Cracouiam delatus, languebat magis. Quærit deinde ex medicis, num iam Cracouiam peruenissent: tacitè eos admonens promissorum, quibus ei Cracouiæ certam quodammodo sanitatem erant polliciti. Deinde eos rogat, ut uerè ac liberè sibi dicerent, an de uita sua desperarent. Sed ĳs, ut solent, bonã spem ostentãtibus, nihilominus cum destitui se uiribus animaduerteret, accito episcopo Cracouiensi Floriano, ac Vuladislao duce Oppoliensi, sororis suæ nepote, quem Ludouicus rex Vngarorum illis ipsis diebus ad uisendum eum miserat, itemq́ꝫ insignioribus nonnullis de cœtu sacro basilicæ Cracouiensis, ad hęc & aulicis ministris suis, in Christiana religione, uti Christianũ decet, mori se professus est: testamentumq́ꝫ condidit, quo multa multis cùm satellitibus, tum nothis filĳs suis, plurima Cazimiro Scecinensium Pomeranorum duci, largitus est: quædã etiam Gnesnensi & Posnaniensi basilicis: Cracouiensi uerò crucem illam insignem, quam Leopoli deportarat, cum inclusa portione ligni crucis Christi. Duabus uerò filiabus è tertia uxore susceptis, stragulam uestem omnem, ac dimidiũ aureæ, argenteæ, & gemmeę supellectilis: reliquum autem eiusdem supellectilis matri earum uxori suæ legauit, administrationemq́ꝫ siue executionem B testamenti Ioanni Strelcio, cognomẽto Suchyuilco, decano Cracouiẽsi & Cancellario regni cõmisit. His ritè peractis, sacris mysterĳs de more procuratus Nonis Nouemb. uitam cum morte cõmutauit: ac tertia die pòst, in basilica Cracouiẽsi, ad dextrã aræ maximę, honorificè sepultus est, ubi extat adhuc eius monumentũ cum imagine sculpta in marmore. Regnauit aũt Cazimirus annos trigintaseptem, uixit sexaginta: pacis qꝫ belli artibus & operibus clarior: unde etiã Magni cognomentum solus hic inter Polonorũ principes nõ tam uirtute bellica & uictorĳs meruisse uidetur, quàm operibus magnificis, & plurimarũ arcium & oppidorum munitione, & quòd omnium summorum pariter & infimorum hominũ erga se beneuolentiam ĳsdem quibus collegerat uirtutibus, hoc est, iusticia, facilitate, humanitate, elegantia, & clementia, ad extremum retinuit. Etenim ad gloriam quidem plus ualent bellicæ uirtutes: præsens uerò hominum beneuolentia lenioribus his uirtutibus facilius comparatur. Magis illas ferè homines admirantur, sed has gratiore memoria prosequũtur. Tametsi bellicę quoqꝫ gloriæ non expers fuit cùm alibi, tum in Russia maximè: quam à maioribus suis amissam, maiore felicitate quàm sudore recuperauit. Nonnulli à corporis habitu & statura Magni cognomentũ ei datum esse uolunt. Hic princeps inextricabiles iudiciorum laqueos resecuit: leges barbaras & iniquas, quoad tunc potuit, uel sustulit, uel correxit: adeuntibus facilis & comis: querimonias etiam infimorum benignè & patienter audiuit: tenuiores à potentiorũ ui & iniuria uindicauit, sic ut æquior plebi, quàm

Vuladislaus dux Oppoliensis.

Testamentũ Cazimiri regis.

Cazimiri mors.

Aetas.

Magni cognomentum unde.

Cazimiri uirtutes & præclara facta.

nobilitati esse uideretur: captos ab hostibus suos promiscuè redemit: A ne cuiquam oneri esset, cauit: seueritate, ut medici solent, ustionibus & sectionibus, nõ nisi necessariò usus est: Poloniam superiorum temporum bellis & alijs calamitatibus uastam & infrequentem, populosiorẽ reddidit, & ad meliorem cultum redegit, maximè indulgentia in agrestes, ac Teuthonum colonijs deducendis. Arcium uerò & oppidorum in Polonia plerorumque omnium munitiones, ac templa lateritia, eius sunt opera. Hic enim Cracouiẽsem arcem exornauit, cuius tamen exornationis uix iam ulla extant uestigia: Cazimiriam Vistula disiunctam à Cracouia, Veliscam, Scauinam, Ilcussum, Bendinũ, Lelouiam, Sendomiriam, Visliciam, Sydlouiam, Radomiam, Opocinũ, Vauzlniciam, Lublinum, Calissiam, Pysdros, Stauisinum, Velunum, Coninum, Petricouiam, Lenciciam, Ploscum, Inouulodum, Leopolim, Sanocum, Crosnam, Cichouum oppida & castella mœnibus cinxit. Arces Posnaniensem, Calissiensem, Sendomiriensem, Lublinensem, Leopoliensem utranque, Pysdrensem, Siradiensem, Veluñẽsem, Lenciciensem, Colensem, Plocensem, Nepolomicensem, Sidlouiensem, Prædboriensem, Bresnicensem, Boleslauecẽsem, Ostressouiensem, Premisliensem, Landiscoronensem, Bendinensem, Lelouiensem, Sorstenensem, Ocecensem, Crepiciensem, Secechouiensem, Solecensem, Zauichostensem, Corcinensem, Coninensem, Naclensem, Velenensem, Medirecensem, Crusuiciensem, Zlotoriensem, Bydgostiensem, Lubassouiensem, Treboulliensem, Haliciensem, Tustanensem, Opocinensem, Prissouiensem, B Rauensem, & Vissegradensem uel denuò muniuit, uel uetustas refecit. Templa uerò præter ea quæ suprà enumerauimus, Nepolomicẽse, Corcinense, Solecense, Opocinense, Lapsicense, & in arce Cracouiẽsi duo, quorum alterum sancti Michaelis, alterum S. Georgij nomine dedicatum est: è conspectu uerò eiusdem arcis Rupense diui Stanislai cæde nobile, itemque ptochodochium siue hospitale Stradomiense condidit. Præterea Corcini, Petricouiæ, Calissiæ, & Lenciciæ monasteria: quibus omnibus amplam & luculentam supellectilem, ad cultum diuinum accommodam attribuit. Mogilense quoque monasterium imperfectum consummauit. Basilicam etiam Cracouiensem exornauit. Eius etiam opus sunt tabernæ mercatorum & propolarũ in circo Cracouiensi. Fuit & uiuarium sub arce Cracouiensi ad Vistulam: cuius uestigia se uidisse Mathias Mechouiensis paulo antè nostra tempora memorat. Ziemouitum Masouiorum ducem episcopo Posnaniensi, ut decimas de noualibus agris reddi in sua ditione iuberet, condemnauit. In summa, publica regis huius acta, & opera pleraque omnia laude digna sunt: ac eo quidem magis, quòd dissimilem habuit successorem. Cæterùm domestica uita fuit impurior: in cibo potuque intemperans: in libidines uerò ita proiectus, ut præter greges concubinarum, cum quibus magis quàm cum iustis uxoribus cõsueuerat, Boemam quandã Rechezanam, captus eius pulchritudine, in loco iustæ uxoris haberet, promissa ei conceptis uerbis (cum aliter potiri ea non posset) fide matrimonij, inter-

Arces & oppida munita à Cazimiro magno

Templa à Cazimiro condita.

Vitia Cazimiri.

A interueniente abbate Tinecensi thyara ornato: quem mulier episcopum Cracouiensem esse credidit. Sed eam deinde cum caluam & scabiosam esse comperisset, eiecit, & Iudææ cuiusdam Hester consuetudine usus est, de qua Nemiram & Pelcam filios suscepit. Nam filias natas, ut in Iudaica religione permanerent, matri indulsit. Huius Hester opera gens Iudaica magnas prærogatiuas in Polonia à rege adepta est, cùm nouas, tum quas ipsis olim Boleslaus dux Calissiensis in sua ditione concesserat. Quin & periculi illius, quod Carolus rex Vngarorum cum uxore & duobus filijs à Feliciano intentatum adijt, Cazimiri huius libidinem in causa fuisse existimant. Itaq; iusta pœna diuinitus affectus esse uidetur Cazimirus, quòd nullos post se mares liberos reliquit. Quamuis autem tam libidinosus ipse esset, tamen continentes sacerdotes singulari fauore prosecutus est. Quòd si industria dexteritateq; etiam præditi essent, multum eis utebatur: & quamuis plebeij & obscuro loco nati essent, nobilibus eos non modò exæquabat, uerumetiam anteponebat. Curabat autē, ut omnes sacerdotes, quoad fieri poterat, sacerdotia sua per se ipsi præsentes administrarent. Statura procera fuit, & corpulentus (nec scio an inde magni cognomen acceperit) capillo denso & crispo, promissa barba, uoce sonora, sed balbus aliquantulum. Cazimiro etiam regnante, ut ne pios homines suis laudibus defraudemus, Mathias Golanceuius, gente Toporus, episcopus Vuladislauiensis, qui duos & quadraginta annos episcopi munere functus est,

Iudæorū prærogatiuæ in Polonia unde sint.

Effigies Cazimiri.

Vuladislauiēsis basilica noua.

B basilicam Vuladislauiensem nouam cōdidit in oppido, cùm prius sub arce fuisset. Aliud item templum Vitalis martyris memoriæ dicatum in eodem oppido construxit: arces Vuladislauiensem & Racianzū coɔcto latere muniuit: deinde senio confectus, & uisu orbatus, Sbilutho propinquo suo præposito Vuladislauiensem episcopā cōcessit. Quanquam postea pœnituit eum facti, cum nō pro meritis ab illo tractaretur. Iaroslaus uerò Scotnicius, gente Bogorius, archiepiscopus Gnesnensis permulta præclara monumenta reliquit, quæ aptius infrà recensebuntur. Per hoc tempus Cruciferi Prussienses atq; Liuonienses, & Lituani mutuis populationibus, & munitionum euersionibus inter se certabant: nonnunquam etiam ad manus ueniebant, & quidem Marte uario. In Germania uerò Heluetiorum siue Suitensium societas, ante septuaginta ferè annos instituta, per iniurias principum, quibus ij ciuitates affligebant, magna cœpit incrementa. Sed iam librum hunc unà cum Cazimiri regno finiamus: sequentesq; externi generis regibus dicemus.

Vuladislauia et Racianzum arces munitæ ab episcopo.

Heluetiorum incrementa.

MARTINI CROMERI DE ORIGINE
ET REBVS GESTIS POLONORVM
LIBER TREDECIMVS.
PROOEMIVM.

PER nongentos aliquanto plures annos, quibus A historia ab initio usq; ad mortẽ Cazimiri secundi regis decucurrit, semper Polonia sui generis reges atq; principes habuit, Venceslao Boemo, de quo in superiore libro pertractauimus, excepto. Qui quòd unus inter nostrates interiectus est, nec diu apud Polonos regnauit, in numerũ quodãmodo à nobis redactus est, ne seriem narrationis interrũperemus.

Externi reges.

Deinceps uerò quod reliquũ est ad hoc usq; tempus, quo hæc scribimus, cum Cazimirus rex moriens, quemadmodum superius cõmemorauimus, nullos mares liberos reliquisset, exteri apud Polonos regnarũt, nempe Ludouicus Vngarus, & gener eius Vuladislaus Iagello Lituanus cum sua posteritate, quæ in hunc usque diem durat atq; regnat. Quæ tempora dum persequimur, nemo à nobis exactam eorum omnium, quæ ij reges usquam alibi gesserunt, rationem expectabit. Quanquam enim per reges atq; principes historiã ducimus, tamen instituti nostri est, non tam uitas regum ipsorum atq; principum, quàm res gestas Polonorum persequi. B Quocirca, quæ Ludouicus, de quo mox scribere aggrediar, siue in Vngaria, siue in Italia, siue usquam aliás gessit, quæq; ij qui post eum in Polonia regnarunt, quæ quidem ad Polonicam historiam non pertinebunt, uix & obiter attingemus. Lituanicas uerò res à tempore Iagellonis regis, quòd coniunctæ erunt cum Polonicis, non ferè omittemus, nisi si quę erunt, quę minus ad nos pertinere uidebũtur. Hæc semel præfati, iam susceptum opus à morte Cazimiri secundi regis prosequamur.

LVDOVICVS VNGARORVM ET POLONORVM REX.

Ziemouitus Masouiorum dux munitiones quasdã occupat.

CERTIOR factus de graui morbo, ac mox etiam de morte Cazimiri regis Ziemouitus dux Masouiorum à Ioanne filio, quem hac de causa ministerio regis addixerat, illico Ploscum, Rauam, Vissegradum, Gostininũ, & Sochaciouiam arces in suam redegit potestatem, dedentibus eas ultrò præfectis, cùm quòd sciebant ex pactis conuentis eas Ziemouito deberi, tum quòd muneribus & pollicitationibus ab eo redẽpti erant.

Santocum Polonis ereptum.

In utraq; etiam Polonia & in Russia, post uulgatam mortem regis noui quidã motus exciti sunt à finitimis. Nam Hasso siue Hessus quispiã, Ottonis marchionis Brandeburgensis, qui fuit filius Ludouici Bauari Cæsaris, præfectus, cum didicisset proditione trium Saxonum, qui in præsidio Santoci erant, arcem eam à paucis custodiri, & à commeatu imparatam esse, præfectumq; eius Sendiuoiũ Virium castellanũ Bninensem abesse, cum tumultuaria agrestiũ ferè manu eò accurrit, arcemq; oppugnatã acrius, tandẽ Sendiuoio Slesinio, impigro iuuene, qui cessantib. Saxo

Sẽdiuoius Slesinius.

A nibus proditoribus cum paucis suis arcem defendebat, uigilijs & labore cõfecto per deditionẽ accepit. Ex alia uerò parte Lubartus Lituanus cũ Keistuto fratre & expeditis copijs Vuladimiriẽsem arcẽ in Volynia, posteaquã primo impetu capere nõ potuit, circũsedit. Præerat arci Petrassius Turscius de satrapia Lenciciẽsi: is quãuis diutius obsidionẽ sustinere potuisset, tamẽ Alexandro duce, cui Volynios parẽre Cazimirus iusserat, Cracouiã profecto, cũ necũde quicquã opis expectaret, ferocitate & nimis Lituanorũ territus, arcẽ ligneã ueterẽ, quã tuebatur, dedidit. Acceptã Lubartus ualido præsidio firmauit. Nouã uerò, quã Cazimirus duobus annis magna cura sumptu'q; cocto latere muniuerat, neq; tamẽ consummauerat, diruit, & solo æquauit. Inde in Lublinẽsem atq; Sendomiriẽsem tractũ excursionẽ fecere ijdẽ barbari, magnas'q; prædas egere. Ac inter alia Lyssecense siue Caluimontis monsteriũ diripuere. Vnde cũ inter aliã prædã portionẽ crucis Christi auro inclusam asportarẽt, & ad fines Polonię peruenissent, memorabilis res accidit. Plaustrũ enim, quo crux cũ cætera præda uehebatur, nulla ui neq; iumẽtorũ neq; hominũ loco moueri potuit: quin subitò cõcidebãt exanimati homines, equi & boues, quicũq; id plaustrum attigerãt. Obstupefacti re noua Lituanorũ duces, cũ ex Russo quopiã miraculi & cladis suæ causam cognouissent, mox crucẽ cũ Chorabala quodam nobili captiuo, libertate donato, ad locũ suum remiserũt: ipsi cum reliqua præda domos suas salui peruenẽre. Neq; enim erat qui nostros

Vuladimiria à Lituanis per deditionem recepta.

Petraßius Turscius.

Lituanorum excursio in Poloniam.

Lyssecense monasterium direptum.

Miraculum.

B in arma cogeret, ut fit soluta disciplina omni morte principis. Nam Ludouicus rex Vngarorum, quem Cazimirus multo antè successorẽ sibi designarat, licet mox de morte auunculi certior factus esset, tamen cõtinuit sese domi: & quorsum cõsilia Polonorum uergerẽt, expectabat. Verebatur enim, ne ij mutata sententia alij regnũ mandarent. Erant enim superstites duæ filiæ Cazimiri: erat & Cazimirus Scecinẽsiũ dux, nepos ex filia. Erant etiã Cuiauiensiũ & Masouiorũ duces, propinqui & necessarij. Matrẽ tamẽ suã Ludouicus Cazimiri regis sororẽ celeriter præmisit. Nec ita multo pòst uenerũt ad eũ Vissegradũ è comitijs Polonorũ oratores, Florianus episcopus Cracouiensis, & Ioãnes Strelcius cancellarius Poloniæ, rogantes ut primo quoq; tẽpore in Poloniã ueniret, regnum'q; destinatũ susciperet, ac præsentia simul & impẽdẽtia pericula depelleret. Audita ille legatione aliquãdiu, quid faceret, deliberauit. Cunctãti cũ & nostri orãdo, & Vngari proceres suadẽdo instarent, tandẽ respõdit: Non satis intelligere, neq; hos quid suadeant, neq; illos quid petãt. E' neutrorũ enim id re fore: sicuti ne duobus quidem gregibus expediat, unũ habere pastorẽ. Satis & abundè esse nego cij, uni populo præesse. Duas respub. uix ulla ratione sine alterutrius, siue adeò utriusq; malo & incommodo ab uno administrari posse. Ita tũc Ludouicus. Sed tandẽ uictus precibus oratorũ, annuit. Bonfinius, audita morte Cazimiri auunculi, statim eum, ingenti delectu habito, in Poloniam profectũ esse, regnum'q; testamento legatum à proceribus & legatis populorũ petiuisse, & facilè impetrasse scribit. Veniẽtẽ

Ludouici regis cunctatio.

Elizabetha regina Vng. uenit in Poloniã.

Polonorum oratores ad Ludouicum.

Sapiens dictũ.

Regna plura nõ bene ab uno administrari.

Ludouici regis aduentus in Poloniam.

proceres Poloni cum frequenti nobilitate, ad Sandeciam obuiam progreßi, excepere, & Cracouiam deduxere. Ibi rurſus armatæ ciuitatis occurſu honorificè conſalutatus eſt. Poſtero die rogatus publicè à Ioanne Cancellario, an teſtamentum Cazimiri regis ratum eſſe iuberet, præcipitanter aſſenſus eſt. Sed admonitus ab his qui proximi de ſenatu aderant, multum detrimenti eam rem Poloniæ allaturam eſſe propter profuſas donationes & legata Cazimiri, & quòd de fide quoque ſcripturæ teſtamenti dubitaretur, ad ſenatum ea de re per Vuladislaũ Oppolienſium ducem retulit. Senatus porrò, ne quem offenderet, cæteras quidem omnes donationes ualere: de ea uerò, qua Scecinenſi duci Siradienſis, Lencicienſis, quam poſt mortem Ziemouiti auunculi ſui Cazimirus recuperauerat, ac Dobrinenſis ditio, item'q; arces Cruſuicia, Bydgoſtia, Vulotouum, & Valcia cum ſuis territorijs donabãtur, item'q; de ea quæ fiebat nothis filijs Cazimiri, apud terreſtres iudices, quos uocant, diſceptandũ eſſe cenſuit. Itaq; Pelca Zambrus iudex Sendomirienſis, & Vilcius Naborouius ſubiudex Cracouienſis, lecti iudices, re bene perpenſa, decreuerunt eas donationes irritas eſſe debere, quòd nõ de ſententia ſenatus factæ, ualde damnoſæ eſſent reipub. Cui decreto ſenatus rogatus à rege, ſubſcribere noluit. Et ſanè in utranque partem res erat perdifficis de Scecinenſium duce. Nam ſi is omnib. ijs, quæ ſibi donata erant, potitus eſſet, permultum regi detractum eſſet: cauendum'q; erat, ne fretus ea potentia, regnum inuaderet: ſin repulſam pateretur, bellum ab ipſo & à Carolo Imperatore, cum quo ſoror eius nupta erat, expectandum. Quocirca ita cum eo tranſegit Ludouicus, ut is in Dobrinenſi tantum ditione, & Bydgoſtia, Vulotouo, & Valcia acquieſceret, cætera regi relinqueret. Quibus rebus tunc peractis, rurſus de coronatione regis ab archiepiſopo & maioribus Polonis ſcrupulus iniectus eſt, quòd ij contendebant, ut ea Gneſnę more'ueteri fieret. Sed Ludouicus proximorum regum Vuladislai aui & Cazimiri auunculi exemplũ in ea re ſecuturũ ſe eſſe dixit. Quo reſponſo ſedatis maiorib. Polonis, decimoſeptimo die Nouembris ab Iaroslao archiepiſcopo Gneſnenſi, adſtantibus Floriano Cracouienſi, & Petro Lubuſſenſi epiſcopis in baſilica Cracouienſi diadema ſolenni ritu accepit. Nec tamen deſiderium Cazimiri defuncti regis ex animis hominũ rex nouus euulſit: imò plus etiam accendit, cum non modò diſsimilis eſſet Cazimiri, ſed ne adiri quidẽ à noſtris ſine interprete poſſet: quin res quoque Polonicas negligere ac parui facere uideretur, ac non modò non intenderet animum ad recuperanda ea quæ ſuperiori tempore à Polonia auulſa erãt, uerumetiam enormem donationem adijceret, qua Vuladislao duci Oppoliẽſium, Vngariæ palatino, Oſtreſſouienſem & Velunenſem tractum omnem, qui Rudenſis olim dictus eſt: item'q; Olſtinenſe, Crepicienſe, & Bobolicenſe territoria in ſatrapia Cracouienſi: adhæc Breznicienſe in Siradienſi donauit. Sed tamen tum ab hoc ipſo Vuladislao, tum à Cazimiro Scecinenſi (quanquam de Vuladislao uariat Dlugoſſus) ſolenne iuſiurandum accepit, quòd perpe-

De legatis Cazimiri iudiciũ.

Iudices delegati.

Tranſactio Ludouici cum duce Pomeranorum.

De coronatione controuerſia.

Ludouicus rex Cracouiæ coronatur.

Ludouicus rex Polonicarũ rerũ negligens.

Ludouici profuſa donatio, Oppolitenſiũ duci facta.

Pomeranici & Oppolienſis duris iuſiurandũ regi Pol. datũ.

A perpetuò in potestate ipsius & regum Poloniæ deinceps futuri essent, & quòd illæ omnes eorum ditiones regno accrescerent, si ij nullos mares liberos relinquerent. Exequias deinde magnificentissimas & sumptuosissimas auunculo mortuo apparauit. Vbi permultum argenti facti basilicæ Cracouiensi oblatum atq; donatũ est, & infinita penè hominum multitudo lachrymis, planctu & eiulatu ingens defuncti regis desiderium testata est, præsertim quòd cum eo successionẽ regum suorum uetustissimã, à Piasto usq; propagatam, extinctam esse cerneret, regnumq́; ad externum regem peruenisse, qui longè abfuturus esset. Quod cum Ludouicus animaduertisset, ueritus ne quam filiæ Cazimiri nouandarum rerũ occasionem Polonis darẽt, ablegauit eas in Vngariam: & cõstituto ibi iudicio, perfecit ut non ex iusta uxore natæ, atque exhæredes pronunciarentur. Quòd adeò ingrati hominis facinus, non sine iusta diuini numinis uindicta factum esse uideri potest, ut filiæ Cazimiri, paternarum libidinum & stupri, ingenuæ puellæ Feliciani filiæ oblati in eodẽ penè loco, quo ille deliquerat, pœnas luerent. Post hæc tamen Anna Vilelmo comiti Ciliæ, Heduigis Romero cuidã duci nuptui tradita est. Vt uerò postulatis maiorũ Polonorum satisfaceret Ludouicus, in maiorẽ Poloniam post paucos dies profectus est, & biduum Gnesnæ cõmoratus, paratũ sibi in basilica Gnesnensi soliũ ascendere noluit: affirmãs id neq; sibi, neq; Polonis decorũ fore, ut coronationẽ Cracouiæ peractam quasi in dubiũ reuocaret. Deinde Cracouiã

Cazimiri filiæ relegatæ & exhæredatæ.

B reuersus, cum animos Polonorũ uexatione, uiolentia, & rapinis Vngarorũ offendisset, neq; de recuperãdo Santoco & Vuladimiria cõsilij quicquã iniuisset, mox in Vngariã redijt, Transalpinensiũ Voieuodæ defectione excitus, omni gubernatione Poloniæ matri commissa. Nec mora, cum duobus exercitibus Transalpinẽsem Moldauiam ingressus, alterũ quidem in syluis circumuentum ab hostib. amisit, cũ altero uictor defectores in suã redegit potestatẽ: & ne tam facilè ij deinceps rebellarent, Seuerinũ oppidũ quod fortè Zuuerinũ siue id Suerinum est, Slaui dixere, instaurauit, pręsidioq; firmauit. Interim Elizabetha mater eius in Polonia muliebri usa consilio, iuuenes & imperitos homines in senatũ allegit, cõpluresq; bonos & graues uiros magistratibus mouit, & nihili homines atq; assentores eis suffecit. Ac inter alios in primis Prædislaus Goluchouius palatinus Calisiensis, uir magnanimus & moderatus, præfectura maioris Poloniæ motus, eiq; Otto Pilecius successor datus esse memoratur. Quã rem ægrè tulere maiores Poloni, & parêre Ottoni, quãuis & genere & uirtute pręstãti, detrectabãt, propterea quòd nullas is habebat possessiones in maiore Polonia, atq; ita cõtra leges pręfecturã obtinebat. Sed tamẽ homo splẽdidus & liberalis, ut quemque de nobilitate factiosissimũ & sibi maximè aduersarium esse nouerat, ita os eius comitate & munificẽtia sua primũ obstruxit: sic aliquanto patientius deinde imperium eius ferri cœptũ. Sed cum ora illa Polonię finitimorũ latrocinijs infestaretur, neq; Otto domesticis opib. quas ibi nullas habebat, cõpescere ea posset, & nobilitas

Vngarorũ uiolentia.

Elizabethæ reginæ administratio regni commissa.

Ludouicus Transalpinam recuperat.

Seuerinum.

Goluchouius motus præfectura maioris Poloniæ.

Otto Pilecius præfectus maiori Poloniæ contra leges.

litas uulgo eius odio militiam detrectaret, cessit inuidiæ, & præfectura se abdicauit. Cui Sendiuoius Subinius indigena successor datus est. Necq; is tamen satis prædonum uim & furta coercuit. Pestilens hic, itemq́; sequens annus Polonis fuit. Prodigium etiã insigne Posnaniæ accidit. Basilica enim cum adhærẽte sibi turre dextra de cœlo tacta est, ita, ut perrupto culmine & angulo turris, parua fissura facta in fornice in sacellum regium fulmen penetraret: ac cæteris rebus intactis, solas Præmisli regis & Rixæ uxoris eius imagines confringeret. Insequens annus nihil ferè memorabile habet, præter quędam de Iaroslao archiepiscopo: nempe quòd is Ziemouitum Masouiorum ducem ecclesiastico interdicto perculit, eóq; adegit, ut duorum pagorum donatione ipsi satisfaceret, pro eo quòd Petrassius, Cristini palatini Plocensis filius, bona eius ecclesiastica in Masouia, iubente uel certè cõniuente Ziemouito, latrocinio infestasset, uexassetq́;. Nec multo pòst senio confectus & oculis captus Iaroslaus, cum supra triginta annos archiepiscopus fuisset, Nicolao Cossutouio præposito Gnesnensi, propinquo suo, archiepiscopam concedere statuerat. Sed cum is improuidè sine regia commendatione & collegij Gnesnensis consensu Auinionẽ ad Gregorium undecimum pontificem max. ea de re se contulisset, infecto negocio inanis redijt. Neque tamen Iaroslaus dimittendæ archiepiscopæ cogitationẽ deposuit: sed Ioannẽ Suchyuilcum, iuris canonici Doctorem, cuius antea mentionem fecimus, sororis filium, successorem sibi legit. Verùm is quoque plusculum negocij in conficienda re habuit, palàm commendante, & clàm impediente eius causam Ludouico apud pontificem max. Ad extremum tamen noua regis commendatione & collegij approbatione adiutus, uoti compos factus est. Iaroslaus uerò Pomeranicis & Opatouicensibus possessionib. ac decimis in ora Calissiensi indulgentia pontificis max. ad usum suum retentis, in Landense monasterium secessit, & bienniũ ferè ibi exegit. Deinde pertæsus monasterij, Calissiam commigrauit, ubi intra uertentem annum uita excessit. Permultum hic archiepiscopam amplificauit, & ornauit. Nam Louiciam, Opatouicum, Vneouiam, & Camenum arces cõdidit: aulas archiepiscopales Gnesnæ, Lencicię, Veluni, Calissiæ construxit. Louiciẽses reditus primus ita auxit, ut cum antea census duas marcas non excederet, tunc ad octingentas perueniret. Aedificauit etiam templa Gnesnæ, Calissiæ, Cureolouiæ, Opatoueci, & Vneouiæ: ubi & collegium sacerdotum instituit, & monasterium Benedictinis cõdidit, ac Tinecẽsis abbatis iurisdictioni id subdidit. Dotauit idem nouam parœciã in oppido nouo Crepiciẽsi rogatu Cazimiri regis. Atq; ob eam rem iurisdictionẽ sibi posterisq́; suis archiepiscopis in ea parœcia, in Cracouiensi diœcesi sita, usurpauit, cõniuente Bozenta episcopo Cracouiensi, qui dotare eam noluit. Istiuarta enim amnis eo loci Gnesnensem & Cracouiensem diœceses dirimit. Memoratur etiam de eo illud excelsi animi facinus, quòd cũ iuuenis adhuc Bononiẽsis academiæ rector esset, trãstulit inde academiam sua autoritate propter Britannum siue

Sendiuoius Subinius præfectus maiori Poloniæ.
Pestis.
Prodigium.
Ziemouitus Masouiorum dux diris deuotus, quòd non coerceret bonorum ecclesiasticorum inuasores.
Iaroslaus cæcus abdicauit se archiepiscopa.
Ioannes archiepiscopus Gnesnensis.
Iaroslai mors.
Louicia, Opatouicum, Vneouia & Camenum arces conditæ.
Louicienses reditus.
Vneouiense collegium.
Fines diœceseon.
Iaroslai archiepiscopi magnus animus.

A siue Anglum quendam scholasticum, à magistratu urbis capite plexum: nec prius eam restituit, donec pro cæde Angli satisfactum est. Fertur autem Iaroslaus mandasse moriens, ut cadauer suuum non ostio, sed pertuso pariete in basilicam sepeliendũ inferretur, quòd nõ ritè necꝗ ordine archiepiscopum se factum esse diceret. Hæc de Iaroslao suffecerint: quæ omitti certè hic à nobis nõ oportuit. Per hoc tempus Ludouicus rex cum Carolo Imperatore in gratiam rediịt, ac filiam suã natu maiorem Mariam, filio eius Sigismũdo, è quarta uxore suscepto, paruulo etiamtum despondit, & in aula sua ipsum educauit. Pater uerò marchiam Brandeburgẽsem ab Ottone Ludouici filio ipsi emit. Cum autem duas filias ex Elizabetha, Stephani Bosnensium reguli filia, susceptas, duoꝗ regna haberet Ludouicus, utriꝗ filiæ uiuens cupiebat prospicere, ita ut altera apud Vngaros regnaret, apud Polonos altera. Ac apud Vngaros quidem iam uni prospexisse uidebatur: de altera autem solicito, fortuna siue consilium talem occasionem obtulit. Poscebat is Polonos uectigal, quod regium & poradline, quasi rastrale dicitur, duodenos grossos latos, & singulos modios siliginis & auenæ in iugera siue laneos, quemadmodum antiquitùs pendi solitum erat. Negabant proceres sacri pariter & profani ordinis: quòd ab eo Poloniã immunem factam esse liberalitate Cazimiri dicerent. Cumꝗ ille admonitus à nonnullis, promissam modò, non etiam datam esse à Cazimiro immunitatem illam argueret: solutum enim esse id uectigal, quo ad ui-
B xerit Cazimirus, tandem eò rem deduxit per internuncios, ut si alterutram de filiabus suis regnare deinceps apud se Poloni iussuros se esse reciperent, binos tantum grossos quotannis deinceps in iugera pénderent, quibus regem agnoscerent: ab reliquis pensionibus & oneribus, quæ regibus ac ducibus antiquitùs debebantur, cuncta nobilitas, eique subiecti homines perpetuam uacationem & immunitatem haberent, præterquam si rex nouam arcem conderet, aut ueterem tempore belli reficeret, tunc ut nobilitatis subditi cum regịs opus facerent. Accepere conditionem Poloni. Atque inde in hodiernum usque tempus manet uectigal hoc ita imminutum regi. Tametsi episcopi tunc ne id quidem suos agricolas péndere passi sunt, defendentes mordicus Boleslai Pudici & Cazimiri remissionem. Cuius quidem remissionis, Cracouiensi duntaxat ecclesiæ factæ, extant diplomata utriusꝗ principis in basilica Cracouiensi. Monasteriorum uerò adscripticiị, præfectis regịs exigentibus & conniuentibus episcopis aliquandiu totam ueteri more péndere coacti sunt. Illa quoque in pactis fuere, ne rex magistratum siue honorem ullum perpetuũ supprimeret, néue externo cuiquã conferret, ac ne præfecturã quidẽ arcis cuiusquã aut oppidi, quæ iurisdictionẽ adiunctã habeat: imò ne indigenę quidem illustri ducũ genere orto. Hæc ita tũc cõuenere Cassouiæ, anno post Christũ natum 1374. Nunc iam nouos motus, quibus Polonia deinceps exagitata est, persequamur, paulo altius repetito principio. Ziemomyslus, Vuladislai Loctici frater tres filios moriẽs reliquit: qui sic patrimoniũ

Iaroslaus non ritè factus archiepiscopus.

Sigismundo Caroli filio Ludouicus rex filiã suam despõdit.

Marchia Brandenburgensis à Carolo Imperatore empta.

Poradline uectigal imminutum.

Poloni alterã de filiabus Ludouici reginã sibi destinarũt.

Polonorũ equitũ immunitas & libertas.

Episcoporum subditi immunes à poradline uectigali.

Craconiensis ecclesiæ immunitas.

Honores & magistratus ne supprimantur.

Externi & illustres ad honores & magistratus nõ admittendi.

1374 ann.

Ducum Cuiauiensium propago.

inter

inter ſe partiti ſunt, ut Præmiſlo Bydgoſtia cederet, Leſco Inouula- A
dislauia, Cazimiro Gneuucouia. Ex his ſolus Cazimirus liberos reli-
quit, Elizabetham & Vuladislaum, cognomento Album. Atq; Eliza-
Ludouici ſecũda uxor.
betham quidem cum Caroli regis Vngarorum uxor Locтici filia edu
candam ſuſcepiſſet, Boſnenſium regi Stephano in matrimonium collo
cauit, de qua Elizabetha item filia nata eſt, quæ ſecunda Ludouici
Vuladislai ducis Cuiauiæ acta.
regis uxor fuit. Vuladislaus uerò cum patri & Præmiſlo patruo, con-
cedente rege Cazimiro, ſucceſsiſſet, cauſam'q; de ui & alieno agro uſur-
pato quodam tempore apud eundem regem dicere iuſſus eſſet, furo-
Bydgoſtia in poteſtatem regis redacta.
re percitus temerè Bydgoſtiam repudiauit: nec eam poſt ullis precib.
recuperare à Cazimiro potuit. Poſtea Gneuucouiam quoq;, acceptis
mille florenis, regi conceſsit: & peregrè profectus, cum per multa loca
Gnewcouia. Gnewcouia empta.
peruagatus eſſet, tandem Ciſtercium ueniẽs, monachus factus eſt. Nec
multo poſt mutato cõſilio, Diuigone in Burgundia Benedictinorum
ſectæ ſeſe addixit: & complures annos ibi commoratus, & ſororis Ca-
zimiri'q; regis liberalitate ſuſtentatus eſt. Cum igitur proceres quoſdã
de maioribus Polonis nouarum rerum cupidos pœnitere externi re-
gis & abſentis, muliebris'q; dominationis cœpiſſet, cõmunicato clàm
Vuladislaus monachus accerſitur ad regnum.
inter ſe conſilio, legationem ad acciendum Diuione Vuladislaum mi-
ſere, quòd nemo eo propinquior Cazimiro & Vuladislao regibus a-
gnatus uiueret. Ac facilè is, ut erat leuis, in ſpem & cupiditatem adipi-
ſcendi regni adductus eſt. Quoniam autem diaconus iam erat, Aui-
nionem ad pontificem max. obtinendæ indulgentiæ ſiue diſpenſatio- B
nis cauſa contendit, legatis Baſileæ ſe expectare iuſsis. Et quamuis ni
hil à pontifice impetraſſet, tamen Baſileam, atque inde legatorum ſua-
ſu, dimiſsis eis in Vngariam, diſsimulato propoſito ad affinem regem
profectus eſt: apud quẽ reginæ propinquę ſuæ magnis precibus perfe
cit, ut ad pontificem max. pro ſe legationem mitteret, quo ſibi mutato
ordine, & abiecta profeſsione, poſſeſsiones & principatum obtinere
liceret. Sed repulſam etiamtum paſſus, clàm ſe cum quatuor tantum
Vuladislaus dux res nouas molitur in Polonia.
comitibus ex Vngaria ſubduxit: & ueniens, Inouuladislauiam arcem
ex improuiſo occupauit. Et mox oppidanos accitos in uerba ſua iura-
re iuſsit. Inde Gneuuconiam, eadem celeritate uſus, in poteſtatẽ ſuam
redegit, Romliconem Zlotoriæ arcis præfectum in agro fortè reper-
tum cæpit, & Zlotoriam quoque eodem die per deditionem accepit,
cum necem præfecto ſub arcem adducto minaretur, ni ea ſibi dedere-
tur. Ita tribus arcibus uno die potitus, cum uoluntarij multi ad eum
Sarleium arx. Subinius præfectus obſtat conatibus Vuledislai ducis.
concurrerent, ſumpta maiore fiducia poſtero die Sarleium arcem op-
pugnare adortus, tertio die in deditionem accepit. Hæc ad Sendiuoiũ
Subinium, præfectum maioris Poloniæ, cum perlata eſſent, celeriter
Ludouicum regem de ſtatu rerum Cuiauienſium certiorem facit: ſi-
mul'q; facta non contemnenda manu de nobilitate, ad reprimendos
conatus Vuladislai contendit. Obſeſſa primùm Inouuladislauia, cum
nihil eſſet ſpei in Vuladislao, deditionem fecit. Qua re permotus Vu-
ladislaus, ſimul & ab ijs qui cum eo ſe coniunxerãt, deſertus, reliquas
quoque

A quoq; arces reddidit, promittente ei Sendiuoio clementiam & munificentiam regis: qua diutius expectata cum frustraretur, & inopia premeretur, rursus eadem quæ prius moliri, suadentibus & incitantibus quibusdam improbis, instituit. Sed cum Sendiuoius præfectus consilia eius sensisset, ratus, ita ut erat, Scripinium sororis suæ uirum, quem Zlotorię præfecerat, senem inertem & ebriosum, insidijs eius maximè opportunum esse, amouere eum à præfectura uolebat: uerùm ab eo & sorore sua, ne id faceret, exoratus est. Ad hunc ergo fallendum subornat Vuladislaus piscatores, qui eum allato Torunia uino inebriarent. Quod cum factum esset, sopito eo pariter & custodibus, ut ferè ad exemplum heri familia sese componit, nocte intempesta missa à Vuladislao manus, scalis admotis arcem, custodes, præfectumq; cæpit: sed Cristinum propinqui posteà mille florenis redemêre. Hinc rursus magnus egentium, ære alieno oppressorum, & facinorosorum hominum concursus ad Vuladislaum factus est. Inter alios etiam Vlricus Bodcę Drenij, qui superiori tempore inopem Vuladislaum facultatibus suis sustentauerat, filius, impiger iuuenis cum aliquanta peditum equitúmque manu in auxilium ei ueniens, Racianzum arcem episcopi ex itinere capere nixus est: sed repulsus ab ijs qui in arce erant, Gneuucouiam oppugnauit: & fauentibus atque adiuuantibus oppidanis, arcem incendit, prędectumq; arcis Gerardum Sloneuium uiuum in potestatem suam redegit: quem Sendiuoius postea magno redemit. Infestabat autem Vuladislaus ex arce Zlotoriensi maiorem Poloniam latrocinijs usq; adeò, ut Sendiuoius solus cum maioribus Polonis reprimere eum non posset. Itaq; & Iascus siue Ioannes Cmitha, gente Srenauius, præfectus Siradiensis, cum nobilitate Siradiensi, ad restinguendum gliscēs incendium profectus est. Verùm eius currus, & impedimēta cum alia uia subsequerentur, à Vuladislao intercepta sunt. Iascus tamen nihilo segnius cum Bartholomæo Veisemburgio præfecto Brestensi cōiunctis copijs, Vuladislaō ad uexandos Inouuladislauienses numerosam magis quàm bellicosam multitudinē ducenti, apud Gneuucouiā occurrit: cōsertoq; prælio, facilè eum fudit fugauitq;. Nactus aūt nauiculam Vuladislaus fugiens, Vistulā traiecit, & in Zlotoriensem arcem se recepit. Et quamuis Sendiuoius præsidiū militū in munitione Iaroslai Sluzeuij ad arcendas excursiones eius collocasset, agebat ille tamen nihilo minus prędas ex uicinia. Quare maiore ui Sendiuoius cōtra eum bellū gerere instituit, maioribus Polonis cunctis, & Cuiauijs sumere arma iussis, accitoq; etiam in auxiliū Cazimiro Scecinensiū duce. Ab his copijs Vuladislaus in arce Zlotoriensi oppugnatus ac circunsessus aliquandiu, non modò sustinuit obsidionē, uerumetiā non leuibus incōmodis ac detrimētis obsidentes se afficiebat. Nocturno enim tempore expeditos milites ex arce nauigijs emittebat: qui præteruecti silentio castra obsidentiū, non modò eos qui longius à castris egresśi erāt excipiebant, uerumetiā extrema statiua infestabāt: quin machinis etiā quibusdam artificiosis oppugnationi intentos ex arce conuulnerabant, &

Vuladislai noui conatus.

Scripinius per ebrietatē Zlotoriam amisit.

Gneuucouiā incensa.

Iascus Cmitha.

Vuladislaus dux uictus.

ſummouebant. Earũ uerò machinarũ opifices & adminiſtri erant duo molitores, quorũ alter Zlotoriã Vuladiſlao prodiderat: alter, cui nomen Hanco, Breſtenſis moletrinæ hæres, captus ſuperiori tempore à Vuladiſlao. Cum aũt hic ipſe Hanco exitum illius belli & obſidionis, quam diu ſuſtineri nõ poſſe propter cõmeatus penuriã uidebat, ſecum reputaret, metuens ne fraudi ſibi eſſet hoſtes patriæ iuuiſſe, conſilium cæpit prodendæ arcis: ſed re coniecturis quibuſdã deprehenſa, ſubiectus quæſtionibus, rationem & ordinem omnem meditatæ proditionis aperuit. Quibus rebus exploratis, emiſit Vuladiſlaus Hãconis generum ad hoſtes cum mandatis ipſius de proditione. Lætus ea re Sendiuoius, cum gloriam captæ arcis & confecti belli ſolus obtinere cuperet, Cazimirũ quidẽ ducem cæteroſq́ proceres cõſilium ſuum celauit: ipſe uerò intempeſta nocte, quemadmodũ conſtitutũ erat, cum expedita ſuorum manu ſine ullo ſtrepitu ad arcem acceſsit: patefactaq́ porta, cũ iam uigintiſex milites immiſiſſet, antequã ipſe cum cęteris ingreſſus eſt, milites Vuladiſlai, qui hæc ſupernè clàm obſeruabãt, celeriter cratẽ portæ impendentẽ deiecere: cuius pondere & clauis prominẽtibus inſignes duo equites Poloni, Fridericus Vedelius, & Vſcenſis dominus oppreſsi ſunt. Nec mora, illuſtrata ignibus arce, uigintiſex illi qui primi ingreſsi erant, ſaxis & iaculis undiq; cõiectis obruti ſunt. Ita in inſidias pręcipitatus Sẽdiuoius, tot fortibus uiris amiſsis, triſtis atq; confuſus in caſtra rediјt. Illuceſcente uerò die fremens ob acceptã ignominiam, totis uiribus arcem oppugnauit uſq; ad ueſperam, nec tamen capere eam potuit. In ea oppugnatione Cazimirus Scecinenſium dux ſaxo per caſsidem ictus in capite, nõ diu poſtea uixit. Poſtero die cum Vuladiſlaus de retinenda arce deſperaſſet, crematis palàm ante arcem molitore ac genero eius, itemq́; ijs quorum opera arcem interceperat, deditionem fecit: & ad regem in Vngariam miſſus, decem millia florenorum ab eo pro Gneuucouienſi territorio accepit. Adhæc abbatia quadam luculenta in Vngaria donatus eſt. In qua aliquantiſper commoratus, Diuionem rediјt: ibiq́; reſumpto monachi habitu, uitam finiuit. At illi qui eum ad res nouandas in Polonia adiuuerant, partim uoluntarium ſibi ipſi exilium indixere, partim carcere & bonorum confiſcatione damnati, pœnas dedêre. Aliquanto aliter Albertus Crantius hæc de Vuladiſlao duce, quem & ipſe Album uocat, ac toti Poloniæ uult præfuiſſe, cõmemorat. Sed quorſum attinet omnes omnium opiniones perſequi? Pertæſa Polonicorũ motuum Elizabetha, Ludouici regis mater, exceſſerat Polonia, & peramplos reditus in Dalmatia de Venetis dudum recepta, à filio acceperat: ſed non ita multo pòſt, pœnitentia ducta, indulgente eodem in Poloniã rediјt. Venienti cum magno & ſplendido comitatu proceres Poloni Cracouiẽſes & Sendomirienſes apud Sandeciam gratulabundi obuiam prodierunt: ſimulq́; renunciarunt, compertũ ſe habere ab exploratorib. ſuis, Lituanos de inuadenda uaſtandaq́; Polonia conſiliũ iniuiſſe. At illa muliebri leuitate, quietos & ſecuros eos eſſe iuſsit: filiũ enim ſuum tam longis grauibuſq;

Hanco proditionẽ molitus.

Cazimirus Scecinenſium Pomeranorũ dux interfectus.

Vuladiſlai exitus.

Alb. Crantius.

Elizabetha in Poloniã rediјt.

Muliebris ſtultitia.

A busq; manibus præditũ eſſe, ut ad ſolum nomen eius non modò Lituani, ſed & cunctæ in circuitu nationes cõtremiſcant. Nec mora, Lituani cum ualida manu è Lituania & Ruſsia coacta, ducibus Keiſtuto, Iagellone, Vitoudo, Lubarto, & Georgio, percurſo magnis & clandeſtinis itineribus, propter uaſtitatem, Lublinenſi tractu, quicquid loci in Sendomirienſi tractu eſt inter Sanum & Viſtulam flumina, populabundi & uaſtabundi magna celeritate peruagati ſunt, ita ut permulti mortales de nobilioribus quoq; & locupletiorib. uel in fuga, uel in domibus ſuis incauti à barbaris opprimerentur. Itaq; permagna ea barbarorum præda fuit: quam integrã, nihil uſquã hoſtile paſsi, abegere: quanquam per idem tempus ipſi quoq; à Cruciferis Pruſsienſibus domi ſuæ magno incõmodo affecti ſunt, ſex territorijs Samagitię una atq; altera excurſione peruaſtatis. Neq; tamẽ Elizabetha quicquã de luſibus & choreis atq; ſymphonia, quibus mulier octogenaria nimium indulgebat, clade illa mota, remiſit, donec eam præſentius aliud malũ perculit. Vngari qui cum ea uenerãt, domeſtica cõſuetudine fœnum atq; auenam, cum Cracouiã ſiue ad mercatũ, ſiue ad priuatũ cuiuſquã uſum importaretur, paſsim diripiebant. Id Prædborius Brezius nobilis adoleſcens ne ipſe quoq; pateretur, familiam ſuam armatã ante domum ſuam, quę ad portam urbis Cazimirienſem ſiue Bochnenſem ſita erat, obſeruare iuſsit. ibi cum Vngari in fœnum quod aduehebatur, impetũ facerent, Prædborij uerò miniſtri prohiberent, iurgium atq; prœliũ inter Vngaros & Polonos ortum eſt.

B Quod cum cõcurſu utrinq; ſuis opem ferentiũ atrocius fieret, miſſus à regina Iaſcus ſiue Ioannes Cmitha, pręfectus Cracouienſis ad ſedandũ tumultum, ſagitta Vngarica in turba in collum ictus, ex equo defluxit, & expirauit. Ibi neceſſarij & familiares eius furentes, facto undiq; cõcurſu in Vngaros coorti, magnã cædem fecere, non eorũ tantũ, qui ſe in tumultu illo obtulerãt, ſed eorũ quoq; qui in hoſpitijs ac diuerſorijs inuenti ſunt. Centũ ſexaginta Vngari eo die trucidati ferũtur. Atq; ij modò ſalui fuerũt, qui in arcem effugere potuere. Triduo deinde arx clauſa, & ab armatis obſeſſa fuit. Annus quo hæc acta ſunt, fuit poſt Chriſtũ natum 1376. Paruo aũt interiecto tẽpore, Elizabetha mœſta in Vngariã reuerſa eſt, Petro Cmitha Iaſci filio in ſolatium necis paternæ præfecto Lencicienſibus dato. Per hoc tempus Gregorius pontifex eius nominis undecimus, cum cathedram & curiam pontificiam poſt ſeptuageſimum annum Auinione Romam retuliſſet, accepiſſetq; Turcas Amurathe primo duce, traiecto nauibus Genuenſium Helleſponto, plurimas Græcorum & Conſtantinopolitani Imperatoris (à quo contra rebelles principes in auxilium ex Aſia prius euocati erant) urbes cæpiſſe, magnaq; ſtage Bulgaros, Serbos & Albanos profligaſſe, Italiæ metuens, undiq; ſubſidia corrogabat. Itaq; & in Poloniam ea de re legatum miſit Nicolaum Maioricenſem epiſcopum: qui coacta Vneouiæ ſynodo epiſcoporũ, uix illud impetrauit, ut bini groſsi de uniuſcuiuſq; marcæ prouentu cõferrentur. Quoniã aũt epiſcopus Vratislauiẽſis Prædislaus Pogorelius, paulo

Lituanorum excurſio in Poloniam.

Samagitia uaſtata à Cruciferis.

Elizabetha muſicis & choreis dedita.

Vngarorũ uiolentia & rapinæ.

Prædborius Brezius.

Iaſcus Cmitha interfectus ab Vngaris.

Vngarorũ cædes Cracouiæ.

1376 ann.

Petrus Cmitha præfectus Lenciciæ.

Pontifex Auinione Romam migrauit.

Turcæ Græciã inuaſerunt.

Legatus pontificius in Poloniam.

Synodus Vneouiæ.

Contributio.

Vratislauienſis epiſcopæ uacatio.

antè uita excesserat, relicta magna pecunia, præter cõtributionem rede git legatus ex illa hæreditate triginta millia aureorum: & insuper octo millia annua pactus est pontifici, donec aliquis Prędislao successor daretur: cuius approbationē ob id põtifex in septimū annum distulit. Sequenti anno Ludouicus nouos præfectos in Polonia de sententia matris instituit: in maiore quidem Polonia Domaratū Pirschniciū, translato Cracouiā Sendiuoio Subinio. In Cuiauia uerò amotis Bartholomæo Veisemburgio, & Bartholomæo Socolouio, Petrasium Malocham: propterea quòd hic quidē pluris quàm illi pręfecturæ illius fructus redimeret, Domaratus uerò multis Vngaris in cæde suprà memorata saluti fuisset. Quoniā aūt Ludouicus excursionibus Lituanorū in Poloniā, & Belsensiū ducis defectione motus, bellum contra eos parabat, datis Domarato ex Vngaria reuertenti mandatis ad episcopos & uniuersum ordinē ecclesiasticū totius Poloniæ, subsidium ab eis & ab eorum agricolis ad pium bellū contra barbaros hostes petiuit. Negatum est, ueritis episcopis ne munificētia illa sua in morem, & mox inde in legem abiret. Nihilo tamen minus prosequi institutū bellum perrexit Ludouicus: indictaq́ꝫ toti Poloniæ expeditione, & omnibus ad Sendomiriā conuenire iussis, ipse cum non cõtemnenda Vngarorum manu trāsmissis Sarmaticis montibus, per Sanocū rectà Sendomiriā profectus est. Ibi cõuentu habito, recēsitisq́ꝫ copijs, cum abundaret uiribus & multitudine, partē exercitus in qua erant Cracouienses & Sendomiriēses cum Sendiuoio ad recipiendā Chelmam misit: ipse cum reliquo ad Belsum castra mouit. Ac Sendiuoius quidē intra octauū diem Chelma potitus, Graboueciā quoqꝫ & Grodlū & Seuolossum munitiones cæpit: deinde ad regē, Belsum adhuc obsidentē, reuertit. Erat enim arx ea natura loci permunita: itaqꝫ fame rex præsidiarios ad deditionē cõpellere decreuerat. Venit interim in castra regis Keistutus dux Lituanorū, ex hoste pacificator factus: & his legibus pacē impetrauit, ut Georgius dux sese Belsumq́ꝫ regi dederet, ac Lituani captiuos omnes Polonos redderēt. Quæ cum impleta essent, Ludouicus Georgij blanditijs & pollicitationib. delinitus, non modò Belsum ei reddidit, sed etiam Lubassouiā, & centum marcas annuas in stipendium è salinis Bochnensib. adiecit, accepto ab eo iureiurando, quòd in fide atqꝫ clientela Polonorum semper futurus esset. Fortasis aūt & illud adiumento fuit Georgio atqꝫ Lituanis, quòd orto inter Vngaros & Polonos iurgio, ac Petro Safranecio nobili Polono in faciem ab Vngaro quopiā uulnerato, ad seditionē & cædem res spectare cœperat. Itaqꝫ Petri quidem dolorē rex donato ei territorio cum arce Pescoua scala mitigauit: exercitum uerò, ne quod maius malum iritatis utrinqꝫ animis excitaretur, statim dimisit. Septem uexilla tunc habuisse sola Topororū familia fertur. Bis postea rursus Rusiam à Lituano duce uexatam esse, bisq́ꝫ eiectis barbaris à rege pacatā, Bonfinius memorat. Cum autem ipsi uber & fertile solum Rusiæ placuisset, & frequentari eam à catholicæ fidei cultoribus animaduerteret, missa Auinionē ad Gregoriū eius nominis undeci-

Præfecti Poloniæ.

Subsidiū ab ecclesiastico ordine regi negatū.

Rußicū bellū.

Sanocum.

Chelma recepta.

Grabouecia.

Grodlum.

Seuolossum.

Belsum.

Georgius dux Russorum regi sese & Belsum dedidit.

Ludouici facilitas.

Iurgium inter Polonos & Vngaros.

Pescoua scala Potro Safranecio donata.

Topororum uires.

Episcopæ in Rußia cõditæ, Præmisliensis, Vuladimirien-

A undecimum pontificem max. legatione, effecit ut duæ ibi cathedræ episcopales, nimirũ Præmisliæ & Vuladimiriæ, Haliciæ uerò archiepiscopalis institueretur. Ita quidem Dlugossus scribit. Sed si prius metropolis Leopoli constituta fuit, quemadmodũ nos superius ex eiusdem Dlugossi sentẽtia prodidimus, episcopalẽ Haliciæ constitutã esse oportet. Vna enim archiepiscopalis est in Russia, & ea quidem Leopoli. Ego initio Leopoli episcopalẽ cathedrã regnante Cazimiro institutam fuisse dixerim. Neq; enim Archiepiscopus usquam instituitur, qui nullum in ditione seu prouincia suã episcopum habeat, sicut tunc in Russia nullus fuit: sed cum Ludouici opera plures episcopi fierent, metropolim Haliciæ constitutã esse, quæ postea Leopolim translata sit, episcopatu Cameneciam translato. Cęterùm quoniã propensiore erat animo Ludouicus in Vngaros, quàm in Polonos, Vngaris adiungere Russiam instituit, Polonis, à quibus subacta fuerat, ademptam. Obtinebat in ea nonnullas præfecturas & ampla territoria Vuladislaus dux Oppoliensiũ Ludouici beneficẽtia iure hæreditario donata, ita ut iam dux Russorum uulgò appellaretur, & ipse hunc titulum usurparet. Quo facilius igitur Ludouicus id quod cogitabat perficeret, dedit Vuladislao Dobrinẽsem ditionem atq; Bydgostiensem, quæ antiquitùs Vissegradensis uocata fuit, excepta Valcia & Slochouia territorijs, quæ nuper Cazimiri Scecinensium ducis morte ex pacto receperat: itemq; Inouuladislauiam, Gneuucouiam, Zlotoriam, & Sarleium, quæ à Vuladislao al-

B bo duce, quemadmodum dudum memorauimus, redemerat. Et ea quidem lege hæc ei dedit, ut sacramento adactus, in clientela, quod feudum uulgò uocant, regum Polonorum semper esset, & ad solos masculos hæredes ea transmitteret. Russicas autem præfecturas ab eo recepit, & Vngaris eas attribuit. Recenset autem Bonfinius Emericum Agriensem episcopum, Georgiũ Zudarem cum fratribus, deinde Emericum Bebecum, & Ioannem Zapolæum, qui Russiam Ludouici nomine cum imperio obtinuerint. Suspecta & molesta ea res de Russia Polonis fuit: sed mussantur ferè principum & potentium iniuriæ. Nec sanè tunc in promptu erat, quid ea re facerent absente rege, aut quomodo uoluntati eius refragarentur. Quin alia magis præsentia mala eos à sensu illius, quod in diem differebatur, auertebant. Increbuerant latrocinia: creuerat audacia perditorum & improborum hominum: debilior prædæ erat potentiori: uis, non ius ualebat: iudicia uel silebant penitus, uel potentiorum iniuriæ contra tenuiores suffragabantur, propterea quòd nemo unus uindex legum, scelerũq; ultor erat, quem cæteri omnes reuererentur. Hæc publica quidem mala, sed cum plurimorum priuato dolore coniuncta, tolerabilius illud uideri faciebant, quod ad neminem priuatim pertinebat. Itaq; de præfecturis Russię patienter tunc latum: de domesticis uerò incommodis crebris literis atq; nuncijs, & querimonijs multorum cum rege actum. Quibus ille commotus, cum ipse non ueniret in Poloniam, quòd negaret auram Polonicam se ferre posse, Vuladislaum Oppoliensem pro se gubernatorem

sis, quæ nũc Lucensis est, siue Luceoriensis.

Haliciensis archiepiscopa Leopolim trãslata.

Camenecensis episcopa.

Russiam Ludouicus Vngaris attribuit.

Vuladislaus dux Rũssiæ.

Dobrinensis & Bydgostiensis tractus Vuladislao pro Russia datus.

Bydgostiensis Vissegradensis olim.

Gneuucouia.

Poloniæ mala ob absentiam regis.

Vuladislaus dux gubernator Poloniæ. & uicarium misit. Et erat quidem id nõ ingratũ plebi ac tenuioribus. A Cęterùm nobilitas cum proceribus duobus conuentibus, altero Visliciæ, altero uerò Gnesnę actis, negarunt se homini externo, quẽ ipsi sibi principen non cõstituissent, parituros esse, propterea quòd id cõtra leges & instituta maiorũ suorũ esset. Atq; cum his mandatis legati de primoribus è comitijs ad regem missi, facilè effecerunt ut is Vuladislaũ reuocaret. Verebatur enim, ne Poloni ea offensa ad res nouas incitarentur. Interim aũt dum hęc ita fiunt, uectigal, quod rastrale superius appellauimus, & quod ad duos grossos à Ludouico redactum esse diximus, dimidiũ eius quod antiquitùs pendebatur, iussu regis ab ecclesiasticorum agrorũ cultoribus exigi cœptũ est, hoc est seni grossi, & singuli modij siliginis & auenę in iugera, negãtibus exactorib. regijs, gratiam illã quæ nobilitati facta sit, etiã ecclesijs & sacro ordini factã esse. Debere aũt ecclesiasticos homines æqui boniq; facere, quòd dimidiũ ferè eius uectigalis sibi suisq; agricolis remittatur: quod si recusent, integrum se ueteri more exacturos: ita enim se à rege in mandatis habere. Quocirca Ioannes archiepiscopus Gnesnensis synodũ Calissiã conuocauit, unde legati in Vngariã missi, Florianus episcopus Cracouiensis, ac Dobrogostius decanus, impetrarũt, ut eodẽ iure, quod ad illud uectigal attinet, cum nobilitatis bonis ecclesiarũ bona censerẽtur. Hęc usq; ad annum Christi 1378. octo annis regnante Ludouico in Polonia acta sunt, eo ferè ordine quo hic à nobis cõscripta sunt. Per quod tempus Lituani & Cruciferi mutuis se excursionibus & cladibus uehementer afflixerunt: & Carolus Imperator extremo anni tempore uitã cum morte commutauit, cum aliquanto antè Venceslaum filium natu maiorem adolescentulum, regem Boemis designasset: ac deinde, redemptis magno principibus electoribus, Cæsarem fecisset. Hoc eodem aũt anno & sequentibus aliquot non usquequaq; tranquillæ res fuerunt in maiore Polonia. Quanquã publico consilio nullum bellum gestum est: sed priuatis consilijs & latrocinijs propemedum cùm à Polonis finitimi populi, tum ab illis Poloni infestati, & uis ui ultrò citroq; propulsata est. Primùm enim Borcouij Pomerani, homines equestris ordinis, Valcienses oppidanos ita uexarunt, ut cum oppidum id fortuito incendio conflagrasset, aliò ciues cõmigrare populariter uoluerint, ni Domaratus præfectus maioris Poloniæ cum expedita suorum manu ingressus in Pomeraniam, Borcouios, peruastatis eorum prędijs, uicis atq; pagis, coercuisset. Deinde Sendiuoius Virius, castellanus Bninensis, gente Nalencius, ditionem Suatobori Scecinensiũ ducis, qui Cazimiro fratri germano (ex alia tamen matre) defuncto successerat, igni ferroq; depopulatus est, adiutus ope Ioannis Ciarnicouij, iudicis Posnaniensis fratris filij. Causa uerò hostilitatis denunciatę hæc fuit, quòd Sendiuoius Cazimiro duci cum Ottone Brandenburgensi marchione bellum gerẽti aliquãdiu cum numerosa cohorte militauerat, nec ei Suatoborus Cazimiri hæres merita stipẽdia persoluebat. Suatoborus uerò uastatione agrorũ suorum cõmotus, coacto de suis iusto exercitu,

Conuẽtus Visliciæ & Gnesnæ.

Poloni non parent externo.

Legatio Polonorũ ad regẽ.

Synodus Calissiæ.

Rastralis uectigalis moderatio ex agris ecclesiasticis.

1378 ann.

Cruciferorum cum Lituanis bellum. B

Carolus Imperator obijt.

Venceslaus Cæsar & rex Boemorum.

Borcouiorum latrocinium.

Sendiuoius Virius Pomeraniam infestat.

A accitisq́ Stargardensium & aliarum maritimarum ciuitatum auxilijs equestribus & pedestribus, Poloniæ fines ingressus, ad arcem Zlopensem, quæ erat Ioãnis Ciarnicouij, castra metatus est. Postremo die non ita multo post ortum solis, arcẽ ui capere adortus, usq; ad uesperũ casso labore suos defatigauit, nisi quòd nõ paucos fortes uiros aridas fossas sub testudine transgressos, & ascijs ac securibus munitionẽ perfringere conatos, saxis telisq́ superne obrutos, amisit. Induciæ deinde in posterum diem factæ, interueniente Sulisio Vedelio, sepeliendorum interfectorum causa. Quibus sepultis, Suatoborus pridiana clade deiectior ab obsidione discessit, bipartitoq́ agmine circumiacentes pagos exussit: nec multo pòst pacem cum Sendiuoio fecit, cum ei debitorum stipendiorũ pariter ac damnorũ nomine satisfecisset. Nec tamẽ diu frui optata pace Suatoborus potuit. Etenim anno sequenti, qui fuit 1380, Iannes Vedelius, cum à Ioanne Ciarnicouio arcem ac territoriũ Zlopense hypothecæ nomine utendum fruendum accepisset, facta de asseclis suis ac de Zlopensibus Tusnensibusq́ aliquãta pedestri equestriq; manu, in Scecinensiũ fines excursionẽ fecit, ratus impune id facinus sibi fore, propterea quòd sciebat Suatoborũ alio bello cũ Brãdenburgensibus & alijs Pomeranis gerẽdo distineri. Sed eum spes fefellit. Reuertentẽ enim cũ luculenta præda, è Piricensi ora abacta Suatoborus cũ expeditis copijs in finib. Poloniæ cõsecutus est. Et poterat quidẽ Vedelius cũ suis in arcẽ Zlopensem propinquã euadere, sed cũ

Zlopũ oppugnatum.

1380 ann. Vedelius infestat Pomeraniam.

Poloni à Pomeranis uicti.

B prædã partã nollet amittere, nihil motus paucitate suorũ, qui rusticani ferè & oppidani erãt, manus cũ lõgè ualidiori hoste cõseruit, pœnasq́ temeritatis dedit. Cecidere in eo prælio de Polonis quadringenti quinquaginta, cẽtũ in propinquo lacu submersi periere. Nec tamẽ Pomeranis incruẽta cessit uictoria. Per hoc tẽpus, quod certè silẽtio prætereũdũ nõ est, machinã æneã, quã à sono terribili bõbardã uocãt, certissimo uitæ & uirtutis humanæ exitio Germanus homo apud Venetos excogitauit. Insequẽs annus Elizabethæ senioris reginæ, matris Ludouici regis, & Ziemouiti Masouiorũ ducis morte insignis est. Ac Ziemouius quidẽ moriẽs, duos filios, Ioãnẽ & Ziemouitũ è priore uxore Nicolai Opauiensiũ ducis filia susceptos hęredes reliquit, ita ut Ioãni Varsauiensis, Ziemouito Plocensis ditio cederet. Ex altero autẽ matrimonio Zambicensium ducis filiæ Henricum filium & duas filias susceperat. Atq; ex his alteram Vuladislao Oppoliensi, alteram uerò Cazimiro Scecinensi, ac deinde uiduã Henrico Bregensi Ludouici filio in matrimonium collocarat. Henricũ uerò sacris initiatũ Plocẽsem & Lenciciẽsem præpositũ fecerat. Et Lenciciẽsem quidẽ nõ sine ui & iniuria Pelcæ Garbouij, cui id sacerdotiũ archiepiscopus Gnesnensis cõtulerat. Nam & possessiones eius sacerdotij manu armata inuasit, & Louiciã cũ exercitu obsedit: nec prius soluit obsidionẽ, donec Pelca Hẽrico ius suũ cõcessit. Porrò matrẽ huius Hẽrici Ziemouitus, cũ in eã deperiret, per satellites iugulauit, quòd adulterij insimularetur. Sed eũ postea facti uehementer pœnituit, cũ nihil certi de crimine eius cõperisset, li-

Bombarda inuenta.

Elizabethæ senioris reginæ mors.

Ziemouiti Masouij ducis mors & liberi

Henricus præpositus Plocensis & Lenciciensis.

Ziemouitus uxorẽ occidit

Ziemouiti mores.

A

berosq; ex ea susceptos persimiles sibi esse cognouisset. Fuit autē Ziemouitus hic liberalis, ne dicam prodigus: eoq; grauior suis, dum crebris exactionibus exhaustum profuso sumptu ærariū replere cogitur. Multa ab ineūte ætate ecclesijs largitus, prouectior factus, eas uexauit & afflixit. Atq; ob id diris nō semel deuotus & anathemate perculsus. Cæterùm Ludouicus rex matre defuncta, cū assiduis & grauibus Polonorū querelis fatigaretur, ut reipub. Polonæ constituendæ, iudiciorumq; aliquā rationē iniret, Budam eis comitia indixit ad mediū Quadragesimæ.

Polonorum comitia Budæ.

Erat res noua, multàq; secū ferebat incōmoda, ac etiā pericula proceribus atq; nobilitati, & uniuersæ reipub. ad exteras oras per tanta locorū interualla euocari: frequentes tamē proceres eò profecti sunt, frequētiores multo ex alijs ordinib. quos priuatæ iniuriæ, factàq; spes iudicij regij excitarat. Multa ibi uariàq; de administratione reipub. absente rege, ac de summa iudiciorū iactata. Ad extremū de sententia regis paucis approbantibus summa rerū Polonicarū iudiciorumq; tribus, nempe Zauissæ Curosuācio, gēte Roseo, episcopo Cracouiēsi, qui non ita pridē Floriano mortuo successerat, & Dobeslao castellano Cracouiensi Zauissæ fratri germano, & Sendiuoio Subinio palatino Calissiensi & præfecto Cracouiensi mandata.

Triumuiri in Polonia.
Zauissa episcopus Cracouiensis.

Iudicia uerò nulla ibi exercuit Ludouicus, uerùm omnia ad uicarios illos suos, siue triumuiros (nihil enim uetat eos & hoc nomine appellare) reiecit. Ad hęc autē fecit potestatem Zauissæ episcopo, omniū magistratuū & honorū qui cunq; uacaturi essent, exceptis Castellania & palatinatu Cracouiēsi, in Polonia cōferendorū.

Potestas conferendi honores & magistratus episcopo data.

B

Ita cōuētus ille solutus est, & calamitosi homines spe iuris sui obtinendi frustrati, mœsti domos reuertêre. Porrò triumuiri illi propositis de iure dicendo edictis, cum obire Poloniā à Cuiauia & maiore Polonia orsi, cœpissent, noua, sed tamen falsa spe rursus animos hominū erexerunt. Et audierunt ij quidem in cōpluribus oppidis magno hominū cōcursu querimonias & causas multorum: sed nusquā ius dixerūt, omnibus Calissiā se sequi iussis, quòd eò Zauissam episcopum, sine quo iudicare nolebant, uenturū esse sperabant. Nam is profectus nō erat cum cæteris, sed magistrū Ioannē Nassichouiciū, archidiaconum Cracouiensem, & cancellariū suum pro se miserat. Hoc autē responso accepto, omnis illa querentiū multitudo maledictis incessens regem atq; triumuiros, dilapsa est. Vexata sunt eo anno in Polonia nōnullis in locis bona ecclesiastica. Nam Vuladislaus quidē dux Oppoliensium uetuit in Dobrinensi tractu decimas dari Plocensi episcopo.

Plocensis episcopæ iniuria.

Insuper ab agricolis eiusdē episcopi quaternos & uicenos grossos in iugera seu laneos exegit. Sed anathemate perculsus à Dobeslao episcopo, interueniente Ioanne archiepiscopo Gnesnensi, & Sbiluto episcopo Vuladislauiensi, in arce Zlotoriensi cum eo in gratiam redijt, ac de omnibus iniurijs satisfecit. In maiore uerò Polonia, cum Bartholomæus Chotilius (nisi fortè Cholecius potius apud Dlugossum est) qui etiam Cosminius appellatus est, cum is igitur uiciniam omnem latrocinio infestaret ex arce sua Odalanouia, Domaratus præfectus

Bartholomæi Chotecij latrocinium.
Odalanouia regi quæsita.

A fectus eius oræ nobilitate arma capere iussa, mandato regio expeditionem contra eum fecit. Ibi uulgus equitum crudeliter admodum in bona Gnesnensis & Lubussensis ecclesiarum debacchatum est: Bartholomæo uerò petenti pax data his conditionibus, ut Regi arcem territoriumq; omne traderet: æstimationem uerò eius, hoc est, decem & octo millia florenorum acciperet: deducta tamen inde ea pecunia, quæ Gallis mercatoribus, quorum merces Bartholomæus diripuerat, numerari debuit. Nec multo post, Vneouia arx Archiepiscopi Gnesnensis, à Bernardo Garbouio intercepta est. Præerat ei arci Pelca Bernardi frater, præpositus Curelouiensis: qui inuitatus ad conuiuium à Petrasio Malocha præfecto Lencicienſi & Cuiauiensi, rixa de uenationibus quibusdam cum Nicolao castellano Lencicienſi excitata, ab eo interfectus est. Sed ne Castellanus quidem fugiens, manus ministrorum Pelcæ euasit. Cognita ergo cæde fratris Bernardus, arcem occupauit: & quo paratior esset ad sustinendam uim & obsidionem, si qua alicunde afferretur, pecudes permultas mactatas in arcem importauit, hominum quantum potuit in societatem adsciuit, & cum his thesaurum Archiepiscopi diripuit. Nec prius arcem Archiepiscopo reddidit, quàm impunitatem facti simul ac direpti thesauri, Domarato præfecto maioris Poloniæ, Petrasio Malocha, & quibusdam alijs proceribus interuenientib. pactus est. Receptam arcem Archiepiscopus Petro & Nicolao fratribus tenendam & administrandam commisit. Insequentem annũ 1382. aliquot primorũ episcoporũ, & regis mors, subsecutiq; motus nobilem faciunt. Primùm enim pridie Idus Ianuarij Zauissa, episcopus Cracouiensis, in prædio suo Dobrouoda, seu repētino & uehementi morbo, seu de scala lapsus, cum aceruum fortè ad constuprandam rusticanam puellam ascenderet (uariat enim fama) extinctus est. Cuius funus cum pompa militari à Dobeslao patre, & Creslao fratre castellano Sendomiriensi elatum esset, ferunt noctu in basilica Cracouiensi, ubi sepultus est, exauditos esse strepitus & hinnitus equorũ discursantium, dæmonumq; uoces uociferantium: Proficiscamur meretricatum. Et mirum est, sed multorum sermonibus celebratũ, hoc ita ferè usu uenire in hac basilica, non modò post funera nonnullorũ clarorum hominũ, ut aliqua terriculamenta existant, uerùm etiam ut principum, episcoporum, atq; etiã prælatorum, ut ita dicam, & canonicorũ propinquæ mortes signis quibusdam prænunciētur. Instituit autē hic episcopus in basilica Cracouiensi collegiũ quoddam sacerdotum, quos mãsionarios uulgò uocãt: alioqui profanis negocijs, & uoluptatib. magis, quàm diuinis reb. addictus. Pręfuit Cracouiēsi ecclesię annis duob. & dimidio. Succeßit autē ei Ioãnes Radlicius, regius medicus & cãcellarius Poloniæ, Ludouici regis fauore adiutus. Zauissam post alterũ mēsem Nicolaus Curnicius Posnaniēsis episcopus secutus est, carcinomate morbo in genitalibus membris biēnio, ac deinde febre quartana & gutturis atq; linguæ exulceratione tãta, ut usum sermonis amitteret, afflictus, & ad extremũ extinctus; homo garrulus, cõtētiosus, & amãs litium.

Vneouia intercepta & reddita.

Pelca præpositus Curelouiensis occisus.

B

1382. ann.

Zauissæ episcopi mors pudenda.

Cracouiensis basilicæ prærogatiua.

Ioannes Radlicius medicus episcopus Cracouiensis.

Garruli & cõtentiosi episcopi supplicium.

tium. Et intra paucos dies Ioannes quoq; archiepiscopus Gnesnensis A
Ioannis archiepiscopi mors & mores.
decessit: uir dexteritate ingenij, prudentiáq; commendatior uulgo,
dum priuatus uixit, quàm in magistratu, præcipiti iracũdia, in ecclesia-
sticos homines dictis ac factis contumeliosus, nec satis acer defensor
Archiepiscopi bona direpta.
& uindex suorum. In agnatos plus æquo propensus. Diripuerũt autẽ
ij supellectilem omnem & facultates defuncti. Quin & bona archiepi
Bozenta archi episcopus.
scopalia uexauerunt, & Vneouiam uix tandẽ successori eius Bozentæ,
gente Seligio, reddidere. Porrò Ziemouitus Plocensium dux cum Ar
chiepiscopum defunctum esse uita accepisset, facta manu pagos archi-
episcopales populatus est, Louiciamq; obsedit. Legato autem Gnesnẽ
sis collegij Andreæ Ceretensi episcopo, qui uicarius siue à suffragijs e-
rat Archiepiscopo, causas belli sciscitanti respõdit: Ad se pertinere, ut
bona Archiepiscopi, quæ à maioribus suis profecta essent, obtineret,
dum cathedra illa uacat. Neq; tamen id se postulaturũ fuisse, si Loui-
ciam canonicus quispiam, ac non inimicus suus Derslaus Iuenius Ca-
stellanus Gnesnensis teneret. Quo responso accepto, maturauit colle-
Dobrogostio electo Archiepiscopo, rex obstitit.
gium noui Archiepiscopi electionem. Electus est autẽ Dobrogostius
Nouiduorius iureconsultus, Cantor Gnesnensis, ac decanus Craco-
uiensis, gente Nalencius. Quo postulante soluit Ziemouitus obsidio-
nem. Sed tamen Archiepiscopam Dobrogostius tunc adeptus nõ est,
aduersante ipsi Ludouico rege, quòd eum Ziemouito, ut sibi in regno
Poloniæ succederet, fauere Domarati præfecti delatione accepisset.
Cum autem Dobrogostius præter sententiam regis Romam ad ponti B
ficem max. unà cum Nicolao Posnaniensi episcopo designato profe-
ctus esset, Taruisij ambo à Venetis, à Ludouico subornatis, capti sunt,
Bozenta archi episcopus.
ac detenti aliquandiu. Bozenta uerò Seligius, qui regius procurator
Cracouiæ fuerat, ab Vrbano sexto pontifice max. qui Gregorio succes
sit, Archiepiscopus renunciatus est. Posnaniensis uerò episcopus Io-
annes, cognomento Cropidlo, Boleslai Oppoliensium ducis Vu-
ladislai fratris filius, adolescens admodum factus est. In utroque per-
peram Vrbanus Ludouico regi petenti gratificatus est, ut in schis-
Schisma in ecclesia.
mate, quo tunc ecclesia Romana differebatur, fauorem eius sibi ad-
iungeret, siue adeò retineret, & bene merenti gratiam referret. Mise-
Ludouicus rex Carolum fratris filium cum exercitu misit in Italiam.
rat enim Ludouicus eo postulante Carolum fratris filium cum exer-
citu in Italiam, ut Ioannam reginam Neapolitanam, cuius studio æmu
lus Vrbano à Gallis Cardinalibus excitatus erat Clemens septimus,
ulcisceretur. Per idẽ tempus Ludouicus rex cum languere se, ac sensim
uiribus destitui sentiret, ut uiuens adhuc res filiarum stabiliret, in-
Polonorum comitia in Scepusio.
dixit Polonis comitia sub finem Iulij Zuolenum siue Zolium, quod
oppidum est in Scepusio. Quò cum frequens senatus conuenisset, suc-
Sigismundus rex Polonorũ designatus.
cessores sibi designat in regno Polonorum, Mariam filiam natu ma-
iorem cum Sigismundo sponso eius, Marchione Brandeburgensi,
Caroli Imperatoris & regis Boemorum, ex Elizabetha nepte Ca-
zimiri regis filio, quartumdecimum annum tunc agente. In quorum
uerba proceres Poloni, iussu Ludouici, statim iurarunt. Eundémne

A autem Sigismundum Vngaris & Polonis, an hunc quidem Polonis propter uicinitatem Marchię Brandeburgensis, Guilelmum uerò Austriorum ducem Leopoldi filium, cui minorem natu filiam Heduigim uxorem destinarat, Vngaris propter similem causam atque commoditatem regem dare uoluerit, non constat. Soluto conuentu Zoliensi, profectus est Sigismundus in Poloniam cum primoribus & non contemnenda Vngarorum manu, ad sedandos intestinos motus, & adeundam uiuente adhuc socero regni possessionem. Veniens autem in maiorem Poloniam, Cosminum arcem & oppidum, itemq; Nabyssice & Cosmineciũ castella Bartholomæi Chotecij, fortè quòd is latrocinari non intermitteret, in potestatem suã redegit. Odalanouiã uerò circumsedit. Nam eam Bartholomæus post priorẽ obsidionem ex pacto non tradiderat. Deinde cum aliò festinaret Sigismundus, nouis pactis cum Bartholomæo initis, in Masouiam contendit, ut Ziemouitũ ducem detrectantẽ, per uim sacramento adigeret. Nam Ioannes frater eius ultrò iam id fecerat. Itaq; uastare ditionem Ziemouiti Sigismundus cœpit. Interim Ludouicus rex tertiadecima die Septembr. Tarnauiæ seu Tirnauiæ, quo conuentum Vngaris edixerat, uitam finiuit. Mortem eius cometes prænunciauit. Quo nuncio accepto Sigismundus omisso in præsens Ziemouito, Posnaniam se recepit: Ludouici uerò funus Albã regiam, ubi regum Vngarorum ferè sepultura est, solenni pompa elatũ est. Regnauit autẽ Ludouicus apud Polonos quidẽ

Sigismũdi aduentus in Poloniam.

Masouia uastatur à Sigismũdo.

Ludouicus rex mortuus.

B duodecim annis, apud Vngaros uerò uno & quadraginta: uixit sex & quinquaginta. Statura fuit mediocri, prominẽtibus oculis atq; labris, capillo barbaq; crispa, sereno uultu, humeris parum incuruis. Moribus uerò ita temperatis fuit, ut foris bella acriter & excelso animo gereret, domi placabilitate & iusticia pacem coleret: utrobiq; prudentia & animi moderatione singulari esset: in cõtumaces seuerus, in supplices clemens: maleficio iuxtà ac beneficio superari se non patiebatur: in doctos uiros fuit propensior. Nam & ipse studia bonarum literarum atque artium libenter coluit: nec ferè quicquam inconsulta astrologia solitus erat auspicari. Pietatis atque religionis ita fuit obseruans, ut nõ in postremis duceret, Iudæos & Cunos, falsorum deorum cultores, ad Christianam religionem adducere. Quod in Cunis quidem assecutus est: Iudæis autem cum neq; minis, neq; præmijs propositis persuadere posset, omnes proscripsit. Plebis non minorem quàm nobilitatis curam gessit. Itaq; nonnũquam dissimulato habitu uicos & oppida perlustrauit, ut cognosceret quid de publicanis & exactoribus, iudicibus & magistratibus suis, ac de se deniq; uulgus hominum assentandi nescium sentiret, multaq; ex huiusmodi sermonibus in se suisq; castigauit. Hic rex rebelles Vngaris Bulgaros, Bosnenses, Serbos, Croatas, Transalpinosq; ad officium reduxit: Valachiam cum Bogdano palatino in clientelam accepit: Dalmatiam Venetis eripuit. In Italiam non nulla bella gessit. Quibus negocijs distẽtus, non potuit tantam, quantam res postulabat, curam rebus Polonicis impendere.

Ludouici effigies & mores.

Ludouicus sermones hominũ de se captauit.

Ludouici res gestæ.

MARTI-

MARTINI CROMERI DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM LIBER QVARTVSDECIMVS.

INTERREGNVM.

Rußia ab Vngaris præfectis Lituanis prodita.

Volynia in potestatem Lituanorũ redacta.

DIVVLGATA morte Ludouici regis, Vngari, qui Rußiæ plerasq; præfecturas, quemadmodum supra memorauimus, ab eo obtinebant, Cremeneciam, Olescum, Grodlum, Lopatinum, & Sniatynum arces cum territorijs suis Lubarto Lucensium duci, magna ui auri & argẽti ab eo accepta, prodidere. Sed nescio, an Sniatynũ pro Rathno siue Rohatmo, apud Dlugossum perperam scriptum sit. Sniatynum enim lõgius abest ab eo tractu & Lituanis: Rathnum uerò est inter enumeratas modò arces, longaq; fuit de ea iuxtà ac de cæteris inter Polonos & Lituanos controuersia, quemadmodũ suis locis fortaßis attingemus. Nec tamen eam proditionem impunè tulere Vngari. Etenim à regina Vnganorum Elizabetha infamia notati, bonisq; multati, & partim capitali pœna, partim tetro carcere damnati sunt. At in Polonia, cum Sigismũdus marchio rex iam esset designatus, non magna re magna facta est uoluntatũ commutatio. Postularũt ab eo proceres cum frequenti nobilitate, ut Domaratum à præfectura maioris Poloniæ amoueret. Quod cum ille negasset, omnis illa multitudo quæ ad eum confluxerat, domos dilapsa est. Profectus autẽ Posnania Gnesnam uenit: acceptusq; à Bozenta nouo archiepiscopo honorificè, solennes ibi exequias Ludouico regi peregit. Inde in Cuiauiam diuertit. Ibi denuò maiorum Polonorum legatione de amouendo Domarato solicitatus, cum durius & minaciter respondisset, sic animos eorum à se alieuauit, ut mox conuẽtu apud Miloslauiam habito, legationem mitterent ad minores Polonos, ut ij conuentum secum pariter de statu reip. ac de nouo rege apud Radomscos agere uellent. Obsecundatum est. Lecti de proceribus atque nobilitate minoris Poloniæ constituto loco cum maioribus Polonis ad uicesimamquintam diem Nouemb. conuenere, eoq; inclinabant plurimorum sentẽtiæ, ut Heduigim, Ludouici natu minorem filiam, Ziemouito Masouiorum Varsauiensium duci uxorem cum regno darent. Tuebantur Sigismundi partes Cozenta archiepiscopus, ac Domaratus præfectus maioris Poloniæ. Itaque res ad contentionem & altercationem uenerat. Tandem ita decretum est, ut memores pactorum cum Ludouico initorum, & iurisiurandi sui essent, neque progeniem Ludouici à regno excluderent. Cæterùm eum de generis Ludouici regẽ crearent, qui in Polonia præsens per se ipse regnum administraturus esset. Quo quidem uerbo tacitè Sigismundus excludebatur, qui Vngariam simul obtinere cupiebat. Altera deinde comitia minotum Polonorum Visliciæ ad sextam diem Decembris habita: quo uicißim legati maiorum Polonorum uenerunt. Venit & Sigismundus marchio cum Bozenta archiepiscopo

Proditores pœnis affecti.

Sigismundus cur contẽptus sit à Polonis.

Miloslauia.

Comitia Radõscis de nouo rege creando.

Comitia Visliciæ.

Sigismũdus uenit ad comitia.

A chiepiſcopo ac Domarato præfecto, ne deeſſet cauſæ ſuæ.

Oratores Elizabethæ reginæ.

Aduenerunt autem & à regina Elizabetha oratores, Stephanus Agriẽſis, & Ioannes Canadienſis epiſcopi. Atq; hi facta dicendi poteſtate, gratias egerunt Polonis, quòd fidem datã Ludouico de filiabus eius ſeruarent: idemq; deinceps etiam ut facere pergerent, hortati ſunt. Deinde poſtularunt, ne ſententiam præcipitarent, neu quem penitus regem ſibi ſumerent, donec à regina matre de filiabus conſtitutum eſſet, utram in Vngaria, utram in Polonia regnare uellet. Cupidè hæc oratio à conuentu audita eſt, quòd cum decreto Radomſcenſis conuentus, & cum uoluntatibus omnium ferè congruebat. Itaq; in eam ſententiam itum eſt, placuit alia comitia Siradiam ad uiceſimam ſextã diem Februarij ſequentis anni indici, & ibi certum à regina reſpõſum expectari, necquicquã deprecante Sigiſmundo.

Sigiſmundi offenſæ apud Polonos.

Offenderat autem is Polonorũ animos, tum propter Domaratum, tum quòd eijci Polonos cum cibum ſumpturus eſſet, patiebatur: & quòd ſacerdotium quoddam in Polonia, repudiatis procerum precibus, Boemo cõtulerat. Quocirca repulſam paſſus, Viſlicia diſcedens, Cracouiam diuertere uoluit.

Sigiſmundus excluſus Cracouia.

Sed eum Dobeslaus Curoſuancius, caſtellanus Cracouiẽſis, non intromiſit: ueritus, ne eam uel dolo, uel ui accitis mox ex Vngaria militibus, in poteſtatem ſuam redigeret, indeq; promiſsis & largitionibus proceres & nobilitatẽ ſollicitaret, & ſibi adiungeret. Ita acceptus à Polonis, in Vngariam redijt. Sumptus tamen ei de publico ſuppeditati ſunt, quoad per Poloniam iter fecit.

Maria regio diademate coronata ab Vngaris.

B Vbi in Vngariam uenit, reperit Mariam ſpõſam ſuam ab Vngaris iam, non reginam, ſed regem renunciatam & coronatam.

Sigiſmũdus ingratus etiam ſocrui.

Sed ibi quoq; maiores etiam motus eum excepere, alienata ab eo ſocrus uoluntate, ſiue ut ipſa cum filia arbitratu ſuo regnaret, ſeu qua alia iuſtiore de cauſa. Quæ res ipſum quidem & ſponſam eius in extremum periculum adduxit, ſocrui uerò exitio fuit.

Nicolaus Gara palatinus Vngar.

Etenim cũ mulieres arbitratu Nicolai Garæ palatini regnarent, eumq; & neceſſarios eius, cæteris neglectis, ornarent, ac de alio rege è Gallijs accerſendo clàm conſilia caperẽt:

Carolus ab Vngaris ad regnũ uocatur.

moti indignitate rei pleriq; proceres, Carolum Neapolitanum regem, Ludouici defuncti regis fratris filium, ex Italia euocarũt.

Sigiſmundus exceßit Vngaria.

Cuius aduentu cognito, Mariam ferunt cum Sigiſmundo nuptias acceleraſſe, exceſsiſſe tamen Sigiſmundum ex Vngaria in Boemiam, metuentem Vngarorum inſidias, quemadmodum ſcribit Bonfinius.

Carolus rex Neapol. & Vngar. interfectus.

Carolus uerò partim dolis, partim aperta ui regnum adeptus, haud multo pòſt reginæ ſenioris opera interfectus eſt. Quo facinore perpetrato, mulieres ſecuræ omnium ad inferiores partes regni, & uerſus Croatiam iter fecere.

Horuatus Banus Croatiæ.

Ibi Ioannes Horuatus præfectus Croatiæ, quem illi Banum uocant, Caroli, cui ipſe ſtuduerat, mortem ulturus, impetum in reginas fecit:

Elizabethæ reginæ mors.

Maria in cuſtodia aſſeruata.

trucidatiſq; palatino & Blaſio Farcaſſo, Caroli interfectore, ac cæteris diſsipatis, Elizabetham quidem in profluentẽ demergi iuſsit, Mariam uerò aliquandiu aſſeruauit.

Sigiſmundus quãdo adeptus regnum apud Vngaros.

Ad extremum Sigiſmundo Budã uenienti, & bellum contra ſe comparãti, eam remiſit. Ita demum eodem anno, quo Iagello apud Polonos, Sigiſmundus apud Vngaros regna-

re cœpit. Hæc de Vngaricarum rerum eius temporis statu paulo prolixius hic persequi libuit, quo planior historia nobis decurrat. Ad quā iam reuertimur. Iniecta erat nonnulla spes regni Polonici Ziemouito Masouiorum duci: quam Bartholomęus Chotelius siue Chotecius, homo audax & factiosus, auxit, cum ad eum uenisset, operamq́; suam & fidem ei pollicitus esset. Visum est autem, facilius eum uoti compotem fore, si quas munitiones Poloniæ in potestatem suam redegisset: itaq; ad eam rem profectus Bartholomæus, acceptis ab eo copijs, Calisiam arcem noctu intercipere conatus est. Et iam quispiā de militibus eius portam arcis terebra perforauerat: immissaq́; serra, capax hominis foramen faciebat: & alij murum ascendere nitebantur, cum exauditus est à uicino pistore strepitus, excitiq́; uigiles: saxis alijsq́; telis fortuitu oblatis, hostem ad irruptionem intentū supernè simul & ex æquo cominus repulerunt. Inde reiectus Bartholomæus, munitionem suā Cosminecium, non ita pridē à Sigismūdo marchione captam, recepit: Choteciam item præsidio cōmuniuit. & Prosna amne transmisso, Cosminum contendit. Verùm illinc à præsidio Domarati præfecti repulsus, Parscum, Michaelis Thomasij munitionē, octo diebus obsedit: eoq́; dominum loci adegit, ut is deserto Domarato, in partes suas trāsiret. Maiora aūt in dies incrementa factio Bartholomæi capiebat, odio Domarati, quòd ille (ueris'ne criminibus, an inuidia hominū, nescio) tantum sibi uulgò cōflarat, ut publico placito nobilitas pleraq; omnis parêre ei detrectaret. Quin cū is satisfacere in Vislicensib. comitijs, minoribus Polonis arbitris uellet, responsum est: Non aliter satisfacturum esse, q̄ si magistratu abierit. Auxit uerò maiorem in modum eius fama, quòd in Saxonibus, Boemis, & Cassubijs copias comparare diceretur, quibus aduersariorum cōtumaciam reprimeret: & uinculis, contumelijs, bonorum direptionibus, & alijs malis eos coerceret. Quę consilia eius ut præuerteret nobilitas, authore ac duce Vincentio de Kempa, palatino Posnaniensi, arma sumpsit, Bartholomæumq́; cum Masouijs adiutoribus sibi adiunxit. Primumq́; medio Ianuario ad Pysdros itum, & oppidum post tertium diem in deditionem acceptum est. Arx deinde post triduum dedita, saluis dimissis, qui in præsidio eius fuerant, cum equis, armis, & facultatibus. Inde ad Calisiam castra mota sunt. Sendiuoius uerò Suiduua, castellanus Naclēsis, cum parte copiarum Posnaniam missus, ut esset præsidio illi oppido, ne quid hostile à Domarati præsidio, quod in arce cum Predipelco Stasseuio Medirecensi castellano erat, pateretur. Miserāt enim ij, simul & alij quidam oppidani publicè legationem ad Vincētium palatinum, quòd in potestate eius futuri essent, si contra uim Domarati defenderentur. Aduenieēti aūt Calisiā Vincētio, oppidani portas oppidi aperuere. Arx à Domarati pręsidio, cui Ioannes Lencosinius, Lencicīēsis castellanus, pręerat, tenebat. Nā ipse Domaratus in Saxonas, Cassubios & Pomeranos, exercitus comparandi causa, profectus erat. Obsessa est igit arx Calisiēsis, cum esset expugnatu difficilis, excursionesq́; factę in agros & pagos aduersariorum.

Ziemouitus Masouius ad regnum adspirat. *Bartholomæi Chotecij conatus.* *Calisia tētata.* *Domarati odium.* *Bellum ciuile Polonorum.* *Vincentius Kēpius palatinus Posnaniensis.* *Conradus Olesnicensium dux.*

rum.

A rum. Dũ aũt obsidet, aduenit Cõradus Olesnicẽsiũ dux cum expedita manu, à Derslao Iuenio castellano Gnesnensi, Domarati fratre, in auxilium euocatus. Verùm ubi uidit aditũ arcis à Vincẽtio interceptũ esse, retulit pedem: & grauiter obiurgatus à Vincentio, domum rediјt. Cæterùm apud Posnaniã remissius cũcta fiebant. Nam Suiduua domum modò quandã in oppido eregionè arcis castelli loco munierat, ad prohibendas hostium in oppidum eruptiones. Exteriore uerò porta, quæ in agrum uergit, iј qui in arce erant, liberioribus excursionibus aduersariorum & ecclesiastica bona depopulabãtur. Porrò Suiduuæ minus liberæ erant magisq; dãnosæ excursiones. Nec alibi res quietiores fuere à factione Domarati: quæ Naclũ, Labissinũ, Pacossum, Medireciã, Sbansinum, Medichodiam, Velenum, & Keplouiam arces atq; castella obtinebat, & ex his uiciniam omnem armis infestabat. Erant autem in partibus Domarati insigniores Grimala Olesnicius Costrinẽsis, Andreas Suiradouius Camenẽsis castellani, Virbẽta Smogulecius, Theodoricus Margoninius, propinqui & necessariј eius, præter eos quos paulo antè cõmemorauimus. fuitq; miserabilis tunc facies maioris Poloniæ, cum nullus penè locus, nulla cuiusquã possessio, nemo neq; uir, neq; fœmina extra munitiones & præsidia utriusq; partis uexationũ, direptionum, & aliorum malorum, quę bellũ secum trahit, exors esset. Nam quicunq; ab alteris stetisset, alterorum iniurię erat obnoxius. Ac ne mercatores quidem & insontes agricolæ expertes illarũ calamitatũ

B erant. Ad hæc pestis popularis eo ipso anno Poloniam, sicut multas alias regiones infestauit. Aduenit deinde Domaratus cum externo milite, bellum illatum depulsurus: metatusq; castra in Piotricouice Suiduuæ prædio, Vurõcos & Samotulos oppida diripuit. Quæ cum Suiduua ab exploratorib. didicisset, Bartholomæũ Chotecium, & Sremensem castellanum cũ suis copiјs clàm asciuit, noctuq; cum his ad Domarati castra contendit. Præmonitus quidẽ erat de aduentu Suiduuę Domaratus. Verùm de Bartholomæo & Sremensi castellano nihil suspicatus, contẽpto Suiduua, quẽ paruam manum habere nouerat, quiescere suos iusserat. Illucescente uerò die quintadecima Februariј, hostes ab his qui in statione fuerant, magna celeritate adesse nunciãtur. Trepidatur totis castris, nec satis spaciј ad expedienda arma frenãdosq; equos fuit. Neq; uerò castra munita erant. Itaq; Domaratus cum iјs, quos primùm ad manum habere poterat, obuiam hosti progressus, non instructis ordinibus, manus cũ eo conserit. Et paruo negocio dissipatis suis, in fugã actus est. Fugientes Suiduua lõgo est spacio persecutus. Fortè Virbẽta Smoguletius trans Vartã amnẽ cum centũ hastatis equitibus & quingentis peditibus erat. Is igitur de aduentu hostiũ ad oppugnanda castra Domarati noctu certior factus, in auxilium Domarati ueniebat. Cum aũt comperisset Domaratum profligatum esse, nihil ea clade suorũ deterritus, concito gradu aduersus hostes tetẽdit, palãtesq; per agros, dum fugientibus instant, nactus magnã in eis stragẽ edidit. Interim Suiduua cum paucis expeditioribus lõgius Domaratum persecutus,

Pestis.

Vuronki & Samotuli oppida.

Domaratus profligatus à Suidwa.

tus, uictor captiuis spolijsq; onustus reuertebatur. Cognitoq; statu
suorum perturbato, nihilominus cōtra nouum hostem ire pergit. Sed
cōspecta cominus multitudine cōsternatus, prospicere sibi quemq; iu
Suidwa uictus & fugatus à Smoguletio.
bet. Ipse in Ostrorogum castellum Derslai Grocholę, castellani Santo
censis concitato equo profugit, & uix persequentium se Virbentæ ac
Ostrorogum castellum.
Domarati, qui iam sese ex fuga recollegerat, manus euasit. Magna u-
trinq; strages hominum uariāte fortuna fuit. Ostrorogum deinde Do
maratus acriter usq; ad uesperū oppugnauit: sed cum nouas hostium
copias in auxiliū Suiduuæ aduētare falsò accepisset, soluit postero die
Oborniki oppidum.
obsidionem, & in Obornicos oppidum copias suas deduxit: inde'que
quicquid loci inter Posnaniam, Bucum, Vuroncos oppida, & Vartam
Bucum.
fluuium interiacet, infestauit. Instabat iam tempus præstitutum comi-
Comitia Siradiæ.
tijs. Quapropter Elizabetha regina, ut in Vislicienſibus comitijs anni
Oratores Vngari ad comitia.
superioris conuenerāt, flagitantibus Polonis proceribus, ac pericula
ciuilis belli denunciantibus, Vesprimiēsem episcopum cum alijs duo-
bus proceribus Vngaris misit Siradiam, qui Polonos de uolūtate sua
certiores facerent. Hi reginæ mandato proceres atq; nobilitatē iurisiu
Poloni soluti religione iurisiurandi Mariæ & Sigismundo dati.
randi religione, quo se Marię natu maiori Ludouici filiæ, & Sigismun
do sponso eius obstrinxerant, primùm soluerunt: deinde postularunt,
ut regnum ad Heduigim natu minorē decreto comitiorū deferretur,
sed ut ea tamen, ubi ad proximum pascha in Poloniā deducta atq; coro
nata esset, triennio deinceps propter teneram & immaturam regno ui-
roq; ætatem, in Vngaria apud matrem educaretur. Re in consultatio-
nem posita, uariæ dictæ sunt sententiæ: & aberat non contēnenda pars
senatus atq; nobilitatis ex maiore Polonia, ciuili bello distenta. Itaque
Comitia prorogantur.
placuit comitia ad uicesimāoctauam diē Martij prorogari, & interim
Minorum Polonorum legatio ad maiores.
per legatos totius conuentus nomine de pace inter dissidentes agi. Le
cti ad eam rem Spitco Melstinius Cracouiensis, Sendiuoius Subinius
Calissiensis palatini, Nicolaus Bogoria Zauichostensis castellanus &
Sczucouius.
Creslaus Sciucouius, uiri graues & prudentes cum literis Elizabethæ
reginæ ad eā rem conscriptis. Qui cum ad Calissiā accessissent, impera
runt præfecto arcis Ioanni Lēcossinio, ut sibi arcē traderet: nec ille re-
nuit. Quanq; non constat hic sibi Dlugossus. Nam aliquanto inferius
post cōstitutas inducias, obsessam tamen esse nihilominus Calissiam à
factione Bartholomæi, quę eadem Vincentij palatini Posnaniēsis fuit,
memorat. nisi fortè paruit legationi Vincētius, non paruit aūt Bartho
lomęus. Peruicit aūt Vincentius, ut ea Ioānis Calissiēsis castellani fidei
Poloni oratores ad reginā.
cōmitteretur. Inde reuersi Cracouienſis & Calissiensis palatini, in Vn
gariam ad reginā profecti sunt: sed qua de causa, non proditur. Reliqui
uerò duo legati Posnaniā profecti, aduocatis dissidij capitib. & Radi-
mi tantū amnis interlapsu diremptis, inducias usq; ad octauū Cal. Iulij,
qui dies diui Ioannis Baptistę natalis est, inter eos confecerunt, ea lege,
Siradiensia comitia.
ut arces Domaratus in potestate sua retineret. Frequētes deinde pro-
ceres atq; equites Siradiam ad constitutam diē conuenere, & omnium
penè sentētiæ in Ziemouitū Masouiorū ducē inclinatæ erāt, ut ei cum
Hedui-

A Heduigis Ludouici regis filiæ coniugio regnum mandarent. Aduenerat etiam Vuladislaus dux Oppoliensium, cum quo Ziemouiti soror nupta erat, non sine spe aliqua adipiscendi regni, propterea ꝙ propinquitate Cazimirũ regem attingeret. Is igitur Ziemouiti fautoribus obnixè refragabatur: sed parum absuit, quin ab eis caperetur, ni primorũ senatorum autoritas interuenisset. Fauebat & Bozenta archiepiscopus Ziemouito. Atqꝫ ei roganti, placeret'ne regnum Ziemouito mandari, magna acclamatione uniuersus cõuentus assentiebatur. Sed unus homo oratione sua mox omnium uolũtates cõuertit. Iascus is fuit, siue Ioannes Tencinius Voiniciẽsis castellanus, Andreæ, qui fuit palatinus Cracouiensis, filius: qui impetrato silentio, in hanc sententiam uerba fecisse dicitur: Non equidem consensum istũ & iudicia uestra reprehendo, proceres: nec à Ziemouito alieno sum animo. Sed uidete ne quã infamiæ labem nomini nostro Polono aspergamus. Ego si integra ea nobis res esset, liberaqꝫ prorsus suffragia, tamen de re tanta consultantib. amplius deliberandũ esse censerem. Periculosa est enim in re qualibet incõsulta festinatio: & præceps consiliũ ferè pœnitẽtia sequitur. Nunc uerò cũ mortui regis Ludouici filiæ fidẽ nostrã obstrinxerimus, perpẽdite cũ animis uestris diligẽtius, an ea præterita rectè nobis regẽ creare posimus. Equidẽ fallendi iurisiurandi nunquam uobis autor ero. Quòd si quisquã est in hoc cœtu, qui religionẽ illã iurisiurãdi, sanctissimum societatis humanæ uinculum, paruipẽdat, ab hoc mihi liberè dissentire liceat. B Neqꝫ enĩ ego ita sum institutus, ut aut homines fidẽ meã secutos mentiẽdo, aut Deũ mẽtium inspectorẽ, quẽ uolens sciensqꝫ iurisiurandi testem adhibui, peierando fallam. A' uobis quoqꝫ patres, & à genere nostro talem mẽtem, seu uerius amentiã, Deus ut auertat, precor. Quid igitur faciemus? dicet aliquis. Ergóne rege orbi, mutuis cædibus & intestinis bellis peribimus? Procul hoc omen Deus auferat. Quid ergo? Dicam quod sentio. Differendam ego hanc de creãdo nouo rege consultationẽ adhuc esse censeo. Adsunt hic oratores senioris reginæ: quę mandata, siue adeò postulata ad nos attulerint, nõ ignoratis. His igitur ita respondendum esse iudico. Non mutare uos id quod semel cum Ludouico rege uestro iureiurãdo dato cõstituistis. Liberatos aũt à Sigismundi marchionis fide, libenter in Heduigi minore natu filia Ludouici fidem seruaturos esse. Sed quòd Polonia tandiu rege orba in maximo uersẽt discrimine, petere uos etiã atqꝫ etiã à regina seniore, ut Heduigim filiã primo quoqꝫ tẽpore ad uos mittat, diadema ritu solenni suscepturam, & nupturam uiro sibi nobisqꝫ grato, & cum eo regnum administraturam. Quòd nisi illa ad proximè uenturam Pentecostem desiderio uestro satisfecerit, tum demum testati, nõ per nos stare, quo minus pacta conuenta cum Ludouico seruentur, siue Ziemouitum, siue quem alium uidebitur regem creabimus. Neqꝫ enim eousqꝫ cunctantem, ne dicam ludificantem nos reginam expectare debemus, dum funditus interimus. Cunctis sententia Ioannis placuit. Igitur in eam itum, ac decretum factum est. In quo illud adiectum est, ut Hedui-

Vuladislaus dux Oppoliensium ad regnũ adspirat.

Ioannis Tencinij oratio.

Comitiorum decretum.

gis adueniens, si regina esse uellet, reciperet se de consilio Polonorum A nupturam, & in Polonia cum uiro mansuram: & summo studio annixuram esse, ut Velunensem Dobrinensemq; tractum, & in Russia quicquid Poloniæ detractum esset, recuperaret. Et cum hoc responso oratores Vngari dimissi sunt, solutus'que conuentus. Instante autem Pentecoste, frequentes proceres atque equites Sandeciam, qua Heduigim reginam designatam uenturam esse sperabāt, honoris illius causa profecti sunt: sed illa ad constitutum tempus non uenit. Cæterùm palatinus Calissiensis cum mandatis Elizabethæ ueniens, moram eius excusauit, quòd diceret, eam cupientem Polonorum uotis satisfacere, Cassouiam usq; peruenisse: inde porrò commodè progredi non potuisse, imbrium ui & inundatione aquarum prohibitam. In hoc tamen eam esse, ut periculo se commissura sit potius, quàm ut ipsorum uoluntates offendat. Orare aūt, quod sine incōmodo ipsorū fiat, ut ipsi Cassouiam ad se ueniant, & melius atq; certius præsentes cum præsente omnibus de rebus constituant. Efficax fuit oratio palatini: quocirca cætera multitudine domos reuersa, primores de senatu, nēpe Dobeslaus Curosuancius castellanus, Spitco Melstinius palatinus Cracouiensis, Iascus Tarnouius Sendomiriensis, Vincentius Kempius Posnaniensis, Sendiuoius Subinius Calissiensis palatini, ac Domaratus castellanus Posnaniensis, & præfectus maioris Poloniæ, Cassouiam profecti sunt. Ibi noua pacta cum regina inita sunt: nimirum ut ad tertium Idus Nouembris, quæ dies diui Martini episcopi memoriæ sacra est, Heduigis in B Poloniam ueniret, ac de sententia amplissimi consilij matrimonium iniret. Quod si ea deinde, nullis liberis relictis, decederet, ut Maria soror cum sua posteritate ipsi in regno Polonorum succederet, uicissim'que idem ius esset Heduigi secundum Mariæ mortem in Vngaria. Ita sempiternum fœdus inter Vngaros & Polonos sancitum. Interim Ziemouitus dux ex actis Siradiensium comitiorum, & non obscuris plurimorum procerum studijs in magnā spem adipiscēdi regni & coniugij Heduigis erectus, cum quingentis suis equitibus archiepiscopo ac Bartholomęo Cosminio comitantibus, Cracouiam contendit, eo consilio, ut Heduigim ex Vngaria uenientem, si potiri coniugio eius aliter non posset, ui raperet. Nec eius aduētus in tam insigni comitatu latêre Cracouiēses ciues potuit. Quapropter in urbē intromissus nō est, ueritis ciuibus ne per uim eam occuparet: sed in ædibus præpositi Clepariensis, quas Bozēta archiepiscopus, cum adhuc esset præpositus eius tēpli ædificarat, diuertit. nec ibi diu perstitit. Nam cū suspectū se esse Cracouiēsib. intelligeret, ueritus ne qua in se eruptio ex urbe fieret, postridie Corcinū, quę etiā Noua ciuitas appellat, se recepit. Atq; ibi quindecim dies Heduigis aduentū, ac deinde Cassouiēsis conuentus exitū pręstolatus, in maiorem Poloniam præproperè abijt, ut maiorū Polonorum studia propensiora in se, q̃ minorū retineret, augeretq;. Spitconi uerò Melstinio maximè infensus, q; aduersari eum sibi accepisset, oppidū eius Xianzū incēdit. Creditū est aūt aduentū Heduigis propter insidias Ziemo-

Poloni primores Cassouiam profecti.

Fœdus Vngarorum cum Polonis.

Ziemouitus dux Cracouiã non intromissus.

Corcinum, Noua ciuitas.

Spitco Melstinius.

A Ziemouiti euitandas tamdiu prorogatum fuisse. Ille uerò posteaquam animaduertit nihil se dolis proficere, ad apertã uim conuersus est: missoq; Abraamo palatino Plocensi, & Creslao Dobeslai Crusuiciẽsis castellani filio, cũ expeditis copijs, plerasq; omnes Cuiauiæ munitiones in suam redegit potestatem, Petrassio Malocha pręfecto, & castellano Brestensi, qui Crusuiciæ præerat, cuius nomen non memoratur, fauentibus. Et quanquam ijs propter non obscura studia in Ziemouitũ Stiborius Moscicius successor datus erat ab Elizabetha, serò tamen is ex Vngaria uenit, occupatis iam à Ziemouiti exercitu arcibus: à Brestensibus modò oppidanis crudelitatẽ Ziemouiti formidãtibus receptus est: sed non multo pòst excedere oppido coactus, cum à Masouijs circũsessus esset. Accepto per deditionẽ oppido, multi oppidani in carcerem coniecti, & bonis multati: Lencicia quoq; per eundem Petrassiũ præfectum in Ziemouiti potestatẽ uenit. Igitur accessione Cuiauiæ & Lencicię auctus animo uiribusq; Ziemouitus, apertè iam regnum sibi uendicare: indictisq; uniuersę Polonię comitijs, Siradiã ad quintamdecimam diem Iunij cædes & incendia comminari his qui dicto audientes non essent. Aduenere Nicolaus Vuladislauiensis, & Stiborius Plocensis episcopi, & Bozenta archiepiscopus cum aliquanta maiorum Polonorum caterua. Ibi Ziemouitus ab archiepiscopo rex renunciatur, acclamantibus qui aderãt ex equestri ordine: coronabatur etiam, ni quidam graues uiri dissuasissent. Conuentu soluto, Ziemouitus Calissiam cum exercitu contendit, arcem'que cum oppido obsedit. Ibi se cum eo coniunxit Conradus dux Olesnicensium, cum trecentis hastatis adueniens, Odalanouiam mercedis loco, concedẽte Bartholomęo, sibi pactus. Quin ipsi quoque maiores Poloni per idem tempus rursus nouis motibus agitabantur. Nam Costrinensis & Camenensis castellani, & Virbenta Smoguletius facta manu Znenam archiepiscopi oppidum natura loci munitũ capere conati sunt: sed oppidanis petẽtibus dierum aliquot inducias, dum archiepiscopum dominum suum ea de re consulerent, concessere. Atque interim Gembice oppidum, quod in Ziemouiti partibus erat, diripuere. Bendimirus uerò Radicius eiusdem factionis homo, Camenum oppidum & arcem archiepiscopi per deditionem intercepit, cum Archiepiscopum à regina proscriptum, solum uertisse affirmaret. Porrò archiepiscopus numeratis quadragintaquinque marcis latorum grossorum, donatis'que insuper decimis Palucensibus, Znenam liberauit. Quo facto eius iritati Abraam palatinus Plocensis, & Slauecius uexillifer Masouiæ, qui Cuiauiam cum præsidio tenebant, Quecissouum oppidum eiusdem archiepiscopi cum circumiacentibus pagis depopulati sunt. Et iustè fortassis hæc mala tunc in Archiepiscopum ingruerunt, quòd & cathedrã illam, excluso alio qui ritè electus erat, interuerterat, & pactorum decretorumq; comitialium immemor, priuato consilio ad Ziemouitum transierat. Neq; hic tamẽ malorũ finis ei fuit. Nam Domaratus castellanus Posnaniensis, qui iam prefectus maioris Poloniæ esse desierat, suc-

Cuiauiam Ziemouitus redegit in suam potestatem.

Lencicia Ziemouito dedita.

Siradiæ comitia.

Ziemouitus rex Polonorũ renunciatur.

Calissia obsessa à Ziemouito.

Conradus dux Olesnicensiũ.

Poloniæ maioris motus.

Znena oppidum.

Gembice direptum.

Camenum interceptum.

Quecissouum direptum.

Archiepiscopi iusta pœna.

Znena interuersa.

B

cessore accepto Peregrino Venglessinio, Floriani episcopi Cracouien A sis fratris filio, ex Vngaria reuersus, cum socero suo Alberto palatino Cuiauiensi, Grimala & Virbenta gētilibus Znenam ad eum uenit: callido'que commento persuasit, ut Grimalæ & Virbentæ Znenam ad tempus obtinendam cōcederet, quod eum ab Elizabetha regina & Sigismundo genero eius hostem publicum iudicatum esse diceret: missos'que ab his ad summum Pontificē, qui amoueri eum ab archiepiscopa peterent, quod cū Ziemouito sentiens, perduellis & iurisiurādi sui fœderumq; publicorum præuaricator esset. Pactus est tamē ab eis Bozenta archiepiscopus, ut nihil hostile cuiquam facerent, neq; ullam postea impendiorum rationem ducerent. Per idem tempus Glogouiensium duces Henricus & frater eius rati commodam se nactos esse occasionem recuperandæ Vuschouæ in interregno, dum maior Polonia ciuilibus bellis ardet, sumptis armis oppidum id ui capere adorti sunt: sed reiecti turpiter ab oppidanis, territorium omne populabundi peruagati sunt. Hos igitur ut reprimeret Peregrinus præfectus maioris Poloniæ, simulq; ut Calisiæ obsessæ opem ferret, delectum habere instituit: sed paucis conuenientibus & nomina dantibus, nullum operæprecium fecit, bona tantum ecclesię Posnaniensis, & Lubinensis monasterij depopulatus est. Ad hæc Thomislaū Vissotam cum fratre, quod Poneciam Conrado Olesnicensium duci dedidissent, cæpit, & in uincula coniecit. Deinde ad Poneciam profectus, arcem incensam à Silesijs præsidiarijs, aduentum eius non ferentibus, instaurauit, non sine B pressura & calamitate agrestium adscriptitiorū Posnaniensis ecclesiæ, qui circum Crobiam atq; Dolscum sunt. Alterum deinde delectum apud Vinecium episcopi Posnaniensis pagū agere instituit. Ad quem frequentiores equites conueniebant. Sed eum Bartholomæus Cosminius disturbauit, cum ex inopinato impetum in eos fecisset, oppressos'que armis & equis exuisset, ac nōnullos captiuos abduxisset. Hæc cum ad minores Polonos, apud quos quieta erant omnia, & in Vngariam perferrentur, minores quidem Poloni fratrum uicem doluêre: & indictis Cracouiam ad octauum Calend. Augusti, qui dies diui Iacobi apostoli memoriæ dicatus est, comitijs, exoratis'que Ziemouito duce, & Bozenta archiepiscopo, ut ad ea comitia uenirent, de pace totius Poloniæ & concordia cum eis diligenter egêre. Vix tandem inducias bimestres confecere. Tametsi perstitit nihilominus in obsidione Calisiæ Bartholomęus, magnis'que incommodis circumiacentes pagos & oppida, contemptis inducijs, affecit, donec à Ziemouito ueniente abscedere & quiescere iussus est. In Cuiauia quoque præfecti & legati Ziemouiti aduersariorum bona nihilo secius uexabant. Porrò Elizabetha regina, Sigismundum marchionem generum suum, atq; Demetriū Strigoniensem archiepiscopum cum duodecim millibus armatorum in Poloniam misit, ad coercendum Ziemouitum & factionem eius, pacandamq; maiorē Poloniam. Transmisso autē Sigismundus Carpatho monte, apud Sandeciā statiua habuit. Quò cum proceres Cracouienses

Vuschouense territorium uastatum.

Ponecia arx incensa à Silesijs, à Polonis instaurata.

Idem, qui Odalanouius & Chotelius siue Chotecius.

Comitia Cracouiæ.

Induciæ.

Cosminius turbator.

Vngarorum expeditio in Poloniam.

A ses & Sendomirienses siue ultrò, siue euocati ad eum conuenissent disceptatum est, an Ziemouito bellum inferri fas esset, quòd alij negarēt uiolandas esse inducias, alij contrà iam ab ipso priore uiolatas esse contenderent. Vicit'que hæc posterior sententia. Quapropter sumpsere & ipsi cum Vngaris contra turbatorem publicæ pacis arma. Per Radomiensem igitur oram pacato agmine in Masouiam pariter Poloni & Vngari duce Sigismundo ingreßi sunt, & Ziemouito nusquam faciente pugnandi copiam, ditionem eius omnem acerbè igni ferro'que uastarūt. Cæterùm Ioannis fratris eius ditione abstinuere, propterea quòd is quiescebat, nec temerabat pacta cum Ludouico publicè de regno inita. Per idē tempus Peregrinus Venglesinius præfectus maioris Poloniæ, fiducia propinqui exercitus suarum partium erectus, facta aliquanta manu cum Vincentio palatino Posnaniensi Derslao Ostrorogo Santocensi, Sendiuoio Suiduua Naclensi castellanis, Arnoldo Valdouio, & nonnullis alijs, ad Znenam castra posuit, quòd archiepiscopus cum Ziemouito sentire uideretur. Sed repulsi ab oppido, in agrestes & suburbana sæuierunt: rapta'que præda Gnesnam profecti, domos archiepiscopi & sacerdotum diripuere: Naclense territorium, quod à Domarati factione tenebatur, uastauere. Domaratiani autem uicißim, cum præter Lecnum oppidum prædas agerent, oppidanos ad excutiendam prædam effusos persecuti, oppidum id cæpere & incendere. Porrò Drogosius Chrobrius præfectus Siradiensis Volbo-

B riam arcem episcopi Vuladislauiensis, conniuente Henrico canonico Vuladislauiensi, qui tunc ei post mortem Sbiluti episcopi præerat, intercepit, oppidanos'que & agrestes finitimos uexauit: ratus, his malis eò se adacturum esse collegium Vuladislauiense, ut fratri suo Nicolao episcopam mandaret. Sed eum spes fefellit. Nam Troiano præposito Posnaniēsi & canonico Vuladislauiensi ea mandata est. Tametsi Vrbanus sextus pontifex maximus reiecta ea electione, Ioannem Cropidlonem Oppoliensis ducis filium, de Posnaniensi episcopa translatum Vuladislauiensem fecit. Cæterùm Sigismundus peruastata Masouia, in Cuiauiam duxit exercitum, & Breste undecim diebus obsedit. Induciæ deinde semestres cum Ziemouito usque ad pascha factæ interuentu Vuladislai Oppoliensium ducis. A' quo Domaratus, cum studium suum operam'que Sigismundo probare uellet, cum Saxonibus & Pomeranis mercenarijs è Cuiauia prædas agens, apud Inouuladislauiam non leue detrimentum acceperat, quòd per ditionem eius ipso inuito Cuiauiam infestasset. Interfuit autem illis pactis etiam archiepiscopus: & cum è Sigismundo cognouisset, se falsis terroribus à Domarato circumuentum esse, ut Znenam necessariorum & gentilium eius fidei cōmitteret, discedente Sigismundo, poposcit eos, ut eam sibi redderent. Negantibus autē illis, & impendiorum solutionē contra pacta cōuenta reposcentibus, cōstituta re clàm cum magistro ciuiū & primoribus oppidanis, aduenieus receptus est in oppidū: & eiectis ui Saxonib. Pomeranisq; præsidiarijs, Iarandū decanū Gnesnensem oppido præfecit. Dum

Masouia uastatur.

Polonia turbatißima.

Gnesne domus sacerdotum direptæ.

Lecnum oppidum incensum.

Volboria arx intercepta.

Ioannes Cropidlo Vuladislauiensis episcopus.

Sigismundus Cuiauiam uexat.

Breste obsessum.

Induciæ.

Znena recuperata ab Archiepiscopo.

Lituani Masouiam populantur. *Drohicinum obsessum.*

Dũ hæc ita geruntur turbãturq́; in Polonia, Lituani occasionem bene A gerendæ rei nacti, Iagellone Olgerdi filio duce Masouiam inuasere: Drohicinum arcem, quam Ioãnes dux Masouiorum Keistuto duci socero suo, ciuili bello occupato, non ita multo antè unà cum Melnico, Camenecia, & Surasso interuerterat, obsidione uallauere. Fortè tunc aberat præfectus arcis, Sassinus magister curiæ, siue, ut uulgò dicunt, marsalcus ducis. Hic igitur ubi de periculo arcis, in qua nihil ipse præsidij reliquerat, accepit, cum subitaria triginta hastatorum & sexaginta balistariorum manu accurrens, & facto cuneo per medios hostes in arcem perrumpens, receptus est à suis. Qua eius audacia barbari de spe potiundæ arcis deiecti, abire parabant. Interim Rusi quidem, à quibus ora illa ferè habitabatur, proditionem cum eis pacti, arcem incenderunt, & per funes in stationes hostium sese dimiserunt. Lituani arcem flagrantem summa ui oppugnarunt, ne quod spacium nostris restinguendi incendij darent. Ita plurimi mortales partim hausti incendio, partim hostilibus telis necati sunt. Præfectus uerò cum paucis reliquis, omni ope desperata, uiuus in potestatem hostium uenit.

Drohicinum incensum.

Turbauerat Polonorum mentes Elizabetha regina, quòd Heduigim filiam ad constitutum tempus ipsis non mittebat. Itaq; frustra expectato Nouembri atq; Decembri mense, post initium noui anni 1384, Sendiuoius Subinius palatinus Calissiensis & præfectus Cracouiensis, de sententia episcopi & aliorum procerum Cracouiensis conuentus, cum nobilissimorum quorumq; adolescentum comitatu ad Elizabetham, Ia- B deram usque Dalmatiæ profectus est. Statum rerum Polonicarum, & postulata procerum diligenter exposuit, minasq́; precibus adiecit. Petebat autem ab ea, ut quamprimum Heduigim ad breue tempus in Poloniam mitteret, coronatam mox ipsi remissum iri pollicebatur, ut cum ipsa esset, donec adolesceret. Obsides'que ad eam rem nobilium filios, quos secum adduxerat, dabat. Nectere moras Elizabetha, & aliam ex alia excusationem quærere, ambiguisq́; respõsis Sendiuoium ducere. Quibus rebus exacerbatus ille, iram non obscurè præ se ferre, uelleq́; discedere. Quod ubi regina animaduertit, uerita ne is, in cuius potestate erat Cracouia, reuersus turbas cieret, Iascum siue Ioannem Tarnouium, castellanum Sendomiriẽsem, ad occupandam arcem Cracouiensem misit: Sendiuoium autẽ discedere uetuit. Non latuit Sendiuoium reginæ consilium. Itaque unum de comitibus fidelem curriculo mittit Cracouiam, qui Tarnouij aduentũ anteuerteret, curaretq́; ne arx ipsi dederetur, etiam si ipse extrema pateretur. Ipse uerò clàm sese Iadera euoluens, ferè intra uiginti quatuor horas sexaginta milliaria bene lõga, ut sunt Vngarica, crebrò mutando equos, emensus, Cracouiam lassus peruenit, & proceres de omnibus rebus certiores fecit. Indixerant Leuouiam comitia minores Poloni ad secundam diẽ Martij: sed aduenien te Sendiuoio, Radomscos ea transtulere, ut maiores quoq; Poloni ad ea propinqtate loci inuitati uenirẽt, et in cõmune de repub. cõsulerẽt. Et frequẽtes ij cõuenêre, cũ de legatiõe & reditu Sẽdiuoij cognouissẽt.

1384 ann. *Sendiuoius Subinius in Dalmatiam excurrit.* *Reginæ consilia.* *Subinij celeritas.* *Comitia Radomscis.*

Vbi

A Vbi cum multa de ſuperbia & fruſtratione Elizabethæ, de ſedandis inteſtinis diſsidijs,ac de nouo rege creando,tractata eſſent,neq; tamen creatio noui regis malorum finem allatura eſſe uideretur,propterea quòd neq; foris pacem ob uiolata pacta cum Ludouico inita, neq; domi quietem in tantis animorum atq; ſtudiorum diſſenſionibus habituros ſe eſſe iudicabant,ad extremum placuit ut reginę animum adhuc leuiore legatione pertentarent,ſi fortè legati humilitas,quæ magnã offenſionem & alienationem animorum ſignificaret,pertinaciam reginę frangeret: deinceps uerò, ne quis omnino ad eam neq; publicè,neque priuatim proficiſceretur. Statuta reginæ dies, octaua Maij, ut Heduigim Cracouiæ tandem ſiſteret,ſi regnare eam in Polonia uellet. Ni faceret,aliter ſibi prouiſuros eſſe. Hæc ut ita rata manerent,iureiurãdo mutuo ſe obſtringunt. Miſſus cum his mandatis Prædislus Vauelius,equeſtri familia non illuſtri,commouit reginam,ita ut Sigiſmundum generum ſuum uiris,equis,armiſq; inſtructum ad gubernandã Poloniã, tantiſper dum adoleſcit Heduigis,mitteret. Quod ubi apud Polonos proceres percrebuit,indignati,ludibrio ſe eſſe fœminę,eiuſq; et Vngarorũ arbitratu ſibi præfectos atq; adeò dominos imponi:& Sigiſmundum peculiariter peroſi,exercitum contrahunt, & Sandeciam contendunt. Inde Lubouuliam ſiue Liblium,quæ tunc Vngaricæ ditionis erat,legationem ad Sigiſmũdum mittunt:monent,ne ſe inuitis in Poloniam ueniat: ſi aliter faciat,pro hoſte ſe eum habituros eſſe. Itaque repreſsit gradum Sigiſmundus: ſed illud uiciſsim impetrauit à Polonis, ut nonnulli de primoribus ad ſe uenirent,ac de rebus quibuſdam ſecũ conſtituerent. Miſsi Spitco Melſtinius,Sendiuoius Subinius,& Ioannes Tarnouius: à quibus illud modò impetrauit Sigiſmundus, ut aduentus Heduigis ad Pentecoſten uſq; expectaretur. Author expectandi maximè Sendiuoius fuit, quòd ei Sigiſmundus receperat, liberaturum ſe eſſe nobiles illos adoleſcentes, qui poſt fugam ipſius Iaderæ detenti in cuſtodia aſſeruabantur: qui ferè propinqui erant Sendiuoij. Neq; tamen præſtitit promiſſa Sigiſmundus propter motus fortaſsis illos Vngaricos, quorum ſuperius mentionem fecimus. Interim rurſus non quieſcebat maior Polonia: certatumq; eſt mutuis cædibus atque captiuitatibus inter proceres & equites. Quin & caſtella quędam magna ui oppugnata: inter quæ Bythinum fuit,Nicolai Lodij ſiue Lozij caſtellum,qui quòd in Domarati partibus erat,obſeſſus in eo & oppugnatus eſt à Vincẽtio palatino,Peregrino præfecto Poſnanienſi, & Suiduua caſtellano Naclenſi. Verùm ij non paruis incõmodis in oppugnatione acceptis,re infecta diſceſſerunt,pagos tamen adiacentes diripuerunt,& incenderunt. Induciæ deinde inter diſsidentes factiones factę. Quas cum Suiduua & Viſſota Curnicius cõtemptu Domarati ſeruaturos ſe eſſe negarẽt, magnis incommodis à Domarato affecti ſunt, direptis eorum oppidis Cazimiro & Samotulis,cum adiunctis pagis. At uerò Cracouienſes & Sendomiriẽſes proceres ad octauã diẽ Maij, quẽadmodũ cõſtituerãt, conuentũ rurſus egere apud Sandeciã,Heduigiſq;

Senatuſconſultum

Sigiſmundus marchio uetitus uenire in Poloniam.

B

Poloniæ maioris motus.

Bythin caſtellum oppugnatum.

Induciæ.

Cazimirum et Samotuli oppida direpta.

Sandeciæ conuentus.

gisq́; aduentum præstolabantur. Sed cum ea non ueniret, placebat rur- A sus oratores mitti in Vngariam, ni Prædislaus Vauelius dissuasisset, quòd diceret, aut se mendacij, aut conuentũ omnem leuitatis argutum iri, si cum cõstituissent, & reginæ denunciassent, neminem se deinceps neq; publicè neq; priuatim ad eã proficisci passuros esse, nouam legationem mitterent, contemptumq́; iri eam legationem. Itaq; placuit in commune, ut mittenda legatione pariter & creando rege ad tempus adhuc supersederent. Sendiuoius uerò Subinius, cuius animum in primis angebat nobilium iuuenum detentio, priuatim in Vngariam profectus, perfecit tandem, ut Heduigis in Poloniam ueniret. Comitati sunt eam Demetrius, tituli sanctorum quatuor coronatorum presbyter Cardinalis & archiepiscopus Strigoniensis, & Ioannes Canadiensis episcopus, & plures alij proceres Vngari. Ad cuius aduentus famã exciti Polonorum proceres, cum frequẽti nobilitate Cracouiam accurrêre: & qui tempori aduenerant, uenienti usque ad fines Vngariæ obuiam profecti sunt. Deducta Cracouiam honorificè cum perampla ac splendida aurea, & argentea, & stragulæ uestis supellectili, qualis decebat tanti regis filiam, Idibus Octobris, qui dies memoria diuæ Heduigis Legniciensis apud Polonos festus est, regina Poloniæ renunciata, & à Bozenta archiepiscopo solẽni ritu inuncta & coronata est, magna omnium lætitia & fausta acclamatione: regniq́; amplissimi administratio teneræ puellæ commissa. Lenitum erat in animis Polonorum regis desiderium, propter suaues & liberales mores Heduigis reginæ, cum B uerecundia, modestia, prudentia, decentiq́; suauitate coniunctos: quarum uirtutum non uulgare cõdimentum erat, forma corporis eximia. Neq; grauatim uiri muliebri imperio pariturí esse uidebant̃, nisi ad domesticas procerũ inter ipsos dissensiões sedãdas, & externorũ bellorũ impẽdentiũ metus parũ authoritatis & præsidij fore in puella iudicassent. Nec satis in tuto reginæ pudor illa ætate, illaq́; forma, & necessaria cum uiris cõsuetudine sine cõiugio futurus erat. Ad hęc posteritati quoq; prospiciẽdũ erat. Itaq; noua cura procerũ animos incessit, de adiũgẽdo reginæ marito, qui regiã dignitatẽ, & molẽ rerũ maximarũ rectè sustinere posset. Destinarat quidẽ Ludouicus rex adhuc uiuens generũ sibi & successorẽ siue in Vngaria, siue in Polonia, Vilelmũ Austriorum ducem, & puerũ admodum in aula sua educarat, promisso ei Heduigis filiæ matrimonio. Sed non magnopere placebat Polonis eum habere regem, qui propter paternum principatum, lõgo spacio & interiectu terrarum distantem à Polonia, longius aliquando à regno abfuturus esset: nec multum opis princeps tenui fortuna & potentia domestica, Polonię in rebus dubijs afferre posset. Dum autem diutius de re tanta consultatur, commodùm aduenerunt oratores ab Iagellone, magno duce Lituanorum. Cuius genus explicandum nobis est prius, quàm cętera prosequimur. Erat apud Vitenen magnum Lituanorum ducẽ magister stabuli Gediminus, uir ambitiosus & excelsi animi, qui interfecto domino suo, dominatum inter suos arrripuit, & latè propagauit,

Heduigis reginæ aduentus in Poloniam.

Heduigis coronatur.

Heduigis mores & forma.

De rege consultatio.

Vilelmus dux Austriæ.

Lituanorũ ducum stirps & propago.

Gediminus.

A gauit, subacta magna parte Rusiæ. Huic septẽ fuere filij, Montiuidus, siue Moniuidus, Narimundus, Olgerdus, Iauunutus, Keistutus, Koriatus, & Lubartus: filiæ item aliquot, de quibus unã Cazimirus secũdus rex Polonorum uxorẽ duxit, quemadmodũ superius exposuimus. Inter filios uiuens adhuc Gediminus dominatũ partitus est in hunc modum, ut Montiuido Kernouia & Sloninũ, Narimundo Pinscũ de Russis uel bello partum, uel pacto quæsitũ, Olgerdo Creua, Keistuto Troci, Coriatho Nouogrodecum, Iauunuto uerò Vilna caput gentis obueniret. Nam Lubartus cum Russam uxorem, Vuladimiriensium ducis filiã, quemadmodũ superius memorauimus, duxisset, ac socero hæres factus esset, nullã inter fratres sortem accepit. Ex his Olgerdus & Keistutus cõiunctissimè inter se uixere, & uegetiora nacti ingenia, molestè tulerũt, penes Iauunutũ nihili hominem principatum esse. Itaq; hi duo post mortẽ patris Iauunuti Vilna ac de principatu deturbãdi cõsiliũ cæpere, diemq; patrandi sceleris inter se constituêre. Obuenerat etiam Olgerdo in Rusia Vitepscensis dominatus, cum unicam ducis eius oræ filiam uxorem accepisset. Itaq; cum eò profectus esset, non uenit ad constitutam cum Keistuto diem. Keistutus, ut constitutum erat, cum non contemnenda manu improuisò Vilnam aduenien s, arcem utramq; occupauit. Iauunutus inter primum tumultum elapsus, in sylua à Keistutanis perquisitus, captus, & Vilnam reductus, in uincula à fratre coniectus est. Aduenit paulo pòst Olgerdus. Ibi præclarum inter coniunctissimos fratres certamen fuit, de principatu non ambiendo aut usurpando, sed recusando. Keistutus Olgerdo uelut natu maiori concedebat: Keistutum uicissim Olgerdus sibi eum habere iubebat, quem ei fortuna uirtusq; obtulisset. Tandem sic inter eos conuenit, ut Iauunuti portionem inter se partirentur, principatus tamen cum Vilna penes Olgerdum maneret: neuter alterius ditionem inuaderet: sed uterque alterius commoda perinde ac sua curaret. Sed quid seu bello, seu quauis alia ratione deinceps uteruis quęsiuisset, ex æquo ut inter se partirentur. His conditionibus fœdus inter eos ictum, & iureiurando mutuò sancitum. Iauunuto uerò Zaslauiensis tractus in Rusia fraterna misericordia datus. Potitus magno principatu Olgerdus, multa cũ finitimis Cruciferis Prusiensibus, atq; Liuoniensibus bella uario marte gessit, quæ persequi hic nobis necesse non est. Suscepit autem è Maria Russa uxore Thuuerẽsium ducis filia duodecim filios, Iagellonem, Skirgellonem, Suitrigellonem, Borissum, Coributhum, Vigudum, Corigellonem, Narimundum, Languinum, Lubartum, Andream, & Buthauum. Ex his omnibus Iagellonem natu maximũ dilexit pater, quòd esset præclara indole, successoremq; sibi in principatu, annuente Keistuto, designauit. Habebat & Keistutus sex filios, Vitoudum, Patricium, Totiuillum, Sigismundum, Voidatum, atque Dougotum. Sed Vitoudum & ipse successorem sibi præ cæteris designauit, quòd is & effigie, & uirtutibus, & uigore animi expresius patrem referebat. Inter hos duos, Iagellonem inquam & Vitoudum patrueles, summa e-

Gedimini filij.

Lituaniæ diuisio inter filios Gedimini.

Olgerdi & Keistuti amicitia.

Olgerdus Vitepscum dotale accepit.

Keistutus Vilna potitus.

Iasnuta captus à fratre.

Præclarum certamen.

Fœdus inter Olgerdum & Keistutum.

Zaslauiensis dominatus.

Olgerdus princeps, seu magnus dux Lituaniæ.

Olgerdi uxor & filij.

Iagello princeps signatus.

Vitoudus.

rat animorum & uoluntatum coniunctio. Mortuo deinde Olgerdo, anno Christi 1381, Iagello paterno principatu, fauẽte Keistuto, potitus est. Erat apud eũ gratiosus in primis Voidilo quispiã rusticanæ & obscuræ sortis homo, callidus & impiger: qui cum primùm pistrinã apud Olgerdũ exercuisset, & industriã suam probasset principi, cubicularius ac deinde pollicitator ei factus est, fuitq́ in intimis Olgerdi, quoad is uixit. Neq; Iagello quicquã de paterna beneuolentia in eum diminuit: quin sororem ei suã in matrimoniũ collocauit. Quæ res nõ leuiter Keistutum offendit. Id ubi animaduertit Voidilo, ueritus, ne eius authoritate honoris & gratiæ periculũ adiret apud principẽ affinem, criminari Keistutũ apud Iagellonẽ instituit: eoq́ consilijs suis iuuenẽ perpulit, ut is clàm fœdus cũ Cruciferis Prusiensib. aduersus patruũ iniret. De eo fœdere Keistutus, Osterrodẽsis cõmendatoris, qui filiã eius Ioanni Masouiorum duci nuptã de sacro fonte susceperat, proditione certior factus, tamẽ Vitoudo filio chari patruelis crimina diluente quieuit, donec Iagello bellũ contra Polocẽses, imperium suũ detrectãtes, suscepit. Quo cum ei magister Liuoniensiũ Cruciferorũ suppetias uenisset, tũc uerò sublata omni dubitatione Keistutus, cõtractis raptim copijs Vilnam inuasit, & in potestatẽ suam redegit. Accitoq́ Vitoudo filio (neq; enim is arma cõtra amicũ cęperat) deprehensa fœderũ monumenta ostendit. Sed ab eo tamen exoratus, Vilnã modò cum summo principatu Iagelloni ademit. Cæterùm Creuam & Vitepscũ retinere eũ passus est. Voidilonẽ uerò in crucem egit. Sed non multo pòst, dum Keistutus Coributũ rebellem armis ad officium reducere nititur, siue ut Lituanorum annales habent, Nouogrodum Seuerĩẽse oppugnat, Iagello non modò Vilnã proditione recepit, uerùm etiam Trocos oppugnatos per deditionẽ accepit. Deinde nouos uterq; compararunt exercitus: Keistutus è Samagitis ferè, Iagello è Prusis & Liuonibus: ille ut recuperaret Trocos, hic ut defenderet. Sed cum in conspectũ uenissent, antequã infestis signis concurrerent, Iagello Keistutũ & Vitoudũ per speciem colloquij seuocatos cæpit: & Keistutum quidem cathenis uinctum, & Creuã missum in carcere necauit. Vitoudus uerò Vilnæ in custodia diutius asseruatus, neq; Lituanorum, neq; magistri Prusiẽsium Cruciferorum, neq; fratrum & patruorum deprecationib. liberari potuit. Postea Creuã missus, & morti destinatus, uxoris misericordia doloq́ liberatus est. Nam ea cum liberam haberet cõmeandi ad uirũ potestatem, nocte quadã commutato cum una de duabus pedissequis habitu ueste muliebri indutum eduxit. Emissus ille in Masouiam ad Ioannem ducem affinem suum, atq; inde in Prusiam ad Cruciferos confugit. A' quibus obiurgatus primùm, q aduerso demũ tempore suo societatẽ ipsorũ expeteret, deinde benignè recreatus, & bene sperare iussus est: Iagello uerò dominatu pacato potitus. Quanq; enim fecerunt Cruciferi cum Samagitis, qui Vitoudo nõ obscurè fauebant, impetũ in Lituaniã, Trocosq́ munitionẽ expugnarunt. Sed mox inde eiecti à Iagellone è Rusia reuerso, ad sua sese receperunt. Hæc altius repetere libuit

Voidilo ex humili fortuna euectus.

Iagellonis fœdus clandestinum cõtra Keistutum.

Iagello bellum infert Polocensibus rebellib.

Vilna à Keistuto intercepta.

Voidilonis exitus.

Iagello Vilnã recuperauit.

Keistutus captus, & in carcere necatus.

Vitoudus in custodia seruatus.

Vitoudi uxoris amor coniugalis & uirtus.

Vitoudi fuga in Prußiam.

A buit, tum propter Iagellonis genus, tum ut lucem afferremus hiſtorię, quã deinceps de Lituanicis & Pruſsicis bellis, quatenus ad inſtitutum noſtrum pertinere uidebuntur, perſequemur. Nunc ad intermiſſam ſeriem narrationis reuertamur. Ab hoc igitur Iagellone miſsi oratores, Skirgello & Boriſſus fratres principis, & Hanulo præfectus Vilnenſis, perampla munera Heduigi reginæ attulerunt: coniugium eius regnum'cꝫ dotale principi ſuo petiuerunt, multa magna'que pollicentes, quæ ad amplitudinem reipublicæ Polonę, ad incrementum religionis Chriſtianæ pertinere uidebãtur. Non ſurdis auribus oratio illa à proceribus Polonis audita eſt. Cæterùm Heduigis abhorrebat à barbari matrimonio. Propoſitæ oratoribus cauſæ, quam ob rem non impetrarent, quibus de rebus ueniſſent, nimirum quòd Chriſtianæ cum barbaro nuptæ eſſe non liceret, & quòd pacta iam quædam cum Vilelmo Auſtriorum duce de matrimonio prius interceſsiſſent, adiecta ducentorum millium florenorum pactione, ni pactis conuentis ſtatum eſſet. *Iagellonis legatio ad reginam & Polonos proceres.*

A d hæc oratores reſponderunt: Quòd ad religionem Chriſtianam attineret, Iagellonem cum cæteris fratribus Chriſtiana matre natum, iam inde ab ineunte ętate Chriſtiana religione imbutum, non alienum ab ea gerere animum, quamuis eius myſterijs de more initiatus non ſit. Sed quòd multis principibus uiris petentibus hactenus negauit, id eũ Heduigi & matrimonio eius daturũ eſſe, ut ſe pariter & fratres, & gentem ſuã omnẽ Chriſtianis myſterijs initiari ſit curaturus. Illa uerò ducẽta millia ipſum etiam præſtaturum, & ſi neceſſe ſit, exoluturum ſe eſſe, theſauros'cꝫ ſuos omnes & maiorum ſuorum in Poloniam comportaturum, & Lituaniam Poloniæ adiuncturum, ut eodẽ deinceps cum ea imperio cenſeatur. Permouebant hæc magnopere Polonorum animos. Magna uidebatur fore ad amplitudinẽ regni Lituaniæ acceſsio. Perutile nõ modò pacem, uerum etiam auxilium eius gentis adiũgere, cuius hoſtiles excurſiones, quibus magna pars Polonię ſuperiori tẽpore ad uaſtitatẽ redacta eſſet, perdifficulter cohiberent: præclarũ & glorioſum nomini Polono, ſi eius opera Lituania religionẽ Chriſtianã ſuſciperet. Verùm tamẽ nihil pręter ſenioris reginę ſentẽtiã his de rebus ſtatuẽdum eſſe uiſum eſt. Ad quam Heduigis etiam prouocabat, cum aliter procerum poſtulationem rectè refutare non poſſet. Itacꝫ ad Elizabethã oratores in Vngariã ire iuſsi: miſsi'cꝫ cum eis de conuẽtu Polonorum Nicolaus Bogoria Zauichoſtenſis caſtellanus, Vulodicus Ogrodenecius pincerna, ſiue ſuppincerna, ut uulgò uocãt, Cracouiẽſis, et Criſtinus Oſtrouius præfectus Cazimirienſis, optatum reſponſum retulere. Reſpondit enim eis Elizabetha: Si id Poloni ex re ſua publica fore exiſtimarent, non remoraturã ſe eſſe eorũ commoda, necꝫ religionis Chriſtianæ incremẽta præciſurã. Nec multo pòſt in Croatiã cum altera filia tendẽs, ab Horuato Bano de medio ſublata eſt: quẽadmodũ ſuperius memorauimus. Hoc reſpõſum Elizabethæ cũ in Poloniã relatũ eſſet, de uniuerſi cõuentus ſentẽtia (in quo tamẽ pauci aderãt de maiore Polonia, ſiue cp Ziemouito ferè fauebant, ſiue quòd inteſtino bello

Conditiones futuri matrimonij.

B

Lituani oratores in Vngariã profecti.

Elizabetha regina interfecta.

H 2 diſtine-

Polonorum legati ad Iagellonem.

distinebãtur) Lituani oratores dimissi, & Vulodicus atq; Cristinus su A
prà memorati, itéq; Petrus Safranecius, & Hincia Roscouicius (nescio an Rogouius) legati ad Iagellonẽ cum eis missi sunt, ut eũ ad cõiugium

Conditio adiecta.

Heduigis & regnũ Polonorũ uocarẽt, & secũ adducerẽt, si is suprà memoratas cõditiones accepisset, & iureiurãdo suo stabilisset: una insuper adiecta, de recuperãdis ijs, quæ in eũ diẽ à iurisdictione Polonorum regum quoquo modo exciderãt.

Reginæ pacta cum Ziemouito Masouio.

Cũ Ziemouito autẽ trãsegit regina, his cõditionibus, ut is munitiones in Polonia sub interregno captas redderet: ac pro ijs decẽ millia sexagenarũ Pragensiũ ab ipsa acciperet: Cuiauiã aũt hypothecę nomine retineret, donec ea pecunia sibi numeraretur: captiui utrinq; dimitterent̃ liberi: de iniurijs intra inducias ultro citroq; illatis & acceptis, delecti utrinq; arbitri arbitrarentur: pactum quod de Lencicia cũ procerib. Polonis Ziemouitus iniuerat, esset irritum: deniq; Mogilnẽse monasteriũ idem Ziemouitus recuperaret, ac redderet.

Vilelmi Austrij aduentus Cracouiam.

Dum hęc ita fiunt, interim Vilelmus Austrius certior factus de statu rerum Polonicarũ, ac de propẽsa Heduigis reginæ erga se uoluntate, siue eius ipsius nutu, ut creditũ est, à Gneuosio Daleuicio gente Stregomio, succamerario Cracouiẽsi (cui sese illa cõcredebat) ne ipse sibi deesset, admonitus & adductus, cum splẽdido comitatu & apparatu magnisq; diuitijs Cracouiã inopinatus aduenit.

Vilelmus arcis ingressu exclusus.

Sed arcis ingressu Dobeslai Curosuãcij castellani Cracouiensis, & aliorum procerum authoritate prohibitus, in urbe diuertit.

Heduigis reginæ amor erga Vilelmum.

Cõuenitq; cum eo identidẽ Heduigis regina in cœnobio diui Frãcisci luce clara, aulico suo uirorum & B puellarũ comitatu stipata, & choreis indulsit. Quin fama etiã seu uera, seu falsa uulgatũ est, eã consummãdi cũ illo matrimonij, priusquã Iagello ueniret, tanta cupiditate flagrasse, ut cũ ille thalamo eius arceq; arceretur, ipsa portã arcis clausam effringere, & in urbe optatis nuptijs cũ eo defungi tẽtarit, nisi Demetrius Goraius thesaurarius regni ei dissuasisset. Intelligens aũt Vilelmus apertè sibi Polonos proceres aduersari, simul de aduentu Iagellonis certior factus, post aliquantam morã clàm sese euoluit Cracouia, depositis apud Gneuosiũ thesauris, quos secum

Gneuoßij Daueleicij opes.

apportarat. Vnde Gneuosius postea multas amplasq; possessiones sibi comparasse existimatus est: sed quæ tamen à liberis eius deinde turpiter distractæ ac dilapidatę sint. Aduentabat iam cum fratribus Iagello, & cum magno comitatu Lituanorum. Sed ei Heduigis nupturam

Heduigis alienus animus à nuptijs Iagellonis.

se non esse præ se ferebat, Vilelmi amore capta: cui se à patre despõsam esse, eodemq; lecto paruulam cum paruulo cubuisse asseuerabat. Ab Iagellone uerò eò magis abhorrebat, q̃ eum breui statura, deformem & barbarum barbaris moribus esse accepisset. Negabant proceres, ualere id matrimonium quod inter impuberes contractum esset. De Iagellone autem orabant reginam, ut maiorẽ reipub. & sanctissimę religionis propagandæ, quàm suarum uoluptatum rationem duceret. Vbi emollitus est muliebris animus, cùm multiplici persuasione & precib. tum legatione Zauissæ Olesnicij, qui ad cõtemplandã speciẽ moresq; Iagellonis per speciẽ salutandi missus, utraq; commodiora opinione in

illo

A illo esse renunciarat, tum demum pauci proceres ei obuiam profecti sunt: in quibus principem locum Spitco Melstinius palatinus Cracouiẽsis obtinebat: qua re magnam is apud Iagellonem gratiam iniijt: plures eum Cracouiæ cum regina expectarunt. Aduenit autem Cracouiã Iagello duodecima die Februarij, anno Christi 1386, qui fuit quartus post Ludouici mortem, habens in comitatu suo cùm alios complures duces atq; proceres Lituanos atq; Russos, tum Borissum & Suitrigellonem fratres germanos, & Vitoudum patruelem. Iam enim eum sibi reconciliauerat, & è Prusia reuocarat, concesso ipsi Grodnensi dominatu, Breste, Drohicino, Melnio, Bielsco, Surasso, Camenecia, Volcouisco oppidis atq; territorijs, pactus sibi fidem & obsequiũ eius, ita ut is ne legatos quidem quoquam se inscio mitteret. Lituanorum annales etiam Volyniam & Podoliam Vitoudo tunc datam esse à Iagellone memorãt. Sed certiora sunt quę nos ab ipso Vitoudo literis mandata & consignata, in archiuo regio uidimus. His igitur comitatus Iagello uenit: adueniens, in thalamo Heduigim reginam, magna cum admiratione eximiæ formæ eius, salutauit: postridie uerò perampla ei dona cum Vitoudo, Borisso, & Suitrigellone misit. Sed iam Iagellonis aduentus interregni & quartidecimi libri finem nobis faciat.

Iagello uenit Cracouiam.

1386 ann.

Iagellonis cum Vitoudo reconciliatio & pacta.

MARTINI CROMERI DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM, LIBER QVINDECIMVS. B

VVLADISLAVS IAGELLO REX.

De origine & moribus Lituanorũ scripsimus in superioribus libris, quantum quærendo inuestigare, & è situ obscuritatis magis quàm uetustatis eruere potuimus. Nunc de religione pauca, quę ad rem pertinẽt, nobis repetẽda sunt, anteq; Iagellonis regnũ stylo persequamur. Ad hæc usq; tẽpora, quæ nunc persequimur, fuit gẽs Lituanica priscæ multorũ deorũ, seu uerius dæmonum superstitioni dedita. Quin & ignẽ pro deo colebat, & eũ in celebriorib. locis atq; oppidis perpetuũ asseruabat. Fulmini quoq;, quod Percunũ uocabat, diuinũ honorem tribuebat. Lucos & eximias quasdã arbores in syluis sacrosanctas habebat, ita ut uiolare eas ferro nefas esset, nec impunè erat tale quicquã ausis. Nam uiolentia dęmonũ uel interibãt subitò, uel mẽbro aliquo capiebant. Viperas item atq; serpẽtes diuinitatis non exortes esse credebat, & alebãtur ij quasi lares quidã familiares in singulis domibus atq; familijs: & lac eis libabatur, & galli gallinacei immolabãtur. Eratq; inauspicatũ & exitiabile toti familiæ, quenquam ex his occidisse, aut uiolasse. Erat autem apud eos quotannis solenne sacrificiũ sub initium mensis Octobris, post collectas fruges, ad quod frequentes cum uxoribus & liberis & seruitijs conueniebant, ac toto tri-

Lituanorum superstitiones.

Dij Lituanorum.

Serpentes pro dijs habiti.

Sacrificium solenne.

Humanæ uictimæ. duo epulabantur de his quæ dijs mactarant & obtulerant. E' bellis etiam reuertentes manubias, & unum aliquem de captiuis eximium ui- A
Funerum ritus. ctimæ loco igni cremabant. Corpora mortuorum cum preciosissima supellectili, qua uiui maximè usi erant, & cum equis & armis cremabant, & ad busta propinquorum lacte, melle, & mulso parentabant. Hos igitur errores cæteras'que omnes superstitiones Iagello, priusquam cum Heduigi matrimonium iniret, unà cum fratribus & proceribus, atque uniuerso comitatu suo, exceptis ijs qui iam apud Russos ini-
Iagello baptisatus Vuladislai nomẽ accepit. tiati erant, abdicare iussus, quartadecima die mensis Februarij à Bozenta archiepiscopo, & Ioanne episcopo Cracouiensi, sacro fonte ablutus, & Christianæ religioni initiatus, Vuladislai nomen accepit, &
Lituania, Samagitia & pars Russiæ adiuncta Poloniæ. mox matrimonium cum regina solenni ritu contraxit: Lituaniam'que omnem cum Samagitia, & ea parte Russiæ, quæ in ditione eius erat, Poloniæ iure sempiterno adiunxit, & in unum corpus redegit, iureiu-
Fideiussores et obsides. rando interposito. Ad hæc Vitoudus cum Michaele duce Zaslauiensi, & Lubarto, pro ipso his ipsis de rebus reginæ & proceribus Polonis fidem suam obstrinxere, & obsidum loco fuere. Quarto autem die pòst unctus ab archiepiscopo, diadema regium nouum suscepit.
Vuladislaus Iagello coronatur. Nam uetus in Vngariam à Ludouico asportatum, nondum ad eam diem reportatum erat. Sequenti die in urbem solenni pompa deductus,
Corona Polonica in Vngariã asportata. & in foro posito solio collocatus, iusiurandum à Cracouiensibus & alijs oppidanis de more accepit. Lituani quoque & Russi duces atque pro-
Lituani et Russi duces iurant in uerba regis & reginæ. ceres, qui tunc aderant, in uerba regis & reginæ iurarunt: consignatis- B
que diplomatis in fide & clientela ipsorum & regni Polonici se cum ditionibus suis deinceps semper fore promiserunt. Idem postea cæteri quoque fecerunt. Extantque in archiuo regio ea diplomata sub titulis & signis Demetrij Coributhi, Nouogrodẽsium Seuerianorum ducis, & octo ducum procerum'que eiusdem ditionis pro Coributho fideiubentium: Skirgellonis, Alexandri Vigundi Kernouiensis, Theodori Lubarti Luscensis & Vuladimiriensis, Basilij Pinscensis, Vulodimiri Kiouiensis, Simonis Languini filij, quem rex Nouogrodo præfecit: Georgij Dougoti, Georgij & Andreæ, Michaelis filiorum, ducum. Indultum'que est conuiuijs, choreis, & lusibus complures dies. Per quos
Cruciferi Lituaniam populantur. dies magister Cruciferorum Prussiensium Conradus Celner, spreta inuitatione regis & reginæ, qua ad nuptias per Demetrium Goraium inuitatus erat, hostiliter in Lituaniam, uacuã tũc ducibus & militibus,
Lucomlia capta. duplici agmine inuasit: & longè lateque eam depopulatus, Lucomliam
Andreas regis frater. arcem ui cæpit: & Andream Iagellonis fratrẽ apud Russos religionem Christianam professum, quo authore & concitatore expeditionẽ illam
Polocensium deditio. in Lituaniam susceperat, cum præsidio in ea reliquit. Cui se Polocẽses quoque dediderũt. Russorũ historia non à Prussiẽsibus, uerùm à Liuoniensibus Cruciferis Andream hunc adiutum esse memorat. Quod sanè probabilius est: quandoquidem uiciniores ij sunt Polosco & Luconliæ: extantque in archiuo literæ induciarũ, anno sequenti inter Lituanos & Liuones cõstitutarũ. Nisi fortè & hi & illi operã Andreę nauarũt. Id

quod

190

A quod inde non malè colligitur, quòd noster Dlugossus memorat, Cruciferos duplici agmine Lituaniam tũc infestasse. Eodem autem tempore ex composito Russorum Smolensciorum dux Suetoslaus Lituaniã & ipse circum Vitepscum & Orsam uexauit, & Mescislauiam oppugnauit. Hęc ubi accepit Iagello, mox Skirgellonem & Vitoudum cum Lituanis & cum Polonis uoluntarijs in Lituaniam misit, qui festinantes, cum Cruciferorum exercitũ Lituania excessisse didicissent, Lucomliam partim trucidato, partim eiecto Andreæ pręsidio, receperunt. Inde ad Mescislauiam profecti, nihilo maiori negocio omnem eam oram in potestatem suam redegerũt: Suetoslao'que interempto, filium eius Georgium, iurare in uerba Vuladislai & Skirgellonis iussum, Smolẽscijs præfecerunt. Poloscum quoque recuperarunt, ac de authoribus defectionis pœnas sumpserunt. Dedit & Andreas dux postea temeritatis suæ pœnas, toto triennio in arce Chencinensi squalore carceris cõfectus. Cæterùm rex ipse Iagello perfectis ritè solennibus regni mandati cerimonijs, ad pacandam maiorem Poloniam animum intendit: profectusq́; eò cum Heduigi regina & magno comitatu armatorum minorum Polonorum, Posnanię Pascha sacrum peregit: & Grimaliorũ atq; Nalenciorum familias, capitalibus odijs dissidentes, cum ducibus suis Domarato & Vincentio palatino, de quibus superius multa commerauimus, in concordiam redegit. Bona ecclesiastica à quibuscunq; per uim siue dolum occupata erant, iustis dominis restituit. Bartholomæũ
B Cosminium prædonicam exercentem, & uenire ad se recusantem proscripsit: Odalanouiam uerò arcem eius in suam potestatem redegit: Ioannem Venetiũ, gente Plomeniũ, iudicem terrestrem, ut uocãt, Posnaniensis cõuentus, qui propter iniusta iudicia, & scelera perpetrata, cruenti dæmonis cognomentum meruit, confiscatione bonorum & carcere puniuit. Cum autem Gnesnam uenisset Vuladislaus, & commeatum, seu stationem, ut uocant uulgò, à collegio eius basilicæ petisset, nec impetrasset, fertur more barbarico pignerasse facultates adscriptitiorum ecclesiæ: sed cum eam ob rem sacris ciuitati interdictum esset à Nicolao Strosbergo, pręposito & uicario Archiepiscopi, Posnania orto, reprehẽsus à regina Vuladislaus, pignora capta reddi iussit. Ibi illa suspirans: Pignora quidẽ reddemus, inquit, agrestibus, cęterùm lachrymas quis eis reddet? Pium reginæ dictum, & sempiterna memoria dignum. Sic tunc res maioris Poloniæ perturbatas admodum, placidè Vuladislaus composuit. Autumnus totus cum æstate his rebus constituendis datus: hyeme & subsequentis anni initium Vuladislaus nouus rex ingenti procerum & equitum Polonorum caterua stipatus unà cum regina in Lituaniam se contulit: archiepiscopum Gnesnensem & multos sacerdotes ac pios homines secum duxit. Ziemouitus etiam & Ioannes Masouiorum, & Conradus Olesnicẽsium duces eum comitati sunt. Conuentu Vilnam indicto ad initium quadragenarij ieiunij, conuenerunt eò Skirgello Trocensium, Vitoudus Grodnensium, Volodimirus Kiouiensium, & Coributhus Nouogrodensium

H 4 duces,

Smolensciorũ dux Suetoslaus Lituaniam infestat.

Lucomlia recepta.

Smolenscij à Lituanis & Polonis subacti.

Poloscum receptum.

Andreas dux in carcerem compactus.

Vuladislaus rex in maiorẽ Poloniam profectus.

Grimalij & Nalencij recõciliati.

Ecclesijs bona sua reddita.

Barth. Cosminius proscriptus.

Odalanouia regi quæsita.

Iudex iniustus punitus.

Commeatus seu stationes ab ecclesiasticis regi negatæ.

Heduigis reginæ pietas.

Vuladislai regis cum regina profectio in Lituaniam.

Lituanorum conuentus.

duces, fratres principis, & infinita equitum plebis'que multitudo. Ibi de religione Christiana populariter suscipienda, ac de exterminando cultu falsorum deorum & omni superstitione diligenter actum, ipso rege maximam ei rei nauante operam, non solum hortando & orando, & præmijs inuitando, sed etiam docendo, cum nostri sacerdotes linguæ imperiti essent: ipse autem Rusicam callens, Polonos loquentes intelligeret.

Vuladislai Iagellonis studiū propagandæ religionis Christianæ.

Ægrè gens barbara maiorum suorum religiones relinquebat. Sed cum iussu regis sacer ignis extinctus, templum araq; eius diruta, & adytum, unde oracula à sacerdote edebantur, euersum Vilnæ esset, necati'que serpentes, & succisi luci nulla cuiusquam læsione, quod præter opinionem barbarorum acciderat, tum uerò barbari uanitate sua agnita, alacriores ad principum suorum religionē facti, & aliquot diebus capita religionis, quod Symbolum uocatur, & orationem Dominicam, pio rege nullum laborem subterfugiente, edocti, Christianis mysterijs de more initiati sunt.

Ignis sacer extinctus, & luci succisi.

Vuladislaus rex euāgelistæ & catechistæ fūctus officio.

Sed cum immēsi laboris esset, singulos sacro fonte tingere, nobilioribus tantū hic honor habitus: reliquum uerò uulgus turmatim distributum, aqua lustrali siue sacra à sacerdotibus conspersum est, unum'que nomen cuique turmæ tam uirorum quàm mulierum inditum.

Baptisatio Lituanorum.

Plurimam ex his multitudinem rex aduectis è Polonia pannis laneis & calceis uestiuit, cum ad eum diem gens illa conficiendarum earum rerum ignara esset, sed aduectitijs tantum nobiliores ueterētur: nam uulgus agreste peronibus magna ex parte etiam nunc utitur, & lineis uestibus pelliceis'que tunc utebatur.

Lituanorum uestitus.

Basilica deinde Vilnæ condita, & reditibus amplis atque sacerdotijs locupletata, ac diui Stanislai memoriæ à Bozenta archiepiscopo consecrata est, institutus'que in ea episcopus, Andreas Vasilo Polonus, gente Iastrembecius, de Franciscanorum sodalitate, qui Elizabethæ reginæ à confessionibus fuerat.

Vilnensis episcopa & basilica condita.

Septem preterea parœciæ à rege constitutæ dotatæq;, Volcomiriensis, Missogolensis, Nemencinensis, Mednicensis, Creuensis, Obolcensis, & Hainensis. His omnibus templis regina plurimam supellectilem ad cultum diuinum accōmodam largita est.

Parœciæ primæ Lituanicæ. Heduigis reginæ pia munificentia.

Remissa deinde regina in Poloniam, Vuladislaus rex totum annum propagandæ in Lituania religioni Christianæ uacauit, plurima'que loca per se ipse obiuit. Dobrogostium uerò Posnaniensem episcopum ad Vrbanum Pontificem allegauit, ei'que se dicto audientem fore solenni regū Christianorū more promisit. Deinde Vitepscum & Poloscum profectus, nouos motus sedauit, sumpto de seditiosis supplicio. Inde Vilnam reuersus, Skirgellonem fratrem pro se summæ rerum apud Lituanos præfecit: legem condidit, ne Rusis & catholicis matrimonium inter se contrahere liceret, nisi Russus uel Russa à suis ad nostros transiret. Aliam item, qua bona ecclesiastica omni onere, labore, pensione, & iurisdictione principis & profanorum quorumuis liberauit. Sorori Alexandræ, Ziemouito iuniori Masouio in matrimonium collocatæ, magno apparatu nuptias fecit. Radomiensem ditionem nouo affini in dotem promisit. Reuertens autem in Poloniā, per Rusiam iter

Vitepscum & Polosciū pacata. Skirgello Lituaniæ præfectus à rege. Lex de matrimonio dispariū in religione. Ecclesiastica immunitas. Alexandra regis soror cum Ziemouito Masouio nupta.

Lusci præfectus Polonus.

Valachia in fidem regis Poloni uenit.

A iter fecit, Creslaumq́; Curosuanciū castellanum Sendomiriēsem Lu-
sco præfecit: Leopoli Petrum palatinū Moldauiæ siue Valachiæ cum
proceribus ipsius solenni iureiurando adactos, in fidem & clientelam
accepit, cum ij ab Vngaris sub interregno defecissent. Nec diu post di-
scessum regis quietæ res fuerunt in Lituania. Cum enim esset æmulatio

Lituanorum ducum dissensio.

Vitoudi fuga in Masouiam, & mox in Prussiam.

inter Skirgellonem & Vitoudum, & indignū duceret Vitoudus, excel
si animi uir, deteriori parère, nec stare promissis regē, aut respondere
spei meritisq́; suis animaduerteret, nec ignoraret etiam Skirgelloni ho
mini feroci, & lingua manuq́; prompto, & qui per ebrietatem compo-
tores suos plerunq; ferro peteret, uicissim se suspectum esse, metuens
eius insidias, Grodno & Breste arcibus suis ualido præsidio firmatis,
in Masouiam ad Ioannem ducem sororis suæ maritum cum Anna uxo
re profugit: inde ad Ziemouitum eius fratrem se contulit. Sed cum ab
utroque malignius tractaretur, in Prussiam ad Cruciferos contendit.
A' quibus comiter acceptus & habitus est, quòd ij per eū facilè se Sa-
magitia & Lituania potituros esse sperarent. Commoratus autem ibi
aliquandiu, administrationem rei familiaris & linguam Germanicam

Lituania uexata à Prussis & Liuonijs.

aliqua ex parte didicit. Interim Lituania & Cruciferorum Prussiensiū
pariter & Liuoniensium armis uexata est, & in duas factiones, quarum
altera Vitoudo, altera Skirgelloni fauebat, diuisa, intestinis dissidijs la
borare cœpit. Veritus autem Vuladislaus rex, ne Vitoudus Vilna,
quod caput gentis esse diximus, Russorum impensius ipsi fauentium
BB proditione per inscitiam & ignauiam Skirgellonis potiretur, misit eò

Nicolaus Moscorouius cum exercitu in Lituaniam missus.

Vitoudus regi reconciliatus, redit in Lituaniam.

Nicolaum Moscorouium procancellarium Polonię cum mediocri mi
litum Polonorum præsidio, & apparatu bellico, ut arcem utranq; tue-
retur. Icerat quidem Vitoudus fœdus cū Cruciferis, & spe potiundæ
Lituaniæ ab eis onerabatur: sed cum suspectam eorum fidem, siue ua-
na suspicione, siue coniecturis quibusdā habere cœpisset, clàm sibi per
internuncium, Vuladislaum regem, proditionem Russorum & Litua
norum metuentem, reconciliauit: & accepta ab eo spe adipiscendi prin
cipatus, siue magni ducatus, ut uulgò dicunt, in Lituaniam insciētibus

Cruciferorum arces à Vitoudo exustæ.

Cruciferis reuertit, & in itinere tres arces Cruciferorum Samagitis cō-
fines, Iurgēburgum, Mergenburgum, & Nauanzum uel Neihansum
fortè, cum uelut socius & amicus intromitteretur, cæpit & exussit: prę
fectis & præsidiarijs militibus Cruciferorum partim cæsis, partim in
seruitutem abductis, ut aliquot tamē cum munere ab hostibus ad suos

Vitoudus iterum transit ad Cruciferos.

Lituania à Vitoudo uexata.

Simultas inter regem & reginam.

rediret. Cum autem spem sibi datam à rege diutius duci uideret, consi-
lium cępit Vilnæ per proditionem capiendæ. Verùm fraude intempe
stiuè detecta, spe frustratus, in Prussiam, recōciliatis sibi per literas &
internuncios Cruciferis, sese recepit, indeq́; biennio Lituaniam cū au-
xilijs Cruciferorum infestauit. At in Polonia lites & simultates inter re
gem & reginam suspicionibus quibusdam ac susurronum delationi-
bus excitatæ eousque increuerant, ut non longè essent à dissidio, ni
primores intercessissent. Conuenit tandem, ut delatores utrinque ede
rentur. Editus Gneuossius Daleuicius succamerarius Cracouiēsis, qui

sanctissimam

sanctissimam fœminam Heduigim reginam clàm apud maritum regẽ probri insimularat, quòd diceret, absente illo Guilelmum Austrium secretò Cracouiam uenisse, & aliquot diebus cũ regina consueuisse. Qua de re satisfecit regina regi iureiurando: cæterùm in Gneuosium iudicium de infamia Visliciæ in conuentu procerum institutum est. Ibi accusatus, damnatus'que, cum non probasset quæ dixerat, nec dixisse se negare posset, ex decreto iudicij, mentitũ se esse clara uoce & latratu subter scamnum edito professus est. Est autẽ ea grauissima apud Polonos & infamię plena mẽdacij retractatio, quę fit publicè latratu canino adiuncto. Ita sublata omni suspicione, amor cõiugalis est inter regem & reginam redintegratus. Per illud tempus cũ Bozenta archiepiscopus Gnesnensis esset mortuus, Ioannes Cropidlo, quemadmodũ prius Posnaniensem, ac deinde Vuladislauiensem sedem inuaserat, Gnesnensem etiam, neque suffragijs collegij, neque regis cõmendatione adiutus, unius de duobus, qui de pontificatu maximo tunc cõtendebant, authoritate inuadere conatus est. Sed rege aduersante neque Gnesnensem adeptus est, & Vuladislauiensi excidit, Henrico Legniciẽsi duce successore accepto. Cum autẽ pertinacius de archiepiscopa litigaret Cropidlo, captus à Sbigneo Brezio marsalco regni, & omnibus facultatibus exutus, regis'que iussu dimissus, inopem uitã aliquot annis egit, donec Camenensis episcopus in Pomerania, ac deinde Hẽrico mortuo, & Nicolao Curouio successore eius ad Archiepiscopam translato, Vuladislauiensis iterum rege indulgente factus est. Bozentæ autem Dobrogostius Nouiduorius episcopus Posnaniẽsis, qui Cropidloni Vuladislauiam trãslato successerat, uolũtate regis successor datus est. Fecit dein de Vuladislaus rex anno Christi 1390 expeditionẽ in Lituaniam, ut gliscens inter Lituanos & Russos studio partiũ dissidium reprimeret, Vitoudi'que potentiam frangeret, atque excursiones arceret: cuius iuuandi gratia Cruciferi Prussienses exercitum in Germania comparabant. Tenebantur Vitoudi præsidijs arces Breste, Camenecia Polessensis, & Grodnum, è quibus crebræ fiebant in finitimas oras excursiones. Eas igitur arces primùm rex in potestatem suam redigere adortus, Breste intra decimum diem cæpit, & Hinciam Roscouicium equitem Polonum cum præsidio ibi collocauit. Inde cum Poloni milites impatientia frigoris (nam initio Februarij hæc agebantur) & pabuli commeatus'que penuria missionem efflagitassent, cum aulico suo comitatu, & paucis uoluntarijs, qui nongentorum numerum non explebant, ad Cameneciam castra mouit, captam'que nullo negocio arcem Zindrami Mascouicij equitis Poloni fidei commendauit. Inde porrò nihil paucitate suorum ac dubia Lituanorum & Russorum fide deterritus, transmisso Nemene fluuio, ad Grodnum castra metatus est. Ibi conuenere ad eum Skirgellonis, Vulodimiri, & aliorum Lituanorum ac Russorum ducum atque procerũ non contemnendę copiæ. Coributhus uerò Nouogrodensiũ Seuerianorum dux cũ Rusis de religione sentiens, per seipse cum insigni equitatu in castra regis fratris uenit. His

Gneuosius Daleuitius infamia notatus.

Mendacis obtrectatoris pœna apud Polonos.

Ioannes Cropidlo archiepiscopa exclusus à rege, & Vuladislauiensem episcopam amisit.

Cropidlo episcopus captus.

Dobrogostius archiepiscopus Gnesnensis.

1390 ann. Vuladislaus rex ducit exercitum in Lituaniam.

Breste captũ.

Camenecia capta.

Grodnum obsessum.

A His copijs Grodnum, cum non facilè ui caperetur, obsessum est. Non latebant hęc Vitoudum, nec ignorabat is, Grodnenses diuturnam obsidionem ferre nō posse. Properè igitur cum non parua Prussorum & Cruciferorum manu in auxilium suis aduenit, ac cis Nemenem e regione arcis castris positis, nouam arcem in aggesto de terra tumulo munire instituit. Verùm nihil ea re obsessi releuabantur. Et iam inferior arx inspectante ipso expugnata erat. Igitur intermisso cœpto opere, ferream is cathenam nauibus deuectam per flumen ad arcem deligauit, ea'que continuatis nauibus in flumine pontem iunxit, quo facilius laborantibus suis subueniret, commeatum supportaret, ægros atq; saucios ad se transferret, & pro his recentes submitteret. Contra id opus regij milites ingentes piceas siue pinastros in ripa succisas, & in amnem deiectas secundo flumine impulerunt: quæ impetu rapidi amnis celeriter delatæ cathenā perruperunt, nauesq; nonnullas cum hominibus obluctantibus attriuerunt ac demerserunt. E' quibus unus quispiam Germanus in ulteriorem ripam ad regia castra frustra inclamantibus suis, ut in undis periret potius, quàm in hostium potestatem ueniret, enatauit. de quo rerum hostilium status omnis cognitus est. Insequenti autem nocte Vitoudus cum suis desperata defensione arcis, fugienti similis discessit, & arx post quinquagesimum obsidionis diem in ditionem regis uenit. Nec sanè multo leuior ea obsidio obsidentibus quàm obsessis fuit. Tanta enim rerū penuria ij quoq; pressi B sunt, ut uix ater ac de siligine pariter cum spicis molita factus panis (quali etiamnum uulgus Latinorum ferè utitur) militibus ad uescendum suppeteret: equis uerò frondes arborum ac uetus palea de rusticanis tugurijs detracta, ac per quatuordecim miliaria petita pabuli loco esset. Ab ea Grodni deditione Vuladislaus profectus in maiorem Poloniam, Varcislaum ducem Pomeranorum Scecinensium ritu solenni iuratum, in fidem & clietelam suam atq; regni, & in societatē contra Cruciferos Prusienses accepit. Extat enim in archiuo regio diploma Varcislai hoc anno conscriptum: quo is profitetur, se iusiurandum eo nomine regi & regno dedisse, idem'q; Boguslaum fratrem facturum esse Pysdris: & pro tertio fratre Barnimo itidem promissurum esse, promittit. Recipit etiam se Naclum regi esse redditurum, recepta ab eo Bydgostia. Extat & alterum diploma omnium horum trium fratrum biennio antè conscriptum & consignatum, quo ij redditam sibi esse à rege Bydgostiam testatum faciunt, certum'que modum auxiliorum & muniorum uti clientes patrono, regi pollicentur. Quomodo autem Naclo potiti fuerint, quod reddebant, & Bydgostia, quam repetebāt rursus amissam exciderint, nihil compertū habemus: nisi fortè in interregno ac ciuili bello maiorū Polonorum, munitiones illas interceperant: aut Naclum quidem interceperant, Bydgostiā uerò post mortem Cazimiri itidem ducis Pomeranorū Scecinensiū, siue fratris, siue propinqui sui iure successionis sibi uēdicabāt. Superius em̄ memorauimus, eā inter alia ipsi à Cazimiro magno testamēto legatam, &

Vitoudus cum Cruciferis.
Grodnēsis arx capta.
Obsidentium patientia.
Panis Lituanicus.
Pomeranorum duces in fidem & clientelam regis Poloni ueniunt.
Bydgostia concessa Pomeranis ducibus.

& à Ludouico concessam, rursusq́ post mortem eius recuperatã esse. A

Russiæ munitiones receptæ ab Heduigi regina.

Interea uerò dũ rex expeditione Lituanica occupatus fuit, fertur Heduigis regina alterum de Polonis exercitũ comparasse, & Iaroslauiam, Præmisliam, Grodecũ, Haliciam, Trebouuliã, superiorem Leopolim, & alias quasdã arces in Russia meridionali in potestatem suã redegisse, eiectis Silesijs & Vngaris, quorũ fidei arces illæ à Ludouico rege olim commendatæ erant. Maturescentibus autem segetibus, cum Lãcaster, Henrici regis Anglorum filius, cum permagna Anglorũ, Francorum, Teuthonumq́ uoluntariorum manu in Prussiam piæ contra barbaros militiæ opinione uenisset, triplici agmine in Lituaniam itum est, Vitoudi uindicãdi restituẽdiq́ prætextu, reuera autem ut Lituaniam sibi Cruciferi subiugarent. Ducebat autem unum agmen Vitoudus, alterum magister Liuoniensium Cruciferorum, tertium ipse dux belli Conradus Valerodus, magister Prussiensium. Apud Cauunam, quod oppidũ in confluente Nemenis & Viliæ fluuiorum situm est, eę copiæ conuenere. Inde ad Trocos peruentum, & oppidum id crematum est. Hinc ad Vilnã castra mota. Ibi regij hosti aduentãti occurrere: commissoq́ pręlio, terga dedere, multis fortib. uiris amissis: inter quos clari maximè fuere, duces Simon Iauunuti, Glebus Suetoslai filius, & Ioannes Leo. Deinde arx Vilnensis inferior, quam Curuam uocãt, uixdum obsessa à proditoribus Russis & Lituanis succensa est. Et quo incendio cum sese Corigello frater regis subduceret, ab hostibus exceptus & capite plexus est. Cætera multitudo omnis in ea arce partim B absumpta incendio, partim ferro hostili crudeliter cæsa. Ad quatuordecim millia hominum ibi perijsse existimantur. Superiorem arcem Poloni cum Nicolao Moscorouio præfecto tenebant, nec aut clade suorum & conflagratione arcis, aut minis hostium & ostentatione capitis Corigellonis, ac ne acerrima quidem oppugnatione, qua pars muri non exigua deiecta erat, ad deditionem compelli poterant. Veriti autem proditionem, ipsi inter se custodias ac cætera defendendæ arcis munia, submotis Russis atque Lituanis, partiti sunt. Loca deiecti muri uel humo fimo'que opplebant, uel corijs pecudum & iumentorum laxè prætendebant, & sic tormentorum ictus eludebant: denique corporibus suis hosti irrumpere conanti aditum obstruebãt. Skirgello quoque regius frater, noctu ferè cum suis Lituanis & Russis erumpens, non paruis detrimentis atque cladibus hostes afficiebat. Cum autem tres menses plus minus arx irrito labore obsessa & oppugnata esset, primis demum Octobris diebus hostes magna non modò profanarum, sed & sacrarum ædium uastitate, & inermium hominum atq́ infantium cæde perpetrata, ab obsidione discessere. Nõ paucos tamen & ipsi fortes uiros in ea obsidione desiderauere. In his fuit Algardus comes Hoensteinensis. De ducibus autẽ hinc Narimũdus Iagellonis, illinc Totiuillus Vitoudi frater periere: hic quidẽ tormẽto ex arce ictus, ille uerò in singulari certamine uictus, captus & pedibus ex ulmo iussu Vitoudi suspẽsus, & sagittariorũ spiculis cõfectus. Depopula

Cruciferi Lituanis bellum inferunt.

Cauuna oppidum.

Troci incensi.

Lituani fusi à Cruciferis.

Arx Vilnensis inferior incensa à proditoribus Russis.

Corigello dux captus & occisus.

Strages Lituanorum.

Vilnensis arx superior à Polonis defensa.

Narimundus & Totiuillus duces interfecti.

tus est deinde finitimam Prusiæ Samagitiam Vitoudus cum commendatore Ragnetensi, & præfecto Insterburgensi, quibus hoc negocij datū erat à Cruciferis. Porrò Vuladislaus rex opem laturus afflictę patriæ, mense Nouembri cum magno apparatu armorum, cōmeatuq; copioso uenit in Lituaniā, & nutantes dubiosq; Russorum & Lituanorum animos liberalitate & largitione maximè lanearum uestium, quarum permagnam uim secum apportarat, confirmauit. Et quoniam Nicolaus Moscorouius præfectura se abdicat propter Skirgellonis superbiam & crudelitatem, hostiumq; potentiam, & Russorum atque Lituanorum fluxam fidem, Ioannem Olesnicium Polonum gente Dembnium successorem rex ei dedit. Skirgellonē uerò ut Vilna amoueret, Kiouiensi oræ præfecit. Drohicinensem tractum cum Drohicino, Melnico, & Bielsco arcibus Ioanni seniori duci Masouiæ hæreditario iure donauit, pactus ut is tractus, sicut ad Poloniam pertinebat, ita deinceps quoque pertineret. Idem autē eius nomine dux regi præstaret, quod alij duces in Lituania præstent. Deinde hyeme rex in Poloniam reuertit. Cum Silesijs ducibus, Henrico Glogouiensi atq; Stinauiensi, & Conrado secundo Olesnicensi & Cozlensi inducias pepigit, ea conditione, ut ij Calisiam ad se uenirent, ac de controuersijs atque damnis datis secum transigerent. Vnde apparet, ipsis aliquid dissidij cum Polonis intercesisse. De quo tamen nihil præterea compertum habemus. In Lituaniam deinde milites in supplementum, commeatum, atque arma Olesnicio transmisit. Aestate sequenti rursus Vitoudus cum Cruciferis ad Vilnam duxit exercitum spe proditionis ab ijs, quibus exosus erat Skirgello, faciendæ inductus. Cognito uerò aduentu hostium Olesnicius præfectus, oppidum, ne receptaculo esset hostibus cremauit, septisq; de uiridi robore extructis, aditum ad arces impediuit, & in uenientes hostes ad ædem Virginis matris, quam Franciscani sodales obtinent, impetum fecit: nulloq; de suis amisso in arcem se recepit. Animaduersa nostrorū audacia, desperataq; ob amotum Skirgellonem proditione Vitoudus & Cruciferi paucis diebus soluerunt obsidionem: & ne nihil egisse uiderentur, reuertentes, Vilcomiriam & Nouogrodecum castella supra Viliam fluuium à Skirgellone condita, ui cæpêre, & incendêre, interfectis nostrorum præsidijs. Duabus deinde alijs excursionibus eadem æstate Lituaniam populati, Mednicos & Velzanos in Samagitia exussere. Hyeme uerò ad Caunnam, quę regio præsidio tenebatur, profecti, tres munitiones in circuitu excitarunt, Neigardum, Metemburgum & Ritteruerderum. Et hęc quidē extrema Vitoudo cum suis concessa: reliquas uerò duas Cruciferi suis præsidijs firmarūt, & ex his subiectam oram infestarunt. Porrò Ioannes Olesnicius, ut hostium conatus reprimeret, Alexandrum Vigundum, regis fratrem, cum expeditis copijs ad expugnandas eas munitiones misit. Et tentauit is quidem Ritteruerderum, sed mox infecta re discesit, cum propè abfuisset, quemadmodum postea cognitum est, ut id caperet. Cæperat iam Vuladislaum

Vitoudi excursio altera in Lituaniam.
Vuladislai expeditio in Lituaniam.
Ioannes Olessnicius.
Drohicinensis tractus Ioanni Masouiorum duci donatus.
Cum Silesijs induciæ.
Vitoudus Vilnam rursus oppugnat.
Vilcomiria & Nouogrodecū oppida incēsa.
Medniki & Velzani uici exusti.
Caunnum obsessum.

eius belli satietas propter Polonicas occupationes, quibus distineba- A
tur, & magnitudinē sumptuum. Cogebatur enim per omne id bellum
frumento, larido, leguminibus & pecudibus submittendis non modò
presidiariorum, sed & Lituanorum ipsorum nobilium atq; populariū
inopiam releuare, ne regionem hostilibus excursionibus peruastatā,
& alioqui incultam ferè atq; sterilem desererent, & hostibus occupan-
dam permitterent, néue ipsi ad eos deficerent. Itaq; Henricum, Ziemo
uiti Masouij fillium, qui Plocēsis episcopus post Sciborij mortem de-
signatus erat, subornat, ut ad Vitoudū profectus clàm de pace ageret.
Sublatus erat ueneno per eos dies Alexander Vigundus, regis frater,
qui propter industriam atq; dexteritatem in rebus agendis & mores
minimè barbaros regi charus fuerat, & Bydgostiā Inouuladislauiamq;
ab eo acceperat, & Vladislai Oppoliensiū ducis filiam uxorē duxerat,
sed nullos ex ea reliquerat liberos. De cuius morte Vitoudus uulgò
insimulatus est. Hoc igitur extincto, facilius de pace inter regem & Vi
toudum conuenit, cum rex ei principatum siue magnū ducatum, post-
habitis fratribus germanis superstitibus, pollicitus esset, cùm quòd il-
los ignauos & uenationibus modò atque ebrietati deditos esse cerne-
ret, tum ut se molestia belli Lituanici, & metu insidiarum Vitoudi li-
beraret. Hac igitur conditione Henricus Vitoudum Vuladislao re-
conciliauit: & ipse iam Hypodiaconus repudiato sacerdotio, filiam Vi
toudi Ringalam uxorem duxit. Sed paucis diebus ueneno extinctus,
temerati uoti pœnas dedit. Qua re cognita, Bonifacius pontifex, cum B
Plocense collegium sacerdotum alium sibi episcopum eligere cuncta-
retur, Mamphiolum propinquum suum episcopū dedit Plocensibus.
Sed cum is possessionem episcopæ adipisci non posset, aduersantibus
ducibus, sacroq; & equestri ordine, Iacobum Corskeuiū siue Curdua
nouium equitem Polonum, iureconsultum & auditorem palatij apo-
stolici, in locum eius suffecit. Atque hic quoque ægrè receptus est. Vi-
toudus autem rebus suis cum Vuladislao ex animi sui sentētia compo
sitis, Cruciferos atq; Teuthonas mercatores in Riteruerdero castello
secum commorantes comprehendit, & incenso castello uinctos in Li-
tuaniam abduxit. Abeuntem Cruciferi è reliquis duobus castellis per-
secuti, & adorti, paruo negocio fusi fugatiq; sunt, & castella à Vitou-
do ui capta, & exusta. Veniēs autem Vilnam Vitoudus cum captiuis,
& non contemnēda præda parta de Cruciferis, honorificè ab Olessni-
cio, quemadmodū rex iusserat, acceptus est. Quibus de rebus certior
factus Vuladislaus, ad finem mensis Iulij properè in Lituaniam profe-
ctus, apud Ostrouum Vitoudum cum suo comitatu supplicem obuiū
habuit: & clementer eum consolatus, cum Skirgellone in gratiam redu
xit, cum ei rex promitteret, ac diplomate etiam caueret, se Vilnam, Vi
tepscum, Mereciam, & Gartenam arces ipso inscio nemini traditurum
esse. Vbi Vilnam uentum est, ibi rex Vitoudum amoto de præfectura
Olessnicio, summæ rerū apud Lituanos atq; Russos præfecit, accepto
ab eo iureiurando, quòd in fide & clientela Polonorum semper futu-
rus es-

Commeatus Lituanis è Polonia suppeditatus.

Henricus dux designatus episcopus Plocensis.

Vigundus dux ueneno extinctus.

Vitoudus regi reconciliatus.

Henricus Masouius Hypodiaconus, uxore ducta ueneno sublatus est.

Plocensibus episcopus à pōtifice datus.

Iacobus Corskeuius auditor palatij Apostolici.

Vitoudus Cruciferos damno & clade afficit.

Vitoudi reditus in Lituaniam.

Vitoudus princeps, seu magnus dux Lituanorū creatur.

Vitoudus iurat in uerba regis Polonorum. 1392 ann.

rus esset. Hoc idem Anna uxor eius pro se & pro marito spopondit, & literis consignatis cauit. Id adeò anno Christi 1392 actum est. Nec tamen datus Vitoudo principatus, pacem Lituanis attulit. Nam Suitrigello & Skirgello indignè tulerunt, quòd germani fratres Vitoudo patrueli posthabiti essent.

Suitrigello ad Prussos trãsijt. Lituania uastatur à Cruciferis.

Ac Suitrigello quidem cum minus animi & uirium haberet, ad Cruciferos profugit: & Lituaniã cum eis ultrò in Vitoudũ incitatis, crebris populationibus diuexauit. Per quod quidem tempus Surassum, Bartenam, nescio an Gartenã, & Stramelam arces Cruciferi de Lituanis cæpere. Skirgello uerò maiore animo & opibus præditus, ex æmulatione & iurgijs ad testatas cum Vitoudo inimicitias uenit. Quorum malorũ sedandorũ causa rex rursus cum regina anno sequenti in Lituaniã contendit, Skirgellonẽ, adiecto ei Cremenecẽsi, Starodubensi, & Starotrocensi tractu, placuit. In posterũ si quid noui dissidij inter eos ortũ esset, conuenit, ut reginæ arbitrio staretur. Ita quidem Dlugossus, & post eum Miechouiensis. Verùm extant Vitoudi literæ, quibus is testatũ facit, se cum Skirgellone in gratiam redijsse, societatẽ contra quemlibet, excepto rege Polonorũ, iniuisse. Ac se quidem Kiouiensem dominatum armis quærere, ipsiq; & hæredibus eius iure sempiterno tradere debere: Vuladislaũ uerò regẽ, se assentiente, Cremeneciã, & Stoscum eidẽ donasse, propterea quòd is patrimonio in gratiam suam cessisset.

Coributhus cũ uxore & liberis captus à Vitoudo.

Lituanica historia hic Skirgellonis mentionẽ non facit: sed Coributhum fratrem eius, detrectantem imperium Vitoudi, comparato exercitu cum Vitoudo cõflixisse: uictumq;, Nouogrodecum, ubi uxorem & liberos habebat, fugisse, & cum his, expugnata arce, à Vitoudo captũ esse. Atq; hinc nata esse uidetur spõsio Alexandri Rezanensium ducis pro Coributho regi facta, & literarum monumentis, quæ extant in archiuo regio, signata, cum eum rex è uinculis liberasset.

Andreas dux dimissus.

Nec multo pòst Andreas quoq; frater eius, qui Chencinis asseruabatur, dimissus est, Vitoudo & alijs quibusdam ducibus interuenientibus, regiq; pro ipso fideiubentibus.

Theodorus dux Seueriẽsis iurat in uerba regis.

Theodorus uerò dux Vuladimiriensis dominatum Seueriensem tunc à rege accepit, promittens consignatis etiam literis, in fide & potestate regis semper se futurum esse. Ita constitutis rebus Lituanicis, rex & regina in Poloniam reuertêre.

Orsa capta. Vitepscum receptum.

Orsam deinde iussu regis à Vitoudo expugnatam esse Lituanica prodit historia, Vitepscum uerò per deditionem receptum eiecto Suitrigellone, qui Theodorum quendam aucupem oræ illi nuper à rege post mortem matris præfectum excluserat, & per dolum interfecerat. Atq; hæc fortasse Suitrigelloni causa ad Prussos fugiendi fuit.

Odruscẽses & Smolenscenses duces subditi Vitoudo.

Occurrisse autem Vitoudo eam expeditionem facienti duces Odruscenses: Smolenscensem uerò Vitepscum uenisse, & omnes professos esse, se in potestate ipsius semper fore.

Skirgello dux Kiouiæ. Cercaßi & Suinigrodum.

Vere autẽ proximo eundem Vitoudum Zitomiriam & Kiouiam in potestatem suam redegisse: amotoq; Vuladimiro duce Skirgelloni eam, sicuti promiserat, tradidisse: à Skirgellione uerò Cercassos & Suinigrodum munitiones captas esse. Nec multo pòst ipsum ad uenationem profectũ à monacho quo-

Skirgellonis mors. *Pieciari.* dam Ruſſo Metropolitæ uicario ad uillam inuitatum, uenenatoꝙ; poculo de medio ſublatum, in Pieciaris honorificè ſepultum eſſe. Sunt autem Pieciari ſpecus uaſtiſsimus apud Kiouiam, illuſtrium Ruſſorum ſepultura nobilis. Dlugoſſus in arce Viſſegradẽſi occiſum propter intolerabilem crudelitatem refert. Proſequitur deinde Lituanica hiſtoria, Vitoudum Kiouienſibus miſiſſe ducem Ioannem Olgemundi filium: *Ioannes dux Kiouienſium.* Rezanenſem autem tractum per Simonem ducem magna ex parte uaſtaſſe: *Rezania uaſtatur.* ipſum uerò Smolenſcum contendiſſe, ac ducem eius oræ Glebum rebellantem amouiſſe, & alium Smolenſcĳs præfeciſſe: eoꝙ; ad Vitoudum ueniſſe Baſilium ducem Moſchorum generum, & honorificè ac liberaliter acceptum eſſe, ac dimiſſum. *Baſilius Moſchorum dux, gener Vitoudi.* Tartaros deinde à legato Vitoudi Olgerdo duce profligatos, cæſis tribus eorũ ducibus, quibus Podolia tributum pendebat: *Tartari profligati à Lituanis.* Theodorum autẽ Coriathi filium Podoliæ ducem, imperium Vitoudi detrectantem, uictum, captumꝙ;, & Bratislauiam, Cameneciam, Smotriciã, Scalam, Ceruonygrodum, & omnem Podoliam in poteſtatem redactam eſſe. *Podolia ſubacta à Vitoudo, & pars eius regi Polono uendita.* Poſtea uerò Vitoudum Vuladislao regi petenti partem Podoliæ cum ſuprà memoratis arcibus conceſsiſſe, quadraginta millibus florenorum ab eo acceptis. Hæc ita bona fide è Lituanica hiſtoria hîc retulimus. Tametſi quòd ad Podoliam & Cameneciam attinet, uel erraſſe, uel data opera seriem rei deprauaſſe uidetur ſcriptor, quiſquis ille fuit. Primùm enim ut demus Lituanis, eam oram Podoliæ Tartarorum incurſionibus deſolatam, à Coriathi filĳs occupatam, ab eiſdemꝙ; arces ſuprà memoratas, excepta Bratislauia, munitas eſſe: uiciſsim illi nobis cõcedant oportet, id quod ſuperius expoſuimus, Ruſsiã meridionalem & Podoliam uſꝙ; ad Cremeneciam, à Cazimiro magno Polonorum rege ſubactã eſſe: idꝙ; nos non leui coniectura collegimus, ſed pactis ipſorum ducum Lituanorum, inter quos fuit Georgius unus de Coriathi filĳs, Theodori huius frater, quem à Valachis ei oræ finitimis interfectum Lituanica hiſtoria memorat, comprobauimus. Deinde cum ut quæꝙ; ora ad reg'num adiuncta eſt, ita eius oræ palatinus in ampliſsimo ſenatu regio locum tenet, Podoliæ palatinus Belſenſem præcedit. *De Podolia uerior hiſtoria.* Iam autem hoc tempore, cuius res geſtas nunc perſequimur, Belſenſis tractus in ditione Polonorum erat: imò ſequenti, aut certè tertio anno pòſt, Ziemouito Maſouiorum duci à rege donatus eſt. *Podoliam non à Vitoudo, ſed à Cazimiro rege ſubactã eſſe.* Ad hæc, ſicut cæteræ Ruſsiæ quæ in ditione Polonorũ regum tũc erat, ita Podoliæ quoꝙ; Vngaros rex Ludouicus præfecit, ſicuti nos ſuprà memorauimus. Et extant in archiuo regio binæ literæ Theodori ducis Podoliæ ac domini de Muncatio, quæ arx eſt in Vngaria, paulo poſt hæc tempora ſcriptæ: quibus teſtatum facit, ſe cum Vuladislao rege Polonorum trãſegiſſe, & cũ Podolia ipſi ſeſe in fidem & clientelam tradidiſſe. Poſtremò extat exemplum diplomatis ipſius Vuladislai regis ſub titulo & ſigno Alberti archiepiſcopi Gneſnenſis, ex ipſo exemplari deſcriptum, quo rex indicat, Camenecenſem arcem ac territorium Vitoudo & hæredib. eius in feudum, ut uocãt, à ſe dari, idꝙ; anno Chriſti 1394 factum eſſe. *1394 ann.* Quod

quidem

A quidem tempus congruit cum eo, quo scriptor ille eandem Camenenciam cum cæteris eius oræ arcib. Vitoudum per uim cæpisse memorat. Quo fit, ut sit uerisimilius, Vitoudum, cum partem Podoliæ eam, in qua est Zitomiria, & Cercasi, in potestatem suam redegisset, Cameneciam quoque de Vngaro duce partam, precario tamen à rege, ut quæ ad regnum pertineret, obtinuisse. Reliquum uerò eius oræ Vngarum indulgentia regis deinceps quoque retinuisse. Per hoc autem tempus Cruciferi Prussiēses, incitante Suitrigellone, Lituaniam crebris excursionibus longè latéque uexarunt: munitiones etiam nonnullas cæperūt, & caput gentis Vilnā tentarunt spe subornatæ per Russos monachos proditionis & incendendarum arcium: sed cum ab uno ex ipsis detecta esset proditio, sumptum'que de cōsciis suppliciū, Cruciferi re infecta recesserunt. Erant quidem ad manum Lituanis non contemnenda Polonorum partim à rege missorum, partim uoluntariorum auxilia: sed nusquam tamen ad uniuersam prælii dimicationem cum hoste uentū est. Satis habuere nostri ex insidiis hostiles uires carpere, nōnunquam etiam ipsi in hostilem agrum populabundi excurrêre. Quo factum est, ut nō minus incommodi acceperint Cruciferi, quàm intulerint. Dum hæc ita geruntur in Lituania, interea rex & regina studiis pacis occupati, muros arcis Cracouiensis, qui humiles ad eam diem fuerant, altius excitarunt, præfectis uigilū, quos Burgrabios uocant, stipendia auxerunt: & ut singulos equites sagittarios in promptu semper haberēt, iniunxerunt. In suburbano etiam Cracouiēsi septentrionali, & in ora Clepariæ oppidi, monasteriū titulo S. Crucis inchoarunt, & in eo Slauos Benedictinæ sectæ Praga accitos, qui Slauica lingua sacris operarētur, collocarunt. Quanquā autem templum id atque monasteriū consummatum non est, morte Heduigis reginæ intermissum, cantatum tamē ibi, & sacra facta Slauica lingua usque ad suam ætatē Dlugossus memorat. Aliud item monasteriū in eodē suburbano occiduo, titulo S. Mariæ in arena Carmelitis sodalibus mēdicantibus condidêre. Psaltarum quoque siue psalteristarū collegium in basilica Cracouiensi iidē instituere, attributo eis de salinis salario. Sub idem tempus Ioanne, cognomento Paruo, episcopo Cracouiensi mortuo, successor à collegio designatus est Setegius siue Secechus Chmielicius canonicus. Sed rege & regina postulantibus Bonifacius nonus, pontifex max. max. Ioanne reiecto, Petrum Vissum iurecōsultū præpositū Vuladislauiensem & cancellariū reginæ, equestri Brogorū siue Aceruorū familia ortū, non optimo consilio episcopū fecit. Sed luit is pòst ambitionis suæ pœnam. Venit per ea tempora in Poloniam Sigismundus rex Vngarorum, uisendæ Heduigis reginæ causa. A' qua dies aliquot Sandeciæ perhumanè habitus, & post longos tractatus de rebus publicis & priuatis dimissus, in Vngariā reuertit. Id adeò post Mariæ reginæ, quę Sigismūdi uxor, Heduigis uerò soror fuerat, mortem factum esse, ratio temporum argumento est. Scribit enim Antonius Bonfinius, Multum negocii Sigismundo Croatas, Bosnenses, Bulgaros, Valachos, atque Transalpinos,

B

Cruciferi uexāt Lituaniā.

Vilna oppugnata.

Cracouiensis arx firmata.

Burgrabii.

Templa circū Cracouiam.

Sacra Slauico sermone.

Electio episcopi abrogata.

Petrus Vissus episcopus Cracouiensis.

Sigismundi regis Vngarorū aduentus in Poloniam.

Rerum Vng. Dec. 3. lib. 2.

nos, mulieris & externi regis imperiũ aspernatos, exhibuisse: armisq́ ad officium reuocatos, cæteros quidem quieuisse: Stephanum uerò utriusq; Valachiæ palatinũ denuò rebellasse. Interim autẽ dum eum bello persequitur Sigismundus, Mariam reginam obijsse: eoq́ cognito, Vuladislaũ regẽ Polonorũ cum ualido exercitu in Vngariã inuadere conatũ esse, ut Heduigis uxoris nomine hæreditarium regnum in potestatem suam redigeret: sed occurrẽte sibi ad fines Poloniæ Ioanne Canysa, Strigoniensi archiepiscopo, cum armata manu, cœpto destitisse. Extãt etiã in archiuo regio diplomata fœderis, cũ Mircio Trãsalpinæ Moldauiæ palatino fœderato regis Vngarorũ à Vuladislao paulo ante hoc tempus icti: quo cautũ est, ne alteruter altero inscio Vngarorũ regi bellũ inferat: inducias uerò aut fœdus ab altero ictum uterq; ut approbet. Inde fortasis ortũ est illud colloquiũ Sigismũdi cũ Heduigi non officij gratia, quemadmodũ Dlugosso placet, sed de stabiliẽdo regno suo apud Vngaros: quos ille sibi iã inde ab initio infensos, in Heduigim uerò uti iustã herede̋ Ludouici regis propensos esse non ignorabat: ut ea delinita & assentiente, tranquillius regnaret. Per idem tempus Henricus episcopus Vuladislauiensis in fidem Vuladislai regis concesit. Vltròne autem, an ui adactus, non cõperimus: ac ne illud quidem, cur aut quando à rege defecerit: nisi quòd uerisimile est, cum Cuiauiam rex & regina Ziemouito Masouiorum duci hypothecæ nomine tradidissent, eum quoq; cum Cuiauijs Ziemouiti fidem secutum fuisse. Tametsi extant literæ Ziemouiti quarto demum anno pòst scriptæ, quibus is testatum facit: Decem millia sexagenarum, quarum nomine Cuiauiam tenuerit, à rege & regina sibi soluta esse: nec tamen adijcit, reddat'ne, an iam prius reddiderit Cuiauiam. Extãt etiam Vuladislai Oppoliensium ducis literæ per hæc tempora scriptæ: quibus ille Cuiauiæ quoq; ducem se nominat, ita ut eam dotis nomine in pignus accepisse à Ziemouito uideri posit. Habebat enim eius filiam Agathiam in matrimonio. Nisi fortè quod Inouuladislauiense territorium habebat in Cuiauia, Cuiauiæ ducem (ut faciunt uulgò principes) sese uocitabat. Fecit quidem per illud ipsum tempus rex bellum huic Vuladislao. Nec tamen reperio Cuiauiam obnoxiam fuisse eius belli incommodis, præsertim cum in Dobrino id gereretur. Quin regi tunc aduersus Vuladislaum Cuiauij militarunt. Causæ autem belli regi hæc fuisse memorantur, ut se religione iurisiurandi, quod initio regni sui dederat de recuperãdis ijs quæ superiori tẽpore à Polonia auersa erãt, exolueret, & Vuladislaũ detrectantẽ imperiũ suum coerceret. Nam neq; reddebat ille quæ prodiga Ludouici regis donatione, quẽadmodum suo loco exposuimus, acceperat: neq; iusiurandum dabat, se illarum ditionum nomine in fide & potestate regis Polonorum iure feudi, ut uocant, semper fore: in quo rex acquieturus erat. Quinetiã contemptim atque superbè legatis regijs responderat, ac tumulis etiã compluribus excitatis ditiones illas suas ad Zitnum oppidum ab reliqua Polonia disiunxerat. Ad hæc Inouuladislauiense, Vuladislauiẽse, Tus-

Vuladislaus rex conatus Vngariam inuadere.

Mircius Transalpinẽsis palatinus fœderatus Polonis.

Vuladislauiẽsis episcopus iurauit in uerba regis.

Vuladislaus dux Cuiauiæ.

Vuladislai regis bellum cum Vuladislao duce Oppoliensi.

Zitno oppidũ.

A se, Tussnense, atq; Tucholiense territoria rege incōsulto Heduigi filię, quæ cum Alexandro duce nupta fuit, donarat. Magistro aūt Conrado Valrodo atq; ordini Cruciferorū Prusiensiū primùm Zlotoriam sex millibus sexcentis triginta duobus aureis Vngaricis, mox totā Dobrinēsem terrā quinquaginta millib. oppignerauerat. Quo facilius aūt eū incautū rex opprimeret, cum quinq; modò cōsiliarijs (qui nā uerò hi fuerint, nō proditur) rem cōmunicauit. Cum Ziemouito iuniore Masouiorū duce, genero suo, & affine Vuladislai, de quibusdā controuersijs, siue eæ fuerunt de Cuiauia, siue de dote sororis suæ, quod uerisimilius est, bona eius conditione, assentiēte regina transegit: & Belsensem, Lubaciouiensem, Buscensem, Grabouicensem, Grodlensem, Seuolossensem, & Lopatinēsem præfecturas iure sempiterno & in hæreditatē ei dedit, his legib. ut eas nō nisi regno Polonico subiectis hominib. uendere posset: expeditiones bellicas cū rege & Polonis obiret: nec bellū cuiquā rege incōsulto inferret. His ita prouisis, & indicta toti Polonię expeditione, Cristinū Ostrouiū castellanū Sendomiriēsem cū parte copiarū aduersus Dobrinū præmisit: siue ut Vuladislaū à suspicione propinquioris belli auerteret, siue ut duplici bello uires eius distineret: ipse cū reliquo exercitu, cum se Cristinū subsequi simulasset, deflexo itinere ad Olstinū castrametatus, tertio die eā arcē expugnauit. Ad cæteras deinde arces, partitus cū Spitcone Melstinio palatino Cracouiensi copias, aduētu Ziemouiti & Ioānis ducū Masouiorū auctas, properè dis-

Dobrinū oppignératum Cruciferis.
Consiliū regis cum quinq; cōsiliarijs.
Transactio regis cum Ziemouito.
Russiæ pars magna Ziemouito Masouiorum duci data.
Cristinus Ostrouius.
Olstinum expugnatum.

B currit, ne quod perterritis respirādi spacium daret, intra septimū diem Crepicia, Velunū, Ostressouia, Breznicia, Bobolice, et Grabouia in ditionē accepta. Monasteria Ciēstochouiēse & Velunēse suburbanum haud multo antè à Vuladislao duce cōdita, unà cum possessionib. suis edicto pij regis intacta ab huius belli clade māsere. Reliqua erat una arx Boleslauecia, loco arteq; munita, supra Prosnā flumē sita. Quę quia armis, præsidio & cōmeatu, secundo flumine importatis abundabat, septē annis obsidionē pertulit. At Cristinus castellanus Sēdomiriēsis, ut primū Dobrinensem oram attigit, adiunctis sibi Cuiauijs, Bobrouunicos arcem circūsedit: sed cū accepisset magistrū Cruciferorū Prusiensium Conradū cōtra se cum ualidis copijs aduētare, soluit obsidionem. Ipse uerò Vuladislaus dux è Silesia regias ditiones latatrocinātis in modū infestauit, mercatorū Polonorū ad Vuratislauiēses nundinas proficiscentiū merces & facultates cum currib. diripuit. Confluebāt enim ad eū etiā è Polonia multi, partim qui suis bonis profusis, alienis inhiabāt: partim qui rei capitalis dānati aut proscripti erāt, aut cōscientia scelerū suorū profugerāt. His igitur iritatus rex, in ditionē eius paternam cū exercitu impetū fecit: castella quędā & oppida cępit: agros pagosq; depopulatus est: & Oppoliā primariū eius oppidū cum duab. arcibus obsedit. Et implorauit quidē Vuladislaus dux Venceslai Cæsaris & regis Boemorū opem, sed nō impetrauit, propterea q icerat is paulo antè fœdus cū rege Polonorū, quo sexcētorū hastatorū, ac totidē balistariorū auxilia contra quēuis hostē, cōtra rebelles aūt subditos societatē

Arces in deditionem acceptæ.
Cienstochouiēse monasteriū conditum.
Boleslauecia septē annis obsessa.
Poloni Dobrinum infestant.
Vuladislaus dux latrociniū exercet.
Oppoliēsis tractus uastatus à rege Polonorū.
Vuladislai regis fœdus cum Venceslao Cæsare & rege Boemorum.

principes hi sibi inuicem promittebãt. Quancꝫ exceperat Venceslaus A electores imperij, Vuratislauiẽsem episcopũ atcꝫ ciuitatẽ, ducesq́ꝫ Polonos & Silesios Boemorũ clientes: uerùm eatenus modò, ut ne necesse haberet contra eos Polono auxilia mittere. Cum igitur in illo nihil esset spei, Vuladislaus dux Conrado Olesnicensium, & Bernardo fratre Nemodliensiũ siue Falkembergensium duce deprecatoribus ad Vuladislaum regem missis, ut uult Dlugossus, pacem impetrauit his conditionibus, ut ablata mercatoribus bona restitueret: rex uerò Lublineciã & Strelce arces, & præterea nescio quæ castella & oppida de ipso capta, iure belli retineret. Quæ mox Spitconi Melstinio utenda fruenda dedit. Cæterùm extat in archiuo regio transactio Boleslai & Bernardi ducum Oppoliensiũ, & fratris ipsorum Ioannis (Cropidlonis nimirũ) episcopi Camenensis cum Vuladislao rege sub Oppolia, defuncto interim, ut uidetur, Vuladislao, facta, & nouem signis signata: qua disertè cauetur, ut illi ipsi duces Oppoliam, Glogouiam, minorem uidelicet, Strelce ac Domarazũ arces, oppida ac territoria deinceps retinerent, sicut Vuladislaus patruus ipsorum tenuisset: prouiderent autem ne quid nocumenti inde regi Poloniæq́ꝫ inferretur: captiui utrincꝫ ut redderentur: Boleslaueciæ, quæ à præsidio Vuladislai defuncti, Agathiæ uxoris eius nomine tenebatur, ne quid cõmeatus uel auxilij cõtra regem submitterent: curarent aũt ut arx ea nemini alij quàm regi Pol. dedatur: de Olesno uerò & Lublinecia ne quid negocij facesserẽt Spitconi Melstinio. Omnia tamen hæc ut ita fierent, ne quid iuri regis Boemorũ derogarent. Fide iusserunt aũt pro suprà memoratis ducibus cũcta hæc rata firmaq́ꝫ fore, Vẽceslaus episcopus Vuratislauiẽsis, Ludouicus Bregensiũ, Conradus Olesnicensiũ & Cozlensiũ, & Præmislaus Opauiensium duces, promittẽtes cum rege se futuros esse contra illos, si quid fefellerint. Magistratus uerò urbani Oppoliæ, Glogouię, Strelce, & Grepiciæ promiserunt se sine ulla tergiuersatione oppida illa sua regi certisq́ꝫ proceribus Polonis ab eo designatis dedituros esse, si suprà memorati duces sui pactis non steterint. Hæc nos, quàm Dlugossum sequi malumus. Oppignerauit aũt postea Melstinius Lublineciã, Olesnum, & Gorzouum Præmislo duci Cesinensiũ, & filijs eius Boleslao & Pręmislo mille marcis Pragensibus. Eiusq́ꝫ rei monimentum extant literæ ab ijsdem ducibus consignatæ. Dlugossus aũt memoriæ prodidit, Vuladislaum regem ea bona reddidisse Bernardo suprà memorato Oppoliensiũ duci, cum is Heduigim filiam Melstinij uxorem duxisset, ac Boleslaueciam regi Vuladislai ducis defuncti uxor reddidisset. Hoc ipso autem anno nempe 1396. Sigismundus rex Vngarorum cum Turcæ, duce Baiazete Amurathis filio, Thracibus, Græcis, & Macedonibus deuictis, Mysos, hoc est, Bulgaros & Rascios uexarent, & Vngaris abstraherent, coadunato è uarijs gentibus Christiani nominis ingenti exercitu, infeliciter pugnauit apud Nicopolim: elapsus tamen, traiecto naui Danubio Cõstantinopolim fuga delatus est: & inde aliquanto pòst Rhodũ, ac deinde in Dalmatiã & Vngariam reuersus.

Vuladislaus dux cum rege reconciliatus.

Lublinecia & Strelce in tractu Oppoliensi Spitconi donata.

Oppoliensium ducum cum rege Polonorum transactio.

Lublinecia & Olesnum duci Cesinensiũ oppignerata.

1396 ann. Sigismũdus rex Vngarorum à Turcis profligatus apud Nicopolim.

A uersus. Interim aũt Turcæ anno sequenti Vngariæ prouincias fœdè populati sunt; cumq́; Sigismũdus rex perijsse putaretur, Vuladus Bessarabię palatinus, & comes Seuerinẽsis siue Zuuerinensis, cum ditione sua in fidẽ & clientelã Vuladislai regis Heduigisq́; reginæ Polonorũ, uti hæredis Vngariæ ultrò cõcesit. Alij prȩcedenti anno funestũ illud Christianis prælıũ cõmissum esse prodidere. Militauerũt aũt in eo bello cõtra barbaros etiam Poloni uoluntarij, & nõnulli ex ijs fortiter dimicantes occubuere. In quibus nobiles in primis fuere Basilius castellanus Vissegradensis cum Rolando filio, & Thomas Calscius. Sciborius uerò uerò Sciboricius, gente Ostoius, fugiens cum rege & Vngaris, cum nauim ingredi non posset, insequentib. Turcis, ita ut erat armatus, in Danubiũ se proiecit, & enatauit, charusq́; postea Sigismundo regi fuit. Insequenti anno Vuladislaus rex iratus Cruciferis Prusiensib. quòd ij uiolato fœdere arma cõtra se sumpsissent, Dobrinũq́; improbè interuertissent, simulq́; (& magis quidẽ fortasse) q̃ Lituaniã infestare non intermitterẽt, & magnã Samagitiæ partem occupassent, bello eos persequi cogitabat. Sed abhorrebãt ab eo bello procerũ Polonorũ animi, quòd nõ ignorabãt se uniuersam Germaniã in se concitaturos esse. Itaq; re in consultationẽ posita, cum maxima pars senatus quieta cõsilia magis probaret, placuit ut cõuentus cum Cruciferis ijs de rebus Inouuladislauiæ ageretur, ad eumq́; conuentũ ut regina modò cum proceribus proficisceretur: uerebanẽ enim, ne rex dolore acceptarũ in Litua B nia iniuriarũ exacerbatus, asperiore aliquo dicto intempestiuũ bellum exuscitaret. Neq; tamen sic æqui aliquid à Cruciferis impetrari potuit. Sed nectere ij moras & excusationes, nostrorũq; patientiã eludere, ut sibi diuturnitate tẽporis possesionẽ Dobrini firmarẽt. Ibi Heduigis reprehensa eorũ cùm præsenti auaritia & fœderis atq; iurisiurandi uiolatione, tum superiorũ temporum ingratitudine & impietate, qua in patronos suos Polonos usi erant, disertè quasi fatidico ore adiecit: Se quidem uiuente nihil eos aduersi pro illis ausis passuros esse: post mortem uerò suã maximis incõmodis atq; cladibus suis illa omnia expiaturos. Ita tunc rebus infectis, neq; certa pace, neq; aperto bello, Inouuladislauia discessum est. Hoc aũt anno Vitoudus expeditionẽ illam in Tartaros, cuius paulo antè è Lituanica historia mentionẽ fecimus, fecisse memoratur: ac tribũ unam Tartarorũ, quam illi Ordam uocant, cum pueris & mulieribus abegisse, partemq́; captiuorũ regi & proceribus Polonis dono misisse: Reliquos in media Lituania supra Vacam amnem prope Vilnã agris attributis collocauisse. Qui manẽt ibi usq; in hodiernum diẽ, boni ac diligẽtes patresfamiliás & uirtutis priscæ armorumq́; non immemores: ritus autem patrios Mahometicæ superstitionis adhuc seruant. Tametsi negant ij se à Vitoudo subactos, uerùm ciuili bello domo pulsos, siue adeò in auxiliũ cõtra Cruciferos à Vitoudo euocatos, in Lituaniã ultrò uenisse, & in eo, quem incolũt, loco à Vitoudo sibi cõcesso domiciliũ fixisse. Cui rei argumẽto est illud, quòd ij in hanc usq; diem liberi legibus suis uiuũt, ex æquo cum Lituanis magni ducis impe-

Vuladus Bessarabiæ palatinus in fidẽ & clientelam regis Polonorũ uenit.

Sciborius Polonus armatus Danubium tranauit.

Consultatio de bello Cruciferis inferendo.

Conuentus reginæ cum Cruciferis.

Heduigis reginæ uaticinium.

Vitoudi expeditio prior contra Tartaros.

Orda.

Tartari in Lituania collocati.

imperium agnoſcentes. Verùm utut eſt de iȷs, uictorem quidē certè exercitū è Scythia tunc Vitoudus reduxit, aut recepit, ſi quidē per legatum id bellū geſsiſſe fertur. Ineſcatus aūt hac uictoria & re bene geſta, annum quidē unum quieti & cōparandis maioribus copiȷs dedit. quo A

Sigiſmūdus rex Vngar. uenit Cracouiam.

anno Sigiſmundus rex Vngarorū Cracouiam, ſiue uiſendi regis & reginæ, ut uult Dlugoſſus, ſiue res ſuas ſtabiliendi cauſa, magis etiam alienatis ab eo poſt cladem illam Nicopolenſem Vngarorū animis, & non obſcurè nouas res molientibus iterum ueniſſe fertur. Et ſanè pepigit is

1399 ann.

Contra Tartaros altera Vitoudi expeditio.

tunc cum Vuladislao inducias in annos ſexdecim. Inſequenti uerò anno Vitoudus, necquicquā diſſuadentibus rege & regina, alteram expeditionem fecit in Tartaros: ad quam permulti de Polonica & Germanica nobilitate gloriæ cupidi nomina dedêre. Multi Heduigis reginæ aduerſos eius expeditionis ſucceſſus prædicentis authoritate de procinctu retracti ſunt.

Nobiliores Poloni qui ab bellum Tartaricū nomina dedere.

Fuerunt aūt in ea expeditione de Polonis maximè inſignes Raphael Tarnouius Iaſconis ſiue Ioannis Caſtellani Sendomirienſis filius, Sendiuoius Oſtrorogus, Dobrogoſtius Samotulius, Ioannes Glouacius palatinus Maſouienſis, Ioannes Dambrouius, Varſius Michouius, Socha Plocenſis palatinus, Thomas Verincus, & illuſtris in primis Spitco Melſtinius palatinus Cracouienſis, ac dominus

Podolia Spitconi Melſtinio donata ſiue oppignerata.

inferioris Ruſsiæ ſiue Podoliæ, quam ei Vuladislaus rex ante duos annos fruſtrà reclamante regina cum proceribus donarat, ſiue adeò certo pacto obligarat, ea lege, ut accitus à rege ad quoduis bellum cum auxiliȷs preſtò eſſet. Recēſitis apud Kiouiā copiȷs Vitoudus bonæ ſpei ple- B
nus, Scythiā cum infeſto exercitu ingreditur.

Tamerlanes princeps Tartarorum maximus.

Baiazetes Turcarū princeps à Tamerlane captus, & in cauea circumuectus.

Imperabat tūc apud Tartaros Tamerlanes, humili quidē loco natus, uerùm ſciētia rei militaris & felicitate eò potentiæ prouectus, ut duodecies centena millia hominum haberet in exercitu: ac Turcis profligatis, imperatoreq́ꝫ eorū Baiazete capto, & in ferrea cauea feræ in modū ſecum circunuectato, & Iberia, Albania, Armenia, Perſia, Meſopotamia, Aſia, & Ægypto incredibili celeritate uaſtatis, orbē terrarū terrore ſui nominis impleret. Iāq́ꝫ

Sula fl.

Pſola fl.

Vorſcla.

tranſmiſsis Sula & Pſola fluminib. ad cāpeſtria Tartariæ, & ad Vorſclam amnē Vitoudus nemine repugnāte peruenerat, cum Edigā unū inter duces Tartarorū potentiſsimū Tamerlanis legatū cum innumerabilibus copiȷs obuiū habuit. Ibi cōſternatis noſtrorū animis, reginæ monita in mentē ueniebāt. Itaq́ꝫ ſuadēte maximè Spitcone, de pace cū barbaris agi placuit. Neq́ꝫ illi pacem aſpernabātur. Verùm id maiorū conſilium quaſi timidum ferociores pleriq́ꝫ cum reprehenderent, re uniuerſę dimicationis diſcrimini commiſſa, uicerunt barbari, non incruenta quidem uictoria.

Tartarorū uictoria de Lituanis & Polonis.

Duces cæſi à Tartaris.

Vitoudi fuga.

Melſtiniȷ mors præclara.

Quod ni multitudine abundaſſent, uirtute noſtrorum ſuperati fuiſſent. Cecidere de noſtris plurimi, nec inulti tamen. In his fratres regis, Andreas & Demetrius Coributhus, & aliȷ nouem duces Lituani & Ruſsi: pauci uiui capti. Vitoudus cum Suitrigellone patruele, Oſtrorogo & Samotulio, cum inclinari aciem ſuorū cerneret, pernici fuga euaſit. Melſtinius cum ſeu fuga, ſeu ducis hoſtiū indulgentia, cui uirtutem & prudentiam ſuam inter colloquendum

de

A de pace probarat, saluus esse posset, inter confertissimos hostes hone-
stissimè occumbere maluit, quemadmodũ ipse optarat & prædixerat
Paulo Sczucoue, siue Sciucouio. Nam is ipsi pacem suadẽti timorẽ, &
amorem uenustę uxoris exprobrarat: & tamen ipse dictis, quàm factis
fortior primus propemodũ fugam inijt. Nec diu Tamerlanes ei uicto-
riæ superstes fuit, eo ipso anno extinctus. Porrò Tartari continuantes
cursum uictorię, in Lituaniã populabundi usq; ad Luscũ excurrerunt.
Kiouienses tamen tribus rublorũ oppidũ agrumq; suum redemerũt.
Continet aũt in se rublus apud Lituanos centum grossos. Sub idem fe-
rè tempus Heduigis regina filiam Elizabethã Bonifaciã primo partu
enixa est, eiq; post tertium diem extinctæ nec ipsa diu superstes fuit: &
in læua parte basilicæ Cracouiensis ante aram maximã sepulta est, elata
magnificentissimo funere, multorũ regum & summi pontificis Bonifa
cij noni splendidis legationibus celebrato. Tametsi nõ ad exequias, ue
rùm ad leuandã de sacro fonte prolem regiam, rege ipso inuitante eæ
missæ erãt. Fuit aũt Heduigis singulari pietate & sanctimonia uitæ prę
dita, ab omni fastu, leuitate, & iracũdia aliena, ocij iuxtà ac alienorum
à suo sexu atq; dignitate negociorũ fugiens, tempus omne suum uel di
uino cultui, uel lectioni eorum quæ ad pietatẽ moresq; formãdos per-
tinerent, uel deniq; audiendis & leuandis uiduarũ, pupillorũ, & aliorũ
miserabilium hominũ querimonijs impertiebat. Facultates uerò suas,
quas amplissimas è paterna domo secum aduexerat, liberaliter in usus
B egentiũ, in cultum diuinũ, & in publicas utilitates expẽdebat. Ac præ-
ter ea quæ superius cõmemorauimus, uiuens aras duas in basilica Cra-
couiensi dotauit: Pragę uerò domum peramplã Lituanis, qui honestis
disciplinis operam darent, siue emit, siue condidit: possessionesq; per-
amplas, unde eis sumptus suppeditarentur, adiecit: quæ domus Regi-
næ uulgo dicta, Dlugossi temporibus hęreticorum furori intacta unà
cum possessionibus suis fuit. Sed ad nostram memoriam non perman-
sit. Moriens uerò Heduigis quicquid habuit reliquum in supellectili,
partim egenis dilargiendum, partim ad excitandam Cracouiæ & con-
summandam Academiam, quam Cazimirus magnus Cazimirię incho
auerat, legauit; nuncupatis executoribus ultimæ uoluntatis suę, Petro
episcopo, & Ioanne Tencinio castellano Cracouiensi. Donauit etiam
basilicæ Cracouiensi uestem ad sacra peragenda factam, margaritis &
lapidibus preciosis distinctam. Duo anni tempora, Quadragesimam
& aduentũ Domini religiosa abstinentia & ieiunio semper coluit. De-
licias, pompas, & ostentationem diuitiarũ contempsit, ita ut cum pro
pinqua partui, regali cultu atq; magnificentia exornare cubiculum, re
gis absentis literis iuberetur, respõdisse ei feratur, se pompam omnem
& inanem splendorẽ pridem abdicasse: nec insciam esse, sæpe mortem
partui comitem esse. Tum autem rectius se uilitate & neglectu munda-
ni fastus diuinæ benignitati, quæ sterilitatis probrum à se amouerit,
responsuram esse. Feruntur autem ob sanctitatem eius, miracula quæ-
dam ad tumulum eius postea fuisse edita.

Tamerlanis mors.

Tartari Russiã uastarunt.

Rublus.

Heduigis reginæ mors & laudes.

Lituanorũ collegium Pragæ.

MARTINI

MARTINI CROMERI DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM, LIBER SEDECIMVS.

IVSTIS reginæ peractis, Vuladislaus rex mœstissimus, ac de retinẽdo regno addubitãs, quòd non ignorabat se externũ uxoris nomine apud liberrimam gentem eò usq; regnasse, in Russiam secessit: cogitabatq; ultrò regno se abdicare, & ad paternum principatũ ueuerti potius, quàm ut ui & armis summa cum ignominia pelleretur. Sed hæc eum cogitantem primores Poloni placidè consolati confirmarunt, cum ei studia sua in posterum quoq; detulissent. Quod si quam id ei dubitationem faceret, quòd alienus amissa uxore nihil iam hæreditarij iuris in regno haberet, ostendebant ei rei remedium, quod ipsa etiam Heduigis regina moriens indicasse ferebatur, nimirum ut Annam Vilelmi, Ciliæ comitis filiam, cuius sororem iam Sigismundus rex Vngarorum post Mariam in matrimonio habebat, secundam uxorem duceret. Eam enim iustam regni heredem esse, propterea quòd Cazimiri regis neptis esset. Placuit consilium Vuladislao. Quocirca missi oratores ad Hermannũ patruũ puellæ (nam pater iam obierat) Ioannes Obychouius castellanus Sremensis, Hincia Rogouius, & Ioannes Ostrouicius, optata omnia retulere, simulq; sponsam ad sedecimam diem Iulij mensis, anni sequentis Cracouiã adduxere: & cum ea nullius linguę præter Germanicam gnara esset, octo menses condiscendæ linguæ Polonicæ operam dedit, priusquam nuptiæ celebrarentur. Interea rex in Lituaniam profectus, pacta & fœdera cum Vitoudo & Lituanis, suo Polonorumq; nomine renouauit: ubi promissum est, & literarum monumentis cautum, ut si Vitoudus sine liberis decederet, in regis & regni Poloni potestatem reciderent omnia quæcunq; is possedisset, unà cum magno ducatu: excepta dimidia parte Nouogrodeci, cum quatuor prædijs, quæ Sigismundo Vitoudi fratri cedere debeat: ea quidem lege, ut is tamen regi & regno sit subiectus: exceptis etiã bonis dotalibus Annæ uxoris Vitoudi, quæ post eius demum obitum ad regem atq; regnum redire deberent. Hęc adeò anno Christi 1401 acta esse, literis ea de re tunc conscriptis & consignatis constat. Reuertens autem rex è Lituania, quoniã à nuptijs propter deformitatem sponsæ abhorrebat, proceribus Polonis interuenientibus mense Februario apud Biecium oppidum cum Ciliensibus proceribus conuentum habuit: nouisq; pactis initis, seu prioribus confirmatis, liberalibus diebus nuptias peregit: cui celebritati Anna reginæ mater, Cazimiri regis filia, & Vitoudus cum Anna uxore interfuere. Coronationem uerò nouæ reginæ in sequentem annum dilatam esse Miechouiensis refert. Per hæc fermè tempora Academia Cracouiensis ex testamento Heduigis reginæ, & cumulatiore liberalitate regis condita est: duę domus siue collegia excitata: alterum philosophis & theologis in

Vuladislaus cogitat regnum relinquere.

Secũdæ nuptiæ Vuladislai.

Rex in Lituaniã profectus. Pacta cum Vitoudo et Lituanis renouata.

1401 ann.

Vuladislai regis secundæ nuptiæ.

Academia Cracouiensis condita.

A in platea, quæ Iudæorum tunc fuit, nunc diuæ Annæ nomine nuncupatur: alterum iureconsultis & medicis, quà ex urbe ad arcem itur. Acciti' que magistri & doctores omnis generis è Pragensi academia, census' que his in perpetuum attributi à rege è salinis & telonio: & adiuncta omnia sacerdotia apud diui Floriani, præter præposituram, ut uocant. Auctior deinceps ea ipsa Academia, & locupletior multorum & maximè doctorũ ipsorum beneficentia reddita, magnopere quodam tempore studijs dialecticis, mathematicis, philosophicis, atque theologicis effloruit. Quietæ tunc res erant in Polonia, eoq́ florebant pacis studia. Non item alibi. Apud Boemos quidem & Germanos Carolus Cæsar (qui se totum compotationibus, lusibus & nequitiæ dediderat, ita ut cum de arcis cuiusdam suæ conflagratione nuncium accepisset, rogasse dicatur, An cella uinaria incendio superfuerit) ita cõtemptibilis fuit, ut primùm à Pragensibus ciuibus caperetur, & aliquot mensibus asseruaretur: inde uerò cum euasisset, iterum à proceribus quibusdam, Sigismundo fratre conscio, captus, Viennam custodiendus deduceretur. Inde quoque cum elapsus esset, à principibus electoribus imperio amoueretur: & Robertum palatinum Rheni, Bonifacio nono pontifice max. approbante, successorẽ non inuitus acciperet. Infestata est etiam tunc ab Vngaris quidem Morauia: Boemia uerò à Mysnensibus & Morauis marchionibus, incitante Sigismundo: ne Vngaria quidem pacata fuit. Nam Sigismũdus rex, dum fraterno regno inhiat, B suum penè amisit: captus quidem & ipse est à suis Vngaris ob seueriorem in aduersarios suos animaduersionẽ, post Nicopolensem cladem: & filijs Nicolai Garæ in custodiam traditus, in arce Soclossensi adseruatus est: Ladislaus uerò rex Neapolitanus, Caroli interfecti filius, ad regnum euocatus: qui tamen cum in Dalmatiam peruenisset, inde Neapolim reuerti necesse habuit, siue pulsus à Sigismundo, cum is è custodia dimissus esset, siue ad comprimendos nouos motus suæ gentis reuocatus. Iam enim & Galeatius Vicecomes dux Mediolanensium totam fermè Italiam ad arma concitarat, & Florentini contra eum Robertum Cęsarem magna mercede & promissis in auxilium euocarant. Verùm is re infecta ex Italia in Germaniã se recepit. Porrò tota respublica Christiana duos tunc habebat pontifices iam inde ab Vrbano & Clemente. Nam Clementi, Galli Cardinales & qui cum eis sentiebant, Benedictũ eius nominis tertiumdecimũ, natione Aragonensem, Vrbano uerò Itali Bonifaciũ nonũ: eoq́ per hoc tempus defuncto, Innocentium septimum, & huic mox Gregoriũ duodecimum suffecerunt. Hos alij principes & populi, illum alij sequebantur. Ipsi Pontifices se inuicẽ execrabantur, & pro schismaticis habebant, & studia principum, multa indulgendo & conniuendo, sibi comparabant: & tamen pro se uterque cõcordiæ in ecclesia redintegrandæ, uel cum iactura pontificatus dignitatis' que suæ se studere, iureiurando etiam interposito & chirographis, præ se ferebant. Ita tunc perturbatus erat omnino status Christiani orbis. At in Polonia trãquilla ferè erant omnia: itaq́ per aliquot

Quibus disciplinis potissimum floruerit Cracouiensis academia.

Carolus imperator bis captus, & ab imperio amotus.

Robertus Cæsar.

Boemia et Morauia uexatæ.

Sigismundus rex captus ab Vngaris.

Ladislaus rex Neapolitanus ab Vngaris expetitus.

Galeatius dux Mediolanensium.

Schisma in ecclesia Christi.

illos annos nihil in ea memorabile gestũ esse memoratur, præter quòd A
perduelliũ quorundam uias publicas infestantiũ latrocinia tunc Vula
dislaus rex coercuit, expugnata per aulicũ suum comitatũ Ciorsteno
arce, quę illis receptaculo fuerat. Fuere autem latronũ illorũ principes,
Grotus Slupecius, de Rauiorũ familia: & Ioannes Rogala, quod etiam
equestris familiæ nomen est, castellanus Vuladislauiensis. Quorũ hic
quidem captus, multis annis carcerẽ pertulit, donec in Zauisij Nigri
gratiã dimissus est: ille uerò euasit. sed arx eius Conari in tractu Sendo
miriensi diruta est. Latrocinandi uerò occasionẽ ei dederat prior pro-
scriptio, ob cædẽ Ioannis Ossolinij castellani Visliciensis: dũ disceptãt
inter se de limitibus agri præbendæ Sendomiriensis, quam filius Osso
linij obtinebat, patratam. Vlricus uerò Dreni hæres, Vuladislai regis
& regni potestati sese subdidit, ea lege, ut si decederet sine liberis, arx ea
regi cederet, præfecti' que arcis deinceps etiã ipso uiuẽte in uerba regis
iurarent. Per idem tempus apud Posnaniã, cum diuinũ Christi corpus
in specie panis (quemadmodũ antiquissimo totius ecclesię Christianæ
ritu & ipsius Christi & apostolorum eius instituto in templis publicè
uulgò distribuitur) ab infelici quadã muliercula ore sublatũ, ut Iudæis
ad ludibrium uenderetur, mutatáque sententia in pratis suburbanis e-
ius oppidi abiectũ esset, miraculis quibusdã insignibus proditum est,
& repertũ. Itaque templum in eo loco Vuladislaus rex condidit, & san
ctissimi corporis Christi titulo dedicauit. Tarnouiæ uerò collegiũ sa-
cerdotũ Petrus episcopus Cracouiensis, Ioanne domino loci palatino
Sendomiriensi petente, & redituũ partem de suo conferente, instituit.
Per hoc ipsum tẽpus Dobrogostius, siue Bonauẽtura, archiepiscopus
Gnesnensis mortuus, successorẽ accepit Nicolaũ Curouium, gente Sre
nauium: qui Vuladislauiensem quoq; episcopã, unde transferebatur,
fauẽte rege toto biẽnio simul retinuit. Anno sequẽti, qui fuit à Christo
nato 1403, Valachię palatinus Alexãder, & mox Romanus Petri filius,
cũ è potestate & uinculis Suitrigellonis à rege liberatus esset, iurati unà
cũ cõsiliarijs in uerba regis, in potestate eius atq; regni se esse, foréque
professi sunt: Romanus uerò etiã societatẽ belli contra quosuis hostes,
Prussis atq; Lituanis propter locorum intercapedinem exceptis, pro-
misit. Boguslaũ uerò Pomeranorũ ducem rex in aulam suam suscepit,
octingentarum marcarum stipendium ipsi pollicitus, ut quoties opus
esset, cum centũ hastatis sibi militaret. Porrò Vilhelmus marchio Mis-
nensis, fœdus & societatẽ cum eodẽ rege pepigit: itemq; Vngari pro-
ceres cum Polonis: quo cautum est, ne alteri contra alteros regibus su-
is opitulentur. Ad regem quoque Vuladislaum ijdem pòst de pace ac
fœdere oratores cum certis mandatis misêre: sed an inter eos conuene-
rit, non liquet. Ac ne illud quidem constat, quid his fœderibus causam
præbuerit: nisi fortè odium Vngarorum, & perpetratum facinus in re
gem suum Sigismundũ. Sed magno studio Vuladislaus de liberando
eo laborasse fertur, ita ut regnum quoque à proceribus Vngaris sibi
oblatum contemneret: quin Sandeciam profectus est, ut propinquita-
te loci

Ciorstenũ arx expugnata ab aulico Vuladislai comitatu.

Grotus Slupecius et Ioannes Rogala latrocinantur.

Conari arx diruta.

Drenũ arx regi dedita.

Christi corpus in pratis Posnanien. repertum.

Templum corporis Christi in suburbano Posnaniensi.

Tarnouiæ collegiũ sacerdotũ institutum.

Nicolaus Curouius archiepiscopus.

1403 ann.

Valachiæ palatini iurant in uerba regis.

Misnense fœdus.

Vngarorũ procerum cum Polonis fœdus.

Vuladislai regis studium erga Sigismũdũ.

A te loci terrorem Vngaris obijceret: euasitq́ tunc Sigismundus misericordia nobilis matronæ, cuius filijs in custodiam traditus erat. Non parum autem & Sciborius Sciboricius eques Polonus ipsi commodauit, propterea quòd armis Polonorum & Boemorũ superiores Vngariæ partes, Poloniæ & Morauiæ finitimas in fide eius continuit, compluresq́ aduersariorum munitiones in suam potestatem redegit, & proceres quosdam captos in uinculis habuit: & cum neruo belli, pecunia inquam, deficeretur, à Vuladislao rege decem millia marcarum Polonicarum accepit mutua: pro hisq́ nouam Marchiam, quæ simul cum ueteri, hæreditario iure ad Sigismundũ pertinebat, ipsi oppignerauit. Cuius rei monumentum extat in archiuo. Quanquã tunc non nisi quatuor millia ei numerata sunt: nec de reliqua pecunia postea numerata, neque de possessione Marchiæ regi tradita, quicquam inuenio. At Vitoudus magnus dux Lituanorũ, cũ Smolenscijs rursus rebellibus bellum gerebat: fretusq́ Polonorum auxilijs, arcẽ Smolenscum, in quam ciues & nobiliores quiq́ uxores, liberos, & fortunas suas cõtulerant, aliquandiu obsessã & oppugnatã cępit, magnasq́ opes in ea repertas partim Vuladislao regi trãsmisit: partim militibus, ut quisq́ meritus erat, dilargitus est. Cæteras uerò arces in deditionẽ accepit, & principatũ omnẽ in formã prouinciæ redegit: dux in Vngariã profugit, & in ministerio Sigismundi regis uitã finiuit. Cum Cruciferis quoq́ Prussiẽsibus & Liuoniẽsibus bellũ paruo tempore intermissum, Suitrigellonis B opera ipsi recruduerat. Nunquã is tamen hostibus ditionem suam infestantibus occurrere ausus est: uerùm Liuonienses cum præda reuertentes, uestigijs clàm secutus, cum ij diuersi domos abijssent, agros eorũ uicissim longè lateq́ uastauit, pagos uicosq́ incendit: ac Zuuinam munitũ oppidũ, quod à flumine nomẽ habet, ac Germanis Duneburgũ est, ui cępit atq́ diripuit: arcẽ uerò oppido imminentẽ in deditionẽ accepit: incensisq́ arce pariter & oppido, cum ingenti præda in Lituaniã se recepit. Nec multo pòst rursus Lituania hinc à Prussiensibus, illinc à Liuoniẽsibus Cruciferis uehementer peruastata est, multiq́ mortales in seruitutẽ abacti: quos Vitoudus permutatione captiuorũ liberauit. Tandẽ Vuladislaus rex afflictę patrię uicẽ miseratus, Suitrigellonẽ fratrẽ exulẽ è Prussia reuocauit, magno ære alieno, quod ibi contraxerat, exoluto. Ac ne quod ei cum Vitoudo noui dissidij seminariũ relinqueret, Podoliã ei quinq́ millibus marcarũ Pragẽsiũ à filijs Spitconis Melstinij redemptã, concessit: itemq́ Striũ, & Zidaciouiã in Russia, Sidlouiã, Stobniciã, atq́ Drugniã in Polonia: ad hæc mille quadringentas marcas annuas è salinis adiecit. Nec tamẽ ea liberalitas regis animũ Suitrigellonis sanauit. Conuentũ deinde rex cum Prussicis Cruciferis apud Racianzũ episcopi Vuladislauiensis oppidũ ad Pentecosten anni sequentis habuit: ubi sic de pace conuenit, ut rex quinquaginta millia (licet quadraginta sint apud Dlugossum) florenorum Cruciferis exolueret, Dobrinumq́ & Zlotoriam reciperet: uerùm ut ratas tamẽ Magistri donationes atq́ largitiones haberet, & pacta à Cazimiro magno

Sciborij Sciboricij fides ergà Sigismundum regem.

Noua Marchia Vuladislao regi oppignerata.

Smolẽscij subacti à Vitoudo.

Smolẽsciorum dux profugus.

Cruciferi Lituaniã infestãt.

Zuuina oppidũ et arx Liuoniæ à Vitoudo capta & incensa.

Lituania rursus uexatur à Cruciferis.

Suitrigello reuocatus è Prussia.

Podolia et præfecturæ quædã in Polonia Suitrigelloni attributæ.

Pax & pacta cum Cruciferis Prussiensibus.

cum eius cõuenta rata esse iuberet: deinde ut Nouogrodi magni dominatus regi, Samagitia uerò Cruciferis cederet: ipsi uerò, ut omni iure quod habebãt in Lituania, sese abdicarẽt: nec paterẽtur hostilem aliquẽ exercitũ per ditiones suas in Lituaniã transire, neq; ipsi per eã sine permissu regis copias suas ducerẽt: neq; receptarẽt proscriptos è Lituania, ac ne profugos quidẽ propinquos regis: deniq; ut liberã mercaturã atq; societatẽ haberẽt inter se Lituani atq; Prussi. His autẽ cõditionibus implẽdis annuũ tẽpus constitutũ. Sic necessaria magis quàm

Vuladislaus rex Toruniã profectus.

speciosa pace facta, Vuladislaus rex inuitatus à Magistro, Toruniã cũ magna parte procerũ diuertit, triduoq; ibi mansit, splẽdidè & magnificè acceptus: per quos dies simulachro equestris pugnę inter Teuthonas & nostros edito, cum superiores illi ferè essent in eo genere, in quo

Dobeslaus Olesnicius.

sunt exercitatissimi, ad extremũ tamẽ Dobeslaus Olesnicius unus de nostris palmã & brabiũ obtinuit. Dũ autẽ Vuladislaus obequitãs, si-

Rex perfusus à muliercula.

tũ, munitionẽ, atq; ædificia urbis cõtemplatur, sordibus culinæ à muli-

Vuladislai clementia.

ercula quapiã seu casu, seu data opera perfusus, mulierculæ morti ob id destinatæ impunitatẽ impetrauit. Inde discedẽs in maiorẽ Poloniã

Comitia Corcini.

diuertit, æstateq; ibi exacta, & particularibus conuentibus habitis, qui tunc primùm haberi propter nouã rem cœperunt: Corcinum, quo co-

Agraria siue iugeralis cõtributio noua decreta.

mitia toti Polonię ad undecimã diem Nouẽbris indixerat, uenit: perfecitq; precario, ut sibi redimẽdi Dobrini causa, agraria cõtributio noua omniũ ordinũ consensu extra ordinẽ decerneretur, nẽpe deni grossi in iugera, ab agrestibus tantũ & oppidanis culta. Ex qua contributione

Sũma exactæ pecuniæ.

cum ordinaria illa binorum grossorum, quam Rastralẽ appellauimus, coniuncta, ad centum millia marcarum tunc redacta esse memorãtur.

Vuladislai cũ Venceslao Boemorũ rege congressus apud Vuratislauiã.

At nunc longè cultior atq; populosior est Polonia, longè minus ex ea contributione conficitur. Vuratislauiam deinde rex splendido plus quàm quinque millium equitum comitatu profectus est, cum Venceslao rege Boemorum, illo postulante, congressurus. Animaduertebat

Vẽceslai regis Boemorũ fortuna.

enim Venceslaus, quamuis stupidus, cœnoque uoluptatum penitus immersus, se de summa rerum periclitari: bis captus, & ab imperio amotus erat: palàm ab eo Sigismundus frater, ut sibi regno Boemorum cederet, condendebat, & non obscurè fauebant ei Boemi proceres. In gratiam eius etiam dux Austriæ Morauiam infestare uidebatur. Quo igitur obuiam iret conatibus aduersariorum Venceslaus, &

Marsalci Poloni comitatus.

regnum suum stabiliret, regis Poloni amicitiã & societatem certo fœdere sibi adiungere satagebat. Itaq; aduenientem perhumanè lauteq; accepit, non sine admiratione opum eius: ita ut etiam Sbigneo Brezio cum sexcentis equitibus antecedenti, regem in eo comitatu adesse ratus, extra urbem obuiam prodijsse dicatur. Octo diebus de fœde-

Acta inter Polonos & Boemos.

re inter consiliarios regum tractatũ est: & eò res propemodum perducta erat, ut Boemus Polono Silesiam omnem redderet, Polonus illi uicissim cum quadringentis hastatis equitibus, quoties opus esset, præstò esset. Sed uel indigna res uisa est Polonis proceribus, Boemis esse obnoxios, uel certè Ioannes Smiritius consilio & authoritate pręstans

inter

A inter Boemos superueniens rem infecit. Dum hæc ita fiunt, nihilo tamen magis fida pax Polonis fuit à Cruciferis. Etenim cum expedita manu clàm in Masouiam ingresi, Ioannem ducem Cirnensium nihil hostile suspicantem, in prædio quodã, siue apud Zlotoriam arcem, quam tunc ligneam ædificabat, cæpere: & equo impositum, ac subter aluum equi pedes indignè colligatum, arce incensa secum abduxere: non multo pòst tamen, à rege de uiolato fœdere admoniti, dimiserunt.

Ioannes Masouiorum dux captus à Cruciferis

Dimissus, paulo pòst in eam curam diligenter incubuit, ut nouum prælatorum & canonicorum, & item uicariorũ, collegium in templo & parœcia Varsauiensi institueretur. Et institutum id est ab Alberto Iastrembecio Posnaniensi episcopo, cum Ioannes dux luculẽtos reditus de bonis suis, ac de decimis à Plocensi episcopo permutatione quadã acquisitis, utriq; illi collegio, atq; parœcias aliquot & quædã alia sacerdotia, suppresis ueteribus titulis, addixisset.

Varsauiæ collegium sacerdotum institutũ.

Anno à Racianzensi conuentu circumacto, alter conuentus Gneuucouiæ à rege & Cruciferis de perficiẽda pace inchoata habitus est.

Gnewcouiensis cõuentus cũ Cruciferis.

Ibi noua res à Cruciferis oblata, negociũ omne infecit. Postulabant ij, ut Rex, Pomeraniç nomẽ in inscriptionibus & sigillis suis non usurparet, quemadmodũ cum Cazimiro rege multo antè conuenerat. Negabat ille: consiliarijs dissuadentibus. Itaq; Cruciferis Dobrinum non reddentibus, infecta pace discessum est.

Pax cum Cruciferis infecta.

Tametsi extant in archiuo regio literæ Conradi magistri, hoc ipso tẽpore scriptæ: quibus testatum facit, quinquaginta millia Vngaricorum florenorum pro Dobrino & Zlotoria sibi numerata esse: & sanè scribit B idem Dulgossus non multo pòst bello conflato, primũ omniũ Dobrinum à Cruciferis oppugnatũ esse. Quo fit, ut conuenisse tunc pacẽ, Dobrinumq; redditũ esse Polonis, uerius sit.

Pecunia pro Dobrino numerata à rege.

Alterius quidẽ cõuentus cũ eisdẽ Cruciferis à Vitoudo acti deterior euentus fuit. Nam is cũ ægrè se aduersus potentiam & uim Cruciferorum defenderet, cessit ipsis Samagitia. Detrectabant quidem Cruciferorũ imperium Samagitæ, & nocturnis incursionibus atque insidijs præsidium eorum affligebant: Vitoudũq; obsecrabãt, ne se immanibus Teuthonibus proderet. Sed uincebat utilitatem necessitas. Itaq; iussu principis obsides dedere Cruciferis.

Samagitia concessa Cruciferis.

Samagitæ detrectarunt Cruciferorum dominatum.

Quo facilius uerò eos Cruciferi in officio cõtinerent, tres arces in Samagitia condidêre. Duas supra Neuazam fluuium, tertiam uerò in confluente Nemenis atque Dubezæ.

Neuaza fl.

Dubeza fl.

Profugerat iterũ in Prussiam Suitrigello, spe totius Lituaniæ per Cruciferos potiundæ: sed Podoliam nihilominus præsidijs suis tenebat.

Suitrigello iterũ ad Prussos fugit.

Itaque conuẽtu Gneuucouiensi soluto, Rex eò profectus, omnem eam cum arcibus in deditionem recepit, orto à Camenecia ciuitate initio: præfecturamq; eius oræ Petro Saffranecio Polono mandauit.

Podolia redacta in ditionẽ Polonorum.

Ab Alexandro Valachorum palatino, iam inde à duobus annis sibi addicto, & consiliarijs eius Cameneciam euocatis, solenne iusiurandum, quod in fide & clientela sua, reginæ, ac filiorum, & regni Polonici permansuri essent, accepit: quanquam idem anno superiori Romanus palatinus & ipse fecerat: cuius rei extant monumenta in archiuo regio utriusque diplomata: unde credi-

Valachiæ Palatini cũ proceribus iurant in uerba regis Cameneciæ.

bile sit, eos inter se de principatu contendisse. At in maiore Polonia Thomas Venglesinius castellanus Sendomiriensis, & præfectus maioris Poloniæ, Drahimum arcem ab ijs qui religiosam militiam diui Ioannis nomine profitentur, interceptam, quatriduo expugnauit: eiectóque præsidio, in potestatem suam redegit. Vitoudus uerò pacem nactus à Cruciferis, eodem anno, qui fuit 1406 transmisso Vgra flumine, primam fecit in Moschos expeditionem, siue proferendorum finium gratia, siue iniuria prouocatus à genero, duce gentis, Basilio. Parua & obscura initiò gens Russorũ fuere Moschi, quemadmodum primo libro indicauimus: sed iam tunc accessione finitimarum gentium, partim successionibus iustis adiunctarum, partim ui uel fraude subactarum, non parua incrementa cæperant. Nec tamen elici ad pugnam potuere. Peruastata igitur longè latéque eorum regione, Vitoudus præda onustus in Lituaniam redijt. Fuerunt ei expeditionis illius socij complures de nobilitate Polonica, qui præda hostili magnopere ditati sunt. Maiore is ui postea in id bellum, anno uno intermissum incubuit, fretus maioribus Polonorum, quibus Sbigneus Brezius marsalcus præfuit, & Cruciferorum auxilijs: & usque ad Occam fluuium permagnum populabundus peruenit. Quo minus autem fluuium transmitteret, Suitrigellonis patruelis armis prohibitus est. Nam is seu leuitate quadam ingenij, siue inuidentia stimulatus, Bransco & Starodubo arcibus, quæ in Seueria Vuladislai regis beneficentia obtinebat, incensis, ad Basilium hostem Vitoudi transfugerat, bonámque illi nauabat operam, exercitum Vitoudi ex insidijs & iniquis locis lacessendo. Atque hinc potest colligi, Suitrigellonem aut non ad Cruciferos profugisse paulo ante id tempus, sicuti nos dudum è Dlugosi sententia narrauimus: aut certè ex formula fœderis cum Vitoudo icti ab eis exactum siue exclusum, cum hostibus eius Moschis sese coniunxisse. Impetrauit tandẽ à Vitoudo pacẽ Basilius æquis conditionibus. Qua constituta, Vitoudus properè equos permutando, in Lituaniã ad uxorẽ (ut erat in Venerẽ pronus) cõtendit. Exercitus uerò eius sine imperio & ordine ex Moschouia decedens, cum per uastata dudũ à se, & ab ipsis etiã Moschis, loca iter faceret, fame afflictus, & magnis incõmodis propter cœli intẽperiẽ in limoso solo affectus, & à Tartaris etiam, quos Moschus uelut cliẽs patronos in auxiliũ acciuerat, à tergo & ab lateribus incursantib. uehemẽter uexatus est. Verùm ij tamen uirtute Polonorum atq; Cruciferorũ, pedestri magis quàm equestri prælio uicti pulsiq; sunt. Poloni amissis armis & equis reuertẽtes, liberalitate regis abũdè recreati. Lituanica historia nullam belli cuiusquam à Vitoudo contra Moschos suscepti mentionẽ facit: & quidẽ trans Occam non Moschica, sed Rezanensis ditio est, quã à Vitoudo uastatã esse constat: quæ quamuis nunc Moschorum duci pareat, tunc quidem suum adhuc habebat ducẽ, Olgum nomine. Per hoc tempus Iacobus Cobilenius, gente Grimalius, Nicolaus Chranstouius Stregomius, & Andreas Tecinius Toporus, de adulterio Annæ reginæ à rege insimu-

Drahimũ arx recuperata à Polonis. Moschicũ bellum Vitoudi. Vgra fl. Moschi. Sbigneus Brezius dux copiarum Polonicarum. Suitrigello Moschis adest contra Vitoudum. Lituanicus exercitus incommodo affectus. Moschi cũ Tartaris uicti. Rezania à Vitoudo uastata. De stupro reginæ insimulati.

A insimulati sunt. Et Chranstouius quidem solum uertit, Cobilenius uerò triennio in arce Leopoliensi in carcere asseruatus est: Tencinio, quòd minus suspectus esset, nihil actum. Obiurgatus autem rex à senatu de nimia credulitate, & probro reginæ, iudicium in delatores instaurauit: ubi Clemens Moscorouius castellanus Vislicìensis, & præfectus Cracouiensis delator editus publicè & solenni ritu dicta sua reuocauit, & mendacij se ipse damnauit. Paulo autem antè Cracouiæ uulgò in Iudæos impetu concitatæ multitudinis, nequicquam prohibentibus illo ipso Moscorouio præfecto, & Nicolao Lituos procuratore arcis, sæuitum est: direptæ & incensæ eorum domus: serpsitq; per plateas aliquot etiam in Christianorum tecta incendium. Quin & ædes diuæ Annæ, circum quam tunc erant Iudæorum domicilia, conflagrauit: Academiæ domus, quam Collegium maius uocant, ægrè à studiosis iuuenibus defensa. Magnam autem Christiani in Iudæorum pueris, quibus parsum erat, educandis, & Christiana religione imbuendis, curam impendêre. Adulti quoque, qui cædi superfuere, plerique ultrò Christiani facti. Inuidia opum fraude & usuris quæsitarum, & opibus aucta licentia, ac scelera flagitiaq; impunita, ipsis cladis illius causæ fuere. Porrò in Lituania post Moschicam illam expeditionem, qua uires Lituanorum uehementer attritæ erant, Cruciferi nullum cupiditati suæ modum statuentes, nouas inimicitiarum atque belli causas quærere, neque iniurijs abstinêre. Quibus rebus adductus rex Vuladislaus,
B cum ad pacem quamuis iniquam pronior, quàm ad iustum bellum esset, conuentum cum Vlrico Iuningo magistro Cruciferorum Prussiensium apud Cauunam oppidum egit. Sed nihil æqui à feroci homine, & ex mansuetudine aliena maiores spiritus sumente, impetrare potuit: amicè tamen missis ultrò citróque muneribus discessum est: Cruciferis bellum, quod meditatum nondum maturauerant, dissimulãtibus. Nec diuturna tamen ea dissimulatio fuit. Nam ut reuertit rex in Poloniam, uiginti naues frumento onustas è Cuiauiensibus horreis suis secundo flumine Vistula ad mare misit, ut inde porrò aduerso Nemene in Lituaniam ducerentur, subuenturus genti suæ, inopia ex tenui prouentu frugum tunc laboranti: eas naues Cruciferi intercepere. Missi ad eos repetitum res legati, Nicolaus Curouius archiepiscopus Gnesnensis, Nicolaus Michalouius Sendomiriensis, Ianussius Tuliscouius Calissiensis, & Vincentius Granouius Naclensis castellani, re infecta rediere, caussificantibus & cauillantibus Cruciferis, arma ijs nauibus contra se barbaris supportata esse. Mox & alteram iniuriam adiecere. Etenim Lituanos mercatores apud Ragnetam uiolarunt, & merces eorum diripuerunt. Hac gemina iniuria iritatus Vitoudus, prior bello persequi Cruciferos adortus, Rumboudum marsalcum clàm cum expeditis copijs in Samagitiam misit: præsidia Cruciferorum, quæ erant cum Michaele Cochmeistro præfecto siue aduocato nouæ Marchiæ, uel cæpit, uel interfecit, uel eiecit, & Samagitiam omnem iam inde ab initio à Cruciferorum imperio abhorrentem, in

Moscorouius castellanus Vislicìensis dè mendacio damnatus.

Iudæi Cracouiæ direpti & contrucidati.

Cracouiæ incendium.

Conuẽtus regis et magistri Cruciferorũ apud Cauunam.

Naues Polonicæ cũ frumento interceptæ à Cruciferis.

Polonorum legati ad Magistrum.

Mercatores Lituani interfecti à Cruciferis.

Samagitia recepta à Vitoudo.

1409 ann. Cruciferorum legati ad regẽ.

suam ditionem redegit. Venêre deinde anno sequenti, qui fuit 1409 post Christum natum Obornicos ad regem legati Cruciferorum, questum de erepta Samagitia, captisq; & cęsis ibi præsidijs suis: & cum bello sibi tantam iniuriam ulcisci necesse esset, propterea quòd res repetitæ à Vitoudo non redderentur, quęrebant ij ab rege, esset'ne illi opem laturus? Fluctuabat animo Vuladislaus, quid faceret: si desset Vitoudo, Cruciferis eum atq; patriam suam planè prodebat: sin opitularetur, omnem difficilimi belli molem in se & Poloniam, commodiorem prædas agentibus & bellantibus, quàm Samagitia est, attrahebat: & abhorrebant ab eo bello Polonorum animi. Itaq; ad amplissimum consilium atq; comitia rem integram reiecit: neq; certi quicquam legatis tunc respondit. At illi elati superbia & impatientia, & protestati, non à se, uerùm à rege fœdera uiolari, minabundi discessere. Comitia deinde rex Lenciciæ ad decimamseptimam diem Iulij habuit. Inde, cum omnia prius experiri, quàm ad arma uenire, in commune placuisset, tres legati ad Magistrum missi, ijdem qui prius, ultimo excepto. Postulabant hi à Magistro, ut conuentu constituto amicè cum rege de omnibus iniurijs transigeret. Regis enim, non Vitoudi proprium & hæreditarium esse dominatum Lituaniæ. Excandescere Magister, & moram pati nolle, confestimq; arma se Lituaniæ illaturum esse minari. Ibi Archiepiscopus nõ ferens Magistri superbiã: Desinas, inquit, nos bello terrere: Si arma cõtra Lituanos cęperis, uicissim arma nostra domi tuæ senties. Quod dictũ in mandatis'ne Archiepiscopus à rege acceperit, an bili percitus, inconsideratius protulerit, incertum est: optatum quidem certè Magistro accidit. Quocirca statim is subiecit: Bene se rem habere: cum sententiam regis teneat, caput se potius petiturum, quàm pedes: & culta magis, quàm inculta: agros uberes potius, quàm syluas & solitudines. Ita tunc legati impatientia bellum approperatum est. Nec mora, dictis facta Magister adiecit. Dimissis enim legatis, ad medium Augusti mensis cum exercitu Dobrinum magna ui oppugnatum, cæpit & incendit. Polonos, qui arcem defendebãt, unà cum præfecto arcis Iacobo Plominio capitali pœna affecit. Inde Ripinum & Lipnum oppida primo impetu capta uastauit, magnaq; in oppidanos & agrestes crudelitate debacchatus, ne teneræ quidem ætati & muliebri sexui pepercit. Inde motis ad Bobrouunicos castris, arcem oppugnare orsus, in deditionem accepit: quamuis defendi ea diutius, arte, præsidio & commeatu munita, potuisset. Quare præfectus arcis Varcislaus Gotartouicius de Lissorum familia, fœdum carcerem postea regis imperio pertulit. Cæteri uerò equestris ordinis, qui in præsidio fuerant, infamia notati. Tametsi ea infamia Bartholomęus Plomycouius unus de his anno sequenti, cum multa fortis uiri opera in prælio Gruneualdensi edidisset, sese liberauit. Nunquam tamen postea satis compos rationis fuit, cum semel dolore infamiæ de statu mentis dimotus esset. Zlotoria deinde acriter oppugnata, post octauum diem in deditionẽ Cruciferorum uenit, cum magna pars defensorum ictu balistarum & bombar-

Marginal notes: Comitia Lenciciæ. — Poloni oratores ad Cruciferos. — Magistri Conradi ferocia. — Archiepiscopi responsum animosius quàm consideratius. — Dobrinũ captũ & incensum. — Ripinũ & Lipnum oppida direpta. — Sæuitia Cruciferorum. — Bobrouunici dediti. — Varcislaus Gotartouicius proditionis dãnatus cum alijs compluribus. — Plomycouius uirtute infamiã deleuit. — Zlotoria dedita.

A bombardarum interfecta esset: reliqui captiui abducti, cum de commutatione captiuorum postea cum Vitoudo conuenisset, tamen Cruciferorum perfidia, cum ij suos recepissent, dimissi non sunt. In Bydgostia expugnanda cum pluſculum laboris sentirent, propterea quòd arx ea munitissima erat, per proditionem, corrupto præfecti uicario, quem Burgrabium uocant, ea potiti sunt.

Bydgostia prodita

Quo cognitò, præfectus arcis Thomas Venglesinius, qui etiam totius maioris Poloniæ præfectus erat, absens magno mœrore confectus, non ita multo pòst uita excesit, & successorem Vincentium Granouium castellanũ Naclensem accepit.

Vincẽtius Granouius præfectus maioris Poloniæ.

Rex ubi hæc crebris certis'que nuncijs accepit, minimè cessandum sibi ratus, expeditionem & ipse toti Poloniæ, Rusiæ & Lituaniæ contra Cruciferos indixit: minores Poloni cum Rusis ad Volboriam, maiores ad Lenciciam conuenire iussi.

Polonorum expeditio contra Cruciferos.

Quod ubi factum est, recensito apud Radeouiam exercitu, ad Bydgostiam sub finem Septembris castra admouit, arcem'que obsedit. Ibi Magister, cum retinere se eam posse diffideret, Conradum Olesnicensium ducem ad regem cum his mandatis misit, ut rex Venceslaum regem Boemorum de Bydgostia secum pariter arbitrum caperet. Quanquam autem hoc ille agebat, ut apparatũ regium eluderet, non abnuebat tamen Vuladislaus, si non modò de Bydgostia, uerùm de cuncto Dobrinensi tractu, atque adeò de omni controuersia Magister illum sibi arbitrum ferret. Iam enim hyems appetebat, nec Vitoudus cum Lituanis ueniebat: misso'que

B excusandi sui causa ad regem nuncio, inducias suadebat. Dum cunctatur Magister conditionem oblatam à rege accipere, Bydgostia post octauum diem à Polonis expugnata, & mox refecta, præsidio'que munita est.

Bydgostia recepta à Polonis.

Magister ad Suece suos conuenire iusserat: quod ubi rex cognouit, partem copiarum statim eò misit: pulsi dissipati'que, qui primi de hostibus conuenerant, & castris exuti.

Prussi apud Suece malè accepti.

Interea interuenêre oratores regis Venceslai, Conradus senior dux Olesnicensium, & Ienco Vuratislauiensium ac Suidnicẽsium præfectus: bellum'que, inducijs utriusque partis consensu usque ad uicesimam quartam diem Iunij sequentis anni constitutis, diremêre, ut interim Venceslaus de tota controuersia inter dissidentes arbitraretur.

Induciæ inter Polonos & Cruciferos.

Venceslao regi Boemorum arbitriũ delatũ.

Quo nomine senatus regius uulgo malè audit, quasi corruptus à Cruciferis, non satis decoras sibi inducias confecisset. Ita tunc ab armis discessum est. Quanquam Sigismundus Coributus frater Vitoudi, cum nihil adhuc de inducijs compertum haberet, è Lituania excursionem fecit cum Lituanis in Prussiam: ac tribus oppidis hostilibus, plurimis'que pagis direptis & incensis, magnam prædam reportauit.

Lituani Prussiam uastarunt, & tria oppida incenderunt.

Quos ut ulciscerentur Cruciferi, qui excusationem ignorantiæ non accipiebant, mense Martio anni sequentis clàm per auias solitudines atque syluas tacito agmine progressi, transmisso Netupa amne, & statione Lituanorum apud Iascrum, prodente eam fumo, oppressa, in Volcouiscos improuisò impetum fecere: multos'que mortales, qui ad rem diuinam festo die conuenerant, uico incenso, captiuos abduxere. Vitoudus uerò cum septem

Lituania uicissim uexata à Cruciferis: 1410 ann.

Netupa fl.

millia

milliaribus ab eo loco abesset, ac de aduentu hostium certior factus esset, raptim in interiores syluas cum uxore sese abdidit, donec discessisse eos cognouit. Sub initium autem huius belli Prussici, concilium Pisis in Hetruria apertum est, extinguendi schismatis causa, quod supra quadraginta annos, binis, ac interdum ternis de summo pontificatu contendentibus, rempublicam Christianam afflixit. Ad id concilium Petrus Vissus episcopus Cracouiensis profectus est: cæteri uero episcopi Polonici, item'que academia Cracouiensis, collegium Plocensis basilicæ, quæ tunc episcopum non habebat, & abbas Tinecensis, legatos misere. Sed non modo non oppressum, sed auctum etiam ibi schisma est, cum duobus, nempe Angelo Corrario, qui Gregorius duodecimus, & Petro Lunensi, qui Benedictus tertiusdecimus appellatus est, necquicquam reiectis, tertius Petrus Cretensis de sodalitio Franciscano pontifex creatus esset, Alexandri quinti nomen adeptus. Causa reijciendi duos illos fuit, quòd ij, cum sanctè uterque promisisset se abiturum esse pontificatu, redintegrandæ ecclesiæ gratia, ubi id Cardinales postulassent: ludificabantur eos, qui fidem suam secuti essent, ac ne ueniebant quidem ad concilium. Secutus est autem Vuladislaus rex concilij authoritatem, cum superiori tempore Gregorium pro pontifice habuisset. Per idem tempus Praga, ac mox tota Boemia nouis motibus agitari, Ioanne Husso, & Hieronymo Pragensi authoribus, cœpit: uicinas'que Morauiam, Silesiam, & Germaniam, ac Poloniam etiam partim pestifero nouæ hæreseos ueneno afflauit, partim cædibus & incendijs exercuit, & multis magnis'que incommodis uehementer afflixit, ab ambitione & contentione scholastica orto initio: rege Venceslao non modò non compescente, sed compendij sui causa alente etiam contentionem, cum dictitaret, anserem (hoc enim Husi cognomen apud Boemos sonat) aurea sibi oua parere. Ac suppresit quidem utcunque incendium id oriens Sbinco archiepiscopus, quoad uixit: sed cum ipsi Albicus medicus, homo auarus succesisset, nec multo pòst, emptam archiepiscopam auariori etiã Conrado Vestfalo uendidisset, atq; is muneris sui negligẽs, pecuniã modò cùm ad propinquos ditãdos, tum ad res suas dubias auarè corraderet, ac miserè comparceret, diffudit id sese longè late'que, fomentum subministrante disidio pontificum, & crucis militia, quæ iussu Ioannis uicesimitertij pontificis contra Ladislaum regem Neapolitanum per totum orbem Christianum, uenia peccatotorum omnium proposita, concitabatur. Grauiter enim edictum illud pontificium, ac deinde uitia sacerdotum, Hussus, ut erat disertus, secundo populo insectatus est: & hoc quasi gradu facto, mox cum sacrum ordinẽ inuisum uulgò reddidisset, Ioannis Vicleffi Angli hæretici praua dogmata unà cum Hieronymo disseminare cœpit. Quorum successu inuitati Iacobellus & Petrus Mysnenses Germani, nõnihil & ipsi de suo ad ea dogmata adiecere. Inde uires sumente multitudine, ducesq; improbos nacta, coitiones nõ modò cõtra magistratũ Pragensem, sed

Vitoudus in syluã sese abdidit.
Concilium Pisanum.
Boemici motus.
Hußicæ sectæ initium & incrementum.
Venceslai regis auaritia.
Hus.
Episcoporum auaritia.
Hußi fauor apud Boemos ex edicto pontificio.
Ioannes Vicleffus hæresiarcha.

A etiam contra regẽ ipsum uulgò haberi, & res gladijs, non uerbis geri, bonisꝗ; ecclesiasticis manus admoueri cœptæ: mox omnia summa & ima permixta, iuraꝗ; humana ac diuina euersa, ita ut neꝗ; Venceslaus rex, amissis semel per incuriam & conniuentiam habenis regni, subuenire perditis rebus potuerit: ac ne Sigismundus quidem frater eius, quamuis multa consilio pariter & armis contra contumaces tentasset, cum post Robertum quidem Cæsar, post ipsum autem Venceslaum rex Boemorum factus esset. Sed nos ad nostra redeamus. Reuersus à bello Prussico Vuladislaus per maiorum Poloniam, apud Nepolomiciam comitia habuit. His peractis, legatisꝗ; ad Venceslaum regem, ad tractandum de pace cum Cruciferis, designatis, mox Breste Lituanicum contendit, & ibi cum Vitoudo de ratione totius belli gerendi secretò solo Nicolao Tramba præsente, constituit. Inde in Russiam diuertens, uenationibus uacauit: confectamꝗ; bisontium, onagrorum atque ceruorum magnam uim, & sale conditam, secundis fluminibus Narua & Vistula Ploscum transmisit. Inde porrò sequentis anni initio, per Chelmensem, in Lublinensem & Sendomiriensem tractum reuectus, nusquam uenationes intermisit. Inde cum eum Hermãnus comes Ciliæ, frater patruelis Annæ reginæ, uisisset, ac de congressu cum Sigismundo Vngarorum rege instituendo confecisset, Russia ac Podolia rursus cursim peragrata, post Pascha Sandeciam pariter cum Vitoudo aduenit, quò iam complures proceres iussi conuenerant. Expe-

B ctabat etiam Kesmarci Sigismundus. Nec tamen conuenerunt reges. Sed missus à Vuladislao cum nonnullis proceribus Polonis ad Sigismundum Vitoudus, de stabiliẽdis cum eo in reliquos quatuor annos inducijs, quæ in sexdecim annos olim pactæ erant, id responsi accepit: Si Vuladislaus bellum Cruciferis faceret, Sigismundum eis deesse non posse. Etenim Roberto Cæsare per id tempus uita defuncto, adspirabat is ad Romanum imperium, quod & consecutus est: quamobrem gratiam Germanorum principum, apud quos gratiosi erant Cruciferi, aucupabatur. Quin ipsi Cruciferi quadraginta millia numûm aureorum ei promiserant, si Polonis bellum indixisset. Cæterùm ad pacem componendam operam suam regi pollicitus est Sigismundus. Cum Vitoudo autem secretos sermones absꝗ; arbitris habuit, quibus eum ad se allicere, & à fide ac societate Vuladislai, spe regni Lituanici iniecta, auocare conatus est. Verùm Vitoudus dolis Sigismundi intellectis, insalutato eo discessit. Sed intra unum milliariũ consecutus eum Sigismundus, honorificè, magnis donis muneratũ, dimisit. Nec celauit is Vuladislaũ de Sigismũdi cõsilijs atꝗ; artibus: quibus etsi tunc captus non est, postea tamen irretitus fuit, quemadmodũ suo loco dicemus. Condidit aũt per hoc tempus Vuladislaus rex Sandeciæ monasteriũ Præmonstratensibus, quos uocant, monachis, abbatiꝗ; eius curã propinqui ptochodochij mandauit. Ad bellum deinde Prussicũ summo studio cœpit incũbere, spe pacis Cruciferorũ improbitate, & iniquitate Venceslai præcisa. Nã is cũ arbitriũ inter dissidentes ex cõpromisso

Comitia Nepolomiciæ. *Rex in Lituaniam.* *Venationes Russicæ.* *1410 ann.* *Hermannus comes Ciciliæ.* *Vitoudus à rege ad Sigismundum in Vngariam missus.* *Sigismũdus curßauit Cruciferis.* *Roberti Cæsaris mors.* *Sigismũdus Cæsar creatus.* *Sigismundus rex redemptus à Cruciferis.* *Sigismundi regis Vngarorũ artes.* *Monasterium Sandecense.*

Venceslai regis Boem. arbitriũ inter Polonos & Cruciferos.

ad se delatum recepisset, ut erat homo nihili, & uoluptatibus atq; ebrie A tati penitus immersus, ne cognita quidem causa, de sententia Iodoci marchionis Morauiæ ita pronunciauit, ut nullam prorsus neq; iustitiæ neq; æquitatis ratione͂ duceret. Ad hæc ineptißimè quæ extra controuersiam erant, adiungeret, ut Poloni scilicet non nisi ex occidentalibus oris rege͂ sibi deinceps peterent: Dobrinensem autem tractum, ut ipse uno anno obtineret, atq; interim deliberaret, utri parti eum adiudicaret. Quæ sententia cum Germanica lingua à scriba recitari inciperet, nostri discessere, negantes se Germanicæ concioni propter linguæ imperitiam interesse uelle. Erat autem Iodocus infensus Vuladislao, propterea quòd is æmulum suum Procopium contra se armis adiuuisset. Desperata igitur æqua pace Vuladislaus, dimißis in omnes partes literis restibus alligatis, quæ ex eo restium nomen obtinent apud Polonos, expeditionem cunctæ Poloniæ edixit. Ne quid autem absente se & in Prusicũ bellum intento Sigismundus turbaret, quemadmodum præ se ferebat, Ioannem Scecocinium, castellanum Lublinensem, & præfectum Sandecensem, gente Odrouanzum, cum omni Sciriciensis atq; Biecensis oræ nobilitate ad tutandã illam oram ab Vngaris reliquit: Vitoudum & aulicum suum comitatum, ut se ad bellum compararẽt dimisit: militem mercenarium cum ductoribus ordinum atq; centurionibus, metandorum castrorum, & instruendarum acierum peritis è Boemis atq; Morauis, de sententia Sbignei Brezij marsalci (alijs aduersantibus, & sumptuum magnitudinem, dubiamq; & in- B firmam externorum militum fidem causificantibus) acciuit: cum Sbigneus diceret, uictoribus quidem illis uictos hostes stipẽdia pensuros esse: si uerò uicti fortè essent, pro cæsis captisq; non fore qui ea peterẽt: fidelem autem operam eos nauaturos esse in conspectu eorum, apud quos stipendia facerent, dimicantes, & infamiam ignauiæ siue perfidiæ ex disciplina militari metuentes. Misit tamen iterum Vuladislaus legationem ad Sigismundum regem, eumq; & fœderũ, & promißi de tenenda pace inter se & Cruciferos admonuit. Et prolixè quidem ille promisit, ipsum se ad Cruciferos ea de causa profecturum esse: sed mutata sententia, Nicolaum Garam Vngariæ, & Sciborium Sciboricium Polonum Transyluaniæ palatinos, & Georgium Kersdorfum Silesium legatos misit in Prusiam, non tam pacis tractandæ, quàm quadraginta millium florenorum à Cruciferis emungendorum causa. Benigneq; ij legati habiti à Vuladislao, & in Prusiã usq; eius iussu atq; sumptibus deducti sunt: nihilo tamen magis remittebat is institutam expeditionem. Erant in aula & ministerio Sigismundi complures Poloni equestris ordinis, & in his nobiles in primis, Zauisius cognomẽto Niger, & Ioannes Farureius Garbouij fratres germani, gente Sulimæi, Thomas Calscius Roseus, Albertus Malscius Nalencius, Dobeslaus Puchala Venauius, Ioannes Broglouius Grimalius, & Scarbicus Gorscius Habdancus, qui propter præclara merita sua non contemnendas facultates & posseßiones in Vngaria, beneficentia eius regis adepti erant.

Iodocus marchio Morauiæ infensus Vuladislao regi.

Restes.

Prußicum bellum.

Ioannes Scecocinius Odrouanzus.

Sciriciensis & Biecensis nobilitas relicta in præsidio cõtra Vngaros.

Centuriones & rei militaris periti acciti è Boemia.

Mercenarij milites externi an utiles sint.

Legati Sigismundi ad Cruciferos.

Polonorum equitum factum laude dignum.

A erant. Qui omnes ubi regem suum Vuladislaum ad Prusicum bellum proficisci, & Sigismundum ad uiolandum cum eo fœdus pronum esse senserunt, relictis possesionibus, & ingentibus Sigismundi pollicitationibus repudiatis, memorabili exemplo Vuladislaũ secuti sunt. Nec malè eis postea respondit Vuladislai gratitudo & liberalitas. Proficiscens autem is ad bellum Prusicum, Nicolaum Curouiũ archiepiscopum Gnesnensem Cracouiæ cum imperio reliquit: & quacunq; iter faciebat, profusa in egenos largitione utebatur. Cum aũt Slupiam, quod oppidum episcopi Vuladislauiensis sub Lyssecensi monasterio situm est, peruenisset, biduo ibi cõmoratus, diluculo ad ædem sacram, ligno crucis Christi celebrẽ in excelso monte positam pedester ascendebat, nec nisi uesperi ad sumendum cibum in oppidum descendebat, cum totum diem precationi flexis genibus in templo uacasset. Iam induciæ cum Cruciferis expirarant: Poloniq; equites, quos rex de aulico comitatu suo ad præsidium Inouuladislauiæ, Breste, & Bydgostiæ præmiserat, initium belli fecerant, incensis compluribus pagis in ripa Vistulæ, Magistro Cruciferorum cum legatis Sigismundi non sine perturbatione animi inspectante. Sed furore eius mitigato, legati decem dierum inducias, per quas de pace ageretur, rursus confecerunt. Quæ quidem induciæ, tametsi nihil per eas de pace actũ est, tamen ex re nostrorum fuere: quòd nondum copiæ ad constitutum locum conuenerant. Cum autem eæ apud Ciruensense monasterium conuenissent, nauali

B ponte iuncto, qui multo antè ad eum usum apud Cozinicios saltus paratus erat, Vistulam cum impedimentis, curribus & bombardis transmisere, & in ulteriore ripa castra posuere. Eò Vitoudus cum Lituanicis ac Tartaricis copijs aduenit. Neq; uerò is suos tantum Lituanicos Tartaros adduxit, sed Zauolgenses siue Transuolganos etiam, quos per hyemem unà cum liberis & uxoribus eam ob rem sustentarat. Exactis decem dierum inducijs, cum ne tentata quidem pax esset, Ioannes Broglouius, quem rex præsidio Bydgostiensi præfecerat, cum non contemnenda suorum manu noctu in Suecense territorium ingressus, insidias opportuno loco posuit: ipse uerò postridie cum paucis circum arcem & oppidum populabundus hostes elicuit, & simulata fuga in insidias induxit: ubi à fronte & à tergo circumuẽti, omnes ad unum partim cæsi, partim capti sunt. Quo cognito Cruciferi Henricum Plauenium commendatorem Suecensem cum præsidio tueri oram illam iusserunt. Venerunt deinde in castra regis legati Sigismundi, & perspecta uoluntate regis ad pacem æquis conditionibus componendam inclinata, ad Cruciferos reuerterunt. Fuerunt autem conditiones à rege editæ, ut Cruciferi Dobrinensem ditionem sibi redderent: Samagitia abstinerent: de damnis uerò, ut Sigismundus arbitraretur. Nec eas tamen Cruciferi accipiebant: indignum rati, ab hoste armato, ac ditiones suas infestante, cuiusque modi conditiones accepere: quasi uictoriam in manibus haberent. Cum autem nihil responsi rex ab Vngaricis legatis acciperet, misit ad eos Petrum Corsbocum equitem, ut de Crucife-

Archiepiscopus gubernator Poloniæ.

Slupia oppidum.

Religio Vuladislai regis.

Poloni uexant Prußiam.

Induciæ.

Vitoudi exercitus.

Polonorũ prima de Cruciferis uictoria.

Pacis conditiones à Polonis propositæ.

Cruciferi belli quàm pacis cupidiores. *Meuensis commendatoris cõsilium.* *Tetingeri ferocia.*

rorum sententia certior fieret. Re in consultationem Cruciferorum à A
Magistro posita, fremere omnes, & bellum quàm pacem malle: unus
ab omnibus commendator Meuensis, comes Vendensis, annis & usu
rerum prudentior, dissentiebat, pacem suadens, & cõmunem esse Mar
tem, dubiumq́ꝫ euentum belli dictitans. In quem Vernerus Tetinger
Elbingensis commẽdator grauius inuectus: Poteras, inquit, cum istoc
animo domi manere, & ægrotorũ fratrum curam gerere. At ille: Ego,
inquit, quæ recta & utilia iudico, in medium consulo: sed tamen si his
aliter uidebitur, ita me Deo propitio geram, ut genere meo dignum
est: tu uide, ne sis dictis ferocior, quàm factis fortior. Intercepit rixam
commendatorum Sciborius, pacem'que enixius suadere cœpit. Sed
eum quoque Magister increpuit: Polonus, inquiens, cum sis Scibori,
quæ in rem Polonorum sunt loqueris. Interim dum hæc fiunt, promo
uebat castra Vuladislaus, & quodam tempore ex composito hostium
aduentum nunciari iussit, ut inopinato tumultu negligentiam & secu-
ritatem suis excuteret. Cum autem ad Vucram amnem castra haberet

Vucra fl.

(qui locus Masouiticæ quidem ditionis erat, sed eum tunc Cruciferi
datis duci mutuò quinque millibus marcarum Pragensium, hypothe-
cæ nomine obtinebant) ibi Lituani atque Tartari non secus ac in ho-
stes omnem crudelitatem, nulla neque sexus neque ætatis miseratio-
ne, exercuere. Qua de re grauiter rephehensus rex à primoribus Po-
lonorum, cum se ij cum omni nobilitate Polonica tam impia castra de-
serturos esse minarentur, captiuos omnes solui iussit, ac dimitti. Motis B
autem ex eo loco castris, cum primùm hostium fines attigit, expandit
acies in latè patẽti planicie, acceptumq́ꝫ manu sua uexillum maximum,
cuius insigne est alba aquila coronata hiante rostro, & extensis alis, ex-
plicat, suspirans'que & lachrymabundus sonora uoce ita fatur: Deus
optime maxime, non modò factorum atque dictorum, sed & cogitatio
num omnium cognitor, tu mihi testis es locupletissimus, me inuitum
ad hoc bellum cum Christianis qualibus qualibus, Christianis tamen,
gerendum descendere, maximis & intolerabilibus Cruciferorum iniu
rijs prouocatum: & officio meo adductum, ut populos abs te curæ &
fidei meæ concreditos, de rapacibus & cruentis eorum manibus, & in-
fandis contumelijs uindicem. Tu nosti, consilia pacis me nunquam de-
fugisse, & uel iniqua pace iustum bellum redimere cupiuisse, si quem re
ligiosi homines insatiabili cupiditati, & irreligiosæ superbiæ suæ mo-
dum statuere uoluissent. Sed quando nihil apud eos mansuetudine &
patientia, uix priuato homini, nedum principi consentanea, proficio,
tuæ iusticiæ fiducia iusta pia'que arma sumpsi, tuis'que auspicijs uexil-
lum hoc nunc explico. Tu quæso iustiori causæ faueto, & sanguinem
Christianorum hominum, qui immaniter hactenus à Cruciferis tru-
cidati sunt, quos'que hoc bellum utrinque absumet, ab illis qui bello
causam dederunt, expetito. Hæc rex, collachrymante omni exercitu. I-
dem fecere deinceps Vitoudus, & Masouij duces, & proceres tam Po
loni quàm Lituani. Deinde Poloni abstersis lachrymis, carmen patriũ,
siue

Rex à consiliarijs grauiter obiurgatus de Lituanorũ ac Tartarorum licentia. *Aquila Polonorum principũ insigne.* *Vuladislai regis oratio pia.* *Bogarodiza pæan d. Adalberti.*

siue pæana Virgini matri Dei dicatum, cuius authorem diuum Adalbertum archiepiscopum ferunt, cecinere. His peractis, quęsitus est, cui summa administratio totius belli secundum regem cõmitteretur. Detrectantibus autem tantum onus, maximo cum periculo coniunctum, Boemis & Morauis, qui scientia rei militaris præstare in primis uidebantur, ad Zindramum Mascouicium, ensiferum Cracouiensem, ortum ex ea familia, cuius insigne sol est, munus id defertur. Erat is quidem statura parua, sed ingenti spiritu, & ingenio solertiaq; non uulgari. Huic adiuncti consiliarij, Vitoudus, Cristinus Ostrouius castellanus Cracouiensis, Ioannes Tarnouius Cracouiensis, Sendiuoius Ostrorogus Posnaniensis, Nicolaus Michalouius Sendomiriensis palatini, Nicolaus Tramba præpositus apud S. Floriani & procancellarius, Sbigneus Brezius marsalcus, & Petrus Saffranecius magister cubiculi, siue succamerarius, ut uocant, Cracouiensis. His constitutis, ad Luterbergam hostile oppidum, quod iam nostri succenderant, castra mota. Ibi res horrenda accidit, ac barbarico duorum Lituanorum supplicio disciplina militaris in exercitu sancita est. Dira ac detestanda scelera Lituani atque Tartari in excursionibus atque populationibus pagorum nihilominus patrabant, matronas atque uirgines constuprabant, infantes dissecabant, templa cum sacris diripiebant: & quodã loco sanctissimũ CHRISTI IESV corpus, quod in tẽplis de more apud Christianos asseruatur, de argenteo ferculo profanè in terrã abiecerãt. Id ubi resciuere nostri, fremere cuncti: & ni plectãtur sacrilegi, militiã se deserturos esse populariter minari. Hoc clamore & fremitu commotus rex, authores sceleris perquiri iussit. Inuenti duo Lituani, Vitoudi iussu ipsi sibi patibulum excitarunt: & suis uterque manibus barbaro, sed patrio tamen more, sese suspenderunt, obiurgantes sese mutuò, ne sua cunctatione iram principis in se magis accenderent: quasi is atrocius etiam aliquid in eos posset statuere. Nec ferè tale quippiam postea designatum est, territis cunctis duorum supplicio. A' Luterberga deinde ad Curetnicum, quod oppidum cum arce superposita ad Rubicouum lacum est, haud procul à Deruancia flumine, castra mota. Vnde cum pabulatum nonnulli de nostris excurrissent, quinquaginta equos hostium, qui in flumine adaquabantur, sessoribus deiectis cæpere: & cum his reuertentes, eminus comspecti, cum speciem hostium aduentantium præbuissent, tumultum in castris conciuere. Sed mox is resedit, errore cognito. Quod ne deinceps accideret, edictum est publicè regis iussu, ne quis absq; commeatu castris egrederetur, ne'ue in castris tuba uteretur, præter unum regium tubicinem. In mouendis autem castris hæc ratio instituta, ut ad primum regij tubicinis cantum cuncti sese armarent: ad secundum, equos sternerent & frenarent: ad tertium uerò, ut Marsalcum cum regio uexillo minore præcedentem, compositi suo quisque ordine sequerentur. Omnia deniq; cautius & accuratius fieri cœpta, propterea quòd haud procul castra habebãt Cruciferi, traiectu fluminis nostros prohibituri, cuius utramq; ripam

Zindramus Mascouicius dux belli delectus.

Consilium castrense.

Luterberga oppidum.

Lituanorũ impium facinus.

Polonorum pietas.

Supplicij sumẽdi mos apud Lituanos.

Curetnicũ oppidum.

Rubcouo lacus.

Druuanza fl.

Tumultus in castris.

Edictum regiũ ad disciplinam militarem pertinens.

& alueum densis stipitibus & sudibus præfixis impedierant. Quibus A rebus cognitis rex, ne suos in extruendo ponte fatigaret, ac dimicationi obijceret, reflexo ad caput amnis per aspera & montosa loca itinere, prope Zialdouiam oppidum castra metatus est. Venit eò ad regem Fricius Reptius Silesius, cum mandatis legatorum Sigismundi regis: & quando frustra de pace apud Cruciferos tentatum esset, bellum Vuladislao Sigismundi nomine in secreta magistri militiæ & octo consiliariorum audientia literis Sigismundi exhibitis, denunciauit. Soli aũt regi secretius in aurem insusurrauit, ne quid ea denunciatione terreretur: quadraginta enim millium aureorum à Cruciferis emungendorũ causa eam factam esse: animauitq; eum, ut ne cõferere manus cum Cruciferis, quorum uires longè essent inferiores, reformidaret. Dimissus cum eo responso, quo Vuladislaus Sigismundo extremam pro compluribus maximisq; suis beneficijs ingratitudinem exprobrauit, & ultionem diuinam in caput eius, qui prior fœdus rumpebat, imprecatus est. Vbi in castra Cruciferorum redijt Fricius, certiores eos fecit de castris regijs. Crediderant enim ij Polonos atq; Lituanos subito pauore perculsos, fuga dissipatos esse. Nec multo post ab exploratoribus nunciatum est, Polonos Dambrouunum, quod Gilgemburgum Teuthones uocarunt, oppidum frequens & opulentum, & lacu in orbem ferè circumfuso, & spisso muro munitum, expugnasse, direptumq; incẽdisse, & uersus Marieburgum iter intendere. Quo nuncio accepto Cruciferi ira perciti, uociferari, indignissimum facinus impunè ab his ditiones suas uexari, quibus ipsi prius Pomeraniam atq; Dobrinum eripuissent, & quorũ regionem ferro & igni quodam tempore longè lateq; peruastassent: nec ferendum amplius, quin de summa rerum cum Polonis primo quoq; tempore decernerent. Itaq; in hostem se duci flagitabant: neq; Magister abnuit. Rex cum altero quoq; die apud Dambrouunum expugnatũ statiua habuisset, captiuosq; omnes, exceptis Cruciferis religionem professis, benignè relaxasset, prædaq; & commeatu copioso exercitũ ditasset, tertia die, hoc est quintadecima mensis Iulij, facto duûm milliarium itinere, inter fruteta & nemora prope Gruneualdum & Tanebricũ pagos castra metatus est. Fuerat nox præcedens tempestatibus inquieta, sed apud Cruciferorum quàm nostrorum castra longè inquietior, ita ut eorum tentoria disijceret: manè autem ualidiores uenti flare cœperant. Quam ob rem cum rex non facta re diuina præter morem castra mouisset, apud Gruneualdum demùm erecto tentorio rei diuinæ uacauit. Interim ei nunciatur ab exploratoribus, alio super alium accurrentibus, hostes adesse. Ad extremum ueniens ipse Vitoudus, nunciat hostes in conspectu esse: ni maturetur, in imparatos impetũ daturos: nec tamen auelli rex ab altaribus, donec sacra peragerentur, potuit. Et fuit sanè res in periculo, si hostes aciebus nostrorum nondum instructis, ilico signa intulissent. Sed ne id facerent, diuinitùs, uti creditum est, impediti sunt, ueriti, ne quid fraudis & insidiarum nostri nemorum opportunitate occultarent. Interea commodè à Zindra-

Zialdouia oppidum.

Sigismundus rex bellum Polonis indicit.

Responsum Vuladislai regis.

Dambrouuno oppidum direptũ et incẽsum.

Cruciferorum ferocia.

B

Rex rei diuinæ uacare solitus.

A Zingramo & Vitoudo acies instructæ: læuum cornu Poloni, dextrum Lituani tenuere. Quinquaginta fuere signa Polonica, Lituanica quadraginta. In prima acie robur totius exercitus & ueterani milites collocati. Iam'que pugnæ signum à rege poscebatur, & singuli, bini, terni'que inter duas acies procurrentes, cum pari numero hostium manus conserebant: & rex iam peractis sacris armatus in aciem prodibat, imbellem'que sacerdotum & scribarum turbam in castris relinquebat, cum ex hostili acie duo caduceatores progresi, quod mandata ad regem à Magistro ferre se significabant, intacti ad regem deducti sunt. Hortabantur autem ij regem Magistri nomine, ne tam cunctanter & meticulose pugnam iniret: & quo incunctatius id faceret, duos gladios strictos & cruentos (quemadmodum carmen uulgare de prælio hoc compositum, quod in hanc usque diem extat, habet) ei & Vitoudo obtulere, ut uel ijs aduersus Cruciferos uterentur. Ne quam uerò angustiarum ad explicandos ordines excusationem necterent, ne'ue inter nemora latitarent, concessurum ipsis esse Magistrum plus campestris spacij. Hæc tam superba mandata dum caduceatores exponunt, interea Crucifericus exercitus, ut fidem dictis eorum præstaret, non modico interuallo retrocesit. Rex (nam Vitoudus aberat, Lituanicam aciem obequitans) communicato cum his, quos circa se, quemadmodum diximus, habebat, consilio, placidè & modestè caduceatoribus respondit: Quamuis armorum satis habeat in exercitu, accipere se tamen in Dei nomine gladios, contumeliæ causa ab

Signa Polonorum & Lituanorum.

Caduceatores Cruciferorum.

Gladij missi regi à Magistro.

Regis modestũ responsum.

B hoste missos: atque ita accipere, ut omen uictoriæ, quam sibi armorum traditio portendat. Nunquam se quidem à pace abhorruisse: sed quando bellum mallent Cruciferi, & sanguinem Christianum tantopere sitirent, sperare, mansuetudini suæ & iustiori causæ diuinum auxilium affuturum, ac de illis condignas crudelitatis atque superbiæ pœnas expetiturum. Omnem autem eam rem unà cum electione campi, se diuinæ sapientiæ & iustitiæ committere. Accepti gladij, in ærario regio in hanc usque diem asseruantur. Caduceatores autem alter Sigismundi regis, alter Scecinensium ducis insignia præ se ferebant. Mox Vuladislaus paucis pro tempore milites adhortatus, excedens ex acie (nam ita uisum erat proceribus atque consiliarijs, ut is aliquo loco cum delecta manu, quæ ipsi custodiæ & præsidij causa attributa erat, extra discrimen prælij consisteret) canere signa iusit, simul'que exercitus omnis alacer patrium pæana cecinit. Editiore loco Cruciferi constiterant: inde cum duas bõbardas dato loco eiaculati essent, nec ullo tamen ferè detrimento nostros affecissent, per decliue cum infestis signis decurrerunt. Occurrere & nostri aduenientibus: commissum utrinque summa ui prælium, ita ut fragor sonitus'que armorum procul exaudiretur. Iam'que ad unius fermè horæ spacium pugna durauerat, & neutrò tamen inclinabat uictoria: ibi Cruciferi animaduertẽtes debilius esse dextrum cornu nostrorum, in quo Lituani, Rusi atque Tartari, armis, equis & multitudine Polonis aliquanto inferiores, turma-

Rex excesit ex acie.

Prælium.

tim instructi erant, cum aliquot alarum subsidijs maiorem in id impe- A
tum dedere, eo consilio, ut eo pulso, totis uiribus læuum, in quo pertinacius Poloni dimicabant, adorirentur. Nec uanus omnino conatus hic fuit. Statim enim res nostrorum in ea parte deteriore loco esse cœpit, Lituanis atq; Tartaris sensim pedem referẽtibus: & ad extremum, cum ad unius iugeri spacium tamen utcunque hostium impetum sustinuissent, in fugam nequicquam reuocante Vitoudo effusis. Nec ij sisti ullo modo potuere: sed perpeti fuga pleriq; in Lituaniam contendentes, actum esse de uniuerso exercitu renunciarunt. Soli Smolenscij Russi, qui sub tribus signis in eodem cornu constiterant, fœditatem fugæ detestati, eximiæ uirtutis fortitudinis laudem meruêre: & una turma penitus deleta, duæ reliquæ cum Polonis in læuo cornu sese coniunxêre. Alia ibi erat rerum facies: nostri enim acerrimè dimicantes, uexillũ regium, cuius signifer fuit Martinus Vurocimouicius, uexillifer Cracouiensis, ab hostibus deiectum, summa ui connixi, recuperarunt. Ibiq; primùm inclinari cœpit hostilis acies. Instabant nostri perturbatis: & commodùm leni pluuia delapsa, puluis, qui longiorem aspectum adimebat, resederat. Affuere quidem, sed post tempus fermè, ij qui Lituanos à dextro cornu pulsos longius persecuti erant: & ni confusi iam fuissent suorum ordines, restituissent proculdubio pugnam. Verùm ij quoq; & fatigati, & suorum perturbatione consternati, & sine ordinibus inuecti, non diu Polonorum impetum sustinuere. Erat extremum agmen Cruciferorum sub sexdecim signis, quod nondum prælij fortu- B
nam tentauerat, in quo Magister & primores Cruciferorum erant. Id ubi suorum fortunam cognouit, circumduci cœptum, ut ab latere nostros inuaderet. Fortè in ea parte rex cum globo suo, & minori uexillo constiterat, euentum pugnæ expectans: ratus'que in se aciem illam dirigi, Sbigneum Olesnicium scribam in aciem ad suos misit, ut cohortes aliquot subsidiarias inde sibi adduceret. Sed is reiectus à Nicolao Kelbassa gente Nalencio, negante id fieri commodè posse, ne speciem fugientium exhiberent: & hostibus perculsis quidem, sed non deuictis terga obijcerent: retulit, nullum in acie cuiusquam imperium exaudiri. Ibi rex cum experiri nihilominus fortunam prælij cuperet, retentus est ab his, quorum fidei à toto exercitu commendatus erat: & uexillum minus, ne ex eo ibi esse agnosceretur, occultatum. Interim Lusacius quidam Dipoldus Kikericius, miles strenuus, totum corpus armis tectus, ex hostili acie procurrens, regem & ipsum armis insignem infesta hasta petere uidebatur. In eum & rex uicissim hastam direxerat: sed Sbigneus Olesnicius inermis, cum semifracta hasta præcurrens, ut uel suo periculo regium periculum auerteret, ab latere uibrata hasta de equo Dipoldum deiecit: deiectum rex hasta in frontem, reuoluta casu casside apertam, ferire satis habuit: sed regij satellites eum interfecerunt. Præclarum & memorabile nobilis adolescentis facinus: quod rex postea magnis donis & episcopa Cracouiensi remuneratus est, cum ille sacris initiari cogitans, baltheum militarem abnuisset.

Lituanorum fuga.

Smolensciorũ uirtus.

Vexillũ regiũ recuperatum.

Rex nõ permissus pugnam inire.

Sbignei Olesnicij uirtus.

Iam

A Iam nostri totam hostilem aciem, seu quæ initiò contra se constiterat, *Cruciferi uicti à Polonis.*
seu quæ actis in fugam Lituanis posterius accesserat, ingenti strage
fractam profligarant, cum illum fortè cuneum sub sexdecim signis
procul aspexêre: & primùm quidem Lituanos esse è fuga reuersos cre
didere: deinde cum error Dobeslai Olesnicij opera & audacia discus-
sus esset, signa in eum cuneum à nostris illata sunt: & auctus is erat
accesione non modica eorum, qui è profligata acie fuga eò delati e-
rant. Sed eadem ibi fortuna fuit, uicti hostes non maximo negocio.
Cæsis enim primoribus, qui primi pugnam inierant, facilè reliqua
multitudo, cum nihil iam spei opisq́ue usquam cerneret, in fugam acta
est. Fugientium terga nostri prementes, eodem impetu castra iunctis
carris atq; curribus munita cæperunt: & plurimos ibi mortales, ira *Castra capta.*
nihil pensi faciente, contrucidarunt, ita ut inde torrens sanguinis lon-
gius profluxisse memoretur. Sed reuera uinum id fuit, sanguine cæ-
sorum tinctum. Nam cum nostri captis castris ad prædam uersi essent,
& magnam uini copiam, ut in opulentis ac delicatis castris, reperissent,
auidius eo se, ut qui æstu ac labore diuturno & uulneribus confecti
impensè sitirent, ingurgitare cœperant. Quare ne à continuanda ui-
ctoria retraherentur, neu immoderatiore potatione morbum con-
traherent, dissectis regio iussu uasis, uinum inter cæsorum corpora
profluens, speciem sanguinis præbuit. Neque uerò longiore fuga
multi hostium euasere. Nam fugientes quoquouersus nostri perse-
B cuti ad aliquot milliaria, partim ceciderunt, partim captiuos abege-
runt. Quodam autem loco palustri aliquot turmæ latitantes, ar-
morum splendore proditæ, abiectis armis, pecudum in morem no-
stris præ se agentibus, in castra compulsæ sunt, paucis, qui primùm
restitere ausi erant, interfectis. Cæsa feruntur hostium ea die quin- *Cæsorum & et captiuorum numerus.*
quaginta millia, in quibus Magister & commendatores, paucis ex-
ceptis, fuere: capta ad quadraginta millia, signa militaria relata unum *Magister occisus.*
& quinquaginta. Nec id mirum cuiquam uideri debet. Nam ad cen-
tum quadraginta millia hostium fuisse, autores habeo. Et sanè om- *Cruciferorum copiæ.*
nis ferè Germania tunc autoribus Cruciferis in exitium Polonorum
conspirauerat. Silesiorum item & Slauorum, qui ad Oceanum Ger-
manicum accolunt, duces, in consanguineorum ac progenitorum
suorum perniciem deuoti, armis Cruciferos uirisq́ue iuuerunt. Ex his
Conradus Albus Olesnicensis, & Cazimirus Scecinensis, qui soli per *Olessnicẽsis et Scecinensis duces capti.*
se ipsi cum auxilijs affuerant, uiui capti: multi item alij insignes & illu-
stres uiri: castra opulenta direpta. Ibi magna uis tædarum ad incen-
dia Poloniæ, magna catenarum ad uinciendos nostros comparata-
rum, malo dominorum suorum reperta. Fertur autem à multis, ex *D. Stanislaus Polonis dimicãtibus adfuit.*
utroque exercitu per omne tempus prælij conspectus esse in aere uir
uenerandus, pontificali habitu, dimicantes nostros confirmans, hosti-
bus uerò terrorem incutiens. Atque is diuus Stanislaus episcopus
Cracouiensis fuisse existimatur. Quin & ea nocte, quæ prælium hoc *Ostentum.*
præcesit, ostentum in cœlo circa lunam, euentum prælij portendens,

multis testibus apparuisse memorant. Monachum enim cum rege aliquandiu depugnasse: & ad extremum, monachum uictum, ac cœlo deturbatum esse. Nec sanè nouum & inusitatum est, futuros maximarum rerum euentus ostentis & prodigijs quibusdam, siue cœlestium conuersionum efficientia, siue sanctissimarum mentium, quos Angelos uocamus, siue impurorum dæmonum, caliginosum hunc ac terræ uicinum aerem incolentium ministerio, non sine diuino tamen nutu, editis significari. Et affuit sanè Polonis non obscurè diuinum numen in eo prælio. Nam præter Tartarorum, Russorum, Lituanorum stragem, quæ non parua fuit, de nobilioribus Polonis perpauci cecidere: inter quos Iacubouius gente Roseus, & Imbramus Ciulicius gente Ceuinius, maximè insignes fuere. Nonnihil fortasse momenti ad uictoriam nostris & Boemi Morauiq; mercenarij, sed imprudentes, attulere. Nam ij cum uno uexillo, cuius signifer fuit Ioannes Zarnouius Boemus, siue metu, siue auro Cruciferorum corrupti, sub initium pugnæ secesserant. Conspicatus autem eos in sylua Nicolaus Tramba procancellarius, cum ex acie iussu regis in castra cum cætera imbelli turba reuerteretur, accurrit ad eos: & grauiter obiurgatos, in aciem redire compulit, in ductorem suum Zarnouium culpam omnem referentes. Qui quidem ita deinceps infamis fuit ac desperatus ob id factum, ut ne uxor quidem coniugali thoro eum dignaretur. Hi ergo reuertentes in aciem, speciem noui exercitus hostibus præbuere, terroremq; addidere. Dum autem nostri post uictoriam pertinacius hostes fugientes persequuntur, rex cum impedimentis subsecutus, haud longè à loco prælij uersus Marieburgum fixit tentoria: & ad uesperum suos cum spolijs & magna captiuorum multitudine reuertentes, ingenti cum lætitia in castra recepit. Ibi defessa totius diei labore, æstu & inedia corpora, cibo potuq;, ac deinde somno curata sunt. Quo quidem factum est, ut complures saucij in loco certaminis neglecti, nocturni cœli, & pluuiæ pernoctis intemperie afflicti extinguerentur. Insequenti die sacris in primis Deo solenni pompa peragendis, hymnis'que iussu regis uacatum est. Hinc cæsorum funeribus cura impensa: collecta'que Magistri Vlrici & principum Cruciferorum (inter quos comes Vendensis erat, qui ita ut prædixerat, fortissimè dimicans occubuerat) corpora, & curribus imposita Marieburgum transmissa sunt à rege, mortem hostium simul & humanarum rerum uicissitudinem pijs suspirijs & lachrymis prosequente. Relata deinde ad regem capta signa, & captiui omnes exhibiti, ac secundum nationes distincti atque descripti. Ac cæteri quidem omnes sponsione militari, ut se ad diem sancti Martini Cracouiæ sisterent, à Sbigneo marsalco, & Petro Saffranecio succamerario Cracouiensi obligati, iussu regis domos dimissi sunt, dato etiam pro cuiusq; cōditione uiatico: Cazimirus uerò Scecinensium, & Conradus Olessnicēsiū duces, Christophorus Kersdorfius Silesius, Vēceslaus Dunius Boemus, & quicunq; erant de Cruciferorū ordine, in Polo-

Iacubouius & Ciulicius interfecti.
Boemorum secessio.
Nicolaus Trāba.
Zarnouius Boemus infamis.
Muliebris uirtus.
Regis pietas, & humanitas.

loniam missi, per arces asseruandi distributi sunt. De duobus modo, Marquardo Salisbachio commendatore Brandenburgensi, & Sumbergio, nequicquam deprecante rege, à Vitoudo sumptum supplicium: quòd ij in colloquio quodam prope Cauunum, matri eius probrum ob iecissent, & tunc captiui nihil de fastu suo diminuissent. *Vitoudi ira.*

MARTINI CROMERI DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM, LIBER XVII.

IMISSVS autem in Poloniam ueredarius, cum nuncio uictoriæ & literis ad archiepiscopum, episcopos ac præsides Academiæ, & ad senatum Cracouiensem à rege scriptis, celeriter cunctam Poloniam immensa lætitia repleuit. Quamobrē solennes supplicationes apud omnia templa habitæ, diesq; tam insigni uictoria memorabilis, quo dimissio, siue diuisio Apostolorum CHRISTI repræsentatur, inter festos relatus. Triduo uerò in ijsdem statiuis nostri mansere, non optimo consilio, & contra sententiam eorum qui magnum in re militari usum habebant: quibus placebat, continuari cursum uictoriæ, neq; ullum recolligendi sese spacium dari hostibus: si mox ad Marieburgum eatur, aut pars modò exercitus integrior præmittatur, paruo negocio arcem eam capi posse. Ea uerò capta, omnes Cruciferorum munitiones in potestatem regis & Polonorum uenturas esse. Et sanè ita euenisset: perpauci enim eam arcem asseruabant: atq; ij uictis & ad internecionem cæsis suis inopes animi & consilij, partim de deserenda arce, partim de deditione cogitabant: donec tertio die Henrici Plauenij, Suecensis commendatoris, qui ad præsidium eius oræ relictus, prælio non interfuerat, aduentu confirmati sunt. Adduxit autem is quinq; millia hominum, ex omni uicinia collecta. Porrò legati Sigismundi regis cum de clade Cruciferorum, & nece Magistri Marieburgi cognouissent, acceptis Gdani reliquis uiginti millibus florenorum, quæ ibi eis Magister annumerari iusserat, ad regem suum reuersi sunt. Acceperant nostri, qui ad præsidium oræ Pomeranis finitimæ cum Mathia Vansosio, gente Toporo, palatino Calisiensi, & præfecto Naclensi relicti à rege erant, nonnihil incommodi à Michaele Cochmeistro, aduocato nouæ Marchiæ, tertio die ante Gruneualdense prælium, cum in hosticum populabundi excurrissent: eius'que rei culpa in præfecto hæsit, qui nostris acriter cum hoste obuio dimicantibus, primus fugam inijt: sed percommodè accidit, quòd de ea clade post uictoriam demùm in castris regijs cognitum est. Debilitasset enim proculdubio nostrorum animos, si ante conflictum nunciata esset. Mouit deinde castra rex: & cum oppida quędam cum arcibus, nempe Hoensteinū, Morangum, Preismarcum, Zirgonum

Diuisionis Apostolorum festus dies.
Poloni nesciuere uti uictoria.
Henricus Plauenius Marieburgum præsidio firmauit.
Poloni incommodo affecti à Cruciferis.
Mathias Vansosius pal. Calisiensis.
Hoensteinum, Morangum, Preismarcū & Zirgonum oppida in deditionem accepta.

Zirgonum in deditionem accepiſſet, repertamq́ꝫ copioſam ſupellecti- A lem Cruciferorum in milites diſtribuiſſet, ſeptimis demum caſtris ad Marieburgum peruenit, & poſtridiè oppidum expugnauit: parumq́ꝫ abfuit, quin eodem impetu arcem quoqꝫ caperet, noſtris refugientium è capto oppido terga prementibus. Quoniam autem arx amplo & ſpacioſo ambitu eſt, ueriti hoſtes, ne ſi undiqꝫ ea eodem tempore oppugnaretur, diducti & rarefacti pauci ſufficere defenſioni non poſſent: pontem quo Nogatus, qui Viſtulæ pars eſt, iungebatur, exuſſerunt, ut ab ea duntaxat parte, qua flumen arcem alluit, ſecuri eſſent. Arx deinde, diſtributo in terna caſtra exercitu, obſideri à noſtris cœpta: quorum una Poloni in ſuperiore parte, altera Lituani in inferiore, tertia uerò inter utroſqꝫ interiecti ad meridiem Ruſsi & Podolij obtinebant: bombardiſq́ꝫ diſtributis, & nonnullis in templo oppidi, alijs in ea parte ubi pons fuerat, trans flumen collocatis, utrinqꝫ quaſſata mœnia.

Marieburgum oppidũ captũ.

Nogatus fl.

Marieburgenſis arx à Polonis obſeſſa.

Dum hæc ita apud Marieburgum geruntur, pleraqꝫ omnis nobilitas Pruſsica, Culmenſis & Pomeranica, cum quatuor epiſcopis, Culmenſi, Varmienſi, Pomeſanienſi, & Sambienſi, ultrò in poteſtatem regis uenit: arces quoqꝫ & oppida in deditionem accepta, in primis Gdanum, Elbinga, Torunia, Chelmum ſiue Culma, Kynixberga, Suece, Gneua, Tyſciouum ſiue Derſauia, Nouum, Brodnicia, Brandeburgum, Copriuunum ſiue Engelsberga, Grabinum, Venceslauum, Golubum, Grudentum, Allenburgum, Oſterroda, Nidburgum, Zialdouia, Scijthnum, Curetnicum, Brathianum, Couale, Hamerſteinum, Bythouia, B Lemburgũ, Holandia, Piſcaria, Rogoſnum, Stuma, & Tucholia. Sed Elbingenſium maximè ſtudium in Polonos enituit: qui Vernerũ Tetingerum commendatorem ſuum, hominem dictis quàm factis ferociorem, ex arce, quò ſe ex prælio Gruneualdenſi turpi fuga receperat, eiecerunt, arcemq́ꝫ regi dediderunt. Eam uerò rex Ioannis Tarnouij palatini Cracouienſis fidei commendauit: repertaq́ꝫ ibi centum uaſa partim aurea, partim argentea, & bona fide ab eo miſſa accepit. Nobilitatem uerò omnem & oppidanos, cum in uerba ſua iuraſſent, ſuo ſibi iure utrumqꝫ ordinem uiuere permiſit. Ex his uerò arcibus atqꝫ oppidis Kynixbergam & Holandiam Vitoudo duci, Oſterrodam & Nidburgum Ioanni, Zialdouiam & Scijthnum Ziemouito, Maſouiorum ducibus: Bythouiam uerò & Hamerſteinum, itemq́ꝫ Sipelbeinum, Fridelandiam, & Balgenburgum, ac dimidium Slochouiæ Boguslao Stolpenſium duci conceſsit. Cõiunxerat quidem ſe Boguslaus hic anno ſuperiori cum Cruciferis, prioris pacti cum rege oblitus: uerùm pari leuitate ijs deſertis, poſt pugnã Gruneualdẽſem ad regẽ in caſtra uenit, et in fide atqꝫ cliẽtela eius Polonorũq́ꝫ ſe fore deinceps, ſuiſq́ꝫ impẽdijs cõtra Cruciferos, & quemuis aliũ hoſtem intra fines maioris Poloniæ, extra uerò regis ſtipẽdijs perinde atqꝫ alij cliẽtes militaturũ eſſe, ſolẽni iureiurando interpoſito, conſignatoq́ꝫ diplomate promiſit. Vngaros modò excipiens, quatenus ij ab æquis cõditionibus pacis nõ abhorrerent. Ac de his omnibus etiam ſubditi ipſius Pomerani, pro ipſo fide-

Pruſsia ferè omnis in deditionem accepta.

Vrbes Pruſsicæ.

Elbingenſium ſtudium erga Polonos.

Largitio regis in Pruſsia.

Boguslaus Pomeranorum Stolpenſium dux cum ſuis iurat in uerba regis Polonorum.

iuſſerunt

A iusserunt regi. His igitur legibus addixit ei rex ea, quæ modò enumerauimus. Quin & Cazimirum fratris eius filium dimisit, cum ipse Boguslaus cum suis, eiusq; subditis, de sistendo eo quò rex iuberet, fideiussisset. Cæteras uerò arces inter proceres & equites Polonos, ne Boemis quidē præteritis, pro meritis cuiusq; distribuit. Ciuitati uerò Gdanensi dimidium omnium emolumentorum molæ farinariæ, agrumq; unius milliarij spacio circum urbem (exceptis ecclesiasticis & priuatorum hominum proprijs bonis, & pratis ad arcē pertinentibus) aliasq; item certas uillas, & liberam in mari piscationem per duo milliaria in parte orientali portus, deniq; parœciæ primariæ, scholæq;, & campanaturarum, ut uocant, conferendarum ius donauit. Reliquæ erant arces Radinensis, Gdanensis, Plochouia, Succensis, Brandeburgensis, Balga, Ragneta, & Troipeda siue Memela, quæ hostium præsidijs tenebantur. Ex his Gdanensis, ne quid aduersi à nostris pateretur, pacto de deditione, cum primùm Marieburgo rex potitus esset, facienda, sese liberauit. Dum autem continuatur Marieburgi obsidio, quadam die obsessi, cum negligentius stationes à nostris seruari animaduertissent, cum impetu erupere: sed mox concurrentibus nostris, non sine strage in arcem compulsi sunt: quos nostri temerè prouecti, usq; ad murum arcis persecuti sunt. Erat is ab ea parte ictu bombardarum labefactus: itaque facilè eum hostes in nostros incautius succedentes impulerunt, eaq; ruina non paucos oppresserunt. Fuerunt in ea statio B ne ij, qui sub Dobeslai Olessnicij, Cmithæ Visnicij, & Gryphium uexillis militabant. Petijt deinde, & impetrauit Henricus Plauenius à rege colloquium: aduenien sq; in castra cum fratre & paucis Boemis atq; Silesijs supplicis habitu, ita apud regem uerba fecisse perhibetur. Deuicti abs te rex maxime grauissimo prælio, & ad extremum ferè deleti, nihil est quòd uel tua uictricia arma incusemus, uel fortunæ succenseamus: penes nos ipsos huius cladis atque omnium malorum, quæ cumulatè nunc in nos inundarunt, culpa est. Nos iniustè tua appetiuimus, atque diuexauimus: nos stultè mansuetudinem & patientiam tuam contempsimus: nos denique te grauiter læsum, & tamen æquissimas pacis leges ferentem, superbè aspernati sumus. Itaque iusta diuini numinis uindicta abs te, tuoque inuicto exercitu perculsi & afflicti sumus. Sed iam satis abundè pœnarum tibi Deoque ultori dedimus, non modò exercitibus nostris ad internecionem deletis, uerùm etiam ducibus & authoribus horum malorum extinctis. Iam agnito errore & culpa nostra, exiguæ miserorum Cruciferorum reliquiæ ad tuam clementiam confugimus, ne ad extremum nos excindas. Eiusdem est uirtutis, rex inclyte, Parcere subiectis, & debellare superbos. Nouimus te Christianum principem esse: & clementiæ magis atque bonitatis, quàm fortitudinis laudem expetere. Quanquam, quæ fortitudinis laus esse potest, si prostratos atque iacentes proteras? Ne leones quidem, atque ursi, id facere dicuntur. Quid tibi seu commodi, seu uoluptatis nostrum afferet excidium? Multa, fateor,

Gdanensi ciuitati donata à rege.

Incommodum apud Marieburgum à Polonis acceptū.

Plauenij oratio ad regem.

fateor, in te tuos'que Lituanos atque Polonos peccauimus. Verùm A quo maior est culpa nostra, hoc illustrior erit clementia tua. Neque nos tamen tibi omnem uictoriæ fructum eripimus, neque incolumitatem impudenter petimus. Pomeraniam, Culmensem & Michalouiensem tractum, & si quid aliud de Polonis siue bello, siue qua alia ratione quæsiuimus & ursurpauimus, tibi ut habeas, per nos licebit. Prussiam modò, quam olim nostri maiores, dum Masouiam atque Poloniam, illo premio inuitati defendunt, iustis armis & sanguine suo barbaris eripuêre, nobis concedas, per te salutarē CHISTI IESV mortem, & sanctissimæ matris eius Mariæ nomen, sub cuius signis nos militamus, petimus & obsecramus. Maiori tibi tuisq; Polonis & Lituanis usui posthac fuerimus in extremo illo terræ angulo relicti, quàm ex hisce sedibus nostris penitus eiecti & exterminati. Variè hæc oratio Plauenij à consilio regio excepta est. Flexerat enim nonnullos ad misericordiã, humanitatis atq; religionis intuitu, & ipsa æquitate conditionum atq; postulatorum, perpendentes secum fortunæ inconstantiam, & rerum humanarum uarietatem: alij uerò secundis rebus elati, præsentisq; fortunæ cursum proprium ac perpetuum sibi pollicentes, præsertim quòd innata genti Teuthonicæ siue magnitudo animi, siue superbia uerisimile faciebat, non nisi ab extrema desperatione tam demissam atque supplicem orationem profectam esse, incumbendum esse perculsis, extirpandum'que penitus ex illis oris germen improbum & insatiabile: ne, quæ tunc necessitate concederet, mox resumptis ui- B ribus per uim atque fraudem usitatam repeteret. Et uidebatur Marieburgum, ubi tunc summa rerum erat, diuturnam obsidionem tolerare non posse. Vicit'que hæc in senatu sententia: in quam Sbigneus Brezius marsalcus Plauenio respondere à rege iussus: Accipere eum à uictore conditiones pacis, non domo afferre, debuisse, dixit: aut si afferret, non ea sanè uictoribus eum concedere oportere, quæ ipsorum & olim fuissent, & nũc denuò iure belli atq; deditione facta essent: Marieburgũ potius, & quæ alia in potestate sua haberet, dederet, ac tunc demum clementiam uictoris imploraret. Offensus hoc responso Plauenius, cum aliud instanti non redderetur: At ego, inquit, æquissimas uobis & ultrò expetendas conditiones attulisse me arbitrabar: sed quando aliter uobis & regi uestro uidetur, Marieburgum cæterasq; munitiones, quas adhuc retinemus, Cruciferi prius quàm ego dedam, extrema quæque experiar: & respiciet iam nos, uti spero, deinceps magis propitius Deus, quandoquidem iram & offensionem eius, ruptione fœderis & superbia nostra contractam, partim supplicijs nostris, & mortibus eorum, qui in hoc bello ceciderunt, partim tam demissa & supplici hac petitione nostra satis, ut opinor, expiauimus. Et cum his dictis, multa Deum rerum omnium arbitrum & inspectorē testatus, in arcē se recepit. Neq; irritæ fortassis eæ Plauenij preces Deo acciderũt. Nam ex eo tempore minus prosperè nostris res esse, retroq; relabi cœpere. Paucis diebus, quibus hæc acta sunt, statio Velunensiũ

Cõsultatio Polonorum.

Responsum Plauenio à rege datum.

Plauenij responsum magnanimum.

Fortuna Polonorũ mutata.

pulsa,

A pulsa, bombardæ deiectæ, & alia quædam parua incommoda accepta. Nec multo pòst Hermannus, Liuoniensium Cruciferorum magister, clàm cum quingentis militibus in Prussiam aduenit, occasionem bene gerendæ rei captans: qua quidem non difficulter per fraudem potitus est. Nam ut Rex de aduētu eius cognouit, Vitoudum cum suis, & cum duodecim uexillis Polonorum contra eum misit. In quem cum Vitoudus apud Passariam amnem ultra Holandiam oppidum impetum facere uellet, ille ab armis ad dolos conuersus, colloquio Vitoudi secretò impetrato, persuasit ei, ut suam potius, quàm Polonorum rem ageret: ac Samagitarum Sudorum'que oras pactis secum & cum Cruciferis ineundis sibi pacaret atque stabiliret. Itaque eo authore Hermānus cætera manu apud Balgam & Brādeburgū relicta, cum quinquaginta equitibus ad Regem in castra, atque inde permittente Rege in arcem obsessam, quasi sequester deditionis, uel arbiter pacis peruenit: Plauenium & obsessos confirmauit, cum eos de uoluntate Vitoudi certiores fecisset: ac de ratione prosequendi, si opus sit, belli, & amissa recuperandi cum eis constituisset. Quibus peractis, pace infecta discessit. Inde iam auctus animo Plauenius, nullam facere pacis mentionem: à nostris uerò factam ita accipere, ut quas ipse prius conditiones tulerat, abnueret. Vitoudus uerò, & ipse misionem à rege flagitabat, & eum ad soluendam cœptam obsidionem inducebat. Verùm hoc tamen non persuasit, illud partim precibus, partim odio, multa causificando, post natalem demum sanctissimæ Mariæ impetrauit. Mox & B Masouiorum duces indulgente Rege discessere. Interim dum hæc ita fiunt, parœcus Gdanensis, senex admodum, quasi molestias obsidionis diutius tolerare non posset, ex arce Marieburgensi, nostris permittentibus, & nihil fraudis subesse suspicantibus, ætati'que & sacerdotio honorem habentibus excessit, & inter supellectilem suam triginta millia aureorum numûm duplicium, siue nobilium, ut uulgò uocantur, ab Henrico Plauenio accepta secum exportauit: & Gdanensi, Slochouiensi & Suecensi cōmendatoribus, ut ij mercenarium militem inde conducerent, distribuit. Sed lentius id erat, quàm ut sustineri posset tam diu obsidio: quæ difficilis iam atque molesta esse Boemis mercenarijs, propter frumenti penuriam dysenteria uulgò afflictis, incipiebat. Itaque ij priuato consilio per Ioannem Socolum, Boemum, & ipsum in castris regijs militantem, de arce dedenda cum Rege constituebant, incolumitatem & quadraginta millia florenorum pacti. Sed re ad senatum relata, turpe uisum nostris, auro & proditione hostilium munitionum potiri uictores dudum, & ferrum in manibus habentes. Ita reiecti Boemi. Falso deinde rumore in castris regijs percrebuit, Sigismundum Cæsarem cum ualido exercitu in Poloniam inuasisse: quo commoti nostri misionem à rege flagitabant: & suadebant id Regi complures proceres, in primis autem Andreas Tencinius castellanus Voiniciensis, non ferens pulchræ & iuuenculæ uxoris, quemadmodum Dlugossus memorat, desiderium. At uerò primores

Liuoniēsis magister Prussiensibus in auxilium uenit.

Hermanni magistri callidum consilium.

Vitoudus è castris discessit.

Masouij duces discessere.

Parœci Gdanensis fraus.

Aurei nobiles siue duplices.

Proditio refutata à Polonis.

Andreæ Tencinij consilium.

Pruſſorum fidele conſilium & ſtudium erga regem.

mores nobilitatis ciuitatum'que Pruſsicarum & Pomeranicarum, quæ poſt uictoriam Gruneualdenſem ad regem defecerant, ſedulò diſſuadebant, ac ne præcipuum illius uictoriæ fructum Marieburgi expugnationem omitteret, orabant. Ni faceret, omnia mox rurſus Cruciferorum fore, quæ in poteſtatem eius dudum ueniſſent: excuſanti'que regi inopiam pecuniæ in ſtipendium, ſuadebant ut tributum ſibi imperaret. Cum ille in nouo imperio, nouis dediticiijs oneri eſſe nollet, fuere qui ſuaderent, ut arces atque oppida earum regionum mercenarijs militibus debiti ſtipendij nomine pignori daret. Ne id quidem probauit, ueritus ne milites illi ciuibus graues eſſent: neu qua ſiue ab his, ſiue ab illis proditio fieret. Itaque repudiatis ſalutaribus

Nicolai Trambæ conſilia.

Obſidio Marieburgenſis ſoluta.

Andreas Brochocius.

conſilijs, quorum author præcipuus erat Nicolaus Tramba procancellarius, non modo uerbis, ſed etiam lachrymis ſuadens, nequaquam cœpto deſiſtendum eſſe, ad tertiumdecimum Calendas Octobris incenſis ſtatiuis, & mediocri aulicorum comitum præſidio cum Andrea Brochocio Stumæ ad infeſtandam oram Marieburgenſem relicto, ab obſidione diſceſſum eſt. Iucundum id fuit ſpectaculum obſeſsis: qui eò iam inopiæ redacti fuerant, ut uix pauculos dies Henricus Plauenius ab eis impetrauerit, ne ſeſe arcem'que regi dederent: quòd diceret exploratum ſe habere, ſoluturos eſſe obſidionem Polonos. Ni facerent ante quintumdecimum diem, tunc demum milites arbitratu ſuo arcem dederent. Quo minus autem lætus diſceſſus ille, diſcedentibus noſtris eſſet, non maxima res effecit: nempe quòd equus regius, qui dudum alacriter hinniens, terram'que ſcalpens ungula adſtiterat, dum rex eum abiturus conſcendit, ſubitò exanimatus

Omen infauſtum.

Radinum per deditionem acceptum.

concidit. Quæ res mali ominis uulgò eſt habita. Diſcedens autem rex, Radinum arcem permunitam, in qua obſidenda & oppugnanda pars exercitus à prælio Gruneualdenſi fruſtra tempus triuerat, in deditionem accepit: cum iam eam milites facto impetu, porta'que effracta ferè cæpiſſent. Quindecim ibi Cruciferi inſignes reperti, & in Poloniam captiui abducti ſunt: reliqua multitudo nihil aduerſi paſſa. arx Ioannis Socoli Boemi fidei commendata. Eo'que mox Toruniæ, quò regem ſecutus erat, ueneno à ciue quodam Torunenſi extincto, Dobeslao Puchalæ & Alberto Malſcio pariter rex curam

Socoli liberi regis impēdijs educati.

Henricus Plauenius Magiſter Cruciferorum creatus.

Gdanenſes ad partes Cruciferorum ſeſe rurſus inclinant.

Tucholia arx obſeſſa à Cruciferis.

eius mandauit. Socoli uerò paruos filios, propter merita patris, honeſtè & liberaliter educari Cracouiæ iuſsit. Non ceſſabat interim Henricus Plauenius, qui iam Magiſter Cruciferorum factus erat: ſed undique contrahebat exercitum, acceptis mutuò in ſtipendium centum millibus florenorum à ciuitate Gdanenſi, quæ iam rurſus in fidem Cruciferorum inclinauerat: totidem'que, & inſuper quindecim millibus à Venceslao rege Boemorum, cum ei bona Chomentouienſia, quæ ordo Cruciferorum in Boemia habebat, hypothecæ nomine tradidiſſet. Et quæ prima manus è uicinioribus oris conuenerat, ea Michaele Cochmeiſtro aduocato, nouæ Marchiæ duce, Tucholiam arcem obſedit. Nam oppidani primo aduentu hoſtium, deditionem

fecerunt.

A fecerunt. Nessouiæ tunc rex erat, cum hæc ad eum perlata sunt. Neque is expediebat, quomodo cum his, tum alijs suis, quasi similem fortunam ab hostibus expectabant, succurreret, uastationem'que ditionis suæ prohiberet. Centum modò uel paulò plures hastatos de aulico suo comitatu, & ipsos necessariam missionem flagitantes, precibus promissis'que adduxit, ut cum suis quisque ministris, quibus merebat, Tucholiam præsidij causa proficiscerentur: quibus Petrus Miezuuecius, gente Stariconius, præfectus est. Opportunè autem Sendiuoius Ostrorogius palatinus Posnaniensis, & Dobrogostius Samotulius castellanus, cum suis cohortibus & nonnullis maioribus Polonis, & Martinus Labissinius palatinus Brestensis cum his sese coniunxere. Atque hæc manus omnis, seu quòd aditu Tucholiæ interclusa esset, seu qua alia de causa, Coronouiæ (quod oppidum neque arte, neque natura munitum, haud longè abest à Tucholia) substitit. Cuiauiensem uerò atque Dobrinensem nobilitatem rex Brodniciæ, Breste, Ripini & Nacli in præsidijs esse iussit, ad tuendas eas munitiones, arcendas'que hostium excursiones. Ipse Inouuladislauiæ cum exiguo comitatu mansit: & quidem damnans consilium suum de soluta obsidione Marieburgi, dimisso'que exercitu, cum alia super alia aduersa ipsi renunciarentur. Nam & Osterroda, Nideburgum & Zialdouia arces per eos dies ab hostibus receptæ sunt: & Stanislaus Charbinouius Sulimæus, ac Nicolaus Synouetz Stariconius, cum de præsidio Coronouiensi decessissent, B aduenientes perterruerant regem, quòd dicerent præsidium in magno esse periculo. Erant enim in propinquo iam satis magnæ uires hostium, cum Michaele Cochmeistro. Atque ij quidem, ut de aduentu & paucitate nostrorum cognouerunt, paucis ad obsidionem Tucholiæ relictis, raptim tanquam ad certam prædam Coronouiam contenderunt, ut nostros nec opinantes opprimerent. Et sanè aspirare initiò conatibus eorum fortuna uisa, tamen non ad extremum usque respondit. Etenim cum exploratores Polonos incautius progressos excepissent, & ex his, callidè & constanter omnia eleuantibus, exiguam modò promiscuæ & imperitæ multitudinis manum Coronouiæ coaceruatam esse didicissent, contemptim, turbatis'que ordinibus ex equis delapsi, latrocinantium in morem impetum fecere in oppidum. Nostri ubi adesse hostem sensêre (& fortè tunc prandebant) tumultuariè correptis armis ad monasterium in crepidine montis supra Berdam amnem situm, intrepidè sese recollegere, celeriter'que aciem instruxere. Quod cum præter expectationem hostibus accidisset, curriculo ij sese ad equos suos recepere, atque his conscensis retrocessere: id'que siue re inopinata perculsi, siue certo consilio, ut equites nostros à peditum auxilio longius abducerent. Nec sanè impigrè Poloni equites pugnæ auidi, recedentibus institêre, audacius adequitando, iaculando, & cominus etiam ferien do, remorantes agmen, donec pedites consequerentur. Vbi ad

Aulici equites in præsidium missi.

Petrus Miezuuecius.

Sendiuoius Ostrorogius, Dobrogostius Samotulius, & Martinus Labissinius, uoluntarij militarunt.

Coronouia oppidum.

Cuiauiensis ac Dobrinensis nobilitas in præsidia distributa.

Osterroda, Nideburgum, & Zialdouia arces à Cruciferis receptæ.

Stanislaus Charbinouius & Nicolaus Sinouetz.

Berda fl.

Lanſcum, qui pagus monachorum Coronouienſium eſt, uno ab op A pido milliario, non ſine multis hoſtium uulneribus peruentum eſt, ſubſtitêre Teuthones in collo quodam editiori, & ordines inſtruxere. Ne Poloni quidem pugnandi moram fecere. Erant enim utrinque milites & numero, & uirtute, & ſcientia rei militaris ferè pares. Sed erat aſcenſus ad hoſtem ab ea parte qua Poloni conſtiterant, arduus atque difficilis. Itaque ne ſimul cum hoſte & cum iniquitate loci dimicarent, circumuecti, leniori & accliuiori aſcenſu aciem aduerſus collem erexerunt. Prius uerò quàm ſigna canerent, Conradus Nemcius Sileſius, de cohorte regis Sigiſmundi ex hoſtili agmine eques in medium procurrit, aliquem de Polonis ad ſingulare certamen prouocans. Incunctanter ſeſe ipſi Ioannes Sciicius, gente Doliuius obtulit. Concurſum infeſtis haſtis: uictus atque captus à Polono Sileſius, non leue de euentu uniuerſi prælij omen atque præiudicium ſuis uterque attulit. Confeſtim'que ſublato utrinque clamore ſigna collata. Aliquandiu pugna dubia fuit, nemine ex eo loco, quo primùm conſtiterat, referente pedem. Itaque defatigatis militibus, quaſi ex compoſito pugna utrinque intermiſſa, diuerſi paulum retrocedunt, ſaucios ſummouent, uulnera alligant, commutant captiuos, ſudorem ſibi equis'que ocioſè abſtergunt. Quin & pocula inter ſe miſiſſe memorantur, ita ut colludentium, non infeſtis odijs concurrentium agmina uideri potuerint. Vbi aliquantiſper reſpiratum eſt, ſigno dato redintegrant prælium, B non minore quàm prius pertinacia. Vulnerantur & cadunt utrinque multi: nec tamen in alterutram partem inclinat uictoria. Rurſus ergo conſenſu quodam mutuo ceſſatur, & reſpiratur. Refocillatis'que, ſicuti prius, uiribus, tertiò concurritur, obſtinatis utrinque uel ad uincendum, uel ad moriendum animis. Ibi Ioannes Oſtrouicius, cognomento Naſsianus, gente Toporus, adacto equo uexilliferum hoſtilem obtruncat: uexillum'que, quo uno totus eorum exercitus (itidem atque noſter) utebatur, abripit. Qua re tandem hoſtium acies perturbari, ac deteriore loco eſſe cœpit. Inſtitêre noſtri acrius trepidantibus. Ibi uerò illi, metu pudorem ſuperante, auerſi fugam capeſſunt. Premunt fugientium terga noſtri: nox tandem perſequendi finem fecit. Cæſa feruntur eo prælio hoſtium ad octo millia. captorum numerus non memoratur: non exiguus tamen fuit. Inſignior hæc uictoria ſuperiore illa Gruneualdenſi habita eſt, propterea quòd maiore contentione & labore parta eſt: & quòd ita ea uires atque animi Cruciferorum fracti ſunt, ut per multos annos poſtea nunquam auderent rem uniuerſæ dimicationi committere. Parta eſt autem, decima die Octobris. Sequenti die ſpolia à noſtris lecta, humati'que qui ceciderant. Deinde motis caſtris, Bydgoſtiæ prædam inter ſe partiti, Inouuladiſlauiam ad regem cum longo captiuorum ordine peruenere. Ibi omnibus à rege gratiæ actæ: compluribus, quorum illuſtriora merita eſſe conſtabat, perampla mu-

Singulare certamen. Sczitski.

Prælium apud Coronouiam. Pugnæ intermiſsio ſemel atque iterum.

Cruciferi uincuntur à Polonis.

A pla munera data sunt. Captiuis uerò lautè instructa cœna: qua peracta, sermonem apud eos rex de Cruciferorum superbia & iniusticia, ac de sua mansuetudine & æquitate habuit: illos'que, quòd iniquiori causæ fauissent, clementer obiurgauit. Deinde benignè consolatos, & militari sponsione, ut sese certo loco ad præstitutam diem sisterent, obligatos omnes dimisit: excepto Michaele Cochmeistro duce exercitus, quem aliquandiu postea in arce Chencinensi in uinculis habuit. Nihil tamen consternati animis ex ea clade ij, qui ad obsidionem Tucholiæ relicti erant, dolo etiam locum ex ea inuenêre. Subornatis enim transfugis Polonis, & qui inter ipsos Polonicæ linguæ gnari erant, & pro captiuis eos ostentantes, magna strage se deuicisse nostros apud Coronouiam illis testificantibus mentiti, persuaserunt Ioanni Broglouio præfecto arcis atque præsidij, ut arcem sibi dederet. Augebatur autem indies Cruciferorum exercitus nouo milite mercenario, & à Tucholia in Poloniam excursionem facturus esse uidebatur. Id ne accideret, celeri consilio prouidendum sibi esse rex Vuladislaus existimauit. Quocirca nouam expeditionem Poloniæ, excepta ea quæ minoris nomine censetur, atque Rußia, indixit. Nec segniter ea manus Bydgostiam, ut à rege imperatum erat, conuenit. Inde porrò eam cum cohorte regia coadunatam Petrus Saffranecius succamerarius Cracouiensis sub signis duodecim ad Tucholiam duxit. Præmißis'que B sexcentis balistarijs, qui prædas agendo, uastando'que subiectam Tucholiæ oram, hostem elicerent, ipse cum reliquo exercitu opportuno loco in insidijs substitit. Simulatque conspexere equitatum Polonicum per agros palantem hostes, contempta eius paucitate, cum pertinacius eum fugam simulantem insecuti essent, in paratas insidias præcipitati sunt. Quas cum maturè animaduertissent, pedem retulere. Ibi nostri tardius quàm res postularat signo dato, pauciores aduersus plures coorti ex insidijs, usque ad portas oppidi fugientes persecuti sunt: & quoniam agilioribus equis utebantur, multos ex illis partim interfecere, partim uiuos cæpere, & castris hostium, quæ ante oppidum posita erant, uacuis potiti sunt. Non pauci oppido, ne nostri simul irrumperent, exclusi, inconsideratè in undas sese præcipitantes, mersi sunt. Fuere inter captiuos insignes quinque ductores ordinum, tres Boemi, unus Silesius, & unus Lusacius. Porrò Ioannes dux Monsterbergensis, & Eberardus episcopus Virceburgensis, qui & ipsi uoluntarij in castris Cruciferorum militabant, fuga euaserunt. Quod si maturius nostri ex insidijs consurrexissent, creditum est, & oppido & arce eos potiri potuisse. Sed siue imperitia, siue insidias & ipse metuens Saffranecius, tardius signum dederat. His ad uicesimamoctauam diem Octobris gestis, captiuis'que ad regem missis, exercitus omnis præter aulicam cohortem, mox iniussu regio domos dilapsus est, propter tempus anni, cuius rei magis quàm bello gerendo commo-

Humanitas regis erga captiuos.

Michael Cochmeister captus

Tucholia dedita Cruciferis.

Noua expeditio in Prußiã.

Petrus Saffranecius dux exercitus.

Cruciferi rursus profligati à Polonis.

Monsterbergensis ducis fuga.

dum. Captiuos rex, accepta ab eis, itidem atque ab aliis prius, sponsione, dimisit. His uerò cladibus permotus Plauenius magister Cruciferorum, non ausus denuò fortunam aduersus regem tentare, in interiorem Prussiam reliquias profligati exercitus deduxit: & Stumam arcem aliquandiu obsessam, in deditionem accepit, nostris, qui in præsidio eius arcis erant, propter incendium turris, in qua tormenta & pulueres bellici fuerant, longiorem obsidionem ferre non ualentibus, & ut sibi saluis rebus suis abire liceret, pactis. Eam deditionem Morangi quoque deditio secuta est. Inde ad Radinum castra mota, circumsessa'que ea arx sex septimanis. Sed cum in spem Toruniæ Gdani'que per deditionem recipiendi Magister uenisset, soluta obsidione, sauciis'que, quorum non exiguus erat numerus, cum præsidio in oppido Radino relictis, ad recipiendas eas urbes profectus est. Quo discedente, Poloni accitis celeriter his qui erant in præsidio Brodniciæ, impetum fecere in oppidum: expugnatum'que paruo negocio, diripuere & incendêre. Non parum autem & ibi nostros fortuna iuuit. Erat in porta oppidi, quæ ad arcem spectat, sita bombarda: ea, cum hostes conferti aperta porta in nostros forte erupissent, à sacerdote quodam temerè succensa, non modicam in suis stragẽ edidit, de nostris tres modò extinxit. Quo factũ est, ut illi perculsi, dolum'que subesse rati, abiectis armis uiui ferè in potestatem nostrorum uenirent: temperatum est autem à cæde supplicum. Porrò Torunenses & Gdanenses ciues, aduentante Magistro cum exercitu, miserunt ad regem, ut sibi celeriter opem ferret, quòd ipsi per se oppida sua defendere non possent. Sed cum præter opinionem eorum accidisset, ut rex tempori se illis affuturũ esse promitteret, nec mora eò contenderet, rursus ei legationem obuiam misere Gneuucouiam: Se iam necessitate adactos, deditionem cum Magistro pactos esse. Itaque rex dimissis contra sententiam multorum legatis saluis, quòd diceret testatum se cunctis facere uelle, non suam illis, sed sibi illorum fidem defuisse, Inouuladislauiam se recepit. Magister acceptis in deditionem Torunia & Gdano oppidis, arcem Torunensem nequicquam oppugnauit. Nam ea strenuè à præsidio regio defensa est. Rex Gnesnã ad sepulchrum diui Adalberti, & Posnaniam ad ædem sanctissimi corporis Christi, uotorum quę ante prælium Gruneualdense nuncuparat, exoluendorũ causa profectus, equestrem ordinem totius illius tractus denuò ad expeditionem in Pomeraniam exciuit: ea'que manus ductu Sendiuoii Ostrorogi palatini Posnaniensis Nouum oppidum ui cæpit & exussit: Pomeraniam'que omnem, omissa arciũ & oppidorum oppugnatione, lõgè latè'que ferro & igni uastauit. Dum hæc ita geruntur in Prussia & Pomerania, interea Sigismũdus rex Vngarorũ, ut Vladislaũ à Crucifericо bello auerteret, promissis'que, ob quę quadraginta millia florenorũ à Cruciferis acceperat, satisfaceret, Sciboriũ Transyluaniẽsem palatinum cum duodecim uexillis Boemorũ, Morauorũ, & Austriorum (nam

Stuma per deditionem recepta à Cruciferis.
Morangum deditum.
Radinum arx obsessa, nec expugnata.
Radinũ oppidũ receptum, & incensum à Polonis.
Torunenses & Gdanenses ad Cruciferos defecere.
Torunensis arx defensa.
Nouum oppidum captum à Polonis, & incensum.
Pomerania uastata.
Sigismundus rex, Poloniæ fines circũ Sandeciam populatus est.

A (nam Vngari fœdera sibi cum Polonis cõstare causati sunt) misit ad uastãdam Poloniam: cum iam nostri, qui ad præsidium eius oræ relicti à rege erãt, hyeme ingruente domos dilapsi essent. Sed celeriter tamen ij ad primum nũcium concurrentes, hostem præda ex agro Sandecẽsi capta grauem, abeuntem persecuti sunt, & nõ procul à Bartesa siue Bardeouia adepti magno'que impetu adorti profligarunt. Maior pars hostilis exercitus uel cæsa, uel capta à longè paucioribus nostris. Quanquam ne nostris quidem incruenta fuit uictoria. Iam'que ad fugam spectare cœperant, nisi Bohunek, Caspar, & Dalibor, ductores ordinum, fugam inhibuissent, prælium'que restituissent. Fuerunt autem clari maximè in Polonico exercitu, Sciborius Agriensis episcopus cum fratre, exules Vngari, Spitco Iaroslauius, Ioannes Sciecocinius castellanus Lublinensis, & Ioannes Valachus Chmelicius. Et uastauit ea manus deinceps repetitis excursionibus finitimam Polonis Vngariam. Hæc de nouo ex Vngaria illato bello ubi ad regem Inouuladislauiam reuersum perlata sunt, ueritus ne quo grauiori incommodo Sigismundus Poloniam se absente afficeret: simul autem quòd permolesta & perdifficilis erat uiris equis'que hyberna militia, mittit ad Magistrum de inducijs. Constituta colloquio dies Racianzi ad octauam diem Decembris. Interea uerò nostri penultima Nouembris memorabili rursus uictoria de Liuonibus potiti sunt. Hermannus Magister Liuoniensium Cruciferorum

Vngari noluerunt arma sumere cum rege suo contra Polonos.

Bartesa siue Bardeouia.

Sigismundi copiæ profligatæ à Polonis.

Viri fortes.

Vngariæ fines uastati à Polonis.

Cruciferorum exercitus uictus à Polonis.

B ualidum exercitum è Germania & Boemia in Prussiam adduxerat: eo'que apud Golubiam relicto, ipse cum paucis equitibus Mariebur gum, ut de ratione belli cum Prussiensibus Cruciferis consultaret, profectus erat. Id cum comperissent nostri, qui Ripini & Bobrouunicis in præsidijs erant, ausi facinus audax, ductore Dobeslao Puchala gente Vienauio, ad hostem uiris armis'que longè superiorem contendêre: insidijs'que apto loco dispositis, pauci per agros palantes, & prædas agentes, sub Golubia sese ostendere. Quos hostes correptis armis auidius persecuti, locum insidiarum incautè præteruecti sunt: ibi consurgens Puchala cum toto agmine à tergo eos adortus, perterritos & incompositè fugientes usque ad oppidum insecutus est. Oppidani, ubi id animaduertêre, ueriti ne patentibus portis nostri permixti suis fugientibus pariter in oppidum irrumperent, portas clauserunt. Ita exclusi oppido hostes, cum cæderentur passim in medio, proiectis armis supplices nostris sese dediderunt: & quadruplo maior numerus captiuorum, quàm eorum qui eos cæperant, fuisse proditur. Verùm illi re inopinata perculsi, alium longè maiorem exercitum nostrorum in syluis latuisse crediderant. Ripinum tandem captiui cum appulsi essent, ingenti cum dolore ac pudore errorem suum cognouerunt. Inde porrò Breste ad regem transmissi, sub militari sponsione omnes dimissi sunt: Curouiensibus modò, quòd fidei tenaces non essent, & ijs qui religionem professi erant, retentis. Cõuentus deinde inter regem & Cruciferos habitus: uerùm in eo ta-

Dobeslaus Puchala.

Captiuorum multitudo.

Induciæ menstruæ. men de iudicijs non conuenit. Posterius eæ menstruæ tantum per Petrum Saffranecium confectæ sunt. Quibus durantibus, rex properè in Poloniam excurrit, & apud Radosſice oppidum cum regina congressus, excitisq; denuò ad expeditionē cunctis Polonis ad integrandum cum Cruciferis bellum post noui anni initiū reuertit. Vitoudus quoq; cum Lituanicis auxilijs Vuladislauiam ad eum uenit, eiusq; cōsilium de circumuallanda Torunia, ubi Magister & primores Cruciferorum erant, spe pacis iniecta mutauit: persuasitq;, ut in sylua quadam castra haberet. Interim de pace in insula Torunensi agi cœptum. Fortè accidit, ut induciæ expirarent, & consensu mutuo in longius tempus prorogarentur. Sed eius rei ignarus Ioānes Broglouius, præfectus Bydgostiensis præsidij, cum permagnum numerum equorum hostilium apud Pappouiam esse didicisset, traiecta cum quadraginta modò equitibus Vistula, & facto impetu ex improuiso in antemurale Pappouiense, equos ibi stabulantes abegit, & antemurale incendit. Qua re Toruniam subitò nunciata, emisſi sunt non pauci equites, qui eum persequerentur. Hoc animaduerso Broglouius, cæteris cum equis captiuis præcedere ac tranare Vistulam iuſsis, ipse cum duodecim modò equitibus persequentes se hostes sustinuit, non ausos sensim cedentem pertinacius sequi metu insidiarum. Receptus deinde in naues paratas, nullo accepto incommodo flumen traiecit. Pax deinde uictoribus quàm uictis iniquior, instante maximè Vitoudo, proceribus uerò Polonis regi disſuadere non ausis, confecta est: cuius hæc potiſsima fuere capita, ut Samagitiam Vitoudo & regi, quo ad ij uiuerent, Cruciferi concederent, ducentaq; millia florenorum Pragensis pecuniæ intra annum uertentem tribus pensionibus numerarent: Ziemouito autem Masouiorum duci Zauucrense territorium redderent: Rex Cruciferis, quæ de ipsis bello cæperat, remitteret: Dobrinum sibi haberet: captiui omnes inuicem uti dimitterentur: de Dreno & Santoco, & alijs controuersijs, seni uiri utrinq; delecti arbitrarentur: quòd si inter eos non conueniret, Pontificis maximi arbitrio staretur. Complexi sunt autem hoc fœdere rex quidem duces Stolpensium & Masouiorum: Magister uerò Sigismundum regem Vngarorum, si is uellet: interim autem ne ei Polonus bellum faceret. Hæc tam iniqua nostris pax, stipulatione utrinq; interposita, cum Magister Henricus in castra regis uenisset, firmata est, & mox captiui omnes sponsione soluti. Munera deinde inter principes ultrò citroq; missa. Vitoudo autem ibi rex inconsulto senatu Polono Podoliæ dominatum, amoto à præfectura Petro Vulodico Carbinouia, utendum fruendum concesſit, non sine magno Polonorum incommodo. Dimisſo'que deinde exercitu, in Poloniam redijt: nec diu ibi moratus, in Rusſiam contēdit: cum Alexandro palatino Valachorum, iam prius fœderato & cliente suo, nouam contra Sigismundum regem Vngarorum societatem inijt: Snatinum'que & Colomeiam, & omnem tractum Pocucensem ipsi oppigneraut,

Radoſsice oppidum.

Vitoudi malū consilium.

Pappouiæ antemurale direptum & incensum.

Pax & transactio regis cum Cruciferis

Conditiones pacis.

Podolia Vitoudo conceſsa.

Vuladislai regis iter in Ruſsiam.

Pocuce oppigneratum Palatino Valachiæ.

acce-

A acceptis ab eo mutuis mille rublis, siue ciclis argenti. Eodemq́ anno, Stephanus, cum Alexandro siue extincto, siue pulso, in principatu successisset, missis ad regem quatuor oratoribus, in fide & clie͂tela ipsius itidem ut maiores sui fuissent, se fore: & ubi accitus ab eo fuerit, uenturum, solenneq́ iusiurandum daturũ, neq; repetiturum unquam Pocuce, sed præsentem cum præsenti rege, arbitratu ipsius de eo transacturum esse promisit: quod quidem literarum monumentis, quæ in archiuo extant, satis constat. Vnde sanè colligitur, Pocuce uel non fuisse traditũ Alexandro, uel certè mox receptũ à rege. Alioqui cur negaretur Stephanus id repetiturus esse? Transactum aũt esse de ea ditione, argumento est diploma regium, quo eam Alexandro obligauit: quod & ipsum extat in archiuo, redditum procul dubio à Valachis. Per idem tempus opera Zauissij nigri, apud Vngarorum iuxtà ac Polonorũ regem gratiosi, effectũ est, ut primores Poloni & Vngari simul apud Nouã uillam conuentũ de pace inter reges redintegranda agerent: sed ea non confecta, octo mensiũ inducias tantùm constituerunt ea lege, ut Polonis cum Cruciferis pax rata maneret. Quòd si eam Poloni nouo bello rupissent, illæ quoq; induciæ cum Sigismũdo & Vngaris irritæ forent: sin Cruciferi priores id facerent, Sigismundus sese deinceps ab amicitia & societate eorum seiungeret. His ita compositis, rex per Chelmensem oram sub initium ueris in Lituaniam secessit. Ad Ioannem uerò pontificem, qui Alexandro quinto

[*Stephani Palatini Valachiæ promissa.*]

[*Polonorũ cum Vngaris cõuentus & pacta.*]

[*Rex in Lituaniã profectus.*]

B mortuo successit, oratores misit, Andream Lascarem præpositũ Vuladislauiensem, Martinum Vurocimouium uexilliferum Cracouiensem, & Sbigneum Olesnicium secretarium suum cum peramplis donis, nempe quatuor patinis, duobus crateribus magnis aureis, tribus uestibus sabellinis, & culcitra item ab altera parte è pantherarum, ab altera ex armellinorum pellibus consuta: obedientiam suam ipsi delaturos postulaturosq́, ut Pontifex declararet, ipsum iustè bellum contra Cruciferos suscepisse: & quicquid rerum sacrarum è templis Prussicis per id bellum ablatũ esset, rectè in Polonica templa distributum esse: deinde, ut ipsi Pontifex crucis crucis militiã contra Tartaros concederet. Ac cætera quidem impetrata sunt: extremum hoc ne impetraretur, illud obstitit, quòd eiusdem modi militia contra Ladislaum regem Neapolitanum ab ipso Pontifice promulgabatur. & obstabant Polonis Sigismundi regis & Cruciferorũ oratores, ueriti fortassis, ne cõtra se rex uteretur illa militia. Sub id tẽpus, Iacobo Haliciensi archiepiscopo, & Alexandro Camenecensi episcopo mortuis, huic quidẽ Andreas nescio quis, illi uerò Nicolaus Tramba procancellarius, rege petente à Ioãne XXIII. uno de tribus, de põtificatu maximo cõtendentibus, successores dati sunt. Quanquã Nicolaus Tramba eodem ipso anno ad Gnesnensem archiepiscopam, præter collegij Gnesnensis uoluntatem, quod Albertum Iastrembecium episcopum Posnaniensem postularat, translatus est, secundum mortem Nicolai Curouij archiepiscopi; qui cum in Russia regi è Lituania reuerenti,

[*Oratores Poloni ad pontificem max.*]

[*Dona pontifici missa.*]

[*Nicolaus Trãba Leopol. & Gnesnensis archiepiscopus.*]

[*Nicolai Curouij archiepiscopi mors.*]

[*Archiepiscopi facultates direptæ à fratrib.*]

ab ipso

Haliciensis archiepiscopa Leopolim translata.

Signa militaria Cruciferorum in basilica Cracouiensi appensa.

Rex in Lituaniam iterum.

ab ipso euocatus occurreret, casu equi collisus & extinctus, iudicio regis & Vitoudi sese subtraxit. Nam regina ei crimen intenderat, quasi ipsam de strupo sollicitasset. Reliquit autem is permagnas diuitias: quas Petrus frater eius cum aliis fratribus & agnatis diripuit. Trambæ uerò Ioannes Ressouius in Haliciensi successor datus: qui archiepiscopam illã postea Leopolim transtulit. Venit deinde rex Cracouiam, pedester religionis causa incedẽs: uexillaq; & signa militaria unũ & quinquaginta de Cruciferis capta, ad sempiternam tam insignis uictoriæ memoriam, in basilica suspendit, quæ in hanc usq; diem extãt. Haud multo pòst inde discedens in Lituaniam, partem hyemis in uenationibus exegit.

1412. ann.

Venetorũ legati Polonos contra Sigismundum incitant.

Sigismundus Cæs. cũ Venetis bellum gerit.

Roma à Ladislao rege capta.

Sequentis autem anni, qui fuit 1412, initio, properè Cracouiam reuertit, de aduentu Hernesti duci Austriorum certior factus. cum quo affinitatẽ iũxit, collocata ei in matrimoniũ Cimbarca Ziemouiti Masouiorum ducis & sororis suæ filia. Aduenerat & Venetorum legatio, quingentorum hastatorum stipendium regi pollicens, si Sigismundo bellum facere pergeret. Iam erat creatus Cæsar Sigismũdus: facessebant autem ei negotiũ Veneti in Dalmatia. Ipse uerò à Ioanne pontifice in Italiam, & ad liberãdam de manu Ladislai regis Neapolitani Romam, suscipiendumq; diadema imperiale, inuitatus, Foroiulianam Venetorum ditionem infestabat. Auerti igitur eũ Veneti, ac distineri bello Polonico uolebant: sed nihil impetrarunt. Cauebãt enim proceres Poloni, ne uetusta cum Vngaris fœdera uiolarentur. Et cum sensisset id agi à Venetis Sigismundus misit & ipse legatos ad Vuladislaum regem, Brandam Cardinalem presbyterũ, & Sciborium palatinum Transyluanorũ, de renouãdo fœdere, aut certè de conuentu & colloquio.

Regum Pol. & Vng. conuentus Liblij.

Pax inter reges constituta.

Aegrè cõuentus ad certam diem Lubouuliam siue Liblium impetratus. Prior Anna regina eò profecta est, Barbaram sororẽ, quæ cum Sigismundo nupta erat, uisum. Rex deinde, qui Sandeciæ substiterat, secutus, Boleslao Masouio & Sigismundo Coributho fratre, & multis proceribus Polonis deducentibus. Venienti Sigismundus obuiã prodijt unà cum uxore, usq; ad iugũ montis. Atque ibi septem diebus tentata nequicquam inter proceres regum pace, cum discedere iam Vuladislaus uellet, ad secretũ colloquiũ semotis prorsus arbitris à Sigismundo inuitatus blanditijs, eius & ingẽtibus pollicationib. expugnatus, tandẽ homo minimè malus, in gratiam cum eo, pactis iureiurando mutuò firmatis, redijt.

Pacta secretò cõuenta & societas inter Vngarorũ & Polonorũ reges.

De Prussia.

De Russia & Valachia.

Erat autem in pactis, ut Sigismundus cum Vuladislao & Vitoudo duce contra quosuis hostes, & in primis ad extirpandos Cruciferos, arma coniungeret: ac Prussia quidem eiectis Cruciferis, inter reges pro portione copiarum utriusq; ad id bellum adductarum diuideretur: Pomerania uerò, Culmensis & Michalouiensis integrè Vuladislao Polonis'que, quorum fuissent olim, cederent. Porrò de Russia, Podolia & Valachia, quæ iuris Polonici & tunc erant sine controuersia, & antiquitùs fuerant, ut nulla fieret mentio aut cõtrouersia, quoad ambo uiuerent,

A rent, & quinque annis proximis post obitum eius, qui prior de ipsis obijsset: Valachi duntaxat Sigismundo cum Turcis bellum gerenti, mandato Vuladislai, ut essent auxilio, si ipsi Vuladislao & Polonis tunc non militarent. Quòd si dicto audientes non essent, ambo simul reges, eos bello persequerentur, ditionem'que eorum subiugatam, certis finibus inter se partirentur: tamen ut ea nihilominus sub conditionem suprà memoratam, quinque annorum post mortem alterius caderet. De priuatis uerò hominum inter ipsos iniurijs, constitutum in posterum, ut Vngari Sandeciam, Poloni Liuociam siue Leiciam referrent: & quaterni utrinque designati, omnium controuersiarum atque iniuriarum cognitores & iudices, qui animaduertẽdi in sontes potestatem haberent. Hæc ita tunc inter reges priuatim cõuenere. Publicè uerò ne qua mentio Prussiæ & Cruciferorum fieret, Sigismundi precibus perfectũ est: quòd is diceret, Minimè sibi expedire, id palàm tunc fieri. Et erant fortè tunc apud eum Cruciferorum legati: quibus seorsum prolixè omnia pollicebatur, ut aliquid rursus ab eis emungeret. Quo factum est, ut caput illud de Prussia diplomatis à regibus & proceribus eorum consignatis disertè non insereretur: sed in genere modò caueretur, ut reges contra quosuis alterutrius hostes, nemine prorsus excepto, fœderati inter se essent, ac ne assensu quidem alter alterius hostibus & rebellibus faueret: quin uterq; alterius incõmoda pro uiribus, præmonendo & omni ope auerterent. Nec hoc solum perfecit Sigismundus, uerumetiam cum Vuladislaum sub specie uenationum longius in Vngariam secum, necquicquam reclamantibus consiliarijs, & in primis Ioanne Tarnouio palatino Cracouiẽsi, extraxisset, persuasit homini simplici & credulo, ut se iudicem & arbitrum propitium quidem, ut uideri uolebat, controuersiæ cum Cruciferis per compromissum sumeret: promittens, idem facturos Cruciferos, & iudicato parituros: ni facerent, uim suam experturos. Iam enim rursus Vuladislaus non obscurè præ se ferebat inimicum contra eos animum: propterea quòd ij primam pensionem ex pacto Torunensi ad præstitutam diem sibi non soluissent. Cum autem iudicium id Sigismundus sanè quàm libenter assentientibus Cruciferis instituisset, uarias nectebat moras, ut cùm Vuladislaum spe pacis duceret, tum Cruciferos obnoxios haberet. Tandem grauiores occupationes, & expeditionem contra Venetos caussificatus, cognitionem causæ inter Vuladislaum & Cruciferos, ne deseruisse uideretur, proceribus quibusdam Vngaris delegauit. Interim aduenere legati Venetorum, quòd eis Vuladislaus rogatu Sigismundi spem pacis æquissimis conditionibus conficiendæ fecisset. Ac tentata quidem Vuladislao interueniente, sed non confecta pax est, propterea quòd nihil æqui Veneti afferebant, nec reddebant Sigismundo ereptam Dalmatiam. Dum autem Vuladislaus Budæ commoratur, uenit eò fortè ad ipsum splendida legatio Tartarorum cum muneribus, magna auxilia, sicubi opus esset, ei pollicens. Honorificentissima hæc erat

B

De priuatorũ controuersijs disceptandis.

Sigismundi Cæsaris calliditas.

Pacta publica Sigismundi cũ Vuladislao.

Arbitrium inter Polonos & Cruciferos Sigismundus Cæsar sibi sumpsit.

Dalmatiã Veneti Vngaris eripuere.

Tartarorum legatio ad Vuladislaum Budam profecta.

ei legatio apud exteros. Persuasit autem is legatis, ut eadem Sigismun- A
do nunciarent. Quo ille ferocior factus, Venetos territabat. Dimissis
legatis, ludis ac deinde uenationibus uacatũ est. ubi cum Vuladislaus
bubalinis caseis recentibus sese replesset, ac deinde calido balneo usus,
in profluente Danubij de more gẽtis suæ diutius sese abluisset, febrim
contraxit. Ab ea uerò paucis diebus regiorum medicorum opera rele
uatus, & amplissimis muneribus à Sigismundo donatus, per Morauiam atque Cesinensem oram in Poloniam reuertit, quinto demum
mense, posteaquam Vngariam ingressus fuerat. Fuerunt autem præci
pua dona, quæ à Sigismundo acceperat, corona, sceptrum, & pomum,
aurea, & Boleslai Chrobri gladius, insignia regni, quæ Elizabetha Lu
douici regis mater in Vngariam asportauerat, uerita ne Poloni mutata sententia alium sibi regem crearent. Ea rex Cracouiam ingrediens
publicè sibi præferri iussit. Nec diu moratus Cracouiæ, per Sendomiriensem, Lublinensem & Chelmensem tractum profectus, supra Bugũ
fluuium prope Rubessouũ oppidum cum Vitoudo de omnibus quæ
in Vngaria egerat, communicauit. Venerat eò ad exorandum regem
Petrus Vissus, episcopus Cracouiensis, magna necessariorum caterua
stipatus, quòd ab eo de Cracouiensi episcopa in Posnaniensem, quasi
delirus & inutilis, Alberti Iastrembecij episcopi Posnaniẽsis & cancellarij regni ambitione detrudebatur: sed nihil impetrauit. Et aduersa is
quidem usus est ualetudine, ex quo ex concilio Pisano, & longiore ad
sepulchrum CHRISTI peregrinatione reuerterat, stupore quodam B
& lethargo afflictus: sed tamen de gradu mentis dimotus non erat. Facilè tamen in dissidio Pontificum Rex quæ uolebat obtinuit. Non fuit
tamen sine metu postea Iastrembecius, propinquis Petri ad omnẽ occasionem intentis, qua eum de medio tollerent. Dimisso deinde Vitoudo, Russiam Rex obibat: quò cum legati Sigismũdi regis ad eum uenissent, octoginta millia florenorum Pragensiũ ab eo mutua acceperunt,
oppignerato ipsi Scepusiensi tractu cum tredecim oppidis, arce tamen
Scepusia excepta. Atque ex eo tempore Scepusiũ in ditione Polonorũ
est usque in hanc diem. A' Cruciferis autem ea pecunia sumpta est: quibus Sigismundus eam mulctam irrogarat, quòd pactis in insula Torunensi cum Vuladislao initis non satisfecissent. Ita quidem habet Dlugossus. Verùm nos reperimus in archiuo literas Ioannis XXIII, Ponti
ficis maximi, quibus is postulat à Vuladislao, ut proroget Cruciferis
tempus soluendarum quinquaginta millia marcarum (quæ sunt octo
ginta millia florenorum) quæ ij ex pacto debebant. Vnde nobis uerisimile fit, in pactis Torunensibus de ea pecunia numerãda, Cruciferis cũ
Rege conuenisse, licet literis pactorum id insertum nõ sit. Quin extant
testimonia Benedicti Macrini, cui Sigismundus delegarat arbitrium,
& in rem præsentem in Prusiam & Lituaniam eum miserat: qui testificatur Vuladislaum quidem & Vitoudum iudicatum fecisse, Crucife
ros uerò minimè. Inde autem apparet, Sigismundum iudicasse quidem
tunc inter dissidentes: quid autem iudicarit, non liquet, præter quòd
Vuladislaus

Vuladislaus ægrotauit in Vngaria.

Insignia regni Polonici reportata ex Vngaria.

Petrus Vissus è Cracouiensi ad Posnaniensem episcopã detrusus.

Albertus Iastrembecius episcopus Cracouiensis per ambitionem factus.

Scepusium oppigneratum regi Polono.

Cruciferi non paruerunt decreto Cæsaris.

A Vuladislaus & Vitoudus parentes rei iudicatæ, tradidere Magistro Cruciferorum diplomata super Samagitia: tametsi Heduigis regis filia testata est, se ei traditioni aduersari. *Samagitiæ ius datum Crucife ris.*

MARTINI CROMERI DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM, LIBER XVIII.

VSSIA peragrata, in Poloniã Rex reuertit: paucis'que diebus Nepolomiciæ exactis, in Lituaniam rursus secesit, & hyemem illam ibi exegit: quæ quidẽ prodigiose calida fuisse memoratur, ita ut initio Februarij flores & olera in regione frigidissima existerent. Verno atq; æstiuo tempore Poloniam rursus ferè omnem peragrauit. Posnaniam autem cum uenisset, Petrum episcopum in delubrum seuocauit: & in genua procumbens, culpam ab eo deprecatus est, quòd eum sede Cracouiensi præcipitanter eiecisset. Apud Grodlum deinde supra Bugum amnem Polonorum & Lituanorum conuentum habuit. Ibi fœdera inter has duas nationes renouata: concessum'que ius nobilitatis Lituanis ijs duntaxat, qui ritus ecclesiæ Romanæ & catholicæ seruarent, ijsdem ut insignibus, ijsdem'que prærogatiuis, quibus Polona nobilitas, uterentur: pręterquam ut iussu magni ducis arces conderent, uias publicas reficerent, tributa'que solita penderent: senatum autem & magistratus more Polonorum haberent: cæterùm honores & magistratus ne alienis ab ecclesiæ Romanę institutis mandarentur: ducem, quando usus postularet, non nisi de sententia regis, & amplissimi consilij Polonorum legerent: uicissimque Poloni, ut ne inscijs & inconsultis duce & senatu Lituanico regem sibi crearent: comitijs communibus, quoties opus esset, ut ea Lublinum uel Parsouiam, uel aliàs quò uideretur, mutuo cõsensu indicerentur: ordo item ecclesiasticus ut eodem iure, ijsdem'q; pręrogatiuis, quibus in Polonia uteretur. Hęc omnia proceres Lituani, libertatẽ & pręrogatiuas nobilitatis adepti, approbarunt, & literarũ monumẽtis consignarũt. Soluto conuẽtu, quia pestilens autumnus erat in Polonia, in Lituaniam rex secesit. Inde porrò in Samagitiã profectus, gẽtem eam quæ nondũ falsorũ deorum cultum penitus abdicarat, magno studio, magna'q; cura, extinctis sacris ignibus, succisis lucis, necatis'q; serpẽtib. & alijs sacris animalibus, ad religionem Christianam cõuertit, partim donis alliciens, partim authoritate & minis adigẽs, nõ modò pij regis, uerùm etiã doctoris & apostoli fungẽs officio, suggerentibus sacerdotibus nostris, quæ diceret, quæ'ue faceret, cum ipsi barbaros loquẽtes non intelligerent, nec ab eis uicissim intelligerẽtur. Populariter autem Samagitæ tunc religionem Christianam susceperunt, per unũ natu maximum apud regem professi, se quos in eum diẽ deos coluissent, uelut infirmos & ignauos deserere, & in eius ius cõcedere, cuius numine illi

Hyems calida.

Rex ueniam petijt ab episcopo.

Conuentus Polonorum & Lituanorũ apud Grodlum.

Lituanis prærogatiuæ & leges datæ arce. B ge.

Samagitia ad religionẽ Christianam conuersa.

Samagitæ falsos deos abdicant.

à rege uicti & profligati essent. Cum autē nonnulli adhuc, si resuscitare ignē extinctū è calidis fauillis post regis discessū possent, relapsuri esse in pristinum errorē uiderentur, & hęc inter se mussitarent, substitit ibi rex diutius quàm statuerat, locū'qꝫ ignis largiore aqua inundari iussit.

Episcopa Mednicensis siue Samagitiæ instituta.

Episcopum apud Mednicos, attributis agris & reditibus, & parœcos duodecim (tot enim territorijs cōtinetur Samagitia) ut ijdem canonici Mednicenses essent, instituit. Quanquam hęc quarto demum anno pòst à Ioāne archiepiscopo Leopoliēsi, & Petro Vilnēsi episcopo consummata sunt.

Kesgello Samagitiæ præfectus.

1414 ann.

Conuentus regis cum Cruciferis.

Tunc aūt rex, præfecto gēti Kesgellone nobili Lituano, & religionis curam in primis in rudi populo gerere iusso, in Lituaniā, atqꝫ inde porrò post anni sequētis initium, in Poloniā, & in Cuiauiam ad constitutum cum Cruciferis conuentum apud Slonscū, contendit.

H. Plauenius magistratu amotus, & in carcerem coniectus.

Vlricus Plauenius commendator Gdanensis ad regem perfugit.

Cropidlo episcopus arcanū regis prodidit.

Iam summum apud Cruciferos magistratum Michael Cochmeister gerebat, amoto & in carcerē coniecto Hērico Plauenio, siue propter profusas largitiones, siue propter inuidiā: siue qꝫ à Michaele ambitioso & feroci homine, quasi Polonis impēsius faueret, insimulatus esset. Quo cōperto, Vlricus Henrici frater, cōmendator Gdanēsis, metuens & ipse sibi, clàm ad regem perfugit. Fugisset Henricus quoqꝫ è custodia, re clàm per internuncios cum rege composita, nisi eum Ioānes Cropidlo Vuladislauiensis episcopus, cum quo fortè rex ea de re secretò cōmunicarat, prodidisset.

Cruciferi Polonis iniurij.

Pace cum Cruciferis tentata, sed non confecta, causa uerò tota à Strigoniēsi archiepiscopo delegato Sigismundi Cęsaris, iniquissimè disceptata, cum Cruciferi iniurijs nullū modū statuerent, mercatoresqꝫ Posnaniēses Gdani, direptis eorū mercib. crudeliter interfecissent, & per subornatos homines, queādmodum ferebāt, multa oppida & pagos in Polonia incēdissent, latrocinātiū'qꝫ in morē è Dobrinēsi & Polonia finitima prædas agerēt, & captos homines, non modò plebeios, uerùm etiā equestres in patibulum agerēt: cum'qꝫ ad extremum sub signis populabundi in Dobrinū excurrissent, ac subito pauore turbati diffugissent, nouam in eos expeditionem rex Polonis, Russis, atqꝫ Lituanis cunctis indixit. Dum aūt bellum id adornatur, ipse maiorem Poloniam percurrit. Fortè tunc Petrus Vissus episcopus Posnaniēsis lento morbo cōfectus obijt. Quod ni obijsset, restitutus fuisset autoritate Constantiensis concilij ad Cracouiēsem episcopam, Alberto deiecto:

Albertus Iastrembecius ægrè episcopā Cracouiensem retinuit.

sed profuit Alberto mors eius, ut facilius à concilio, rege petēte, ueniam impetraret. Etenim tribus tunc de pontificatu maximo contēdentibus, & Ioanne Husso turbas ciente in Boemia, Sigismūdus Cæsar magno studio, labore & cursitationibus perfecit, ut concilium œcumenicum, consensu Christianorum principum, & primorum ecclesiasticorum apud Constantiam Germanorum aperiretur:

Constantiense concilium.

quod quidem durauit in quartum annum. In eo cùm alia multa reipub. Christianę salutaria constituta sunt, tum Hussus hæresiarcha cōdemnatus & exustus, & post eum Hieronymus Pragensis. Ad extremum autem sublato dissidio, cum tres illi pōtificatu partim amoti essent, partim ultrò ipsi se abdicassent, Martinus eius nominis quintus, pōtifex creatus est. Verùm

hæc

A hæc & externa sunt, & posterioris temporis. Tunc aũt, cum collegium Posnaniense petisset à rege, ut sibi episcopum arbitratu suo legere liceret, non abnuit: solusq; in consilium sacerdotum reuerenter ingressus, impetrauit, ut de quatuor à se editis, inter quos fuit Alexander ducis Masouiæ filius, è sorore sua natus, unus legeretur episcopus. Lectus est absens magno omnium consensu Andreas Lascaris Goslauicius, decanus Cracouiensis, & canonicus Posnaniensis, gente Goziembius: qui tunc fortè legatus à rege cum tribus alijs ad Sigismundum Cęsarem de causa Cruciferica profectus erat. Ægrè tamen is decreto collegij cum uoluntate regia coniuncto assensus est, uir bonus, & nõ ignarus, quantum onus in se susciperet. Cuius similes perpaucos fortasse illa ætas habuit: nostra unum, quod sciam, habet, quo libentius tam rarum integritatis & modestiæ exemplum commemorauimus. Iam ingentes copiæ ex omni Polonia, Russia, Lituania & Masouia, cum suis ducibus Voboriam conuenerant. Tartarorum etiam non contemnẽda auxilia Vitoudus adduxerat. Erat & mercenariorum militum ex Boemis atq; Silesijs non exiguus numerus. Ad hæc, Silesiorum duce, Bernardus Opoliensis, Ioãnes Ratiboriensis, Boleslaus Cesinẽsis, Cõradus Olesnicensis, Venceslaus Zeganensis, Ioannes Lubinensis, Conradus Albus Cozlensis, & Venceslaus Opauiẽsis, auxerant exercitum regiũ. Quin & Lacicus Crauarius præfectus Morauiæ unum uexillum militum in auxilium regi miserat: ita ut tantus ille esset exercitus regius, quantus
B non modò ad Prussiam, sed ad magnã orbis partem perdomandã posset sufficere. Itaq; rex non moratus diutius, in terrã hostilem eũ duxit, instructum inspectantibus legatis hostium, qui siue ad auertẽdum bellum, siue ad speculandum uires nostrorum uenerant. Verùm non ita multum operæprecij cum tantis copijs factum est. Oppida modò & castella quædam ignobilia partim ui expugnata, partim in deditionẽ accepta, partim uacua dilapsis habitatoribus occupata, direpta et exusta. Inter quæ fuere Nidburgum, Hoensteinum, Allesteinũ, Guttestadia, Zirgonum, Prabutha, Bissouisuerderum, & Cruciburgum. Nam ab Helsbergæ obsidione Ioannes Varmiensis episcopus, cuius ea arx est, precibus regem auertit. Holandiæ obsidio, cum in longum extractum iri uideretur, omissa est. Et nõnihil ibi incommodi Lituani, cum incautius prædas agerent, accepere. Capti ab hostibus Butrim magister curiæ, siue marsalcus Vitoudi, Mikita: & nonnulli alij. peruastati tamen agri longè lateq;, nomine obuiam prodeunte. Cum autẽ Chelmi, siue Culmæ atq; Toruniæ oppidorum dedendorum regi nonnulla spes facta esset, eò moturus erat castra, ni eum Magister Cruciferorum uafro consilio elusum, aliò auertisset, subornato homine cum literis, commendatoris Brodniciensis nomine ad se cõfictis: quibus perscriptum erat, arcem Brodniciensem à cõmeatu tormentisq; bellicis imperatam, longiorem obsidionem sustinere non posse. Quæ literæ, capto & excusso tabellario, cũ fidẽ fecissent nostris, hoc perfecerũt, ut eius arcis potiundæ spe conatus meliores frustrarentur, uiresq; nostrorũ non hosti ma-

Andreas Lascaris Posnaniensis episcopus electus rege præsente, uix assensus est.

Prußicum bellum.

Duces Silesij in exercitu regio.

Lacicus Crauarius præfectus Morauiæ.

Oppida Prußica à rege capta.

Varmiensis episcopus supplex regi.

Lituani incommodo affecti à Prußis.

Vafrum consilium Magistri.

gis, quàm sibijpsis propter difficultatē annonæ graues, inerti obsidione languidas & inutiles redderēt. *[Brodnicia arx munita, frustra obsessa à Polonis.]* Nam Brodnicia, præterquam quòd natura arteq́ permunita est, ualido hostiū præsidio tenebatur, & commeatu armisq́ abundabat. In eius igitur obsidione rex cum omni exercitu totum mensem frustra cōsumpsit. *[Vitoudus è castris discessit.]* Inde Vitoudus, nequicquam retinente rege, non sine animi eius offensione discesit. Et iam morbus uulgò in corpora militum ex panis penuria grassari cœperat. Cōtinuabat tamen rex obsidionem, dimisis'que quoquouersus frumentatoribus cum præsidio armatorum, frumentum in castra comportabat. In eos cum quadam die hostes, ad omnem occasionem rei bene gerendæ intenti, impetum fecissent, longè plures à paucioribus fusi fugati'que sunt, sexaginta captis, ducentis desideratis. *[Prussi à Polonis fusi.]* Venit interim ad regem legatus pontificis max. Ioannis XXIII, Ioannes Lausanensis episcopus: *[Legatus Pontificius ad regē.]* qui facilè impetrauit à rege, desidis & famelici belli (sic enim uulgò appellatum id est postea) iam pertæso, ut duorum annorū inducijs cum Cruciferis constitutis, Constantiensis concilij iudicio causam & cōtrouersiam suam omnem cum Cruciferis permitteret. *[Famelicum bellum. Induciæ duorū annorum. Constantiensi cōcilio controuersiæ Prussicæ disceptatio permissa.]* Itaque rex dimisso exercitu reuersus in Poloniam, de amplissimi consilij sententia legatos ad concilium misit, Nicolaum archiepiscopum Gnesnensem, Ioannem Vuladislauiensem, Iacobum Plocensem episcopos: Andream Lascarem electum Posnaniensem, Ioannem Tuliscouium Callissiensem, castellanum: & Zauissium Nigrum Garbouium, uirum clarissimum. Pollicebatur autem Sigismundus, non defuturum se ibi esse causæ regiæ contra Cruciferos: eiq́ uicissim rerum Vngaricarum curam commendauit. *[Vuladislaus curam geßit Vngariæ, Sigismūdo absente.]* Idemq́ fecit concilium illud, scriptis ea de re ad regem literis. Ac fecit quidem Vuladislaus amici officium. Nam cum Turcę Vngariam infestarent, Bosnamq́ à Sigismundo prius recuperatam, ipsi iterum eriperent, fusis profligatis'que Vngaris, Vuladislaus missa ad Turcas graui & minaci legatione, sex annorum inducias inter eas gentes, captiuis Vngaris proceribus liberatis, confecit. Pacem quoq́ perpetuam confecisset, ni Pipo Florentinus comes Themesiensis temerè omnia turbasset, capto pro exploratore Gregorio Armeno Vuladislai internuncio, qui Turcicæ legationi de pace uenienti tutum ad Vngaros accessum præstructurus antecesserat. Prosperè tamen postea rem contra Turcas gesit aliquoties Nicolaus Petri Macedonis filius, absente Sigismundo, eosq́ Bosna expulit. Interea Vuladislaus rex Lituaniam, Poloniam, Russiam continentibus ferè itineribus obiuit. *[1415 ann. Palatinus Valachiæ Alexander iurat in uerba regis Polonorum.]* Et Sniatini cum esset in Russia ad Pentecosten anni sequentis uenit ad eum Alexander palatinus Valachorum, permagna & splendida nobilitatis suæ caterua stipatus: adoratoq́ publicè rege, & uexillo ad pedes eius proiecto, & dato conceptis uerbis iureiurando, in fide & clientela eius atq́ Polonorum se fore semper promisit, & perampla munera ei dedit, ab eoq́ uicissim accepit. *[Legati Cōstantinopolitani Imperatoris ad regem Polonorum.]* Venit & ab Imperatore atq́ patriarcha Constantinopolitano legatio, frumētarium subsidium petens. Vehementer enim à Turcis infestabantur & premebātur. Quorum princeps

A ceps Mahometes recuperatis in Asia ijs, quę Tamerlanes auo eius ademerat, imperij sedem Prusa Adrianopolim transtulerat: & iam transalpinos Valachos uexabat, iam Constantinopoli ac toti Græcię ferox imminebat. Vuladislaus rex inopia laborantibus Costantinopolitanis liberaliter opitulatus, in Cacybeio portu maris Pontici, qui in ditione Polonorum tunc erat, frumētum admēsus est: inde in Lituaniam rursus diuertens, uiginti millia marcarum Pragensium, quadraginta uestes Sabellinas eximias, centum equos, totidemq́ aureos pannos à Vitoudo dono accepit. Anno sequenti cum Annam reginam mortuam Cracouiæ sepelisset, rursus in Lituaniam profectus, apud Velunā Samagitiæ cum Cruciferis Prussiensibus pariter atque Liuoniensibus de regundis finibus Samagitiæ, ac de pace perpetua constituenda conuentum egit: sed Cruciferis intolerabili fastu tumentibus, neq; ullam æqui aut iniqui rationem ducentibus, re infecta discessum est. Augebat autem eis spiritus, ut creditum est, societas cum Tartaris inita, qua eos ad uastandos Rusiæ fines excitârant. Nec multo pòst ingens uis barbarorum duce Ediga in Kiouiensem tractum improuisò effusa, ferro igni'que omnia depopulata est. Vrbem quoque ipsam Kiouiam diripuit ac diruit. Atque ex eo tempore ea splendorem pristinum nunquam recuperauit. Arce quidem, summa ui oppugnata, hostis potiri non potuit: & ingentem pecudum hominumq́ prædam abegit. Rex pro eo quòd hostes bello persequi debuit, Sanoci nuptias celebrauit,
B indignas illa ætate, & nomine ac dignitate sua, ducta in matrimonium Elizabetha Pilecia, Ottonis palatini quondam Sendomiriensis filia, uidua prouectæ iam ætatis, & complurium uirorum thoros experta. Quę uirgo propter magnitudinem dotis à Morauo quodam rapta, eique aliquanto pòst ab alio quodam Morauo item erepta, & interfecto priori raptore, in loco iustæ uxoris habita, ad extremum Vincentio Granouio castellano Naclensi, gente Toporo, despondente Spitcone Melstinio propinquo, nupserat: perq; eam Granouius sese in familiam Leliuiorum inseruit. Siue autem intempestiuo amore & consuetudine eius mulieris captus, siue philtris etiam & magicis artibus dementatus Vuladislaus, eo se tam impari matrimonio implicauit, magnam certè nomini suo infamiam non modò apud suos, uerùm etiam apud exteros aspersit: ita, ut cōcilium quoque ea fama, traducentibus Cruciferis, impleret. Huc accessit, quòd Christianorum institutis incestum id erat coniugium, cum illa regi in loco sororis esset, propterea quòd is à matre eius de sacro fonte leuatus erat. Sed instante rege, cōcilium legitimas esse iussit eas nuptias. Rex inde Cracouiam indicto conuentu, reginam quoque eam ritu solenni fecit, nequicquam aduersantibus nonnullis proceribus, & in primis Sendiuoio Ostrorogo palatino Posnaniensi. Quoniam autem ea ab archiepiscopo Leopoliensi Ioanne Ressouio coronata erat, ueritus Nicolaus archiepiscopus Gnesnensis, qui tunc in concilio Constantiensi propter splendorem gratiosus erat (ita ut summus pontificatus ad eum, si Dlugosso credimus,

Cacybeius portus in ditione Polonorum.

Dona regi à Vitoudo data.

Anna regina mortua.

Conuentus Lituanorum cum Cruciferis.

Tartari Rusiam uastarunt.

Rex Elizabetham Pileciam uxorem tertiā duxit.

Elizabetha coronata.

Archiepiscopus Gnesnensis primas.

mus, deferretur, si eum suscipere uoluisset) ne sibi posterisque suis archie- A piscopis Gnesnensibus ea prærogatiua coronandi reges & reginas præriperetur, obtinuit apud Concilium, ut archiepiscopus Gnesnensis deinceps Poloniæ primas haberetur. Perfecit autem idem cum collegis suis, ut Ioannes quispiam Falchembergius, sodalis Dominicanus, decreto Cōcilij in tetrum carcerem compingeretur, quòd subornatus à Cruciferis satyram siue famosum libellum in Vuladislaum regem, & in omne Polonum nomen conscripserat. Cum uerò mitius cum eo postea Martinus, eius nominis quintus pontifex max. cui Nicolai archiepiscopi fauor ad pontificatum non parum suffragatus erat, ageret, rem nouam legati regis ausi, ad Basileense concilium, quod in decimum annum indicebatur, prouocarunt. Verùm satisfecit eis deinde pontifex, authoritate patrum adductus. Cæterùm libellus ille famosus Luteciæ archiepiscopo oblatus erat, cum eius urbis doctores academiæ lauto conuiuio accepisset. Etenim Sigismundo Cæsari ad conciliandum concilio regem Arragonum, & ad pacificandum Francorum & Anglorum reges proficiscenti, comes itineris unà cum Tuliscouio & Zauisio de concilij sententia datus erat. Prorogauit deinde Vuladislaus rex inducias cum Cruciferis in aliud biennium, Cæsare & rege Francorum Carolo petentibus. Et anno sequenti, qui fuit 1418, rursus apud Velunam Samagitiæ cum Cruciferis de pace conuentum egit, deductis secum primoribus Polonorum. Vnde cum re infecta discessisset, dimissisque proceribus ipse cum paucis apud Vigros, syluæ id nomen B est, uenationi uacaret, parum abfuit, quin in Rastemburgensis commendatoris insidias incideret. Sub idem tempus Vitoudus amissa paulo antè Anna uxore, alteram duxit Iulianam uiduam, prioris matertetam. Atque id matrimonium incestum Ioannes Cropidlo episcopus Vuladislauiensis, qui etiam regem fortè in Lituaniam secutus erat, præter disciplinam ecclesiasticam iunxit, cum Petrus Vilnensis, ut id
» faceret, nequaquam adduci posset. Ita plurima sibi plerunque præter
» ius & æquum permittunt homines excelso loco nati. Insequenti anno cum rex in Poloniam reuertisset, uenêre ad eum duo legati Martini pontificis maximi, Iacobus Camplus Spoletanus, & Fernandus Hispanus Lucensis episcopi, de pace cum Cruciferis conficienda postulantes: qui comiter & liberaliter à rege habiti, cognita eius uoluntate ad pacem propensa, in Prussiam inde ad Cruciferos contenderunt. Quorum corrupti muneribus, cum monumenta ad causam ipsorum pertinentia ijsdem ipsis exhibentibus inspexissent ac descripsissent (ad quam fortè rem magis quàm ad pacem faciendam, Cruciferorum rogatu atque sumptibus uenerant) regis causam incognitam temerè testimonio suo damnarunt. Qua de re grauiter postea rex cum Pontifice questus est. Ac fecit is deinde regi potestatem producendi documenta causæ suæ. Dimissis autem legatis pontificijs, rex Cassouiā profectus est, ad colloquium à Sigismūdo Cæsare inuitatus: ibique blanditijs eius inductus, arbitrum eum tulit Cruciferis ex cōpromisso

Ioannes Falchēbergius carcere punitus propter famosum libellum.

Prouocatio à pontifice ad cōcilium futurum.

Poloni oratores cum Cæsare missi in Gallias.

Induciæ cum Cruciferis.

1418 ann.

Lituanorū cōuentus cum Cruciferis.

Insidiæ in regē intentæ.

Vitoudi uxor altera.

Legatio pontificis Martini ad regem Pol.

Legatorū mala fides.

Vuladislai regis congressus cum Sigismundo.

A missso de contumeliis, damnis & iniuriis, quas ab illis acceperat, reclamantibus quos secum duxerat proceribus, & ad extremum, ut certa tamen formula, certo'que die id compromissum adstringeret suadentibus: quorum princeps fuit Albertus episcopus Cracouiensis, idem'que Cancellarius Poloniæ. Recusabant autem id compromissum Cruciferorum legati, qui tunc ibi aderant, siue adeò recusare se ex composito simulabant. Qua re Cæsar uehementer, ut uideri uolebat, iritatus, arma se cum Vuladislao contra eos coniūcturum iureiurando interposito pollicitabatur. Qua de causa remittere ei Vuladislaus pecuniam, quam mutuam dederat, Scepusium'que mox reddere cogitabat, ni proceres, cum quibus ea de re communicarat, id ei dissuasissent. Soluto conuentu Vuladislaus in Poloniam reuersus, magna cura bellum aduersus Cruciferos apparauit. Misit & Cæsar episcopum Pathauiensem imperialem Cancellariū, & Ioannem comitem de Herdek Cracouiam, ut in speciem arma & cætera ad Prussicum bellum necessaria exercitui suo compararent. Quibus lautè à rege sumptus suppeditati sunt. Sed ii cum supra quadraginta dies Cracouiæ mansissent, ultro'ne an reuocati, intertum est, in Vngariam ad Cæsarē reuerterunt. Rediit deinde ad Regē ex Vngaria Sbigneus Brezius marsalcus, qui ad deducenda à Cæsare auxilia relictus erat, uanitate Cæsaris perspecta. Lactatus inanibus Cæsaris promissis Vuladislaus, tamen institutam in Prussiam expeditionem non remisit, ne legatione quidem eius motus, qua ille ab eo contendebat, ut in aliud tempus id bellum differretur. Iam co-

B piæ omnes Volboriam conuenerant, indeq́ per Masouiam progressæ ad fines hostium peruenerant, cum uenit ad regem in castra Bartholomæus Capra archiepiscopus Mediolanensis, legatus à Cæsare dirimendi eius belli causa. Et confecit is quidem rursus, adiuuante maximè Vitoudo, & accedente pontificis max. authoritate, duorum annorum inducias, cum compromissi sui regem admonuisset, & aliud ei ex aduerso respondens ipse à Cruciferis attulisset. Præfinita autem compromisso dies ad octauum Idus Ianuarii, quam Epiphanias Christiani dicimus. Itaque irritus tantus ille conatus atque apparatus belli fuit, non sine magno omnium fremitu, imprudentiam regis in faciendo compromisso incusantium. Verùm eam culpam rex in Cancellarium reiecit. Quamobrem magno is omnium odio deflagrauit. Cum Erico autem Daniæ, Suetiæ & Noruegiæ rege, ac duce Pomeraniæ, eius'que consiliariis, publicè à Vuladislao & Vitoudo in castris tunc ictum est fœdus & societas, cùm contra alios utriusque partis hostes, tum nominatim contra Cruciferos, ea lege, ut etiamsi quis principum ab eo fœdere uellet discedere, subditi tamen ipsius eo nihilominus tenerentur: ne tamen insciis alteris alteri Cruciferis, uel cuiquam omnino bellū inferrent. Excepti sunt autem à Vuladislao & Vitoudo Sigismundus Cæsar, & Venceslaus rex Boemorū, propter priora cum ipsis fœdera. Reuertēs autem ex eo bello Vuladislaus, per Cuiauiam in maiorem Poloniam diuertit: Posnania uerò Srodam profi-

Compromissū regis.

Vuladislai credulitas.

Albertus episcopus Cracouiensis & Cancellarius Poloniæ.

Sigismundi Cæsaris astus & uanitas.

Legati Cæsaris ad Vuladislaum.

Legatus Cæsaris.

Induciæ inter Polonos & Cruciferos.

Apparatus belli irritus.

Alberti episcopi Cracouiēsis odium.

Danicum fœdus.

Fulminis impetus in comitatū regium.

ciſcentem aduerſus caſus perculit. Nam ſub ueſperum è ſereno ſubitò atris nubibus cœlum obductum eſt: inde inter crebra fulgura tonitrua fulmen magno fragore decidens, quadrigas carpento, quo rex uehebatur, iunctasq́, duosq́ ſtipatores regios, itemq́ Poſnanienſis & Sendomirienſis palatinorum, & nouem alios regiorum comitum equos unà cum regio, cui cubicularius quidam haſtam regis ferens inſidebat, uno ictu interfecit: aurigæ & ſeſſoribus equorum nihil actum, niſi quòd cubicularij ueſtis diſcerpta eſt.

Rex exanimatus.

Rex cum aliquandiu exanimatus iacuiſſet, tandem reſpirauit, cæterà ſoſpes, præter quòd ſurdaſter paucos dies, & modico manus dextræ dolore affectus fuit. Vulgò creditum eſt, propter inceſtum matrimonium diuinitùs eo terrore correptum fuiſſe.

Tartari pacem petunt à Vitoudo.

Per illud tempus Ediga princeps Tartarorum, miſſa legatione cum muneribus ad Vitoudum, fœdus cum eo icit.

Boemici motus.

Sub idem tempus, cum uires ſumeret hæreſis Vicleffi & Huſsi in Boemia, motus'que magni cùm Pragæ, tum alibi cum ſummo contemptu regis exiſterent, & ad quadraginta millia oppidanorum pariter & agreſtium cum mulieribus ac paruulis ad montem quendam coiuiſſent, magiſtratus'que nouæ Pragæ concurſu populi trucidatus eſſet,

Venceslai Boemorum regis mors.

anxio fuit animo rex Venceslaus: & ira fortè in pocillatorem ſuum percitus, cum interficere eum ſuis manibus uellet, paralyſi affectus concidit, & paucis diebus poſtea uita exceſsit. Parabat fortè expeditionem in Turcas Sigiſmundus Cæſar, cum hæc ad eum perlata ſunt. Obierat enim paulo antè Mahometes imperator Turcarum:

Mahometes Turcarum imperator mortuus.

unde Sigiſmundo commoda occaſio recuperandi ea quæ Mahometes de Vngaris cæperat, & ulciſcendi clades ſuas, oblata eſſe uidebatur.

Sigiſmundi Cæſaris cū Vuladiſlao rege cōgreſſus Sandeciæ.

Cum igitur diſtracto eſſet animo, impetrato à rege Polonorum colloquio, Sandeciam uenit. Ibi de Boemicis rebus ac de Turcico bello conſultatum. Suadebat Cæſari Vuladislaus, ut Boemiam ante omnia in poteſtatem ſuam redigeret, hæreſim'que ſumentem uires opprimeret: & ad hæc peragenda auxilia ipſi pollicebatur.

Sigiſmundi bellum in Turcas.

Sed ille dum inconſultè & intempeſtiuè Turcicum bellum Boemiæ pacandæ præuertit, & Turcas, nullo operæprecio facto, magis irritauit, non auſus cum exercitu Danubium tranſmittere, illis ulteriorem ripam tenentibus, & Boemiæ potitus non eſt.

Vngaria uaſtata à Turcis.

Ac Vngariam quidem atque Tranſyluaniam Turcæ Baiazetis noui imperatoris, qui patri Mahometi ſucceſsit, ductu ſiue auſpicijs, magnis affecere incommodis: Boemi uerò Bernam ad comitia euocati à Cæſare, paruerunt, & in poteſtate eius fore ſe polliciti ſunt:

Pragenſiū potentia.

ac fecerunt etiam iuſſa Pragenſes, qui tunc factionibus & hæreticorum conſenſu potentes erant, amoliti caſtella quædam contra arcem erecta, cathenas'que & repagula, quibus plateas urbis impediuerant: amoti ſunt etiam præfecti, quos poſt Venceslai mortem arcibus regijs impoſuerant.

Vuratislauiæ magiſtratus amoti.

Sed cum Sigiſmundus Berna non in Boemiam, ſed Vuratislauiam iter deflexiſſet, ibi'que de ſeditioſis, qui magiſtratum urbis necauerant, ſupplicium ſumpſiſſet, Pragenſes ueriti, ne ſibi idem auſis idem eueniret, cauere ſibi impenſiùs cœpere: Ta-

A re: Taboritas, promiscuam illam fecem hominum, quæ à castris nomen sumpsit, sibi adiunxere, portas urbis regi uenienti clausere, copiásque eius Germanis & Vngaris ualidas profligare, & castris exuere: ubi plurimi de proceribus & nobilitate Boemica, qui cum rege sentiebant, cecidere: ipse uerò Sigismundus post susceptum in arce S. Venceslai regium diadema, fuga saluti suæ consuluit. Sed hæc paulo posterius acta sunt. Illa prius. Sigismundus Vuratislauiam se sequi legatos Polonorum & Cruciferorum iusserat, ut ibi inter eos de controuersiis arbitrium perageret. Sed ipse ad extremam demum compromisso præfinitam diem, post initium noui anni eò uenit. Veritus igitur, ne die lapsa irritum esset compromissum, ut Cruciferis gratificaretur, causa non cognita neq; disceptata, sententiam ex scheda quam in pera paratam habebat, insertis quibusdam quæ in controuersiam non uenerant, recitauit, reclamatibus nequicquam nostris, & fidem religionémque iudicis requirentibus. Fuere autem archiepiscopus Gnesnensis, Cracouiensis, Vuladislauiensis, Posnaniensis & Plocensis episcopi: palatini, Cracouiensis, Posnaniensis & Sendomiriensis, itémque Calissiensis castellanus, marsalcus regni, & Zauissius Niger: qui omnes duobus relictis actutùm discessere, Cæsare nequicquam retinente, & errorem quidem agnoscente, sed culpam in alios transferente, & moderationem decreti pollicente. Quam tamen legati Cruciferorum fieri passi non sunt. Eò uerò spectabat potissimùm decretum illud Cæsaris, ut B abolito decreto delegatorum apostolicorum, Caroli Vngarorum & Ioannis Boemorum regis arbitrium, pactáque apud Toruniam inter Polonum regem & Magistrum conuenta, rata essent, quamuis iis pactis iuxtà ac arbitrio priores Cruciferi non stetissent. Additum nonnihil de Zlotoria Iasenciáque arcibus, Lubicia moletrina, & finibus ditionum Crucifericarum cum Masouia, itémque cum Samagitiæ parte, quæ Lituanis relinquebatur: qui fines tantisper duraturi essent, quoad rex & Vitoudus uiuerent. Pœna autem apposita est decem millium librarum siue marcarum argenti. Hæc ubi celeriter ad Vuladislaum, in Lituania tunc uenationibus cum Vitoudo uacantem perlata sunt, dolore & ira uterque ad lachrymas usque & ululatum exarsit. Mox communicato cum paucis consilio, rex curriculo Sbigneum Olesſnicium ad Cæsarem misit, qui ei beneficia sua plurima & maxima, & ipsius non modò ingratitudinem & summam iniusticiam, uerùm etiam perfidiam & periurium exprobaret, séque pariturum esse illi sententiæ negaret. Quod cum Sbigneus in frequenti episcoporum & principum consessu grauissimis uerbis fecisset, simul'que Nicolaus Cebulca subsecutus, Vitoudi nomine cùm alia quædam acerbè in Cæsarē dixisset, tum fœdus & amicitiam olim cum eo constitutam ei renūciasset, ita accēderunt Cæsarem, ut eos uiolato iure gentiū in profluentem demergere uoluerit, nisi eum qui proximi assidebant episcopi & principes, à tam præcipiti & nefario consilio auertissent, sine responso autē ii dimissi sunt. Nec ita multo pòst Cæsar missis

Pragēses repugnāt Sigismundo regi.

Sigismundi fuga.

Decretum Sigismundi Cæsaris ex cōpromisso.

Oratores Poloni ad Cæsarē.

Sigismundi Cæsaris decretū.

Vuladislai & Vitoudi mandata ad Cæsarem.

Sigismūdi Cæsaris præceps iracundia.

misśis duobus legatis ad regem, correcturũ se esse pollicitus est, quòd A
non maliciose, uerùm imprudentur Cruciferorum fraude circumscriptus deliquisset. Verùm ne in eo quidem seruauit fidem, cum Vuladislaus rursum episcopum Cracouiensem & marsalcum ea de re ad eum misisset. Relata deinde re ad senatum, parendum'ne esset iniquissimo decreto Cæsaris, an eo spreto inferendum bellum Cruciferis, placuit ad tempus quiescere & expectare, ecquam priores Cruciferi, non parendo decreto Cæsaris, iustam belli occasionem darent. Nec ea diu expectata est. Cum enim Cruciferi duodecim millia & quingentos aureos numos regi decreto Cæsaris ad certam diem numerare deberent, nec satis auri parati haberent, legati regij Ioannes Coscelecius palatinus Vuladislauiensis, & Sbigneus Olessnicius secretarius, argentum quod in supplementũ auri dabatur, non accipiebant: die'que lapsa, testati priores Cruciferos iudicatum non fecisse, discessere. Quæ res apprimè grata & exoptata regi Polonis'que, atque etiam Vitoudo accidit. Quietæ tamen aliquandiu postea res fuere inter Polonos & Lituanos atque Cruciferos. Cæterùm domi in comitijs Lencicienbus ad uicesimumquintam diem Iulij parum abfuit res à perniciosa seditione & cæde. Infensa erat Elizabetha regina Alberto episcopo Cracouiensi, cùm quòd is matrimonium suum cum rege in primis improbabat: tum quòd Ioanni filio suo, quem Vincentio Granouio pepererat, diploma de comitatu, quo is à rege contra leges publicas ornatus erat, non signabat. Cum autem non ignoraret mulier, infiniti compro B
missi culpam à rege in Albertum episcopum, Tulisco uium castellanum Calissiensem, & Sbigneum Brezium marsalcum, quos etiam alienoribus credo à se animis esse sentiebat, reijci, mulier uindictæ cupida, urgebat eam occasionem, regem'que in eos assiduò incitabat: & „ ut sunt efficaces ferè apud uiros mulierum suasiones atque preces, quę „ noctu & in geniali thoro adhibentur, propemodum eò regem perpulerat, ut Alberto indicta causa Cancellarij munus abrogaret: id quidem perfecit, ut in tres illos iudicium publicum in comitijs instauraretur. Et mortua quidem est regina ante diem comitiorum, publica omnium ordinum, præterquam regis ipsius, lætitia: quam splendidior uestitus omnium testatam faciebat. Iudicium tamen nihilominus in episcopum & cæteros duos, quos diximus, institutum est. Ibi cum propinqui & clientes Petri Visśi episcopi ueteris iniuriæ memores, frequentes Alberto insultarent, & Bartholomæus Vulodicus gente Sulimæus, cum quo Petri fratris filia nupta erat, causam aduersus Albertum dicens, acerbius in eum inueheretur, non tulerunt id Alberti fratres, propinqui & clientes, quorum numerosa turba stipatus aduenerat: crescebat iniurijs & conuicijs mutuis tumultus, & ab utrisque ad arma sumenda, acciendos'que socios ex arce in oppidum decurrebatur. Rex cum primoribus in penitius cubiculum se subduxit. Quòd ni mox porta arcis clausa, & pons sublatus esset, multum ibi sanguinis effusum esset. Repressa tandem

Consulatio Polonorum.

Cruciferi non faciũt satis decreto Cæsaris.

Comitia Lẽciciæ turbulẽta. Regina cur infensa Alberto episcopo Cracouiensi.

Elizabethæ reginæ mors omnibus grata. Iudicium in episcopũ Crac. & alios duos proceres. Iurgium in comitijs.

A dem est à primoribus gliscens seditio, rexq́ reconciliatus reis, maximè Ioannis Tarnouij palatini Gracouiensis opera & industria. Consultatum deinde est de repub. & in primis de Boemis, an eos petentes rex in fidem suam reciperet. Nam ij uicto pulsoq́ Sigismundo, ad Vuladislaũ regnum deferre nunciabantur. Nondum tamen oratores eorum aduenerant. Re diligentius agitata in senatu placuit, ut rex regnum à Boemis delatum ne reciperet, propter hæreses, quæ uariè totam Boemiam infecerant, & propter intestina gentis dissidia factionesq́ diuersas, & quòd inimicus capiendus erat Sigismundus Cæsar, ad quem regnum illud iure pertinere uidebatur: nec apertè tamen id refutaret, sed ambiguos legatos dimitteret, ut eo metu Sigismundus in officio contineretur. Soluto cõuentu Lenciciensi uenere deinde Boemorum legati: quibus questis de Sigismũdi superbia & acerbitate, regnumq́ Vuladislao deferentibus, responsum est: Regem uicem eorum dolere, ipsum quoq́ multis insignibus iniurijs à Sigismnndo affectum, ut meritò Boemis, pro tam propensis eorum in se studijs, auxilio aduersus eum esse deberet: sed quoniam res magna esset ac difficilis quàm postularent, nolle eum quicquam de ea sine Vitoudi fratris consilio statuere. Hoc responso accepto, pars legatorum in Lituaniam ad Vitoudum profecta est: cæteris Nepolomiciæ manendi locus datus, sumptusq́ suppeditati, ne in urbe propter hæreticorum præsentiam supersederi sacris necesse esset. Indictis deinde rursus comitijs Nepolomiciam ad undecimã diem Nouembris legati Boemorum (iam enim B & ij qui ad Vitoudum iuerãt, reuersi erant) præcisa apertè spe suscipiendi à Vuladislao regni, dimissi sunt. Reuerterunt tamen ij post insequentis anni initium, repertoq́ rege unà cum Vitoudo in Lituania apud Mereciam, idem quod prius postularunt, adijcientes: sic eum facilius coniunctis Boemorum & Polonorum uiribus, & Cruciferorum & Sigismundi communis hostis iniurias ulcisci posse. Quod ni faceret, Boemis subactis, ne Poloniam quidem ab iniustis Sigismundi armis tutam fore. Quod ad religionem attineret, omnia se moribus & institutis Ecclesiæ catholicæ remissuros esse, quatuor capitibus exceptis: quæ ipsa à Sigismundo quoque concedi sibi postularant, sed repulsam acceperant. Erant autem ea capita: Vt sub specie panis & uini Eucharistiam ipsis uulgò accipere liceret: ut libera esset cuiuis uerbi Dei prædicatio: ut publica esset facinorum correctio: & ut prædia cætera'que bona Ecclesiastica, quæ ecclesijs & sacerdotibus eripuerant, ne redderent. Quòd si Vuladislaus regnum illud abnueret, ut Vitoudus id susciperet. Diu eos Vitoudus suspensos tenuit, ostentata nonnulla spe, uel Sigismundi ulciscendi causa se id non recusaturum. Tandemq́ ad decimumoctauũ Calendas Septembris Lublini certum eis responsum regis, pariter ac ducis nomine datum est. Cuius ea fuit sententia: Licet ambo grauiter à Sigismundo læsi sint, non esse tamen sibi in animo, improbitate cum eo certare: scire se, Boemiam Venceslai regnum hæreditario iure ad Sigis-

Rex reconciliatus episcopo, &c.

Ioannis Tarnouij authoritas.

De regno Boemico suscipiendo consultatio.

Boemorũ legatio ad Vuladislaum regem.

Responsum regis Boemis datum.

Comitia Nepolomiciæ.

Boemouum legati iterum ad regem.

Boemorrm postulata ad religionem pertinentia.

Respõsum Boemorũ oratoribus datum.

Vuladislaus rex & Vitoudus repudiant oblatum regnũ Boem.

Sigiſmundum fratrem pertinere: meminiſſe fœderum, quæ cum ipſo ſibi conſtent, quamuis non eadem fide utrinq; ſeruentur: religionem etiam ſibi eſſe, apud hæreticos regnare. Honoris autem Boemorum gratia ſe omni ratione curaturos eſſe, ut eis Sigiſmundum & Pontificem max. & Eccleſiam catholicam, à qua deſciuiſſent, reconciliarent. Quòd ſi patiatur Sigiſmundus, alium eos habere regem, ſiue adeò non patiatur, modò ut illi in uiam rectæ religionis & ad ſocietatem uniuerſæ Eccleſiæ redire uelint, reipub. Chriſtianæ cauſa alterutrum de ipſis, ſi ita Pontifici max. uideatur, non eſſe recuſaturum, quo minus id regnum ſuſcipiat. Dimiſſa cum his mandatis Boemorum legatione, miſit rex legatos ad Sigiſmundum Cæſarem, Ioannem Tarnouium palatinũ Cracouienſem, & Sbigneum Oleſſnicium ſecretarium: qui commemoratis modeſtè ſuperioribus Vuladiſlai in eum beneficijs, illius'que uiciſſim in Vuladiſlaum iniurijs, perſtare tamen Vuladiſlaum in amicitia, nec mutare fidem oſtenderent: peterent'que ab illo, ut cum Boemis in gratiam redire, Eccleſiæ'que reconciliare clementer eos uellet: ſi ille pateretur, utranq; rem Vuladiſlao curæ fore: & uel armis, ſi aliter nequiret, eos ad officium reducturum, & in ditionem eius ſocietatem'que Eccleſiæ catholicæ redacturum eſſe: modò ut poſtea uiciſsim Sigiſmũdus cum ipſo contra Cruciferos, ſecundum pacta conuenta, tandem arma coniungeret. Eius autem rei præſtandæ pignus interim Sileſia in poteſtate Vuladiſlai ut eſſet tantiſper, quoad Sigiſmũdus fidem ſuam apud eum liberaſſet. Grata hæc fuit legatio Sigiſmundo, maiora'que is ultrò Vuladiſlao, quàm quæ poſtulabant legati, obtulit: nimirum coniugium unicæ filiæ ſuæ, cuius Vngaria & Boemia hæreditaria regna futura eſſent: aut uerò Agathiæ uiduæ, quæ cum Venceſlao rege fratre ſuo nupta fuiſſet, ſi magis par coniugium ipſi placeret. Adhuc enim impubes erat filia Sigiſmundi: ei uerò uiduæ dotem fore Sileſiam, & centum millia florenorum. Hæc cum legati à Cæſare ad regem retuliſſent, miſſus eſt inde Sbigneus ad Vitoudum in Lituaniam, ut cum eo rem omnem communicaret. Res autem ipſa reiecta eſt ad comitia Nepolomicenſia. Inde Zauiſsius Niger de ampliſsimi cõſilij ſententia ad Sigiſmundum de Agathiæ matrimonio conficiendo miſſus, cum Cæſarem in expeditione Boemica occupatum ſequeretur, eo'que ab hæreticis profligato in proximum oppidum Goram cũ multis alijs ex acie ſeſe recepiſſet, oppido per proditionem ab hæreticis capto, in poteſtatem ipſorum uenit: Pragam'q; ductus, per lõgum tempus in cuſtodia habitus eſt. Et poterat quidem ante obſidionem oppidi euadere: ſed extrema quæq; pati, quàm ſocios ſuos, & milites Cæſaris deſerere maluit. Eius igitur captiuitas diuturna impedimento fuit, quo minus matrimonium illud perficeretur. Dum hæc fiunt, Vuladiſlaus rex cũ Friderico marchione Brandenburgenſi, qui cum eſſet Burgrabius Norẽbergenſis, Marchiam à Sigiſmundo Cæſare dono acceperat, ſiue emerat, affinitatem iunxit, deſponſa filio eius natu maximo Friderico unica filia ſua Heduigi. Atq; is cum impubes etiam tum eſſet, in aula regia

Poloni oratores ad Sigiſmũdum Cæſarem.

Sigiſmundi reſponſum & pollicitationes.

Comitia Nepolomiciæ. Zauiſsius orator regis captus à Boemis.

Marchia Brandeburgenſis quomodo ad Burgrabios Norembergenſes peruenit. Friderico marchioni Vuladiſlaus filiam deſpondet.

A deinceps ab Helia theologo decano Sendomiriensi, & Petro Chelmio honesto equite, honestè & liberaliter educatus est. Conuenerat enim inter affines, assentiente senatu Polono (nam Cracouiæ hæc agebantur, quò Fridericus senior ea de re aduenerat) ut si Vuladislaus nullos mares liberos susciperet, regnum Poloniæ post eius mortem dotale Fridericus gener, etiamsi ante nuptias moreretur sponsa, acciperet: Marchiamq́; paternam suam ditionem, quæ à Polonia quondam abscissa esset, iure sempiterno, quemadmodum Dlugossus prodit (tametsi hoc in pactis disertè scriptum non est) eidem rursus adiungeret. Si quas uerò alias filias rex relinqueret, eas Fridericus elocaret. Sin filium hæredem rex relinqueret; centum millium aureorum Vngaricorum puellæ dos esset, intra duos annos post consummatum matrimonium exoluenda: quæ tamen Heduigi defuncta ad regem & regnum rediret, si Fridericus ex ea nullos liberos suscepisset. Quod si Fridericus dote non accepta è uiuis excederet, Heduigis tamen nihilominus, quoad uiueret, in Marchia certorum prædiorum atq; bonorum ducentis millibus aureorum æstimatorū usumfructum haberet. Pollicebatur autem Fridericus pater Vuladislao magna aduersus Cruciferos auxilia, quoties opus esset. Sed ea cum ex pacto paulo pòst posceretur, negauit in eum annum se mittere posse: persuasitq́; regi, ut in sequentem annum bellum Crucifericum differret, quòd diceret, initurum se esse rationem, ut Cruciferi ultrò imperata regis facerent, & uel B culinarium eius currum ducerēt. Accessit etiam, ni fallor, ad prorogandas inducias Pontificis maximi authoritas, apud quem tunc causa inter regem & Cruciferos, Paulo Vuladimirio custode & canonico Cracouiensi negocia regis Romę gerente, disceptabatur. Et uenit quidem sequentis anni, qui fuit à Christo 1422, initio legatus Pontificis Antonius Zenus iurisperitus, uir integer & incorruptus, siue ad componēdas res inter dissidentes Polonos & Cruciferos, siue ad cognoscendā diligentius causam, & audienda utriusq; partis testimonia, describendaq́; monimenta: secutus autem is est regem in Lituaniam. Nam ibi tunc ille inconsulto senatu Polonico quartas nuptias cum Zonca Russa, cui Sophiæ postea nomen fuit, Andreæ Kiouiensium ducis & sororis Vitoudi filia, celebrabat. Id uerò matrimonium sine dote Vitoudus, nequicquam aduersantibus Polonis, qui cum rege erant, conciliauit: usus illa occasione, quòd Zauisio capto, nihil ad eam diem cum Cæsare constitutum erat.

Pacta publicè conuenta inter regem & marchionem Brandeburgensem.

Friderici Marchionis ingentia promissa.

Induciæ cum Cruciferis.

Paulus Vuladimirius.

1422 ann.

Legatus apostolicus Antonius Zenus.

Quartam uxorem ducit Vuladislaus.

MARTINI CROMERI DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM LIBER DECIMVSNONVS.

Dux de Mōte nōn susceptus à rege in clientelam.

EVERTENTI è Lituania regi, legatus ducis de Monte, cuius ditio ultra Rhenum Burgundiæ finitima erat, quemadmodū scribit Dlugossus, occurrit, orans ut eum ducem rex in fidem & clientelam suam susciperet. Sed ei responsum est: Neq; regi, neq; duci eam rem, propter tantam loci inter eos intercapedinem commodo esse posse. Cum autem esset rex in Polonia, poposcit ordinem ecclesiasticum quinque millia florenorum, quæ ei pontif. max. exigenda concesserat. Verùm ea de synodi sententia negata sunt, ne quid eiuscemodi in consuetudinem ueniret, & quòd nullum tunc rex bellum aduersus hæreticos Boemos gerebat. Nam in eum usum pontifex eam exactionem indulserat. Bellum deinde regi cum Cruciferis præter omnem opinionem exarsit. Nauiter operam dabat causæ disceptandæ Zenus legatus, & iam finis induciarum inter regem & Cruciferos appetebat. Egit ergo legatus cum utrisq; de prorogandis inducijs: eoq; rem perduxerat, neutris recusantibus, ut eæ cōuenirent, ni fraus Cruciferorum deprehensa esset. Offensus enim iniquitate Cæsaris Vitoudus, Sigismundum Coributhum fratrem cum non cōtemnendis Polonorum & Lituanorū copijs in Boemiam ad recipiendum ac defendendum aduersus eum gentis illius regnum haud multo antè miserat, si non annuente, certè non aduersante rege. Id cum ægerrimè ferret Cæsar, Cruciferos ad inferendum Polonis bellum incitabat: & ut facilius incautos fallerent, suadebat ut inducias non abnuerent: illa duntaxat conditione in pactis adiecta, ut eatenus eæ firmæ essent, quatenus ipsi quid aliud siue à pontifice max. siue à Cæsare in mandatis non haberent. Ea de re cum Cęsar aliquot hominibus habitu mendicorum ornatis literas ad Magistrum Cruciferorū perferendas dedisset, unæ ex his inter uestes mendici apud Coninum fortè mortui inuentę, dolum detexerunt. Itaq; cum Cruciferi in inducijs pontificis siue Cęsaris autoritatem disertè exciperent, re infecta, & arguta euidenter à nostris Cruciferorū fraude, iritatisq; animis discessum est, bellumq; magna celeritate & ingenti animorum ardore comparatum. Intra paucos dies cunctæ copiæ è Polonia, Russia & Lituania, quò iussæ sunt, conuenêre. Interim autē Zenus cum cognitioni causæ apud Vuratislauiā insisteret, mandato pontificis importunitati Cęsaris cōcesso reuocatus est. Suspecta enim eius fides et integritas Cruciferis esse cœperat. Ingressus autē rex hostilē terrā, cōposito agmine, perinde ac si hostes in cōspectu essent, incedebat: & habebāt ij sanè supra triginta millia equitum pariter atq; peditum, commissuriq; erant rem uniuersæ dimicationis discrimini, ne uastari sua sub oculis suis paterentur: nisi Conradus Nem-

Contributio à pontifice concessa regi, à clero negata.

Prusicū bellū.

Coributhus cū exercitu in Boemiā profectus.

Sigismundi Cæsaris conatus.

Antonij Zeni integritas.

Cōradus Nemcius.

A Nemcius Silesius, uir scientia rei militaris præstans, temeritatem eorũ qui cum tanto exercitu pauci dimicare uellẽt, redarguisset. Erant enim supra centum millia bellatorum in castris regijs. Itaq; Cruciferi mutato consilio ad tutandas munitiones dilapsi sunt, relicta aliquanta manu ad prohibendum nostris Deruanciæ amnis transitum. Sed ea facile à nostris pulsa est, cæsis captisq; compluribus. Circum castella deinde & oppida nostri arma circumtulere: Fridecum, quod Vambreznum nostri uocant, ubi domicilium erat Culmensis episcopi, & Golubium oppida cæpere, diripuere, & incendere. Duæ Golubo arces imminebant: ex his inferiorem præsidiarij milites Cruciferorum ipsi incenderunt, quo facilius superiorem defenderent: & equos suos, ne prædæ Polonis essent, interfecere. Sed superiore quoq; Poloni, cum machinis eam quassassent, per deditionem potiti sunt. Præsidiarij omnes, qui supra quadringentos fuerunt, cum quindecim Cruciferis in uincula coniecti. Ibi dum rex castra habebat, uenit ad eum Corbauiensis episcopus, legatus à Cæsare, petens, ut Coributhũ è Boemia reuocaret, Cruciferos ne bello uexaret: si quid ij deliquissent, iure cum eis apud Cæsaris tribunal, cui illi subiecti essent, ageret: quod si iniquitate sententiæ Cæsaris offenderetur, Cæsarem, si quid eiusmodi esset, corecturum esse. Si qua alia iniuria læsum se esse à Cęsare arbitraretur, Polonis & Vngaris proceribus rem disceptandam secundũ fœdera permitteret. Ad hęc sic ei responsum est: Quod ad Cruciferos attineret, Regẽ satis per-

Regius exercitus.

Vambreznum olim sedes episcopi Culmensis.

Golubũ oppidum, & arces duæ.

Legatio Cæsaris ad regem Vuladislaum.

Responsum regis.

B spectam habere fidem & æquitatem Cæsaris: pariturum tamen eum fuisse eius decreto iniquissimo, nisi Cruciferi priores id cõtempsissent. Deinde prorogaturum quoq; nihilominus inducias cum eis fuisse, ni sublestam fraudem ex literis Cæsaris deprehendisset. Illud etiam quale esset, quod is opera sua Antonij Zeni, legati pontificij, incorrupti uiri iudicium intercepisset? Itaq; oportere regem armis sua repetere, quando aliter non posit. Coributhum non regis iussu in Boemia cum exercitu esse. Intulit mox Vitoudus: A se eum illuc missum esse, ut Cæsaris iniurias & uiolata fœdera ulcisceretur: futurumq; ibi esse deinceps etiam, ut intelligeret Cæsar, quos homines sub specie amicitiæ dolis falleret. Cum his responsis dimissus legatus. Non intermittebant interea nostri populabundi hostiles agros longè lateq; dispersi infestare. Fortè quadringenti Valachi expediti (tot enim Palatinus regi in auxilium miserat) sub Marienburgo prædas agebant. In eos Cruciferi magno numero ex arce effusi, impetum fecerunt. Valachi uenientium contra se hostium multitudine animaduersa, in proximam syluam se recipiunt, ex equis desiliunt, non insueto genere pugnandi pedestres inter cõdensas arbores sese defensuri. Descendunt & Germani hostes, ut latitantes, quemadmodũ opinabantur, è latebris extraherent. Sed mox denso sagittarum imbre à Valachis obruti, cęsis captis'ue primis, fugã capessunt. In fuga quoq; à persequentibus Valachis non paruam cladem accepere. Victores Valachi cum præda & captiuis in castra reuersi sunt. Alia quoq; non minori clade per idem tempus Cruciferi in-

Vitoudi responsum.

Valachorũ auxilia ad bellum Prussicum regi missa.

Valachorũ uictoria de Prussis.

Andreas Brochocius. ter Orlouiam & Murinouiam pagos profligati sunt ab Andrea Brochocio præfecto Brestensi, gente Ossorio, non magis uiro forti, quàm pio atq; religioso. Erat is cum Matthia Labissinio Brestensi, & Ioanne Coscelecio Inouuladislauiensi palatinis, & cum omni nobilitate Cuiauiensi relictus à rege ad præsidium eius oræ cum imperio, ne quid à Cruciferis ibi moueretur. Indignati uerò palatini, sibi eum prælatum esse, domos cum clientibus suis per speciem comparandi commeatus recesserant. Perstitit in castris Brochocius, nihil ea discessione deterritus, diligentiusq; seruabat excubias quoquouersus dispositas. Erant in præsidio Nessouiæ octingenti equites Cruciferorum: ij ut incautos Polonos opprimerent, silenti agmine circumuecti, à tergo, ubi nullas rebantur seruari excubias, noctu eos adorti sunt. Sed non fefellere tamen. Et ultimas quidem excubias securas oppressere: uerùm à secundis ad tertias, & inde in castra clamor perlatus, Brochocium cum *Nessouienses præsidiarij fusi à Brochocio.* suis exciuit. Armis raptim correptis, hosti septa castrorum conuellere iam incipienti intrepidè occursum est: commissoq; prælio (& lucebat fortè luna) cessit nostris uictoria: dissipati fuga hostes, cum per ignota sibi loca syluasq; errarent, agrestibus prædæ fuere per subsequentes dies. Magnusq; fuit numerus captiuorum, in quibus commendatoris Torunensis uicarius, ac duodecim Cruciferi fuerunt. Nam commen- *Coualouia Schonesce.* dator ipse fuga elapsus est. Rex Golubensi arce potitus, ad Coualouiam, quam Germani Schonesee uocant, castra mouit: & in arcis illius oppugnatione nonnihil incommodi accepit. Nam oppidum ipsi Cruciferi succenderant. Captus cum paucis Dobrogostius Camenensis B *Drahimum captum & receptum.* castellanus, per cuius incuriam Drahimum haud multo antè interceptum erat à Germanis militibus in Prussiam contendentibus. Tametsi intra paucos dies arx ea à nostris recuperata fuit, Pauli Venzici Germani opera: qui cum esset inter præsidiarios hostium, Polonos clàm noctu cassibus uenatorijs in arcem sustulit: à quibus mox præsidium hostile deiectum est: Paulus perpetuo censu donatus à rege in salinis Veliscēsibus. Omissa Coualouiæ oppugnatione, ad Toruniam rex duxit. Fortè didicerat ab exploratoribus, Cruciferos non contemnendas copias coegisse: quanquam non habebant ij in animo, aperto prælio cum rege manus conserere, sed occasionem & opportunitatem rei bene gerendæ captabant. Contra hos ergo sexdecim Polonorum, totidemq; Lituanorum uexilla misit. Sed priusquam in conspectum uentum est, hostes aduentu nostrorum cognito, fuga dilapsi sunt. Rex cum pestem grassari Toruniæ accepisset, contagionem metuens, mutato consilio, uastatis modò suburbanis, in Culmense territorium e- *Cruciferi pacē petūt à rege, et impetrant.* xercitum reduxit, ut id siue peruastaret, siue in potestatem suam redigeret. Interea Cruciferi, & ipsi inauspicati belli pertæsi, & nobilitatis op- *Pacis apud Melnum factæ conditiones.* pidanorumq; suorum clamoribus & querimonijs defatigati, legatos ad eum de pace miserunt. Non difficulter imperatum: pacis leges supra Ossam fluuium & apud Melnum lacum in castris conscriptæ: inter quas erant præcipuæ, ut rex Galardi & Petri iudicum à pontifice maximo

A maximo delegatorum decretum: magiſtri uerò Cruciferorum, Pruſ-
ſienſium quidem Paulus, Liuonienſium uerò Sifridus, pacta Toru-
nenſis & Sigiſmundi Cæſaris decreta duo ex compromiſſo lata repu-
diarent: Samagitiam, Sudos, Neſſouiam, arce tamen ab ipſis diruta
& materia aſportata, rex haberet, itemq́ dimidium Viſtulæ & nauli
apud Toruniam: Cruciferis uerò redderet, quicquid de ijs tunc cæ-
piſſet: præteritæ omnes iniuriæ obliterarentur. Quod ſi utriuis bel-
lum renouare uellent, ut ſubditis eorum impunè liceret dominis ſuis
nullam opem ferre. Pecuniam quoque certam regi Cruciferi nume-
rare debebant: quanquam hoc monumentis literarum mandatum
non eſt. Hæc ita conuenta, Eberhardus quoque generalis Crucife-
rorum Magiſter literis ſuis comprobauit. Nec tamen rata fuere. Nam *Pax infecta iuſſu Cæſaris.*
diſcedente rege, non impleuerunt Cruciferi promiſſa: ita iubente Cæ-
ſare. Vnde cum iritatio animorum inter principes maiores motus
parturire uideretur, Vngarorum proceres conuentum cum noſtris
expetiuere: nec difficulter impetrarunt, ut ad Keſmarcum oppidum *Vngarorum et Polonorũ procerum conuentus apud Keſmarcum.*
delecti à rege de ſententia comitiorum ſecum conuenirent. Ibi con-
ſtitutum, ut ad medium Quadrageſimæ anni ſequentis ipſi inter ſe
Cæſar & rex conuenirent: & proceribus Vngaris & Polonis arbi-
tris, quemadmodum erat in fœdere, de iniurijs mutuis diſceptarent:
Cruciferorum quoque legati cum luculentis mandatis ut adeſſent. *Albertus Iaſtrẽbecius archiepiſcopus Gneſnẽ.*
In eo uerò conuentu cum Nicolaus Tramba archiepiſcopus Gneſ-
B nenſis mortuus eſſet, ſucceſſor ei Albertus Iaſtrembecius, quamuis *Sbigneus Oleſſnicius epiſcopus Cracouiẽ.*
reluctans, rege authore datus eſt. Poſt eum uerò Sbigneus Oleſſni-
cius, aduerſante primùm, deinde uerò fauente & adiuuante Vitoudo *Sigiſmundi Cæſaris & Vladislai regis cõgreſſus.*
(nam in Lituania tunc rex erat) Cracouienſis epiſcopus factus eſt.
Congreſsi deinde Cæſar & rex ad præſtitutam diem apud Stareſo-
lum, cum de iniurijs mutuis inter ſe audientibus proceribus expoſtu- *Pax renouata inter Cæſarẽ et regem.*
laſſent, pacem inter ſe renouarunt: Cruciferi quoque pacta conuenta
apud Melnum lacum ſeruare iuſsi, dicto audientes fuerunt: & con- *Cum Cruciferis pacta nouata.*
trouerſa quædam pactorum conuentorum capita, ad mercaturam &
commercia pertinentia, conuentu cum Polonis apud Neſſouiam in-
ſtituto, explicarunt. Reuocatus deinde eſt à rege Coributhus è Boe- *Coributhus è Boemia reuocatus.*
mia, ubi non contemnendas uires habuerat, & authoritatem ſibi apud
Boemos, præter Ziſcæ factionem comparauerat: Pragenſem ciuita-
tem lenitate cum ſeueritate mixta in meliorem formam, quemadmo-
dum inquit Aeneas Syluius, redegerat: arcemq́ munitiſsimam, cui
Carliſteno fuit nomen, ſex totos menſes fruſtra obſederat, & cum Si-
giſmundi copijs leuibus prælijs aliquoties proſperè fermè dimicaue-
rat. Reuerſus inde, cum Dobrinenſem dominatum à Polonis non im-
petraret, ſolicitabat animos multorum ad res nouas. Qua re magnum
ſibi odium apud regem & proceres conflauit. Miſsi deinde à rege, Sbi- *Fines reguntur inter Pruſsiam & Samagitiã.*
gneus deſignatus epiſcopus, Sendiuoius Oſtrorogius palatinus, & Do-
brogoſtius caſtellanus Poſnanienſis, & Stanislaus Ciolcus procancel
larius ad regundos fines cum Cruciferis in Samagitiam, certis ſignis

Comitia Vartæ absente rege.

Samagitiam à Cruciferorum ditione diremerunt. Nihil præterea A memorabile eo anno gestum, nisi quòd proceres cum nobilitate in comitijs Vartensibus, rege absente, leges quasdam condidere. Inse-

1424 ann.

Sophia regina coronata.

Principum cõuentus Cracouiæ.

Legatus apostolicus.

quenti autem anno, qui fuit millesimus quadringentesimus uigesimus quartus, duodecima die Februarij, Sophiæ reginæ diadema solenni ritu impositum est. Quam celebritatem præter Polonos & Lituanos proceres, Sigismundus Cæsar, cum Barbara uxore: Ericus rex Danorum, qui tunc fortè Hierosolyma religionis ergò iter habebat: Branda cardinalis cognomento Placentinus, legatus pontif. maximi: Iulianus Cęsarinus, auditor camerę Apostolicæ, qui postea Cardinalis fuit: Ludouicus Bauarorum, Ziemouitus, Vuladislaus, Cazimirus & Alexander fratres Masouiorum: Bernardus Oppoliensium, Boleslaus Cesinensium, Ioannes Ratiboriensium, Cazimirus Osuencimensium, Venceslaus Oppauiensium, duo Conradi albus & niger Cozlensium, Venceslaus Zeganensium, Coributhus Vitoudi frater, duces: itemq́ue Elbingensis & Torunensis commendatores, nomine magistri Cruciferorum Pauli Rusdorfi, cohonestarunt. Vitoudus uenire noluit, nescio qua de causa infensior reginæ factus. Tentatum est in illo conuentu à principibus, de Heduigi regis filia Boguslao duci Stolpensium, Cæsaris necessario, in matrimonium collocanda: cum Vuladislaus non

Rex alienatus à Friderico marchione.

obscurè alienum à Friderico marchione, cuius filio ea desponsa erat, animum præ se ferret, propterea quòd is auxilia nulla ex pacto ipsi ad bellum Crucifericum miserat. Sed nihil tamen ea de re impetratum B est, dissuadentibus regi proceribus, fidemq́ue rebus omnibus potiorem ducentibus. Dissuasit & Vitoudus absens, apud quem tunc Fridericus iunior educabatur, cum res tota ad eum à rege reiecta esset, Cæsárque & reges ad ipsum ea de re oratores allegassent. Accesit etiã Pon-

Marchiones Brandenburgenes gentiles Columnẽsium

tificis autoritas postea, qui Fridericum è sua familia Columnensi originem ducere profitebatur. Effectum autem est in eodem conuentu, adnitente maximè Cardinali, ut rex Vuladislaus Cæsari, præter uoluntarios, qui certatim crucis militiam à Pontifice promulgatam amplectebantur, quinque milia equitum ad bellum contra Boemos hæreticos promitteret. Acta & alia nonnulla in secretis colloquijs. Post quintumdecimum tandem diem reges & principes liberalisimè & magnificentisimè habiti, suas quisque domos discessere. Vuladislaus rex Visliciam profectus: ibi eum legatio Boemorum conue-

Coributhus ad regnum à Boemis uocatur.

Boemorum repulsa.

Coributus ad Boemos profectus.

Vuladislaus misit auxilia Cæsari contra Boemos.

nit, petens, ut quando ipse Vitoudus'que nollent, Coributhum sibi regem mitteret. Probauerat enim is priore expeditione Boemis industriam, uirtutem ac diligentiam suam. Non modò negatum, sed bellum quoque denunciatum Boemis, ni hæresim abijcerent, & Romano pontifici dicto audientes essent. Profectus est tamen iterum ad Boemos Coributhus, rege inscio, cum aliquanta facinorosorum & obæratorum hominum manu, quæ ad eum confluxerat. Quamobrem suspicionem Cæsaris, multorumq́ue præterea uitare Vuladislaus non potuit, quamuis promissa equitum auxilia duce Petro

Mezu-

A Mezuuezio Cæsari misisset. Quin ea quoque, cum per Morauiam iter facerent, & suspecta se esse ijs, quibus suppetias ibant, haud obscurè animaduerterent, oppidisque excluderentur, uerita necubi opprimerentur, in Poloniam ab Olomucio reuertêre. Hoc anno natus est Vuladislao filius, pridie Calendas Nouembris, ingenti patris lætitia: & post quartum demum mensem religioni Christianæ ritu solenni initiatus, Vuladislai nomen accepit. Adfuerunt autem ei cerimoniæ, Pontificis maximi, Cæsaris, Venetorum & Mediolanensium ducum, & nonnullorum aliorum principum à rege inuitatorum legati, cum amplis donis puerperæ allatis. Vitoudus uerò argenteas cunas centum pondo puero misit. Remisit autem uicissim Vuladislaus omnibus munera. Aduenit postea legatus pontificis Latinus Vrsinus cardinalis, episcopus Hostiensis, afferens regi dono unum de clauis, quibus CHRISTVS IESVS author salutis nostræ cruci affixus fuit. Acceptus est summo cum honore ueniens Cracouiam, multitudine omni cum sacerdotibus & monachis obuiam effusa: clauusq́; sacer uoluntate regis in basilicam Cracouiensem illatus: ubi in hanc usque diem asseruatur. Nihil præterea memorabile gestum duobus illis annis, propterea quòd pestis Poloniam & Lituaniam peruagata est, ita ut rex cum regina & Vitoudo in syluis degere cogeretur: ubi cum uacaret uenationi, casu crus fregit, in quo curando menses aliquot Crasnistauiæ absumpsit. Anno uerò millesimo quadringentesimo

Vuladislaus filius Iagelloni natus.

Legatus pontificius in Poloniam.

Clauus sacer.

Vuladislaus rex crus fregit.

1426 ann.

B uigesimosexto, ad Pentecosten Lenciciæ comitia habita. Ad ea rex per Masouiam proficiscens, Ziemouitum seniorem ducem in gratiam recepit, cum is ipsi primùm per filios, deinde per se ipse satisfecisset de eo, quòd insimulatus erat, quasi in potestate regis esse nollet. Cui quidem suspicioni Stanislaus Pauulouius archidiaconus Plocensis occasionem dederat, cum is fortè anno superiori in synodo Lenciciensi, in qua de uiginti millibus florenorum regi pontificis maximi iussu ab ordine ecclesiastico conferendis frustra actum est, negasset mandatum illud pontificium ad Plocensem diœcesim pertinere, quòd in ea ac in tota Masouia rex nihil prorsus iurisdictionis haberet. Atque id de sententia ducis, cuius erat Cancellarius, & cuius authoritate non multo pòst Iacobo episcopo mortuo, Plocensis episcopus designatus erat, dixisse uidebatur. In comitijs uerò Lenciciẽsibus permissum Cruciferis, importunissimè efflagitante Vitoudo, ut moletrinam Lubicensem, quam ex pactis conuentis demoliti erant, instaurarent. Missi ea de re legati ad Vitoudũ, Sbigneus episcopus Cracouiensis, Domaratus castellanus Biecensis, Petrus Saffranecius succamerarius Cracouiensis, & Nicolaus Dreuicius scriba regius, ducem de temeritate promissi & importunitate grauiter obiurgarũt. Prę se ferebat enim Vitoudus, nisi id precibus suis datum esset, se Dolangense territoriũ in Samagitia ad mare uergẽs, Cruciferis donaturũ esse. Alia res magna in ijsdem comitijs à rege tẽtata, sed non impetrata est: cum is promissa eam ob rem in superioris anni comitijs Brestensibus, non præstaret. Promiserat aũt,

Ziemouito Masouio rex recõciliatus.

Synodus Lenciciæ.

Comitia Lenciciæ.

Lubicensis moletrina.

Vitoudi temeritas & importunitas.

Vuladislaus laborat, ut filius suus infans rex designetur.

confirmaturum & aucturum se nobilitatis prærogatiuas, stationes ecclesijs & monasterijs remissurum, Cuiauienses autem auenæ pensione liberaturum, si filium suum anno superiore natum, regem post se designarent: conuenerat'q;, ut ijs de rebus rex in proximis comitijs, diplomatis in singulos tractus siue palatinatus datis, diligenter caueret. A

Senatus regij factū insigne.

Verùm is mutato, suasu Cæsaris, consilio, cum negaret id se facturum esse, consurgens omnis senatus, diploma suum quo regi de filio promittebat, à Sbigneo episcopo, cuius fidei concreditum fuerat, receptum, magno cum fremitu ac tumultu rege inspectante concerpsit. Sic re infecta conuentus ille solutus est. Alia tamen uia rex id quod cupiebat, postea perfecit, cum singulos senatores priuatim, quemadmodum Cæsar monuerat, prensasset, & à singulis chirographa exegisset: item'que à ciuitatibus, & plerisque conuentibus nobilitatis, præsertim Rusſiæ & Podoliæ. Perpauci de proceribus reperti, qui maiorem reipublicæ quàm priuatorum commodorum suorum & gratiæ regiæ rationem ducerent.

Cazimirus filius Vuladislao natus & mortuus.

Natus autem est eo anno regi alter filius Cazimirus, & intra annum uertentem mortuus. Porrò Vitoudus conducto è Polonia magno numero mercenariorum militum, fecit eodem anno expeditionem in Pscouenses Russos, liberos tunc, sed postea in ditionem Moschorum redactos.

Vitoudi bellum in Pscouenses.

Nec ea expeditio satis prospera ei fuit initiò, quippe quæ nulla iusta de causa suscepta esset: perennibus ferè pluuijs madente humo, per se etiam uliginosa, ita ut neque progredi commodè exercitus, neque pabulari posset. Ad extremum tamen Pscouenses magna ui auri & argenti, infecti pariter & signati, pacem redemerunt. B

Rusſi & Valachi in auxilium missi Cæsari cōtra Turcas.

Vuladislaus uerò per idem tempus de nobilitate Rusſica suæ ditionis quinque millia equitum, duce Ioanne Cobilenio, gente Grimalio, præfecto Sanocensi, in auxilium Sigismundo Cæsari contra Turcas misit. Qui ad Brailouum usque

Serethus fl.

(quod oppidum ad confluentem Serethi ac Danubij fluminum, in extremis Valachiæ & Moldauiæ transalpinæ finibus fuit) longum iter emensi, duos menses in eo loco campestri unà cum Valachis (qui & ipsi ex fœdere iussu regis præstò fuerunt) castra habuere, dum Cæsarem ultra constitutum tempus expectant. Vbi uerò non uenturum esse, Boemicis rebus impeditum, intellexerunt, pacato agmine, quemadmodum profecti domo erant, reuertēre.

Rusſi contumaces coerciti à rege.

Detrectarant nonnulli de Rusſis eam militiam, propterea quòd quinæ marcæ in hastas ex Ludouici regis sanctione sibi non dabantur: eos rex carcere diuturno coercuit, & bonis multauit. Sed remisit pòst omnibus multam, rogatu procerum. Aduocatiam modò Crosnensem retinuit.

Ziemouiti ducis Masouiorū mors et liberi.

Mortuus est eo anno Ziemouitus dux Masouiorum, relictis quatuor filijs, & quinq; filiabus. Ac filij quidem sic inter se paternum dominatum partiti sunt, ut Ziemouito Rauensis, Vuladislao Plocensis, Cazimiro Belsensis ditio cederet: quartus Alexander exors patrimonij, sacris initiatus, archiepiscopus Tridentinus, & postea Cardinalis presbyter fuit.

Alexander Masouius Tridentinus archiepiscopus & Cardinalis.

De filiabus uerò, Cimbarca Ernesto Austriorum duci nupsit, de qua Fride-

A Fridericus tertius Cæsar natus est: Eufemia Venceslao Cessinensium: Cunilia Boguslao Stolpensium duci: quarta Osca, quę eadem Agathia est, Michaeli duci, qui Sigismũdi, Vitoudi fratris filius fuit: quinta innupta obijt. Lascaris quoque episcopus Posnaniensis eodem anno mortuus, longam & perniciosam successoribu[illegible]oslao Nalencio iureconsulto ac datario Apostolico, & Stanislao C[illegible]co poetæ, procancellario regni, litem reliquit: cum hic sacri collegij suffragijs, & regis authoritate, ille pontificis prouisione niteretur: & Miroslaus quidem consecratus, possessionem tamen bonorum adire inuito rege non potuit. Stanislaus uerò omnia bona episcopi in potestate sua habuit, quanquam non nisi post biennium episcopus à pontifice renunciatus, Miroslao uita defuncto. Lascarem haud multo pòst Ioannes Pella, Vuladislauiensis episcopus, qui ante duos annos Ioanni Cropidloni successerat, secutus, Ioannem Saffranecium decanum Cracouiensem & Cancellarium regni habuit successorem. Insequens annus nulla ferè alia re, quàm probro reginæ, memorabilis est. Eius uerò author Vitoudus fuit: qui siue odio reginæ, siue cupiditate regni, quam apertius postea præ se tulit, stimulatus, seu denique rumoribus hominum uulgatis permotus, augente suspicionem in decrepita regis ætate tertio, quod instabat, reginæ puerperio, cum omnibus minimè mali regis actionibus moderaretur, facile credulum hominem, ut in pudicitiam reginæ inquireret, induxit. Captæ duæ puellæ, pedisse-

Cimbarca Friderici tertij Cæsaris mater.
Lis de Posnaniensi episcopa.
Rex contẽpsit prouisionem pontificiam.
Ioannes Saffranecius episcopus Vuladislauiensis.
Inquisitio in pudicitiã reginæ.

B quæ reginæ, Catharina & Elizabetha, sorores Sciucouiæ, quæ omnium esse consciæ existimabantur, terrore tormentorum adhibito, confessæ sunt de libidinibus reginæ: sed uerè ne, an falso, incertum est. Editi nominatim, cum quibus illa rem habere consueuisset, Hincia Rogouius, Petrus Curouius, Laurentius Zaremba, Petrus Crasca, Ioannes Conespolius, Petrus ac Dobeslaus Scecocinij. De quibus tres ultimi re intellecta profugerunt: reliqui indicta causa in carcerem coniecti proceribus, qui cum rege Grodlum (ubi hæc agebantur) à Vitoudo euocati uenerant, partim gratia, partim metu assentientibus, pedissequæ in Lituaniam relegatæ, maritos ibi postea nactæ sunt. Regina non audita, plena mœroris ex tam insigni infamia, Cracouiam remissa est. Remittebatur in Lituaniam asseruanda in custodia, ni Poloni proceres, & in primis Ioannes Tarnouius palatinus Cracouiensis, cuius magna tunc erat authoritas, dissuasisset. Is enim, cum id à rege clàm agi ex apparatu curruum, & mox ipsius confessione cognouisset, percontatus est regem, quid pueris ex ea natis facturus esset? cumq; rex, secum eos fore, & in spem regni educatum iri, respondisset: Apage, inquit Tarnouius: tu'ne reges nobis relinquere uis, quos ipse, dum matrem ipsorum probro afficis, pro tuis liberis non agnoscis? Cæterùm senatus frequens eò rem perduxit, ut regina se suo ipsius, & septem honestarũ & nobilium fœminarum iureiurando purgaret. Iurarunt cum ea, Catharina, Nicolai Michalouij Sendomiriẽsis palatini uxor: Cochna, quę cum Iacobo Conespolio Siradiensi: Heduigis, quæ cum Ioanne Glouacio

De reginæ adulterio rei.
Ioannes Tarnouius palatinus Cracouiensis.
Reginæ purgatio.

uacio Masouiæ, palatinis: Anna, quæ cum Sbigneo Brezio marsalco: A
Clichna, quæ cum Nauoio Mocriscio nupta fuerat: Helena, Pauli Bo-
gumilouicij iudicis uxor: & Helena Cotca uirgo. Iudicium deinde in

Ioannes Strassus ob insimulatam reginã in carcerem coniectus.

Ioannem Strassum à regina efflagitatum est, quòd is princeps hunc de ipsa rumorem apud Vitoudum & Germanos sparsisse diceretur: atque is neque confessus, neque conuictus, cum se etiam decreto Petri Vidauij iudicis Siradiensis, cui rex cognitionem eius causæ mandarat, iureiurando purgasset, & accusatores ad singulare certamen prouocaret, in carcerem tamen à rege coniectus est Sendomiriæ: ubi parum abfuit, quin fumo & uapore prunarum illatarum enecaretur. Sed hoc posterius, mortuo demum Vitoudo accidit. Tunc autem non mul-

Andreas Cazimirus filius Vuladislao reginatus.

Vaticiniũ astrologicum de filijs regijs.

to pòst regina filium peperit, cui Andreæ Cazimiro nomen fuit. Erat Cracouiæ Henricus quispiam Boemus, insignis astrologus: hic infantem recens natum, longæuum, sed infelicem fore, Poloniamq; multis ac magnis malis atque calamitatibus eo regnante afflictum iri, ex astris prædixit: fratrem uerò eius Vuladislaum, clarissimum atque uictoriosissimum futurum: & ni fata longiorem ei uitam inuideret, multis gentibus imperaturum. Quæ utraque euentus postea comprobauit. Post hæc reginæ infamia conquieuit. Sed tamen res ea dissidij, quod deinceps inter regem & Vitoudum accidit, seminarium fuit: id uerò dis-

Sigismundi Cæsaris maleuolentia.

Vuladislaus Vitoudi consilijs nitebatur.

sidium gliscens, Sigismundus Cæsar tertio deinde anno maleuolentia quadam ductus, maximè inflammauit. Cum enim subolfecisset, subiratum esse regi Vitoudum, conciliandum esse eum sibi existimauit, B
de cuius consilijs regem pendere non ignorabat, ut uel committeret eos inter ipsos, uel facilius ipse regem minimè malum circunscriberet. Itaq; colloquium utriusq; expetiuit: uerùm id, Turcico bello implicatus, in tertium annum distulit. Duxit aũt exercitũ in Turcas insequen-

1428 ann.

Turcis bellũ facit Sigismũdus Cæsar, euentu non satis prospero.

ti anno, quo Goluueciam arcem, à Rasciano quodam Turcis, cum ipse emere eam nollet, paruo uenditam, recuperaret: siue adeò quo belli Turcici prætextu cessationem suam à bello Boemico Martino pontifici max. id urgenti, quemadmodum scribit Dlugossus, excusaret. Sed priusquam ad congressum cum hostibus ueniret, retro se transmisso raptim Danubio cum magna parte exercitus ad tutiora loca in Transyluaniã recepit: proditis hosti reliquis, quos naues capere non potuere:

Zauisßij Nigri præfecti Scepusiensis mors.

in quibus fuit Zauissius Niger præfectus Scepusiẽsis, de Boemorũ captiuitate dimissus: qui submissum à Sigismundo lembum ascendere noluit, malens fortiter occumbere, quàm turpiter socijs proditis fugere. Quare adacto calcarib. equo, in confertissimos hostes irruit: & multis præclaris operibus editis, ad extremũ conglobatis circa eum Turcis, uiuus captus: & cum pro magno munere ad tyrannũ uir robore corporis, oris dignitate, & auratis armis insignis duceretur, controuersia inter duos barbaros orta, ab utro captus esset, ab imbecilliori defecto capite interfectus est: uir in omni uita belli pacisq; artibus clarissimus, et sempiterna memoria dignus. Per idem uerò tempus Vitoudus fretus Polonis militibus, quos multos circũ se & præstantes habebat partim

uolun-

uoluntarios, partim stipendio proposito euocatos, Nouogrodẽsibus Rusis, libero populo, prætextu controuersorum finium bellum intulit: superataq; præter spem eorum difficultate itineris, cum ad Oposcam castra haberet, supplicibus & ingentia dona afferentibus pacem dedit. Fuerunt autem in ea expeditione de Polonis insignes in primis, Cazimirus dux Masouiorum, Vincentius Samotulius castellanus Medirecensis dux copiarũ, Iacobus Cobylanius, Ioannes Cizouius, Mesciugus Scrinnius, Nicolaus Brezius, Zicus Cadlubius, Matthias Vscius, Ioannes Sciecocius, Ioannes Lopata Calinouius, Iacobus Precora Morauianius, Nicolaus Sepinius. Viguisse autẽ in primis in toto illo exercitu disciplina militaris memoratur, Vitoudi seueritate sancita: preter quòd cõfecto bello, & tũc & aliàs solebat is relictis copijs in hostico, domum præcurrere. Vnde cum sine duce & ordine redirent Lituani, impeditis locis nonnunquam incommodo afficiebãtur. Sed unde digressi sumus, reuertamur. Ex illo igitur inauspicato bello Turcico reuersus Cæsar, Vuladislaum regem incusabat, quòd is promissa sibi auxilia non misisset (quæ tamen ille superiori anno frustra miserat) & maiori in eum odio exardescens, urgere consilium illud suum de adiungendo sibi Vitoudo: colloquium'que efflagitare. Nec difficulter id impetrauit. Dies dicta conuentui apud Luscum, ad sextam diem Ianuarij sequentis anni. Interim filij Ziemouiti Masouij, superiore anno defuncti, uenientes ad regem Sendomiriam solenni ritu in uerba eius iurarunt. Et intra paucos dies Ioannes patruus eorum, dux Varsauiensium, uita excessit. Cum autem conuenissent Luscum, Cæsar cum Barbara uxore rex & Vitoudus, actum est aperta fronte de mutuis offensis, ac de Valachis maximè. Postulabat Cæsar ex formula fœderis, ut Valachiam secum pariter subiugarent, & partirentur: propterea quòd nemini satis fidi essent Valachi, & quòd sibi ad Turcicum bellum dudum præstò non fuissent. Negabat Vuladislaus id se facturũ passurum'ue esse: parêre enim sibi Valachos antiquitùs. Nam quòd suppetias Cæsari non uenissent, ipsius, non illorũ esse culpam. Venisse enim unà cum Rusis, & expectasse frustra superiori anno. Et cessit quidem in ea re Vuladislao Cæsar: cæterùm secretò longè alia cum Vitoudo egit. Societatẽ enim cum eo inijt, ac diadema regium ipsi pollicitus est, ut eum cum Vuladislao Polonisq; cõmitteret. Non recusabat Vitoudus, homo ambitiosus, & ingentis spiritus: sed negabat, sibi inuito Vuladislao accipere licere. Itaq; ad Vuladislaũ callidè & blandè affectata à Cæsare & uxore eius uia: perfectumq; est, ut is cohonestandæ patriæ gratia non abnueret, si senatus Polonicus assentiretur. Ad senatũ uerò cum res relata esset, & presens ipse Vitoudus hoc sibi concedi peteret, dicendisq; sententijs, quo minus liberè dicerent nõ optimo exẽplo interesset, princeps Albertus Iastrẽbecius archiepiscopus Gnesnẽsis, longis uerborũ ambagibus usus, nihil tamẽ certi statuebat. Post hunc Sbigneus Olesnicius Cracouiẽsis episcopus præfatus, Indiguisse rẽ tantã longiore deliberatione, grauissimis uerbis Vitoudi præsentis consiliũ

repræ-

Nouogrodẽses pacem à Vitoudo redemerũt.

Mosauij duces iurant in uerba regis Polonorum.

Ioannes Varsauiensium dux mortuus.

Cæsaris cum Iagellone & Vitoudo conuentus apud Luscum.

De Valachis contentio inter principes.

Sigism. Cæsaris secreta pacta cum Vitoudo.

Vitoudus admissus in senatum Polonicũ.

Senatus consultatio de regno Vitoudi.

Sbignei sententia fortis.

repræhendit: pactorum conuentorum quæq́ rex, quæq́ ipse cum Polonis sanctissimo iureiurando interposito olim firmassent, & quibus Lituaniam Poloniæ adiunxissent, admonuit: turpem esse prudenti seni, & saturo gloriæ principi, intempestiuam illam ambitionẽ, quæ magnas secum clades atq; calamitates Lituanis iuxtà ac Polonis importatura esset: cogitaret, uenenatã esse illam offam, & exitiale munus, quod sibi à deuoto & communi hoste Cæsare offerretur: non hoc illum agere, ut eum cohonestet, sed ut dissidium inter eum & Vuladislaum faciat: & quos coniunctos nullo incommodo possit afficere, disiunctis ac dissidentibus omne malorum genus inuehat: reputet secum ingentia Polonorum & Vuladislai beneficia magis, quàm recẽtes & insidiosas Cæsaris pollicitationes: illum nunquam fideliter neq; secum, neque cum Vuladislao amicitiam coluisse, pacta conuenta toties irrita fecisse, sub specie beneuolentiæ uel maximè semper nocuisse: à Polonis uerò Lituanos omnium rerum egenos, & aduersus Cruciferos ægrè sese tuentes, in societatem receptos, & ad regnum, posthabitis claris & potentibus alijs principibus, uocatos: Polonorum armis atque sanguine inexplebilem Cruciferorum crudelitatem à ceruicibus eorum depulsam esse: ipsum à Vuladislao præ germanis fratribus principatum Lituanorum adeptum, regni etiam administrandi moderatorem ferè magis quàm participem adhiberi: uafrum illud Cæsaris consilium multo antè sibi notum fuisse: sed non se credidisse, Vitoudum tanta prudentia præditum, unquam eo captum iri: rediret ad se, neq; pateretur, tot res tantasq́ in eam diem à se præclarè gestas, & sempiternam sui nominis memoriam aliena fraude contaminari. Hæc elocutum Sbigneum excepit Ioannes Tarnouius palatinus Cracouiensis, grauiq́ oratione & ipse rem illam & conatum Vitoudi exaggerauit. Hos frequens senatus magno cõsensu secutus est. Itaq; repulsam passus Vitoudus, iratus fremensq́ foras se proripuit, minitans, quando sic ipsis uideretur, alia id se uia tamen assecuturum esse. Correptus deinde rex à senatu, quòd tam facilis atq; credulus, hostem suum in regno in perniciẽ suam reiq́ publicæ Polonæ grassari pateretur: ni sibi caueret etiam atq; etiam, futurum esse, ut mellitis dolis eius caperetur. Nec mora proceres Lusco frequentes discedunt: quos rex proxima nocte secutus est. Cæsar paucos dies cum Vitoudo commoratus, ueritusq́ ne quem in se dolum Poloni offensi intenderent, properè in Vngariam redijt. Venerat autem Luscum ad regem & ad Vitoudum Andreas Constantinopolitanus theologus, de sodalitio Dominicano, magister palatij Apostolici, legatus Pontificis max. postulans, ut uel pacatis consilijs & pactionibus, uel armis Boemos ad rectam religionem pacemq́ reducerẽt: perQgraues enim ij erant Cæsari: & uniuersę Germaniæ sæpe magnos exercitus profligarant: Silesiam, Misniam, Austriam, & cæteras finitimas regiones infestabant & subigebant, ita ut Sigismundus Alberto genero suo Austriorum duci Morauiam donaret, quo eam ab hereticis uindicaret: Ziscam cæcum hostiũ ducem, quẽ armis uincere non poterat,

ingen-

Ioannes Tarnouius palatinus Cracouiensis.

Rex à senatu obiurgatus.

Cæsaris discessus.

Legatus pontificius ad regem & Vitoudum.

Boemi Sigismũdo Cæsari & finitimis Germanis graues.

ingentibus promissis ad se pelliceret. Sed nihil tamen legatus propter dissidium regis atque ducis impetrauit. Incitabant Vitoudum assentatores (quibus plenæ semper sunt principum aulæ) ut cœptam rem perageret. Itaq; misit is Gastoudum palatinum Vilnēsem, & Rombudum marsalcum oratores ad regem & ad primores Polonos, qui frequentes Corcinum ad regem de impediendis Vitoudi consilijs conuenerant. Fuit autem legatorum extrema oratio: Vitoudum siue uolentibus, siue nolentibus Polonis regem fore. Ad eā legationē qui responsum Vitoudo referrēt, Sbigneus episcopus, & Nicolaus Michalouius palatinus Sendomiriēsis de senatu missi: cum eum fœderum & iurisiurandi sui, ac temerarij perniciosiq; incœpti admonuissent: ac ni desisteret, Polonos armatos conatibus eius obuiam ituros asseuerarēt, ille in Vuladislaum culpam reiecit: ab eo se detrectantem ad id impulsum esse: non fore autem è dignitate sua, si rem semel institutam, leuiter remitteret. Nec sanè remisit: quin per internuncios promissum à Cæsare diligētius exigebat, incitātibus maximè Cruciferis, qui nullam incōmodādi Polonis occasionē etiam in pace prætermittebant, fœdusq; & societatē cum Vitoudo inibāt. Id ubi apud Polonos increbuit (nam & literæ & nuncij aliquot intercepti erant) conuenere proceres ad regem Sendomiriam ad natalem diuæ Mariæ (nam eū diem ibi rex, sicut obitus siue assumptionis eiusdē Visliciæ libenter peragebat) decreta iterum legatio ad Vitoudū: cuius principes fuere Sbigneus episcopus iterum, & Ioannes Tarnouius palatinus Cracouiensis. His datum in mandatis, ut si aliter animum Vitoudi à proposito flectere nequeant, Polonorum regnum, concedente Vuladislao, ad eum deferrent, ut, quando tam appetēs esset regni, ab amicis id potius, quàm ab hostibus acciperet. Cæterùm sperarint'ne beneficio illo oblato emollitū iri Vitoudū, quem aduersando frangere non poterant, an reuera id agerent, impendens à tanta illa conspiratione exitium patriæ quoquo modo propulsare cupientes, certum non habeo. Vuladislaus quidem nō tam altos, seu potius tumidos spiritus nactus, & pristinum ingenij sui, quātuluscunq; is fuit, uigorem ætate magis ac magis indies hebescētem, ac propemodum iam extinctum, uiresq; defectas sentiens, non grauatè Vitoudo longè uegetiori solertioriq; regnum concedebat, cuius iam ipse satur & penè pertæsus erat: & filios paruos, regnoq; administrādo inutiles adhuc habebat: ad quos tamen id, Vitoudo nullos relinquente liberos, rediturū esse, haud ita multo pòst, intelligebat. Iam enim & Vitoudus octogesimum annum excesserat. Huc accedebat non alieno à Vitoudo plerorumq; procerum Polonorum uoluntas, munificentia eius conciliata. Ipse quoq; Vuladislaus, per multum tempus eius consilijs maximè in omni re nixus, ita eius authoritatem indulgentia sua apud Polonos auxerat, ut illum magis quàm se reuererentur. Flexisset hæc talis oratio quamuis præfractū & pertinacem Vitoudi animum, nisi proceres quidam Poloni priuata compendia publicæ rei preferentes, ut largitiones eius in se assentando magis augerent, clàm eum per

Lituani oratores ad Polonos.

Polonorum legatio ad Vitoudum.

Cruciferi inimici Polonis.

Polonorū legatio ad Vitoudum.

Poloniæ regnū Vitoudo oblatum.

Vitoudi ætas.

Vitoudi authoritas apud Polonos.

Proditio in senatu Polonico.

internuncios hortati essent, ut persisteret in proposito. De quibus etiã A cognouerat, priusquam legati aduenirent, quid ij afferrent. Itaque respondit is: Nolle se esse tam impudentem & impium, ut Vuladislaum regno priuaret: cæterùm cœpto per omnium gentium atq; principum ora uulgato, & cuius author sibi Vuladislaus fuerit, desistere, turpe sibi & indecorum uideri. Nihil se aduersus regem & Polonos moliri. Sed si quod bellum sibi ab eis inferatur, omni conatu propulsaturum. Dum autem aliquot dies ibi commorantur legati, allatus est Vitoudo à Cæsare draco affabrè factus, in pignus societatis, expetitumq; ab eo iusiurandum de seruanda societate certis legibus. Ac draconem quidẽ pro hospitali munere, non pro pignore societatis accipere se respõdit: iusiurandum uerò nullum dedit, reueritus legatos regios, qui grauiter & seuerè cum eo agebãt: ac Sbigneus quidem longè quàm collega liberius. Itaq; illum amplis donis Vitoudus honorauit, siue quòd beneuolentiorem sibi esse crederet, siue ut Sbigneo ægrè faceret: cum Sbigneo uerò expostulauit, quòd solus desiderio suo aduersaretur, Tarnouio collega non aduersante. At Sbigneus perspectam habens fidem & integritatem Tarnouij, respondit incunctanter, se quoq; ipsi assensurum esse, si Tarnouius assentiretur. Ita Vitoudum refellit uir excelsi animi, & raræ integritatis. Nec tamen ille cœpto destitit. Dum hæc ita fiunt, constituêre Poloni proceres cum Vngaris, ut certo loco, certoq; die simul conuenirent, ac de resarcienda regum suorum amicitia toties interrupta inter se tractarent. Sed neq; ad constitutam, neque ad compe B rendinatam diem Vngari affuerunt. Omnia uerò tentabat rex, ut ne consilium Cęsaris de coronando Vitoudo procederet. Itaq; & ad pontificem max. questum ea de re misit. Et ille utrumq; missis literis ab instituto dehortatus est. Intelligens autem Vuladislaus, quorsum Cæsaris & Vitoudi conatus & molimina, & noua cum Cruciferis Prussiensibus atq; Liuoniẽsibus fœdera inita spectarent, anno sequẽti, qui fuit post Christum natum millesimus quadringentesimus trigesimus, comitijs Iedlinam (pagus hic est in tractu Radomiensi, uenationibus tantum nobilis) indictis, ut Polonorum uoluntates beneficijs suis sibi liberisq; suis obstringeret, regniq; successionem alteri de filijs suis, utrum ipse pòst ederet, stabiliret, ueteres priorum regum ac principum donationes & immunitates confirmauit: permulta equestri ordini, nonnulla etiam ecclesiastico, pauca oppidanæ rusticanæq; plebi indulsit, ac de pensionibus & oneribus remisit: quæ quidem his ferè capitibus continentur: honores & magistratus sacri iuxtà ac profani, ut non nisi indigenis in suo cuiq; tractu mandentur, neq; quicquam eorum cuipiam, priusquam uacet, promittatur: arces & præfecturæ ne cuiquam ducali genere orto, ne'ue externo committantur: ecclesiæ & monasteria cum suis præsidibus, ut pensionum, quas stationes siue procurationes uocant, immunitatem prorsus habeant: equites ut absq; ullo stipendio regni fines per se ipsi defendant: si extra fines ad bellum proficisci iubeantur, quinas marcas in hastam stipendium accipiant: quòd si fortè accepto

Vitoudi responsum.

Cæsaris legatio ad Vitoudum.

Olessnicij atq; Tarnouij integritas & constantia.

Conuentus Polonorum cum Vngaris.

Legatio Vuladislai regis ad pontificem.

Vitoudi fœdus cũ Cruciferis. 1430 ann.

Comitia Iedlinæ.

Vuladislaus cõfirmat Polonis priorũ regum beneficia, & noua largitur.

De honorũ & magistratuum collatione.

De ecclesiarũ immunitate.

De defensione regni & expeditione extra fines.

A pto eo, intra biennium non educantur, deinceps ut pro eo nihil debe-
ant: si prælium intra fines commissum sit, capti ut à rege redimãtur: ex- *De redemptione captiuorũ.*
tra fines uerò etiam damna ac detrimenta exoluantur: captiui hostes *De solutione damnorum.*
ut eorum sint serui, à quibus capti fuerint: pro unoquoq; autem rex, si
uelit, duos florenos ei qui cepit, numeret: monetam ne quam rex, nisi *De captiuis.*
de sentẽtia senatus cudat: equitum aratores & adscriptitij ut immunes *De moneta.*
sint ab omni frumenti iuxtà ac pecuniæ pensione, procuratione, subue *Nobilitatis subditorum immunitas.*
ctione, & alio quouis onere regi præstando, excepta rastrali pensione,
cuius iam antea mentionem fecimus: & ab ea tamen sculteti siue aduo *Sculteti & oppidani immunes à rastrali pensione.*
cati, qui patroni sunt pagorum, & oppidani, qui agros colũt, ut immu-
nes sint: itẽq; hortulani, molitores, & caupones, qui exiguos agros co-
lunt: equestrem hominem indicta causa ne liceat prehendere, aut sup- *Nobiles quãdo capi poßint.*
plicio afficere, excepta causa furti, incendij, homicidij uoluntarij, stupri
uirginum & matronarum, latrocinij, & his qui uadimonium promitte *De bonis nobilium.*
re nollent aut non possent: bona item ne rex cuiquam equiti absq; iudi
cij authoritate auferat: ad fines regundos recuperatores, quos com- *De recuperatoribus siue commissarijs.*
missarios uulgò uocant, qui in rem præsentem ueniant, ne cuiquam
neget: de controuersijs si qui pendente lite, amicè inter se composue-
rint, ut ne mulctæ iudiciariæ ab eis exigantur: quæ uerò mulctæ à liti- *De mulctis.*
gantibus debebuntur, ut ipse eas rex per se, uel per procuratores suos
exigat, neq; cuiquam exigendas donet: actuarij siue notarij terrestres, *De actuarijs siue notarijs terrestribus.*
ut uocantur, ut ipsi per se adsint in omnibus iudicijs: nec uicarijs, nisi
B necessaria causa impediti, utantur: atq; eos tamen ut integræ famæ a- *Rußi Polonis exæquati.*
pud præsides iudicij edant. Russi ut eodem penitus iure sint cum Po-
lonis, auenæ modò pensione Vuladislao, quoad uixerit, salua: Cuiauij *Cuiauiensibus ac Dobrinen. immunitas promissa.*
quoque, ac Dobrinenses post decem annos deinceps ut ab auenæ pen-
sione immunes sint. Hæc tunc à rege cõcessa publicè, & literarum mo-
numentis consignata: receptumq; ei uicissim de alterutro filio, uter a- *Poloni regis Vuladislai filium regẽ sibi designant.*
ptior regno administrando fore uideretur, rege creando: & cum ado-
leuerit, & prærogatiuas atque beneficia superiorum regum cunctis
ordinibus publicè data confirmauerit, coronando. Obstrinxit etiam *Confœderatio Polonæ nobilitatis cõtra turbulẽtos & fautores hæreticorum.*
uniuersus conuentus ille fidem & honorem suum quisq;, se pro hoste
habiturum, quisquis communi illi placito aduersari, aut turbas aliquas
tumultumq; in regno ciere uellet, aut conspiraret ulla de re, aut hæreti
cis deniq; & hæresibus faueret. Atque hæc deinceps quoq; ternis co-
mitijs Posnaniæ, Breste, ac Dobrini paulo ante mortem regis repetita
sunt à proceribus & nobilitate. Quo demum tempore diploma regis
suprà memoratum scriptum reperio. Missi deinde ex ijs comitijs lega *Legatio regis & Polonorum ad Vitoudum.*
ti ad Vitoudum, Sbigneus episcopus tertiũ, & Nicolaus Michalouius
iterum, qui ei pro rege satisfacerent. Querebatur enim Vitoudus, tra
ductum se esse ab eo apud pontificem maximũ, & alios principes Chri
stianos. Ad hæc, ut fœderum eum admonerent iterum atq; iterum, &
ad sanam mentem reducerẽt. Rebellionem enim moliens, nouo sacra- *Vitoudi conatus.*
mento Lituaniam omnem adigebat, & arces finitimas Poloniæ munie
bat. Sic est enim ambitio, ut modũ prorsus nesciat, si semel ei habenas "

laxaueris. His respōsum à Vitoudo datum, quo ille præ se ferebat, non A nouandarum, sed stabiliendarum rerum suarum causa ea se facere, ne incautus ab hostibus opprimeretur, propterea quòd accepisset petiuisse à rege Boemos, ut se per Poloniam in Prusiam & Lituaniam exercitū ducere pateretur: ac de eo se præter morem à rege celatum esse. Rex ubi nulla ratione Vitoudum de sententia deduci posse animaduertit, simulq́ maturari coronationem præstituta ad decimumsextum Calendas Septembris die didicit: negocium dat Ioanni Ciarnicouio succamerario Posnaniensi, nobili & impigro homini, ut ad cōfinia Poloniæ & Saxoniæ, ubi possesiones ipse luculentas habebat, obseruaret, atq; internuncios Cæsaris & Vitoudi per Prusiam ultro citroq́ commeantes interciperet. Nec malè succesit Ciarnicouio negocium. Etenim Baptistam Cigallam, iureconsultum Genuensem, & Sigismundum Rothum Silesium, à Cæsare ad Vitoudum proficiscentes cæpit, excussosq́ inconsultè dimisit: scripturas autem ab eis ablatas ad regem attulit. Missi autem ij erant, ut Vitoudo dubitationem omnem eximerent. Dubitabat enim is, an Cęsar, siue ut uulgò loquuntur, rex Romanorum, qui imperatorium diadema nondum adeptus est, potestatem habeat noui regni instituēdi: simulq́ ut diplomata Cæsarea, quibus in Lituania regnum constituebatur, & Vitoudus rex creabatur, ipsi afferent, ac diadema ad tempus allatū iri ab alijs legatis promitterent. Habebant & alia quędam mandata, de fœderibus & societate Prusiensiū atq; Liuoniensium Cruciferorum aduersus Polonos. His cognitis rex B Ciarnicouium splendidè pro meritis remuneratū, & amplioribus pollicitationibus oneratum, ad insidendas diligētius uias remisit. Propediem enim Germanorum, Vngarorum & Boemorū legationes splendidæ, cum diademate à Cæsare ad Vitoudum profecturæ erant. Sed cum Ciarnocouius aduersa ualetudine præpeditus, uacare ei rei non posset, nobilitas omnis maioris Poloniæ, Sendiuogio Ostrorogo palatino & præfecto, Dobrogostio Samotulio castellano Posnaniensi, & Iarando Bruzeuio palatino Vuladislauiensi ducibus, nemine iubente quasi sublato signo armata syluas apud Turagoram insedit, dimissis quoquouersus stationibus & exploratoribus, ut quocunque opus esset, etiam ad extremum Oceanum Germanicum, cūcta accurreret, uel cum longè maioribus copijs pro patrię tranquillitate & honore decernere parata. Iam Francofordiam, quæ supra Odram est, legati prætergressi erant, cum obsideri uias omnes à Polonis acceperunt: & nō ausi periculo sese committere, cum duos menses frustra expectassent, ad Cæsarem reuertēre. Non omisere tamen Poloni longiorem custodiā: quæ cum suspecta esset Cruciferis, suorum sibi consiliorum & conatuū conscijs, misit Paulus Rusdorfius magister perquisitū ab ijs, hostes'ne eos an amicos ducere deberet? Responsum est: Nihil eius referre, si ipsi intra fines suos armati rerum suarum curam habeant. Si bellum illaturi sint, indicturos id esse prius. Ægerrimè hæc tulit Vitoudus, ubi rescijt: sed tamen dolorem apud hospites ad celebritatem inuitatos,

Ioānes Czarnkouuski.

Legati Cæsaris capti & excussi à Zarnicouio.

Legatio Cæsaris ad Vitoudum.

Maiorum Polonorum studium.

Legati Cæsaris retrocesserūt.

Magistri Cruciferorū legatio ad Polonos.

Responsum Polonorum.

tos, seduló dissimulauit, & ad finem usque Septembris eos apud se retinuit. Fuerunt autem ij, duo magistri Cruciferorum, Prusiẽsium & Liuoniensium cum primoribus commendatoribus: Moschorum, Tuuerensium, & Odoiouiensium Russorum, duces & principes Tartarorũ. Fortè tunc anthracem morbũ siue ex angore animi, seu qua alia ex causa, Vitoudus contraxit: neque tamen quicquam de ambitione sua detraxit. Cum autem inuitis Vuladislao & Polonis uoti se compotem fieri posse desperaret, arte sibi tentandum esse duxit, quod aperta ui peragere non poterat. Sciebat Vuladislaum haud difficulter exorari à se posse, si eum in Lituaniam, cuius uisendæ desiderio teneri eum nouerat, extraxisset. Quòd si qui fortè proceres Poloni cũ eo uenissent, eos quoque uel blanditijs deliniri, uel muneribus corrumpi, uel metu denique compesci posse. Itaque misso ad Vuladislaum legato, præterita excusat: iam se omnem de regno cogitationem deposuisse ostẽtat: in Lituaniam regem ad uenationes inuitat. Cupiebat rex ire in Lituaniam: sed suspecta erat proceribus, qui cũ eo Lublini tunc erãt, Vitoudi inuitatio, tamque repentina mutatio. nouerant eius ingenium, nouerant ingentes spiritus, & coniunctam his pertinaciam: aliquid eum doli nectere suspicabantur. sed sanari rursus animum eius posse regis præsentia & sermonibus non desperabant. Quare mittũtur cum rege cùm alij quidã proceres, tum Sbigneus episcopus, cuius neque prudentia facilè circumscribi, neque integritas corrumpi, neque constantia frangi à Vitoudo posset: quemque Vuladislaus reuereretur, ut ne quid præter sententiam eius faceret. Non ignorabat hæc Vitoudus. Itaque cum regem & cæteros omnes, qui cum eo ueniebant ab extremis finibus Lituaniæ, comiter & liberaliter acciperet, unum Sbigneum negligebat. Vbi Vilnam peruentum est, instabat regi Vitoudus orãdo, ne sibi regium diadema inuideret. Negabat ille, licere id sibi concedere Polonis reclamãtibus: eaque de causa Sbigneum sibi in Lituaniam proficiscenti adiunctum esse comitem, ne quid præter sentẽtiam eius faceret. Illum prehensandũ, & quoquo modo expugnãdum esse. Allegat Vitoudus ad Sbigneũ, qui eum orent suo nomine, & ingentibus promissis onerẽt, ne solus honori suo aduersẽt. Si dimoueri ille se de sententia nõ patiatur, ut existimationi tamen Vitoudi utcunque consulat, & simulari momẽto temporis coronationem sinat. Acceptum diadema statim se depositurum esse. Si pertinacior, ne hoc quidem concedat, pro hoste se illum habiturum esse: & manibus pedibusque adnixurum, ut de episcopa deijciatur, quemadmodum Petrus Vissus antea deiectus esset. Immotus ad hæc omnia Sbigneus, renunciari Vitoudo iussit. Dignissimum eum sibi uideri regio diademate, & summis quibusque honoribus: uerùm saluis fœderibus & iurisiurandi religione assequi id eũ non posse. Quocirca suadere se, desineret id cupere, quod ei non honorem, quemadmodũ ipse putet, sed dedecus & infamiam sempiternam pariturum, Poloniæ uerò & Lituaniæ præsens exitium approperaturũ esset. Ne erret, non honoris eius gratia id ei suadere Cęsarẽ & Cruciferos, deuotos & sempiternos non

Inuitati à Vitoudo ad celebritatem coronationis.

Vitoudi morbus.

Vitoudi callidum cõsilium.

Sbignei Olesnicij uirtus.

Vitoudi ad Sbigneum allegatio.

Sbignei Olesnicij responsum.

magis Polonorum quàm Lituanorum hoſtes: ſed ut duos coniunctiſ- A ſimos populos, qui coniuncti graues ſibi eſſent, diſiũctos commiſſosq; inter ſe, inteſtinis atq; ciuilibus propemodum bellis debilitent atq; deleãt: idq; Cæſarem uulgò iactare, dictitãtem ſe os in medium duorum canum conieciſſe, ob quod ij ad mutuum uſq; interitum concertaturi ſint. Poneret ergo Vitoudus modum inconſideratæ & intempeſtiuæ ambitioni: non conuenire ætati & prudentiæ eius, ut ſeniculus capulo proximus, nullos habens liberos quibus regnum relinquat, tam cupidè per fas & nefas ad id aſpiret: ſe quidem neque precibus emolliri, neq; largitione corrumpi, neq; minis deterreri poſſe, quo minus in hoc cupiditati eius aduerſetur. Pluris apud ſe eſſe fidem, uirtutem & charitatem patriæ, quàm fauorem, gratiã & omnes theſauros Vitoudi. Mirari uerò ſe magnopere, quòd Petri Viſsi, eiusq; deiectionis mentionẽ faceret, quã ſine ſua regisq; infamia cõmemorare non poſſet: neq; id ſe reformidare. Alia iam eſſe tẽpora, & minus turbulẽta, minusq; deprauata, quàm tunc erãt cæca pluriũ de pontificatu maximo cõtendẽtium ambitione. Paratum autem ſe eſſe non honoris modò, uerùm etiam uitæ diſcrimen adire pro patria, quæ tantam illam rem ſuę fidei crediſiſſet: neq; falſurum eſſe unquam eius expectationem. Atque ita quidem Sbigneus, nõ ſine magna ipſius Vitoudi admiratione. Inualeſcebat interim Vitoudi morbus, ita ut ipſe deſperatione uitę ſuę cogitationem omnem de regno abijceret, & ad mortem, uti Chriſtiano principe dignum eſt, obeundam ſeſe componeret. Rex ubi animaduertit, uiuere B eum diutius non poſſe, Sbigneũ & cęteros Polonos proceres in Poloniã amãdauit, quòd intelligebat ijs præſentib. Suitrigellonem fratrem ſe Lituanis ducem, quemadmodum deſtinabat, præficere non poſſe. Diſcedens autem Sbigneus, cum rogaretur ab Iuliana Vitoudi uxore, ut ſupellectilem ſuam gazamq; inde aſportaret, ac ſuperſtiti ſibi ſeruaret: ſi quid autem humanitùs ſibi accideret, ut eam ad cultum diuinum conuerteret, aſſenſus non eſt. Vitoudus uerò, cum ſe uiribus deſtitui ſentiret, ritu Chriſtiano ſacris procuratus, & uerè Chriſtianum ſe mori teſtatus, ueniam ſuperiorum admiſſorum à Vuladislao petiuit, & Lituanos ei commendauit, petens ut acta donationesq; ſuas ne reſcinderet. Nec multo pòſt apud Trocos ſpiritum exhalauit, cum aliquanto octogeſimum annum exceſsiſſet: princeps impiger, & uegeto ingenio: abſtemius in omni uita, nihil præter aquam bibere ſolitus: in uictu tẽperans: temporis perparcus, ita ut ſupra menſam iudicaret, & reſponſa legatis daret: cæterùm in Venerem procliuior, in externos liberalis: ſuos uerò metu magis, quàm beneficentia in officio continere ſolitus: ſtatura fuit mediocri, gracili corpore, radere barbam & genas ſolitus, qualem apud Trocos in templo depictum uidimus. Habebat autem in more, ut procuratores bonorum ſuorum rapinis ditatos excuteret, atq; expilaret, rurſusq; præficeret.

Rex Polonos à ſe amandat.

Vitoudi mors, mores & effigies.

MARTI-

MARTINI CROMERI DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM

LIBER XX.

POST MORTEM Vitoudi, suspensi animis Lituanorum & Russorum proceres, hærebant, quid'nam se fieret. Supererat Coributhus, Vitoudi frater: sed aberat, Boemorum furori ducem se præbens: nec ullum præclari ingenij specimen in Lituania ediderat.

Suitrigellonis mores.

Porrò Suitrigello regis frater, qui Vitoudum metuens, ad Sigismundum Cæsarem aliquanto antè profugerat, & Vitoudo indulgente in Lituaniam redierat, homo erat nihili, & ebriosus, & præcipitis iracundiæ, sed tamen liberalitate multorum sibi animos conciliarat:

Russorum studia erga Suitrigellonem.

in primis autem Rusi ei fauebant, propterea quòd à sua secta non alieno eum animo esse existimabant: sed tamen sensum regis, penes quem rerum Lituanicarum summa erat, non tenebant. Posteaquam uerò persenserunt, principatum Lituaniæ clàm ab eo ad Suitrigellonem deferri, tunc uerò certatim omnes ad eum concurrere, studia'que ei sua probare uelle, ita ut ingens circa regem solitudo esset.

Suitrigello apud Lituanos principatum arripuit.

Venit deinde Vilnam ad exequias Vitoudi Suitrigello ingenti turba stipatus: elatus'que fauore hominum, Vilnensem, Trocensem, & alias quasdam primarias arces occupauit, & pro duce gerere se absq; authoritate regis cœpit. Deinde magis ac magis insolescens, assentatoribus frigidam, quod aiunt, suffundentibus, oblitus omnium beneficiorum regis,

Suitrigellonis impotentia animi.

fraternæ'que necessitudinis, contumeliosius eum tractare: carceris & exilij ueteris memoriam refricare: uenisse tempus dictitans, cum ulcisci eum probè posset: Polonos, qui cum rege erant, asperius appellare: internuncios, qui à rege in Poloniam, qui'ue ex Polonia ad regem mittebãtur, excutere, epistolasq; refringere. Plus eius amentia atq; temeritate, quàm suo periculo rex commouebatur, & quantum poterat, furorem eius & insolentiam lenitate & comitate sua mitigabat. Placatior'que is iam futurus esse uidebatur, cum res noua oblata, denuò furorem eius accendit.

Podoliorum præclarum facinus.

Podolij primores, nimirum Paulus episcopus Camenecensis, uir humili quidem loco natus, uerùm generosi spiritus, Risco Kerdeius, Theodoricus, Michael & Mirsilo fratres Buciacij, & Crusina Galouius, cognita celeriter Vitoudi morte, Doigertum palatinum Vilnensem, qui Podoliam Vitoudi nomine administabat, rerum omnium adhuc ignarum, euocatum ad colloquium, cæperant: arcem'que Cameneciam, Smotriciam, Scalam, & Cieruonigrodum occuparant, & omnem Podoliam facile in potestatem suam redegerant, ut regi eam & Polonis restituerent, & ne in ditione Lituanorũ ea deinceps esset. Id ubi factum resciuit Suitrigello, homo uiolentus et impotens, fremere in regẽ, & maledictis eum Po-

lonos'que incessere, palam'que uincula aut necem præsentibus intenta A re, ita ut excubare omnes die noctu'que circum regiam necesse haberent. Et non deerat nostris, quamuis paucis, animus, non modò ad defendendum sese atque regem, sed etiam ad inuadendum ac trucidandum Suitrigellonem. Sed rex siue quòd sibi metuebat, siue quòd Suitrigellonem impense diligebat, seu denique quòd Lituaniæ quàm Poloniæ incrementis & amplitudini impensius fauebat, inconsultis omnibus assensus est de Podolia Suitrigelloni, recipienti unà cum proceribus Lituanis, regi se eam bona fide redditurum esse, si de ea inter Polonos & Lituanos non conuenerit, ac deinde ius suum persecuturum atque repetiturum: ea'que de re Zaclicam Tarlonem in Podoliam cum literis & mandatis misit, qui eam Michaeli Babæ Russo Suitrigellonis nomine recipiendam, & obtinendam, traderet. Aegerrimè id ferebat iuuentus Polona, quæ in comitatu regis erat: & in primis duo nobiles iuuenes, Andreas Tencinius, & Nicolaus Dreuicius custos Sendomiriensis, cui rex annulum suum signatorium, Cancellario & procancellario absentibus, credebat. Igitur hi duo ducti amore patriæ, scripsere Michaeli Buciacio, qui Cameneciam obtinebat, Regem extrema necessitate adactum Podolia Suitrigelloni cedere: sed si ipse communi patriæ simul & honori suo consultum uellet, non modò non parêret mandatis regijs, uerùm Zaclicam pariter & Babam comprehenderet. Eas literas, quoniam palàm ferri nequibant, Suitrigellone omnes excutiente, conuolutas, cera'que contectas, ut speciem B cerei præse ferrent, Zaclicæ puero omnium inscio paucula pecunia præ manu ei data, dedere: ut is cum primùm Cameneciam uenisset, cereum illum Buciacio præfecto redderet, atque hæc uerba adderet, ut si errare ille nollet, ex eo cereo unà cum magistratu urbano lumen quæreret. Cum autem puer bona fide omnia fecisset, miratus Buciacius, quid sibi cereus ille, & ambigua mandata uellent, non de nihilo tamen omnia illa esse suspicatus, refracta cera literas inuenit, Zaclicam & Babam in custodia habuit. Dum hæc ita fiunt in Lituania, cognouere tandem Poloni, referente Ioanne Olesnicio marsalco, qui mille ciclos argenti, & alia quædam munera post reconciliationem à Suitrigellone regi donata in thesaurum Polonicum inferre iussus erat, quo in statu regis sui res essent: & iure quidem optimo ei aduersa, quæ accidissent, accidisse cuncta censebant: uerùm aliud tamen succensendi & reprehendendi eius tempus fore rati, de liberando eo, seclusa omni mora, agendum sibi esse existimarunt. Grassabatur quidem tunc dira pestis in omni ferè Polonia, sed nihilo tamen segnius, comitijs Vartam ad sextam diem Decembris indictis, frequentes conuenerunt. Re diligentius in consilio agitata, expeditio in Lituaniam decreta: edictum'que, ut ad medium Ianuarij apud Kianos, pagum supra Veprum amnem, armati omnes præstò essent: tentari tamen prius legatione Suitrigellonis animum placuit. Ad eam obeun-

Podoliam rex concedit Suitrigelloni.
Lituanorum promissa.
Andreæ Tencinij & Nicolai Dreuicij charitas in patriam.
Michaelis Buciacij factum.
Polonorũ procerũ studiũ erga regem.
Pestis in Polonia.
Comitia Vartæ, absente rege.
Decretum de rege liberãdo.
Veprz fl.

obeundam designati Sbigneus Cracouiensis, & Ioannes Vuladislauiensis, episcopi: Sendiuoius Posnaniensis, & Ioannes Lichinius Brestensis, palatini, cum Varsauiam usque progresi essent, mandato regis, nunciantis liberum se iam esse, domos reuerterunt. Vt enim audiuit Suitrigello, quæ in Vartensibus comitijs acta ac decreta essent, liberum ac reconciliatum sibi regem dimisit. Ne pontifex quidem max. Martinus quintus prætermiserat, ad Sigismundum Cæsarem & ad Suitrigellonem de liberando Vuladislao scribere, cum detineri eum in Lituania celeri nuncio accepisset. Eiusdem autem Vartensis conuentus decreto, cura regiorum liberorum educandorum & instituendorum magistro Vincentio Cotho Dembienio, custodi Gnesnensi, & Petro Ritercio equiti mandata est. Post insequentis anni principium rex per Chelmensem tractum è Lituania reuersus, Sendomiriæ comitia habuit. Ibi cum de Suitrigellonis insolentia siue amentia plenius cognitum esset uulgò, afferretur'que, etiam castella quædam in Podolia per illud tempus ab eius copijs intercepta, Smotriciam circumsessam (cuius tamen obsidio nostrorum uirtute, non sine strage Lituanorum, soluta rursus erat) Trebouuliensem & Leopoliensem oram excursionibus & populationibus diuexari, damnabant omnes præceps & peruersum regis consilium, & bellum aduersus Suitrigellonem flagitabant. Sed peruicit rex, ut legatio prius ad eum de repetendis rebus mitteretur. Missi Stanislaus Posnaniensis, & Ioannes Chelmensis, episcopi: Sendiuoius Posnaniensis & Ioannes Lichinius Brestensis, palatini cum his mandatis, ut Suitrigello castella, quæ in Podolia cæpisset, redderet. Lusco & Volynia decederet, ad regem ad certam diem ueniret, ab eo'que principatum Lituaniæ certis legibus acciperet, quem perperam & contra fœdera inuasisset: aliter, necesse fore Polonis cum rege ius suum armis persequi. Ferocius his responsum est à Suitrigellone. Nihil enim eorum quæ postulabantur faciebat: & asseuerabat, se quicquid egisset, ageret'ue, rectè & iure optimo egisse & agere: quin etiam reliquam Podoliam à rege repetebat. Hæc eadem mandata luculentius & acrius postea per Basilium ducem Russum, cognomento Crasni, apud regem repetita. Interea dum hæc fiunt, uenit ad regem Coributhus cum cæteris Boemorum hæreticorum, qui post mortem Ziscæ cæci Orphanos sese dixere, ducibus: qui Boemia siue pulsi, siue ultrò excedentes, cum Lusatiam diuexassent, Silesiam quoque, belli sede Gliuiciæ posita, longè late'que uastabant: oppida hostiliter diripiebant, & incendebant, & in templa atque monasteria, sacerdotes'que & monachos potissimùm barbarico furore debacchabantur, Ziscæ ducis sui immanitatem secuti: qui quasi uiuens parum insanisset, moriens cutem sibi detrahi, eam'que tympano induci iussit: fore pollicens, ut ad eius tympani sonum, animis conciderent ipsorum aduersarij. Cum his autem coniunxerat sase Coributhus, captus, & mox pulsus à Pragensi-

Pōtificis max. studium de liberando Vuladislao.

Educatores regiorum liberorum.

Comitia Sēdomiriæ.

Legatio Polonorum ad Suitrigellonem.

Suitrigellonis ferox responsum.

Coributhus. Orphani.

Ziscæ cæci immanitas.

gensibus, quemadmodum Hagecus memorat: & cum primoribus eorum ad regem uenerat, accepta ab eo fide publica. Actum cum his de religione: adhibiti doctores Academiæ Cracouiensis, qui errores ipsorum disputãdo refellerent.

Regis oratio ad hæreticos.

Rex ipse simpliciore oratione usus, quanta rerum omnium perturbatio secuta apud eos ex mutata & perturbata religione esset, commemorauit: ut florentissimum quondam Boemorum regnum ad interitum properaret, sublatis magistratibus, sacris iuxtà ac profanis: euersis oppidis & munitionibus: cæsis, uel fuga dilapsis optimatibus: constupratis honestis matronis atque uirginibus: coniugijs nobilissimarum fœminarum in agrestes homines, & ex infima fece plebis uulgatis: agris partim hostiliter uastatis, partim furore quodam ipsorum cultorum desertis: profanatis, direptis, ac dirutis templis: abrogatis sanctissimis ceremonijs, sacrosancta religione contaminata, ac tam uarijs, portentosis & abominandis opinionibus discerpta, ut nemini propemodum cum altero conueniret: denique peruerso rerum omnium, atque naturæ ipsius ordine: quæ omnia, ni maturè resipiscerent, præsens & extremum exitium consequi necesse esset. Quòd si his rebus commouerentur, pollicebatur se perfecturum, ut æquis conditionibus res eorum componeret. Sed surdis auribus Boemi hæc accepere. Neque enim facile est, cum impetu ruentes semel in præceps in uiam reuocare.

Interdictũ Cracouiæ propter hæreticos.

Rex Cazimiriam hæreticos eiecit.

Episcopus etiã armatus hæreticis restitit.

Coributhi minæ contra episcopum

Quoad autem ij substitere Cracouiæ, cessatum est à sacris interdicto Sbignei episcopi, consecratum'que ab eo chrisma in Mogilensi monasterio. Itaque propter solennes Paschæ dies, Cazimiriam Boemi cum Coributho à rege eiecti sunt, frementes in episcopum: alia quoque de causa ipsi infensi. Nam cum paulo antè Lechnicense monasterium in finibus Vngarorum diripuissent, Sbigneus facta de clientibus propinquis & amicis subitaria manu, reuertentes persecutus erat: & paucos, qui agmen raptim sese recipiens consequi non poterant, exceperat. His ergo de causis Coributhus indignans, coram rege cum Sbigneo iurgatus est: discedens'que Cracouia cum cæteris, non modò ipsi, sed templis etiam ac diuo Stanislao sublata manu comminatus est.

Boemi minaces profligati.

Verùm eæ minæ diuinitùs mox in irritum cecidêre. Reuertentes enim, cum Gliuiciam à Conrado albo Olesnicensium duce per proditionem captam, direptam & incensam, suos'que magna strage cæsos reperissent, ad paucos redacti, & rerum omnium egeni in Boemiam recessere. Ab ijs autem & Poloni equites latrocinari cum didicissent, quodam tempore Censtochouiense monasteriũ, quod propter peculiarem Virginis matris cultum, & frequentissimas non modò Polonorum, sed etiam uicinorum Vngarorum, Morauorum, Boemorum, Silesiorum, Saxonum, Prussorum, atque Lituanorum peregrinationes magnis diuitijs refertum esse credebatur, diripuere: atque ut patrati sacrilegij suspicionem à se in Boemos hæreticos auerterent, imagini uirginis matris, quæ uulgò magna religione colitur, uulnus inflixere. Sed minorẽ opinione prędã reperere: meritas'q; sacrilegij

pœnas

poenas intra illum ipsum annum expendêre. Fuerunt autem authores sceleris Iacobus Nadobni Rogouius, gente Zialosſius, & Ioannes Curopatua gente Srenauius. Dimissis Boemis cum Coributho, Vuladislaus rex Biecium profectus, bellum in Suitrigellonem parabat: eò uenit ad ipsum Ludouicus commendator Torunensis, legatus à magistro Cruciferorum, deferens eius operam, ad componendas res inter dissidentes fratres. Ei gratiæ actæ, facta'que potestas ut id ageret. Tametsi secretò aliud actum esse Dlugossus memorat: nempe postulasse regem à magistro, ut Suitrigelloni faueret: se'que expeditionem facientе in Russiam, ut ipse Poloniam armis infestaret. citat'que idem non leues authores huius rumoris, qui mortuo demùm rege diuulgatus latè manarit: quem nos unà cum ipso Dlugusso neque affirmamus, neque refellimus. Misit deinde rex Ioannem Brezium, Lutici filium scribam ad Suitrigellonem, ut eum ad saniorem mentem reuocaret. Sed eum Suitrigello excandescens, contra ius gentium uiolauit. Quare iritatus rex, maturauit expeditionem: motis'que castris, ad Grodlum oppidum supra Bugum amnem duodecim dies statiua habuit: & maiores Polonos tardius uenientes, & hostiliter penè in suos quacunque iter faciebant grassantes, expectauit. Deinde Bugum amnem traiecit. Interim uulgus omne eius oræ cum iumentis, pecudibus & facultatibus suis in densas palustres'que syluas sese abdidit. Aduenit & Suitrigello cum sex ferè milibus armatorum, arcem'que Lucensem armis, commeatu, præsidio'que muniuit. Certatum est deinde leuibus aliquot prælijs cum hoste: in quibus omnibus nostri uel nullo uel paruo incommodo accepto superiores erant. Senco dux Russus occisus, captiui non pauci ad regem adducti, incensa Vuladimiria, peruastatum Vuladimiriense territorium, quod rex Theodoreto siue Feidusconi duci Russo, fratris filio donauit: qui dux non multo pòst mortuus, regem fecit hæredem. Non intermittebat tamen rex, Suitrigellonem ad pacem inuitare. Sed nihil inde pacati referebatur. Sperabat enim ille, regem breui inde ad aliud bellum à Cruciferis, cum quibus fœdus icerat, reuocatum iri. Aduenere deinde maiores Poloni. Quibus grauiter de tarditate, & neglecta disciplina militari in itinere, obiurgatis, rex cum omni exercitu Styrum fluuium, qui Luscum alluit, difficili ac profundo uado transmisit, cum Suitrigello pontem disiecisset, ulteriorem'que ripam frustra seruasset. Videns autem is se ualde imparem esse tanto exercitui, incenso Lusco oppido, arce uerò Iurzæ Russi fidei commendata, ne tentata quidem prælij fortuna, fugam inijt. Ducem suum secutæ copiæ, diuersæ & ipsæ dilapsæ sunt. Sed multi mortales ex his in fuga à Polonis cæsi, capti'que. Inter captiuos insignes maximè fuere, Rumboudus, marsalcus Lituaniæ: & Gastoudus. Quos Suitrigello deinde liberauit, cum spopondisset regi, eos Cracouiam, cum rex iussisset, uenturos esse. Creditus est autem & Suitrigello cecidisse, cum uestis eius cruenta inter cætera spolia reperta esset. Cecidêre tamen

Cruciferorum legatio ad regē Polonorum.

Vuladislaus cōmendat Cruciferis Suitrigellonem.

Suitrigello legatum regium uiolauit.

Bellum contra Suitrigellonē.

Grodlum opp.

Bugus fl.

Maiorum Polonorum licentia.

Senco dux occisus.

Vuladirimia incensa.

Feidusco dux.

Suitrigello fœdus icit cū Cruciferis.

Styrus fl.

Luscum oppidum incensum.

Suitrigellonis fuga.

Rumboudus et Gastoudus Lituani capti.

tamen de Polonis quoque nonnulli nobiles & fortes uiri, dum incautius Tartaros, qui in castris Suitrigellonis militabant, persequuntur. Alia quoque per eosdem dies uictoria de eodem hoste Belsensem tractum uexante Polonis parta est. Nam eò sex millia hominum rex cum Cazimiro duce Masouiorum, & Ioanne Menzico Dambrouio præfecto Rusiç, ad præsidium suis miserat. A quibus Olescum arx, cum capi posset, tamen in potestate Bogdani Rohatinij Rusi, qui ad Suitrigellonem nulla necessitate adactus perfugerat, præfecturam'que eius arcis ab eo, confiscatis à rege bonis suis, adeptus erat, relicta est, ea conditione, ut eam regi redderet, cum is Lusco potitus esset. Obsessa est deinde à toto exercitu arx Lucensis, & oppugnata etiam: sed remissa admodum, atque segniter, indulgentia quadam regis, uti creditum est. Et cum pars muri à Polonis bombardarum ictu deiecta esset, frustra tamen impetus factus est. Trium deinde dierum induciæ, per quas de deditione deliberarent, obsessis datæ à rege, frustra dissuadentibus consiliarijs: per quos dies mœnia & propugnacula arcis refecta sunt: saxa, & alia missilia congesta: & aqua importata, cuius haustu à nostris arcebantur. Deinde iterum quoque idem factum non sine murmure totius exercitus. Fuere tamen inter proceres & consiliarios regios, qui noctu clàm cum obsessis colloquia habere, & arma eis commeatum'que suppeditare soliti esse dicerentur. Et probri loco id obiectum est postea Laurentio Zarembæ castellano Siradiensi, à Stanislao Zuuicla gente Labencio. At Suitrigello ridiculo magis, quàm callido, ut ipse existimabat, commento nostros ab instituto deterrere aggressus est, confictis literis nomine principis Tartarorum ad regem, ut is Podoliam Suitrigelloni à se donatam, redderet. Cæterùm ubi id commentum sibi non procedere animaduertit, legationem de pace ad regem misit: siue ex animo id agens, siue ducendi belli, & obsessis subueniendi causa simulãs. Intelligebat enim Polonos belli ob aduentantem hyemem, grassantem'que in equos luẽ pertæsos, domos reuerti cupere: & ipse Tartarorum & Valachorum auxilia, cum quibus per hyemem Rusiam & Poloniam infestaret, expectabat. Conuẽnit, ut proceres utrinque delecti certa die de conditionibus pacis inter se tractarent. Interim dum hæc ita fiunt, arx regia Rathnum, prodentibus eam Rusis defensoribus, ab hostibus capta & exusta est, Chelmensisque ora diuexata. Sed eos Ciolcus præfecti Chelmensis uicarius, siue subpræfectus cum centum triginta non amplius hominibus facto in securos animose impetu, ultus est: ita ut trecentos ex ijs interficeret, quadraginta uiuos caperet. Ad Cremeneciam quoque eodem tempore bene res à nostris oram eam depopulantibus gesta est. Cum enim hostes in nostros, paucos consultò per agros palantes, ex arce decucurrissent, excepti insidijs, perpauci in arcem refugerunt, plurimis uel cæsis uel captis. Continuabatur autem ab reliquo exercitu obsidio, & maioribus odijs quàm uiribus inter obsidentes & obsessos

Lituani iterum uicti in Belsensi tractu.

Olescum arx.

Lucensis arx obsessa.

Induciæ damnosæ.

Proditores in exercitu Polonico.

Suitrigello pacem postulat.

Rathnũ proditione captum & exustum.

Lituani fusi in Chelmensi territorio.

Lituanorũ clades apud Cremeneciam.

obsessos certabatur. Lituani & qui cum eis sentiebant Rusi, quoscunque Polonici generis & Latinorum, ut ipsi dicunt, rituum in arce repererant, exquisitis supplicijs in propugnaculis, ut inspectarent nostri, necabant, & omne genus contumeliæ in nostros iactabant, fisi incantationibus, quibus gens ea ualde utitur, & magicis artibus: quarum professores Iudæi cùm alia quadam abominanda faciebant, tum captiuum quempiam Polonum elegãti forma infixo in iugulum cultro mactarunt: haustumque sanguinem, & intestina uitaliaque membra extracta, & in minuta frusta concisa prunis imposuerunt & adoleuerunt: eoque suffitu impias & sacrilegas precationes adhibentes, omnes arcis angulos lustrarunt. Sæuiebant & Poloni uicissim in Russos quoscunque cæperant, ut par pari referrent. Conueniebat iam de pace inter proceres: sed eam Suitrigello approbare noluit, nisi Cruciferi quoque & Valachi fœderati & socij sui pacis eius legibus continerentur. Vtrosque enim in societatem adsciuerat, eosque magnis muneribus illectos adduxerat, ut & Cruciferi uiolato fœdere Cuiauiam atque Dobrinum, & Valachi clientes Polonorum Podoliam & Russiam finitimam armis infestarent. Sed Valachos quidem cum ingenti præda è Sniatinensi, Haliciensi & Camenecensi agro capta reuertentes, Rusi regij Buciacijs fratrib. ducibus è castris regijs curriculo profecti & consecuti, magna strage fuderunt, prædamque excusserunt: Alexander quidem palatinus, dux & author belli, fuga elapsus est: uerùm nõ multo pòst, pœnitentia facti & mœrore confectus obijt. Nec dissimili, sed pro numero tamen aliquãto minore clade Cruciferi quoque Crainensem oram uastantes, affecti sunt ab agrestibus Cuiauijs ac Dobrinensibus, Ioanne Iarogneuio gente Orleio, Bartholomæo Vissemburgio Nalencio, ac Dobrogostio Colinio equestris ordinis ducibus, cum ij accepto domesticæ calamitatis nuncio, præpeti cursu è castris domum contendissent. Neque parsum est arma abijcientibus. Theodoricus modò marsalcus Liuoniensis, & septem commẽdatores capti cum quatuor uexillis, Cracouiamque ad regem missi, omnes preter Theodoricum in carcere uitam finierunt. De uniuerso autem agmine illo, in quo septingenti Liuonienses equites, præter cæterã Curouiensium, Suecensium, Tucholiensium, Slochouiensiumque equitum pariter & peditum manum, fuere, paucissimi, equestres ferè, euaserũt. Nam reliquus Cruciferorũ exercitus peruastata lõgè lateque Cuiauiensi ac Dobrinensi ora, uigintiquatuor oppidis (in quibus præcipua fuere Inouuladislauia, Vuladislauia, & Nessouia Torunię æmula) & plus mille pagis direptis & incensis, arceque Nessouiensi pręsidio munita, incolumis & præda onustus domum reuerterat. Illos uberioris prædæ spes ab Iodoco Tucholiensi commendatore ostensa longius prouexerat. Et quidem non sine magno compendio, nisi id sanguine suo exoluissent. Nec mirum cuiquam uideri debet, tantum detrimenti una illa excursione acceptum esse. Proposuerant enim Cruciferi præmia incendiarijs, oppidorũ quidem ternas marcas, pagorum uerò singulas. Munitioribus autem oppidis & arce Nessouiensi, proditione Nicolai

Russorum sæuitia.

Rusi incantationibus dediti.

Impius ritus lustrandi.

Cruciferi Cuiauiam ac Dobrinũ infestarunt, Valachi Russiam & Podoliam.

Alexander palatinus Valachorum extinctus.

Cruciferi profligati à Polonis.

Craina.

Cruciferi insignes capti.

Oppida incensa à Cruciferis.

Nessouiensis arx præsidio firmata.

Incendiarij cõducti à Cruciferis.

Tumigralæ proditio. Tumigralę Siecouij, quem rex ad custodiam Cuiauiæ reliquerat, potiti erant: Breste frustra tentarunt. Sed ad Luscum reuertamur. Cum igitur de conditionibus pacis regi cum Suitrigellone non conueniret, A *Induciæ cum Suitrigellone.* inducijs interceptum est bellum, ita ut postridie Cal. Februarij sequentis anni in conuentu Parsouiensi accuratius de pace tractaretur. Nec mora, soluta est Lusci obsidio, dimissus'que exercitus. Ac tum demum Cuiauienses illi, quos dudum commemorauimus, & complures alij eiusdem oræ equites, cursu omnia pręuertentes, cum agrestibus coadunati, illam, quam dudum commemorauimus, de Cruciferis uictoriam adepti sunt. Miserant quidem rex & Suitrigello pariter, inducijs sic inter se factis, legationem ad Cruciferos, ut ne Poloniam bello uexarēt: sed tardius ea peruenit, cum iam hostes satis in homines omnis ordinis atque ætatis, & innocua tecta debacchati, præda firaues domum reuerterentur. *Masouiorum ditiones expertes incommodorum belli.* Illud Cruciferico illo bello animaduersum, uariè suspicandi hominibus ansam dedit, quòd Masouiorum fines intacti prorsus ab omni ui hostium fuerunt. Rex uerò à Lusco discedens, in Chelmensi ora aliquandiu substitit: per quod tempus Rusi Volynienses nullum genus crudelitatis omiserunt in nostros, qui ibi post pacem factam & discessum regis cum mercibus omnis generis Lucensibus uenum expositis, siue aliqua quauis de causa remanserant, aut antiquitùs domicilia fixerant. Templa etiam quęcunque Rusici ritus non essent, impiè & immaniter exusta & euersa sunt. E' Chelmensi deinde rex Leopolim profectus est: *Vuladislai beneficentia in calamitosos.* quò cum ingens Cuiauiensium ac Dobrinensium equitum multitudo conflueret, opem & subsidium regis afflictis B & perditis Cruciferica incursione rebus suis atq; suorum implorans, magna in cunctos ac profusa benignitate usus est, nonnullos præsente pecunia subleuans, nonnullis uerò possessiones de suo largiens: cúmque non illius modò, sed & cuncti superioris temporis immensis donationibus sese & ærarium suum exhausisset, *Calamitosi immissi à rege in bona ecclesiastica.* superessentq; adhuc multi, quibus ipsis cum liberis & uxoribus etiam subuento opus esset, ecclesiastica bona illis dilargiri cœpit, ut per hyemem duntaxat eorum usufructu sustentarentur. *Rex ab episcopis obiurgatus ob largitionem ecclesiasticorũ bonorum.* Perniciosi exempli res ea uisa antistitibus. Itaq; Albertus archiepiscopus Gnesnensis, & Sbigneus episcopus cum primoribus ecclesiarũ suarum sacerdotibus properè ad regem excurrunt, tam iniustas donationes eius repressuri. Et archiepiscopus quidem submisius frustra orabat regem: *Sbignei episcopi libertas dicendi.* Sbigneus uerò maioris animi & cōstantię uir, grauius in eũ inuectus est, iniustas illas alienorũ bonorum donationes reprehēdens: & ni cœpto desisteret, grauiore se in eũ censura & animaduersione usurũ esse minitās, excusantiq; necessitatē, & piā calamitosorũ hominum cōmiseratione ē, adiecit: nihil ea cōmiseratione & misericordia opus futurũ fuisse, nisi ipse calamitatē illā tā multis inuexisset. Vulgò enim iactari, ab eo ipso Cruciferos quiescentes excitatos esse. Quod si id uerum non sit, non esse tamen ipsum culpæ expertem, propterea quòd iustum aduersus ingratum & sceleratum fratrem bellum, quod paruo negocio debellari potuerit, peruersa

quadam

quadam indulgentia sua duxisset, commeatum'que & arma obsessis Lucensibus subministrasse diceretur. Inducias quidem certè, per quas illi se recrearent, bis eis contra omnium sententiam concessisset. Ita tunc Sbigneus: quanquam nihil cuiquam rex in Cracouiensi diœcesi, præter quædam Miechouiensis monasterij, donarat, Sbigneum reueritus. Atque id ipse tum commemorabat. Sed nihil tamen ea res animum Sbignei mollijt, non tam suam, quàm publicam ecclesiastici ordinis causam agentis. Reuersus deinde rex est in Poloniam ad comitia, quæ Nepolomiciam ad undecimam diem Nouembris indixerat. Ibi Heduigim filiam Friderico iuniori marchioni Brandeburgensi desponsam, immatura morte defunctam amisit. Creditum est uulgò, ueneno eam à nouerca sublatam esse, ne quo filijs suis impedimento ad regnum adipiscendum esset: propterea quòd ea Cazimiri magni regis, cuius grata etiam tum erat apud Polonos memoria, proneptis esset. Rex quoque ipse æquiori quàm par erat animo mortem eius tulisse uisus est. Post initium uerò insequentis anni Lublinum is magna procerum caterua stipatus, profectus est: proceres'que omnes, excepto Alberto archiepiscopo, Parsouiam ad conuentum cum Suitrigellone agendum transmisit. Verùm ij cum diu frustra Suitrigellonem moras nectentem expectassent, re infecta discesserunt. Erat autem apud Suitrigellonem Ludouicus commendator Torunensis, qui hoc agebat sedulò Cruciferorum nomine, ne pax cum Polonis coiret. Rex de statu reipublicæ ac de impendentibus undique periculis anxius, ad uicesimamtertiam diem Aprilis Siradiæ comitia habuit. Ibi Vuladislaus maior natu regis filius regni successor à patre designatus, totius'que conuentus suffragijs approbatus est. Constitutum est etiam, ut si plura simul bella ingruissent, cæteris omissis ad tempus, in id quod esset grauissimum, toto conatu & cunctis uiribus incumberetur, ne diductæ multipliciter & extenuatæ uires nulli rectè sustinendo satis essent. Nicolaus uerò Tumigrala proditionis, cuius superius meminimus, ibi damnatus est: quamuis necessitate, cum nullas ad resistendum hosti uires haberet, eò adductus esse plerisque uideretur. Vucieleius is gente fuit, cuius insigne est latruncularia tabula. Nuptias deinde rex Eliæ Masouiorum ducis & sororis suæ filiæ, Boguslao Stolpensium duci in matrimonium collocatæ, splendido apparatu fecit. Reuertentem in minorem Poloniam, Pabianicæ, quod oppidum cum omni territorio sacri collegij Cracouiensis basilicæ est, legati Boemorum hæreticorum conuenerunt, auxilia contra Cruciferos pollicentes, & Coributho regem reconciliantes: ad hæc Basileensis concilij propensionem erga se nunciantes. Etenim indixerat Basileam Martinus pontifex anno præterito concilium, eique suo nomine Iulianum cardinalem diaconum præfecerat: cumq; interea uita defunctus, Eugenium eius nominis quartum successorem accepisset, nihilominus patres qui conuenerant, Sigismundo Cæsare authore id prosecuti sunt, & cùm alia multa ad salutem reipublicæ

Comitia Nepolomiciæ.

Heduigis Vuladislai regis filia mortua.

1432 ann.

Cõuentus Parsouiæ non fue cessit.

Comitia Siradiæ.

Vuladislaus Vuladislaum filiũ regẽ Poloniæ designat.

Tumigrada proditionis damnatus.

Vucieleia familia.

Boemorum hæreticorum oratores ad regẽ.

Basiliense concilium.

Christianæ pertinentia faciebant & sanciebant, tum ad Boemos Egrę conuentum agentes miserant oratores, qui eos blandè in uiam reuocarent, aut certè ad congressum & colloquium amicè inuitarent, prolixè multa pollicentes. Hæc igitur tunc Polonorum regi Boemi nunciabant. Grata fuit ea legatio regi & proceribus, bellum in Cruciferos molientibus. Quare comiter & lautè legati habiti sunt, &, assentientibus archiepiscopo & episcopis, qui tunc aderant, ad sacrorum communionem admissi. Perfuncti uerò legatione, cum reuerterentur, & Cracouiam contra præceptum regis ex itinere diuertissent, cessatum est à sacris mandato episcopi licet absentis, adstipulante uniuerso cœtu sacerdotum, & theologorum, & iureconsultorum, quos Vicarius episcopi ea de re conuocarat. Contumeliosum id uisum Boemis: regi uerò (qui tamen futurum id diuinauerat) & cæteris episcopis permolestum fuit, quòd Sbigneus unus omnium acta ac placita irrita faceret. Accendebant etiam magis iram regis Ioannes Menzicus Dambrouius palatinus Russiæ, & Petrus Corsbocus, qui Boemos honoris causa iussu regis deduxerant. Itaque excanduit is in episcopum, & uenienti ad se Visliciam, dextram, beneuolentiæ symbolum, non porrexit: quin asperioribus etiam uerbis eum increpuit, & Petri Vissi fortunam ei comminatus est. At ille imperterritus respondit: fauorem se, non offensam regis meritum arbitrari, quòd solus & salutis & existimationis eius, quæ ab inimicis eius & maximè Cruciferis cùm aliàs, tum in Basileensi concilio proscinderetur, optima fide curam haberet: prouideretq; omni ratione, ne rex meritò pro fautore hæreticorum traducatur. Et cum de religione agitur, neq; regis, neq; cuiusquam omnino uultum atque minas se reformidare, quin id faciat, quod rectum esse intelligat. Authoritate archiepiscopi & cæterorum episcoporum nihil se in hac parte moueri, habentem adstipulatores diuini humani'que iuris professores. Petri Vissi calamitatem desineret rex commemorare, quæ non tam innocenti episcopo, quàm iniurioso regi ignominiosa accidisset. Neque uerò ea se terreri: paratum non modò quasuis contumelias pro religione, uerumetiam exilium atq; mortem subire. Cum autem rex subijceret, se quoque diuini & humani iuris peritos diuersæ sententiæ authores habere, acciti primores academię Cracouiensis, & cum his commissi Ioannes Saffranecius Vuladislauiensis, Ioannes theologus, Chelmensis, episcopi: & Vuladislaus Oporouius pontificij iuris peritus, procancellarius regis, qui postea Vuladislauiensis episcopus fuit, haud difficulter refutati sunt. Neq; tamen penitus regis ira in Sbigneum resedit: admonitusq; is est ab Ioanne Tarnouio palatino Cracouiensi, ut sibi diligenter caueret. subornatos enim esse à rege, qui eum de medio tollerent. Et egit quidem gratias palatino Sbigneus: sed nihil tamen ea nocte, in quam sibi periculum comparatum esse acceperat, de consuetudine sua remisit. In eodē cubiculo, eodem lecto cubuit, nullam sibi custodiam adhibuit: nocteq; intempesta cum uno sacerdote & puero lumen præferēte, ad matutinas precationes ad templum adijt,

Boemi admißi ad sacrorum communionem à rege & episcopis.

Interdictum sacris Cracouiæ propter Boemos.

Rex iratus Sbigneo episcopo.

Sbignei oratio ad regem.

Sbignei magnus animus contemnensq; periculi.

diſt, neq; aduerſi quicquam ei accidit, quod uel rex mutaſſet cõſilium, uel uanus ille terror fuiſſet. Nec multo pôſt, ſacerdotem hæreticũ, qui ad regem uenerat, idẽ Sbigneus eiecit, uir excelſi animi, & ſempiterna poſteritatis memoria dignus. Venit autem eódem ad regem illuſtris legatio Iani Cypriorum, Hieroſolymorum & Armeniorum regis, mediterraneo mari per Propontidem & Pontum Euxinum, atq; inde aduerſo Danubio aduecta in Valachiam, & inde porrò terreſtri itinere non ſine magna difficultate in Ruſsiam & Poloniam profecta. Eius legationis princeps Balduinus de Noris marſalcus Cypri, donis regi & reginæ oblatis, connubium Heduigis regiæ filiæ, regis ſui filio, ac ducenta millia aureorum numûm ipſi regi mutua petebat, beſſem'q;, hoc eſt duas tertias partes Cypriorum regni hypothecæ nomine Vuladiſlao offerebat. Sed nihil impetratum, quod & Heduigis iam obierat, & pecuniam ſe rex habere, aſsiduis bellis exhauſtum, negauit. Miſit deinde Vuladiſlaus rex Laurentiũ Zarembam caſtellanũ Siradienſem, legatum in Lituaniam, admonendi in ſpeciem, & ſanandi Suitrigellonis cauſa: reuera autem, ut Lituanorum procerum animos ſua ſponte iam à Suitrigellone, cùm propter crudelitatem eius, tum propter propenſiorem erga Ruſſos fauorem alienatos, magis etiam clàm in eum incitaret: Sigiſmundum'que Vitoudi fratrem germanum, Starodubenſium ducem ad inuadendum principatum Lituanorum animaret. Neque irritus hic conatus fuit. Cognita enim uoluntate regis, Lituani cum Sigiſmundo conſpirantes, in Suitrigellonem, apud Oſſmianos tunc agentem arma ſumunt. Et euaſit quidem Suitrigello fuga in Ruſſiam, ab Ioanne Moniuido de inſidiſs præmonitus: cupide'que receptus eſt cùm à cæteris Ruſsis, tum à Smolenſciſs: inde'que poſtea adiunctis ſibi Liuoniẽſibus Lituaniam uexauit. Vxorem uerò eius Ruſſam, Tuuerenſium ducis filiam Sigiſmundus cepit, Lituaniam'que omnem in poteſtatem ſuam redegit. deinde ad regem miſit oratum, uellet iuberet, ſe principem eſſe Lituaniæ. Miſsi in Lituaniam ſeptem de primoribus Polonorum, conditiones Sigiſmundo tulerunt, ut iureiurando interpoſito reciperet: Se in fide & clientela regis, qui ſupremi ducis Lituaniæ titulum retineret, & Polonorum, ſemper futurum, eoſdem cum eis amicos hoſtes'que habiturum, ſuis'que ſtipendiſs eis militaturum: cum Suitrigellone & Cruciferis nullum fœdus contra regem & Polonos ſeruaturum: Oleſcum, quod tunc ab exercitu regio obſidebatur, Grodlum, Rathnum, Vetlios, Lopatinum, & omnem Podoliam, quæ in ditione Polonica fuiſſet, deinceps quoque eſſe paſſurum: diadema cõtra ſentẽtiam Polonorũ ne ultrò quidẽ oblatũ, à quoquam accepturum: neminem niſi regem & liberos eius in principatu ſucceſſorem relicturum: Michaelem uerò filium, & reliquos hæredes ſuos legitimos in Trocenſi tantum dominatu & patrimonio ſibi ſucceſſuros, fidem & ſubiectionem regi regno'que profitentes atque ſeruantes: iſs uerò, ſi abſque ſuis hæredibus decederent, regem & regnum hæredes fore: Volyniam, quoad uiueret, ſibi conceſſam & adiunctam, quem-

Cypri regis legatio ad Vuladislaum regem Poloniæ.

Rex Lituanos in Suitrigellonem concitat.

Suitrigellonis fuga.

Suitrigello uexat Lituaniã.

Sigiſmundus dux Lituanis à rege præficitur.

Pacta Lituanorum cum Polonis.

De feudo.

De ſocietate et fœderibus.

De Podolia.

De regno.

De ſucceſsione.

De Volynia.

quemadmodum & Vitoudo concessa esset, se mortuo in ius ac ditionem Polonorum reuersuram esse. Hæc omnia Sigismundi ipsius, & filij Michaelis, senatus'que Lituanici, & uniuersæ nobilitatis consensu approbata & accepta, & unis atque alteris literarum monumentis consignata sunt. Quibus ritè peractis, Sbigneus episcopus princeps legationis regiæ, gladium, principatus insigne, Sigismundo regis nomine publicè tradidit. Interfuit his omnibus Ludouicus commendator Torunensis, cum tribus collegis à Paulo magistro Cruciferorum ad ineundam nouam cum Sigismundo, posteaquam Suitrigello principatu eiectus erat, societatem missus. Atque is enixè studuit infecta reddere, quæcunque à Polonis proceribus agebantur, adiutorem ad id nactus Georgium Butrim Lituanum, hominem ingeniosum & callidum, quippe qui multas Christiani orbis regiones peragrasset. Sed irriti tamen ij conatus fuere: iussi'que Cruciferorum legati, uelut hostes, Lituaniæ finibus statim excedere. Compositis rebus Lituanicis, ad Podoliam pacandam rex animum intendit. Et miserat quidem eò nonnihil copiarum: sed hæ in Olesci obsidione tempus terebant: & minores erant, quàm ut Podoliam, cuius nonnullæ munitiones adhuc Suitrigellonis præsidijs tenebantur, subigere possent. Itaque ipse Leopolim profectus est, ut ex propinquo rectius è re nata rebus consuleret. Ibi Lucensi conuentui ad priores immunitates adiecit, ut nobilitatis subditi non nisi aduenienti ad id territorium regi commeatum & stationes præberent: templa Russorum ne uastarentur, neq; cogeretur quisquam trāsire ad religionem catholicam. Fortè per eos dies Olescū expugnatum erat. Eas igitur uictrices copias, nouo supplemento auctas, ad recipiendas reliquas munitiones Podoliæ misit. Nec magno eæ negocio in potestatem regis redactæ sunt. Bratislauiā uerò arcem, ne nostri potirentur, Theodoretus siue Fedco Ostrogius dux Russus, partium Suitrigellonis, uir strenuus & bellicosus, unà cum oppido incendit. Habebat is quidem circa se non contemnendam manum. Sed nusquam aperto marte cum nostris rem gerebat, nec se certo loco tenebat. Ex insidijs uerò nostros lacessens, sæpe fusus fugatus'q; erat. Cum autem hominem in latè patentibus campis cum expedito equitatu uagantem adipisci & perdomare difficile esset, tempus'q; anni hybernum bello gerendo minimè aptum esset, reuertebantur nostri. Reuertentes Fedco occultus sequebatur, opportunitatem & occasionē rei bene gerendæ captans: & non minimū auxerat uires suas auxilijs Valachorū, Tartarorū & Bessarabū, ita ut numero nostros longè uinceret. Moraqua amnis est, qui in Nestrum siue Tyram influit, limosus & latè restagnans, ac per syluestria loca meās. Etiam fragili glacie cōcretus erat. Ad eius uadum, quod uirgultis nostri cōsternebāt, alio itinere prçcurrēs Fedco, occultus & syluis tectus, cum exercitu in ulteriore ripa consedit. Iam pars nostrorū angusto tramite impeditū locū trāsiuerat: ponè carri & impedimenta in medium recepta sequebantur: cum subitò ille magno cum impetu, clamore, ac dissono tubarum, tibiarum, tympano-

Marginalia: Principatus insigne. — Cruciferorum conatus. — Georgius Butrim. — Olesci obsidio. — Lucensium priuilegium. — Podolia recepta à Polonis. — Bratislauia incensa. — Fedco dux Ostrogius. — Moraqua fl. — Polonorū cum Russis prœliū.

tympanorum'que cantu & strepitu inuectus, nec opinantes primos adoritur. Trepidi nostri re noua & inexpectata, cum neque ad extremum agmen receptus daretur, nec ab eo magna auxilij spes affulgeret, tamen impetum hostium utcunque sustinuêre. At qui in extremo agmine erant, ubi suorum periculum animaduertêre, nihil cunctati, contempto omni periculo, partim per constratam uiam, euersis & in cœnam deiectis carris, partim per infirmam etiam tum amnis restagnantis glaciem superata difficultate, auxilio suis iam laborantibus accurrerunt, & prælium instaurarunt. Superabant tamen multitudine hostes, perturbatos'que nostros & sine ordine pugnantes premebant: pars etiam, quasi parta iam uictoria, ad diripiendos carros discurrebat: deplorata res nostrorum erat, cum subitò quasi diuinitùs eis auxilium affulsit. Kemlicius quispiam, tribunus militum, cum centum equitibus pabulatum præcesserat. Is cum ex clangore tubarum, & fragore armorum pugnari eminus cognouisset, instructa subitò acie, sublato'que maximo clamore in auersos & ad prælium intentos hostes impetum fecit. Qua re & illos uehementer perturbauit, & nostris animum addidit. Redintegrato igitur prælio, à tergo pariter & à fronte cæduntur hostes: & qua fugæ patebat exitus, dissipantur. Fugiētibus institêre nostri usque ad mediam ferè noctem, quæ tunc sublustris erat: & cum neminem uiuum seruarent, magnam hominum stragem fecerunt, duodecim'que signa capta retulerunt: dux ipse fuga euasit. De nostris non adeò multi desiderati sunt, & ij quidem ferè gregarij. Abest locus ille prælij à Leopoli non minus quadraginta milliaribus bene longis: & tamen quo die hæc gesta sunt, hoc est ultimo Nouembris, cum rex in templo, ubi tunc totos dies transigebat, diuinam opem sedulus imploraret, nō ignarus cum quàm grauibus & insidiosis hostibus exercitui suo res esset, rumor de uictoria sparsus totam urbem impleuit. Nec author eius rumoris inueniri potuit, ita ut uana lætitia exultasse homines uiderentur. Postero deinde die certo nuncio res omnis, ut gesta erat, cognita est: gratiæ'que actæ Deo, ac dona à rege missa militibus. Nec multo pòst cumulata est regi ea lætitia, profligato à Sigismundo duce apud Ossmianos insigni strage Suitrigellonis exercitu, è Rusis, Tartaris & Liuoniensibus collecto: de quo ad decem millia cæsa, quatuor capta esse, relata sunt. Suitrigello quidem pernici fuga crebro mutando equos euasit. Sigismundus monimentum uictoriæ templum & collegium sacerdotum apud Ossmianos postea instituit. Hac gemina uictoria rex lætus, Leopoli discedens, Cracouiam ad comitia, ad natalem Christi indicta, uenit: & ouans pedibus urbem ingressus, apud cōplura templa festas supplicationes obiuit, priusquam arcem ascenderet. In comitijs deinde de Prusico bello agi cœptum, res'que integra ad alia comitia, quæ ad secundam dominicam Quadragesimæ Sendomiriam indicebantur, reiecta. Eò porrò aduenerunt oratores è concilio Basileensi, quod Eugenius pōtifex cum ab initio approbasset, Bononiam transferebat, atque adeò

Kemlicius instaurat pugnā.

Rußi uicti.

Rumor celer.

Suitrigello fusus & fugatus à rege.

Oßmianense collegium.

Comitia Cracouiæ.

Comitia Sedomiriæ.

Basiliensis concilij oratores ad regem. *Concilij cum pontifice dissidium.* *Sigismũdus imperator factus* *Responsum regis oratoribus Concilij.*

dissoluebat. Concilium contrà, abrogare pontificatum Eugenio nitebatur. Quanquam obstabat Sigismundus imperator, ut gratiam referret Eugenio, à quo Romæ paulo antè diadema imperatorium ritu solenni acceperat. Postulabat autem ea legatio, ut rex cum omnibus populis suis cõcilio aduersus pontificem faueret, et ut uexandis bello Cruciferis supersederet, concilio'qꝫ causam illam omnem cognoscendam et arbitrandam permitteret. Cui responsum est: Non abhorrere à pace regem, si à Cruciferis ipsi satisfieret. porrò de his quæ præterea oratores postulabant, diligentius eum consultaturum, ac deinde missurum legatos suos ad concilium cum certo responso. Ita dimissi oratores concilij, in Prussiam ad Cruciferos, ut eos ad accipiendam conditionem pacis à rege oblatam adducerent, profecti sunt. Cæterùm in comitijs Sendomiriensibus de cogitatione & apparatu belli nihil à nostris remissum est. Tametsi gerendi eius ratio non expediebatur, propterea quòd rex senio confectus, & caligantibus oculis munia belli per se ipse obire non poterat: & Lituanorũ, Russorum, atqꝫ Valachorum auxilia, cum eæ gentes partim proprijs ac domesticis bellis implicatę essent, partim à fide regis desciuissent, defutura erant. Itaqꝫ tertia comitia armatorũ ad diem sancti Ioannis baptistæ natalem Colum indici, & Boemorum hæreticorũ auxilijs utendum esse, quamuis refragãtibus episcopis, decretum est. Nec ita multo pòst, conuentu inter nostros atqꝫ Cruciferos opera oratorũ concilij de pace frustra instituto, cum Cruciferi quindecim dies ultra condictũ expectati non uenirent, euocati Boemi à rege, duce Ciapcone præstò fuere: coniuncti'qꝫ cum maiorib. Polonis, quib. Sẽdiuoius Ostrorogus iussu regis præerat, nouam Marchiam Cruciferorũ imperio subiectã crudeliter uastarunt, duodecim'qꝫ oppida munita partim ui, partim per deditionẽ cæperunt: quæ quidem omnia direpta ac diruta sunt, Chossno, quam Teuthones Ernisbergam dixere, excepto: quod quoniam erat munitissimũ, præsidio firmatũ est, quo facilius omnis ea regio in fide regia contineretur. Per eosdem ferè dies Sigismundus dux Lituanorũ, coadunatis magnis copijs, duodecim dies Liuoniam depopulatus est, & ingentẽ prædam inde asportauit. In Russia uerò, Risco siue Gregorius Kerdeius Nossum ducẽ Russum Suitrigellonis partiũ, qui Luscũ nõ ita pridem interceperat, profligauit atqꝫ cæpit. Vbi statuta armatorũ comitiorũ dies aduenit, frequens conuentus sciuit, ut rex in Polonia subsisteret. exercitui uerò uniuerso & summæ rerũ præfectus est Nicolaus Michalouius, gente Roseus, castellanus & præfectus Cracouiensis. Huic rex dedit in mandatis, ut hostiles regiones longè latèqꝫ uastaret: munitionum oppugnationib. abstineret. Retinuit aũt secum nõnullos de senatu graues & grandæuos uiros, cum quibus quacunqꝫ de re ad se referretur, consultaret. Colo profectus Michalouius cum exercitu in Pomeraniam, nõ diu mandatorũ regiorũ memor fuit. Iam maiores Poloni cũ Boemis subacta omni noua Marchia, præter Lãdisbergã oppidũ, in Pomeraniam antecesserãt, & Choiniciam obsidebant: quoniam autem consultissimũ uidebatur

Episcopi refragati, ne rex hæreticorum auxilijs uteretur. *Bellum Prussicum.* *Noua Marchia subacta à Polonis.* *Chossno oppidum à Polonis munitum præsidio.* *Liuonia à Lituanis uastata.* *Nossus dux uictus & captus à Kerdeio.* *Coli comitia armata.* *Nicolaus Michalouius dux exercitus Pol.* *Choinicia obsessa à Polonis.*

coniun-

coniunctis copijs rem gerere, eò duxit reliquum exercitum Michalouius: facileq; persuaderi sibi ab Ostrorogo passus est, ut cœptam Choiniciæ obsidionem prosequeretur. Erat autem oppidum bene munitum, commeatu, præsidio, & omni apparatu belli instructissimum. Vbi in longius tempus obsidionem eius duci animaduersum est, institutus cuniculus, quo ex improuiso in oppidum irrumperetur. Verùm is non altè ductus, priusquam perduceretur, subsidente sabuloso solo obrutus est. Tentata deinde ui & impetu oppugnatio, exiccata fossa oppidum ambiente. Sed inde quoque multis uulneribus acceptis, re infecta discessum est: cum primi Boemi in tutum se recepissent. Iam difficiliore annona, propter multitudinem, & uias ab hostibus infessas, nostri utebantur, & ex pabuli inopia plurimos equos amittebant. Itaq; serò regiorum mandatorum recordati, cum totos duos menses in obsidione Choiniciæ casso labore consumpsissent, ea soluta, castra mouerunt, & in interiora Pomeraniæ populabundi progressi sunt: prætergressiq; nonnulla oppida, direpto Pelplinensi monasterio magnificentissimè ædificato & opulento, ad Tisciouiam siue Dersauiam peruenerunt. Prçcesserant & prætererant oppidū Boemi, qui primas stationes seruabant, & loca metandis castris capiebāt. Poloni uerò quo minus in surburbana prędandi causa discurrerent, cohiberi à ducibus nequiuêre. Erat in oppido ualidum hostiū prçsidium. Nam ij quocunque admoturos esse nostros intelligebant, omnia præsidia ex propinquis munitionibus deducta noctu eò contrahebant. Id igitur præsidiū occurrit nostris ad extrema suburbana: sed tamen quo minus ea incenderentur, prohibere non potuit. Itaq; latè uagante incendio, in oppidū se hostes receperunt. Nec mora, aduerso ac uehementi uento flante, urbana quoq; ędificia flamma corripuit: nec ea restingui ullo cùm hostiū ipsorum, tum ad extremum etiam nostrorū conatu potuit. Sic oppidū longe munitius & opulentius quàm Choinicia, quasi fortuito incendio conflagrauit: præda omnis, prçter eam quę in subterraneis cellis & fornicibus absconsa erat, igne corrupta: captiuorum supra decem millia fuisse dicūtur. Ex his quicunq; Boemici generis fuerunt, Ciapco reuertens, ut sibi condonarentur, impetrauit: traditos, grauiter, quod Teuthonibus contra Polonos eiusdem secum linguæ & originis militarēt, corripuit, pyráq; ingenti extructa exussit. Eius exemplum secutus Ioannes Strassus Bialaciouius, piratas seu nauticos homines in ergastulo conclusos, quorum non exiguus numerus inter præsidia Cruciferorū fuit, circumiecta palea & arida materia, succendit. Et effregerunt ij quidem ergastulum ligneum: sed cum effugere uellent, aduersis hastis à nostris excipiebantur, donec Michalouius superueniens cædem eorum repressit, ignem'que restinxit. Matronis uerò & puellis captiuis iustus honor habitus: adhibita'que publicè custodia, ne quid in eas contumeliose à quoquam fieret: facta'que diligenti conquisitione, ne qua priuatim à quopiam occuleretur, omnes ad Vistulam deductæ, traiectæ'que nauibus, liberè dimissæ sunt. Perhonorificum id fuit

Lues equorū.

Pomerania uastatur.

Pelplinēse monasterium direptum.

Dersauia incensa.

Ciapconis acerbitas in Boemos.

Piratæ cōbusti.

Fœminis captiuis honor habitus à Polonis.

nostris

nostris apud ipsos etiam hostes, omnesq; eis omnia bona precari: suis uerò, qui longè essent, fuissentq; in populanda Polonia dissimiles, mala imprecari. Atq; utinam in templis, monasterijs, & rebus sacris nostri eadem abstinentia usi fuissent. Sed plus hic ualuit ira & dolor immanissimè direptorum à Cruciferis in Cuiauia templorum. Itaque Oliuense quoque monasterium paulo pòst direptum & incensum est.

Oliuēse monasterium incensum.

Inde ad Gdanum castra mota, quatriduoq; in conspectu eius urbis statiua habita: per quos dies omne id territorium peruastatum, munitio portus lignea disiecta. Equites cū ad mare uenissent, lōgius in salū atq; fluctus, ludibundi & gratulabundi sibi inuicē quòd mare infestis armis attigissent, procurrère. Feruntur etiā Boemi marinā aquam haustam, lagunculis domū deportasse. Peruastata satis usq; ad mare Pomerania reuertentes nostri alio itinere, Tucholiensem & Iasenecensem oram uastabant. Cum aūt apud Iaseneciam statiua haberent, de pace ab hostibus tractari cœptum est. Et Boemi iam præcesserant, ut se in Polonia reficerent. Dum colloquuntur inter se primores, pauci de nostris iuniores temerè impetum in arcem fecère: eosq; prægressos exercitus omnis, cum esset sine imperio quasi dato signo secutus est.

Poloni exercitus lætitia, quòd ad mare peruenißent.

Iasen ecia arx capta & incensa.

Capta momento arx, & direpta, & improbitate cuiusdam militis incensa est. Captiui ad unum omnes trucidati, furore militum, ob interfectum in oppugnatione Ioannem Leuinum Vilcinium, nemini parcente. Permolestè id factum, dum de pace agitur, tulere Cruciferi: sed nostris iniussu id suo, & tamen iure belli, neque pace, neque inducijs adhuc constitutis, factum defendentibus, acceleratæ sunt induciæ trium mensium. Interim autem ad Cal. Decemb. ut in conuentu Brestensi de conditionibus pacis constitueretur. Captiui Cruciferorum nobiliores facta sponsione sistendi sese, si de pace non conuenisset, dimissi: tenuiores & gregarij uel commutati, uel binis florenis redempti. nostri munitiones in noua Marchia quæsitas retinuere: pacti nihil munire interim, nec reficere. Mirum autem est, tum demùm Cruciferos de pace & inducijs quàm diligentissimè egisse, cum nostri peruastata omni Pomerania, ita ut soli quatuordecim pagi inter lacus & paludes sibi intacti relinquerentur, domum reuerterēt. His peractis, exercitus omnis accepta à Michalouio missione, suam quisque domum dilapsus est. Sed Boemorum primores Pysdros ad regem, ut erat ab eo præceptum, profecti, honorificè ab eo accepti & remunerati sunt. Neq; uerò labis quicquam tunc nostri ex eorum cōsuetudine contraxere, quin odisse magis eorum fœditatem & impietatem cognitam cœpere. Nouum etiam tunc fœdus Cazimirus dux Pomeraniæ Scecinensis cum rege icit, ueteri, quemadmodum credere par est, uiolato: quo recepit sub fide & honore suo unà cum primoribus suis, nullam opem se laturum esse Cruciferis aduersus Polonos: neq; passurum esse quenquam, qui contra eos arma sumpserit, per ditionem suam transire. Hoc fœdere icto, & Boemis dimissis, rex in Sendomiriensem tractum se recepit, fugiens pestem, quæ maiorem Poloniam

Induciæ.

Poloni nō corrupti consuetudine Boemorū.

Fœdus cū duce Pomeraniæ Scecinensis.

Pestis in maiore Polonia.

loniam inuaserat: qua quidem Ioannes Saffranecius episcopus Vladislauiensis absumptus, Vuladislaum Oporouium decanum Cracouiensem & procancellarium regni, rege suffragante, successorem accepit. Cum autem rex esset Prislouiæ, uenit ad eum Boemus quispiam sacerdos hæreticus, à Christanno astrologo, nuncians, ut mortem propè sibi imminentem caueret. Id cum ille semotis arbitris ageret, Sbigneus episcopus Cracouiensis ueritus, ne quid de religione hæreticus ille regi suaderet, grauiter obiurgauit regem, quòd neminem de consiliarijs ad audientiam Boemi adhibuisset. Et satisfecit quidem rex Sbigneo, nihil Boemum neque de religione, neque de republica secum locutum esse: sed tamen coactus est eum primo quoque tempore, instante Sbigneo, dimittere, propterea quòd spargebat is uulgò praua dogmata. Non multo autem pòst cometes non obscurus, plus quàm unum mensem pernox, face ad occidentem uersa, apparuit: regiæ mortis, ut uulgò tunc creditum est, postea euentus comprobauit, prænuncius. Nepolomiciæ iam rex erat, quò comitia ad diem diui Martini episcopi memoriæ dicatum indixerat: eò uenit Helias Alexandri palatini Valachiæ defuncti filius à minore natu fratre Stephano dominatu paterno eiectus, regis opem implorans, & in fide clientela'que regis & filiorum eius ac Polonorum se fore semper solenni iureiurando recipiens. Consecuta est eum & Stephani fratris legatio cum splendidis donis, Lenciciam usq; regem sequens: & postulans, ut sibi magis quàm fratri omnibus inuiso, rex faueret: fore & ipsum perpetuò in fide & clientela Polonorum, quemadmodum pater maiores'que ipsius fuissent. Offensam autem à patre paulo ante mortem contractam, damna'que data Podolijs, ut ipsi rex condonaret. Habebat quidem Helias in matrimonio sororem germanam Sophiæ reginæ: sed tamen re in consultationem senatus posita, placuit, ut Stephanus, in quem studia gentis inclinassent, dato iureiurando in uerba regis & regni Polonici, retineret Valachiam, tractum'que Sepinensem cum Chocimo, Ceciuno, & Chmelouia munitionibus à rege iure sempiterno reciperet. Heliæ uerò, quo magis Stephanus eius metu in officio contineretur, luculentæ possessiones à rege in Polonia datæ sunt. Sed cum in his ille non acquiesceret, & ad recuperandum dominatum paternum aspiraret, ex fuga retractus, Siradiæ deinceps sub honesta custodia cum uxore & liberis uixit. Stephanus uerò, sicut conuenerat, Sociauiæ solenne iusiurandum legatis regijs exigentibus dedit: promisit'que etiam se, cum iussus fuerit, in Russiam uenturum, & iusiurandum illud coràm repetiturum esse: & ut gratiam referret regi, non ita multo pòst Tartaros in ditiones Polonicas excursionem parantes repreßit: Bratislauiam, quæ instaurata, ni fallor, erat, & Suitrigellonis præsidio tenebatur, interceptam regi restituit. Ex ijsdem comitijs missi sunt proceres quidam in Cuiauiam ad conuentũ Brestẽsem agendum cum Cruciferis. Verùm ex eo conuentu infecta pace, &

Prædictio mortis regiæ.

Cometes.

Comitia Nepolomiciæ.

Helias palat. Valachiæ iurat in uerba regis.

Pacta cum Stephano palatino conuenta.

Sepinensis terra donata Valacho.

Heliæ palatini conditio.

Tartari fusi & repreßi à Stephano Valachiæ palatino.

Bratislauia regi restituta.

iritatis

Conuentus Polonorum Breste cum Cruciferis. *Consultatio de ratione belli.*

iritatis animis, incertum qua de causa discessum est. Lenciciæ rex euentum illius conuentus expectabat: ubi rediere ad eum legati è conuentu, de bello agi cœptum: uisumq́ꝫ est, non expectandam esse æstatem, sed quamprimùm immittendum in terras hostiles exercitum. Expeditiora fore omnia concretis glacie fluminibus atque lacubus, quibus abundat Prusia. Vna res difficultatem faciebat, quòd pecunia regi deerat in stipendium: & propè abfuerat res à seditione superiore æstate apud Choiniciam, fremente uniuersa nobilitate contra proceres, quòd ij bellum extra fines Poloniæ sine stipendio decreuissent: receperántque illi nunquam id se deinceps admissuros esse. Inuentus tandem modus est eius difficultatis explicandæ, ut Palatini suæ quisque ditionis nobilitati de stipendo soluendo cauerent. Hæc ubi didicere Cruciferi, missis mox ad regem legatis, quas antea repudiarant conditiones, ultrò accepere, in duodecim annos pacti inducias. Adiectum, ut ad natalem Virginis matris diem sequenti anno apud Slonscum de pace perpetua tractaretur. Ibi tunc marsalcus Cruciferorum Liuoniensium ex pacto dimissus, siue adeò sponsione militari solutus: dimissus enim erat, cum de sistendo eo, quum rex iussisset, Suitrigello quoque cauisset: ac Theodoricus Buciatius præfectus Camenecensis pro eo receptus. Captus hic à Fedicone duce, Camenecensem agrum & suburbana uastante, cum paucitate prædatorum contempta, temerè in eos erupisset, & in paratas insidias incidisset, Magistro'que Liuoniensi petenti à Suitrigellone, donatus erat. Neque enim quiescebat Suitrigello cum Rusis: sed cum ipse per se auxilia Tartarorum & Liuonum habens, Lituaniam, tum per Fediconem & Nossum duces Rusiam regiam æstate præterita Cruciferis incitantibus infestarat, illa occasione usus, quòd nostri Prusico bello distinebantur, & quòd is Sigismundum ducem Lituanorum inuisum iam esse plerisque Lituanis acceperat. Et sumpserat Sigismundus paulo antè supplicium capitis de Ioanne Moniuido palatino Trocensi, & Rumboudo summo marsalco Lituaniæ, authoribus conspirationis, quæ in eum comparata esse dicebatur. Itaque liberè tunc Suitrigello Lituaniam depopulatus est, Sigismundo habente quidem & ipso exercitum, sed non satis ei fidente, propter necessarios & propinquos interfectorum procerum: opportunis modò locis exercitum hostilem is carpebat. Itaque non multum operæprecij tunc fecit Suitrigello, nisi quòd Vilnam, Trocos & Lidam, oppida immunita exusit. Breste Rusicum per Ficonẽ & Nossum duces obsedit: nec difficulter eo potitus esset, propter commeatus inopiam, dubiamq́ꝫ Russorum fidem, nisi Masouios arma iussu regis sumpsisse, & aduentare eò renunciatum esset. Tartaros quoqꝫ magnis donis ad uastandam eam oram Rusiæ, quæ Sigismundo parebat, concitarat. Verùm ij cum aliquousqꝫ progresi, Sigismundum in clientela regis Polonorum esse accepissent, mutata statim sententia, in Kiouiẽsem & Ciernechouiensem tractũ, qui in Suitrigellonis ditione erat, populabundi excurrerunt. Insequens annus 1434

Fremitus nobilitatis Pol. apud Choiniciã.

De stipendio soluendo nobilitati cautio.

Induciæ 12 annorum cum Cruciferis.

Theodoricus Buciacius captus & liberatus.

Suitrigello infestus Lituaniæ & Rusiæ.

Sigismundus inuisus Lituanis.

Moniuidus & Rumboudus proceres Lituani, læsæ maiestatis damnati.

Tartari à Suitrigellone euocati, ipsius ditionem uastant.

Vula-

Vuladislai regis morte insignis est. Ac initio quidem eius anni in Lituaniam is rogatu Sigismundi ducis profectus, Krincos peruenit. Inde uerò stabilito Sigismundi principatu, magnisq; muneribus ab eo acceptis, Corcinum, quę & Noua ciuitas dicitur, uenit: & comitia ibi per tempus quadragenarij ieiunij habuit. In quibus legati ad concilium Basileense designati sunt, qui & uniuersi regni personam ibi sustinerēt, & Sigismundi imperatoris, Cruciferorumq; obtrectationes & criminationes, quæ aduersus Vuladislaum regem iactabantur, refellerent, ac de uniuersa causa cum Cruciferis disceptarent. Fuerunt autem principes eius legationis, Sbigneus Cracouiensis, Stanislaus Posnaniensis episcopi, Ioannes Conespolius cancellarius regni, & Nicolaus Lassocius decanus Cracouiensis. Non putauit autem Sbigneus prætermittendam sibi occasionem castigandi regis, priusquā peregrè proficisceretur. Itaque in illo ipso consessu amplissimo grauissimis uerbis id egit, in hanc sententiam locutus: Non recusare se iniunctum legationis onus pro honore ac dignitate patriæ simul & regis: sed non posse tamen, quin regem quibusdam de rebus pro officio suo, priusquam proficiscatur, admoneat. Vereri enim se, ut eum reuertens è concilio superstitem reperiat, quippe qui tam grandis natu esset, & profligatis iam uiribus. Nescire etiam, quo'nam pacto plerasque Imperatoris & Cruciferorum criminationes in ipsum diluat. Nam & ipsum se, & alios plerosque omnes in illo consessu, animaduertere, in eo nonnulla reprehensione digna. Multas quidem in eo dignas bono principe uirtutes relucere: sed non carere eum & uitijs, quibus uirtutum illarum splendor obscuretur: qualia sint, quòd ipso uel iubente uel permittente multis per iniuriam, aut certè summo quodam iure, & nimis exacta & acerba interpretatione iuris bona adimantur: quòd oppressi à potentioribus non uindicentur: quòd calamitosorum hominum causæ non audiantur atque decidantur, ipso in profundam noctem prolixioribus cœnis indulgente, ac deinde magnam diei partem inerti somno absumente. In itineribus etiam pergrauem eum esse ecclesiasticis iuxtà ac equestribus hominibus, oppidanis'que & agricolis, propterea quòd aulicum suum comitatum à rapinis, stupris & iniurijs non cohibeat: subuectiones'que & procurationes præter ius & æquum acerbè, & pigneratione iumentorum exigi patiatur. Ad hæc monetæ cudendæ fœminis eum potestatem fecisse: eam uerò perleuem cudi, magno reipublicæ detrimento. Superstitiones uerò eius quasdam ex prisco dæmonum cultu retentas, quas ipse quoque non ignoret, reticere se, pudore præpeditum. Egisse se his de rebus plerisque omnibus cum ipso primùm quidem semotis arbitris: deinde paucos etiam arbitros adhibuisse: uerùm quando in eam usque diem nihil profecisset, in amplissimi consilij consessu id sibi facere necesse fuisse: ut quem Dei timor in officio non contineret, pudor hominum duntaxat cohiberet. Quod ni hæc quoque profutura essent, acerbioribus deinde medicamentis ad sanandum eum usurum esse: licere quidem sibi, non minus

Rex in Lituaniā profectus.

Comitia Corcini.

Legati ad conciliū Basileēse.

Sbigneus episcopus regem obiurgat.

Vuladislai uitia.

quàm aliis dissimulando, uel etiam assentando gratiam eius aucupari,
sed memorem se esse officii sui, & nullo neque metu, neque gratia desertu-
» rum esse stationem, in qua se Deus & rex ipse, & senatorem & episcopū
» constituisset. Pluris se facere incolumitatem patriæ, quàm omnia quæ
» uulgò concupiscãtur: & pro magnis regis in se beneficiis, antiquiorem
» sibi esse eius salutem, quàm præsentem & assentãdo quæsitam gratiam:
» quæ tamen certa & stabilis esse non soleat. Non poterat se diutius rex
tenere, quin sermonẽ eius interrumperet, ira fremens atque lachrymans:
intemperanter eum & arroganter facere, qui cunctis aliis senatoribus
cum archiepiscopo ipso primate & moderatore consilii tacentibus, u-
nus tam acerbè in se inuehatur. Ibi assurgens cunctus senatus, eandem
omnium esse sententiam, & illam episcopi Cracouiensis orationẽ, suam
esse professus est. Quo audito rex accensus magis, è consilio sese prori-
puit, multa Sbigneo minitans. Verùm citò ad se reuersus, impensius
Sbigneum postea coluit: & corrigere ea quæ ille reprehenderat, stu-
duit. Albertus uerò archiepiscopus, etiam gratias egit Sbigneo, quòd
maiore fiducia, quemadmodum diui Stanislai successore dignum erat,
regis peccata corrigere aggressus esset. His ita actis, & conuentu solu-
to, rex Cracouiam profectus est, ut inde porrò in Russiam proficiscere-
tur, iusiurandum à Stephano palatino Valachorū promissum ipse co-
ràm ritu solenni accepturus. Dum autem itineri se accingit, nunciatum
est Fridericum quempiã Russum ducem exulem cum non contemnen-
da Boemorum manu arcem nouam prope Ciorstenum munire insti-
tuisse, unde in finitimos Polonos & Vngaros, latrocinium exerceret.
Id ubi rex accepit, misso confestim aulico comitatu suo, manum illam
dissipauit: deinde iter institutum ingressus, cum Grodecum (oppidi id
nomen est in Russia) peruenisset, inter prandendum ualida febri corre-
ptus est: quam inde accidisse existimatum est, quòd nocte præcedenti
quæ præter tempus anni frigida fuit, in syluis diutius lusciniæ cantu
sese de more oblectans, cœli intemperiem pertulisset. Vbi uitæ suæ fi-
nem adesse sensit, sacris mysteriis procurari se postulauit: offensas om-
nibus remisit, sibique uicissim ab omnibus remitti petiuit: testamentum
cōdidit: si quid cuiquam per iniuriã abstulisset, reddi iussit. Filios pro-
ceribus præsentibus atque nobilitati commendauit: ac Vuladislaū qui-
dem diligentius, nam eum tenerius diligebat. Sbigneo uerò episcopo
annulum nuptialem ab Heduigi regina, quo nihil charius ipse in omni
uita sua habuerat, dono misit, ueniam superiorum omnium admissori
ab eo petens, & animam suam liberosque superstites ei commendans.
Deinde pridie Cal. Iunias, septimodecimo die posteaquam ægrotare
cœperat, animam exhalauit, cum regnasset annos duodequinquagin-
ta, & tres ferè menses. Nam quantū uixerit, non constat: Vitoudo qui-
dem natu maior fuit. Tanta autem fuit liberalitate & munificentia, ut
non modò fiscum exhauriret, uerùm etiam magnam partem regiarum
possessionum etiam immerentibus, & maximè uenationum ac cætera-
rum uoluptatum suarum, quanquam non inhonestarum, asseclis &
min-

Senatus Polonici cōstantia.

Candor archiepiscopi Alberti.

Boemi profligati in finibus Vngariæ.

Grodecum oppidum.

Causa morbi.

Extrema acta Vuladislai regis.

Vuladislai Iagellonis mors.

Liberalitas siue prodigalitas Iagellonis.

ministris dilargiretur, ac tota interdũ singulis hominibus donaret territoria: sic ut quodã tempore Martinus quintus pontif. max. prodigalitatem eius inhibendã sibi esse duceret, dato ad archiepiscopũ Leopoliensem mandato, ut donationes eius rescinderet. Arces & urbes neq; nouas condidit, & uetustas neglexit. Basilicas Chelmensem atq; Kiouiensem in Russia instituit, & episcopis attribuit. Ex his ad Chelmensem Ioannem theologum sodalitij Dominicani extulit: & in gratiam eius Lublinensem tractũ omnem à Cracouiensi diœcesi abstrahere, & Chelmensi adiungere conatus est: perficere tamen id, constanter aduersante Sbigneo Cracouiensi episcopo, nequiuit. Monasterium quoq; preterea, quæ superius commemorauimus, Lublini diuæ Brigitæ nomine condidit: in Cazimiriensem uerò parœciã canonicos diui Augustini institutũ professos induxit: Gnesnense, Sendomiriẽse & Vysliciense tẽpla Greca pictura decorauit. Venationũ sine ullo modo auidus fuit: interfectas feras maiores, & præsertim bisontes, in prelatos & canonicos, Academiæq; ac ciuitatis Cracouiẽsis præsides & magistratus partiri solitus: in peregrinos hospitalis & munificus. Nullũ quãuis exiguũ munus aspernabatur: nec eos qui donarãt, irremuneratos dimittebat. Aliquid petentibus à se, ferè dimidium eius quod petissent, largiebatur. Itaq; duplum petebant, qui simplum auferre cupiebant. Offensarũ immemor: ad supplicia de sontibus sumenda lentus: assentatoribus ac delatoribus aurem libenter accõmodabat: cultui diuino apprimè deditus: ieiuniorũ diebus pane & aqua ferè utebatur. Superstitiones quasdam ab ineunte ætate imbibitas, ad extremum usq; retinuit: in quibus illa fuit, quòd quotidie priusquam prodiret in publicum, ter sese in gyrum uertebat, & stipulam ter confractam in terram abijciebat. Abstemius in omni uita sua, nec nisi aquæ potu usus: cæterùm cibi appetentissimus fuit, itemq; balnei, sic ut alternis diebus eo uteretur: nonnulli quotidie usum esse ferunt. Cultu corporis neglecto, neq; alijs quàm agnellinis pellibus, & laneis ferè uestibus usus. A'malis abhorruit, ut ne odorem quidem eorum ferret. Statura fuit mediocri, facie oblonga, macra, & ad mentum contractiore: capite caluo, paruo & fastigiato: oculis nigris, paruis, & instabilibus: ceruice longa, uoce graui citáque. Corpus eius magna pompa Cracouiam relatum, & intra mensem in basilica Cracouiensi magno procerum atq; nobilitatis concursu funus celebratum est. Extat eius sepulchrum in media ferè basilica ad dextrum latus, à Sigismundo rege nepote eius, paulo ante nostram memoriam magnificè instauratum. Ac de Iagellone quidem hæc nobis scripta sunto. Deinceps de Vuladislao, eius filio prosequemur.

Munitionũ negligentia. *Chelmensis & Kiouiensis episcopa instituta.* *Lublinẽsem tractum Sbigneus ab episcopa Cracouien. auelli passus nõ est.* *Lublinense monasterium.* *Cazimiriæ canonici regulares.* *Venationum studium.* *Lenitas.* *Ieiunia.* *Superstitiones.* *Victus.* *Cultus corporis.* *Effigies.*

MARTINI CROMERI DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM, LIBER XXI.

VVLADISLAVS TERTIVS REX.

Maiores Poloni cum Sbigneo episcopo Vuladislao regis defuncti filio regnũ decernũt.

IAM Sbigneus cæteriq́ legati ad concilium missi, Posnaniam peruenerant, cum de morte Vuladislai regis nunciatum est. Hoc igitur nuncio accepto, conueniunt mox Posnaniã frequentes proceres, & nobilitas maioris Poloniæ, rogatu Sbignei: initoq́ consilio, ex eius sententia Vuladislao natu maiori defuncti regis filio regnum decernunt: eiq́ solenni ritu inaugurando diem ad tertium Cal. Iulij statuunt: & ad Sigismundum magnum ducem Lituanorum, ut ad eam celebritatem uel ipse adesset, uel legationem mitteret, oratores mittunt. Molestè hoc maiorum Polonorum præiudicium minores tulere: sed tamen quia Sbigneus episcopus Cracouiẽsis, homo suarum partium, autor eius fuerat, & ex repub. esse maximè uidebatur, ne qua dissensio, neu qua mora in re tanta fieret, in eandem & ipsi sententiam decretum fecerunt: dies modò ad octauum Cal. Augusti prorogata est, quo maiore ac splendidiore pompa omnia fierent. Erant in equestri ordine duo nobiles, factiosi, ac turbulẽti iuuenes, Spitco Melstinius, ac Derslaus Rithuianius, Martini Lenciciẽsis palatini filius, agnatus Alberti archiepiscopi Gnesnensis. Quorum hic quidem ingentem thesaurum ab archiepiscopo magno patruo suo clàm paucis conscijs (inter quos ipse quoq́ fuit) defossum, paulo antè effoderat, & Eufemiæ Boleslai ducis Masouiorũ filiæ insano amore captus, paruo tempore decoxerat: sed magnas tamen sibi prodigalitate sua clientelas cõpararat: ille uerò patris, palatini quondam Cracouiẽsis, & maiorum suorum opibus & imaginibus tumens, nullo neq́ honore, neq́ magistratu auctum se esse indignè ferebat. Cum igitur uterq́ res nouare cuperet, & uterq́ magnas post se iuuentutis cateruas traheret, conuentũ Opatouiæ ad tertium Idus Iulias, cõmunicato cum suis consilio, instituêre. Ibi omnium una erat sententia: malè tantum regnum puero committi, cuius ætate, & regina mater, superba mulier, & primores ad dominatum abusuri essent: aliter de repub. constitui oportere. Confirmabat autem id in primis Gouoreus Chrobranius, homo senex, multa ex ueteri memoria ad rem facientia commemorans. Reuerterat iam Sbigneus cum Conespolio cancellario, reuocatus ex itinere, reliquis duobus legatis institutum iter Basileam prosequentibus. Ab eo igitur Sophia regina, non ignara consiliorum Spitconis atq́ Derslai, impetrauit, ut Opatouiam proficisceretur, turbulentaq́ iuuenum consilia dissiparet. Non fuit gratus aduentus eius ijs qui conuenerant. Sed tamen ille singulari patientia usus, & in consilium admissus, graui & prudenti oratione plurimis persuasit, ut abiecto nouandarum rerum studio,

Minores Poloni ægrè, assentiuntur tamẽ maioribus.

Derslaus Rithuianius.

Spitco Melstinius.

Cõuenticulum Opatouiæ.

Gouorcus Chrobranius.

Sbigneus episcopus dißipat consilia iuuenum.

ne quid dissidij alienissimo tempore in Polonia exuscitarent, præsertim quòd res iam integra non esset, Vuladislao defuncti regis filio ante aliquot annos in comitijs summo omnium consensu rege iam designato. Ita conuentus ille re infecta, nequicquam frementibus seditionis authoribus, solutus est. Nec tamen ij quieuerunt, nacti plures sententiæ suæ adstipulatores. In quibus præcipui fuerunt Abraam Sbanscius iudex Posnaniensis conuentus, & Ioannes Strassus. Nam cum frequentes undique proceres ac equites Cracouiam ad præstitutã diem conuenissent, iniectus est ab ijs scrupulus, quòd dicerent, nouum & inusitatum esse, impuberi diadema imponi: in discrimen autem adduci libertatem & prærogatiuas equestris ordinis, magno labore & sanguine maiorum suorum partas, illa impuberis regis coronatione: neq; enim rectè ab impubere iusiurandũ dari posse. Quod si id in aliud tempus differatur, difficulter exactum iri ab eo qui iam rerum potitus sit. Verùm hic quoque scrupulus à maioribus natu exemptus est, producto à Sbigneo codice è basilica Cracouiensi, in quo effigies Cazimiri magni regis impubes depicta erat. De iureiurando autem regis, reiecta res ad pubertatem eius: interim autem placuit, ut Sophia mater, & primores sacri pariter & profani ordinis pro eo fideiuberent: nec eum prius ad gubernacula regni admitterent, quàm iusiurandum ritè præstitisset. Conquieturi iam turbatores illi uidebantur, cum in ipso coronationis articulo nouas conciuerunt turbas, uociferantes, ne sibi inuitis paucorum conspiratione rex imponeretur. Inita denuò suffragia: nec ea tamen liberè ferri poterant, factiosis illis altercando tempus extrahentibus, ut præteriret dies, & interim ipsi plures de nobilitate ad se pertraherent: ij porrò quibus magis placebant quieta consilia, ut tædio diuturnæ moræ domos dilaberentur. Quod ubi à primoribus animaduersum est, Ioannes Olessnicius, cognomento Glouacius marsalcus, è senatusconsulto pronunciauit ad nobilitatem, ut quibus placeret Vuladislaum coronari, in dextram discederent: qui aliter sentirent, in læuam. Id ubi factum est, una uoce omnes Vuladislaum regem esse iusserunt. Melstinius uerò cum Sbanscio & Strasso, qui in editiorem locum contradicturi conscenderant, turpiter deturbati sunt. Non abstinuit tamen maledictis Melstinius, cùm in alios, tum in Marsalcum. Verùm ille rogatu procerum patienter ea tunc tulit, ne institutum negocium impediretur. Nec mora, coronatio regis in basilica ritu solenni peracta est, sole ad uesperum declinante: postridie in urbem descensum, ad recipiendum ab oppidanis & plebe iusiurandum. Nec tamen ascendit tunc rex in præparatum sibi in foro solium, contentione orta inter episcopos ac duces Masouiorum, quòd proximum regi locum utrique sibi uendicarent. Subsequentibus deinde diebus consultatum est à proceribus de ratione administrandæ reipublicæ. Multorum'que sententiæ in Ziemouitum ducem Masouiorum inclinabant, ut is gubernator regni esset. Erat enim uir bonus, & magno consilio. Sed uicit plurium sententia, metuentiũ ne is dominandi dulcedine

Abraam Sbanscius.

Ioannes Strassus.

Controuersia de coronatione & iuramento regis noui.

Factiosi turbas cient.

Vuladislaus tertius rex coronatus.

Episcoporũ et Masouiorũ ducum de loco cõtrouersia.

Ziemouitus dux Masouiorum.

cedine degustata, ambitione deprauatus, aliquid aduersus regẽ & rem. A
pub. moliretur: & indignum uisum est, ad eum summam rerum Polonicarum deferre, qui in clientela Polonorum esset. Itaq; placuit, in singulis satrapijs siue palatinatibus singulos prouisores, in Cracouiensi uerò propter monetariam officinam duos, ex ijs qui summis in repub. honoribus non fungerentur, constitui, qui quæstores regiorum reditũ essent, & intra suos quisq; fines negocia publica regio nomine administrarent. sed ne quid tamen noui in republ. nisi ex amplissimi consilij decreto statuerent: his quinquagenæ marcæ annuæ in sumptus cõstitutæ. Ibi etiam Russica & Podolica nobilitas cum Polonica omni iure exæquata est à nouo rege, non sine murmure multorum, qui remitti illa quoq; Russis ægrè ferebant: quòd necesse eis fuit antiquitùs, quandocunque & quócunq; rex iusserat, sine ullo stipendio ad bellum proficisci: ad arces muniendas & reficiendas operas mittere: de quolibet iugero culto duos auenæ, totidem'q; siliginis modios, & quaternos grossos quotannis regi pendere. Verùm illud maximè permouit regem, quòd à patre, senatum & illam exæquationem promissam eis esse constabat. Incessit deinde cura consiliarijs constituendæ reipublicę atque pacis. Multæ undique difficultates impendebant. Cum Cruciferis adhuc pendebant induciæ, necdum pax certa confecta erat. Sigismundus quoq; imperator, ne quid ex inueterato in Polonos odio, uiolata'que sępius cum Iagellone amicitia, contẽpta pueri ætate moueret, cauendũ erat. Ad hęc Silesij post mortẽ regis finitimas sibi oras, Nicolao Cotificio, cognomẽto Sestrenecio, duce latrocinijs infestabãt. Ne domi quidem usquequaq; quietæ res erant, nouatoribus illis nobilitatẽ aduersus ecclesiasticũ ordinem ob repressos conatus suos concitantibus, & ius decimandi censuræ'que ecclesiasticæ, siue excommunicationis in controuersiam reuocantibus. His de rebus omnibus in frequenti senatu actum. Et ad Sigismundum quidem imperatorem missi legati, Conespolius cancellarius, & Olessnicius marsalcus, quo ęquioribus cõditionibus pacem conficerent, coniugium duarum filiarum Alberti ducis Austriorum generi imperatorij nouo regi, fratri'que eius petere iussi sunt. Sed reiecta res ab Imperatore, ut prius dissidiorum causæ conuentu instituto summouerentur, ei'que rei constituta dies ad Pentecosten insequentis anni. Quòd autem tunc nihil impetratum est, in causa fuit illud, quòd Imperator tutelam regis, & gubernationem regni sperabat & ambiebat: legatos'que largitione & pollicitatione frustra tentarat, ut eum sibi honorem publicè uel simulatè deferrent repudiaturo honestius, quàm diuulgarat. In eam autem autem spem adduxisse eum ferebatur Ioannes Gamratus, pręcursor ante legatos missus, qui cum his mandatis uenire legatos regios, à Petro Saffrenecio palatino Cracouiensi ei nunciarat. Cum Cruciferis conuẽtus actus apud Racianzum & Zlotoriã ad natalem diuæ Mariæ: sed utrinq; re infecta discessum, propterea quòd in expectatione erant Cruciferi, quónam modo succederet Liuoniensibus, qui Samagitiam & Lituaniam cum Suitrigello-

Prouisores instituti in Polonia.

Russica & Podolica nobilitas exæquata cum Polonica.

Russorum onera.

Pericula Poloniæ impendentia.

Nicolaus Cotificius.

Nobilitas contra ecclesiasticum ordinẽ fremit.

Legatio Pol. ad Sigism. Imperatorem.

Sigismũdus tutelã Vuladislai regis expetiuit.

Ioannes Gamratus.

Petrus Saffranecius palatinus Cracouiensis.

Conuẽtus cum Cruciferis.

Suitrigellone tunc bello infestabant: & iam nostri discedentes Breste Cuiauiense peruenerant, cum eos commendator Osterrodensis consecutus est, de pace postulans. Fefellerat enim Cruciferos euentus Samagitici belli. Nam Liuonienses præda onusti è Samagitia reuertentes, in sylua quadam succisis arboribus impediti à Samagitis, & circumuenti, magnaque strage profligati erant. Atque id nostri quoque eo ipso puncto temporis, quo commendator aduenit, cognouerant. Prorogatus est tamen conuentus, & induciæ ad tertium Nonas Maias insequentis anni. Cum Silesijs quoque Benoini conuentus actus est, ipsis postulantibus, propterea quòd Cristinus Cozeglouius castellanus Sandecensis damna passus à prædonibus Silesijs, cum fœnore ipsis uicem reddebat, & Gliuiciam oppidum in Silesia interceperat. Renouata pax his conditionibus, ut Nicolaus Cotificius turbator pacis unà cum socijs suis utrinque pelleretur: damna data acceptaque inuicem ut compensarentur. Deinceps uerò si quod latrocinium ab alterutris in alteros patraretur, ad id armis persequendum ut præstò essent ij quoque ipsi, à quorum parte id extitisset: nec diu tamen hæc à Silesijs obseruata sunt ad ingenium redeuntibus. Podoliam uerò cum Suitrigello infestaret, ac Theodoricum siue Fedconē Nesuissensem ducē cæpisset, repressus est à nostris ducibus Vincentio Samotulio, & Michaele Buciacio: receptusque & liberatus Fedco, Bratislauiā & Cremeneciam regi dedidit, moxque rursus concedente rege eas, quoad uiueret retinendas recepit, cum se unà cum posteris suis, Sbarassum, Viniciam, Chmelnicum & Socoliciam retenturis, in fide & clientela eius & Polonorum fore solenni iureiurando professus esset: promisissetque, non nisi iuratis in uerba regis atque regni præfecturas & custodiam illarum arcium se mandaturum esse. Porrò domi diutius res agitatæ inter sacrum & profanum ordinem, conuentumque sæpius, neque tamen conuenire quicquam inter partes poterat, Melstinio, Sbanscio & Strasso omnia turbantibus. Temperatum tamen est à ui, metu interdicti ecclesiastici. Ad extremum pedetentim turba omnis conquieuit, compluribus ex ijs, qui signiferi erant illarum turbarum, iusto Dei iudicio, quemadmodum creditum est, intra breue tempus extinctis: cæteris uerò religione & metu perculsis. Illud autem in contentionem uenerat, quòd cupiebant profani ualere constitutionem Iaroslai archiepiscopi, qua sanciebatur, ut qui agri ex illo tempore coli cœpissent, ex ijs ne manipularis decima penderetur. Verùm ea constitutio per uim expressa esse ferebatur. Præterea, quem agrum quisque eques agresti & adscriptitio depulso, per se ipse coleret, ut inde parœcosuo decimā penderet, quamuis alij prius ea pendi solita esset. Sed neutrū extortū: illud modò concessum equiti, ut quoscunque agros coleret, ex his canapale ne solueret, neque conueheret suo curru decimā: neque delectū in ea sacerdos haberet, nisi data opera uiciosum frumentū ab equite relinqueretur. Aliud quoque equitū minoris Poloniæ intestinū inter ipsos dissidiū mortuo Spitcone palatino Sēdomiriēsi, de cō

Liuones profligati à Samagitis.

Induciæ prorogatæ.

Cristinus Cozeglouius ultus est Silesios, & Gliuiciam cæpit.

Pacta cum Silesijs.

Fedco dux captus.

Bratislauia & Cremenecia et reliquæ munitiones Podoliæ regi deditæ.

Aduersarij ordinis ecclesiastici extincti.

Causæ dissidij inter ordines.

Nobilitati prorogatiuæ concessæ à sacerdotibus.

Conſtitutio de honoribus diſtribuendis.

ferendis honoribus in conuentu Vislicienſi diuerſis partium ſtudijs excitatum, ſedatum eſt: cum eſſet conſtitutum, ut uacantes honores ijs qui eſſent gradu proximi cōferrentur. Itaq; Ioannes Cijzouius, qui caſtellanus Sendomirienſis erat, palatinus factus eſt. In eius uerò locū caſtellanus Lublinēſis ſuffectus, & ſic alijs alij deinceps ſucceſſerunt: Biecienſem uerò caſtellaniam Clemens Strelcius, cognomento Vantropca, alter de prouiſoribus Cracouienſis tractus, nobilitatis ſuffragijs adeptus eſt. Verùm hæc duo extrema inſequēti ferè anno, qui fuit à Chriſto nato 1435 acta ſunt.

1435 ann.

Cōuentus cum Cruciferis irritus.

Cōuentus deinde rurſus cum Cruciferis apud Breſte Cuiauienſe & Sluzouiā eodem planè, quo ſuperiori anno, euentu actus eſt, Cruciferis itidem ex euentu Samagitici belli pendentibus, & noſtrorum facilitate abutentibus, & ad octauum Idus Decembris conuentū & inducias prorogantibus. Inde Siradię comitia rex habuit.

Heliæ Valachi fuga.

Ibi de dimittēdo Helia Valacho petitum ab eius fautoribus: nec tamē impetratum. Sed poſt paucos dies is, ſiue præfecti cōniuentia, ſiue cuſtodum negligentia euaſit, & miſcere Valachiā ciuili bello adortus eſt.

Suitrigello & Liuones uicti à Polonis & Lituanis.

Autumno uerò Suitrigellonis exercitus cum auxiliaribus Cruciferis Liuonienſibus inſigni ſtrage in Lituania à Polonis, duce Iacobo Cobilanio in auxilium Sigiſmundo duci à rege miſsis, & Michaele Sigiſmūdi magni ducis filio, ad Vilcomiriā profligatus eſt: multi mortales capti, multi cæſi: multi Suentę fluuij undis, ubi commiſſum eſt pręliū, extincti. Ibi robur omne Liuonienſiū cum magiſtro & marſalco cōcidit.

Sigiſmūdi Roti fidefragi interitus.

Captus eſt in eo pręlio Sigiſmundus Rotus Sileſius, is qui à Cęſare ad Vitoudū proficiſcens, à Ioāne Ciarnicouio captus, & ſub militari ſponſione dimiſſus, fidē fregerat: item'q; Coributhus, qui paulo antè è Boemia, ubi negligi iam ſe animaduerterat, per Pruſsiam cum auxiliaribus Boemis & Sileſijs reuerſus, cum Suitrigellone ſe coniunxerat. Vterq; in profluentem demerſus: tametſi de Coributho fama uariat. Nam & ueneno in medicamentū infuſo, à Sigiſmūdo duce extinctū eſſe, uulgatum eſt.

Coributhi mors.

Ruſsi à Suitrigellone ad Sigiſmundū magnum ducē Lituan. defecerunt.

Suitrigello uerò cum paucis Ruſsis effugit: ſed ex eo tempore Smolenſcum, Orſam, Poloſcū, Vitepſcū, & Ruſsiā ferè omnem, uictoris fidem ſecutā, amiſit.

Sigiſmundi Imperatoris legatio ad Vuladiſlaum regem.

Miſerat interim, dum hæc in Lituania gerūtur, Sigiſmundus Imperator legationē ad Vuladislaū regem, ut bellū inter cognatos duces dirimeret, non tam pacis cupidus, quàm quòd Suitrigellonis partibus, quę ipſe uanis promiſsis ad id bellum cōcitarat, metueret. Ei legationi, priuſquā de exitu belli Lituanici cognitū eſſet, reſponſum eſt: libenter id facturū fuiſſe regē, ſi integrū eſſet: uerùm credere eū, illos collatis ſignis iam ferro inter ſe decreuiſſe. Vtrilibet aūt ceſsiſſet uictoria, eum difficiliorem fore ad æquas conditiones pacis. Necdū legati diſceſſerant, cū de uictoria Sigiſmūdi allatū eſt. Quo minus poſtea negocij fuit cum Cruciferis in cōficienda pace perpetua, cū ij fracti animis, duriores etiā cōditiones acciperent.

Vngarorū procerum cum Polonis cōuentus apud Keſmarcum.

Inſequenti demum anno, ad Pentecoſtē proceres Vngarorū & Polonorū apud Keſmarcū cōuenerunt: ſublatis'q; diſsidiorū cauſis, pacē inter reges ſuos fecerunt. Qua cōfecta, miſit rurſus Vuladislaus rex legationē ad Imperatorem,

coniugiū

Pax redintegrata inter Vngaros & Polonos.

coniugium neptium eius sibi fratriq́ postulans. Nec ille abnuit, sed in aliud tempus, quo esset bellicis curis & negocijs Boemicis solutior, eam rem reiecit. Iam enim pertęsumerat Boemos proceres ciuesq́ Pragenses malorũ, quæ ex dissidio domestico, ac Taboritarũ & Orphanorum licentia magis ac magis indies pullulabant.

Boemorum incommoda ex dißidio religionis.

Inter quos desertores sacrificuli potissimùm prętextu religionis impotenter dominabantur, & in quos collibitum erat sæuiebant.

Sacrificulorũ impotens dominatus.

Nam cum inter eos de religione & ritibus sacrorum non conueniret, ut fit, ubi semel à legibus & institutis maiorum priuata paucorum temeritate discessum est, alij in alios leuem credulamq́ multitudinem concitabant: ita ut plurimum sanguinis humani effunderetur, templa euerterentur, magistratus in urbibus & oppidis è profligatissimorum hominum libidine instituerentur ac destituerentur: quin ad supplicia quoq́ raperentur: urbes deniq́ & oppida diriperentur.

Sigismundi Imper. studiũ pacãdæ Boemiæ.

Quæ cum explorata haberet Sigismundus, nihil curæ ac diligentiæ prætermittebat, quo eos, qui quietis & ocij cupidiores esse uidebantur, sibi & Ecclesię catholicæ reconciliaret. Ad quam rem conficiendam concilij Basileensis ope & authoritate usus est.

Cõmunio sub utraq; specie Boemis cõcessa à cõcilio Basileensi.

Ac indultus quidem est eis à concilio promiscuus usus Eucharistiæ, sub speciebus panis & uini, ubi is iam inoleuisset: ea tamen lege, ne diuersum usum improbarẽt, neu se ab Ecclesia catholica in cęteris ritibus dogmatibusq́ seiungerẽt.

Sigismundus rex Boemorũ appellatus.

Quibus rebus ita transactis, publicè ab ea gente Sigismundus per hoc ipsum ferè tempus, quod persequimur, rex appellatus est: ingressusq́ Boemiam, ad pacandas res animum intendit. Nec diu postea uixit. Neq́ Vuladislaus, bis reiectus, urgere deinceps desiderium suum de uxore eo uiuente perrexit.

Valachiæ diuisio.

Porrò inter Valachos fratres dissidiũ tunc rex per legatos cõposuit, partitus inter eos dominatũ, ita ut inferior & maritima ora, quam Bessarabiam uocant, in qua Bialogradũ arx est, & Kilia, Stephano: superior uerò, hoc est occidentalis, & Russis uicinior, cum Sociauia metropoli, Heliæ cederet.

Helias palatinus Valachiæ iurat in uerba regis Leopoli.

Quiquidem Helias incunctanter Leopolim ueniens, in uerba regis præsentis, & habitu regio pręsidẽtis unà cũ procerib. suę partis iurauit: uexilloq́ ritu solẽni ad pedes regis abiecto, in fide & cliẽtela eius & omniũ deinceps regũ Poloniæ semper se fore, & cõtra quosuis hostes summa ope se ipsis affore ꝓfessus est. Quo facto, rex eũ subleuatũ exosculatus est:

Valachorum tributum.

Vsio piscis.

procerib. uerò Valachis dextrã dedit, tributũq́ centũ equorũ totidẽ, siue ut uolũt alij, quadringẽtarũ purpurarũ, quadringẽtorũ boũ, ac ducẽtorũ curruũ Visonis siue Vsionis (piscis id prægãdis nomẽ est, cuius ferax est Danubius) in singulos annos imposuit. Quanquã pisces bouesq́ muneris tantũ loco tũc ab eo regẽ accepisse, nõnulli prodiderũt:

Sepinensis tractus regi & regno restitutus.

Sepinensem uerò tractũ, diplomaq́ paternũ, quo is tractus Stephano donabatur, ex pacto ab eo recepit in cõpensationẽ damnorũ, quæ Alexãder pater eius in Colomeiensi & Sniatinẽsi præfecturis dederat. Tametsi eo demũ anno, quo Vuladislaus rex perijt, munitiones eius tractus Ioãni Cizouio castellano & præfecto Cracouiẽsi, & Petro Odrouãzo palatino & pręfecto Russiæ à Marilia siue Maria uxore Helię & præfe-

Haliciēſis arx Valacho cōceſſa ad tempus.

præfecto Chocimenſi traditas eſſe reperio. Porrò Halicienſis arcis u- A
ſum Heliæ, quoad uiueret, rex conceſsit. Cuius precibus adductus Io-

Ioannes Odrouanzus archiepiſcopus Leopolienſis.

annem Odrouanzum, Leopolienſem archiepiſcopum eſſe poſt, Ioannem Reſſouium paulo antè mortuum iuſsit: amoto Syluestro Sciechouio, qui iam paulo antè à collegio electus erat. Oſtendebat & Ste-

Stephani pal. Valach. legatio ad regem.

phanus, miſſa ad regem legatione cum ampliſsimis donis, & commemoratione ſtudij meritorumq́ ſuorum erga ipſum recentium, ſimile iuſiurandum ſe uelle dare, cum diu id prius facere diſtuliſſet: ſed

Stephani palatini iuſiurandum.

neſcio cur ſiue ipſe diſtulit, ſiue reiectus eſt: niſi fortè ſatis eſſe uiſum eſt, quòd is Heliæ fratri palatino fidem ſuam Bialogrodi obſtrinxit. Sed poſt quartum demum annum & ipſe, & Helias frater iterum

Pax Breſtenſis & pacta cum Cruciferis.

cum uniuerſo ſenatu ſuo in uerba eiuſdem regis iurarunt. Sub finem anni pax cum Cruciferis Pruſsienſibus & Liuonienſibus Breſte Cuiauienſi facta eſt à rege: quo cautum eſt fide & iureiurando principum, inter cætera, ut fœdus Cruciferorum cum Suitrigellone eſſet irritum: epiſcopis & Eccleſijs Polonicis bona ſua ac decimæ in ditione Cruciferorum ſaluæ ut eſſent atque liberæ: fructus præteritorum duorum annorum interuerſi, ad Paſcha proximum ut eis à Cruciferis reſtituerentur: epiſcopo Vuladiſlauienſi mille ducenti aurei pro domo Gdanenſi diruta ſoluerentur: Nouam marchiam & Choſnum rex Cruciferis, ipſiq́ uiciſsim Neſſouiam ac dimidium traiectum Viſtulæ apud Toruniam regi redderent, & nouem millia florenorum & quingentos aureos numerarent: Iaſeneciam retinerent: nec B
fraudi eſſet cuiquam, à ſuis dominis ad hoſtes defeciſſe: finium regundorum ratio certa præſcripta. De controuerſijs dirimendis conuenit, ut quotannis bini utrinq́ delecti arbitri certo loco conuenirēt: ſed ita, ut Polonos magiſter, Pruſsienſes rex ederet. Atq́ hæc pacta conuenta noui reges, magiſtri, atq́ duces intra annum uertentem à creatione ſua, conſiliarij uerò atq́ ſubditi decimo quoq́ anno ſolenni iureiurando coram legatis alterius partis approbarent: nobilitas atq́ ciuitates cauerent ſibi inuicem, non fore ſe dicto audientes dominis ſuis, ſi ij contra hæc pacta uenire uellent: idq́ impunè fore, principes ipſi ſuis quiſq́ ſubditis intra certum tempus cauerent: quod quidem fecerunt poſtea. Fatalis autem annus ille fuit archiepiſcopis. Nam & Albertus Iaſtrembecius Gneſnenſis archiepiſcopus eodem autumno

Vincētius Dēbenius archiepiſcopus Gneſnenſis.

uitam cum morte commutauit: cui collegiū illius eccleſiæ Vincentiū Cotum Dembenium, gente Doliuiū, cuſtodē Gneſnenſem, & pędagogum regiū, ſucceſſorē dedit: nequicquam aduerſantibus proceribus & curatoribus regijs, qui Vuladiſlaū Vuladiſlauiēſem epiſcopum, cum Sbigneus Cracouiēſis renueret, ſufficere Alberto uoluerant. Superiori autē anno Ioãnes Lubenius cognomēto Slezus Premiſlienſis epiſco-

Nicolaus Chrāſtouius epiſcopus Præmiſlienſis.

pus mortuus, Nicolaū Chranſtouiū, gente Stregoniū, regis & procerū uoluntate, ſummoto Frãciſco Orecio decano Leopolienſi & canonico Premiſlienſi, qui à collegio electus erat, ſucceſſorē accepit. Sequens annus nulla re memorabilis eſt, niſi quòd cū Sigiſmūdo Lituanorū prin-

cipe de Suitrigellone reconciliando per principes senatus, legatos à rege missos, frustra actum est. Commouerat enim Suitrigello regem senatumq́ Polonicum ad misericordiam, supplici habitu adueniens, & Luscum, quod adhuc retinuerat, regi tradens: quod non multo pòst rex Sigismundo repetenti ex fœdere tradidit, ea lege, ut eo mortuo in ditionem regis & Polonorũ cũ tota Volynia recideret. Dougerdus uerò cum creatus esset palatinus Vilnensis, iusiurandum dedit, se post Sigismundi magni ducis mortem, non nisi Vuladislao & successoribus eius regibus Polonorum, arcem Vilnensem traditurum esse. Insequenti anno, qui fuit 1438, non usq; adeò quietæ res fuere domi forisq́. Etenim Spitco Melstinius partim inueterato in Sbigneum episcopum, quòd conatibus suis ad nouandas res intentis obstitisset, odio, partim etiam nouo, quòd de hæresi Boemica exagitaretur, inflãmatus, bona eius Vsseuensia Melstino arci suæ propinqua, armata manu inuasit atq; diripuit: castellum interceptum præsidio muniuit. Citatus à rege uelut publicæ pacis turbator, in gratiam cum Sbigneo redijt, cum ei communium amicorum arbitrio satisfecisset: quæ tamen gratia diuturna non fuit. Ea uerò, nisi fallor, causa fuit utriusq; ordinis proceribus, ut in comitijs Corcinensibus mense Aprili habitis, sanctè se obstringerent, pro perduelle habituros, quisquis iudicia contemneret, armisq́ priuato consilio sumptis ius suum persequeretur: & quisquis hæresim ullam profiteretur, aut profitentes defenderet. Vbi etiam minores Poloni frequentes constituerunt inter se prouisoribus siue curatoribus regijs deinceps nõ parêre, dominatus eorum pertæsi, siue adeò indignum esse rati, à paribus regi. Vixdum hoc malum conquieuerat, cum subitò aliud exortum est. Derslaus Rithuianius, auctus opibus & animo ex direptis facultatibus propatrui sui Alberti archiepiscopi superiori anno defuncti, ualidam peditum equitum'que manum coegit. Accitus'que ad regem, negauit se quicquam contra rempublicam moliri. Dimissus, nocte quadam ad Zatoriam duxit, & scalis admotis oppidum id cæpit, oppidanis nihil eiusmodi suspicantibus: deinde Osuencimensem tractum omnem in ditionem suam redigere adortus est, & magnum uicinis Silesiorum ducibus terrorem incussit: & iam Sigismundus Imperator, ac Vngarorum & Boemorum rex ætate, laboribus, morbo'que confectus obierat. Molestum tamen regi senatui'que fuit, quemadmodum scribit Dlugossus, uicinum & amicum principem, eam'que oram, quæ promptuarium quoddam est Cracouiæ, à suis uexari. Nec tamen reuocari se Derslaus à cœpto passus est, donec, dum incautius statiua habet, fusus fugatusq; à Silesijs, regi Zatoriam tradidit, acceptis ab eo mille marcis impendiorũ nomine. Rex uerò non prius eam Venceslao Osuencimensium duci Cazimiri filio reddidit, donec is in fide & clientela regis Polonorum se unà cum Præmislo & Ioanne fratribus impuberibus fore deinceps solenni iureiurando spopondit, & Berualdum castellum infame latrocinijs ipsi concesit. Dederant autem ei rei causam duces ipsi Silesij,

Suitrigello supplex, non potuit tamẽ cum Sigismundo reduci in gratiam.

Luscũ regi redditũ, & ab eo traditũ Sigismũdo duci Lituanorum.

De Volynia pactum.

Vilnẽsis palatini iusiurandũ.

1438 ann.

Spitco Melstinius Vsseuense castellum episcopo intercepit.

Sbigneus Spitconi reconciliatus.

Comitia Corcini.

Constitutio cõtra persequentes armis ius suum et fautores hæreticorum.

Prouisores amoti à minoribus Polonis.

Derslaus Rithuianius Zatoriam intercepit.

Sigismundi Imperatoris mors.

Osuencimẽses duces in fide et clientela regis Pol.

Berualdũ accepit rex pro Zatoria.

Silesij Poloniã latrocinijs uexarunt. Silesij, qui cum latè propagati patrimonia sua in tenues portiones di- duxissent, neq; commodè & pro dignitate inde sustentare sese possent, rapto uiuere neutiquam turpe aut ignominiosum ducebant: & cùm aliàs in mercatores, uiatoresq; grassabantur, tum post pacē haud multo antè cum Polonis factam, Velunense territorium nouo latrocinio infestarant: quanquam non impunè. *Laurētius Zaremba Silesios ultus.* Nam reuertentes à Laurentio Zaremba, cæteráq; Velunensi nobilitate præda omni exuti, trepidè domos dilapsi sunt. Sic ergo tunc Vuladislaus Silesios ultus est. Quo fit, ut minus molestè factum illud Rithuianij tulisse uideatur. Boemicum deinde bellum exarsit, neq; spacio temporis diuturnum, neq; exitu funestum. Cuius hæc fuit causa. Sigismundus Imperator moriens, cum animaduertisset Barbaram uxorem suam, de regno magis, quàm de uita sua sollicitam, cum primoribus Boemorum clandestina consilia conferre, Albertum generum suum, ducem Austriorum, Vngaris & Boemis proceribus diligenter commendauit: Barbara, quæ regna illa ad Vuladislaum regem Polonorum dotalia afferre, quàm filiam reginam uidere malebat, capta Znoimæ, & cum funere mariti in Vngariam ducta est. *Barbara imperatrix capta.* Neq; satis constat, an ita Sigismundus ipse iusserit. Post Sigismūdi mortem nihilo minus Boemi in duas factiones diuisi, partim Albertum, quem Vngari iam sibi regem creauerant & coronarant, *Albertus rex Vngarorum.* partim Cazimirum Vuladislai regis fratrem ad regnum inuitarunt. *Cazimirus Iagellonis filius à Boemis ad regnum uocatus, senatu Polonico improbāte.* Acceptauit delatum regnum Cazimirus, magna & saniore senatus Polonici parte nequicquam dissuadente: cæterùm iunioribus & prouisoribus siue curatoribus regni, compendij sui causa, quemadmodum creditum est, in primis suadentibus. Itaq; missi in Boemiam ad adeundam possessionem regni, nomine Cazimiri Sendiuoius Ostrorogus Posnaniensis, & Ioannes Tencinius Sendomiriensis, palatini, *Polonorū expeditio in Boemiam.* cum non contemnendis copijs, uel ut habet Bonfinius, cum duobus tantum millibus equitum, pacato agmine per Silesiam iter fecerunt. Cùm his sese non exiguus Boemorum numerus coniunxit, ita ut ad quatuordecim millia essent in eo exercitu: uastabatq; is aduersariorum agros. *Albertus rex Boemorum.* Præuerterat eos Pragam Albertus, iamq; solenni ritu diadema susceperat. Quin coegerat etiam longè ualidiorem exercitum cùm de Boemis & Vngaris, tum ex omni ferè Germania. Cum eo igitur, monitu suorum obuiam hostibus prodijt. Cazimiriani ne iniquo loco cum longè potentiori hoste pugnare cogerentur, ad Thaborum oppidum fossis & carris castra communiunt. Nec Albertus castra oppugnare ausus, non longè & ipse castra sua metatus est. Crebris excursionibus & leuibus certaminibus haud leuia utrinq; damna accepta. Cum autē Cazimiriani, quo tutiores essent ab ictibus bombardarum, quibus acriter petebantur, in oppidum se recepissent, dimisit Albertus exercitum. Nam difficili & ipse pabulatione atq; annona iam utebatur, & perdifficilis erat oppidi operibus præsidióq; permuniti oppugnatio. *Poloni re infecta Boemia excesserunt.* Cazimiriani quoq;, nullo operæprecio facto, numis exhausti, & amissis equis Boemia excesserunt. Verùm id priusquam

Vuladis-

Vuladislai regis expeditio in Silesiam.

Vuladislaus rex factum resciret, quoniam de periculo eorum certior factus erat, nihil deterritus minaci legatione Alberti, Poloniã omnem ad bellũ Boemicũ exciuit: & qua proximus patebat aditus Cracouia proficiscenti, in Silesiã cum infesto minorũ Polonorũ exercitu ingressus, longè lateq; eam uastauit. Idem ab altera parte maiores Poloni in inferiore Silesia fecere. Causæ autem uexandæ Silesiæ hæ fuerunt, quòd Silesij partes Alberti sequebãtur, & quòd latrocinijs Poloniam infestare non intermittebant: ad hæc adulterina moneta cudenda & importanda, non parum incommodi Poloniæ afferebant. Itaq; ui metuq; adacti,

Silesiorum pacta cum rege Polonorum & fratre eius Cazimiro.

Venceslaus Opauiensium & Ratiboriensium, Boleslaus Glogouiensium & Oppoliensium, Bernardus item & Ioannes & Nicolaus Oppoliensium Silesiorum duces, & nobilitas Bregensis, fœdus cum Vuladislao & Cazimiro icerunt, Cazimirumq; electum regem Boemorum approbarunt, pollicentes tum demum se in uerba eius iuraturos esse, ubi is diademate à Boemis redimitus esset: de falsa quoq; moneta inhibenda receperunt. Osuencimensium uerò duces, Venceslaus, Præmislus & Ioannes, primi omnium spoponderunt, se contra Cazimirum nemini affuturos esse. Quòd si aliorum Silesiorum uoluntates in eum inclinarent, se in uerba eius iuraturos esse. Hæc tunc acta in Silesia. Inde uerò in Boemiam rex progredi, & suis opem ferre parabat. Sed cum de statu rerum Boemicarum apud Opauiam è palatino Sendomiriensi, è Boemia reuertente, cognouisset, exercitum dimisit, domumq; redijt. Non fuerunt in ea expeditione Rusi & Podolij, clade domestica, quam insignem eius æstatis initio à Tartaris acceperant, impediti: ne qua maiore etiam absentes obruerentur, ueriti. Excurrerant enim Tartari populabundi in Podoliam, ingentemq; prędam abigebant.

Tartari Podoliam uastarũt, & Podolios profligarunt.

Recedentes eos cum Podolij ualida manu facta persequerentur, in limosam quandam paludẽ ex metu recipere se coegerunt: ignariq; locorum, adactis equis impetum in eos fecerunt. Stabant contrà instructi Tartari æquiori loco, eminusq; imbrem sagittarũ in nostros, cum cœno conflictantes, iaculabantur. Ibi ancipiti malo perculsi primi, extremis, ut retrocederent, sibiq; explicandi sese ex illa difficultate locum darent, significabant. At illi actum esse de suis rati, in fugam se prorsus coniecerunt. Nec Tartari occasioni defuerunt. Obtritis enim primis, cæteros auersos obstinatè persecuti, magna strage profligarũt, neminem uiuum seruantes. Ibi pleraq; omnis nobilitas & firmamentum Rusiæ cum Michaele Buciacio præfecto Podoliæ concidit, ita ut crebris deinceps excursionibus Tartari omnem illam regionem absq; metu peruastarent.

Michael Buciacius à Tartaris interfectus.

Ioannis Vulodici patientia.

Non est autem prætereundum egregium fortis uiri facinus, tolerantiæq; exemplum singulare, Ioannes Vulodicus, gente Sulimæus, multis uulneribus confectus, cum inter cadauera iacens à uictoribus despoliaretur, ita compressit uitalem spiritum, ut cum barbarus caligas de pedibus eius non sine uulnere rescinderet, digitumq; cum annulo præcideret, tamen nullam doloris atq; sensus significationem edidit, & incredibili patientia uitam seruauit. Vidisse

eum ſe poſtea cum illis notis, Dlugoſſus memorat. Per illud tempus A Albertus rex Cæſar à Germanis principibus appellatus eſt: quem honorem uix, ac non niſi aſſentientibus Vngaris, quibus promiſerat ſe eum non eſſe ſuſcepturum, ſuſcepit. Barbara uerò ſocrus cum ei cunctas poſſeſsiones, quas dotales in Vngaria Boemiaq́; habebat, conceſſiſſet, ac duodenûm millium aureorum penſionem anniuerſariam ab eo accepiſſet, dimiſſa ab eo, ex Vngaria in Poloniam commigrauit: & à Vuladislao rege perhumanè atq; honorificè accepta, Sendomirienſem arcem cum præfectura & omnibus emolumentis ad utendum fruendum, & habitandum, quoad uiueret, accepit. In Boemia tamen eam nequiter, libidinoſe, ſine ulla religione & ſpe futuræ uitæ reliquum ętatis exegiſſe, uitaq́; defunctam, in arce Pragenſi in ſepulchris regum ſolenni pompa à Georgio Podiebracio gubernatore conditam eſſe, Vngaricarum & Boemicarum rerum ſcriptores memorię prodidere. Eodem anno confirmatum eſt Vuladislao regnum in comitijs Petricouienſibus, menſe Decembri habitis: amotiq́; ab adminiſtratione curatores ſiue prouiſores, cum rex iam quintum decimum annum (qui apud nos finiendæ tutelæ legitimus eſt) attigiſſet, ac iuſiurandum ſolenne dediſſet. Sigiſmundo magno duci Lituanorum, renouanti pacta conuenta cum Iagellone & Polonis, ſtabilitus principatus regio diplomate. Monetæ probandæ qui præeſſent in ſingulis ciuitatibus, deſignati: Valde enim iactabatur numus. Verùm non diu id decretum ualuit, præterquàm in minore Polonia & Ruſsia. De pace deinde inter Cęſa- B rem & regem agi cœptum. Non conueniebat tunc inter Eugenium papam & concilium Baſileenſe. Ille enim concilium Ferrariam reuocabat: quò iam Ioannes Palæologus Imperator, & Ioſephus patriarcha Conſtantinopolitanus cum compluribus Græcis epiſcopis ea ipſa de cauſa appulerant: concilium uerò pontificatum Eugenio abrogauerat, & alium pontificem creabat. Et concilium tamen & pontifex per oratores de pace inter Cæſarem & regem Polonorum componenda diligenter egerunt: quo commodius ſublato inter hos principes bello, Græcis atq; Vngaris ſubueniretur. Vtriſq; enim grauis erat rex Turcarum Amurathes: Tranſalpinenſem Valachiam uectigalem ſibi fecerat: ac per illud ipſum tempus Raſciam & Serbiam uectigales regum Vngarorum ditiones affligebat: Singidunum ſiue Sinderouiam, uel Smiderouiam, quemadmodum noſtrates uocant, urbem in ripa Danubij non multo infra Bielogradum, quam Nandor Albam appellant, ſitam, obſidebat & oppugnabat: nec ſuccurrere ſocijs Cæſar cõmodè poterat, Polonico bello diſtentus. Non abhorrebat igitur is à pace. Ac ne Poloni quidem: iam enim refrixerant ſtudia Boemorum in Cazimirũ: Sileſij uerò Alberto marchione Brandenburgenſi duce accepto à Cæſare, crebris populationibus, quemadmodũ ſcribit Aeneas Syluius & Dubrauius, Poloniam uexabant: ſiue adeò, ut uult Bonfinius, uexare parabant. Itaq; ex illis ipſis comitijs Petricouienſibus quatuor de primoribus Polonis legati miſsi ad Cæſarem Vuratislauiam,

Albertus Cæſar.
Barbara Sigiſmundi Imp. uxor in Polonia Sendomirienſi præfectura à rege donata eſt.
Barbaræ imperatricis nequitia.
Comitia Petricouiæ.
Prouiſores abrogati.
Tutelæ finiendæ tempus legitimũ apud Polonos.
Iuſiurandum regis.
Lituanorũ cũ Polonis pacta renouata.
Monetæ probãdæ magiſtri.
Conciliũ Ferrariam ab Eugenio reuocatum.
Græci uenere ad concilium.
Baſileenſe conciliũ Eugenio pontificatũ abrogauit.
Oratores Eugenij & Baſil. concilij ad Cæſarem & Polonos.
Raſcia & Serbia à Turcis afflictæ.
Smiderouia obſeſſa.
Sileſij Poloniã infeſtant.
Polonorum legatio ad Albertum Cæſarem.

A uiam, quò is uenerat è Boemia, multis hinc inde iactatis, eò rem perducebant, ut potestas fieret Boemis denuò, quem uellent, regẽ creandi. Id eo lubẽtius faciebant nostri, quòd Cęsar secretò pollicitus esse dicebat archiepiscopo principi legationis Polonicæ, daturũ se Cazimiro Boemiã in dotẽ cũ filia natu minore. Nec tamẽ de pace cõuenire ibi potuit, uariante Cęsare cõditiones pacis, Teuthonũ qorundã cõsilio & maleuolẽtia. Nã ipse uir bonus erat, & pacis amãs. Discedẽtes aũt legati infecta pace, precibus legatorũ Pontificis atq; concilij ægrè reuocati sunt. Namyslouiæ denuò tentatũ de conditionibus pacis: neq; ibi tamen ea cõuenit: induciȩ modò quadrimestres, per quas cõmodius pax cõficeret, cõstitutæ. Atq; id anni millesimi quadringẽtesimi noni principio actum est. Quo quidem anno pax foris fuit, domi turbæ quædã, siue nouandarum in religione rerum studio, siue ecclesiastici ordinis odio & inuidia, siue utroq; excitatæ, paucorum supplicio sedatæ sunt.

Induciæ Polonorum cum Cæsare.

1439 ann.

Corcinum ex composito, quemadmodum uult Dlugossus, indicta erant comitia post Pascha. Et iam rex, peragrata maiore Polonia, & parte Rusiæ, eò uenerat: conueniebant & proceres, cum Spitco Melstinius, facta clàm non contemnenda manu equitum asseclarum, agrestibusq; suis armatis, apud Piascum maiorem pagum suæ ditionis haud longè à Corcino, in oppidum improuisus irrupit: & impetu facto in diuersoria Vuladislai Vuladislauiensis episcopi, & Nicolai Lasocij decani Cracouiensis, summo mane, quiescentibus adhuc omnibus, ea

Comitia Corcini.

Spitco Melstinius turbat comitia.

B diripuit. Idemq; de monasterio fecit, cum ibi Ioannem Conespolium cancellarium, & Ioannem Olessnicium marsalcum, qui ibi diuerterant, non inuenisset: commodum enim sese subduxerant, præmoniti à quibusdam Spitconis socijs, quòd eum infensum ipsis esse nouerant: quippe qui conatibus eius antea restitissent. His patratis, ex oppido suos eduxit: & eregionè oppidi, ubi Nida restagnans Vistulæ miscetur, castra curribus & fossis munire cœpit. Sed priusquam ea perficeret, coadunati omnes qui circum regem erant, impetum in exercitum eius Hincia Rogouio, ac Dobeslao Sciecocinio, inermes ferè in armatum fecerunt: commissoq; prælio, cum Spitconem ipsum inter primos pugnam cientem interfecissent, facilè cæteros in fugam egerunt. Nec multum ibi sanguinis fusum est: parci enim rex agrestibus, qui inuiti dominum secuti erant, iusserat. Non pauci tamen in Nidam fluuium, quem à tergo habebant compulsi, submersi sunt. In Spitconem palpitantem adhuc iudicium institutum: damnatusq; perduellionis, triduo nudus & inhumatus in publico iacuit. Rapstinũ arx eius in ditionem regiam redacta: Melstinũ uerò uxori eius deprecanti cõcessum. Quin & iudicium decretumq; suum rex proceribus supplicantibus, ne quid factum eius posteris obesset, clementer abrogauit, quòd is amentia deliquisse diceretur. In Sbigneum uerò episcopũ conatus illos suos maximè intendisse Spitco existimatus est, partim propter litẽ quandã priuatã ex affinitate ortã: partim etiã, quòd diris deuotus, & senatu abstinere iussus erat ab eo propter hæresim. Sed uim eius Sbigneus præmo

Spitco Melstinius interfectus, & perduellionis damnatus.

Rapstinũ arx Spitconi adempta.

Spitcó cur Sbigneo fuerit infensus.

nitus, ad comitia non ueniendo, declinauit. Vulgò etiam creditum est, quemadmodum Dlugossus memorat, suasu & instinctu Sophiæ reginæ Spitconem facinus illud aggressum esse: sed in quem, aut quam ob rem id illa intenderit, coniectura assequi non possum. Non minores in

Abraam Sbanscius fautor hæreticorum.

maiore Polonia per idem tempus motus erāt, Abraamo Sbanscio concitante: fauebat & hic Boemorum sectæ, Boemosq; sacerdotes hæreticos domi suæ alebat, per quos uirus in populum spargeret: Orthodo-

Stanislaus episcopus Posnaniensis cessit Sbanscio.

xis uerò sacerdotibus, & episcopo Posnaniēsi Stanislao Ciolco ita infestus fuerat, ut is Cracouiam commigrare cogeretur. Eo uerò defuncto, & Andrea Bninio successore ei dato, magis etiam insaniebat Abra-

Andreas Bninius episcopus Posnaniensis Sbansinū adortus armis propter hæreticos.

amus. Et perculit quidem eum anathemate Andreas episcopus: sed cum ea uia nihil proficeret, ui coercere nouatores adortus est. Coactos enim nongentos amplius equites de propinquis & clentibus suis ad Sbansinum arcem duxit, dediq; sibi quinq; Boemos sacerdotes coegit: quos instaurato Posnaniæ iudicio publicè cremauit. Nec multo pòst Abraamus ipse mœrore, ira & pudore cōfectus periit. Sic incendium illud pestilens haud leuiter iam gliscens in maiore Polonia, uirtute episcopi restinctum est. Habuit autem hic Andreas in episcopa competi-

Nicolaus Lasocius electus Posnan. sed nō confirmatus.

torem Nicolaum Lasocium decanum Cracouiensem: quem bona pars collegii Posnaniensis elegerat, & rex Eugenio pontifici max. commendarat: sed tamen Andream prætulit pontifex infensus Lasocio, quòd legatus regio nomine in Basileensi concilio, cum ibi de abrogando ipsi pontificatu ageretur, fuisset. Hoc anno Stanislao Pauulouio episcopo

Paulus Gizicius episcopus Plocen. ab Archiepiscopo cō firmatus.

Plocensi mortuo, Paulus Gizicius scholasticus Cracouiensis & canonicus Plocensis successit, cōfirmatus à Vincentio archiepiscopo Gnesnensi, propterea quòd de Eugenii pontificis max. à concilio deiecti authoritate dubitabatur. Eodem anno magna pars Cracouiæ gemino

Cracouiæ incēdium.

incendio cōflagrauit. Superiori uerò Nicolaus Seraphinus præfectus

Cracouiæ tumultus contra senatum.

salis, & nonnulli alii de senatu urbis ob importatam adulterinam monetam populari inuidia penè deflagrarunt: quod ni conspirationem hominum subodorati, in arcem properè fugissent, cæsi essent tumultu & concursu populi. Gliscentem seditionem Sbigneus episcopus repressit, coniectis reis senatoribus in carcerem, & post aliquot septima-

Cōuentus Vngarorum cum Polonis.

nas desidente ira hominum, dimissis. Ad Pentecosten eiusdem anni actum de pace inter proceres Polonos & Vngaros, neque tamen regibus ipsis absentibus quicquam confectum: reiecta res ad congressum

Alberti Cæsaris mors.

ipsorum regum: qui antequam contingeret, Albertus Cæsar ab expeditione, quam in Turcas nullo operæprecio instituerat, reuertens, dysenteria ex immoderato esu peponum contracta, uitam finiuit. Post cuius mortem Vngari recta secum ratione perpendentes, in quantis essent periculis Turcico bello implicati, communicato cum defuncti Cæ-

Vngari Vladislaum regem Pol. ad regnū uocant.

saris & regis sui uxore Elizabetha consilio, ad Vuladislaum regem Polonorum regnum unà cum ipsius Elizabethę coniugio detulerunt. Tametsi prægnans tunc erat Elizabetha: sed neq; certum erat, marem'ne paritura esset, neque tutum, maturam regno ætatem pueri expectare.

pectare. Missi publicè ad acciendum Vuladislaum è Polonia, Ioannes Signiensis episcopus: Matco siue Mathias Taloncius, Dalmatiæ & Croatiæ præfectus, quem Banum illi uocant: Emericus Marcellus, magister curiæ regiæ: Ioannes Perenæus maior, & Ladislaus Palocius: mense Februario insequentis anni cum splendido comitatu & legatis ciuitatum Cracouiam uenerunt, & postulata totius Vngariæ Vuladislao regi exposuerunt. Re in consultationem senatus posita, uariabant sententiæ senatorum, dissuadentibus multis, difficultatemq; duorum amplissimorum regnorum administrandorum, & Turcici belli magnitudinem exaggerantibus: alijs contrà rem splendoris & gloriæ plenam nequaquam repudiandam esse censentibus, neq; prodendam barbaris cum florentissimo regno salutem & amplitudinem reipublicæ Christianæ, quæ illo quasi firmissimo quodam propugnaculo niteretur: & præstabilius autē consultiusq; esse, Polonos Vngarorum armis atq; periculo contra Trurcarū uim sese tueri: quàm illis proditis, & illo quasi intermedio pariete sublato, per se ipsos omnem maximi ac difficilimi belli molem sustinere. Pronior in eam partem erat Vuladislai animus, ut regno suo paterno contentus esse uellet, cùm propter illas, quas paulo antè exposuimus causas, tum quòd adolescens prouectæ mulieris coniugium fastidiebat. Sed tamen cessit plurium diuersum suadentium sententiæ, & Vngarorum precibus. Et aderat fortè Amurathis Turcarum domini siue imperatoris legatio, quæ uiuente adhuc Alberto Cæsare missa, fœdus & amicitiam tyranni, pecuniamq; & centum millium armatorum auxilia Vuladislao contra Albertum deferebat. De conditionibus deinde cum Vngaris tractatum: Conueniebat iam legatis, totius conuentus Vngarici & reginæ mandata disertè proferentibus, ut si Elizabetha regina ex Alberto Cæsare masculum posthumum peperisset, eum Vuladislau ad Boemorū regnum adipiscendum adiuuaret, Vngaricum ipse ad posteros suos transmitteret: quòd si nullos mares liberos relinqueret, tum demum ut Alberti posthumus in Vngaria ipsi succederet. Hæc dum ita constituuntur, interim aduolat ex Vngaria ueredarius cum literis ad legatos, quibus scriptum erat, ut re infecta redirent, eo quòd regina filium peperisset. Verùm non putabant id legati ex dignitate suæ gentis fore: & habebant etiam in eum euentum diserta mandata, ut etiamsi regina marem peperisset, nihilominus Vuladislao regnum deferrent. Abiecerat eo nuncio rex omnem de suscipiendo eo regno cogitationem: sed tamen uictus est legatorum perseuerantia. Tum demum Turcarum legationi, quæ aliquot menses Cracouiæ expectarat, responsum à rege datum est, Regnum sibi ab Vngaris delatum esse: quòd si Amurathes amicitiam suam expeteret, Vngariam ne infestaret, socijs & clientibus Vngarorum Rascijs redderet quæ ademisset. Nam is post expugnatam Smiderouiam, alias etiam quasdam Rasciorum munitiones partim uiuente, partim defuncto iam Alberto cæperat. His ita confectis, legati Vngarorum, duobus ad deducendum regem relictis, cæteri in

Oratores Vngarorum in Poloniam.

Consultatio senatus Pol. de regno Vngarorum.

Turcarū legatio ad Vuladislaum regem.

Pacta Vuladislai regis cum Vngaris.

Vngari oratores reuocantur è Polonia.

Ladislaus posthumus Alberti Cæsaris filius.

Turcicæ legationi respōsum à rege datum.

Vngariam reuerterunt: ac Perenæus quidem apud Sarissam arcem suæ ditionis regem uenientem hospitio accepturus substitit: Mathias uerò & Emericus ad reginam, dolorem & iram dissimulantem, contenderunt: eiusq́ iussu comprehensi, & in uincula cum omni comitatu suo coniecti sunt.

Vngari oratores ab Elizabetha regina capti.

Poloni oratores ad reginã.

Vngarorum diuersa studia.

Id ubi Sendiuoius Ostrorogus palatinus Posnaniensis, & Ioannes Conespolius cancellarius Poloniæ, qui legati à Vuladislao ad reginam missi erant, accepere, omissa, Simonis Agriensis episcopi suasu, legatione, in Poloniam reuerterunt. Scinduntur in duas partes Vngari, dum alij reginæ, alij Vuladislao student. Nihil tamen hæc Vuladislaum mouebant, ut mutaret sententiam. Quin aliud quoque longè maius impedimentum fortuna ei obiecit.

Sigismundus dux Lituanorum à suis interfectus.

Luscũ à Suitrigellone interceptum.

Trocensis arx à duce Ciartoriẽsi occupata.

Nam per eos dies, quibus iter adornabat in Vngariam, nuncium accepit è Lituania, Sigismundum ducem Lituanorum auarè & crudeliter dominantem, conspiratione Iuani siue Ioannis Rusi ducis Ciartoriensis, & aliorum quorundam Russorum & Lituanorum procerum, apud Trocos interfectum esse, permultorumq́, maximè Samagitarum studia in Michaelem filium eius inclinare: Suitrigellonem uerò Luscum proditione rursus in potestatem suam redegisse: magnos etiam thesauros Sigismundus reliquerat, eosq́ Ioannes interfector unà cum Trocensi arce occuparat. Sic autem is Sigismundum ex insidijs adortus esse fertur. Vrsam habebat Sigismundus cicurem, quam ad mensam & ad cubiculum familiariter admittebat. Ea siue non uenerat illo eunte cubitum, siue de more emissa exiuerat, & à coniuratis alicubi conclusa erat. Eius igitur unguium scalptura ad ostium cubiculi assimulata, coniurati intromissi, ducem nihil tale suspicantem trucidarunt. Desiderabant nonnulli de primoribus Lituanis regis præsentiam, & res ipsa flagitabat. Nihil tamen is de sua in Vngariam profectione mutabat, ne leuitate quadam aut metu & angustia animi cœpto destitisse uideretur.

Cazimirũ fratrẽ rex Lituaniæ pro se præficit.

Inundatio.

Aduersa omnia regi in Vngariam iter paranti.

Hyems aspera.

Fames.

Pestis.

Cazimiro uerò fratri recipiendæ, pacandæ & gubernandæ suo nomine Lituaniæ negotium dedit. Ingressurum autem iter post medium Aprilem, ingens aquarum inundatio, soluta tunc primùm niue & glacie, remorata est. Asperrima enim præterita hyems fuerat, magnaq́ niuium uis ante medium Nouembrem delapsa, ad illud usq́ tempus durarat. Neque uerò bene superiore æstate fruges prouenerant, ita ut hominibus uulgò folijs atque tenerioribus frondibus arborum, & radicibus herbarum uesci necesse esset. Pecudes uerò & iumenta, uetustis tuguriorum stramentis detractis, ægrè sustentata: indeque magna uis morbi passim grassabatur. Cuncta hæc agminatim concurrentia, ominosa uulgò habita, regem tamen minimè commouerunt.

Gubernatores Poloniæ.

Præfecti primarij mutati.

Itaque institutum iter adornans, in minore quidem Polonia & Rusia Ioannẽ Cizouiũ castellanum Cracouiensem, in maiore uerò Albertum Malsciũ palatinum Lenciciensem uicarios pro se reliquit: præfectos Cracouiẽsem, Posnaniẽsem & Podoliẽsem nescio qua de causa mutauit: & in Cracouiẽsi quidẽ præfectura illũ ipsum Cizouiũ Ioãni Pilecio, in Posnaniẽsi Creslaum Curosuancium Stanislao

Ostroro-

A Ostrorogo, in Camenecensi uerò Theodoricum Buciacium Petro Polaco suffecit: porrò Scepusium Sbigneo episcopo Cracouiensi, ut inde debitum pro argento cęlato signato'que, cuius non modicum pondus ab eo mutuatus erat, sibi deduceret, commendauit: Boleslao duci Masouiorum præcepit, ne Drohicinensem tractum, quem post interfectũ Sigismundum Lituanorum ducem, ex fœdere uetusto, sed ab ipso Sigismundo renouato, occuparat, cuiquam concederet. His peractis, & rebus omnino Polonicis pro tempore constitutis, cum magnificentissimo apparatu, & comitatu nobilitatis Polonę splendidissimo, & iusti exercitus speciem præ se ferente, in Vngariam profectus est: præmissis'que Simone Rosgonio episcopo Agriensi, Vincentio Samotulio castellano Medirecensi, Ioanne Sennenio, & Andrea Tencinio, Budam in potestatem suam redegit. Quod quidem percommodè accidit: paulo pòst enim Vlricus comes Ciliæ, reginæ Elizabethæ propinquus, cum quingentis equitibus eandem ob causam à regina missus uenit: sed cum cognouisset à Polonis arcem & urbem teneri, ad reginam se uacuus recepit. Illa uerò certior facta de omnibus, filium suum Ladislaum nondum quadrimestrem, sublato de Alba regali diademate diui Stephani, à Dionysio Zecho cardinali & archiepiscopo Strigoniensi, præsentibus & assentientibus Benedicto Iaurinensi episcopo, Vlrico comite Ciliensi, Ladislao Gara ærarij præfecto, Nicolao Fristacio, Stephano Rosgonio, & Thoma Zecho fratre archiepiscopi, coronari curauit.

B Posteaquam Budam uenit Vuladislaus, magna'que nobilitatis & procerum (in quibus & archiepiscopus Strigoniensis, & Ladislaus Gara fide publica accepta fuere) multitudo ad eum conuenit, huiusmodi concionem per interpretem habuisse fertur. Alium ego, proceres & uiri Vngari, alium longè quàm uideo, regni huius statum me reperturum esse speraui. Credebam enim summo omnium ordinum hominum'que consensu me accitum esse, ut uobis uolentibus imperarem, Turcarum'que arma ab Vngaria depellerem. Itaque omissis rebus Lituanicis, quæ meam præsentiam nunc maximè requirebant, desiderio uestro, & precibus legatorum uestrorum satisfeci, & meum ad uos aduentum maturaui. At nunc aduenienti alia se mihi rerum facies offert. Non idem est sensus omnium: diuersa studia: habet inter uos non paucos nec obscuros fautores Alberti filius posthumus, & iam ab his diademate redimitus est. Quid hinc aliud, quàm ciuile bellum inter uos propediem expectandum est? Eius ego uobis author causa'que esse nolo, Vngari. Abundè regno paterno contentus sum. Vos, me nihil obstante, quouis modo commodis uestris, & quieti, saluti'que publicæ diligenter etiam atque etiam prospicite: mei uerò nullam ducite rationem. Hæc elocuto rege, secedunt in consilium Vngari, admirantes regis modestiam, & excelsum animum. Deinde Laurentius Hedreuarus palatinus Vngariæ ex omnium sententia gratias regi egit, quòd patris clarissimi & optimi regis uestigijs insistens, religionem Christianã defendere in primis studeret,

Scepusium Sbigneo episcopo commendatũ.

Drohicinensis tractus Lituanis ademptus à Masouijs.

Vuladislai profectio in Vngariam.

Buda redacta in potestatem Vuladislai.

Ladislaus posthumus infans coronatur ab Vngaris.

Archiepiscopus Strigon. et Ladislaus Gara fide publica ad Vuladislaũ uenere.

Vuladislai regis oratio ad Vngaros.

Responsum ab Vngaris Vuladislao datum.

quemadmodum ille progagare studuisset, plurisq; publicam salutem, quàm suam amplitudinem faceret: deinde orauit eum, ut susceptum semel summa omnium cum lætitia & spe optima regnum ne repudiaret. Non falli eum, quòd crediderit, publico omnium ordinum consensu id ad se delatum esse: permanere autem illum consensum, optima atque etiam necessaria ratione nixum. Paucos siue muliebri consilio seductos, siue dominandi alieno nomine cupidos, cum regina mutasse sententiam, & alienissimum ab illo tempore de infante coronãdo consilium iniuisse: sed eorum conatibus improbis se cunctos usque ad sanguinem obstaturos esse. Ne quam uerò ei dubitationem relinquerẽt,

Vuladislaus ab Vngaris rex renunciatur & attollitur.

statim cuncti in uerba eius iurarunt, orsi ab Dionysio archiepiscopo: sublatumq; de more gentis in humeros Vuladislaum, acclamante populo, regem renunciarunt. Vissegradum deinde itum est, ubi asseruari solebat diadema, quod diui Stephani ferebatur: uerùm id regina inde clàm omnibus surripuerat.

Ladislai Garæ periculum.

Quare parum abfuit, quin Ladislaus Gara Banus, præfectus eius arcis & ęrarij, tumultu populi cõcerperetur. Captus quidẽ est: sed mox regis beneficio liberatus,

Vuladislai fides.

cum is in Poloniam statim rediturum se esse minaretur, ni sibi Ladislaus, qui fidem suam secutus eò uenisset, cõdonaretur.

Vissegradensis præfectura Vincentio Samotulio mandata.

Decretũ aũt est, ut Vissegradensis arcis præfecturã deinceps nõ nisi Polonus obtineret. Itaq; Vincentio Samotulio Medirecensi castellano tunc ea mandata est.

Vuladislai coronatio.

Regi uerò diadema de caluaria S. Stephani detractũ ad XVI Cal. Augusti solenni ritu apud Albam regiã ab archiepiscopo Strigoniẽsi impositũ. Accidit per eos dies facinus memorabile. Vngarus quispiã obscuræ sortis, indicauit magnam auri uim ab Elizabetha regina sibi oblatam esse, ut Vuladislaum regem ferro, uel ueneno de medio tolleret.

Regis clementia, & Vngarorũ ira in proditorem.

Id siue uerum fuit indicium, siue ementitũ spe maioris muneris, Vuladislaus irremuneratum prætermisit atque dissimulauit, ne quam Elizabethæ infamiam suscepti sceleris iniureret: Vngari uerò indicem ignitis forcipibus immaniter dilaniatum dissecuerunt.

Sbigneus Cardinalis designatus.

Amadeus dux à concilio Basiliensi pontifex max. creatus.

Coronatione ritè peracta, rex Polonos proceres, qui se in Vngariam deduxerant, dimisit. Ex his Sbigneus episcopus nouo Cardinalis prasbyteri honore tam ab Eugenio pontifice max. quàm ab Amadeo Allobroge, quem conciliũ Basileense, amoto Eugenio suffecerat, & Felicem quartum appellarat, auctus, Cracouiam reuertens, magna omnium gratulatione exceptus est.

Sbignei periculum apud Keuessum.

Tametsi in itinere apud Keuessum oppidum in Vngaria non multum abfuit à periculo, iurgio & prælio inter oppidanos & familiam eius concitato. Nemo tamẽ de comitatu eius cæsus est, uulnerati complures. Oppidani uerò multorum sanguine & nece, dimidijq; oppidi conflagratione, excitati temerè tumultus pœnas luerunt.

Conuentus minorum Polonorum Corcini.

Iugerale tributum decretum regi in subsidiũ minoribus Polonis.

Conuentum deinde minores Poloni bis apud Corcinum egerũt, & auxilia quinq; millium equitum regi in Vngariam decreuerunt: in eorũ uerò stipendia ut agricolę duodenos grossos in iugera penderent: sculteti & equites, qui nullos haberent adscriptitios, octonos & quadragenos, quæ marca apud nos dicitur. Cæterùm qui equites per se ipsi eam militiã obire uellent, ut & ipsi

&

A &adſcriptitij eorum ab omni penſione immunes eſſent. Fuit aũt neceſſarium id ſubſidium, propterea quòd Vngari apertius iam factiones alere cœperant, & partim regi, partim reginæ ſtudebant. Et firmiores erant reginæ partes in ſuperiore Vngaria, Auſtriæ & Morauiæ finitima: cuius ciuitates pleræque omnes à Teuthonibus habitatæ, non contemnendo externi militis mercenarij præſidio, duce Ioanne Iſcra Boemo, in fide reginæ continebantur: ab his aduerſariorum agri uexabantur, munitiones etiam partim expugnabantur, partim per proditionẽ intercipiebantur. Ab altera quoq; parte Ladislaus Gara, malè referens regi liberatori ſuo gratiam, temerato unà cum archiepiſcopo Strigonienſi iureiurãdo, multos in reginæ partes potentia & authoritate ſua pertraxerat, & ualidum exercitum contraxerat. Contra eum rex, non expectatis Polonorum auxilijs, aulicum ſuum comitatũ Vngaris & Polonis conſtantem, & quos ad manus habuit Vngaros uoluntarios, Nicolao Friſtacio, ſiue Vilachio, ut habent alij, qui à regina ad regem defecerat, & Ioanne Huniade ducibus miſit: & certam ſibi uictoriã pollicentem, inſigni ſtrage profligauit. Ladislaus tamen ipſe fuga euaſit: ſed non ita multo pòſt à Friderico Cæſare, qui Alberto patrueli à Germanis principibus ſucceſſor datus erat, captus, ſeptuaginta milibus florenorum ſe redemit, cum reginam ſecutus in Auſtriã ueniſſet. Captiuos autem omnes rex liberaliter dimiſit. Qua clementia parmagnam apud Vngaros gratiam inijt: Slauoniamq; & Croatiam, miſſo illuc Nicolao

Marcã. Vngarorum fluxa fides.

Ioannes Iſcra.

Ladislaus Gara cum archiepiſcopo Strigonienſi deficiũt à Vuladislao.

Nicolaus Friſtacius.

Ladislaus Gara fuſus fugatusq; & à Cæſare captus.

Fridericus tertius Cæſar.

Slauonia & Croatia in poteſtatem Vuladislai redacta.

B Laſocio decano Cracouienſi legato, ſine armis recepit. Friſtacium uerò & Huniadem ampliſsimis muneribus affecit. Et illum quidẽ Croatiæ Banum, hunc uerò Tranſyluaniæ Voieuodam ſiue palatinum fecit: deinde uerò etiam Themeſsienſi & Seuerinenſi præfectura auxit. Inde primum Ioannis Huniadis, quem & Coruinum, à uico in quo natus eſt, appellauere quidam, nomen celebre eſſe cœpit: cum is antè clarus non fuiſſet, matre Græca, patre autem Valacho natus. Nonnulli eum à Sigiſmundo Cæſare genitum eſſe exiſtimarunt. Ab eo quidem Huniadum arcem in extrema Tranſyluaniæ ora conditum eſt, & inde cognomen ipſe accepit. Deinde uerò cum nauiter rẽ gereret, Turcasq; Vngariam infeſtantes aliquoties magnis cladibus affeciſſet, etiam magiſter Vngaricæ militiæ factus eſt à Vuladislao. Dum ita diſsident inter ſe Vngari, ne Boemi quidem quieti fuere. Edictis enim Pragã noui regis creandi cauſa comitijs, cum interim Elizabetha Alberti Cæſaris uxor peperiſſet, ac de nato hærede regni Boemos illuſtri legatione admonuiſſet, alij bene meritorum de ſe regum Alberti filium, Sigiſmundi nepotem, Ioannis pronepotem, prætereundum non eſſe cenſebant: alij ineptam regno adminiſtrando ætatem pueri, inteſtináque diſsidia cauſati, ad Albertum Bauarorum ducem regnum deferebant: quorum ſententia uincebat. Sed Albertus molem turbulenti regni auerſatus, & à Friderico Cæſare, ne Ladislao poſthumo paternum regnum præriperet, præmonitus, non accepit oblatum regnum. Ad Fridericum Cæſarem deinde itum eſt, ut is regnum uel ipſe ſuſciperet,

Ioannis Huniadis genus, honores, & res geſtæ.

Boemorũ diſsidium in creando rege.

Albertus Bauarus regnũ Boemicũ repudiauit.

Fridericus Cæſar & regnum & adminiſtrationẽ Boemiæ recuſauit.

uel pro tutore duntaxat cognati infantis, quoad ille adolescat, administraret. Vtrumque negauit: quòd neq; eum, quem omni ratione defensum ire debeat, iniuria afficere sibi conueniret, neque tam negociosum pauperq́; regnum alieno nomine gerere uellet. Ad Ladislaum potius Boemi hæreditarium regnum deferrent, & gubernatores ipsi sibi legerent, penes quos foret summa rerum, quoad rex adolesceret. Fecere iussa Boemi: designatoq́; rege Ladislao, ad Meinardum & Ptasconem primores summam administrandi regni detulerunt: quorum hic erat hæreticus, ille rectè de religione sentiebat. Nec tamen cessabant domestica latrocinia. Non multo pòst extincto Ptascone, conspiratione idem sentientium Georgius Podiebradius prætextu administrationis dominatum arripuit: Pragam gentis metropolim & Meinardum gubernatorem in potestatem suam redegit. Nec multo pòst Meinardus extremum clausit diem non sine ueneni suspicione: uires sumpsere hæretici authore Rochezana pseudarchiepiscopo. Hæc de Boemicis rebus obiter hìc modò commemorasse suffecerit. Dum ita res turbantur in Boemia & Vngaria, Cazimirus regis frater cum plerisq; primoribus minorum Polonorum, & ducibus Masouiorum Cazimiro & Boleslao, accepta de ærario regio pecunia, splendido comitatu pro gubernatore in Lituaniam profectus, Vilnæ dux magnus à Lituanis renũciatus est, nequicquam reclamantibus Polonis, & fœdera, regisq́; aduersam uoluntatem testantibus. Sed plus ualuit apud Lituanos præsens metus. Verebãtur enim, ne, si uicarius modò ducis esset Cazimirus, Michael Sigismundi cæsi filius, Samagitarum & aliorum fautorum suorum ope principatum arriperet, pœnas'que mortis paternæ à se expeteret. Quin apud Russos iam noui motus extiterant: & Smolenscia plebs in primis tumultuata, sumptis armis præfectos suos cum nobilitate profligarat & eiecerat, arcem in potestatem suam redegerat, & Georgium Mescislauiensium ducem, dominum sibi adsciuerat. Sed Cazimirus nouus dux cum subitario exercitu, exusto oppido, ingenti'que cæde hominum edita, arcem recuperauit. Hæc igitur causa siue prætextus fuit Lituanis, creandi sibi magni ducis præter sententiam regis, & contra pacta cõuenta cum Polonis. Petiuit tamen à rege postea per legatos diligenter Cazimirus, ut factum Lituanorũ approbaret: sed non modò non impetrauit, uerùm etiam uehementius eum iritauit, quòd neque exemplum regi placebat, & Michaelem Cazimirus patrimonio omni exuerat: & Bielscum, Melnicum, ac Drohicinum cum omni eo tractu Boleslao Masouiorum duci eripiebat. Nam Boleslaus eas munitiones auo suo Ioanni ab Iagellone rege olim donatas, sed à Vitoudo deinde ereptas, post Sigismundi demum obitum ex pacto occuparat. Insequens annus nihil ferè memorabile habet, nisi quòd minorum, ac deinde maiorum etiam Polonorum & Russorum auxilia partim ex mercenarijs militibus, partim ex uoluntarijs collecta, ducibus Ioanne Tencinio palatino Cracouiẽsi, Ioanne Olesnicio castellano Sendomiriensi, Petro Odrouanzo palatino Russiæ, Gregorio siue Riscone

Ladislaus posthumus rex Boem. designatus.

Meinardus & Ptasco gubernatores Boemiæ.

Georgius Podiebradius dominatum apud Boemos arripuit.

Cazimirus magnus dux à Lituanis creatus est.

Smolenscij res nouantes à Cazimiro cohibẽtur.

Michael Sigismundi ducis filius, patrimonio spoliatus à Cazimiro.

Bielscum, Melnicum, ac Drohicinum Cazimirus Masouijs eripit.

Poloni auxilia mittunt regi in Vngariam.

A Kerdeio palatino Podoliæ, Ioanne Sennenio præfecto Sendomiriensi, Derslao Rithuianio, Laurentio Zaremba castellano Siradiensi, Nicolao Scora iudice Posnaniensis regionis, & nonnullis alijs uiris nobilibus, in Vngariam, nequicquam prohibente Iscra, ad regem uenerũt. Quorum opera, ductu Tencinij in ea quidem parte, quæ Austriæ finitima est, superiores ferè partes regis fuerunt, Posoniensis arx obsidione liberata: aliæ munitiones, quæ reginæ præsidijs tenebantur, partim per uim, partim per deditionem extrema adhuc hyeme receptæ sunt: Vlricus comes Ciliæ captus. In ea uerò ora, quæ ad Poloniam uergit, diuersa fortuna regis fuit, ita ut ab obsidione Cassouiæ, re infecta, discedere Poloni cogerentur, Kesmarcum amitterent: Scepusiensem etiã oram, quæ in ditione Polonorum est, & à Sbigneo episcopo tunc tenebatur, Iscra infestaret, & Podolinetiam obsideret.

Diuersa fortuna regis Vuladislai in Vngaria.

Nec tamen eò rex arma conuertere ab Vngaris permissus est, siue propter grassantem pestem: siue quòd ij uererentur, ne pertæsus tam negociosi ac turbulenti regni, in Poloniam, propinquitate loci inuitatus, sese subduceret. Pestem tamen ita is contempsit, ut quamuis plurimi passim repentè conciderent, & in intimum quocꝫ cubiculum eius contagio morbi peruaderet, nihilo tamen minus uersaretur in publico, regia'que obiret munia.

Pestẽ Vuladislaus contẽpsit.

Apud Partsouiã uerò Poloni proceres cum Lituanis conuentum ẽgêre: frustra'cꝫ, Lituanis rem inficiantibus, concordiam inter Cazimirum regis fratrem, & Boleslaum Masouiorum ducem, & Michaelem

Polonorũ conuentus cum Lituanis irritus.

B Sigismundi ducis filium tentarunt. Per quod tempus Moschorũ dux, adiunctis sibi Tartaris Casanensibus, excursionem fecit in Lituaniam, Vesinensem'cꝫ tractum ferro & igni depopulatus est: quem ut ulciscerentur Lituani, ipsi quocꝫ uicissim ditionem eius longè latecꝫ uastarunt, & ingentem prædam abegerunt, Moschos'cꝫ se insecutos commisso prælio fuderunt, Cazimiro interim Smolensci euentum belli expectante.

Moschicum bellum.

Sequenti anno maiores Poloni facta manu Silesiam finitimã depopulati sunt: ac duo castella, Gorzouum & Cecerinum expugnarunt & incenderunt, ulti crebra Silesiorum latrocinia. Vexatum est tamen postea nihilominus territorium Velunense à Vuratislauiensibus, duce Hasenemero, siue Zaiezo Austrio: Vierussouum'cꝫ oppidũ cum castello incensum, ac dominus eius Vierus captus.

1442 ann.
Silesia uexata à Polonis.
Velunenses uexati à Vuratislauiensibus.

Podoliam uerò atque Russiam Leopolim usque ingentia Tartarorum examina impunè ferro igni'que uastarunt, & infinitam penè captiuorũ multitudinem, cæteram'que prædam abegerunt. Reuertentes, Vindica Glinianorum præfectus cum parua manu insecutus, magna strage afflixit, multos'cꝫ captiuos liberauit: sed ad extremum hostium multitudine circumfusus, honestissimam cum suis omnibus mortem oppetijt.

Tartari uastarunt Podoliam & Russiam.
Vindica.

Rex ubi de excursione Tartarorum nuncium accepit, Polonos & Russos proceres profuse magis quàm liberaliter, nõ modò pecunia de reditibus Polonicis prouenie͂te, uerum etiam censibus, possessionibus, ac totis præfecturis, præter leges Polonorum, siue donatis, siue hypothecæ nomine addictis, atque etiam alienis bonis perperàm per imprudentiam attri-

Clades Russorum.
Vuladislai regis profusa liberalitas.

Petrus Odrouanzus captus in Vngaria.

attributis, remuneratos dimiſit. Ex his Petrus Odrouanzus palatinus Ruſsiæ, & præfectus Leopolienſis, cum ſuis Ruſsis properè reuertēs, cum Agriæ à Simone epiſcopo lautè acceptus eſſet, à Boemis, qui Caſſouiæ erant in præſidio, ſummo diluculo duce Telepho in oppidũ improuiſo irruentibus, captus eſt, curruſq; eius direpti: ſed Boemos cum præda raptim ſeſe recipientes, conſecuti noſtri pariter cum comitatu epiſcopi, ad internecionem penè ceciderũt, ſuaq; omnia præter ipſum Odrouanzum recuperarunt. Nam eum Telephus in arcem quandam

Iacobus Zuder

propinquam præmiſerat: ſed eum tamen præfectus arcis Iacobus Zuder regi condonauit: defectioniſq; ſuæ impunitatem, placato rege eo munere, impetrauit. Pauci hoſtium uiui in poteſtatem noſtrorum ue-

Telephus captus.

nêre: inter quos fuit ipſe Telephus. Hi omnes Simoni epiſcopo traditi, non multo pòſt ab eo, icto cum Iſcra fœdere, & affinitate firmato dimiſsi ſunt. Sub idem ferè tempus, Nicolaus Ciaica Brozouecię, & Nicolaus Comorouius Podolinetæ in Scepuſio præfecti, cum parua ma-

Aperiaſſum direptum & incenſum à Polonis.

nu noctu Aperiaſſum oppidum, quod modico Iſcræ præſidio tenebatur, admotis ſcalis ingreſsi, raptim direptum incenderunt: quo properè cognito, Iſcra cum expeditis equitibus eos abeuntes inſecutus, facilè

Poloni fuſi ab Iſcra.

fuſis, uel cæſis, uel captis paucis, qui cum ducibus hoſtem à longè conſpectum temerè expectarant, prædam ferè omnem recepit, Ciaicam &

Brozouicia arx altera arſit, altera Iſcræ dedita eſt.

Comorouium duces cæpit: & ad Brozoueciam admotis caſtris, alteræ arce ſiue fortuito incendio, ſiue ſubiecto à quopiam igni exuſta, alteræ per deditionē potitus eſt. Quocirca ſubſidiarias aliquot cohortes Sbigneus cardinalis ad tenendum Scepuſium mittere ex Polonia coactus eſt. Aeſtatis huius initio duo legati pontificij in Vngariam ad regem iiſdem de cauſis uenerunt. Ab Eugenio quidē Iulianus Cæſarinus cardinalis, epiſcopus Sabinēſis: à Felice uerò & concilio Baſileenſi Alexander Ziemouiti Maſouiorum ducis, & Alexandræ regiæ amitæ filius,

Legati Cardinales duorum pontificum ad Vuladislaũ regem.

Alexander Maſouius Cardinalis.

patriarcha Aquileienſis, epiſcopus Tridentinus, & Cardinalis presbyter tituli S. Laurentij in Damaſo non ita multo antè ab ipſo Felice creatus. Atq; hic quidem ut Felicis, ille uerò ut Eugenij authoritatem rex cum ſuis omnibus ſequeretur, poſtulauit. Iuſtior Eugenij cauſa Vngaris uiſa eſt, quippe quæ Græcos etiam & Armenos adſtipulatores haberet, qui concilio Ferrariam ab eo conuocato, & propter peſtem Florentiam translato interfuere. Adfuit & Iſidorus Kiouienſis ac totius

Optio pontificis de duobus. Concilium Florentinum.

Ruſsiæ metropolites, cum ducentorum equitum comitatu. Polonis, quoniam Academia Cracouienſis authoritatem concilij defendebat, & non modò Sbigneum Cracouienſem epiſcopum, ſed etiam Vincentium archiepiſcopũ Gneſnenſem Cardinalis presbyteri honore ornarat Felix, tutius uiſum neutrum, donec diſsidiũ illud maneret, pro pontifice max. agnoſcere. Egit deinde Iulianus cum rege & Vngaris de pace facienda cum regina Elizabetha. Quæ relicto in Auſtria, ac Friderici Cæſaris tutelæ commendato Ladislao puerulo cum ſacro diademate, Strigonium redierat, quo Vngaros partes ſuas ſecutos in fide contineret: egit & de ſuſcipiendo bello contra Turcas. Et pax quidem cum

regina

A regina ſecretis conditionibus compoſita eſt, cum ad eam rex Iaurinum rogatu Iuliani ueniſſet, moresq́; , & uirtutem ſuam, ac dignitatem oris ei probaſſet. Verùm ea pax, regina paucis diebus ex dyſenteria ac dolore matricis mortua, rurſus infecta eſt, defendentibus nihilo ſegnius partes Ladislai poſthumi, ſeu uerius ſuam rem agentibus, & nullo amici & inimici diſcrimine omnia infeſtantibus ijs, qui in ſuperiore Vngaria cum regina ſenſerant. Iactatum eſt uulgò, reginã ueneno ſublatam eſſe. Bonfinius quidem eam Budam ad regem ueniſſe, & inde Iaurinũ reuerſam, poſt tertium diem torminibus uentris ingenti regis dolore extinctam eſſe, ſcriptum reliquit. Neque uerò in perſuadendo bello Turcico plus difficultatis ſenſit Iulianus, cum non tam utilitas inferre bellum barbaris, quàm neceſsitas illatum ab ijs depellere, & amiſſa recuperare ſuaderet. Etenim Amurathes nõ ignarus Vngaricorum diſſidiorum, ciuilisq́; belli, infeſtabat reliquum Raſciæ, atque Tranſyluaniam: Bielogradum obſederat, & ſumma ui oppugnarat. Et quamuis Vuladislaus rex per Dobrogoſtium Oſtrorogum, & Lucam Gorcanum Polonos, oratores ſuos, poſtulaſſet ab eo, ut ab obſidione diſcederet, & pacem fœdus'que dudum ultrò expetitum ſecum ſanciret: ille tamen ferox, amandatis Smiderouiam oratoribus, continuauit obſidionem in ſeptimũ menſem. Nec niſi maxima ſuorum ſtrage adactus, ab ea receſsit. Ac ne tunc quidem demiſit ſpiritus: quin dimittẽs oratores regios, ijs demum legibus pacem ſe daturũ eſſe reſpondit, ſi ſibi reli-
B quum Raſciæ & Bielogradum traderetur. Pollicebatur legatus regi & Vngaris ad id bellum ingentia pontificis max. & quorũdam principũ Chriſtianorũ auxilia. Ad hæc autem Vngarorum ſpes per ſe ipſæ iam inde ab initio in Vuladislaũ erectæ, rebus ad eam diem aduerſus eundem hoſtem auſpicijs eius proſperè geſtis, augebantur. Nam prẹter id quod Amurathes à ſeptimeſtri illa Bielogradi oppugnatione re infecta turpiter diſcedere coactus erat, Ioãnes Huniades regis huius auſpicijs eoſdem barbaros tribus inſignibus prælijs, uno apud idem Bielogradũ, altero in Tranſyluania, tertio apud Vaſcapũ in finibus eiuſdem Tranſyluaniæ per illud ipſum tempus uicerat, & magnis cladibus affecerat, Mezitem Baſſam ducem exercitus bellicoſiſsimum cum filio interfecerat, Sciabadinũ alterum Baſſam trepidè fugere coegerat. Commouebat etiam & regem & Vngaros Stephani ſiue Georgij Deſpotæ Raſciæ & Albaniæ miſericordia, qui paucis illis annis utraq; ditione à Turcis exutus, & filijs duobus captis, exectis, & excæcatis orbatus, regis beneficẽtia in Vngaria ſeſe ſuſtentabat: & cùm publicè cunctis ſupplicabat, tum priuatim ſingulos proceres prehenſabat, ut in ſuum dominatum reduceretur. Ad extremum ſuperba Turcarum tyrãni Amurathis legatio in illud fortè conſultationis tempus coniecta, omnium animos uehementer accendit. Afferebat autem ea pacem uel inducias Vngaris, ſi tributum tyranno, quem Cæſarem illi uocant, quotannis penderent: aut Bielogradũ (quod Nandor Albam, & Albam Grẹcam uocant, olim Taurunum fuiſſe exiſtimatur) traderent. In quam ſpem

T barba-

Pax inter regẽ & reginam in Vngaria.

Elizabetha imperatrix mortua.

Bielogradum à Turcis fruſtra obſeſſum & oppugnatum.

Victoriæ tres de Turcis per Huniadem partæ.

Stephanus Deſpotes Raſciæ & Albaniæ pulſus à Turcis.

Amurathis legatio ad Vuladislaum regem.

barbaros Mathias Taloncius Dalmatiæ & Croatię Banus, illorũ uires & felicitatem, ac perturbatum Vngarię statum secum reputans, & grauiora metuens, adduxisse existimatus est.

Comitia Vngarorum Budæ. 1443 ann.

Itaq; procerũ animis ad bellum inclinatis, comitia Budam ad Pentecosten anni sequentis, qui fuit à Christo nato 1443, à rege indicuntur.

Bellum contra Turcas decretum.

Ibi bellum uno omnium consensu decernitur.

Christianorum principum auxilia frustra implorata.

Mittuntur oratores ad Fridericum Cæsarem, & ad alios principes Christianos, & ad Cruciferos Prusienses atq; Liuonienses, nominatim in hostes Christiani nominis militiam professos, petitum auxilia ad tam piam ac toti Christianæ reipublicæ salutarem expeditionem. Sed nihil usquam impetratum, præter duorum annorum inducias à Cæsare Friderico. Pontifex quidem Eugenius piam Crucis militiam aduersus barbaros per omnes nationes Christianas pronunciari iussit. Inde aliquantulus uoluntariorum militum, siue adeò promiscuę multitudinis numerus confectus est, quem Iulianus legatus, cruce pro uexillo utens, duxit. Poloni regi suo non contemnenda auxilia misêre.

Terræ motus.

Per id tempus Nonis Iunij magnus terræ motus Vngariam, Boemiam & Poloniam afflixit, quo multa ædificia & arces etiam quædam concussæ ac deiectæ sunt. Vicesima secunda die mensis Iulij Buda castra mota sunt: transmissô que apud Salsum lapidem Danubio, ad hostiles terras peruentum. Capta & incensa in Rascia & Bulgaria non pauca ignobilia oppida, & cæteræ munitiones: in his insignis in primis Sophia,

Sardica.

Sophia urbs capta à Vladislao.

quam Sardicam nonnulli antiquitùs fuisse uolunt. Vbi ad Morauam fluuium, alium ab eo qui Morauiæ nomen dedit, uentũ est, cum didicisset rex ab exploratoribus in propinquo esse hostium copias, Ioannẽ

Turcæ ad Morauam profligati.

Huniadem cum decem millibus expeditorũ militum, in quibus & Poloni erant, contra eos misit: qui cum intempestæ noctis silentio improuiso in statiua eorum impetũ fecisset, magna strage ad internecionẽ hostes profligauit. Cæsa feruntur ad triginta millia Turcarũ, capta quatuor. Bulgaria deinde pleraq; omnis, quemadmodũ Bonfinius memorat, partim per uim, partim per deditionẽ, ob linguæ & stirpis cognationem Polonorũ opera potissimũ in potestatẽ regis redacta, ad fines Macedoniæ peruentũ est. Altissimi & celebratissimi apud poetas & historicos, Græcos præsertim, montes Macedoniam atq; Thraciam à

Bulgaria capta ab Vngaris.

Mysis, Dardanis, & Triballis, qui nunc Rascij, Serbi, Albani, & Bulgari sunt, separant, nec nisi duobus locis peruij, altero ad pontum Euxinum, & in Thraciam uergente, altero in Macedoniã perangusto ac dif-

Montes Macedonici.

ficilimo tramite, sed propiore à castris regijs: & insederat iam eum penè infinita uis Turcarum, duce Carambeio, propinquo tyranni, præfecto Asiæ, quam Natoliam corrupto seu detruncato nomine nunc uocant, ab Amurathe ad prohibendum nostris transitum post primam illam cladem transmissa. Edixerat aũt Amurathes Carambeio, prorsus ne manus cum nostris consereret: cuius tamen ille edicti, animaduersa

Turcæ iterum uicti.

nostrorum paucitate, tenax non fuit. Sed nostris ad montes appropinquantibus pridie natalis Christi Dei nostri impetum fecit in regis exercitum; neq; rex detrectauit pugnam; uictosq; & fusos barbaros,

duce

A duce ipso Carambeio capto, in montes compulit: & rupem in qua statiua habebant, usque ad uesperũ summa ui frustra oppugnauit, non sine suo incõmodo, ita ut ipse quoq;, licet armatus, aliquot sagittas aduerso pectore exciperet. Ita quidem ferè Dlugossus noster, & Philippus Callimachus. Antonius uerò Bonfinius aliter paulo hoc prælium literis prodidit. Scribit enim is, exercitum regis, cum prope claustra montium peruenisset, partim difficultate transitus deterritum, partim hyberni cœli inclementia & fame confectum, misionem, nequicquam reclamante Huniade, ac deprecante Georgio Despote, efflagitasse. Ac regem quidem cum cætero omni exercitu conuersis signis reuertentem, uno die præcessisse. Huniadem uerò cum expeditis lentius subsecutum, quo tutiorem transitum regi præstaret: in eam manum Turcas impetum fecisse, & fusos fugatos'que esse, priusquam rex cum cæteris copijs, opem suis ferens reuerteret. Venientem autem cum omni exercitu, hostes fugientes ad montes insecutum esse. Ita Bonfinius: qui nescio an assentari Huniadi in gratiam Mathiæ regis filij eius, cui suos illos de rebus gestis Vngarorum libros dicabat, uoluerit. Vtcunque res acta est, satis constat Polonos bonam operam in eo prælio regi nauasse, non solum equites, uerùm etiam pedites, cum ij immixti equitibus, hostilium equorum inguina suffoderent, equitibus'que ipsis crura præciderent. Post hanc uictoriam orabat regem magnopere Georgius Despotes, ne reduceret exercitum, priusquam Rasciam & Albaniam omnem receptam atque pacatam sibi restitueret: ac centum millia numûm aureorum ei dabat. Sed uile est infame aurum, Nec adduci ullo modo exercitus potuit, diutius ut illic maneret, equis & hominibus uulgò fame tabescentibus. Quoniam autem ostentabant se à tergo proficiscentibus Turcæ, ueritus rex insidias, aut uim ullam maiorem, quo expeditius agmen duceret, arma quidem superflua uel de hostibus capta, uel à suis desideratis relicta, in terram infodit: cætera uerò impedimẽta, & hostium spolia, quæ oneri futura erant militibus, exussit, magnis'q; itineribus Bielogradum peruenit. Ibi aliquot diebus refecto exercitu, cõtinuato itinere Budam attigit: & nudis pedibus urbem ingressus, signa hostium in æde Virginis matris nomine dicata affixit.

Carãbeius Bassa & dux Turcarum captus. Rex ictus in oppugnatione rupis.

B

Fames in exercitu.

His in uniuersum orbem Christianum celeri fama uulgatis, frequentes à plerisque omnibus principibus & rebuspublicis, etiam à Constantinopolitano Imperatore Ioanne Palæologo legationes, tam insignem uictoriam regi gratulabãtur, & ad prosequendum incœptum bellum eum cohortabantur, pollicentes auxilia. Nominatim autem pontifex Eugenius cum Venetis, Genuẽsibus, & Philippo duce Burgundionũ, classem ad prohibendũ Turcis ex Asia transitũ deferebant. At uerò Poloni proceres misis publicè & priuatim legatis, uerè & ipsi gratulabãtur tam felices successus regi suo: obtestabantur autem eum, ut uno illo periculo defunctus, ne rursus difficilimi & longinqui belli fortunã tentaret: sed in Poloniã ut primo quoq; tempore ueniret, ac benemerẽtis patriæ saluti atque tranquillitati etiam atq; etiam consuleret. Nam &

Legationes principũ Christianorum ad Vuladislaum.

Polonorũ consilium.

Tartari Podoliā infestarunt.

Tartari crebris excursionibus Podoliam atq; Rusſiam infeſtabant, & Lituani cum duce ſuo Cazimiro bellum aduerſus Boleslaum Maſouiū ob occupatum Drohicinenſem tractum apparabant: & uerò è Sileſia magna belli moles conſpiratione principum exiſtere uidebatur, ex huiuſmodi principio. Sbigneus Cardinalis & epiſcopus Cracouienſis, ut eccleſiam ſuam locupletaret, emerat à Venceslao Ceſsinenſium duce territorium ſiue ducatum, ut uocant, Seuerienſem ſex millibus marcarum Pragenſium: ſed in adeunda poſſeſsione difficultas ei à Nicolao Ratiborienſium duce obiecta eſt. Eum uerò dum noſtri publicè ea de re ductore Petro Saſtranecio bello perſequuntur, fortè contagio & incommoda belli Boleslaum Oppolienſium ducem, qui extra noxam erat, attigerant. Is igitur à noſtris res repetebat: ni redderentur, bellum denunciabat: & adiuturi eum cæteri Sileſiorum duces, ut erant ferè cognati & affines inter ſe, uidebantur. Hæc igitur præſentia pariter & impendentia mala ut rex aduētu ſuo ſedaret & auerteret, Poloni magnopere inſtabāt. Quòd ſi is à Turcico bello tamen abduci non poſſet, certè ne quid ſe inconſultis de eo ſtatueret. Hæc optimi regis animum in diuerſa diſtrahebāt. Hinc dulcedo deguſtatæ gloriæ, & cohortationes maximorum Chriſtiani orbis principū: illinc Polonorū, quibus quantum deberet intelligebat, preces, & impendentia pericula, cogitationes eius differebant. Vicit tamen cauſa totius Chriſtiani orbis publica, inſtante maximè legato. Cæterùm ne Polonos omnino deſpicatui ac derelictui habere uideretur, pollicetur ad Pentecoſten ſe in Polonia futurum, ac de ampliſsimi conſilij ſententia rempublicam cōſtituturum eſſe. Vngaris uerò ad diem S. Georgij Budam indixit comitia. Quò Iſcra quoq; aduerſæ factionis princeps euocatus, data à rege fide aduenit. Nam Vngari proceres poſt reginæ mortem omnes iam in fide & poteſtate regis erant. Ibi pactis cum Iſcra & factione Ladislai pueri inducijs, bellum in Turcas ſummo omniū ordinum cōſenſu decernitur: oppidanis atq; agreſtibus pecunia in ſumptus belli, quia ærariū regiū nullum erat, imperatur. Dant ultrò nomina piæ militiæ Ioannes Varadienſis, & Simon Agrienſis epiſcopi. Peractis comitijs regem in Poloniam iter adornātem Vngari proceres ſummo ſtudio atq; contentione retinuere, ueriti, ut à Polonis, deſiderium eius non ferētibus, rurſus dimitteretur. Quæ res non paruo Polonis conſtitit. Nam Boleslaus Oppolienſis poſteaquam cognouit, regem Turcico bello implicatum, in Poloniam uenturum non eſſe, maiore confidentia mercatores Cracouienſes ad nundinas Vuratislauienſes proficiſcentes diripuit: atq; id damnum ad ducenta millia aureorum numûm ęſtimatum eſt. Quę res cum regi in Vngaria renunciata eſſet, quietos eſſe iuſsit ſuos, quoad ipſe à Turcico bello reuerteretur. Dum autem bellum id comparatur, de pace à Turcis agi cœptum eſt cum Georgio Deſpote Raſciæ, & Ioanne Huniade, per ſpeciem redimēdi Carambeij: pro quo quinquaginta millia numûm aureorū numerata ſunt Deſpotæ. Quo uerò proniorē ad pacem redderet Huniadē Deſpotes, promiſit ei cuncta, quæ exul in Vnga-

Sileſiorum motus.

Seuerienſis dominatus à Sbigneo Cracouienſi epiſcopo emptus.

Regis deliberatio.

Cōmitia Vngarorum Budæ.

Induciæ cum Ladislai parte.

Boleslaus dux Oppolienſis mercatores Polonos diripuit.

Turcæ pacem poſtulant à Vuladislao.

A Vngaria partim Sigismundi & Alberti Cæsarum, partim Vuladislai regis munificentia nactus erat. Cupiebat autē pacem Amurathes propterea, quòd non ignorabat quanto consensu & quanta mole Christiani principes contra se bellum pararent, & satis iam anno superiore solius Vuladislai uires magno suo malo expertus erat. Adhæc aliud ei pergraue bellum in Asia à Carmanorum principe imminebat: in quod totis uiribus incūbere, pace cum Vuladislao facta, cogitabat. Nec Vuladislaus, neq; Vngari ab honesta & gloriæ plena pace abhorrebāt, ex multo tempore petere à Turcis, ac nō dare ipsis pacem soliti: & nihildū de classibus & naualibus socijs afferebatur. Segedinū igitur profectus rex, non intermisso tamen apparatu belli, quo facilius hostē in suas conditiones perduceret, oratores Amurathis ampla dona afferentes in augusto Vngarorum & Polonorum consessu audiuit: pacemq́ petentibus, siue adeò inducias decem annorum dedit his legibus, ut Amurathes Golubeciam, Synderouiam siue Smiderouiam, Zarnouiā, Crussoueciam, Couinum, Seuerinum, Nouobardum, Srebernicum, Ostrouiciam, Surinum, Cosnicum, Coperhanum, Procopiam, Lascoueciam, Zelenigradum arces, totamq́ Rasciam, & eam partem Albaniæ, quæ in ditione Despotæ Rasciæ fuisset, ac duos filios Despotę captiuos redderet: ad eaq́ implenda pauci dies constituti. Interim allatæ sunt literę à Francisco cardinali Veneto præfecto classis pontificiæ, & aliarum sociarum classium præfectis, itemq́ ab Imperatore Constantinopolita-
B no, quibus nunciabatur, Amurathem omnes ferè copias suas in Asiam ad Carmanicum bellum traduxisse: mare socijs classibus teneri. Maturaret rex expeditionem: neq; occasionem tam commodam, tamq́ luculentam Gręciæ liberandæ, & Europæ uindicandę elabi sibi è manibus sineret. Pollicebantur aūt ij, se præstaturos esse, ne Turcæ in Europā rursus traijcerent: Palæologus autem terrestres etiam copias & societatem belli polliceri. His permotus Iulianus cardinalis, qui pacem frustra dudum dissuaserat, tunc uerò ad omissum bellum summa cura atq; diligentia regem incitare: belli præmia longè ampliora q̄ pacis in immensum attollere: necessitate expressam pacem, quæ diuturna futura nō esset, labefactare, ac temporis causa simulatam dicere. Argumento esse, quòd lapso iam tempore, tamen promissa à barbaris non implerentur. Quòd si maximè nulla per eos mora in tradendo fieret, priora tamen cum Pontifice, duce Burgūdionum, Venetis & Genuensibus fœdera, & societatem pij belli initam magis ualere oportere. Quòd si qua religione rex teneretur, ne iusiurandum barbaris datum uiolaret, illo se eum metu, Pontificis maximi authoritate prorsus liberare. Hæc identidem agendo & inculcando, tandem perpulit iuuenem, ut nouo sacramento se cum proceribus ad prosequendū bellum Turcicum obstringeret, cedente de priore sententia etiam Huniade, Bulgarici regni promissione illecto. Non placebat hoc regis de uiolandis pactis cōsilium Polonis proceribus, qui absque eo quoque regem illo bello tunc implicari molestè ferebant, & pacis nuncio dudum exhilarati erant. Itaque

Segedinum.

Induciæ decem annorū grauibus conditionibus Amurathi concessæ.

Munitiones Rasciæ & Albaniæ.

Absolutio à iuramento.

Poloni nō probant consilium regis de uiolandis pactis.

Comitia Petricouiæ. *Mandata regis ad Polonos.* cum primum hęc acceperũt, comitia Petricouiæ instituũt: ad uicesimã quintã diem Iulij, legationẽ ad regem decernũt: sed eos ille anteuertit, misso ad conuentum Ioanne Cruscinio custode Cracouiensi, qui indicaret, regi omnino constitutum esse Turcicum bellum persequi, iuberetq; Polonos auxilio esse Boleslao Masouio aduersus Lituanos & Cazimirum, si bellum id æquis conditionibus dirimere non possent. Iam *Bellũ inter Lituanos & Masouios.* enim Cazimirus ad Drohicinũ castra posuerat. Habebat & Boleslaus exercitum, genere militum hostili non imparem: in quo multi de Polonica nobilitate uoluntarij militabant: nec Michael Sigismundi ducis filius & Boleslai gener aberat, qui non parum momenti rebus soceri allaturus esse uidebatur, propterea quòd complures de Lituanico exercitu cum eo clàm sentire, commissoq; prælio transituri esse ad eum dicebantur. Nec tamen Nicolaus Pouala succamerarius Sendomiriẽsis, & magister militiæ Masouiticæ fortunam prælij absente Boleslao experi*Decretũ de iuuãdis Masouijs cõtra Lituanos* ri uolebat. Intererat enim Boleslaus comitijs. Atq; ibi eo petente, è sententia regis decretũ est, ut Lencicienses, Cuiauij, ac Dobrinenses arma pro eo sumerent: præmissi tamen ad Cazimirũ Vincẽtius archiepiscopus Gnesnensis, & Ioannes Olesnicius palatinus Sendomiriensis, cum pacem nequirent, inducias & controuersiæ totius reiectionẽ in aduentum regis confecerunt. Sed mox ipsis inter se ducibus de re tota ita cõ*Transactio.* uenit, ut Boleslaus Cazimiro omnem illam controuersam ditionem, excepto Vengrouiensi territorio, concederet, ac duodecim millia flo*Cazimirus Vengrouiam Masouijs eripuit.* renorum Pragensium ab eo acciperet. Nec adamussim tamen Cazimirus ea pacta seruauit: mox enim & Vengrouiense territorium Boleslao eripuit. Legati uerò, qui ad regem designati erant, ubi de Gruscinio cognitum est, regem iam iter ingredi, reuocati sunt. Mis*Expeditio Vuladislai contra Turcas.* sæ tamen publicè ad eum illa ipsa de re literæ per ueredarium. At ille post medium Septembris Segedino castra mouit, non satis alacer, nec *Exercitus Vuladislai exiguus.* spe optima, propterea quòd uiolari à se fœdera & iurisiurandi religionem non cogitare non poterat. Iam enim Turcæ & filios Despotæ, & munitiones promissas reddiderãt: & animaduertebat, quàm longè minores copias, quàm pro magnitudine belli, & quàm superiore expeditione duxisset, duceret. Multi enim cùm ex Vngaris, tum ex alijs Christiani orbis nationibus non occurrebant, pacis cõuentione decepti: ad hæc de Polonis, qui circum regem fuerant, multi, quòd eorũ spei liberalitas regis minus respondebat, commeatu accepto discesserant. Cuius *Nicolai Lasocij tenacitas.* rei inuidiam Nicolaus Lasocius, qui fiscum regis administrabat, susti*Consiliũ regis.* nuit. Directo autem in Bulgariã itinere, tertia die Nouembris rex cum omni exercitu apud Orsauam Danubiũ traiecit. Erat consilium eius, ut Callipolim ad oram Hellesponti sitam, ubi erat statio classis Italicæ, rectà duceret, & ibi se cum maritimis copijs coniungeret. Atq; eò, si compendioso maximè itinere peruenire uellet, per fines Macedoniæ & Adrianopolim proficisci eum necesse erat. Quoniam aũt iter illud difficilimum, quemadmodũ superius cõmemorauimus, per montes transitũ habet, nec muniri paucitas exercitus proficiscentis obiectu curruum

inter

A inter angustias poterat, per Bulgariam planiori & flexo in læuam iti-
nere ad põtum Euxinum exercitus iter habuit, nec oppugnationi ur-
bium & arcium intendit, ut milites quàm integerrimi ad dimicationẽ
essent. Ad Nicopolim, quæ metropolis Bulgariæ est, uicesimosexto *Nicopolis me-*
die cum peruenisset, uenit ad regẽ Vuladus, qui & Dracula, palatinus *tropolis Bulga-*
Transalpinæ Moldauiæ, ueniã petens, quòd necessarium cum Turcis *riæ.*
fœdus superiori tẽpore icisset: uisaq́; paucitate exercitus regij, in quo *Vuladus siue*
uix quindecim millia equitum, pedites uerò longè pauciores, & ij ferè *Dracula pala-*
cruce signati erãt, cum reditum regi persuadere nequaquã posset, qua- *tinus Transal-*
tuor millibus suorum hominũ duce filio exercitum eius auxit: ipse ue- *pinensis.*
rò domum reuertens, duos equos pernicissimos, duosq́; iuuenes uia-
rum peritos in aduersum belli euentũ ei dedit. Vbi ad fines Thraciæ, *Thraciæ uete-*
multorũ clarissimorũ & admirabilium signorum atq; monumentorũ, *ra monumẽta.*
à uetustis Imperatoribus positorũ (quæ barbari demoliti erant) uesti-
gijs etiam tum uisendæ, peruentum est, proposuit rex edictum, ut mili *Edictum re-*
tes à Christianorũ templis manus abstinerent: itemq́; ut Turcæ liberè *gium.*
& securè saluis rebus suis, munitionum præsidijs decederent: eiusq́; e-
dicti exempla per Turcas captiuos quoquouersus dimisit. Hinc deditę
nonnullæ munitiones: Petressum uerò & Sumenum, quę Pezechium *Petressum &*
& Sunium uocat Bonfinius, cum non dederentur, una die summa ui *Sumenum ar-*
expugnatæ sunt. Vbi præclarum in primis eximiæ uirtutis specimen *ces expugna-*
due Poloni equites Ioãnes Tarnouius, & Lescus Bobricius uel Vnga- *tæ.* *Ioannes Tarno-*
B ricorum annalium testimonio edidere, dum alter Sumeni portas duo *uius, Lescus*
bus uulneribus acceptis, refregit, alter Petresi murũ primus ascendit. *Bobricius.*
Interim Amurathem cum quadraginta, uel ut Bernardus Vapouius *Turcicus exer-*
scribit, centum, siue ut Paulus Iouius, octoginta millibus Turcarum in *citus.*
fra Callipolim paruis nauibus ex Asia traiecisse allatũ est, siue cõniuen
tibus Venetis & Genuensibus mercede corruptis, siue cum cõmeatus
comparandi causa è custodia decessissent. Nec tamen hic nuncius regẽ
ab incœpto deterruit. Decima die Nouembris, cum nostri ad Var-
nam, quam Dionysiopolim dixere ueteres, oppidum mox clade sua *Varna.*
nobile futurum, quod iam in deditionem receperant, castra habe-
rent, post ortum solem hostes adesse ab exploratoribus nunciatum
est. Laborare ex apostemate pedis rex cœperat: itaque Huniades mi-
litibus prælium poscentibus, ita acies instruxit. Sub ipsis radicibus *Acies Christia-*
montium, qui ad Varnam terminantur, lacus sinui maris continens, *norum.*
uallem mille passuum latam in medio inter se & montes relinquit: in
ea igitur ualle arcuatam Huniades aciem direxit: ac dextrum quidem
cornu montibus continens Despotæ, Transalpinis, Iuliano legato,
Varadiensi & Agriensi episcopis, & Francobano, adiuncto ijs Bobri-
cio cum paucis Polonis, attribuit: sinistrum ipse sibi desumpsit: regem
media acie cum cæteris Polonis & Vngaris aulicis collocauit: currus,
qui in magno pugnantibus munimento ab lateribus & à tergo so-
lent esse, in extremo cum imbelli multitudine relicti sunt: pro-
pterea quòd intra eos multorum ignauia facile latêre diceretur.

Triste omen. Ita instructa acie, ad duo millia passuum hostibus obuiam itum est: de inde signis defixis, quę tamen subita tempestas in tranquillo coorta cõcerpsit, ad tres horas hostes expectati. Apparuerũt ij pòst, ab extremis collibus in dextrum cornu nostrorum inuehentes: nec eorũ impetum nostri ab ea parte, equis insuetum camelorum aspectũ & odorem non ferentibus, Transalpinisq; illico dissipatis, sustinuerunt: fusi fugatiq; per montosa uersus Galatam ad decem ferè millia passuum. Meliore uerò fortuna à rege & Guniade ab alia parte collata signa, & ad quatuor millia passuum submoti non sine cæde barbari, instabili ferè genere pugnæ utentes. Inde ad opem ferendam suis, qui reliqui in dextro cornu cum Iuliano & Franco bano ægrè uim barbarorum sustinebãt, rex reuertens; inde quoq; hostes in fugam egit, ita ut ij dissipati Thraciam trepidatione implerent, quasi deletis iam omnibus suis copijs. At rex fuso fugatoq; iam omni equitatu Turcico, in Ianizerorum phalãgem, in qua Amurathes ipse erat, & in quam se Bassa Asiaticus ex fuga recipiebat, temerè cum paucis, ijsq; Polonis maximè, inuectus, cum ab Huniade, siue persequente adhuc hostem fugatum (ut Vngari & Turcæ ipsi) siue fugiente cum dimidia parte exercitus (ut nostri prodidere) „ nequicquam reuocaretur, pedem referre turpe, & se genereq; suo indi„ gnum esse duxit: nec enim eius esse, qui bellum inferret, fugere. Itaque cum magnam inter confertos hostes pugnans stragem faceret, atque Asiaticum Bassam, quemadmodum Bonfinius memorat, interfecisset, ad extremum sub uesperũ iam, equo ab Ianizeris confosso perijt, princeps longiore uita & immortali gloria dignissimus. Aliquanto aliter Callimachus hoc prælium enarrat. Ac de instructa quidem acie regia non dissentit ferè ab ijs quæ nos memorauimus, nisi quòd Huniadem cum Valachis Transalpinis nullum sibi certũ locum sumpsisse scribit, intentum ad subueniendum, sicubi suos laborare cõspexisset. Cæterũ in conflictu memorat idem, eos qui in dextro cornu erant, Vngaros denso sagittarũ imbre à Turcis eminus lacessitos, subijsse temerè non seruatis ordinibus in aduersos colles: indeq; aucta hostium multitudine depulsos in uallem, cum aliquandiu dimicassent, tandem dissipatos esse: & episcopos quidem fugientes perijsse, legatum uerò cum Desporte & Francobano ad munitionem curruum sese recepisse, ibiq; ancipiti pugna aliquandiu dimicatum esse: donec Lescus Bobricius, qui audendo hortandoq;, uim hostium potissimum sustinuerat, multis uulneribus confossus cecidit. Ibi uerò cedentibus iam Vngaris, in currus impetum factũ esse à Turcis. Id animaduertentẽ regem cum Huniade accurrisse, hostemq; ferocẽ ad duo millia passuũ submouisse. Reuersos deinde diuersis locis pugnã suorum restituisse, & omnẽ barbarorum equitatum in fugam egisse. Inde nostros ad prædam uersos, fortè in camelos onerarios incidisse: eorum aspectum & odorẽ insuetum equos non tulisse, nec regi aut retineri à sessoribus potuisse. Regem interim cum paucis equitibus ad Ianizerorum aciem peruenisse. Ibi cruentum fuisse prælium: & iam Turcæ penitus ad fugam spectabant, cum nostros

Conflictus apud Varnam.

Galata.

Vuladislai uirtus et audacia.

Bassa Asiaticus à rege interfectus.

Vuladislai regis interitus.

A nostros partim camelorum occursu, partim falsa interfecti regis fama perturbatos conspexere: ibi uerò cohortati sese mutuò Ianizeri instaurant prælium. Huniades uerò uisa suorum perturbatione & fuga, regem nequicquam inter confertissimos hostes pugnam cientem reuocare conatus est. Ad extremum is excussus ab equo saucio, Ianizerorum telis obrutus est. Huniades cum regis occisi cadauer recuperare non posset, omnibus diffugientibus, ipse quoque cum paucis Valachis meliori se fortunæ seruauit. Ita ferè, quamuis pluribus uerbis, Callimachus. Nec barbari, equitatu destituti, persequi fugientes Vngaros atque Transalpinos, ac ne currus quidem & castra usque ad tertium diem oppugnare ausi sunt. Nox enim pugnantes adhuc opprimens, incertam eis fecerat uictoriam: & insidias autem timebant.

Turcarum timor post uictoriam.

Tertio demum die castra, immaniter trucidatis ægrotis & saucijs, direpta. Iulianus Cardinalis fugiens, à Transalpino nauiculatore, cum per Danubium ueheretur, propter aurum quod secum ferebat, occisus, & in profluentem nudus deiectus perijt. Callimachus in ualle quadam à latronibus spoliatum, & à Gregorio Sanocio prætercurrente conspectum, & cum exprobratione perfidiæ increpitum, perijsse scribit.

Iuliani cardinalis mors.

De Polonis duo tantum ex eo prælio euasere, Ioannes Ressouius, qui postea Cracouiensis episcopus: & Gregorius Sanocius, cuius mòdò meminimus, qui Leopoliensis archiepiscopus fuit. Cecidere autem insignes maximè duo fratres Tarnouij, Maior & Gratus, & Martinus atque Stanislaus, Zauissij Nigri filij.

Polonorũ strages.

B De omni exercitu, qui uiginti millia pugnatorum non excessisse existimatur, uix quintam partem eo prelio desideratam esse, & tamen uix tertiam euasisse, multo pluribus in cœno ac longa fuga absumptis: Turcarum autem ad octoginta millia, ut uult Dlugossus noster: secundum Bonfinium autem supra triginta millia (cum fuissent sexaginta) periere.

Exercitus utriusque magnitudo, ac desideratorũ numerus.

De captiuis Polonis Paulus Grabouius, qui Chelmensis episcopus, Albertus Zichlinius, qui procancellarius regni, Ioannes Vantropca Strelcius, qui canonicus Cracouiensis, & præpositus apud S. Michaelis, Andreas Sennenius, Ioannes Borouinius, Martinus Choranzicius, & Petrus Lathossinius postea mirabiliter eualerunt. Duodecim uerò alij ingenui adolescentes Poloni Adrianopoli, cum ab Amurathe ex omni captiuorum numero propter eximiam formam secreti, ut circumcisi pro catamitis & cinædis essent, & in cubiculum tyranni deducti fuissent, in necem eius coniurarunt: peregissent'que facinus præclarum, & omnibus seculis memorabile, nisi in ipso articulo à Bulgaro, quem unum socium consilij adhibuerant, proditi essent. Atque ij tamen, ubi rem palàm esse cognouerunt, ne tyranni siue libidini, siue crudelitati essent obnoxij, obditis ostio pessulis, armati inter se concurrerunt, & mutuis uulneribus fortiter conciderunt.

Polonorum captiuorum eximia uirtus.

Accidit autem clades hæc anno à Christo nato millesimo quadringentesimo quadragesimoquarto, Regni uerò Vuladislai in Polonia quidem undecimo, in Vngaria uerò quinto, cum is uicesimum ætatis suæ annum uixdum

1444 ann.

Vuladislai regis effigies, mores & studia.

uixdum egressus esset. Fuit autem Vuladislaus hic procera statura, facie fusca, sed honesta, ac dignitatis plena, capillis nigris, laboris & inediæ patientissimus, abstemius, iusticiæ & religionis cultor eximius: probitate, comitate & clementia etiam in hostes singulari, liberalitate propemodum nimia: animi uerò magnitudine tanta, ut nihil humile cogitaret, nulla difficultate ab eo quod consultò instituerat, auelli se pateretur. Deniq; summa in eo fuerunt omnia, quę maximos & optimos principes decent: Poloniæ quidem, totus in Turcicum bellum intentus, minorem quàm debuit curam gessit: eiusq; regni non modò ærarium in alienam rem exhausit, uerumetiam reditus profusis largitionibus extenuauit. Sed ne ob hæc minus grata esset apud Polonos eius memoria, consequentia tempora effecerunt.

MARTINI CROMERI DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM.

LIBER SECVNDVS ET VICESIMVS.

INTERREGNVM.

Rumor incertus de rege.

OSTEAQVAM in Polonia de clade regia incerto primùm rumore, deinde & sermonibus eorum qui fuga euaserant, percrebuit, ingens mœror atq; luctus mentes omnium peruasit. De rege ipso, uiueret'ne, an cæsus esset, certum sciri non poterat. Non deerant tamen in Vngaria, qui euasisse eum, & uel Constantinopolim, uel Venetias, uel in Moldauiam, uel in Transalpinam peruenisse affirmarent: nonnulli etiam in Rascia siue in Albania cum exercitu incolumem esse dictitabant. Et quanquam uarietas suspecta esse poterat, credebatur tamen id quod maximè optabatur, donec residere sensim & languescere ea fama cœpit. Tunc uerò missi publicè in Thraciam, Græciam & Bulgariam Ioannes Ressouius & Aegidius Suchodolius perquisitum regem, nihil tamen explorati retulere. Dum autem hæc ita fiunt, Poloni proceres inducias annuas cum Bernardo & Boleslao ducibus Oppoliensium publicè pacti sunt Glogouiæ: quæ argumento sunt, orto à latrocinijs & iniurijs mutuis initio, ne ab armis quidem temperatum esse. Conuenit autem, ut captiui utrinque data cautione dimitterentur: Polonis cum aliquo alio bellum gerentibus, ut liceret ex Oppoliensi agro commeatum petere: duces uerò illi ne cui aduersus eos opem ferrent, néue suos homines ferre paterentur, ac ne transitum quidem præberent per ditionem suam latrunculis & hostibus Polonorum. Si quid iniuriæ damni'ue datum esset alteris ab alteris, de eo bini utrinque arbitri certis locis conuenirent, ac deciderent. De uniuersa autem controuersia, ut Vuladislai regis, si is reuersus esset, arbitrio staretur,

Silesiorũ cum Polonis offensæ mutuæ compositæ.

ſtaretur, ſi cum Polonis proceribus duces rem non compoſuiſſent, promittebant enim ob id uenturos ſe eſſe in Poloniam. Cum Vuratiſlauienſibus quoq; ciuibus & Namiſlouienſibus & Nouoforenſibus tertio poſt anno decennes induciæ factæ iiſdem ferè conditionibus. Porrò Opauienſium, Ratiborienſium, Ceſsinenſium, Oſuencinenſium, & Toſcenſium duces eo ipſo anno Cracouiam cum ueniſſent, pacem & concordiam cum regibus & regno Polonorum redintegrarunt. Vnde ſatis euidens eſt, non leues offenſas tunc Polonis cum uniuerſa Sileſia interceſsiſſe, ex quo tempore rex Vngaricis negocijs, & Turcico bello diſtentus erat: quæ tamen magna ex parte ſopitæ ſunt, incerto adhuc rumore de morte eius.

Ladiſlaus puer ab Vngaris rex creatus.

Cæterùm ubi cognitum eſt, Vngaros alium ſibi regem, Ladiſlaum poſthumum Alberti Cæſaris filium, non dum quinquennem, creaſſe, Poloni quoq; ad XXIII diem Aprilis inſequentis anni poſt amiſſum regem Siradiæ comitia ſanè frequentia de rege creando habuere: atq; ibi in Sbignei cardinalis ſententiã, quãuis aduerſantibus nonnullis, qui expectandum adhuc cenſebant, decretum factum eſt, ut Cazimiro Vuladiſlai fratri regnum mãdaretur.

Comitia Siradiæ de nouo rege creando.

Cazimirus à Polonis rex creatur.

Facilimè & æquo animo fratrem fratri ceſſurum, ſi is uel poſt aliquot annos reuerteret. Miſsi legati, quos epiſcopi ediderũt, ad Cazimirum in Lituaniam, qui eum re tota ſuſpenſa, ad alia comitia, quæ Petricouiam ad XXIIII diem menſis Auguſti indicebantur, euocarent ad conſultandum in commune, & conſtituendum de Republica Polona rege orba. Et Polonorum quidem legatos ille abſq; certo reſponſo dimiſit: ſuos uerò ad conuentum Petricouienſem cum his mandatis miſit:

Comitia Petricouiæ.

Cazimiri legatio ad Polonos.

debilitatũ ſe egritudine ex aduerſo caſu fratris, uenire eò non potuiſſe, & inopẽ cõſilij, præter quòd immatura ſibi ea de ſurrogando rege cõſultatio uideretur: ſe quidẽ, dum adhuc incerta eſſent omnia, neq; regnũ, neq; adminiſtrationem ullam ſuſcepturum eſſe. Videri autem ſibi, ut ij deinceps quoq; ſummæ rei præeſſent, quos Vuladiſlaus in Vngariam diſcedens, uicarios & gubernatores reliquiſſet. Non acquieuit in eo reſponſo conuentus. Itaque placuit, ut octo principes ſenatus ad Cazimirum proficiſcerentur, ac diſertè ad regnum ſuſcipiendum eum uocarent: ſi renueret, aut cunctaretur, alium ſibi quæſituros eſſe.

Polonorũ legatio ad Cazimirum.

Neque enim tutum ſibi eſſe, neque conſultum reipublicæ, diutius principe carere. Perſtabat in ſententia Cazimirus, ſiue quòd de fratris uita non deſperabat, ſiue quòd Lituani proceres ægrè eum à ſe dimittebant, lenis, ne dicam lenti, imperij dulcedine deguſtata: ac ueriti, ne abſente eo Michael Sigiſmundi filius dominatum arriperet, interfecti'que patris pœnas à ſe expeteret: aut ſi cui alij principatus à Cazimiro mandatus eſſet, ne is profuſas ipſius donationes in ſe retractaret: adhæc Luſcum & Podoliam in ſuam ditionem redigere cupiebant.

Lituanorum conſiliũ de retinendo Cazimiro.

Id autem, ſi regnum ſuſciperet Cazimirus, commodè fieri non poſſe iudicabant. Nec tamen Cazimirus regnum penitus repudiabat. Vbi per Lituanos ſtare, quo minus Cazimirus tunc regnum delatum acciperet, animaduerſum eſt, actũ eſt cum eis diligẽter:

sed nihil impetratum. Itaq; discedebant re infecta legati, testati sese Polonum'q; nomen omne functum esse officio suo, quod paternū fraternum'q; regnum Cazimiro detulissent: Deinceps aliter sibi prospecturos esse. Regina Cazimiri mater, quæ ea de re in Lituaniam legatos antecesserat, filium, ut saniore consilio uteretur, nequicquam obsecrabat. Quem ubi obstinatum uidit, à legatis impetrauit, ut referre illi de re tanta ad Lituanorum & Russorum conuentum liceret. Ad octauum Idus Ianuarij sequentis anni, qui fuit post Christum natum 1446, eum certum responsum Polonis daturum esse. Vbi tempus id aduenit, frequens'q; nobilitas cum proceribus Petricouiam conuenit, uenêre sex legati à Cazimiro & Lituanis, differri adhuc rem postulantes: quod ni fieret, bellum comminantes, propterea quòd Cazimirus armis ius suum persecuturus esset: quem tamen dicebant in principatu Lituanorū acquiescentem, regnum non appetere. Iritati hoc responso Poloni, alium regem creare sibi statuunt. Sed cum ad rem uentum est, pœnitentia nonnullorum mentes subijt, metuentium ne graues inde motus existerent. Veniebat enim in mentem, Cruciferos, orto inter Polonos & Lituanos dissidio, minimè defuturos esse occasioni uexandæ & infestandę Polonię. Quare placuit rursus rem in tertium mensem differre, & interim adhuc Cazimiri animum pertentare. Missi ad id Prædiborius Conespolius Sendomiriensis, & Sciborius Sarleius Sciboricius Inouuladislauiensis, castellani, qui authores comperendinandi in senatu fuerant, nihilo æquius responsum retulerunt. Itaq; ad uicesimam-octauam diem Martij, cum frequens senatus Petricouiam cōuenisset, cunctus'q;, quo religiosius reipublicæ consuleret, sacris CHRISTI IESV mysterijs procuratus esset, inita de rege creando suffragia, ea tamen conditione, ut Cazimiro etiam tunc acceptandi regni locus relinqueretur. Persuadebant enim sibi complures, mutaturum eum esse sententiam, ubi intelligeret, alium regem creatum esse. Et episcoporum quidem sententiæ ferè in Fridericum marchionem Brandenburgensem, qui iam antè gener & successor Iagelloni regi destinatus fuerat, inclinabant: præter Paulum Gizicium Plocensem episcopum, qui ad alterutrum de ducibus Masouiorum, Vuladislaum uel Boleslaum regnum deferebat: hunc secuti Ioannes Cizouius castellanus, Ioannes Tencinius palatinus Cracouiensis, Lucas Gorcanus palatinus Posnaniensis, & maior pars senatus, & pleraque omnis nobilitas, Boleslaum regem edebant. Itaq; in hanc sententiam senatusconsultum factum, & Boleslaus à Vincentio archiepiscopo Gnesnensi rex renunciatus: designati'q; quinq; de primoribus oratores ad eum, si Cazimirus ante Pentecosten mutatæ uoluntatis significationem nullam daret. Ibi Cazimirum, cum de his quæ Petricouię acta erant, celeriter certior factus esset, pœnitere uehementer consilij sui cœpit: nec modò speratum regnum se amisisse dolebat, uerumetiam de principatu Lituanorum, ac de uita deniq; in periculum se uenturum esse propediem augurabatur. Non ignorabat, impigrum esse Boleslaum, & sibi merito suo inimicum

Marginalia: Reginæ studiū in euehēdo ad regnum filio. — 1446 anni. Comitia Petricouiæ. — Cazimiri legatio ad Polonos. — Comitia Petricouiæ. — Suffragia de nouo rege. — Boleslaus Masouius rex à Polonis creatus est. — Cazimirū pœnitet non suscepti regni.

amicum: Michaelem uerò hostem itidem suum, generum eius esse: in eumq́ rursus Lituanorum & Samagitarum studia inclinata esse, alienatis à se animis: quòd molestè ferrent, Gastoudi arbitratu sibi imperari: & meminerat aliquoties iam insidias à coniuratis capiti suo & ferro & ueneno comparatas esse, etiam ab his quos charissimos & intimos habuerat: in quibus Suesta quispiam Russus fuit, quem tantopere dilexit Cazimirus, ut in eodem cum eo lecto cubaret. Cogitabat ergo, si secundis rebus suis, septies tamen petitus, ægrè insidias depulisset, quid futurum esset aduersis? Itaq; consultores suos, & ipsos per se peccatum suum agnoscentes, reprehendebat: & ad matrem secretò misit, petens, ut erratum suum, si quo modo posset, corrigeret. Nec segniter ea proceres atq; nobilitatem pro filio prehensauit, multa largiendo, plura pollicendo. Nec difficulter minores Polonos induxit, ut conuentum apud Belzice agerent, indeq; Petrum Curouium castellanum Sandecensem ad Cazimirum mitterent. Is ubi cupere eum iam regnum renunciauit, regem eum nobilitas, quæ frequens Cracouiam conuenerat, renunciabat, reclamante Sbigneo, & nonnullis alijs proceribus, qui leuitatem multitudinis reprehendebant, quòd nulla propria Cazimiri legatione expectata, soli sine cæteris Polonis de re tanta statuerent. Itaq; reiecta res ad maiores Polonos: ad quos Ioannes Pilecius legationem sibi desumpsit. At illi Coli conuentu acto, in Cazimirum ipsi quoq; rursus animos inclinant: & abrogata Boleslai electione, legationem nouam ad Cazimirum decernunt, ut ad penultimam diem Septembris Parsouiæ, siue usquam alibi in finibus Lituaniæ inter Breste & Parsouiam conuentum secum ageret. Deinde & minores Poloni ad XVIII Cal. Septembris Corcini conuentum rursus egerunt, & Colense decretum approbarunt. Erant enim cõplures de proceribus atq; nobilitate, qui amplas patris, fratrisq́; Cazimiri profusa liberalitate possessiones nacti, uerebant, ne Boleslaus, regnum adeptus, irritas eas faceret. Et fit ferè, ut priuatæ res publicis " præferantur. Conueniunt ergo frequentes proceres ad constitutam diem Parsouiam. Cazimirus uerò diu frustra expectatus, & admonitus ut ueniret, negauit ullam se significationem uoluntatis suæ de suscipiendo regno, aut de conuentu pariter instituendo, dedisse Petro Curouio: sed matris & quorundam Polonorũ procerum sibi amicorum precibus adductum se Breste uenisse. Si quid secum fortè Poloni agere uellent, illuc ad se uenirent. Nimia tunc erat nostrorum hominum patientia, & misera propemodum conditio, qui barbaricum fastum & ludificationem tam æquis animis ferrent. Et tamen miserunt ij sex de primoribus ad eum Breste: nam uniuersos proficisci non placuit, ne qua ui ad iniqua pacta adigerentur. Dicebatur enim Cazimirus non exiguam Lituanorum atq; etiam Tartarorum manum secum habere. Eam uerò conditionem ille legatis tulit: non aliter se suscepturum regnum, nisi Podolia, Luscum & Olescũ Lituanis redderentur. Quam cum nostri non acciperent, & re infecta recedere pararent, insusurra-

Gastoudi potẽtia & authoritas.

Suesta Cazimiro charissimus.

Cazimirus Lituanorum & Russorum insidijs petitus.

Minorũ Polonorũ studia in Cazimirum.

Sbignei graue consilium.

Legatio Polonorũ ad regẽ.

Cazimiri tergiuersatio.

Legatio ad Cazimirum.

Cazimirus cõditiones fert Polonis.

Improbum cõsilium. runt nonnulli de nostris Cazimiro, in manu ei fore suscepto regno, ut per se ipse faceret ea quæ tunc aliunde postularet. Ita patrem eius Melstinio, ita Suitrigelloni, ita Vitoudo deniq; eas ipsas ditiones concessisse. Placuit Cazimiro consilium. Sic tandem Polonorum desiderijs

Cazimirus suscipit regnum. assensus est, & ad octauum demum Calend. Iulij sequentis anni in Poloniam ad suscipiendum regnum uenturum se esse recepit. Perpulchrè autem regni, ut ita dicam, crepundia auspicatus est. Mox enim, quemadmodum Dlugossus memorat, Lomazos & Polubice à præfectura Parsouiensi & à Polonia abstraxit: ut iam tunc credo documentum daret, meritò sibi à Polonis supplicatum esse. Ita tunc discessum est. Nec

Pax cum Ratiboriensibus & Cesinensib. ducibus. multo post Nicolaus & Venceslaus Ratiboriensium, & Boleslaus Cesinensium duces aduenientes Cracouiam, pacem cum Polonis, reddita Sbigneo episcopo Cracouiensi Seueria, fecerunt. Per eadem tempora Ioannes Huniades in Vngaria magnas res gessit. Non multo enim post Varnensem cladem, cum à Transalpinensi palatino Dracula, à quo ex aduerso prælio fugiens captus erat, dimissus esset, coacta ualida armatorum manu, Turcas Rasciam infestantes ad Sauum fluuium nocturno prælio profligauit: mox Vlricum Ciliæ comitem, Croatiæ & Slauoniæ finitimæ, ut in interregno, imminentem, peruastata ditione eius, ad deditionem compulit. Inde cum ad comitia Vngarorum, quibus rex creatus est Ladislaus puer, uenisset, omnium consen-

Transalpina Valachia ab Huniade uastata. su prorex siue gubernator factus, Transalpinensem Valachiam cum infesto exercitu ingressus est: uastatisq; agris, Draculam cum uno filio cæpit & interfecit, alterum uita & libertate donauit: regem à Friderico Cæsare, ubi educabatur, bello repetijt: & Austriam, Styriam, Carinthiamq; uexauit: nec tamen peruicit, ut Ladislaus Vngaris redderetur. Ac ne Boemis quidem efflagitantibus is missus est. Itaq; ibi Geor-

Georgius Podiebradius gubernator Boemiæ. gij Podiebradij nutu & arbitrio cuncta gerebantur. Ita simili quodam fato tria hæc regna tunc, ut aliàs nonnunquam, erant. Sed nos iam Cazimiri regnum ordiamur.

CAZIMIRVS TERTIVS REX.

1447 ann. IGITVR anno Christi 1447, Cazimirus insigni Lituanorum & Russorum comitatu stipatus, uicesimaquinta die Iunij, quemadmodum conuenerat, uenit Cracouiam: insequẽti die ritu selenni coronatus est: tertia de more castellano

Cazimirus rex coronatur. Cracouiensi coronam, Palatino sceptrum, Posnaniensi uerò palatino pomum, & Sendomiriensi gladium præferentibus, in forum urbis ad recipiendum ab oppidanis iusiurandum descendit. Ibi priusquam prę paratum sibi solium ascenderet, controuersia inter episcopos ac duces

Masouiorũ ducum cõtrouersia cum episcopis de loco. Masouiorum Vuladislaum & Boleslaum (nam Cazimirus anno superiori obierat) de loco, utri dextrum regis latus tenerent, orta, reuerti regem in arcem re infecta coegit. Cessere tamen postea duces episco-

Cazimiri Masouij obitus. Episcopi ducibus antepositi. pis. Accidit autem res ominosa inter solennes ceremonias. Nam cum de pagis aliquot Tinecensi monasterio subiectis pecudes pigneratæ ob negatam regi nouo inusitatam procurationem siue stationem es-

sent,

sent, mulieres rusticanæ pecudes suas secutæ, eiulatibus & lamentis non sine molestia & fremitu omnium templum impleuerunt.

Mogilensis monasterij incendium.

Monasterium quoq; Mogilense, quo die Cazimirus Poloniæ fines attigit, totum fortuito incendio conflagrarat. Nec sanè fefellit omen: sensere enim pressuram ecclesiæ & monasteria postea hoc rege regnante. Consultatum deinde est, utrum de duobus rex pontificem max. agnosceret: Felicem'ne, à quo oratores ea de re aderant: an Nicolaum quintũ, qui Eugenio mortuo nuper successerat, & literas ad regem miserat.

Legatio Cazimiri ad Nicolaũ pont. max.

Hunc agnoscere placuit: missiq; ad eum legati, Vissota Gorcanus, præpositus Posnaniensis, & Petrus Samotulius castellanus Calisiensis, impetrarunt regi decem millia florenorum in subsidium cõtra Tartaros, quæ ordini ecclesiastico in Polonia imperata sunt: itemq; facultatem conferendi nonaginta sacerdotia, quæcunq; in prouincia Gnesnensi uacatura essent, & ad ius summi pontificis pertinerent.

Postulata regis à Pontifice.

Petierant autem ij regio nomine decimam decimæ, & ius omnium sacerdotiorum in tota Polonia conferendorum, & pensionem siue denarium S. Petri. Sed ea negata sunt.

Schisma sublatum.

Nec multo pòst Felix in gratiam Nicolai, certis pactis interuenientibus, omni iure pontificatus se abdicauit, & concilium Basileense solutum est, cum acta eius Nicolaus approbasset.

Basileẽsis concilij acta approbata à pontifice.

Peractis ritè noui regni ceremonijs, dimissisq;, & extra portam honoris causa deductis Lituanis proceribus, rex Cazimirus in maiorem Poloniam comitante matre profectus est:

Michaelis Lituani repulsa.

& cum esset Calisiæ, uenit ad eum Michael Sigismundi Lituanorum ducis filius supplex & prostratus ad pedes eius, reddi sibi paternam hæreditatem petiuit: nihil tamen æqui impetrauit.

Posnania arsit.

Posnaniam ubi rex aduenit, tota urbs fortuito incendio conflagrauit. Quam calamitatem infelicium ciuium, rapacitas regij comitatus auxit. Sed rex in sontes supplicio capitis animaduertit.

Oppida exusta.

Lublinum quoq;, Znena, Siradia, Bochna, & Xianzum oppida eodem anno arserunt.

Comitia Petricouiæ.

Comitia deinde Petricouiæ ad diem diui Bartholomæi memoriæ sacrum habita: in quibus leges quasdam rex de amplissimi consilij sententia condidit: pacem & pacta conuenta Vuladislai fratris cum Cruciferis approbauit: missisq; ad eos uicissim legatis, iusiurandum secundum ea ipsa pacta ab eis exegit.

Postulata Polonorum à rege negata.

Theodoricus Buciacius.

Rogatus autem a proceribus, ne quid eorum quæ in Polonorum ditione essent aut fuissent, Lituanis concederet: proficiscens in Lituaniam, ut graues & prudentes uiros de Polonico senatu secum duceret: Theodorico Buciacio præfecto Podoliæ, qui arces quasdam à Lituanis interceptas recuperarat, ut ueniam daret: omnia de Lituanorum, quos secum habebat, consilio negauit, & properè in Lituaniam secessit.

Latrocinia.

Cazimirus Poloniã neglexit.

Quo quidem facto additi sunt animi improbis & sceleratis hominibus, ut furtis & latrocinijs non modò uias publicas, sed pagos etiam ac domos equestrium hominum, & oppida infestarent, rege interim in Lituania uenationibus assiduis uacante, & neutiquam curante res Polonicas. Itaq; impunitate creuit licentia, adeò ut nostri quoq; non pauci de nobilitate latrociniorum societatem cum Silesijs & Vngaris inirent, præfe-

ctis regijs & senatoribus nõnullis si nõ fauentibus, certè cõniuentibus.
Grabouia opp. Multorũ tunc mercatorum merces prope Grabouiam direptæ: multi
Bendinũ opp. item pagi in ora Velunensi direpti & incensi: Bendinum quoq; oppi-
1448 ann. dum dolo captũ & exustũ. Sequenti anno sub finem Maij comitia cum
Comitia Lublini cũ Lituanis. Lituanis apud Lublinũ habita sunt. Postularunt Lituani, ut sibi æquo
iure fœdera cũ Polonis essent, utq; caput illud, quo Lituania Poloniæ
Lituanorũ postulata. Vuladislai Iagellonis diplomate adiungitur & inseritur, de fœdere tol
leretur: itemq;, ut Podolia, Olescum, Vetli, Lopatinum, & Grodlum
territoria, quæ præter ius sibi adempta esse asseuerabant, redderentur.
Ad hæc ut commodè & placidè Poloni responderent, neq; Lituanorũ
animos à se alienarent, rex petiuit. Re in consultationem posita, respon
sum est: Cõmodiorem uiam ad retinendos Lituanorũ animos non es-
Polonorum responsum. se, quàm ut Lituani Russiq; omnes Polonorũ regno atq; nomine, abro
gato principatu suo, censeri se deinceps uelint. Quod cũ illi abnuerẽt,
tunc demũ ad postulata eis responsum est: primùm quod attineret ad
fœdera, rectè ea à Vuladislao rege & Vitoudo cõstituta ac descripta
esse: nec esse, quod querãtur de iniquitate fœderũ Lituani, quibus liber
tatẽ, nobilitatẽ, immunitates, & multa preterea præclara adepti essent:
nõ licere autẽ Polonis quicquã de ijs mutare, ne penitus ea labefacerẽt.
Podolia iuris Polonici. Podoliã à Cazimiro magno rege, submotis Tartaris quæsitã, & Came
necia, Chaceno, Cecinis, siue Cieciuno, Bacota, Medibozo arcibus, &
qbusdã alijs castellis munitã: à Ludouico deinde possessam, ad Iagello
nem quoq; unà cũ regno peruenisse: ab eo primùm Melstinio, deinde
Suitrigelloni fratri, ad extremũ Vitoudo ad tẽpus cõcessam esse: mor-
te Vitoudi ad ius Polonorũ redijsse, prouidẽte etiã ipso Vitoudo pau
lo ante obitum, & sacramento præfectos adigẽte, ut non nisi regi eam
Luscum iuris Polonici. traderent: idq; ita factũ esse. Nam de Olesco, Vetlis, Lopatino, Lusco,
& Grodlo, extare etiam apud se diploma Sigismundi magni ducis Li-
tuanorũ, testatũ facientis, ea ad Poloniã pertinere: superesse etiã inter
ipsos, qui hæc ita se habere meminissent. Ita tunc responsum Lituanis,
cõuentusq; solutus est. Venerat eò Baptista Camerinensis episcopus,
Legatus pontificius ad regẽ. legatus à Nicolao põtifice max. & aureã rosam dono regi attulerat: sed
Cracouia demũ, rege eò reuerso, dimissus est. Nullum autẽ honorem
ei Cracouiam uenienti Academię præsides habuere, propterea quòd
affirmarent, non Nicolaum, sed Felicem iustum esse pontificẽ, quippe
qui Eugenio ritè amoto, à concilio Basileensi suffectus esset. Necdum
enim de cessione Felicis increbuerat. Paucos dies Cracouiæ rex cõmo-
ratus, cum inducias cum Silesiorum ducibus in unum annũ prorogas-
Valachici motus. set, in Russiam profectus est, ad sedandos motus Moldauicos. Stepha
no & Heliæ fratribus palatinis uita defunctis, huic quidem Romanus,
Huniades gubernator Vngariæ. illi uerò Petrus filij in dominatu successerant: ex his Petrus Ioãnis Hu-
niadis, qui Vngariã pro Ladislao rege gubernabat, ope fretus, Roma-
num eiecit: erat autem Romanus cõsobrinus Cazimiri regis: eiectus
in Podoliam profugit. Hunc ergo reducere Cazimirus, & res inter dis
sidentes patrueles cõponere uolebat, In itinere autẽ certior fit, Roma-
num

nũm ueneno ſublatum eſſe:itaq; accelerauit iter,Ruſſosq; Præmislien-
ſes,Leopolienſes,Belſenſes,Chelmenſes, & Podolios arma ſumere,&
ſe ſequi iuſsit.Sublato enim æmulo detrectabat Petrus iuſiurandũ in
uerba regis,quod prius per legatos obtulerat. Leopoli cum eſſet rex,
uenit ad eum matertera, Romani extincti mater,cum ducentis equiti-
bus Valachis: ac equites quidẽ,fide eorum cõmendata,præſenti pecu
nia ſubleuauit:materteræ uerò Colomeiam cõceſsit. Cameneciam de-
inde cũ ueniſſet,ingenti Podoliorũ lætitia & liberalitate exceptus eſt.
Inde legatos ad Petrum palatinum miſit, Petrũ Odrouanzũ palatinũ
Ruſsiæ,& Prædiborium Coneſpoliũ caſtellanũ Sendomirienſem,&
præfectũ Premislienſem,cum his mandatis,ut ille ad ſe ueniret,atq; in
uerba ſua iuraret:Michaelẽ uerò Sigiſmundi ducis filium profugũ ut
ſibi traderet.Nam is cum inſidiari capiti ſuo regem inteligeret,è Litu-
ania in Maſouiã ad ſocerum,inde in Pruſsiã,& cum ne ibi quidem tutò
eſſe poſſet,in Sileſiam,ad extremũ in Valachiam profugerat.Et ad præ
ſtandum quidẽ iuſiurandũ uenturũ ſe eſſe Petrus,accepta à rege fide,
recepit: Michelaẽ uerò qui ad ſe cõfugiſſet, ut proderet,neque ex fide
ſua,neq; ex dignitate regis fore reſpondit:ſed iuſſurũ ſe,deinceps ut fi-
nibus ſuis excederet.Itaq; ad Tartaros is deinde profugit. Nõ expecta
uit autẽ rex Petrũ: ſed miſsis ad eũ quatuor legatis Chocimi promiſ-
ſum iuſiurandũ abſens ab eo cõſiliarijsq; & nobilitate Moldauica ac-
cepit:quo diſertè illud cauebatur,irrita fore eſſeq; fœdera,quæ Petrus
& Valachi cum quibuſuis hominibus atq; principibus prius iciſſent:
quibus uerbis Vngari potiſsimùm deſignabãtur: ipſum autẽ palatinũ
uẽturũ eſſe ad regẽ intra tres mẽſes poſteaquã accitus fuerit,datũq; iuſ-
iurandũ in uerba eius iteraturũ. Miſsis autẽ Chocimũ legatis rex ipſe
properè in Lituaniã,ut tẽpori ad comitia Nouogrodecenſia adeſſet,ſe
recepit. Venerat autẽ ad eũ Tartarorũ principis legatus Cameneciã,
auxilia cõtra Petrum Valachũ pollicens:eumq; rex cum ſecretis man
datis dimiſerat. Vix autẽ in Lituaniã ad conſtitutũ locũ uenerat, cum
Tartari rapidi torrentis in modum in Podoliã populabundi ſeſe diſ-
fuderunt,ferro & igni cuncta uaſtantes. Quos tamẽ Theodoricus Bu
ciacius præfectus Podoliæ cũ expedita manu anguſtis & impeditis in
locis palatos aliquoties adortus,non leuibus incommodis affecit,mul
tosq; captiuos liberauit.Reuertẽtes autẽ Tartari,à Iurza Ruſſo ſiue Li
tuano ad Braslauiã comiter accepti ſunt:unde aucta eſt uulgo ſuſpicio,
eos ſiue à rege,ſiue à Lituanis ſubornatos, Podoliã uexauiſſe. Per hæc
tẽpora Vincentio Cotto archiepiſcopo Gneſnenſi mortuo, Vuladiſla
us Oporouius epiſcopus Vuladiſlauienſis à maiore parte collegij in
gratiã regis ſuffectus eſt. Ei uerò in Vuladiſlauiẽſi epiſcopa,Nicolaus
Laſocius à Nicolao pontifice maximo cõtra uoluntatẽ regis, qui Ioãni
Gruſcinio fauebat,ſucceſſor datus eſt. Nec tamẽ poſſeſsionẽ bonorũ,
rege per præfectos prohibente, adeptus eſt Laſocius: anno autem ſe-
quenti peſte apud Camerinũ de uiuis ſublatus,liberã Gruſcinio epiſco
pã reliquit: uir ingenio,ſolertia,doctrinaq; ſingulari:cuius etiam conſi

Colomeia palatinæ conceſſa.

Legatio Cazimiri regis ad palatinum Valachiæ.

Valachi cum palatino iurant in uerba regis Polon. absẽtis.

Tartari Podoliam uaſtarũt.

Buciacius Tartaros uexauit.

Tartari comiter accepti à Lituanis.

Vuladislaus Oporouius archiepiſcopus Gneſnenſis.

Nicolaus Laſocius inuito rege epiſcopus factus, poſſeſsiõe excluſus eſt.

Nicol. Laſocij laus.

Vngarorũ expeditio contra Turcas.

lio Ioannes Huniades multum usus esse fertur. Quoniam autem Guni-
adis mentio facta est, libet cladem eius, quam hoc anno à Turcis acce-
pit, paucis attingere. Is igitur cum accepisset Amurathem Turcarum
principem in Vngaros arma sumere decreuisse, ultrò cum uigintiduo-
bus millibus Vngarorum & auxiliariorum obuiam hosti in Bulgariã
ad Scitnizam fluuium processit, adiunctis sibi in societatem belli palati

Sanderbecus.

no Transalpinensi, & Albanensium principe, quem Turcæ Sanderbe-

Rascia Turcis subdita.

cum appellarunt. Nam Georgius Rasciæ Despotes, cum post Varnẽ-
sem cladem dominatum suum Amurathis munere recuperasset, fidem

Vngari uicti à Turcis.

datam barbaro seruauit. Nec tamen Albanensis ad condictum locum
tempusq́ occurrit. Triduo ibi à mane usq; ad uesperum infestis ar-
mis dimicatum est. Ad extremum superante hostium multitudine, de-
fatigati Vngari succubuere. Nec tamen Turcis incruenta cessit uicto-

Huniades captus à Despote Rasciæ.

ria. Trigintaquatuor millia barbarorum in ijs prælijs cecidisse ferun-
tur, Christianorum uerò ferè octo millia. Huniades fuga saluti suæ
consuluit: sed cum in Despotæ manus incidisset, ab eo detentus, ac de-

Turcæ fugati ab Huniade.

inde certo pacto dimissus est, dato pro se obside Ladislao filio: quem
tamen paulo pòst comminatione belli repetitum recepit: Despotæq́;

Amurathis mors.

contra Turcas ditionem eius propter dimissum se infestantes cum e-
xercitu præstò fuit, & inopinato aduentu suo perterritos hostes in fu-

Mahometes Turcarũ princeps.

gam egit. Nec diu postea uixit Amurathes: moriens Mahometi filio,
quem uiuens successorẽ sibi designarat, Imperiũ reliquit. Sed nos no-

1449 ann.

stra repetamus. Insequenti anno, cum Michael dux profugus Starodu-

Seueriensis ditio in Russia à Michaele occupata, à rege recuperata est.

bum, Nouogrodum Seueriense, & nonnullas alias munitiones in Rus
sia Moschis finitima auxilio Tartarorum intercepisset, tumultuarias-
que regis copias fudisset, maiore mole rex contra eum arma mouit: e-
iecto'que eo, munitiones interceptas recepit. Dum autem in Lituania
commoratur, Sophia regina, & Sbigneus cardinalis, missis in Vnga-

Huniades & Iscra Polonorũ opera reconciliati.

riam Ioanne Zagoranio magistro curiæ reginæ, & Ioanne Dlugosso
maiore canonico Cracouiensi legatis regio nomine, perniciosum in-
ter Ioannem Huniadem, & Ioannem Iscram bellum, Polonis quoque
propter uicinitatem (nam in Scepusiensi ora gerebatur) metuendum,

Comitia Petricouiæ.

pace inter eos facta, interceperunt. Decembri demum mense rex in Po
loniam ad comitia Petricouiensia reuertit: ubi magna exorta est inter

Contentio de loco inter Cardinalem & Archiepiscopum.

proceres de prærogatiua loci & sententiæ dicendæ controuersia, pro-
pter Sbigneum episcopum, cui à duobus pontificibus prius cardinali
presbytero designato, Nicolaus paulo antè insignia eius honoris mi-
serat. Nam illo in senatum ueniente, Vuladislaus archiepiscopus, ne
principem locum amitteret, cum omnibus, maiorum Polonorum pro
ceribus, qui & ipsi prærogatiuam illam ad minorem Poloniam à se

Cardinalis dignitas.

transferri nolebant, discessit. Volunt enim cardinalem etiam presby
terum & diaconum maiore esse dignatione, quàm episcopum & ar-

Friderici Cæsaris legatio ad Cazimirum.

chiepiscopum, atque etiam patriarcham. Rex nihilominus cum his qui
manserant, senatum habuit, Friderici Cæsaris legationem pro Vula-
dislao Masouiorum duce propinquo suo postulantem, ut rex eum

Rauam

Rauam atque Belsum secundum fratres absque liberis defunctos retinere pateretur, audiuit, & causam illam cum Vuladislao in aliud tempus reiecit. Expostularunt postea grauiter cum rege maiores Poloni, de senatu se absentibus habito: & ut archiepiscopus principem in senatu locum retineret, contenderunt. Sed negauit rex id sibi in manu esse: quando sic uisum sit Pontifici, authoritati eius stari oportere. Ad extremum, ne quo obstaculo controuersia illa esset reipublicæ exoratus Sbigneus Petricouia discessit, archiepiscopo quoque discedente.

Cardinalis & archiepiscopus è comitijs discesserunt.

Liberius deinde habita sunt consilia de republicæ, quibus nonnulla salutaria statuebantur. Sed ea cuncta mox irrita fuere, cum rex proceribus petentibus solenne iusiurandum (quòd ritè & secundum leges regnum administraturus esset) dare, & regum superiorum acta, constitutiones, & beneficia quæuis publicè & priuatim concessa, rata habere, ne quid Lituanis suis detraheret, recusaret.

Cazimirus recusauit iusiurandum dare Polonis.

Sequēti anno, nempe 1450, ueris initio conuentum rex egit Cracouiæ cum solis minoribus Polonis, de inquirendis & cohibendis furtis & latrocinijs, quæ impunitate admodum inualuerant etiam inter primos de nobilitate: nominatimq; Petrus Saffranecius uulgò magna infamia laborabat. Et placebat primoribus inquisitionē uulgò haberi. Verùm Ioannes Tencinius palatinus Cracouiensis, cuius magna erat apud nobilitatem gratia & authoritas, eam rem dissuasit, nō quòd faueret is furibus & prædonibus, sed quòd agi quicquam, & statui publicè cum rege nollet aduersus uniuersæ Poloniæ consensum. Conuenerat enim inter proceres superioribus comitijs, ne pro iusto rege Cazimirū haberēt, quoad is iusiurandum, quod à se petebatur, præstitisset. Reuera tamen nimium (ut fit) nonnulli proceres sanguini suo & necessarijs indulgebāt, quo maiorem sibi potentiam compararent. Itaque soluto conuentu, creuit magis perditorum hominum licentia, & iam regi quoque ipsi Saffranecius insidias tendere dicebatur.

1450 ann.

Conuentus minorum Polonorum.

Petrus Safranecius de latrocinio suspectus.

Ioannes Tencinius palat. Cracouiensis.

Poloni noluerunt pro rege habere Cazimirum, donec iusiurandum ipsis daret.

Procerum Polonorum indulgentia in propinquos & necessarios.

Misit deinde rex Petrum Odrouanzum & Prædiborium Conespolium cum exercitu Russorum & Podoliorum in Moldauiam, quæ nouis tunc rursus motibus agitabatur. Quid Petro palatino Valachorum factum fuerit, non reperio. Sed tamen Bogdanus, qui se nothum Alexandri palatini filium esse præ se ferebat, dominatum apud Valachos, quasi hæreditario iure secundum fratres legitimos ad se pertinentem inuasit. Supererat adhuc paruus Heliæ filius Alexander cum matre profugus: atque is reductus paulo antè fuerat iussu regis à Ioanne Sennenio Olescio, Bogdanusq; eiectus. Sed cum Sennenius copias reduxisset, Bogdanus, qui in montana se abdiderat, facta aliquanta manu latronum, & nouas res cūpientium hominum, quibus eorum qui cum Alexandro sentiebant, bona pollicebatur, Alexandrum rursus eiecerat.

Valachicum bellum.

Bogdanus palatinus Valachiæ.

Ac deliberatum quidem est in consilio regio, an rex Valachiam omnino subigeret, atq; in prouinciæ formā redigeret, attributis Alexandro puero bonis in Russia: sed res magnæ difficultatis uisa in feroci populo, & externi dominatus impatiente, & propter Turcarum uicinitatem, qui Bulgariam & ulteriorem

Consultatio Polonorum de Valachia redigendā in formam prouinciæ.

riorem Danubij ripam tenebant. Consultius uisum, ut alienis uiribus & alieno periculo tam potentem hostem à se arcerent. Itaque Odrouanzus cum Conespolio, Valachis ipsis petentibus & opitulantibus, reducere iterum Alexandrum iussi sunt. Atque hi triparito agmine Valachiam ingresi sunt: Alexander enim Valachos, Theodoricus Buciacius Podolios, quibus præfectus erat, cæteros uerò Russos Odrouanzus & Conespolius ducebant. Bogdanus imparem se hosti animaduertens, in nemora sese cum suis abdidit.

Pacta cũ Bogdano palatino Valachiæ.

Ac de pace tamen cum nostris, dolos nectens, per internuncios egit: impetrauit'que ea lege, ut Alexandri nomine, donec is ad quintumdecimum annum perueniret, Valachiæ præesset, regi'que septuaginta millia, quemadmodum

Valachi uectigales regi Pol.

Dlugossus scriptum reliquit (nam Bernardus Vapouius habet septem millia modò) Turcicorum aureorum, equorum certum numerum, & pecorum greges quotannis penderet. Pace facta reuertebantur nostri:

Bogdani fraus.

ibi Bogdanus circumductis suis, syluam apud Crasne pagum, qua iter habebant nostri, angusto & impedito tramite, insedit. Sed ea de re e-

Burculabus.

docti nostri à transfugis & exploratoribus Burculabi, quo nomine præfectum arcis illi uocant, qui summa fide partes pueri tuebatur, curribus & impedimentis cum præsidio Valachorum duce Burculabo, & ala Podoliorum præmissis, ipsi expediti prælij fortunam æquo & iniquo loco tentare, ac honestè potius occumbere, quàm turpi & fugæ simili receptu perfido hosti incruentam uictoriam cõcedere statuunt. Complures tamen de exercitu iniussu prefectorum clàm se cum impedimentis subduxerunt. Sexta die Septembris Bogdanus cum expedito agmine apparuit: nec nostri quamuis consternatis Valachis, qui cum Alexandro erant, pugnam detrectarunt. Equitatu nostri, peditatu hostis pro loci opportunitate abundabat: sed eum tamen peditatum equitatu texerat. Equestri pugna conserta, & acriter inuehentibus nostris, hostes cedentes, & huc atque illuc dissipati, peditum aciem ostendêre. Nec eo segnius tamen à nostris, quamuis iniquo genere pugnæ, dimicatum est. Cadebant fortissimi quique de nostris, & qui in prima acie pugnam ciebant, & iam inclinari cœperat tota acies, cum Burculabus certior factus de prælio, collocatis in tuto curribus, cum præsidiaria illa sua manu aduenіens, nostris animum addidit, ho-

Valachi fusi fugatiq́;.

stium uerò ferociam & exultationem represit, territos'q; in fugam uertit. Ita nostri insperata & cruenta uictoria potiti sunt: multos enim for-

Petri Odrouãzi & Michaelis Buciacij mors.

tes uiros amisêre; atq; in his principes Odrouanzum palatinum, & Michaelem Buciacium. Pugnatum est à mane usque ad uesperum. Hostes fuga dissipatos quatriduo Burculabus in sylua conquisiuit. Bogdanus

Barlotũ opp. Valachiæ.

sospes Barlotum, oppidi id nomen est, sese recepit. Nostri quamuis uictores, ualde tamen debilitati, & maiorem ex amissis fortibus uiris dolorem, quàm ex profligatis hostibus lætitiã capientes, satis tunc habe-

Gregorius Sanocius archiepiscopus Leopolien.

bant domum reuerti. Odrouanzum palatinũ Ioannes frater archiepiscopus Leopoliensis paucis diebus secutus est, mœrore confectus: cui Gregorius homo plebeius, è Sanoco oppido ortus, artium liberalium

magi-

magister, cuius superius meminimus, succesit. Non multo pòst Tartari, ubi de strage Rusicæ nobilitatis accepêre, magno impetu in Podoliam atq; Rusiam usq; ad Grodecũ oppidũ & fines Belsensium populabundi excurrerunt: parumq; abfuit, quin Vuladislaũ Masouiũ, Belsensem dominatum secundũ fratris mortem obtinentem, & uenationi tunc uacantem, caperent: abactaq; ingenti hominum, pecudũ & iumentorum præda, incolumes ad sua se recepêre. Inde ingens mœror atq; luctus, ac metus etiã geminato malo, nõ modò Podolios atq; Russos, uerùm omnes Polonos afflixit: cũ nemo esset, qui, si quid mali rursus ingruisset, succurreret, rege in Lituania cõmorante, & conuentũ cum Lituanis de Podolia & Lusco agente. Ne in Cracouiensi quidẽ ora quietæ res fuere per id tempus. Nam Præmislus dux Toscensium, coacto exercitu Seueriã episcopi Cracouiensis arcẽ oppugnauit: reiectus uerò inde cum ignominia, tractũ illum omnẽ diuexauit: sed eum Sbigneus cardinalis coadunatis aliquãtis copijs ultus est usq; adeò, ut eum ad petendam pacem, & satisfaciendũ de damnis datis adigeret. Ad Pentecosten demũ sequentis anni rex Petricouiam ad comitia uenit: ibi actum rursus de Sbigneo cardinali, ipso absente: nam eum rex, ne ueniret, rogarat. sancitumq;, ut is quidem principẽ in senatu locum obtineret: deinceps uerò, ne quis eum, atq; legationis etiã apostolicæ perpetuæ honorem, rege & senatu inconsultis, peteret aut usurparet. Cracouiã deinde rex ueniens, conuentum minorum Polonorum egit: ad quem Lucas Gorcanus palatinus & præfectus Posnaniensis, Nicolaus Scora castellanus Calisiensis, & Laurentius Zaremba castellanus Siradiensis & præfectus Velunensis, nomine omnium maiorum Polonorum adfuere. Tentatum ibi rursus de purganda Polonia latrocinijs: sed inquisitionem nobilitas pleraque abnuebat. Nec ea sanè magnopere opus erat, si rex in eos modò, quorum publica erant scelera, animaduertere, infamesq; latronũ receptu munitiones Berualdum & Velcinum in potestatem suam redigere uoluisset. Velcinum Gels Silesius, Barualdum Vulodicus Scrinnius unà cum Catharina uxore latrocinans tenebat. Clausum est autem iter mercatoribus Polonis Vuratislauiã, propter noua telonia in Silesia instituta. Interdictum'que externis mercatoribus, & præsertim Norembergensibus Cracouiæ & aliorum oppidorum domicilijs, propterea quòd nostris uictus quærendi rationes præriperent: cum Boleslao uerò Oppoliensium duce, rursus prorogatæ induciæ. Cæterùm cum rex iusiurandum solenne posceretur, impetrauit ut ea res differretur tantisper, donec communis cum Lituanis conuentus ageretur: atque is Parsouiam ad penultimam diem Augusti indictus est. Impetrauit etiam, habito denuò apud Corcinum minorum Polonorum conuentu, ut seni grosi in iugera, pro necessarijs usibus reipublicæ conferrentur: eius'que pecuniæ quæstores atque dispensatores, Cracouiensis & Sendomiriensis palatini constituti. Ibi Sbigneus arrepta occasione, grauiter regem increpuit, cùm de alijs quibusdam peccatis, tum de Michaelis Sigismundi ducis filij iniuria, &

Tartari Rußiã et Belsensem populati sunt.

Seueria infestata à duce Toscensi.

Sbigneus cardinalis ducem Toscensem repressit.

1451 ann.

Comitia Petricouiæ.

De Cardinalatu & legatione constitutio comitialis.

Conuẽtus Cracouiæ.

Latrocinia.

Vuratislauiam ne proficiscantur cum mercibus mercatores Poloni.

Mercatoribus externis interdictum domicilijs in Polonia.

Parsouiæ conuentus Polonorum & Lituanorum.

Sbigneus episcopus regem obiurgat.

& indigna supplicis repulsa: ob quæ minus ei prosperè caderent omnia. Cumq́ꝫ eum de sententia non dimoueret, Deum testatus est, eum reum fore omniũ, quæcunqꝫ hominib. ac ditionibus ipsius aduersa euẽtura essent. In Rusiã inde per Sendomiriã rex iter habuit. Venit ad eũ Sendomiriam Dauid, Mustaphæ Amurathis Turcarum principis nõ ita pridem defuncti fratris filius: qui pulsus olim à patruo, in Vngaria complures annos exulauerat, & religionem Christianam susceperat: tunc autem cognita patrui morte, præreptum imperium repetere in animo habebat: & à Cazimiro petebat, ut sibi per eius ditiones trãsire liceret. Quod impetrauit quidem ille, & splendida insuper munera à rege accepit: sed cum ad Istri ostia peruenisset, Mahometemq́ꝫ post Amurathem patrem apud Turcas sine controuersia imperare didicisset, per Poloniam in Vngariam rediјt, & ibi consenuit. Samboriæ cum esset rex Cazimirus, legatio Sophiæ reginæ & procerum Polonorũ eum consecuta est, rogans & admonens ut ne Luscum à Polonia alienari pateretur. Nam Suitrigello, qui id obtinebat, grauiter ęgrotabat: idẽ contendebant, qui præsentes in regio comitatu erant. Rex ad comitia Parsouiensia integram eam rem reiecit: & cupere se quidem Luscum Polonis adiungere, affirmauit: sed prouidendum esse etiam atqꝫ etiam, ne Lituani ea re alienarẽtur. Venit etiam eò Maria Heliæ defuncti Valachorum palatini uxor, cum Alexãdro filio, regis opem aduersus Bogdanũ implorãs. Reiecta res ad comitia proxima. Interim eos, & munitiones quas retinebant in Valachia, Andreas Odrouanzus præfectus Leopoliensis tueri iussus est. Comitia deinde Parsouię habita. Ad quę Lituani non ueniebant, nisi fides publica ipsis data esset: uerùm ea negata est, ne quid fœderibus derogaretur. Tandẽ rex obuiam eis egressus Lomasos usqꝫ, secum eos adduxit. Gastoudus tamẽ uenire renuit. Eadem autem quæ prius, Lituanorũ postulata in eo conuentu fuerunt, cùm de Podõlia, Lusco, & cæteris, ad quæ Rathnũ etiam accesit: tum de corrigẽdis fœderibus, quòd ea se insciјs, non sine contumelia sua, & obnoxię seruitutis testificatione, cõscripta esse diceret. Itaqꝫ in eandẽ quoqꝫ sententiã eis à Sbigneo cardinali cunctæ Poloniæ nomine responsum est: refutatumq́ꝫ euidentisimè illud, quòd illi se insciјs fœdera cõscripta esse asseuerabant. Nam & Mathias Vilnẽsis episcopus, & aliј proceres Lituani negare non poterãt, se ea posterius approbasse, & iureiurando suo cõfirmasse: simul'que de Podolia, & cæteris quæ sibi uindicabant, professos esse, ad Polonorum ius ea pertinere: sumerent tamen iјs de rebus, quos uellẽt, siue iudices, siue arbitros, uel regem deniqꝫ ipsum communem principem, ne quam querendi ansam, neu quod disidiј fomẽtum relictum haberent. Verùm illi ne hanc quidem tam ęquam conditionẽ acceperunt. Ne uerò iritatis animis discederetur, placuit in annũ integram rem differri ad alia eodem in loco habenda comitia. Cõuentu soluto rex in Lituaniam ad uenationes secesit, rerum Valachicarũ cura Ioãni Cizouio castellano & prefecto Cracouiẽsi, Petro Samotulio Posnaniẽsi, & Prædiborio Conespolio Sendomiriensi castellanis mãdata,

Dauid Turca profugus.

Maria palatina Valachiæ.

Andreas Odrouanzus Alexãdrum Valachũ tueri iussus.

Conuentus Polonorũ cum Lituanis Parsouiæ.

Fides publica negata Lituanis.

Gastoudus.

Lituanorũ postulata refutata.

Legati in Valachiam.

Polo-

A Polonicis uerò quasi derelictui habitis, nihil motus recenti compluriũ equitum Velunensiũ cęde, à Ioanne Gels prædone in conflictu quodã patrata. Tametsi potuit rex habere nonnullam excusationem, pestis uitationem: quę grauiter eo anno maiorẽ Poloniam afflixit. Minor enim ferè immunis ab ea fuit, quamuis magnus esset undiq; Cracouiam hominũ concursus, Iubilæi gratia, quem Nicolaus quintus pontifex max. ad spacium unius anni post peractum Romanum Cracouiæ, Gnesnæ, Leopoli, & Vilnæ concesserat ea lege, ut quisq; dimidium eius, quod in itinere Romano impensurus esse uideretur, in capsam reponeret: ex ea uerò pecunia, ut dimidium regi in sumptus belli contra Tartaros gerendi cederet: de reliquo dimidio, dimidium Sophia regina in dotem egentium puellarum auferret, reliquum uerò pontifici pro instaurandis Romæ templis mitteretur. Sed cum grauis uulgò esset ea æstimatio, ad quartam redacta est. At illi, qui ad componendas res Valachicas designati erant, dum moliuntur, interea Bogdanus à Petro Alexandri maioris notho filio (qui & ipse sibi ius in dominatu Valachiæ uendicabat, & fœdus atq; societatem cum Alexandro iniuerat) ebrius per dolum interfectus est. Nec multo pòst, ipsum quoq; Alexandrum idem ille Petrus rupto fœdere de medio tollere conatus est: fecissetq; adeò, ni se ille subduxisset. Reuersus autem cum præsidio Polonorũ Alexander, nihil tamen propter hybernum tempus anni, & quòd Petrus in interiora secesserat, agere potuit. Venit per id tempus ad regem Philippi Burgundionum ducis legatio, auxilia uel pecuniarium subsidium ad bellum Syriacum cõtra Soldanum Ægypti & Syriæ regem petens. Sed ei responsum est, regem satis negocij habere, ut Tartarorũ, qui & ipsi barbari sint, uim à suis propulset: tantum abesse, ut quietos lacessendos sibi esse putet. In Vngaria uerò per idem tempus Huniades gubernator Ioannem Iscram, Cassouiam & alias quasdam in ea ora munitiones obtinentem, & sibi dicto minus audientem, cum insidijs frustra appetisset, aperto bello adortus, monasterium, quod ille præsidio muniebat, obsidione cinxit. Sed Iscra coadunato raptim de Boemis & Polonis quatuor millium armatorum exercitu, laborantibus suis, deditionemq;, Huniadi superbè recusanti offerentibus succurrit: cõmisso autem prælio, & obsessis tempestiuè erumpentibus, uictus & magna clade affectus est Huniades cum sexdecim millibus Vngarorum. Anni sequentis, qui fuit 1452, mẽse Februario, Suitrigello dux moriens, Luscũ Lituanis ad hoc turmatim accurrentibus tradi mandauit, immemor & illorum maleficij, & Polonorũ beneficij: cum illorũ opera arcem illam atq; ditionẽ amisisset, horum uerò beneficio recuperasset, ac iureiurando sese & præfectos suos nobilitatemq; omnem obstrinxisset, mortuo se, nõ nisi Polonis parituros. Et eodẽ ferè tempore Michael Sigismundi ducis filius apud Moschos exulans, ueneno opera Lituanorum procerum, ut creditũ est uulgò, in poculum infuso, extinctus est. Vtriusq; corpus Vilnã relatũ, honorificè à rege sepultũ est. Hos paucis diebus Petrus Chranstouius episcopus Præmisliensis præcessit. Magni inde motus

Silesij Velunensem oram uexarunt.
Pestis.
Iubilæus in Polonia.
Pecuniæ Iubilæi dispẽsandæ ratio.
Bogdanus Valachus interfectus.
Petrus dominatum inuasit.
Philippi Burgũdionis ad Cazimirũ regem legatio.
Huniades ab Iscra uictus.
1452 ann.
Suitrigello obijt.
Luscum Lituani occuparunt.
Michael dux mortuus.

Polonorũ fremitus aduersus regem.

motus in Polonia extiterunt, fremebantq; uulgò in regem, tum ob Lu- A scum ipso conniuente, atq; adeò assentiente, ut creditum est, interuersum: tum ob episcopam Præmisliensem Nicolao Blascouicio homini externo, nempe Silesio, delatam: habitá que sunt nonnulla eas ob res

Legati Polonorum ad regem.

conuenticula à minoribus Polonis maximè, atque Rusis. Inde Ioannes Olesnicius palatinus Sendomiriensis, & Albertus Michouius castellanus Zauichostensis publicè ad regem de Lusco, de Præmisliensi episcopa, ac de iureiurando exigendo allegati, ex itinere reuocati sunt,

Polonorum conatus cõtra regis sui sententiam.

cum castellanus Cracouiensis, rege uolente & iubente Luscum interceptum esse affirmasset, ne contemptui esset illa legatio: decretuḿ que, ut minores Poloni atq; Rusi Vuladimiriam à Lituanis nuper exustam reficerent, præsidióq; firmarent: & Luscum quocunq; modo possent, in potestatem suam redigerent. Sed irritum tamen decretum id fuit, » metu offensæ regiæ: & quòd negliguntur ferè, quæ à multis pariter, ac » non uno aliquo curanda suscipiuntur. Præceptum est autem thesaurario & salinarum præfecto, ne qua arma Luscum, quamuis mandante rege, mitterent: quod fortasse rex Lituanorum quàm Polonorũ amantior, mandarat. Hæc ubi regi renunciata sunt, grauiter in Sbigneum

Querela regis apud conuentũ maiorum Polonorum de minorũ primoribus.

Conuentus Sendomiriæ.

cardinalem: & palatinos Cracouiensem atq; Sendomiriensem exarsit: & assentatoribus nonnullis incitantibus, questum de ijs ad maiorum Polonorum conuentum misit, quasi illi regnum sibi abrogarent, & reditibus Polonicis interdicerent. A' proceribus autem petiuit, ut Sendomiriã ad Pentecosten uindicandæ cõtumeliæ & ignominiæ suæ causa ad se uenirent. Venere Ioannes Vuladislauiensis episcopus, Lucas Gorcanus Posnaniensis, Nicolaus Sarleius Brestensis, & Boguslaus Inouuladislauiensis palatini: ac de minoribus Polonis aliquot nominatim euocati. Venerant & alij quidam non uocati nominatim: sed ij, quòd fauere Sbigneo, in quem maximè regis ira efferbuerat, uidebantur, à consilio excludebantur. Nec tamen rex uoti compos factus est: cum omnibus constaret, illos quos rex accusabat, immeritò ac falso de-

Primores minorum Pol. expostularunt cum rege.

Regis facta reprehensa.

latos esse. Vbi uenit Cracouiam, uenerunt & illi quadam die in consilium, & grauiter cum eo expostularunt, quòd assentatoribus aures accommodaret, ut se pro hostibus traduceret, atque infamiæ notam sibi studeret inurere. Paratos se esse purgare omni ratione ea quæ sibi obijcerentur. De corrigenda quidẽ inutili atq; praua regni administratione, se pro officio suo egisse, & consilium captasse, necessarium magis, quàm utile reipublicæ. Si quid secus fiat, quàm rex uellet, penes ipsum eius rei culpam esse, qui nec ipse peccata sua multa magnáq; corrigeret, neq; salutaribus monitis obsecũdaret: ocio, uenationibus, epulisq; uacantem eum asiduò, neque causas afflictorum hominum cognoscere, neque de quiete atque tranquillitate publica cùm à barbaris hostibus, tum à latronibus præstanda consilia inire: superiorũ regum acta, constitutiones & prærogatiuas suas cuiq; ordini benignè datas, nõ modò nõ approbasse adhuc toto quinquẽnio, sed labefactare etiam per summã multorũ iniuriã, creberrimis & grauissimis subuectionib. miseros oppi-

oppidanos & agreſtes ad inopiam redigere: ab eccleſiaſticis & mona-
ſticis hominibus inuſitatas penſiones ſiue ſtationes, & alimenta equo-
rum exigere: nuper adeò externo homini, ſuis longè dignioribus præ-
eritis, Præmisliēſem epiſcopam deſtinaſſe: Lituanis totum ſeſe dede-
re, Polonis neglectis: illos ſolos in cubiculū & in familiarem uitæ con-
ſuetudinem admittere: cum illis ſeria iocosq; miſcere: in illorum uſus
atq; amplitudinem Polonicum ærarium reditusq; exhaurire: illis de-
nique Luſcum & Podoliam à Polonorum iure abſtrahenda permitte-
re, atque adeò fauorem opemq; ſuam ad id impertiri. His de rebus ple-
riſq; crebrò eum à ſe & priuatim & publicè admonitum, dicebat Sbi-
gneus, qui pro omnibus uerba faciebat, nec tamen correxiſſe peccata.
Itaq; deinceps abſtinere ſe uelle cōſilio regio, ne eius peccata approba-
re uideretur: ſed nihilo tamen magis eccleſiarum, monaſteriorum, pu-
pillorum & uiduarum cauſis uel cum periculo uitæ ſuę defuturū. Sub-
iecerunt Cracouienſis & Sendomirienſis palatini, eādem ſuam eſſe ſen-
tentiam: & cum dicto omnes de conſilij loco exceſſerunt, cæteris con-
ſiliarijs, qui aderant, tacitè eorum ſententiam ferè approbantibus, ſed
rege iritato mutire non auſis. Venerant ad regem nonnulli duces ui-
cini: aderant & aliorum legationes: quibus pudebat eum dare audien-
tiam, primoribus ſenatus in conſilium non uenientibus. Itaque actum
cum his eſt, utrinq; ut omnia, etiam de epiſcopa Præmislienſi, integra
ad proxima comitia, quæ Siradiam ad uiceſimamquartam diem men-
ſis Auguſti indicebantur, penderent. Ita illis delinitis, auditæ ac dimiſ-
ſæ ſunt legationes. Non multo pòſt Tartari improuiſa in Podoliam
excurſione facta, propterea quòd ſtationes & excubiæ à Theodorico
Buſſacio prætermiſſæ erant, permagnam prædam abegerunt, & Ro-
uum caſtellum cæperunt. Rex in maiorem Poloniam, & inde Neſſo-
uiam profectus, Ludouicum Erlichauſium magiſtrum cum epiſcopis
& primoribus Cruciferorum ad ſe uenientem, lautè & magnificè acce-
pit, uiciſſimq; ab ipſo Toruniam inuitatus eſt. Interea Boleslaus dux
Oppolienſium, non tam abſentia regis, quàm mutua eius cum proceri-
bus offenſione ac diſſidio fretus, ualida militum manu è Boemis, Mo-
rauis & Sileſijs conducta, bellum Poloniæ indixit: Seuerienſem & Ve-
lunenſem tractum hoſtiliter uaſtauit. Id ubi rex cognouit, ſumere ar-
ma Polonos iuſsit: ſed nemo obtemperauit. Itaque ipſe quidem Sira-
diam ad comitia contendit: aulicum uerò comitatum ſuū, ne tamen ne-
gligere prorſus res Polonicas uideretur, ad reprimendā uim hoſtiū ad
oram Velunenſem miſit: ſed is nulla re memorabili patrata, nonnul-
lis peſte, quæ in Sileſia & finitima Polonia tūc graſſabatur, abſumptis,
ad regem redijt. Et commodum Boleslaus de pace miſit. Igitur factæ
ſunt cum eo rurſus unius anni induciæ, interim ut de pace accuratius
ageretur. In comitijs uerò eadem quæ pridem cantilena à Lituanorum
legatis ſuperbè & non ſine minis repetita. Eiq; modeſtè à noſtris re-
ſponſum eſt: cum rege de iureiurando & confirmatione importunius
actum: itaque is in anguſtum redactus, cum octo primoribus conſilia-

Sbignei epiſcopi gratuitas & libertas in dicendo.

Tartarorū excurſio in Podoliam.

Rouum caſtellum captum.

Conuentus regis cum magiſtro Cruciferorum.

Polonia à Sileſijs uaſtata.

Induciæ cū duce Oppolienſi.

Comitia Siradiæ.

Lituanorum legatio.

Secretum consilium. rijs secretum consilium habuit: & cum asseueraret, non posse tunc se sine capitis sui periculo atque defectione Lituanorum, postulatis Polonorum satisfacere, annum unum impetrauit, ut interea Luscum & primarias Lituaniæ munitiones in potestatem suam redigeret, thesaurum'que Lituanicum in Poloniam transferret. Tametsi admonebat Sendomiriensis palatinus Olesnicius, uidendum esse, ne rex Polonos uana spe & pollicitatione lactaret: eoq; syngrapha siue diploma, quod ea de re fidem faceret, ab eo exactum, & regis ac omniū illorum signis obsignatum, archiepiscopo asseruandum concreditum est: atque ita conuentus ille solutus. Sub illud uerò tempus Tartari rursus in Podoliam populabundi usque ad Leopolim excurrerunt: & cum se recedere simulassent, reuersi quater, eos qui ex latebris ad messem prodierant circumuentos, in miseram seruitutem abegerunt. Quocirca rex Ioannem Cizouium castellanum, & Ioannem Tencinium palatinum Cracouiensem in Russiam ad reprimendam cum Russis atque Valachis efferatam rabiem barbarorum proficisci iussit: ipse in Lituaniam, quamuis dira peste afflictam, ad uenationes secessit. Sed dum nostri sese parant, Tartari præda onusti discessere. Compertum est autem, à Lituanis eos immissos fuisse. Mox enim ij Radiuilum Hosticouitium cum amplis muneribus ad barbaros remunerandos miserunt. Sed is cum fortè in id tempus, quo Sadachmetes Tartarorum dux cum suis è Podolia reuersus, ab Ecigere duce Tauricano profligatus est, incidisset, excussus & exutus à uictoribus, nudus dimissus est: Sadachmetes uerò fugiens cum nouem filijs, & familiaribus siue purpuratis, quos Murzas & Vlanos illi uocant, in Lituaniam, tanquam ad amicos, sese recepit: sed eum spes sua fefellit. Nam captus à rege & Lituanis, & cum paulo pòst Kiouiam fugisset, è fuga retractus, Cauunæ in custodia usque ad mortem asseruatus est, ut ea re hostem eius Ecigerem in fide & officio continerent. Neque Cracouiensis ora à belli cladibus tunc immunis fuit. Etenim Præmislus Toscensium, & Ioannes Osuencimensium duces, coactis nongētis mercenarijs militibus equestribus atque pedestribus, finitimam sibi oram Poloniæ impunè populando longè late'que peruagati sunt, nacti occasionem commodam, quòd sine ullo præsidio tunc ea loca essent, proceribus cum nobilitate ob sæuientem Cracouiæ & circumquaque pestem partim dilapsis, partim extinctis. Causa uero belli fuit, bellum aliud inter Petrum Saffranecium & Vlodicum Scrinnium de Berualtho gestum; cuius incommoda ut à finibus suis duces illi propellerent, duo millia florenorum Saffranecio promiserant. Itaque Saffranecius cum sua causa id bellum motum esse intelligeret, è Malesso castello de illis capto, & Bendino, ditiones eorum cum centum equitibus totidem'que peditibus uicissim infestauit, usqueadeò ut homines tributo pacem uulgò redimere cogeret. Etiam duces etiam ipsos tædium eius belli cæperat, propterea quòd stipendijs exhausti erant. Quāobrem pacem à Saffranecio petiuerunt & impetrarūt his legibus, ut profiterentur, iniustè se Poloniæ bellum intulisse:

Regis excusatio, quòd non præstaret promissa.

Cautio regis.

Tartari Russiā peruastarunt.

Lituani Tartaros in Russiam immiserunt.

Tartarorum ciuile bellum.

Murzæ & Vlani apud Tartaros.

Sadachmetes Tartarus à Lituanis in custodia habitus.

Silesij Poloniam uexarunt.

Pestis.

Saffranecius Silesiam infestauit.

Malessum castellum.

Pacta Saffranecij cum Silesijs ducibus.

intulisse: captiuos dimitterent: & supra duo millia prius promissa, o-
ctingentos florenos ipsi soluerent. Ille uerò Malessum sibi uicissim red
deret. Atque hæc quidem priuata ducum illorum cum Saffranecio pa
cta conuenta fuerunt. Cū Præmislo uerò Toscensi induciæ in sex men
ses publicè factæ, propter hyberni cœli, quo hæc gerebãtur, inclemen
tiam. Nec tamen is fidem seruauit: nanq; mercatores Cracouiēses Vu
ratislauia cum mercibus reuertentes haud multo pòst diripuit. Per i-
dem tempus, cum Fridericus Cæsar, altero diademate præter morem
ac tertio de more unà cum noua nupta Leonora regis Portugallię filia,
Romæ à Nicolao pontifice, fauentibus cunctis Italis, coronatus, in Au
striam reuertisset, neque redderet Austrijs, Vngaris & Boemis Ladi-
slaum regem duodecim annos natum, quemadmodum in Italiam pro-
ficiscens promiserat, obsessus ab ijs Ciliæ comite Vlrico ductore, di-
misit eum è tutela sua, Austria'que cessit. Nec multo pòst missi ad
Ladislaum in Boemiam à Cazimiro rege Polonorum legati, Nicolaus
Sarleius Brestensis palatinus, ac Derslaus Rithuianius præfectus Sen
domiriensis, Elizabetham sororem eius petitum in matrimonium, o-
ptatum responsum retulerunt: nec tamen pacta sponsalia tunc confe-
cta sunt, sed reiectum id Vuratislauiam, quò Ladislaus è Boemia sese
uenturum promittebat. Nec scio an legati Poloni non ad conciliandas
regi suo nuptias, uerùm ad cohonestandam coronationem Ladislai
missi, iniussu regio nuptiarum & affinitatis mentionem fecerint: eo'q;
nihil tunc effectum, & Ladislai regis ac Vlrici comitis, cuius arbitrio
rex adolescēs cuncta gerebat, legatio paulo pòst ad Cazimirum uenit,
animum eius de nuptijs exploratura, quemadmodum scribit Vapoui
us. Hoc anno cum Mahometes Turcarum princeps Carmanorum re-
gem subegisset, turbato'q; fœdere, quod cum Constantinopolitano Im
peratore constitutum habebat, in ora Propōtidis summa celeritate ar-
cem excitasset, classem'q; armasset, qua Græcos quasi obsessos teneret,
ne libero mari uterentur, Nicolaus pontifex Isidorum metropoliten
Kiouiensem, qui Cardinalis factus ab Eugenio, & à Russis suis, quod
se cum Lituanis in concilio Florentino coniunxisset, pulsus, Romam re
uerterat, legatum misit Constantinopolim. Cum autem is metu Turci
cæ classis penetrare eò non posset, ad Alphonsi Arragonū, Siculorum
& Neapolitanorum regis, & Venetorum opem confugit. Habebãt ij
tunc pariter classem instructam aduersus Soldanum Ægypti. Ab ea i-
gitur classe Isidorus, Turcarum classe deuicta ac disiecta, ad Imperato-
rem Constantinopolim deductus est. Nihilo tamē minus Mahometes
insequenti anno eam urbē obsedit, & acriter oppugnauit, & post quin
quagesimum obsidionis diem, Gerlucę cuiusdam Græci proditione cę
pit, & imperatorem Constantinum Palæologum fortissimè dimican-
tem ad portã urbis interfecit: nec multo pòst Gerlucæ, cum cognouis-
set eum ab Imperatore, quem prodiderat, magnis beneficijs affectū fu-
isse, iustam proditionis mercedem diro supplicio exoluit: sedem'q; im-
perij Constantinopoli posuit. Sed ad curriculum reuocetur oratio. E-

Mercatores Cracouiēses direpti à duce Toscensi.

Fridericus Imperator bis Romæ coronatus: Frider. idē obsessus in noua ciuitate.

Ladislaus rex sui iuris factus.

Legatio Cazimiri ad Ladislaū regem Vngar. & Boem.

Ladislai regis & Vlrici comitis legatio ad Cazimirum.

Turcæ Carmaniā & Cōstantinopolitanum imperium subegerunt.

Isidorus Russus cardinalis legatus ad Imperatorē Constant.

Isidorus cardinalis pulsus à Russis.

Turcica classis disiecta à Christianis.

Constantinopolis capta.

Proditionis iusta merces.

Turcici imperij sedes Constantinopolim translata.

1453 ann. Tartarorum excursio in Rußiam.

iusdem anni initio pauci Tartari improuiso in Lucensem & Olescensem oram excursionem fecerũt, & ad nouem millia captiuorum, ingentem'que aliam prædam abegerunt: ijdemq; iterum ad Pascha, aucti numero, Trebouuliensem agrum depopulati sunt. Hos insecuti Ioannes

Lascz. Tartari ad internecionẽ cæsi à Rußis.

Lascius Zincouiensis, Ioannes Niemez, quo nomine Poloni Germanum appellant, Latissouiensis, & Matthias Medibozensis præfecti, noctu in securos ac sopitos, perpauci in longè plures impetum fecerũt, & magna strage eos profligarunt, prædam'que omnem excusserunt. Trecenti cum è nocturno illo tumultu euasissent, & paucitate nostrorum animaduersa sese recollegissent, postero die denuò cũ nostris manus conseruere. Sed ij quoq; non resumptis prorsus ex trepidatione nocturna suorum'que strage animis, paruo negotio fusi. Reliquias fuga dissipatas Braslauienses exceperunt, & partim trucidarunt, partim captiuas regi miserunt, ita ut ne unus quidem euasisse existimetur. Per

Alexander palatinus Moldauiæ iurat in uerba regis Polon. absentis.

hoc tempus Alexander palatinus Moldauorum, cum paternum dominatum adiuuantibus Polonis recuperasset, in fide regis atq; Polonorũ semper se fore, iureiurando coram legatis regijs dato, & literis cõsignatis, unà cum consiliarijs suis professus est: & societatem belli totis uiribus contra Tartaros, & quoslibet alios hostes promisit. Per idem tem-

Oporouia arx. Ioannes Sprouius archiepiscopus Gnesnẽsis electus.

pus Vuladislaus archiepiscopus Gnesnensis, qui Oporouiam arcem muniuit, uita defunctus, Ioannem Sprouium gente Odrouãzum, præpositum Sendomiriensem, canonicum Gnesnẽsem, & scribam regium accepit successorem, cum plura suffragia, quàm Thomas Strempinius theologus, in gratiam regis tulisset. Tametsi Vapouius scribit, Strempinio magis fauisse regem: sed à senatu persuasum postea, Sprouium, uti digniorem, ipsi prætulisse. Archiepiscopum Matthias Vilnensis, & Paulus Camenecensis episcopi paucis diebus secuti sunt. Mense Iu-

Comitia Parsouiæ.

nio rex apud Parsouiam, Polonorum simul & Lituanorum comitia habuit. Verùm ad ea tamen Lituani proceres non adfuerunt, insi-

Lituanorum legatio.

dias nescio quas causificantes: legationem modò misere, quæ usitatam illam de corrigendis fœderibus, reddenda'que Podolia & Volynia cantilenam occineret. Proferebant nostri diplomata Iagellonis, Vitoudi & Suitrigellonis: & suis ipsorum argumentis Lituanos refelle-

Refelluntur Lituanorum postulata.

bant, quòd ij dicerent oppigneratam Vitoudo à Iagellone rege Volyniam & Podoliam quadraginta millibus aureorum fuisse: uel inde enim liquidò constare, eas terras Polonici iuris esse, & mortuo Vitoudo unà cum pecunia in ditionem Iagellonis legitima succesſione recidisse. Ad extremum ferebant eis arbitros, siue regem, siue pontificem maximum, seu quem alium principem uellent. Tartarorum principem siue Cæsarem illi edebant. Quod cum indecorum, atque etiam ridiculum esset, ita dimissa est legatio, ut intelligerent Lituani, Polonos iuri suo nequaquam defuturos. Tentatum est à rege & nonnullis consiliarijs, ut in aliud tempus res tota adhuc reijceretur: sed negarunt Poloni. Deinde auditæ legationes Vuladislai & Boleslai Masouiorum ducum, nobilitatis & ciuitatum Prussicarum, & Magistri, totius'que

ordinis

ordinis Cruciferorum. Masouij Ticocinum & Gonianzum oppida à Lituanis intercepta, repetebant: Prusi aduersus iniurias & impotentem dominatum Cruciferorum opem regis implorabant. Cruciferi contrà, ne rex aduersus fœdera Prusis adesset, postulabant. Responsum est Prusis & Cruciferis, Regem ueluti Christianum principem dissidia nolle alere. Si eo arbitrio uti uellent, non recusaturum. Masouijs durius rex inconsulto senatu & non sine comminatione respondit. Quocirca grauiter à Sbigneo cardinali obiurgatus est: non esse regium, asperioribus dictis aut factis quenquam lædere: inter apes quoque regem aculeo carere: Masouios duces, non modò non contumeliosè, sed honorificè acceptum oportuisse, quippe qui socij & consanguinei Polonorum, & propinqui regis ipsius essent. Ad hæc causam illam ad uniuersam Poloniam attinere. Non passuram eam, socijs atque adeò sibi iniuriam illam fieri. Approbarunt Sbignei dicta cæteri senatores, & gratias ei egerunt. Itaque moderatior deinde rex in legatos fuit. De iureiurando deinde, & confirmandis actis superiorum regum & principum cum eo Sbigneus idem publicè omnium nomine egit. Admonuit regem contemptus Lituanici, cùm quòd uocati ab eo ad comitia non uenirent, tum quòd alioqui etiam imperium eius non magni facerent, & omnia arbitratu suo agerent. Admonuit & periculorum atque insidiarum, quibus ab eis identidem appetitus esset. Contrà, Polonorum fidem, studia, obedientiam, atque etiam nimiam penè patientiam exaggerauit: petiuit'que, ut his uicissim quàm illis propensiorem ac magis propicium rex sese exhiberet: his quàm illis fidelioribus atque beneuolentioribus consultoribus uteretur: illorū contumaciā his adiutoribus retunderet. Neq; defectionem eorum se uigentibus & incolumibus reformidaret, aut certè non impunitam speraret. Se uolentes lubentes'que ipsi dicto audienses esse: etiamsi fortuna paginam uerteret, se nihil de suis erga ipsum studijs mutaturos esse. Illos, qui secundis ipsius rebus tam infidi essent, quales futuros esse sperare deberet reflante fortuna? In hanc fermè sententiam cæteri quoque omnes multa dixere. Audiuit hæc rex subtristis, demisso capite, & crebra ex imo pectore trahens suspiria. Hæc ita quidem Dlugossus de Parsouiensibus comitijs memoriæ prodidit: idemque Ioannem Osuencimensium ducem superiori anno necessitate adductum, cum arx Osuencimensis à nostris oppugnaretur, Cracouiæ cum proceribus transactione facta, arcem certis conditionibus dedidisse memorat. Sed extant in archiuo regio pacta ipsius Ioannis cum proceribus Polonis hoc demum anno millesimo quadringentisimo quinquagesimotertio, non Cracouiæ, sed Parsouiæ, & quidem absente rege conuenta: quibus ille recepit arcem Osuencimensem, quæ tunc obsidebatur, se intra certos dies castellano & præfecto Cracouiensi traditurum esse, & ad regem in Lituaniam profecturum ueniæ petendæ dedendi'que sese ipsi gratia. Quòd si repulsam ab eo passus fuerit, se ei mille & octingentos aureos partim mutuò sibi datos, partim

Ticocinum & Gonianzum à Lituanis intercepta.

Prußi regis opem implorāt contra Cruciferos.

Rex obiurgatus à Sbigneo & senatu.

Lituanorū contumacia aduersus regem.

Polonorum obsequium.

Osuencimensis dux Parsouiā profectus.

Osuencimensis ducis pacta cū Polonis.

 tim

tim in stipendia militum & bellum expensos, ad medium mensem Augustum exoluturum esse: ac tum demum ut sibi arx sua redderetur. Deinde rex, si uellet, iniuriam suam suorum'que persequeretur. Quod ni ad eam diem exolueret, post id tempus pro damnis quoque, deligendorum utrinque arbitrorum arbitrio regi satisfaceret, priusquam sibi arx redderetur. Quòd si ipse è uiuis excederet, pacta hæc ad Venceslaum fratrem, Zatoriensium ducem, pertinerent. Quas conditiones rex approbauit, & Ioannem in gratiam recepit.

Comitia Petricouiæ.

Parsouia Petricouiam ad alia comitia, ad diem natalem diui Ioannis Baptistæ indicta, itum est. Ibi fortaßis acta sunt ea cum rege, & à rege, quæ Dlugossus Parsouiæ acta esse prodidit. Ibi quidem prolata est ab archiepiscopo regis promißio diplomate consignata, postulatum'que à rege, ut ei promißioni tandem satisfaceret. Sumpta ad deliberandum die, respondit ille: Non licere sibi aduersum priori iureiurando, quod Lituanis dedisset, iusiurandum dare: daturum tamen, sed uti regem modò Polonorum, non etiam uti Lituanorum principem. Captiosum, sicuti reuera erat, id iusiurandum uisum est.

Polonorum postulata à rege acerbiora.

Itaque instare proceres unà cum Sophia regis matre, ut captione illa rex abstineret: & commendato cuipiam Lituanorum principatu, Polonam rempublicam per se ipse diligentius administraret: Lituanos à suo contubernio amoueret: quatuor de primoribus Polonorum senatoribus publicè designandos semper in consilium adhiberet, ac de illorum sententia cuncta ageret ac decerneret: quæ uerò præter sententiam ipsorum acta uel decreta forent, ut irrita essent: stationes & subuectiones uti moderatius & more antiquo exigeret.

Polonorũ procerum confœderatio.

Ni hæc faceret, diutius non esse expectaturos, quin sibi rei'que suæ publicæ aliter prospicerent: dictisq́ue facta adiecerunt, ac data & accepta fide mutuò sese obstrinxerunt, neutiquam defuturos esse patriæ reipublicæ. His tandem tam importunis postulatis atque etiam minis motus Cazimirus, iusiurandum, quale

Iusiurandũ regis Polonis datum.

petebatur, dedit. Quo facto, proceres cætera postulata remiserunt, siue adeò in aliud tempus reiecerunt, ueriti ne ægrotum regis animum exacerbarent: simul sperantes eum tempore sanatum iri: Præmislo Toscensi è senatusconsulto induciæ in biennium concessæ: item'que Bernardo, Boleslao & Nicolao Oppoliensibus ducibus.

Comitia nouẽ dierum.

In nonum usque diem tunc durauere comitia: quod quidem uelut nouum & inusitatum Dlugossus memorat. Quomodo is nunc acciperet, cum in tertium, interdum in quartum etiam mensem durant. Cazimirus rex Petricouia discedens, paucosq́ue dies Cracouiæ commoratus, in Lituaniã

Osuencimensis arx frustrà tenta à Ioanne duce.

secesit. Ratus autem Ioannes dux Osuencimensium absente eo oblatam sibi esse occasionem recuperandi arcem Osuencimensem, quã tũc ab eo traditam Ioannes Curopatuua regio nomine obtinebat, facta manu subitaria, eam adortus est: sed repulsus à nostris cum ignominia,

Volcum arx instaurata.

ruinas uetustæ arcis, cui Volco nomen fuit, refecit, indeq́ue latrocinio uexare Poloniã cœpit. Quare exciti Poloni proceres, aulicos regis atq́ue suos comitatus, duce Ioãne Tencinio palatino Cracouiensi, ad obsidendam

eam arcem miserunt: & facilè ea per uim potiti fuissent, nisi nobiliũ iu-
uenũ, qui uoluntarij ad eam militiã conuenerãt, ne quid in oppugnati-
one aduersi pateretur, ratio ducta esset. Interim pax data Ioãni petenti,
ea cõditione, ut accepto certo precio, de quo tunc cõuenit, omni pror-
sus ditione Osuencimensi regi Polonis'ꝗ cederet. Sic tandẽ Osuenci-
mensis regio longo quasi postliminio in ditionẽ Polonorũ redijt: nobi-
litas'ꝗ omnis eius oræ sequentis anni initio solenni iureiurando fidem
suam regi & regno obstrinxit. Quanquam ne postea quidem quieuit
Ioannes, donec repetitis identidem pactis, aucto'que precio, post ter-
tium annum ius omne suum regi concessit. Per hæc tempora maiores
in Prussia motus à nobilitate & oppidanis contra Cruciferos extite-
runt, cum Imperator Fridericus, quem iudicem partes sibi sumpse-
rant, illos non modò non uindicasset ab intolerabilibus iniurijs Cru-
ciferorum, uerùm etiam sexcentorum millium florenorum multam
eis irrogasset, ac magistro eos denique tanquam seruos addixisset.

Osuencimensis principatus redijt in potestatem regis Pol. 1454. ann.

Osuencimensis conuentus iuratus in uerba regis Polon.

Friderici imperatoris arbitrium inser Prussos & Cruciferos.

Itaque illi magnitudine iniuriarum & contumeliarum permoti, con-
spiratione inter se facta, plerasque omnes munitiones & oppida sex
& quinquaginta in potestatem suam, eiectis Cruciferis, redegerunt:
missa'que ad regem splendida legatione, ea omnia, se'que, & omnem
Prussiam, Pomeraniam, Culmensem, & Michalouiensem terram ei
dedebant. Sendomiriæ ea legatio regem è Lituania reuertentem repe-
rit: sed Cracouiæ Februario mense adesse iussa est. Nam rex ad nuptias
in illud tempus cõstitutas festinabat: quo etiam frequens senatus (quo
inconsulto nihil de re tanta statuere poterat) conuenturus erat. Nona
die Februarij noua nupta Cracouiam splendido comitatu aduenit: à
rege ipso unà cum matre obuiam ei profecto deducta. Dos ei centum
millia aureorum numûm fuit promissa, ea conditione, ut ea penes re-
gem remaneret, etiamsi illa sine liberis decessisset: nec tamen ea nu-
merata est. Rex uerò ei loco muneris nuptialis prouentus annuos
quinque millium marcarum in salinis Bochnensibus & Veliciensibus
constituit.

Prussi se et munitiones suas regi Polo. dedũt.

Nuptiæ Casimiri regis cum Elizabetha Alberti Cæsaris filia.

Postridie contentio inter Archiepiscopum & Sbigne-
um cardinalem fuit de nuptiali ceremonia, uter eius administer esse
deberet: quòd ille Archiepiscopus & primas, hic cardinalis &
Cracouiensis episcopus, ubi hæc agebantur, esset. Re diu agitata, con-
uenit tandem, ut Ioanni Capistrano eum honorem deferrent. Erat aũt
is, Italus non ignobilis de sodalitio Franciscanorum, qui se Obseruan-
tes & Bernardinianos appellant, doctrina, facundia & sanctimonia
uitæ pollens, usque adeò ut multis miraculis eam comprobaret. Su-
sceperat autem peregrinationem Boemorum maximè ad rectam
religionem reducendorum gratia: & cum in ea re apud Boemos
non multum profecisset, à Sbigneo cardinali accitus, anno superiori
Cracouiam effusa obuiã omni penè ciuitate cum sacerdotib. & episco-
po atꝗ ipso etiam rege & regina, aduenerat: & posita in foro, ac de-
inde hyberno tempore in æde Virginis matris cathedra, quotidie per
interpretem ad populum conciones habebat, & multos ægrotos di-

Contẽtio inter cardinalem & archiepiscopũ.

Ioanni Capistranus Franciscanus uir sanctus in Poloniã uenit.

Cœnobium D. Bernardini.

uina uirtute sanabat: authorq́; fuit Sbigneo, ut cœnobium omnium primum in Polonia suo sodalitio sub arce ad Australem portam urbis conderet. Huic ergo tunc datum est negocium, nouos coniuges ritu solenni coniungendi. Sed cum is neque Polonicam, neque Germanicam linguam calleret, ac Sbigneo muneris eius functionem adiudicaret, Sbigneus utriusque linguæ peritus, cedente Archiepiscopo id peregit. Archiepiscopus uerò sacris operatus, nouam reginam inunxit, ac diademate cinxit.

Prussorum querelæ de Cruciferis.

Post hæc Prussorum legati, quorum princeps Ioannes Basenus erat, in senatum introducti, facta audientia prolixè exposuerunt, qua improbitate, & quibus artibus Cruciferi Pomeraniam & Michalouiensem tractum olim Polonis interuertissent: qua crudelitate in Dobrinum, Cuiauiam, Masouiam, cæteram'que Poloniam parentem suam ferro & igni debacchati, in solitudiuem ferè eas oras redegissent: quàm infidam incertam'que pacem cum Polonis colerent, semper'que coluissent: deinde quàm acerbo, crudeli, contumelioso, & impotenti dominatu in se usi essent, atque etiam tum uterentur: commemorabant eorum rapinas, stupra, & libidines in uxores, liberos'que suos è complexibus maritorum atque parentum abstractos: quod si qui contrà mutire ausus esset, in eos uerbera, uincula, & sexcenta tormentorum genera, capitis deniq; supplicia deprompta esse.

Confœderatio Prussorum.

His tot ac tantis malis ut occurrerent, se confœderationem quandam inter se fecisse: eam uerò à duobus Magistris, Paulo & Conrado approbatam & confirmatam, à Ludouico, qui tũc Cruciferis præerat, abrogari cœpisse, & Imperatoris Friderici opem contra se, quasi rebelles subditos, imploratam esse: ad eum se legationem splendidam, purgandi sui, Cruciferorumq́; accusandorum causa, misisse:

Prussorum legati capti.

legatos suos per Morauiam iter facientes à latrunculis, quos Cruciferi subornauissent, captos, & in uinculis aliquandiu asseruatos, & ad extremum dimissos, ad Imperatorem peruenisse.

Prussi iudicem Fridericum imperatorem recusarunt.

Ibi cùm is ex compromisso iudiciũ instaurasset, nihil æqui se impetrare potuisse, eoq́; re adhuc integra iudicem illum recusasse: nihilo tamen minus instantibus aduersarijs, & legatis principum Germanorum, quos ij corrupissent, adiuuantibus, non modò abrogatum esse fœdus suum, uerùm etiã sexcentorum millium florenorum multam sibi dictam esse: atq; adeò infamia se notatos, & libertate priuilegijs'que spoliatos, seruorum aut pecudum in morem tam impotẽtibus dominis addictos esse, & ab ijs deinde trecentos morti destinatos. Eam tyrãnidem se diutius ferre non potuisse: sed sumptis armis, Cruciferos eorumq́; magistratus & præsidia ex oppidis, urbibus, atque arcibus plerisq; omnibus eiecisse, neque deinceps in potestate eorum fore.

Prussi Polonos pro iustis dominis agnoscunt.

Scire autem se probè, à Polonia se, orasq́; illas à se cultas & habitatas, olim partim dolo, partim per uim ac per summam iniuriam auulsas fuisse: non ignorare, Cruciferos initiò Polonorũ beneficio in illis oris consedisse. Ad illorum igitur, qui & Cruciferorũ patroni, & iusti domini sui essent, opem se supplices confugere, eisq́; se suáque omnia dedere: orare, ne se in extrema sua necessitate despicerent,

neúe

ne'ue opprimi, & ad extremum excindi paterentur. Nihil autem esse, quòd Poloni uererentur, ne ea re fœdera cum Cruciferis uiolarent. Iam ab illis prioribus uiolata, cum ciues Chosnenses, propterea quòd ij se urbem'que ij suam bello adacti Polonis dediderant, contrà quàm conuenerat, capitis supplicio affecissent, & noua fœdera cum Lituanis aduersus Poloniam dudum icissent. Non uoluntate Cruciferos, neque pacis colendæ studio, sed ui à se adactos, pacem cum Polonis fecisse, & in eam diem seruasse. Se enim cunctam superiorum bellorū molem, dum illi Marieburgensis arcis mœnibus sese ferè continent, sustentasse: defessos autem & exhaustos, ad pacem illos impulisse. Non aliena Polonos occupaturos, uerùm sua recepturos esse, quæ ipsis sedes Apostolica aliquoties adiudicasset: spondere autem sibi fortunam regis, & Polonicæ gentis uirtutem, illa omnia è sententia sua ipsorúm que processura esse. Nec se sibi defensoribus'que suis esse defuturos. Huiusmodi ferè fuit Prussorum oratio. Relata re ad senatum, uera esse quæ dicebantur à Prussis, omnes recognoscebant: meminerant multi, Cruciferos quater ictum cum Iagellone rege fœdus rupisse: & ad extremum, ut Pontificis maximi & Basileensis concilij authoritate id sibi facere liceret, elaborasse: ciues Chosnenses, propterea quòd se regi in bello dediderant, contra pacta & iusiurandum suum immaniter interfecisse: commmercia cum Polonis capitali supplicio Prussis interdixisse. Memorabant seniores, eos cum hostibus Polonorum consilia & arma socia non semel coniunxisse, Polonis'que pium aduersus barbaros bellum diuersa parte gerentibus, Poloniæ fines impiè & perfidè infestasse: nulla cum eis fœdera, nullam certam pacem esse. Hæc tunc in senatu commemorabantur: sed tamen de acceptanda deditione uariabant sententiæ: censebant multi: nonnulli, quorum princeps Sbigneus fuit, dissuadebant: alij uerò ad comitia rem integram reijciebant: cuius sententiæ Tencinius palatinus Cracouiensis author erat. Nec deerat suis ex altera parte Cruciferorum legatus, thesaurarius eius ordinis, qui ad cohonestandas regias nuptias missus, quinquaginta millia florenorū ad corrumpendos proceres Polonos secum attulerat. Atque is cùm uniuersos publicè fœderum admonebat, tum priuatim singulos orando & pollicendo prensabat. Ad extremum clientes ac uectigales regi Polonis'que Magistrum atque Cruciferos in futurum omne tempus fore promittebat. Quocirca quindecim plus minus dies consultando absumpti sunt. Legati Prussorum ubi comperēdinari rem animaduertêre, contenderūt à rege, ne differret: alioqui se alios dominos & patronos sibi quæsituros esse, qui obuijs, quod aiunt, ulnis tam luculentam conditionem accepturi essent. Apparebat'que eos in Boemiam ad Ladislaum regem profecturos esse: nam is cupere id se significabat. Interim afferebatur è Prussia, nobilitatis & ciuitatum partes indies meliores fieri: Magistrum & Cruciferos in angustum redactos, Marieburgi & Stumæ ferè munitionibus sese tueri; Brodniciam arcem, ne in aduersa-

Cruciferi fœdera cū Polonis uiolarunt.

Cruciferi quomodo se gesserint cōtra Polonos.

Senatus Polonici uariæ sententiæ de recipiendis Prußis.

Cruciferi non desunt sibi.

Cruciferorum res minus prosperæ.

uersariorum potestatem ueniret, Ioanni Coscelecio Inouuladislauiensi palatino à commendatore siue præfecto traditam esse: nam oppidum in fide Cruciferorum mansit. His igitur impulsi rex atque proceres Poloni, ne tam luculentam & insperatam occasionem recuperandi ea, quæ maiores sui olim amiserant, uix unquam postea redituram, sibi elabi paterentur, deditionem Prussorum accepere: tametsi præuidebant nonnulli motus bellorum, qui inde consecuturi, & Poloniam atque Germaniam inter ipsas collisuri essent: uerebanturque quorsum tanta illa & inopinata prosperitas ad extremum euaderet. Thesaurarius ubi acceptam esse deditionem didicit, absque mora Cracouia discedens, in Silesiam, indéque in Misniam & Saxoniam, mercenarios milites cunductum contendit. Prius tamen aculeum, & ueluti seminarium quoddam intestini mali atque dissidij, quo distinerentur nostri, immisit, cum Petrum Saffranecium, hominem callidum, audacem, & factiosum, & latronum, furum, atque sicariorum, ut inquit Dlugossus, socium & fautorem, donis promissísque clàm corrupisset, ut bello & latrocinio Poloniam exagitaret. Et facilè id erat persuadere homini turbulento, & huiusmodi rebus assueto, & qui se ob id regi bonísque omnibus inuisum esse intelligeret. Non latuit hoc regem atque proceres: uerùm nonnullis res uisa incredibilis: alij porrò dissimulando sanatum iri insaniam eius iudicabant. Missi extemplò in Prussiam Andreas episcopus Posnaniensis, & Ioannes Conespolius cancellarius, iusiurandum ab uniuersa nobilitate ac ciuitatibus concepta formula in uerba regis datum acceperunt: Episcopi in aduentum regium dilati sunt: arces, quibus rex iusserat, traditæ. Quanquam Torunenses, Elbingenses, Gdanenses, & Kynixbergenses, siue Regiomontani ciues, eas quæ urbibus suis imminebant, diruerant: quæ res neque nostris, neque Prussicæ ipsi nobilitati placuit: sed neque aduersandi, neque factum reprehendendi tempus tunc erat. Per idem tempus Fridericus marchio Brandenburgensis nouam Marchiam, quæ Cassubiæ pars fuit antiquitùs, detrectantem & ipsam Cruciferorum imperium, in deditionem accepit: missáque ad regem legatione, ut cum bona eius uenia id esset, petiuit, auxilia contra Cruciferos pollicens. Sed nihil certi responsum est, propterea quòd Stolpensium quoque Pomeranorum dux eam petebat, & suo quodam iure sibi uendicabat, & in clientela & fide regis fore se unà cum ditionibus suis, duóque millia equitum ad quoduis bellum regi Polono adducturum, pollicebatur. Ne huic quidem certum responsum datum. Tametsi Vapouius, Marchionem occupatione Cassubiæ, quæ iuris fuisset Polonici antiquitùs, abstinere iussum esse scribit: ni faceret, ui & armis depulsum inde iri. Vngarorũ quoq; & Boemorum rex Ladislaus eam ditionem iure quodam suo repetebat. Misit deinde rex legatos, ad Ladislaum quidem Nicolaum Chranstouium tribunum Cracouiensem: ad Imperatorem uerò apud Ratisponam Germanorum comitia tunc habentem, & ad Pontificem maximum,

Prußi à Cazimiro rege Polon. in fidẽ accepti.

Petrus Saffranecius redemptus à Cruciferis, latrocinio turbat Poloniam.

Prußi iurant in uerba regis.

Arces à primarijs ciuitatibus Pruß. dirutæ.

Noua Marchia à Friderico Brandeburgensi occupata.

Frid. marchionis, et ducis Pomeranorum legationes ad regem Cazimirũ.

Legationes à Cazimiro rege ad regẽ Vng. et Boem. ad Imperatorem, et ad Pontificem.

maximum, Ioannem Brezium Luteci filium iureconsultum, qui factũ suum defenderent, & Cruciferorum querelas refellerent: ipse Breste Lituanicum ad conuentum Lituanorum excurrit, & cum his constituit, ut Liuoniensium auxilia transitu in Prussiam prohiberent: inde mox Lenciciam ad comitia ad Calendas Maias indicta contendit.

Comitia Lenciciæ.

Ad quæ pauci de minoribus Polonis & Russis aduenere. Decretum autem ibi est, ut rex Toruniam se conferret, pacandæ Prussiæ causa: Cuiauios atque Dobrinios, si opus esset, ad aulicum comitatum suum in auxilium Prussorum, qui tunc Cruciferos Marieburgi & Stumæ, & in Brodniciensi oppido, suo pariter & mercenario milite è Polonis & Boemis collecto, obsidebant, adiungeret.

Cruciferi obsessi à Prussis.

Masouij uerò duces frustra iterum à rege & Lituanis sua ibidem repetiuerunt, quamuis omnes copias suas regi ad Prussicum bellum pollicerentur.

Masouiorum preces irritæ.

In Prussiam deinde itum est, magna & splendida procerum caterua regem comitante. Ibi Toruniæ, Elbingæ & Gdani iteratum publicè à proceribus, nobilitate, & ciuitatibus ritu solenni iusiurandum in uerba Cazimiri & successorum eius regum Polonorum, tribus palatinis, in sua quoque satrapia, præeuntibus. Episcopi quoque tres, nempe Arnoldus Culmensis, Gaspar Pomesaniensis, & Nicolaus Sambiensis, cum suo quisque sacerdotum collegio, in uerba regis iurarunt: abiecto'que, regis permissu, cultu Crucifero, ueterem habitum diui Augustini regulam profitentium resumpserunt.

Episcopi Prussici iurant in uerba regis Polonorum, et cultum Cruciferorum abijciunt.

Quartus Franciscus Varmiensis apud Cruciferos Marieburgi erat: sed collegium tamen eius unà cum cæteris iusiurandum dedit.

Varmiẽse collegiũ iurat in uerba regis.

Ladislai deinde regis legati Boemi, Ioannes Perstenius siue Rosembergius, & Sdencus Costca (nam Chranstouius nihil certi retulerat) auditi, expostularunt cum rege, quòd suo rege inconsulto, Prussorum deditionem secus quàm Cracouiæ in nuptijs pollicitus erat, accepisset: postularunt'que ut Pragam legatos mitteret cum luculentis mandatis ad constituendum de rebus Prussicis: quarum cura magnopere ad regem Boemorum pertineret, quòd & patronus Cruciferorum esset: & Prussiam omnem nuper, interueniente Alberto Friderici marchionis Brandeburgensis fratre germano, à Crucifereris in deditionem accepisset. Interim autem, ut Cazimirus obsidiones institutas solueret, bello'que Cruciferis inferendo supersederet.

Ladislai Boem. regis legatio ad Cazimirum.

Cruciferi dedidere Prussiam Ladislao regi.

Ridiculè superba & arrogans nostris uisa est ea legatio, neque à miti ac ciuili Ladislai ingenio profecta: id quod paulo pòst secreto ipsorum legatorum indicio compertum est. Nam ij Georgium Podiebradium, penes quem tunc summa rerum apud Boemos erat, eius legationis authorem prodiderunt.

Georgius Podiebradius.

Itaque ad eam nihil aliud responsum est, quàm Cazimirum nunquam recepisse Ladislao, quòd ipso inscio Prussos in deditionem accepturus non esset. Ad cætera eum per suos legatos responsurum esse. Ita dimissi Boemi, nec permissi Marieburgum ad Cruciferos ire. Ladislaus uerò cum è legatis suis reuertentibus legationis suæ summam, responsum'que Cazi

Alia Ladislai legatio.

miri cognouisset, Ioannem Rabstenium ad eum properè misit, priorem legationem corrigens, & pollicens, non obstaturum se esse, quo minus ille omni Prussia potiretur.

Legatio Cazimiri ad Ladislaum.

Grata hæc fuit legatio regi, cunctisque: itaque missi in Boemiam Ioannes Tencinius palatinus Cracouiensis, & Petrus Samotulius castellanus Posnaniensis, ut uoluntatem illam Ladislai confirmarent.

Comitia Prußorum Grudenti. *Tributum decretum.*

At Cazimirus comitia Prussorum apud Grudentum habuit: ibi tributum siue exactio certa in capita constituta est, unde emerita stipendia Boemis mercenarijs, quos primo motu Prusi acciuerant, & qui Marieburgum etiam tum ignaui obsidebant, soluta sunt: dimissi'que ij sunt, siue quòd ambiguæ fidei esse uiderentur, siue quòd nimio conducti essent.

Stipendium equestre ingens.

Nam sex & uiginti floreni in tres menses equiti numerabantur. Id adeò necessitas Prusis expresserat, ne militari præsidio nudi, à Cruciferis, opprimerentur, & ut ij secum potius contra Cruciferos, quàm cum illis contra se essent.

Ioãnes Scecocinius præfectus Lublinensis.

Pro Boemis uerò aulicum suum comitatum rex ad continuandam obsidionem Marieburgi misit, præfecto ei Ioanne Sciecocio præfecto Lublinensi.

Consiliarij Prußici. *Munitiones ecclesiasticæ nobilitati commißæ.*

Decretum est etiam, ut sedecim ex nobilitate & ciuitatibus allecti, à consilijs regi essent, qui cum eo de republ. Prusica consultarent, summoq; iudicio præsiderent: itémque ut arces & munitiones episcoporum atq; ecclesiarum, quoad bellum duraret, in potestate nobilitatis essent.

Prußorũ unio cum Polonis. *Prærogatiuæ & priuilegia Prußorum.*

Hæc adiuncta ad illas prærogatiuas, quæ initiò deditionis Cracouiæ ipsis à rege datæ erant: quibus Prusi cum Polonis quasi in unum corpus redacti sunt, nimirum ut eorum consiliarij cum Polonis pariter in comitijs de repub. consultarent, ad honores & magistratus regni admitterentur, ius creandi regis pariter haberent: cæterùm suo quisque iure, seu Culmensi mallet, seu Saxonico, seu Prusico, seu denique Polonico, uiuerent: quæ bona quisque antiquitùs siue priuatim, siue publicè obtinuisset, deinceps quoque retineret:

Funtzol sublatum. *Narzas.* *Naufragæ merces.*

telonia cuncta & portoria, nominatimq; id quod liberale seu funtzol Teuthonicè dicebatur, quo bini oboli à marca exigebantur, & pensio ea quæ à Polonis principibus in Pomerania olim instituta, Narzas siue porcus uulgò uocabatur, remissa & sublata: merces naufragio eiectæ, ijs quorum fuissent, aut legitimis eorum hæredibus remissæ: nam eas antea Cruciferorum præsides iniustè sibi uendicabant:

Externi ab honorib. exclusi. *Moneta.*

honores & magistratus publici, & præfecturæ arcium ne cuiquam externo secundum usum & consuetudinem cęterarum regionum Poloniæ mandarentur: ius monetæ Toruniæ, Elbingæ, Kinixbergæ & Gdani cudendæ cum imagine inscriptione regia, quoad bellum duraret, in commune eis concessum. Finito uerò bello, ut Toruniæ modò & Gdani regio nomine sumptuq; ea cuderetur:

Mercatura.

mercatoribus uerò potestas facta est, quoquo uersus in Poloniam cum mercibus proficiscendi, easq; deponendi, & uænum exponendi, ubicunq; uellent.

Ioannes Basenus gubernator Pruß.

Ad extremum Ioannes Basenus, uicarius regis & gubernator, cum rex abfuturus esset, constitutus: Gdanensi uerò ciuitati, cum ea splendidè & honorificè in primis regem cum omni comitatu ipsius accepisset, pe-

culia-

eculiariter census septingentarum marcarum remissus: moletrinæ omnes urbanæ, & insula minor adiacens, quam Vistula, mare, & mõtes in medio concludunt & efficiunt, addicta & attributa: tredecim modò pagos, ac duo prædia rex sibi excepit, & pro his omnibus annuam pensionem duûm millium aureorum ciuitati, unde Cruciferis sexaginta aureorũ millia quotannis prouenisse scribit Vapouius, imposuit: itemq́ut ea quotannis quatuor dierum sumptus sibi unà cum omni comitatu suo aulico præberet: pro arce uerò diruta, ut magnificum palatium sibi in urbe, horreumq́ siue granarium, & stabulum cocto latere exædificaret.

Insula minor.

Gdanenses quid regi debeant.

Gdanensium reditus publici.

MARTINI CROMERI DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM

LIBER XXIII.

CONVENTV Grudentino soluto, Toruniam rex rediјt, cum quinque legatos è comitiјs Ratisponensibus Põtificis max. Imperatoris, principum Electorum, Philippi Burgundionum, Ludouici Bauarorum ducum, ac totius Germaniæ nomine ad se uenire cognouisset: atq; iј cum ad regem in senatum introducti essent, petebãt à rege, ut Cruciferis data uenia, si quid deliquissent, Prussiam omnem redderet: atq; ad bellum Turcis inferendum, recuperandámque Constantinopolim arma secum & cum cæteris Christianis principibus coniungeret. Imperatori & Germanis curæ esse res Prussicas, & earum causa maximè eos alia comitia Francofordiam ad Menum fluuium ad tertium Calẽdas Octobris indixisse. Rex, quo diutius Germanos bellum contra se molientes suspensos teneret, nihil aliud responsi legatis dedit, quàm suos se legatos ad illa ipsa Francofordiensia comitia de rebus iјs missurum esse. Petebãt deinde legati, ut sibi ad magistrum Cruciferorum adire liceret: atq; ut rex Marieburgi, Stumæ & Brodniciæ obsidionem solueret. Sed neutrum impetrarunt: Sabellinis tamen uestibus honorificè munerati, dimissi sunt. Non multo pòst iј qui Stumæ in præsidio erant, fame inualescente, ita ut quiquaginta de eis perirent, arcem regi cum apparatu bellico dederũt, uitã modò & res suas saluas pacti: & quinquaginta quidem ex iјs Marieburgum ad suos se receperunt, macie tabeq; luridi. centum reliqui, in quibus erant quatuor Cruciferi, in castris regiјs manserunt. Apud Marieburgum uerò cum obsessi in nostros erupissent, cruenta pugna coorta, hostes magna strage in arcem compulsi sunt: ac longè maior ea fuisset, ni hostes fugientes puluis texisset. Gdanenses uerò nauem pice, resina, sulfure, & eiusmodi ignis alimentis plenam, in pontem Marieburgensem secundo Nogato impulerunt: sed magno tamen conatu hostium, pons incendio correptus, seruatus est. Iam uerò & ipsi inter se præsidiariј

Legationes Põtificis & Imperatoris ad Cazimirum.

Responsum regis.

Stuma regi dedita.

Res gestæ apud Marieburgum.

milites, iurgio propter scortum concitato, intra arcem conflixerunt, ducem'q; suum interfecerunt. Non cessabat interim thesaurarius Cruciferorum in Germania: ne Magister quidem Germanicus: atq; is bona & reditus suos distraxit, ut socijs in Prussia laborantibus celeriter opem ferret. Itaq; ab his duobus octo millia mercenariorum militum, peditum pariter & equitum è Germanis, Boemis & Silesijs cōscripta, ac Baltassare & Rodolfo Zeganensium ducibus, & Bernardo Sumbergio Boemo ductoribus, per nouam Marchiam in Prussiam missa sunt: & iam Plauenius Boemus, Cruciferorum & ipse stipendia merens, cum mille equitibus à Choinicensibus in urbem receptus erat: magna'que Polonis dāna agros uastando intulisset, nisi Nicolaus Sarleius palatinus Vuladislauiensis, præfectus Slochouiensis ac Tucholiensis cum mille ducentis equitibus, & septingentis peditibus, ferociam eius repressisset. Id ubi cùm amicorum admonitu, tum exploratorum relatione à nostris cognitū est, rex maiores Polonos solos arma sumere, & ad Choiniciam prestò esse iussit. Adfuere ferociores quàm armatiores, ac disciplinæ militaris expertes, per suorum agros non secus quàm per hostiles rapinis, incendijs, stupris & sacrilegijs debacchantes. Veniētibus ad Cerequiciam altero à Choinicia milliario rex occurrit: tumultuantes'q;, ac de prerogatiuis & iuribus suis intempestiuè flagitantes, uix sedauit, & in septem turmas distribuit: instructos'que ad Choiniciam, quò hostes contendere nunciabantur, duxit. Suadebant nonnulli proceres regi, ne cum imperita illa & minimè obsequenti multitudine hosti pugnandi copiā faceret: sed pateretur eum Chioniciam ingredi: ibi eum facilè quasi retibus & cassibus cōcludi, & commeatus inopia fame'q; sine sanguine citò expugnari posse. Breui enim omnem eius arcis commeatum à tāta multitudine exhaustum iri. Aut si tādem committere prælio rem uellet, quod maiores Poloni poscebant, aulicum comitatum à Marieburgi obsidione, aut uerò Ioānem Ciarnicouium castellanum Gnesnensem, & Ioannem Vedelium cum quinq; millibus, quæ ad præsidium, ni fallor, maioris Poloniæ reliquerat, acciret. Dissuadebat Ioannes Conespolius cancellarius de aulico comitatu, ne obsidione remissa hostes releuarent. Asseuerabāt maiores Poloni in se satis uirium esse, usq; adeò, ut uel aurigarum suorum flagellis hostes in fugam actum iri iactarent. Quocirca non grauatè eis rex cessit, præsertim cum de paucitate hostium intellexisset: neq; enim procul ij aberāt. Fortè autem speculatores utriusq; partis in se mutuò inciderunt: commisso'q; prælio, nostri non incruenta uictoria potiti sunt. Ad quartum decimum Calendas Octobris, cum hostes aduentare dicerentur, rex acies instruxit, eas'q; regendas atque ducendas Lucæ Gorcano Posnaniensi, Stanislao Ostrorogo Calissiensi, Nicolao Sarleio Inouuladislauiensi palatinis, atque Derslao Rithuianio castellano Rosperiensi, nobilibus quidem illis hominibus & potentibus, uerùm in arte militari non magnum usum habentibus, commisit, cum id ultrò ipsi sibi depoposcissent. Sub uesperum tandem hostiles acies apparuere. Abscessit

Res gestæ apud Choiniciā.

Plauenius.

Maiores Poloni ad arcendos hostes educti tumultuantur, suaq; infestant.

Cerequitia.

Duces copiarum.

nostris prior illa alacritas & ferocitas conspecto hoste, cęptumq; trepidare ab ijs, qui nunquam armatas acies aspexerant. Duces Poloni ad iniquum locum & limosum, ubi equi commodè circũagi non poterãt, instructum exercitum deduxere, & in cõfertos hostium ordines impetum fecere. Et fauit quidẽ initiò nostris fortuna. Turbati primi hostiũ ordines: Zeganẽsiũ dux alter interfectus, Bernardus Sũbergius uiuus captus. Sed mox acrius cõnixi hostes, sparsos & sine ordine pugnãtes nostros represserunt. Ibi trepidari & cõcursari temerè à nostris cœptũ est. Submittebant tamen duces laborãtibus subsidiarias cohortes, exęquataq; erat pugna, cum subitò extremum agmen, in quo rex erat nulla euidenti causa expauefactum, in fugam se coniecit, nequicquam retinente & reuocante rege. Quo conspecto, ij quoq; qui in prima acie pugnabant, fugiẽtes suos secuti sunt. Perseuerabat rex cum paucis instaurando pugnam. Quod nisi ui ab ijs, quibus eius custodia mãdata erat, abstractus esset, uiuus in hostium potestatem uenisset. Hostes uictores castris quoq; opulẽtis, in quibus ad quatuor millia curruũ fuere, potiti sunt, nec tam grauis, quàm ignominiosa ea clades nostris fuit. Vix sexaginta desiderati: in quibus insignes fuere Petrus Scecocius procancellarius, Nicolaus Morscius uexillifer Sendomiriensis, Ioannes Zauissij Nigri filius præfectus Colensis, & Ioannes Rizinius: capti trecenti triginta: inter quos nobilissimi Lucas Gorcanus, Nicolaus Sarleius, Ioannes Felix Tarnouius, Ioannes & Nicolaus Rithuianij, Ægidius Suchodolius, Ioãnes Melstinius, Sendiuoius Lezenscius, Petrus Stricouius, & Bartholomęus Ogrodenius fuere: sed in his complures erant, qui fugæ turpitudine secum reputata, cum euadere possent, siue adeò iã euasissent, reuersi hostib. sese dedidere. Atq; ij Marieburgũ deducti, ac durius habiti, maxima pars interiere. Mortuos ne sepultura quidẽ crudi & immanes hostes dignati sunt: sed equis subtractos, in profluentẽ abiecere. Eius uerò cladis culpã, opinione hominum, ducum imperitia, qui neq; idoneum prælio locum cæpissent, neq; leuiorem equitatum ad turbandos & perrumpendos hostium ordines pręmisissent, neque quicquam omnino præuidissent, sustinuit. Sed fortasse fletibus & eiulatibus sacerdotũ, monachorum, uiduarum, pupillorum & agrestium, quorum facultatibus maiores Poloni ad id bellum proficiscentes, crudeles & sacrilegas manus adiecerant, id supplicium expensum est. Sunt qui regijs facinoribus eam cladem acceptam referant: atque id postea Sendiuoio cuidam theologo canonico Gnesnensi, homini pio & religioso, diuinitùs reuelatum esse, eum'que ad regem uenisse, & assurgere, stare'que iusso, dum Dei mandata audit, semotis arbitris magna Dei beneficia, & ipsius ingratitudinem peccata'que exprobrasse, & ni mutaret mentem, grauiora comminatum esse. Inuidia quidem fortunæ regiæ, quæ suspecta erat multis, clade hac non maxima expiata est. Cruciferi obsessi, ubi de suorum successu certiores facti sunt, nimia lætitia, quasi debellatum iam esset, exultauere: solus marsalcus uir prudens, tristior, uereri se dixit, ne plus illa uictoria uictoribus quàm

Prælium apud Choiniciam.

Zeganẽsis dux occisus.

Sumbergius captus.

Polonorum fuga & clades.

Cazimiri regis fortitudo.

Cæsi & capti nobiliores.

Cruciferorum immanitas.

Cladis acceptæ causa.

Cazimirus rex à Sendiuoio canonico Gnesnẽsi correptus.

Marsalci Cruciferorum prudentia.

Prussicarum ciuitatū studium erga regem.

uictis mali afferret. At Prussorum insigniores ciuitates missis ad regem Nessouiam, quò se receperat, legationibus, hortatæ sunt eum, ne uno illo aduerso casu frangeretur: reciperet animum, & peccatum illud corrigeret. Se fidem semel datam nunquam mutaturos, & facultatibus atque corporibus suis ipsi ad extremum usque non defuturos. Rex collaudatis eis, respondit, iritatum se magis esse clade illa, quàm fractum. Curaturum autem, ne lætitia illa hostibus diuturna esset. Soluit deinde obsidionem Marieburgi, eas'que copias accitas ad se in præ

Arces Prussicæ Polonis commissæ.

sidia arcium ac cæterarum munitionum distribuit, præfectis ex aulico comitatu suo impositis: propterea quòd Prusi minus diligenter eas

Stuma et Preismarca ad Cruciferos defecere.

seruabant: & nuper adeò Stumenses & Preismarcenses oppidani, contempta paucitate præsidiariorum, qui Ioãnis & Gabrielis Basenorum familiares erant, ad hostes defecerant. Ad hæc Dersauia & Gneuum,

Gneui Dersauiæq; deditio.

quam Meuam Germani uocant, oppida in ripa Vistulæ sita, aduenienti à Choinicia exercitui Cruciferorum ultrò sese dedidere. Id igitur

» malum ne latius serperet, ut sunt ferè mentes hominum secundum fla

» tum & reflatum fortunæ mutabiles, & arces rex oppida'que præsidijs

Polonorum expeditio in Prussiam.

muniuit, & mercenarium militem è Silesia, Morauia & Boemia acciuit: & uerò Poloniam reliquam, Rusis & Podolijs ad subditas Tartarorum excursiones reprimendas relictis, ad bellum exciuit. Instabat quidem hyems, ueruntamen impigrè paritum est. Tantus erat in animis omnium ardor ignominiæ, quæ apud Choiniciam erat accepta, dedendæ ac retinendæ Prussiæ. At Cruciferi gloriosi uniuersam Germaniam fama uictoriæ suę in immensum extollenda impleuerunt: Prussos uerò dimissis quoquouersus nuncijs, uenia & impunitate proposita, ut ad se rursus à rege deficerent, sollicitabant: sed surdis hæc

Sambiensis episcopus ad Cruciferos defecit.

auribus canebant: nec præter Sambiensem episcopum quisquam inuentus est, qui fidem illis haberet, atque is porrò perbenignè scilicet ab eis acceptus est. Marieburgum enim uenientem cunctis facultati-

Ecclesiastica supellex conflata à Cruciferis.

bus priuatis pariter & ecclesiasticis, quas secum apportarat, Magister exuit: inde uerò, & ex imaginibus, alia'que supellectili sacra, aurea & argentea undique comportata & conflata, exiguam quandam partem emeriti stipendij militibus cum iurgio ac tumultu efflagitantibus sol-

Cruciferorum pactum cum mercenarijs militibus.

uit: de reliquo autem, quæ quadringenta millia florenorum erant, cum eis pactus est, nisi ad Liberales dies, quod Carnispriuium uulgò uocant, exolueret, Marieburgum ac cæteras munitiones suas captiuos'que in potestatem eorum traditurum se esse. Tametsi non multum ij operæprecij fecere, nescientes uti uictoria: receptis enim oppidis illis, quæ superius commemorauimus, Marieburgi desides multum temporis contriuerunt. Ne nostri quidem multo plus egerunt. Nam cum omnes copiæ conuenissent, transmisso apud Toruniam na-

Lassinum opp. Prabuta & Nekisalca oppida capta à Polonis.

uali ponte Vistula, ad Lassinum ductæ sunt, atque ibi in sylua uno milliario ab eo oppido totum ferè mensem inertes statiua habuere: duo tantum oppida, Prabuta & Nekisalca, capta sunt. Interea qui ad Boemorum regem legati missi erant, reuerterunt, optata omnia referẽtes.

Hos

Hos paucis diebus Boemica legatio secuta est, petens ut Cazimirus ad diem Nonarum Decembrium Vuratislauiam ueniret, & arctius cum Ladislao rege fœdus iceret: deinde controuersiam quandam permagnam de finibus inter ipsum & marchiones Misnenses ex compromisso dirimeret: postremò ut ipse quoque omisso bello cum Cruciferis, compromissum faceret, omnem'que causam Ladislao arbitrandam permitteret. Excusauit Cazimirus, se ab incœpto bello abesse non posse: missurum tamen primores de senatu. Missi archiepiscopus Gnesnensis, castellanus Lublinensis, & Ioãnes Brezius archidiaconus Gnesnensis: tamen controuersiam illam cum marchionibus non diremerunt, dictitantibus ijs, se regi Polonorum, ac non alij cuiquam arbitrium controuersiæ suæ compromisso permisisse. Dimisit deinde rex nobilitatem, hyberni belli pertæsam, medio Ianuario sequentis anni, cum ea duodenos grossos de singulis iugeribus in stipendium mercenariorum militum promisisset, hoste non faciente pugnandi copiam. Rex quoque ipse, præfectis, Culmensi quidem Andrea Tencinio, Pomeraniæ uerò Petro Samotulio castellano Posnaniensi, inferiori uerò Prusiæ Ioanne Colda Boemo, & omni mercenario milite ijs parere iusso, in Poloniam discesit: atque inde in Lituaniam profectus, nouos quosdam motus à Gastoudo excitatos sedauit: & ut Lituani socia cum Polonis arma aduersus Cruciferos coniungerent, quod detrectarant, perfecit: ibi'que ueris omne tempus exegit, & cùm aliorum principum legationes audiuit, tum Tartarorum ducis Ezigeris fœderati: qui ipsi auxilia contra Cruciferos pollicebatur, & ut Podoliam atque Volyniam se uiuente rex arcibus & oppidis contra impotentiam liberorum gentis'que suæ muniret, suadebat: se enim senuisse, illos autem quietis & ocij impatientes esse. Per hoc tempus Sbigneus cardinalis & episcopus Cracouiensis, cum Sendomiriæ quadragesimam ferè omnem arctiore abstinentia peregisset, ac die Palmarum nomine apud Christianos celebri publicè sacris operatus esset, sequenti uerò die Conespolij cancellarij exequias peregisset, ex lassitudine morbum contraxit: cruorem'que exputans præfocato anhelitu, postridie, quæ prima dies Aprilis erat, uitam cum morte commutauit, cum trigintaduos annos episcopus fuisset, uixisset sex & sexaginta: uir magnus, pupillorum & uiduarum patronus, in egenos liberalis, ecclesiæ uindex atque defensor acerrimus, reipublicæ studiosus, & constans aduocatus, minarum periculorum'que contemptor. Hic Sandeciæ nouæ collegium sacerdotum cum prælatis instituit: facultates suas omnes egenis & studiosis adolescentibus, ecclesijs item & monasterijs, propinquis præteritis, testamento legauit. Successorem accepit Thomam Strempinium theologum, procancellarium, non tam regis fauore, quàm uniuersi sacri collegij studio designatum. Quo quidem die Cracouiæ plus quàm centum domus in Arcensi & canonicorum plateis fortuito incendio deflagrarũt. Arx non sine labore defensa est. Gnesnæ quoque aliquoties de cœlo tacta basilica, globus'que de fastigio deiectus.

Ladislai regis legatio ad Cazimirum.

Iugerale tributum.

Gastoudus turbat in Lituania.

Ezigeres Tartarus amicus Cazimiro.

Sbignei cardinalis & episcopi mors & laudes.

Sandeciæ nouæ collegiũ sacrũ institutum.

Thomas Strempinius episcopus Cracouien. electus.

Cracouia arsit.

Sixtus quartus papa.

Boleslai ducis Masouiorũ obitus & liberi.

Quo tempore etiam Nicolao quinto pontifice maximo mortuo Calixtus tertius in pontificatu successit. Sbigneum septem ferè mensibus præcessit Boleslaus dux Masouiorum, prudens, modestus, & religiosus princeps. Qui quatuor filios, Conradum, Cazimirum, Boleslaum & Ioannem, duas'que filias, Annam & Sophiam, superstites reliquit. Nihil interim in Prusia memorabile gestum est, nisi quòd leuibus aliquot prelijs certatum est: in quibus omnibus ferè nostri superiores fuere.

Zialdouia Cruciferis dedita & recuperata.

Zialdouia oppidum, Slaueci Humbouij Masouij, cuius fidei rex id commendarat, proditione in potestatem hostium uenit. Sed non multo pòst Ioannes Colda id recuperauit, direptum'que incendit, intromissus ab oppidanis, cum habitũ commendatoris Elbingensis asimulasset: multos'que Cruciferorum milites ibi peremit.

Kynixberga uetus & noua ad Cruciferos defecit.

Cnipouia diu obsessa, ac tandem per deditionẽ recepta à Cruciferis.

Torunia propè prodita.

Duo uerò oppida Kynixbergæ, uetus & noua urbs, in inferiore Prusia Cruciferis portas aperuere: tertium, cui Cnipouiæ nomen est, in fide Polonorum permansit: atque id hostes circumsedêre. Parum autem abfuit, quin uetus quoque Torunia, quò nouæ oppidanos dubiæ fidei Tencinius compulerat (duo enim sunt oppida, muris fossis'que distincta) per proditionem duorum primariorum ciuium, & parœci, atque sodalium Dominicanorum in potestatem hostium ueniret. Iam'que eò Magister Bernardum Sumbergium, & quosdam alios milites, quasi aliud acturos præmiserat, & ipse cum tribus millibus hominum armatorum ueniebat, cum ab apparitore ciuitatis conspiratio detecta est, sumptum'que supplicium de proditoribus. Ita Magister irrito cœpto reuertens, complures pagos circumcirca incendit. Hæc tunc in Prusia rege absente acta.

Comitia Petricouiæ.

At rex rebus Lituanicis compositis, Petricouiam ad comitia mense Maio uenit. Vbi cum Prussorum legatis instantibus, de Prusico bello consultaretur, non uisum est expeditionem publicã edicere, quòd pergrauis ea futura erat multis, magna molestia & incommodo in hyberna superiore afflictis, & quod satis uirium erat in mercenario milite aduersus eas copias, quas tunc habebant hostes: sed pecunia deerat, unde militi præterita simul & futura stipendia soluerentur. Quamobrem pigrius is belli munera obibat, ac munitionibus sese tueri satis habebat, neque obsessæ ab hostibus Cnipouiæ subueniebat. De pecunia igitur paranda cum ageretur, placuit, agrestibus duodenûm grossorum in iugera pensionem rursus imponere.

Comitia iterũ.

Restes ternæ.

Verùm id alteris demum comitijs, ad uicesimamquartam diem Iulij indictis, ægrè perfectum est: simul'que decretum, ut, si opus esset, ad unicos restes, hoc est, ad unicum regis mãdatum, cum alioqui tribus intra menstrua spacia sese consequentibus ex instituto & lege opus sit, nobilitas omnis certo loco præstò esset ad bellum in Prusia prosequẽdum.

Spes dedendarum munitionum regi facta.

Legati missi in Prusiam.

Nihilo tamen minus segniter bellum à rege administrabatur, maximè quòd ei mercenarij milites hostiũ spem iniecerant, si emerita apud Cruciferos stipendia sibi solueret, dedendarum arcium & munitionum reliquarum: quas iam concedentibus ex pacto Cruciferis, in potestatem suam redegerant. Atque ea de re conficienda Ioannem episcopum Vu-

ladisla-

ladislauiensem, & Ioannem Rithuianium præfectum Sendormiensem ad eos allegarat. Verùm tergiuersabantur, & extrahehãt rem ij milites, qui erant Teuthonici generis. Continuabatur autem Cnipouiæ obsidio: prouiderantq; diligenter hostes, & oppidani reliquorum duorum oppidorum, quæ ad eos defecerant, ne quid omnino ad obsessos importaretur: & alueum Pregole fluminis, quod oppidũ alluit, tignis & roborib. impediuerãt.

Prægola fl.

Rex ubi obsessos in extremo discrimine esse accepit, missa aliquanta pecunia militibus, iussit ut illico laborantibus subuenirent. Verùm dum id fit, obsessi non ferentes longiorem morã, desperato omni auxilio, sese dedidere: sed Zeganensium duci superstiti, non Magistro.

Cnipouiæ deditio.

Quo successu elati Teuthones milites, minus iam secum de deditione munitionum agi patiebantur. Rex uerò amissione Cnipouiæ perturbatus, ueritusq; ne cæteræ ciuitates illius exemplo à se deficerent (& sanè de Gdano atque Torunia rumor sparsus erat) expeditionem toti Poloniæ sub autumnum edixit, & ad confirmandos Prussorum animos legationem misit.

Polonorum expeditio in Prussiam.

Nec illi mutabant fidem: nonnullosq; primores ciues in oppidis, quos Cruciferorum partibus fauere persenserãt, capitis supplicio affecere: aliquot modò ignobilia oppida in inferiore Prussia, Cnipouiæ exemplum secuta sunt. Rati autem hostes occasioni se deesse nõ oportere, ad Fridelandiam exercitum admouerunt.

Cruciferorum clades apud Fridelandiam.

Præerat ei oppido Scubela quispiam Boemus cum præsidio: is ubi aduentare hostes accepit, simulata negligentia, ad ipsa usque mœnia oppidi pertingere eos passus est: deinde subitò bõbardis, quas opportuno loco collocarat, in confertos iaculatus, magna clade, maiore uerò perturbatione eos affecit. Confestimq; in trepidantes cum suis erumpens, longè eos propulit, & quingentos ex eis cæcidit, centum uiuos cæpit. Cæterùm expeditio illa intempestiua neq; cupidè suscepta est à nostris, & lentior multo fuit, quàm par erat.

Polonorum licentia.

Adfuerunt quidem nonnulli maturius: sed dum cæteros expectant, magnam frumenti uim ex agris Cuiauiensibus raptam, in castra, quasi ibi hybernaturi essent, conuexerunt: quam postea motis castris incenderunt. In itinere quoque quoquouersus ecclesiasticis & regijs bonis parsum non est. Rex Breste præcesserat: quo cum proceres Poloni ad eum conuenissent, flagitatibus stipendium militibus, inita ratio est parandæ pecuniæ, neq; honesta, neque utilis, sacra ecclesiarum uasa ac donaria conflandi, archiepiscopo, & Vuladislauiensi Posnaniensiq; episcopis assentientibus.

Ecclesiastica uasa conflata à Polonis.

Quod cum in tribus diœcesibus, quarum episcopi consenserant, factum esset, sola sex millia florenorum redacta sunt. Nam è Cracouiensi nihil ablatum est, non permittente episcopo.

Strempinij episcopi factum animosum.

Cum autem cunctæ copiæ conuenissent, apud Toruniam nauali ponte Vistulã traductæ sunt. Interea Fridericus marchio Brandeburgensis ad Magistrum Cruciferorum cum quingentis cataphractis equitibus profectus, & complures dies ibi commoratus, relicto apud hostes equitatu, ad regem in castra uenit, petens ut se arbitro rex cum Cruciferis pacem faceret. Id uerò non ex animo faciebat, sed ut aptum bello gerendo tempus

Fridericus marchio fauet Cruciferis.

eximeret. Vbi non abnuere regem sensit, reuersus ad Cruciferos, regi renunciari iussit, optimas, & ultrò ipsi expetendas, meritis' que eius maiores conditiones se allaturum esse. itaque condicta ad Cosceleci um pagum die, missi à rege Ioannes episcopus Vuladislauiensis & Cancellarius, Ioannes Tencinius Cracouiensis, Petrus Opporouius Lenciciensis palatini, & Hincia Rogouius castellanus Siradiensis, una fuisse Friderici promissa repererunt. Postulabant enim Cruciferi, ut rex omni Prusia (quo nomine iam Pomeraniam quoque, & Culmensem, & Michalouiensem complectimur) sibi decederet: tum demum, quocunque uellet iudice secum disceptaret. Increpitus à nostris Fridericus, quòd non bona fide cum rege ageret: ne tamen nihil egisse uideretur, pollicebat, Cruciferos Culmēsem & Michalouiensem regionem nostris concessuros, ac impensas belli soluturos esse. Quas conditiones cum non acciperent nostri, re infecta discessum est, ferocioribus factis Cruciferis quingentorum cataphractorum equitum accessione, quos Fridericus discedens in castris ipsorum relinquebat. Itaque intermissum spe pacis belli studium resumptum. Eodémque itinere quo superiori anno, ad Lassinum non optimo consilio castra mota sunt. Prætergressus autem oppidum exercitus, non longo interuallo ad obsidendum id reuertit. Spectabant ad deditionem oppidanorum animi: sed quadringenti Cruciferorum equites præter castra nostrorum, in quibus nulla erat militaris disciplina, in oppidum ingressi, eos confirmarunt, strenuè que oppidum defenderunt. Itaque obsidione in Nouembrem mensem extracta, cum maiore penè obsidentes, quàm obsessi inopia premerentur, neque commoda esset frumentatio & pabulatio tanto exercitui, dilapsis metu nostrorum (qui nulla in eos iniuria se abstinebant) agrestibus, & frumento maturè ante aduentum nostrorum in munitiones conuecto, serò consilium suum rex damnauit: & niues autem pluuijs mixtæ, uenti' que acriores & homines desuetudine militiæ molliores affligebant. Igitur soluta obsidione, rex dimisit exercitum, quarta fermè parte equorum amissa, domuitionem flagitantem: ipsis quoque Prusis nostrarum partium, discessu eius lætantibus. Neque enim minoribus, nec scio an maioribus etiam damnis & in commodis ab eo, quàm ab hoste, agri eorum affecti erant, ita ut ne tectis quidem parceretur. Dum hæc ita geruntur in Prusia, latrunculi è Silesia Ioanne & Cauuca Sueborouijs fratrib. Polonis, & Georgio Stosso Morauo ducibus, in agrum Ilcussensem & Slauucouiensem impetum fecerunt, raptáq; cùm alia præda, tum equis octoginta, quorum opera in plumbi metallis aqua exhauriebatur: & Slauucouia propter iniuriā, quam Sueborouius à præfecto eius oppidi acceperat, incensa, Velunensem quoq; agrum uexarunt: & Kempnum arcem, natura loci munitā, agrestiū censum domino afferentium habitu ingressi, cæperunt, & Virsbientam loci dominum in Morauiam abduxerunt. Sed arx postea obsessa diu à Velunensi nobilitate, & cohor

te archie-

Conuentus de pace apud Coscelecium.

Lassinum frustra obsessum à Polonis.

Disciplina militaris neglecta apud Polonos.

Ioannes & Cauuca Sueborouij & Georgius Stossus latrocinantur in Polonia.

Slauucouia incensa.

Kempnum arx capta & recepta.

te archiepiſcopi, & epiſcopi Poſnanienſis, latrunculis pacto excedentibus, recuperata eſt. Cauſa latrocinandi eis fuit, emerita pridem in Pruſsia ſub rege ſtipendia: quæ cum non numerarentur ob inopiam ærarij, illi ex profeſſo, quouis modo ea ſe à Polonis repetituros eſſe denunciarant, & ad eos magnus egentium & perditorum hominum numerus ex omni uicinia confluebat. At in Maſouia Vuladislaus dux Plocenſis, hectica febre, quam illi familiæ hæreditariam fuiſſe Dlugoſſus memorat, exinanitus, per eos dies uita exceſsit, Ziemouito & Vuladislao filijs pueris relictis. Ne Boleslai quidem alterius fratris, cuius paulo antè mentionem fecimus, filij adulti, & gerendi rebus maturi erant. Itaque Paulo Gizicio Plocenſi epiſcopo cunctæ Maſouiæ adminiſtratio mandata publicè, quoad pueri adoleſcerent. Atque is bene & cum laude ſe geſsit, non ſine ſumptu ſuo: & mores quoſdam leges'que barbaras exercendorum iudiciorum, pœnarúmque exigendarum ſuſtulit. Rex dimiſſo exercitu, apud Grudentum cum ſenatu de gerendo deinceps bello conſultauit. Et quoniam mercenario milite id geri placebat, nec ſuppetebat pecunia in ſtipendium, cenſebant plerique de iunioribus, penſionem duodenûm groſſorum agricolis imponendam eſſe, ſuis quidem atque nobilitatis ſimplam, regijs uerò & eccleſiaſticis duplam: ad hæc ut eccleſiaſticus ordo dimidios reditus ſuos conferret. Atque in eam ſententiam decretum factũ, Cracouiæ & in alijs oppidis promulgatum eſt non ſine ſumma profanæ tyrannidis infamia, & eccleſiaſtici ordinis iniuria, cui inuito immunitas diuinis humanis'que legibus conceſſa eripiebatur. Tametſi retractatum id decretum eſt in comitijs Petricouienſibus inſequentis anni, qui fuit 1456, principio contendentibus epiſcopis: decretum'que, ut æſtate ſequenti publica in Pruſsiam expeditio maturè poſt Pentecoſtem fieret. Nec tamen ea facta eſt, propter anguſtiam rei frumentariæ & pabuli, ex magnis pluuijs & inundatione aquarum. Quin & ſuperioris anni expeditio magna ex parte eam calamitatem inuexerat. Ad hæc autem nihil ea expeditione opus eſſe uiſum eſt, propterea quòd debellatum iam eſſe uidebatur, cum noſtri, quibus id negocium mandatum erat, cum hoſtium militibus de dedendis munitionibus & reddendis captiuis decidiſſent, ſeptuagintaſeptem florenos in ſingulos equites, dimidiũ in pedites pacti, urgentib. maximè Pruſsis, ac dimidiũ eius pecuniæ pollicentibus. Qua de cauſa rex ipſe etiã in Pruſſiam excurrerat. Itaq; alteris comitijs ad ſextũ Idus Septemb. Petricouiã indictis, de pecunia paranda à noſtris conſultatũ eſt: nam in ærario regio prorſus nulla erat. placuit uniuerſo conuentui, ut rex pariter, & eccleſiaſticus, equeſter'q; ordo uniuerſus, dimidiũ annuorum cenſuum conferrent, ne honorũ quidem & magiſtratuũ fructib. exceptis: oppidani uerò, ſoli iuxtà ac mobiliũ bonorum æſtimatione facta, ut binos groſſos à marca penderent: agreſtes uerò ſingulos groſſos in capita marium & fœminarum: cæterùm equeſtres homines, qui nullos haberent

Vuladislai ducis Plocenſis mors & liberi.

Maſouijs ducibus hectica peculiaris.

Paulus Gizicius epiſcopus Plocenſis, gubernator Maſouiæ.

Decretum iniquum de tributo eccleſiaſticis impoſito retractatum.

Comitia Petricouiæ.

1456. ann.

Tranſactio Polonorũ cũ Cruciferorum militibus.

Pruſſorum ſtudium erga Polonos.

Comitia iterũ.

Tributum ingens.

haberent agricolas & adscriptitios, neque census, uicenos quaternos grossos. Nec tamen Petricouiæ res ea confecta est: sed maiores quidem Poloni in Colensi, minores uerò in Corcinensi demum conuentu denuò instituto, decretum id approbarunt, lectis quæstoribus, qui eam pecuniam ex republica dispensarent. Cæterùm ecclesiastici ad synodum eam rem reiecerunt, ac pontificiæ modò siue usitatæ æstimationis dimidium contribuerunt. Quanquam Cracouiensis episcopus ultrò tres quartas, cæteri uerò episcopi iustas censuum pariter ac decimarum pecuniariarum dimidias contulerunt. Cum autem ne hæc quidem suffectura essent, aurum insuper & argentum sacrum è Cracouiensi à rege importunè flagitatum, sed basilica ab episcopo constanter negatum est: placatusque rex quinque millibus florenorum, episcopi & sacri collegij fide à mercatoribus mutuò acceptis, ut rex ea postea solueret. Missi sunt etiam legati à comitijs Petricouiensibus in Podoliam, qui arces armis, commeatibus, & propugnaculis munirent, & iusiurandum à præfectis earum exigerent: propterea quòd eam Lituani missa ad regem legatione, repetebant, admonentes eum iurisiurandi, quod sibi profecturus ad suscipiẽdum regnum dedisset: ni faceret, non toleraturos se esse diutius eam iniuriam. Addebant autem eis animum Cruciferi fœderati. In Valachia uerò per id tempus, Alexandro palatino ueneno sublato à suis, Petrus, cuius mentionem superius fecimus, populi fauore successit: missisque ad regem oratoribus aliquoties, tandem à distento tot simul curis & negotijs assensum impetrauit. Ita quidem Dlugossus de Petro hoc memorat: sed nos è monumentis literarum Russicarum, quæ extant in archiuo regio, comperimus, anno 6963 ab orbe condito, qui est post Christum natum millesimus quadringentesimus quinquagesimusquintus, Petrum palatinum Valachorum in uerba regis iurasse, Andrea Odrouanzo, palatino Russiæ, cum alijs quibusdam proceribus Polonis id iurisiurandum exigente & recipiente: & auxilia regi regnoque more maiorum suorum contra quosuis hostes promisisse: matri uerò suæ Mariæ regis amitæ possesionem territorij Seretskitargensis, siue fori Seretij, confirmasse, usque ad aliam transactionem cum rege. Vnde apparet, alium hunc esse Petrum, Heliæ filium, Alexandri uerò tunc extincti fratrem. Indidem autem comperimus, hoc anno hunc ipsum palatinum unà cum consiliarijs suis misisse oratorem ad principem Turcarum Mahometem, ut pacem ab eo duûm millium aureorum tributo redimeret. Nam is post subactum Constantinopolitanum imperium uehementer uexabat Valachiam: & distinebantur tunc Poloni bello Prussico, ne socijs & clientibus opem ferre possent. Nihil enim non agebant Cruciferi Teuthones, ut eam prouinciam nuper amissam, recuperarent: ac per illud ipsum tempus, Brathianum arcem munitissimam, in Culmensi tractu præsidiarijs militibus corruptis, cum Ioannes Tresca præfectus abesset, inter-

Conuentus Coli & Corcini.

Episcoporum munificẽtia in bellũ Prussicũ.

Cracouiẽsis basilicæ argentũ regi negatum.

Podolia munitur contra Lituanos.

Lituanorum legatio ad regẽ asperior.

Cruciferi fœderati cũ Lituanis.

Petrus pal. Moldauiæ iurat in uerba regis.

Valachi tributarij Turcis facti.

Valachiæ infestata à Turcis.

Barthianũ proditione captũ.

interceperant. Brodniciam uerò clàm noctu intercipere conati, non latuerunt, & non sine strage repulsi sunt: multis'que in locis leuibus certaminibus commissis, ubique inferiores fuere. Porrò Torunensis plebs intemperantia, nisi fallor, nostrorum militum irritata, in Cruciferorum partes propensior, claues portarum urbis magistratibus suis sibi aduersantibus, seditione coorta, ademit. Verùm Gdanenses accitis properè regijs militibus de proximis præsidijs eum tumultum sedarunt, ducentis de primoribus plebis comprehensis, & septuaginta ex his, qui capita seditionis fuerant, cæsis.

Torunensis plebis motus à Gdanensibus compressus.

Per idem tempus magistratus urbis Cracouiensis Nicolaum Turscium presbyterum, & Nicolaum Gnoinium, & ipsum sacris initiatum, furti reos, captos, & quæstionibus examinatos, noctu clàm capitali supplicio affecit. Quamobrem toti ciuitati sacris interdictum est, donec episcopus à rege exoratus, trecentis florenis multæ nomine acceptis, id interdictum sustulit. Inuaserant autem illi duo, alter quidem in scholastriam, alter uerò in canonicatum Cracouiensis basilicæ, quorum sacerdotiorum superstites erant possessores. Neque rex necis eorum imperatæ suspicione caruit.

Turscius & Gnoinius sacris initiati, necati à senatu Cracouiensi.

Interdictum Cracouiæ.

Senatus Cracouiensis multatus ab episcopo propter animaduersionem in sacerdotes.

Comitijs Petricouiensibus, quemadmodum diximus, peractis, rex, auctus filio Vuladislao, nequicquam retinentibus Polonis proceribus, & ut Prussicas res prius conficeret, flagitantibus, in Lituaniam ad sedandos motus ibi concitatos profectus est. Etenim Lituani plerique absentia regis offensi, & Podoliæ sibi adiungendæ cupiditate incensi, alium sibi principem creare constituerant, Simonem Kiouiensium ducem, Olelconis filium. Eorum principes erant Gastoudus Simonis socer, Georgius dux Ostrogiensium Russus, & Alexander quispiam humili loco natus, sed singulari regis gratia in sublime euectus. Nam Moniuidus eum suis propinquis & gentilibus, & nonnullis alijs, regias partes tuebatur. Hos igitur motus rex indulgentia, & largitionibus suppressit magis in præsens, quàm sedauit. Culpa omnis in Gastoudo hæsit, qui legationem illam ad regem cætero conuentu inscio conflarat: & tamen impunè ei fuit.

Lituani res nouas moliuntur.

Moniuidus.

Gastoudus.

Gdani quoque per id tempus promiscua multitudo tumultuata est, authore Martino Coga, obscuro quidem, sed ingenioso & factioso homine, & Cruciferorum rebus fauente. Causa seditionis fuit, quòd regij milites suburbana eius oppidi incenderant, & quòd rex in Lituaniam secesserat: unde colligebatur, & iactabatur uulgò, ei res Prussicas curæ non esse. Antiquis ergo magistratibus, quasi aduersarijs, amotis, nouos creant. Dum aũt gliscit seditio, Vdalricus Ceruonca Boemus pręfectus præsidij Marieburgensis, data opera adueniens, longa & prudenti oratione in gratiam partes dissidentes reduxit, & in fide regia continuit, ostendens, quanto magis expediret ei ciuitati à Polonis stare, à quibus magnis beneficijs & libertate donata esset, & sine quibus ægrè sese sustentare posset, quàm superbis & crudelibus Cruciferis seruire. Misit deinde ad maiores Poloniæ proceres, & ad regem, o-

Gdanensium seditio ab Vdalrico Ceruonca sedata.

Mart. Coga turbator.

Magistratus à plebe mutati.

stendens in quanto discrimine essent res Prussicæ, & ut magis eas curæ haberent admonens. Atque ex eo tempore regiarum partium studiosus esse cœpit, magna'que beneuolentia, cum nostri ad redimendas à militibus Cruciferorum arces nondum satis parati essent, diem numerandæ pecuniæ prorogauit.

Polonorum & Gdanensium legationes ad regem.

Misêre deinde maiores Poloni palatinum Brestensem ad regem in Lituaniam: misêre & Gdanenses, orantes ut is quamprimùm ad componendas res Prussicas adueniret.

Vuladislauiensis episcopus gubernator Prussiæ.

Nec tamen quiescebat Coga, donec Ioannes Ciarnicouius castellanus Gnesnensis, qui cum Calissiensi castellano, Vuladislauiensi episcopo pro gubernatore in Prussiam à maioribus Polonis misso, adiunctus erat, Gdanum uenit. Cuius aduentu legitimus magistratus, authoribus Reinaldo Niderhouio & Ioanne Lindauio, sumpta fiducia, capitale supplicium de Coga sumpsit. Sic motus omnes cum eo conquieuerunt.

Cometes.
Turcarum clades apud Bielogradum.
Polonorum uirtus bello Turcico.

Annus hic menstrua pernoctis cometæ apparitione insignis est: quam Turcica clades apud Nandor Albam, à Ioanne Huniade, & Ioanne Capistrano ducibus, quemadmodum superius attigimus, irrogata, & Mahometis imperatoris turpis fuga consecuta est. Vbi non ignobilis fuit sexcentorum Polonorum Capistranum secutorum opera.

Huniadis et Capistrani mors.
1457 ann.
Ladislaus Huniadis filius ob interfectũ comitẽ Ciliæ, capite plexus.
Mathias captus.
Mulieris magnus animus.
Ladislai regis mors.

Nec ita multo pòst Huniades & Capistranus uitam cum morte commutarunt. Insequenti anno Huniadis filius Ladislaus perduellionis insimulatus, cum Vlricum Ciliæ comitem insidiatorem suum interfecisset, capite pœnas luit. Mathias frater eius minor natu captus, & Viennam à rege ductus: Ioannes item Varadinensis episcopus, & complures alij de proceribus Vngaris in uincula coniecti. Mater Ladislai & Mathiæ magnanima mulier, non fletibus & lamentis indulsit: sed arma contra regem Ladislaum pro filijs sumpsit: maius'que facinus ira suadente ausura, ac Turcas in auxilium accitura erat, ni res interuentu aliorum procerum composita fuisset: sed prius quàm Mathias ex pacto dimitteretur, Ladislaus rex in ipso nuptiarum apparatu Pragæ obijt siue ex repentino morbo, seu ueneno clàm à Georgij Podiebradij uxore ministrato. Dira quidem tormina sensit moriens: & medici Germani posteaquam Boemia excesserunt, uulgarunt non obscura ueneni hausti signa in eo apparuisse. Mortis causam ei fuisse existimant, Podiebradij partim ambitionem, partim offensionẽ uel metum.

Ladislaus infensus hæreticis.
Rochezana.
Georgius Podiebradius Boemorum rex.

Etenim non obscurè Ladislaus iniquior & infensior erat hæreticis, eorum'que cœtus & sacerdotes, & in primis Rochezanam pseudarchiepiscopum amicum Podiebradij aspernabatur. Et sanè adeptus est regnum post Ladislaum Georgius, Rochezanæ & factionis eius opera, posthabitis Friderico imperatore, Sigismundo & Alberto Austriorum archiducibus è fœdere, Cazimiro rege Polonorum, & Vilelmo duce Saxonum, iure hæreditario nominibus uxorum & liberorum suorum regnum id petentibus.

Vilelmus dux Saxoniæ.

Vilelmus enim maiorem natu sororẽ Ladislai defuncti in matrimonio habebat. Nam Caroli regis Gallorum legatio, qui ingentibus pollicitationibus idem ambiebat, non nisi post comitia publicè audita est; id'que astu Georgij factum. Vngari Mathiam

thiam Huniadem annos decemseptem natum, authore Michaele Saladino, siue Zilagio (sic eum uocat Bonfinius) auunculo eius, qui cum quinq; siue, ut uult Bonfinius, uiginti millibus armatorum ad regia comitia uenerat, regem crearunt: & numeratis Podiebradio quinquaginta millibus aureorum redemerunt. Extincto enim Ladislao, Georgius signatis annulo regio literis celerrimè eum Vienna Pragam deduci curarat, magnum inde sperans compendium: qua spe frustratus non est: quin & filiam suam ei despondit, fœdusq; & societatem cum eo iniit. Et Vngari autem, quemadmodum scribit Dlugossus noster, Friderici, Cazimiri & Caroli Galli postulata, non sibi, sed Vuladislao natu maiori Cazimiri filio regnum illud adstruentiũ repudiarunt: cui Carolus filiam suam, eam, ni fallor, quam Ladislao dudum desponderat, uxorem cum summa dote pollicebatur. Vexauit autem tunc pestis Vngariam, eiusq; contagio etiam in finitimam Poloniam proserpsit. Sed hęc pleraq; hoc quidem anno, quem nunc persequimur, inchoata, sequenti uerò peracta sunt. Sed ad nostra redeamus. *Mathias rex Vngar. creatus & redemptus.* *Mathiæ cum Georgio fœdus & affinitas.* *Pestis.*

MARTINI CROMERI DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM

LIBER XXIIII.

VERE nouo prioris illius anni, nempe 1457, rex Cazimirus, flagitantibus Prussis atq; Polonis, è Lituania in Poloniam ad Petricouiensia comitia uenit: atq; inde ad Colensem maiorum Polonorum conuentum profectus, impetrauit à nobilitate eius oræ, ut, quoniam pecunia deerat in stipendium mercenariis militibus, ipsa Slochouiam, Suece ac Tucholiam arces Pomeraniæ tuendas susciperet: deinde in Prussiam Gdanumq; diuertit: ubi à Carolo Danorum rege exule, pedestri extra urbem progresso, salutatus, & à Gdanensibus comiter & splendidè acceptus: exolutaque militibus hostium conuenta pecunia, nempe quater centum septuagintasex millibus florenorum, Marieburgum, Gilauiam atq; Dersauiam ab eis recepit. Migrantes inde milites cum Magistro Cruciferorum & commendatoribus, rex tutò usq; ad fines Poloniæ deduci iussit. Nam qui cæteras munitiones obtinebant, parte pecuniæ accepta, cum reliqua ad constitutum tempus sibi soluta non esset, in fide Cruciferorum authore Bernardo Sumbergio manserunt. Maximè uerò rex à Gdanensibus ad exoluendam eam pecuniam, triginta millibus denuò extra ordinem collatis, adiutus est. Nec studium Vdalrici Ceruoncæ præfecti præsidii Marieburgensis erga regem obscurum fuit, cuius authoritate milites fidem non mutarunt, quamuis ad præstitutam diem reliqua pecunia sibi non numeraretur. Itaque quinquagintasex millibus *1457 anni.* *Comitia Petricouiæ.* *Maiorum Polonorum expeditio in Prussiã.* *Carolus Danorum rex exul.* *Marieburgum, &c. regi deduntur.* *Gdanensiũ munificentia in regem.* *Vdalricus Ceruonca honoratus à rege.*

florenorum in Suece, Golubo, Preismarca, Coualouia, & Gneuo obli- A
gatis & oppigneratis, rex eum muneratus est: & mox in duarum ex his
primarũ præfecturarũ possessionẽ eum misit: Marieburgo quoq; eum
præfecit: ipse Bydgostiã se recepit. Obsidebatur nihilominus Gneuum
à mercenarijs militibus, & maioribus Polonis. iamq; tantum fames a-
pud obsessos inualuerat, ut uix paucos dies obsidionem toleraturi esse
uiderentur: sed nostri sine ulla disciplina militãtes, nequicquã uetante
ac deprecante magistro militiæ Prendota Lubessouio, domos dilapsi
sunt, authore Ioãne Cromno Cotificio, corrupto ab hostibus. Atq; ob
eam rem is postea capite damnatus est à rege. Per eosdem dies malè à
Dobrinensibus quadringentis ferè domi pugnatũ est contra octingen
tes hostes, qui ex Zialdouia excursionem fecerant. Atq; ĩ uastata ora
Dobrinensi, non contemnendã prædam abegêre. Apud Sipelbeinum
quoq; oppidum in inferiore Prusia, quod à Cruciferis obsessum erat,
infeliciter nostri ab obsidione hostem depellere tentarunt. His igitur
successibus erecti Cruciferi, ad recuperationem Marieburgi adspirare
cœperunt: & fauebant eis clàm complures oppidani, atq; etiam equi-
tos, qui in arcis præsidio cum Ceruonca erant. Itaq; constituta cum eis
proditione, Bernardus Sumbergius cum expedita manu aduenicns
noctu in oppidũ receptus est: præsidiariosq; regios sine ullis excubijs
per domos dispersos, & somno oppressos concidit: nonnulli tamen in
tumultu nocturno in arcem euaserunt. Ceruonca tumultu oppidano
excitus, hostem ad arcem concurrentem, lapidibus & omni telorũ ge- B
nere supernè repulit. Cum aũt dies illuxisset, crebræ fiebant ex arce in
oppidum globorum è bombardis proiectiones, ita ut nemo in propa-
tulum impunè prodire posset. Sed in domibus ferè latitabant hostes,
perfractisq; parietibus inter se cõmeabant. Veriti aũt, ne qua ex arce
eruptio in se fieret, fossa & aggere ab arce oppidũ intersepserunt: quod
cum perfecissent, traiecto Nogato, in Zolauam siue insulam maiorem
impetum fecerunt, ut eam depopularentur, aut in potestatem suam re-
digerent. Fortè eodem Lubessouius cum reliquijs dissipati exercitus,
& auxilijs Gdanensiũ, Marieburgo succursurus, sub idem tempus ad-
uenit, nauibus Gdano aduectus, eius milites ubi nec opinãtes in hostẽ
longè ualidiorem, quippe qui octingentorũ numerum excederet, inci-
dêre, metu perculsi, ad naues respectabant: sed Lubessouius stricto gla
dio pro hoste sibi futurum minitatus, quisquis ad fugam spectaret, fu-
gam eorum inhibuit, & castra secundum aggerem insulæ metatus est:
ita ut à tergo aggere, à fronte uerò curruũ obiectu tutus esset. Sumber-
gius despecta eorum paucitate, castra adoritur: defendunt illi acriter:
cum ecce in ipso feruore pugnę quadringenti armati Stargarta in auxi
lium nostris aduenere. Instauratur prẹlium maiore ui, bisq; pedem re-
ferre coacti hostes, tertiùm redintegrato prẹlio uicti, perpeti fuga Nei
tichum atq; inde Marieburgum se receperunt, octoginta de suis amis-
sis, & Sumbergio duce uulnerato. Nihil tamẽ is de officio remisit: quin
per illos ipsos dies Culma siue Chelmno oppido potitus est, proditio-
ne Boe-

Poloni dilapsi ab obsidione.
Prendota Lubessouius dux exercitus.
Cotificius proditionis damnatus.
Dobrinẽses fusi à Cruciferis.
Marieburgi proditio instructa.
Lubessouij uirtus.
Polonorum uictoria de Sumbergio.
Neitichũ opp.

ne Boemi cuiusdã: qui cum prius stipendia fecisset in castris regijs, uxo
rẽ opulentã in eo oppido duxerat. Gilauia quoq; regio pręsidio, quod
pabulatum exierat, excluso, in potestatem Cruciferorũ uenit. De hac
tam uaria, & maiore ex parte aduersa fortuna nostrorum, cum regi re-
nunciatũ esset, perfecit apud maiores Polonos, ut in centenas marcas
annui census singulos hastatos equites mitterent: hastati autem unius
nomine apud Polonos tres equites intelliguntur, nẽpe hastatus unius
grauioris armaturæ cum duobus balistarijs: ciuitatibus pedites impe-
rati. Sex millia peditum pariter & equitum fuere: eaq; Marieburgũ du
ctore Sciborio Chelmio præfecto maioris Poloniæ, missa sunt. Atq;
is exercitus unà cum auxilijs Gdanensium & Elbingensiũ satis habuit
hostes importãdo in oppidum cõmeatu prohibere: nec elici ad pugnã
ab hostibus potuit, ne suburbanis quidẽ Torunensibus incensis. Dum
hæc ita geruntur in Prussia, ne Cracouiensis quidem ora quieta fuit.
Cauuca & Ioannes Sueborouij fratris, cum ea quam coegerant latro-
num manu, montem, cui Zebrace nomen est, prope Osuencimũ castel
lo communierãt: atq; inde uiciniam omnem latrocinijs uexabant. Plu-
ribus autem indies tanquam in sentinam quandam confluentibus, in
quibus & Ioannes erat, qui dux Osuencimensiũ fuit, alium quoq; mon
tem, qui Vapenna dicitur, prope Dopsice, itemq; Mislouice castellum
cõmunierunt: parumq; abfuit, quin Osuencimum quoq; in suam po-
testatem redigerent, octo de suis, qui capti in arce asseruabantur, sum-
ma turri potitis. Qui ut decederent, non ui, sed precio ducentorum au
reorum perfectum est à præfecto arcis Ioanne Synouecio. Vix autem
sub initium autumni minores Poloni edictis regijs exciti sunt, ut cõtra
latrunculos illos arma sumerent. His uerò sumptis, amicos quidem af-
flixerunt, in ecclesiastici ordinis bona fructusq;, quà proficiscebantur,
impetum facientes: hostibus uerò non nocuerunt, sed cum Mislouice
aliquandiu obsedissent, facto frustra aduersus castellum impetu, irrito
cœpto & proteruè discesserunt, quadraginta nobilibus præter cæterã
multitudinẽ amissis, centum sauciatis. Sexaginta millia bellatorũ in ijs
castris censa esse Vapouius memorat. Rei malè gestæ culpa in proce-
res nonnullos, quasi cum hostibus sensissent, uulgò coniecta est. At ij
uicissim contumaciam equitum, ac disciplinæ contemptum incusarũt.
Nec mora, nostris ad sua dilapsis, Ioannes Osuencimensis Clobuscum
oppidum diripuit & incẽdit. Quocirca aliam nostri defendendi sua ra
tionem inire coacti sunt, partitis inter proceres muneribus: nempe ut
Ioannes quidem Cizouius castellanus Cracouiensis Scauinæ, Ioannes
Tẽcinius Ilcusi, Prædiborius uerò Conespolius castellanus Sendomi
riensis Lelouiæ cum præsidijs essent: militibus stipendiũ de salinis con
stitutum rege inconsulto, duodeni grosi in hebdomadã. Ac ne Podo-
lia quidem per idem tempus tumultus & incommodi exors fuit. Nam
Tartari populabundi improuisò in eam oram incursionẽ fecere. In eos
Bartholomęus Buciacius præfectus Podolię, cum Ioanne Lascio suc-
camerario, & inermi comitatu iter faciens, imprudens penè incidit: sed

Culma prodita Cruciferis, siue Sumbergio.
Gilauia dedita Cruciferis.
Maiorũ Polonorũ expeditio in Prussiam.
Sciborius Chelmius præfectus maioris Poloniæ.
Sueborouiorũ latrocinium.
Zebrace mons.
Vapẽna gora.
Dopsice et Mislouice oppida.
Osuencimum propè captũ.
Minorum Polonorũ expeditio cõtra latrones.
Ecclesiastica bona uexata.
Clobuscum direptum & incensum.
Stipendiũ è salinis numeratũ iniussu regio.
Tartari Podoliam populati.
Lascz.

Russorum anceps cum Tartaris pugna.

prior tamen eos ipse animaduertit. Duo erant eorum agmina: in maiore uulgus erat promiscuum, in minore eximij bellatores: uerùm nostri in maiore robur omne eius militiæ esse opinati, facto in id noctu impetu, quo terribiliora omnia hosti facerent, facilè id fuderunt & conciderunt. Tumultu exaudito, alterũ agmen loco cessit. Postridie illud quoque adoriri nostris placuit, nocturna uictoria ferocibus, ratisꝙ minus cum illo negocij sibi fore. Et sanè non malè ausus illi eis successissent, si incunctanter, quemadmodum censebat Lascius, in perturbatos impetum fecissent. Sed dum cunctantur, Barbari paucitate eorum cognita, animos resumpserunt, & in orbem nostros trepidãtes & conglobatos abundante multitudine circumuecti, in medio cõcluserunt, & ad internecionem profligarunt, non inultos tamen. Nec mora, uictores populatione omissa, ad sua se receperunt, ueriti necubi defatigatos, & ad paucos redactos, nouus & recens hostis inuaderet. At rex Cazimirus constitutis quemadmodum diximus rebus Prussicis, Petricouiam ad comitia ad uicesimãquartam diem Nouembris indicta profectus est. Sed cum ibi nihil de republica ob infrequentiam senatus ad reprimendam latronum uim intenti, cõstitutum esset, alij conuentus Coli & Corcini acti sunt: & in his decretũ, ut iugerale tributũ duodenûm grossorum agrestibus imponeret, unde satis fieret ijs quibus emerita in Prussia stipendia soluta non erant: præfectura Cracouiensis, amoto ob ingrauescentẽ ætatẽ Ioanne Cizouio, Nicolao Pienansco Vitouicio mandata est, auctis reditibus, quo numerosiorem familiam, pacandarum & à latrocinijs purgandarum uiarum causa posset alere. Satisfactum deinde ijs qui latrocinio & bello emerita stipendia repetebãt: castellaꝙ ab eis dedita, diruta regis uolũtate, ne deinceps etiam latrocinantium essent receptacula. Nobilitati uerò Osuencimensi latrunculorum uexationibus afflictæ, à rege clementer subuentum est. Cõuentu soluto, rex una cum regina, uti solebat, in Lituaniam secessit, indeꝙ ad Calendas Maias insequentis anni Petricouiam ad alia comitia redijt. Vbi cum de expeditione in Prussiam consultaretur, ac decerneretur, uenit Ioannes Iscra ex Vngaria, hortans regem, ut regno Vngarorũ hæreditario uxoris suæ iure animũ adijceret, neꝙ occupari id à Mathia homine nouo pateretur: operam ad id suam regi pollicens: & retinebat is adhuc munitiones quasdam in Vngaria. Cum autem intelligeret, Prussicum bellum ei rei impedimento esse, componẽdi aut intercipiendi eius partes sibi sumpsit, rege pacem non abnuente. Ne Cruciferi quidem abhorrere à pace uidebãtur: & sperabat Iscra facilius etiam fore negociũ, quòd Boemorum mercenariorum armis, quorum ductores ferè necessarij & familiares sui essent, tunc res Cruciferorum maximè nitebatur. Sed eum spes fefellit. Elati enim hybernis successibus paulo secundioribus Cruciferi, iniqua postulabant. Quocirca præcisa spe pacis, uniuersæ regni copiæ regis edicto ad Gneuucouiam conuenere: inde Vistula nauali ponte transmisso, ad Papouiam castrametatæ sunt. Intercepe rant fraude eam arcẽ hostes, atꝙ inde Torunẽsem agrũ uehementer infesta-

Comitia Petricouiæ.

Tributum iugerale.

Cizouius amotus à præfectura Cracouiẽsi.

Castella latronum diruta.

1458 ann.

Petricouiæ comitia.

Iscra pacis sequester inter Polonos & Cruciferos.

Polonorũ expeditio in Prussiã.

Papouia intercepta à Cruciferis.

A festabant: sed permunita erat, nec sine multorum periculo à nostris expugnari posse uidebatur. Cæterùm lixæ & calones atque promiscuum uulgus temerè & nemine iubente ad mœnia procurrens, mox omnem exercitum incredibili expugnandæ arcis ardore & spe inflãmauit. Itaque facto impetu, portaq; effracta, cum iam caperetur arx, hostes magnis clamoribus uictorum misericordiam implorarunt: exauditiq; à Petro Samotulio castellano Posnaniensi, penes quem summa in exercitu secundum regem potestas erat, minore porta à castris auersa emittebantur. Sed parum abfuit, quin ipse quoq; Samotulius ab irata multitudine uiolaretur, ob Sbigneum Iauorium, Dobricium, atq; Dauidem Boemum castrorum metatorẽ, in oppugnatione arcis interfectos. Fremitus quidem aduersus regem & proceres ingens fuit, cùm propter emissos hostes, tum quòd proceres nonnulli missis ministris cellas arcis commeatu & facultatibus refertas occuparant. Quare subiecto igni à furente multitudine, arx tota cum omni copia & compluribus satellitibus procerum, qui pertinacius cellas defendebant, conflagrauit: muri deinde arcis, ne ab hoste instaurarentur, rege iubente diruti. Ac triduo ibi statiua habita sunt. Inde ad Culmam siue Chelmnum mota castra. Nec tamen tẽtata est eius oppidi oppugnatio, quod amplum quidem & spaciosum est, & neque arte, neque natura munitum: sed eò undiq; hostium copiæ confluxerant. Ad Marieburgum uerò itum est. Quod cum Bernardus Sumbergius Culmæ intellexisset, nocturno itinere anteuertere eò nostros cum expedita manu instituit: perfecisset'que id adeò, ni tota nocte errasset. Orto die, ubi se in nostros incidisse animaduertit, fuga sibi quemque consulere iussit: dissipatos persecuti nostri, non leui strage affecerunt, cæsis captis'que multis. Sumbergius ipse euasit, quindecim milliarium itinere eo die confecto: facultatum tamen iacturam fecit. Ad Marieburgum deinde nostri castra posuere: ac desides ibi tempus triuere, ludificantibus eos spe pacis hostibus: ad quam conficiẽdam Iscra sequestrum se interponebat. Per quos dies Nouum oppidum Pomeraniæ, dimisso Polonorum præsidio, quasi suis uiribus se tuiturum esset, hostile accepit. E' diuturna uerò eodem in loco apud Marieburgum mora (nam in duos menses extracta est obsidio) fœtore, & pabuli uictus'q; inopia regius exercitus afflictus est: ita ut octingenti homines, equorum autem septem millia, fame & peste interirent. Eam ob rem fremere multitudo, & facto agmine ad regis tentorium, orare, ut ui se oppidum non munitissimum capere pateretur, aut uerò obsidionem solueret: cum utrumque suasu procerum quorundam negaretur, negligentius omnes munera belli obibant: soluta'que disciplina, neque custodias & excubias seruabant. Inde crescere hostibus audacia, ita ut ij erumpentes, leuibus incommodis nostros afficerent. Inde coorta maior indignatio: quam auxit clamor hostium, auro se redemisse, ne oppugnarentur, è mœnibus uociferãtium. Et sanè deprehensi sunt nonnulli noctu ad oppidum cum mandatis quorundam procerum commeantes. In primis autem Ioannes Brezius procancel-

Petrus Samotulius dux exercitus.

Papouia capta, incensa, ac diruta.

Marieburgum oppidũ obsessum.

Nouenses ad Cruciferos defecerunt.

Strages hominum & equorum apud Marieburgum.

Ioãnes Brezius de proditione suspectus.

Induciæ uiginti mensium.

larius eam infamiã uulgò sustinuit: & nisi fuga se subduxisset, uiolatus à esset à concitata multitudine. Tandem induciæ cum hostibus uiginti mensium confectæ sunt, ea conditione, ut intra id tempus octoni utrinque arbitri pacis apud Culmam conuenirent: inter quos si non conueniret, ut Alberti ducis Austriæ summum esset arbitrium. Interim autem Marieburgense oppidum Iscra sequester obtineret, ac utri parti id adiudicaretur traderet: aut si infecta pace discederetur, Cruciferis redderet. Dum autem hæc fiunt, uniuersa nobilitas moræ longioris impatiens, iniussu regio domos discessit, orto à Ioanne Ostrouicio, cognomento Nasiano, discedendi principio. Quocirca rex quoq; suffecto in præfecturam Marieburgensem pro Ceruonca Sciborio Chelmio, discedentem exercitum sequi coactus est, nequicquam retinentibus Prussis, & in primis Gdanensibus, qui ei in quatuor millia militum stipendium, si apud Marieburgum manere uellet, pollicebantur, prospera fortuna usi eo anno in mercatura maritima, & magnopere ditati: sed uxoris desiderium ei fuit antiquius, ut ait Dlugossus: quæ quidem per eos dies ad quintum Nonas Octobris Cazimirum filium Cracouiæ peperit. Quamobrem eò contendit: ibi'que legatos Georgÿ Podiebradÿ noui regis Boemorum audiuit, fœdus petentes, & ingentia auxilia contra Cruciferos, regni'que successionem Cazimiro, quæ secundum Ladislaum hæreditario iure ad uxorem liberos'que ipsius pertineret, pollicentes: Georgium procerum precibus uictum, regnum suscepisse, ne quis alius præriperet: eo defuncto ad iustos hæredes rediturum. His responsum est, regem fœdus & amicitiã cum Boemis semper coluisse: cupere uerò, ut mutuum ab eis fieret: non commeruisse eum, ut cum uxore & liberis suis hæreditario regno excluderetur: atque eam iniuriam eum ad eam usque diem patienter tulisse. Quod si deinceps Boemi officÿs & beneuolentia certare cum eo uellent, non ingratum experturos: Georgium non malè fecisse, facturúmque esse, si aliquam Cazimiri liberorum'que eius rationem in suscipiendo regno duxisset, si'que legitimis hæredibus id relinqueret. Causa uerò tam modestæ & submissæ legationis Georgio fuit illa, quòd animduertebat, nonnullos de Boemis proceribus, item'que Silesios & Lusacios, alienis à se animis esse, propterea quòd cum Rochezana ab ecclesia & religione catholica non obscurè dissentire uidebatur: & cum Morauiam obiret paulo post sumptum ab Vngaris episcopis, quos Mathias rex miserat, diadema, Iglauia ciuitas portas ipsi clauserat. Eam cum ille cum ÿs, quas ad manum habebat, copÿs obsedisset, Austriorum Archiduces Iglauiensibus præstò fuere & Morauiam infestauere. Ibi Georgius maioribus copÿs accitis è Boemia, cùm Iglauiæ obsidionem continuauit, tum Fridericum imperatorem in arce Viennensi ab Alberto fratre & ciuibus Viennensibus obsessum liberauit. Quanquam hoc aliÿ posterius factum esse autumant. His igitur difficultatibus implicatus, ne maiore belli mole prægrauaretur, Cazimirum regem, qui persequi se uelle ius uxoris & liberorum suorum non obscu-

Sciborius Chelmius præfectus Marieburgensis.

Gdanensium studium in Polonos & regẽ.

Georgÿ Boemorũ regis legatio ad Cazimirum.

Georgius rex Boem. hæresi infectus, inuisus Morauis, Silesÿs, & Lusacÿs.

Iglauia obsessa à Georgio.

Fridericus Imper. obsidione liberatus à Georgio.

obscurè præ se ferebat, tali legatione placandum atque ducendum sibi esse existimauit. Comitia deinde ad medium Ianuarij sequenti anno Petricouiæ habita: ubi de pace ac de bello cum Cruciferis consultatum est. Increbuerat enim, Cruciferos his conditionibus pacem facere uelle, ut centum millia florenorum impensæ bellicæ nomine regi numerarent, uiginti millium tributum quotannis penderent, duo uexilla auxiliaria ad quoduis bellum mitterent, & ut singuli Magistri in regis uerba iurarent: Prusiam uerò cunctam sibi haberent, ijsdem finibus, quibus ante id bellum habuissent. Probabat magna pars senatus has conditiones: sed Prussorum lagatio, commodùm adueniens, orabat regem atque senatum, ne se in fidem susceptos, immanibus Cruciferis ad exquisitos cruciatus & in teterrimam seruitutem proderet: Elbingæ se conuentum egisse, nouo'que fœdere sese inuicem obstrinxisse: extrema omnia pati malle prius, quàm in Cruciferorum impotentium dominorum potestatem redirent. Erant & in senatu regio, qui censerent, non ex fide atque dignitate regis & Polonicæ nationis fore, socios deserere: suaq; olim amissa, nuperq; recuperata, rursus prodere aut uendere. Non diuturnam pacem eo precio redimi: sed perpetuorum hostium uires refici, & opes augeri. Efficax fuit hæc oratio: decretumq;, non esse deserendos prodendos'ue Prussos. Verùm de ratione prosequendi belli, ad particulares conuentus reiectum est. Nobilitas enim Polona, præterita expeditione uehementer offensa, & pecuniarium subsidium negabat, & militiam in posterum detrectabat. Quam ne Rex quidem probabat, propter nimiam atque perniciosam equitum licentiam. Interim rex in Lituaniam cum regina excurrit: inde'que reuertens, ad Colensem maiorum Polonorum conuentum post initium æstatis adfuit: & ut expeditio in Prusiam pro modo facultatum decerneretur, ab ipsis impetrauit: nempe, ut de centum marcarum censu annuo unus eques hastatus mitteretur: oppidani uerò regij ut peditem suppeditarent. Difficiliores fuere minores Poloni, & emendari prius quædam in rege & magistratibus flagitabant. Itaque pro hostibus ducti sunt à rege nonnulli, quorum instinctu hæc fieri uidebantur: sed tamen eorum pertinaciæ datum est, ut ad Calendas Septembris Petricouiam rursus comitia uniuersæ Poloniæ indicerentur. Missi uerò octo de proceribus, quemadmodū cum Cruciferis cōuenerat, in Prusiam, ad agendum de pace, re infecta redierunt, cum neque illi Nessouiam uenirent, neque nostris Culmam ueniendi luculentam securitatem præstarent. Itaque fecerunt maiores Poloni satis promissis suis, ut exercitum in Prusiam mitterent. Verùm nihil is operæprecij fecit: agros modò sociorum utcunque tutatus est per æstatem: sub autumnum autem domum non expectata missione remeauit. Per quod tempus mercenarij milites in inferiore Prusia insignem de Cruciferis uictoriam retulerunt: nec multum abfuit, quin Ludouicus Magister uiuus in potestatem eorum ueniret: præda ingens reperta, ita ut uiceni aurei in milites diuiderentur.

1459 anni.
Comitia Petricouiæ.
Consultatio de pace cum Cruciferis.
Prussorum legatio.
Nobilitas Polona detrectat bellum.
Maiores Poloni expeditionē in Prußiam decreuerunt.
Minores negarunt.
Cruciferi uicti.

derent. Igitur de pace rursus agi cœptum à Cruciferis. Per quod tẽpus, A

Induciæ.

Lubauia defecit ad Cruciferos.

renouatis inducijs, Lubauia Cruciferorum præsidium accepit, cum ad eam diem in partibus regis fuisset. Ad Gneuum uerò complures naues frumentum & ligna atq; asseres è Polonia Gdanum portantes, ab hostibus interceptæ sunt.

Induciæ uiolatæ.

Magistri excusatio.

Quæ cum à rege repeterentur, respondit Magister, iniussu suo à militibus id factum esse, neq; eos imperium suum exaudire: atq; adeò pacis quoq; arbitrium penes eos esse. Clementer rex ageret, & ordinem Cruciferorum ne penitus iret perditum. Sub finem Augusti mensis uenit ad regem Lenciciam Vuratislauiensium &

Vuratislauiensium & Namislouiensium deditio repudiata à Cazimiro.

Namislouiensium legatio, deditionem oppidorum suorum offerens, quòd sub imperio Georgij regis Boemorum hæretici cum cætera Silesia esse nollent. Commendata est eorum pietas & religio: sed aliter sibi prospicere iussi sunt, Cazimirum eos tueri non posse, Prussico bello implicatum: Si pacem cum Cruciferis fecerit, tunc demum recipi eos posse. Et sustinuerunt ij quidem aliquandiu bellum à Georgio

Aeneas Syluius papa.

Vuratislauiensiũ & Malisl. pietas & fortitudo.

illatum non infeliciter: sed pòst à legatis pontificis max. Pij secundi, Aeneæ Syluij prius dicti, qui per id tempus Calixto successerat, in eam credulitatem adducti, quòd Georgius ab Ecclesia catholica alienus futurus deinceps non esset, trium annorum inducias cum eo fecerunt, ut interim sui iuris: deinde uerò, si is hæresim abdicaret, dicto audientes ipsi essent: sed ut præfectum tamen ab eo ac cæteris deinde regibus inuiti neminem acciperent.

Comitia Petricouiæ.

Cracouienses nuncij non nisi sub fide regis ad comitia uenere.

Comitia deinde Petricouiæ habita sunt. Ad quæ Cracouiensis tractus legati siue nuncij uenire detrectarunt, B nisi fides publica à rege sibi daretur. Acceperant enim, regem aulicum suum & procerum quorundam, quib. fidebat, comitatum in armis esse iussisse. Nam erat is admonitus, consilia contra se ab illis inita esse. Erat res noua & inaudita: sed tamen, ne qua maior turba & seditio exuscitaretur, datum hoc illis est. Principes eius legationis erant Ioan. Rithuianius, præfectus Sendomiriensis, Ioan. Tarnouius, & Ioan. Melstinius. Impetrata uerò dicendi potestate in frequenti consessu, Ioannes Rithuianius homo magno animo, & lingua promptus, pro cæteris collegis & omni nobilitate in hanc sententiam ad regem uerba fecisse fertur: In

Rithuianij oratio ad regem in comitijs.

gentem animis dolorem haurimus, Rex illustrissime, quòd nos immerentes ac tibi addictissimos pro hostibus ducis, & armatum præsidiũ contra nos comparasti. Nemo est nostrûm, atq; adeò ex omni numero Polonæ nobilitatis, quem odisse aut metuere debeas: omnes te summo studio prosequimur, semper'q; prosecuti sumus. Verùm dura necessitas, & impendens exitium nos impulit, comitia hæc abs te efflagitare: non quo aliquid contra te moliremur, sed ut saluti & incolumitati nostrę, liberorum nostrorum, & longæ posteritati, simul'q; dignitati reipub. nostræ calamitosæ tandem aliquando prospiceremus. Quod si roges, quid id mali, aut unde est? Vndénam censes? nisi unde minimè sperabamus, & unde minimè decuit: abs te, inquam, tuis'q; magistratibus, quorum etiam culpa omnis in te redundat. Tui pręfecti non mo

Præfectorum regiorum iniuriæ.

dò ius non reddunt petentibus uiduis atque pupillis, uerùm etiam

per

per summam iniuriam & potentiã nos fratresq́ꝫ nostros opprimunt, bonis indicta causa spoliant: uinculis, uulneribus, & omni contumelia afficiunt: quemadmodũ nuper post edicta hęc iam comitia Sigismũdo Laticinio & Virzbientæ Semnicio, ab Ioanne Curopathuua præfecto Chelmensi usuuenit. Atq́ꝫ hæc tamẽ, quòd priuata sunt, & ad singulos pertinẽt, leuiora ducimus: illa multo grauiora & acerbiora, quę te con niuente, imò uerò indulgente Lituani in nos designant: nẽpe quòd Luscum & omnem illam fertilem oram Rusiæ nobis interceperunt: pagos nonnullos à Parsouiensi territorio abstraxerunt: Podoliæ quasdã munitiones occuparunt, reliquis etiam imminent: Masouiorum ducibus, socijs nostris, & clinentibus tuis, duo territoria Gonianzum & Vengrouiam eripuere. Hæc te authore facere eos necesse est: non facerent sanè, aut certè non impunè facerent, si alium regem haberemus. Tu eorum temeritatem & audaciam indulgendo alis, adeoq́ꝫ prouexisti, ut non modò contra Cruciferos socia nobiscum arma ex fœdere, & gratiam nobis pro uindicata sibi Samagitia referendo, non coniungant, sed superbè tuum quoq́ꝫ Imperium iam detrectent. Nec tamen hæc te mouẽt, quo minus bonis & facultatibus huius regni tã ingratã Lituaniam ornes & augeas. Quòd si merita utriusq́ꝫ populi recta ratione perpendas, reperies iniustè & indignisimè hæc abs te fieri. Illi neque tibi, neque patri tuo unquum satis fideles fuere: & cum iure uestro eis imperaretis, contra utrunque non semel perniciosa consilia iniere: ferro & ueneno uitam utriusque appetiuere. Nos uerò illum quidem obscurum & ignotum, & angustè dominantem, ad amplisimum coniugium & florentisimum regnum ultrò acciuimus, & in uniuersum terrarum orbem celebrem reddidimus: Samagitiam & magnam partem Lituaniæ à Cruciferis ereptam, armis nostris atque sanguine restituimus: fratrem tuum Vuladislaum non tantum ad Polonicum, uerùm etiam ad Vngaricum regnum fauore & impendijs atq́ꝫ opibus nostris eueximus. In te uerò quales fuerimus, tu ipse testis es locupletisimus. Atque ut alia prætercam, Prusicum quidem bellum per tot annos in hanc usque diem & armis & facultatibus nostris, nostrorumq́ꝫ, pro te impigrè sustinuimus. Pro his meritis ista nobis abs te refertur gratia, ut Lituanos exuuijs nostris uestitũ & ornatũ eas? Iã ne illa quidem leuia sunt incommoda, quòd & ipse leuem monetam cudis, & adulterinam importari aliunde permittis: & furum latronumq́ꝫ examina impunè in nos & nostros grassari pateris? Quæ facilè tu, quẽ admodum debes, nobis quiescentibus, reprimeres, nisi regia bona & reditus perperam disipasses. Ad hæc procurationibus quoque siue stationibus nimium onerosis nos & homines nostros uehementer exhauris: afflictos à potentioribus non modò non uindicas, sed ne audis quidem quiritantes. Hæc & alia acerba immeritò abs te accidunt, Rex illustrisime, fratribus nostris, quos obsequentisimos & studiosisimos tui semper expertus es. Ea ut tandem corrigas mutes'que, summopere per nos abs te petunt. Refer hanc gratiam beneme-

Lituanorum in Polonos peccata.

Lituanorum dubia fides erga dominos suos.

Polonorũ merita in familiam Iagellioniam.

Polonicæ opes in Lituaniam exportatæ.

Moneta.

Latrocinia.

Stationes.

benemerentibus: redde nobis, quæ Lituani te indulgente ademerunt: moneta leui cudēda absiste: adulterinā summoue: immoderatas stationes circumscribe: magistratuū impotentiā & petulantiā refrena, & uigilantiam excita, ut uias publicas, regnumq́ omne, pro debito suo, furtis & latrocinijs purgent: Poloniæ commoda & ornamenta ne minoris facias, quàm Lituaniæ. Quod si impetramus, nullus nobis labor, nulli sumptus pro tuis commodis, & ad nutū tuū, graues erunt: ac ne sanguini quidē & uitæ nostræ pepercerimus. Sin repulsam ferimus, nihil est quod extra ordinē à nobis expectes. Atq; ita tibi persuadeas, neq; nos in Prusia tibi sine legitimo stipēdio militaturos esse, neq; pecuniæ quicquam collaturos, conferri'ue passuros. Ita fermè Rithuianius. Modestè ad hæc à rege, culpam à se remouente, responsum est: sed tamē re infecta, comitia soluta sunt, maioribus quidē Polonis senum grossorū de iugero pensionem non abnuentibus, minorum uerò legatis negantibus factam sibi esse potestatem à nobilitate, alicuius oneris suscipiendi. Itaq; alia rursus comitia ad sextam diem Decembris eodem edicta.

Viginti uiri delecti reipub. cōstituēdæ causa.
Teloniū annuū institutum.
Octaua censuū ab ecclesiasticis & equitib.
Marieburgo præfecti Ioannes Coscelecius, & Prendota Lubessouius.
Iacobus Sennenius orator ad Pontificem.

Vbi cū regis senatusq́ placito uiginti de primoribus, qui de reb. consultarēt statuerētq́, delecti essēt, & rex correcturū se esse deinceps peccata à nobilitate sibi obiecta, & omnia in quib. homines uulgò offenderēt, recepisset, iugeralis duodenûm grossorū exactio agricolis, & telonium omniū merciū omnibus quicunq; lucrum sectarentur, in annum imposita: ab ecclesiastico uerò & equestri ordine octaua pars censuum promissa regi in stipendia militantium in Prusia. Ibi etiam præfectura Marieburgensis, amoto nescio quam ob rem Sciborio Chelmio, duobus pariter Ioanni Boscelecio palatino Inouuadislauiensi, & Prendotæ Lubessouio, à rege mandata est: fortassis ut alter territorio reditibusq́ regijs, alter præsidio militari præesset. Inde etiam Iacobus Senenius Gnesnensis, & Cracouiensis præpositus, orator ad nouum pontificem Pium secundum à rege missus, ut ei de more gratularetur, & in potestate eius regem fore profiteretur.

Prußi absoluti à pont. max.
De Cruciferis transferendis tentatum.
Pius pontifex æquior Germanis, quàm Polonis.

Impetrauit autem is, ut remitteret pontifex Prusis diras atq; excommunicationes, quibus eos ad parendum Cruciferis adigebat. Petebat idem de transferendis ex Prusia in Tenedon insulā Cruciferis: in quo eum omniū ferè Christianorum principum oratores diligenter adiuuabant, propterea quòd Mahometes Turcarum Imperator Corinthum, urbem Græciæ nobilissimam, & Lemnū atq; Mitylenē insulas paulo antè ceperat: & Peloponneso EubϾaq́, Imperatorū fratrum dissidio fretus, imminebat: uerùm id impetratum non est, impensius indulgente Cruciferis & Germanis pontifice iam inde ex quo in aula & ministerio Friderici Imperatoris fuerat. Quorum fortassis opera & odio in Polonos perfectum est, ut is nunquā de Polonis bene sentiret: quod è scriptis eius cuiq; deprehendere licet. Ac ne de diris quidem & interdicto contra Prussos promulgato impetratum tunc esse à Pontifice, ex ijs apparet, quæ legatus eius Hieronymus Cretēsis archiepiscopus postea gessit in Polonia & Vuratislauiæ, quæ suo loco exponemus: uerùm in legati potius potestate positū

fuisse, ut cum in rem præsentẽ uenisset, faceret quod maximè ex re fore existimaret. Septembri uerò mense Cruciferi non contemnendam cladem acceperũt apud Passeneimũ oppidũ inferioris Prusię. Nam cum contra id quod in inducijs conuenerat, oppidanos eius oppidi regias partes secutos ad defectionẽ sollicitarent, illi re cũ pręfecto pręsidij regij Michaele, cognomẽto Sromothni, cõmunicata, mitti sibi pręsidiũ à Cruciferis postularũt. Missi quingenti equites cum ualido peditatu. Ac ceteri quidẽ foris manere iussi, trecẽti modò equites intromissi, ab armatis nostris, quos Michael ex alijs pręsidijs ad eam rem deduxerat, facilè cõcisi sunt. Dolo animaduerso, reliquũ agmẽ, cum suis in oppido clausis opitulari non posset, fuga sibi consuluit. Vernũ huius anni tempus uentorũ uehementia, & aquarũ è solutis niuibus & imbrib. bimestri inundatione corruptis segetibus, non parũ incõmodi ac detrimenti Polonis attulit. Sub finẽ anni Elizabetha regina Ioannẽ Albertũ filium peperit. Insequentis uerò anni initio conuentũ Poloni cũ Boemis egerunt Bythomiæ, Pręmislo Cessinensiũ duce controuersiã de regno Boemico inter reges componere, & offensiones inter Polonos & Silesios tollere studente. Sed tamen re infecta inde discessum est, nisi quòd alius cõuentus ad octauũ Calendas Iulias in idem oppidũ cõdictus est: ad quem Boemi nõ adfuerũt, offensi multis oppidorũ & uillarũ suarũ incendijs, à Cazimiro rege & uxore eius, quemadmodũ opinabantur, subornatis. Id ubi accepit Cazimirus, non putauit sibi committendum esse, quin se uxoremq́ suã Georgio expurgaret: non tam quòd inimicitias eius metueret, quæ tamen & ipsę Prussico bello durante intempestiuę accidebant, quàm quòd se uxoremq́ suam pro incẽdiarijs uulgò traduci permolestè ferret. Ac ea de causa Iacobũ Dembeniũ castellanũ Malogostensem, & Albertũ Gorscium legatos ad eum misit, qui se & uerbis & prouocatione ad singulare certamen, militari, & quidem barbarico more purgarent. Qui cum iussa fecissent, nec inuenireť quisquã, qui asseuerare sparsum illũ de rege & regina rumorẽ auderet, Georgius quoq; nunquã id se de tantis principibus credidisse affirmauit. Sic ei satisfactũ cum esset, peractus est intermissus cõuentus: & pax, fœdus atq; amicitia inter reges constituta, ea cõditione, ut neuter alterius hostes ulla ope adiuuaret: solus Pont. max. religionis causa à Cazimiro exceptus est: de Masouia quoq;, & pro ducibus eius oræ, ne quid negocij Georgius ipsi facesseret. Adiectũ, ut uno anno exacto, reges ipsi confirmandæ amicitiæ gratia apud Glogouiã congredereť, & ibi de dote Elisabethæ reginę non exoluta inter se transigerent. Fuere autem ad eam rem missi à Cazimiro Stanislaus Ostrorogus Calisiensis palatinus, Ioãnes Brezius Luteci filius, procancellarius, & Ioannes Dlugossus canonicus Cracouien. & custos Vislicìensis. Creditum est autem opera Cruciferorum & Bernardi Sumbergij submissos fuisse incendiarios illos Boemiæ: sparsum'que uulgò rumorem, quasi à rege & regina Polonorum ob interuersum hæreditarium regnum iratis id factum esset. Id'que eò fecisse Cruciferos, quo facilius ipsi bellum cum Polonis

Cruciferorum clades apud Passeneimum.

Annonæ difficultas.

Ioannes Albertus filius Cazimiro natus.

1460 ann.

Conuentus Polonorum cum Boemis Bythomiæ.

Cazimiri legatio ad Georgiũ Boem. regem.

Pax inter Cazimirum & Georgium.

Masouia.

Cruciferorum artes.

Polonis haberẽt, ſi eos Boemico quocꝫ bello implicaſſent. Nihil enim

Legationes põtificis & principum ad Cazimirum.

intentatum ĳ relinquebant, quod ad perniciẽ Polonorũ pertinere existimarent. Nec abhorret à uero, Albertũ archiducẽ, ut uulgato hoc uerbo nobis uti liceat, Auſtriorum, itẽꝗ Ludouicũ Bauarorũ ducem, & legatos pont. max. Hieronymũ Cretenſem Archiepiſcopũ, & Franciſcum Toletanũ Aſtigiẽſem Archidiaconũ, Vuratislauiẽſibus Georgio regi recõciliandis operã dantes, ab ĳſdẽ Cruciferis ſubornatos, miſſis eiuſdẽ anni initio ad Cazimirũ legationibus arbitriũ omnis inter ipſum & Cruciferos cõtrouerſię dirimẽdę ſibi popoſciſſe, quo facilius eũ

Alberto archiduci Auſtriæ permiſſa pacificatio cum Cruciferis.

ſpe pacis ſecurum & incautũ fallerẽt. Cazimirus autẽ Alberto, qui primus ea de re miſerat, non grauatè permiſit, ut amicè, ſi poſſet, inter partes cõponeret. Cęterùm de re uniuerſa cõpromiſſum facere abnuit, ne illũ pro amico inimicũ caperet, cõmemorans qua fide ſe Sigiſmundus Cęſar quõdã in eiuſdẽ modi re geſsiſſet: Ludouico & legatis põtificĳs reſpõſum, Regẽ poſtulata eorũ facturũ fuiſſe, niſi Albertus id arbitriũ

Legati pontificĳ ſuſpecti Polonis.

occupaſſet. Erãt autẽ ſuſpecti regi legati põtifcĳ de ſtudio in partẽ aduerſam, quòd hic quidẽ Cruciferorũ cauſam Romę prius egiſſet, ille uerò à mercatorio quæſtu ad ſacerdotiũ nuper trãslatus eſſet. fœdus tamẽ ictũ cũ Bauaro, itẽꝗ cũ Cõrado Albo Oleſnicenſiũ duce, cum quo diſsidĳ non nihil, propter iniurias quaſdã ultrò citroꝗ illatas, Polonis interceſſerat. His dimiſsis, in Ruſsiã Cazimirus nondũ exacta hyeme

Valcia intercepta à Cruciferis.

iter inſtituit: id autẽ apparãti nunciatur, Valciã arcẽ proditione Ioan. Vedelĳ pręfecti, à Gaſpare Noſtiuicio & Cruciferis interceptam eſſe.

Boriuoius Scrinnius latrocinatur.

Ziuecia, Turzagora.

Boriuoiũ autẽ Scrinniũ gente Labenciũ cum non cõtemnenda manu è Ziuecia & Vrimõte, Turzagorã noſtri uocant, Dobſice oppido impendẽte, ſubiectã orã latrocinio infeſtare. Et latrociniũ quidẽ Boriuoĳ rex per Nicolaũ Pienianſcũ ſuccamerariũ & præfectũ Cracouienſem, & Petrũ Comorouiũ cum aulico ſuo comitatu, & Sciriciẽſi nobilitate miſſos, expugnato utroꝗ eius præſidio, celeriter ſuſtulit. Valciã uerò

Valcia à maioribus Polonis obſeſſa.

maiores Poloni recuperare iuſsi, obſederunt quidẽ arcẽ, ſed nõ multo pòſt ab obſidione re infecta receſſerunt. Rex in Ruſsiã profectus, Ecigerẽ Tartarorũ imperatorẽ, & Stephanũ palatinũ per legatos auxilia cõtra hoſtes popoſcit: promiſſa utrobiꝗ alacriter. Peragrata uerò Ruſſia, Breſte ſupra Bugum amnẽ cum Lituanis conuentũ egit: animos eo

Lituanorum comitia.

rum ad occupandã armis, cum Poloni Pruſsico & Boemico, ut rebantur, bello diſtinerentur, Podoliã, procliues ſanauit. In Poloniam uerò reuertens Maio menſe, Sendomiriæ cum minoribus Polonis, & mox Lenciciæ cum maioribus conuentus egit. Conſultatum de ratione belli gerendi cum Cruciferis, miſſusꝗ exercitus ad recuperandã Valciã.

Abbatiæ ſine aſſenſu regio nõ accipiũtur.

Marieburgum oppidum per deditionem receptum à Polonis.

Porrò cum monachis Lubinenſibus conſtitutum, ut ne abbatem niſi à rege approbatum, haberent. Inde adeò hic mos inoleuit poſterius in cæteris quocꝫ monaſterĳs totius Poloniæ, ut noui abbates aſſenſum regis requirant. Per eoſdem dies Marieburgenſes oppidani quatuor ferè menſes à noſtris obſeſsi, oppidum, quod propè iam aberat, ut cuniculis actis caperetur, Ioanni Coſcelecio præfecto arcis dediderunt.

Recepto

Recepto oppido, de tribus modò oppidanis, qui defectionis authores fuisse dicebãtur, capitale suppliciũ sumptũ: milites præsidiarij in uincula coniecti: cæterę multitudini parsum est. Dum Valcia à nostris obsidetur, Bernardus Sumbergius tria millia equitũ peditũq; Germanorũ & Boemorũ per marchiã Brandenburgensem Cruciferis in Prussiã adducere, & propè iam adesse, uelleq; Valciã primùm obsidione liberare, nunciat. Ibi Iacobius Dembenius dux regiarũ copiarũ, ueritus ne se hostes utrinq;, aduersum pariter & auersum adorirent, soluta obsidione, in ęquiorẽ locũ hosti aduentanti obuiam processit. Sed priusquã is appropinquaret, milites Germani & Boemi, cum Francofordiam ad Odram sitã peruenissent, ac de deditione oppidi Marieburgensis accepissent, domos dilapsi, ducẽ cum quingentis modò milibus deseruêre. Cum his autẽ ille iter institutũ prosequens, & nostrum occursum obliquo tramite declinans, confectis unius diei noctisq; itinere duodecim milliaribus, & centũ equis, qui laborẽ tanti itineris non ferebant, amissis, ad Choiniciã peruenit. Quo intellecto, ij qui in præsidio Valciæ fuerunt, nocte, arce incensa, eum secuti sunt. Atq; is Gdanũ cõtẽdens, munitionẽ Gdanensiũ uno ab urbe milliari oppugnare adortus est, collocatis opportuno loco insidijs: ratus, id quod accidit, Gdanenses suis qui in pręsidio erant, opem laturos. Itaq; illi incõposito agmine ruẽtes, in insidias pręcipitati, & non cõtemnenda clade repulsi sunt, sexaginta amissis, ducentis captis, inter quos duo cõsulares fuere. Nonnullã reb. Cruciferorũ accessionẽ aduentus Sumbergij, secundũq; illud pręlium fecit. Mox enim Golubũ oppidũ proditione in hostiũ potestatẽ redactum est: in quo non pauci Dobrinenses equites unà cum facultatibus suis capti sunt: arcẽ Ceruonca defendit. Puscũ, itẽ quod rex Suetię exul tunc hypothecę nomine, certam pecuniã Cazimiro mutuatus, obtinebat, ab eisdẽ interceptũ: Belaui oppidũ toto anno obsessum: Bartẽsteinenses oppidũ suũ dedidere: Suece arx superior permunita in ripa Vistulę, fraude ab hostib. intercepta est, quos adcentũ usq; captiuus quidam, qui ibi asseruabatur negligẽtius, cassibus in altũ sustulerat: Dobricinensis ora ne uastaretur, uectigalis hosti facta. Porrò Ericus dux Scecinẽsium Pomeranorũ, propinquus & fœderatus, atq; socius regis, quem haud ita pridẽ rex, Calissiã ad se cum uenisset, non exiguis donis affecerat, nulla lęsus iniuria, nulla ui adactus, uiolata fide & iureiurando, Lẽburgũ oppidũ, & Bythouiã arcẽ, fidei suę cõmissa à rege, hostibus dedidit, nequicquã deprecantib. Lemburgẽsibus uiris iuxtà ac mulieribus, pueris atq; puellis, & preciũ pro redimendis tredecim quibusdã captiuis (quã causam deditionis Ericus prę se ferebat) collata publicè pecunia pollicentibus. Neq; nostris tamẽ penitus fortuna tergũ obuertit: Quizinum & Varmia, oppida quę Marieuerder & Fraumbergã Germani uocant, ab his noctu intercepta ac direpta: unde tanta præda miles ditatus est, ut ducenti floreni in capita cederent: duobus iustis prælijs uicti fusiq; hostes apud Paradisense monasteriũ, & compluribus amissis, in fugã acti. Ita uaria nostrorũ atq; hostiũ fortuna eo anno bella

Iacobus Dembienius dux exercitus.

Cruciferorum copiæ dilapsæ.

Valcia incẽsa.

Gdanenses incommodo affecti à Sumbergio.

Golubum proditum Cruciferis.

Puscum interceptum.

Belaui oppidũ obsessum.

Bartensteinum deditum.

Suece arx intercepta.

Dobrinenses uectigales Cruciferorum exercitui.

Ericus Scecinẽsium dux Lemburgum & Bythouiam Cruciferis dedidit.

Lemburgẽses redimere sese uoluerunt, ne dederẽtur Cruciferis.

Quizinum & Varmia capta à Polonis.

Cruciferibis fusi à Polonis.

Strempinij episcopi Cracouiẽsis mors & testamentum.

tum est in Prusia. Septẽbri mense excesit è uiuis Thomas Strempini- A
us Cracouiẽsis episcopus, uir singulari memoria & pietate magna prę-
ditus. Moriens utensilia quędam non parui precij basilicæ Cracouien-
si, Louiciẽsi uerò tẽplo mille florenos ꝓ instituẽdo collegio sacerdotũ,
quos Mansionarios uulgò uocãt, reliquit. Porrò librariã supellectilẽ in
Gnesnẽsem, Posnaniẽsem, Vneouiẽsẽ & Louiciẽsẽ ecclesias, & in Aca

De Cracouiensi episcopa contentio.

demiã Cracouiensem partitus est. Eo mortuo tres de episcopa magno
& reipub. incõmodo, & authoritatis ecclesiasticæ atq; pontificiæ detri
mento, & pernicioso ambitionis exẽplo, aliquãdiu cõtenderunt. Nam
ubi dies electioni dicta aduenit, misit rex ad collegium sacerdotum, ad
quod electio Episcopi iure & more antiquo pertinebat, ut Ioannem

Ioannes Gruscinius.

Gruscinium Vuladislauiensem episcopum, Cancellarium regni, sibi
optarent episcopũ. Sed tamẽ is in tanto numero, tria modò pręsentiũ,
ac totidem absentiũ tulit suffragia: reliqua duorũ & uiginti, quibus an-

Ioãnes Brezius

tiquior fuit regis iussione libertas & religio, in Ioannẽ Breziũ procan-
cellariũ regni cõcurrerunt. Verùm hic regijs minis deterritus, electio-
nem suam repudiauit, Vuladislauiensis episcopæ adipiscendæ spe ac-

Iacobus Sennenius.

cepta. Certa iam spe erat de Cracouiẽsi episcopa Ioan. Gruscinius, cum
Iacobus Sennenius Dobeslai palatini Sendomiriensis, & Sbignei car-
dinalis fratris filius, Gnesnensis & Cracouiẽsis prępositus, à Pontifice
maximo, apud quem ante annũ legatione regis nomine functus erat, e-
piscopus Cracouiensis renunciatus est, cedentib. nomine Thomę Strẽ
pinij quibusdam, quos ille paucis ante mortẽ diebus ad peragendũ id B
Romę, inscio rege procuratores nũcuparat. Id ubi rex accepit, fremere
in Seneniũ, qui sine sua authoritate in regno suo Episcopus esse uellet:
petentemq; per amicos & propinquos magnos & nobiles uiros, non
modò reijcere, uerùm etiã proscribere unà cum fautoribus & recepta-
toribus eius adortus est, episcopo Vuladislauiẽsi, & Ioan. Brezio, itẽq;
Ioan. Pilecio Cracouiensi, Luca Gorcano Posnaniẽsi, Stanislao Ostro-
rogo Calisiẽsi palatinis, & Ioan. Rithuiano marsalco regni, incitãtib.
Nec deerat sibi Sennenius. Nam & initiatus est sacris episcopalibus à
Gnesnensi, Cracouiensi, & Vuratislauiensi suffraganeis, quos uocant,

Pinciouia arx.

episcopis in arce paterna Pinciouiensi: & à Pontifice acerrimũ & pœ-
nale, ut uocant, mandatũ, quo diris deuouebant ij, qui eũ pro episcopo
Cracouiensi nõ reciperent, impetrauit. Verùm ab eo mandato uniuer
sum ferè collegium Cracouiensis basilicę, regio iussu & minis inductũ,
ad Pontificem ipsum, siue ad futurũ uniuersale concilium prouocauit:
sacris tamen pleriq; omnes canonici abstinuere. Pauci quidã ex eo col-
legio, & omnino ex ordine ecclesiastico pontificiam, quàm regiã autho
ritatẽ antiquiorẽ ducentes, cum Iacobo senserunt: inter quos primarij
fuere, Demetrius Sennenius, Iacobi frater, Scarbimiriẽsis præpositus,

Sacerdotũ bona inuaduntur iussu regio, & ipsi Cracouia pelluntur.

Dlugosi duo fratres, Derslaus Crizanouius, & Nicolaus canonici
Cracouienses, quibus sacerdotiorũ reditus à Nicolao Pienansco succa-
merario & præfecto Cracouiensi, regis mandato adempti sunt: itemq;
Pauli Glouinij decani, qui negocia Sennenij Romę gerebat. Hi, et item
Georgius

Georgius de Franciſcano ſodalitio ſuffraganeus Cracouienſis, qui Sennenium conſecrarat, Cracouia abeſſe iuſsi: Crizanouius uerò domo ab apparitoribus præfecti extractus, & per mediam urbem foras eductus eſt eo ueſtitu, quo canonici in templo utuntur: nempe ueſte linea latiore, & palliolo cum cucullo ex pellibus murium Ponticorum indutus. Qua re magnam in ſe populi ſpectantis commiſerationem, gemitusq́ de acerbitate regis commouit. Idem tribus alijs inferioris ordinis ſacerdotibus accidit, cultui diuino uacantibus. Reliquum collegium iureiurando à rege ipſo adactum, ne quem iniuſſu ſuo ad poſſeſsionem bonorum epiſcopalium admitteret: quorum tamen bona pars cùm à Pienianſco præfecto Cracouienſi, & alijs quibuſdam, tum à neceſſarijs Vuladislauienſis epiſcopi, regio uel iuſſu, uel permiſſu, occupata tenebat. Dlugoſsi domus Cracouiæ à Stanislao & Dobeslao Curoſuancijs, epiſcopi Vuladislauienſis propinquis, rege inſpectante & approbante direpta. Nec modò fieri talia rex tunc permittebat, ſed iubebat. Qua in parte ſingularis Stanislai Vantropcæ, gente Oxij, pietas & magnitudo animi ſilentio prætereunda non eſt: qui iuſſus à rege in bona ſacerdotum cupiditati ipſius aduerſantium inuadere, regem quàm Deum offendere maluit. Sennenius ipſe obſideri in arce Pinciouieñſi à rege iuſſus, Melſtini ſe cum Ioan. Dlugoſſo ſeniore totum annum continuit, à domino arcis Ioan. Melſtinio receptus, nequicquam prohibente rege, ne perduellẽ ſuum & hoſtem publicum ſeruaret. Sed ad Pruſsicũ bellum reuertamur. Cum igitur Cruciferi aduentu Sumbergij, & aliquot oppidorum, quemadmodũ ſuprà memorauimus, acceſsione, non tam uiribus quàm animis aucti, crebris excurſionibus regi ſubiectum agrũ popularentur, rex menſe Decembri Lenciciam, atq; inde initio noui anni, qui fuit 1461 poſt Chriſtum natum, Breſte in Cuiauiam cum omni comitatu ſuo aulico ſe contulit, ibiq́ Februario menſe comitia habuit: ueritus, ne ſi ea Petricouiæ, quemadmodum indixerat, haberet, maiores Poloni, qui in caſtris ad arcendos à ſuis hoſtium impetus erant, dilaberentur. Sed cum infrequens admodum ſenatus eò conueniſſet, præſertim ex minore Polonia, nulla re memorabili acta, per Radomiam in Lituaniam profectus, ad ferias Paſchę Vilnę Lituanorũ comitia habuit. Inde repudiatis, ſeu uerius in aliud tempus dilatis eius gẽtis poſtulatis, quibus flagitabatur, ut aut ipſe ſecum maneret, aut Simonẽ Olelcouicium Kiouienſium principem in magni ducis loco ſibi præficeret, in Poloniam reuertens, Sendomiriam ſenatum conuocauit: pauciſsimi affuere: itaq; neq; ibi quicquam ferè actum. Cracouiam deinde cum excurriſſet, menſe Iunio Inouuladislauiam ad Pruſsicum bellum proſequendum profectus eſt, nobilitate omni totius Poloniæ eòdem conuenire iuſſa. Verùm ea medio demum Auguſto menſe ægrè conuenit. Interim Cruciferi Sipelbeinum & Reſtenburgũ & Beluauos oppida, & Morangum arcem obſedere. Neq; rex obſeſsis opem tulit: ſed peiore uſus cõſilio quorundam procerũ, qui à Cruciferis corrupti eſſe dicebantur, in Pomeraniã ſigna conuertit, ut Fridelandiã & Choiniciã

Cracouienſiũ Canonicorum cultus.

Iuſiurandum iniquum exactum à collegio ſacerdotum.

Epiſcopalia bona occupata à profanis.

Dlugoſsi domus direpta.

Stanislai Vantropcæ religio.

Sennenius latuit.

Ioannes Melſtinius cõtempſit regis mandata.

1461 ann. Comitia Breſte Cuiauiæ.

Lituanorum comitia & poſtulata.

Conuentus Sendomiriæ.

Oppida à Cruciferis obſeſſa.

reciperet, & Ericum Scecinensium ducem ulcisceretur. Iactarunt certè Cruciferi, se auro, non ferro effecisse, ne nostri obsessis subuenirent. Cæterùm præsidiarij milites, qui Sipelbeini erant, eruptione in obsidẽtes hostes facta, magna strage eos repulerũt, castrisq́ eorũ potiti sunt. Porrò apud Rastemburgum, ciuium Magister simulata proditione, parum abfuit quin Magistrum Cruciferorum in præparatas insidias induceret: fraude à quodam de comitibus Magistri animaduersa, & Magistro ciuium ante oppidum confosso, non modò eius oppidi, sed & Morangi obsidio soluta est. Ne nostri quidem, qui in aliarum arciũ & oppidorum præsidijs erant, cessarunt: sed cum Elbingensib. ciuibus Ioanne Scalio Boemo duce coadunati, & nauibus eorum per Habum lacum transportati in Sambiã, regionem eam ferro & igni longè lateq́ populati sunt, & ingentẽ prædam inde asportarunt: quippe qui inexpectati in oram ab ardore belli remotiorem irrupissent. Per quos dies Elizabetha regina Cracouię quartum filiũ Alexandrum peperit. Paucis uerò dieb. antè, Andreas Tencinius, uir uetustate & claritate familię nobilis, Cracouię cõcursu ac tumultu urbanę multitudinis in æde diui Francisci memorię dicata oppugnatus, effractisq́ forib. in adyto seu sacrario inuentus, immaniter trucidatus est: interfecti cadauer per mediam plateam, quę fratrum dicitur, in forum contumeliose tractum, luto oblitum, & pugionib. cõfossum, ambustaq́ barba & capillis ludibrio habitũ, & biduo in curia ciuitatis, quod prætoriũ uulgò uocant, asseruatum, tertia demum die amicis ad sepulturam redditũ est: amici & ministri eius nocte dieq́ insequenti cum se in turri templo adiuncta strenuè defendissent, ad extremũ uitam pacti, in ciuium potestatẽ uenerũt: deductiq́ in curiã tertia die, reconciliati multidini urbanæ incolumes dimissi sunt. filius Andreę cum in furno apud uiduam quandã delituisset, noctu ex urbe saluus euasit. Causam uerò huic malo Andreas ipse præbuit, cum fabrum armorũ, quod arma sibi ad bellum proficiscenti tempori non perfecerat, bis pulsasset. Potuit quidem euadere initio statim coorientis tumultus, reginæ nuncio, ut se in arcem subduceret, admonitus, nisi turpe duxisset, cedere furori cõcitatę multitudinis. Et sanxerat quidẽ regina Elizabetha octoginta millium marcarũ pœna, in sequentẽ diẽ ut quiesceret, donec ipsa causam cognosceret: sed uicit pœnę metum ira dolorq́ non tam priuatę iniurię, quàm publicę, ut opinabantur, cõtumelię. Hæc res in castra renunciata, cũ leuius quam pro atrocitate sui ferri à rege uideret, uehemẽti indignatione animos nobilitatis accendit, minus alacriter alioqui expetitionen illã obeuntis. Nam & infrequẽs erat exercitus, & nõ nisi Derslaus Rithuianius palatinus Sẽdomiriẽsis, & Eustachius Sprouius, Ioãn. archiepiscopi Gnesnẽsis frater, gentilitia uexilla erexerant. et uerò displicebat ferè cũctis illa belli gerẽdi ratio, quod ab hostib. auersum in suos cõuertebat. Excitatus ab omni exercitu Ioã. Amor Tarnouius castellanus Sãdecẽsis, graui oratione apud regẽ atrocitatẽ cædis Tencinianę exaggerauit, excussitq́ regi & senatui regio lachrymas. Rex peracerbũ sibi esse illũ Tẽcinij casum testatus,

Cruciferorum clades apud Sipelbeinum.

Elbingenses cũ Polonis Sambiam populati.

Alexander filius Cazimiro natus.

Andreæ Tencinij cædes.

Ioannes Amor Tarnouius.

A statuus,causatusq́ expeditionẽ,quo minus tã atrox facinus tũc uindicare posset,nõ inultũ fore cũ promisisset,nõ difficulter multitudinẽ mitigauit: & præfectis exercitui Petro Samotulio castellano Posnaniensi, maiorisq́ Poloniæ præfecto:& Ioan.Zarẽba castellano Siradiensi,& pręfecto Velunẽsi, Naclẽse terrioriũ suę ditionis,propterea quòd tributum hostib.penderet,acerbè uastauit. Deinde admotis ad Fridelandiam castris,oppidum septem dies obsessum,octauo cum oppugnare adortus esset, in deditionem accepit, facta abeundi cum rebus suis potestate hostium præsidio.Inde uersus Choiniciam progressus,ad mille passus ab oppido quindecim dies in statiuis nullo operæprecio cõsumpsit,nisi quòd per eos dies pars quędã exercitus,adhibitis Tartaris Lituanicis, qui circiter sexcenti erant, in ditionem Erici Scecinensium ducis populabunda excurrit, & uastatis igni quæ obuia & immunita fuere,ingentẽ prædam auexit. Reuertentes nostros consecuti hostes, & maiore ui adorti,magna strage ab ijs profligati sunt. Captiui regi traditi,cætera præda militibus cessit. Quo facto Sophia Erici uxor, mulier præstanti forma,& liberali ingenio,suauiq́ eloquio prædita, cuius hæreditarius erat principatus Scecinensis, in castrą regis supplicis habitu ueniens,regem marito suo placatum reddidit. Feruntq́ Cazimirum,formam & prudentiam eius admiratum, pœnituisse aliquatenus,quòd eam olim non contemnendum principatum,& magnam uim auri ab auo Erico seniore rege Daniæ pro dote afferentem,uxorem non duxisset.

P. Samotulius & Io. Zaremba duces exercitus.
Naclense territorium tributarium Cruciferis,uastatum à Polonis.
Fridelandia recepta.
Tartari Lituanici.
Pomerani Scecinenses uexati & profligati à Polonis.
Sophia Scecinensiũ dux regem exorauit.

B Rege apud Choiniciam tam diu statiua habente,fremere cuncta nobilitas, cùm quòd autumnalis cœli intemperies, mixtæq́ niuibus pluuiæ uulgo permolestæ essent: tum quòd se frustra tempus terente in Pomerania,Cruciferi in diuersa parte nauiter rem gererent, Morangumq́, Sipelbeinum, & Rastenburgum maioribus uiribus denuò obsiderent. exaudiebanturq́ uulgò uoces puerorum, malum consilium regi acclamantium. Quare inito consilio, cum deinceps milite mercenario bellum illud geri placuisset, nobilitasq́ omnis in stipendium duûm millium militum, quæ mox in Prussiam contra hostes mitterentur, uicesimam redituum suorum annuorum partem (proceribus onus id recusantibus) contulisset,& in sequentem annum tributum duodenûm grossorum in iugera sciuisset,sub finem Septembris dimisit rex exercitum: idq́ eo incunctantius fecit, quòd ad seditionem & ciuile bellum res uergere uidebatur, maioribus Polonis in Petrum Samotulium pręfectum,asperè & auarè gerentem magistratum, frementibus,illoq́ contrà,necessarios & clientelas armante. Rex reuertens,Bydgostiæ dies aliquot,dum mercenarium militem,dato ei duce Petro Dunino Prauucouio,succamerario Sendomiriensi,in Prussiam transmittit,commoratus,acerbum de morte Sophię reginę matris suę nuncium accepit. Febrim ea ex melopeponibus contraxerat, & mox paralysi accedente extincta est,uno & quadraginta annis,posteaquam Vuladislao regi nupserat,exactis: mulier religiosa,magnanima,sed iracunda:& cùm ad amplificandum cultum diuinum munifica, tum in lu-

Nobilitatis fremitus in regẽ.
Rex puerorũ clamoribus exagitatus.
Tributum decretum.
P. Samotulius inuisus maioribus Polonis.
Petr. Duninus dux mercenariorum militũ.
Sophiæ reginæ senioris mors & mores.
Sophiæ munificentia in cultum diuinum.

xum profuſa: quo factum eſt, ut non modicū æs alienum relinqueret: quod moriens,ut filius diſſolueret,mandauit. Extant ampla eius donaria,ueſtesq́ ſacrę magni precij in baſilica Cracouienſi, & in delubro, quod magnificè à fundamentis excitatum,& omni apparatu ſacrorū, collegioq́ octo ſacerdotum inſtructum,ac ſanctiſsimæ Trinitati dicatum,baſilicæ adiunxit:in quo etiam ſepulta eſt.

Suece arx à Polonis & Gdanenſibus recuperata.

Duninus accepto à rege exercitu, Suece arcem ſuperiorem in Pomerania,aliquandiu à Bydgoſtienſi & Cuiauienſi nobilitate,& ab altera parte à Gdanenſibus nauali apparatu obſeſſam,adueniens,in deditionē recepit.

Cruciferorum ſecundæ res.

At hoſtes diſceſsione noſtrorū aucti animis, Morangum, Sipelbeinum & Raſtenburgum,itemq́ Bielauos toto anno obſeſſos in Pruſsia præfectis dedentib.in poteſtatem ſuam redegerunt, Dunino ob ſuorum paucitatem ſubuenire obſeſsis non auſo.

Braunsbergenſes Polonos eiecerunt.

Braunsbergenſes eiecto regio præſidio cum Ioan.Scalio Boemo præfecto,Paulum epiſcopum Varmienſem cum Cruciferis ſentientem receperunt:& cum id Scalius intempeſta nocte recuperare conatus eſſet,parum abfuit quin in hoſtium poteſtatem ueniret.

Fridelandenſes præſidium regium trucidarunt.

Fridelandenſes idem conati,cum aliquoties à noſtris, qui in præſidio relicti erant,non ſine cædibus repreſsi eſſent,ad extremum hoſtibus clàm accitis primo diluculo portas urbis aperuere, eorumq́ ope præſidiarios incautos cōtrucidarunt.

Stargartha prodita Cruciferis.

Stargartha ſiue Starigradum in Pomerania à tribus è magiſtratu urbano proditum. Ne Gdanum quidem ac Torunia extra periculum fuere,ſtudijs multitudinis propter proſperiores ſucceſſus ad Cruciferos inclinantibus,& illis multos ad proditionem ſolicitantibus cùm per alios, tum per duos quoſdam Carthuſios monachos de Paradiſenſi monaſterio: fuiſſetq́ perfecta proditio,ſi ad conſtitutum cum proditoribus tempus Cruciferi ad fuiſſent.

Carthuſij monachi Cruciferorum rebus ſtudentes.

Deprehenſi proditores pœnas dedêre.

Brodnicia arx obſeſſa à Cruciferis.

Brodnicia quoque oppidum in Culmenſi tractu,negligentius cuſtoditum à Nicolao Coſcelecio palatino Inouuladislauiēſi,interceptū:arx uerò propugnaculis circunquaq; extructis arctius obſeſſa eſt. In quam tamen modicū præſidiū,cum non copioſo item cōmeatu à Dunino ſubmiſſum,ui per medias hoſtium ſtationes aliquot militibus deſideratis perrupit. Quare diutius ea ſuſtinuit obſidionem.

Comitia Corcini.

Tartarorum legatio.

At Cazimirus Bydgoſtia profectus in maiorem Poloniam,autumni tempus ibi conſumpſit:inde Corcinū ad comitia,ad ſextam diem Decemb.edicta,ſe contulit. Ibi auditæ legationes Ecigeris Tartarorum principis, Georgij Boemorum regis,& Friderici marchionis Brandenburgenſiū. Tartari oblatis muneribus, pacem,amicitiam,ſocietatem& auxilia contra quoſuis hoſtes regi pollicebantur,quamuis à Lituanis ſe ad inuadendam Podoliam ſolicitari dicerent.

Boemorum legatio.

Boemi congreſſum cum ſuo rege Glogouiæ ad Cal.Maias,& arbitrium cunctæ controuerſiæ, quæ Cazimiro eſſet cum Cruciferis, regi ſuo poſtulabant:quod Cruciferos quoq; non abnuere dicebant.

Marchionis Brandeburgenſis legatio.

Brandenburgenſes principem ſuum ſuſpectum,quòd ſentiret cū Cruciferis,purgabant, operamq́ & ipſi ſuam ad componendas cum illis res pollicebantur. Tartaris actę gratiæ,miſſaq́ ſpendida dona. Boemi

abſq;

A bſque certo reſponſo dimiſsi, Cazimiro per ſuos legatos reſponde- *Cazimiri legatio ad Georgiũ Boemum.*
e pollicēte. Nec ita multo poſt Stanislaus Oſtrorogus Caliſsienſis pa
atinus, & Ioannes Tarnouius caſtellanus Sandecenſis, ad Georgium
niſsi cum his mandatis, ut ad diem Iduum Maij Glogouiæ maiori
um Cazimiro congrederetur: de pace cum Cruciferis faceret arbitra-
u ſuo, modò ne Pomeraniam, Culmenſem & Michalouienſem ditio-
ies Polonis abiudicaret. Brandenburgenſi uerò exprobratæ iniuriæ,
ommemorataq́; in ingratum Marchionem regia beneuolentia, quòd
ex neque cum Ludouico Bauaro, neque cum Boemis coniungere ſeſe
duerſus eum in animum induxiſſet: de pace tum Cruciferis, ſi ſe inter-
oneret Marchio, non inuito rege facturum eſſe. Legatis dimiſsis, iu-
licium contra Cracouienſes conſules de cæde Andreæ Tencinij inſti- *Iudiciũ regium de cæde Andreæ Tencinij.*
utum eſt. Atque ij citati, cum non ſiſterent ſeſe, eo quòd beneficio Ca
imiri ſecundi regis cautum ſibi eſſe dicerent, ut non niſi Cracouiæ co
am rege cauſam unquam dicerent, abſentes ad capitalem pœnam, &
ctoginta millia marcarum damnati ſunt. Peractis comitijs, ad finem
nni rex Cracouiam profectus eſt. Ibi inſequentis anni initio, inſtaura- *1462 ann.*
um in arce in ciues Cracouienſes iudicium iure Polonico, illis nequic- *Ius Polonicum de cæde.*
quam ad Saxonicum, quo ciuitates Polonicæ ferè utuntur, prouocan-
ibus: ſera enim ea prouocatio ſiue exceptio tunc eſſe dicebatur, omiſ-
a priore iudicio Corcinenſi. Pronunciata ſententia contra ciues: ſed
ihil tunc actum ijs, qui fide regia ſeſe ſtiterant. Cæterùm paucis die-
B ous miſsi in urbem Nicolaus Scora Gaiouius Caliſsienſis caſtellanus,
& Nicolaus Pienianſcus præfectus Cracouienſis quatuor è ſenatu *Cracouiẽſes ciues capitali pœna damnati, et multati.*
urbano, totidem de plebe, & magiſtrum lictorum ad pœnam depo-
poſcerunt: dediti & iureiurando Ioannnis Rabſtinij ſiue Tencinij, in-
terfecti Andreæ filij, ſecundum leges patrias rei peracti, ſex tunc in ar-
ce (ne qui nouus motus exiſteret, ſi in urbe id fieret) capitibus plexi
ſunt: tres reliqui uita donati à Ioanne Rabſtinio, in carcere plus quàm
toto anno in arce Rabſtinenſi aſſeruati ſunt, donec res cum Tenci-
nijs tranſacta eſt. Iaroslao Sarleio uni de damnatis regina Elizabe-
tha, quamuis domum ea de re ad Ioannem Rabſtinium adiuiſſet, ue-
niam impetrare non potuit. Sic ira Tenciniæ familiæ reſtincta eſt ſan-
guine, quanquam non eorum, penes quos culpa cædis fuit. Nam &
Clemens armorum faber, qui multitudinem concitauit, & Ioan-
nes Doiſuon, qui Tencinium latitantem prodidit, fuga ſaluti ſuæ con-
ſuluere. Sed nonnullorum tamen pœna ſanciri placuit, ne plebs te-
merè ſe à turbulentis hominibus concitari pateretur: magiſtratusq́;
ne id fieret, ſumma cura prouiderent. Sexitem millia florenorum ſe-
natus Cracouienſis Ioanni caſtellano Cracouienſi fratri, & Ioanni
filio defuncti Tencinij exoluit. Et ægrè quidem Derslai Rithuianij
palatini Sendomirienſis, & Iacobi Dembienij theſaurarij regni, à re-
ge ad componendam rem delegatorum, opera, & Iacobi Siennenij
precibus eò res perducta eſt, Tencinijs dimidium multæ ſiue uadij à re
gina editi, hoc eſt quadraginta millia, poſcentibus. Acriter interim

obsidebatur Brodnicia à Cruciferis. Itaque missi ad regem ab equestri A Prussorum ordine, & ciuitatibus oratores, Gabriel Basenus palatinus Culmensis, Otto Machuicius, & duo senatores Gdanenses, Philippus Bissouius & Ioannes Marpurgius, petiuerunt ab eo, ut Prussicarum rerum maiorem curam susciperet, arcemq; munitissimam & nobilissimam Brodniciam, quæ ægrè iam aliquot mensium obsidionem toleraret, ne in potestatem hostium uenire pateretur: permultum in una illa arce momenti esse ad retinendam Prussiam, & confirmandos Prussorum animos. Cõsultissimè autem eum facturum esse, si quàm primum in Prussiam ipse cum exercitu ueniret, ac Marieburgi degeret: si pecunia careret, Prussos cisam siue accisam (tributum sic appellant) ac redituum suorum dimidium collaturos esse, atq; adeò facultates ipsorum, & fortunas omnes in potestate regis fore: si esset remissior, uideret ne ditiones amplissimas atque opulentas, magno labore & sudore, multo sanguine, & maximis impendijs de manibus cupidi & improbi hostis recuperatas, non sine summo dedecore rursus amitteret: seq; in fidẽ receptos, tetris & immanib. tyrannis proderet. Hac legatione motus Cazimirus, magnam partem aulici comitatus sui, & quantũ mercenariorum militũ statim cogere potuit, in Prussiam ad liberandã obsidione Brodniciam ad Duninũ præmisit. Duninus quamuis auctus copijs, tamen obsessis non succurrebat, hostiũ uires reformidãs: qui ad famam nostrorum aduenientium, omnes copias Brodniciam contraxerãt, & oppidi munitione sese tuebantur. Itaq; obsessi, cum diutius inopiã & B famem ferre non possent, mense Februario uitam resq; suas ut sibi auferre liceret pacti, arcem Cruciferis dediderũt. Per id tempus Ziemouitus Masouiorum Plocensium, & Vuladislaus Rauensium atq; Belsensium duces, Vuladislai filij, continuatis penè funeribus elati sunt, à Gothardo Ribenio castellano Sochaciouiẽsi, gente Raduanio siue Virbouio, cui Ribnam pagum eripere uoluerant, ueneno, ut uulgò creditum est, de medio sublati. Et quoniam nullos ij liberos relinquebant, de successione inter cognatos eorum, & regem certatũ est. Cognati legitimæ hæreditatis nomine pro se quisq; defunctorum ditiones ad se trahebant. Erant autem fœminæ proximæ Catharina & Agathia siue Osca amitę defunctorum: quarum Catharina Michaeli Lituano duci, qui blandius Michalusco dictus est, matrimonio iuncta, uidua tunc erat: Agathia cum Cessinensi duce nupta, Venceslaum & Præmislum filios moriens reliquerat, qui maternam hæreditatẽ petebant: petebat & Margarita soror patruelis defunctorum, Ziemouiti filia, Conradi nigri Olessnicensium siue Cozlensiũ ducis uxor. Iam & Conradus, Cazimirus, Boleslaus, & Ioannes Boleslai Varsauiensium ducis filij, quãquam remotiores, nimium quarto gradu defunctos attingẽtes, tamen quia mares, ad se iure bona eorũ pertinere asseuerabãt. Rex uerò quòd mortui duces nullos suos hæredes masculos reliquissent, iure feudi caduci ditiones illas sibi & regno suo uendicabat. Ac Belsenses quidẽ donatione Iagellonis haud ita pridẽ à regno auulsi, nõ difficulter Andrea Odro-

Prussorũ legatio ad regem.

Prussorum studium erga regẽ & liberalitas. Cisa.

Brodnicia arce potiti Cruciferi.

Ziemouitus & Vuladislaus Masouiorũ duces ueneno sublati.

De successione in Masouia & Belsensi cõtrouersia.

Belsenses in uerba regis iurarunt.

A Odrouanzo palatino Rusiæ & præfecto Leopoliensi, & Ioanne Guropatuua succamerario Lublinensi & præfecto Chelmensi authoribus, in uerba regis iurarunt. Plocensis uerò conuentus priuato propriorum principum dominatu delectatus, authore Paulo episcopo Plocensi regis imperium, præsertim cum Cazimirum non probaret, detrectabat. Et primùm quidem Catharinam, quam superius commemorauimus: deinde quòd ea mulier & sterilis esset, Conradum de Varsauiensibus ducibus natu maximum, ducem sibi asciuit, attributis Catharinæ nonnullis possessionibus. Rauensis tamen & Gostinensis contentus, Grotho Nouomescio authore, Catharinam cum non contemnenda manu ad se uenientem repulerunt. His auditis Rex Louiciã contendit, indéq; Ioannem Vuladislauiensem, & Andream Posnaniẽsem episcopos, Lucam Posnaniensem, & Petrum Lenciciensem palatinos, & Ioannem Tarnouium castellanum Sandecensem, uiros primarios, oratores ad Plocensem nobilitatem misit: à qua cum nihil aliud impetratum esset, Lenciciam, ex constituto conuentum ad sextum Nonas Maias edixit. Eò cum pauci quidam de Plocensi conuentu, nec ij primores cum Barbara Boleslai quondam Varsauiensium ducis uxore tunc uidua conuenissent, re infecta discessum est. Itaque alia rex comitia Petricouiam ad tertium Idus Nouembris edixit, ad eáq; Paulum episcopum, ac cæteros Plocenses proceres, ni uim suam experiri uellẽt, nominatim adesse iussit. Interim autem, quoniam Rauam & Gostinũ B Catharina ui subigere aggressa erat, ab armis ut discederetur. His actis rex Glogouiam ad constitutum cum Georgio Beomorum rege congressum profectus est: quibus diebus Lencicia post discessum regium conflagrauit. Nec ita multo antè, Cracouia horrendo incendio in cœnobio Dominicanorum sodalium è fornace alchymistica, quemadmodum uulgò iactatum est, orto arserat, ita ut dimidia ferè pars urbis ad meridiem & occidentem solem uergens absumeretur. Eius autem incendij culpa partim in acerbitatẽ regis aduersus Iacobum Sienneniũ, & cum eo sentientes sacerdotes, quorum decimas quoque rex diripi iusserat: partim in cædem Andreæ Tencinij in æde sacra irreligiose patratam, uulgò relata est. Glogouiam aduenienti Cazimiro, Georgius Boemus, qui prior eò aduenerat, cum Vuratislauiensi & Olomucensi episcopis, & quatuor ducibus Silesiorum, splendido & ambitioso apparatu ad unum milliarium occurrit. uicere tamen nostri magnificentia & multitudine, in sex turmas descripti. Salutatione mutua ex equis facta, Cazimirus in arcem deductus est: Georgius in curia urbana diuertit. Nouem deinde dies dati colloquijs: quibus fœdus, ante annum Bythomiæ ictum inter reges, confirmatum est: adiectum, ut id ad mortem utriusque esset stabile. De Osuencimo, Volco, Zatoria, Ziuecia, Seuero & Berualto munitionibus ac territorijs, Boemus Polono ne facesseret negocium: Polonus uerò à Boemo dotem Elizabethæ uxoris suę nomine, ut ne repeteret. De iniurijs mutuis & controuersijs delecti utrinque proceres, alternis uicibus in Polonia & Silesia certis locis

Plocenses alieni à rege Poloniæ.

Rauẽsẽs & Gostinenses regis fidem secuti.

Legatio regis ad Plocensem conuentum.

Comitia Lenciciæ.

Lẽciciæ & Cracouiæ incẽdiũ.

Cazimiri & Georgij regum conuentus Glogouiæ.

Pacta regum Pol. & Boem.

locis conuenientes disceptarent. Proximus conuentus regum, si quis deinceps futurus esset, ut in Polonia ageretur. Ad extremum societas contra Turcas inita, promissa'que auxilia mutua, utri bellum à barbaris illatum esset. De rebus Prussicis nihil actum, tergiuersantibus Cruciferis, successu belli & receptæ Brodniciæ elatis. Venit eò ad Cazimirum Ludouici ducis Bauari legatio, in Fridericũ marchionẽ eum incitans, & contra Cruciferos auxilia uicissim pollicens. Cui quid responsi datũ sit, non liquet. Reges ita constitutis rebus, & missis ultrò citrò'que hospitalibus muneribus, discesserunt, Georgio Polonorum opes & splendorem admirante, nec auso unquam Cazimirum ad conuiuium inuitare, eo quòd prior ipse ab eo inuitatus, acceptus'que magnificentissimo apparatu, prodere paupertatem suam, quæ gentis est ambitio, nolebat.

Bauari ducis legatio ad Cazimirum.

Polonorum splendor.

Boemorum ambitio.

MARTINI CROMERI DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM, LIBER VICESIMVSQVINTVS.

AZIMIRVS Glogouia discedens, Posnaniam diuertit: ubi cũ tribus septimanis subsisteret, Cruciferorum præsidiarij Choinicienses in Palucos populabundi excurrerunt. Nostri quoque in nouam Marchiam excurrerant: sed ab hostibus profligati, pauci fuga euaserũt. Nec mora Inouuladislauiam rex cõtendit: inde missis agrestibus cum præsidio aulici comitatus sui, segetes hostium in Culmensi tractu succidi iussit. Prodigia per id tempus in Polonia minore apparuisse memorantur. Quadam die sole occidente plus quàm duabus horis imaginem crucifixi cum gladio ab occidente ad meridiem in aere tẽdere uisam esse: caput siue caluam diui Stanislai aliquoties dum in solenni supplicatione circũfertur, sudasse. Cõsecuta sunt domi quidem latrocinia, duce Boriuoio Scrinnio gente Labentio, & Vulodico ex Letaua, cum ij cum mille hominũ manu rupe quadam inter Volcũ & Zaros, quã Sola fluuius alluit, munita, Osuencimensem oram omnẽ infestarẽt. Quos Pienanscus præfectus Cracouiẽsis, facta è Sciriciẽsibus & mercenarijs paucis tumultuaria manu, cũ se cum Petro Comorouio & Prædislao Dmoscio, hoc è Scepusio, illo ex Vngaria aduenientib. coniunxisset, non modò à latrocinijs cohibuit, sed in munitione illa, quã Bucouecia dixere, obsessos aliquandiu, cum Boriuoius ex Ostrauia ipsis nõ succurreret, fame ad deditionẽ cõpulit, uitam modò & uestimenta pactos. In Prussia uerò cum Cruciferi nauiter rem gererent, rex ut eorũ audaciã reprimeret, Toruniã se cõtulit, inde'que aulicos suos cũ Petro Dunino, & mercenario milite, Varmiẽsi basilicę siue Fraumbergę obsessę ab hoste præsidio summisit. Cuius aduentu Magister Cruciferorũ cõterritus, & aleam pugnæ periclitari nõ ausus, deser tis

Paluci regio. Polonorum strages.

Prodigia.

Latrocinia. Letaua arx.

Bucouecia castellũ latronũ.

Fraumberga ab obsidione Cruciferorũ liberata.

[ac]tis castris, fugiens soluit obsidionem: nostri castra hostilia diripuêre. Nonnihil fortasse momenti hostibus ad fugam attulit, quòd agrum suum Sambiensem à Gdanensibus Habo circumuectis, acerbè uastari acceperant. *Gdanẽses Sambiam uastarũt.* Et ferè agrestibus eius oræ hostilis constabat exercitus: ita'que retineri ij nequiuerunt, quin ad sua defendenda dilaberentur. Rex interim Toruniæ commoratus, & à Torunensibus liberaliter habitus, nonnunquam reginam in arce Nessouiensi degentem uisebat. Erat apud Culmam Bernardus Sumbergius cum aliquanta manu hostium. Is cum è uicinis agris subinde prædas ageret, quadam die suos, nauibus traiecto amne Vistula, noctu ad Nessouiam iussit excurrere. *Cruciferorum clades.* Non ita multo antè rex id oppidum in gratiam Torunensium in superiorem ripam transtulerat: *Nessouia trãslata.* domus quæ in ueteris oppidi loco relictæ erant, uici speciem præ se ferebant. Eum igitur uicum cum hostes noctu incendissent, trepidatum est à nostris, qui ibi diuerterant, nihil tale suspicantibus. Mox abiecto metu, Tartari cum perpaucis aulicis ad persequendum hostem emissi, & naues repetentem amolientem'q; assecuti, magnam stragem gladijs sagittis'q; ediderunt, & nauibus cunctis potiti sunt: sex modò uiui cum duabus nauibus de omni illo numero euaserunt. Porrò Duninus hostibus à Fraumberga depulsis, Gdanensem'q; agrum populatione infestantibus, ipse quoq; copias suas eò traduxit. Neq; satis habuit hostem liberioribus excursionibus arcere, *Pomerania uexatur utrinq;* socios'q; defendere: sed in hosticum progressus, Stargartensium, Bythouiensium, Lemburgensium & Puscensium, quæ territoria non ita pridem in hostium potestatem uenerant, fines ferro & igni uastare adortus est. Hostes ubi nostros prædæ cupiditate longius ad iniqua loca inter stagna & lacus prouectos animaduertêre, ualidam & ipsi manũ, deducto è proximis suis munitionibus præsidiario milite, agrestibúsque arma sumere iussis, coegerunt, opportunitate locorum contra nostros usuri. Id'que eo maiore fecere fiducia, quòd commodum Fricius Raunechius Austrius, & Caspar Nostiuicius Silesius, nouos milites è Germania & Silesia ipsis adducentes, aduenerant. His igitur copijs coadunatis, occurrere nostris parabant: tramites'que omnes, nè quà nostri ex angustijs effugere possent, succisis quoquouersus arboribus, intersepiebant. Qua de re Duninus per exploratores factus certior, ad regem mittit curriculo, qui eum, ut periclitantibus actutũ subueniat, oret. Nec mora, rex Albertũ Gorsciũ cum reliquo comitatu suo ac Tartaris Lituanicis ad succurrendũ suis mittit. Id ubi duces hostiũ compererũt, minore parte in castris aduersus Duninũ relicta, ipsi cum maiore ac delecta, ripam Vistulæ, qua Gorscium traiecturũ esse existimabant, insederũt, ut eum, prius quàm se cum Dunino cõiungeret, opprimerẽt. Sed Gorscius deflexo itinere, alibi liberè fluuiũ traiecit. Vbi id intellexerũt hostes, omisso Gorscio, propius ad Duninũ castra mouerunt, ut eum priusquã Gorscius cum eo se coniungeret, ad pugnam elicerent: aut certè in angustijs cõclusum, excluso Gorscio, obsessum tenerent. Non ignorabat Duninus de aduentu suorum; exploratũ etiam

habebat,

habebat, longè maiores esse hostium uires, quàm suas. Itaq; non minus de auxiliaris illius, quàm de sui exercitus periculo sollicitus, noctu hostes in se intentos fallere, ac per deuias syluas euadere ad Gorscium decreuerat. Id ne facere posset, hostes diligenter cauerant, deiectione arborum transitu omni impedito. Mutato igitur consilio, ferro per medios hostes uiam sibi ad suos aperire statuit: instructaq; equestri acie, qua peditem contegebat, in hostes contendit. Alacres & illi pugnã capessunt, magna spe uictoriæ. Et ita se authore Nostiuicio inuicem adiurarant ac deuouerãt, ut qui de suis pedem retulisset, sine omni tergiuersatione pro seruo regi sese dederet. Vbi ad congressum uentũ est, Paulus Iasenius gente Gosdouius, aulicus regius, armatus ab latere inter duas acies magno impetu procurrens, hastas hostium in nostros intentas auertit. Eodemq; momẽto nostri inopinata re perturbatos summa ui adoriuntur: & mox uel confractis, uel abiectis hastis, gladijs utrinq; res geritur, pugnatur acriter: Audacia nostri, hostes multitudine superabant. Cumq; totas tres horas dubio Marte pugnatum esset, utrinq; quasi ex composito discessum est. Mox recreatis paululũ uiribus, utrique non ad pugnam, sed ad persequendũ alteros cõtendunt, utriq; alteros uictos discesisse rati. Occursu mutuo instauratur prælium, rursusq; una hora dimicatũ est, donec sauciato Fricio doctore exercitus, & peditibus nostris assiduo balistarũ ictu dextra hostiũ latera ferientibus, retrocedere sensim ij cœperunt. Sed mox reuocante & sistente Fricio, redintegrabatur pugna, si quod nostri trepidantibus recolligendi sese spacium dedissent. Interim dum ciet pugnã, animatq; suos Fricius, interfectus corruit. Ibi tum effusa fit fuga hostium cum altero duce Nostiuicio, iurisiurandi paulo antè dati, & ab omnibus exacti, immemore. Pedites desperata lõgiore fuga, pars in castra sese recepere: pars ea prætergressi, stagna lacusq; propinquos petiuere. Nostri pernicitate equorum freti, fugientes persecuti, magnam cædem edebãt. Vbi ad castra hostilia peruentum est, ibi nonnihil difficultatis nostris obiectum erat. Etenim hostes ea, qua parte stagno non tegebantur, fossa & sudibus acutis foras obuersis munierant. Sed cupidis uictoribus non facilè quicquam obstat. Nostri enim præuertendos sibi esse hostes perterritos, priusquã ad castrorũ defensionẽ accurrerent, rati, admotis calcaribus cæcorũ in morem in sudes obiectas ruebant: confossisq; equis nõnullis, tandẽ contextũ sudium perfregerũt, & uno impetu castra cæperunt, atq; diripuerunt, quindecim bombardis maioribus, ducẽtis curribus, armis, impedimentis, & commeatu referta. Interim equites hostium castra sua præteruecti, plurimi euasere. Ala una in locum deiectu arborũ à se septũ delata, nec inueniens exitum, à nostris concisa est. Cæsa eo die hostium duo millia, capti sexcẽti, & maior propemodũ quàm pro numero nostrorum strages edita. De nostris centum gregarij milites ceciderunt. de nobilioribus tantum Hector Chodorasius desideratus est: sed pauci reperti, qui saucij non essent. Duninus in femore & in manu uulnera accepit. Ad Puscum hoc prælium commissum est quin-

Stulta adiuratio.

Pauli Iasenij audacia.

Prælium & uictoria Polonorum de hostib. apud Puscum.

Fricius cæsus. Nostiuicij fuga.

Castra hostium capta.

Cæsorum & captorum numerus.

quintodecimo Cal. Octobris. Triduum pòst in ijsdem statiuis human do cæsos, & saucios curando, consumptum est. Per quos dies Ericus Stolpensium Pomeranorum dux fortunam, ut credebat, sequutus, mutata fide, quam Cazimiro regi, impetrata per uxorem uenia, dudum dederat, cum sexcentis equitibus grauis armaturæ ad castra Cruciferorum cōtendens, cum profligatum eorum exercitum accepisset, raptim sese ex itinere domum recepit: non paucos tamen extremi agminis à nostris insequentibus partim captos, partim trucidatos amisit. Honoratus est à rege uictor exercitus: Petrus Duninus, Paulus Iasenius, Venceslaus Neborius, Nicolaus Vilcanouius, Thomas Odrouanzus, Ioannes Dlugossus, canonicorum frater, & triginta alij uirtutis ergò militaribus donis insignibus ornati. Eodem illo tempore tribus alijs in locis prosperè item dimicatum est à nostris: apud Iasenecium pagum, & apud Pisiam flumen in Masouia, unde propinquarum hostilium munitionum præsidiarij milites prædas agebant: & apud Suece. Apud Elbingam quoq; non multo pòst, nauali prælio hostes à nostris profligati sunt. Prorogatum autem est à rege militibus stipendium, cum ecclesiasticus ordo decreto Calisiensis synodi subsidium ei in maiore quidem Polonia uicenûm grossorum, in minore uerò senûm de prouentu uniuscuiusque libræ siue marcæ argenti contulisset. Sub finem Octobris Vdalricus Ceruonca Boemus, cùm à Georgio rege eius gentis carcere, in quem biennio in gratiam Cruciferorum compactus erat, Cazimiro postulante emissus esset, Golubum oppidum noctu ingressus, in potestatem suam redegit, hostili præsidio satis ualido partim capto, partim interfecto: turres duas, quæ acriter defendebantur, igni subiecto in deditionem accepit: de authoribus defectionis capitale supplicium sumpsit. His succesibus magna rursus animorum inclinatio in regias partes facta est. Ad comitia is deinde Petricouiam ad undecimam diem Nouembris edicta profectus est. Pauci eò de minoribus Polonis, incertum quam ob causam, conuenêre. Venere autem Conradus Masouiorum Varsauiensium dux, cum matre Barbara, & Catharina amita, Michalusconis Lituani ducis quondam uxore, & Paulo Plocensi episcopo, comitatu octingentorum equitum, itémque Conradus Niger Olesnicensium dux, Plocensem & Belsensem principatum cognationis iure sibi uendicantes. Dati à rege recuperatores siue iudices: Stanislaus Ostrorogus palatinus Calisiensis pro summo iudice, Grothus uerò Cazimirus pro succedaneo, quem subiudicem nostri uocant, iudicio præsidere iussi: his adiuncti palatini & castellani aliquot pro assessoribus. Instaurato iudicio, regij procuratores Ioannes Rithuuianius marsalcus, & duo iurisconsulti, negabant legitimæ cognatorum successioni locum esse in dedititijs seu feudalibus, ut uocant, bonis, cuiusmodi esset cuncta Masouia, Polonorum regibus antiquo iure obnoxia: sed regem optimo iure defunctis ducibus deditijs, qui nullos mares liberos relinquerent, succedere. Refellebant id Conradi Varsauiensis causidici, quòd dicerent, à Cazimiro e-

Erici Pomerani perfidia.

Polonorum uictoriæ de Cruciferis.

Contributio.

Vdalricus Ceruonca in carcerem coniectus.

Golubum receptum.

Comitia Petricouiæ.

Iudicium de Plocensi & Belsensi ditione.

ius nominis ſecundo rege Maſouiorum duces è deditítijs penitus exemptos eſſe. Contrà regij negabant, Cazimirum aut quenquam omnino regem ſine aſſenſu ampliſsimi conſilij tantum de commodis & iure regni detrahere potuiſſe. Iuraſſe autem pòſt in uerba regis Ziemouitum, Cazimirum, Ioannem, & Vuladiſlaum duces. Atque ita diſceptata cauſa iudices ſecundum regem pronunciarunt, Maſouijs iudicium illud fruſtra iam detrectantibus, & ad Pontificem maximum, & quemuis alium qui ſciret, poſſet, & uellet iuri ſuo opitulari, prouocantibus. Cum Alberto Auſtriorum archiduce fœdus ictum, ea conditione adiecta, ne Cazimirus dotem Elizabethæ uxoris ſuæ ab eo repeteret. Nihil præterea memoratu dignum in ijs comitijs geſtum eſt, propter ſenatus infrequentiam: niſi quòd Hieronymus Cretenſis archiepiſcopus, legatus pontificius, cuius iam ſuperius mentionem fecimus, annum ferè totum expectatus, ſub finem comitiorum aduenìens, ad pacem cum Cruciferis faciendam, & ad bellum Turcicum regē hortatus eſt publicè: priuatim autem ſolo archiepiſcopo interprete reconciliare Iacobo Sennenio regem conatus eſt. Implorarat enim is proculdubio opem Pontificis, cum rege obſtante adipiſci epiſcopam non poſſet. Miſerat etiam rex rogatu & ſumptu Gruſcinij ad pontificem oratores, Ioannem Rithuianium marſalcum regni, & præfectum Sendomirienſem, & Mathiam Racianzum iuriſconſultum & canonicum Vuladiſlauienſem, qui Sennenij conatus impedirēt: & grauibus quidem criminibus eum accuſabant, & ambitioſum, regi, populo, & eccleſiaſtico ordini inuiſum, ſeditioſum'que reum agebant: quòd ui Thomam epiſcopum ad concedendam ſibi epiſcopam adegiſſet, in eamque per uim inuaſiſſet: in qua inuaſione propinquus eius Andreas Tencinius magnus uir, & facilè princeps ſenatus Polonici, populi Cracouienſis concurſu interfectus eſſet, literas'que Sennenij Mantua, cum legatione regio nomine fungeretur, ad regem ſcriptas, quibus incuſabat is Pontificem, quaſi plus æquo faueret Cruciferis, producebant: & ampla Pontifici munera regio nomine, ac Friderici Imperatoris & Georgij Boemorum regis commendatitias literas attulerant. Nihil tamen aliud à Pontifice impetrarunt, quàm ut is huic ipſi, cuius modò mentionem fecimus, legato ſuo cauſam illam cognoſcendam delegaret, atque interim Sennenio epiſcopo adminiſtratione interdiceret. Itaque egit diligenter Cretenſis cum rege pro Sennenio, aſſeuerans epiſcopam ſemel à ſede Apoſtolica ipſi collatam, inuito adimi iure non poſſe. Sed rege aſſeuerante, malle ſe regno excidere, quàm illum pati eſſe epiſcopum: legato'que uiciſsim uociferante, præſtare ut tria regna pereant, quàm ius & authoritas eccleſiæ perturbetur: re infecta, & irritatis utrinque animis diſceſſum eſt. Conuenit tandem inter eos poſtero die, ut rex alia comitia eòdem ad decimamſeptimam diem Ianuarij ediceret: interim uterque ſcriptis ad Pontificem literis contenderet, ut ſi aliter fieri non poſſet, ad Vuladiſlauienſem epiſcopam Iacobus Sennenius transferretur. Et mox legatus explorata regis uoluntate de pa-

Fœdus cum Alberto duce Auſtriæ.

Legatus pontificius.

Regis cum legato altercatio.

de pace ad Cruciferos in Prusiam contendit: nec tamen ultra Breste Cuiauiense progressus, per literas & internuncios cum Magistro Cruciferorum de pace egit. Rex uerò discedens & ipse Petricouia, Rauæ & Gostini possesionem adijt: & hanc quidem præfecturam Nicolao Cutenio, illam uerò Grotho Cesnico (siue id illi gentilicium nomen, siue magistratus, quem pocillatorem dicimus, appellatio fuit) quoad uiuerent confirmauit: possesiones etiam quasdam utrique hæreditario iure donauit, propterea quòd horum duorum opera potissimum ditiones illæ ipsi adiunctæ essent. Archiepiscopo uerò Gnesnensi libram siue marcam auri è Louicia Masouijs ducibus Sochassouię quotannis pendi solitam, in omne deinceps tempus remisit. Quibus peractis, Radomiam ad reginam uxorem se contulit. Per id demum tempus Viennenses ciues tumultu ciuili ob sex senatores in carcerem coniectos concitato, Fridericum Imperatorem in arce duobus ferè mensibus obsederunt: & Georgium Boemorum regem, cum exercitu liberandi eius causa uenientem, Alberto Friderici fratre duce insidijs exceptum in suburbanis uillis profligarunt. Pax deinde facta, ea conditione, ut Fridericus Maximiliano filio principatum illum concederet, eius'que tutelam Albertus patruus gereret. Fridericus ut gratiam referret Georgio, filio eius duces Munsterbergensium in Silesia creauit. Hoc etiam anno reperio Stephanum palatinum Valachorum in uerba regis absentis iurasse, & promisisse, præsenti quoque idem iusiurandum solenni ritu se daturum esse intra duos uel tres menses, cum euocatus fuerit. alius'ne autem sit hic Stephanus ab illo, quem superius iurasse narrauimus, aut si idem, cur iusiurandum repetiuerit, nihil compertum habemus: nisi fortè ex eo, quòd is tunc retractauit omnes alias obligationes suas huic contrarias, colligi rectè potest, eum intermedio tempore mutasse fidem, & ad Vngarum desciuisse. In quo suffragari nobis uidetur Vngaricarum rerum scriptor Bonfinius, qui hæc tempora persequens, Valachorum palatinum, siue Vaiuodam, ut ipse uocat, in fide Mathiæ regis fuisse memorat. Huc accedit & illud, quòd proceres & cōsiliarij ipsius pro ipso, quasi cui ipsi fides non haberetur, spoponderunt, quòd eum deinceps in fide reges Cazimiri & officio retenturi essent. Post initium insequentis anni Cazimirus Petricouiam ad præstitutam comitijs diem redijt. Adfuit frequens senatus, & Hieronymus legatus Pontificius, item'que Iacobus Sennenius cum triginta modò comitibus accepta fide regia. Aduenêre & Conradi cæterorum'que fratrum Masouiorum ducum oratores, Nicolaus Bogleuius Varsauiensis palatinus, Vincentius Gizicius marsalcus, Nicolaus Mirzenecius, & Nicolaus Malcus iurisconsulti: Lituanorum uerò procerum Totiuil & Cuzek. Ac Sennenius quidem, quamuis ad genua regis clementiam eius implorans, accidisset, & omnia tentasset, nihil tunc impetrauit, asseuerante rege, repnum se prius amissurum, quàm illum aut quenquam omnino in regno suo se inuito episcopum esse passurum. Itaque cesit Sennenius pertinaciæ eius,

Tributum Louiciæ nomine remissum archiepiscopo.

Fridericus Imperator obsessus à Viennēsibus.

Georgius Boemus profligatus.

Maximilianus dux Austriæ.

Georgij filij duces facti.

Steph. Moldauiæ pal. iurat in uerba regis Polon.

Stephani dubia fides.

Comitia Petricouiæ.

1463 ann.

& epiſcopam Gruſcinio conceſsit, acceptis ab eo quatuor mille florenorũ, quos liti expenſos ferebat, & nõnulla parte bonorũ epiſcopaliũ, duobus annis ac dimidio, ex quo lis exorta erat, præterlapſis. Quo facto, ijs quoq; ſacerdotibus, qui cum eo ſenſerant, ſacerdotiorũ ſuorum fructus reſtituti ſunt. Ioannes Gruſcinius Cracouienſis epiſcopus deſignatus in Vuladiſlauienſi: ſucceſſorẽ accepit Ioãnem Lutecũ Brezium procãcellarium regni: quorũ trium ambitio & põtificiã authoritatem in Polonia debilitauit, & electioni liberę uim attulit: ita ut ex eo tẽpore ea ſublata, umbra modò eius quædã penes ſacra collegia remaneat, nõ ſine grandi nõ modò eccleſiaſticę authoritatis, uerùm etiã religionis & reipub. iactura.

Iacobus Sennenius ceſsit epiſcopa.

Ioãnes Gruſcinius epiſcopus Cracouienſis.

Epiſcoporũ electiones liberæ.

Etenim donec liberæ ſacerdotũ electioni in creando epiſcopo locus fuit, fuit tamẽ aliq̃t bonorũ & malorũ, dignorũ indignorumq; diſcrimen, cum ſacerdotes ſumptis reuerenter tremendis Chriſti myſterijs, iurati de futuro epiſcopo ferrent ſuffragia. Virtute, doctrina, & pietate tunc ambiebatur, plus quàm fautoribus, aut neceſſariorũ precibus, aut mulierum blãditijs atq; lachrymis, aut ſplendore comitatus, aut apparatu cõuiuiorum, & cõpotationib. aut cõmendatione generis & familiæ, aut aſſentatione, & ſacerdoti indecoris miniſterijs, aut etiam largitione.

Quales olim epiſcopi.

Vigebat igit̃ diſciplina eccleſiaſtica: minus ſibi permittebãt ij, qui epiſcopi fieri cupiebant: ſeruiebãt famæ & exiſtimationi: & non modò reprehenſionem collegarum, ſed etiã ſiniſtrã cuiuſuis ſuſpicionem cauebant. Epiſcopi uerò facti, nihilominus pro fratribus ducebant collegas dudum ſuos: in cõſilium eos de rebus maioribus adhibebant, plurimumq; reuerebantur: & officiũ ſuum nauiter faciebant, memores quid ſolenni & ſeriò dato iureiurãdo recepiſſent.

Epiſcoporũ dignitas & authoritas.

Ad aulas principum quoties ueniebant (ueniebãt aũt rarius, nec tam ſua ſuorum'ue quàm publicæ utilitatis gratia) de uia ipſis decedebat, aſſurgebatur, omniſq; honos habebatur, & quaſi numinibus quibuſdã tantum nõ ad genua procumbebat, ab ipſis etiã principibus. Porrò in conſilijs de repub. in iudicijs, in defendendis ac uindicandis bonis & hominibus eccleſiaſticis, pupilliſq; & uiduis, denique in admonendis & corrigendis nõ modò infimis & mediocribus, uerùm etiam primoribus, atq; adeò regibus ipſis liberæ erant eorũ uoces & ſententiæ, ſingularis dignitas, ſumma autoritas. Nõ inhibebat uocem accepti beneficij memoria, nõ ſpes futuri. Nec eleuabat authoritatem dicentis aut arguẽtis ambitio, & conſcientia audientium: nec metus aut inſcitia dignitatem deprimebat. Non erat neceſſe epiſcopo & ſacerdoti pro foribus cubiculi regij inter ſcurras & uilia uentris mãcipia aſsidere: nec ſannas & ſcõmata leuiſsimorum quorunq; ferre: nõ turpiter & indecorè adulari & adblandiri non modò elegantiorib. iſtis cubiculi & menſæ regiæ adminiſtris, ut aliquã tamẽ ij uel ioco mentionẽ abſentis apud regẽ facerent: uerùm etiam ſatellitibus, ianitoribus, ne dicam etiã horum amicis & concubinis, matellionibus, morionibus, ac cæteræ fęci aulicæ, atq; ipſis deniq; catellis principum.

Scholæ ſacerdotum ſeminaria.

Principum aulæ quales olim, et quales nunc.

Itaq; florebat tunc reſpub. florebat religio, florebat ordo eccleſiaſticus, florebant ſcolæ & Academiæ, ſacerdotum & epi-

ſcoporum

ſcoporum ſeminaria:ſplendeſcebant templa. Aulæ uerò principum, „ horum præceptis & exemplis inſtitutæ, urbanitatis, uirtutis, fortitudi „ nis, prudentiæ, modeſtiæ & pudoris erant officinæ: nõ faſtus, ignauię, „ ebrietatis, libidinum, temeritatis, impudentiæ, & omnis nequitiæ & „ impietatis ganeæ ac barathra. Nunc ſublata electione, hæc & multo „ plura alia mala bonis illis ſucceſſerunt, & in domos ac familias, atq; a- „ deò in ipſa intima cubicula epiſcoporum, nedum in profanorum prin „ cipum aulas inuaſerũt, ſimulq; dignitas ſacerdotum, indecorè emeren- „ do & emendo fauore etiam abiectiſsimorum uiluit: labefactata eſt au- „ thoritas: nutat, ne dicam, ruit, Reſpublica: religio proſtrata penè conci „ dit. Quæ omnia principes non tam epiſcopis debent imputare & ſa- „ cerdotibus, quàm ſibiipſis qui nuncupandorum epiſcoporum ius, ſa- „ cris collegiis ereptum, ſibi uſurparunt. Nam ut nihil perperam ii faci- „ ant, nihil affectioni cuiquam indulgeant, ſed eadem illa omnia, quæ iu „ rati ſacerdotes in electionibus epiſcoporum habere ſolent, ob oculos „ habeant, certè longè facilius unus aliquis, & is quidem alienis ferè ocu „ lis & aurib. ſentiens & iudicans, errat & fallitur, quàm multi graues, a- „ cuti, & multarum rerum periti: & aliud is plerunque ſpectat, quàm „ quod potiſsimum ſpectandum eſt in deligendo epiſcopo: & uerò ex- „ peditius eſt, unum quàm multos corrũpere. Tametſi magna, ne dicam „ præcipua huius rei culpa eſt penes Pontifices maximos, mea quidem „ ſententia: qui niſi electiones collegiorum primi labefactare aggreſsi eſ- „ ſent, nunquam eò audaciæ reges profecti eſſent. Sed nos inutili deplo „ ratione omiſſa, ad rem redeamus. Sic igitur de epiſcopa Cracouienſi „ tunc actum eſt. Maſouii nihil & ipſi impetrarunt. Petebant aũt, ne du cibus ſuis rex moleſtus eſſe pergeret de Plocẽſi ditione, aut certè exter- nis & à ſuſpicione alienis hominibus cauſam cognoſcendã & iudican- dam permitteret. Ferebantq; regi iudicem Fridericum marchionem Brandeburgenſium, uel Albertũ archiducem Auſtriorũ, uel Ludoui- cum ducem Bauarorum. Lituanis Podoliã, Belſenſem, Oleſcenſem, & Rathnenſem tractus non ſine cõminatione belli repetentib. nihil aliud reſponſum eſt à ſenatu, quàm miſſum iri ea de re legatos ad cõuentũ Li tuanorum. Et mox legati deſignati, Stanislaus Oſtrorogus palatinus Caliſsienſis, & Ioannes Rithuianius marſalcus regni. Porrò in Pruſiã bellum ſiue expeditio decreta eſt. His peractis, Cazimirus Radomiam ad uxorem, & inde cum ea in Lituaniã profectus eſt. Quem cõſecuti le gati ſenatus Polonici, poſtulata Lituanorum in conuentu Vilnæ diſer tè refutarunt. Sed cum Lituani non acquieſcerent, rex cauſam ad con- uentũ conmmunem Parſouiã indicendũ reiecit. Legatus uerò Pontifi cius Petricouia diſcedens, in Pruſiã à præſidio militari regis iuſſu ad magiſtrũ Kynixbergã deductus. Secundæ tũc res noſtris erãt in Pruſ- ſia. Nam præter ea quę ſuperius cõmemorata ſunt, apud Vormitham, quã Ornetã Poloni uocant, Pauli epiſcopi Varmiẽſis, qui uiolata iuriſ- iurandi religione ad Cruciferos deſciuerat, milites unà cũ aulicis magi- ſtri præſidiariis, cum per proditionẽ noctu capere id oppidũ cõſtituiſ- ſent,

Principes alienis oculis & auribus ſentiũt.

Electionum ſublatarum culpa penes Pontifices maximos.

Maſouiorum poſtulata.

Lituanorum poſtulata.

Cruciferorum clades apud Vormitham.

sent,proditi ab illo ipso,qui oppidi proditionẽ ipsis promiserat,& à Io anne Scalio præfecto præsidij regij preparatis insidijs intromissi,ad unum omnes aut capti,aut trucidati sunt,quotquot ingressi erant. Nam qui in extremo agmine fuere, ne multitudo hostiũ nostros pauciores prægrauaret,exclusi & inopinato periculo perterrefacti, in propinqs lacus glacie cõcretos diffugerũt:ruptaq́ue fragili etiãtum glacie,demersi periere. Apud Scãpe item oppidũ agri Dobrinẽsis trecẽti equites hostiles è præsidio arcis Brodniciẽsis predatũ profecti,ab Vlrico Ceruõca,q Golubi erat,profligati sunt,ita ut perpauci fuga euaderẽt,capti ex his octoginta. Arx uerò Slochouia, ne proditione in hostiũ potestatẽ ueniret,præsidiariorũ Pomeranorũ opera seruata est. Vuladislaus castellanus & præfectus Naclensis,illius etiã arcis prefectus erat,eãq́ue absens Georgij cuiusdã sculteti nobilis,gẽte Topori,fidei cõmẽdarat. Is igitur Georgius,cum prodẽde arcis cõsiliũ cæpisset, præsidiarios milites,quos conatib. suis aduersaturos esse suspicabat̃,per speciẽ cõmeatus ex hostico importãdi emissos,arce excluserat,& (uerẽne an falsò,nõ liquet) prefecti iussu id se fecisse dictitabat: nec nisi duodecim,& eos qui dẽ Pomeranos,quos minus suspectos habebat,secũ reliquerat. Hi ubi eũ pactiones cũ hostib. de prodẽda arce inire animaduertêre,siue inuidia & auaritia incẽsi,siue officij & fidei suæ memores (nã ne hoc quidẽ cõstat) cõprehensum eũ in fundũ turris cõcluserũt,& fide accepta prefecto aduenieẽti portas arcis aperuerunt. Sed is uiolata fide omnes eos capitali affecit supplicio. Quod factũ uariè suspicãdi occasionẽ hominibus præbuit. His igitur successibus nostrorũ moti Cruciferi, pacẽ afferentẽ legatũ Pontificiũ cupidè acceperunt. Promiscua uerò multitudo cùm uirorũ,tum matronarũ & puellarũ belli & penuriæ ceterorumq́ue incõmodorum bellũ cõsequentiũ pertæsa, lachrymare gaudio, ac desiderio pacis legatũ magistratusq́ue suos supplex obtestari,ut exoptatam eam sibi quibusuis,modò tolerabilib. cõditionib. cõficerent,ni se prorsus perditũ ire uellent. Ibi legatus per interpretẽ,quẽadmodũ proditũ est,laudare & cõfirmare constantiã populi: hortari, deinceps qq́ue ut in fide Cruciferorũ permaneret: regẽ Polonosq́ue carpere: & cùm iniquitatem causæ eorũ exaggerare,tum mores fidei,religionis & humanitatis expertes reprehẽdere: studiũ suũ erga Cruciferos omnib. modis testatum facere: deniq́ue certã perpetuamq́ue pacẽ,aut duodecim duntaxat annorum inducias ipsis,quasi regẽ quò uellet adducturus esset,certò polliceri. Ita cõfirmatis eius oratione animis omniũ,mittũtur cum eo Breste tres oratores,ad tractandũ de pace cũ Polonis,quos eò rex eius rogatu miserat. Fuerũt autẽ ij, Ioannes Vuladislauiensis, Andreas Posnaniensis episcopi, Stanislaus Ostrorogus Calissiẽsis, Petrus Opporouius Lẽcicienses, Nicolaus Coscelecius Brestẽsis palatini, Sendiuoius Cechel prepositus cõuẽtus Clodauiẽsis, Ioãnes Dãbrouuca, Iacobus Schadecus, & Mathias Raciãzus doctores, partim theologi, partim iuriscõsulti. Ad constitutã diem,hoc est,ad Cal. Maias conuentũ,indeq́ue infectis rebus discessum est, orta inter Polonos & legatum acerba contentione

Apud Scampe.

Slochouiæ periculum.

Pacis desideriũ apud Prussos.

Legati iniquitas.

Conuentus Polonorum cum Cruciferis de pace.

tione & iurgio ex huiuſmodi cauſa. Veniebãt legati à ciuitatibus Torunenſi, Elbingẽſi, & Gdanẽſi: eos legatus Pontificius ingreſſu oppidi & cõuentu prohiberi oportere cõtendebat, q́ꝫ eas ciuitates, ſimul'q́ꝫ cæteros Pruſſos, qui cum Polonis ſentiebãt, ipſe ſiue adeò Põtifex diris deuouiſſet. Cõtrà Poloni, iniquiſs. id eſſe præiudiciũ affirmabant, & ab inſtituta re alieniſs. Admiſsi igitur legati, fruſtra reclamãte legato apoſtolico. Mox ille toti oppido ſacris interdixit, uerùm id interdictũ Poloni contẽpſerũt orto initio à militib. qui per ſpeciẽ ſupplicationis ob rem bene geſtã à ſuis apud Helgebeilam, oppidũ'q́ꝫ id à Scalio captum ac direptũ, facto cõcurſu ad tẽpla, nolarũ ſiue campanarũ pulſu, feſto'q́ꝫ cantu oppidũ impleuerunt. Ibi uerò furere legatus, uociferari non modò ſe, uerùm etiã põtificis & ſedis apoſtolicæ authoritatẽ contẽni. Nec ceſſere furori eius Poloni, grauiter in eũ inuecti per Oſtrorogũ, quòd cum pacificatoris perſonã ſuſtineret, nihil minus quàm paci ſtuderet, ſed claſsicũ etiã caneret. Cuius rei clariora etiã documẽta proferebãtur eius literæ ad Cruciferos, à noſtris interceptæ. Ita tunc iritatis animis diſceſſum eſt. Et legatus quidem Cracouiam, ubi controuerſæ epiſcopæ ſequeſter & adminiſtrator à Pontifice coſtitutus erat, proficiſci cupiens, cum prohiberet̃ à Polonis, Vuratislauiam ſe cõtulit: inde'q́ꝫ miſſis ad regem in Lituaniam literis, queſtus eſt de Breſtenſi cõtumelia, in Vuladislauienſem epiſcopũ potiſs. culpã conferens. Quod ſi rex agi de pace nihilominus à ſe uellet, extra fines Poloniæ locũ conſtitueret, quò tutius aduerſarij uenire poſſent. Et hæc quidẽ oſtentãs, Pruſſos & Pomeranos Vuratislauiã Iubilæi gratia ueniẽtes, in partes Cruciferorum pertrahere omni ratione conatus eſt, minis etiã intẽtatis. Quin mulierib. maritorũ conſuetudine & cõtubernio interdixit ijs quæ maritos à fide regi data auellere nequirẽt. De qua iniquitate eius aliquãto antè q̃ꝫ is ueniſſet in Poloniam, Iacobũ Sẽneniũ prædixiſſe Dlugoſſus memorat. Miſit tamẽ poſtea Cazimirus ad eũ legatos, Ioãnẽ Rithuianiũ marſalcũ regni, & Iacobũ Schadecũ iureconſultũ & canonicũ Sendomirienſem, poſtulatum, ut interdictum ſiue diras, quibus Pruſsi regias partes ſecuti indicta cauſa deuoti erãt, relaxaret, & ęquiorẽ ſeſe in cõponẽda pace p̃ſtaret. Verùm illo non niſi ad tẽpus, quoad de pace tractaret̃, diras relaxare uolẽte, acceptũ id à rege nõ eſt, nec ipſe in Poloniã deinceps uenit. Tametipſi Bernardus Vapouius ueniſſe eũ, omnia ꝓlixè pollicentẽ, infecta'q́ꝫ pace receſsiſſe, memorat. Verùm id nõ cõuenit cũ ijs quę Dlugoſſus, cuius tẽpore hęc acta ſunt, ſcribit: nempe miſiſſe eũ poſtea ad regẽ, denuò depoſcentẽ ſibi pacificãdi ipſius cũ Magiſtro prouinciam: miſſos'q́ꝫ uiciſsim ad eũ à rege Iacobũ Shadecũ iureconſultũ, & Ioannẽ Sepiniũ, qui dicerent, regẽ non abnuere, modò ut is Pruſſos interdicto abſoluat, Poſnaniã'q́ꝫ ueniat. De dãnis & impẽdijs penes eũ fore arbitriũ, ac de cæteris, modò ut Pomeraniã, Culmẽſem, & Michalouienſem tractum Poloni retinerent: cum'q́ꝫ ille non remitteret de interdicto, Romam eum reuertiſſe Vuratislauia. Hac æſtate quingẽti noſtrates Ruſsi milites, permiſſu regis, Caſenſiũ ſtipendio conducti, cum

Pruſsi propter interdictũ ſubmoti à legato, à Polonis admiſſi ſunt ad conuentum.

Legati iniquitas.

Legatus non admiſsus Cracouiam.

Legatio regis ad legatũ pontificis.

Ruſsi auxiliares Caſenſiũ deleti à Lituanis & Volynijs.

ad defendēdam eam urbem aduersus Turcas proficisceretur, apud Bogum amnē à Lituanis & Volynijs deleti sunt, ex huiusmodi causa. Braslauiam, Lituanicę ditionis oppidum, cum peruenissent milites, excitata temerè cum oppidanis rixa, unum ex ijs fortefortuna interemerunt: cumq́ue gliscere in se magis ac magis tumultū concitatę multitudinis animaduerterent, oppidum incenderunt, quo minore negocio inde sese euoluerēt, oppidanis incendio restinguendo occupatis. Præfectus erat arci Michael dux Ciartoriensis. Is dolore simul & ira incensus, cum tumultuaria manu nostros abeuntes persecutus, quater in eos impetū fecit: quaterq́ue non sine clade suorum repulsus, affluente ex toto territorio oppidanorum & agrestium, qui propter Tartarorum uicinitatē bellicosi & in armis probè exercitati sunt, multitudine, uada suprà memorati fluuij præoccupauit, & truncis stipitibusq́ue impediuit: indéque rursus subducens sese, impeditos in trajciendo flumine à tergo & lateribus adortus, cunctos atrocissimè trucidauit, ne supplicibus quidem parcens. Quinq́ue soli ex omni eo numero fuga elapsi sunt. Præda omnis, qua hostis potitus est, triginta millibus florenorū æstimata. Sic urbs illa nobilis Genuensium colonia, Theodosia, quemadmodum uolunt, olim dicta, frustrata nostrorum ope & pręsidio, non multo pòst à Turcis subiugata est. Mouebat autem Casenses ad implorandā opem Turcarum uicinitas: qui in ipso huius anni initio Lesbon insulam, & mox Bosnā regnū florens opib. & munitionib. in suam potestatem redegerāt, regemq́ue Stephanum cum primaria arce laice in deditionem acceptum, contra fidem datam, ad palum alligauerant, & sagittis confixerant, exprobrāte ipsi Mahomete imperatore ignauiam, quòd cum argento & auro, cuius immensa uis in thesauris eius reperta erat, perire, quàm ad defendendū sese & suos, eo uti maluerit. Ex eo uerò tēpore Ianizeri, quæ phalanx est Turcica, Slauica lingua uulgò uti cœpere, triginta millib. ex captiua iuuentute Bosnensi in eum ordinem allectis. Longè uerò prosperiores successus tunc habuerunt ij Poloni, qui Mathiæ regis ære conducti Felice Paniouio, gente Gozienbio, & Ioanne Srescouio Doliuio, cognomento Albo, ducibus, in Vngaria militabant. Fuerunt autem ij quingenti equites, qui ad reprimendam Turcarum excursionem è Bosna factam, missi à rege cum septingentis itidem equitibus Vngaris, miserti Christianorum, qui ad septem decem millia utriusque sexus in fœdam seruitutem à barbaris abigebantur, obfirmatis ad uincendum aut moriendum animis, cum Vngari multitudine hostium pauefacti diffugissent, prima noctis uigilia in barbaros, ne paucitas sua conspecta illis animum adderet, impetum fecere: resistentibusq́ue acriter Turcis quinquies pugnam redintegrarunt. Sic tota nocte pugnatum est. Die uerò illucescente, cum barbari paucitatem eorum conspexissent, cohortati sese inuicem, & in duas acies diuisi, à fronte pariter & à tergo adoriri eos satagebant. Verùm hoc parantibus, Poloni captiuorū clamore animati, acrius instabant. Aberat haud longè Rascianorum turma, expectans euentum prælij, ut cum uictoribus

Casa à Turcis capta.

Lesbos insula et Bosna à Turcis subacta.

Stephani Bosnēsiū regis auari interitus.

Ianizeri.

Polonorum de Turcis uictoria ad Sauū fluuiū.

Rascianorū dubia fides.

ribus sese coniungeret. Ea igitur cum meliore loco rem Christianorū esse animaduertisset, inuecta est & ipsa in Turcas. At illi desperatis rebus, Sauū amnē propinquū effusa fuga petiuere. Et commodùm naues ad traijciendos eos adnauigarant. Itaq; abiectis equis & armis, tumultuariè ad naues perfugiebant, è quibus tamen paucæ incolumes in ulteriorem ripam eiectæ sunt, cęteræ pondere insilientium depressæ ac demersę periere. Fuere aũt quatuor millia Turcarū selectorum in eo exercitu. Sic tunc Mathias Polonorū opera præclara, sed insperata prorsus uictoria de barbaris potitus est. Nam Vngari in fugā effusi ad unum eos omnes perijsse diuulgarunt: quos rex insigni ignominia notauit.

Vngari equites ignominia notati.

Polonis uerò & Socoli Petro duci Vngarici illius equitatus, qui solus cum sexdecim familiaribus suis cum Polonis perseuerarat, perampla dona largitus est. Et mercenarijs militibus externis, è Polonis, Silesijs, Morauis, Boemis, atq; Germanis conscriptis, postea multum usus est.

Mathias rex quibus militib. usus.

Nec multo pòst in Transyluania iterum eosdem hostes itidem per legatos profligauit. Cum'q; Nicolaum Fristacium, & alios quosdam ęmulos suos, qui Fridericū imperatorem ad regnum Vngarorum inuadendum excitarant, cōmoditate sua & magnis promissis sibi reconciliasset, & cū Friderico post duo prælia diuerso euentu depugnata pacem fecisset, ac diadema sacrū, quod Elizabetha regina olim sustulerat, sexaginta millibus numûm aureorū ab eo redemisset, cōparato in sequentem annum maiore exercitu, ad depellenda arma Turcica, recuperan-
B dam'q; Bosnam animum adiecit. Per eos dies, siue adeò sub ipsum tempus comitiorum Petricouiensium Paulus Gizicius episcopus Plocensis, cum tres & uiginti annos illi ecclesiæ præfuisset, è uiuis excessit: & in Poltouiensi templo, quod ipse exædificarat, & lauto canonicorum sacerdotum collegio instituto ornarat, sepultus est. In locum autem eius Sciborius Gozacicius canonicus à collegio eius basilicæ, tribus, de quibus ipse unus erat, facta per compromissum potestate legendi episcopi, suffectus est, repudiatis mādatis & nuncijs regis, qui Iacobo Senenio studebat. Cazimirus uerò rex facturus expeditionē in Prussiā, è Lituania profectus, mēse Iunio uenit Lenciciā. In eum ēm locū copijs omnibus, ut conuenirent, edixerat. Ibi cum de consiliarijs nonnullis, qui primi ei occurrerant, cognouisset, fremere ob eam expeditionem equestrem ordinem, comitia Corcinum edixit ad quintam diem mensis Iulij: eo'que ipse profectus, post octo dierum consultationem decreto omnium consensu senûm grossorum ex iugero, item'que è caupona & moletrina tributo, & alijs comitijs ad medium Octobrem Petricouiam indictis, expeditionem remisit: mercenariorum uerò militum aliquantam manum in Prussiam ad capiendum Gneuū misit, motus querelis Prussorū, qui minus libera nauigatione in Vistula utebātur, quòd à præsidiarijs eius arcis & oppidanis infestarentur. Ipse uerò in maiorem Poloniam sese contulit. Cum autem Gneuum egregiè defenderetur ab hostibus, ita ut ij crebrò decurrentes non parum damni nostris obsidentib. inferrent, cæpere nostri consiliū longiore & secura obsidio

Turcæ uicti in Transyluania.
Mathias æmulos sibi reconciliauit.
In Turcas bellū comparauit.
Poltouiēse collegiū institutū.
Sciborius Gozacicius electus Plocensis episcopus.
Comitia Corcini.
Expeditio tributo redēpta.
Gneuum obsessum.

ne ho-

ne hoſtes ad deditionem compellendi. Itaq; nequicq; prohibentibus Cruciferis, circumuallarunt arcem uallo ſiue ſepibus limo oblitis, turres'que & propugnacula opportunis locis excitarunt. Nam fluuio ne

Gdanū propè proditum.

quid obſeſsis importaretur, Gdanenſes claſsiarij obſeruabant, quibus arx illa potiſs. incommodabat. Sed ij dum aliena oppugnant, ſua urbe penè exciderunt proditione paucorū ciuium, quorū capita erant Mathias Schimnan iureconſultus, & Georgius Cocus: qui ſub ſpecie remigum & baiulorum è nauib. onera ferentiū non paucos iam hoſtiles milites in urbem receperant. Nec procul ab urbe Magiſter Cruciferorū cum mille quingentis equitibus aberat, ut conſtituta cum proditorib. die ad tertiū Idus Iulij ex improuiſo irrūperet. Sed detecto ab uno ex cōiuratis ſcelere, euocati in curiam proditores per ſpeciem cōſultandi de rep. captiq; et cōuicti, capitali ſupplicio affecti ſunt. Schimnani tamē profeſsioni honor habitus eſt. Nam is in cuſtodiā epiſcopalis iudicis,

De doctore nō iudicarūt Gdanenſes.

quē Officialē uocant, traditus, & epiſcopi Vuladiſlauiēſis iuſſu poſtea dimiſſus, ad Magiſtrū profugit. Milites item hoſtiles in urbe deprehēſi, partim capitis pœnas luerunt, partim in profluentem demerſi ſunt, partim diuturni carceris moleſtias pertulere. Magiſter uerò ſpe fruſtratus, ad opitulandum ſuis Gneui obſeſsi animum conuertit: naues'q; uiginti militibus bene inſtructas Kynixberga emiſit, Habo lacu & aduerſo flumine Viſtulæ nauigaturas.

Cruciferi fuſi in Habo.

Sed re cognita noſtri cum Gdanenſibus claſsiarijs, duodecim tantum nauibus armatis, ut ait Vapouius, uno ab Elbinga milliario hoſtibus occurrerunt: commiſſa'que nauali pugna, uictoria potiti ſunt: mille hoſtes deſiderati, capti ſexcenti, & cum captiuis nauibus, armis, & fortunis Gdanum deducti. Id ad quintum decimum Calendas Septembris actum. Cuius cladis nuncio accepto, Henricus Plauenius, commendator Elbingenſis, & Bernardus Sumbergius, qui cum terreſtribus copijs in maiore inſula aduenientem ſuorum claſſem expectabant, in diuerſum dilapſi ſunt. Nec

Holādia Cruciferis dedita & recepta.

multo poſt Holandiam oppidum Plauenius in poteſtatem ſuam redegit, accitus & receptus ab oppidanis, cum ij præſidiarios noſtros populatum egreſſos excluſiſſent. Arcem tamen noſtri & duas turres cum porta oppidi ad arcem uergente, retinuere. Nec mora, Petrum Duninum à Gneui obſidione in auxilium accerſiuere. Qui cum noctu cum equitatu aduolaſſet, Plauenius cum ſuis, incenſo pluribus in locis oppido, raptim ſeſe euoluit. At noſtri reſtincto celeriter incendio, oppidū recuperarunt, & in nonnullos ciues capitali ſupplicio animad

Liuonienſium claſsis profligata.

uerterunt. Nonis uerò Octobribus Liuonienſium claſsis eodem conſilio, quo Regiomontana domo profecta, à regijs qui in præſidio Nideburgi, Paſſeneimi, & Vormithæ erant, & cum Elbingenſibus ſeſe coniunxerant, itidem prope Elbingam profligata eſt: cæſisq; compluri-

Comitia Petricouiæ. Maſouiorū ducum poſtulata.

bus hoſtibus, duæ naues maiores cum ducentis militibus, & centum equis hoſtilibus, captæ ſunt. Hæc eo anno geſta in Pruſsia. Porrò Cazimirus Petricouiæ comitia habuit. Ibi de Plocenſi ditione rurſus actū cum oratoribus Conradi, ac cæterorum ducum Maſouiorum. Qui cū

bonorũ uirorum arbitrio controuersiam componi, aut externos ac minimè suspectos iudices sibi ferri, ac deniq; Italicæ cuipiam Academiæ causam decidendã permitti à rege postularent, nihil horũ impetrarũt. Reiecta est tamen res ad alia comitia, quòd Masouij duces aduersam ualetudinem causificabantur. Venerat eò & Conradus Niger iterum. Sed cum ei rex iudices de more ferret, re infecta recessit. In Prussiã uniuersalis expeditio decreta. Quoniã uerò Turcarum terror capta superiore anno Cafa animos cunctorum peruaserat, missi in Podoliã, Ioannes Tencinius castellanus Cracouiensis, Derslaus Rithuianius Sendomiriensis, & Andreas Odrouãzus Russiæ palatini, ut Cameneciam arcem, quæ Theodorico Buciacio oppignerata cum toto territorio, ab hæredibus eius obtinebatur, pro rege redimerent, & munirent, Podolijs equitibus in summa fisci inopia bouem in iugerũ siue laneum ultrò pollicitis. Comitijs peractis rex peragrata maiore Polonia sub finẽ anni per Radomiam in Lituaniã se recepit. Quieuerat ea gens per omne tempus belli Prussici, nec à Polonis in societatẽ eius belli pellici potuerat: sed quorsum id euasurũ esset, ociose spectauerat. Tunc uerò longioris more impatiens, non inconsultũ ducebat, Podoliam armis repetere, Polonis adhuc Prussico bello distentis. Eos igitur motus animorũ rex aduentu suo repressit: cæterùm comitia quæ cõmunia Lituanis cũ Polonis Parsouiã ad diem Purificationis Sanctæ Mariæ, qui est postridie Cal. Febr. edixerat, ad sextũ Idus Septemb. qui dies eiusdem Virginis matris natalis est, reiecit: ueritus, ne qua in conuentu maior animorũ iritatio fieret: cui excitãdę inter dissidẽtes, quamuis leuis occasio sufficit. His ita cõpositis, uere nouo inde reuertẽs post mediũ Aprilis Cracouiã uenit. Senatum urbis tribus millibus florenorum multauit, propter Iudęos paulo antè iniuria affectos à militib. piam in Turcas militiã professis. Etenim Pius eius nominis secũdis põtifex maximus subactarũ à Turcis ea tempestatate gentium Christianarũ calamitatem miseratus, & à cęteris, quibus idem hostis imminebat, periculũ propulsare cupiens, edicto Mantuam cõuentu cũctos Christianos principes atq; populos ad piũ bellũ, crucis uexillo proposito cohortabatur et inuitabat, ipse eius belli dux futurus. Ac de principib. quidẽ Mathias rex Vngarorũ, Philippus Burgũdionum, & Christophorus Maurus Venetorũ duces eam militiã publicè professi erant: Cazimirus Polonus ne idẽ faceret, Prussico bello impediebatᷣ. Permulti tamen è Polonis priuati nomina dedere, ita ut ij propè duodecim millia hominũ cõficerẽt. Eorum igitur cruce signatorũ militũ nõnulla pars dum coit et instruit sese Cracouiæ, ad tertiũ Nonas Aprilis, qui tunc erat dies tertius Paschæ, re inter se communicata in Iudæos impetum fecit: effractisq; domorũ foribus, facultates eorũ diripuit, ac ne cæde quidẽ abstinuit. Cæsi ex utroque sexu Iudæi triginta fermè: cæteri in uicinam Ioannis Tencinij castellani Cracouiẽsis domum confugerunt. Eam quoq; crescente tumultu postridie expugnassent, nisi Ioãnes Gruscinius episcopus, et Iacobus Dembienius præfectus, idemq; Thesaurarius regni, cum corhortibus suis

Polonorũ pauor ob captã Cafam.
Camenecia redempta et munita.
Podoliorum studia.
Lituanorum conatus.
1464. ann.
Cracouienses ciues multati propter Iudæos.
Mantuæ concilium.
Crucis militia contra Turcas
Iudæi direpti Cracouiæ.

suis aulicis, & senatu ac multitudine urbana licentiam atque furorem eorum repressissent, Iudæosque in arcem deduxissent. Multatus tamē senatus est. Mox ante finem eiusdem mensis rex Corcini minorum Polonorum conuentum habuit:

Tributum à minorib. Polonis decretum maiores ægrè tulere.

quibus cum duodenûm grossorũ in iugerum tributum sciuissent, unde mercenarius miles in Prussiam cōduceretur, remissa est expeditio. His ita constitutis, & latrociniorum, quæ ex Vngaria & Morauia intētabantur, terrore represso, in maiorem Poloniā contendit. Ægrè ferebant maiores Poloni, expeditionem à minoribus in tributum commutatam esse, non communicato secum consilio. Sed tamen ipsi quoque conuentu à rege ad octauum Calendas Iulij Colum coacto, idem fecerunt: quòd neque militare sine minoribus Polonis uolebant, & secundæ nostrorum res in Prussia minimè id requirere uidebantur. Nam post clades illas hostium, quas suprà memorauimus, continuata à nostris in alterum annum Gneui obsidione, obsessi ad extremam rerum omnium inopiam ac desperationem salutis suæ redacti, cum inutilem bello multitudinem oppido eiecissent, & à nostris ea rursus in opidũ compulsa esset,

Gneuum per deditionē receptũ à Polonis.

postridie Natalis Christi, quæ dies D. Stephani memoriæ sacra est, arcem simul & oppidum dedidere, uitam & quicquid suarum rerum quatuordecim curribus possent euehere, pacti. Quadringenti milites cum magno commendatore Vdalrico Eisenhoueno, & Nicolao Veisembachio Bauaro ducibus in præsidio fuerunt. Hi omnes Kynixbergam à nostris deducti sunt. Ex oppidanis magister modò ciuium, & alius quidam consul, qui Cruciferis impensius fauerant, siue eiecti, siue ultrò excessere, unius mensis spacio ad distrahenda bona sua à nostris impetrato.

Holsteinũ magnũ interceptũ à Boemo.

Per eosdem dies Ioannes Scalius Boemus Holsteinum magnum, oppidum Cruciferę ditionis, ex improuiso intercepit.

Fridelandia incensa à præsidiarijs.

Porrò qui Fridelandiæ fuerunt in præsidio milites Cruciferorum, cum sibi stipendia non soluerentur, hostiliter direpto & incenso oppido, discesserunt.

Sumbergij pactũ cum rege.

Bernardus uerò Sumbergius eadem de causa, & quòd ualde accisas esse uires Cruciferorum animaduertebat, cum rege pactus est, ut quæ tunc præsidijs suis tenebat, deinceps quoque, quoad bellum illud maneret, quietus retineret: cum regijs libera commercia haberet. Cum ijs uerò qui Crucifericarum essent partiũ, nihil sibi commune esse duceret: bello uerò finito, iusta mercede à rege accepta præsidia deduceret: munitiones quas obtinebat, regi traderet. Obtinebat autem Culmiam urbem, Starogrodũ arcem, Brodniciam item arcem cum oppido.

Cruciferorum clades apud Colbergam.

Non mediocriter & illa clades Cruciferos afflixit, quam apud Colbergam oppidum Pomeraniæ acceperunt. Erat oppidum id in ditione episcopi Camenensis: uerùm detrectabant oppidani eius imperium. Hermingus igitur episcopus facta clàm aliquanta manu, acceptis'que à Cruciferis septingentorum equitum auxilijs, noctu oppidum aggreditur, ut nec opinantes oppidanos opprimeret. Verùm ij commodum à Gdanensibus fœderatis facti certiores de consilio episcopi, receptisque in urbem auxiliaribus eorum copijs maritimo itinere transmissis, hostem scande

remu-

re muros incipientem adorti fuderunt, & ad internecionem ceciderũt. Sic igitur attritis Cruciferorũ uiribus, placuit Polonis mercenario milite rem eo anno gerere in Prusſia, præſertim quòd expeditiones publicas nullo ordine, nullaq; diſciplina militari, ſed ſumma licentia conſtantes, ſocijs & amicis magis quàm hoſtibus pernicioſas eſſe animaduerterent: quòd neq; principis imperium ſatis exaudiebatur, & nihilo magis in ſociorum, quàm in hoſtium agris à ui & iniuria temperabatur. *Expeditionum publicarum incommoda.* Huc accedebat, quòd epiſcopus & ſenatus Lubecẽſis Polonis iuxtà ac Cruciferis conſentientibus cõponendæ inter bellãtes pacis arbitrium ſibi deſumpſerant, & iam tunc aduentabant Gdano, quò nauibus aduecti erãt, Toruniã, adiunctis ſibi de Roſtocenſium, Viſmarienſiũ, & Luneburgenſiũ ſenatu ſingulis: Rigenſium uerò ac Darbatenſium binis. *Lubecenſes arbitri pacis inter Polonos & Cruciferos.* Conuentu Colenſi peracto, rex Breſte diuertit: Toruniã uerò ad diſceptãdam atq; tranſigendam cauſam ſuã Pruſsicam miſit Ioannem Lutecum Vuladislauienſem epiſcopum, & procancellarium regni, Lucam Gorcanum Poſnanienſem, Stanislaũ Oſtrorogum Caliſsienſem, Sendiuoium Lenzenicium Siradienſem, Petrum Opporouium Lencicienſem, Nicolaum Coſcelecium Inouuladislauienſem, Sciborium Baſenũ Culmenſem palatinos: caſtellanos, Hinciam Rogouium Sendomirienſem, & Nicolaum Ciarnicouiũ Gneſnenſem: ſecretarios, Ioannem Dlugoſſum ſeniorem, Ioannem Dambrouucam, & Iacobum Schadecum: quorum poſteriores duo iuris canonici conſulti fuere. De nobilitate Pruſsica quatuor, Ottonem Maquitium, Matthiam Tolcam, Nicolaũ Pilauiũ, & Nicolaum Zialouiũ. De ciuitatum uerò decurionibus ſiue cõſulibus, Torunenſis quidẽ quatuor, Elbingẽſis aũt duos, Gdanenſis uerò quatuor, & quintũ parœcum eius urbis, candidatum iuris pontificij. Porrò à magiſtro & ordine Cruciferorum adfuere Iodocus epiſcopus Oſilienſis, Henricus Plauenius, qui fuerat Elbingenſis Cõmendator, Geradus Melengradus marſalcus Liuonienſis, Georgius comes Hennebergenſis, Andreas Peper decanus Darbatenſis, Ioãnes Vmbelerus, & Nicolaus decanus Pomeſaniẽſis, tres hi iurecõſulti, Vilelmus Eppingenius Oſterodenſis in Pruſsia, & Vilelmus Schũdelus Oſterodenſis in Liuonia Cõmendatores. De nobilitate, Vlricus Gilauienſis, & Ludouicus Lubauienſis pręfecti, duo conſules Regiomõtani, itemque duo Reualienſes è Liuonia. Inter hos igitur ad quintum Nonas Iulij tractari cœptum, & uno ac dimidio menſe tractatũ, ad extremum infecta pace diſceſſum eſt. *Pax infecta.* Cõuenerat iam, ut Polonus Pomeraniã, Culmẽſem, Michalouiẽſem, & Elbingenſem tractum totũ haberet: reliquã inferiorẽ Pruſsiã Cruciferis relinqueret. De Marieburgo intra triginta annos proximos, ut iudicio, arbitrio, pactóue tranſigeret: interim autem in poteſtate regis arx ea maneret. De illis uerò conditionibus conuenire nõ potuit, ut magiſter ac totus ordo Cruciferorum in uerba regis Poloni iurarent, ſemperq; deinceps in fide & clientela eius eſſent. *Conditiones pacis reiectæ.* Rex uerò ut militib. Cruciferorũ emerita undecim annorũ ſtipẽdia exolueret ijs duntaxat, qui fuerunt in præſidio munitionũ earũ quę ipſi

tradebãtur. Nam neq; hoc Poloni, neq; illud Cruciferi acceptabãt. Creditum est autẽ siue inuidia, siue maleuolentia Brandeburgensiũ & Misnensium marchionum, & aliorum quorundã Teuthonum principum perfectũ fuisse, difficiliores ut essent Cruciferi, metu offendẽdi cunctos ordines Germaniæ, & amittendi ea quæ in Germania possidebant. Et uenerãt ij in spem potiundi Torunia per proditionem nonnullorũ ciuiũ, quã Henricus Plauenius, dum ibi de pace agit, instruxerat. Soluto igitur cõuentu illo Torunensi, bellũ instauratur à rege Breste commorante. Tenebatur Nouũ oppidum Pomeraniæ cum arce, Cruciferorũ præsidio. Id quoniam in ripa Vistulæ situm est, eam habebat opportunitatem, ut fluminis traiectum liberũ hostibus præstaret, nostris uerò nauigationẽ impediret. Ad hæc ager syluestris abundabat materia, uallis & machinis faciẽdis, & alijs belli usibus aptã. Id igitur primùm adoriri, & in potestatẽ redigere placuit. Missus eò cũ peditatu Thomas siue Thomiecius quispiã uir maioris animi, q̃ consilij. Qui non expectato Dunino & equitatu, cum quo se iussus erat cõiungere, ad Nouũ castrametatus est. Hostes nostrorũ paucitate animaduersa, coadunati celeriter è proximis præsidijs, impetũ in eos fecere. Quanq; autẽ non improuisum id nostris acciderat, tamen uim hostiũ nõ sustinuere. Fugientibus naues regiæ nõ procul in Vistula stãtes saluti fuere. Centum aut paulo plures ex omni numero desiderati. Eodẽ autẽ die Adã Vilcanouius cõtractis tumultuariè Nideburgo, cui præerat, & Sarnouia militibus, præsidiarios Cruciferorũ, qui erãt Zialdouiæ, prædã agẽtes è Masouia, profligauit, prædamq; excussit. Zialdouiã deinde Cõradus dux Masouiorũ Varsauiensiũ obsidione cinxit, & per deditionem accepit. Rex uerò ignominia apud Nouũ accepta cõmotus, Ioannem Synoueciũ, & Paulũ Iaseniũ cum aulico suo comitatu eò misit: Duninũ quoq; cum Prussis & equitatu, & itẽ peditatu recollecto eòdem iussit cõtendere, ut ita munitione potirent̃. Nec tamen per uim ea capi potuit, ualido præsidio & natura loci defendẽte. Cæterùm obsidio in sequentẽ annum extracta est. Porrò Puscũ Gdanenses cũ totos sex mẽses terra mariq; obsedissent, per deditionẽ in potestatem suã redegerũt. Rursus igitur Criciferi pacis mentionẽ iniecere: siue quo liberius Toruniæ proditionẽ cõficerẽt, siue reuera pacis cupidi, q̃ non admodũ lætis successibus tũc uterent̃, & oppidani agrestesq;, atq; adeò milites quoq; cũ iurgio defectionisq; denunciatione pacẽ flagitarẽt. Missus eam ob rem à rege Ioannes Dlugossus in Prussiã, cum gubernatore & primorib. triũ ciuitatũ apud Marieburgũ & Stumã colloquia habuit. Et uidebantur Cruciferi accepturi esse cõditiones illas, quæ ipsis Toruniæ ferebãtur, quẽadmodũ ipse Dlugossus scribit. Postulabãt aũt ut rex primores cõsilij sui cum summa potestate Marieburgũ ad cõficiendã pacẽ mitteret. Verùm id propter pestẽ in ijs locis grassantẽ factũ nõ est. Quin cũ Breste quoq; id malũ infecisset, rex inde Clodauiam, ac deinde Lenciciã sese recepit: ubi aliquot septimanas cum regina, quę filiã Sophiam Cracouiæ mẽse Maio enixa erat, cõmoratus, indéq; Petricouiam profectus, ad me-

Germani pacẽ infecerunt.

Thomiez.

Polonorum clades apud Nouum.

Cruciferi fusi.

Zialdouia capta à Masouijs.

Nouum obsessum à Polonis.

Puscum à Gdanensibus obsessum, & per deditionem receptum.

Pestis.

Comitia Petricouiæ.

ad medium Octobris comitia quindecim dierum habuit. Venerant eò ex cōdicto Conradus Masouiorū Varsauiensium, & Cōradus Olessnicensium siue Cozlensium duces, de successione disceptaturi. Sed cū res subinde tentata per amicam transactionem non procederet, reiecta est causa Olessnicensis quidē ducis ad Pentecostē sequentis anni, Masouij uerò ad proxima regni comitia, cùm quòd pestis cōtagio Petricouiam quoq; & omnem ferè maiorem Poloniā iam peruaserat, tum q; inconsultū regi uidebatur offendere duces illos aduerso iudicio, bello Prussico nondum cōfecto.

Conuentus Lituanorum cum Polonis irritus.

Petricouia Parsouiā itum est ad alia comitia, quæ rex ad natalem Mariæ matris Christi prius dilata, rursus ad diē S. Martini memoriæ sacrum distulerat, cōmunia futura Polonis & Lituanis. Et frequentes quidem utriq; proceres aduenere: sed cum Lituani Parsouiam ad Polonos, hi contra Breste ad illos uenire detrectarēt, Lomazis tandē conuentū. Neq; ibi tamē quicq; actū, propter uici incommoditatē ac cœli inclementiā. Sed res in annum dilata est.

Torunia propè capta.

Rex dimisso conuentu, in Lituaniā cum regina secessit. Et quoniā Vilnā quoq; pestilentia infecerat, Grodni māsit aliquandiu. Deinde Cauunā profectus, magnam partē hyemis ibi exegit. Sub illud aūt tempus, quo Parsouiæ habita sunt comitia, Hēricus Plauenius instructa, ut suprà dictū est, Torunię proditione, cum mille armatis noctu ad urbē accessit secundum flumen, qua parte, auersa ab hostibus, securiores erant oppidani atq; uigiles. Iamq; preteritis piscatorū suburbanis domicilijs, & antemuralibus superatis, taciti scalas mœnib. admouebant hostes, cum à uigilibus illucescēte iam aurora animaduersi, & strepitu clamoreq; tumultuantiū & concursantiū deterriti, relictis scalis cœpto irrito raptim sese recepere, ueriti ne loci iniquitate & eruptione ciuiū opprimerentur. Tametsi ita consternata erat inopinati periculi obiectu ciuitas, ut magis ad fugā, q; ad arma cuncti spectarent: potueritq; urbs capi primo impetu, ni fortuna ipsius, seu potius propitiū numen hostibus pauorē iniecisset.

Carnissinum arx capta, & recepta.

Sed nō multo pòst ijdē meliore fortuna usi sunt apud Carnisinū Masouiorū arcem: tametsi nō diuturna ea fuit. Mox enim Masouij interceptam arcem circūuallarunt, priusquā hostes commeatū importarent. Itaq; statim eam per deditionē recuperarunt.

Vngari Scepusium uexarunt.

Per idē tempus Vngari Scepusiensem tractū, qui in ditione regis Poloni est, populabundi peruagati sunt, authore Emerico Diaco gubernatore, siue fratre eius Stephano: donec afflictæ ciuitates septem millib. florenorum cōtributis publicè, pacem redemerunt. Id autem fecerūt Vngari nulla iniuria prouocati: nisi fortè cruce signatorum militum licentiā & iniurias ulcisci uoluere.

Pij Pontificis max. mors. Cruce signati uexant Vngariam.

Cum enim Pius Pontifex max. in ipso procinctu belli Turcici in portu Anconitano extinctus esset, intermissa pia illa expeditione à principibus, Poloni qui ei militiæ nomina dederant, Felice duce in Vngaria uagantes, scelere & rapinis non abstinebāt, & Vngaros agrestes & oppidanos uectigales sibi fecerant. Exarsisset aūt proculdubio graue bellū inter Polonos & Vngaros in sequentē annū, Prædislao præfecto Scepusiensi Vngaros ulcisci satagente, nisi consiliarij quidā regij, & in pri-

mis Iacobus Dēbienius thesaurarius & præfectus Cracouiēsis dissuasisset, cēsentes rege incōsulto nihil eiusmodi attentari oportere, præsertim cū alioqui Vngari bello Turcico, & Bosna recuperāda distinerent. Commodum autem & Mathias rex Vngarorum, missis in Poloniam literis, pollicebatur satisfactionem, si quid à suis peccatum esset. Recepit autem tunc is in deditionem Iaice arcem, & uigintiseptem oppida Bosnæ & Rasciæ à Turcis occupata. Hoc anno Ioanni Sprouio archiepiscopo Gnesnensi, ad medium Aprilis mortuo, Ioannes Gruscinius, huic autem in episcopa Cracouiensi Ioānes Lutecus: ei uerò in Vuladislauiensi Iacobus Sennenius à Paulo secundo Pontifice maximo, qui Pio successit, rege postulante suffectus est. Nec ita multo antè idē Pontifex Paulum Grabouium, rege itidē cōmendante, Chelmensem episcopum creauerat.

Bosna à Mathia rege recepta.

Ioannes Gruscinius archiepiscopus, Ioānes Lutecus episcopus Cracouiensis.

Paulus secūdus Pont. max.

MARTINI CROMERI DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM

LIBER XXVI.

1465 ann.

SEQVENTI anno, qui fuit millesimus quadringētesimus sexagesimusquintus, nostri uaria fortuna usi sunt in Prussia. A' quibus cum Nouum arcta obsidione premeretur, Caspar Nostiuicius laturus obsessis opem, sexcentos equites & quadringētos pedites mercenarios è finitimis Poloniæ & Pomeraniæ locis adducebat exiguo ære subarratos, Choinicię uerò luculentū stipendiū se ipsis numeraturum esse pollicitus. Eorum non paucos hyemis asperitas partim confecit in itinere, partim debilitatos subsistere coegit. Reliqui uerò cum peruenissent Choiniciā, nec ipsis numeraretur promissum stipendium, frementes dilapsi sunt, nostris, qui ad arcendos eos è compluribus præsidijs conuolarant, non insectantibus discedentes. Qua re cognita, obsessi Calendis Februarij, magistro nequicquam deprecante, & auxilium pollicēte, oppidum dedidere: & liberè abire permissi, qui uellent, quinquaginta tribus curribus res suas asportarunt. Non quieuit & Magister. Quam enim circa se habebat manū, in territorium Gdanense, siue insulam minorem immittens, acerbè eam ferro & igni diuexauit, prædamq́ ingentem Stargarthā importauit, quo rectius ibi sui nostrorum obsidionem, quam expectabāt, sustinerēt. Non soluebantur nostris emerita stipendia. Dilapsi igitur Nouo recepto, Poloniam latrocinijs infestare cœperunt. Et pars quidem eorum nonnulla Dobrinensem montem Vistulæ imminentē duce Mikesso quodam occupauit. Inde in Masouiorū & Cuiauiensium agros excurrens, & in præternauigantes impetum faciēs, prædas agebat. Alij uerò cum Thomiecio, Storcio, & Bucouio bonis ecclesiasticis, templorumq́ & monasteriorum Gnesnensis diœceseos supellectili è Labisino imminebant. Qui facilè mille equitū numerū explebant, exceptis peditibus. Verùm

Cruciferorum copiæ dilapsæ.

Nouum Polonis deditum.

Gdanense territorium uexatum à Cruciferis.

Latrocinia in Polonia ob nō soluta stipēdia militibus.

Verùm utrinq; authoritate & placidis sermonibus atq; muneribus, hi quidem ab Andrea Posnaniensi, illi uerò à Iacobo Vuladislauiensi episcopis deliniti, cum hi centum quinquaginta, illi mille florenos accepissent, quieuere. Mons uerò Dobrinensis, propterea ꝙ permagnã habebat opportunitatem incõmodandi nostris, si ab hoste occuparetur, Nicolai Zialinij præsidio firmatus est, collata publicè in stipendiũ pecunia. Quæ res tardius animaduersa, tam malè habuit hostes, qui erãt in pręsidio Nouę ciuitatis siue Neimarci, ut rixarẽtur inter se, alius in aliũ culpam neglectæ conmoditatis reijcientes. In qua rixa duodecim ex ipsis desiderati esse dicũtur. Hæc per hyemem gesta in Prussia. Vere sequenti rex festis Paschæ diebus apud Grodnũ exactis, reginam cũ maiore parte comitatus aulici Corcinum præmisit. Ipse cum paucis Leopolim excurrit, ꝙ Russi opem eius cõtra uim & iniurias Andreę Odrouanzi palatini & præfecti Leopoliẽsis implorassent. Sed cum is paulo antè obijsset, ac Ioãnes frater ei hæres esset, illud modò actũ est, ut Ioannes præfecturis omnib. amoueretur, accepta à rege pecunia, cuius nomine fratres ipsi præfecturas illas addictas tenebãt. Cum aũt pecunia rex careret, placuit Russis, Leopoliensib. Podolijs, Haliciẽsibus, & Belsensibus duodenos grossos in iugerũ, & singulos boues in focũ siue familiã ob eam rẽ conferre. Ex utraq; pẽsione uiginti millia florenorum redacta, Ioãni Odrouanzo numerata sunt. Ita Leopoliẽsis & Zidaciouiensis præfecturæ cũ Glinianis redemptæ: Sẽboria relicta, cum ad eã quoq; redimendam nõ sufficeret pecunia. Russicis rebus ita utcunq; aliquot dierũ spacio compositis, Corcinum rex, dispositis equis contendit ad comitia ad duodecimã diem Maij edicta. Quò ex minore quidẽ Polonia & Russia frequẽtes cõsiliarij cõuenerunt: è maiore uerò Polonia Lucas Gorcanus Posnaniẽsis, Stanislaus Ostrorogus Calissiensis, Petrus Opporouius Lęcìciensis palatini, & Sciborius Chelmius succamerarius Posnaniẽsis, legati cũ libera potestate missi. Quindecim diebus in cõsultando cõsumptis, placuit ut maioris Poloniæ nobilitas in Prussiã expeditionẽ statim faceret, Choiniciã circũuallaret, donec mercenarij milites, quib. deinceps eo anno res gereretur, cõuenirẽt: eamq; ob causam illi ipsi maiores Poloni senos tãtum grossos, cæteri uerò alterum tantũ in emerita iuxtà ac deinceps merenda stipẽdia ante medium mensem Iuliũ conferrent. His cõstitutis, Cracouiã se rex recepit. Cuius nõ exigua pars cum æde diui Frãcisci memoriæ sacra nõ multo antè ad quintum Cal. Maias, Stradomia uerò tota, excepto tẽplo ac cœnobio sodalitij Bernardiniani ad septimũ Idus Aprilis cõflagrarat. Aduenerunt eò Prussorũ legati, Gabriel Basenus palatinus Culmẽsis, ac trium ciuitatũ singuli cõsules, narrãtes nobilitatẽ & primores ciuitatum Cruciferis subiectarum apud Neringam peninsulam, quæ Habum lacum à mari disterminat, cõuentũ secũ habuisse: pacẽ impensẽ cupere, & quasuis tolerabiles cõditiones nõ abnuere. Exhaustos enim penitus, ad extremã miseriã redactos esse tam diuturno bello. Postulabãt igiť, ut rex gubernatori cum consilio potestatẽ pacis cõficiendæ faceret. Id rex, cũ

Nicolaus Zialinius.

Andreæ Odrouanzi impotentia.

Rußicæ præfecturæ redẽptæ stipe ab ipsis Rußis collata.

Comitia Corcini.

Maiores Poloni militant, & tributum sciscunt.

Cracouiæ incendium.

Prussorum legatio ad regẽ.

Nerinrga peninsula.

consilio suo collocutus, negauit. Spẽ modò pacis illis facere, tẽpusq́ & locũ de ea tractandi cõstituere eos iussit. Tractationẽ uerò & arbitriũ pacis cõsiliarijs regni, quos ad eã rem in tẽpore missurus esset, reseruauit. Cũ his mãdatis dimissi Prussi, liberaliter à rege donati. Dimissi itẽ Silesij principes uicini, Præmislus Cessinẽsiũ, Ioannes Ratiboriẽsium, Præmislus Toscẽsium, Vẽceslaus Zatoriensiũ, Ioannes Cliuicensiũ, et Ioãnes Ribnicensiũ, qui in baptismo regiæ filiæ Heduigis tunc natæ, & intra annũ uertentẽ mortuæ, susceptores adfuere. His peractis, rex discedẽs Cracouia, Calissiã profectus est ad cõuentũ cum Cõrado Olesnicensiũ duce ad septimũ Cal. Augusti cõstitutũ. Nihil tamẽ etiã tunc de successione trãsactũ. Sed res integra ad finẽ Septemb. reiecta, ut ibi tunc duorũ consiliariorũ regis Boemi arbitrio transigerẽt. Inde rex Cazimirus Breste in Cuiauiã se contulit, bello Prussico operam daturus. Ibi comperit, Vuladislaum Damoboriũ, castellanum & pręfectũ Naclensem, quingentis equitib. quibus Nicolaus Pietrouius, Iacobus Cresa, & Ioãnes Bucouius præerãt, coadunatis, pronũciato in singulos dimidij floreni stipẽdio, hostilia in regem regnumq́ machinari, ob non exoluta stipẽdia, in Prussia emerita. Aegebat ea res regẽ, ut quæ maximè: dolebat respirationẽ dari, animosq́ reddi Cruciferis, quos iam ferè desponderãt. Itaq; actum cum Damoborio, ut cœpto desisteret, acceptis ternis florenis in capita militum. Vbi hac uia nihil profectũ est, bello statim persequi perduelles placuit. Collocantur Znenæ & alijs quibusdã in locis præsidia. Rex cum cæteris copijs, quas ad manum habebat, Naclũ & Damoborzum, quæ loca ab illis tenebantur, obsidere parabat. Id ubi animaduerterunt illi, mutata sentẽtia miserunt ad regẽ, imperata se facturos pollicẽtes. Iussi uenire Inouuladislauiã ad regem primores, accepta fide uenerunt: culpamq́ publicè deprecati, & ad pedes regis prostrati, nõ modò ueniã cunctis impetrarunt, sed etiã pecuniam emeritorũ stipendiorum nomine acceperũt: ac denuò regi nomina dederunt, & ad Stargartã oppugnandã sub signis Pauli Iasenij missi sunt. Damoborius uerò loco ac dignitati suę restitutus. interea res Cruciferorũ in Prussia paulo meliore loco esse cœperãt. Nam & in Masouiẽsem agrũ duce Mẽzico Boemo Zialdouiẽsi pręfecto excurrẽtes, nobilitatẽ eius oræ, fiducia multitudinis incautius in se irruẽtẽ in insidias induxerãt, & non contẽnenda strage apud Cechanouiã profligarant: & naues Torunensiũ atq; Gdanensium multis mercibus onustas apud Quizinum siue Mariæuerderũ exceperãt, & ad Dersauiam nobilitatẽ Prussicam, quæ in præsidio eius oppidi erat, cum ad pugnam direptione suburbanorum elicuissent, cõtectis equitatu peditibus, re inopinata perturbatã, sex hominibus cæsis, octoginta captis, in urbẽ repulerant: & apud Gneuũ quinq; & quinquaginta præsidiarios milites comportandi ex agris cõmeatus causa egressos, & ab aratoribus dãno affectis proditos, Stargarta effusi, intercluso in oppidum & arcẽ reditu, uiuos exceperãt: & postridie eius diei arcẽ, cũ ex interceptis literis uacuã esse præsidio didicissent, oppugnarãt; cępissentq́ adeò, ni Martinus Brzenius

Silesiorum duces.

Vuladislaus Damoborius perduellis cum alijs ueniam impetrauit.

Masouiorum clades apud Cechanouiam.

Naues Torunensiũ & Gdanensium captæ.

Cruciferorum res prosperæ in Pomerania.

Martinus Brzenius Gneuum defendit.

nius nobilis Prussus cum paucis strenuè eam defendisset, subeuntemq́ꝫ hostẽ supernè coniectis lapidib. remoratus esset, donec periculo cognito, sexaginta equites Marieburgo, & septuaginta pedites Gdano missi aduenere. Ibi tunc hostes recessere suburbanis direptis. Sed nihilominus omnẽ eam oram usqꝫ ad Gdanensiũ suburbana subitarijs excursionib. subinde infestabant. Excurrerant & in ditionem Henrici Stolpensiũ Pomeranorum ducis trecenti equites, quòd is tunc unà cum episcopo Camenensi, cunctísq́ꝫ suis denuò socius & fœderatus regis factus erat. Sed ibi minus prospera fortuna usi, profligati à duce, ac deleti sunt, perpaucis uiuis seruatis, & in carcerẽ cõpactis. Cum igitur è Starigrado siue Stargarta, potiss. ij qui regiarũ erant partium in Pomerania, infestarentur, eò duxit Iasenius exercitum iussu regio, duabusq́ꝫ turribus excitatis, ad oppidũ id assedit, ita ut pateret nihilominus obsessis liber exitus & reditus. Quo factum est, ut Iasenius eorum insidijs exciperetur. Sexaginta enim equites clàm urbe egressi, cum sub uesperã nostrorum specie & habitu assimulato ad mœnia accederent, contraq́ꝫ ij, qui in oppido erant, ex composito erumpentes, quasi in hostes impetũ facerent, Iasenius fortè tunc obequitans rem conspicatus, mittit ad eos, qui nostrorum speciem præ se ferebant unum de suis comitibus sciscitatum, qui'nam essent: respondent illi, se Dersauienses esse, & ex hostico reuerti. Id uerũ esse credens Iasenius, gratulabundus ad eos procurrit: comprehensusq́ꝫ cum duob. comitibus, in oppidũ ductus, & in custodia asseruatus est. Tantaq́ꝫ hostes eo capto lætitiæ signa dedêre tympanorum nolarumq́ꝫ crepitu ac sonitu, ut debellasse sibi uiderẽtur. Sed uana fuit ea exultatio. Extemplò enim Gothardus Radlinius in locum eius suffectus à nostris, obsidionem continuauit. Intera uerò conuentũ rursus à nostris in Neringa cum Cruciferis pridie Calendas Septembres, ac de pace tractatum quinqꝫ dies arbitro Paulo Letiẽdorfio Varmiensi episcopo electo, qui neutrarum erat partium. Sed re infecta discessum est. Illud modò conuenit Magistro postulante, ut post alterum mensem denuò eodem in loco, uel inter Marieburgum & Stumam cõueniretur, ea quidem lege, ne quam Marieburgi mentionẽ Cruciferi facerent. Tametsi recipiebãt ij, si Marieburgũ sibi redderetur, se cum tota Prussia & Liuonia in fide & clientela regis Poloni fore, & nõ contemnendam pecuniã continuatis aliquot annis ei annumeraturos esse. Verùm non accipiebant nostri hanc conditionẽ, siue quòd permagno sibi arx ea constitisset, empta à militibus: siue quòd inde perfacilè Cruciferi, quamuis leui occasione arrepta, bellum renouaturi esse uiderentur, ꝙ & permunita & peropportuno loco ea sita esset. Sic igitur è Neringa discessum tũc est. Conuentũ deinde suorũ Kynixberge Magister habuit. Vbi cum nobilitas & Kynixbergenses ciues grauis ac diuturni belli pertæsi, non solum ei sumptus in bellũ deinceps negarent, uerum etiam nisi pacem cum Polonis faceret, ab eo se defecturos significarẽt, sex & uiginti ex eis, quos maximè aduersari uolũtati suę cognouerat, in arcẽ euocatos cõprehẽdi & sex primarios interfici iussit: cæteros uerò

Stolpẽsiũ dux cũ Polonis sentit, et Cruciferi cos milites profligat.

Starigradũ Pomeraniæ obsessum à Polonis.

Paulus Iasenius captus à Cruciferis.

Gothardus Radlinius, dux à militibus creatus.

Paulus episcopus Varmiẽsis pacis arbiter.

Pacis conditiones à Polonis repudiatæ.

Prussi à magistro Cruciferorũ puniti ob desiderium pacis.

per præsidia distribuit asseruandos, donec pergrandi ære sese redimerent. Nec postea quenquã ad constitutum cũ nostris conuentũ misit. Nec tamen interea de belli studio curaq́ꝫ utrincꝫ remissum quicquam fuerat. Cuius tota ferè moles ad Starigradũ sese collegerat, nostris, ut suprà memoratũ est, oppidũ id obsidẽtibus, hostib. uerò nauiter & impigrè defendentibus, ita ut angustiore propè annona obsidẽtes, quàm obsessi uterentur, propterea quòd è uicinis agris necꝫ frumentari, necꝫ pabulari nostri poterant, omni frumento & pabulo cũ re pecuaria tempestiuè in oppida è remotiorib. quocꝫ locis comportato & coacto. Et excipiebantur aũt ab hostibus, qui circũiacentia oppida, nimirũ Choiniciam, Fridelandiam, Hamersteinum, Bythouiam, Lemburgum, Osecum Keissouum præsidijs tenebãt. Quo factum est, ut Gothardus dux exercitus cum non exiguo expeditorũ militũ numero, cõparandi commeatus causa Dersauiã proficisci necesse haberet. Id ubi obsessi è transfuga quodam Gdanensi cognouere, eruptione facta castra semiuacua oppugnarunt. Sed ea nostri egregiè defenderunt, ita ut eos longè superantes multitudine quater uallo ac turrib. ligneis magno cum impetu succedentes, uix tandem permultis amissis, longè pluribus sauciatis, in oppipum recipere sese cogerent. Nihilo tamẽ minus infestabant ij deinceps quocꝫ uias, et ne quid rerum uenalium in castra Polonica importaretur, prohibebant: sæpe'que inter occursantes sibi mutuò particularia certamina committebantur. Quin cum bruma quoque ac intemperie cœli hyberni Polonis confligendum fuit. Sed uicit omnem etiam difficultatem ipsorum constãtia, ne ab obsidione discederent. Quæ quidem in sequentem æstatem usque perdurauit. Dum hæc ita geruntur in Prussia, Cazimirus rex Inouuladislauia Calissiam se recepit sub finem Septembris, ibiq́ꝫ cum Conrado Olessnicensium duce & Margarita uxore eius per Iodocum Vuratislauiensem episcopum, & Vilelmum Rosembergium iuniorem arbitros à rege Boemorũ missos, transegit ea conditione, ut ille quatuor annorum spacio uiginti millia aureorum numûm à se acciperet: successione omni in Masouia & Belsensi unà cum uxore sua sese abdicaret: dotem'que post mortem Annæ Vuladislai Masouiorum ducis defuncti uxoris, ne repeteret. His ita constitutis, Posnaniam rex Cõrado & uxore eius comitantibus profectus est: dimissisq́ꝫ ijs, Prussorum legationem audiuit. Petebat ea, ut arx Marieburgẽsis gubernatoris & nobilitatis fidei cõmitteretur. Responsum: Regem id sine comitiorum regni decreto, & consilio ciuitatũ Prussicarum, quæ plurimum ad emendam eam arcem contulissent, rectè facere non posse. His dimissis, Posnania discedens ad medium Nouembris Coli quincꝫ dierum comitia cum maioribus Polonis habuit: deinde per Lenciciam & Radomiam in Lituaniã profectus est. Conuenit eum ibi Ludouicus patriarcha Antiochenus ab Ezigere Tartarorum principe, apud quem Põtificis maximi & Imperatoris Romani legationem obierat, reuertẽs. Summa autem legationis illius hæc fuit, ut Ezigeres Mahometem Turcarũ Cæsarem à bello Christianis inferẽdo reuocaret:

Res gestæ apud Stargartam.

Cruciferi castra Polonorũ oppugnantes repelluntur.

Transactio Cazimiri cũ duce Olesnicẽsium.

Prussicæ nobilitatis legatio ad regem.

Conuentus maiorum Polonorum Coli.

Ludouicus Patriarcha Antiochenus legatus ad Tartaros.

reuocaret: si id non posset, bellũ ipsi inferret, Pontifice & Imperatore stipendia pollicentibus, ac tũc quoq; perampla dona mittentib. Quoniam aũt eiusmodi responsum à barbaro acceperat, ut is in bello Turcis inferendo è consilio & uoluntate Cazimiri fœderati & amici sui pendêre se ostenderet, literasq; ad Cazimirum ea de re daret, quib. ei faciebat potestatem, quicquid ipsi uideretur de bello Turcico constituendi suo nomine cũ illis Principibus, cõtendebat à Cazimiro Ludouicus, ut rex Christianus Christianos adiutos uellet, quãdo id in potestate eius esset: debere hoc eũ cõmuni religioni atq; pietati erga Deum. Rex dilata re ad regni comitia, quæ ad mediũ mensem Martiũ Petricouiam edicebat, hominem sine certo responso dimisit: ac de more uenationib. uacauit. Anno insequenti post mediũ Ianuarium archiepiscopus Gnesnensis synodũ apud Lenciciam habuit. Ibi Sẽdiuoio Lenzenicio palatino Siradiensi, & Michaele Lasocio præfecto Lenciciensi oratorib. regijs petentibus, decretũ est subsidiũ regi ad bellũ Prusicũ è tributo sacerdotum, in Cracouiensi quidẽ diœcesi senûm grossorum, in cæteris uerò duodenûm in libram siue marcam argenti, secundum usitatam æstimationem. Varietatis aũt causa fuit indulgẽtior in alijs diœcesibus, quàm in hac, æstimatio redituũ sacerdatalium. Mense Februario Liuones septingenti equites pariter & pedites Cruciferis suis in Prusiam suppetias euntes, cum Samagitiam attigissent, nec progredi per syluas possent, impedita à Samagitis deiectione arborũ locis opportunis uia, uersus mare iter instituêre. Quod Samagitæ euenturum cum prouidissent, foueas præaltas iam antè in ea parte foderãt, sarmentisq; contexerant. In eas igitur Liuones, inedia, frigore & pauore urgentibus, imprudẽtes pcipitati, cõtrucidati sunt. Pauci cũ ex insidijs ad lacũ euasissent, rupta fragili glacie nihilominus periere. Duo tantùm ex omni numero uiui seruati: è quibus cognitum est, quadraginta naues refertas militibus è Germania in Prusiam nauigantes, non ita multo antè naufragio perijsse. Iisdem diebus Paulus episcopus Varmiensis cum animaduerteret res Cruciferorum inclinatas esse, & à pace tamen eos abhorrere, partium regiarum se deinceps foreprofessus, arcium & oppidorum suorum adeundorum potestatẽ fecit regijs militibus, qui Passeneimi, Nideburgi, & Vormithæ in præsidijs erant, ut non solum ea tuerẽtur, sed etiam communem iam hostem inde infestarent. Quę res Magistro peracerba accidit, magisque seriò deinceps is de pace cogitare cœpit. Ad medium mẽsis Martij rex Petricouiæ comitia habuit. Ibi rursus actum est cum Conrado Varsauiensium duce, & matre eius Anna, ac matertera Catharina. Sed cum pactionibus transigi res non posset, Conrado Belsensem modò tractũ remittente, rege uerò nihil præter Visnẽsem cõcedente, iudiciũ uerò Prusico bello durante intempestiuũ fore uideretur, reiecta res est ad alia comitia. Actum est & de Ioanne Pienianscо archidiacono Gnesnensi, Nicolai succamerarij & præfecti Cracouiensis filio. Qui cum Dorothea Ioannis Rogalæ, qui palatinus Varsauiensis fuerat, filia, Iacobi Bogleuij uxore, stupri cõsuetudinẽ habuisse, eaq;

Ezigeris Tartari amicitia cũ Cazimiro.

1466. ann.

Sacerdotaliũ redituũ inæqualis æstimatio.

Liuonũ clades in Samagitia.

Paulus Varmiensis episcopus in partes regias conceßit.

Comitia Petricouiæ.

Ioannes Pieniãscus archidiac. Gnesnẽsis adulterij & homicidij reus.

eaq́; conſcia & adiutrice maritum eius dormientem crudeliter necaſſe arguebatur: literæq́; eius ad mulierem, quibus patrandi ſceleris ratio deſcripta erat, à Ioanne Bogleuio palatino Varſauienſi fratre interfecti proferebantur. Cauſa uerò cur ad comitia referretur ea de re, fuit facinoris atrocitas, & impunitas. Nam mulierem quidem apprehenſam occiſi frater palatinus dimiſerat, Franciſcanorum obſeruantium precibus uictus: de Pienianſco uerò cum archiepiſcopus Gneſnenſis ex ſynodi, ubi etiam hæc res acta fuit, ſententia ſupplicium ſumere cauſa cognita debuiſſet, uel remiſsior fuerat, uel prehendere eum non potuerat. Placuit igitur toti cōuentui, ut negocium daretur præfectis regijs prehendendi & Archiepiſcopo ſiſtendi Pienianſcum. In mulierem uerò ut moribus & legibus animaduerteretur. Sed & mulier in Pruſsiam ad Menzicum Boemum profugit, & Pienianſcus apud neceſſarios delituit.

Pieniāſc⁹ ſacerdotijs priuatus.

Sacerdotijs quidem à pontifice maximo priuatus eſt. Nec multo pòſt, facta aliquata manu nobilium quidem genere, ſed moribus & luxu perditorum iuuenum, cum latrocinari cœpiſſet, ab ipſo patre, maius aliquod dedecus labemq́; generis metuente, captus: & quoniam presbyter erat, epiſcopo Cracouienſi in cuſtodiam traditus, in arce Ilzenſi aliquandiu in carcere aſſeruatus eſt.

Pieniāſc⁹ latrocinatus captus à patre, & epiſcopo in carcerem traditus.

Pienianſcus pater ſupplicium expendit ſacerdotibus.

Ita tunc infamia & calamitate filij pater expendit ſuppliciū ſacerdotibus, in quos immerentes manus iniecerat. Quin ipſe quoq; præfectura Cracouienſi amotus eſt: quod non ſine ignominia fieri potuit. Ad extremū duodenûm groſſorum in iugera tributum in comitijs ſcitum eſt.

Prußorum legatio ad regē.

Affuere aūt legati Pruſſorum, petentes ut rex Marieburgū cum aliquantis copijs quamprimū ueniret, hac ratione facilimè bellū cōfecturus, quòd pleræq; ciuitates ſubiectæ Cruciferis ad eum defecturæ eſſe dicerentur. Et eius rei cauſa duûm groſſorum penſionem & acciſam, ut uocant, in unum annum ei deferentes. Itaq; peracto quindecim diebus conuentu, Breſte rex, Archiepiſcopo Vuladislauienſi epiſcopo, Poſnanienſi, & Siradienſi palatinis, & Petro Gaio Caliſsienſi Caſtellano occurrentibus ac deducentibus, contendit.

Melſacum captū à Polonis.

Per id tempus Ioannes Scalius facta aliquanta manu præſidiariorum equitum & peditum, Melſacum oppidum Crucifericarum partium intercepit: milites'que ſexaginta, qui erant in præſidio, uiuos in poteſtatem ſuam redegit. Perturbauit ea res Magiſtrum, ut quæ maximè, ita ut de Kynixberga is iam periclitari uideretur. Certior enim factus erat, Gdanenſes tranſportatis claſſe copijs Sambiam adoriri & infeſtare ſtatuiſſe: eo'que copias & ipſe ſuas Kynixbergā contraxerat, quas hoſtib. opponeret. Ex his itaq; tria millia peditū pariter & equitum Henrico Plauenio duce celeriter ad recuperandum Melſacum miſit, ratus Polonos paruo præſidio relicto inde diſceſsiſſe: & uerò non ignorans eos, rebus præſertim ſecundis, ſecuros eſſe ſolere, ita ut qua id arte, quaq́; facilitate cæpiſſent, eadē rurſus amittere poſſe uiderentur.

Poloni reb. ſecundis ſecuri.

Plauenius à Melſaco et Holādia repulſus.

Plauenius igitur ſilenti agmine profectus, nocte intempeſta oppidū diuerſis quatuor locis aggreditur: iamq́; una porta refracta, ſigna inferebat. Sed cū Poloni patim aduerſi nauiter obſiſterent irrūpentibus, partim

tim supernè in subeuntes saxa deijcerent, ducentis amissis, in tutũ se recepit. Postero die ut acceptam ignominiam corrigeret, fremens frendẽsq; ad Holãdiã duxit. Verùm ibi quoq; nihilo meliore fortuna usus, plures etiã milites amisit. Nec magis prosperæ tunc erant res Cruciferorum in Pomerania. Osiecum castellum obsidebant Poloni, ligneo castello eregione excitato: hostes succurrere suis laborantibus uolentes, non contemnendam manum Choinicia & Starigrado emisere: cui aduenienti obuiam progressi Poloni, pugnæ copiam fecere. Nec mora, in fugam acti hostes, perpauci tamen euasere, pluribus in fuga quàm in prælio trucidatis. Cæsorum spolijs nostri potiti sunt. Id ubi uiderunt obsessi, incenso castello natando profugerunt. Nostri uerò accurrentes incendium restinxerunt, castellumq; in potestatem suam redegetunt. Fortè etiam ij qui Vartemburgi in præsidio fuerunt hostes, cum nostris, qui Reslam tenebant, congressi, nõ leui strage profligati sunt. At Ludouicus magister, quoniam magnam earum cladiũ partem Pauli Varmiensis episcopi transitioni ad regias partes acceptam ferebat, ut eum ulcisceretur, cum sexcentis equitibus, ac totidẽ peditibus, agros oppidorum eius, Brunsbergæ, Vormithę, Elsbergæ, Reslæ, Gutestadiæ, & Melsaci percursat, & segetes conculcat, non sine acerbo dolore oppidanorum, et fremitu in episcopum, quòd cum pacati in medio belli strepitu ad eam diem fuissent, transitione eius ad regem irritatis Cruciferis hostilia pati cogerentur. Erat quidem in præsidijs eorum oppidorum & aliarũ uicinarum munitionum non exiguus regiorũ militũ numerus cum Adamo Vilcanouio, Ioanne Scalio, & Ioanne Zaco: sed exacerbatis præsenti & insueta calamitate oppidanorum animis, mœnibus ij sese continebant, ueriti ne prodeuntes excluderentur. Increpiti uerò regijs literis atq; nuncijs, prodiere tandem constituo ad conueniendum loco. Quo cognito, Magister Bartensteinum se cum copijs suis recepit. Ibi nostri quoq; liberius hostiles agros peruagati, segetes & ipsi conculcarunt, & in uillas igne desæuierunt. His diebus Cazimirus rex cum accepisset literas à Rudolpho episcopo Lauantinensi, qui scribebat, se uenire legatum à Pontifice maximo ad componendam pacem inter ipsum & Cruciferos, misit ad eum Vuratislauiam, ubi substiterat, Ioannem Dlugossum, indicans pacem se non abnuere, modò ille bona fide pacificatorem sese interponeret: neq; imitaretur Hieronymum Cretensem archiepiscopum, qui regi, ac si filius eius esset, operã suam pollicitus, cum ad Cruciferos profectus esset, redemptus ab ijs calice aureo, Cretensis, ut est in prouerbio, Cretizauisset, bellumq; non modò non restinxisset, uerùm etiam ultrò iam ferè conquiescens resuscitasset, cùm alijs factis & improbis ac uersutis consilijs suis, tum quòd Prussis regiarum partium interdictum nõ relaxasset. Si nihil eorũ hic haberet in animo, ueniret bono omine, fauere se ei, ut præclaram compositę pacis gloriam referret. Prolixè ille omnia pollicitus est, se dissimilem Cretensis illius fore. Inter Fridericum quoq; imperatorẽ & Mathiam

Polonorum uictoria apud Osiecum.

Osiecum incensum et seruatũ.

Cruciferorum strages apud Reslam.

Cruciferi uastant Varmiã.

Rudolphus episcopus Lauantinensis legatus apostolicus.

Hieronymi Cretẽsis archiepiscopi ingenium & fides.

Fridericus imperator cũ Mathiæ rege Vngar. reconciliatus.

Prußorũ legatio ad regem. thiam regem Vngarorum non ita pridem pacem se fecisse, in ea'q; conficienda incorruptum se præstitisse, ita ut incusaretur ab Imperatore, quasi homo Germanus in Vngaros quàm in suos propensior fuisset. Venerunt ijsdem diebus ad Regem Sciborius gubernator Prusiæ, & Gabriel palatinus Culmensis, Baseni fratres, cum legatis nobilitatis Prusicæ & trium ciuitatum, orantes, ut Rex Marieburgũ tandẽ accederet, ac tam diuturno bello, quo ipsi penitus iam exhausti essent, finẽ imponeret. Fore enim, cum eò accesserit, ipsiq; hostium metropoli Kynixbergæ propius bellum ostentarit, ut ad eum ciuitates quædam deficiant, & Cruciferi ad quasuis pacis conditiones perducantur. Repetebant & priora postulata de Marieburgo & alijs arcibus fidei suæ committendis. Non debere minus certam & probatam esse regi fidem suam, quàm externorum: & minore autem impendio eas arces seruari à se posse, q̃ ab externis, quorũ insatibili auaritiæ eplendæ, neq; ærariũ neq; facultates suæ sufficiant, & uerò negligi propter eos culturam agrorum. Hæc uoce & gestu asperiori exaggerantes, addebant minas: nisi ratio precum suarum duceretur, fore ut aliter sibi prospicere cogerentur. Offendit ea legatio Regem, & quotquot ipsi aderant in consilio, quòd quorum uindicandorum causa tantum cùm pecuniæ, tum sanguinis profunderetur, ij liberatoribus suis etiam leges ferrent. Sed dissimulata tamen temporis causa offensione, comiter eis responsum est: Regem maturè affuturum esse Marieburgi, ibi'que de illis & omnibus rebus cum Prusis constituturum: ante messem autem cum exercitu eò proficisci commodè non potuisse, propter annonæ & pabuli penuriam. Ita dimissis Prusis, rex Inouuladislauiam profectus est, quo magis accelerarent iter milites, cum Regem in itinere esse audirent. Ibi eum conueniunt legati Stolpensium ducis Henrici. Gratulabantur ij Regi saluum aduentum in eas oras: auxilia permagna ad bellum pollicebantur: ipsum'que adeò ducem præsentem affuturum, si Rex ipse foret in exercitu. Deinde percontabantur, Choiniciam'ne & alias Pomeranicas munitiones Rex oppugnaturus esset, an Marieburgum profecturus. Postremò postulabant apertè quidem, ut redimere duci Lemburgum & Bythouiam munitiones à Cruciferis sibi ademptas liceret: cupere hoc eius subditos, & pecuniam in eam rem contulisse: ipsum uerò cum hostibus decidisse iam octo millibus florenorum, & captiuis eorum reddendis. Tectius uerò & obiter agebant, Si fortè dux de Choinicia, Stargartha, siue alia quapiam munitione Pomeranica decidere cum hostibus regijs aliqua conditione posset, ut ipsi cum bona Regis gratia habere eas munitiones liceret, in fide & clientela Polonorum futuro. Ad tam uafram legationem, quippe quæ non obscurè indicaret Henricum toti Pomeraniæ inhiare, nihil aliud respõsi datum est, quàm ut dux ipse post quintamdecimam diem Bydgostiam ad Regem ueniret, de illis quæ postulabat coràm acturus. Ne quam tamen pecuniam interim hostibus numeraret, ne'ue captiuos redderet; ferret potius aliquantisper adhuc detrimentum amissarum

Stolpẽsium ducis legatio ad Regem.

sarum munitionum. Id autem prouidebatur, ne uires hostium receptis captiuis, conductisq́ꝫ illa pecunia nouis militibus, reficerentur. Bydgostiam deinde rex peruenit. Vbi de Slochouiæ arcis interceptione nuncium accepit. Præfectus eius arcis Georgius Dambrouius Martinum Sissouicium nobilem & copiosum Pomeranum, è ditione Henrici ducis, domi ipsius captum, in arce asseruabat, quoad se magno ęre redimeret. Insinuarat is se in familiaritatē præfecti ita, ut liberius in arce diuersaretur. Erant ibi in præsidio Pomerani Polonis intermixti. Cum his igitur Sissouicius clàm de proditione pactus, cum cognitā haberet angustiam rei frumētarię in arce, ultrò pollicitus est domo aliquantā uim farinæ. Dimissus eam ob rem à credulo præfecto, quatuor currus farina onustos adduxit. His uerò quaternos expeditos pedites quasi custodiæ & præsidij causa adiunxerat. Cum quibus in arcem intromissus, præfectum arcis, & quos de militibus fidos ipsi esse arbitrabatur, adiuuantibus ex condicto Pomeranis præsidiarijs, comprehēdit, & in imā turrim detrusit, arcemq́ꝫ in potestatem suam redegit. Vehemēs erat suspicio, si non iubente, certè non insciente Henrico duce facinus illud ab ipsius hominibus patratum esse: eoq́ꝫ spectasse uidebatur pars illa legationis eius, qua petebat, ut sibi habere liceret per regem munitiones, si quas pacto aliquo in potestatem suam redegisset. Itaq́ꝫ increpiti legati eius, qui nondum dimissi erant. Missusq́ꝫ ad ipsum legatus à rege, qui de fraude & perfidia cum eo expostularet: minasq́ꝫ adijceret, ni Slochouia regi redderetur. Ad ipsum quoq́ꝫ Martinum Sissouicium missus alius de restituenda arce, nil nisi bona uerba retulit. Quo tempore Choinicia quoq́ꝫ duces hostiū aderant, pecuniam Martino grandem pollicentes, si sibi arcem traderet. Atq́ꝫ ij reuerti alio tempore iussi sunt. Venerat & Dinis, primarius Friderici marchionis Brandeburgensis cōsiliarius, cum quadraginta equitibus, quasi socium se Martino ad defendendam arcem offerēs, ut intromissus arce potiret: uerùm intromissus non est. At rex cum conuocasset consilium, omisso Marieburgo & Kynixberga, Choiniciam adoriri, necquicq́ꝫ reclamātibus Prussis, statuit, quo militibus hostium, qui è Germania & Boemia deducebantur, transitum intercluderet, Poloniamq́ꝫ maiorem ne hostilibus excursionib. exponeret. Ad hæc autem Slochouiā quoq́ꝫ facilius se recuperaturum esse sperabat, si propius exercitum admoueret. Hostes qui Starigradi in præsidio erant, ubi cognouerunt regem in ea ora tunc bellum gerere decreuisse, diuturna obsidione defatigati, & fame iam laborantes, relictis rebus omnib. quà patebat exitus noctu silenti agmine excessere: & equites quidem sparsim Choiniciā contēdêre: parumq́ꝫ abfuit, quin in mercenarios regis milites, qui cū Felice Panieuio seu Pniouio, quē ad admodū habet Vapouius, ad Choiniciam præmissi erant, inciderent. Pedites uerò in Zantiram uicum se recepere, templumq́ꝫ Vistulæ imminēs, unde nauigantes infestarent, muniuêre. Postero die oppidani, dilapsis defectionis authoribus, cōpotes sui facti, Gothardo Radlinio sese dedidere: quo nuncio exhilaratus rex, alacrior ad obsidendā Choi-

Slochouia fraude intercepta.

Zantira.
Starigradum deditum.
Choinicia à Polonis obsessa.

Dd niciam

niciam comitatũ ſuũ aulicũ, Dunino & Synouecio ducibus, miſit: quib. & proceres, qui aderãt Bydgoſtię, ſuos comitatus adiunxerũt: ipſi Bydgoſtię cum rege mãſerunt. Ludibrio primùm fuit hoſtibus ea obſidio, abundante oppido defenſorũ multitudine, & quòd noſtri uno in loco cæteris partib. oppidi liberis, caſtrametabãtur. Vbi uerò foſsis atq; ſepibus cingi oppidum cœptum eſt, erumpere frequẽtes, & inuadere operi intentum militem, globosq; bombardis & omne telorum genus è mœnibus eiaculari. Ad extremũ imbutis ueneno ſagittis uti, ac temerè uagantes, ut ſolent, Polonos, inſidijs excipere. Nec paruis incommodis noſtros afficiebant: donec ſubmiſsis à rege Lituanis ac Tartaris equitibus, liberiores eorum excurſiones inhiberentur. Interea Slochouiam rex fortuna adiuuante, ſexto, poſtea quàm amiſerat, die recuperauit. Excurrerant eò quadraginta pedites Ioãnis Coſcelecij palatini Inouuladislauienſis, ſiue ut fortunam tentarent, ſiue ut aliquid è ſubiectis agris raperent. Eos Martinus Siſſouicius ex arce cõſpicatus, omnibus militibus, quos in pręſidio habebat, deductis, perſequi inſtituit. Sacerdotes tantũ duo cum ludimagiſtro & aliquot ſcholaſticis adoleſcẽtib. in arce remãſerãt: qui quãuis Pomerani, tamẽ benigniorib. uſi Polonis, permoleſtè ferebant eos per dolũ arce excidiſſe. Hi ergo ſolitudinẽ nacti, occaſionẽ referẽdi gratiã bene meritis non negligendã ſibi eſſe rati, portas arcis ſuperioris occluſere: oſtioq; turris refracto, Georgiũ Dãbrouiũ cum ſexdecim ſocijs caſsibus uenatorijs ſubmiſsis extraxere, & cum his pariter clamorẽ ſuſtulere: quo cõſternati Pomerani, cum in arcem ſe recipere uellẽt, ſubeuntesq; ſaxis ſupernè deiectis arcerẽtur, foris uerò à quadraginta illis peditibus, ſignificatione eorũ qui in arce erãt, animatis peterẽt, correptis & conſcẽſis celerrimè equis Dambrouij, qui in inferiori arce ſtabulabantur, in Stolpẽſem ditionem profugerunt. Remunerati à rege ſacerdotes & ſcholaſtici. His cognitis Fridelandẽſes & Hamerſteinẽſes, eiectis hoſtium præſidijs, regi ſeſe & oppida ſua dedidere: qui propter ſæuitiam & aſperitatẽ præfecti ſui Vladislai Damoborij caſtellani Naclenſis defecerãt. Deiecerunt hæc magnopere magiſtri & Cruciferorũ animos, qui in ſpẽ potiundæ Slochouiæ, quæ amplitudine & munitione Marieburgo non multum cedit, uenerant: & Germanis principibus, à quibus ad eam diẽ uanis auxiliorum promiſsis lactati erant, inter ſe diſsidẽtibus, nihil ſpei ſibi reliquũ eſſe in poſterum uidebant: metuebantq;, ne id quicquid haberent reliqui in Pruſsia, per uim aut per uolũtariam deditionẽ Pruſſorũ amitterent. Itaq; conuẽtu Kynixbergæ habito, cum non ſatis tutum eſſet aliorum cuiquã pacis mentionem facere, nõnullis ob id, quemadmodũ ſuperius dictum eſt, ſupplicio affectis, primus ipſe magiſter Ludouicus ſententiam dixit: in quam ab omnibus itũ eſt, nimirum ut pax cũ Polono conficeretur, ſi minus æquis, at tolerabilibus duntaxat conditionibus. Miſſusq; eueſtigiò ad regem Bernardus Sumbergius, tempus locumq; colloquio de pace habendo petiuit. Nihilo ferociorem ſecundę res regẽ fecerant, & iam antè oſtenderat legato apoſtolico, non abhorrere

Slochouia recuperata à Polonis.

Sacerdotum et ſcholaſticorum gratitudo erga Polonos.

Fridelandenſes & Hamerſteinenſes regi ſeſe dedidere.

Damoborij ſæuitia.

Cruciferi pacem petunt.

rere se à pace. Sed non placebat ei tamen, inconsultis suis, cū hoste quicquam constituere. Ad quintamdecimam ergo diem iussus redire Sumbergius respōsum accepturus. Eo sic dimisso, cœpit mox regem finiendi belli cupidum pœnitere, quòd rem integram ad Prussorum arbitriū retulisset. Posse enim eā infici. Itaq; mutata sentētia, missi ad Sūbergiū, qui assentiri regem eius petitioni indicarēt, locum'q; ac tempus certum colloquij cum eo constituerent. Inde'que rectà Marieburgum ad conuentum Prussorum ire pergerent, causas mutati consilij regij de eo q̄ is Marieburgum, ut promiserat, non ueniret, redderēt: de tempore & loco constituti colloquij certiores eos facerent, & ad id colloquium inuitarent. Conuenit, ut ad diem natalem Dei matris Mariæ rex Toruniæ, magister cum suis Culmæ essent: ij uerò qui de conditionibus collocuturi ac tractaturi erant, Culmeseæ, medio ferè utrinq; spacio, conuenirent. Accitus'q; est ad eam rem Rudolfus legatus pontificius. Nihilo tamen segnius continuabatur obsidio Choinicîæ: & quo celerius ea operibus circumuallaretur, spes'q; omnis auxiliorū, & facultas euagandi obsessis præcideret, euocatæ à rege è maiore Polonia & Cuiauia operæ ac rusticani homines cum ligonibus, securibus, & alijs eiusdem generis instrumentis, non parcebant diurno ac nocturno operi. Non leuiter autem ad id extimulabat Polonos obsessorum, qui ferè Silesij erant, ferocia, eo pertinacior, quo minus eis aduersus progenitores suos Polonos, quàm Cruciferis & Germanis cōueniebat. Neq; uerò leue momentū addidit Henrici Stolpensium ducis perfidia. Qui cū Bydgostiam ad regem illis diebus uenisset, & cùm omnia socij & fœderati officia, tum operā suam efficacē ad conficiēdam deditionem Choiniciæ regi sanctè pollicēdo detulisset, honorificè habitus, donatus, dimissus, & Choiniciam profectus, longè diuersum egerat. Inde'q; discedēs, misso denuò ad Choinicienses præfectos nuncio sacerdote quodā, non regi, sed sibi Choiniciā tradi aliqua mercede postulabat. Verùm is sacerdos excussus à nostris, ad oppidū admissus nō est. His igitur de causis festinabant & satagebāt nostri. Et faciebat eis potiundi spem, q̄ nullo flumine importari in oppidū commeatus poterat. Dum hæc gerūtur in Prusia, Georgius Boemorū rex misit aliquantam manum equitum pariter atq; peditum contra Vuratislauienses, qui ipsi dicto audientes non erāt, duce Sciborio Touaciouio Morauo: qui siue iussu regis sui, qui successib. Polonorū angebatur, sua'q; interesse putabat, ut ij quāplurimum haberent negocij, siue propria temeritate, excursione facta in Poloniam, Censtochouiā oppidum & monasteriū, circumiacētes'q; pagos diripuit, falso prætextu, quasi rex Polonus Boemis quibusdam, qui tunc in illo exercitu militabant, emerita in Prusia stipendia non exoluisset. Præmonitus ea de re fuerat à nonnullis Morauis & Silesijs æmulis Touaciouij, Iacobus Dembenius præfectus Cracouiensis: cui rex absente se curam minoris Poloniæ cōmiserat: sed malo cōsilio usus ipse quidem cum parte copiarum, quas raptim coegerat, Osuencimi se continuit: Prædislaum uerò Dmosicium præfectū Scepusiensem cum

Silesij malè animati in Polonos.

Henrici Stolpēsis perfidia.

Boemorum excursio in Poloniam.

Censtochouia direpta.

expeditis ad reprimendum Touaciouium misit. Qui tardius molitus, occasionem opprimendi hostem incautum, & securè apud Dornouicium pagum ex labore diurno, & nocturna cõpotatione indormien tẽ amisit. Ita Touaciouius incolumis sese cum suis recepit, & Namysloui ensem agrum diuexauit. Nec ausus adoriri Vuratislauiam, in Morauiam reuertit. Expostulauit ea de re cum Georgio Cazimirus per internuncium castellanum Malogostensem. Sed ille negauit quicꝙ eius suo iussu factũ esse. Conuentus deinde inter reges per internuncios constitutus, ubi de iniurijs & controuersijs tansigeretur, Bythomiæ ad diem S. Andreæ memoriæ sacrum. Hoc igitur tumultu motus Rudolfus legatus, rescripserat regi: Se uenire ad diem statutam non posse. Verùm discessione Boemorũ repentè propter opinionem solutus metu, ad uicesimamsextam diẽ Augusti Toruniam paucis post regẽ horis uenit. Cruciferi aliquãdiu expectati sunt, ꝙ legatũ in Silesia impeditum, non uenire acceperant. Interim is die natali Mariæ, rege cum proceribus suis præsente, apud sodales Franciscanos, ritu solenni sacra fecit. Postridie uerò mandata pontificis exposuit, regem'que ad pacem cohortatus est. Responsum est: Regem, quamuis iustum bellum satis prospero successu gereret, uictoriam'ꝙ penè in manibus haberet, facilẽ tamen fore ad faciẽdam pacem, & in æquis cõditionib. acquieturũ esse. Vbi Magister quoꝙ cum suis aduenit, placuit, apud Nessouiam potius, quàm apud Culmeseam conuentum agere sub papilionibus. Nam Toruniã Cruciferos intromittere nostris uisum non est, superioris temporis periculo admonitis. Per eos dies hostile præsidium, quod Zantiræ erat, à Tomecio & Petro Rabelinio Burgrabio Marieburgensi expugnatum est. Ad medium uerò Septembris apud Choiniciam, cum ex oppido erupissent hostes, cõmisso cum nostris prælio, in oppidum reiecti sunt. Nec multo pòst prandẽtibus nostris rursus erumpentes, cum aliquot horis strenuè dimicassent, multis amissis terga uerterunt. Instare nostri fugientib. Hostes ueriti ne cum suis nostri simul erũperent, clausis celeriter portis, permultos de suis excluserunt: qui partim cæsi, partim capti, partim cum in fossam aquæ plenã armati sese præcipitassent, submersi sunt. Nec multo pòst nostri sagittis ignem iaculati noctu oppidum incẽderunt, ita ut quarta pars eius cũ frumẽto cõflagraret. Quo uicta tandẽ est hostium pertinacia missisꝙ in castra Vdalrico Eisenoueno magno Commendatore & Ioãne Zalio, uitam fortunasꝙ pacti, neꝙ unꝙ contra Polonos arma se sumpturos esse sanctè iurati, redditis receptisꝙ uicissim captiuis, inter quos erat Paulus Iasenius, oppidum cũ bombardis & omni apparatu ac instrumento bellico ad quartum Cal. Octobris dediderũt: & lachrymãtes Lembergũ profecti, post octauum diẽ illud quoꝙ oppidũ atꝙ Bythouiam Henrico Stolpensi, acceptis ab ipso octo millib. florenorũ, captiuisꝙ receptis, reddiderũt. Victor exercitus Toruniam ad regẽ ueniẽs, facta mutua gratulatione benignè & liberaliter habitus est. Choiniciam rex impunitate donauit, quãuis cuncti solo eam ęquandam esse suaderent. Iisdem diebus mons

Legatus pontificius.

Zantiræ præsidium expugnatum.

Cruciferorum aduersæ res apud Choiniciã.

Choinicia Polonis dedita.

Lemburgũ & Bythouia Stolpensium duci dedita.

Choinicienses impunitate donati.

Nesco supra Vucram amnem, quẽ hostes præsidio firmarant, profligatis quadraginta militibus, qui inde in Masouiam populabũdi excurrerant, à comitatu aulico Conradi ducis expugnatus est. Hæc nunciata Cruciferis, incredibilia uideri primò, terrendiq́ꝫ sui causa à nostris conficta. Sed ubi uera esse comperêre, pronioribus animis ad pacem inclinari cœpere, ueriti ne Prussia cuncta à se deficeret. Post multorum igitur dierum colloquia tractatusq́ꝫ cũ nostris habitos, legato pontificio summa fide, cura, studioq́ꝫ adnitẽte, & rege nihil de sua facilitate remittente, & peste, quæ Toruniæ inualescebat, celerem discessionem suadente, tandẽ decimanona die mensis Octobris optata diu pax cõfecta: in scriptũ redacta: legati ac trium tabellionum manibus subscripta: à rege, Magistroq́ꝫ Toruniam accito, & utriusq́ꝫ consiliarijs obsignata est, & in domo publica, quã Geldam uocant, rege & Magistro cum suis cõgregatis, è legato quidem Germanica, à Vincentio uerò Kelbassa secretario regio Polonica lingua publicata, & utriusq́ꝫ partis assensu & solenni iureiurando approbata est. His aũt cõditionibus ea conuenit, ut Polonus Culmensem & Michalouiensem ditionem, & Pomeraniã omnem, ad hæc Marieburgũ, Stumam, & Cristiburgum arces & oppida Elbingam ac Tolchemitã oppida cum suis territorijs, & munere syluatico, quod Vualdampt, Teuthonicè uocatᷓ, & sex pagis, qui ad arcẽ Holandiam pertinuerunt, iure sempiterno obtineret: Neringã item peninsulam, exceptis duobus pagis cum prędio, qui Cruciferis propter commodiorẽ in Habo lacu piscationem relicti sunt. Reliquũ quicquid est in Prussia, ut Magister cum suis Cruciferis sibi haberent, ea quidem lege, ut semper sint in fide & clientela regũ Polonorũ, idq́ꝫ solenni iureiurando, quicunq́ꝫ Magister ordinis deinceps unq́ꝫ creatus esset, intra sextũ mensem per se ipse ad regem ueniẽs profiteretᷓ: seruaturus omnia quæ tunc conuenissent, neq́ꝫ ulla tergiuersatione aut relaxatione cuiusquam sine absolutione à iureiurãdo, ne ultrò quidem oblata usurus: essetq́ꝫ is princeps & cõsiliarius regni, & ad lęuam regis primũ locum in consilijs & cõcessibus publicis haberet. Primi quoq́ꝫ Commendatores, quos Magister ederet, ut & ipsi cõsiliarij regis essent: atq́ꝫ ita Magister, ordo, ac tota Prussia, & quicquid ij postea bello, uel quouis alio modo de barbaris quęrerent, cum Polonia arctissimo uinculo cõiungerẽtur, & in unum corpus coalescerẽt, neq́ꝫ cuiusquam omnino in terris, præterquã regis Poloni maiestatem, authoritatẽ, ac iurisdictionem (salua Pontifici max. ecclesiastica sua iurisdictione) agnoscerent. Ei uerò contra quemuis hostem adessent, nec eum in aduersis iuxtà ac in prosperis desererent. Ad professionem ordinis ut pateret aditus Polonis, & alijs regiæ ditionis hominib. dũmodo ij dimidia parte Teuthonas ne excederent, eorumq́ꝫ etiam in magistratibus & curationibus mãdandis ratio haberetur: Magister uerò ne rege inscio quauis de causa amoueretur. Quòd si quæ munitiones intra fines utriusuis ab altero adhuc tenerentur, ut ante octauũ Cal. Iulij bona fide redderentur: sin à quoquam alio, tamen alterius ope recuperarentur. Donationes, uenditiones, &

Nesco mons expugnatus à Masouijs.
Vucra fl.
Pax inter Polonos & Cruciferos Toruniæ facta.
Gelda.
Vualdampt.
Cruciferi in fide & clientela regis Poloni.
Magister Crucif. princeps et consiliarius Polon. cum primoribus commendatoribus.
Prussiæ cũ Polonia coniunctio.
Poloni recipiendi inter Cruciferos.

aliæ quæuis alienationes bonorum ab occupatore, incommodo ac da- A
mno alterius, bello durante factæ, ne ratæ essent. Profugis & exulibus
equestris ordinis possessiones ademptæ ut restituerentur. Plebeis uerò eæ modò, quæ ante initium conuentus illius uenditæ non essent. Cæterùm pro uenditis liceret precium renumerare. Omnibus autem ut perduellionis ac defectionis noxa remitteretur, Culmensis ecclesia a motis religiosis Cruciferis, ut ad ius matricis suæ Gnesnensis metropoleos rediret, eiusq; episcopam Vincentius Kelbassa, simul'que Pomesaniensem haberet. Eo uerò mortuo, Pomesaniensis ecclesia in Cruciferorum ditionem recideret. Arces, oppida, pagi, & quæuis bona ecclesiastica utrinq; suis ecclesijs redderentur. Captiui item utrinq; dimitterentur: uiæ publicæ ut essent liberæ more ueteri. Telonia siue portoria noua ne qua utrinq; alteris imperarentur. Hæc ita rata firmaq; esse ut omnes episcopi, duces, palatini, castellani, Commendatores, equites, ciuitates iureiurando interposito iuberent. Et quamuis authoritate legati pontificij confecta, constituta & stabilita essent, mitterent tamen nihilominus rex & Magister oratores ad Pōtificem, & ab ipso approbari & confirmari pacta illa cum omnibus conditionibus peterēt, adiectis in uiolatores pœnis. Hunc igitur tunc exitum bellum Prussicum tredecim annis uaria fortuna gestum, habuit. Omnibus ritè peractis, ad ædem Virginis matris nomine nuncupatam itum est, Deo'que actæ gratiæ. Reliquum diei festis epulis & conuiuijs datum. Rudolfus legatus tam pulchræ pacis confectæ meritam apud omnes laudem tulit: qua contentus, amplissima dona à rege missa refutauit. Consiliarij modò regij titulum honoremq; cum pensione siue salario ducētorum florenorum in singulos annos, quoad uiueret, in salinis Bochnensibus attributam accepit, & Vuratislauiam se recepit. Magistro item Ludouico, & ijs qui cum eo erant primarijs uiris, Henrico Plauenio, Gerardo Melēgrado, Vilelmo Epingio, Vlrico Regiomontano, siue Kynixbergēsi, Bernardo Sūbergio, Georgio Sliuenio, ac duobus Cruciferis cubicularijs Magistri perāpla pro cuiusq; conditione ab eodē rege data munera. Cumq; is egere admodum Magistrum comperisset, præter priora dona, quindecim millia florenorum ei ultrò dono promisit in emerita stipendia militum, quo facilius Prussia excedentibus illis recrearet. Remisit etiā ipsi in uiginti annos necessitatē mittendorū ex pacto auxiliorū, excepto tamē bello Turcico, si id Polonis inferretur. Vicissim autem Magister Polonis in ditione sua fundos & possessiones habentibus tributa, operas, & quæuis alia onera in uigintiquinq; annos remisit. Missi deinde oratores Romani, à rege quidem Vincentius Kelbassa designatus episcopus Culmensis, & Pomesaniensis, & Ioānes Ostrorogius iureconsultus & castellanus Medirecensis: à Magistro uerò Ioannes Vinclerus iureconsultus: quibus mandatum, ut Pontifici gratias agerent, Rudolfi industriam, fidem, integritatem, studium atque diligentiam commendarent, & apicem honoris Cardinalicij pro meritis ei peterent. Sic igitur ille uberrimum est uirtutis & laborum suorum

Culmensis episcopa Gnesnensi metropoli subiecta.

Pomesaniensis relicta Crucif.

Rudolfi integritas.

Rudolfus consiliarius regius.

Cazimiri munificentia in Magistrum & Cruciferos.

Legatio ad Pōtificem max.

Rudolfi episcopi laus.

A suorum fructū cōsecutus: quos eo alacrius exhausit, ꝙ Vuratislauia in Prusiam proficiscens uiso religiosæ cuiusdã uirginis Veronicæ Cracouiensis apud basilicã Vuratislauiensem per multos annos commorantis animatus erat: quem illa uidere sibi uisa est corã throno Dei, gladiū utraq; parte acutū confringentem: quo significabatur, eum bello Prussico finē impositurū esse. Id quod euentus rei cōprobauit. Non omnib. tamen ea pax grata & iucūda fuit. Nam & Prusi molestè ferebant, tantū relinqui Cruciferis in Prusia, ut facilè ij resumptis uiribus bellū instaurare possent: & Poloni proceres, qui ei paci cōficiendæ nō erãt adhibiti, multa in eam cauillabantur: & milites spem stipendiorū faciendorū sibi præcisam esse molestè ferebãt: & Lituani dolebant, se occasionē recuperandæ, quemadmodū existimari uolebãt, Podoliæ, dum Poloni Prusico bello distinentur, amisisse. Iam uerò Georgius rex Boemus, qui magnã retinendi & ad posteros suos transmittendi regni Boemici spē in eo bello collocarat, eo finito impensius sibi liberisq; suis metuere à Cazimiro rege incipiebat, ꝙ eius regni hæreditatē ad ipsum filiosq; ipsius per Elizabethã uxorē Regis Vngarorū atq; Boemorū filiã & sororē pertinere intelligebat: seq; exosum esse apud suos, eos præsertim qui in recta religione permanebant, non obscurè animaduertebat: neq; ignarus erat, Cazimirū ad bellū sibi inferendū cùm ab alijs Christianis principib. tum à pont. max. incitari. A quo etiã per id tēpus ipse iudicio Romę instaurato, hæreseos & perfidię, damnatus, omni regio, ducali, & marchionali honore nō in præsens modò, sed etiã in futurum tēpus unà cum liberis suis priuabatur: & subditis eius indulgebatur, ut ei parêre necesse nō haberent. Et egerat quidē cum Cazimiro, de suscipiēdo regno Boemico Rudolfus legatus ꝗ diligentissimè, Torunia discessurus: pollicebaturq; ipsi nō solū subsidiū Pontificis, uerùm etiã Silesiæ & Luzacię deditionē, quamprimùm arma cōtra Boemos sumpsisset, aut aliquē de filijs suis cum exercitu misisset: uerùm Cazimirus eam cōsultationē ad comitia regni reiecit. Ridiculè hic de Cazimiro atq; omni dissidio regū de regno Boemico fabulať Antonius Sabellicus, scriptor alioq diligēs, solã, ut arbitror, famã popularē & rumores Riui alti secutus. Quē res ipsa satis refellit. Nobis id obiter admonuisse sufficiat. Dimisso legato & Magistro, Cazimirus ad quintum Calen. Nouēbris Torunia profectus, quoniã pestis totã ferè Poloniã peruaserat, apud Cozinicios saltus aliquandiu uenationi uacauit. Interea Ioãnes Srãcus collectis duobus millib. mercenariorū militū, ne nihil ageret finitis stipendijs, Pelciniam oppidum in tractu Stolpensi occupauit: nec multo pòst Drahimum arx regia ab eo qui Pelciniciæ præfuerat, intercepta est. Regis deinde iussu ex pacto restitutio utrinque facta.

Pax quibus ingrata accidit.

Georgius rex à Cazimiro liberis suis metuit.

Georgius rex damnatur hæreseos, & regno priuatur.

Cazimirus ad bellum Boemicum incitatur.

Antonij Sabellici error multiplex.

Pelcinicia à Polonis occupata, Drahimum à Pomeranis.

MARTINI CROMERI DE ORIGINE
ET REBVS GESTIS POLONORVM
LIBER XXVII.

1467. *Sigiſmūdus filius Cazimiro natus.*

NSEQVENTIS anni initio, ipſis adeò Cal. A Ianuarijs natus eſt Regi apud Cozinicæ Sigiſmundus filius pacata Pruſsia, bono quodam omine conficiendarum reliquiarum belli Pruſsici, quod Cruciferi ſucceſſu temporis renouarunt. Sub finem uerò eiuſdem menſis rex in Lituaniam profectus eſt: duobus'que penè menſibus ibi exactis, in Poloniam reuertens, ad tertiam diem Maij Petricouiæ comitia habuit. Ibi poſtulatibus legatis Cruciferorum, quorum Magiſter Ludouicus paucis illis diebus obierat, pax reliquorum procerum, qui Toruniæ non adfuerant, ſolenni iureiurando confirmata eſt. Conſtitutæ etiam res reliquæ Pruſsiæ, quæ in Regia ditione erat: & mutata nonnihil magiſtratuum atque honorum ratio, nobilitatis atq; ciuitatum legatis flagitantibus. Nam gubernatione extincta, & palatinatu Elbingenſi in Marieburgenſem cōmutato, Sciborius Baſenus eo honore cohoneſtatus eſt: caſtellanus uerò eiuſdē loci, Fabianus Maulius factus: palatinus Gdanenſis, ſiue, ut nunc uſus obtinuit, Pomeraniæ Otto Magnicius: caſtellanus aūt, B Nicolaus Pilauius, deniq; caſtellanus Culmenſis, Ludouicus Mortangius creati. Palatinus enim eiuſdē loci, qui ſecūdum epiſcopos primus eſt in ſenatu Pruſsico, Gabriel Baſenus uiuebat adhuc. Audita eſt etiam Nurduuuladi noui Tauricanorū Tartarorū principis, qui Ezigeri patri ante ſeptē mēſes extincto ſucceſſerat, legatio, fœdus & amicitiā paternā cum Cazimiro, eius'q; ditionis hominib. cōfirmans, & auxilia contra quoſuis hoſtes pollicens. Conſultatum deinde de exoluendi ſtipēdijs militū toto Pruſsico bello meritis, quorū permagnus numerus cum coniugibus & liberis aduenerat. Deciſum cum equitib. quidē octonis florenis in ſingulos annos, cū peditib. uerò quaternis. Quæ ſumma ad bis centū & ſeptuaginta millia florenorū perueniebat: eaq; intra duos annos & ſemis exolui promiſſa. Tunc quidem bini modò aurei numerati in militem: quaterni intra menſem promiſsi. Neq; quicq; operę precij tunc factum eſt per totos ſeptēdecim dies, propterea quòd nobilitas pleraq; omnis in Corcinenſi & Sredenſi conuentibus renuerat tributum agrarium in eam rem petitum. Itaque placuit nouos conuentus coli quidem ad diem Sancti Iacobi, Corcini uerò ad diem ſancti Laurentij, quò ex Colenſi maiores Poloni aduenirent, inſtitui. Ægrè autem milites in eo acquieſcebant, Vuladiſlao Damoborio caſtellano Naclenſi, homine turbulento & ſeditioſo, in primis animos eorum ſollicitante: qui dudum Slochouiam intercipere adortus, & ſpe ſua fruſtratus, ex agro arci illi ſubiecto, prædas egerat: milites eius arcis præſidiarios, fide data, euocatos perfidè truci-

Comitia Petricouiæ.

Gubernator Pruſsiæ ſublatus.

Culmenſis palatini in Pruſsia eminentia.

Tartarorū legatio et fœdus cum rege.

Tranſactio cū militib. de emeritis ſtipendijs.

Vuladiſlai Damoborij improbitas et cædes.

A trucidarat: Naclensi territorio pecuniam imperarat: Gnesnensis eccle
siæ bona populatus erat: & adulterinum numum cudere instituerat:
nec in futurum tempus quieturus esse uidebatur. Is igitur quamuis cla
ra Topororum familia, patre Inouuladislauiensi palatino ortus, & se-
nator regius esset, tamen sponsores dare iussus de quiescendo, cum non
daret, captus & Petro Samotulio castellano Posnaniēsi & prȩfecto ma-
ioris Poloniȩ traditus: Calisiāq; ductus, eius iussu capitali pœna affe-
ctus est. Ita unius supplicio repressa tamē sunt utcūq; latrocinia, quȩ iā
increbrescere cœperāt, ita ut Ioānes Ressouius canonicus Cracouiēsis
& p̄fectus Corcinēsis Petricouia domū reuertēs, in itinere direpta, quā
secū uehebat, supellecti sua & regia, caperet̄. Adfuit & Georgij Boemi

Ioannes Ressouius præfectus Corcinensis captus.

legatio, cuius princeps erat Ioannes Hicinius Morauus, fœderis apud
Glogouiam icti Cazimirum admonens, ne proceribus Boemis & Vu-
ratislauiensibus perduellibus contra Georgium faueret. Conuenerāt

Georgij regis legatio ad Cazimirum.

enim unum in locum proceres Boemi nobilissimi quique, & cum his
Budeouicensis, Pelsnensis, & omnium ferè Marouiæ ciuitatum legati:
Georgium'que, si iureiurando promissa de religione non præstaret,
pro rege deinceps habituros se non esse constituerant, & in aliquem
de filijs Cazimiri, utpote de stirpe regum suorum natis, animis inclina

Boemorū procerum consilia contra regem Georgium.

ti esse uidebātur. Itaque anteuertens eos Georgius, quod fit plerunq;,
diligentius ut curentur ea quæ ab uno, quàm quȩ à multis curantur, pa
ctorum conuentorum Cazimirum admonebat. Huic responsum est:
A' Cazimiro quidem fœdus seruari, & seruatum esse: à Boemo uerò
id uiolatum uideri. Satisfieri ab eo de damnis datis & iniurijs oporte-
re, si deinceps quoq; fœdus integrum esse uellet. Ita spes tamen aliqua
ostensa trepidanti. Nec multo pòst, solutis iam comitijs, adfuere & ad-
uersariorum, hoc est orthodoxorum Boemorum legati, quorum Sten
co Conopiscius siue Sternbergius Burgrabius Pragensis princeps e-
rat, petentes ut Cazimirus regni Boemici, quod ipsi liberisq; ipsius cer

Boemorum legatio ad Cazimirum.

ta quadam successione deberetur, curam susciperet: neq; id à scelerato,
perfido, & hȩretico inuasore occupari pateretur. His responsum: Nihil
iam tunc de re tanta statui rectè posse, cōuentu dimisso. Cauebat nimi-
rū Rex, ne nouo bello implicaretur, pertȩsus Prusici, ut qui maximè.
Nec tamē successionis iure se & liberos suos abdicare uolebat: uerùm
spectabat, quò fortuna dissidentium Boemorū inclinatura esset. Erat
enim in armis Georgius, & rebellium munitiones in Boemia oppugna

Boemici motus.

bat: & illi Budeouice insigne secundū Pragam oppidū, quinq; consuli-
bus, qui cū Georgio sentiebāt, de medio sublatis, sibi adiunxerāt: & ue-
rò Vuratislauienses, quo Georgiū distineret̄, facta è mercenario milite
& urbana multitudine manu, oppida & munitiones sibi uicinas, quæ
in fide manebant, infestabant, Franchesteinumq; cæperant. Sed uicis-
sim in eo ipso oppido obsessi à Boemis & Saxonibus auxiliaribus, op-
pido per scalas inter tumultum temerè inter milites coortū capto, ex-
ciderunt. Ac equites quidem fuga euaserunt: pedites uerò ad qua-
tuor millia partim cæsi, partim capti. Miserant autem Georgio

Vuratislauiensiū clades apud Franchesteinū.

Vilelmus

Vilelmus Misnẽsiũ ac Turingorũ dux, & Albertus Marchio Brãdebur gensium nõ contemnẽda equitũ auxilia. Hæc igitur tũc circũspiciebat Cazimirus. Peractis aũt comitĳs, Petricouia profectus, Nepolomiciã diuertit. Ibi oratores suos responsum pont. max. referentes audiuit. Nihil ab eo tunc impetratum, præter quòd Culmensis ecclesia amotis Cruciferis in pristinum statũ restituta, & Gnesnensi archiepiscopo denuò addicta est: confirmatio uerò pacis Prusicæ, & relaxatio interdicti in Prussos regiarũ partium promulgati, Rudolfo Lauantinensi episcopo mandata. Tametsi Culmensis quoq; ecclesiæ restitutio eidẽ Rudolfo mandata fuisse uidetur. Qui ad quintum Calendas Augusti Vuratislauia Cracouiam aduentens cum Gabriele Veronensi Franciscano, hæreseon inquisitore, & Petro Ercleo decano Aquensi cubicula rio Pontificio, recens Roma missis, regem ad suscipiẽdum, & à nefario & hæretico occupatore uindicandum regnum Boemicum exhortaba tur: & Pontificis, Imperatoris, Germanorum, & aliorum Christiano rum principum opem & subsidia promittebat: diplomataq; Pontificia proferebat, quibus ea demum conditione, postulatis regĳs satisfacere iubebatur. Et cõmodũ proceres Boemi qui Georgio aduersabantur, miserãt & ipsi ad Cazimirũ è conuentu Iglauiẽsi Heliã administratorẽ Lutomysliensis episcopę, orantes ut aut ipse regnũ id sine longiore cõperendinatione susciperet, aut aliquã de filĳs uel cum mille equitibus regẽ sibi mitteret. Suis uirib. regnũ se ipsi uindicaturos esse. Ad extremũ tergiuersante Cazimiro, postulabat Rudolfus, ne tamen pro fœderato nec pro rege haberet Georgiũ, priuatũ regio honore à Pontifice: sed pateretur piam crucis militiam contra eum in ditionibus suis promulgari. Offendit ea legatio regem & proceres Polonos, qui tunc ipsi aderant in consilio, propterea quòd pax cum Cruciferis in dubium reuocari, prętextusque renouandi belli ipsis pręberi uidebatur, propter adiectam in diplomatibus conditionem. Itaq; res integra ad consultationem conuentus Corcinensis, qui tunc instabat, reiecta: conuentúsque ipse propter incommoditatem loci, & pestem circumquaque sæuientem Cracouiam translatus: & ad eum maioris Poloniæ proceres propter nouam illam causam euocati, uix ad mediũ Augusti tandem, non omnes tamen conuenere. Quindecim ferè diebus consultatũ est. Ad extremum placuit agi gratias Põtifici, & Boemis proceribus de oblato regno, quod Cazimiro liberisq; eius iure optimo deberetur. Sed acceptare id eum tũc propter infrequentiã senatus, cuius consilĳs & auxilĳs usurus esset, rectè non posse: differri rem ad alia comitia oportere: curæ aũt Regi fore, ut bellũ ciuile inter Boemos gliscens dirimatur: Georgius in uiam redeat, & in potestate sit Pont. max. Quo minore uerò negocio ea confici possint, operę precium esse, ut aliquantisper à publicando Pontificio decreto, quo Georgius regno priuabať, & militia crucis abstineať. Cũ hoc respõso dimissus Rudolfus, Vuratislauiã reuertit. Petro uerò Ercleo Romã reuertẽti adiũctus Ioãnes Sẽpinius eques Polonus, q de cõfirmatione pacis Prusicæ sine conditione rursus ageret.

Culmensis episcopa in pristinum statum restituta.

Legatio pont. max. ad Cazimirum regem.

Boemorũ procerum legatio.

Comitia Cracouiæ.

Cazimiri responsum.

Cui

Legatio Cazimiri ad pontificem.

De Varmienſi epiſcopa controuerſia.

Legatio Polon. ad Boemos.

Cui mandatũ & illud eſt, ut peteret, quo Vincentius Culmenſis epiſcopus, Paulo Varmiẽſi per eos dies peſte ſeu ueneno, ut creditũ eſt, extincto, ſucceſſor daret: quãuis Nicolaus Tũgenus canonicus eius eccleſię, Vormitha ortus, qui Romæ tunc erat inter ſcriptores apoſtolicarũ literarũ, ritè à collegio baſilicæ illius electus eſſet. Sed ne Sempinius quidem quicq; impetrauit. In Boemiã uerò miſsi legati, Stanislaus Oſtrorogus palatinus Caliſsiẽſis, Iacobus Dembenius theſaurarius, & præfectus Cracouienſis, & Ioannes Dlugoſſus canonicus Cracouienſis. In Pruſsiam autem ad conſtituendas res, Iacobus Sennenius Vuladislauienſis, Vincẽtius Kelbaſſa Culmenſis epiſcopi, & Ioãnes Coſcelecius palatinus Inouuladislauienſis: qui ſubortas cum Cruciferis nonnullas controuerſias diremerunt: & quamuis ægrè, perfecerunt tamen, ut de promiſsis Magiſtro à Rege quindecim millibus florenorũ, duodecim millia ciuitates exoluerent. Rex tribus menſib. exactis Cracouię, in Lituaniam ſeceſsit. Iam enim totam ferè Poloniam, Ruſsiam, & Maſouiam peſtis popularis peruaſerat. Ibi Nicolao Vilnenſi epiſcopo ſub finem Septembris defuncto, Ioãnem Loſſouiciũ Vilnenſis ciuis filium, qui tunc erat Lucenſis epiſcopus, huic uerò Martinũ Creſſouiciũ gente Gryphium ſucceſſorem deſtinauit: Nicolao uerò Camenecẽſi, qui & ipſe ad mediũ Octobris peſte extinctus erat, Nicolaum Golambicum gente Gryphiũ: ſed cum is paulo pòſt in itinere à latronib. interfectus eſſet, Nicolaũ Prochniciũ gente Cuslium ſuffecit. Legati regij in Boemiam profecti, multa agendo & ſuadendo eò rem perduxere, ut Georgius negaret ſe quicquam aduerſus Pontificem & pacta cum anteceſſore eius & cum concilio Baſileẽſi cõuenta admiſiſſe: correcturũ autem, ſi quid fortè eiuſmodi eſſet. Componendarũ uerò Boemicarum rerum arbitrũ Cazimirũ non recuſaret. Cæterùm alterius factionis proceres, conuentu apud Vuratislauiam habito, negarũt, ſe illum arbitrũ accipere poſſe incõſulto Põtifice maximo, cuius iuſſu bellũ ſuſcepiſſent. Neq; uerò habendam eſſe fidem Georgij uerbis atq; promiſsis: quin ſuſciperet Cazimirus oblatũ & iure ſibi debitũ regnũ: aut uerò aliquẽ de filijs, quos tam multos haberet in ſpẽ pluriũ regnorũ ſuſceptos, regẽ ſibi mitteret. Factæ ſunt tamen inter eos & Georgium quinq; menſiũ inducię.

Pestis in Polonia.

Georgij regis reſponſum oratorib. Polonis.

Boemi catholici recuſarũt arbitrum Cazimirum.

Induciæ

1462. ann.

Sequentis anni, qui fuit milleſimus quadringenteſimus ſexageſimus octauus, initio nihil memorabile actũ in Polonia, pręter quòd peſtem latè graſſantẽ annonę caritas excepit, ex hyberni cœli intemperie, & intempeſtiuo calore ac ſiccitate, coorta ingenti multitudine muriũ, qui horrea depaſti, cum ſe in agros effudiſſent, ſegetes quoq; hybernas uireſcentes radicitus arroſerunt. Nihilo tamen minus primo uere Cazimirus rex cum uxore Cracouiam è Lituania reuertit. Ibi cõuenit eum Protaſius Olomucenſis epiſcopus: & ad uindicandam Boemiam, & ſocia cum imperatore Friderico, & Mathia rege Vngarorum arma contra Georgiũ coniungenda exhortatus eſt. Secretò uerò, quinq; modò conſiliarijs adhibitis, ſuaſit ut rex fœdus cum utroq; principe noua affinitate ſtabiliret, collatis in matrimonium Mathiæ & Maximiliano Fri-

Annonæ caritas.

Protaſius Olomucenſis epiſcopus ad Cazimirũ uenit.

no Fri-

no Friderici filio duabus filiabus natu maximis: consultius fore, ut pe A
filias certam Vngarici & Boemici regni hæreditatẽ nomine uxoris su
adiret, quam ad filios peruenturã expectaret, aut uerò armis eam uind
caret. Non recusaturos esse principes illos cum consiliarijs suis, quin
ipsi liberos nullos relinquerẽt, ad Cazimiri liberos ex pacto secundum
se successio pertineret. Attingebat quidem Georgium propinquitat
Protasius, & magna fiducia & libertate subinde eum officij sui admo
nuerat: sed cũ plus apud eum ualeret authoritate, siue adeò terrore ma

Rochezana Georgio formidabilis.

nisq́ Rochezana, Protasius cum rectè sentientibus Boemis sese cõiur
xit. Et cum Cazimirus oblatũ ab eis regnũ nõ acciperet, Mathias uer

Mathias rex à Boemis orthodoxis susceptus.

Vngarorũ rex, quamuis gener & fœderatus Georgij, tamen Pontif
cis max. hortatu & authoritate adductus, missa ad eos legatione ultr
id expetiuisset, non grauatè susceptus est ab eis. Et fortè is tunc nihil h

Turcæ à Iacie reiecti in Asia belligerantur.

bebat negocij cum Turcis, qui reiecti à Iaice arce, quam recuperare n
xi erant, in Asiam ad subiugandũ Trapezuntinũ imperium, & contr

Mathiæ fœdus cum Friderico imperatore.

Syros & Ægyptios arma conuerterãt. Quo magis autem Mathias re
suas contra Georgium stabiliret, fœdus cum Imperatore Friderico pe
cussit, quo eum sibi successorẽ assentientib. Vngaris designauit. Cúm
que prouidendum sibi esse existimaret, nc Cazimirus impedimento si
bi esset, Protasium, non inscio, ut credibile est, Friderico submisit, pe
quem uel affinitate Cazimirum sibi adiungeret. Aliquanto enim ant

Responsum Protasio à Cazimiro datum.

uiduus factus erat. Id igitur tunc egit Protasius. Relata re ad consilium
regium, responsum est Protasio, Cazimirum ius suum ad regnum Bo B
micum tam hæreditariũ, quàm delatũ ab ipsis Boemis, non repudiasse
uerùm reiecisse eam consultationem ad comitia, quæ instarent. Quod
si quis interim id regnũ usurpare uellet, curæ ipsi fore, ne id impunè fe
ret. Cum Mathia rege eum fœdus icere, & affinitatem statuere nõ po
se, nisi ille iniurias & damna data Polonis exolueret. Bis ab eius homi

De Valachiæ dominatu contentio.

nibus infestatam esse Scepusiensem oram: Valachiam item anno supe
riori ab eo uexatam esse. Cum hoc respõso Protasius, quamuis splend
dè donatus à Cazimiro, nõ admodũ lætus in Vngariã, unde uenerat,
redijt. Quod autem de uexatione Valachię memorauimus, ita se res ha
buit. Tres de principatu siue palatinatu Valachiæ aliquandiu certarãt,
Stephanus, Petrus, & Berendeius: ad extremũ à Stephano reliqui duo
eiecti ad Cazimirũ confugerãt. Sed cum is nihil opis ipsis afferret, atq;
adeò Stephanum principem esse iuberet, Berendeius in Vngariam pro

Mathiæ regis expeditio in Valachiam.

fectus, Mathiæ regis opem implorauit. Qui subigendę Valachiæ occa
sionem non amittendã sibi esse ratus, comparato exercitu quadraginta
millium hominum, per mõtes atq; syluas Vngariam ac Transyluaniam
claudentes, cum in Valachiam penetrasset, crudeliter eam ferro & igni
uastarat. Stephanus uerò quamuis ipse quoq; exercitũ collegisset, auxi
lia' que à Polonis accepisset, tamen aperto marte hostem adoriri non au
sus, quòd se imparem esse uiribus eius cerneret, neq; magnopere suis fi
deret, insidijs eum appetebat, donec Mathias in oppido Bania castra
metatus, rei bene gerendę occasionẽ ei prębuit. Sũmissis enim homini

bus

A bus prima noctis uigilia, nihil tale expectantibus Vngaris, oppidū plu ribus locis incendit: ipſeq; ſtatim cum expedito peditatu affuit, & re inopinata perturbatis, nocturna caligine omnia maiora & formidabiliora faciente, colligendi ſeſe ſpacium non dedit. Itaq; Vngari ancipiti periculo ferri & incendij constricti, omiſſa defendendi ſui cura, quà quiſq; poterat, ex oppido ſeſe eijciebāt. Nec ullus planè ab his quidem fugæ, ab illis uerò cędis modus fiebat, quoad in Tranſyluaniam peruen tum eſt. Deſiderata tunc eſſe dicuntur Vngarorum ad decem millia. Rex tribus uulneribus acceptis, cum reliquijs diſsipati exercitus, re lictis impedimentis, per ignotos montium tramites Valacho quodam duce euaſit. Vias enim Stephanus ſuccisis arboribus impedierat, & ob ſederat. Hic tunc belli illius exitus fuit. Miſerat autem Valachus Cazimiro regi Vilnam dona de hoſtiū ſpolijs, uictoriæ ſuæ argumenta: & in poſterum cōſilium & auxilium ab eo petebat. Neq; enim quieſcebat poſt tam inſignem illam cladem Mathias. Verùm quater centenis millibus aureorum è mulcta Tranſyluanienſium coactis, nouum exercitum comparabat. Sed eum contra Boemos comparari Protaſius, neque id falſo, aſſeuerabat. Per eos autem dies, quibus is fuit Cra couiæ, regina Elizabetha ſextum filium nono partu edidit. Cui Friderici nomen, Protaſij rogatu inditum eſt. Poſteaquàm autem diſceſsit Protaſius, poſtridie aduenit Albertus Coſtca Poſtupicius orator à Georgio Boemo, gratias agens Cazimiro de fide & conſtantia in ſeruando fœdere, ac de ſtudio & opera nauata in reconciliandis Boemorum animis: pergeret porrò inchoatum opus perficere, quoad durarent induciæ. Georgium eius arbitrio cuncta permittere. Orabat etiam de reconciliando ipſi Pontifice maximo, à quo non modò Boemi, & Mathias rex Vngarorum, ſed et alij Chriſtiani principes aduerſus eum cōcitabantur. Purgaturum eum eſſe ea de quibus inſimularetur, & Cazimiri arbitratu ſatisfacturum: cuius etiam filium aliquem de ſententia Boemorum procerum ſucceſſorem ſibi præteritis filijs ſuis deſtinaret, non hæreditario iure, quod nullum eſſet regni apud liberam gentem, ſed ſingulari quadam omniū Boemorum in Cazimirum propenſione, & linguæ cum Polonis communione. Eaq; de re conſtituenda & conficienda mitteret Cazimirus legatos ad proxima Boemorum comitia. Atque hæc non ſincerè, neque ex animo fiebant & mandabantur à Georgio: ſed ſumma neceſsitate exprimebantur, quo Cazimirū à ſuſcipiendo ab aduerſarijs ſuis oblato regno, & à ſocietate Mathię regis retardaret. Iam enim duxerat Mathias exercitum in Morauiam, & ciuitatibus eius orę pleriſq; omnibus ultrò ſeſe ipſi dedentibus, in Boemiam infeſta ſigna inferebat. Nec minus comiter Georgij legationi reſponſum eſt poſtridie: Cazimirum libenter omnia Georgij cauſa facere, deincepſq; facturum eſſe, modò ille uerè & bona fide ageret. Rectè autem & ex officio ſuo facturos, & ſuis rebus conſulturos eſſe Georgium & Boemos, ſi nō niſi de filijs Cazimiri regem ſibi ſumant. Cum hoc reſponſo dimiſſus legatus Georgij. Nec mora, legati ijdem qui ſu-

Stephani Valachi uictoria de Mathia rege Vngarorum.

Mathias rex uulneratus fugit.

Tranſyluanienſes multati à Mathia.

Fridericus filius Cazimiro natus.

Georgij regis legatio ad Cazimirum.

Morauia in poteſtatē Mathiæ regis uenit.

Legatio Polonorum ad Boemos.

Ioannes Dlugossus regiorũ liberorum præceptor.

Rudolfus Vuratislauiensis episcopus.

Legatio ad Stephanum palatinum Valach.

Fœdus Polon. cum Stephano Valacho.

Legati siue nũcij terrsteres ad comitia mitti cœpti.

Nunciorũ potestas.

Sigismũdus Augustus rex nũciorum potestatẽ repreßit.

Nunciorum infinitæ potestatis causæ & periculum.

periori anno fuerant, ad componendas res Boemicas iterum proficisci iussi sunt, Dlugosso excepto: cui quòd rex liberorum suorum curam & iustitutionem mandarat, Nicolaus Scopus Osuencimensis castellanus suffectus est. Verùm ij feruente maximè contra Georgium bello, quod in Austria quidem à Friderico Imperatore depellebatur, in Boemiam uerò à Mathia Vngaro maximis uiribus inferebatur, tentata, sed refutata à legatis pontificijs (Nam ad Rudolfum paulo antè Vuratislauiensem episcopum factum, Laurentius Ferrariensis episcopus accesserat) pacificatione, casso labore fatigati reuerterunt. Ad Stephanum uerò in Valachiam missi Dobeslaus Bissouius castellanus Belsensis, & Stanislaus Tencinius Ioannis castellani Cracouiensis filius, ut eum pollicitatione auxilij regij confirmarent, & locum tempus'q; cum eo constituerent, ubi is præsens solenne fidelitatis iusiurandũ regi daret. Conuenit: Renouatum est fœdus cum promissione mutuorum auxiliorum, adiectis his conditionibus: Ne Valachus insciente & inuito Rege cuiquam bellum faceret: Rex uerò ne receptaret hostes eius, qui ad Palatinatum adspirarent. Ipse Rex dimissis legatis sub finem Iunij Cracouia profectus, Prussis, ut ad se accederet, orantibus, Visliciam diuertit: conuentum minorum Polonorum egit: subsidium ad exoluenda Prussica stipendia postulauit. Quod non abnuebat quidem nobilitas, uerùm sine maioribus Polonis sciscendum sibi esse non putauit. Quare placuit binos è satrapijs siue palatinatibus legatos ad comitia Petricouiensia mitti, qui decernendi in commune cum cæteris Regi moderati tributi potestatem haberent. Atque hoc tunc primùm fieri cœptum, sic inoleuit posterioribus temporibus, ut sine ijs legatis seu nuncijs terrarum (sic enim uocantur) nulla comitia legitima haberentur, neque tributum decerni, ac ne lex quidem ulla ferri posse uideatur: auctus'que est, & subinde etiamnum augetur eorum numerus. Potestas uerò eorum adinstar Tribunitiæ apud Romanos, uel Ephororum apud Lacedæmonios esse cœpit. Nam tãtum ij nostra tempestate arrogare sibi cœperunt, ut nullam rem maiorem iniussu suo decerni à Rege & senatu, aut fieri uellent, & in senatum, atq; adeò in Regem ipsum censuram grandi supercilio sibi sumerẽt. Ad extremum crescente indies ambitione de religionis quoq; Christianæ dogmatibus, ritib. ac ceremonijs disceptare, & nõ accipere, sed ferre leges aggressi, Sigismundi Augusti regis, quo regnante hęc scribebamus, diuina & supra ætatem sese exerente sapientia & authoritate repressi tamen sunt aliquantisper. Aluerunt autem hanc eorum licentiam, eo'q; magnitudinis sensim prouexerunt partim reges superiores multa ipsis indulgendo, siue inopiæ fisci sui releuandæ gratia, siue quieti & ocio suo consulentes: partim potentiores & factiosi nonnulli proceres, certatim eos prehensare, & epulis largitione'q; sibi adiungere, & quò cunque libuisset incitare, & quasi tibias (quod quidam ex ijs ipsi dicere soliti sunt) inflare adorti: id'que siue ut gratificarentur, siue ut ægrè facerent regibus, siue ut potentiam suam stabilirent, æmulos'q; suos deprimerent, aut

aut ulciſceretur, ſeu deniq; ut per eos ſubornatus, quo iure, qua iniuria quiduis perficerēt, quod apertè per ſe ipſi uel aggredi non auderēt, uel efficere non poſſent. Eſt quidem ſalutare admodum in republica, eſſe cuſtodes libertatis communis: cęterùm prouidendum eſt etiam atque etiam, ne quod ad ſalutem comparatum eſt, abuſu uertatur in perniciem: metuendum'que eſt, ne infinita illa poteſtas, & in licentiam erumpens libertas, non tam publicā fortaſſis utilitatem ſpectans, quàm priuatæ alicuius unius, uel paucorum libidini & cupiditatib. uel denique auræ populari ſeruiens, & regere magis, quàm regi ſatagens, proſtrata & euerſa regia maieſtate, & authoritate ſenatoria, ſummam reipublicæ confuſionem, & barbaram quandam exitialémque ἀναρχίαν, ut Græci uocant, Polonis pariat: aut certè graui & acerba tyrānide finiatur. Quorū utrumuis, eo quidem propius impendêre uidetur, quo iuniores & imperitiores rerum, eoq; audaciores ad id munus obeūdū legi, ſiue adeò ipſi ſeſe ultrò ingerere cœperunt, cedentib. impudentiæ & importunitati eorum natu maioribus, ut quiſq; grauitate, uſu rerum & ſapientia maximè pollet. Quod utinam non in conſultando quoq; uſuueniret, ut non id plerunq; obtineat, quod grauiſsimis, at plurimis duntaxat, ſed quod loquaciſsimis, clamoſiſsimis, & minaciſsimis placuit. Quod quidem magnos & ſapientes in hac republica uiros non ſine magno animi dolore queri nonnunquam audiuimus. Sic Romana reſpublica ampliſsima quondam & florentiſsima Tribunitijs furoribus exagitata, primùm in licentiam multitudinis intolerabilem effuſa: deinde ſeditionibus, ciuilibusq; bellis quaſſata, cum in paucorum dominatum, ac mox ſub unius tyrannidem recidiſſet, nobilitate exciſa, ſenatus authoritate ſublata, oppreſſa omnium libertate, omni calamitate foris domi'que afflicta, ad extremū barbarorum inundatione à fundamentis euerſa, corruit.

Romana reſpub. tribunitijs furoribus euerſa.

Sed nos à diuerticulo ad inſtitutum curſum reuertamur. Conuentu Viſlicienſi dimiſſo, Rex Colum profectus, maiorum quoque Polonorū conuentū egit. Verùm nihilo magis ibi profecit. Reiecta res ad alium conuentum, eodem loco ad uiceſimam diem Septembris inſtituendum. Itaq; Rex cœptum iter per Pomeraniā peragens, ad tertium Idus Auguſti Gdanum ingreſſus, magno populi obuiam ſeſe effundentis ſtudio & lætitia exceptus eſt, & lautè atq; honorificè habitus, quoad ibi manſit per totos ferè triginta dies. Et purgarant iam ipſi Gdanenſes literis atq; nuncijs crimen, cuius apud eum ab Henrico Plauenio Vilnam profecto inſimulati erant, quaſi ad Burgundionum ducem deficere ſtatuiſſent. Inſtituto autem ea in urbe, ac deinde Marieburgi conuentu Pruſſorum, ciuitatibus egeſtatem cauſificantibus, uix eò rem perduxit, ut in octo annos tributum, quod Ciſam uocant, ſciſceretur. Ac de eo quidem, quod in primarijs tribus ciuitatibus colligeretur, primis quatuor annis quarta pars illis ipſis ciuitatibus in publicos uſus, reliquæ uerò tres Regi in ſtipendia militum cederent. Deinceps uerò ciuitates illæ tres, quicquid apud quamque redactum eſſet, ſibi haberent: aliunde autem quicquid proueniret,

Gdanenſiū ſtudiū & liberalitas erga regē.

Gdanenſes inſimulati cogitatæ defectionis.

Pruſſi tributū in octo annos ſciuerunt.

Regis et Gdanensiũ mutuæ donationes.

ueniret, Regi annumeraretur. Sed Gdanẽses præterea quinq; millia flo
renorum de regio prouentu detrahere permissi, quæ tunc Regi mutua
dederant: triginta quoq; millia eis remissa sunt, quæ anniuersarijs pen-
sionibus per quindecim illos annos non soluerãt. Ipsi contrà Gdanẽse,
Dersauiense, & Puscense, & territoria, quę oppignerata tenebant, regi
cõdonarunt. Misit aũt inde Rex legatos ad intercipiendũ bellum inter

Legatio Cazimiri ad Marchionem Brandeburgensem.

Fridericũ marchionem Brandẽburgensem & Pomeranorũ ducẽ Hen
ricũ paulo antè exortũ. Henricus enim cũ ei Fridericus auxilijs Misnen
sis, Mechelburgensis, & Brunsuicensis ducũ, & archiepiscopi Magde-
burgensis adiutus grauis esset, oratores primùm, deinde uxorẽ ad regẽ
miserat, opem eius implorans, & subiectionẽ suã cum suis omnib. ipsi
deferẽs, si fœdus eũ nõ moueret. Fortè dimiserat exercitũ Marchio, cũ
ad eũ legati regis uenere. Itaq; facilè inducias inter dissidentes confece
runt, illiq; Cazimirũ regem arbitrum controuersiæ suæ sumpserunt.
Marieburgũ deinde se rex contulit, Henricũ Plaueniũ Magistri uices

Cruciferi primarij ad regẽ ueniunt.

gerentem cum Marsalco & aliquot cõmendatoribus Cruciferorũ ad
se uenientes benignè accepit: quæ postulabant pleraq; omnia cõcessit.

Nideburgum Cruciferis redditum.

Nideburgũ oppidũ, quod ad eam diem retinuerat, expacto reddidit:
anniuersarios conuentus cum Cruciferis Elbingæ agendos, quib. duo
deni utrinq; delecti uiri controuersias ultrò citroq; suborientes disce-
ptarent, ac deciderent, constituit: de non acceptando regno Boemorũ,
si absq; bello id adipisci non posset, consilium ab eis accepit: deniq; ad
maturandũ noui Magistri electionem eos hortatus, quinq; millibus
florenorũ donatos dimisit. Deinde magistratus in comitijs regni dudũ
creatos stabiliuit, aliosq; insuper adiecit tres regundorũ finium præsi-

Succamerarij in Prussia pars senatus.

des, quos Succamerarios uocant, qui & ipsi locũ & sententiæ dictionẽ
in senatu habent. Iudicia quoq; nobilitatis cõstituit, creatis iudicibus

Iudices nobilitatis in Prussia.

in singulis territorijs. Itaq; cõstitutis rebus Prussicis Marieburgo di-
scedens, per Culmensem oram ac Toruniam, Petricouiã cõtendit, quò

Cometæ duo.

ad nonam diem Octobris comitia edixerat. Per eos autem dies, quibus
Gdani & Marieburgi cõmoratus est, cometes inter oriẽtem solem &
Septentrionem quindecim diebus apparuit. Quo extincto, statim al-
ter illustrior etiam totidem diebus ad occasum uisus est, insignium ma
lorum mortalibus impendentiũ prodigia. Et sanè permultũ sanguinis
humani hoc anno profusum est in inferiore Germania, cum Carolus

Leodium euersum.

dux Burgundionũ Leodienses, qui dominũ suum episcopũ, Caroli so-
roris filium cæperant, & in uincula coniecerant, expugnasset: amissisq;
in oppugnatione quadraginta millib. hominũ, urbem eam penitus ex-

Caritas annonæ.

cidisset, & solo æquasset. Plurimis autem in locis maximæ inundatio-
nes aquarum permagnam annonę caritatem effecerunt. Comitijs insti

Comitia Petricouiæ.

tutis Petricouiæ, primum omniũ de Vuladislao Damoborio ab uxo-
re & propinquis eius, qui cõplures erant in senatu regio, actũ. Quere-
bantur eum per iniuriã indicta causa cæsum esse, eiusq; facti inuidia o-
mnis, rege asseuerãte iniussu suo cęsum in Petrũ Samotuliũ absentẽ cõ-
ferebatur. Data enim opera ob eam ipsam causam is nõ uenerat. Itaq;

Legatio Rudolfi legati pontificij ad regem.

citari ad futura comitia iussus est. Ita tũc turba cõquieuit. Introductus deinde in senatum Baltasar canonicus Vuratislauiensis à Rudolfo episcopo & legato pontificio, missus oratũ, ut Rex interdictũ contra Georgium Boemum, & crucis militiã promulgari in ditionibus suis pateretur.

Georgij regis legatio ad Cazimirum.

Hunc subsecutus est Georgij legatus, iustam illius contra rebelles causam defensans, & q̃ summisse is Pont. max. sese exhiberet, quamq́ue libenter desiderio cõsilioq́ue Cazimiri in faciẽdis inducijs obsecundasset, cõmemorans. Ex eo que longè deteriore loco res illius esse cœpisse. Orare, ne Cazimirus amicũ, eiusdemq́ue cum suis Polonis linguę regnum, diripi & euerti sineret: sed magis ferret opem, pontificemq́ue Georgio reconciliaret. Vtriq́ue responsum: Regem oratores ad Pontificẽ de reb. illis missurũ esse, eisq́ue mandaturũ: ut ad Rudolfum Vuratislauiam, ac deinde in Boemiam diuerterent, & utriq́ue sententiam eius renunciarẽt. Instauratũ est etiam ibi iudicium inter Regem & Conradũ ducem Masouiorum natu maximũ, & amitam eius Catharinam, quæ cum Michaluscone nupta fuerat, apud recuperatores, siue iudices, à Rege editos, Prussici belli intuitu eousq́ue dilatũ: adiudicataq́ue sunt Regi Sochassouiense, Viskicense, Viznense, Plonense, Plocense, & Zauucrense territoria.

Masouia regi adiudicata.

Tractatũ item de subsidio publicè in Prussica stipendia conferẽdo. Sed nuncijs nobilitatis negantibus mandata ea de re se habere, nouos rursus cõuentus Coli & Corcini mense Decembri institui placuit. Ibi demùm ægrè perfectum est, ut Iugerale tributũ duodenûm grossorum sciscеretur: cuius dimidiũ agricola, tantundẽ dominus eius solueret.

Tributũ iugerale partim agrestibus, partim dominis impositum.

Annonæ caritas.

Laborabatur enim passim magna inopia & caritate annonę propter anni intemperiem. Perpauci tamen fuere de nobilitate, qui oneris illius partem cum suis hominibus sustinerent. Insequenti anno Cazimirus rex sub finem Ianuarij Cracouia discedens, in Russiam contendit, mensémque unum & semis Leopoli exegit, Stephanũ Valachiæ palatinũ expectans, ut ab eo fidelitatis iuramentum ex cõstituto acciperet. Verùm ille cùm alia multa, tum Turcicæ & Vngaricæ incursionis metũ causificatus, re uera aũt falsò nonnullorum regiorum consiliariorũ indicio, ne à rege caperetur, deterritus, tunc non uenit: iusiurandum tamen Ioanni Muziloni palatino Podoliæ, & Spitconi Iaroslauio succamerario Præmisliensi, legatis regijs ad se missis dedit: recepitq́ue postea se Cameciam, uel Colomeiam, uel Sniatinum ad regem uenturũ esse, modò ut duobus mensibus, antè de tempore certior fieret.

Stephanus palatinus Moldauiæ iurat in uerba regis Poloni.

Tartarorum principis legatio.

Adfuit aũt Mengligeris noui Tartarorum principis, qui Nurdulabo seu Nurduuulado maiori natu fratri à suis eiecto successerat, legatio, fœdus & amicitiã & auxilia cõtra quosuis hostes regi deferens. His de more cum donis & gratulatione dimissis, constitutisq́ue pro tẽpore rebus Russicis, Rex ad finẽ Aprilis Cracouiam redijt: stipendiorum Prussicorũ partem ex pacto dissoluit: legationẽ procerũ Boemorũ, Morauorũ, ac Silesiorũ cum Ecclesia catholica contra Georgiũ sentientiũ, cuius princeps erat Ioannes Zaiecius, audiuit.

Boemorum orthodoxorũ legatio ad Cazimirum regem.

Erat iam grauis Georgio Mathias rex Vngarorum, in Morauia habẽs exercitum. Cui Bauarorum dux Otto ualida cruce signa-

Cruce signati cõtra Boemos.

signatorum militum auxilia adduxerat è Germania. Itaq; postulante A Georgio, de pace inter eos agi cœperat, sine arbitris apud uillam Orsiciam prope Olomuciã cõgressos: & fortaßis ea conuenisset, nec quicq; intercedentibus oratoribus Polonis, quos Romam & in Boemiã missos esse suprà memorauimus, nisi legati pontificij & proceres Vngari atq; Boemi pio zelo incitati, Mathiam auertissent. Induciæ modò ad finem anni illius inter reges factę. Nec mora, Mathias Boemorũ regem se renunciari Olomuciæ passus est: profectusq; in Silesiam ac Luzaciã, fidelitatis iusiurandum à ducibus & ciuitatibus partim ultrò oblatum, partim terrore expressum, accepit. Hoc igitur factum suũ Boemi proceres Cazimiro tunc excusabant, cũctatione eius & necesitate adactos id se fecisse: simulq; rogabant, ut Rex rectè de religione sentiens, sibi potius faueret idem sentiẽtibus, quàm Georgio hæretico. Vtiliorẽ ipsi Polonisq; amicum fore Mathiam, quàm illum perfidum. Ad hanc legationem nihil tunc aliud responsum est, quàm Cazimirũ relata re per primam occasionem ad amplißimum consilium, cuius copiam tunc nõ haberet, Boemis responsurum esse. Neq; enim placebat regi in utramuis partem tunc sententiã suam aperire. Non dißimulauit is tamen lętitiam, cum ei renunciatũ esset filium suum natu maximum ingenti fauore & acclamatione Boemorũ, qui cum Georgio sentiebant, successorẽ Georgio destinatũ esse, oratoribus suis Stanislao Brezio, & Gregorio Lubrãtio, quos ad eum de conditionibus induciarũ cum Mathia factarum sciscitatum miserat, ipsoq; Georgio cum tribus filijs præsentibus, B nec reclamantibus. Quod ne Zaiecio quidem prrincipi legationis Boemicæ auditu iniucundũ accidit. Fauebat enim Cazimiri liberis, suadebatq; ei, ut si ipsi Praga & Carolosteinũ mox à Georgio traderetur, acceptaret oblatã conditionẽ. Fieri enim posse, ut cum Mathia æquis conditionib. transigeret. Dimissa legatione Boemica, Rex in Lituaniã cum uxore iter habuit, Radomiæq; de ratione depellendi belli, si quod fortè sibi à rege Vngarorũ inferretur, cũ consiliarijs, qui frequentes eò conuenerant, cõsultauit. Ibi eum consecuta est legatio Georgij & Boemorũ, qui in partib. eius erãt. Recẽsebat aũt ea, quicquid per illud tempus cum Mathia rege actũ esset: & ad Cazimiri legationes responsa referebat. Deinde Vuladislao regio filio natu maximo, regnũ secundum Georgium deferebat, his conditionibus: ut id Georgius quoad uiueret, retineret: Cazimirus eum in gratiam Pontificis maximi reponeret, & contra quosuis hostes tueretur: uxori eius bona dotalia, filijs principatus, proceribus magistratus et honores attributi ut salui essent: Ludimilam Georgij filiam Vuladislaus uxorem duceret. Quibus de rebus cum ad consilium relatum esset, uariabant sententiæ Senatorum. Plures tamen erant, qui regnum armis & sanguine parandum, societatémq; & affinitatem hominis hæretici non probarent. Cuius sententię principes erant episcopi: quibus etiã sacrorũ interdicto uti placuit propter legatos hereticos p̃sentes: uerùm de hac sẽtẽtia cõtentione aliorũ facilè se deduci paßi sunt. In quo cõstantius fuit collegiũ basilicæ Cracouiensis

Mathiæ et Georgij regũ cõgreßus.

Induciæ.

Mathias Boemiæ rex renunciatus.

Vuladislaus Cazimiri fili⁹ rex Boemorũ designatus.

Ioannes Zaiecius fauet Cazimiri liberis.

Legatio Georgij et Boemorũ ad Cazimirum.

Cõditiones cũ regno oblatæ à Boemis Vuladislao.

Interdictum sacris ob hæreticos.

couienſis,cum ijdem oratores redeuntes Cracouiam diuertiſſent. Tota enim urbe à ſacris ceſſatum eſt,quoad Boemi diſceſſerũt.

Legati in Boemiam.

Viſum eſt diende ſenatui cum rege,denuò legatos mittere in Boemiam de conditionibus ſuſcipiendi regni. Ioannes Tarnouius Voinicienſis, & Stanislaus Vantropca Sandecenſis caſtellani ire iuſsi.

Legati ad conuentum cum Vngaris.

Ad controuerſias uerò cum Vngaris diſceptandas & componendas deſignati,Ioannes epiſcopus Cracouienſis,Ioãnes Tencinius caſtellanus Cracouienſis,Derslaus Rithuianius Sendomirieſis, Stanislaus Oſtrorogus Caliſsienſis palatini,& Ioannes Dlugoſſus canonicus Cracouienſis,bis caſſo labore defatigati ſunt, non ueniẽtibus Vngaris. In Pruſsiam uerò Iacobus Siennenius Vuladiſlauieſis,& Vincentius Kelbaſſa Culmenſis epiſcopi,& Petrus Duninus Succamerarius Sendomirienſis delegati ad res conſtituendas,& componendas controuerſias,ne qua Cruciferis noui belli anſa relinqueretur.

Frid. Imp. & Mathiæ regis conſilia contra Cazim. & Polonos.

Dicebantur enim à Friderico Imperatore & Mathia rege clàm ad res nouandas incitari. Contendit ſanè Fridericus ſiue in gratiam Mathiæ,ſiue aliqua alia de cauſa,tum per literas atq; oratores,tum per ſe ipſe Romam profectus,ne Pontifex max. pacẽ inter Polonos & Cruciferos Toruniæ compoſitã approbaret. Mathias uerò ſatagebat Cazimirum quauis ratione à Boemicis rebus auertere,cũ ipſe minus ſecundo rerũ ſucceſſu contra Georgiũ tunc uteret, poſt captum per proditionem Victorinum eius filium.

Mathiæ regis aduerſæ res.

Stephani Valachi excurſiones proſperæ in Tranſyluaniam.

Erat enim ab Henrico capti fratre inſigni clade in Morauia profligatus: & plerorumque Boemorum animos à ſe abalienarat: nonnulli etiã ex ijs qui cum eo ſentiebant,extincti erant. Et uerò Stephani Valachorum palatini geminata excurſione in Tranſyluaniam non modò ignominiam & calamitatem,ſed cladem quoque duplicem accepetat. Cazimirus ita conſtitutis rebus Polonicis Radomię,per Volyniam & Luſcum in Lituaniam cœptum iter peregit,& apud Grodnum cum Lituanis conuentum egit.

Tartari Zauolgenſes Lituaniam,Podoliã, & Valachiam populantur.

Per quos dies Tartari Zauolgẽſes,hoc eſt,qui ultra Volgam ſiue Rha fluuium habitant,Maniaco duce cum Boryſthenem tranſmiſiſſent,tribus agminibus factis in Lituaniam,Podoliam,& Valachiam ſeſe infuderunt. Ac in Lituania quidẽ ſiue Podolia Lituanicæ ditionis, & Volynia omnem oram circum Cremeneciam, Zithomiriam, Cuſminios, Zudouiam,& Vuladimiriã impunè depopulati, ad decẽ millia hominum abegerunt,Lituanis propter paucitatem reſiſtere non auſis. Pręmonuerat quidẽ regem de aduentu eorum Mengligeres dux Tauricanus amicus & fœderatus: uerùm pauci tamen Lituani quãuis iubente rege,accurrerant. In Podolia Polonicæ ditionis nihil ferè incommodi acceptum retrocedẽtibus Tartaris,cum ad Trebouuliam iuſtus Polonorum & Ruſſorũ exercitus,Raphaele Iaroslauio Leopolienſi,& Paulo Iaſienio Belſenſi & Chelmẽſi præfectis ducibus pręſtò eſſet.

Tartari ter à Stephano in Valachia profligati.

Stephani crudelitas in legatos.

In Valachia uerò ter,opportunitate locorum utentibus Valachis cum Stephano palatino,profligati Tartari retroceſſerũt,filio ducis amiſſo. Quẽ captum,cum à patre minaci legatione repeteretur,Stephanus pręſentib. centũ legatis diſſecari,& mox ipſos quoq; legatos palis ſuffigi iuſsit, uno

excepto, quem truncato naso & auribus, nuncium rei gestæ ad Maniacum remisit.

Comitia Petricouiæ.

Ad comitia deinde Petricouiensia ad initium mensis Octobris edicta rex profectus, iuri dicundo & legationib. exterorũ principũ audiendis ac dimittendis uacauit.

Pontifex non satis propitius Cazimiro.

Auditi primùm Iacobus Dembienius & Paulus Glouinius, commodùm à Pontifice maximo reuersi, expectationi hominum, literis suis ex itinere scriptis, quasi omnia rectè cõfecissent, de se concitatæ non respõderunt. Nam neq; pacẽ Prussicam Pontifex cõfirmauit, neq; Vincentium Kelbassam Varmiensem episcopum esse iussit. Quin etiã questus est Cazimiro, quòd hæreticis fauere uideretur, eo quòd neq; interdictum, neq; crucis militiã contra eos in ditionibus suis promulgari pateretur. De regno uerò Boemico cum Mathiæ regis legati sese opposuissent, legatum Põtifex missurum se esse dixit, qui causam utriusq; diligenter cognosceret.

Legatio Boemorum.

Introducti deinde Boemi oratores Georgianæ factionis, superius expositas cõditiones iterum occinentes. Quibus responsum est: Regem nihil nisi de sententia Pontificis max. de regno Boemico statuere uelle, cuius legatũ indies operirect.

Marchionis Brandeburg. cum duce Pomeran. controuersia.

Post hos auditi quinq; legati Friderici marchionis Brandeburgẽsis, quorum princeps erat Fridericus episcopus Lubussensis: & Henrici Stolpensium ducis unus, uerùm catus & uafer. Contendebant illi, Stolpensiũ duces marchionibus Brandeburgensib. esse obnoxios, & ut uulgò loquunt, uasallos seu feudatarios: proferebãtq; imperatoria diplomata, quibus id confirmabat.

Pomeraniæ duces Polonis obnoxij.

Ex aduerso negabat hic, cuiq; esse aut fuisse obnoxios, exceptis Polonorũ regib. Poloniæ nãq; fuisse partem uniuersam Pomeraniã.

Cazimirus arbiter controuersiæ.

Eius aũt controuersiæ principes illi Cazimirum regẽ arbitrum sumpserant. Verùm is audita causa, in aliud tempus arbitriũ distulit, difficultatem & perplexitatem causatus. Doctoribus uerò academiæ Cracouiensis mandauit, ut eam diligenter examinarent, iudiciumq; suum explicarent. Videtur autẽ magis offensionem utriusq; uitasse, eoq; Sciborium Chelmium iudicẽ tractus Posnaniẽsis ad eos allegauit, qui uel amicè dissidium illud cõponeret, uel induciȷs bellum inter eos gliscens interciperet. Voluit etiam tunc marchio Cazimiri filiam filio suo ex altera uxore nato per eosdẽ oratores uxorem accipere. Nec is abnuit, sed negociũ id in aliud tempus reiecit.

Comitia 40 dierum.

Cruciferorum Magister H. Plauenius iurat in uerba regis Poloniæ.

Sub finem uerò comitiorũ, quæ in quadragesimũ diem extracta erant, aduenit Henricus Plauenius Magister Cruciferorũ Prussicorũ recens creatus, cum duobus Cõmẽdatoribus, & iusiurandũ fidelitatis regi solenni ceremonia dedit, proximusq; regi ad læuã assedit: honoratusq; à rege peramplis muneribus, cum in Prussiam rediȷsset, paucis diebus apoplexi extinctus est.

Legationes Polon. ad exteros principos.

Postremò designati in senatu legati ad externos principes. Ad Fridericum quidem Imperatorẽ, Stanislaus Vislicius: in Boemiam, Stanislaus Vantropca Sandecensis, & Nicolaus Scopus Osuiencimẽsis castellani: in Vngariam ad proceres Ioãnes Vantropca canonicus Cracouiensis: in Valachiam Ioannes Rithuianius marsalcus regni: ad Tartarorum uerò principem Zborouius. Peractis comitiȷs initio Decembris rex cum regina in Lituaniam profectus est.

Per id

Turcæ Vngariam & Slauoniam populantur.

1470. ann.

Per id tempus, cõcretis glacie fluminibus & paludibus, Turcæ Vngarorum & Slauorum fines usq; ad Ciliã atrociter depopulati sunt, neq; Vngaro rege, neq; Imperatore sua defendentibus. Primis aũt diebus anni sequentis, nẽpe 1470, Cazimirus eadẽ illa hyemis cõmoditate usus, Polscum, Vitepscum & Smolenscum, quæ loca totos sexdecim annos non uiserat, plerisq; Lituanis proceribus comitantibus adijt: cõstitutisq; rebus Lituanicis, primo uere in Poloniam reuertit: & Corcini Alexandrũ Foroliuiensem episcopum legatum pontificium ad se uenientem audiuit. Excusabat aũt is Põtificem, quòd Boemiam Cazimiro attribuere non posset, propter Mathiam Vngarorum, cuius insignia extarent merita in sedem apostolicam, & rempublicã Christianã, arcendis Turcis, & oppugandis hæreticis. Ei ius quæsitum auferri nõ oportere: sed iungeret cum eo Cazimirus affinitatẽ filiæ matrimonio, pariterq; contra Georgium hereticũ & hostẽ ecclesiæ arma sumeret. Addebat etiã, habere se in mandatis, ut ad Mathiam quoq; adiret, si quid commodare Cazimiri rationibus posse uideretur. Venit eòdem legatus Imperatoris Friderici, Raphael Lescinius, eques Polonus, uerùm cõplures annos in ministerio Imperatoris uersatus, eiq; inter paucos charus. Homo nauus & magni animi, qui parui fecerat difficultatem itineris, pericula, & insidias à Mathia rege cõparatas: quarũ ergò Theutoni legationem illam defugerant. Is igitur commemorata Friderici in Mathiam singulari, & penè paterna beneuolentia, compluribusq; officijs & beneficijs, inter quæ & illud erat, quòd eius opera & cõmendatione, cũ nonnulla Cazimiri suggillatione cõiuncta, Pontifex Mathiæ regnum Boemorum detulisset, de ingratitudine & superbia eius questus est, q̃ is, dũ Fridericus abest, Italiã obiẽs, Baumkircherũ, & quosdam alios Austrios ad rebellionem & infestãdam Austriam cõcitasset, eosq; in fidem ac defensionem suam suscepisset. Proinde nihil commune deinceps Imperatorem cum eo habere uelle: monere aũt Cazimirũ, ut & ipse ab eo sibi caueret, utpote uafro homine, fraudulento, & cupido. Porrò qua de re Cazimirus Stanislaum Vislicium oratorẽ ad Fridericum misisset, hoc est, de fœdere & amicitia, ipsum quoq; Fridericũ idem cupere: quin etiam ad affinitatem cum eo iungendam propendere. Mitteret igitur Cazimirus his de rebus ad ipsum oratores cum luculẽto mandato. Iucũda fuit ea legatio regi. Nec mora, Derslaus Rithuianius Sendomiriẽsis, & Stanislaus Ostrorogus Calissiensis palatini ad Fridericum proficisci iussi, ut accipienda Vuladislao regis filio Kunegundi filia Friderici uxore, dandaq; uicissim ipsi, aut certè filio ipsius Maximiliano una de regijs filiabus, affinitatem ultrò citroq; & fœdus cõtra Mathiã iungerẽt: quo fœdere disertè cautum esset, ut Fridericus adiuuaret Cazimiri liberos in consequẽdis Vngarorũ & Boemorum regnis. Verùm ij fœdus modò reportarũt. Quod tamen rex cum senatu non probauit, propterea q̃ in eo Fridericus se regem Vngariæ scripserat. Quæ res regiorũ liberorum iuri derogatura esse uidebat. Conuenerat autem, ne uterque ad alterius regna ac dominatus aspiraret.

Legatio Pontificis ad Cazimirum regem.

Frideri Imperatoris legatio ad Cazimirũ. Raphael Lescinius.

Friderici Imperatoris cũ Mathia dißidium.

Mathiæ regis ingenium.

Legatio Cazimiri ad Fridericum Imperatorem.

Fœdus Friderici Imperatoris cum Cazimiro Polon. rege.

Reporta-

Legatio Cazimiri ad Georgium & Boemos.

Reportarunt etiam promissionem Imperatoris, de exoluenda tertia parte dotis, quæ Elizabethę Cazimiri uxori ex Austria debebatur. Ad Geogium item missi, Iacobus Dembienius cancellarius regni, & Stanislaus Sidlouecius castellanus Zarnouiensis, postulaturi, ut is Vuladislao Cazimiri filio uiuens regnum traderet. Iussi etiam ijdem cũ proceribus Boemis, Mathię partes sequentibus, agere de reconciliatione, cũ Georgij partes meliore loco iam tunc essent. Habebat enim is non contemnẽdum exercitum, & Gradiscum diuturna obsidione liberauerat, in Tirnauiensem agrum Vngariæ uicissim excurrerat: Mathiam cum equitatu Boemiam circum Kuthnensia metalla uexantem, raptim sese non sine ignominia & incommodo recipere compulerat: & uerò Silesiam præsidijs uacuam, quippe quæ diuturno bello iam exhausta esset, longè lateꝗ; infestabat, ita ut Silesiorum duces atꝗ; ciuitates uastationem agrorũ suorum magno redimere cogerentur: & Mathiæ denunciarẽt, se rebus suis aliter prospicere oportere, ni ille sibi maturè opem ferret. Vndecim autem septimanis Corcini commoratus Cazimirus, relicto ibi legato pontificio, in Russiam cum iusto propè exercitu triũ millium hominũ contendit, ut à Stephano Moldauo promissum iusiurandum exigeret. Verùm is bellum cum Radulone Transalpinæ Valachiæ palatino causificatus, nõ uenit: sed missis oratoribus atꝗ; literis suo & procerum suorum signis signatis, ad Calẽdas Maias anni sequentis uẽturum se esse promittebat. Interim autem ut rex bellum suũ cum Radulone interciperet, orabat. Quæ quidem res fuit curæ Cazimiro, uerenti ne Radulo implorato Turcarũ auxilio, mali aliquid Moldauię conciliaret. De aduentu quoꝗ; Stephani constitutum, ut sine omni excusatione adesset intra sextum mensem, ex quo à rege acciretur. His ita actis, Corcinum rex redijt, & minorum Polonorum conuentum egit. Inde Petricouiam ad comitia ad uicesimamoctauam diem Octobris edicta, ire perrexit. Ibi cum subsidium ad exoluenda stipẽdia poposcisset, quod erat caput comitiorum, obiecta est maiorum Polonorum infrequentia, & Russorum petitio, ut sibi contra Tartarorum incursionem prospiceretur: denique quòd ad eam diem rex iura regni & prærogatiuas ordinum à maioribus suis datas, diplomate suo non confirmasset. Recusabat enim id rex, seu uerius tergiuersabatur, in gratiam Lituanorum, ne recuperare ab ijs, quæ detracta de Polonorum regno possidebant, cogeretur. Eò namꝗ; spectabat illa diplomatis exactio, & hoc erat eius caput potissimũ. Verùm ubi ille diploma quod poscebatur, cõsignatum exhibuit, siue adeò promisit, colonis quidem duodenûm grossorum in iugera, oppidanis autem in domos pro portione tributum impositum est. Nouus deinde Magister Prussicorum Cruciferorum Henricus Richtembergius, Henrico Plauenio repẽtina morte extincto apud Montem regium suffectus, Petricouiam cum uenisset, in senatum introductus, in uerba regis iurauit. Cum Varsauiensibus etiam ducibus, tractatum de Plocensi, Rauensi, & Gostinensi dominatu. Ac Plocensis quidem eis concedebatur, si à rege eum

Georgij res meliores.
Gradiscum.
Tirnauia.
Valachorum Moldaui atque Transalpini bellum.
Comitia Petricouiæ.
Priuilegia Polonis à Cazimiro confirmata.
Cruciferorum magister Henricus Richtẽbergius iurat in uerba regis Poloniæ.
Cum Masouijs tractatus.

ge eum iure clientelæ, siue feudi, ut uocant, acciperent, & uiginti millia florenorum, quæ Conrado Olesnicēsium duci rex numerarat, renumerarent. Sed cum ij conditiones hasce non acciperent, ad alia comitia res dilata est. Datum etiam est responsum legato pontificio, petitumq́; ne Pontifex priorem de regno Boemico sententiam, qua id Cazimiri liberis iure successionis legitimæ detulerat, mutaret: neu quid denique præcipitanter ageret, donec regij legati cum nouis mādatis ad eum uenirent. Iussiq́; eò proficisci, Michael abbas Lyssecensis, siue Caluimontanus, & Iacobus Dembienius, cancellarius regni & pręfectus Cracouiensis.

Legatio Cazimiri ad Pontificem.

His mandatum, ut confirmationem pacis Prussicæ, & regnum Boemicum Vuladislao regis filio iterum atque iterum peterent. Ad Georgium ex itinere diuerterent, eum'que cum suis hortarentur, ut resipisceret ab hæresi, & in potestate Pontificis esse uellet, ac de regni sui successore staret promissis.

Ad Gergium regem.

Videbatur enim is mutata sententia, Mathiæ id destinare. In Prussiam uerò missi, Iacobus Vuladislauiensis episcopus, Stanislaus Ostrorogus Calissiensis, & Ioannes Coscelecius Inouuladislauiensis palatini, exortas controuersias disceptarunt. Solutis comitijs, rex cum regina Posnaniam, uoti à regina nuncupati apud ædem corporis Christi exoluendi causa, iter fecit. Inde Colum profectus ad conuentum maiorum Polonorum, ut tributum agrarium & ipsi sciscerent, perfecit. Inde porrò Radomiam se contulit, & ad finem anni ibi substitit.

1471 ann.

Initio uerò noui anni in Lituaniam cum regina de more secessit. Vbi solito diutius immoratus est, rebus componendis uacans.

Liuones Lituaniam infestāt.

Nam & Liuones Magistro suo uita functo, sexdecim Lituanorū pagos diripuerant, & apud Kiouiēses post mortem Simonis Olelcouitij ducis nō satis quietę res erāt.

Kiouiensium motus.

Etsi enim reliquerat Simon filiū & filiam, eosq́; paruulos moriens regi per nuncios cōmendarat, cum ei equū & arcum, quibus contra Tartaros bella pro ipso gerens usus erat, dono misisset: Rex tamen Lituanorum suasu in formam prouincię Kiouiam redegit: & Martinum Gastoudum Lituanum Kiouiensibus præfectum, siue palatinum dedit.

Kiouiēsis principatus in formam prouinciæ redactus.

At illi indignum ducētes, perêre homini neque illustri, neque consentienti secum de religione, & Lituano, quæ gens tributaria maioribus suis fuisset, Gastoudum aduenientem bis non recipiebant: à rege autem petebāt, ut Michaelem Simonis fratrē, qui Nouogrodensibus tunc regis nomine pręerat, aut aliquē duntaxat Græcæ sectæ, deniq́; uel de filijs suis aliquē sibi præficeret. Ad extremum tamen cum regem à proposito non dimouerent, Gastoudum acceperūt.

Liuones pacē petunt à Cazimiro.

Liuones uerò creato nouo Magistro, Lituanis missa ad regē legatione satisfecerunt, pacēq́; instaurarunt. His ita peractis, Cazimirus reditū in Poloniā maturauit, ut liberorū suorum rebus in Boemia consuleret. Varij nanq́; sensus animorum & motus in Boemis tunc erant.

Boemicarum rerum status uarius.

Nam Silesij duces, Polonis finitimi, bello ciuili inter se decertabant. Cæteri uerò, cùm ob reprobam monetam & sæuitiam, tum quòd à Georgij exercitu impunè uexabantur, Mathiam odisse cœperant. Boemi uerò alterius factionis, grandibus promissis & mune-

ribus

ribus à Mathia inescati, diuturniq́; belli pertæsi, in eum propẽdebant, celeriorem finem belli, faciliorem'q́; indulgentiam Pontificis maximi per eum sperantes, q̃ si regis Poloni filium regem accepissent. Quin & Georgius ipse Mathiã successorem iam nõ abnuere uidebatur, quòd ei quoad uiueret, Mathias regnum concedebat, Victorinum filium liberum dimittebat, & Silesiæ uel Morauiæ marchionem facere destinabat. Ad hęc, quoniam Mathias nullos habebat liberos, spes ostentabatur, eius morte ad Georgij liberos regnũ Boemorum rediturum esse. Ad has autem conditiones, necessitate magis, quàm uolũtate Mathias pertrahebatur, propterea quòd & Vngarorum suorũ animos Strigoniensi archiepiscopo & Quinqueccleſiẽſi episcopo authoribus à se alienatos esse intelligebat: & Turcæ subacta superiore anno Eubœa insula (quam Necropontum siue Nigropõtum nunc uocant, ab urbe primaria, quæ Chalcis olim fuit) feroces, Trãſalpinam Valachiam & Vngariam, usq́; ad Zagrabiam & Croaciam ter excurrentes, immaniter depopulati erãt. Idem'q́; identidẽ, ni reprimerent, facturi esse uidebãtur, ita ut uereri Mathias cogeretur, nedum alienum regnum appetit, suum amitteret. Quocirca permittente Georgio, Boemi utriusque factionis Polnam conuenerant: confecissent'q́; rem, inclinatis ad pacem utrinq́; animis, nisi Iacobus Dẽbienius, & Michael abbas, oratores Cazimiri Romam proficiscẽtes, fortefortuna interuenissent: admonito'q́; Georgio cum suis fidei & cõstantiæ, ut res integra in reditum suum differretur, persuasissent. Quibus uix Boemiam egresis, Georgius, tumore pedum in reliquum corpus peruadente, uitam cum morte commutauit. Eius morte cognita, Mathias cum nouem ferè millibus armatorũ Posonio Bernam accurrit: Stenconem Conopiscium cum duobus millib. in Boemiam præmisit, ut Boemos suadendo ac territãdo in partes suas pertraheret. Verùm inter eos, comitijs Pragę creandi noui regis causa institutis, neutiquam cõueniebat. Nam alij Polonum, alij Vngarũ, alij Cæsarem cupiebant, nonnulli Henricũ Georgij defuncti filium malebant: ij potissimum, qui ab externo rege hæresi suæ metuebãt. Pollicebantur autem ij sibi Alberti marchionis Brandeburgensis auxilia: quicum soror Henrici nupta erat. Erant, qui ad regem Francorum spectarent, quòd redimi ab eo regia & ecclesiastica bona posse existimabant. Ludouici quoq́; Bauari mẽtionem nonnulli faciebãt. Iam uerò Albertus Misnensis marchio sibi non deerat. Aduenerat enim cum quinque millibus militum, quasi opẽ laturus Boemis, si quis uim facere eis uellet. Re uera autem suum negocium gerebat. His omnibus de rebus Cazimirus partim adhuc in Lithuania, partim in Poloniam reuertẽs, certior factus, Paulũ Baliciũ, mox Martinũ Vurocimouiciũ, deinde Dobeslaũ Curozuanciũ equites ad Boemos allegauit, iuris sui promissiq́; ipsorũ eos admonens. Aderãt & Mathiæ oratores, episcopus Agriensis, & palatinus Transyluaniensis. Re diu Pragæ agitata, & ad extremũ ad Cuthnense oppidũ comitijs, quo liberiora essent, trãslatis, uicesima quinta die Maij Vuladislaus Cazimiri Polonorum regis filius rex à Boemis

Georgij regis inconstantia.

Vngarorũ procerum animi alienati à Mathia rege.

Turcæ Eubœã subigunt, Vngariam infestant.

Poloni oratores Mathiæ res inficiunt.

Georgij regis mors.

Boemorum dissensio in creando rege.

Legationes Cazimiri ad Boemos.

Vuladislaus Cazimiri filius rex Boemorũ creatus.

Boemis renunciatur, quamuis reclamantib. Ioāne Rosembergio, Sten-
cone Conopiscio, & Henrico Gradecio proceribus, qui Mathiæ stude
bant. Mox delecti complures legati de primoribus, nobilitate, & Pra-
gensi ciuitate utraq; præstantes uiri, qui Vuladislaum primo quoque
tempore accirēt è Polonia. Frustratus enim spe sua Mathias, nullo cru-
delitatis genere à Boemis & Morauis abstinebat. Quin & Albertus
marchio Misnensis, exercitus sui fiducia grauis esse Boemis cœperat.
Nec desperabat adhuc de regno, propterea quòd Vuladislaus id susce
pturus esse negabatur. Verùm is coorto in se Boemorum tumultu, in
quo nonnullos milites amisit, incenso oppido cum metallis, raptim sese
cum suis recepit. His ergo de causis Vuladislaus maturare profectionē
suam in Boemiam rogatus, acceptis à patre septem millibus equitū, ac
duobus peditum, ductoreq; exercitus Paulo Iasenio, uicesimaquinta
die mensis Iulij Cracouiam egressus est, deductus à patre bidui itinere.
Fuere autem in comitatu eius insignes, Nicolaus episcopus Camenecē
sis, Vincentius Ennensis, & Paulus Laodicensis, à quibus Pragę diade
ma ritu solenni suscepit: Stanislaus Ostrorogus Calissiensis, & Nico-
laus Cutenius Lenciciensis palatini, & Ioannes Dlugossus præceptor.
Proficiscenti sex duces Silesiorum sese adiunxere. Apud Closcum au-
tem obuiam uenientibus Boemis proceribus, & omnium ordinū per-
magna multitudine, in leges Boemorum iurauit: & omne æs alienum,
quod Georgius contraxerat, (quod quidem ad trecenta millia floreno
rum ascendebat) imprudentius in se suscepit: pacatāq; regni possessio-
nem adijt, Mathia domesticis incōmodis, & motibus Vngarorū pro-
cerum reuocato. Nam ij, posteaquam Vuladislaū regis Poloni filium,
Mathia præterito, regem creatum esse acceperūt, quod secretis cōsilijs
aliquandiu agitauerāt in apertū proferētes, miserunt & ipsi legatos ad
Cazimirū, alterum eius filium Cazimirū, regem sibi dari petētes: quòd
ferre diutius Mathiæ tyrannidem non possent. Quod ni faciat Cazimi
rus, uel à Turcis auxiliū se petituros esse. Sumptus aūt belli se præbitu
ros esse pollicebantur. Nec spreuit eorū postulata Cazimirus, Cazimi
rumq; filium cum nō contēnendo exercitu Petro Dunino duce in Vn
gariā misit, Derslaū Rithuianiū palatinum & præfectū Sendomirien-
sem, Ioannem Tarnouiū Voinicïensem, Stanislaū Vantropcam Sandē
censem, Stanislaū Sidlouecīū Zarnouiēsum castellanos, & alios quos-
dam præstantes uiros comites ipsi adiunxit: & Paulo Iasenio è Boemia
reuertenti mādauit, ut è Morauia rectà in Vngariā cōtenderet, & cum
Cazimiro copias suas coniungeret. Ipse eum pater Sandeciā usq; dedu
xit. Maturè de his procerū suorum cōsilijs factus erat certior Mathias
apud Bernā statiua habens. Itaq; nihil sibi reliqui fecit ad festinationē:
& quascunq; habuit in Morauia Silesiaq; copias, in Vngariā cōtraxit:
primores nonnullos à se alienatos, partim terrore exercitus, partim in-
gentibus promissis ad se reuocauit. Eos secuti cæteri, dum tardius mō
litur & uenit Cazimirus, uacillare & ipsi, ut est mos gentis, fidemq; mu
tare. Itaq; adueniens Cazimirus præterita Cassouia siue Cosicia, quę à

Boemia uexatur.

Misnensis Marchio fugatus à Boemis.

Vuladislaus in Boemiam proficiscitur.

Paulus Iasenius dux exercitus.

Vngarorū procerū defectio à Mathia rege.

Vngari Cazimiri filium accersunt.

Cazimiri profectio in Vngariam.

Palatino Transsyluaniensi & Emerico Diaco Scepusiensi Comite occu A pata iam erat, ad Otsanum oppidum diuertit. Inde profectus, apud Nitriam, quæ in ditione Strigoniensis archiepiscopi erat, statiua habuit. Necq; quisquam Vngarorum procerum per omne id tempus ad eum uenit, præter Quinquecclesiensem episcopũ, qui & ipse statim Strigonium, unde uenerat, se recepit. Mathias uerò cum sexdecim millia hominum in exercitu haberet apud Budam, occurrẽs aduentanti Cazimiro, trium milliarium spacio ab eo castrametatus est. Nec tamen pugnæ copiam Polonis faciebat, propterea q; Vngarorum iuxtà ac Polonorum, quorum non paruus erat numerus in castris eius, fidem suspectã haberet: in agrestibus uerò, quæ maxima pars erat exercitus, exiguam fiduciam collocaret. Dum sic utrincq; tempus teritur, uenit ad Cazimirum Polonorũ regem Tilemannus Slechthus canonicus Coloniensis, cubicularius & nuncius Sixti, eius nominis quarti Pontificis max. qui per illud tempus Paulo secundo uita defuncto successerat. Hortabatur aũt regem ad pacem cum Vngaro faciendã. Id adeò, siue quòd Mathię Pontifex consultum ire cupiebat, ne regno excideret, siue quòd eum à Turcico bello auerti molestè ferebat: ad quod suscipiendũ Paulus secũdus eum incitarat: permotus amissione Eubœæ, Trãsyluaniæq;, & Vngariæ Transistranæ, Croaciæ siue Liburniæ, Carniolæ, Ciliæ, Illyrici, & Istriæ usq; ad portas Labaci & Goritiæ dira & miserabili populatione, incendijs, & innumerabiliũ hominum in barbaricã seruitutem abactione: cui nullũ necq; modum, necq; finẽ faciebat Isaacus Turca Bosnæ B præfectus, quẽ ipsi Sendiacũ Slauico, ni fallor, uerbo uocant. Nõ difficilẽ aũt in eo se Cazimirus rex Pontifici præbuit, & utriusq; partis proceribus pacis arbitriũ permittebat, non ignarus, non respondere spei suæ & pollicitationibus Vngarorũ procerum, filij sui res in Vngaria. Et cum hoc responso dimisit Tilemannũ, in Vngariamq; proficiscenti, Ioannem Vantropeã canonicũ Cracouiensem cum ijsdem mãdatis ad filium & Vngaros proceres, comitẽ adiunxit. Interim autem dum hæc fiunt, mercenarij milites, qui externi ferè erant, è castris Cazimiri iunioris apud Nitriam positis dilabi cœpere, ob non soluta stipendia. Quorum discessione moti primores exercitus, persuaserũt Cazimiro, ut relicto ad præsidium Nitriæ Iasenio cum quatuor millibus, ipse cum reliquis copijs in tutum se reciperet, prius quàm ab hoste, qui auctis copijs adesse nunciabatur, obsideretur. Qui quidẽ receptus effusæ fugæ fuit similimus. Non enim constitere nostri, donec Gilauiam peruenere. In itinere ad sexaginta quadrigas, quę sequebantur fugientes amisere, ab agrestibus interceptas. Eius aũt ignominiæ culpa penes Derslaum Rithuaniũ potissimũ fuisse dicitur. Sed meritò tunc ea Polonis diuinitùs accidisse credita est, propterea quòd ij proficiscẽtes in Vngariã, soluta prorsus disciplina militari, nõ modò à ui & rapinis sacrorũ iuxtà ac profanorũ, sed etiam à stupris puellarũ & matronarũ, & omnis generis iniurijs & cõtumelijs sibi nõ temperauerãt. Atq; hæc extremis anni diebus acta sunt. Extincti aũt sunt eo anno duo episcopi, Sciborius Plocẽsis,

Legatio Pontificis ad Cazimirum regem Polonorum.

Sixtus papa.

Turcarum excursiones.

Sendiacus.

Cazimiri receptus ex Vngaria.

Polonorum licentia.

sis, & Ioannes Cracouiēsis: Mathias Mednicensis, siue Samagitię, uno anno hos præcesserat. Ac Ioanni quidem Ioannes Ressouius Russus à collegio basilicæ Cracouiensis per compromissum electus, succesit: Sciborius uerò, propter collegij Placensis dissensionem, tardius successorem accepit. Quatuor & uiginti erant, qui ferebant suffragia. Ex his duodecim Sciborium Belscium archidiaconum, sex Cazimirum Boleslai Varsauiensium ducis filium canonicum, totidem Andream Opporouium iureconsultum, ipsum quoque canonicum, & Gnesnensem archidiaconum, quem Rex per Nicolaum Chranstouium uexilliferum Cracouiensem commendabat, episcopum edebant. Sed Sciborius precibus & minis uictus, in gratiā Cazimiri cōpetitoris iure suo, quod erat potissimum, cessit. Opporouius ut idem faceret, impetrari à Rege non potuit. Quare controuersia inter duos disceptanda Romam delata est. Ibi uerò Rege pro Opporouio, Friderico autem imperatore pro Cazimiro contendentibus, secundum Cazimirum decem & octo annos natum, pronunciatur: Opporouio uerò in gratiam Regis Varmiensis episcopa, summoto & in Camenensem translato Nicolao Tungeno, attribuitur. Sed post quatuor demum annos Cazimirus sacris episcopalibus initiatus est: homo nihili, & ministri cuiusdam obscuræ conditionis arbitrio cuncta gerens. Insequens annus à cometæ siue Pogonię appararitione sumpsit exordium: qui paruus quidem in se, uerùm longam & illustrem post se caudam trahens, uago & incerto cursu, nunc ad septentrionem, nunc ad meridiem, nunc ad occidentem solem, caudam quoq; nunc huc, nunc illuc obuertens, totos duos menses perdurauit, magnorum malorum, quæ cūctam ferè Europam proximis tribus annis peruaserunt, & maximè pestilentiæ per populos & gentes grassaturæ prodigium. Cazimirus iunior dies aliquot Gilauiæ commoratus, Rosembergæ item aliquot apud Petrum Comorouium, non eam tantum arcem, sed & Licauam, & Orauam & Gradecum, quas obtinebat in extremis Vngariæ finibus, ipsi concedentem, nusquam securè pedem figens, in Poloniam se recepit: iussusq; à patre Dobsiciæ tertio à Cracouia milliario subsistere, aliquantisper ibi quasi in secessu mansit, pudore acceptæ ignominiæ lucem & conspectum hominum fugitās: & ne patris dolorem, quem ille peracerbum hauserat, aspectu suo exacerbaret. Iasenius uerò nec ipse multum Nitrię commoratus, per tempus induciarum, quas quindecim dierum cum Mathia pepigerat, trecentis modò militibus, in arcis præsidio relictis, inde excessit. Quem Mathias uiolata fide insecutus, adoriri tamen ausus non est cautè incedentem, & ad prælij dimicationem paratum obfirmato ad honestè moriendū animo prius, quàm turpiter fugeret, aut sese dederet. Atq; is cum Vngaria excessisset, Mathias quatuor loca, quæ Polonorum præsidijs tenebātur, per deditionē facilè recuperauit. Stropcouia sola propter uicinitatē à Polonis retenta. Hæc omnia peracerba Cazimiro regi accidebāt. Huc & illa cura accedebat, quòd nō habebat unde militibus ex Vngaria reuersis, & merita stipendia flagitantibus, dissol-

Ioannes Ressouius episcopus Cracouiensis.

Plocensis collegij dissensio in eligēdo episcopo.

Cazimirus dux episcopus Plocensis.

Andreas Opporouius Varmiensis designatus.

1472 ann. Cometes.

Petri Comorouij liberalitas erga Cazimirū

Cazimiri uerecundia.

Iasenij receptus ex Vngaria.

Cazimiri regis Polon. egestas.

dissolueret: non modò ærario in Prussicum bellum, & sumptuosas il- A
las duorum filiorum in Boemiã & Vngariam expeditiones exhausto,
uerumetiam plerisq; prædiorum, præfecturarũ, metallorum, & uecti-
galium fructibus ac reditibus oppigneratis & alienatis, ita ut ne in quo
tidianum quidem uictum sumptus ei suppeteret. Eò factum est, ut mi-

Milites latrocinantur.

lites, quibus non numerabãtur stipendia, uias publicas latrocinijs infe
starent, & in bona sacerdotum inuaderent, non solum obuia quæq; a-
gentes & ferentes, uerumetiam abstrusa perscrutantes. His incommo-
dis Rex ut obuiam iret, ad mediũ mensis Martij comitia Petricouię ha
buit. Sed de subsidio in stipendia nihil impetrauit. Reiecta res ad Colẽ
sem & Corcinensem conuentus. Ibi demum duodenûm grossorum in

Ecclesiastici ordinis benignitas erga regẽ.

iugera tributum ei constitutum. Sacerdotalis uerò ordo Gnesnensis,
Cracouiensis, Vuladislauiensis, & Posnaniensis diœceseon haud con-
temnendo subsidio ipsum iuuit, omnibus dimidios reditus secundum
ueterem æstimationem conferentibus, præter Cracouiensem diœce-
sim, in qua propter exquisitiorem æstimationem octonideni grosi in

Polonorum legatio ad Vngaros.

marcas collati sunt. Missus deinde à consiliarijs regijs Castellanus San
decensis ad Vngaros proceres, de pace siue inducijs inter reges confi-
ciendis. Quanquam aũt insolescebat prosperis rerum successibus Ma-
thias, eosq; ipse apud exteros quoquouersus missis literis in immen-

Episcopi à Mathia cõtra fidẽ datam morte multati.

sum gloriosus attollebat, & archiepiscopo Strigoniensi & Quinquec-
clesiensi episcopo cõtra datam fidem mortem accelerauerat, annuas ta-
men inducias, per quas de pace ageretur, concessit, Turcici belli metu. B

Induciæ inter Vngarũ & Polonum.

Quod tamen impendens Husancassanus Persarum rex, & ipse Turcica
gente ortus, illato Turcis graui bello, auertit. Nam Trapezuntẽ & Si-

Turcæ bello uexati à Persarũ rege.

napolim urbem cæpit, & Asiam minorẽ penè omnem ferro & igni ua
stauit. Oblatas autem ab Vngaro inducias rex Polonus, refutatis ini-
quioribus quibusdam conditionibus, breuiori spacio temporis termi
nauit, non nisi ad diem D. Ioannis Baptistæ natalem duraturas, ut inte
rim de pace inter reges, non excluso etiam Boemo, Olomuciæ per lega
tos ageretur. Quod tamen, ob temporis breuitatẽ fortassis factũ non

Legatus põtificius Cardinalis ad regem Pol.

est. Interim aduenit in Poloniam legatus pontificius Marcus Venetus
presbyter Cardinalis, adhortans regem ad pacem cum Vngaro facien
dam, & ad suscipiendum bellum contra Turcas: ad quod & ipse Husan

Husancassani legatio ad Pol.

cassanus eum per oratores suos incitabat. Nec abnuebat longiores in-
ducias & pacẽ Cazimirus: uerũ Mathias cognita eius inopia, nactusq;
ipse per uim atq; tyrannidem (captis nonnullis proceribus, nonnullis
uerò sublatis) permagnas diuitias, & solutus in eum annũ Turcici bel-
li metu, difficiliorem sese præbebat. Quin & pax cum Friderico Impe-

Pax inter Fridericum et Mathiam.

ratore ipsi cõstituta ferociorem eum fecerat. Itaq; legatus pontificius
cum aliquandiu Cracouiæ, deinde Corcini, quo rex Cracouia pestem
fugiens secesserat, ac Sandeciæ hæsisset, in Vngariamq; internuncios
suos missitasset, re infecta, siue adeò dilata, Vuratislauiã discessit. Rex
uerò conuentu minorum Polonorum Corcini acto, Petricouiam pro-
fectus comitia regni totius ad Calend. Nouemb. habuit: magistratus

& honores nonnullos distribuit: subsidium senûm grossorum in iugera impetrauit, nouem de primoribus consiliarijs legatos ad cōuentum Nyssæ cum Vngaris & Boemis de pace ad initium Februarij instituendum (sic enim inter reges denuò conuenerat) designauit: oratoribus Vuladislai Boemorum regis auditis, quingentorum militum auxilia ad Cuthnorum metallorum præsidium ei misit. Inuasurus enim ea Mathias Vngarus ferebatur, Colino oppido per deditionem Victorini Georgij filij potitus: ubi mille equites & octingentos pedites habebat, Victorinum'que cæteras munitiones, quascunque is obtineret, ex pacto propter donatam libertatem reposcebat. His peractis, Posnaniam rex cum regina uoti soluendi gratia profectus est. Inde in Prussiam ad res nouas spectantem contendit. Etenim Nicolaus Tungenus, quem amotum Varmiensi episcopa, & ad Camenensem translatum esse à pontifice maximo, superius diximus, & partim sua ipsius cupiditate, atque dolore præreptæ episcopæ incitante, partim alijs Prussis, qui Polonis honores in Prussia mandari permolestè ferebant, quemadmodum creditum est, subornantibus, animum uerò ei addentibus aduersis Cazimiri rebus in Vngaria, facta quingentorum peditum mercede conductorum manu, & magno agrestium numero ad eos confluente, episcopam Varmiensem inuaserat, partim expugnatis non sine cæde hominum, partim per deditionem acceptis munitionibus. In Elsberge quidem oppugnatione hæsit, & propè quingentos homines de suis, quos ebrietas audaciores fecerat, amisit. Hinc factum est, ut facilius bellum illud à legatis regijs Iacobo Vuladislauiensi episcopo, & Nicolao palatino Lenciciensi interciperetur, ea lege, ut de controuersa episcopa staretur sententiæ Pontificis maximi. Nec tamen præterea quicquam operæprecij tunc fecit rex in Prussia. Cōtendebant sanè Prussi, ut non nisi sibi arcium præfecturæ mandarentur: nec id abnuebat rex, sed pecuniam eos poscebat, qua his qui eas obtinebant, debita stipendia dissolueret. Quod cum Prussi recusarent, ad Pentecosten res dilata est. Venerunt autem Toruniam ad regem oratores Christierni Danorum regis, postulātes ut Cazimirus filiam marchionis Mantuani è sororis uxoris ipsius Christierni, & Alberti marchionis Brandeburgensis susceptam, filio suo Vuladislao regi Boemorum desponderet. Res ad ipsum Vuladislaū reiecta. Vexata est hoc autumno tribus Turcarum excursionibus omnis ea ora Illyrici, quæ est circa Sauum flumen, item'que marchia Slauonica, Histria, & Forum Iulij, usque ad castellum sancti Danielis, nemine resistente.

Mathiæ exercitus in Boemia.

Victorinus dux à Mathia dimissus.

Prußici motus.

Nicolaus Tungenus episcopā Varmiēsem inuadit.

Danica legatio ad regem Polonorum.

Turcarum excursiones.

MARTINI CROMERI DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM, LIBER VICESIMVSOCTAVVS.

1473 ann. POST initiũ uerò noui anni Cazimirus rex cum Elizabetha regina Torunia discedens, per Gostinum & Varsauiam in Lituaniam iter fecit: ad medium Quadragesimæ Vilnæ Lituanorũ conuentum egit: ubi senûm grossorum Pragensium tributum in aratra ipsi decretum est. Per id tempus Poloni, Boemi & Vngari proceres cũ Marco cardinali apud Nyssam conuentum egerunt: tametsi Mathias rex uir inquieto ingenio, & indignè ferẽs, quòd Stropcouia regis Poloni præsidio teneretur, indeq; uicinus circumquaque ager Vngariæ uexaretur, magis ad bellum quàm ad pacem spectare uidebatur. Apud Bernam enim Morauiæ cum quatuor millibus militũ statiua agens, Boemorum animos è propinquo sollicitabat, Silesiosq; duces inter se committebat: & perfecerat, ut Ribnicensi à cæteris bellum inferretur, Ribnichi oppidum expugnatum adimeretur, Zarchi uerò oppugnarentur: capti'que fuissent, nisi Iacobus Dembienius cancellarius regni, & præfectus Cracouiensis, regis iussu cum tumultuaria manu in ditiones obsidentium impetum fecisset: quo factum est, ut pacto res inter duces cõponeretur, ea lege, ut obsessum quidem oppidum in Dembienij, captum uerò in Cropacij iunioris, qui homo equestris in ditione ducis Ribnicensis erat, potestate esset, quoad inter reges dissidium componeretur. Sed tamen magna legati pontificij cura ac diligentia uix eò res perducta est post sex septimanarum disceptationem, ut ad medium Augusti mensis alius conuentus Opauiæ inter proceres, Vngaros quidem & Polonos octonos, Boemos uerò senos ex utraq; parte instituer̃etur, Polonus rex Stropcouia præsidium deduceret, Vngarus & Boemus suarum uterque partium Boemis iusiurandum relaxaret: ipsi reges in propinquo essent: Polonus quidem apud Osuencimum, Boemus apud Closcum, Vngarus uerò Olomuciæ, quo facilius de omnibus è conuentu ad eos referri posset: quòd si qua de re inter delegatos & inter ipsos reges non conuenisset, Carolus Burgundionum dux, aut si is nollet, uel non posset, Francorum rex arbitrio suo controuersiam dirimeret. Ita tunc discessum. Quo liberius autem uacaretur ei conuentui, Marcus cardinalis inducias inter reges authoritate pontificia, pœnis in uiolatorem adiectis, prorogauit. Quæ ubi Cazimirus è Lituania reuertens cognouit, comitia Petricouiam ad primam diem Maij edixit. Verùm de minoribus Polonis nemo ferè procerum affuit: offensi enim erant distributione honorum superioribus comitijs iniquius, quemadmodum ipsis uidebatur, facta: in qua Ioannes Tarnouius castellanus Voinicienfis, Dobeslaus Cmitha Lublinensis, & Stanislaus Vantropca Sandecensis immeritò præteriti esse existimabantur. Itaq; Radomiæ ad Pentecosten alia comitia

Conuentus Polonorũ, Vngarorũ et Boemorum procerum Nyssæ.

Mathiæ regis conatus.

Ribnicensis dux à cæteris Silesijs bello petitus.

Pacta inter reges Nyssæ conuenta.

Induciæ prorogatæ.

Comitia Petricouiæ.

comitia instituta sunt: ubi delinitis offensorum procerum animis, de actis conuentus Olomucensis disputatum est. Nec magnopere ea cuiquam probabantur. Sed cum inopia Cazimiri, & aliquanto maior etiam Vuladislai, ita ut pater ei tamen decem millibus aureorum missis subuenire necesse habuerit, perpenderetur, & uerò Boemi ea, referente Alberto Socolouio Vuladislai legato, approbasse dicerentur, ne sibi quidem repudiandas esse eas conditiones duxerunt.

Vuladislai regis egestas.

Itaque designati ad Opauiensem conuentum legati, Ioannes Cracouiensis, & Iacobus Vuladislauiensis episcopi, Lucas Gorcanus Posnaniensis, Stanislaus Ostrorogus Calissiensis palatini, Dobeslaus Cmitha castellanus Lublinensis, Ioannes Rithuianius regni marsalcus, Sbigneus Olesnicius procancellarius, & Ioannes Dlugossus canonicus Cracouiensis.

Legati Poloni ad Opauiēsem conuentum.

Stropcouia deducto præsidio, Nicolao Pereņo reddita.

Stropcouia Vngaris reddita.

Ad Prussos missus quispiam, qui regem excusaret, quòd ad constitutum tempus in Prussiam non ueniret. Ad Fridericum uerò Inperatorem allegatus Adam decanus Posnaniensis, ut ab eo regni Boemorum, quod iure feudi, ut uocant, Imperatori Romano est obnoxium, confirmationem Vuladislao filio regis peteret, ea'que lege societatem cum Friderico contra Mathiam utriusque nomine sanciret: adderet'que, Valachum quoque ei bello pro sua parte non esse defuturum, dummodo ipse quoque Imperator Mathiam summa ui adoriretur.

Legatio Cazimiri ad Imperatorem Fridericum.

Boemia imperio Rom. obnoxia.

Quanquam enim icerat non ita multo antè Imperator fœdus cum Mathia, sed id necessitate quadam adductus, nec satis æquis conditionibus fecisse uidebatur: propterea quòd ad Mathiæ nutum acephalus exercitus, qui se fratres uocabant (erant autem ij cruce signatorum militum reliquiæ) Austriam grauiter infestabat: & rebelles Austrij, quorum princeps erat Baumkircheri à Friderico necati filius, ab eodem adiuuabantur.

Fratres, siue acephalus exercitus.

Austria infestata Mathiæ regis opera.

Itaque occasionem ulciscendi Mathiæ captare Fridericus existimabatur. Et grata quidem ei fuit legatio. Sed dilata res est ad Imperialia comitia Augustam Vindelicorum ad Calendas Septembris edicta. Ad quæ missi oratores, à Polono quidem Paulus Iasenius, & Stanislaus Curosuancius canonicus Cracouiensis: à Boemo uerò Burianus supremus cubicularius, & alij duo: cum neque Imperatorem, neque principes electores Augustæ reperissent, sex propè menses Tadelsbergæ apud Albertum marchionem Brandeburgensem, benignè ab eo habiti, expectarunt, donec Imperator ex inferiore Germania rediret. Ibi enim is cum Carolo Burgundionum duce fœdus & affinitatem sanciebat, unica filia eius Maria filio suo Maximiliano cum successionis pacto desponsa.

Friderici Imp. conuētus cum Carolo duce Burgundiæ.

Tametsi in irritum tunc omnia illa pacta reciderunt propterea quòd Carolus Mathiam Vngarū fœdere illo comprehendere contenderat. Aliquanto tamen pòst, Carolo ab Heluetijs in pugna interfecto, Maximilianus Flandrensium, ad quos Maria se contulerat, fauore & studio, nequicquam inficiente rem Gallorum rege Ludouico, optatis potitus est nuptijs: & Burgundiam accisam tamen à Gallo, Flandriam, Brabantiam, Limburgum, Geldriam, Lucem-

Carolus Burgūdiæ dux occisus.

Maria Maximiliani uxor.

Burgūdia, Flādria, &c. quādo ad Austriacam familiam peruenerint.

burgum, Hannoniam, Hollandiam, Selandiam, & Ardesium in dotem accepit. Hac igitur de causa Friderico diutius commorante in inferiore Germania, & comitia differente, oratores Poloni uix ad Pascha insequentis anni optatum responsum referentes, reuerterunt. Cæterùm Cazimirus appropinquante die conuentui Opauiensi præstituta, Osuencimum cum sex millium ferè hominum comitatu sese contulit. Conuenerant enim ad eum complures uoluntarij de Polonis & Lituanis proceribus, & mille Tartari Lituanici. Vuladislaus quoq; Boemorum rex apud Closcum non contemnendum comitatum habebat. Plurimorum enim studia & uoluntates integritate & benignitate sua iam ad se allexerat, præsertim cum nõ grauatè eos iureiurando soluisset, ostendens pluris se publicam pacem atq; tranquillitatem, quàm priuata sua commoda facere. Quod quidem eo plausibilius erat, quòd Mathias cum idem, quemadmodum conuenerat, suis fecisset, mox pœnitentia ductus, grauius iusiurandum ab eis exigebat: & recusantibus extrema quæq; minabatur, palamq; testabatur, se eorum fidei negociũ suum non esse crediturum. Quare cum Poloni, & Boemi partium Vuladislai maturè Opauiam conuenissent, à Mathia prɇter Albertum episcopum Vesprimiensem Vngarum, & Albertum Costcam Boemum nemo affuit. Vngaros autem alia quoq; res remorata est. Ad paucos redacti fratres acephali in Austria, & partim Ecingeri armis fracti, partim calce sali & farinæ immixta extincti, in Vngariam sese receperant, & siue quòd emeritis apud Mathiam stipendijs fraudabantur, siue ut egestatem suam releuarent, eam oram Vngariæ, quæ ad Poloniam uergit (Poloni enim ferè erant) armis longè lateq; infestabant, munitis & præsidio firmatis Modragora & Bucouecia arcibus siue castellis. Iam uerò & Nicolaus Perenæus Stropcouiã eis concesserat. Post uicesimã demũ diem Vngari proceres expectati aduenere. Aduenit & Rudolfus Vuratislauiensis episcopus, cum tribus consulibus eiusdem ciuitatis. Nec tamen quicquam operæprecij in eo quoq; conuentu factum est, cum duriores conditiones ab Vngaris proponerentur. Optatum tamen Polonis & Boemis accidit, quòd res ad Caroli Burgundionis arbitrium, cui se staturos esse inconsultò promiserant, peruentura non esset, & quòd reliquorum Boemorum animi à Mathia deinceps alieniores fore uiderentur. Ita tunc Opauia pace infecta discessum est. Nec cessabant fratres, de quibus superius diximus, Vngariam uexare: ad quos reprimendos Mathias cum parua manu profectus, Modragoram non difficulter siue per uim, siue per proditionem in potestatem suam redegit, milites præsidiarios in uincula coniecit: Ioannes quidem Suchodolius, qui fuerat præsidij præfectus, euasit in Poloniam, fuga'ne elapsus, an dimissus, non constat. Non multo quidem pòst is Crosnæ interfectus est, & interfector eius Cazimiri regis decreto siue iussu à supplicio & reatu absolutus est. Bucoueciã deinde adortus Mathias, ea quoq; per deditionẽ Barzorũ trium fratrũ, qui præerant præsidio, potitus est; milites præsidiarios arma ad se in castra deportare, & fusti-

Cazimiri regis comitatus. — *Vuladislai regis Boemiæ indoles.* — *Mathias rex pacta cõuenta non seruat.* — *Conuentus Opauiensis.* — *Fratres Austria eiecti.* — *Fratres acephali Vngariã infestant.* — *Mathias rex fratres acephalos bello persequitur.* — *Modragora et Bucouecia potitur.* — *Barzi fratres.* — *Proditores quomodo habiti à Mathia.*

fustibus ignominiæ causa armari iussos (ita proditores armari de-
re memorans) cum singulis modò uestibus emisit, sponsione ab no- *Spōsio turpis.*
lioribus accepta, ne unquam contra se, ne pro rege quidem suo &
tria militarent. Quocirca comprehensi hi sunt postea Cazimiri ius-
, & in carcerem compacti ob tam ingidnam sponsionem. Neq; hoc *Aestus & siccitas.*
lum incommodum eo anno Polonia pertulit: sed æstu quoq; & ar-
ore uexata est usq; adeò, ut aluei fluminū plerorumq; arescerent: Vi-
ula etiam apud Toruniam esset uadabilis: syluæ saltusq; radicitùs
derent: segetes, uernæ præsertim, squalerent: pecudes & iumenta
olitis limo cum herba uorato intestinis interirent: incendia quoq;
bium, oppidorum & uillarum crebra extitere. Stradomia quidem *Oppidorum in Polonia conflagratio.*
uicesimamsextam diem Iulij penitus conflagrauit: postridie uerò
orto in cœnobio uirginum apud sancti Andreæ incendio, tota ea
atea, quæ Arcensis dicitur, & proxima canonicorum arsit: arx ægrè
efensa. Conflagrarunt etiam Velisca, Coninum, Belsum, Chelma, Lu
omlia: præterea basilica Lenciciensis, cum uicinis domibus archiepi-
scopi & sacerdotum, itemq; Mogilense monasterium: obijt uerò Ioan
es Grusciníus archiepiscopus Gnesnensis, cum Cracouiā à rege euo- *Ioannis Gruscinij archiepiscopi mors & uitia.*
tus uenisset, repentina correptus amentia, ita ut ne procuraretur qui
em sacris mysterijs: consentaneum exactæ uitæ exitum consecutus.
uit enim in omne libidinum & audaciæ genus proiectus: cuius ambi
one Cracouiensis diœcesis grauiter, ut suprà memoratum est, diuexa
erat. Auaritiæ uerò & immoderati in euehendis & locupletandis fra
ibus studij, seu uerius cupiditatis fructum, qualem oportuit, uiuens
on decerpsit. Nam eo demum defuncto, de Cosmino, quod grandi *Grusciniorum dißidium.*
ecunia mercatus erat, inter Bartholomæum castellanum Sendomiri-
sem, & Nicolaum cognomēto Cosmidrum, fratres eius germanos,
ertatum est. Exequias quidem non admodum honorificas habuit, de-
gnantibus eum hoc honore sacerdotibus tam Cracouiensis, quàm
nesnensis basilicæ, in qua sepultus est. Successor autem ei rege po-
ulante à Pontifice designatus est, priusquam dies electioni præstitu-
us aduenisset, non sine infamia cupiditatis, Iacobus Sennenius. Huic
erò in Vuladislauiensi episcopa suffectus Sbigneus Olesnicius pro- *Iacobus Sennenius archiepiscopus Gnesnēsis.*
ancellarius regni. Clemens quoque Kiouiensis episcopus, homo ple-
eius, sed probus, eo anno defunctus, Albertum Narbuthum eque-
ri apud Lituanos familia ortum, successorem accepit. Tartari uerò
Mescenecense territorium Kiouiæ uicinum depopulati, ad septingen- *Tartari Rußiā uexarunt.*
os homines captiuos abegerunt. Per idem tempus Turcæ è Bosna
xcurrentes, omnem ferè Styriam & Carinthiam depopulati sunt.
Cæterùm in Asia minore siue Armenia bis collatis cum Husancassano *Styria & Carinthia à Turcis uastatæ.*
gnis, insigni strage uicti ad quinquagintasex millia militum, &
entum quinquaginta tribunos militares, qui Subbassæ uocantur, *Turcæ à Persis bis uicti.*
misere. Nox prælium diremit: cuius caligine tectus Mahometes
mperator fuga euasit. Mox saniori usus consilio, munitis inter *Mahometis fuga.*
montium angustias castris, obiectu bombardarum, hostium fero-

ciam

ciam non sine magna eorum strage repressit. ubi & Husancassani filius desideratus est. Insequens annus etiam Polonis quietus fuit. Mathias enim rex, cum contra acephalos siue fratres prosperè rem gessisset quemadmodum paulo antè memorauimus, quòd eos à Cazimiro sub ornatos contra se fuisse suspicabatur, siue adeò compertum habebat nihil moratus hybernum anni tempus, exercitum sex millium hominum duce Thoma Tarcio in submontanam Poloniæ oram immisit collocato in syluis Poloniam ab Vngaria disiungentibus præsidio, ut sese tutò inde recipere possent. Præmoniti quidem nostri fuerant tempestiuè de hostium consilio, sed nihilo magis sibi prospexerunt. Itaque Vngari turmatim excurrentes, omnia ferro & igni uastabant. Smigrodum oppidum noctu scalis admotis cæperunt: arcem uerò ictibus bombardarum quassatam, per deditionem acceperunt, & nouis propugnaculis fossisque munierunt. Direpti sunt ea excursione & incensi uici siue oppida, Iaslum, Brostecum, Colacice, Fristatum, Dembouecia, Duclia, & Pilsna (quæ tunc opulenta erat) & propè ducenti pagi: indeque captiuorum ingens numerus in Vngariam abactus. In senes uerò & pueros ferro sæuitum est. Crosna oppidum, quamuis parum abfuerit, quin proderetur, nauiter tamen defensum: itemque arx Golesśia Tinecensis abbatis. Mussina uerò episcopi Cracouiensis, propter paucitatem defensorum, ex pacto dedita. Inspectabat ferè hanc regni sui uastationem Cazimirus rex, Vislíciæ conuentum agens, ac de bello Vngarico, quod sibi suisque ingruere didicerat, depellendo consultans. Vbi senûm grossorum tributum in iugerum impetrauit: militiam siue expeditionem bellicam, quæ libera & arbitraria nobilitati tunc erat, pro modo facultatum siue redituũ cuiusque fieri debere decreuit: homicidij pœnam, increbescentibus iam tunc cædibus mutuis inter equites auxit, ut qui eques uolens ac data opera equitem interfecisset, tetrum carcerem in ima turre toto anno perferret, ac centum & uiginti marcas proximis agnatis interfecti lueret. Dum autem submontana quidem Polonia ab Vngaris ita uexatur, Vislíciæ uerò à rege & senatu de repub. consultatur, aduenerunt à Stephano palatino Moldauię nuncij de re bene gesta cõtra Radulonem Transalpinæ palatinum: quem Stephanus illis dieb. profligarat, & cùm alias quasdam munitiones, tum Dambrouiciam arcem primariam de eo ceperat, thesaurumque & uxorẽ cum duabus filiabus ipsius inde asportarat. Attulerũt autem ij nuncij regi uigintiocto militaria signa de hoste capta. Hos uerò triduo consecutus est alius, qui celerem regis opem implorabat: quòd diceret Radulonem à Turcis adiutum, munitiones amissas recuperasse: Valachiamque ingressum, obuia quæque ferro & igni uastare. Itaque celeriter missi oratores, Dobeslaus Bissouius castellanus Belsensis, & Aegidius Suchodolius, qui inter eos bellum pace uel inducijs dirimerent. Michaeli uerò Buciacio præfecto Sniatinensi mandatum, ut sine mora cum Podolica nobilitate Stephano iret suppetias: Polonica uerò omnis nobilitas ad arcendũ bellum Vngaricum apud Opatouecium

1474 ann. — *Vngari submõtana Poloniæ populantur.* — *Smigrodum captum.* — *Oppida submontana incensa.* — *Crosna.* — *Comitia Visliciæ.* — *Bellicæ expeditionis ratio.* — *Homicidij pœna aucta.* — *Stephani Moldaui uictoria de Transalpinis parta.* — *Auxilia Valachis à rege Polono missa.*

um præstò esse iussa. Verùm segnius ea conueniebat, mandata lenis, dicam lenti, regis paruipendens: solutaq; disciplina militari, partim rdius domo sese expediebat, partim in uicinis sacerdotum possessiobus immorabatur, non modò consumens reposita, uerùm etiam doos suas asportans: ita ut non minus incommodi à suis, quàm ab hosti is acciperetur. Expectabat rex Opatouecij, cunctantesq; crebris uncijs dimisis frustra conuocabat. Interim Poloni & Vngari procees internuncijs ultrò citroq; misis, conuentum inter se de componen pace instituerunt. Disceptatum aliquandiu de loco, eo quòd neutri e alteris credebant: & Mathiæ fides nõ modò nostris, sed ipsis etiam ngaris suspecta erat: quippe qui aliquot ductores ordinum in suo ex citu, & Osualdum Zagrabiensem episcopum, unum de pacificatoris, per eos dies Liuocię siue Liblij, quasi impensius fauentes Polonis, episset. Ad extremum, cum Vngari ex antiqua uilla, Poloni è Sramoce cõuenissent, uicesimaprima die Februarij pacem fecere his condionibus, ut munitiones interceptæ & captiui utrinq; redderentur, amnorum datorum neutrobi mentio fieret: Vngaro cum Polono & oemo, ut triennes induciæ essent: quas si quis regum uiolare uellet, bditi eius ne ei dicto audientes essent: aliorum uerò quisquis eiusmo i quicquam tentaret, ab omnibus pro hoste & perduelli haberetur, hilo tamen minus firmæ essent inducię. Hoc uerò facilior fuit Mathi ad æquas conditiones, quòd Transyluanienses à se alienatos, Cazimiro sese dedere uelle acceperat. Et misère ij quidẽ ad eum legationem, suaq; dedentes, & pecuniam, equos ac milites contra tyrannum polcentes: sed tunc demum ea aduenit, cum regi de pace confecta renunatum est. Quocirca infectis rebus mœrens ea discessit. Ad hæc Maometes Turcarum imperator cum ualido exercitu Bosnã inuaserat, Iaice arcem acerrimè oppugnabat. Sed repulsus cum ignominia, deersis in profluente bombardis, abscessit, de aduentu Mathiæ factus ertior. His tunc de causis Mathias cum Polonis & Boemis pacẽ siue nducias accelerauit. Quæ tamen firmæ ac diuturnæ non fuerunt. Nihilominus enim hostilem aduersus utrunq; regem animum retinuit. Et in Cazimirum quidem Tungenum episcopum atq; Prussos ac Sile ios incitauit: in Vuladislaum uerò quosdam subornasse creditus est, qui eum ueneno extinguerent. Deprehensum uenenum, confessi sones cum quæstionibus subiecti essent, & capitali pœna affecti. Et Morauos autem, quorũ pars magna cum Vuladislao sentiebat, infestare & subigere non intermisit. Sed hæc paulo pòst animaduersa: tunc autem pace facta, Polona quidem nobilitas dilapsa est: Vngarus uerò rex nihilo magis quiescebat cum ijs copijs, quas habebat: sed Petrum Comorouium, locupletem in primis hominem, qui Cazimirum regis Poloni filium receptauerat, ulcisci instituit: nulloq́ue negocio septem arces eius, in Vngaria quidem sitas, uerùm Poloniæ & Silesiæ finitimas, ex inopinato adortus, in potestatem suam redegit, dedente eas defensoribus uacuas ipso Comorouio, & in

Polonæ nobilitatis licentia.

Mathiæ regis tyrannis, & suspecta fides.

Induciæ inter Vngaros et Polonos ac Boẽmos.

Transyluanienses ad Cazimirum deficiẽtes non suscepti.

Turcæ ab obsidione Iaice repulsi.

Mathiæ regis doli.

Petrus Comorouius septem arcibus à Mathia rege spoliatus.

& in Poloniam excedente cum omni familia, acceptis octo millibus fl
Silesij duces commissi. renorum: in Silesiam uerò duo millia cum Ioanne Bielico Silesio mis
in auxilium Venceslao duci Ribnicẽsium, qui ab Henrico Georgij P
diebradij filio duce Cozlensium bello uexabatur. Ac recessit quiden
Henricus ab obsidione Plesnæ, siue Pelcinæ, Vngarico exercitu adue
tante: cæterum Venceslaus quoq;, cum nõ fideret Vngaro, portas o
pidi copijs eius clausit: & Osuencimum ad Iacobum Dembenium pal
tinum Sendomiriensem & præfectum Cracouiensem, qui ibi erat cu
Pelcina in Mathiæ potestatẽ redacta. præsidio, perfugit. Bielicus irritatus facto Venceslai, Pelcinã oppugn
re adortus, per deditionẽ eam accepit, ea lege, ut liceret Venceslao a
Mathiam adire, & admissi ueniam petere. Excurrerant autem ex eo e
Latrunculi Vngarici à Polonis profligati. xercitu trecenti milites in territorium Osuencimẽse populabundi, qu
à Polonis profligati sunt. Per id tempus uenêre ad Cazimirum duo le
Legatio Venetorum ad Persas et Moschos. gati Veneti, alter ad Persas, alter ad Moschos transitũ petentes. No
grauatè concessus est. Ab Husancassano uerò Persarũ rege Catharinu
Persica legatio ad regem Polonorum. Zenus, & ipse Venetus, triennio apud eum legatione functus, affui
incitans regem ad bellum contra Mahometẽ Turcam suscipiendun
Husancassani promissa. Atq; id quidẽ publicè, secretò uerò filiam Husancassani natu maiorem
è Catharina filia Imperatoris Trapezuntij susceptam, uni alicui de Ca
zimiri filijs uxorem deferebat, dotalemq; Græciam cum Constantin
poli promittebat, ipsius Husancassani armis uindicandam, & cum fili
uxore simul tradendam. Contra Vngarum quoq; copias & impendi
belli pollicebatur. Sed uana & leuis ea legatio uisa est: neq; aliud quid
quam ei responsum est, quàm, regẽ per suos legatos Husancassano re
sponsurum esse. Exarsit mox aliud bellũ in maiore Polonia, subornan
Zeganensium dux Ioannes bellum infert Polonis. te, ut creditum est, Mathia excitatum. Ioannes enim Zeganensiũ du
& natura amens, & post interfectum fratrem Henricum furijs exagita
tus, Zeganensem quidem dominatũ Misnensibus marchionibus uen
didit. alieni uerò appetens, collectis quatuor milibus militum è pro
miscua opificum & agrestium colluuie, transmisso Odra fluuio, ad V
schouam, quam Freistadiam Germani uocant, duxit, bonę spei plenus
propterea quòd & bombardas à Vuratislauiensibus iussu Mathiæ re
Vuschoua incẽsa ac defensa. gis commodatas habebat: & proditionem in oppido instruxerat. A
incensum quidem est sub eius aduentũ duodecim locis oppidum: sed
oppidanorum uirtute ac diligentia strenuè defensum, restinctaq; incẽ
dia. Quo facto, Zeganensis dux omisso oppido, in quo capiendo euen
tus spei eius non responderat, totum territoriũ frequentibus & bene
ædificatis uillis atq; pagis cultum percursans, ferro & igni uastauit. De
inde castris à Glogouia non longè positis, prædas agebat è uicinis oris
Poloniæ. Neq; quisquam Polonorum inhibere hostiles illas excursio-
nes satagebat, ne priuata quidem sua calamitate irritatus, aut periculo
Petrus Gunicius uir fortis. excitus. Ita torpor & ueternus quidam omnes occuparat. Vnus om-
nium Petrus Gunicius gente Prussus, maiore animo quàm consilio,
cum triginta modò familiaribus in trecentos pabulatores impetum
fecit: fusosq; & fugatos cum improuidè ad castra usq; persecutus esset,

coortis

coortis undiq; hostibus conclusus in medio,& oppressus,uti forti & generoso uiro dignum erat, non inultus tamen, cum omnibus suis socijs cecidit. Coadunauerant quidem Lucas Gorcanus Posnaniensis, & Stanislaus Ostrorogus Calisiensis palatini, & Mathias Mosinius præfectus maioris Poloniæ duodecim milia hominum de maioribus Polonis: sed apud Costenum & Vuschouam desidebant, fumantes quoquouersus pagos inspectantes,& ploratus ululatusq; captiuorum tantum non exaudientes. Nec modò non ibat obuiam hostibus tanta illa multitudo, uerùm etiam hostilia & atrociora propemodum quàm hostes ipsi in suos patrabat. Nam & direptionibus sacrorum iuxtà & prophanorum, pulsationibus agrestium, incendijs, uirginum & nuptarum stupris, deniq; nullo scelere sese abstinebat. Quo factum est, ut sexcenti pagi in Polonia tunc exurerentur. Suprememoratorum tamen procerum possessionibus hostes pepercerunt: indeq; orta suspicio, aliquid eos commune cum illis clàm habuisse. Nullus autem fuisset hostilium illarum excursionum modus neq; finis, nisi dux Zeganensis in oppugnatione Copaniciæ, dum temerè sese incendio munitionis miscet, ambustus & semianimis sublatus esset: unde postea neq; ualetudinem, neq; uigorem animi recuperare potuit. Eo demùm casu ducis sui exercitus ille consternatus, dilapsus est. erat eo tempore Cazimirus rex Toruniæ, componendis rebus Prussicis intentus. Nicolaus enim Tungenus, fauentibus & incitantibus, & clàm adiuuãtibus Prussis cùm alijs, tum consulibus Gdanẽsibus, quibus permolestum erat, Polonum sibi præfici episcopum, cum plerasq; alias episcopales munitiones obtineret, reliquas quoq;, nempe Elsbergam & Seburgum per dolum in potestatem suam redegerat: nihil moratus promissa sua de expectãdo iudicio Pontificis max. cuius etiam diras appellationibus & alijs artibus homo uafer eludebat: nec se sistebat à rege euocatus, neq; dimittebat exercitum. Sed priusquam operæprecij quicquam faceret rex in Prussia, in Poloniam sese recipere coactus est, cùm propter pestem Toruniæ & in omni ea ora inualescentem, tum ut Silesiorũ uim reprimeret. Quamobrem ad medium mensis Iunij Petricouiæ comitia habuit. Affuerunt ibi oratores Vuladislai Boemorum regis, Polonorũ opem contra Vngarum, Morauiam & Silesiam infestare non cessantem, implorantes. Itaq; missa sunt filio à rege uigintiquatuor millia aureorum in subsidium belli. Contra Silesios uerò, qui & Poloniam subinde uexabant, & pleriq; à Vuladislao alieni, Mathiæ partes sequebantur, eiq; post creatum à Boemis regem Vuladislaum, Vuratislauiensibus auctoribus, nouo sacramento sese obstrinxerant: placuit rem geri totius regni expeditione, iussæq; omnes copiæ ad medium Augusti mensis apud Mestouiam conuenire. Instituta etiam tunc est noua satrapia siue palatinatus in tractu Lublinensi, qui ad eam diem nullus fuerat, detracta parte de Sendomiriẽsi, cuius iurisdictio amplior esse uisa est, quàm ut eius moles commodè ab uno palatino sustineri posset. Rex conuentu soluto Corcinum diuertit, ad bellum sese apparaturus. Interim ei

Costenum oppidum.

Zeganensis dux ambustus.

Copanicia arx.

Tungeni episcopi conatus.

Comitia Petricouiæ.

Boemica legatio.

Silesij in Mathiam propensi.

Bellum Silesicum.

Mestouia opp.

Lublinensis palatinatus instituitur.

Tartari Podoliam & Ruſſiã depopulantur.

nunciatur, Podoliam atq; Ruſſiam à Tartaris duce Aidoro Ecigeris filio populabundis peti. Nihil tamen rerum utilium prouidit, ac ne præmonuit quidem Podolios, ut ſibi proſpicerent. Itaq; factum eſt, ut à ſeptem ferè millibus Tartarorum, & eorum quidem malè armatorũ, omnis circum Cameneciam, Haliciam, Glinianos, Dunaiouiam, Gologoros, & Sbaraſſum tractus, cẽtũ ferè milliariũ longitudine, latitudine uerò triginta, cædibus & incẽdijs miſerabiliter, nemine reſiſtẽte, uaſtaretur: plurimi mortales ſegetibus demetendis uacantes opprimerent, & in barbaram ſeruitutem pecudum in morem abigerentur:

Lituinouia exuſta. Sbaraſſum captum. Dunaiouia. Pomorzani. Suinca.

Lituinoui amunitio exureretur: Sbaraſſum arx expugnaretur: in qua dux Iuanus, ſiue Ioannes incendio perijt: uxor uerò eius capta, & in ſeruitutem abducta eſt, & unus de tribus filijs, natu minimus. Dunaiouiam oppidum ſuum Gregorius archiepiſcopus Leopolienſis ſtrenuè tutatus eſt, Pomorzanos uerò Suinca uir generoſi animi cum ſex modò ſocijs defendit. Diſcedentes barbaros cum ingenti præda ferè centum millium hominum, inſecuti quidem ſunt noſtri facta tumultuaria manu: ſed nihil aliud perfecerunt, quàm ut Tartari trucidatis plurimis captiuis: qui per ætatem aut ualetudinem ſequi feſtinantes non poterant, miſerabilius ſpectaculum inſequentibus exhiberent. Habebant quidem dux Ciartoriſcius, & Martinus Gaſtoudus præfectus ſiue palatinus Kiouienſis non contemnendas Lituanorum copias:

Tartari à Lituanis contra Polonos exciti.

uerùm ea Polonis non expectatis, dilapſæ ſunt: iactatum'q; uulgò eſt, Tartaros à Lituanis proceribus, miſſo ad eos cum muneribus Glinſcio duce, excitos fuiſſe: id'q; etiam ipſum Tartarorum principem aſſeueraſſe, affirmantẽ iniuſſu ſuo id factũ eſſe. Et comiter autẽ ipſos acceptos eſſe à Lituanis, cum ſe per eorũ fines præda onuſti domum reciperent. Rex ad Sileſicum bellum intentus, ad conſtitutum tempus apud Meſtouiam affuit: ſed copias tardius conuenientes, totas ſex ſeptimanas expectauit, ita ut commodũ belli gerendi tempus præterlaberetur, & fruges oræ illius direptæ abſumerentur, ac ne incendijs quidem domeſticis parceretur.

Polonorum diſciplina militaris ſoluta. Nobilitatis Polonicæ contentio.

Ita tunc ſoluta atq; adeò profligata erat omnis diſciplina militaris. Fuit autem & illa moræ cauſa, quòd nobilitas Cracouienſis oræ Stanislao, Nicolao, & Ioanne Tencinijs fratribus, Ioanne Rabſtinio, & Spitcone Melſtinio ducibus, negabat ſe ad externam militiam eſſe profecturam, niſi ſibi præſcriptum legibus ſtipendium numeraretur: quorum pertinacia ægrè uicta, ſexta demùm & uiceſima die Septembris rex caſtra mouit, aucto etiam exercitu Tartaris & Lituanis, ita ut ad ſexaginta millia armatorum in eo eſſe crederentur. Ingreſſus Oppolienſem tractum, Cruciborgum & Bycinam oppida cæpit, præſidijs'q; firmauit, agros populationibus quoquouerſus permiſſis diuexauit: tranſmiſſo'q; apud Chrapcouice Odra, uadabili tunc propter ſiccitatem, omiſſa Oppoliæ oppugnatione, Vuratiſlauiam contendit, ubi à Mathia expectari ſe acceperat: Bregum & Olauiam obiter in poteſtatem ſuam redegit.

Mathiæ regis legatio ad Cazimirum.

Occurrerunt autem ei oratores Vngari atq; Boemi, inducias poſtulantes: uerùm in cõgreſſum Vula-

íslai filij res dilata eſt. Herneſti quoq; marchionis Miſnenſium legati
e pace inter reges tractantes, pertentato prius Vngari animo, affue
re. Nec abhorrebat à pace Cazimirus: ſed Mathias ad omnem rei be-
e gerendæ occaſionem attentus, pacis conſilia turbauit. Apud Olaui-
n Polonus caſtra habebat, quarto à Vuratislauia milliario: nec igno-
ıbat Mathias eum cùm aliàs minus cautum eſſe, tum ſpe pacis com-
onendę ſecurius ac remiſsius agere. Sub noctem igitur equitatum &
editatum omnem emittit Vuratislauia, ut Polonos pabulationi in-
ntos adoriretur. Et arridere quidem ei prima facie fortuna uiſa eſt.
um enim tota nocte exercitus ille ambulaſſet, oriente ſole apud Sua-
buice pagum pabulatores Polonos nullo ordine diſcurſantes parti-
s copijs excepit, & facilè in fugam uertit. accurrunt Tartari è propin-
uo: quibus uiſis, redit & fugientibus uirtus in præcordia: inſtaura-
ır prælium. Rex Polonus re cognita (haud longè enim à caſtris hæc
erebantur) ſummittit ſuis auxilio comitatum ſuum aulicum cum
aulo Iaſenio theſaurario: ipſe cum reliquo exercitu ſubſequi feſti-
nt. Hoſtes ubi aſpexère uires Polonorum augeri, retrocedere ad ſuos
n inſidijs latitantes incipiunt: ſed illi quoq; fuga ſuorum conſterna-
, fugæ & ipſi mandarunt præſidium: nec prius conſtitère, quàm Vu-
ıtislauiam peruenère. Debellatum tunc fuiſſet proculdubio, niſi Ioan
es Rituianius caſtellanus Sendomirienſis & Marſalcus regni, du-
tor'que uniuerſi exercitus Polonici noſtros in hoſtium tergis hæ-
ıntes, præproperè ſiue inſidiarum metu, ſiue inſcitia & imperitia rei
nilitaris, reuocaſſet. Quin & ab hoſte corruptum eum fuiſſe iactatum
ſt, uerène an falſo, non liquet: niſi quòd in re utrinq; tam inopinata
on uidetur locus fuiſſe corruptioni. Ceciderunt autem in eo confli-
u de hoſtium exercitu mille: capti præter gregarios milites ſexagin-
a nobiliores, in quibus fuere Vilelmus Perſtenius Boemus, Petrus
uguicius Sileſius, & Paulus Caruatus Vngarus. Poſt hoc prælium
d duodecimum diem Octobr. commiſſum, oratores Miſnenſes non
iu commorati in caſtris Polonicis, quòd intempeſtiuum eſſe puta-
ınt de pace tunc agere, rebus infectis diſceſſerunt: illud ſolum à Ca-
ımiro impetrarunt, ne is Zeganenſe territorium infeſtari à ſuis pa-
eretur. Quarta demùm & uiceſima die Octobris Vuladislaus rex
oemorum aduenit: uiginti millia pugnatorum habebat is in exer-
ctu, maxima ex parte peditum. Salutatione & gratulatione mutua in-
tr reges & conſanguineos exercitus peracta, ad Vuratislauiam itum
ſt: & in conſpectu urbis ambo exercitus fixis tentorijs coniunctiſq;
caſtris aſſedere. Communierat autem & Mathias caſtra ſua ad urbem
pud monaſterium ſancti Vincentij, ut è re nata poſſet conſilium ca-
pere. Inde tacitus ſpeculabatur, quid reges incœptarent, cum ſuſpirijs
& uulſione capillorum dictitans, facilè ſe totum orbem terrarum im-
perio ſuo ſubiugaturum eſſe, ſi tantas tales'que haberet copias, quan-
ts & quales contra ſe hoſtes ſui adduxiſſent. Cæterùm ij deſides &
iertes tempus terere, & nihil in medium conſulere. Suadebant qui-

Miſnenſium Marchionis legatio.

Mathiæ regis exercitus fuſus fugatusq;.

Ioannes Rituianius dux copiarum Polonicarum.

Boemorũ exercitus.

Mathiæ generoſus animus.

Regũ inertia.

dem nonnulli, ut reges alueum fluminis, aqua paucorum dierum labore aliò deriuata, ſiccarent, traductaq́ parte copiarum undiq́ urbem obſidione cingerent. Sed & hoc, & omnia ſalubria conſilia in irritum cadebant opera unius cuiuſpiam conſiliarij, à Mathia, ut creditum eſt, corrupti, in cuius conſilijs maximè reges acquieſcebant, cum ipſi conſilio non multum ualerent: atque is qui'nam fuerit, Dlugoſſus non memorat. Agri modò & pagi uaſtabantur, diſcurſantibus quoquouerſus Polonis Boemis'que ſine certo duce ac ordine. Cum'que in eodem loco diutius caſtra eſſent, & uillæ ac moletrinæ circumquaque improbè exurerentur, duplex malum exercitum inuaſit, peſtis, & frumenti penuria. Subuehebantur quidem è Boemia panis & cereuiſia, ſed permagno ueniebant. Nec tamen ueniebat in mentem Polonis, Velunia frumentum petere, cuius ibi permagnam uim paratam habebant: aut ſi ueniebat, nemo erat, qui eam curam ſuſciperet: cum omnes uiæ calles'que à Polonis, qui in Vngari exercitu ſtipendia contra regem & populares ſuos faciebant, inſiderentur: à quibus permulti de Polonico & Boemico exercitu pabulatum aut frumentatum temerè procurrentes excipiebantur, ita ut plenæ eſſent captiuorum turres & ergaſtula Vuratislauienſia. Creuerat autem illa Polonorum licentia, & contemptus imperij regij atque magiſtratuum, ex quo ſe cum Boemis coniunxerunt. Antè enim aliquid tamen diſciplinæ ſupererat, cum tres homines equeſtris ordinis, ob raptam è templo cum uaſe argenteo ſacroſanctam euchariſtiam, iuſſu regio, inſpectante uniuerſo exercitu, cremati ſunt. Sed id quoque iam deprauantibus noſtros Boemis, pro piaculo haberi deſierat. Quanquam autem ceſſabant humana iudicia, diuinitùs tamen haud impunita manſere tam barbarica & abominanda ſacrilegia. Exortum enim fortuitu incendium non exiguam caſtrorum partem abſumpſit, nequicquam ſatagente & opem ferente tanto exercitu. Quo quidem incendio plurimi mortales, & equi, & quingenti currus hauſti ſunt: reperta'que ſunt in ſemiuſtulatis curribus fercula ſiue uaſcula ſanctiſsimorum religionis Chriſtianæ myſteriorum. Mathias ubi animaduertit tantum illum Polonorum & Boemorum cum ſuis regibus torporem & inſcitiam, deſpicere eos, quos initiò plurimum reformidarat, cœpit: miſsis'que in Poloniam expeditioribus copijs, cum quibus Oppolienſis quoque & Cozuchouienſis duces ſuas coniunxerant, Siradienſem oram omnem, & maiorem Poloniam infeſtauit, & uehementer affiixit, nemine repugnante. Agreſtes quidem apud Boleslaueciam opponere ſeſe uenienti hoſti auſi, paruo negocio fuſi ac diſsipati ſunt. Apud Clobuſcum tamen, qui eò excurrerant ex Oppolienſi ditione, ab agreſtibus & oppidanis profligati ſunt. Arx Medirecia excurſione illa in hoſtium poteſtatem uenit, dedente eam Sendiuoio Zidouio Burgrabio, nulla neceſsitate ad id adacto. Ob quod facinus is poſt finitum bellum patrimonio multatus eſt à rege. Hæc cum ita fierent, & peſtis fames'que in caſtris Polonorum & Boemorũ

Sacrilegi puniti.

Caſtrorum Polon. & Boem. incendium.

Polonia diuexata Mathiæ copijs.

Oppolienſes fuſi apud Clobuſcum.

Medirecia arx in Mathiæ poteſtatem redacta.

Boemorum ingrauesceret, & ineptum bello gerendo tempus hyber-num urgeret, de pace inter reges agi cœptum est. Congreßi bis in pa-uinti campo tres reges, uicesimaprima demùm die Nouembris nihil aliud inter se constituêre, quàm ut delecti ab unoquoque consiliarij quaterni Vuratislauiæ conuenirent. Quod cum factum esset, re in-ter delectos agitata, pax quidem perpetua non conuenit: quæ satis æquis conditionibus conuenire potuisset, nisi Elizabethæ reginæ Po-loniæ fastus, & pertinax odium obstitisset. Nam ea Mathiam affinita-tibellum finire cupientem, quòd neque regio, neque ducali genere or-tus esset, generum aspernabatur: & quòd patrui sui fratrisq; inimicus fuisset, auersabatur, ita ut nullis persuasionibus de sententia dimoue-ri posset: & indulgebat ei plusculum Cazimirus. Cæterùm induciæ triginta mensium constitutæ inter reges: captiui & munitiones inter-ceptæ, utrinque redditæ. Nicolaum quoque Tungenum Mathias in ea fœdere cum sua causa coniunxit. Finito bello Cazimirus Vuladis-laum filium dimisit: ipse per Posnaniam iter faciens, Lenciciam pro-fectus, Ludouici Bauarorum ducis oratores, quorum princeps erat Henricus Ratisponensis episcopus, Velunia acciuit. Ibi enim aliquan-diu, quoad ipse ex Silesia rediret, expectare eos iusserat. Petebant ij Georgio ducis sui filio Heduigim filiam Cazimiri in matrimonium. Nec abnuit generum Cazimirus: sed Radomiæ demùm, quò rex ad natalem Christi diem festinabat, res confecta est. Mathias uerò dimiß-sis ad Christianos principes & Pontificem max. literis solita uanitate de Polonis & Boemis triumphauit: ac delere se penitus maximos ex-ercitus potuisse iactauit, nisi Christianus Christianorum misertus as-set. In Vuratislauienses uerò & nonnullos Silesiorum duces maiore licentia mox debacchatus est. Indulsit enim militibus, ut non modò ex agris sociorum liberè prædas agerent, uerùm etiam in Vuratislauien-sium facultates grassarentur, uxoresq; & liberos eorum secum abduce-rent. Gliuicensium uerò ducem captum in custodia habuit, ac ditio-nis parte multauit: itemq; Venceslaum Ribnicensem. Inuasit & Oles-nicensem dominatum: idem'que Cesßinensi fecisset, nisi Præmislus dux consilio éius maturè explorato, Polonorum præsidio sese præ-munisset. Necq; uerò induciarum tenax fuit. Statim enim Firstenstei-nium munitionem in Silesia oppugnare adortus: uerùm inde ab auli-cis Vuladislai comitatu fœdè repulsus est. In Morauia uerò tres mu-nitiones, redemptis auro defensoribus earum, in potestatem suam re-degit. Sub finem eius anni Nicolaus Blazeouius Silesius episcopus Præmisliensis, cum illi ecclesiæ tribus & uiginti annis præfuisset, sa-cris eo die operatus, quòd se languere sentiret, in lectum se composu-it & obdormiuit in CHRISTIO. Cui cum collegium sacerdotum eius ecclesiæ legitimè institutis comitijs successorem dare uellet, à re-ge per Spitconem Iaroslauium palatinum Leopoliensem uetitum est: fuit'que sine episcopo ciuitas illa fermè tres annos, donec Andreæ Opporouio Varmiensi episcopo, rege petente, commendata est à

Sendiuoius Zidouius bonis multatus.

Conuentus regum.

Elizabetha regina filiam suā Mathiæ nuptui dare noluit.

Cazimiri ergà uxorem indulgentia.

Induciæ.

Bauarorum ducis Ludouici legatio ad Cazimirum.

Mathiæ regis uanitas.

Mathiæ acerbitas.

Gliuicensis & Ribnicensis duces capti & multati à Mathia.

Mathias inducias uiolauit.

Firstēsteinum.

Præmisliensis episcopæ uacatio.

Pontifice, ut inde se tamen ille sustentaret, qui Varmiensi episcop
potiri per Nicolaum Tungenum non potuit. Per idem tempu
Mahometes Turcarum imperator, cum Radulonem palatinun
Transalpinæ Moldauiæ, quem contra Stephanum Moldauum ad
iuuerat, pulsum'que restituerat, in fidem suam accepisset, tributa
rium'que fecisset, misis in Moldauiam ingentibus copijs, Stepha
num quoque subigere adortus est, nihil moratus hyemis asperita
tem. Verùm is exercitus anni sequentis initio ad sedecimum Calen
das Februarij à Stephano palatino, qui uix quadraginta, uel ut al
uolunt, triginta millia habebat, ex omni suorum hominum, agre
stium ferè, Transyluaniensium item, atque Cæculorum, quos pau
lo antè ui & armis ab Vngarorum regno auerterat multitudine co
acta, insigni & omni æuo memorabili clade apud Barladum amnen
& Racoueciam paludem profligatus est. Centum uiginti millia i
eo exercitu fuisse dicuntur. Nec prius fugam stitêre Turcæ, quàn
Danubium transmiserunt, persequentibus fugientes Valachis, &
usque ad lassitudinem trucidantibus, uel in paludem ac Danub
um impellentibus. Itaque ex tanto numero pauci euasere. Qui
& ij, qui uiui in potestatem hostium uenerant, Stephano iubent
omnes, præter paucos insigniores, interfecti sunt. Bassæ quatuo
in eo prælio desiderati, signa militaria capta centum & ampliu
Nec tamen Valacho incruenta cesit uictoria: quippe cuius acie
multitudine hostium prægrauata inclinare iam cœperat, nisi ip
inter primos animose pugnans, pugnam restituisset. Permagnu
autem cùm ad uictoriam, tum ad maiorem hostium stragem m
mentum ipsi attulit, quòd omnem circumcirca regionem longè l
te'que in primo Turcarum ingressu ipse exusserat. Hinc enim f
ctum est, ut in magna commeatus & pabuli penuria, Turcæ iu
tà ac equi ipsorum debilitarentur. Moderatè autem Stephanu
illa sua fortuna usus est, soli Deo uictoriam acceptam referens, a
toto quatriduo deinceps omni, præter panem & quam, cibo ab
stinens. Ad Cazimirum deinde in Lituaniam, quò is post initiu
anni sese receperat, nuncios cum quatuor primoribus captiuis, se
& triginta militaribus signis, & parte manubiarum misit: & quon
am facilè intelligebat, non esse quieturum Mahometem, petiui
ut rex cum exercitu in Rusiam propius accederet, uel solo nomi
nis sui terrore Turcam repressurus, & iusiurandum fidelitatis eo
usque dilatum à se accepturus. Plurimos autem agrestium Ste
phanus fortitudinis ergò in equestrem ordinem transtulit. Ad Ma
hometem quoque ipsum legationem cum donis misit questum, di
tiones suas à latrunculis ex Turcia profectis infestatas esse, eam'que
manum à se profligatam, meritas pœnas sibi dedisse: petitum'que
ut reliquos ex eo numero, qui euasissent, ad supplicium sibi Ma
hometes dederet: quandoquidem credibile esset, iniussu eius fa
ctum esse, quicquid factum esset. Quin & Pontifici maximo, &
Vngarorū

Transpalpina in potestatem Turcarum uenit.

Valachia uastata à Turcis.

1475 ann.

Stephani Palatini Valachiæ uictoria de Turcis.

Cæculi à Stephano subacti.

Stephani moderatio animi.

Stephani Valachi legatio ad Mahometem Turcam.

Vngarorum regi dona misit de manubijs, opem eorum contra tam potentem & communem Christiani nominis hostem implorans. Adnisus est tamen Mathias gloriam illius uictoriæ in se transferre, dimissis quoquouersus literis, quibus iactabat à præfecto suo Stephano palatino Turcas profligatos esse: nec multo antè tamen ipse non contemnendam cladem ab illo ipso præfecto, quemadmodum uideri uolebat, suo acceperat, cum sex millia Vngarorum Maierbalasso duce ad uastandam Valachiam misisset: ita nihil pudebat hominem uanitatis suæ. Nec ita multo pòst, aduenit ad Cazimirum Isaacus Trapezuntius, Husancassani legatus, ad suscipiendum contra Mahometem bellum, regem cohortans: inde cum benigno responso dimissus, ad cæteros principes Christianos eadem de re acturus profectus est. Nec intermisit Stephanus, nuncijs alijs post alios ad regem missis, auxilia petere contra Mahometem, quem Adrianopoli ingentem belli apparatum facere, ab exploratoribus didicerat. Et suadebant quidem Lituani, ut rex tam insigne Poloniæ & Lituaniæ contra Turcas propugnaculum, Valachiam summa ope defenderet potius, quàm ea amissa, seu uerius prodita, de reliquo suo dominatu dimicaret: nihil tamen id regem mouebat: nihil ne Polonici quidem senatus preces atque monita idem suadentis, cum ad quintam diem Iulij Lublinum ad eum non infrequens conuenisset, & quindecim diebus ea de re consultasset: ubi Derslaus Rithuianius palatinus Cracouiensis, & Ioannes Rithuianius castellanus Sendomiriensis, & Marsalcus regni, approbantibus cæteris, grauiter in regem inuecti sunt, quòd per ipsius, patris'que, & fratris eius negligentiam & conniuentiam, Polonorum regnum, quod ipsi florentissimum accepissent, non modò ab hostibus, uerùm etiam ab ingratis socijs, & malè fœderatis Lituanis, quos ipsi in potestate haberent, miserabiliter afflictum & accisum esset. Nihil tamen aliud ijs clamoribus & hortationibus tunc effectum est, quàm ut mitteretur ad Mahometem orator Martinus Vurocimouicius, dapifer Cracouiensis, postulatum & monitum pro uetere amicitia, quæ inter Polonorum ac Turcarum reges constaret, ne ille Valachiæ, quæ in ditione regis Poloni esset, bellum facere pergeret. Aliter coactum iri Cazimirum bellum suis illatum summa ui propulsare, qui nunquam quorumuis principum precibus & cohortationibus adduci se passus esset, ut Turcas bello lacesseret. Si quid Stephanus in Mahometem peccasse uideretur, communium consiliariorum arbitrio causam cognosci oportere: nec defuturum esse Cazimirum, quin subditum dominus ad satisfaciendum læso adigeret. Cum his mandatis & munere, ueste uidelicet sabellina, cuius oram margaritæ exornabant, missus Vurocimouicius, & uarijs impedimentis usus in itinere, uix intra uertentem annum ad Mahometem peruenit. Interea uerò Mahometes septuaginta nauium classe in Tauricam Chersonnesum missa, Tartaris uerò cum equestribus copijs præstò esse iussis, Capham siue Caphatam urbem maritimam munitissimam, Genuensium ditionis,

Mathiæ uanitas & iactantia.

Vngari à Stephano profligati.

Persica legatio ad regē Polon.

Consilium Lituanorū & Polonorum.

Rithuianij in regem inuecti.

Cazimiri legatio ad Mahometem Turcarum Imper.

Capha à Turcis capta.

celeberrimo emporio nobilem, terra mariq́; obſedit: & quamuis reie-ēti eſſent ab oppidanis Tartari, tamen intra ſextum diem in poteſtatem ſuam redegit, proditione primorum ciuium Italorum totis quinque annis inſtructa. Capta urbe, nobilitas cum uxoribus & liberis, ipſisq́; proditoribus, & Mengligere Tauricanorum Tartarorum principe, ac duobus fratribus eius, qui ſiue fortuito eò tunc uenerant, ſiue ſeruandi ſui cauſa ex agro in urbem ſe receperant, Conſtantinopolim translata: plebs dimidia parte facultatum multata, in ſuis ſedibus aliquandiu relicta eſt: poſtea tamen & ipſa aliò traducta. Valachi mercatores, legati, & exploratores centum ſexaginta, omnes trucidati. Vna tamen nauis, quæ centum quinquaginta ephebos Caphenſium formoſiſsimos, contumeliæ & libidini barbari tyranni deſtinatos, & luculentam ſupellectilem ex præda coactam ferebat, præfecti, qui Græcus erat, opera à cæteris ſegregata, ac Turcis uigintiquatuor, qui præſidij cauſa in ea fuere, partim per ſpeciem aquandi emiſsis, partim interfectis, Kiliam appulſa, in Stephani poteſtatem dedentibus remigibus, uenit. Capha, & arcibus caſtellis'que circumiacentibus potitus Turcicus exercitus, ad Moncaſtrum ſiue Bialogrodum nauigauit, eam'que urbem ad oſtia Tyræ ſiue Neſtri fluuij in pontum Euxinum ſeſe exonerantis ſitam, adiuuantibus à terra Tartaris, expugnauit, ut uult Bernardus Vapouius: quam non multo pòſt Turcis ac Tartaris diſcedentibus, Stephanus recuperauit. Tametſi Dlugoſſus, cuius ætate hæc acta ſunt, imminere tantum ei urbi tunc Turcas cœpiſſe, memoriæ prodidit. Stephanus quidem palatinus per omne id tēpus, quamuis haberet exercitum, tamen imparem ſe eſſe hoſtium uiribus ſentiēs, in montium & ſyluarum latebris ſeſe continuit: munitiones uerò, quo diſtineret hoſtem, præſidijs firmauit. Hæc cum celeri nuncio ſcribæ cuiuſdam regij, qui ad Mengligerem Tartarum allegatus erat, in Poloniam perlata eſſent, pauor ingens & trepidatio mentes hominum inuaſit, non ſecus ac ſi ipſa iam Podolia & Ruſsia uaſtaretur. Conſultatum'que eſt aliquandiu de bello Turcico in comitijs, Corcini ad initium Iulij menſis inſtitutis. Verùm omnia prius experiri, quàm arma ſumere, ac tam potentem hoſtem laceſſere: reditum'que Vurocimouicij expectare placuit. Spes tamen auxiliorum Stephano per Stanislaum Vantropcam palatinum Belſenſem, & Andream Boriſſouium præpoſitum Lencicienſem & canonicum Cracouienſem legatos regios facta eſt, exactum'q; ab eo nouum fidelitatis atq; ſubiectionis iuramentum: id uerò ea de cauſa potiſsimum, quòd Vngarus ultrò auxilia pollicēs, pellicere eum ad ſe ſatagebat. Per eos dies cum ingens uis imbrium decidiſſet, tantum inundauit Viſtula, ut Cazimiriam & Stradomiam aqua operiret, & ad altaria templorum pertingeret, pontes abrumperet: hortis, agris, & pomarijs magnam calamitatem inueheret. Quod quidem eo portentoſius fuit, quòd toto ſuperiori triennio tanta fuerat ſiccitas, ut non modò apud Ploſcum, ſed etiam apud Toruniam uadabilis eſſet pediti Viſtula. Pridie uerò Calendas

Aprilis

Marginal notes:

Tartarorum Tauricanorū princeps captus cum fratribus.

Biologrodū ſiue Moncaſtrū expugnatū uel tentatum.

Polonorum pauor ob ſubactā à Turcis Beſſarabiam.

Comitia Corcini.

Legatio regis ad Valachum.

Stephanus Valachus iurat in uerba regis Polon.

Inundatio.

Aprilis eiusdem anni centum domus Cracouiæ inter nouam & S. Nicolai portas nocturno incendio conflagrarant. Porrò Siradiensem & Lenciciensem oram atq; Masouiam per idem tempus locustarum uis ingens ex Vngaria, Morauia & Silesia aduenions, peruagata, non modò segetes atq; prata, uerùm etiam arborum frondes depasta est, continuatis ad sesquimilliarium in latitudinem, & alterum tantum in longitudinem examinibus, concurrentibus inter se nonnunquam, & solis aspectum densitate sua terræ adimentibus. Vilis tamen eo anno fuit annona in Polonia. Cazimirus sex septimanis apud Corcinum de repub. consultando exactis, quinq; consiliarios de primoribus utriusq; ordinis, & quatuor secretarios canonicos Cracouiẽses misit in Scepusium, ad regundos fines cum Vngaris, & controuersias disceptandas ac dirimendas, quo fœdus antiquum inter Vngaros & Polonos per tempus induciarum redintegraretur, atque adeò induciæ quoque ipsæ stabilirentur. Neque enim satisfaciebat conditionibus earum, & pactis conuentis superioris anni Mathias. Verùm Vngari Turcici belli excusatione usi, ad eum conuentum non uenêre. Et fecit quidem Mathias rex tunc expeditionem cum decem millibus mercenariorum militum contra eum hostem, extremam oram Vngariæ ingressum: sed tamen persequi eum longius ausus non est, ne à fronte pariter & à tergo impeteretur. Firmauerant enim Turcæ munitionem in citeriore ripa Saui excitatam, quinq; millium militum præsidio, unde liberius in Sirmiensem agrum possent excurrere. Eam igitur modò munitionem Vngarus nõ sine magna strage suorum expugnauit, & mox in interiorẽ partem regni sui cum exercitu se recepit. Nec multo pòst reuersi Turcæ, usque ad Varadinum populabundi excurrerunt, oppidum id incenderunt: & omni illa latè patenti ora trans Tybiscum ferro igniq; peruastata, ingentem cùm aliarũ rerum, tum hominũ prædam asportarunt & abegerunt. Sed ad nostra reuertamur. Dimisso igitur conuentu Corcinensi, legatisq; ad Scepusiensem iterum designatis, Cazimirus ad decimumoctauum Calend. Octob. Cracouiam egressus unà cum regina, Heduigim filiam natu maximam, quam Georgio Bauarorum duci Ludouico filio desponderat, Posnaniam deduxit: & adiunctis ei comitibus Calissiensi atq; Lenciciensi palatinis, & compluribus alijs claris & splendidis uiris atq; matronis, ad sponsum misit. Dos ei triginta duûm millium aureorum fuit, sed tunc promissa duntaxat, non etiam exoluta. Aduenienti nõ modò sponsus cum amicis, uerùm etiam Fridericus imperator cum nonnullis principibus electoribus, & mille equitum comitatu obuiam profectus est. Siradiæ deinde Cazimirus rex cõsiliariorum conuentum egit ad diem diuo Martino sacrum, ea potissimum de causa, ut sibi publicè subsidium in dotem filiarum (nam & Sophiam Alberto Friderici Marchionis Brandeburgensis filio desponderat) & apparatum nuptialem cõferretur. Ac non est quidem negatum: sed reiectum ad arbitrium minorum Polonorũ, qui non conuenerãt: ne denuò quidem ad diem diuo Nicolao sacrum euocati, uenêre, non ignari quam-

Cracouiæ incendium.
Locustæ.

Vngarorũ expeditio in Turcas.

Turcæ Vngariã populãtur.

Heduigis Cazimiri filia Georgio Bauarorũ duci nupta.

Conuentus cõsiliariorum Siradiæ.

quamobrem accerſerentur. Ita nihil tunc perfectũ eſt de ſubſidio. Re
quod reliquum erat anni, partim Pyſdris, partim Coli commoratus
cum de Sochaciouienſi arce & territorio cum Anna, quæ Vuladiſla

Sochaciouia in poteſtatem regis Poloni uenit.

1476 ann.

Maſouiorum ducis defuncti uxor fuerat, tranſegiſſet, ſub initium Fe
bruarij inſequentis anni, cum non contemnendo procerum & merce
nariorum militum comitatu eò contendit, arcemq; tradente Anna i
poteſtatem ſuam redegit. Anteuerterant quidem eum Ioannes & Bo
leslaus duces Varſauienſes, fauente pleraq; omni nobilitate eius or

Maſouij duces à Sochaciouia repulſi.

arcem occupaturi: ſed eos archiepiſcopi familia, quæ prior in arcẽ pe
uenerat, aditu prohibuit. Cum igitur cogitatũ facinus eis non ſucceſſ
ſet, orare regem inſtituerunt, ne ſe hæreditate ſua defraudaret: ſed nih
impetrarunt. Atq; ex eo tempore Sochaciouia in ditione regis perma
net. Vngari uerò & Poloni proceres cum apud antiquam uillam con
greſsi eſſent, inducias inter reges ſuos redintegrarunt, cum inter eo

Induciæ inter Vngaros & Polonos.

conueniſſet, ut Mathias Cazimiro Smigrodum, epiſcopo autem Cra
couienſi Muſsinam redderet: epiſcopus uerò ne prædones ibi recept
ret. Cum Valachorum palatino uterq; rex duorum annorum inducia
ut ſeruaret. Ad utrum autem Valachia pertineat, ut alio conuentu in

Pruſsici motus.

ter proceres diſceptaretur. Ad res deinde Pruſsicas rex animum inte
dit, permoleſtè ferens Nicolaum Tungenum inuito ſe in Varmienſe
epiſcopam inuaſiſſe, & cum Vngaro ex profeſſo ſentire. Videbaturq
res ad rebellionem totius Pruſsiæ ſpectare, quòd & proceres nonnul
li Pruſsi, & Gdanenſes ciues in primis Turgeno non obſcurè fauebãt
& uerò magiſter Cruciferorum cum eo fœdus icerat, & cum legati
Vngari ſecreta colloquia habuiſſe ferebatur. Itaq; Cazimirus matur
Sochaciouia profectus cum duobus millibus mercenariorũ militum
Breſte, Neſſouiæ, Toruniæq; nullo operæprecio tempus triuit, mino
ris Poloniæ proceres diutius expectans. Interea uenit ad eum Toruni
Vlricus magiſtri marſalcus & legatus, ſuſpicione magiſtrum purgãs

Henrici magiſtri Cruciferorum ſuſpecta fides.

Ipſe deinde magiſter Henricus Richtenbergius ad mediũ menſis Mai
Marieburgũ, quò rex iam ad finem Aprilis uenerat, acceſsit: acceptu
perhonorificè, prodeuntib. obuiam ac deducentib. duobus epiſcopis
aliquot palatinis, & omni aulico comitatu regio: factaq; audientia, de-
nuò ſe regi purgare inſtituit, & nouum iuſiurandum, ſi poſceretur, ob-
tulit: contra Tungenũ conſilio & auxilio ſe regi non defuturũ eſſe pro-
miſit. Sed tamẽ benignè dimiſſus à rege, quod promiſit nõ præſtitit, ua

Gdani ſeditio.

rias moras & excuſationes nectens. Gliſcebat tunc Gdani ſeditio inter
ſenatũ atq; populũ: eam rex, miſsis illuc Iacobo archiepiſcopo, & Ioan
ne Rithuianio marſalco, ſedauit. Elbingæ deinde cõuentum Pruſſorũ
contra Nicolaũ Tungenũ inſtituit. Sed infecere conſilia eius Gdanen-
ſes: & res Valachicæ & Podolicę eum in Poloniã rouocabãt. Redierat

Mahometis reſponſum legato Cazimiri datũ.

enim à Mahomete Turcarũ imperatore Martinus Vurocimouicius,
renunciabatq;, in Bulgaria apud Varnã ſe eum cum ingentibus copijs
in Valachiam contendentem reperiſſe: expoſitisq; mandatis regijs, re-
ſponſum ab eo accepiſſe, illum poſtulata regis facturũ fuiſſe, ſi ea apud

Adria-

Adrianopolim in procinctu, ac non iam in expeditione & itinere accessisset: Transalpinensium Tartarorumq́ sibi uectigalium querelis & precibus excitum, bellum illud suscepisse, eis deesse nõ posse: daturum tamen etiamtum pacem Valacho, si is tributum ipsi penderet, captiuos remitteret, Kiliam urbem ad ostia Danubij sitam (quæ nescio an Achillea sit integro uocabulo) Besserabibus restitueret. Quas conditiones cum Stephanus palatinus Valachiæ non acciperet, Mahometem nauibus transmisso, & ob dubiam fortunam belli quinque pontibus iuncto Danubio, Valachiæ infesta signa intulisse. Ab alia uerò parte Tartaros quoque eam infestare: quibus dum obuiam it cum suis copijs Stephanus, spacium transmittendi per ocium Danubij Turcis dederit. Hæc ferè Vurocimouicius referebat. Consequebantur autem eum ipsius Stephani nuncij alij post alios, nunciantes regi, Tartaros quidem ingenti clade ab eo profligatos, fugatosq́ usque ad Borysthenem, præda omni, impedimentis, & uestibus atque armis etiam abiectis, perpaucos tranato flumine euasisse. Contra Turcas uerò non satis uirium eum habere, nec audere eis aperto Marte resistere. Ipsum ditionem suam longè lateq́ue urere, ne progredi longius hostis posit, propter pabuli & cõmeatuum inopiam: pabulatores & frumentatores necessariò longius à castris progredientes ex insidijs carpere & excipere: uerùm à fronte pariter & à tergo ab hostibus circundatum, diffugientibus suis, ipsum quoque melioribus rebus seruare se coactum esse. Et quamuis propè triginta millia hostium trucidata sint, tamen leuiculum uideri id detrimentum in tanto exercitu. Valachos uerò non pluribus quàm ducentis eo conflictu amissis: tamen siue diffisos uiribus suis, siue aduersa fortuna alienatos à Stephano, sibi quemque priuatim prospicere, nihil in commune consulere. Sed facilè eorum animos & sanari & recreari posse uel mediocribus Polonorum auxilijs. Quòd si fortè Valachia regi minus esset curæ, at de Podolia & Russia esset sollicitus. Periculum enim esse, ne Turcæ peruastata Valachia, in eas oras continuata populatione excurrerent. Quod quidem ita accidit. Percursata enim omni Valachia, Sociauia & Chocimo, alijsq́ue munitionibus frustra tentatis, Podoliæ quoque fines ij attigerunt, & aliquot uicos ignobiles atque pagos exusserunt. His igitur cognitis, Cazimirus Russiam omnem, Podoliam, & Belsensem tractum arma sumere, & cum Paulo Iasenio thesaurario, & Belsensi Chelmensiq́ue præfecto ad Valachiæ fines sine mora adesse iubet: ipse omissa in præsens rerum Prussicarum cura, sororeq́ue Elizabetha uidua, quæ cum Henrico Stolpensium Pomeranorum duce nupta fuerat, & illis ipsis diebus cum filio Bogusalo siue Boguslao uisendi ipsius gratia Marieburgum aduenerat, honorificè dimissa, reditum in Poloniam maturauit: & ad medium Augusti mensis Petricouiam, quò edixerat comitia, accessit. Ibi consumptis nequicquam in consultatione de republica ac defendenda seu uindicãda Valachia tribus hebdomadibus, nihil utile constitutum est. Neq; enim accommodatum esse uidebatur expeditio

Turcæ ac Tartari Valachiam infestarunt.

Stephani legatio ad regẽ Polonum.

Tartari profligati à Stephano palatino.

Turcarum strages in Valachia.

Turcæ orã Podoliæ uexarũt.

Russorum expeditio in Turcas.

Cazimiri soror.

Bogusalus Pomeraniæ dux.

Comitia Petricouiæ.

ni bel-

ni bellicæ anni tempus autumnale: & Rusſi cum Iaſenio, cum diutiu apud Cameneciam & aliјs in locis Podoliæ ſtatiua habuiſſent, nequ transſgredi ſine rege fines regni ad opem ferendam Valachis implora tibus uellent, neq; domos iniuſſu regio diſcedere honeſtum putarent non minoribus damnis omnem eam oram affecerant, quàm ſi hoſtili exercitus eam peruaſiſſet. Noui deinde conuentus minorum quider Polonorum Corcini, maiorũ uerò Coli ad medium Septembris inſt tuti. Et Corcini quidem, rege ipſo per ſe poſtulãte, quaternorum gro ſorum tributum iugerale ſcitum eſt: maiores uerò Poloni labefactati nem iuris publici cauſificati ſunt, quòd Mathias Moſinius præfectur maioris Poloniæ, & palatinatum Caliſsienſem pariter obtineret. Caz mirus Corcino Lublinum profectus, ſalutata regina, quæ Radomia i luc uenerat, in Ruſsiam ad Belſum uſq; progreſſus eſt, ut fama aduen tus ſui ſuos recrearet, Turcas'que reprimeret. Nec mora, exceſſerunt Valachia, ſiue metu regis Poloni aduentãtis, ſiue peſte pariter & fam afflicti, ſiue quòd hyems appropinquabat. Non parum uerò momen ti illud quoq; Mahometi ad maturandũ reditum attulit, quòd claſſer quæ ſupplementum militum & machinas ad expugnandas munitio nes ipſi ſubuehebat, tempeſtate diſiectã amiſit. Aliquanto autem plu per omne illud bellum Tranſalpini, quàm Turcæ ipſi Valachis incor modarunt: quippe qui & locorum periti eſſent, & lingua eadem ut rentur. Iidemq; Turcarum inopiam cõmeatu de ſuis agris ſupportar do ſubleuarunt. At Mathias rex Vngarorum, ubi cognouit Mahom tem ſe cum exercitu è Valachia recepiſſe, hinc quoq; uanam gloriar compendiumq; apud Italos aucupatus eſt, abuſus hominum credulit te. A' ſe enim pulſum Turcam, turpiter fugam cæpiſſe, literis diuulga uit, excidiumq; eius pollicebatur. Quam uanitatem eius alebant apu exteras gentes uiri literati, munificẽtia eius deliniti, res geſtas eius ſcri ptis ſuis in immenſum attollentes. Qua quidem re illud ſanè perfecit ut pontifex max. cum omnibus principibus & communitatibus Italig præter ducem Mediolanẽſium, qui imponi ſibi paſſus non eſt, bis cen tum millia aureorum ipſi in ſubſidiũ conferret. In quo Ferdinandi Ne politani regis opera & ſtudiũ Vngaro maximè adiumento fuit. Filian enim eius regis notham Beatricem illis ipſis diebus Mathias alteram uxorem duxerat. Sed nõ multo pòſt Vngari uanitas redarguta eſt. A medium enim Octobris Turcæ facta è Boſna excurſione Carniolam, Carinthiam & Styriæ partem uehementer uaſtarũt, prædamq; ingen tem & plurimos mortales captiuos abegerunt: & mox munitiones li gneas ab ipſo Mathia ſupra Danubium paulo infra Smiderouiam ex tructas, & quinq; millium militum prǽſidio firmatas, quatuor quidem expugnarunt, quintam uerò per deditionem acceperunt, ipſo Maho mete cum maioribus copiјs haud longè ſucceſſum rei expectante. Por rò Fridericus Romanorum Imperator, ſuſpicatus Turcas à Mathia in ditiones ſuas immiſſos eſſe, ſimulq; ratus oblatam ſibi occaſionẽ per duelles ſuos, illius fœderatos, quorum princeps erat Groſnicher, ſiue

ut

Podolia à Ruſsis diuexata.

Præfectura maioris Poloniæ cũ palatinatu.

Claſsis Turcicæ naufragiũ.

Mathiæ regis uanitas.

Mathias literatos coluit.

Subſidiũ ab Italis Mathiæ regi miſſum.

Beatrix altera Mathiæ regis uxor.

Turcæ Carniolam, Carinthiã & Styriam populantur.

Vngaria infeſtata.

Fridericus Imp. bello perduelles ſuos perſequitur.

t alij habent, Grosnikel, hoc est comes Nicolaus, ulciscendi, delectu
orũ habito, & quatuor millium Boemorum auxilijs à Vuladislao re-
acceptis, nihil retardatus hyemis asperitate, munitiones ipsorũ per-
elliũ partim per uim, partim per deditionem recepit. In æstatem ue
maius bellum contra Vngarum apparabat: missoq́ ad Cazimirum
phaele Lescinio Polono oratore, ad societatem belli eum contra
mmunem hostem inuitabat. Huic Boemorum rex suam & ipse lega
nem eadem de re adiunxit: quæ Vilnam prosecutæ Cazimirũ, quò
non plus quindecim diebus apud Belsum commoratus, receperat,
ndata exposuere. Habebat autem is exploratum de hostili Mathiæ
ntra se animo, & subdolis machinationibus: nimirum quòd illo Va
ho, abalienandi eius à Polonis causa, auxilia contra Transalpinenses
sisset: Nicolaum Comorouium fratrem Petri patruelem, cum Ale-
ndro filio ad se accitos, de Berualdi Ziueciæ, & Seflarorum muni-
num Polonicarum deditione, promittens eas, quas ipsis in Vnga-
ademerat, se redditurum esse sollicitasset: cum Cruciferis Prussien
us fœdus clandestinum pridem inchoatum, in nuptijs suis confecis-
, promissis'que auxilijs, ad uiolandam pacem & bellum faciendum
s concitaret, atque in eam rem mercenarium militem in Silesia con-
riberet. Hæc igitur cum explorata haberet Cazimirus, ad medium
prilis anni insequentis comitia Petricouiam Polonis edixit, ipse'que
bsequentibus Imperatoris & Boemorum regis oratoribus in tempo
affuit. Re ad senatum relata, placebat quidem auxilia mitti Impera
ri: sed quónam id modo fieret, non expediebatur, propterea quòd
ne erat ærarium: nobilitas uerò neque militare gratis ultra fines re-
i uolebat, neq́ tributum sciscebat. Itaque responsum est oratoribus,
gem domestici aduersus Turcas ac Tartaros, Cruciferos, atq́ ipsos
am Vngaros belli expectatione distentum, nulla in præsens auxilia
peratori posse mittere. Et quo æquioribus animis id principes illi
ciperent, ad Imperatorem quidem Andreas Opporouius Varmien
episcopus: ad Boemum uerò Ioannes Dreuicius scriba regius, ora-
res missi. Ac Boemo quidem pater tria millia aureorum dono trans-
sit in subsidium, comparandorum ac Cæsari mittendorum auxilio-
m gratia. In Prussiam uerò ac Marieburgum præsidij causa misit i-
m Petrum Duninum castellanum Siradiensem & præfectum Lenci
ensem, & Ioannem Bialum, quo uerbo album Poloni uocant, cum se-
ntis equitibus, & quadringentis peditibus mercenarijs, ut Prussos
officio continerent, sustinerent'que Cruciferorum impetũ, si quem
cerent in regiam ditionem, tantisper donec rex ipse cum maioribus
pijs subsequeretur. Non modò enim incertis rumoribus iactaba-
r, Cruciferos ad rebellionem spectare: cum Vngaro per crebros in
rnuncios fœdus & societatem inire: Marieburgensem & Culmen-
m palatinos, Philippum Bissouium consulem Gdanensem, & nõnul-
s alios regiæ ditionis in eorum partes inclinare: sed certis etiam indi-
s & literis interceptis consilia eorum deprehensa erant. Sollicitaban

Friderici legatio ad Cazimirum.

Mathiæ hostilis animus in Cazimirum et Polonos.

Comorouius ad defectionẽ solicitatus à Mathia.

Mathiæ fœdus cum Cruciferis.

1477 ann. Comitia Petricouiæ.

Legationes Polonicæ.

Legati cũ exercitu in Prußiã mißi.

Prußi ad res nouas spectãt.

Masouij ad rebellionem solli citati.

tur etiam ab eis ad defectionem duces Masouij: nec admodum ij a horrere à tam nefario facinore uidebantur, nisi consiliarij quidam gr uiores à concepto scelere eos reuocassent. Nec sanè nihil actum est la præsidij missione in Prussiam. Multorum enim animi sanati sur multi immatura adhuc conspiratione à nouis rebus deterriti. Nobi tas quidem Prussica cum ciuitatibus conuentu Marieburgi ad exitu mensis Iunij acto, sacramento se obligarunt, à Polonis nunquam def cturos. Si quod autem bellum exoriretur, se pro illis arma sumpturo agrestes quintum quenque expedituros: ciuitates uerò singulæ mi tum certum numerum promiserunt. Iam uerò & ij qui in ditione Cr ciferorum erant, conuentu instituto statuerunt inter se, non sequi e rum temeritatem, si quod bellum Polonis ij facere uellent. Itaque no commouerunt sese tunc Cruciferi, præsertim quòd neque Vngaru quicquam eorum quæ conuenerant præstabat. Coegerat is quidem Silesia quinque millia mercenariorum militum: atque is exercitus p usquam educeretur quòpiam, permagna licentia in socios circumqu que non modò prædis agendis, uerùm etiam incendijs, stupris, cæd bus, & omni genere crudelitatis debacchabatur. Sed ei Boemus, si ut sua tueretur, siue ut quosuis Mathiæ conatus impediret, non mult minores copias è Boemia transmissas opponebat. Quarum aduentu cum non sustineret ille Silesiensis exercitus, in Vngariam sese rapti euoluit, siue ut sibi consuleret, siue (quod credibilius est) quòd à M thia accerseretur. Perduelles'ne autem Imperatoris fœderatos suos d dum ab Imperatore eiectos, uindicare is cupiuerit, an sibi & Vngari finitimæ ab illo metuerit, incertum est. Duxit quidem & Vuladislau ipse exercitum illum suum è Silesia reuocatum in Austriam, ab Imp ratore accitus: uerùm non diu ibi moratus est, siue quòd satis habeba Cæsar Austriam pacasse, siue quòd deerat pecunia in stipendium tan to exercitui: octo enim millia Boemorum habebat. Accepto igitur V ennæ ab Imperatore solenni ceremonia uexillo, quo se clientem Imp ratoris Romani profitebatur, in Boemiam se cum omnibus copijs sui recepit. His igitur cognitis, Cruciferi quiescebant. Nec parum & il lud inquieta eorum consilia turbauit, quòd Magistrum per id tempu amisere. Ac suffecerunt ij quidem defuncto Martinum Truchsessum quem interdum Treslerum Dlugossus uocat, commendatorem O sterrodensem, pridie Nonas Augusti habitis Regiomonte comitijs nec abhorrebat is à bello, sed eum Fridericus Imperator minacibus li teris deterruit. Sic igitur quietæ fuerunt hoc anno res in Prussia: non item in Polonia. Nouo enim conuentu post comitia Petricouiensia Corcini instituto, fremere nobilitas & proceres in regem, nec uelle tri butum ab eo petitum sciscere, aut omnino ad consilium de republica accedere, propterea quòd rex Derslao Rithuianio palatino Cracoui ensi post obitum Ioannis Pilecij ad castellaniam eiusdem urbis proue cto, Ioannem Rithuianium castellanum Sendomiriensem, & marsal cum regni, successorem in palatinatu Cracouiensi dederat contra le-

Nobilitatis & ciuitatū Prußicarum studium erga Polonos.

Mathiæ regis exercitus fugatus è Silesia.

Vuladislaus rex Boemiæ à Friderico Imp. inuestitus.

Martinus Truchsessius Magister Cruciferorum.

Cruciferos Imperator à bello Polonico deterruit.

Fremitus minorum Polonorū in regem.

ges: quibus cauetur, ne uni plures magistratus honores'ue manden-
ur. Iam uerò de Nicolai Comorouij defectione ad Vngaros constans
ama increbescebat. Et res minimè cōtemnenda esse uidebatur, propte
ea quòd arces & possessiones eius in faucibus Sarmaticorum mon-
ium, qui Poloniam ab Vngaria dirimit, sitæ, si ab Vngaro occuparen
ur, faciliorem ipsi aditum in Poloniam patefacturæ, & propter salsa-
um aquarum abundantiam, reditus regios è salinis imminituræ es-
nt. Inde enim salem Vngaris suppeditari posse, quem ad eum diem
Polonia petere necesse haberent. Subornati igitur à rege qui ægrum
omorouij animum sanarent: ad extremum Spitco Iaroslauius Leo-
oliensis siue Rusiæ, & Stanislaus Vantropca, Belsensis palatini, ad
um profecti, persuadere ei conati sunt, ut arces illas cum possessioni-
us regi Polono traderet, pecunia, qua eas addictas ipse tenebat, acce
ta: damnorum, quæ se Polonæ reipublicæ causa accepisse prætexe-
t, æstimationem, bonorum uirorum arbitrio permitteret. Quibus
bus cum nihil apud eum proficeretur, missus Iacobus Dembienius
alatinus Sendomiriensis, & præfectus Cracouiensis, cum tumultua-
a manu, arces eas intra quinquagesimum diem expugnauit. Ac Ber
aldum quidem diruit, Ziueciam incendit, Seflaros uerò Marco Ra-
oldo addictos restituit. Tunc demum Comorouius Cracouiam ad re
em accurrit, facinus'que suum purgare, & priorum meritorum com
nemoratione diluere conatus est. Et eò quidem usque inflexerat regis
ementiam, ut ipsi alia bona in territorio Chelmensi pro ademptis il-
s dare uellet: uerùm ille superbè eam conditionem aspernatus, & in
ngariam profectus, Mathiæ regis opem implorauit: ea uerò destitu
is, in Poloniam redijt, & Crasnostauiense territorium à Cazimiro æ-
rè impetrauit. Mathias enim tunc irritatus à Friderico, cum eum e-
ercitum dimisisse cognouisset, nequicquam dissuadentib. ac deprecan
bus Vngaris, & contra Turcas potius, qui Vngariam tunc popula-
antur, ire cohortantibus, in Austriam fecit expeditionem, eam'que
otam quanta quanta est, ad fines usque Bauariæ peruastauit: oppida
leraque omnia & munitiones, ipsis Austrijs ferè dedentibus, in pote
atem suam redegit: Viennam obsedit & oppugnauit: sed ab ea cre-
ris Haugi comitis, qui intus erat cum non contemnendo militum
ræsidio, eruptionibus non sine magna strage repulsus est, Friderico
nperatore apud Styriam urbem se continente, & Boemorum Polo-
orum'que opem frustra implorante. Iam enim hyems appetebat.
Misit quidem ei Cazimirus in subsidium decem millia aureorum per
Andream Borissouium cognomento Rosam, præpositum Lencicien
em: sed ea Cæsar non accepit, ob spem pacis: cui componendæ non
nodò Pontificij & Venetorum oratores, uerùm etiam Vngarorum
roceres nauabant operam: id'que hoc enixius, quòd triginta millia
Turcarum per id tempus excursione facta in forum Iulij, omnem eam
ram usque ad Cuniglianum Venetiæ oppidum, miserandum in mo
um uastarunt, deleto Venetorum præsidio, quod ipsis ad Sontium

Nicolaus Comorouius ad defectionem spectat.

Salinæ in faucibus Carpathi.

Berualdum & Ziuecia arces destructæ.

Comorouius bonis exutus, Crasnostauiam à rege accepit.

Mathias rex Austriam ferè subegit.

Viēna obsessa.

Cazimirus subsidium Friderico Imperatori misit contra Mathiam.

Turcæ forū Iulij infestarunt, & Venetorum copias profligarunt.

sine Lisoutium amnem, duce Hieronymo Nouello opposuerant. T[...]
dius tamen ea pax, nec nisi Vngaro tempestatibus hybernis & niu[...]
Pax inter Fridericũ & Mathiam. bus reiecto ex Austria, conuenit: & quidem non satis honestis Frid[...]
rico conditionibus: nempe, ut se omni iure ac titulo regni Vngari[...]
abdicaret: Boemici uerò fasces, & quod uocant Feudum, Mathiæ co[...]
ferret: eidem'que pro munitionibus interceptis in Austria centum [...]
ctoginta millia florenorum numeraret. Quarum conditionum p[...]
stremæ non fecit satis. Quo factum est, ut Mathias diutius muniti[...]
nes Austriacas, non inuitis Austrijs, qui Fridericum oderant, retin[...]
ret. Sic igitur cum alio bello occupatus fuisset Mathias, quietioren[...]
Stephani res gestæ contra Transalpinenses ac Turcas. quàm expectarant, eum annum Poloni habuerunt. Stephanus autem
Valachiæ palatinus, ultrò sumptis armis, Transalpinam infestauit, R[...]
dulonem siue Draculam palatinum eius oræ à Brassouiensibus ciu[...]
bus proditum cæpit: eiectis'que Turcarum præsidijs, Cipulissam [...]
num de suis purpuratis genti præfecit. Quin & Totrusiense territo[...]
rium, quod in ditione Turcarum erat, ferro & igni uexauit, salinas'qu[...]
Georgij archiepiscopi Leopoliensis mors. fructuosissimas incendit. Sub huius anni principiũ Gregorius archi[...]
piscopus Leopoliensis, uir in studijs humanitatis & bonarum liter[...]
rum non mediocriter uersatus, uerùm libidinosus, cum sanus apu[...]
Rohatinum degeret, in cubiculo pronus distensis manibus mortuu[...]
repertus est: cuius uitam Philippus Callimachus Florentinus descr[...]
Archiepiscopæ Leopoliensis uacatio. psisse dicitur. Post quem plus quàm duobus annis urbs illa caruit ar[...]
chiepiscopo. Boleslaus Masouiorum dux Annam uxorem, Pauli H[...]
nouij palatini quondam Belsensis filiam, exagitatus à fratribus & pro[...]
ceribus, quòd imparem duxisset, eadem leuitate qua duxerat, repudi[...]
Masouiorũ ducum disparia coniugia. uit. Quod quidem coniugium longè tamen minus indignitatis habu[...]
rat, quàm fratris eius Conradi, qui prius Cracouia abductam à uir[...]
plebeio uxorem, nefario matrimonio sibi coniunxerat: ea'que
defuncta, ac ducali pompa sepulta, alteram non minus
obscuram puellam, Alexij cuiusdam filiam,
uxorem sibi adsciuit.

MARTINI CROMERI DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM, LIBER VICESIMVSNONVS.

AZIMIRVS rex plus quatuor mensibus Cracouiæ præter morem commoratus, ad exitum Nouembris inde discedens, & lignũ crucis Christi apud monasterium Calui montis de more ue-
1478 ann. Comitia Petricouiæ. neratus, Radomiæ reliquum anni tempus, & sequentis principium exegit. Ibi uerò regina cum duobus filijs natu maximis, ac totidem filiabus relicta, Petricouiam, quò ad duodecimam diem Ianuarij comitia edixerat, se contulit. Nec tamen operæprecij quicquam

quam ibi fecit, cùm propter tardiorem aduentum & infrequentiam consiliariorum, tum quòd ne nouus quidem magister Cruciferorum, quamuis accitus promisisset, ueniebat, ut secundum pacta in uerba regis iuraret. Quin ad rebellionem planè spectare is referebatur. Cum'que ad depellendum bellum, quod ab Vngaro iuxtà atque Cruciferis impendebat, & ad continendos in officio Prussos, sumptu opus esset, & in eum usum tributum agrarium sciscendum esse plerisque omnibus uideretur, aliquot temerarij iuuenes de nobilitate maioris Poloniæ rem infecerunt. Priuilegium autem ibi tunc rex edidit, ne cui Sendomiriensem præfecturam oppigneratam, aut quouis modo obligatam habere liceret, nisi pro hoste publico, & læsæ maiestatis reo haberi mallet. Id autem Ioannes Rithuianius palatinus Cracouiensis perfecit, cum ex testamento Derslai fratris castellani Cracouiensis paulo antè mortui, præfecturam illam à Vuladislao tertio rege illi oppigneratam, liberam regi reddidisset. Conuentu dimisso, rex in Prussiam contendit: Lenciciæ Vngarorum procerum legationem secretam, defectionem à Mathia pollicentem, sola regina arbitraria & interprete audiuit. Nec tamen ei quicquam certi respondit, iam antea fidem gentis dubiam & fluxam expertus. Breste deinde in Cuiauia Prussorum conuentum egit, eo'que magistrum rursus frustra euocauit. Prussorum suorum animos confirmauit, Sbigneum Vuladislauiensem episcopum gubernatorem eis dedit: Marieburgensem præfecturam à Ioanne Coscelecio in Petrum Duninum Siradiensem castellanum transtulit. Inde uerò profectus, Lituanicum Breste adijt: ibi'que conuentu Lituanorum ad medium Martij mensis instituto, principatus illius rebus prospexit. Vicarium uerò pro se de duobus filijs præsentibus utrumuis, petentibus illis relinquere noluit, quamuis Albertus tacitis lachrymis cupere id se non dissimulet. Venit ad eum illuc Mahometis Turcarum imperatoris orator cum ingentibus donis, Tartarorum quoque principis Nurduuuladi legationem secum ducens, amicitiam & societatem petitum amborum nomine: adijciens Tartarum Mahometis authoritate eò adductum esse. Quibus responsum est, regem libenter accipere, quæ sibi deferrentur, suos'que oratores ad utrunque confirmandi fœderis causa missurum. Quid autem Mahometem ad ineundum cum rege Polono fœdus tunc adduxerit, non reperio: nisi fortè res aduersæ, clades'que superiori bello Valachico terra mari'que acceptæ: & quòd non solum eius, quem Stephani clientis sui iniuriam ultum ire credebat, sed plerorumque omnium Christianorum principum socia arma, coniunctas'que uires metuebat. Audiebat enim eos dudum dissidentes, in gratiam redijsse, studio belli communi consilio & iunctis uiribus sibi faciendi. Turcarum ac Tartarorum legatis dimissis, Petricouiam rex redijt ad comitia denuò ad Pentecosten edicta. Interim episcopus Vuladislauiensis, conuentu Prussorum Grudēti post Pascha instituto, nouo eos iureiurando, ultrò ab eis oblato, regi & regno obligauit. Id bis'ne, hoc uidelicet atque superiore anno (quasi se-

Sendomiriēsis præfecturæ priuilegium.

Vngari proceres defectionē à suo rege meditantur.

Vuladislauiensis episcopus gubernator Prussiæ.

Petrus Duninus præfectus Marieburgensis.

Turcica & Tartarica legatio ad Cazimirum de pace.

Prussi denuò iurant in uerba Poloni.

mel ſatis non eſſet) factum ſit, an Dlugoſſus lapſu memoriæ repeti rit, neſcio. Ad Magiſtrum uerò quinque legati miſsi, qui eum fœd ris admonerent. Verùm ille nihil moratus ſalubria monita, non m dò non uenit Petricouiam ad comitia, ſed etiam bellum contra re gem adornabat, non tam ſuis uiribus fretus, quàm Vngari & nor nullorum Germanorum principum uanis pollicitationibus, ac ſp defectionis quarundam regiarum ciuitatum erectus. Et quo maio rem haberet belli faciendi opportunitatem, Brodniciam, & Culma oppida, & Starigrodum arcem terræ Culmenſis, de Ioanne Scum bergio Bernardi defuncti fratre redemit, perſolutis ſtipendijs, qu Bernardus bello ſuperiore meruerat, quæ rex iam prior ſoluere co perat. Eas igitur munitiones militum præſidijs firmauit, ipſe cum e xercitu ex agreſti ferè multitudine coacto, apud Oſterrodam aliqua diu caſtra habuit, ab Vngaro promiſſa expectans auxilia. Hæc P tricouiam renunciata, fecerunt ut ſine difficultate & controuerſia duc denûm groſſorum tributum decerneretur in ſtipendia mercenario rum militum, per quos tunc in Pruſsia rem geri placuit. Nec aliud f rè quicquam memorabile actum in illis comitijs, niſi quòd impor tatio ſalis exotici in Poloniam uetita eſt, propterea quòd apud Pi cum in maiore Polonia nouæ ſalinæ extitiſſent. Ad Mathiam uer miſſus eſt Stanislaus Vantropca palatinus Belſenſis poſtulatum, n ille rebellium contra regem ſuum Tungeni & Cruciferorum defen ſionem ſuſciperet, fœderi, quod antiquitùs inter Vngaros & Polo nos conſtitutum, nec ita pridem renouatum intercedat, repugnan tem. Porrò ad Pontificem maximum Ioannes Goslubius iurecon ſultus & canonicus Poſnanienſis allegatus eſt, queſtum de Baltha ſare de Piſcia nuncio ipſius, qui apud Vuratislauiam degens, Vu ladislao quidem Boemo ut hæretico, Cazimiro autem ut fautori hæ reticorum, in gratiam Mathiæ ſacris interdixerat. Etſi enim ineun te uere pax inter Mathiam & Vuladislaum per utriuſque conſilia rios apud Bernam Morauiæ conuentu acto facta erat, Mathias ta men re apud Pelſnam, quam cum Budeouice retinebat, per præfe ctos præſidij ſui contra Burianum Vuladislai copiarum ducem pro ſperè geſta elatus, ſimul'que tumultu Pragenſis ciuitatis contra lega tos ſuos Varadinenſem epiſcopum, & palatinum Tranſyluanien ſem temerè concitato irritatus, bellum inſtaurabat, pacem illam irri tam eſſe dictitans, quippe quæ nec ſuo iuſſu, nec authore Pontifice, aut legato eius confecta eſſet: cui & legatus ipſe Gabriel monachus, epiſcopus Agrienſis, & recens cardinalis creatus, frigidam ſuffun debat, & inſanientem ſua ſponte, magis etiam concitabat: fruſtra re tinentibus Vngaris & Sileſijs proceribus, quibus pax exoptata af fulſerat. Reuertens autem ex Vngaria palatinus Belſenſis, Budenſi præpoſito comitatus, illud reſponſum à Mathia retulit, eum fœde ratis ſuis deeſſe rectè non poſſe. Sed ſi Cazimirus bello contra Cru ciferos abſtineret, habere Mathiam uias, quibus Cruciferi ad offi cium

Cruciferi bellũ in Polonos renouant.

Brodnicia, Cuma, & Starigrodum à Cruciferis redẽpta.

Salinæ Pincenſes in Polonia.

Legatio Cazimiri ad Mathiã regem.

Ad Pontificem max.

Cazimiro & Vuladislao regibus interdictum ſacris.

Pax Bernenſis inter Vng. & Boem. irrita.

Res Boemicæ.

Legatus Pontificius belli incenſor.

Mathiæ reſponſum legato Cazimiri.

um reuocentur, & ipse fœderis iureiurando cum eis sanciti religio-
e soluatur. Hac igitur de causa missi ad eum denuò legati Ioannes Dlu
ossus, & Stanislaus Marsalcouicius, qui exquirerent, quæ'nam illa es-
nt, quæ Mathias tectius significasset. Ac nihil ij quidem eiusmodi cō-
rerūt: pernegabat enim Mathias, se tale quicquam Cazimiro renun-
ari mandasse. Cum autem animaduerterent magnas copias ab eo cō-
rari, quibus partim Poloniam infestaret, partim Cruciferos adiuua-
t, constituerunt cum eo, ut ad initiū Febrarij mensis regum uterq; cō-
iarios suos Olomuciam, omnium controuersiarū componendarum,
cis'que instaurandæ causa mitteret, interea uerò utrinque ab armis
scederetur: retineret tamen Polonus munitiones, quas de Tungeno
Varmiensi ditione cæpisset. Verùm displicuere uehementer hæc pa
a Polonis, iniussu suo conuenta. Iam enim Cazimirus exercitum in
ussiam miserat: atque is Cruciferos quiescentes adhuc lacessere ue-
us, Varmiensem oram infestabat. Præstò tamen fuit Tungeno Ma-
ster cum aliquantis agrestium magis quàm militum copijs. Sed no-
ris nullam dimicandi moram facientibus, mox in tutum se recepit.
uo facto, liberius uastata est Varmia: ac ne Sambiensi quidem agro
percit miles: munitiones'que aliquot de Tungeno receptæ. ad
ec auxiliares Vngari copiæ septem millium militum, quæ ductu Ze
ni Boemi sub specie ferendæ opis Ioanni duci Zeganensium contra
lbertum Marchionem Brandeburgensem per Pomeraniam ad Cru
eros penetrare nitebantur, bis à Marchione magna strage profliga-
erant. Atque ijs rebus perculsi Tungenus ac Magister, de pace
m Sbigneo Vuladislauiensi episcopo, Paulo Iasenio thesaurario re-
i, & Petro Dunino præfecto Marieburgensi, regijs magistratibus,
ctare cœperant. Sed statim cœpto destiterunt, ubi de ictis inter
ges inducijs, quibus ipsi quoque nominatim comprehendebantur,
dierunt. Non tamen destitit regius exercitus à populatione Var-
æ, munitionum'que oppugnatione. Per id tempus Tartari do-
estica egestate penuria'que adacti, in Podoliam incursionem fa-
re tentarunt. Sed cum exceptorum per insidias hominum indi-
o comperissent, adesse Spitconem Iaroslauium Leopoliensem, &
annem Odrouanzum Podoliæ palatinos, cum non contemnendo
uitatu, discessione simulata in syluis aliquandiu delituere, & mox
curis nostris ad Braslauiam excurrerunt, oppidum incenderunt,
rum'que abfuit, quin & arce potirentur: sed reiecti tamen, cum
agna præda sese receperunt. Eodem'que tempore Turcæ in Ca-
thiam inuecti, eam oram, quæ est inter Malburgettum, Villa-
m, & Salisburgum, acerbè depopulati sunt: longius'que progres-
fuissent, nisi eius oræ homines ad pontem Draui fluminis concur-
facto eis obstitissent, pontem'que interrupissent, ubi mille trecenti
è Christiani cæsi sunt. Per omne autem id tempus post solutum
nuentum Petricouiensem Cazimirus cum uxore partim Rado-
æ, partim Sendomiriæ, partim Corcini & Cracouiæ commora-

Legatio Cazimiri ad Mathiam.

Bellū Prußicū.

Mathiæ regis copiæ bis à Marchione Brandeburgensi fusæ, et aditu in Prußiā prohibitæ.

Tartarorū excursio in Podoliam.

Turcarum excursio in Carinthiam.

Drauus fl.

1479 ann. Comitia Petricouiæ. tus est. Insequentis demum anni die duodecima Petricouiam ru
sus ad comitia profectus est. Illuc uenit ad eum legatus Mathiæ r
Mathiæ legatio ad Cazimirũ. gis Iaroslaus Ziarnohorius, postulans, ut conuentum de pace redint
granda ad initium Februarij Olomuciam condictum, ad Maium d
ferret, ad eum'que ipse ueniret. Fore id ex re ipsius pariter & Vul
dislai filij, minore'que negocio res Prussicas componi posse. Qu
si tempus illud locus'que ipsi non placeret, mutaret arbitratu suo.
Sed bellum tamen Prussicum interim intermitteret. Quod qu
dem identidem repetitis legationibus Mathias urgebat. Iam eni
receptis cæteris munitionibus, Elsbergam primariam episcopi arce
Tungeni aduersæ res in Prussia. permunitam Poloni obsidebant: Tungenus uerò rebus suis diffis
ad Magistrum in Sambiam profugerat. Grata hæc fuit legat
Cazimiro. Itaq; licet Tungenum propediem debellatum iri sperar
nec sibi expedire uideret aliquid ei laxamenti concedere, iussit
men exercitum suum ab Elsbergæ obsidione discedere, & omni b
Cazimiri legatio ad Mathiã. lo abstinere. Ad Mathiam uerò tres legatos, Raphaelem Iarosla
um marsalcum, Paulum Iasenium thesaurarium regni, & Andrea
Rosam præpositum Lenciciensem, cum summa potestate misit, ut
conuentu cum illo constituerent, & spem ipsi facerent, facilè & Ma
strum ueniam, & Tungenum aliam episcopam, duas'ue pro una i
Episcoporum mortes. petraturum esse, si pax coiret. Decesserat enim paulo antè de f
tione uitæ Vincentius Kelbassa Culmensis episcopus, & perpetu
administrator Pomesaniensis, nobilis Polonus gente Nalencia: qu
Andreas Bninius Posnaniensis, & Paulus Grabouius Chelmen
propè continuatis funeribus secuti sunt: hic quidem plus qua
quatuordecim, ille uerò duobus & quadraginta annis & sex men
bus, in episcopa exactis. Ac de Posnaniensi quidem fuere comp
titores Vriel Gorcanus, Lucæ palatini Posnaniensis filius, Gnesn
sis & Posnaniensis præpositus, & cancellarius regni, cui collegiu
Posnaniense administrationem episcopæ uacantis commiserat, & S
nislaus Curosuancius procancellarius. Sed Iacobo archiepisco
interueniente, collegium Posnaniense regiam authoritatem in e
Vriel Posnaniẽsis episcopus. gendo Vriele secutum est: qui etiam promissum regis aliquanto a
tè habuisse dicitur. Reliquæ aliquandiu sine antistitibus fuêre. O
tulerat igitur sese occasio transigendi de Varmiensi episcopa. Cu
his mandatis profecti oratores regij, multis cum Mathia & consiliar
eius colloquijs habitis, tandem constituerunt, ut ad Pentecosten M
thias duos episcopos, ac totidem alios proceres Siradiam ad conue
tum cum Polonis instituendum mitteret: Magister uerò Crucife
rum, & Nicolaus Tungenus ipsi adessent, & communi Vngaroru
& Polonorum placito Cazimiro reconciliarentur. Exoptabant eni
& Vngari pacem, quò facilius assiduas Turcarum incursiones rep
mere possent: nec deerat suadendo & orando Gabriel cardinalis le
tus pontificius, Italicarum rerum & pontificiarum partium iuuand
Italici motus. rum studio. Ardebat enim tunc intestino bello Italia, scissa in du

factiones

ctiones: quarum in altera erant, Sixtus pontifex maximus, Ferdinan-
us rex Siciliæ & Neapolis, & respublica Senensium: in altera uerò Ve
ti, Florentini, & Mediolanensium dux: quæ Gallorum quoq; regem
suas partes pellexerat, & quinquaginta ferè castella pontifici ademe-
t: tantoq; odio inflãmata in id bellum incumbebat, ut Veneti, ne Tur *Veneti à Turcis pacem redimunt.*
co bello impedirentur, pacem à Turcis redimerent, Scutara siue Sco-
a urbe Epiri, siue Albaniæ, in qua defendenda permultũ pecuniæ san
inisq; profuderãt, eis tradita. Quo uerò debilior erat altera factio,
c ardentius Mathiæ opem expetebat. Eius igitur belli intuitu Ma-
ias ad pacem cum Cazimiro faciendam propensior tunc esse uide-
tur. Interea Cazimirus peractis comitijs, Sophiam filiam, quam *Sophia Cazimiri regis filia Friderico marchioni Brandeburgẽsi nupta*
iderico Alberti marchionis Brandeburgensis filio natu minori de-
onderat, Francofordiam, quæ ad Odram est, ad sponsum cum
lendido sexcentorum equitum comitatu & apparatu transmisit: i-
e nouis conuentibus maiorum & minorum Polonorum separatim
stitutis, duodenûm grossorum tributum impetrauit: Radomiam-
e ad reginam profectus, usque ad Pentecosten ibi mansit. In-
Petricouiam redijt, Siradiam'que nonnullos consiliarios misit: u-
Magister quoque Cruciferorum, & Nicolaus Tungenus, & re-
æ Prussiæ consiliarij affuere. Sed cum ad uicesimam diem frustrà
ngaros expectassent, Petricouiam ad regem uenerunt. Ac Tun- *Nic. Tungenus in gratiã à rege recipitur. Varmiensis ecclesiæ pacta cum rege Pol.*
nus quidem ad pedes regis prostratus, ueniam impetrauit: per-
issus'que habere Varmiensem episcopam, cum rege ipse pariter, &
æ præsens aderat legatio collegij eiusdem sacri ecclesiæ pacto sem-
terno constituit, ut omnes deinceps episcopi, primores siue præ-
i, ut uocant, & Canonici illius basilicæ intra certum tempus po-
aquam electi, aut in collegium id cooptati fuerint, conceptis uer-
s fidem suam regi Polono obstringant, & præstò sint ipsi, quoties
us erit contra Cruciferos: aduocatus quoque episcopalis, ut & ipse
uerba regis iuret: nec præficiatur quisquam ei muneri, nisi regis
loni, aut ecclesiæ eiusdem subditus. Cæteri uerò homines, qui
nt in ditione episcopi & collegij, decimo quoque anno idem faci-
t. Prouocationem ad regem ut habeant: collegium sacrum, ut non
si gratum regi episcopum sibi deligat. Quod tamen ita postea mu-
tum est, ut rex quatuor de collegio illo indigenas Prussos idoneos e-
eret, de quibus collegium, quem uellet, episcopum eligeret. Hæc ita
nc conuenêre. Nec multo pòst ipse Tungenus cum toto collegio
arce Marieburgensi, quemadmodum conuenerat, promissum im-
euit. Magister uerò uanis Mathiæ promissis, clandestinis'que lite-
s & nuncijs lactatus, difficiliorem se præbebat, affirmans, Cutem sibi
etrahi se passurum prius, quàm in uerba regis Poloni iuraturum.
onfirmabat autem eum Mathiæ legatio, quæ ad Cazimirum uene-
t, de differendo in aliud tempus conuentu Siradiensi, & inducijs cum *Mathiæ & Vuladislai regum conuentus Olomuciæ.*
agistro ac Tungeno prorogandis: propterea quòd distineretur tũc
athias alio cõuentu cum Vuladislao Boemorũ rege apud Olomu-

ciam

ciam agendo. Quo quidē conuentu pax, quę dudū inter abſentes co
uenerat, à præſentibus regibus approbata & ſtabilita eſt, maiore eo
Diuerſa Mathiæ & Vuladislai ingenia.
qui in Vuladislai ditionem ueniebāt, ꝗ alterorū lætitia. Miti enim,
benigno erat ingenio Vuladislaus: Mathias cōtrà ferox, faſtuoſus, g
uisq; ſuis. Hac igitur excuſatione uſus Mathias, prorogationē conu
tus & induciarū à Cazimiro poſtulauit. Nec ſanè difficilē hic ſeſe in e
quod poſtulabat ille, præbuit: miſsisq; ad eum Paulo Iaſenio Sēdon
rienſi, & Ioanne Baſeno Marieburgenſi, quem nunc Elbingenſem u
cant, caſtellanis oratoribus, ad diem diuo Bartholomæo ſacram co
uentum & inducias prorogauit: ipſe interim Radomiam, ubi regina
rat cum liberis, ſeceſsit, Magiſtro relicto Petricouiæ. Ibi enim conu
Conuentus & induciæ prorogatæ.
tum Siradienſem expectare ipſi uiſum eſt, non auſo ad ſuos in Pru
pace infecta reuerti. Sed cum ne ad illud quidem tempus Vngari
Mathiæ legatio ad Cazimirum.
nirent, Magiſter cum ſuis Cazimirum Corcinum ſecutus eſt. Eò ta
dem ſub initium Octobris Stephanus comes Scepuſienſis, & Ven
slaus Becicouius Boemus, legati à Mathia uenerunt, regem'que ſuu
excuſarunt, quòd bello Turcico implicatus, Siradiam conſiliarios ſu
ad conſtitutam diem non miſiſſet. Satagebant autem ij magnope
Magiſtrum cum rege Polono in gratiam reducere, renitentem adm
dum, quòd ſe in uerba regis Poloni nunquam iuraturum eſſe, Deo
homini (Mathiam ſignificans) fidem dediſſe diceret: proferebat a
tem non pauca, quibus à Cazimiro læſus eſſe uideretur. Quæ cum
mnia clariſsimè refutata eſſent, oratores Vngari eum à pertinacia r
uocabant, denunciabantq; apertè, non oportere eum deinceps ulla
rerum ſuarum ſpem in Mathia collocare: Barbarico bello illum c
ſtineri, neque commiſſurum eſſe, ut iniuſtam cauſam tueretur. Ia
uerò ſui quoque eum obteſtabantur, ne ſeſe & ipſos iret perditum:
Magiſter Cruciferorum Martinus cum ſuis iurat in uerba regis Poloni.
ne minis quidem abſtinebant. His igitur non tam flexus, quàm fr
ctus, deceſsit tandem de pertinacia: & nona die Octobr. pacem & fo
dus cum Polonis redintegrauit, & in arce Corcinenſi fidelitatis & ſu
iectionis iuſiurandum regi ſolenni ceremonia dedit, præeunte uer
Ioanne Cracouienſi epiſcopo. Idem fecere, qui cum eo uenerant, pr
mores Cruciferorum & cum his ſex alij de nobilitate, ac tres conſul
Regiomontani. De cæteris uerò omnium ordinum, qui tunc ab
rant, promiſſum, quòd & ipſi idem iuraturi eſſent legatis regijs pra
ſentibus. Iurarunt & regij conſiliarij, qui recens in ſenatum alle
Tranſactio regis cum Magiſtro.
erant, ſe fœdus initum ſeruaturos eſſe. De Brodnicia uerò, & Cul
ma, & Starigrodo à Magiſtro interuerſis conuenit, ut is eas mu
nitiones ad diem diuo Martino ſacrum Regi redderet, octo milli
bus florenorum ab eo acceptis: de damnis eo bello, quod cum Ni
colao Tungeno geſtum eſt, Magiſtro & ordini datis quaterni à reg
Magiſtro'que, & nonus ab ambobus communiter, delecti arbitra-
rentur. Soluit'que eo nomine poſtea rex Magiſtro mille quingen-
tos aureos Vngaricos. Porrò de literis fœderis inter Vngarum
& Ma-

t Magiſtrum icti placuit,ut utrinque ad diem poſtridie Calendas Fe-ruarij ad Rudolfum Vuratislauienſem epiſcopum tranſmitterentur, t ab eo præſente Ioãne Laſocio Scholaſtico Gneſnenſi,ſcriba & nun-o regio,nemini lectæ concerperentur. Nam cum Mathia quoque Vngaris pax conuenerat. His ita peractis magna omnium lætitia, Vngari oratores & Magiſter cum ſuis honorificè à rege accepti ac do-ati,diuerſi diſceſſere. Nec ita multo pòſt rex in Lituaniam cum regi-a & liberis feſtinauit,Ioanni epiſcopo,Iacobo Dembienio caſtellano præfecto Cracouienſi, & Paulo Iaſenio caſtellano Sendomirienſi, ommiſſa cura tranſigendi cum mercenarijs militibus,qui ob non exo-ta Pruſsica ſtipendia,paſsim,& maximè in eccleſiaſtica bona hoſtili-r graſſabantur,à nullo ſcelere & flagitio ſibi temperantes. Is enim nc erat Lituanicarum rerum ſtatus,ut regis præſentiam uehementer quireret. Nam Ioannes Moſchorum dux,ſubacto Nouogrodo ma-no, & compluribus arcibus atque caſtellis finitimæ Ruſsiæ, quæ lba dicitur, & magno Lituanorum duci parebat: in poteſtatem ſu-n redactis,reliquæ Ruſsiæ & Lituaniæ uehementer imminebat. mplum quidem is principatum à maioribus ſuis acceperat: uerùm artaris, qui trans Rha ſiue Volgam fluuium incolunt, obnoxium tributarium uſqueadeò, ut legatis Tartaricis, atque etiam uereda-s tributum petentibus, uel alia quamuis de cauſa uenientibus, cum uis ueherentur,dux ipſe pedeſter obuiam prodiret, & lactis equini ui potus eſt Tartaris gratiſsimus) poculum uenerabundus porri-eret: ſi qua gutta inde in iubam equi deſtillaſſet, eam lamberet: in-rpreti legenti literas Imperatoris ſelectam ueſtem ſabellinam ſubſter eret, ipſe cum proceribus eas legi auditurus, genua flecteret: nec ul-m tyranni imperium detrectaret,etiamſi bellum contra Chriſtianos, ederatos, aut neceſſarios ſuſcipere iuſſus eſſet. Hanc tam duram ruitutem Ioannes uir magni animi & acer cum ferre non potuiſſet, xore Græca magis etiam hominem incitante, ſumptis armis ex-uſſerat: finitimos etiam Ruſſorum principes conſanguineos ſuos tu magis quàm armis ſubiugarat: & longius ad occidentem ſo-m prouectus, Nouogrodum magnum, ciuitatem ampliſsimam opulentiſsimam, ac totius Septentrionis emporio celeberri-am, quæ Alexandri Vitoudi armis adacta, centum millia aureo-um nummûm, quemadmodum uult Vapouius, ſiue ciclorum, ut ribit Dlugoſſus, quos Rublos uulgò uocant, magno Lituano-um duci quotannis ad illud tempus pendere erat ſolita, Lituano-um ope deſtitutam oppugnarat, & indeditionem acceperat: tre-entos ciuium primores interfecerat, eorum'que facultates omnes bſtulerat: reliquis uerò ciuibus tertia modò parte facultatum reli-ta, quicquid erat reliquum ademerat: deniq; archiepiſcopi ærarium uro,argento,gemmis,,margaritis,& omni genere opum per multos nnos congeſtarum refertiſsimum ac ditiſsimum ſpoliarat, ſolùm-ue aurum,argentum,& gemmas, atq; uniones trecentis curribus a-ſportarat,

Pax inter Vngar. & Polon.

Militum graſſatio ob non exoluta debita ſtipendia.

Moſchorũ dux Nouogrodum & magnã partẽ Albæ Ruſsiæ ſubigit.

Moſchi Tartarorum tributarij & ſerui.

Equini lactis uſus apud Tartaros.

Ioãnis Moſchorum ducis res geſtæ.

Ruſsi finitimi ſubacti à Moſchis.

Nouogrodum magnũ Lituanorũ magno duci tributarium.

Mouogrodum captum à Noſchis.

Nouogrodẽſis prædæ magnitudo.

sportarat. nam qui cæteram supellectilē portabant currus, fuerunt i-
numerabiles. Inde igitur auctus opibus & animis Moschus, totas pr-
uincias Lituanis, dum Cazimirus Polonicis rebus diuersa parte orb-
terrarum distinetur, ademerat, omnem'q; adeò Russiam & Lituani-
animo complexus erat. His ergo rebus prouisurus Cazimirus, in Litu-

Cazimirus à Moschico bello abhorruit.

nia tunc solito diutius commoratus est. Et quamuis Lituani proce-
bello repetere amissa optimum factu esse censerent, maluit ille tam-
quietis consilijs cum feroci Moscho rem componere, quòd eum tan-
accessione diuitiarum atq; prouinciarum numerosis, & bellandi a-
duitate exercitatis, & memoria partarum uictoriarum præfidentib-

Lituani imbelles facti.

copijs abundare, suos uerò longa desuetudine armorum imbelles
effœminatos esse diceret: mercenario milite contra tam potentem h-
stem bellum geri oportere, cuius è Polonia & uicinis gentibus tam
leriter educendi sibi copia non esset. Itaque aliquot annorum induc-

Induciæ Lituanorum cum Moschis.

cum eo pactus est. Hæc tunc in Lituania. Per id tempus autum

Turcæ Transyluaniā infestāt. Bassa.

Turcarū centum millia cum quinq; ducibus, quos ipsi Bassas uoca-
deductis secum Transalpinorum auxilijs, Transyluaniam ingressa,
Sobinouiam siue Cibinium urbem castra posuere. Præsenserant e-
rum aduentum Vngari, & ad defendenda sua tripartito cum totid-
ducibus accurrerant: fortè in unum agmen, cui Stephanus Bathor-
præerat, Turcæ incidêre. Stephanus ubi se in arcto positum pugna-
detrectare, & cum reliquis duobus suorum agminibus coniungere
non posse animaduertit, facit tamen eos certiores de necessitate di-
candi sibi obiecta: & militibus suis uoluntario iureiurando sese o-
stringentibus, quòd morituri prius quàm fugituri essent, arma exp-

Prælium Vngarorum cum Turcis.

dit. Committitur acre prælium tribus fermè horis. Iam'que V-
gari prægrauante Turcarum multitudine referre pedem cœperant,
ægrè eos sistebat Bathorus, obtestans pariter & obiurgans, & r-
centis iurisiurandi admonens: cum ecce duo reliqua agmina, in quib-

Turcæ uicti ab Vngaris.

erant aulici regij & Rascij, citato cursu inuecta, in latus hostium imp-
tum fecerunt. At illi re improuisa consternati, aliquandiu tamen co-
uersis equis restiterunt: ad extremum uerò conturbati & impulsi, f-
gam fecerunt. Ibi tunc magna fugientium strages edita. Nemine-
enim præter quinquaginta insigniores captiuos, Vngari uiuum seru-
bant. Nec tamen incruenta cessit eis uictoria: cecidêre multi fortes u-

Knes.

ri, in quibus nobiles in primis Paulus Knes, quo nomine Slaui ducem
& sacerdotem appellant, & Iaxitius Rascius ductores agminum: quo-
rum opera maximè uictoriam illam tam præclaram & omni æuo me-

Mathias podagricus.

morabilem Bathorus, quanquam & ipse saucius, Mathiæ retulit. Ill-
enim graui pedum dolore impeditus, in Vngaria decumbebat, usqu-
adeò afflictus, ut passim diuulgaretur, eum extremum clausisse diem

Austria uexata à Mathia & Vngaris.

ueneno sublatum. Sed probauit is anno sequenti se uiuere, Austrian-
per Thomam Tarcium populatus, & Rachesburgo oppido per uin-
potitus: cum à Turcis ad alia bella, quemadmodum statim expone-
mus, auersis, ocium & quietem nactus esset, cum Polonis autem Boe-

mis pa-

nis pacem fecisset. Eum uerò annum & consequentes aliquot Cazimi 1480 ann.
us rex iam grandęuus, cum uxore & liberis in Lituania uenationibus
acans consumpsit: neq; memoratu dignum quicquam tunc in Polo-
ia, pace per circuitum parta, accidit, præter quòd Ioannes Dlugossus
anonicus Cracouiensis, non multo antè designatus archiepiscopus
eopoliensis, uiuere pariter & annales Polonicos scribere desijt, uir
obilis de gente Vienauia, uirtute & constantia summa, eruditione &
cundia, ut illis temporibus, non uulgari, & industria ac dexteritate
rebus gerendis singulari præditus: quas ob res quamuis Cazimirũ
gem Sbignei, ac deinde rursus Iacobi Senneniorum ornamentis im-
ensius studendo, grauiter offendisset, ita ut sacerdotiorum fructibus
oliaretur, Cracouia à præfecti apparitoribus contumeliose eijcere-
r, proscriptus'que de uita periclitaretur: postea tamen idem rex plu-
mum eius opera in obeundis legationibus maximi momenti atque di
nitatis, & inerudiendis liberis suis usus est: unde ditatus, insignia re-
quit beneficentiæ suæ pietatis'que monumenta. Sed quoniam extat
ta eius, siue à Philippo Callimacho, siue à quoquam alio disertè ac di-
genter conscripta, satis sit obiter hæc paucula de eo perstrinxisse. An-
o dehinc tertio ad medium mensis Iunij pestis atrox ex Vngaria pro-
rpens, Cracouiam, cunctam'que minorem Poloniam, inuasit: se-
uenti uerò anno maiorem quoque Poloniam, Masouiam, Prussi-
n, ac Boemiam peruasit, & plurimos mortales absumpsit. Inter
uos insignis fuit Simon Lipniciẽsis, ecclesiastes disertus, Bernardinia
sodalitij ad meridianam portam Cracouiæ degentis, homo plebeius
uidem, & obscuro loco natus, sed probitate & sanctimonia uitæ cla-
s, ita ut ęgroti complures ad sepulchrum eius pristinæ sanitati resti-
ti esse memorentur. Quod quidem de Cazimiro quoque, Cazimiri
gis filio, non modò constanti fama, sed etiã certis grauibus'q; testimo
ijs affirmatur: qui Simonem hunc intra uertentem annum consecu-
s est, apud Vilnam tabe consumptus, & in basilica eius urbis à patre
lenni pompa sepultus: & ipse sanctitatis opinione clarus. Fertur au-
m is tam castè & continenter uixisse, ut medicis concubitum suaden-
bus, si sanus esse uellet, mortem oppetere, quàm legem pietatis Chri-
ianæ transgredi maluerit: longè aliter sentiens, quàm multi mortales
orruptissimo hoc nostro seculo, qui neque pœnitendum, neque pu-
endum sibi esse ducunt in cœno libidinum uolutari. Creuerat inte-
m in Polonia licentia hominum & audacia, cœperant'que nonnulli
obiliores etiã rapto uiuere. In quibus Christophorus Safranecius,
obili genere ortus, & non contemnendis opibus præditus, facta ma
u perditorum hominũ è Pescouascala arce, uias publicas infestabat,
mercatores'q; Cracouienses complures copiosos & honestos Lublinũ
ad nundinas proficiscentes diripuerat & trucidarat. Hac igitur de
causa proscriptus: & cum proscriptionem contemneret, circumuen-
tus & captus, Cracouiæ iussu regio capitali pœna affectus est. Ita
pacatiores tamen factæ sunt uiæ. Nec Boemia interim, & Praga

Ioannes Dlugossus historicus, & archiepiscopus Leopoliensis designatus, obijt.

1482 ann. Pestis dira.

Simon Lipniciensis.

Cazimiri sancti principis mors & castitas.

Christophorus Saffranecius ob latrocinium capite plexus.

Boemia et Praga ab improbis concionatorib. turbatur.

præsertim, à domesticis motibus quieta fuit, schismaticis & prof-
gatis sacerdotibus atque concionatoribus in absentes episcopos, Ca-
dinales, & Pontificem max. mox in præsentes monachos, & magistr-
tus urbanos, ac in regem denique, populum concitantibus. Sed n
nostra prosequamur. In Russiam deinde Cazimirus rex iter fec
ut à Stephano Valachorum palatino pridem promissum ac diu dil-
tum fidelitatis iusiurandum ritu solenni acciperet, ipsomet palatin
qui ad eam diem uarijs causificationibus id extraxerat, inuitante,
Turcarũ uaria huius temporis bella.
huiusmodi causa. Imminebant tunc toti orbi Christiano Turcarum a-
ma. Afflixerat Rhodum graui bello Mahometes, & metropolim
Turcæ à Rhodo reiecti.
ius insulæ uehementissimè oppugnarat: sed non expugnarat tame
magna cum ignominia & strage reiectus. In Appulia uerò Bestian
Appulia uastata
& alia quædam ignobilia oppida ui cæperat ac deleuerat: Hydru-
Hydruntum captum.
tum autem præsidio firmauerat, indéque eam oram omnem longè l-
te'que ferro & igni uastabat. Vtrumque hoc bellum per legatos, qu
Bassa.
illi Bassas uocant, gesserat, ipse eodem tempore cum tertio exercitu
Mahometis mors.
Syriam profectus erat. Sed in itinere prope Nicomediam extinctu
Turcarum ciuile bellum.
laxamentum ijs quibus terrori fuerat, attulisse morte sua uidebatu
propterea quòd Turcæ scissi in duas factiones, partim Baiazeti nat
maiori, partim Zizimo minori filio eius fauebant, bello'que ciuili in-
Hydruntum receptum.
petiti erãt: ita ut ij qui Hydrunti erant in præsidio, cum ab Italis ad r-
stinguendum illud quasi commune incendium duce Alfonso Ferd-
dinandi regis Neapolitani filio, principe Calabriæ, accurrentibus pr-
merentur, omni ope suorum destituti, deditionem facerent. Vbi pra-
Vngarorum uirtus.
claram Christianis operam Vngari, quos Mathias rex affini suo in au-
xilium miserat, nauarunt, utpote exercitati bellis Turcicis. Videbatu
itaque respiratura esse aliquantisper respub. Christiana, ipsis inter
Zizimi Turcæ fuga, captiuitas, & mors.
Turcis belligerantibus, cum Zizimus, quem alij Selimum uocant,
Baiazete prælio superatus, ad Sultanum Ægypti se recepit: cum'qu
opibus & auxilijs eius fretus, bellum atque prælium instaurasset, ite
rum uictus Rhodum profugit: à Rhodiensium uerò militum mag-
Innocentius octauus Papa.
stro ad Innocentium octauum pontificem max. qui Sixto successera
Romam transmissus, & à Carolo octauo rege Gallorum Neapolin
cum exercitu contendente receptus, in itinere uitam finiuit, uenen
Alexãder sextus papa.
ut creditum est, extinctus Alexandri sexti pontificis opera, qui tun
Innocentio defuncto successerat. Baiazetes pacem domi nactus, u
Baiazetes. Imp. Turcarũ 1484. ann.
ignominiam & clades paternas à Stephano acceptas ulcisceretur, an
no post Christum natum 1484, in Bessarabiam & Valachiam terra m
Kylia & Bialogrodũ urbes captæ à Turcis.
ri'que expeditionem fecit: Kyliam, quam Lithostomon Græcis ueteri
bus dictam esse quidam autumant, & Moncastrum siue Bialogrodun
urbes munitissimas, illam ad Danubij: hanc uerò non ad Borysthenis
Pauli Iouij error.
ut uult Paulus Iouius, sed ad Tyræ siue Nestri ostia sitam, non sine ma
Moldauia peruastata à Turcis.
gna strage suorum in potestatem redegit, Moldauiam'que omnem e
ipso & sequenti anno peruastauit: sed subegisse Iouius memorat, sed
falso; quod statim planum fiet. Cessit quidem tunc Stephanus poten-
tia

A tiæ Turcicæ, cum ei longè imparem se esse animaduerteret: tutioribúsque & impeditioribus locis, ut est montosa & syluosa ea regio, sese continuit: Cazimiri autem regis opem implorauit, promittens in uerba eius iuraturum se tandem esse. Non putauit Cazimirus negligendam sibi esse illam occasionem deuinciendi & subiungendi sibi eius principis, qui Tartaros, Turcas, Vngaros uicisset, magnis que incommodis affecisset, suum autem imperium ad illud tempus detrectasset. Quamuis autem facilè conijceret, stabile firmumq́ non fore id, quòd non uerè & ex animo ageretur, sed temporis modò causa simularetur, consultius tamen & cum minori periculo suo suorumq́ coniunctum esse ducebat cum illo & per illum deuotos uniuersi Christiani nominis hostes à finibus suis arcere, quàm proditis quodammodo Valachis, omnem grauissimi belli molem in semet deriuare. Quamuis enim nullam ipse Turcis inferendi sibi belli occasionem daret, non temperaturos tamen eos sibi esse ab inuadenda & infestanda Russia, Podolia & Lituania, si Valachiam subegissent, & illum quasi intermedium parietem diruissent: ac uel ipsos Valachos infestissimos sibi fore, quòd ope sua destituti, in barbari tyranni potestatem redigerentur: denique uel sola fama aduentus sui Valachis quidem redditum iri, animos ad defendendum sese sua que, Turcis uerò terrorem incussum iri, ne longius progrederentur, aut diutius in munitionibus Valachiæ subigendis immorarentur. Formidabile enim tunc erat Turcis nomen Polonorum. Igitur sub initium autumni anno Christi 1485, Leopolim rex contendit, eo que Russica & Podolica nobilitas omnis euocata ipsi præstò fuit. Permulti etiam de Polonis & Lituanis uoluntarij partim officij, partim spectaculi gratia illuc ad eum confluxêre, equis armis que bene instructi, ita ut uiginti millium equitum bello aptorum numerum comitatus ille expleret. Cum eo porrò Nestro seu Tyra amne apud Haliciam transmisso, Colomeiam ad constitutam cum Stephano diem sese contulit, & in latè patenti campo castrametatus est. Nec multo pòst Stephanus quoque cum insigni procerum equitum que caterua affuit. Sublime solium in tentorio regio præparatum erat: in eo rex ornatu regio sedebat, adstantibus consiliarijs. Stephanus, ubi appropinquauit, equo præstanti uectus, solus exclusis omnibus receptus est in medium ab equitatu regio cingente tentorium: desiliens que, à primoribus regij consilij obuiam prodeuntibus ad regem introductus est, uexillum signo terræ Valachiæ exornatum manu tenens: & adorato, ut mos est gentis, rege, uexillo que ad pedes sedentis abiecto, in genua procidit. Interea solutis ex composito funiculis, qui tentorium sustinebant, detectoq́ tabernaculo, quæ fiebant intus cunctis longè late que patuêre. Ibi tunc Stephanus nihil ea re motus, solenni ceremonia conceptis uerbis iusiurandum dedit, se cum uniuersa Valachia in fide & clientela Cazimiri & successorum eius regum Poloniæ semper fore, nec alium quenquam, præter ipsum, dominum agniturum esse: contra quos-

Valachiæ situs.

Cazimiri consilium de rebus Valachicis.

1485 ann.

Stephanus pal. Moldauiæ cum suis iurat in uerba regis Cazimiri.

uis hostes ipsi summis uiribus præstò futurum: nullum cum quoquam fœdus contra ipsum initurum, neque hostile quicquam contra eum & Polonos moliturum: præmoniturum etiam, si quem moliri quicquam eiusmodi præsenserit: pacem denique bellumque cum nemine iniussu regis facturũ esse: quibus quidẽ uerbis extremis Mathias rex Vngarorũ, qui & ipse Valachiæ dominatum siue patrocinium sibi uendicabat, tacitè designabatur. Extat ea de re in Archiuo regis diploma Stephani, ab ipso & quatuordecim consiliarijs eius consignatum. Ita tunc ferox ille & acer bellator, & superbus multorum populorum regumque uictor, non nisi extrema necessitate adactus, regi Polono collum subdidit. Subleuatus deinde à rege, & ad osculum admotus, mensæque adhibitus cum tredecim suę gentis primoribus, & perhumanè acceptus est: denique hospitalibus donis ornatus, in Valachiam se recepit, tribus millibus equitum auxiliariorum ex omni numero delectorum à rege acceptis: quibus Ioannes cognomento Polacus præfuit. Post quod tempus Stephanus Polonicorum auxiliorum ope fretus, ad discrimen quidem uniuersæ dimicationis cum Turcis non uenit, sed particularibus certaminibus eos uehementer exercuit, & sæpe non sine strage fudit, fugauitque, Valachis, qui & ipsi æquè ac Turcæ leuiore armatura utebantur, animose in eos procurrẽtibus: & cum premerentur, ad Polonorũ signa agménque extremum sese recipientibus, & cum ijs pariter hostem ferocius in se inuehentem reprimentibus. Ita retinuit tamen principatum suum Stephanus, quamuis mutilũ. Excessere enim Turcæ Valachia, Kyliam tamen et Bialogrodũ pręsidijs firmarunt: tractumque illum maritimum quẽ Bessarabiam uocant, in potestatem suam tunc redactum, in hanc usque diem obtinent. Cazimirus constitutis rebus Valachicis, in Poloniam redijt: & Cracouiæ aliquandiu quietus, & quasi uacatione ætatis utens, mansit: Fridericum filium natu minimum studio & opera ad episcopam Cacouiensem secundũ Ioannem Ressouium tunc mortuum euexit. quod quidem anno Christi 1488 factum est, Tartaricum autem bellum per Ioannem Albertum filium gessit. Infestabat ea gens crebris incursionibus, magnisque incommodis afficiebat Podoliã atque Russiam siue ultro, egestatisque suæ subleuandæ gratia, siue à Turcis in Valachia iritatis, incitata. Fumabant longè lateque nõ modò uillarũ & pagorum, sed etiam uicorum & oppidorum incendia: abducebantur in fœdam ac barbaricam seruitutem agrestes iuxtà ac nobiles uiri, matronę & puellæ: senes uerò ac pueri, longioris atque celerioris itineris labori ferendo impares, immaniter trucidabantur: & miserabilis erat omnino rerũ facies. Excitus tandem suorum querimonijs, clamoribus, conuicijs, & commiseratione Cazimirus anno Christi 1489, cum celeri nũcio Tartaros, transmisso apud Tauane Borysthene, Podoliæ & Russiæ imminere accepisset, Ioãnem Albertum cum expeditis copijs aulici comitatus sui cõtra eos misit: ac Russicę & Podolicę nobilitati, ut cum eo sese coniungeret, imperauit. Et fuit ea dicto audiens. Cum autem cognouisset Ioannes Albertus, Tartaros solita celeritate usos, rapta præda raptim recedere,

Polonorum auxilia Stephano Valacho data.
Ioãnes Polacus.
Turcæ à Stephano fatigati.
Bessarabia.
Fridericus episcopus Cracouiensis.
1488 ann.
Tartarorũ excursiones in Podoliam & Russiam.
1489 ann.
Tauane.

recedere, curriculo secutos eorum uestigia, per nota uiarũ ac tramitum compendia ducentibus Podolijs, ad Copestrinum uicum peruenit: ibi certior fit ab exploratoribus & captiuis, Tartaros bipartito agmine cum duobus ducibus, quos Cæsares siue Cearos illi uocant, reuertentes, partim ante se haud longè abesse, partim aliquanto interuallo subsequi. Relictis igitur cum exiguo præsidio sarcinis, & ijs equitibus, qui debilitati cursu equis sequi non poterant, in id agmen hostium quod antecesserat, maiori animo quàm consilio à tergo impetum fecit. Tartari à longè ut in patenti planicie, nostros aduentantes conspicati, diduxere agmen conuersis equis, ut est mos gentis: densúmque sagittarũ imbrem sursum uersus eiaculati, equos pariter & equites supernè cõsauciabãt, donec præpeti cursu inuectis nostris res cominus gladijs geri cœpit: ibi uerò impares nostris armatioribus, in fugam conuersi sunt: quam tamen obiecta cœnosa palus impediebat. Itaque multi in prælio, longè plures in fuga cecidere: capti multi: pauci ex eo agmine, quod quindecim millibus equitum constitisse memoriæ proditum est à Vapouio, cum duce abiectis equis in palude hæsitantibus, pedestres euasere. Prȩda omnis à nostris recuperata, & captiuis exuuijsque hostium cumulata. Nec mora, ad cæteros qui sequebantur nostri retrò contendere: forte fortuna ij improuiso aduenientes, impedimentis nostrorũ apud Copestrinum relictis potiti erant: & cum ibi aquæ mulsæ, qua ferè in potu utuntur Rusi & Podolij, aliquantũ reperissent, ex itinere sitientes largius sese ingurgitabant, diffugisse nostros rati. Id cum nostri cognouissent, in comessabundos & ebrios facto derepentè impetu, quasi in pecudum cæde ad lassitudinem usque uersati sunt. Dux quoque hostiũ aliter correptis armis tentatóque nequicquam cum paucis inordinatis Marte cecidit. decem millia equitum in hoc agmine fuisse Vapouius prodidit, & ex eo numero paucos euasisse. Sunt qui ad Sauoranũ, siue Safranum flumen, quod in Bogum influit, hæc gesta esse memorẽt. Non quieuêre tamen postea Tartari: sed cum rursus in Podoliam populabundi hyberno tempore excurrissent, niuibus, quȩ plurimæ tunc deciderant, impediti, rursus insigni strage à nostris tumultuariè coadunatis profligati sunt. Verùm hæc uictoria de nouem millibus Tartarorum posterius, neque Ioannis Alberti ductu parta est. Tunc autem Ioannes Albertus re bene gesta, & lectis hostium spolijs, uictor ad patrem reuertit: ex eo clarus charúsque cunctis haberi cœptus, militibus pariter & captiuis reducibus uirtutem, dexteritatem & prudentiam eius prȩdicantibus. Quæ res magno ipsi adiumento fuit ad regnum Vngarorum adipiscendum, nisi fortuna nouerca in medio cursu eum destituisset: quod mox persequemur, si paucis prius attigerimus, quæ hoc ipso anno acta sunt: nempe quòd Cazimirus rex fœdus icit cum Baiazete Turcarum imperatore, per oratorem suum Nicolaum Firleium gente Leopardium, qui postea castellanus Cracouiensis, & dux exercitus Polonici fuit, hac lege ne quid alter alterius ditionibus & hominib. in cõmodaret. Cum Vuladislao quoque filio Boemorum rege idem societa-

Copestrinum.

Polonorum de Tartaris gemi nata uictoria ductu Ioãnis Alberti.

Aqua mulsa.

Sauoranus siue Safranus fl.

Tartari rursus fusi.

Ioannes Albertus Cazimiri filius clarescit.

Cazimiri fœdus cum Baiazete.

Nicolaus Firleius.

Polon. et Boë. regum societas contra Mathiam.

tem cõtra Mathiam Vngarorum regẽ inijt. Erat enim Mathias quieti impatiẽs: & cum plurima de Vuladislao partim bello, partim iniqu foedere quæsiuisset, plura indies appetebat: ducesq; Silesios Ioannẽ Z ganensem, & Henricũ Munsterbergensem durissimis pactis ad dede das sibi munitiones Zeganum, Sprotauiam, Cozuchouiam, Suebod num, Grunbergam, Polcouiciam, Vartembergam, & Franchenste num, adegerat: contra Fridericum imperatorem, cui Vuladislaus cliẽ

Mathiæ regis inquietudo.

Austria infestata ab Vngaro.

imperij, rectè deesse non poterat, bellũ instaurabat: Austriã infestaba & multas eius munitiones in potestatem suã redigebat: quin Boemi quoq; imminere uidebatur, & in Vuladislai caput Boemos quosdan sicarios comparasse dicebatur. Vuladislaus igitur omnia domi forisq suspecta habens, & in paupere regno, tamen alieno quoq; nomine ua de obęratus, cum se Mathię uirib. imparẽ esse, Fridericũ uerò nõ mod nihil opis afferre sibi posse, uerùm etiã ope sua indigere cerneret, ad p tris arma recurrendum sibi esse putauit. Nec ille abnuit societatẽ, cùn filij, tum sua ipsius causa. Nouerat enim inquietũ Mathiæ ingenium. Sed insequenti anno is omnes eos periculo & metu liberauit. Et intul

Mathiæ res gestæ in Austria.

Vienna capta.

Mathiæ regis mors.

is quidem bellũ Austrijs: exercitũ Friderici imperatoris fudit: muniti nes Austriæ plerasq;, & in his caput gentis Viennam, in potestatem sui redegit: Nouam urbẽ obsedit: uerùm dum ea obsidetur, ipse Vienna apoplexi extinctus est. Funus eius raptim & minimè regali pompa A bam regiam, ubi regũ Vngarorum sepultura fuit, ab Vngaris elatum. Quo cognito, Maximilianus Friderici imperatoris filius, quem paul antè pater principibus electoribus assentientibus Cęsarem siue regen Rom. appellarat, & Aquisgrani coronarat, cum exercitu aduolans, V

Vienna & Austria recuperata à Maximiliano.

Tirolensis comitatus.

ennam & omnem Austriam in potestatem suam redegit, & patri red didit: nigram legionẽ, reliquias Mathiani exercitus fudit ac dissipauit mox Tirolensem comitatum, qui à Venetis infestabatur, donatione S gismundi patrui sibi adiunxit. Mors Mathiæ regis, noui, quanquan non diuturni, nec atrocis belli inter Vngaros & Polonos causa fuit.

Vngarorũ dissidium in creãdo rege.

Quod quidem ex intestino Vngarorum procerum inter ipsos dissi dio coortum est. Nam ij diuersis studijs partim ad Vuladislaum re gem Boemorũ, partim ad Ioannem Albertum alterum Cazimiri filium de quo dudum mentionem fecimus, regnum detulerunt: nec deeran qui Maximilianum Cęsarem regnare uellent: erant etiam, qui externo reges fastidientes, Ioannem defuncti Mathiæ nothum filium, quẽ blan dè Hanselicum uocabant, regem appellabant. Non repudiauit Ioãnes A lbertus oblatum regnum, inuitantibus & orantibus qui ipsi stude

Bellum inter fratres.

Beatrix regina Vuladislao fauet.

Ioannis Alberti expeditio in Vngariam.

bant Vngaris, patre uerò suadente, & sumptus præbente. Sed Vuladi slaus accitus à suis fautoribus, celeriter cum tumultuarijs Boemorum copijs adfuit: & Budam caput regni, fauore Beatricis reginæ (quæ iam inde ex quo Vuladislaus Olomuciæ cũ Mathia conuentũ agebat aspectu eius capta erat, tunc aũt nuptiarũ eius spem conceperat) pulso Hãselico occupauit. Id cũ didicisset Ioãnes Albertus, accepto à patre e xercitu, in q̃ duodecim millia hominũ mercede cõductorũ numeraban

tur,

tur, sub signis in Vngariã ingressus est: & Sobinouiã, Aperiassũ, & alia quædam oppida, quæ ipsi Budam contẽdenti in itinere occurrebãt, in deditionẽ accepit. Cassouia uerò urbs & arte munita, & ualido aduersariorum præsidio munitior, & commeatu bene instructa, uenienti portas clausit. Non uisum est eã Ioãni Alberto præterire, ne hostis à tergo relinqueretur, néue cæteræ munitiones eius exemplo, noui regis imperium detrectarent. Itaq; obsideri ea, & bombardis è Polonia aduectis oppugnari cœpta est, sed nullo operæprecio: ab extrema æstate in mediã hyemem extracta obsidio. Interim tãta est pax inter fratres ab Ioanne Varadinensi, eodemq; Olomucensi episcopo, uiro prudẽte & docto, qui ea de re in Poloniam ad Cazimirũ, ex quo Ioannes Albertus dependebat, excurrit. Sed nihil impetrauit. Vuladislaus uerò, cum primores Vngaros plerosq; omnes opera & largitione Beatricis, quæ thesaurum regium in potestate sua habebat, ad se pellexisset, exercitum ad reprimendos fratris conatus misit. Cum aũt in propinquo essent duo exercitus, cœptum est ab Vngaris de pace agi, nolentibus regnum dubiæ Martis aleæ committere. Constitutæ ad certum tempus induciæ, per quas illi Vuladislaum, Ioannes Albertus uerò patrem consuleret, ac de conditionibus pacis inter dissidentes cõueniret. Interea Ioannes Albertus soluta obsidione, Aperiassum se recepit, & Vngari diuersi abiere. Erat Cazimirus tunc in Lituania, ad repetenda bello sua, quæ Moschi interuerterant, sese comparans. Etenim post Nouogrodum magnum subactum, Russorum Seueriensium principes ultrò ad Moschos defecerant, non maxima re offensi: nempe quòd cum Vilnam uenissent, ad regem quodam tempore intromissi non sunt: cum'que unus quispiam ex ijs importunius urgeret, ac digitum foribus paululum adapertis inseruisset, ianitor eum attractis uehementius foribus, pressit & confregit. Et luit quidem capite pœnam ianitor, non fuit tamen eo satiata ira principum: quin ij profecti rectà ad Moschorum ducem, eius imperio se sua'que omnia subiecerunt. Siue autem hæc fuit causa defectionis, siue illa potius, quòd despicatui se esse Lituanis animaduerterent, ac de religione rituq; sacrorum ab illis quidem dissentirent, cum Moschis uerò consentirent, illa tamen occasione permoti meditatum fortassis iam antè facinus maturarunt. Hæc igitur Cazimiro Moschici belli causa fuit. Et tamen maiore euehendi filij, q; recuperandi amissa studio incẽsus, ira etiã in alterũ filium, uelut nimio plus cupidum, & in se ingratũ, stimulante, pacem Ioanni Alberto dissuasit, ac prosequi eum cœptum bellum iussit: adfuturum se ipsi cum ualidis copijs, ac Tartarorum auxilijs, cum primùm res Lituanicas cõposuisset, pollicens. Valde erãt diminutæ Ioannis Alberti copiæ, plurimis militibus ad mentionẽ pacis, & q; per inducias angustiore annona & pabulo utebãtur, dilapsis: & tamen ei patris authoritatem secuto, inchoatũ bellũ prosequi in hostico placuit. Finis igitur inducijs, cum primũ per tẽpus anni sequẽtis potuit, proxima quæq; is populabundus uexabat, uastabatq;, donec Vuladislaus querelis suorũ, quorum agri uastaban-

Cassouia obsessa à Ioanne Alberto.

Seueriensium Russorum defectio ad Moschum.

1491 ann.

tur, motus, octodecim millia peditum pariter & equitum ex Vngar[is]
atque Boemis coadunauit. Maturandum autem is sibi esse duxit, qu[i]
patris aduentum præuerteret, quem sibi infestum, graue bellum com-
parare audiebat. Vix quatuor millia bellatorum Ioannes Albertu[s]
habebat, dilapsis cæteris: nihil tamen territus hostilis exercitus adue[n-]
tantis magnitudine, turpe esse ducebat & inutile, intra munitiones se[]
continentem, obsidionis incommoda tolerare, & patris centum qu[a-]
draginta ferè milliaribus Germanicis absentis & ægrè molientis o[-]
pem expectare. Itaque cohortatus suos, ut pugnantes, & non inult[i],
sicuti uiros fortes decet, mortem oppeterent potius, quàm ignauè fu[-]
gientes, aut latitantes pecudum in morem trucidari se paterentur, i[n]

Prælium inter fraternos exercitus.

aciem eos eduxit. Dato utrinque signo pugnæ, ad manus uentum es[t]:
strenuè se gerebant Albertiani, primos'que hostium loco mouerant:
sed prægrauante multitudine repressi, multis fortibus uiris amissis, ce[s-]
sere tandem. Dux ipse cum frustra aliquandiu instaurare prælium c[o-]
natus esset, duobus equis in ardore pugnæ amissis, tertio quoque gr[a-]

Ioannis Alberti fortitudo & fuga.

uiter sub uentrem sauciato, uix tandem Aperiassum euasit. Parum au[-]
tem absfuit, quin à duobus Boemis insequentibus caperetur, cum fra[-]

Crupscius.

cto gladio, quo se tueretur non haberet: ni Crupsius eques Polonu[s]
accurrens, suum ipsi gladium porrexisset: quo quidem ille utrunque ho[-]

Vuladislai regis pietas.

stem transfixit. Vuladislaus de euentu pugnæ certior factus à suis,
non obscurè præ se tulit, magis lætari se de salute fratris, quàm de ui[-]

Pacta inter fratres.

ctoria sua: missis'que ad eum legatis, pacem cum eo fecit his conditio[-]
nibus, ut Vngariam is deinceps missam faceret: Vngaris, qui in uer[-]
ba ipsius iurassent, iusiurandum remitteret: acciperet autem in Silesi[a]

Glogouiensis, Opauiensis, & Carnouiensis dominatus in Silesia Ioanni Alberto concessi à fratre.

Glogouiam maiorem, Cozuchouiam, Sprotauiam, Zelonagoram,
Suebodinum, Giuram, Crosnam, Scenauiam, Opauiam, Carnouiam,
Toscum, Bythomiam, Suirchleneciam, & Cozle, eaque omnia ditione t[e-]
neret, unà cum liberis suis marib. si quos habiturus esset, tâtisper quo[-]
ad rex factus non esset. Verùm ut ferrent tamen homines eorum loco[-]
rum onera publica ex æquo cum Vngaris: dux autem ipse Ioannes A[l-]
bertus liber & immunis prorsus ab ijs esset. Interea uerò dum hæc præ[-]
stantur, Aperiassum is & Sobinouiam retineret. Quòd si Vuladislaus
nullis relictis liberis decederet, Ioannes Albertus post eum regnaret
apud Vngaros. Nemini autem fraudi esset, cũ eo contra Vuladislaum
sensisse. Ad hæc, ut ijs qui Mathiæ regis tempore exulassent, liber ad
suos pateret reditus. Denique captiui utrinque ut redderentur, item'que
munitiones captæ. Hæc ita tunc inter fratres conuenta, conscripta, ac
Vuladislai regis, & quindecim procerum Vngarorum signis cõsigna-
ta, extant in archiuo Cracouiensi. Extant & aliæ literæ, quibus idem
rex tributa siue exactiones, quæ sibi publicorum onerũ nomine ex ijs
ditionibus pendi debebant, eidem fratri condonauit. Quibus peractis

Hanselicus, & Maximilianus Cæsar uicti à Vuladislao.

Ioannes Albertus in Poloniam se recepit. Vuladislaus anteque dimitte-
ret exercitum, Hanselicum quoque cũ non contemnendis Valachorum
copijs Budam contendentem, & mox Maximilianum etiam Cæsarem,
qui

qui & ipse ex pacto Friderici patris, quod ille tamen Mathiæ armis adactus repudiauerat, regnum Vngariæ sibi uēdicabat, & Albam regiam cæperat, profligauit. Sic ille tunc Vngariam pacauit. Nec tamen Beatricem uxorem duxit. Porrò Cazimirus Polonorum rex in Lituania certior factus de aduersa Ioannis Alberti pugna, & quòd is saluus tamen euasisset, bello Moschico inducijs in aliud tempus dilato, maturabat reditum in Poloniam, ut acceptam in Vngaria ignominiam instaurato bello deleret: id adeò siue quòd nihil dum de trāsactione filiorum inter ipsos cognouisset, siue quòd eam transactionem non probaret: tametsi absque eo non deerant ei causæ redeundi in Poloniam, ut Annæ filiæ, Boguslao Scecinensium Pomeranorum duci desponsæ, nuptias faceret, eamq́ue honoris gratia deduceret, & Rusis opem ferret. Nam rusticanus quidam homo, cognomēto Mucha, collecto è Valachis & Rusis Pocucēsib. decem millium hominū exercitu, Rusiā infestabat, rege non cōcitante, conniuente quidem certè Stephano palatino Moldauiæ. Tametsi Mucham tunc Nicolaus Chodecius, cognomento Zemelca, uir fortis, & rei militaris peritus, cum mercenario milite Polonorum ære conducto, cui præerat, fudit & repressit, multitudinemq́ue illam promiscuam dissipauit. Cœperat tamen Mucha posterius Ioanne Alberto iam regnante exercitum reparare. Sed cum ad mulierem quandam Russam, in quam deperibat, clanculum subinde commearet, obseruatus & captus à Rusis nobilibus, Cracouiam ad regem missus est, ibi'que in carcere uitam finiuit. Vilna igitur profectus rex Cazimirus, cum Trocos unius diei itinere peruenisset, languere cœpit: & ingrauescente morbo, ubi animaduertit supremum uitæ diem sibi instare, testamentum condidit, quo Vuladislaum filium exhæredauit. Deinde sacrosanctis Christianę religionis mysterijs ritè perceptis, mense Iunio animam exhalauit, anno Christi millesimo quadringentesimo nonagesimosecundo. Inde funus eius in Poloniam solenni pompa elatum, in basilica Cracouiensi sepultum est. Nec multo pòst pars urbis ad occidentem solem uergens, cum ea domo academiæ, quam collegium maius uocant, fortuito incendio conflagrauit, dira'que lues & pestis pecudum atque pecorum Poloniam peruasit. Aliquanto autem ante mortem regis, post medium Decembrem tres soles in meridie uisi sunt: deinde cometes duûm ferè mensium spacio post occidentem solem apparuit, prodigia, ut creditum est, mortis regiæ. Regnauit autem is annos quadragintaquinq́ue, uixit sexagintaquatuor. Per hoc tempus Turcæ cum Vngariæ fines infestarent, & Sabaciā arcem, quā rex Mathias de ipsis receperat, obsiderēt, Vuladislai noui regis auspicijs ab Vngaris & Boemis reiecti & fugati sunt.

Induciæ Cazimiri cum Moscho.

Anna filia Cazimiri Boguslao Pomeran. duci nupsit.

Mucha Rusiā infestat.

Nicolaus Chodecius.

Mucha captus & extinctus.

Cazimiri regis mors.

1492 ann.

Cracouiæ incendium.

Pestis.

Prodigia.

Turcæ reiecti à Sabaciæ obsidione.

MARTINI CROMERI DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM

LIBER XXX.

IOANNES ALBERTVS REX.

AZIMIRO ſepulto, ad medium Auguſtum P
tricouiam noui regis creandi cauſa itum eſt. Ib
Polonorum procerum diſſidium in creãdo rege. uaria fuere ſtudia procerum & equitum in r
gis defuncti filios abſentes partita. Ioanni A
berto fauebant plerique propter ætatis prær
Ioannis Alberti indoles. gatiuam, & ſpecimen uirtutis bello Tartario
editum. Nonnulli, elatiore animo & ſuperc
lio eius offenſi, partæ de Tartaris uictoriæ V
garicum bellum aduerſo euentu geſtum opponebant: illam uirtuti n
litum & fortunæ, hoc imperitiæ ducis acceptum ferentes. Hi uerò
partim Alexandro natu proximo, ſuauioribus moribus & liberal
tate prædito, partim Sigiſmundo iuniori regnum deſtinabant. Pro
Alexandro erat fœdus, quo Poloni & Lituani Iagellonis regis op
ra coniuncti, ſub unius imperio ſemper ſe fore promiſerant, & exp
dire id maximè regno uidebatur. Iam autem Lituani, patris mor
Alexander magnus dux Lituanorum factus. entis iuſſu, quemadmodum dictitabant, Alexandrum ducem ſibi
creauerant. Refellebant hoc alij: Lituanos contra pacta conuent
ueniſſe, qui inconſulto ſenatu Polonico ducem ſibi creaſſent: ind
gnum eſſe Polonos in rege creando eorum ſequi ſententiam, quibus
ipſi præire deberent. Haberet ſibi Alexander Lituaniam, Ioannes A
bertus, Sileſiam à Vuladiſlao fratre, aſſentientibus Vngaris & Bo
Sigiſmundi indoles. mis proceribus, pacto promiſſam cum ſpe regni Vngarici: Sigiſmun
dum fato quodam aut prouidentia diuina Polonis regem relictum
ac deſtinatum eſſe: & uegetioris autem animi eum eſſe, & generoſi
ris indolis. Huius autem ſententiæ authores erant Raphael Iarosl
uius marſalcus regni, ac Tencinij, quos ſequebatur cuncta Topo
rorum familia. Idem ſentire uidebatur Sbigneus Oleſſnicius archie
piſcopus Gneſnenſis. Tametſi creditum eſt, eum hoc quidem pra
Ioannes dux Maſouiorum ad regnum Polon. aſpirat. ſe tuliſſe, re uera autem Ioanni Maſouiorum duci ſtuduiſſe: cum qu
fixis in patenti campo tentorijs ſtatiua habebat. Non obſcurè enim
Ioannes, uelut uetuſto regum Polonorum ſanguine oriundus, re
gnum ambire uidebatur: & mille equitibus comitatus, unà cum fratre
Conrado ad comitia uenerat. Res ad uim ſpectare uidebatur, inſolen
tius & ferocius ſeſe gerentibus Maſouijs. Quo comperto, regina E
Elizabethæ reginæ ſtudium erga Ioannem Albertum. lizabetha mille ſexcentos equites ære ſuo Cracouiæ raptim condu
ctos ad Fridericum filium epiſcopum Cracouienſem, & cæteros qui
Ioannis Alberti partes tuebantur, præſidij cauſa miſit. Ex his com
plures erant, qui ſub Ioanne Alberto in Vngaria ſtipendia meruerant.
Ibi tunc ſuperiores eſſe cœperunt Ioannis Alberti partes. Cum'que
frequens

frequens senatus in aulam regiam, ubi Fridericus diuertebat, conuenisset, & Fridericus archiepiscopo non ueniente, comitijs præsideret, uicesimaseptima die mensis Augusti, Ioannes Albertus rex renunciatus est, non magis procerum suffragijs, quàm populi foris circum comitium stantis clamore adiutus.

Ioannes Albertus rex Polon. creatus.

Cracouiam deinde reditum est: ibique de more nouus rex à Sbigneo archiepiscopo ritu solenni unctus, diadema suscepit. Et quoniam non satis securus erat ab ijs, qui sibi in adipiscendo regno aduersati erant, siue adeò quòd ulcisci ipse eos cogitabat, & potentiam tamen eorum reformidabat, cum Vuladislao fratre Vngarorum & Boemorum rege secretò fœdus icit per oratores: quo disertè cautum est, ut mutuam sibi opem ferrent reges contra rebelles subditos.

Fœdus Ioannis Alberti & Vuladislai fratrũ regum.

Verùm non ita multo pòst, nempe post insequentis anni principium, Raphael Iaroslauius marsalcus, & Sbigneus Olesnicius archiepiscopus, principes eorum qui Ioanni Alberto aduersati erant, obiere, angore animi, quemadmodum creditum est, confecti.

1493 ann.

Tametsi Sbigneus grandæuus aqua intercute, qua iam inde ante comitia laborare cœperat, extinctus est. Ei successor Fridericus episcopus Cracouiensis rege fratre postulante ab Alexandro sexto pontifice maximo datus est, ita ut idem episcopam Cracouiensem retineret, Cardinalitio quoque honore cumulatus.

Sbignei archiepiscopi Gnesnensis mors.

Fridericus Cardinalis archiepiscopus & episcopus Cracouiensis.

Adeò uerò mites fuere soles anni illius initio usque ad medium Februarium, ut arbores turgerent gemmis, aues nidificarent, nouos'que fœtus excluderent. Subsecutum est autem frigus intensum diebus quindecim, quod omnia illa corrupit.

Intemperies cœli.

Solenni inauguratione peracta, rex paucos menses Cracouiæ commoratus, maiorem Poloniam mille sexcentorum equitum aulicorum comitatu toto ferè anno obiuit.

Regius comitatus aulicus.

Quò uenerunt ad eum legati Venetorum, & Baiazetis Turcarum principis, utrique regnum ei gratulantes. Ac Veneti quidem præterea, quibus Baiazetes Albania per illud ipsum tempus peruastata, capto'que Dyrrhachio urbe maritima, è propinquo imminebat, ad bellum in Turcas suscipiendum regem cohortabantur.

Venetorum legatio ad regem Polon.

Albania uastata à Turcis.

Turca uerò peramplis donis oblatis, pacem & amicitiam ei deferebat, siue quòd uires Polonorum eo bello, quod cum Valachis gessit, exploratas reformidabat: siue quòd prouidebat, ne pluribus simul bellis distineretur. Facilè enim conijciebat, Ioannem Albertum, nisi fœdere & iurisiurandi religione adstringeretur, non defuturum esse Vuladislao fratri & Vngaris: quorum ditiones uti proximas, ipse tunc infestandas ac subigendas sibi proposuerat.

Turcica legatio pacẽ petit à rege Polon.

Nec multo pòst sanè eo ipso anno excurrerunt Turcæ populabundi duce Catumo Bassa in Croatiam, & usque ad Zagrabiam peruenerunt: & Vngaros cum Slauis & Croatis obuiam sibi progressos, insigni strage profligarunt.

Turcæ Croatiam depopulati, Vngaros profligarunt.

Hæc igitur tunc Baiazeti pacis à rege Polono petendæ causa fuisse uidetur. Diu fuit anceps Ioannes Albertus quid faceret, Venetis'ne an Turcis gratificaretur. Huc eum pacis commoda inuitabant, illuc insitũ gloriæ regni'q; propagandi studium, & ulciscẽdi patrui apud Varnã à Turcis interfecti libido impellebat. Ad bellũ autem

Ioannis Alberti ingenium.

procliuior

procliuior, cum Turcicas uires secum perpenderet, animaduertebat apparatu maiori, & socijs auxilijs'que sibi opus esse. Occurrebant animo eius in primis Vngari, qui tunc à Turcis uexabantur, & Vuladislaus frater. Cum his igitur primùm redire prorsus in gratiam, ac de bello Turcico communicare statuit. Nam Fridericus imperator senio morbo'que, quem cancrum uocant medici, confectus, resecto crure, per idipsum tempus Viennæ obierat. His ita maturo consilio apud se constitutis, uix tandem intra uertentem annum legationem Turcicam rex dimisit, trium annorum inducias cum Baiazete pactus, iureiurando utrinque interposito. Deinde cum Vuladislao fratre apud Liblium siue Leuociam, Vngarorum id in Scepusio oppidum est, conuentum egit, Sigismundo & Friderico fratribus natu minoribus, & Friderico marchione Brand eburgensium, sororis filio comitatus. Ibi publicè quidem redintegrata est inter reges germanos beneuolentia, fœdus'que inter Vngaros & Polonos. Secretò uerò actum esse dicitur inter solos fratres semotis arbitris de ratione belli gerendi contra Turcas, ac de eijciendo Stephano palatino è Valachia, ac Sigismundi in locum eius surrogando. Sed rumor deinde siue uerus, siue celandi consilij gratia confictus, uulgò sparsus est, infectis rebus discessum esse. Soluto fratrum cónuentu, Cracouiam se Ioannes Albertus recepit, ibiq; legationem Turcicam alteram, quæ tunc fortè oblatas inducias approbatura aduenerat, audiuit. Per quos quidem dies, ultima die Iunij atrox incendium ad eam portam quæ Noua appellatur, post occasum solis grassatum, maximam urbis Cracouiæ partem, quæ ad Septentrionem & occidentem solem uergit, cum tectis turrium & mœnium atque templis absumpsit. Post quod tempus Iudæorum domicilium, qui eousque sparsim in urbe habitarant, grassante'que incendio illo à militibus excussi erant, Cazimiriam translatum est in ripam Vistulæ: quem locum Cazimirus magnus gymnasio destinarat, & exædificare cœperat. Vbi etiamnum frequentes admodum degunt. Sub finem Septembris Tartari Tauricani, siue Præcopenses in Podoliam & Volyniam populabundi excurrerunt. Qua de re maturè certior factus rex, aulicum suum comitatum ad reprimendos eos misit: qui quum se cum mercenario milite, qui tunc paucus publico stipendio ad præsidium regni conductus erat, coniunxisset, impigrè Tartaros cum grandi hominum, iumentorum, pecudum, & omnis generis præda reuertentes persecutus est, & ad Visnoueciam castellum Volyniæ assecutus, hostem non fefellit. Excepere enim Tartari incurrentium in se nostrorum impetum, celeriter'que paucos pugnæ intentos circumuecti, ad manus quidem non temerè ueniebant, uerùm sagittis eminus equos pariter & homines configebant, & plena ad extremum uictoria potiti sunt, multis claris & fortibus uiris cæsis: in quibus præstantes fuere, Henricus Camenecius, ac Derslaus Glouinius. Per eos autem ipsos dies duo portenta Cracouiæ extiterunt. Mulier enim quædam in platea, quæ à sancto spiritu nomen habet, infantem

Friderici Imperatoris mors. — *Induciæ cum Turcis.* — *Congressus regum fratrum apud Liblium Scepusij.* — *Fœdus & pacta regum.* — *Cracouiæ incendium.* — *Iudæorum domicilium Cazimiriam translatum.* — *Tartari Podoliam & Volyniam populantur, et Polonos superant apud Visnoueciam.* — *Henricus Camenecius, ac Derslaus Glouinius occisi.* — *Monstra seu portenta.*

A tem exanimem peperit, cuius dorso serpens uiuus inhærebat, arrodēs ac depascens cadauer. Altera uerò in suburbana uilla, cui Nigræ nomen est, ad decimum Cal. Nouembr. monstrum edidit: cætera quidem humana figura, sed collo & auribus leporinis, & uno grandiore intestino totum uentrem occupante, diducto rictu spirans. Sequenti anno nihil memorabile accidit in Polonia, præter quòd Ioannes siue Ianusius, Masouiorum Plocensium dux cœlebs, in humanis esse desijt. Secundum quem Ioannes Albertus rex tractum Plocensem iure feudi, ut uocant, ad se deuolutum, regno adiunxit. De reliqua uerò Masouia, Cirnensi, Varsauiensi, Vissegradensi, Zacrocimensi, Cechanouiensi, Lomzensi, & Nouiduuorensi territorijs, cum Conrado fratre eius superstite sequenti anno ita transegit, ut is Cirnensem quidem dominatum, socius & fœderatus regum Polonorum, unà cum posteris suis masculis tantum iure sempiterno obtineret: regi contra quosuis hostes præstò esset: ipso inscio cum nemine fœdus iceret, nec pecuniam ullam subditis suis imperaret: reliquas uerò satrapias siue præfecturas ipse modò, quoad uiueret, haberet, pòst obitū eius ad regem regnúmque redituras. Idq; ita ratum fore, ipse pariter cum proceribus & nobilitate, oppidorúmq; primoribus Lublinum ueniens, solenne iusiurandum regi daret. Verùm id uix tandem post alterū annum elapsum præstitit. Inundauit eodem anno supra modum Vistula fluuius æstate media, ualidis imbribus auctus. Ne sequens quidem annus habet quicquam magnopere memorabile, præter nuptias Barbaræ Cazimiri regis filiæ, quam Ioannes Albertus frater uirginem Georgio Alberti Saxoniæ ducis filio in matrimonium collocauit: & transactionem regis cum Conrado Masouiorum duce in comitijs Petricouiensibus factam, quemadmodum dudum memorauimus. Obijt etiam eo anno Philippus Callimachus: cuius mors non ingrata Polonis accidit. Fuit is natione Tuscus, orator & poeta non inelegans, & acri ingenio præditus, uersatus aliquandiu in ministerio Pij secundi pontificis max. Deinde uerò cum successor Pij Paulus secundus Pomponium Lętum, Platinam, & quosdam alios uiros eruditos, amicos Callimachi, siue quòd de religione malè sentirent, siue quòd in se conspirasse dicerētur, prehendi iussisset, Callimachus Cazimiro adhuc regnante in Poloniā profugit, & pro præceptore regijs filijs fuit. Cum autem in familiaritatem Ioannis Alberti sese insinuasset, plurimum apud eum gratia & consilio ualuit, usque adeò, ut cum is rex factus esset, Callimachi arbitrio magistratus & honores mandarentur, & res pleræque omnes publicę & priuatæ regis gererentur. Qua re ingentem sibi inuidiam apud Polonos Callimachus conflauit: quæ tamen metu potentiæ eius occulta aliquandiu, quodam tempore, cum is legationem regis nomine apud Venetos & Pontificem maximum obiens, rediturus esse in Poloniam non putaretur, in apertum erupit: sed rursus eo reuerso non tam resedit, quàm dissimulata est, quoad ille uixit. Ad tyrannidem incitare regem, & beneficia decreta'que eius uendere, siue creditus, siue insimula-

1495 ann.

Ioannes Masouiorum dux obijt.

Plocensis ditio Poloniæ adiuncta.

De Masouia trāsactio regis Polon.

1496 ann.

Barbara Cazimiri filia Georgio duci Saxoniæ nupta.

Philippus Callimachus.

Callimachus legatione functus regio nomine.

» tus est. Et ita sanè hoc fit, ut ij qui principem, aut aliquem tamen gra-
» tiæ locum apud reges & monarchas obtinent, difficulter inuidiam &
» obtrectationes hominum uitare possint: quibus nonnunquam percul
» si, è summo gradu in imum decidunt. Neque enim facere possunt, quin
» multos offendant, dum quibusdam prodesse student. Et illos autem
» quos euexerunt, æmulos plerunque experiuntur, præsertim si uel ex-
» terni sint, uel genere opibus'ue inferiores, uel auari denique. Perijt au-
tem Callimachus, fluxu uentris exinanitus, initio mensis Nouembris, quo tempore pestis ex Vngaria & Silesia proserpens, Cracouiã & minorem Poloniam inuasit: quæ cum hyeme, quæ fuit asperrima cõquieuisset, æstate sequenti maiorem in modum recruduit, & ad hyemem usque longè lateq; grassata, plurimos mortales absumpsit. Commodùm tamen rex nobilitatem, ac de plebe quicunque militię nomina dederunt, ei subduxit: nisi quòd ijs qui pestem effugerant, gladius tamen hostilis non usquequaque pepercit. Erat Ioannes Albertus, quemadmodum etiam superius indicauimus, gloriæ & imperij propagandi percupidus. In primis autem Turcas, Christianis omnibus formidabiles, hostes sibi destinabat, id'que siue pio reipublicæ Christianæ iuuandæ studio, siue ut Vuladislai patrui necem uindicaret. Tametsi iactatum est uulgò, & creditum, eum Valachiam subigere meditantem, fallendi Stephani palatini gratia, Turcicum bellum præ se tulisse: & ne ultrò tam potentem hostem lacessere uideretur, curasse per subornatos homines, ut sibi renunciaretur è Podolia, Turcas infesto exercitu Valachiam & Podoliam petere: quod quidem credibile faciebat inquietum gentis ingenium, & quòd induciarum finis iam instabat. Cum igitur apparatum belli permagnum fecisset, & à Conrado Masouiorum duce Lublini, quemadmodum conuenerat, solenne fidelitatis iusiurandum accepisset, ipsum quidem, expeditione bellica tunc instante liberauit: Alexandrum autem magnum ducem Lituanorum, & Ioannem Tisenum Magistrum Cruciferorum Prussiensium, qui Martino defuncto successerat, è formula fœderis euocauit: nobilitatem omnem regni Maio mense ad Leopolim sibi præstò esse iussit: ad Stephanum quoque palatinum Valachorum legatos misit, qui ipsum ad societatem pij belli contra barbaros cùm ex formula fœderis euocarent, tum Kyliæ & Bialogrodi recuperandi spe inuitarent. Ipse cum Sigismundo fratre & peditatu mercede conducto maturè profectus, Præmisliæ substitit aliquandiu, dum copiæ conueniunt. Ibi eum Creslaus Curosuancius cancellarius, & illo ipso tempore post obitum Petri Mosinij, siue Bnínij, episcopus Vuladislauiensis designatus, suo & Friderici cardinalis nomine conuenit, ab instituto eum reuocans. Quem rex durius increpitum abire, & sacerdotem sacrorum, non belli curam gerere iussit. Se uel subuculam suam concrematurum esse, si eam consilij sui consciam esse sciret. Hinc sanè nati sunt, uel confirmati duntaxat sermones hominum, quibus iactatum est postea seu uero, seu falso rumore, usque ad nostra tempora, expeditionẽ illam suasu Callimachi à rege susceptam fuisse,

Pestis.

Hyems acerrima.

Valachicum bellum.

Conradus Masouiorum dux iurat in uerba regis Polon.

Ioãnes Tisenus Magister Cruciferorum.

Legatio regis ad palatinũ Valachiæ.

Creslaus Curosuancius episcopus Vuladislauiensis.

Ioannis Alberti tyrannicum dictum & consilium.

A fuisse, quo feroces minus morigeræ sibi, diuina'que & humana iura cõtemnentis nobilitatis Polonæ spiritus, incommodis belli, aut etiam clade aliqua retunderet. Porrò ij qui in Valachiam missi erant, renunciarunt regi. Exoptatissimum id bellum Stephano contra barbarum, cùm totius Christiani nominis communem, tum suum peculiarem hostem accidere: itaque non defuturum eum esse commeatu exercitui regio suppeditando: quin & uires eum suas cum rege coniuncturum esse, ubi is ad hostium fines & Danubium peruenerit. Nam ut prius id faciat, minimè expedire, ne Turcas & socios eorum Transalpinenses intempestiuè in se prouocaret. Vere'ne autem hoc ita existimarit, an cauere sibi hoc prætextu uoluerit, ne à rege circumueniretur, incertum est. Iam quidem & ipse senserat partim fama renunciante, partim Vngaris proceribus per literas & nuncios submonentibus, contra se exercitum illum à Polono rege duci, ut se amoto Sigismundum fratrem Moldauiæ præficeret. Sic enim Liblij clàm inter fratres conuenisse. Quod quidem eo studiosius uulgabant Vngari, quo magis Stephanum aduersus regem Polonum irritarent: id'que partim quòd molestè ferrent, secretiori cõsilio se à regibus exclusos fuisse, partim quòd Moldauiam bello illo à sua clientela prorsus abstractam iri uidebant. Venerat enim usu superiori tempore aliquoties, ut Valachi Moldaui, posteaquam semel ab Vngaris ad Polonos defecerunt, in dissensione domestica de principatu, uel Turcici belli necessitate adducti, uel denique, ut est dubia gentis fides, Vngarici regis clientelæ denuò sese adducerent. His igitur monitoribus Stephanus cautius obseruabat, quid consilij Ioannes Albertus caperet: quem ubi comperit recensitis copijs, motis'que à Leopoli sub finem Iunij castris, non uersus Camenecíam, quà compendiosior uia est ad Kyliam & Bialogrodum, Turcarum'que ditionem, iter instituere, sed ad Pocuciam oram deflectere, ibi magis etiam cœpit sibi prospicere: misit'que tres legatos, uiros gentis suæ primarios ad regem sciscitatum, amicus'ne an hostis Valachiam peteret. Si Turcis bellum facere decreuisset, posse eum longè maiori compendio & expeditiore uia ad fines Turcarum peruenire: se'que exercitum eius & commeatu adiuturum, & ubi hostium fines attigisset, copijs suis aucturum esse: sin sibi bellum inferret, daturum se esse operam, ut eum illati pœniteat. Hac tam superba & minaci legatione commotus rex, legatos contra ius gentium comprehendit, & Leopolim asseruandos misit: ipse non expectatis Lituanorum, Prussorum & Masouiorum auxilijs, cum infestis signis Moldauiam ingressus est: & omnibus rebus postpositis, interiora & caput gentis Sociauiam potissimum petiuit, sperans Valachos non modò terrore tanti exercitus, uerùm etiam acerbum Stephani dominatum pertæsos, & alioqui dominos crebrò mutare solitos, ultrò ad se defecturos esse: eo'que captiuos omnes quicunque à pabulatoribus excipiebantur, liberaliter dimittebat. Cæterùm cum Sociauia Stephani præsidio firmata, uenienti portas clausisset, quaternis castris in conspectu arcis positis, & curruum

Stephani Palatini respõsum.

Vngari Stephanum cur cõtra Polon. regẽ incitarunt.

Moldauorũ defectiones ad Vngaros.

Stephani legati ad regem.

Legati uiolati.

Ioannis Alberti consilium.

Sociauia nequicquã obsessa & oppugnata.

Polonicus exercitus.

ruum obtentu munitis, oppugnare eam adortus est. Nec tamen proficiebat quicquam, quamuis abundante multitudine. Nam ad octoginta millia pugnatorum in exercitu habere ferebatur, exceptis lixis & aurigis, qui dimidium eius numeri expleuisse existimati sunt, cum curruum essent ferè triginta millia. Ne bombardæ quidem nostris defuêre: sed quantumcunque eæ muri interdiu deiecerant, noctu Valachi impigrè roboribus limo fimo'que oblitis reficiebant. Itaque cum in longum duceretur obsidio, Stephanus collecto è suis non contemnendo exercitu, obuiam ire conatibus regijs instituit. Nec tamen in apertum prodibat usquam è nemoribus, sed ex insidijs modò carpebat regium exercitum, & in pabulatores, nec impunè tamen ferè, impetum faciebat: maiores copias, atque Transyluanorum, Cæculorum, Transalpinensium, Bessarabum, Turcarum ac Tartarorum, quos partim prædæ, partim subiectionis suæ spe inuitabat, partim etiam mercede conducebat, auxilia expectans. Cauerat etiam, infessis itineribus, ne commeatus nostris è Russia & Podolia subueheretur. Spe defectionis Moldauorum frustrati nostri, cum difficultatem belli circumspicerent, penuriam'que annonæ & pabuli, ut in tanta multitudine hominum & iumentorum, sentire inciperent, nec Valachi ad prælij dimicationem uenirent, minus alacres esse, & fremere in regem: reputari secum signa & ostenta, quæ aduersum belli exitum portenderant: nempe quòd boues ducenti, qui à Leopoli motis castris post exercitum agebantur, subita tempestate disiecti, recolligi omnes non potuere: equus candidus regi charus, qui ad manum ducebatur, in transitu modici fluminis collapsus, mersus'que perijt. His igitur de causis missionem flagitabant. Permouebat eos & illud, quòd neque Lituani, neque Masouij ueniebant: Prussorum uerò Magister Tisen Leopoli ægrotus decumbebat, ubi etiam extremum uitæ diem clausit. Accedebat eò quòd ipse quoque Stephanus pacem petebat, Vuladislao rege Vngarorum deprecatore & pacificatore utens. Nec tamen constat, uere'ne id fecerit, an simularit, quo nostros tantisper, dum copiæ suæ conueniunt, duceret, & ab oppugnatione Sociauiæ auerteret, quam in extremo discrimine uersari didicerat. Misit quidem Vngarus legationem ad Polonum regem, suadens & postulans, ut is pacem daret Moldauo, ne desperatione salutis & rerum suarum, ad opem Turcarum confugere cogeretur, eorum'que uires accessione copiarum suarum augeret. Tametsi suam in eo rem Vngari proceres agere uidebantur, quò Stephanum omnia pollicentem, cum tota gente sibi potius adiungerent. Facilè tamen Ioannes Albertus, in illo præsertim statu rerum, cum febri etiam tentari cœpisset, persuaderi sibi ab Vngaris legatis passus est. Et cum de conditionibus pacis non conueniret, induciæ constitutæ sunt, per quas liberius de pace ageretur. Publicatis inducijs confestim soluta est obsidio, quemadmodum conuenerat, pronunciatum'que iter in certum diem. Cum autem cognouisset Stephanus, alio itinere Polonos recedere uelle quàm uenissent, siue quòd breuior ea

Stephani Palatini conatus.

Polonicus exercitus detrectat bellum.

Ostẽta cladis.

Tisen Magister Cruciferorum Leopoli mortuus.

Legatio Vngarica ad regem Polon.

Ioannis Alberti aduersa ualetudo.

Induciæ cum Stephano.

ea uia esset in Poloniam, siue quòd agri à populationibus intacti, faciliorem commeatum exercitui præbituri esse uiderentur, admonuit regem per internuncios, consultius facturum, si eadem uia qua uenerat, exercitum reduceret: non tam planam esse illam alteram, quæ ad læuam uergeret, sed syluarum densitate, & montium asperitate, & angustioribus callibus impeditam. Vereri se, ne homines sui agrestes, feri & indomiti, qui'que difficulter in officio continerentur, in angustijs negotium facesserent discedentibus. His monitis fides habita non est, quòd homo uafer & infidus, sibi suis'que hoc consilio prospicere putabatur, ut integra ea sibi loca ab incommodis belli manerent. Itaque itum est quà placuerat, nullo ordine: nec abstinebant nostri manus rapinis & iniurijs obuiorum. Quartis castris ad Bucouiam peruentum est. Sylua est fagina densa, duûm miliarium spacio lata: Bucouinam ab arborum genere uocant: angustam habens & præruptam inter aspera saxa montes'que uiam. Quam cum una die cunctæ copiæ transire non posse uiderentur, ad introitū eius rex castra metatus substitit. Ac maiores quidem Poloni cum impedimentis suis præire iussi, syluam sine ullo impedimento emensi sunt. Altera die rex præmissis bombardis & curribus suis, ipse cum aulica sua cohorte subsecutus est, carpento uectus propter aduersam ualetudinem. Ponè sequebantur minores Poloni cum Russis incompositi, inermes, & quasi in pacato securi. Extremum agmen tenebant milites mercenarij. Ad medium syluæ impedimenta regia peruenerant, cum ecce agrestes Valachi pedites undique ex insidijs coorti, impetum in ea faciunt, percellunt currus, ac diripiunt: & facilè impulsis, quas in hoc iam ante succiderant, arboribus, uiam impediunt, ne progredi extrema agmina, ne'ue regredi prima ad ferendam suis opem possent. Nec mora, ipse Stephanus cum ualidis equitum peditum'que copijs improuisus adest, & ingenti cum clamore extremum nostrorum agmen à tergo & à lateribus adoritur. Tumultuantur nostri, re inopinata perturbati: & expediunt quidem arma, & uim hostium certatim pro se quisque animose sustinent: sed sine signis, sine ducibus, & sine ordine res gerebatur: nec exaudire quisquam alterum poterat præ clamore, strepitu, & fragore armorum, quem syluæ latè resonantes magis etiam sonorum atque terribilem reddebant. Ad extremum urgente hoste nostri in castra sua, à quibus non procul abscesserant, sese recepere. Ibi quoque premente hoste, constipati & conglobati nihilo magis sese expediebant: desperata'que salute, cœlitùs opem incondita & indice trepidationis uociferatione implorabant. Hoc acrius instabant hostes: donec rex cognito suorum periculo, aulicum equitatum suum armis uiris'que florentem suppetias ire laborantibus iussit. Qui cum nihil sibi reliquum ad celeritatem diligentiam'que recurrendi fecisset, syluam egressus, tympanorum, tubarum'que clangore, & fulgore armorum hostem in se conuertit. Instauratur prælium. Interim ij qui in castra compulsi in extremo periculo fuerant spacium nacti, qua quisque poterat

Moldaui feri & indomiti.

Bucouina sylua.

Polonorū clades apud Bucouinam syluam.

elapsi, relictis impedimentis trepidè per syluam ad primum agmen euasere: quò rex quoque iam peruenerat. Nec diu sustinuere Valachi impetum equitatus regij. Verùm repulsi disiecti'que terga dedere. Nostri summotis fortiter, nec sine strage, hostibus, absq; ullo impedimento cœptum iter per syluam peregerunt, uictores'que ad regia castra peruenerunt. Postero die rex cum toto exercitu in ijsdem statiuis mansit, expectans, si quis fortè de suis in sylua delituisset, uel aberrasset. Recognitis copijs, complures de nobilitate Polonica & Russica desiderati sunt, partim cæsi, partim capti. Et Stephanus quidem plusquam barbarica crudelitate usus, quotquot in potestatem suam redegerat, omnes in conspectu suo trucidari iussit: quos autem Turcæ aut Tartari cæperant, in seruitutem abegerunt. E' quibus Ioannes Tencinius, Petrus Prochnicius, & nonnulli alij postliminio aliquanto pòst reuersi sunt. De Odrouanzo palatini Russiæ filio dubitatum est à plerisque, etiam dum uixit. Post decimumoctauum annum is demùm redijt, & à matre, ad nomen filij reducis temerè, ut creditum est, lætitia gestiente receptus, & ad possessionem paternorum bonorum admissus, ignauam ac degenerem uitam deinceps in crapula & compotationibus assiduis egit, ne figura quidem & habitu corporis uero illi Odrouanzo, quemadmodum multi memoria recolebant, similis.

Stephani crudelitas.

Ioannes Tencinius & Petrus Prochnicius capti.

Odrouanzus subditicius.

Composito deinde agmine nostri motis à Bucouina castris progressi sunt, pridiano periculo admoniti: nec sanè quieuerunt hostes, quin opportunis locis carptim eos lacesserent, uexarent'que, non modò pabulantes & adaquantes, uerùm etiam in castris quiescentes. Nocte quadam obseruato uenti uehementioris flatu, herbas arentes cum frutetis haud procul à castris succenderunt: coorta flamma uento impellente magis ac magis castris propinquabat: affecisset'que nostros grandi aliquo incommodo, ni correptis celeriter falcibus proximas castris herbas desecuissent & summouissent. Semper tamen plus incommodi ipsi accipiebant Valachi, quàm inferebant: præterquam quòd sexcentos equites Masouios ad internecionem penè delerunt. Tunc primùm ij ueniebant à Conrado duce, ex fœdere in auxilium regi missi. Quod ubi cognouit Stephanus, tria millia delectorum equitum ad opprimendos eos misit, priusquam cum rege sese coniungerent. Apud Sepnicium uicum in eos impetum fecerunt hostes: nec Masouij, quamuis impares numero, detrectarunt pugnam. Pugnatum est acerrimè: sed præualente hostium multitudine circumuenti Masouij, & concisi sunt. Secundo hoc prælio Stephanus ferocior factus, ripam Pruti fluminis ad Zarnouecium, cum omnibus copijs suis insedit, ut nostros transitu prohiberet. Quò cum peruenissent nostri, commissa pugna dimicatum est utrinque totis uiribus. Sed uirtute Polonorum repulsi, & non contemnenda strage affecti hostes, in auia nemora sese abdidêre. Nec deinceps tentarunt quicquam. Rex autem cum minus commodè ualeret, iactationem'que itineris grauiter ferret, apud Zarnouecium triduo statiua habuit: per

Moldaui infestant Polonicũ exercitum.

Masouij cæsi à Valachis.

Prutus fl.

per quos dies nostri longè lateq; quoquouersus prædas egerunt. Interea rumor castra peruasit, ingentes hostiū copias aduentare, regem'q; clàm deserto exercitu subducere sese uelle. Quæ res temerè credita, ingenti formidine omnes impleuit. Maiores Poloni in primis tumultuabantur, & raptim sarcinas cōponebant, equorum'q; dorsis alligabant: turpem fugam, relictis curribus & impedimentis cæteris, parantes. Nox instabat, omnia formidabiliora perturbatis reddítura, tectura'q; ignauiam ad fugam spectantium. Itaq; necesse habuit rex, quamuis æger & languens, & ipse hominum conspectui sese repræsentare, & Sigismundum fratrem circum primores mittere, falsum illum rumorem diluturus, & fluctuantium, & iam penè fugitantium animos confirmaturus. Quod quidem Sigismundus impigrè fecit, totam illam noctem accensis funalibus castra obequitans: & cùm obuios quosq; benignè compellans, tum ad procerum tentoria adiens. Ita sedatus tamen est tumultus, repressa'q; fuga. Sequēti die cum castra iam rex mouere uellet, superuenerunt aliquot millia equitatus Lituanici, ab Alexandro magno duce eius gentis missa, regem'q; & exercitum omnem spe meliore & lætitia impleuerunt. Quid autem causæ fuerit, cur ipse Alexander cum fratre, sicuti cōuenerat, socia arma non cōiunxerit, aut equitatum illum auxiliarē duntaxat tempori non miserit, diuinare non est necesse. Ipse quidem cum exercitu ualido apud Braslauiam arcem ad Bogum flumen per omne illud tempus belli Valachici hæsit, arcem instaurans & muniens. Petiuerunt autem à rege Lituani, ut se in Moldauiam populabundos excurrere pateretur: sed ille non permisit, aduersam ualetudinē suam causatus, propter quam maturare reditū cogeret: cum'q; Sniatinū copias reduxisset, transmisso Nestro amne dimisit exercitum: ipse Leopolim lento itinere uectus, tantisper ibi acquieuit, donec morbo liberatus est. Inde postea Cracouiā reuersus, quasi rem bene gessisset, conuiuijs & compotationibus, amoribus'q; mulierum & choreis impensius indulsit. Fertur'q; quodam tempore, cum noctu in urbe uno aut altero fortassis ministro comitatus, absq; lucerna obambularet, & in ebrios iuuenes incognitus fortè incidisset, exorto temerè iurgio uulnus accepisse: ex quo laborauerit aliquandiu, ita ut immemor conditionis ac dignitatis suæ, plaga illa non sine dolore & rubore officij sui diuinitùs admoneretur. Nihilo tamen magis utilium rerum suis quicquam prouidit, negligens acceptæ in Moldauia ignominiæ, cladis'q;: nec memor, quòd Stephanum animosum & ferocem hominem iritasset. Quæ res grauium incommodorum & magni luctus Polonis atque Russis deinceps causa fuit. Etenim Stephanus acceptam ab ipso iniuriam, bellum'que sibi immeritò illatum ulcisci satagens, primo uere insequentis anni cum expeditis suorum Valachorum, Turcarum'que, ac Tartarorum copijs, in Podoliam & Russiam inuasit: & prætergressus Leopolim arcem urbem'que munitam, ad Canciugam oppidum, & Vislocum amnem longè late'que populabundus excurrit, & ingentem cunctæ Poloniæ terrorem incussit,

Rumor tumultu complet castra regia.

Sigismundi diligentia.

Lituanorum aduentus.

Braslauia instaurata.

Ioannes Albertus amoribus deditus.

Ioannis Alberti periculū nocturnum.

Valachi Russiam populati. 1498 ann.

Canciuga opp.

Vislocus fl.

nemine ad arcendum hostem neq; parato, neq; animato: sed cunctis ad fugam spectantibus, & non modò in munitiones, uerùm etiam in auios montes atq; syluas sese abdentibus. Vnde tamen plurimi mortales utriusq; sexus, & omnis ætatis atq; ordinis, à perscrutantibus cuncta hostibus & fugientiũ uestigia persequentibus extracti, in miserabilem seruitutẽ abducti ac distracti sunt, ita ut Thracia, Macedonia, Scythia & Asia Rusſis mancipijs implerentur. *Captiuorum ingens numerus.* Supra centũ millia hominũ abacta esse tunc feruntur, cum innumerabili gregum, armentorum, & omnis generis præda. *Oppida incensa.* Prẹmislia, Radimnum, Iaroslauia, Prẹuorscum, & complura alia ignobiliora oppida cum innumerabilib. pagis direpta & incensa. *Cracouiæ munitio.* Vnum operæpreciũ tunc à nostris factum est, quòd Cracouia metu propinqui periculi à latere Septentrionali turribus, propugnaculis, pinnis, uallo, fossaq;, Rudaua flumine in eam inducto, munitior & magnificentior effecta est, submotis etiam longius plerisq; suburbanis ædificijs, quæ mœnibus urbis è propinquo imminebant. Neq; uerò hic tunc Rusſiæ & Podoliæ malorum finis fuit. Nam Tartari prẹda apud Tauricam deposita, mense Iulio iterũ immani excursione easdem regiones diuexarunt. *Rusſia à Tartaris uastata.* Quibus incõmodis & conuicijs hominum rex motus, nobilitati uniuersæ Polonæ arma sumere, & apud Sendomiriam celeriter sibi præstò esse iussa, ipse Cracouia relicta eòdem sese contulit. *Sigiſmundus in Vngariam profectus.* Sigismundus enim frater in Vngariam ad Vuladislaum regem paulo antè profectus erat. Dum ægrè moliuntur & conueniunt nostri, hostes prẹda onusti ad sua se recepêre. Quo cognito, nostri quoque dilapsi sunt, cum non multo minore quàm hostes damno & incõmodo Sendomiriensem tractum affecissent: *Poloni sua populati.* præter quòd abigendis hominibus abstinuêre. Rex quoq; Cracouiam redijt: per quod tempus Cazimiriæ apud Iudæos uitulus biceps natus esse memoratur, *Portentum.* altero capite in loco caudæ, cauda uerò in medio dorsi existente, ac duobus tantum pedibus à dextro latere prominentibus. Mali portentum id esse creditum est. Nec ita multo pòst sub finem Nouemb. septuaginta millia Turcarum per Valachiam in Rusſiam sese effuderũt, *Turcæ Rusſiã uastantes hyberna tempestate deleti.* omnem eam oram, quæ ad Nestrum & circũ Haliciam Zidaciouiã, Drohobiciam & Samboriã est, ferro & igni uastantes, & prædas agentes. Neq; progrediendi ac debacchandi modum ullum sibi statuissent, nemine se se ipsis obijciente, nisi cœlitùs Deo, sicut creditum est, miserante populum suum, represſi, atq; adeò oppresſi essent. Derepentè enim intensum frigus & gelu extitit, & nix tanta decidit, ut circũsepti undiq; Turcæ neq; progredi, neq; regredi possent. Et insolens id nouumq; hominibus illis pariter & iumentis, mitiore cœlo natis & educatis, accidebat. Ita iumentis plerisq; omnibus frigore & fame confectis, hominum quoq; supra quadraginta millia alsisse & obriguisse memorãtur. Multi reperti postea, qui interfectis equis, in uteros eorum exenteratos calentes etiamtum sese illatebrauerant, sed nullo operæprecio. Statim enim calor artus, uita & sanguine destitutos, deserebat. Reliqui cum sese utcunq; tamen explicassent, & in Moldauiam euasissent, à

Stepha-

Stephano palatino & Valachis, Polonorum insequentium habitum mentitis, & locorum opportunitate utentibus, diuexati & contrucidati sunt, ita ut uix decem millia Istro transmisso salua euaserint. In religionem hæc res cessit Turcis, ita ut sibi persuaderent, gentem Polonam atq; Russam diuinitùs defendi & uindicari. Itaq; non temerè deinceps eam gentem bello sibi lacessendam & infestandam esse existimauerũt.

1499 ann.

His tot tantisq; malis expiato hominum nostrorum fastu, nequitia, cultusq; diuini neglectu, magis propitium deinceps numen affulsit Poloniæ. Nonnihil simultatis siue adeò dissidij Ioanni Alberto cum Vuladislao rege Vngarorum, & Alexandro magno duce Lituanorum, nec scio an etiam Sigismundo fratribus intercessisse uidebatur. Nec tamen memoriæ proditum est, quæ fuerit causa dissidij. Ac ne dissidium quidem Bernardus Vapouius memorat. Siue autem hæreditas paterna in causa fuit, siue bellum Valachicum, in quo Alexander quidem præter fœderis perpetui legẽ promissumq; suum Ioanni Alberto defuit, Vuladislaus uerò fauisse etiam Valachis uidebatur: fœdus quidem certè inter Vuladislaum, Ioannem Albertum, & Alexandrũ, per legatos ultrò citroq; missos ictum est, quo cauebatur de auxilijs mutuis, & societate contra Turcas, & alios quosuis hostes, qui alicui de ipsis fœderati non essent: de periculis imminentibus, ut inter se præmonerent, neq; unus quispiam cæteris inconsultis cum Turcis pacẽ faceret, bellum'ue gereret: qui contrà fecisset, ei ne deberentur auxilia: Moldauus ut in clientela Vngarorum esset: Transalpinensi palatino contra Turcas fœderati ne deessent: de alijs conditionibus fœderis ipsi inter se principes congressi constituerent. De controuersijs autem dirimendis consiliarios suos delegarent. Extat etiam mandatum Vuladislai, legatis de redintegranda cum Ioanne Alberto concordia datum. Vnde rectè colligitur, diruptam inter ipsos fuisse concordiam, quæ redintegrabatur.

Fœdus inter Cazimiri regis filios.

Extat & renouatio pactorum inter Polonos & Lituanos, tam per ipsos Ioannem Albertum & Alexandrũ dudum, quàm per Iagellonem & Vitoudum olim conuentorum, adiecta declaratione de electione regis ac magni ducis: nempe ut neutri alteris non uocatis principem sibi eligerent & crearent. Quod quorsum attinebat fieri tunc, nisi controuersia & offensio quædam inter principes ac populos interuenisset? Sigismundo uerò Vuladislaus Glogouiensem & Opauiensem ditiones in Silesia concessit ijsdem ferè conditionibus, quibus Ioanni Alberto prius concesserat, & inferiori superiorìq; Silesiæ eum præfecit: ubi præclaram is operam subiectis & uicinis populis in extirpandis eius gentis latrocinijs nauauit. Aliquanto autem pòst etiam inferioris Lusaciæ Marchionatum idem Vuladislaus ipsi adiecit, & portionem suam paternæ hæreditatis donauit. Ita tunc res inter fratres compositæ. Cum Stephano quoq; palatino Valachorum, & filio eius Bogdano pax tunc facta est: fœdusq; ictum, Ioannis Alberti regis, Alexandri & Sigismundi ducum nomine: quo professus est Stephanus, omnem culpam & iniurias à rege sibi clementer condonatas, ac dominatum

Pactorum inter Polonos & Lituanos renouatio ac declaratio.

Sigismundus dux Glogouiæ & Opauiæ, & utriusq; Silesiæ præfectus, & Marchio Lusaciæ.

Sigismundus latrocinia sustulit è Silesia.

Stephani palatini cum Polonis & Lituanis fœdus.

Valachiæ

Valachiæ relictum esse:& contra quosuis hostes totis uiribus sempe
præstò se ipsi futurũ esse promisit. Cautum est etiam eo fœdere, ne pr
fugi & exules alterorum ab alteris receptarentur: Palatino autem ipsi
si exulare cõtingeret, ut tutus pateret receptus in Polonia, & Lituania
& liber inde discessus, auxiliáq; darentur, recuperare sua cupienti: ipsi
autem Vngaro iuxtà ac Polono contra Turcas bellum gerenti præsto
ut esset: aut si non posset per se ipse, filium cum copijs mitteret: Turci
uerò contra ipsos ne opitularetur, nisi extrema ui adactus, ipse autem
contra eos à fœderatis defenderet: de hostibus & periculis præmone
rent se inuicem principes. De iniurijs mutuis subditorum, & cõtrouer
sijs, Camenecensis, Cernechouiensis, & Chocimensis præfecti simul co
gnoscerent: de grauiorib. uerò controuersijs inter ipsos præfectos, iu
dices à principibus delegarentur: commercia utrobiq; ut essent libera.
Hæc ita, ut tunc conuenêre, literis mandata, extât in Archiuo arcis Cra
couiensis. Quin & Ioannes Moschorum dux de pace, amicitia & soci
tate tunc ad regem Polonum misisse & impetrasse, à Vapouio memo
ratur. Quid autem in eo spectarit, tanto spacio terrarum disiunctis Po
lonia & Moschouia, non intelligo: nisi fortè cum Lituanis bellum infer
re cogitaret, Polonorum auxilia ipsis eo fœdere detrahenda esse homo
uafer existimauit. Nec multo pòst ipse etiam Turcarum imperator Ba
iazetes, cum de confœderatione tot ac tantorum principum cognoui
set, insignem legationem ad Ioannem Albertũ regem de pace uel indu
cijs prorogandis misit. Prouidebat enim prudẽs & cautus bellator, ne
pluribus ac diuersis bellis eodẽ tempore implicaret. Nam Venetos be
lo terra mariq; adortus erat: & classe quidẽ Ægeum & Ionium mare &
Peloponnesum, quæ in ditione eorum erat, infestauit: Venetisq; nus
quam pugnę copiam facentibus, Methonam, Iuncum & Coronam ur
bes obsessas, & oppugnatas aliquandiu, per uim ademit. Terrestri au
tem itinere ad octo millia equitum in ditionẽ eorum immisit: qui cum
secundum mare per Istriam & Forum Iulij populabundi in Venetiam
procurrissent, omnem eam oram quæ est circum Goriciam, S. Danie
lem, ac Teruisium siue Taurisium crudeliter uastarunt: & præter agre
stes eius oræ, plurimos Venetos nobiles messis & uindemiæ gratia ru
sticantes, multos item Germanos, Vngaros, Polonos, Boemos, Prus
sosq; utriusq; sexus, religionis ergò Romã ad Iubileũ à pontifice max.
in sequentẽ annum edictũ illàc proficiscentes exceperunt, & in misera
bilem seruitutẽ, nullo accepto incõmodo, abduxerunt. Quibus malis
adacti Veneti, pacem à Baiazete petiuerunt, & ad spacium centũ anno
rũ & unius diei certis conditionib. impetrarũt. Sed id posterius actũ
est. Tunc autem dubio adhuc euentu belli, cum non ignoraret Baiaze
tes Venetos rerum suarum satagere, & cùm ab ijs, tum à cæteris Chri
stianis principibus, atq; etiam à pontifice max. regem Polonum & Ma
ximilianum Cæsarem contra se concitari, consilio & comitate, missa ad
Ioannem Albertum legatione, Polonicum bellum auertendum sibi
esse duxit. Totum autem annum Turcica illa legatio responsum
regis

Moschorũ dux Ioannes amicitiam & societatem iungit cũ rege Polono.

Baiazetes Turcarum imperator de pace ad Ioannẽ Albertum misit.

Turcarum bellum cum Venetis.

Iubilæus annus.

Pax Venetorum cum Turcis. 1500 ann.

regis Poloni expectauit. Neq; enim explicabat is, quid faceret: ꝓpterea quòd ad bellum Turcis inferendum, cùm ipse ultrò prono animo ferebatur, tum ab alijs etiam incitabatur: cæterùm magnitudinem eius belli ac domesticas quasdam difficultates, & præsertim inopiam ærarij, & res Prussicas, de quibus mox dicemus, secum expendebat. Nec ignorabat, consultasse quidem Germanos cum Cæsare in comitijs Vormaciensibus de bello contra eundem hostem suscipiendo: sed eorum conatus domi conflato cum Heluetijs bello, & Italicis motibus præpediri. Ardebat enim tunc bellis intestinis iuxtà atq; externis uniuersa Italia: Pontifex, Neapolitani, Veneti, Florentini, Mediolanenses, Genuenses uariè inter se belligerabantur, & externa auxilia circumspiciebãt: Galli Hispanos regno Neapolitano, Ludouicum uerò Sphortiam, quem Cæsar ducem appellarat, Mediolani dominatu eiecerant. Ab hoc autem & socijs eius Maximilianus Cæsar in auxilium euocabatur. Hęc tunc secũ reputabat Ioãnes Albertus: & uerò gemina Tauricanorum Tartarorum incursione distractus, consultandi cum proceribus spacium non habuit. Tartari enim sub tempus messis hybernarum frugum magno impetu per Volyniam effusi in Russiam & Poloniam, circum Bellsum, Crasnistauiam, Turobinũ, Crasnicum & Lublinum, usq; ad Vistulam immaniter omnia uastabant, prædas agentes, & in imbecillam senum puerorumq; ętatem ferro, in tecta autem igni sæuientes. Quo commotus rex, aliquanta manu ex aulico comitatu suo & uoluntarijs tumuluariè coadunata, ad hostem contendit. Sed cum eum præda onustum raptim abeuntem assequi non posse uideretur, Cracouiam Augusto mense redijt. Quo tempore superuenit Caspar Calliensis episcopus, legatus Alexandri sexti eius nominis pontific. max. ad Turcicum bellum regem cohortans, & piæ militiæ, quam Crucis seu Cruciatam uocant, facultatem ad id bellum ipsi pariter & Vngaro regi afferens: simulq; Iubilæum, & potestatem decimæ, de cunctis ecclesiasticis reditibus in suo utriusq; regno in subsidiũ eiusdem belli exigendę. Tardius autem is uenit, quòd prius in Vngariam cum ijsdem mandatis diuertisset. Ac decima quidem à nostratibus episcopis & collegijs sacris negata, sed usitata contributio pro ea decreta est, quæ tunc ad tria millia florenorum uix peruenit: Iubilæus uerò promulgatus, triginta ferè millia florenorum regi reddidit. Nec ita multo pòst Tartari præda deposita, illecti eius dulcedine, mense Septembri reuersi sunt: effusiusq; etiam non modò easdem oras, sed Russiæ quoq; Australis & Lituaniæ partem depopulati sunt: ac circum Landishutã, Lezeiscũ, Zauichostum, Opatouiam, & Breste Lituanicũ prædis actis, nulloq; accepto incommodo, ingentem hominum, pecudum, & iumentorum uim cum omnis generis pręda abegerunt: quæ eo maior & opulentior fuit, quòd intacta aliquãdiu ea loca ipsorum incursionibus fuissent. Erant in Russia nonnullę mercenariorum militũ copiæ cum Petro Myscouio pręfecto Leopoliẽsi, publico stipendio, quòd è tributo agrario cereuisiarioq;, & censu oppidorum collatum erat, merentes: quæ locis oppor-

Maximiliani bellũ cum Heluetijs.
Italici motus.
Galli regno Neapolitano, & Mediolani dominatu potiti.
Tartari Russiã & Poloniam uastant.
Legatio Pontificia ad regem Polon.
Decima negata regi.
Contributionis ecclesiasticæ summa.
Iubilæi pecuniæ summa.
Tartarorũ altera excursio.
Petrus Myscouius.

opportunis uel à tergo abeuntem hostem carpere ac differre, quoad rex cum maioribus copijs consequeretur, potuisse uidebantur. Sed nusquã eæ hosti sese ostentarunt. Rex quidem cum paucis equitibus, quos raptim ad manum habere potuit, egressus Cracouia, milites Cruce signatos à Calliensi episcopo, qui nondum discesserat, subsequi se iussit.

Iudæorum bona direpta à cruce signatis militibus.

Verùm ij post discessum regium correptis armis, bacchantium in morem, ducibus religiosis & monachis, quorum non exiguus erat in ea turba numerus, in Iudæorum domicilia Cazimiriæ impetum fecere, & fortunas eorũ diripuere, & uiginti plus minus Iudæos trucidauere. Inde cum sub signis per pontẽ Cracouiã tenderent, clausis portis urbis exclusi, regem secuti sunt. Ne tunc quidem operæprecij quicquam aduersus Tartaros factum. Rex enim ubi excessisse cum præda hostes cognouit, ipse quoque è Russia inglorius Cracouiam se recepit. Insigni calamitate & uastitate tunc illæ barbarorum excursiones Russiam & Poloniam affecere.

Cometa.

Portenderat autem hæc mala cometa, decem & octo diebus ante primam Tartarorum incursionem conspectus.

Cracouiensis arcis incendiũ.

Meßis præmatura.

Quin & arcis Cracouiensis ea pars, quæ à pede galli Curzanoga nomen habet, paulo antè fortuito incendio conflagrarat. Et fuit sanè æstas illa tam calida & arida, ut ad medium Iunij fruges in Polonia passim demeterentur. Ne Lituania quidem eo anno meliore fortuna usa est.

Helena Moscha Alexandri ducis Lituani uxor.

Etenim Ioannes magnus dux Moschorum, quamuis Helenam filiam Alexandro magno duci Lituanorum in matrimonium collocasset, augendi tamen imperij cupidior, quàm fœderum obseruantior, Russiæ totius dominatum Berezina flumine tenus auito & proauito quodam, ut

Moschus Lituano bellum infert.

uideri uolebat, iure à genero repetebat, elatus accessione earum ditionum, quas Cazimiro regnante à Lituanis partim bello, partim defectione Russorum abalienarat. Coadunato igitur ingenti exercitu, cùm alia quædam territoria, per deditionẽ acceptis magis, quàm expugnatis eorum munitionibus, in potestatem suam redegit, tum Smolenscensem oram uastauit.

Smolenscensis ager uastatus.

Alexander cum neque uirium, neque animorum satis contra tam potentem hostem in suis esse animaduerteret, misso Posnaniam thesaurario cum pecunia, non contemnendas equitũ & peditum copias è Polonis, Silesijs, Boemis & Morauis mercede conductis conscripsit, eisque Ioannem cognomento Polacum præfecit.

Lituania à mercenarijs militibus uexata.

Quę cum sub finem autumni demùm, & pluuijs increbescentibus, & frigore geluque iam inualescente, ad Smolensciorum fines peruenissent, nec hostem ibi reperissent, nulla re memorabili gesta dimissæ, Lituania hostilem ferè in modum diuexata excesserunt.

Sigismundus Herbersteinus.

Sigismundus Herbersteinus, Slauus genere, uir plurimarum rerum & regionum in obeundis legationibus peritissimus, ac diligentissimus indagator, cum paucis annis pòst, legatus à Maximiliano Cæsare ad Basilium principem, Ioannis huius, de quo nunc scribimus, filium in Moschouiam penetrasset, paulò aliter hæc in commentarijs rerum Moschouiticarum memoriæ prodidit, Moschorum, ut uidetur sermone comperta. Memorat is, Moschum iniuria generi commotum, quòd is filiæ suæ Helenæ Rus-

sici

sici ritus delubrum in arce Vilnensi, quemadmodum conuenerat in pactis sponsalibus, non extruxisset, tres exercitus tribus diuersis locis in ditionem eius immisisse: Lituanos uerò, cum uni ex his duce Constantino Ostrogio Russo occurrissent, cōmisso ad Vedrossum amnem prælio, in insidias præcipitatos dissipatosq; esse, ac ducem exercitus & cōplures de primoribus Lituanis captos, & in tetro carcere aliquādiu asseruatos: Drohobussum, Toropezum & Bielam arces à Rusis hosti deditas: Branscum quoq;, palatino eius loci fortefortuna à Tartaris Casanensibus, qui Moscho militabant, excepto, in potestatem redactum: ad extremum duos duces Seueriensium Basilios patrueles, qui magno Lituanorum duci ad illud usq; tempus paruissent, Moscho se & sua dedidisse. Alexandrum deinde captiuis tantum ex pacto receptis, cum socero pacem fecisse.

Lituani à Moschis uicti. Vedrossus fl. Constantinus Ostrogius dux captus. Munitiones à Moschis in potestatem redactæ. Seueriensiū deditio. Pax cum Moscho.

Hæc ille, non uno, ut uidetur, anno acta, aliud agens, non habuit necesse temporibus distinguere, ac diligentius omnia persequi. Non abhorret autem à uero, Alexandrum suas hostilesq; uires metientem, uel aduerso prælio duntaxat admonitum, mercenarium militem conduxisse: & hostibus ad sua reuersis, instante hyeme ad gerendum bellum inepta, dimisisse. Vapouius quidem noster, & Mathias Miechouiensis, illius temporis scriptores, ita de hoc mercenario milite scriptum reliquerūt. Sic tunc Lituania diuexata est. Iam uerò Ioannes Albertus rex in Prussiam iter & expeditionem parabat, quo ordinem Teuthonicorum Cruciferorum cum suo Magistro ad officium reuocaret. Quamuis enim eius opera, regina matre postulante, Fridericus Saxonum ducis filius Ioanni Tifeno Leopoli mortuo in magistratu suffectus esset, detrectabat is tamē iurare in uerba regis, quemadmodum debebat ex pacti & fœderis formula.

Fridericus Magister Cruciferorum detrectat iusiurandum.

His igitur omnibus rebus ac difficultatibus diligenter expensis, rex, cum comitia Petricouiam ad initium sequentis anni edixisset, de sententia amplissimi consilij inducias quinq; annorum Baiazeti cōcessit, legationemq; eius magnificè donatam tandem dimisit. Venerunt ad eadem comitia oratores Stephani palatini Moldauorum, & Sachmatis principis Tartarorum Zauolgensium. Ac illi quidem Heliam, Petri, qui ante Stephanum palatinus fuit, filium profugum ex fœdere deposcebant: quòd is affectare dominatum diceretur. Tartari uerò nunciabant, principem suum legatione regis & Alexandri magni ducis Lituanorū euocatum contra Mahometkereium Præcopensium siue Tauricanorum principem, adesse cum centum millibus equitum: traiectisq; Rha atq; Tanai maximis fluuijs nō sine magno labore, apud Mæotim paludē primùm consedisse: deinde longius progressum ad Borysthenem fixis tentorijs expectare Polonos & Lituanos, ut inter se icto fœdere, & iunctis uiribus communem hostem adorirentur.

1501 ann. Comitia Petricouiæ. Induciæ quinquennes cum Turcis. Valachica legatio. Tartarica legatio.

His actæ gratiæ, fœdusq; ictum multa ceremonia, & iureiurando interposito: quod quidem Tartari more suo dederunt, aqua strictis frameis infusa & sorpta, mala imprecantes ei qui fœdus uiolasset. Missa principi à rege munera, & inita belli societas. Sed dū nostri atq; Lituani moras nectūt, Mahometkereius

Fœdus regis Polon. cum Tartaris. Tartarorū iusiurandum. Tartarorū inter ipsos bellū.

Tauricani Tartari uicti. coactis magnis copijs, cum non multum Sachmati uiribus cederet, exercitatiorem autem aliquanto militem haberet, ultrò hosti obuiam iuit. Commisso acri & cruēto prelio, uictus Mahometkerius, & in Tauricam reiectus est. Nec nostri postea uictorem socium iuuandum sibi esse duxerunt, siue quòd ipse per se id bellum confecturus esse uidebatur, siue ut barbari ipsi sese mutuò ancipiti bello conficerent, uel debilitarent, propterea quòd ne socijs quidem ipsis barbaris fides habenda esse uideret. De Stephani autē postulatis cum aliquandiu consultatum esset, dedere quidem insontem & supplicem, durum & immane uidebatur: seruare aūt æmulum infidi socij, quem is metuere & cauere necesse haberet, non inutile quidem Polonis erat, sed fœderi dudum icto repugnabat: ac bello eum Stephanus repetiturus esse putabat, atque adeò legati id minabantur. Nolebat autem rex, ad Prussiam spectans, illum à tergo hostem relinquere. His ita disputatis, deditus quidem non est *Petrus profugus capite plexus.* Petrus, uerùm capite plexus inspectantibus legatis. Et ne iniustè id factum esse existimaretur, uulgatum est, crimen falsi in literis regijs eum commisisse. Dimissis legatis, & cōuentu soluto, rex cum nonnihil temporis apparatui Cracouiæ dedisset, post medium Aprilem in Prussiam *Legatio regis ad Magistrum Cruciferorum.* contendit. Toruniam cum peruenisset, ad Fridericum Magistrum legatos misit, hortatum, ut is sua sponte officium faceret potius, quàm Polonorum uim & arma experiretur. Non apertè is quidem negabat, sed uarijs excusationibus rem extrahebat, quo se interim Maximiliani Cæsaris, & aliorum Germanorum principum, omnia prolixè pollicentium, & ad rebellionem cohortantium, auxilijs cōfirmaret. Dum eunt *Ioannis Alberti mors, mores, & ingenium.* redeuntque legati, Ioannes Albertus rex apoplexi uitam finiuit. Corpus eius reuectum Cracouiam, in basilica arcis honorificè sepultum est, matre funus prosequente, quæ quidem marmoreum monumentum filio ponendum curauit. Fuit Ioannes Albertus statura proceriore, colore subfusco, capillo nigro & raro, ingenio magno, literarum & præsertim historiæ studiosus, liberalitate erga militares homines, & magnitudine animi non uulgari: aulicum comitatum non infra mille sexcentos equites alere solitus: in uenerem procliuior, cœlebs tamen extinctus est, cum ferè nouem annos regnasset.

ALEXANDER REX.

Comitia Petricouiæ.

IVSTIS funebribus Ioanni Alberto persolutis, itum est Petricouiam ad comitia, creandi noui regis gratia de more à Friderico archiepiscopo Gnesnensi, qui idē episcopus Cracouiensis, & presbyter Cardinalis erat, indicta. Consultatumque aliquandiu uariantibus procerum sententijs, & studijs in reliquos Cazimiri filios diuisis. Complures enim de minoribus Polonis *De rege creando uariæ sententiæ.* ad Vuladislaum Vngarorum & Boemorum regem regnum deferebant, quòd eum opibus externorum regnorum paternum & auitum regnum aucturum & ornaturum, & maiore ui coniunctis trium populorum uiribus contra barbaros, Turcas ac Tartaros, & quosuis alios hostes defensurum esse dicerent. Et præmiserant iam ij priuato cōsilio,

Petro

Petrus Cmitha marſalcus regni.

A Petro Cmitha marſalco regni authore, Petrũ Myſcouiũ palatinum Lencicienſem, & Nicolaum Vurobloiũ canonicum Cracouienſem, ad ipſum Vuladiſlaum, qui ſtudia ſua ipſi deferrent, & ad ſuſcipiẽdum regnum eum inuitarent. Alij uerò Sigiſmundo Glogouienſium & Opauienſium duci fauebant. Sed uicit eorum ſententia, qui Alexandrum magnũ ducem Lituanorũ regem edebant.

Non expedire eundẽ eſſe Vngar. & Polon. regem.

Nam & rationibus certis & exẽplis ij refellebãt eos qui Vuladiſlao ſtudebãt: oſtẽdebãtq;, neq; Vuladiſlai prioris, neq; Ludouici tempore expediuiſſe Polonis, eundem cum Vngaris regẽ habere. Negocioſum eſſe in primis regnũ Vngarorum, partim propter inquieta gentis ingenia, partim propter uicinos Turcas, ita ut rex diutius ab eo regno abeſſe rectè non poſsit: ſibi item præſenti rege opus eſſe: magniſq; incommodis atq; cladibus maiores ſuos affectos eſſe ob regis abſentiam.

Lituanorũ coniunctio cũ Polonis, utriſq; utilis.

Contrà, Lituaniam perpetuo fœderis nexu olim à Iagellone & Vitoudo cum Polonia conſociatam, & quaſi in unum reip. corpus redactam, ab ea diſiungi, & quaſi amputari, prorſus inutile eſſe. Omnibus bellis priſcis iuxtà ac recentioribus Lituanos multum momenti Polonorum uiribus attuliſſe. Et quemadmodũ ij ſine Polonis nihil pręclari unquam geſsiſſent, gerantue: ſic à Polonis quoq;, ſicubi Lituani abfuiſſent, non multum operæprecij factum eſſe, ex quo ij ſe cum ipſis coniunxiſſent: uel nuper Valachico bello id ſatis animaduerſum eſſe.

Lituanica legatio ad comitia Polonorũ.

Cõmodùm autem Lituani proceres, Albertus Tabor epiſcopus Vilnenſis, Ioãnes Zabrezinius princeps marſalcus, & Nicolaus Radiuilus pincerna ducalis, & alij quidam duo aduenerant cum mandatis Alexandri ducis, ac totius ſenatus Lituanici, ad eligendum cum Polonis ſecundum pręſcriptum fœderis regem, & iurandum in uerba eius, confirmandumq; & renouandum antiqua fœdera. Qui & priuatim primores Polonici ſenatus prenſarunt, rumoremq; ſparſerunt, Alexandrum cum exercitu aduentare: & publicè renouationem fœderum, cùm à ſe, tum ab ipſo Alexandro conſentientibus proceribus Lituanis conſcriptam & conſignatã exhibuerunt. Extat utrunq; diploma, ſimul & mandata ipſius Alexandri, & uigintiquinq; procerum Lituanorum in Archiuo regio Cracouienſi.

Fœdus Lituanorum cũ Polonis renouatum.

Adhibita eſt autem in fœdere moderatio quædam nonnullorũ capitum: nempe quòd è Polonis & Lituanis unus deinceps debet eſſe populus ſub uno rege: rex autem in Polonia creetur, Lituanis etiam proceribus ſuis locis in eo conuentu ſuffragia ferentibus: conſilium unum ſit ambobus populis, & ſocietas in ſecundis iuxtà ac aduerſis rebus: moneta par atq; ſimilis: fœdera antiquitùs ab utriſq; icta ſeruentur ab ambobus, quoad alteris non incommodabunt: Magiſtratus, ſenatores, præfecti, nobilitas, & alij quiuis Lituani iurent in uerba regis non ſemel tãtum, ſed quoties à conſiliarijs Polonis admoniti fuerint: iura & prærogatiuæ utriuſq; populi ſimul, & eodem contextu literarũ à nouis regibus confirmentur: cæterùm iudicia more antiquo utrobiq; exerceantur: nulla uerò utrinq; occaſio dirimendæ coniunctionis captetur.

Alexãder rex creatus.

His igitur actis & cõſtitutis, Alexander rex renunciatus eſt, miſsiq; ad eum

Polonorum legatio ad Alexandrum. *Iuramentũ Alexandri regis electi.*

Breſte oratores principes ſenatus, Andreas Roſa archiepiſcopus Leo
polienſis, Ioannes Lubrancius epiſcopus Poſnaniẽſis, Andreas Samo
tulius Poſnanienſis, & Ioannes Tarnouius, cognomento Sramus Lu
blinenſis palatini, iuſiurandum ab eo & proceribus Lituanis de ſeruan
dis pactis conuentis exegerunt, & regnũ ei detulerunt. Nec longa mo
ra interpoſita, maturauit is iter Cracouiã cum mille quadringẽtis equ
tibus, ſuſcipiendi diadematis gratia. Verebat̃ enim, ne quid Vuladisla
us frater fautorũ ſuorũ conſilio moliret̃. Ac dimiſerat quidẽ Vuladis
laus nuncios cum literis ad pleroſq; principes Chriſtianos, de oblato ſi
bi à Polonis regno, fretus pollicitatione illorum, quorũ ſuperius men
tionem fecimus: ſed eos nuncios celeriter reuocauit, cum accepiſſet, A

Vuladislai modeſtia.

lexandrũ regem à Polonis creatũ eſſe, factumq; moderatè tulit: collau
dauit etiam Polonos, quòd Lituanos, gentẽ magnã & bellicoſam de

Tartarorũ Zauolgenſium legatio ad Polon. regem.

nuò ſibi adiunxiſſent. Dum autem præſtitutũ coronationi diem Cra
couiæ nouus rex expectat, aduenit ad eum legatio Sachmatis Zauol
genſiũ Tartarorũ principis. Quæ introducta in ſenatum, adorato de
more gentis rege, incuſauit Polonos iuxtà ac Lituanos, quòd cum ij Sa
chmatem cum ingentibus copijs tam longo ac difficili itinere in auxili
um contra Tauricanos Tartaros euocaſſent, ipſi tam diu cunctarentur
cum eo ſeſe coniungere, & communem hoſtem non tam uiribus ſuis,
quàm natura loci, & peninſulæ latibulis fidentẽ adoriri: paterenturq;
ſocios & amicos uaſtis & incultis locis hęrẽtes, hyberni cœli inclemen
tia, pabuli & commeatus inopia, & fame unà cum equis confici. Veren
„ dum eſſe, ne Tartari, gens alioqui ferox, nec ſatis morigera ſuis princi
„ pibus, mala conſultrice fame ſtimulante, in officio contineri non poſ
„ ſint. Hæc ita breuiter prolocuti, reſponſum accepere: regem celebrita
te coronationis peracta, maturaturũ eſſe expeditionẽ, & cum Polonis
& Lituanis ad Boriſthenẽ pręſtò futurũ, operamq; daturũ, ne Sachma
tẽ cum ſuis tam longinquę ac diuturnę expeditionis pœniteat. Hac ſpe
onerati legati, additis hoſpitalibus donis, quæ domino ſuo ferrent, di

Tartarorum à ſuo principe defectio.

miſsi ſunt ſine mora. Interea uerò Sachmatis uxor, inediæ & frigoris
impatiens, cum maiore parte copiarum eius in Tauricam transfugit.
Qua uirium acceſsione fretus Tauricanus princeps Mengligeres, ſiue
Mendlikereius, qui Mahometkereio fortè defuncto, uel ſuperiore pu

Zauolgenſes Tartari à Tauricanis profligati. *Sachmatis Tartari fuga & captiuitas.*

gna cæſo ſucceſſerat, duxit in hoſtem: commiſſoq; in patentibus cam
pis ſub Kiouia prælio, uictum ingenti ſtrage Sachmatem in fugam uer
tit. Sachmates diſsipatis ſuis, cum trecentis modò equitibus Bialogro
dum ſiue Moncaſtrum profugit. Vbi cum ſubſtitiſſet aliquandiu in
ops conſilij, & à Turcis in gratiam Mengligeris inſidias parari ſibi per
ſenſiſſet, per uaſtas Podoliæ ſolitudines Kiouiã ſeſe recepit. Sed ne ibi
quidem tutus fuit. Circumuentus enim à palatino ſiue præfecto loci,
Vilnam tranſmiſſus eſt. Ibiq; regis aduentũ operiri iuſſus, cum aliquo
ties fugere conatus eſſet, retractus è fuga, diligentius aſſeruatus eſt.

Alexãder rex coronatus.

Hunc exitum Tartaricum illud bellum habuit. Alexander duodecima
die Decembris à Friderico fratre in baſilica Cracouienſi ritu ſolenni in

unctus

unctus & coronatus est. Nec multo pòst Sigismundus frater ipsi gratulaturus aduenit, itemq́ Ioannes Baduarius Venetorum legatus. Mense autem Februario sequentis anni Helena regis uxor è Lituania uenit. Nec tamen diadema de more reginarum ipsi impositum est, propterea quòd Græcorum schismati dedita, ab instituto ecclesiæ Romanæ & catholicæ abhorreret. In Lituaniã deinde rex initio mensis Maij cum ea se recepit, Friderico cardinali fratre uicario, gubernatoreq́ regni pro se constituto. Acceperat enim, Moschos bellum contra Lituanos reparare. Nec ita multo pòst, Demetrius Ioannis magni ducis filius, affinis Alexandri, cum ualido exercitu adfuit, & ad Smolenscum castra metatus est: frustraq́ tentata arcis expugnatione, reduxit exercitum, cum Alexandrum regẽ cum magnis copijs aduentare accepisset. Pax deinde, siue adeò sex annorum induciæ inter socerum & generum constitutæ ea lege, ut captiui modò redderentur. Constantinũ tamen ducem Sigismundus Herbersteinus memorat ante pacem factam elapsum esse, dimissum è uinculis, cũ simulatè fidem suã Moscho obstrinxisset, agrosq́ & possessiones in Moschouia ab eo accepisset. Per idem ferè tempus Tartari Tauricani cum Podoliam, Rusiam & Sendomiriensem tractum populabundi peruagati, Ressouiam, Iaroslauiam, Radimnum, Belsum, Dauniciam, quæ fortè Donaiouia est, transmissoq́ Vistula flumine, Opatouiam, Lagouiam & Cunouiã oppida diripuissent & exussissent, ad Pacianouiam usq́ peruenêre. Inde cum Ioannes Vapouius, qui erat in ministerio Friderici cardinalis, aliquanta manu sagittariorũ in aditu eius uici siue oppidi ipsis sese opposuisset, & non contemnẽdi exercitus speciem ostendisset, reuocarunt gradum onusti præda omnis generis: & ferro igniq́ in obuia quæq́, quæ abigere uel asportare cõmodè non poterant, crudeliter debacchati. Processit quidem ipsis obuiam Fridericus gubernator cum quingentis equitibus, & peditum aliquanta manu tumultuaria, cætera nobilitate Corcinum se sequi iussa: uerùm dum ea tardius molitur, Tartari in tutum se cum præda recepêre. Triginta millia equitum fuisse perhibentur. Eo ipso anno induciæ, uiuente adhuc Ioãne Alberto cum Baiazete Turcarum imperatore dudum constitutæ, per Nicolaum Firleium Dambrouicium, qui tunc præfectus Lublini erat, confirmatæ sunt. Infestauit autem tunc ea gens Bosnam, & regiam gentis Iaice obsedit, & acriter oppugnauit. Contra quem exercitum quum Vuladislaus rex Vngarorum expeditas copias misisset, commisso prælio, cum æquo Marte aliquandiu dimicatum esset, ad extremum Turcæ fusi & fugati sunt. Nec tamen Vngaris incruenta cessit uictoria. Nec ita multo pòst idem Vuladislaus nexu matrimonij, quo se cum Beatrice regina constrinxisse dicebatur, Pontificis maximi authoritate solutus, cum Anna puella de Candale Vasconum, quæ illustris est in Gallijs familia, solenni pompa nuptias celebrauit. Mox Turcas ulturus, Petro Ioza palatino Transyluaniæ, & Ioanne siue Hanselico Mathiæ regis notho filio, ducibus, exercitum in Rasciam siue Bosnam Turcicæ ditionis uicissim immisit,

Venetorum legatio.

1502 ann.

Helena regis uxor non coronata.

Fridericus cardinalis gubernator Poloniæ.

Smolenscũ oppugnatum à Moschis.

Induciæ.

Constantini ducis reditus.

Tartarorũ excursio in Poloniam.

Ioannes Vapouius.

Induciæ cum Turcis firmatæ.

Turcæ uicti ab Vngaris apud Iaice.

Vuladislai regis Vngar. & Boem. uxor.

Turcarum ditio ab Vngaris uastatur.

Persarum ac Turcarum bellum.

multis'que uicis & oppidis ab Bodon usque, nobile emporium in ripa Danubij situm, uastatis, & luculenta præda abacta, incolumem eum recepit. Enimuerò Persico tunc bello distinebatur Baiazetes: quod tamen per legatos siue Bassas non satis prospero successu gerebat, ipse propter pedum dolorem Adrianopoli & Cõstantinopoli mansitans.

Baiazetes à Selimo filio pulsus regno, & extinctus. 1503 ann.

Quas ob causas inuisus factus militibus, facilè posterius à Selimo filio natu minimo regno eiectus est: ueneno'que, ut creditum est, extinctus. Sed nos nostra persequamur.

Friderici cardinalis mors & mores.

Insequens annus Friderici cardinalis & regij fratris, Creslai Curosuancij Vuladislauiensis episcopi, & Conradi ducis Masouiæ continuatis propè funeribus memorabilis est. Fuit Fridericus procera statura, aspectu decoro, ac dignitatis pleno: cæterùm ingenio nullo, iners, ignauo ocio, crapulæ, & assiduis compotationibus in fumo & sordibus cum gregalibus suis quibusdam marcescens: & ad extremum morbo Gallico confectus est, teste Mathia Miechouiensi medico. Vnum illud nominis sui monimentum in basilica Cracouiensi reliquit, quòd thecam caluæ diui Stanislai martyris auream, & multis preciosis gemmis distinctam contulit.

Andreas Rosa archiepiscopus Gnesnen.
Bernardinus Vilcicus Leopoliensis.
Ioannes Conarius episcopus Cracouiensis.
Vincentius Prærebius episcopus Vuladislauien.
Ioannes Lascius cancellarius Polon.

Ei suffecti sunt uoluntate Alexandri regis, in metropolitana quidem Gnesnensi sede, Andreas Borissouius cognomento Rosa, archiepiscopus Leopoliensis, Bernardino Vilcico successore accepto: in Cracouiensi uerò, Ioannes Conarius, qui procurator Friderici fuerat, in gratiam reginæ matris: quam homo nulla doctrina, neque ingenio præditus, probus tamen, uulgaribus officijs & caponibus subinde præbitis demeruisse dicitur. Porrò Creslaus in episcopa quidem Vincentium Prærembium episcopum Præmisliensem: in munere autem cancellariæ Ioannem Lascum præpositum Scarbimiriensem, & canonicum Cracouiensem: quem rex in Lituaniam proficiscens, cum neque cancellarius, neque procancellarius sequeretur, secum duxerat, & à secretis & annulo habebat, propterea quòd scriba primùm, deinde cancellarius Creslai episcopi cum fuisset, in cancellariæ negocijs bene exercitatus haberetur.

Mathias Dreuicius episcopus Præmisl. & procãcell.

Prærembio uerò in episcopa Præmisliensi Mathias Dreuicius successit, qui & in procancellarij munere antè successerat.

Conradi Masouiorũ ducis mors & liberi.

Conradus uerò Masouiorum dux Ioannem & Stanislaum filios impuberes hæredes reliquit. Sed hi in Cirnensi tantum ditione ius succedendi patri habebant. Cæteræ, quas Conradus à Ioanne Alberto rege precariò obtinuerat, ad regem ex pacto deuoluebantur: nec tamen reddebantur, Anna uxore defuncti cum proceribus eas retinente. Quod quidem rex facilè passus est, pactus cum Anna & proceribus, ne id sibi regno'que fraudi esset, donec controuersia decreto comitiorum decideretur.

Transactio regis cum Masouijs ducibus.

Verùm sequenti anno transacta res est amicè in comitijs Petricouiensibus: indultum'que pueris, ut quibus finibus pater eorum Masouiam tenuisset, ipsi quoque retinerent, & posteris suis masculis tantum relinquerent, orbi autem, ipsi inter se succederent. Vbi masculi hæredes defecissent, tum demum rex Polonorum totam

Masouiam

A Masóuiam reciperet, gentem'que suis legibus uiuere permitteret: puellis, si quæ superessent è ducum genere, pro dignitate dotem daret. Vbi ad pubertatem pueri peruenissent, tum demum ut pacta hæc diplomatis suis approbarent, & in uerba regis iurarent: interim autem mater dominatum omnem administraret. Sed hæc sequenti demum anno, quemadmodum perstrinximus, conuenêre. Illa autem æstate Tartari Tauricani Podoliam & Rusſiam rursus hostili incursione uexarunt, à Stephano palatino Valachorum, ut creditum est, concitati. Ipse quidem immisso in Rusſiam finitimam exercitu, tractum omnem inter Nestrum amnem, & Sarmaticos montes, quem Pocuce uocamus, nemine repugnante, ac ne expectante quidem quicquam eiusmodi, subegit: siue, ut ipse dictitabat, de sua ditione iniustè prius detractum, recepit. His rebus, atque adeò crebris Polonorum procerum literis & nuncijs excitus rex è Lituania, Lublinum extremis diebus mensis Octobris uenit, ibi'que comitia procerum habuit. Placuit, ut in æstatem proximam, milite mercenario res contra Valachos gereretur, & Pocuce repeteretur. Eiusdem autem exercitus metu Tartarorum excursiones repressum iri uidebantur. In stipendium uerò decreto comitiorum imperata est pecunia oppidanis & agrestibus, usitato more. Rex deinde peracto conuentu Cracouiam se contulit, & ibi hybernauit. Vere proximo exercitum è mercenario milite conscriptum in Rusſiam misit: ipse uerò, posteaquam pluB uiæ, & insolitæ fluminum inundationes remiserunt, in Prusſiam profectus, iusiurandum fidelitatis à ciuitatibus exegit. Fridericus uerò Magister Prusſiæ orientalis, cognito aduentu regio, ad consanguineos suos in Saxoniam & Germaniam se recepit, ne uel iurare in uerba regis, uel improuisi belli molem imparatus sustinere necesse haberet. Sed ne Germania quidem tunc domestico & intestino bello uacabat. Etenim inter Maximilianum Cæsarem, & Rupertum Philippi palatini Rheni filium, bellum conflatum est propter ereptam Alberto duci Cæsaris affini Bauariam. Quin aliud quoque bellum Maximiliano cum Ludouico rege Gallorum, & Venetis de principatu Mediolani tunc exortum est, cum Gallus Venetis non tam socium regem adiuuātibus, quàm suam rem agentibus, capto Ludouico Sphortia duce dominatum illum iterum in potestatem suam redegisset, siue adeò cum Venetis partitus esset. Recuperarat enim eum prius amissum Sphortia, Gallis eiectis. His igitur de causis Magister Cruciferorum apud Germanos suos nihil tunc opis inuenit. Per id tempus Moldauia infestata & uexata est à nostris, ita ut Stephanus è munitionibus Pocucensibus præsidia deducere coactus sit, præsertim cum ipse grauissimo pedum dolore affligeretur: quo ad extremum confectus, haud ita multo pòst extinctus est, uir magnitudine animi, astu, peritia rei militaris, & rebus contra Turcarum, Vngarorum, & Polonorum reges, ac Tartaros feliciter gestis omni æuo memorabilis. Cui Bogdanus filius luscus in dominatu successit.

Tartari Rusſiā populati.

Pocuce à Valachis interceptum.

Comitia Lublini.

1504 ann.

Prusſi iurant in uerba regis Alexandri.

Mediolanensis belli initium inter Germanos, Gallos et Venetos.

Moldauia infestata à Polonis, & Pocuce receptum.

Stephani palatini mors, & res gestæ.

Bogdanus palatinus Valachiæ

nostri enim satis habuerunt Pocuce recuperasse. Tartari uerò cùm non ignorarent in propinquo esse regium exercitum, quieuerunt eo anno. Maturè igitur exercitus ille exautoratus est, siue quòd eo nihil opus erat, Valachis atque Tartaris quiescentibus, & ut uidebatur, deinceps etiam quieturis: siue quòd deerat pecunia, ita ut ne emerita quidem stipendia militibus exoluerentur. Quo factum est, ut ij agminatim in Cracouiensem oram reuecti, cum ne Cracouiæ quidem spes ulla pecuniæ è thesauro regio numerandæ ostenderetur, in bona & possessiones episcopi & abbatum hostilem penè in morem inuaderent, & inde rapto sese sustentarent, donec rex è Prussia rediјt: quod quidem sub finem æstatis factum est. Quo tempore Cazimiria, quæ Cracouiæ ponte iungitur, à meridie ad noctem usque rege ex arce inspectante arsit, & cum turribus & pinnis mœnium penitus conflagrauit. Peractis Petricouiæ Polonorum comitiјs, constitutis'que rebus Polonicis, & Masouiticis, Alexander rex insequentis anni initio Breste, quò Lituanis conuentum edixerat, contendit, ut eius quoque gentis res turbatiores componeret. Principem gratiæ locum ex ea gente apud eum obtinebat Michael Glinscius dux Russus, uir elati animi, magnás que in Lituania opes & potentiam atque clientelas, Russorum præsertim eiusdem linguæ & religionis hominum, sibi compararat. Ægrè id ferebant Lituani proceres, alioqui etiam Rusis non satis æqui: formidabant'que, ne per occasionem is Alexandri orbitate contempta, Lituaniæ dominatum inuaderet, & ad suos Russos transferret. Quin etiam iactabatur uulgò, uere'ne an falso, incertum est, Michaelem principatum affectantem Alexandro insidias struere. Non latebant hæc Michaelem: & homo gratia principis impotentior sui, non modò non dissimulabat quicquam, sed apertas cum æmulis suis inimicitias gerebat, & in odium principis eos adducebat. nec defuit ipsi occasio. Fortè Alexander præfecturam Lidensem, Lituano quodam amoto, Andreæ Drosdæ Michaelis consanguineo contulerat, & ad primores Lituanorum absens mandata dederat, ut eum in possessionem eius præfecturæ mitterent: id illi odio Michaelis ad regium aduentum reiecerunt. Hinc igitur arrepta occasione Michael, cùm alios Lituanos proceres, tum in primis Albertum Taborum episcopum Vilnensem, Ioannem Zabrezinium palatinum Trocensem, Stanislaum Zarnouecium præfectum Samagitiæ, & Stanislaum Kiscam ducem exercitus, quasi contumaces rebelles'que, subinde apud regem criminari, donec eò regē perpulit, ut is secretis consilijs de nece ipsorum agitaret. Cum autem in media Lituania nihil eiusmodi propter magnas eorum clientelas, & communem gentis Lituanæ dolorem tutò aggredi posse uideretur, Breste, quod oppidum in confinio Poloniæ situm est, eos ad conuentum euocauit. Non ignorabant illi quidem, regem sibi iratum esse: & erat res plena suspicionis, quòd Lituanica comitia in eum locum præter morem edicta essent, aduenêre tamen, sed ingressu arcis abstinuere. Tandem suasu Ioannis Lasci cancellarij Polonici rex aliquantisper

Cracouiensis ora infestatur à militibus.

Cazimiria conflagrauit.

1505 ann.

Michaelis Glinscij ducis potētia & inuidia.

Lituanici motus.

A tisper mitigatus, Zabrezinium quidem palatinatu Trocensi amouit, dato ei successore Nicolao Radiuilo: Albertum uerò episcopum Vilnensem, cum cæteris qui idem sentiebant, senatus ingressu exclusit, tantisper donec se placarent. Adductus deinde Vilna Sachmates Zauolgensium Tartarorum princeps: cui rex magna & splendida equitum caterua stipatus ad quinque millia passuum obuiam progressus est: & comiter ac lautè eum accepit, compositis'que rebus Lituanicis ad conuentum Polonorum Radomiam secum duxit. Vbi introductus in senatum, grauiter & magna libertate regem & consiliarios eius Polonos iuxtà ac Lituanos incusauit, quòd ab ijs contra Tauricanos Tartaros in auxilium penè ab Hircano usque mari ingentibus pollicationibus euocatus, destitutus deinde, ac planè proditus, amissis partim per defectionem, partim aduerso prælio maximis, quas adduxerat, copijs, nihilo tutiorem apud socios & fœderatos, quàm apud Turcas fugæ locum inuenerit: sed contra iurisiurandi religionem pro captiuo habitus, & ad illud usque tempus in custodia, & quasi in carcere detentus sit. Sed Deus (inquit, sublatis in cœlum manibus) bonorum omnium & malorum remunerator, meam regis'que causam aliquando iudicabit, & ærumnas meas, ius'que iurandum uiolatum ulciscetur. Ad extremum orabat, ut sibi liberè discedere, & ad suos reuerti liceret. Responsum est regio nomine: immeritò ipsum de rege & consilio eius queri: ipsum sibi sua culpa, quicquid illud mali esset, conciliasse: quippe qui cum ualidum & florentem exercitum haberet, hostem'que uiribus longè inferiorem secundo prælio fudisset fugasset'que, in campis Kiouiensibus ignauus desidere, & sociorum agros, fœdere & iurisiurandi religione neglecta, rapinis uexare: quàm urgere uictoriam, expulso'que hoste, Tauricæ imperiū sibi adiungere maluerit: aut si id ei uisum non sit, potuisse eum certè traiecto rursus Boristhene è Moschi ditione prædas agere, & exercitum inopem sustentare tantisper, dum Poloni & Lituani adueniunt. Ne fœminam quidem uxorem ipsius, nedum exercitum, domini & uiri ignauiam illam ferre potuisse. Seipsum igitur potius, quàm quenquam alium incusaret. Adhæc plurimū eum Polonis & Lituanis incommodasse, quòd sua culpa, neglectis eorum consilijs de infestanda Moschouia, defectione suorum uires hostiū auxerit. Sic refutatæ Sachmatis querelæ, & retorta in eum culpa. Obnixius deinde is rogare, ut in Scythiam remitteretur: reparaturum se esse exercitum, & reliquias profligati recollecturū: transfugas quoque, ubi se incolumē esse cognouerint, ad se reuersuros. Ita fore, ut plus regi cōmodare dimissus, quàm retentus posset. Non satis consultū fore nostris uidebatur, dimittere ferocem hominē, detentione tam diuturna & retractione ex fuga iritatū, qui tunc etiam, cum sui iuris non esset, liberè tamen & acerbè de iniuria quereretur. Sed Tauricano tamen principi iratior esse, & infestior fore non immeritò credebatur. Ita acquieturos tamē esse nostros, barbaris inter se cōmissis. Placuit igitur, ipso assentiēte, fratrem quidem eius Cozacum Soltanū in Scythiam mitti, nouas copias Sachmati adductur ū,

&

Sachmates Tartarus in Poloniam ductus.

Comitia Radomiæ.

Sachmatis libertas in dicendo.

Nogaiẽses Tartari.

& Nogaienses Tartaros consanguineos suos contra Tauricanos con A
citaturum: ipsum uerò Sachmatem Trocos remitti, expectaturum do
nec frater cum copijs reuerteretur, & rex in Tauricam expeditionẽ fa
ceret. His ita constitutis, Kozacus accepto à rege uiatico, in Scythian
contendit: Sachmates uerò à Lituanis proceribus Trocos reductus, l
beriore uiuẽdi ratione uti permissus est, cum dedisset fidem, se inde fu

Lituani supplices regi reiecti.

giturum non esse. Aduenerant autem Lituani proceres ad Radomien
sia comitia, & ut opera Polonorum regem sibi reconciliarent. Sed no
potuere tamen ij quicquam aliud impetrare, quàm ut rex data ipsis re
pulsa publicè, secretò Polonis polliceretur, se illos in gratiam receptu
rum esse, cum ad Lituaniam accesserit. Dimissis Lituanis atq; Tartaris
reliquum tempus comitiorum iudicijs & cõsultationibus de defensio
ne regni contra subitarias hostium incursiones datum est. De equestr

Rusinouia ob latrocinium suspẽdio necata.

Tributum à minoribus Polonis scitum.

Tempestas ingens.

bus quibusdam, qui latrocinia exercuerant, sumptum supplicium. A
Osuchouius quidem & Misouius gladio percussi: Rusinouia uerò fœ
mina cum ocreis, calcaribus, & cultu corporis uirili, ut erat prehensa
suspendio necata est. Ad defensionem uerò regni minores quidem Po
loni tributum agrarium duodenûm grossorum in stipendium merce-
nariorum militum sciuere: maiores autem id abnuere. Per quod tem-
pus, decimanona die Maij tempestas horrenda circum Cracouiã coor
ta, tonitruis perpetuò terribiliter crepitantibus, & coruscantibus inter
densas nubes fulguribus, grandinem instar oui gallinacei demisit, qua
frondes arborum crassiores etiam decussæ, tectaq; domorum perfra- B
cta sunt: turris una arcis fulmine percussa, tecti & muri parte abrupta,

Alexander paralysi affectus.

prodigij loco fuit. Nec multo pòst rex Alexander uigore membro-
rum in una parte soluto, quem morbum paralysin Græci uocant, Ra-
domia Cracouiam post medium Iunium apportatus est. Quo subsecu

Bogdani Valachi legatio.

ta est eum legatio Bogdani Valachorum palatini, quæ tũc Radomiam
aduenerat. Postulabat autem Bogdanus coniugium Elizabethæ soro-
ris regiæ: & quo facilius id impetraret, Thysmeniciam & Cesybiesos
territoria regi reddebat. Ipse'ne autem ea post mortem patris Polonis
ademerit, ut memorat Vapouius, an à patre adempta, quemadmodũ
uult Miechouiensis, retinuerit: an uerò quæ non habuerit quidẽ in po-
testate, sed quasi sua repetere posse & uelle uidebatur, donanda sibi es-
se duxerit: non satis constat. Ea quidem certè donabat, quæ retinere ip
se non poterat: ut benignitate illa, quæ nihilo ipsi constabat, regis & Po
lonorum studia promereretur. Abnuebant puella & mater barbaricũ
fœdi ac lusci hominis connubium: nec tamen repulsa iritare placebat
hominem, & ex amico hostem facere. Itaq; pro munere quidem gratiæ

Nogaiẽses Tartari.

actæ Bogdano, de coniugio uerò ambiguum responsum datum. Per i-
dem tempus legati Nogaiensium ducum, (neq; enim unum principem
hi habent) octoginta equitũ comitatu in Lituaniã aduenêre, qui Sach-

Tauricanorum Tartarorum legatio.

matem domum reducerent, magnas copias ad ulciscendũ hostem Tau
ricanũ ipsi pollicẽtes. Nec multo pòst Mendligeris siue Menglikereij
Tauricani principis legatio subsecuta est, suadẽs et postulãs, ne Lituani
proce-

A proceres Sachmatem hostem suum dimitterent, sed asseruarent in custodia, quemadmodum patruum suum, quoad uixit, asseruassent. Percussurum se esse fœdus cum rege, nec unquam deinceps in ditiones eius inuasurum. Vtiliorem autem fore Lituanis & Polonis amicitiam suam quàm Sachmatis, à quo & propter longinquitatem sera, & propter debilitatas atq; adeò afflictas uires infirma auxilia essent expectanda. His utrinq; auditis, Lituani proceres neutram in partem quicquã statuerunt, sed rem integram ad regis aduentum reiecerũt. Patebat interim liber aditus ad Sachmatem legatis Nogaiensibus. Qui cum duci se pollicitationibus Lituanorũ suspicaretur, consilium fugæ cum legatis & equitatu, quem circũ se habebat, clàm iniĳt, effusoq; cursu dies & noctes iter continuabat: sed occurrẽtibus per compendia uiarũ Lituanis, retractus ex fuga, ac diligẽtius deinde asseruatus est.

Sachmates è fuga retractus.

Nihilo tamen magis Tauricani per eos dies Lituaniæ uexatione abstinuerunt. Nam è Minscẽsi territorio prædas extremis diebus Augusti mensis egerũt: quo factũ est, ut Lituani anno sequenti Vilnã muro cingerent.

Tartarorũ excursio.
Minscum.
Vilna muro cincta.

Sub excursionem autem illam Tartaricam tertio Cal. Augusti Elizabetha regina Cracouiæ extremum uitæ diem clausit: fœmina lectissima, & insigni pietate ac munificentia in cultum diuinum. Cuius præclara & regalia donaria extant etiamnum cùm alibi, tum in basilica Cracouiensi, ubi sepulta est, in delubro sanctæ Crucis: quod uiuens à fundamentis exædificarat, omniq; apparatu ad cultum diuinum accommodato magnificè ornauerat, & censibus domoq; in octo presbyteros & nonum ministrum collatis dotauerat. In diui quoque Michaelis templo in eadem arce sito totidem presbyteris, qui cantando & sacris operando assiduo cultui diuino insisterent, census attribuit. Quamuis enim dotem nullam apportauisset, indulsit ei tamen rex filius, ut non modò tantum in cultum diuinum elargiretur, sed etiam filię Elizabethæ natu minimæ Lencicìensem, Radomiensem & Predecensem præfecturas partem bonorum, quæ nihilo minus titulo donationis propter nuptias à marito rege utenda fruenda acceperat, quadraginta millibus Vngaricorum aureorum obligaret & concederet, quo illa bonis ĳs matre uiuente uteretur frueretur quoad nuberet, uel cœlebs decederet: post mortem uerò matris, ad ius regni libera ea reuerterentur.

Elizabethæ reginæ mors & pietas.

Iustis funebribus matri peractis Alexander, cum ope medicorum à morbo releuatus esset, Calendis Octobribus Lublinũ profectus est, & anni sequẽtis, qui fuit à Christo nato 1506, initio comitia Polonorum habuit. Certatum ibi, ac disceptatum est inter proceres profani ordinis, & episcopos, de ordine & ratione sedendi in senatu regio, ac de expeditionibus bellicis.

1506 ann.
Comitia Lublini.

Contendebant proceres, ut episcopi alterum latus regis sibi concederent, alterum uel dextrum sanè ipsi tenerent: deinde ut bona ecclesĳs addicta, perinde ac ea quæ nobilitatis essent, publica belli onera sustinerent. Tuebantur episcopi prærogatiuas suas, quòd utrique regio lateri assidendi ius ipsi, & militiæ uacationem ecclesiastica bona antiquitùs haberent. Post longam altercationem rex tandem contro-

Cõtẽtio procerum cum episcopis de prærogatiuis loci & immunitatis.

Ecclesiastici ordinis prærogatiuæ regio decreto confirmatæ.

controuersiam ita diremit, ut episcopis & ecclesijs prærogatiuę suæ sa A
uæ manerent. Constitutũ deinde, ut à rege noua moneta argentea cu
deretur, & usitatum tributum ab agrestibus & oppidanis in stipendi
militum, qui ad fines Rusię & Podoliæ defendendos, ac depellendun
Pocuciensi territorio Bogdanum mittebantur, conferretur. Etenim
Bogdanus nuptiarum Elizabethæ regiæ sororis compos non factus,
quòd regina puellæ mater ipsi aduersata esse diceretur, ubi cognouit r
ginam esse mortuã, iterum ea de re ad regem oratores miserat: sed cun

Pocuce Bogdanus palatinus Val. in suã redigit potestatem.

puella negaret se ipsi nupturam, ira percitus, Pocuce cum infesto exer
citu inuaserat: & cum nullũ ibi esset regium præsidium, nec ualidæ mu
nitiones, paruo negocio in potestatẽ suam redegerat. Igitur quatuo
millia mercenariorũ militũ decreto comitiorũ in Rusiã missa, Pocuc
sub signis ingressa sunt: profligatisq́ ac depulsis sexcẽtis Valachis pra
sidiarijs, territorium omne non multo maiore negocio, quàm erat ami
sum, recuperarunt. Deinde Valachiæ fines infestis incursionibus ue

Strusi fratres interfecti.

xarunt. Vbi duo Strusi fratres, adolescẽtes nobiles & bellicosi, decu
Rusicæ nobilitatis, cum ala quinquaginta equitum longius prouecti
cum in longè plures Valachos fortè incidissent, audacius quàm par e
rat cum eis congresi, à multitudine hostiũ oppresi sunt. Ac Felix qui
dem in prælio fortiter dimicans cecidit: Georgius uerò dum fratri la
boranti per medios hostes animose inuectus fert opem, suffosso equc
ad terram defluxit, ibiq́ captus, & ad palatinum deductus, cum octo
alijs tyranno inspectante capite plexus est. Sed non inulta mors eorum B
Valachis mansit. Postridie enim eius diei nostri hostem uictoria recen
ti exultantem consecuti & adorti, magna strage ulti sunt. Cæsus præfe

Valachi fusi à Polonis.

ctus Chocimẽsis: Copacius uerò dux exercitus Valachici fuga elapsus
est. Nec tamen memorant Miechouiensis & Vapouius, qui nam belli
huius Valachici exitus fuerit. Sed nos icto fœdere finitum esse colligi

Pacta Alexandri regis cum Bogdano.

mus, argumento literarũ Alexandri regis, quæ extant in Archiuo. Inde
enim apparet, Bogdanum tres oratores ad regem denuò misisse, ipsisq́
cum eo cõuenisse, ut Elizabetha Bogdano nuberet his legibus, ut is ad
Romanæ & catholicæ ecclesiæ ritus cum aulico suo comitatu accede
ret: in Valachia item ut templa, sacerdotes, & unus episcopus Romani
ritus instituerentur: Romanus pontifex Bogdano postulante matri
moniũ id approbaret: Bogdanus regijs ditionibus fœderatus ut esset,
& cum cæteris Christianis principibus contra barbaros bellum susci
peret. Nec tamen hęc pacta rata fuere. Adactusq́ postea bello Bogda
nus, Sigismundo regi Alexandri literas illas reddidit. Sed hæc postea.
Tunc autem Alexander comitijs Lublinensibus, quemadmodum su
prà dictum est, peractis, in Lituaniã cõtendit. Expectabant enim eum

Ioãnis Moschorũ ducis mors, & res gestæ. Moschi Tartarorum iugum excussere.

ibi Nogaiensium atq́ Tauricanorum Tartarorum legati: & acceperat,
Ioannem magnum ducem Moschorum è uiuis excessisse, gentemq́ in
motu esse, ita ut ipsi commoda occasio recuperandi ea, quæ Ioannes Li
tuanis ademerat, oblata esse uideretur. Felicissimus fuerat Ioãnes: Tar
tarorum iugum excusserat: complures & magnos principatus paruo
uel

uel nullo negocio imperio suo adiunxerat, cum Stephano illo magno Valachorum palatino affinitatem & amicitiam contraxerat: Casanenses, Permios, Sibiros, Lapos, Iugros, Vngarorũ progenitores, Bulgaros Asiaticos partim subiugarat, partim tributarios sibi fecerat: cum uicinis Sueonibus siue Suetijs, Liuonibus atq; Finnis prospero successu bella gesserat: Lituanis supra septuaginta arces & castella ademerat. Quanquam autem pleraq; hæc omnia per legatos gesserat, formidabilis tamen Lituanis fuerat. Instituto gentis maximus natu filius in principatu patri succedit: sed cum is uiuente adhuc patre obijsset, susceptũ ex eo nepotem Demetrium, quemadmodum Herbersteinus prodidit, Ioannes grauis annis successorem sibi designarat. Deinde uerò suasu secundæ uxoris Græcæ mutato consilio, Gabrielem filium ex ea susceptum, qui postea Basilius appellatus est, ei prætulerat, ipsum uerò Demetrium in uincula coniecerat. Moriens autem rursus Demetrio è carcere producto, prærogatiuam suam restituerat, culpam admissam deprecatus. Maiores motus hinc inter Moschos expectabantur: sed eos rex in Lituaniam ueniens, celeriter compressos esse cognouit. Gabriel enim, siue Basilius Ioannis defuncti ducis filius, compacto in carcerem Demetrio, dominatum occupauit. Omissa igitur, siue in aliud tempus dilata rerum Moschicarum cura, Alexander cum Mengligeri gratificari statuisset, quo eum sibi amicum faceret, Sachmatem cum omni comitatu & legatis Nogaiensibus Vilnam adduci ad se iussit: instauratoq; iudicio, uiolati fœderis reum damnauit, & Cauunam diligentius asseruandum misit, nequicquam deprecantem, & contestãtem minimè placatum iri Lituanis & Polonis sua captiuitate & miseria Mengligerem. Cæteri Tartari per munitiones & castella Lituaniæ distributi. Nec male diuinauit Sachmates. Paulo pòst enim, legatis Mengligeris domum reuersis, mense Maio quinq; millia expeditorum Tartarorum è Taurica eruperunt, & Podoliam, Rusiam atq; Lituaniam longè latéque crudeliter uastarunt: & præter aliam prędam ingentem, ad centum millia hominun in barbaricam seruitutem abegerunt: plurimos uicos atque pagos exusserunt, & in imbecilliorem senum ac puerorum multitudinem immaniter ferro sæuierunt. Languebat rex, ab empirico quodam medico, seu uerius impostore, qui se, Polonus cum esset, Græcum mentiebatur, balneis & sudoribus magis etiam debilitatus. Proceres uerò Lituani mutuis odijs certantes, regiaq; indignatione prouocati, suum quisque negocium agebant, nec ullam habebãt curam reipublicæ. Tartari tam felici successu illecti distracta præda quam retulerant, paruoq; interuallo quieti dato, mox auctis uiribus mense Augusto denuò in Lituaniam irruperunt: & cum ad Clescum oppidum haud longè à fontibus Nemenis fluuij situm, cõstipati peruenissent, relictis ibi duobus Soltanis (sic illi Cæsaris siue principis filios uocant) cum decem millibus equitum, ad quos ipsi receptum habituri essent, cæteri ad uiginti millia turmatim quoquouersus populabundi excurrerunt. Vilnæ rex languens iacuerat. Inde uerò discedens cum uxore & supellectili sua

Casanenses. Permij. Sibiri. Lapi. Iugri. Bulgari. Sueones. Finni.

Moschicus principatus hæreditarius.

Basilius Moschorum dominatum inuasit.

Sachmates Tartarus carcere damnatus ab Alexandro rege.

Tartari Rusiam, Podoliam & Lituaniam populati.

Alexandri aduersa ualetudo.

Lituanorũ intestina odia.

Tartari iterũ Lituaniam uastant.

Nemenis fl. fontes.

Soltanus.

Lida. uniuersa, Lidam, quæ arx duodecim milliarijs à Vilna abest, peruen[erat]. Ac Miechouiensis quidem eum aduentu Tartarorum excitu[m], cum negarentur Lituani, nisi rex ipse loco se mouisset, ad arma concur[suri] esse, nequicquam dissuadentibus medicis, eò se uehi iusisse memo[rat], ne uel in extemo halitu suis deesset: Vapouius uerò eum in Polo[niam] iter habuisse scribit, quò iam Sigismundum fratrem è Silesia euo[cauisset], ut concesis ei habenis regni, ipse rebus gerendis propter in[grauescentem] & insanabilem morbum minimè idoneus, in ocio reli[quum] tempus uitæ transmitteret. Sed quocunque tandem consilio Vil[nam] reliquit, Lidæ cum esset, ecce adest unus quispiam nuncians Tar[taros] populabundos uix unius diei itinere abesse: se sagitta ictum in [a]ciem, equi pernicitate manus eorum ægrè effugisse. Parum fidei hab[i]tum est nuncio. Proinde Michael Glinscius, qui regem comitabatu[r], Rascios equites aliquot, quos ad manum habebat strenuos, dimisit, cer[]tius omnia exploraturos. Nec longè hi abierant, cum in turmam Ta[r]tarorum inciderunt: consertaque intrepidè pugna, nouem ex ijs inter[]fecerunt, cæteros in fugam uerterunt, & præfixa hastis occisorum ca[]pita ad dominum suum attulerunt. Trepidatum est circa regem uehe[]menter. Placuit deinde, ut is molestia itineris & quassatione maio[]rem in modum afflictus, lectica Vilnam reportaretur: Glinscius uerò cum Stanislao Kisca duce exercitus, & Lituana nobilitate, quæ ad[] uentu Tartarorum audito ad regem confluebat, hosti obuiam ire[t]. Missus etiam, qui Sigismundum regis fratrem celeriter acciret. Siue e[]nim uiueret rex, siue moreretur, & siue uincerent Lituani, siue uince[]rentur, præsente eo uidebatur opus esse. Ac rex quidem cõtinuato di[e] nocteque itinere, Alberto episcopo Vilnensi, Ioanne Zabrezinio, & Io[]anne Lasco cancellario Polono cum regina deducentibus, uix trahens spiritum Vilnam reportatus est. Michael uerò Glinscius, cum Kisca su[]bito morbo correptus esset, non ignarus moris Scythici, quamuis non plus septem millibus equitum aggregasset, accelerandum sibi ratus est in hostem ad Clescum desidentem, priusquam cuncta agmina, quæ di[]uersa & palantia prædas agebant, eò sese recollegissent. Erat prop[e] statiua hostilia, quà Lituani ueniebant, amnis non magnus, neque pro[]fundus, sed limosus, & ob id ægrè uadabilis. Eius ripam ulteriorem Tartari, cum Lituanos contra se aduentare cognouissent, insederant, ac denso sagittarum imbre Lituanos transitu prohibebant. Habebant Lituani secum bombardas aliquot: eas cum exonerassent, hostem à ri[]pa summouerunt: & comportatis è uicino frondibus ac uirgultis, am[]néque constrato in ulteriorem ripam cum euasissent, magno impetu in hostes irruerũt. Peropportunè autem in primo agminum congres[]su, equites Poloni trecenti ex aulico regis comitatu, duce Sendiuoio Ciarnicouio palatini Posnaniensis filio Vilna accurrentes, è propin[]quo colle Tartaris sese ostendêre: cumque armis fulgentes frontem la[]tius diduxissent, ac tympanis atque tubis uehementius insonuissent, & longè maioris quàm pro numero exercitus speciem præ se tulissent, Li[]tuanis

Sigismundus à fratre ad regnum accitus.

Poloni aulici. Sendiuoius Ciarnicouius. Tartari à Lituanis apud Clescum profligati.

A tuanis quide animum addidere, hostibus uerò terrorem incussere. Itaque statim ij terga dedêre. Nec segnius instabant Lituani fugientibus, nec ullum recolligendi sese spacium ipsis dabant. Fortè palus erat cœnosa, qua barbari constipati adhuc fugiebant: in eam cum urgentibus à tergo Lituanis cōpulsi essent, plurimi cœni uoragine hausti sunt: nec pauciores restitantes ab insequentibus contrucidati: Soltani duces exercitus equis in palude relictis, ægrè euasere. Glinscius magnam non solum egregij ducis, uerùm etiam strenui militis laudem ex ea uictoria reportauit, tribus equis sub eo confossis. Neq; tamen hac ille uictoria contentus fuit: sed reductis ad hostium statiua copijs, tacitus ibi consedit, operiens donec cæteri hostes, qui prædatum longè lateq; excurrerant, casus suorum ignari, ad statiua, quemadmodum inter eos conuenerat, reuerterentur. Nec eum fefellit cōiectura & successus. Post quartum enim diem, eos turmatim reuerti incipientes, ut quiq; primi uenerant, excepit, & magna strage cōcîdit: ita ut uiginti millia barbarorum tunc illis prælijs cæsa, totidem equi capti, memorentur. præda omnis excussa, & ingens captiuorum numerus liberatus. Iam Alexander rex desperata salute, & testamento condito, sumptisq; ritu Christiano sacris mysterijs, animam agebat, cum ei de uictoria suorum nunciatū est. Sublatis igitur in cœlum manibus, & oculis lachrymas stillantibus, tacitus amisso iam usu linguæ gratias agere Deo uisus est: nec mora animam exhalauit, die decimanona mensis Augusti, quadragesimumsextum annum agens, cum non totos quinq; annos regnasset in Polonia. Cuius obitum cometes paucis antè diebus ad Septentriones conspectus portendit. Quin & globus igneus clarissimus quadam nocte super turrim curiæ senatoriæ Cracouiæ decidisse uisus est. Fuit Alexander statura mediocri, facie oblonga, capillo subnigro, uiribus corporis atq; lacertis ualidis: uerùm ingenio hebetiore, atq; ob id taciturnus. Liberalitate fratres omnes superauit, nō sine uoluptate sua fortib. uiris & militaribus, atq; aulicis benignè facere solitus: cantoribus etiam, citharœdis, atq; tibicinibus impēdiò delectatus est. Prodigū potius quàm liberalem fuisse multi existimauere, ita ut in tempore eum decessisse dicerent, priusquam Poloniam & Lituaniā omnem prodigeret. Bonorum quidem regiorum magnam partem oppigneraui. Erasmum Ciolcum, hominem plebeium, quemadmodum creditum est, iam inde ex quo Lituaniæ dux factus erat, ualde familiarem habuit: eumq; ad episcopam Plocensem euexit, & opera eius fideli & industria in obeundis apud Pontificem max. & Cæsarem legationibus semel atq; iterum usus est. Certatum est de funere Alexandri. Ioannes enim Lascus cancellarius Cracouiam id efferre satagebat, asseuerans ita ipsi quoque regi placuisse. Cōtrà Lituani proceres Vilnæ iuxta Cazimirum fratrem sepelire regem uolebant. Nec iniustam eius consilij sui causam habere uidebantur. Cum enim abesset Sigismundus regis defuncti frater, uerebantur, ne dum ipsi funus honoris gratia Cracouiam deducentes eunt & redeūt, interea Michael Glinscius, homo factiosus, & recenti uicto-

Glinscij uirtus.

Cæsorum numerus.

Alexandri regis mors, figura, & mores.

Cometes.

Alexandri prodigalitas.

Erasmus Ciolcus episcopus Plocensis.

ria magis etiam elatus, Lituaniç dominatum, adiuuantibus Rusʃis ſuis A inuaderet. Dum hæc fiunt, & pompa funeris apparatur, Sigiſmundu dux, cum de morte fratris in itinere nuncium accepiſſet, accelerauit i ter. Venienti primus omnium procerum Glinſcius cum ſeptingenti equitibus gratulabundus occurrit. Plenus iam ante erat Sigiſmundi a nimus ſuſpicionum, non modò ex rumore uulgari, ſed etiam delatio nibus procerum Lituanorum de Glinſcio, quaſi principatum affecta ret. auxerat ipſe etiam tunc ſuſpicionem occurſu ſuo, & comitatu ill tam numeroſo. Nec plures ducentis equitib. Sigiſmundus ſecum hab bat: ſed non poterat commodè & cum dignitate congreſſum eius de clinare. Itaque aduenienti longius è cubiculo obuiam progreſſus, co miter & benignè eum accepit, & in cubiculum ſuum deduxit. Ibi Gli ſcius non ignarus, ſuſpectum ſe eſſe principi, luculenta oratione ſeſ purgauit, & ſtudium obſequium'que ſuum ipſi detulit. Ac deleuiſſe o mnem ſuſpicionem ex animo eius ſibi uiſus eſt: cum ille ei uiciſsim, ſe uerè, ſeu temporis cauſa, omnia de ſe polliceretur. Frequentes dein de affuere cæteri proceres, magnis & ſplendidis equitum cateruis ſti pati, Vilnam'que principem deduxere. Nec multo pôſt funus regiun ſuperba pompa elatum eſt, & in baſilicæ delubro iuxta Cazimiri cor pus ſepultum: per quod tempus Vuladiſlao Boemorum & Vngaro rum regi Ludouicus filius ex Anna uxore, quæ ſtatim poſt id puerpe rium obijt, natus eſt, anno uno poſt Elizabetham ſororem: quam pa ter poſtea, propter deſiderium uxoris amiſſæ, Annam uocari uoluit. B

Sigiſmundi cũ Glinſcio congreſſus.

Sed nos emenſi, id quod nobis propoſueramus, curriculum, hic cu ſum inhibeamus: poſtea fortaſsis per ocium, id quicquid ſupereſt ſpa cij, ſi Deo placuerit, ad metam decurſuri: aut, quod malimus, alij lam pada tradituri. Interim uiſum eſt nobis hic apponere panegyricum, ſi ue funebrem orationem, Sigiſmundo regi, qui Alexandro fratri ſuc ceſsit, à nobis poſt obitum eius conſcriptam: qua uitam & regnum e ius regis compendioſè complexi ſumus, ut ſit ea commentarij ui ce ijs qui res geſtas Polonorũ poſterioris temporis utcun que noſſe, aut ipſi accuratiore ſtylo & ordine hiſtorico perſequi uolent.

LIBRI TRIGESIMI ET VLTI MI FINIS.

SERENISSIMO PRINCIPI ET DOMINO, DOMINO SIGISMUNDO AUGUSTO, DEI gratia Regi Poloniæ, magno Duci Lituaniæ, Rußiæ, Prußiæ, Masouiæ, Samagitiæ, &c. Domino & hæredi, Domino suo clementisimo, MARTINUS Cromerus.

IN publico & acerbißimo omniũ nostrûm luctu, quem tecum pariter, Sigismunde Auguste Rex inclyte, morte sanctißimi regis nostri SIGISMUNDI, patris tui, nuper hausimus, nulla est (mea quidem sententia) maior & efficacior doloris leuatio, quàm honestißimè & laudabiliter in primis ab eo actæ, & religiose exactæ atq; positæ uitæ, beneq; & feliciter, sapienter & cum approbatione omnium bonorum administrati Regni huius, recordatio. Qua in parte cum ego pro meo de multis bene merendi studio, opis aliquid non tibi, neq; maioribus natu (qui multos annos in Rep. hac nostra, & in aula eius Regis uersati, exactius omnia norunt, & memoria tenent) sed minoribus & imperitis afferre cuperem, prius quàm abs te orator ad Pont. max. Paulum eius nominis tertium proficiscerer, scripsi ei funebrem orationem, siue laudationem: qua uitam eius penè omnem, res que gestas illustriores nudè & succinctè, quoad fieri potuit, exponendo, non uerbis amplificando (quod perlongum, & non mearum sanè uirium opus futurum erat) cõplexus sum: ut esset commentarij uice interim, donec siue à nobis ipsis in instituta historia gentis nostræ, siue, quod malim, à doctiori atque disertiori quopiam diligentius omnia pertractentur. Nec sanè desunt in hoc tuo regno, quod multo florentius et belli & pacis artibus pater tuus reddidit, quàm acceperat, qui, si tua benignitas accesserit, & libenter id opus suscepturi sint, & cum dignitate persecuturi. Equidem, si nihil aliud hoc labore meo aßequar, certè doctiorum ceßantium adhuc studia excitabo, & persequi hæc accuratè & ornatè uolentibus materiam subministrabo. Tibi uerò in primis inclyte Rex, orationem hanc dicare uolui, cui meipsum non ita pridem addixi, & ad quem hæreditas paternæ gloriæ maximè pertinet: ut si quidem placebit, nonnulla si non cum uoluptate, certè cum leuatione desiderij paterni, domestica decora recognoscas: & nostri siue ocij, siue negocij fructum, & quasi primitias quasdam delibes: sin displicebit (quod magis credo) melioribus des id negocium, ut ne cũ eorum qui nunc uiuũt, mortalium memoria, sapientißimi et optimi patris tui laudes intermoriantur. Quanquã uiuent eæ (nisi me uanum fallit augurium) æuo sempiterno, easq; posteri nostri longè etiam quàm nos gratiore et iucundiore memoria prosequentur. Quod reliquum est, Deũ precor, ut fausta tibi nobisq; omnibus Regni tui initia esse uelit, & lætioribus indies succeßibus id cumulet, ac diutißimè incolume fortunatumq; præstet. Cracouiæ, M. D. XLVIII.

Historia Polonica ab authore conscripta.

SIGISMVNDVS I. REX POLONIAE, MAGNVS DVX LITVANIAE, RVSSIAE, PRVSSIAE, MASOVIAE, SAMAGITIÆ, &c. Dominus & hæres, belli artibus pacisq; clarus, uictorijs celebris, pietate & religione insignis, iustus, clemens, benignus: Anno ætatis LXXXI, Regni uerò sui XLI obijt: Anno à Christo nato M. D. XLVIII. Aprilis I. die.

Regis Sigismundi Primi Epitaphium.

Sigismundus in hoc iacet sepulchro,
Quod uiuens sibi prouide parauit.
Primus Sarmatiæ potens feracis
Hoc Rex nomine, quem Iagelliana
Ex magnis Ducibus uetus propago,
Gestis, iusticia, fideq; clarum,
Produxit: quibus & diu Polonos
Rexit magnanimos, eosq; multis
Auxit diuitijs, honoribusq;
Et tot magnificis ubiq; paßim
Structuris, ut in hac patescit arce,
In templis & item Deo dicatis.
Armis atq; toga probe per omnes
Insignis procul inde nationes,
Veri cultor erat, tenax honesti,
Et prudens, sapiens, pius, modestus.
In cunctis ratione semper usus,
Non præceps, neq; concitus notatus.
Tandem transijt hinc, bis octo lustris
Ex hoc pondere corporis, peractis:
Sancte sicut in hoc agebat, hoc sic
Est iam tempore mortuusq; sancte,
Christus quo tumulum die reliquit,
Coniunctus superûm beatitati.

Natus anno Domini 1467. prima Ianuarij. Electus 1506. octaua Decembris. Coronatus 1507. uigesimaquarta Ianuarij. Mortuus 1548. prima Aprilis.

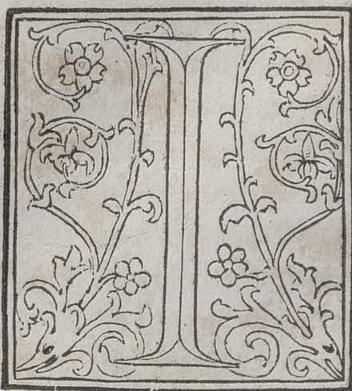
Ioannes Dantiscus Episcopus Varmiensis, Domino suo benemerenti non sine lachrymis posuit.

SIGISMVNDVS REX IPSE de se.

Ciuibus externisq; mea est clementia nota,
Consilium, grauitas, relligio, atq; fides.
Pax mihi chara fuit: tamen haud me impunè lacessit
Teutho, Liuo, Moschus, Turca, Scytha atq; Getes.

Mart. Crom.

MARTINI CROMERI ORATIO IN *FUNERE OPTIMI ET MAXIMI PRINCIpis, Sigismundi, eius nominis primi, Polonorum, Lituanorum, Russorum, Prussorum, & Masouiorum regis, &c. M.D.XLVIII. Calend. April. defuncti.*

INtemperantius fortasse, Sigismunde Auguste Rex inclyte, & uos Patres amplissimi, ac cæteri uiri undequaque ornatissimi, abuti facilitate & patiētia uestra uideor, qui locū hūc augustū, apud uos hoc tempore dicturus, cōscenderim: nihil neque conspectū consessumque istum uestrum amplissimum reueritus, neque rei, de qua dicendū est, magnitudine deterritus. Neque ego ita sum hebes, ut nō intelligā, quid & quantū sit, quod nunc à uobis expectetur: neque ita mihi ipse placeo, ut non perspiciam, quid à me præstari possit. Quòd si Alexander ille magnus, rex Macedonū, qui res maximas mira celeritate, & rara fœlicitate gessit, neque pingi se nisi ab Apelle, neque fingi nisi à Lysippo, præstātissimis suæ ætatis artificibus, passus est: quāto acumine, quàm uaria doctrina, quàm solido iudicio, qua memoria, quàm ubere denique & illustri eloquētia esse oportet eū, qui de optimi, fortissimi, sapientissimi, clemētissimi & pientissimi regis SIGISMUNDI, cuius nunc exequias Polonia, Lituania, Russia, Prussia, Samagitia, & Masouia omnis, mœsta & pullata celebrat, laudib. & uita omni, uerè & pro meritis eius dicere uelit? Et effigiē quidē cuiusque aptè seu pingere, seu fingere, nō maximi est ingenij, neque laboris, ac ne operæ precij quidē. Patēt omniū obtutib. corporis lineamēta: neque magnopere cuiusque refert, quo colore, qua figura oris, quo corporis totius habitu, quaue statura quisque fuerit, qui inter homines esse desijt: animorum habitudines uitāque omnē, nō cuiusuis est neque exactè perspicere, neque dicēdo aptè & ad uiuū exprimere. Magnorū aūt uirorū, & excellēti uirtute præditorū laudes celebrare, apprimè utile est uitæ hominū, & necessariū: ut & illis, quoad fieri potest, pro meritis suis gratia referatur, & cæteri habeant, unde uirtutis & laudis exempla petant, & quo ad benemerendū de suis incitētur. Tantæ sunt aūt huius optimi regis uirtutes, ut summis pariter ac imis abundè exemplorū ad uitā rectè & honestè instituendā suppeditent, tanta in nos & in patriā hanc nostrā cōmunem merita & beneficia, ut ea sempiterna immortalitatis laude cōsecrari à nobis oporteat. Neque tamen is ego sum, qui id me rectissimè & cum excellentib. sanctissimi illius regis uirtutibus, tum perpurgatis uestris auribus dignè facere posse confidā. Absit hæc à me arrogātia. Nō adeò effrons demensque sum: intelligo nullam in me esse doctrinā, nullum dicendi usum & exercitationem, nullum excellens ingenium, nullam denique memoriam. Quęnam uerò tanta est cuiusquā eloquentia: in quo

Alexandri Magni delectus pictorum & sculptorum.

Propositio.

Animorum habitudines exprimere difficile.

Vtilitas ex laude bonorum.

Sigismundi regis uirtutes.

Authoris excusatio.

in quo tantum flumen lectißimorum uerborum? in quo tanta uis, & ut ita dicam, fulmen sententiarum? in quo denique tanta memoria & pronunciandi dignitas, ut clarißimis optimi regis uirtutibus atque meritis par esse poßit? Sed si lautis & delicatis epulis deficimur, an'ne cibarium quidem panem hospitibus apponemus? Et, si auro, gemmis, preciosa'que ueste caremus, ne malo quidem cotoneo, uel scypho aquę ex præterlabenti amne haustæ, gratitudinem animorum nostrorum sanctißimæ huius regis animæ ostendemus? Vetus est prouerbium, eos qui thura non habent, mola salsa litare. Certè uel cum periculo priuatæ temeritatis & impudentiæ, non est prodenda causa publica: neque commitendum est, ut dum singuli pudori nostro consulimus, cuncti hoc extremo laudationis officio in funere talis ac tam bene meriti regis prætermisso, ingratitudinis (ne dicam impietatis) reprehensionem apud hos ornatißimos magnorum principum oratores, & apud omnes gentes, quæ humanitatem colunt, meritò incurramus. Audendum est igitur, & eo quidem maiore fiducia, quòd ijs de rebus dicendum est, quæ uobis plerisque omnibus æquè ac mihi notæ, nonnullis etiam notiores sunt: nempe quas uidistis ipsi ferè, & meministis, quarum (ut ait Poeta) pars magna fuistis. Ita enim futurum est, ut me rudi & inculto, sed plano tamen sermone, capita modò rerum attingente, cætera uos ipsi diligentius recognoscatis, & grata iucunda'que, ut par est, memoria recolatis. Ac de tribus bonorum generibus quæ sola sunt laudabilia, primùm externa, deinde corporis, postremò animi eius bona succinctè persequar. Quod dum facio, uos mihi quæso, uiri præstantißimi, benignos uos & attentos præbeatis.

Iusta laudandi causa.

Vergil.

Partitio.

GEnus paternum Sigismundi à Cazimiro est, Vuladislai Iagellonis filio. Nemo est autem sic hospes in Polonia, ac in toto fermè septentrione, cui non sit auditum de Iagellonia familia, quæ iam supra centum & quinquaginta annos apud nos regnat, à Lituanorum ducibus ducens originem. Cuius princeps Iagello, cui Vuladislao nomen, bono uero'que omine, quasi qui gloria potens futurus esset, maiores nostri indiderunt. Huius auus, tuus autem Sigismunde Auguste proauus, cum Lituaniæ & magnæ partis Rusiæ dominatu potiretur, expetitus à Polonis, & ad regnum unà cum coniugio religiosißimæ uirginis Heduigis, de mortui Ludouici regis Vngarorum & Polonorum filiæ, repudiatis quibusdam alijs procis, accitus religioni Christianæ sese, & cunctam simul Lituaniam addixit, ditiones'que suas omnes Poloniæ fœdere sempiterno adiunxit: in curanda, & à prodigiosis dæmonum superstitionibus ad ueri Dei cultum conuertenda gente sua agresti & barbara, per multum laboris, operę, sumptuum'que impendit. Nec indecorum sibi duxit præpotens rex, doctoris & apostoli munere fungi apud rudem & uilem plebeculam, cum nostri sacerdotes eius linguæ penitus essent imperiti. In Boemis quoque ad sanitatem priscam'que religionem à multiplici errore, quo se authore Ioan. Husso implicarant, reuocandis, non parum operæ sumpsit: cum'que pertina

Iagellonia stirps.

Vuladislaus Iagello.

Vuladislai etymon.

Heduigis regina Ludouici filia.

Lituanorũ ad Christum conuersio.

Iagellonis studium in propaganda religione.

Boemi.

ciores

Vuladislai regis gesta. ciores eos esse animaduertisset, regnum ab eis delatum repudiauit. Silesios quosdam, & Russos duces domuit. Cruciferos Germanos non modò Lituaniæ inhiantes, uerùm etiam Poloniam ipsam, parentem & nutricem suam crudeliter & impiè laniantes, clarissimis aliquot uictorijs repressit: uictis fractisq; pacem æquis conditionibus dedit. Erat enim singulari lenitate & mansuetudine, ad remittendas offensas perfacilis, & supra modum credulus: quippe qui fallere neminem ipse cõsueuisset. Quo magis obnoxius & opportunus fuit dolis & iniurijs cùm Sigismundi Cæsaris, tum Vitoudi & Suitrigellonis proximorũ suorũ, de quibus erat bene meritus: per quos factum est, ut in administrando regno plusculum haberet negocij. Huic decrepita ualde ætate, cum duodequinquaginta annos regnasset, uita defuncto, de duobus filijs impuberibus, quos è quarta uxore Sophia Russa Kiouiensium ducis filia susceperat, maior natu Vuladislaus in regno successit, is qui Vngarorum quoq; regno suscepto, & profligatis summa cum gloria aliquot Turcarum exercitibus, cum prius ad Macedoniæ, deinde ad Thraciæ fines, hosti pacem petenti formidabilis, cum animosiore quàm ualidiore exercitu penetrasset, apud Varnã inter confertissimos hostes dimicans, certam propemodum uictoriam cum uita pariter amisit: cum undecim fermè apud nos, apud Vngaros uerò non totos quinq; annos regnasset. Post hunc Cazimirus natu minor frater, tuus Sigismunde Auguste auus, regnum hoc suscepit: cui peruastata à Tartaris (tametsi profligatis semel atq; iterum) Podolia & Russia, & amissus per defectionem ad Moschos dominatus Seueriensis, ac domestici motus, seu uerius offensæ uoluntates multorum, propterea quòd Lituanis plusculum indulgeret, malisq; consultoribus uteretur, non parum de paterna fœlicitate detraxêre. Prussiam tamen & Pomeraniam per deditionem recepit. Cruciferis fœderum non tenacibus post tredecim annorum bellum supplicibus, & iureiurando in uerba sua & posterorum suorũ regum Poloniæ adactis, relicta parte Prussiæ pacem dedit. Valachorum palatinum bellicosissimum Stephanum in clientelam accepit, & in consilio suo locum ei dedit, ac magno ei ad profligandos Turcas adiumento fuit: cum Vngaris & Boemis uario Marte bella gessit. Filios sex, & septem filias ex Elizabetha Alberti Cæsaris filia Ladislai Vngarorũ & Boemorũ regis sorore, fœmina honestissima, & religiosissima, suscepit. Ex his uiuens Vuladislaum natu maximum Boemis, Cazimirum, ac deinde Ioannem Albertum Vngaris reges dedit. Sed utroq; hoc dissensione partium deserto, Vngariã quoq; cum Boemia Vuladislaus obtinuit. De quo nati, Ludouicus quidem filius, bimulus uiuente patre coronatus, cum ei exacta ætate mortuo in utroq; regno successisset, iuuenis admodum Turcico bello ante unum & uiginti annos apud Mohatiũ miserabiliter perijt. Anna uerò filia cum Ferdinando Cæsare, qui post Ludouicum apud Vngaros & Boemos regnat, nupta, tribus filijs præclaræ indolis, & nouem filialibus superstitibus relictis, anno abhinc altero parturiens diem clausit extremum. De

Margin notes: Iagello credulus & cãdidus. — Vitoudus. Suitrigello. — Iagellouis filij. — Vuladislaus rex Vngar. & Pol. apud Varnam à Turcis occisus. — Cazimir⁹ rex. — Prussia per deditionem Polonis adiuncta. — Cruciferi iurarunt in uerba regis Poloni. — Valachus cliẽs Polon. — Vxor et filij eius sex, & filiæ septem. — Vuladislaus Vng. et Boem. rex. — Ludouic⁹ rex. — Anna soror eius, & uxor Ferdinandi regis Rom. &c. Ferd. Cæs. liberi.

A suprà memoratis uerò duobus filijs Cazimiri regis Cazimirus quidē iuuenis castissimus atq; religiosissimus, in Lituania immaturā mortem obijt, non sine celebri sanctimoniæ fama, quam complura miracula ad sepulchrū eius edita confirmarūt. Ioannes Albertus post patrem octo & amplius, deinde hunc secutus Alexander, quinq; annos regnarunt: ille quidem maximi animi, sed ante susceptum regnum, q̃ regnans, fœlicior: hic à Moschis apud Vedrusios uictus, eosdem apud Oposcam, Tartaros uerò Tauricos apud Clescū paucis ante mortē diebus insignibus prælijs profligauit: uterq; extincti properè, credo ut digniori cederent: post hos Sigismundus hic noster natus est. Hunc secutus Fridericus, sacris initiatus, archiepiscopus Gnesnensis, simul'q; episcopus Cracouiensis, & S. Romanæ ecclesiæ presbyter cardinalis fuit.

Cazimirus filius Cazimiri sanctus.
Ioannes Albertus rex Polon.
Alexander rex Polon.
Fridericus cardinalis.

Porrò filiarū Cazimiri duæ immaturè mortuæ: Heduigis Georgio duci Bauarorum, Sophia Friderico marchioni Brandeburgensi, Anna Boguslao Pomeranorum, Barbara Georgio Saxonum, Elizabetha uerò (patre mortuo) Friderico Legniciensium & Bregensium Ducibus matrimonio iunctæ fuere: & omnem penè Germaniam affinitatibus & propinquitatibus illustrium uirorum & mulierum, quas enumerare perlongum esset, nobis deuinxere. Hoc igitur Sigismundi genus compluribus, quemadmodū uidetis, præclaris principibus ac regibus fœcundum fuit. Atque is ab ineunte primùm pueritia, unà cum alijs fratribus ab honestissima & religiosissima matre sanctè ac temperanter educatus, & à præceptoribus, uiris eruditis, bonis, grauibus & pijs ad uirtutem in primis & pietatem, cultum'que diuinum institutus, in literis quoque non contemnendos progressus fecit: ita, ut latinè scribentes & loquentes sine interprete intelligeret, nec incommodè ipse ea lingua uteretur. Germanicā uerò, cuius propter finitimos atq; etiā incolas Germanos, nō exiguus est usus apud nos, exactius didicit. Porrò in diuinis scripturis ita fuit exercitatus, ut multa inde senior meminisset, ac sæpe eas in ore haberet, non ad scurrilem iocum, aut ad curiosam disceptationem, ut nunc improbus, ne dicam impius, mos inoleuit, sed seriò, & ad moderandas actiones, uitam'que omnem: eo'que timorem Dei, iusticiam & uirtutem maximè semper præ oculis habuit. Permultum enim refert, quibus rebus quis ab ineunte ætate assuefactus fuerit. Nec scio, an ad uitam sic uel sic degendam longè plus faciat, quo modo quis à puero eductus & institutus, quàm quo modo natus sit. Solent enim plerunque etiam bonæ & generosæ indoles, parua, atque adeò negligentiore quoque educatione deprauari: uitiosam uerò naturā sæpe bona educatio corrigit. Sic igitur educatus Sigismūdus, adolescens singulari indole, modestia, comitate, grauitate & industria, quę res maximè ętatē illam cōmendant, magnam sibi non modò nostrorum hominū, sed etiam externorū, Vngarorū inquā, Boemorū, Silesiorum & Germanorum cum quibus uixit, beneuolentiam adiunxit. Nam cum regnante Ioanne Alberto fratre post patrem, iuuenis in Vngariam ad Vuladislaum alterum fratrem se contulissent,

Filiarum Cazimiri desponsatio.
Educatio Sigismundi.
Linguarū peritia.
Pius usus sacrarum literarū.
Educationis bonæ utilitas.
Adolescentia Sigismundi.
Fauor Sigismūdi apud Vngaros et Boemos.

ibi

ibi ea dignatione fuit, ut Vngari & Boemi magis eum propemodum, ꝙ regem suum, reuererentur: per eum, quæ cuperent, publicè & priuatim à rege peterent: eius authoritati & iudicio libẽter starent. Vsq; adeò maiorem uim habet ad tenendos in officio etiã feroces homines, æquitatis, grauitatis, constantiæ & sapientiæ opinio, quàm regium sceptrum, ꝙ etiam carcer, honorũ confiscatio, proscriptio, uirgæ deniq; & secures. Itaq; magno omnium fauore, Glogouiensem & Opauiensem dominatũ, & summã utriusq; Silesię pręfecturã à Vuladislao fratre obtinuit: adeóq; charus ac uenerãdus fuit Silesijs, ut hodie etiam eius imperiũ grata & iucunda memoria prosequantur. Quid illud, nónne ingens est bonæ existimationis & beneuolentiæ hominũ erga eum documentum? quòd cum regnaret iam in Polonia, à Suetijs post eiectum Christiernum regem, & item ab Vngaris atq; Boemis post miserabilẽ Ludouici fratris filij interitũ, ut illa quoq; regna susciperet, expetitus est? Neq; deterrebat Suetios tanta terræ marisq; intercapedo, quanta à nobis disiunguntur: ac ne Vngaros quidem & Boemos pacta cõuenta cum Maximiliani Cęsaris liberis, aut Caroli & Ferdinandi maximorum principũ potentia, si Sigismundus delatum sibi regnum suscipere uoluisset.

Glogouiẽsis & Opauiensis dominatus, & suprema præfectura Silesiæ. Regna ei oblata, sed non acceptata.

Gratiosus apud Polonos.

Apud suos uerò ꝙ gratiosus fuerit, uel illud permagno argumento est, quòd Ioanne Alberto rege mortuo, prælatus fuisset procul dubio in regno, maiori natu fratri Alexandro cunctorum suffragijs, nisi plus publica quies atq; tranquillitas, & uetusta cum Lituanis, quos iam Alexander ditione tenebat fœdera ualuissent. Iam uerò quantum ei honorem summi quiq; Principes habuerint, redite quæso mecum paulisper in memoriam. Primum enim Maximilianus Cæsar, non minoris animi ꝙ prudentiæ princeps, dudum hostis acerrimus, post celebrem illum congressum Viennensem, eo ipsum honore prosequutus, ea charitate complexus est, ut in loco fratris deinceps eum haberet: eius gratia fœdus cum Basilio magno Moschorũ duce ictum respueret, ac non modò nõ defenderet contra Sigismundum Cruciferos in Prussia, quos defendendos susceperat, uerùm etiam auxilia ei contra illos, si quid noui molirentur, suo, nepotumq; suorum nomine promitteret. Qua de re extat apud nos diploma eius.

Amicitia & fœdus cum Maximiliano Imp. Viennẽsis cum Cæsare cõgressus.

Amicitia cum Carolo V. Imperatore.

Huius uerò nepos Carolus, qui nũc latè & fœliciter imperat, nónne hunc Sigismundo honorẽ habuit, ut inclytæ huic reginæ Bonæ uxori eius coniunctissimæ, Barensem principatum, quem post obitũ matris eius in potestatẽ suã redegerat, redderet? ipsum societate sua, & aureo uellere ultrò dignaretur? sæpe honorificentissimã eius mentionẽ faceret? neq; unquam Cruciferis & alijs Germanis bellũ contra eum flagitantibus indulgeret? Adest hic uir clarissimus Stanislaus Lascus palatinus Siradiensis, haud ita pridem apud illum potentiss. Imperatorẽ legatione functus. Adsunt item uiri præstantes, Petrus Opalenius castellanus Gnesnensis, Stanislaus Borgius decanus Cracouiensis, Nicolaus Myscouius regiæ mensæ structor. Vellem adesset etiam uir eruditissimus Ioannes Dantiscus, episcopus Varmiensis: qui omnes idem mu-

Stan. Lascus.

Petrus Opalenius, Stan. Borgius.

Nicolaus Myscouius.

nus

ius apud eundem Imperatorē cum laude superioribus tēporibus obie
runt. Ex his cuiq; licet discere, quātopere ille princeps maximus & gra
uissimus Sigismūdū regē obseruarit. Quid frater eius, Ferdinādus Cæ
sar & rex potentissimus? nónne plurimùm eū & amauit, & coluit? nón
ne eius arbitrio controuersiam suam cum Ioanne rege de regno Vnga-
rorum permisit? Non dico, quibus uerbis & rebus præterea sæpenu-
mero idem rex quanti Sigismundum faceret, declarauit. Possem autem
non uano rumore accepta referre, sed quæ cùm de grauibus uiris acce-
pi, tum ipse explorata habeo, cum nuper ad illum à te rex Sigismunde
Auguste cum Nicolao Radiuilo, uiro illustri & acuto, Lituaniæ sum-
mo marsalco missus essem. Ne illud quidem commemoro, quanto ani-
mi dolore idem nuper Sigismundi nostri mortem prosecutus, quan
ta'que studio pariter & apparatu exequias ei in maxima principum
Germaniæ celebritate fecisse dicitur. Vt autem & Gallorum regē Fran
ciscum, qui anno superiore decesit, Iulium secundum, Leonem deci-
mum, Clementem septimum & hunc, qui nunc præsidet, sapientissimū
Paulum tertium Pontifices maximos prætereā, quorum illustria habi-
ta huic Regi honoris documenta commemorare possem: ut magnorū
item & grauium quorundam Germaniæ principum perhonorifica de
ipso elogia, quæ ipse his auribus audiui nuper, omittam. Barbari nón-
ne eum præ cæteris regibus & monarchis reueriti sunt? Quo enim re-
ge cultior & populosior fuit Russia & Podolia? hoc est, quo rege quie-
tiores fuere Tartari, prædis & rapto alioqui uiuere soliti? Quid ego di
cam de Turcis, qui fœlicitate sua elati, omnes homines atq; gentes præ
se contemnunt? An non Solimannus, bellicosissimus & fœlicissimus
eorum Imperator, cum eo perpetuum fœdus percusit, & religiose co
luit? negare id alijs postulantibus, aut ad tempus modò concedere, nec
admodum superstitiose seruare solitus. An'non Valachis ac Tartaris
uectigalibus suis, ne Sigismundi Regis ditiones infestarent, edixit? An
non idem, huic etiam eius filio Sigismundo Augusto, per Petrum Opa
lenium, & Ioannem Ocesium castellanum Biecensem, uiros ornatos,
pacem & amicitiam in gratiam patris promisit? An'non eiusdem intui
tu, filiam eius Isabellam reginam uiduam, nepotemq;, hactenus incolu
mes esse barbarus tyrannus passus est? qui ne ad Valachiam quidem ad
spirasset, nisi eum intempestiuæ, ne quid aliud dicam, dissensiones no-
stræ animassent. Quid Selimus Solimanni huius pater ferox, & in pa-
trem etiam suum impius, an'non Sigismundi amicitiam splendida lega
tione olim expetiuit? Nimirum admirabantur in eo cuncti uirtutem,
grauitatem & constantiam singularem: reuerebantur etiam nonnihil
eius fœlicitatem. Quis enī tot annorū spacio, in tāta orbis terrarū per
turbatione fœlicius eo regnauit? quis regnum superiorū regum infœ-
licitate diuexatū ac deformatū, aut pacatius administrauit & retinuit,
aut florentius & opulentius reliquit? Quis tot ac tam difficilia bella
tam secunda fortuna, tantaq; celeritate confecit? Commemorantur à
ueteribus scriptoribus, Cyrus Persarum, Alexander Macedonum, Mi

Amicitia cum Ferdinando rege & Cæsare.

Nicolaus Radiuilus & Mart. Crom. oratores ad Ferdinand.

Amicitia cum maximis regibus & Pontificibus Rom.

Barbari Sigismūdū reueriti.

Cū Solimāno.

Ioānes Ocesius orator ad Solimannum Turc. Imper.

Isabella regina Vngar.

Regnum florēs & pacatum.

thridates Ponti, Carolus Magnus Germanorum, maximi & fortunatissimi reges. Celebrantur Alcibiades, Conon, Themistocles, atque Timotheus Atheniensium: Agesilaus, Pausanias, Lysander Lacedemoniorum: Pelopidas, & Epaminundas Thebanorum: Hannibal & Asdrubal Carthaginensium: Romanorum uerò (ut multos omittam) Fabij, Scipiones, L. Lucullus, Gn. Pompeius, & C. Cæsar, clarissimi Duces & Imperatores. Ne nostrorum quidem Boleslaorum & Vladislaorum obscura est gloria. Verùm illi omnes partim cum imbellibus populis rem habuerunt: partim bello felices, cæteris rebus infortunati fuerunt: partim cladibus uictorias propemodum adæquarunt: partim etiam aliquousque à fortuna euecti, in medio cursu destituti, & ad extremum sæuis eiusdem procellis obruti sunt. At Sigismundum nostrum ab initio ad finem usque secundo flatu fortuna prosecuta est. Cum quibus uerò bella gessit? Nempe cum potentissimis Moschis, ferocissimis Tartaris, acerrimis Valachis, fortissimis Germanis, cum Turcis denique, uel ipsa uictoriarum perpetuitate formidabilibus. Quarum gentium ualidos exercitus uel insignibus prælijs uicit & profligauit, atque adeò deleuit etiam, uel castris exuit, uel denique regiones earum impunè uastauit. Quasdam etiam domuit. Atque ut à Tartaris, perpetuis nostris hostibus incipiam: horum quidem non contẽnendos tres exercitus apud Sluscum tribus prælijs duce Constantino Ostrogio, principe omnium seculorum memoria dignissimo, ad internecionem penè cæcidit. Deinde apud Visnoueciam uigintiquatuor millia, cum se per Russiam populabunda diffudissent, sexies fusa leuibus & particularibus prælijs, ad extremum tota acie in abeuntes facto impetu, Nicolao Camenecio palatino Cracouiensi, & eodem Constantino, ducibus profligauit, cum nostri sex millium equitum numerum non excederent, de quibus uix centum eo prælio desiderati sunt. Hostium uerò multo minor pars pernici fuga euasit. In Valachia quoque ante multos annos à Bogdano Palatino, huius Regis auspicijs & armis ijdẽ hostes graui prælio uicti sunt. Nec illæ quidem ignobiles uictoriæ sunt quæ apud Voronouiam Ioanne Camenecio, apud Buscum Stanislao Lanscoronio, apud Zincouiam arcem Iacobo Secignouio, atque iterum palatino Kiouiensi, in Volinia Constantino & Ostaphæo ter, apud Occouiam hostilem arcem eodem Ostaphæo & Prædislao Lanscoronio ducibus, & quæsitæ, & quæ in Podolia Trebinij, quæque apud Cameneciam & Verestatincium pagum, & compluribus alijs in locis Nicolai Senauij uiri fortis & magnanimi, qui nunc palatinus Belsensis est ductu, & fratrum eius Alexandri & Procopij, ac Bernardi Prætificij Silesij opera partæ sunt. Nam leuiora cum his apud Trebouuliam, Podhaiciam, Medibozum, & multis alijs in locis prosperè item gesta certamina, sciens uolensque prætereo, ne sim longior. Tot enim ferè sunt, quot excursiones ea gens rapacissima & famelica, & uel è flamma, quod dicitur, cibũ petere solita, in ditiones eius ipso

Reges & duces inclyti.

Comparatio Sigismundi cum clariss. principibus.

Bella Sigismundi.

Victi ab eo Tartari diuersis prælijs

Constantinus Ostrogius dux.

Nicolaus Camenecius.

Ioannes Camenecius

Stan. Lanscoronius.

Iacobus Secicignonius.

Ostaphæus.

Prædislaus Lanscoronius.

Nicolaus Senauius.

Bernard. Prætificius.

ipso regnante fecit. Perrarò enim impunè id abstulit. Quid illa apud Caniouiã in Lituania ante unum & uiginti annos, non'ne omnibus seculis est memorabilis uictoria, qua uigintisex millia Tartarorũ eodem illo Constantino duce parua manu profligata sunt? Cum Turcis nullũ hic rex apertè bellum gessit: sed tamen aduersus eos, cum uel Tartaris intermixti è Podolia prædas agerent, uel Valachis opem ferrent, uel denicꝫ nostros circum Bialogrodum, quod & Moncastrum uocant, populabundos insequerentur, cùm ab alijs, tum à Prædislao Lanscoronio regis huius auspicijs prosperè dimicatum est. Bis contra eosdem in Vngariam Ludouico regi missa auxilia: quo quidem utrocꝫ tempore, utinam prius quidem uiro illustri & incomparabili Ioanni Tarnouio earum copiarum ductori, posterius uerò Gnoinio obtemperatum esset. Vtercꝫ Turcica arma uirescꝫ periclitatus erat in Podolia, cum illi inde, iritati à nostris, aliquoties prędas egissent. Sed magis comes Tarnouius, cuius pręclara uirtus enituit, quo tempore Turcę ad tredecim millia, Podoliam & Rusiam ad Leopolim uscꝫ & fines Vngariæ ferro igni'que uastantes, tria millia, plus minus, de suis, particularibus aliquot prælijs fusi, amisêre. Quod si idem robur animi fuisset in eo, penes quem tunc erat militare imperium, potuerat exercitus ille cunctus deleri. Taceo duodecim millia Turcarum in Austria, ante quindecim nisi fallor annos, nostratiũ trium millium opera & uirtute in primis penè ad internecionem deleta. Nam ij tunc, quamuis Sigismũdo regnante, tamen non publicè, necꝫ Sigismundi auspicijs, sed Caroli Cæsaris & Germanorum stipendijs militarunt. Iam Valachos dolis atcꝫ artibus usitatis fretos, & clade nostrorum Ioanne Alberto regnante apud Bucouinam syluam accepta, Turcarumcꝫ ac Tartarorũ auxilijs tumentes, quanta non modò felicitate, uerùm etiam celeritate uicit, ac domuit: cęsiscꝫ eorum copijs, uastatis longè latecꝫ agris, senatu penè omni capto, Bogdanum regulum gentis, quem Voieuodam & Palatinum uocant, restituentem prędam, quam paulo antè in Rusia cæperat, in uerba sua iurare coegit: & amissam maiorũ suorum culpa Pocuce ab eo recepit. Nostra uerò memoria, cum Petrus palatinus rebellasset, Pocuce'que rursus inuasisset, primùm sex millia hostium apud Guosdeciam arcem, ac mox uigintiduo millia apud Obertinum pagum uix à quatuor millibus nostrorum, duce hoc Ioanne comite Tarnouio, uiro clarissimo & primario bellatore, insigni & inopinata clade profligata sunt: erepta cum bombardis, cætera impedimenta: Palatinus ipse saucius uix fuga euasit. Nec tamen ad officium redijt: donec postea in arce Chocimensi obsessus, & ad extrema redactus, solenne unà cum proceribus & cuncta nobilitate sua regi iusiurandum dedit. Porrò cum Germanis Prussiam sibi uendicantibus, quo tempore tu Sigismunde Auguste natus es, bellatum quidem uariè, sed nunquam, nisi prosperè à nostris dimicatum est. Nempe apud Prusmarcum, Seburgum, Gutestadiam, Brunsbergam, Reslam & Rastemburgum, à Iocobo Secignouio: apud Pissiam à Stanislao Masouiorum duce: in sinu Varmiensi, siue Habo

Bella cum Turcis gesta.

Præd. Lansc.

Ioannes Tarnouius Comes.

Gnoinius.

Tarnouij laus.

Valachi uicti.

Bogdanus Valachus uictus.

Petrus Valachus ductu Tarnouij uictus.

Bella cum Cruciferis Teuthonicis gesta in Prussia.

Iacobus Secignouius.

lacu nauali prælio à Gdanensibus: bis apud Bartensteinum: sæpius à Prædislao Lanscoronio & Ioanne Zaremba palatino Calisiensi multis in locis: apud Elsbergam ab Alexandro Ilouio: Gdani & Elbingæ, cum eas urbes adorti essent, à ciuibus fusi & profligati: ad extremũ tot cladibus & inedia, uigilijs & iugi nostrorum equitum uexatione fracti, & ad paucos redacti, Prusia excessere. Quid ego de Moschis loquar? qui uel præcipuam gloriæ & uictoriarum materiam huic regi præbuere? Apud Poloscum, olim quidem septem millia hostium à Ioanne Boratinio, uiro acri & animoso, interfecta: deinde uerò tredecimo abhinc anno, cum ij Lituaniam non amplius decem & octo milliarijs à Vilna metropoli hyberna excursione depopulati, reuerterentur, mille extremi agminis, quos solos Lituana nobilitas cum aulico regis comitatu, tumultuariè accurrens, assequi potuit, trucidati. Superiori etiam quodam tempore in interiore Lituania prædabundi, magnum suorum numerum, & prædam, quam abigebant, Lituanis insequentibus, amisêre. Iam apud Starodubum quoq;, Radogostiam, & Smolenscum uicem eis reddentibus Lituanis aliquoties: ductu Georgij Radiuili castellani Vilnẽsis, non sine magnis cladibus profligati sunt. Apud Orsam uerò cum primùm Sigismundus regnare cœpit, ne expectare quidem nostros, dum Borysthenem tranarent, sustinuêre, experti uim eorum in una & altera turma, quæ primo impetu incredibili audacia traiecerant: uerùm dilapsi, cum uastari sua ultra Vesmam etiam atque Drohobusum cernerent, denuò coadunati ad centum millia, ne adoriri quidem ter mille nostros mercenarios milites, cum paucis Lituanis longius à castris regijs ad Smolenscũ positis progressos, ausi sunt. Magnis uerò incõmodis affecti, Mosiro, Turouia, & alijs quibusdam munitionibus, quas dudum Michael Glinscius ad eos perfugiens interceperat, redditis, cõmutatisq; captiuis quinquaginta nobilioribus ac senatorij ordinis, quos de Lituanis Alexandro rege uicto apud Vedrusios cæperant, pacem accepêre. Nec maiore ij fuere fiducia longe pòst, cum Radogostiam, ac deinde Ioanne Tarnouio nostros ducente, Homiam & Starodubum arces à nostris partim ui captas, partim in deditionem acceptas amisêre. Et Starodubũ quidem, cum quindecim millibus armatorum, qui fuerunt in eis arcis pręsidio: qui soli nostrorũ numerum longè superabant: uirtute perpaucorum militum nostrorum, & sulfurati pulueris ignisq; adiumento expugnatum & euersum. Neq; uerò ij tanto temporis, hoc est, plus quàm uiginti annorũ interuallo, quantum inter Orsensem pugnam, de qua iam dicam, & hoc extremũ Starodubense bellum intercessit, abiectos semel spiritus recipere potuere. Orsensem autem illam celeberrimam, & cum omnibus ferè omnium gentium atque seculorum uictorijs comparandam uictoriam, quid hic pluribus commemorare attinet? Eadem opera soli lumẽ adderem. Quis enim est qui nesciat, illo prælio, Constantino Ostrogio principe & Ioanne Suirzouio ducibus, octoginta millia Moschorum bellatorum, qui omnem nostrum exercitum non modò proterere posse

Lanscoron. Ioannes Zaremba. Alexander Ilouius.

Victoriæ de Moschis partæ. Ioannes Boratinius.

Georgius Radiuilus.

Orsensis de Moschis memorabilis uictoria.

Ioannes Suirzouius.

A posse uidebantur, uerùm etiam Borysthenem tranare passi, pecudum in modum flagris abigere in Moscouiam destinarant, ingenti strage interfecta esse: ita, ut desideratorum numerus ad quadraginta ferè millia peruenisse, uel certè duo & triginta millia superasse dicatur? Ductores eius exercitus, uiros illustres, omnemq; senatum gentis, & supra quater mille captiuos uiuos in potestatem uenisse: direpta castra opulentissima: ducem ipsum Basilium bellatorem exercitatum, & contra Tartaros & alias gentes finitimos uictoriosum, usq; ad regiam suam Mosquam profugisse: atque ibi amplius centum & uiginti milliaribus bene longis à loco conflictus, tamen uix tutò se subsistere posse credidisse.

Basilius Moscorum princeps.

Tantus uerò tunc pauor Moschorũ animos occuparat, ut Smolenscum, Seueriense Nouogrodum, & complures alias munitiones, quæ ferè fraude & perfidia Russorum, partim hoc ipso rege regnante, partim superioribus temporibus in potestatem hostium uenerant, desertas tunc ac uacuas defensoribus, nullo negocio recuperare nostri potuerint, si prosequi statim uictoriam per tempus anni quiuissent. Atque hæc quidem sunt bellica huius regis decora præcipua (nam leuiora multa prætereo, ne anxiè & minutatim cũcta exquirere & persequi uidear) quæ quidem hoc sunt admirabiliora, quo magis inopinata: utpote in summa ærarij inopia, & pleraq; omnia longè imparib. uiribus gesta: ita, ut bene cum nostris agi uideretur, quoties nõ plus duplo hostium multitudo excederet.

Clades paucæ & paruæ in tot bellis.

Has tot ac tantas uictorias, tanta imparitate copiarum quæsitas, nihil mirum est (ut est rerum humanarum conditio uaria & instabilis) si quæ clades interpolarunt. B Sed quot'nam, & quantulæ sunt eæ? Vna apud Socalum à Tartaris, temeritate Russicæ nobilitatis accepta, ubi quatuor fortasse millia nostrorum à quadraginta millibus Tartarorum loci opportunitate usorum, defatigata uerius quàm superata, non incruentam hostibus uictoriam concessêre. Nostri mille ducenti desiderati, barbarorum uerò cæsa quatuor millia. Itaque raptim ij cum præda, quamuis uictores, retrocessere. Altera apud Serethum amnem, cum perpauci nostri in hostico palantes à Valachis circumfusis oppressi sunt: ubi tamen non plures, ducentis nostris periêre. Nam cum peruastata longè late'que circum Pscouiam, siue Plescouiam Moscouia, ab oppugnatione Oposcæ ualido hostium præsidio reiecti sumus, ignominia illa uerius quàm clades fuit, ductorum inscitia & incuria (nolo dicere ignauia) accepta. Amissa uerò magna pars Albæ Russiæ Michaelis Glinscij, hominis ambitiosi, & Alexandri regis gratia inflati, proditioni, & Russorum atq; præsidiariorum militum perfidiæ imputanda est.

Michael Glinscius.

Nicolaus Senauius.

Porrò apud Ociacouiam, cum uir in primis strenuus, Nicolaus Senauius eò usque cum mille, opinor, equitibus priuato cõsilio populabundus excurrisset, priuata illa, non publica clades fuit, credulitate eius & perfidia Tartarorum contracta. Hæ sunt uniuersæ clades, quas Sigismundo regnante accepimus: quæ omnes una aliqua ex his quas superius percurrimus, uictorijs abundè expiatæ & compensatæ

Nn 3 sunt;

sunt: nec scio, an quasi næuuli quidam formosum corpus, uel nubeculę meridianũ solem, tot illas clarissimas uictorias illustriores reddidêre.

Pacis studia. Bello'ne autem tantum clarus, an etiam pace Sigismundus fuit? Imò

Splendor & elegantia Polonorum. uerò pace quam semper expetiuit, clarissimus. Testãtur id tantæ opes & facultates hominum nostrorum, tam opulenta cum externis commercia, tantus splendor, ne dicam luxus, tanta elegantia cùm in ędificijs & uictu, cultuq; corporis, tum in sermone & moribus, quanta nun-

Leges. quam ante hunc regem in Polonia fuit. Loquuntur leges diligentius a-

Arces instauratæ, & templa. liquanto conscriptæ, clamant tot arces instauratæ, tot exornata tem-

Vrbes opulentæ sub Sigism. pla Dei opt. max. Tam splendidè & magnificè exædificata publicis iuxtà ac priuatis ædificijs Cracouia, Posnania, Leopolis, Varsauia, Lublinum, Gdanum, & aliæ quædam urbes atq; emporia: tam deniq; culta

Regiones bene cultæ. & habitata Russia, Prussia, Lituania & Podolia, quæ regiones antea syluestres & incultæ, aut superiorum temporum conditione desertæ

Thesauri regis. magna ex parte iacuerant. Quid ego priuatos Sigismundi thesauros, & ærarium sine ulla cuiusquam iniuria, in extremos reip. usus asseruatum? quid tot ac tantas possessiones à maioribus eius oppigneratas, ab hoc uerò redemptas, commemorem? Hæc eo sunt maiora, & magis honorifica, quo fœdius fuit ac deformius, quosdã ante eum reges quotidianis sumptibus interdum defectos esse. Iam uerò non minima est

Zatoria & Masouia recuperatæ. & illa felicitatis accessio, quòd eo regnante Zatoriensis ditio, & Masouia post quadringentesimum ferè annum ad corpus & compagem Po-

Prussia & Pomerani in clientelam accepti. loniæ rediuerũt: Prussia recusatum diu, & aliquoties excussum iugum accepit: Pomerani Stolpenses ad intermissam aliquandiu huius regni societatem & clientelam, iureiurãdo adacti, reuenêre: in qua tamen no-

Coniugia. stra conniuentia non diu permansere. Porrò in commemorandis coniugijs & liberis, quæ non exigua felicitatis humanę pars est, diutius me immorari necesse non est. Permulti sunt in hoc cœtu, qui priorem eius

Barbara uxor religiosiss. uxorem, Barbaram, Stephani comitis Scepusiensis, ac Transyluaniensium palatini, cuius ductu nonnunquam cum Turcis Vngari fortiter dimicarunt, filiam, Ioannis postea regis Vngarorum sororem, fœminã sanctissimam & pientissimam, nouerunt: quæ quidem maximam illam Orsensem de Moschis uictoriam assiduis, diurnis ac nocturnis precibus, cum lachrymis, & profusa in egenos beneficentia, asperioreq; cultu corporis & ieiunio cõiunctis, à Deo impetrasse existimata est. Quæ quàm coniunctè cum uiro uixerit, magno & longo mœrore, & uberi fletu, ac penè muliebri eiulatu post mortem eius indulgentissimus rex

Altera uxor Bona Sphortia. testatus est. Hac immaturè intra tertium annum amissa, alteram suasu Maximiliani Cæsaris duxit, Bonam Sphortiam, Ioãnis Galeatij Sphortiæ Mediolanensiũ ducis & Isabellæ Aragoniæ filiam: cuius auus ma-

Alfonsus rex Aragonum. ternus, Alfonsus eius nominis secundus, Neapolitanorum rex, & stirpis Aragoniorum ac Siculorum regum (de qua Carolus quoq; & Ferdinandus summi monarchæ maternum genus ducunt) antiquitate &

Franciscus Sphortia dux Mediolani. sua uirtute fuit clarissimus. Paternus uerò proauus Franciscus Sphortia, Sphortiæ, qui primus eam familiam rebus magnis gestis fundauit,

filius,

Filius, cum plurima & grauissima bella cum maximis principibus, potentissimis populis, & præstantissimis bellatoribus per omnem Italiam prosperè gessisset, nominis'que sui gloria ac terrore eam implesset, à Philippo Maria Mediolanensium duce, Blancæ Mariæ filiæ coniugio, dotali'que Mediolanensium principatu dignatus est. Hoc igitur tali genere prognatam Bonam, alteram uxorem Sigismundus rex accepit. De qua, quoniam præsens adest, graui dolore & mœrore amissi dulcissimi mariti, quemadmodum cernitis, prostrata, nihil dicam amplius, nisi quòd triginta fermè annos cum eo nupta, tanti ea fecit maritum regem, ut his extremis aliquot annis ægrotantem, & uiribus planè destitutum, non coniugali charitate, sed ancillari penè ministerio sine omni fastidio curaret. Quo factum est, ut plurimum ei uicissim rex amantissimus indulgeret. Harum uerò duarum uxorum è Barbara quidem Heduigim filiam susceptam, fœminam lectissimam, Ioachimo marchioni Brandeburgensi, Electori Romani imperij, matrimonio iunxit, & nepotibus ex ea, uiuens adhuc auctus est. E' Bona uerò maximam natu filiam Isabellam, fœminam excelso & regio animo præditam, Ioanni regi Vngarorum, affini iam prius suo, nuptui tradidit: nepotem'que ex ea, regia, quemadmodum fertur, indole puerum suscepit. quæ mulier complures iam annos post mariti mortem in præcipua laceri & afflicti regni parte regnat. Reliquas uerò tres, Sophiã, Annã & Catharinã, uirgines spectatissimas, magnorum'que regum connubijs dignas, quas hic dolore immaturè amissi patris miserabiliter lamentãtes, & humi abiectas uidetis, elocari ipsi, ita ut optabat, datum non est. Filius uerò unicus hic Sigismundus Augustus, puer etiãdum decimum agens annum paterno regno, ipsius opera studio'que ante decem & octo annos inauguratus, post iuuenis factus, uxorẽ accepit, uoluntate patris, Elizabethã Ferdinandi Cæsaris & Vngarorum ac Boemorum regis filiam natu maximam. In qua muliere genus cum forma, forma cum comitate & mãsuetudine, hæc cum probitate, probitas denique cum pietate (quæ ipsi patria uirtus fuit) certabat: ita ut nescires, quid in ea potissimum admirareris. Quæ utinã uixisset diutius, & edidisset socero optatis ac sui similibus nepotibus, fœlicitatem eius perfecisset, tranquillitatem'que huius regni stabiliuisset. Sed non merebant hæc, opinor, nostra scelera. Nunc ad Sigismundum redeo. Non'ne igitur hoc singularis cuiusdam felicitatis fuit, rege patre, patruo, auo'que, matre uerò Cæsaris filia, & magni regis sorore ortum esse: tres fratres, & unius ex his filium, reges uidisse: regem & ipsum supra unũ & quadraginta annos tranquillè feliciter'que regnasse? Summis principibus uenerabilem, hostibus formidabilem, cæteris admirabilem fuisse? regnum legibus, opibus, ædificijs, humanitate, elegantia & gloria longè florentius, quàm acceperat, reliquisse? Filiam reginam, alteram uerò regina non inferiorem, & ex his nepotes & neptes habuisse? Filium denique regem secum, & post se fecisse? morientem, permagnum sui desiderium bonis omnibus reliquisse? Non'ne hæc (inquam) ei præclarissi-

Bonæ reginæ fides & obsequium.

Sigismundus plurimũ indulsit Bonæ.

Heduigis filia.

Quatuor filiæ Sigism. è Bona.

Isabella regina Vng.

Filius Sigism. Aug. puer coronatus.

Elizabeth prima Sigis. Aug. uxor.

Elizabethæ laus.

Nobilitas Sig. regis & felicitas.

ma, & longæ posteritati memorabilia in hac uita contigerunt? Atque A
hæc tamen pleraque omnia, externa sunt bona, in quibus fortuna plurimum sibi uendicat: sed ab eo tamen ratione & consilio moderata
Bona corporis forma. sunt. Quid ego nunc formam & staturam eius, robur cuiusuis honesti laboris patiens, dignitatem oris, dignam'que, ut ait Poeta summus, imperio faciem, depingam? Quòd si facere maximè uelim, non possim. Prius enim ferè hæc in eo ætate ingrauescente marcescere cœperunt, quàm ego in hanc lucem prodij: sed tamen permanserunt in eo etiam affecta iam ætate, non obscura earũ rerũ uestigia.
Robur & uires. Roboris uerò & uirium eius argumenta, fractæ inter manus non semel florentiore ætate ferreæ equorum soleæ, rupti funes canapei crassiores, intensæ manu balistæ, discerpti lusoriarum chartarum fasciculi, à maioribus natu, qui hæc fieri ab eo uiderunt, prædicantur. Atque hæc leuiora fortasse cuiquam uideantur.
Sanitas. Illa quidem non in postrema bonorum parte numeranda sunt, sanitas, quæ ipsi perpetua ferè ante extremam senectutem fuit: integritas, & solida compago membrorum, quæ afflictas morbo uires facile recuperabat: uigor sensuum, qui ad extremum usq; eum non destituit: firma, melioribus præsertim annis, memoria: deni-
Ingenium. que acumem ingenij, quo fratres maioresq; suos longo interuallo anteiuit. Sed & hæc omnia, ut sint magis propria hominis, quàm illa superiora, tamẽ ad corpus ferè, quę deterior pars hominis est, pertinent, nec magna laude & admiratione digna sunt, quippe cum quibus nascamur, quæ'que in potestate nostra non sint, & ingenuo cum seruis, B urbano cum rusticis, nobili cum plebeis, regi cum mediastinis & baiulis, deniq; bono uiro cum improbis sint communia. Tametsi ne mu-
Vigor sensuum in quibusdã pecudibus. tæ quidem pecudes, penitus horum bonorum expertes sunt. Quin pleraq; in illis, quàm in nobis, maiora & illustriora spectantur. Viribus quidem ab ursis & leonibus, agilitate à ceruis & bisontibus, longæuitate ab ijsdem ceruis, specie fortassis ab equis & pauonibus, sanitate à piscibus, sensuum uigore à lyncibus, aquilis, canib. uulturibus: industria & ingenio quodam modo ab elephãtis, uulpibus, & apibus: sic alijs rebus ab alijs fortasse superamur. Cęterùm in animo uera hominis et pro-
Bona animi pria laus est. Corpus enim partim instrumentum, partim domiciliũ,
Laus propria hominis est in bonis animi. partim etiam carcerem & ergastulũ animi, sapiẽtissimi homines esse uoluerũt. Animũ ferè hominis appellatione dignati sunt. Qui uerò mollissimè senserũt, partẽ quidem hominis, sed longè deteriorẽ corpus dixerunt: in animo omnẽ hominis excellentiã & principatũ collocarunt. Quocirca his quæ externa, quęq; corporis bona dicunt̃, ita obiter trãscursis, ad eas, quæ sunt propriæ hominis, atq; adeò magni & excellẽtis Principis laudes, trãseamus. Quas dum, quanta maximè breuitate poterimus, persequimur, quęso, ut benignè & attẽtè, quod fecistis adhuc,
Virtus, & eius partes. audiatis. Virtutem, summam animi, atq; adeò hominis perfectionem,
Laus Sig. à uirtutibus. quicunq; rectè philosophati sunt, dixerũt: eiusq; uirtutis prudentiam, fortitudinem, temperantiam atq; iusticiã, quatuor partes, & quasi fontes quosdam, unde officium, & omnis honesta & laude digna actio manaret,

A naret, esse uoluerunt. Quæ'nã ergo ex his in hoc præstantissimo Rege desiderata est? Prudentia'ne? quæ ex præteritis & præsentib. ea quę deinceps euentura sint, colligit: causas rerũ uidet, rectè de rebus iudicat, sibi suisq; in longum prospicit, impendẽtia mala sapienter auertit. At ea summa & admirabilis in eo fuit. Argumẽto est, bene & cum approbatione cunctorum, quoad ei per ætatem atq; morbum licuit, administrata, & inter tot undiq; imminentes hostes per tot annos incolumis conseruata Respublica. Nam quis sapientius eo, siue ex legibus & moribus nostris, siue ex æquo & bono, ius dixit? Nihil eum uarietas legũ atq; morum, quibus alijs equestris ordo, alijs oppidani, alijs agrestes, deinde diuersis Poloni, Lituani, Masouij, Prussi, Silesijq; utuntur, nihil diuersa & pugnantia nonnunquam senatorum iudicia, quo minus ius suum cuique tribueret, perturbarũt. Accidit interdum, ut post dictas in senatu sententias, ultima ipsius, ab omnibus diuersa, & tamen omniũ esset æquissima. Porrò in consilijs de repub. nihil temerè & iuconsultè faciebat, cuncta ad publicam, non partis, aut ordinis huius uel illius, sed omnium utilitatem referens, fortunæ quàm minimum sese sua'que permittens: ac tuta consilia lubentius, quàm callida & periculosa semper secutus. Bella, in quibus fortuna plurimùm dominatur, nunquam appetiuit: nec nisi necessariò & graui iniuria prouocatus, suscepit: et ita quidem, ut ab illa comici Poetæ sententia non discederet, Omnia prius experiri quàm armis sapientem decet. Itaq; à quietis consilijs nunquam, ne inter media quidem arma, & rebus ad nutum fluentibus, abhorruit. Regna à Suetijs, Vngaris & Boemis (quemadmodũ superius dixi) delata recusauit, ne se patriamq; suam nouis & periculosis bellis implicaret. Valachos subiugare, ob rupta crebrò fœdera cum posset, noluit: ne uel illi desperatione adducti, Turcis sese dederent: uel redacta in prouinciæ formam Valachia, & amoto quasi obice, ipse difficilimum cum potentissimis Turcarum tyrannis bellum de finibus gerere cogeretur. Non quòd à pia contra barbaros ac deuotos Christiani nominis hostes expeditione abhorreret: sed quòd suas illorum'que uires iusta lance metiretur. Sic enim iudicabat, neque suum esse, neque unius planè cuiusquam principis, tam ualidum hostem, qui Asiæ, Aphricæ, Europæ'que magnam partem ditione teneret, florentissimum Græciæ imperium euertisset, Caramanos, Cilicas, Syros, Ægyptios, & nescio quas præterea gentes una æstate subiugasset, denique latissimè dominanti Persarum regi grauis esset, debellare. Coniungenda esse Christianis principibus arma, si hostem illum à ceruicibus suis uellent depellere. Cum ergo animaduerteret, cæteros principes feralibus odijs inter se digladiari, ac totum penè orbem Christianum plus quàm ciuilibus bellis ardere, omni honesta ratione semper Turcicum bellum declinauit: & Ludouico, fratris filio, Vngarorum & Boemorum regi sedulò idem suasit: qui iuuenis si patrui, quàm ferociorũ quorundam consiliariorum suorum consilijs obtemperare maluisset, oblatamq; à Turcis pacem accepisset, seu uerius ipsis expetitam dedisset,

Prudentia.

Gentes & leges uariæ.

Consilia quieta.

Regna oblata repudiata.

Valachi cur nõ subacti.

Bellum contra Turcas cur deuitauit.

Dissuasor belli Turcici.

Consilium Sigismundi à Ludouico rege Vng. neglectũ.

uiueret

uiueret fortasis adhuc, neq; munitissimum Christianorũ regnorum propugnaculum Vngariã secum unà perdidisset. Hæc sanè fuit causa, cur apud pientissimum & Christianissimum regem Sigismundum nihil ualuerunt Iulij secundi, Leonis decimi, Adriani sexti, & Clementis septimi Pontificum maximorum preces & exhortationes, ad suscipiendum contra Turcas bellũ incitantium.

Pontificũ exhortationes ad bellum Turcicum.

Optabat quidem sapientissimus rex tempus illud, cũ Christiani principes restinctis intestinis bellis, reconciliatisq; inter se animis, ad inferendum Turcis bellum cõspirarent: plurimumq; in id operæ, laboris, & sumptuum impendit, siue quando cum Maximiliano Cæsare congressus est: siue cum missis non semel ad dissidentes principes, & ad Pontifices maximos, ueluti præsides & moderatores Reip. Christianę legationibus, accuratè ac diligenter ea de re egit. Et cum initiò nõnulla eius rei spes ei affulsisset, nõ nisi annuas inducias Baiazeti, Solimãni huius auo, petenti dare uoluit. Ea uerò spe frustratus, sæpe diuinauit, nunq; id se uiuente euẽturum esse, ut Christiani principes aduersus cõmunem illum hostem uires cõiungerent. Intelligebat enim, quousq; nonnullarũ nationũ mutua inter ipsas odia processissent: nec defore Turcis, quos à cæterorũ cõsensu, ad impediendos pios conatus, auellerẽt.

Bellum Turcis cõmuni regum consilio & ope inferẽdum.

Baiazetes pacem petiuit à Sigismundo

Quid illud? cum principes Christiani cõplures, quos nominare necesse nõ est, sub Clemente põtifice, in suum fœdus contra Carolum Cæsarem, partim inuidentia fœlicitatis eius, partim potentiæ metu initum, pertrahere eum non potuerunt? Aut cũ nuper primarij Germaniæ principes, affines ferè ipsius, & prępotens illa tot opulentorũ populorum contra eundem Imperatorem & fratrem eius cõspiratio, pellicere eum in societatem suã nequiuit? ne eatenus quidem, ut uel pecuniæ nonnihil mutuò daret affinibus & cognatis, uel conatus illos tacitè approbaret, uel deniq;, ne suos homines stipendijs eorum militare prohiberet? Cuius tamen rei non leuem ei excusationem dabãt apud Cæsares, libertas & instituta nostra. Nõ modò autem nihil eorum fecit, sed etiam dissuadere conatus illos, & pacificatorem sese interponere conatus est.

Bellum contra Carolum Imp. semper dissuasum.

Smalcaldense fœdus.

Atq; utinam ei obsecundatum esset: non tam uasta quibusdam locis, neq; tam exhausta passim esset pecunijs iuxtà ac uiris Germania: & liberi adhuc principes quidam, retinerẽt dominatus suos amplissimos. Sed fortasse sic Deo uisum, ut fastum & contumaciam, prætextu libertatis Euangelicæ, contra sanctissimas leges & instituta maiorum, contra antiquissimum uniuersi Christiani orbis consensum, & contra legitimos magistratus suos impiè sese efferentem, retunderet. Cum igitur hæc uel faceret, uel recusaret optimus rex Sigismundus, non'ne magna fuit illa eius prudentia, cum fide amicitiæ & constantia coniuncta?

Clades Ligæ Smalcaldicæ.

Germanorum cõtumacia prætextu libertatis Euangelicæ.

Quid? cum Ioanni regi, bis affini suo, ne regnum Vngarorum Ferdinãdo Maximiliani nepoti iam prius destinatum, susciperet, dissuadere frustra studuit? aut cũ ei profugo, exilij quidem locum apud se indulsit, ut aliquid necessitudini & calamitati eius tamen daret, auxilia uerò contra eundem Ferdinandum negauit? aut cum pacem inter eos componere magna cura instituit?

Erga Ioannem regem Vngar. quomodo se gesserit.

Cerne-

Cernebat nimirum sapientissimus princeps à longè, quantum mali intempestiua illa Ioannis ambitio Vngaris aduectura, quantisque malis & calamitatibus non modò florentissimum illud regnum, uerùm etiam finitimas ei regiones inuoluturum esset bellum illud, inter duos de regno conflatum. Iam in reuocandis ad officium Gdanensibus quodam furore multitudinis ad rebellionem concitatis, & in eijciendis è Prussia Cruciferis Marianis tam cupidis, tamq; contumacibus, ut nunquam ab eis Polonia & Lituania quietæ esse possent, an non magno & exquisito consilio usus est? Ne illud quidem eius consilium sapientia uacauit, quo, cum hinc à Moschis graui bello distineretur, inde Cruciferi non leuius bellum ei ostentarent, Maximilianus uerò Cæsar, infensus ipsi adhuc, & hos, & omnes quoscunque posset, in eum, & in perniciem Polonorum concitaret: Tartaris donatiuum, siue stipendium constituit, non modò ut ab assiduis eorum incursionibus ditiones suas, alijs, quemadmodum dixi, bellis impeditas, liberaret, uerùm etiam ut eorum opera in uexãdis ac distinendis Moschis, & alijs hostibus suis paruo redempta uteretur. Qua re tantum profecit, ut & Moschos ad petendam pacem adigeret, & tam culta & habitata sit, quàm nunquam sub fratribus, patre & patruo eius fuit, Podolia. Quàm solidum uerò fuit eius iudicium in mãdandis honoribus & magistratibus, & in allegendis in senatum uiris idoneis, quoties id ei arbitrio suo facere per quosdam importuniores, quibus impensius indulgebat, licuit? Atque hoc id admirabilius est, quod difficile est non peccare in hac parte maximis quibusque regibus & principibus, propterea quòd alienis ferè & oculis cernunt, & auribus audiunt. Iam peculiaris illa eius in omnibus dictis & factis cunctatio, ne ipsa quidem sua commẽdatione caret. Nimirum sapientis est, nihil temerè, nihil præcipitãter, sed omnia consultò ac deliberatè agere. Sic enim cauemus, ne cuius nos dicti aut facti unquam pœniteat. Itaq; celebratur etiamnum literarum monumẽtis, non ignobilis populi Rom. Imperator, Fabius Maximus, de quo uulgatus est ille Poetæ cuiusdam uersiculus:

Vnus homo nobis cunctando restituit rem.

Atq; hactenus quidem de prudentia Sigismũdi regis nobis dictum sit modò. Cuius quidem ipsi causa fuit timor Dei, cum lacte nutricis, ut ita dicam, imbibitus. Initium enim sapientiæ, quemadmodum sapientissimi reges Dauid & Salomon inquiunt, est timor Domini. Fortitudine uerò, & magnitudine animi, quanta hic rex præditus fuerit, quàm impiger ad propulsanda & suscipienda pro salute & incolumitate suorum bella, quàm contemnens earum rerum quæ maximè in hac uita expetendæ esse uideantur (qualia sunt, regna & imperia) satis iam, opinor, intellexistis ex his quæ superius diximus. Quin ex illo quoque magnitudinẽ animi eius intelligere licet, quòd Prussico bello, cum terrore non modico aduentantium è Germania auxiliorum, meliore rursus loco res Cruciferorum esse cœpissent, nihil de conditionibus pacis, hosti prius à se oblatis, mutare uoluit: aut quòd, cum ipsi

Lituaniæ

Intempestiua Ioannis ambitio ad regnum.

Gdanum pacatum.

Cruciferi eiecti è Prussia.

Stipendiũ Tartaris sapienter datum.

Iudicium in distribuendis honoribus & magistratibus.

Cũctator Sigismundus.

Timor Dei principium sapientiæ.

Fortitudo & magnitudo animi.

Constantia.

Lituaniæ possessionem post mortem Alexandri fratris adeunti, de nouis quorundam Lituanorum motibus renunciaretur, non est deterritus, quo minus institutũ cum pauco comitatu aulico iter prosequeretur. Et cum deinde Michaelem Glinscium, ducem Russum, qui ad dominatum aspirare dicebatur, cum ualido equitatu aduentare cognouisset, neutiquam turbatus est animo. Venientem cum tranquillo uultu & comiter accepisset, cuncta ei scelerata consilia (quod Michaelipse postea fassus esse fertur) è pectore excussit. Tantum eius animi magnitudo in graui & constanti aspectu relucens apud hominem Alexandri regis nimia gratia insolescentem, ac dominandi cupiditate incensum ualuit. Sic feroces alioqui canes ad molossorum aspectum proijcere sese, & adulari cauda solent. Quid illud? quòd Vngaris & Boemis, cum suis regibus Viennam ad Maximilianum Cæsarem proficisci, fideí que eius, quem Posonij in constituto congressus loco diu frustra expectarant, credere sese ob non leues suspiciones dubitantibus, ipse, non sanè amicum ad eam diem expertus Cæsarem, permagna fiducia ire ad eum perrexit, ac cæteris idem faciendi, data fide pro Cæsare, author fuit? Porrò æquabilitate animi in utraque fortuna tanta fuit, ut neque secundis rebus difflueret, neque aduersis frangeretur. À superbia & fastu semper alienus, aditu & affatu facilis fuit. Æstus, frigoris, inediæ, & laboris patientissimus: quippe qui ab ineunte ætate mollíciei delicijs'que minimè assuefactus esset: crassioribus cibis, & pannis, & caprinis pellibus, quod iactitare ipse solitus erat, innutritus. Morbos, & alia uitæ incommoda admodum æquo animo ferebat. Quodam tempore ad sectionem digiti pedis, sacro, ut medici dicunt, igne inflammati, nihil est planè commotus. Porrò cum arx hæc conflagrasset, illa de re tantum angebatur animi, quòd dubitaret, tantisper se deinceps uicturum esse, donec eam instauraret. Publica suorum incommoda depellere, damna'que uindicare non libenter neglexit. Priuatas uerò suas iniurias, obtrectationes, conuicia, & maledicta insolentiorum hominum ita cõtempsit, ut nunquam uindicaret, nec esset ob id deinceps ad beneficentiam in huiusmodi homines restrictior. Iam uerò temperantia & moderatione non modò cum laudatissimis omnium gentium regibus & principibus, uerùm etiam cum priscis philosophis, quorum seuerior & accuratius instituta fuit uita, certare potuit. Nihil ab eo leuius, nihil cupidius, nihil insolẽtius, nihil dissolutius & flagitiosius unquam dictum aut factum. Fuit in eo uultus æquabilis, & ad seueritatem compositus, incessus lenis, sermo perpaucus & grauis, sale tamen & lepôre non inurbano neq; petulanti nõnunquam temperatus. À sordibus semper abhorruit. sed frugali tamen uictu & cultu corporis elegantiore, quàm splendidiore usus est, nisi quando externos homines & legatos ad se admissurus erat. nam tunc augustiore habitu commendare Maiestatem suam studebat. Eadem'que de causa splendidius, quàm quisquam maiorũ suorum, habitare instituit. Cuius exemplo & imitatione eliminata magna ex parte è uita nostrorum

Michael Glinscius. *Fiducia.* *Animus in lætis & aduersis constans.* *Tolerantia.* *Educatio minus delicata.* *Iniuriarum obliuio.* *Temperantia.* *Ciuilitas Polonorum.*

hominum pristina barbarie, ciuilitatem, mundiciã, elegantiam & splen
dorem cum dignitate cõsectari pasim cœpimus. Itaq; longè alia nunc
est facies rerum in Polonia, quàm ante hunc regem fuit. Sobrietatem *Sobrietas.*
uerò rex idem magni fecit, & ab infantia quidem ad senectutem usque
patris aui'que instituto, planè abstemius, & aquæ potor fuit: ingraue- *Abstemius Sigismundus.*
scente uerò ætate, medicorũ suasu uinum bibere didicit: sed ita tamen,
ut nunquam eum quisquam ebrium uiderit. Edacior quidem, & libidi *Edacitas.*
nosior natura fuit, uerùm in utroq; tamen magnopere sibi imperabat:
cum prægrauatum se sentiret, ipse sibi cibum subducere solitus. Quod
uerò ad unerẽ attinet, cœlebs quidem uiridiore ætate laxius aliquan- *Libidines moderatæ.*
to uixit, & liberius: nec tamen alienos thoros contaminauit, nec uim
cuiquam honestæ & pudicæ intulit: neq; fœdius quicquam, quod ho-
nestæ aures abhorreãt, admisit, & uerò illos lubricæ ætatis lapsus mul
tis clarisimis uirtutibus compensauit atq; contexit. Maritus uerò, cõ- *Pudititia.*
iugij fidẽ sanctè seruauit. Verecundia summa, & penè uirginali, quoad *Verecundia.*
uixit, fuit. Nudum se aut necesitati naturæ satisfacientẽ, non nisi à per-
paucis interioris cubiculi ministris, conspici passus. Obiurgare & ad-
monere officij eos, qui aliqua dignatione essent, nõ sine rubore solitus.
A' probris, maledictis, & acerbioribus uerbis, quamuis iratus, omni-
no sibi temperauit. Quanta uerò fuit huius optimi regis modestia? qui *Modestia.*
cum acri & solido esset cùm in iudicando, tum in consultando iudicio,
& neq; gratia, neq; odio facilè deduci se ab æquo & bono pateretur, ta
men nihil ferè maius unquam sine consilio senatus fecit, aut statuit: ac
nonnunquam de recta sententia sua consensu senatus adductus deces-
sit, ne pertinax esse uideretur: quod ingens est & perniciosum plerunq;
in principe uitium. Fiunt enim multa interdum iniustè & inutiliter, at- *Confidẽtia caruit.*
que etiam temerè, & cum multorum exitio ab ijs qui sibi plus quàm cæ
teri sapere uidentur, dum iudicio suo freti, aliena consilia aspernantur.
Iam illud, non'ne magnæ fuit modestię simul & grauitatis, quòd aduer
santem sæpe desiderijs suis uel utilibus, uel certè non perniciosis Reip.
nobilitatem, æquo & moderato animo pertulit: neq; ui quicquam in- *Moderatio erga nobilitatẽ.*
uitis extorquere aggressus est, neq; intemperantiorem cuiusquam in se
petulantiam acerbius ultus est: ne tum quidem, cum apud Leopolim
concitatæ multitudinis conatus prodigiosa tempestate diuinitus di- *Leopolienses turbæ.*
sturbati, ferociorẽ eum facere potuerũt. Ac ne eblandiri quidẽ præter
dignitatem aliquid, quod extorquere nollet, uoluit. Non pauca tamen *Studiũ nobilitatis erga eum.*
aliquando extra ordinem & præter debitũ huic eius modestiæ consen
su & obsequio multitudinis atq; consiliariorũ concessa sunt. Ita nimirũ
sæpe plus impetrat modestia, quàm exprimit imperium & uiolentia,
præsertim ab hominibus ab humanitate & libertate non alienisimis.
Ab eo uerò, quẽ sibi in omni uita proposuerat, modo, neq; cupiditate *Constantia.*
ulla, aut metu, neq; ira aut odio, neq; aduersitate & ægritudine animi,
neq; lætitia deniq; & uoluptate (quæ res transuersos ferè rapiũt homi
nes) facile unquã auocatus est, & abstractus. Porrò si quando animum
grauibus & cõtinentibus reip. occupationib. lassum, & quasi fatiscentẽ *Quales animi recreationes.*

recreare & relaxare uoluisset, equitationibus, ac ceruorũ, onagorum, aprorum, ursorum & bisontium uenationibus (quod studium ipsi gentilicium atq; hæreditarium fuit) non sine utili & salubri corporis & uirium, atq; etiam industriæ exercitatione id facere solitus est: interdum etiam equestrium certaminum atq; ludorum spectaculis. Scurrilibus quidem iocis, & leuioribus sordidis'ue lusibus, mimis item, & histrionibus, & morionibus non libenter, præsertim integrioribus adhuc uiribus, uacauit. Nec plura nunc de regis huius temperantia & modestia

Iusticia. dicam. Reliqua est nobis una maxima & præclarissima uirtus eius, quę eiusmodi est, ut neq; uesperugo, neq; aurora sit magis admirabilis,

Prou. 16. quemadmodum inquit Sapiens quidam: Iustitia, inquam, qua firmantur solia, ut ait sapientissimus rex Salomon, stabiliunturq; regna: quæ quidem uel maximè in hoc rege resplenduit. Itaq; ergo iure optimo fir

Aequitas in iure dicendo. matum est solium eius, regnumq; stabilitum. Nam siue æquabilitatem & æquitatem eius in dicendo iure, tam diuerso & uario, q̃ est in hoc regno, spectes, siue grauitatem & constantiam inter diuersas plerunque senatorum, & nonnunquam pugnantes inter se sententias, studiaq;

Labor. ad gratiam uel odium (ut fit) inclinantium, siue laborem & patientiã in exercendis iudicijs, quo ad ei per ualetudinem licuit, & audiendis etiam infimorum hominum querimonijs, est quòd admireris, nedum

Continentia Sigis. laudes. Admiranda est & illa eius continentia, quòd nemini unquam, eo regnante, quamuis lucul ẽtas, quamuis amœnas possessiones regijs uicinas habere obfuit: quin illum uicinũ, quàm proceres quosdam, cun

Fides eius in promissis et fœderibus. ctì maluistis. Quid ego fidem eius cùm in promissis, tum in fœderibus & amicitijs, inimicis iuxtà ac amicis spectatam, prædicem? Commemoraui nonnulla superius, quæ ad hanc rem pertinent: nempe, quòd ad dissoluendam cum Cæsaribus Carolo & Ferdinando amicitiam adduci se nunquam passus est, ne à necessarijs quidem & affinibus. Promissi uerò quàm tenax fuerit, possem hic, si necesse esset, locupletissimos eius rei testes citare, nõnullos uiros amplissimos, qui partim hic adsunt, & hæc taciti audiũt, partim iam è uiuis excesserunt: quibus quo minus præstaret semel promissa, neq; gratia, neq; odio, neq; precibus, neque

Sinceritas. conuicijs, neque lachrymis cuiusquã flecti potuit. Nihil in eo fallax aut
» multiplex: aperti uerò & simplices fuere mores, pariter & oratio. Et
» quoniam ea quæ Respub. continet, tuetur, & florẽtes facit, iusticia, pœ
» na & præmio, seueritate & clementia maximè constat, de his quoque

Seueritas & lenitas. pauca dicamus. Vtrunq; ille quidẽ coluit: nec dum alterum sequitur, neglexit alterum. sed cum intelligeret, liberis & minimè malitiosis populis se imperare, & satis magnam pœnam sceleri & ignauiæ institutis maiorum nostrorum esse propositam, infamiam inquam, & odium bonorũ uirorum ad seueritatem quidem, & expetendas de sontibus pœnas fuit remissior: nec nisi necessariò, quemadmodum ad secandum

Cazimirienses puniti. urendum'que medici, ad hoc descendebat. Vt, Cazimirienses aliquot decuriones ob cædem nobilium quorundam tumultu concitatæ multitudinis patratam, supplicio capitali affecit, ne quod maius

malum

malum inde existeret, & ut illi exemplo essent in posterum magistratibus, multitudinem temerè concitantibus, concitatam'ue non refrenantibus: uel, cum Gdani de capitibus seditionis urbanæ supplicium sumpsit.

Gdanenses seditiosi puniti.

Vel deniq; cum dux adhuc Silesiæ, regionem illam omnem latrocinijs, quibus infamis erat, iam inde ex quo tempore bella ibi à Boemis & Vngaris, Mathia & Georgio, ac mox Vuladislao regnantibus gesta sunt, penitus repurgauit.

Purgata à latrocinijs Silesia.

Quod factum eius cùm finitimi omnes laudant, tum Silesij quoq; etiamnum grata memoria prosequuntur. Ad clementiam uerò fuit propẽsior, ita ut cum aliquando eam ob rem, nescio à quo uiro senatorio reprehenderetur, urbaniori responso repressisse illam eius acerbitatem feratur: Quî scis, inquiens, à quo'nam seueritatem istam exordirer? Illud opinor innuẽs, neq; illum culpæ exortem esse, & ad multa nonnunquã cõniuendum esse Rempub. administranti.

Clementia Sigism.

Proinde multos capitis reos uita donauit, nonnullis inustam iure infamiam sustulit: nullius propemodũ bona confiscauit: confiscata etiam ijs, quorum fuerant, reddidit. Exules & proscriptos reuocauit, sine accusatore quidem & indicta causa neminem damnauit. Gdanensibus uilis plebeculæ impetu ab officio discedentibus, nihil ferè de pristina libertate & immunitate, nihil de commodis, quæ perampla sunt ciuitati illi publicè & priuatim, detraxit: authores modò seditionis paucos inuitus partim interfecit, partim exilio multauit.

Clemẽtia erga Gdanenses.

Hostibus supplicibus libentissimè ueniam dedit, ita, ut uel de medio uictoriarum cursu non grauatè retrahi se ad ueniam reconciliationem'q; pateretur. De Valachis quidẽ iam diximus. In Cruciferos uerò debellatos iam ferè, quàm clementer se gessit?

In Cruciferos clementia.

Quòd nisi fidem eorum suspectam habuisset, non modò siuisset eos retinere quæ habebant adhuc, sed ablata quoq;, ni fallor, eis reddidisset. Magistrum quidem eorum, Albertum marchionẽ Brandeburgensem, sororis suæ filium, expectatione & aduentu auxiliorum è Germania uariè tunc, ut quàm leuissimo uerbo utar, secum agentem (dabit mihi ueniã princeps amplissimus, uulnus suum necessariò refricanti: & beneficentissimi in se auunculi memoriæ hoc non inuitus, uti spero, donabit) retinere ea quæ ante bellum illud habuerat, & partim iure belli amiserat, partim amissurus esse uidebatur, omnia iussit:

Albertus marchio Brãdeburgensis dux in Prussia factus.

& honore auxit, Maigstri appellatione in Ducis nomen, quo omnem deinceps rebellandi occasionem tolleret, commutata: denique hæreditarium ei fratribusq; eius Cazimiro & Georgio in mares duntaxat liberos principatum illum constituit.

Prussia in feudum concessa Marchionibus

Hæc an'non maxima sunt documenta clementiæ, hostem, quem minimè esse decuerat, & hostẽ pertinacem, penè deuictum & fortunis spoliatũ, meliore quàm fuisset dudum, conditione in societatem & amicitiam recipere? Quid illud eodem bello, quòd Germanos milites contra se militãtes, uelitationibus & leuibus nostrorum prælijs exagitatos, & labore, inopia, inedia, uigilijs, uulneribus'q; confectos, delere, cum posset, noluit?

Clementia in uictos Germaniæ milites.

Captiuos, quorum plenæ erant turres & ergastula in maiore Polonia & Cuiauia, sine ullo precio liberos, atque adeò ueste & uiatico donatos, dimisit?

Cuius clementiæ benignitatisq́; suæ maximum, nisi fallor, fructum cæpit: nempe, quòd per tot annos deinceps eo regnante, in Prussiam Germani, & contra Polonos, quamuis sedulò sollicitantibus Cruciferis, arma non sumpserunt: non tam uiribus & fortuna regis, ut equidem credo, deterriti, quàm beneficentia uicti. Sępenumero enim ij qui aliquando uicti fractiq́; sunt, contrà uictores sese recolligunt. At quos uictos seruaris ac iuueris, eos beneficij pariter & fortunæ suæ recordatio, pristinos spiritus recipere non tam facilè sinit. Neque illud minus est, nec scio an longè maius clementię Sigismundi argumentũ, quòd cũ per magna libertate, cui reges atque monarchę plerique omnes infensi & infesti sunt, respublica nostra cõstituta sit, nunquã eam infringere conatus est, quamuis impellentibus ad id quibusdam, & maiore nonnullorum licentia aliquando prouocante. Verùm cedere furori paucorum, quàm detrahere aliquid propter eos de communi libertate, rex optimus maluit. Quòd si qui reprehendũt, ijdem sanè reprehendant, quòd amari à suis, quàm timeri: & patrem se, quàm dominum haberi maluit. Huc & illud pertinet, quòd procerum simultates atq; dissensiones semper sedauit, quoad potuit: quas alere tyranni, & qui priuata commoda sua, quàm Rempub. pluris faciunt, solẽt. Nec eæ tantum (proh dolor) his extremis eius temporibus inter quosdam inualuissent, magno iustiȩ & iuris dicundi impedimento, scelerum impunitate, & periculo maloq́; Reipub. dum ea quasi plaustrum disparibus ac diuersis iumentis, auriga cessante, aut necquicquam laborante, distrahitur ac discerpitur: non inualuissent, inquam, dissensiones tam pestilentes, si senium & perpetuus ferè morbus consuetudinem & authoritatem pristinam retinere eum siuisset. Quo fit, ut ipsi iure quodã suo uenia danda sit, si nõ per omnia eum quem debuit, quemq́; florentior ipsius ętate tenuerat, cursum Respub. pristino illo sensuum, animi & memoriæ uigore in eo deficiente, tenuit. Ætatis hæc, uiri Poloni & Lituani, non illius culpa est. Ille quidem præclaris uirtutibus suis, atq; superioris temporis administratione & fœlicitate hæc, si qua fuerunt, extremi temporis incommoda, penitus (si modò uos æquiores & gratiores, quàm maligniores haberi mauultis) obscurauit. Neminem unquam mortalem inuenietis, qui omnes numeros fœlicitatis absoluat. In charissimis quoque parentibus, suauissimis uxoribus, dulcissimis liberis, atque adeò in seruis quoque uestris multa quotidie uos ferre necesse est: nisi humanitatem exuere prorsus uelitis. Quæ enim ista esset iniustitia & immanitas, atque adeò impietas, si liberi parentem suum, à quo progeniti, liberaliter educati & instituti, semper indulgenter habiti, & omni ratione adiuti & ornati, summa denique omnia consecuti essent, ad extremùm propter olentem animam, mucidas'que nares, adeo etiam, si libet, propter neglectam rem familiarem, abominarentur, aut etiam grauius incusarent, superiorum omnium beneficiorum obliti? Non est hoc uestri moris, neque ingenij, uiri Poloni: qui non penitus malos reges (nedum bonos & bene meritos) grata memoria prose-

Libertas in repub. Polona.

Simultatum sedator.

Simultates procerum.

Senium Sigismundi.

Senio cõdonandum aliquid.

qui

qui soletis. Verum ad institutū nostrum reuertamur. Fuit igitur in Sigismundo, quemadmodum uidetis, singularis clemētia & priuatim & publicè. At fuit is restrictior in benemerentes de se ac repub. Fuerit sanè ita. Sed quis hoc ei uitio uertat? si bene secū reputet, inane ante eum regem ærarium: oppigneratas à maioribus eius possesiones plerasque & bona regia: egentes quosdam reges, ne in quotidianos quidem sumptus pecunia suppetente: non solutas à patre, ab ipso uerò exactas omnium, nisi fallor, sororum dotes: dotatas duas filias, tres etiam reliquas dotandas, & pro dignitate sua regnique elocandas: persoluta militibus suis & externis supra ducenta millia florenorum, emeriti apud Ioannē Albertum & Alexandrum fratres stipendij nomine debita: denique complura bella non sine magnis impendijs gesta, & alia præterea impendentia. Hæc quisquis rectè secum penpendit, simulque cogitat, quò indignitatis illa ærarij inopia, patrem, fratresque, atque etiā maiores eius nonnunquam impulerit, æquior multo in hac parte Sigismundo erit. Et tamen nihil is prætermisit, quod ad splendorem regni & patriæ, dignitatemque suam & magnificentiam pertinere existimauit. Vt enim illa quæ modò attigi, non repetam: ut redemptos à barbaris captiuos, restitutas res, ne belli causa essent, potenti hosti à nostris prædabundis ablatas: senas nuptias magnificentissimo apparatu factas: constructas aliquot locis, & pro ueteribus tugurijs regali magnificentia exornatas domos. Vt hæc, inquā, prætercam, arces quidem, Camenecensis in Podolia, Leopoliensis, Sendomiriensis, Corcinensis, Vilnensis, Cracouiēsis, & hæc quidem bis, & aliæ quædam instauratæ & munitæ: comparatæ & instructæ permultæ & magnæ bombardæ: frequentes legationes ad externos principes missæ, & ab eis uicissim uenientes splendidè ac liberaliter acceptæ atque dimissæ, permagno ei cōstiterunt. Sumptuosus uerò & ille fuit, splendidissimus'que cum Cæsare Maximiliano, & Vuladislao ac Ludouico regibus apud Viennam congressus, quo Polonorum & Lituanorum nomen, obscurius antehac, & inopiæ, inertiæ, barbarieique opinione contemptibile apud exteras gentes, illustrius & admirabilius esse cœpit. Post hos tot tantosque sumptus, nō in luxum, delicias, & uoluptates priuatas profusos, sed ad utilitatem, salutem, decus & ornamentū reip. factos, non est sanè reprehendendum, nec scio an ualde laudandum, quòd ærarium non inane reliquit, filij hæredis necessitati, & futuris reipub. usibus, ut filiarū dotes taceam, utiliter seruiturum: bellique, si quod alicunde nobis inferretur, neruum futurum. Et tamen cum hoc sibi proposuisset, ne in priuatos quidem benignitatem & munificentiam suam clausit: & fortes, doctos, ac sapientes uiros, aut quauis alia ratione utiles reipub. cùm donis, tum honoribus & alijs beneficijs prosequutus est. Vt enim literatos homines, nostrates pariter & externos, quorum uel opera honorificè in rebus magnis uti se posse existimabat, uel scriptis & præconijs suū populorūque suorum nomen illustratum iri sperabat, ut eos igitur omittam, ac de fortibus uiris aliquot modò insigniores commemorem, non'ne Con-

Cur minus largus fuit.
Sumptus.
Magnificentiā Sigism.
Arces ab eo extructæ, aut instauratæ.
Bombardæ.
Legationes.
Regū conuentus Viennæ.
Aerarium non inane.
Beneficentia.

Constantinus dux. stantinum Ostrogiensem ducem peramplis beneficijs auxit? non'ne A
Ostapheius. Ostapheio plebeio, aut obscuro duntaxat homini, sed in Tartaricis bellis exercitatissimo & uigilantissimo, cùm aliàs, tum post obsessam aliquandiu, & oppugnatam à Turcis atque Tartaris, ab eo uerò strenuè defensam arcem Cercassiam, permagnum honorem habuit, & multa
Senauius. largitus est? multa sæpe delinquenti indulsit? Quid Nicolaum Senauium, scientia & usu rei militaris præstantem uirum, excellentis uirtutis ergò collocupletatum, & ad eum, in quo nunc est, honoris gradum euectum? Quid'ue uirum omni laude cumulatissimum, Ioannem co-
Tarnouius. mitem Tarnouium, cùm alijs non obscuris beneficijs ornatum, tum ad summum dignitatis fastigium euectum, euidentibusq; grati animi indicijs, & præclaris elogijs, cum siue à Moschico bello & Starodubo e-
Honorariū publicè decretum Tarnouio. uersa, siue à deuictis apud Obertinum Valachis reuerteretur, ab ipso ornatum, & honorario munere, publico totius Poloniæ consensu binis grossis collatis, cohonestatum, commemorem? Viuunt hi duo, & adsunt, & hæc mea dicta nutibus renidentes approbant. Tametsi longè maximum hi uirtutis præmium, sempiternam rerum à se gestarum gloriam, quæ eos nunquam destituet, arbitrantur. Taceo Bielscium &
Bielscius & Lacius Moschi transfugæ. Laciū Moschos transfugas perhonorificè ab eo acceptos, & luculentis possessionibus donatos, ingenij, fidei & scientiæ rei militaris ergò. Non fuit ergo, non fuit Sigismundus, ne in hac quidem parte restrictior. Aut si quando tandem fuit, non sua uoluntate, sed necessitate, id-
Pietas & religio Sigism. que ingrauescente maximè ætate fuit. Quoniam autem illa quoque uel B potissima pars est iustitiæ, quæ cum cœlitibus hominum quasi societatem quandam tuetur, pietas inquam, & religio, de hac quoque iam tandem postremo loco mihi dicendum est. Consultò autem in hunc eam locum seruaui, ut quæ reliquas omnes uirtutes in se continet, & quasi germina quædam ex se emittit, hominis'que felicitatem perficit, ea-
» dem nobis huius optimi regis perficiat laudationem. Absque hac e-
» nim cæteræ uirtutes, imagines uirtutum & umbræ sunt uerius, quàm
» uirtutes: neq; laudabiliter omnino & beatè, sine pietate in Deum quā-
» uis rebus ad uota fluentibus, uiuitur. Qua autem pietate fuerit, quámque sanctè & religiose Deum optimum maximum Sigismundus hic rex coluerit, si alia nulla essent, ea quæ hactenus persecuti sumus, satis magno essent argumento. Neque enim ita se ille tum in administrando regno, tum in omni uita gessisset, neque tantus euasisset, neque tot bonis & fœlicitatibus, quot percurrere obiter uix potuimus, aut ipse, aut ditiones eius cumulatæ fuissent, nisi Deum propitium habuisset. Verissimum enim illud est, quod est in Epistola diui Iacobi Aposto-
Regni felicitas ex cultu Dei. li: Omne munus bonum, & omne donum perfectum supernè descendere à patre luminum. Eum uerò nemo propitium habere potest, nisi qui agnoscit, reueretur & colit, omnem'que fiduciam suam in eo col-
Psal. 33. locat. Sic enim canit Dauid rex & propheta: Inquirentes Dominum,
Psal. 124. non deficientur ullo bono. Et alibi: Qui confidunt in Domino, erunt sicut mons Sion, qui non commouetur in æternum. Cum igitur

Sigis-

A Sigismundo tot illa tantaq; bona in omni uita suppetierint, quis negabit eum Deo curæ fuisse? Vt enim non fallitur, ita neq; fallit Spiritus sanctus, qui per Dauidem olim locutus est: Quoniam rex sperat in Domino, & in misericordia altissimi, non cõmouebitur. & quæ precedũt: Desideriũ cordis eius tribuisti ei: præuenisti eum in benedictionibus dulcedinis. Et alibi: Propè est Dominus omnibus inuocantibus se, omnibus inuocantibus se in ueritate: uoluntatem timentium se faciet, & preces eorum exaudiet, & saluos faciet eos. Custodit Dominus omnes diligentes se. Sed quoniam impijs quoq; nonnunquam prosperè multa in hac uita cadunt, elucetq; in eis etiam aliquando nonnulla imago uirtutis atq; probitatis, age uideamus, num qua alia ratione pietatem huius regis ostendere possimus. Et ecce occurrunt nobis templa Dei opt. max. partim instaurata, partim à fundamentis excitata, & multis magnisq; donarijs, & preciosis utensilibus, ad splendorem simul & usum cultus diuini regali munificentia exornata. Atq; ut Vilnensem basilicam, & Rupense siue Scalcense fanum & quædam alia, quæ nunc in mentẽ non ueniunt, præteream: hoc quidem certè delubrum pulcherrimum & sumptuosissimum basilicæ huic adiunctum, seu uerius iniunctum, quod sepulchrum & monumentum suum ille esse uoluit, cum instituto iugiter & concinnè Deum colentium sacerdotũ collegio, ferit oculos nostros, & quodam augusto splendore perstringit. Huic uerò basilicæ quàm multa, & quàm ampla donaria contulit? Iam quis nescit,
B quàm sedulò is, dum per ætatem & morbum potuit, & quàm religiosè sacris cultuiq; diuino operam dederit, nulla neq; temporis, neq; loci incommoditate, neq; occupationibus retractus? Quid ego precum eius assiduitatem, quid festorum dierum ieiuniorumq; intemeratam obseruantiam commemorem? in quibus omittendis uix ualetudinis gratia, atq; id extremis demum aliquot annis, medicorum suasu, & episcoporum permissu, ne dicam hortatu, sibi indulsit. Quę enim à teneris annis cum lacte quodammodo materno imbiberat, ad extremum usq; halitum constanter & mordicus retinebat. Externi hi sunt cultus ritusq;, fateor, neq; in his cardo religionis nostræ uertitur: Vera & interior pietas in mentibus & uoluntatibus nostris penitus inclusa est. Ita sanè. Sed cum ea soli Deo perspecta & explorata sit, tamen his externis sese nobis prodit & exerit: ut sic luceat, secundum authorem salutis nostræ Christum, lux nostra hominibus, ut ij uidentes opera nostra bona, celebrent et glorificent patrem nostrum cœlestem. Bona est enim, ait angelus ad Tobiam, oratio cum ieiunio, & eleemosyna. Ipse quoq; CHRISTVS IESVS apud Matthæum magnopere hæc tria commendat, dum quomodo fieri debeant, præcipit. Quid uerò prolixam Sigismundi in egenos, quorum uictus uestitusq; parandi rationes uel morbus, uel ætas, uel calamitas aliqua, uel deniq; arctioris & addictioris Deo uitæ professio impediuisset, beneficentiam & liberalitatẽ persequar? Eadem opera lucẽ hanc diurnã accensa lucerna illustrare coner. Cernitis en ipsorũ turmas, non modò templũ hoc, uerùm etiam uias & plateas

[Margin notes: Psal. 20. — Psal. 144. — Impiorum prosperitas. — Templa magnificè culta, extructa & ornata. — Sedulitas in templis. — Obseruantia institutorum ecclesiasticorum. — Externus cultus Dei. — Tob. 12. — Matth. 6. — Eleemosynæ Sigism.]

complentium, & orbitatem suam, tam benefico rege amisso, miserabili A ter deplorantium. Illa uerò eius in receptis antiquitus Dei placandi ritibus & cæremonijs sacrosanctè retinendis ac defendendis, & in propugnandis Dei ministrorum commodis, preclara uoluntas & constantia, in ista præsertim nostri temporis licentia, & isto nouarum rerum, quo nunc leuissimi quicq; homines flagrant, studio, seu uerius pruritu, non'ne maximum est singularis pietatis argumentum? Vidit enim sapientissimus rex, in religione nostra nihil melius, nihil exactius hoc tempore à quoquam inueniri posse, quàm ab ipsis Christi seruatoris nostri discipulis, eorumq; successoribus proximis, sanctissimisq; patrum Concilijs constitutum, & publico Christiani orbis consensu tot seculis retentum esset. Didicerat, non hic, aut illic, & in angulis omnino Christum quærendum esse: neq; uniuscuiusquã esse, arbitratu suo uerba & instituta Dei interpretari: sed ecclesiã, ecclesiã inquam, in qua certa esset ac perpetua, ut inquiũt uetustissimi, sanctissimi et grauissimi doctores, Irenæus, Cyprianus & Augustinus, tot seculis cõtinuata uerorum episcoporũ successio, columnam esse, quemadmodum ait diuus Paulus, & firmamentum ueritatis. In ea sola dari spiritum ueritatis, qui ut author, ita interpres quoq; sit sacræ scripturæ: non dissensionis, uerùm pacis Deus. Quo quidem illis carere necesse esset, quibus inter ipsos non conueniret: & qui ne ipsi quidem singuli sibi constarent, sed omni uento doctrinæ, quasi nebulæ turbine exagitatæ, circumferrentur. Iam uerò illa, quòd moribundus sacra Christi mysteria ritu Christiano expetiuit, & uenerabundus accepit, quòd se totum Deo religiosis uerbis & suspirijs commendabat, quòd in eius clementia & misericordia fiduciam suam omnem collocabat, quæ & isti euidentissima, nisi fallor, ueræ pietatis indicia iudicant, non'ne certa sunt piè & religiosè exactæ uitæ testimonia? Cum igitur tanta pietate, quanta genere illo inclyto, & educatione optima digna fuit, præditus fuerit Sigismundus, nihil mirum, si iustus quoq;, clemens, magnificus & benignus: si temperans, moderatus, pudicus, & modestus: si fortis, constans, patiens, & excelso animo: si præteritorum memor, præsentium sagax indagator, futurorum acutus coniector, & utilium publicè priuatimq; diligens & sapiens prouisor fuit. Non mirum, si in hac breuitate uitę humanę, magnisq; laboribus uiuendo octogesimum secundum annum attigit, si uiribus & ualetudine plerumq; firma fuit, si sensuum ingenijq; uigorem ad extremũ penè retinuit. Non mirum, si gratia & authoritate apud suos pariter & externos, summos iuxtà ac infimos ualuit: si amplissimum regnum, elatis post patrem duobus fratribus, maturè adeptus, bellis felix & uictoriosus, pace multa beatus, uxoribus & liberis non infortunatus, ditionum aliquot accessionibus locupletior, tam bene, tam quietè, tam feliciter, tantoq; bonorum omnium fauore uno & quadraginta annis id administrauit: & florentius multo, quàm acceperat, non degeneri, uti confidimus, filio reliquit. Non mirum deniq;, si sempiternum optimi & fortunati principis, & patris patriæ

Constantia in fide & religione Catholica.

Ecclesia & doctores antiqui. *Matth. 24.*

1. Timot. 3.

1. Corinth. 14.

Ephes. 4

Ritus Christiani in moriente.

Virtutes Sig. in speculum Principibus positæ.

Aetas 82. annorum.

Pater patriæ Sigism.

triæ nomen atq; gloriam, nisi me uanum fallit augurium, apud longam posteritatem celebris inclytusq; rex retinebit: quippe, qui superiores omnes principes & reges nostros non modico interuallo post se reliquerit. Nam quæ in singulis illis singula laudabilia fuerunt, ea hic unus omnia complexus est: Boleslai Chrobri, ut ab hoc potissimum ordiar, solertiam & magnificentiam: Cazimiri monachi, pacis & instaurandæ patriæ, superiorum temporum iniuria afflictæ, studium: Vuladislai eius filij mansuetudinem, Boleslai Criuousti uictorias, Crispi prouidentiam, Miecislai senis grauitatem, Cazimiri horum duorum fratris iusticiam, Lesci albi excelsum animum, Boleslai pudici religionem ac temperantiam, Lesci nigri moderationem animi: Vuladislai Locttici fortitudinem, & in tolerandis aduersis patientiam: Cazimiri magni, in ornando & muniendo regno studium atq; diligentiam: Iagellonis aui, si non in propagando, certè in amplificando cultu diuino, pietatem, laborem & munificentiam: Vuladislai patrui magnanimitatem & clementiam: Cazimiri patris facilitatem, & offensarum perbreuem memoriã: deniq; Ioannis Alberti fratris ad res magnas gerendas, quanquam meliore fortuna, alacritatem. Has, inquam, omnes omnium illorum uirtutes solus Sigismundus non modò æquauit, sed superauit etiam: ita, ut nulla cuiusquam eloquentia, nedum infantia nostra, satis dignè & pro meritis eum laudare posit. Sed iam ipsum ex augusto illo mausoleo, in quo heri reconditus est, nos, quibus præfuit, alloquentem audiamus.

Polonor. regũ uirtutes.

Sigis. omnibus excellentior.

Quàm iustè, quamq; moderatè, uobis uiri Poloni (liceat enim mihi uos omnes, imperio coniunctos, uno nomine appellare) imperauerim, & quanta felicitate regnum hoc auxerim, ornauerim & cumulauerim, uos ipsi probè nostis: aut si qui per ætatem intelligere & iudicare adhuc non potuistis, è maioribus natu, bonis & grauibus uiris, discere potestis. Pro his meritis meis, iure meo illud à uobis postulo, ut si quid unquam imprudens offendi, id uel humanæ imbecillitati, uel ætati meæ condonetis: quam uerò mihi debetis gratiam, eam liberis meis dulcissimis referatis, morte mea pupillis. Filium hunc meum unicum, quem ipsi uobis regem, mihi successorem, me uolente & postulante, iampridem designastis, eodem quo me, aut maiore etiam, si potestis, studio prosequamini, consilijs adiuuetis, consentientibus animis atq; uiribus protegatis, ætati eius nonnihil etiam indulgeatis. Ne audiatis eos, qui dum suam rem agunt, uestram agere uideri uolunt: & tamen aliud alibi præ se ferunt, utrinq; ut gratiam ineant, & opes potentiamq; suam augeant & stabiliant. Cernitis qualia nunc sint tempora, quousq; domi progressa sit multorum audacia, quanta huic regno & communi patriæ pericula à barbaris impendeant. Maturè uobis prouidendum est, ne non modò imperium uestrum et resp. uerùm etiam libertas & uita uestra uestrorumq; in extremũ discrimen ueniat. Id uerò ita demũ rectè prouidebitis, si sublatis omnino quorundã factionibus, dissidijs & simultatibus mutuis, amore & officio erga uos inuicẽ erga regẽ uerò uestrũ studio & beneuolentia certabitis. Sic enim fiet,

Oratio Sig. ad Polonos.

Pathetica filij commendatio.

Consiliũ regis.

mihi

Verba Sigism. ad filium. mihi credite, ut qui nunc formidolosi nonnullis uidemini, formidabiles uicinis uestris, hostibusq́; sitis. Ad te uerò, fili charissime, hæc mea est oratio. Illo autem habitu, illoq́; uigore, hęc tu Sigismunde Auguste patrē tecum loqui existimato, quo fuit, cum tibi huius regni habenas sceptrumq́; traderet. Nihil est quòd te unà cum matre, & sororibus tuis, puellis lectissimis, propter mortem meam tantopere excrucies fili. Mihi quidem ego meo tempore, annorum, uitæ, gloriæq́; satur, non dico mortuus sum, sed ad beatiorem uitam regnumq́; melius migraui. Vt autem uestro quoq; & horum omnium tempore id factum esse uideatur, secundum Deum in te, fili, maximè situm est. Tibi mi fili deinceps, & mater, & sorores & uerò resp. maximè curæ esse debebūt. In te spes omnes omniū, quas frustrari te æquū non est, sitæ sunt. Nonnihil qdē nobis debet Polonia, queādmodū audisti: sed nos illi multo plus. Quippe quæ nos sibi, maioresq́; nostros, posthabitis quibusdā illustrioribus & elegantioribus, atq; etiā potentiorib. fortasse, reges assumpsit, & summa fide, studio, obsequioq́; coluit. Te, quemadmodū ipse nosti, puerulum etiamtum, regio diademate insigniuit. Ad eius igitur *Aurea pij patris monita.* salutem atq; dignitatem uicissim te, uoluntatem tuam, studia & conatus omnes adiungere in primis æquum est. Id uerò ita demum rectè facies, si omnibus te æquabilem, familiarem uerò non nisi grauissimis & sapientissimis quibusq; prębebis: si nullius ius & innocentiam neq; gratia, neq; odio cuiusquam opprimi sines: & in iudicijs exercendis, non quis, aut cuius cognatus, necessarius uel cliens quisq; sit, sed quàm iustam causam habeat, attendes: si tenuiores à ui & iniurijs potentiorū uindicabis: si honestatem uoluptati, publica commoda tuis priuatis antepones: si nulla in re leuior, aut præceps eris, neq; de maioribus rebus absq; consilio senatus quicquam statues: cum iuuenibus uerò & iuuenili ardore præditis consilia non temerè communicabis: si assentatoribus aures non accommodabis (Blandum enim est malum, sed pestilens in primis regnis atq; regib. assentatio) si dissensiones ordinum, & simultates procerū, inter ipsos authoritate tua penitus extirpabis: si deniq; pietatem atq; religionem sanctissimam sedulò & ex animo coles: neq; ab institutis maiorum, & iam inde ab exoriente religione Christiana apud omnes gentes recepto, & ad nostra usq; tempora transmisso retentoq́; cultu Dei opt. max. uenerandisq́; cæremonijs atq; dogmatibus, te cuiusquam uel insidiosis blanditijs, assentationibus & illecebris auocari, uel importunitate auelli sustinebis. Harum rerum omnium exempla domestica habes, satis, nisi fallor, illustria. Non ignoras fili, quo successu, qua fœlicitate, quantaq́; gloria nos tam diu regnauimus: id nos totum Deo opt. max. quem sedulò riteq́; coluimus, acceptum referimus. Existimare autem debes, neq; regnū, neq; quicquam omnino sanctum & inuiolabile esse posse, ubi religio labefactatur. His tibi uijs, fili suauissime, ad laudem, ad beneuolentiam hominum, ad salutem tranquillitatemq́; ditionum tuarum, deniq; ad decus & immortalitatem grassandū est. Hac certus est, & exploratus pijs principibus

ad cœ-

ad cœlum aditus. Hæc tecum Sigismunde Auguste, pater: illa rex uester uobiscum, uiri Poloni. Reliquum est, utrique ut sanctissimis & saluberrimis monitis eius obtemperetis, eiusque præclara erga uos merita, assidua pietate & grata memoria semper prosequamini: omnesque pariter eum, uti debemus, uiuorum & mortuorum Deo, apud quem nemo satis iustus & insons est, assiduis precibus commendemus. Vicissim ille in cœlis, uti speramus, pro nobis orabit: & quorum saluti & incolumitati omni ratione, quoad uixit, consuluit, ijs ne nunc quidem, omni iam rerum terrenarum cura & molestia solutus, studium suum in placando Deo opt. max. deesse patietur.

FINIS.

ERRATA, OPERARVM INCRVRIA COMMISSA, SIC EMENDABIS.

Pag. 43. uers. 18. *hæreditarias* 95. 14. *nisi* 157. 35. *atrocitate* 182. 41. *principatum*, 243. 43. *magistri* 267. 36. *Lituani* 269. 19. *Cruciferis* 290. 25. *potestatem* 297. 1. *uenerant*, 307. 4. *pontificis* 21. *Masouiam* 319. 7. *mentionem*: 348. 43. *minorum* 361. 28. *inuaderet*: 363. 28. *non modò* 375. 13. *placauit*. 395. 9. *maiorem* 399. 45. *fluminis* 418. 12. *ducis* 453. 45. *sese* 488. 29. *inureret*: 489. 31. *Huniadum arcem in extrema Transyluaniæ ora conditam esse, & inde cognomen ipsum accepisse, existimant*. 499. 22. *duo*. 510. 1. *Huniadis* 539. 28. *cum* 567. 20. *filios* 575. 28. *secundus* 621. 5. *indignam*

RERVM ET VERBORVM IN POLONICA *MARTINI CROMERI HIstoria præcipuè memorabilium* INDEX.

B

Biala

carolus

pacificus

Clementis

an in

D

E

in

I

Ianizeri,

lituano-

ludo-

M

Mi-

N

O

P

polo-

posna-

pribi.

restes

S

stanis-

Theodo-

Varmi-

X

Z

INDEX.

FINIS.

BASILEAE, EX OFFICINA IOANNIS OPORINI, ANNO SALUTIS HUmanæ M.D.LVIII. Mense Septembri.

Constat
Chronica pol. 2 fl. 9 gr.
Moscovitarum — 24 gr.

Konserwacja oprawy
1990 r. – BJ

